

OVER
DE GRONDBEGINSELEN
VAN
HET ONDERRICHT
EN DE
TAKTIEK DER KAVALLERIE.

(Vervolg van Deel III, N°. 12.)

VI°. HOOFDSTUK.

Over de Regiments-Evolutiën.

Tot dusverre heeft de troep afgebroken; na afgebroken te hebben heeft hij gemar- cheerd, en na gemar- cheerd te hebben zich weder geformeerd. Er heeft eene merke- lijke verplaatsing plaats gehad, en dit tijd- perk van verplaatsing is, niettegenstaande zijne nieuwe waarborgen, een tijdperk van zwakte gebleven. Het kwaad geheel uit te wisschen was onmogelijk; maar men heeft getracht het te verminderen en het in naauwe grenzen te besluiten, door eene wijze van onmiddellijke ontbinding en wederzamenstelling uit te vinden. Deze wijze heeft men *evolutie* geheeten. *Evo- luïeren* beteekent zwenkingsbeweging, om zich heen wenden, ploijeren en deploijeren, zonder de massa ver weg te voeren; er geschiedt wel betrekkelijke verplaatsing, maar niet in eenen uitsluitenden zin. Het

4. D. N°. 1.

is de slang die plotseling zijne schakels ontwikkelt om zijne prooi te vatten, en zich onmiddellijk weder op zich-zelve zamen- kronkelt.

Deze verklaring komt niet volkomen overeen met de theorie der evolutiën; de reden is gelegen in eene onmisbare zamen- voeging van algemeene verplaatsingen, vreemd aan haren eigenlijken geest. In der daad, zonder de afwisselende verplaat- singen geheel uit te sluiten, stelle men de twee volgende vragen:

1°. Is de marsch in kolonne eene evo- lutie?

Ja, indien hij het onmiddellijk gevolg is van eene voorafgaande daad, of indien hij eene wezenlijke voorbereiding is tot eene daartoe behoorende volgende daad;

Neen, indien hij zonder reden of doel plaats heeft.

2°. Is de marsch in bataille eene evo- lutie?

Ja, als hij den aard van den aanval aanneemt, omdat hij dan eenen bepaald

voorzien uitslag verkrijgt, hetzij ontken-
nend (*negatief*), hetzij stellig (*positief*):

Neen, als zijn duur onbepaald onzeker
is. — Wie zegt evolutie, zegt tijdperk,
dat is te zeggen beweging, waarvan de
voorwaarden en de grenzen vooruit be-
paald zijn.

Wanneer men nu al de evolutiën
naauwkeurig in al hare bijzonderheden
onderzocht heeft, de verschillende meenin-
gen, door daadzaken van verschillende
tijden gestaafd, besproken heeft, zal men
ten slotte de overtuiging behouden, dat,
wat de uitvoering betreft, wanneer men
alles met eenheid van beginselen en de
daaruit voortvloeiende streng genomen ge-
volgen beschouwd heeft, alle mogelijke
evolutiën verrigt worden door den *marsch
regtuit* en de *zwenking*, welke vroeger als
twee grondslagen zijn gesteld.

Bij de rangschikking der evolutiën moet
men de trapswijze opklimming der fronten
in acht nemen, die evenzeer gepast is voor
de theorie, als voor de uitvoering op het
terrein, daar de bewegingen natuurlijk,
zonder eenige verplaatsing, uit elkander
voortvloeiën, en wijl de voorbereidende be-
wegingen voorafgaan, waarna het afmar-
cheren, de marschen, de bewegingen en
de formatiën der kolonne met afstanden,
daarop de geslotene kolonne, en eindelijk
de marsch in bataille volgen, met alle be-
wegingen die daarmede in verband staan.

In het Fransche Reglement zijn alle
evolutiën onder een van deze vier hoofden
gebragt:

1°. Van de orde in bataille tot de orde
in kolonne overgaan.

2°. In kolonne marcheren.

3°. Van de orde in kolonne tot de orde
in bataille overgaan.

4°. In bataille marcheren.

De Generaal DEJEAN zegt: «Hoe aan-
«neemlijk deze verdeeling in het eerst ook
«moge schijnen, toch houd ik ze niet voor
«zeer stelselmatig, en alle kavallerie-offi-
«cieren moeten bemerkt hebben, dat het
«bijna onmogelijk was, in het onderrigt
«de orde der evolutiën te volgen.»

«De redacteuren van het Reglement
«hebben twee zaken verward, die mij
«zeer verschillend voorkomen: de kolonne
«met afstanden en de geslotene kolonne.»

«Ik geloof dat het gepaster zou zijn,
«zich eerst bezig te houden met al wat
«met de kolonne met afstanden in verband
«staat, vóór dat men zich met de geslotene
«kolonne bezighoudt.»

«Ik zal derhalve voorstellen de hoofden
«op drie te bepalen, namelijk:

1°. De kolonne met afstanden.

2°. De geslotene kolonne.

3°. De marschen in bataille.»

«Deze verdeeling komt mij veel natuur-
«lijker en stelselmatiger voor dan de tegen-
«woordige verdeeling; zij veroorlooft in het
«onderrigt de orde der evolutiën te volgen,
«en zij rust op het ware beginsel van
«de trapswijze opklimming der fronten;
«want de kolonnen met afstanden, met
«divisiën (halve eskadrons) en eskadrons,
«moeten slechts als zeldzame uitzonderin-
«gen beschouwd worden.»

I.

Daar de kavallerie het wapen is van het
oogenblik en van aanval, moeten hare
oorlogs-evolutiën eenvoudig en van

eenen op den aanval berekenden aard zijn, zoodat men onmiddellijk naar den vijand kan marcheren en hem bestrijden.

II.

Zal eene evolutie goed wezen, zoo moet zij in den oorlog noodzakelijk zijn, en de middelen om haar uit te voeren snel en gemakkelijk.

III.

Het is opmerkenswaardig, dat de bewegingen die in den oorlog het meest worden verricht, ook de eenvoudigste en gemakkelijkste zijn; en dat de bewegingen die daarin het minst worden gebruikt, ook de meest ingewikkelde zijn.

Welke zijn, volgens het zeggen van in den oorlog ervaren militairen, de bewegingen, welke daarin meermalen worden uitgevoerd? immers het afmarcheren met pelotons, dat na den marsch eindigt in formatiën, voorwaarts, regts, links, ter regter- en ter linker zijde, en front achterwaarts in bataille; en welke bewegingen zijn gemakkelijker dan deze?

De bewegingen op de vier hoofdrichtingen, waarvan wij spreken, hebben allen den offensiven aard, die zoowel aan de kavallerie voegt; zij zijn bovendien zoo veilig, dat zij zich-zelve beschermen, en dat, terwijl de troep in een oogenblik op de flanken, door eene algemeene beweging is geformeerd, hij als het ware geëchelloneerd is, als hij zich op het hoofd formeert; zoodat, bij het voorwaarts in bataille of voorwaarts deplouieren, dit hoofd de achter

hetzelve geplaatste afdeelingen maskeert, hare bewegingen, haar opmarcheren beschermt, zich achtereenvolgens met elke afdeeling versterkt, en, in geval van nood, het gevecht kan beginnen, zonder dat de beweging geëindigd is. Dit hoofd der kolonne, eindelijk, naar een voorwerk gelijkende, is inderdaad een onderstandstroep, die de kolonne beschermt, en hare formatie in geval van nood verzekert. Een gedeelte dezer voordeelen ontmoet men in het werktuiglijke van het ter regter en ter linker zijde in bataille.

IV.

Al de evolutiën bestaan uit afmarcheren, marcheren en zich formeren, en wat de middelen van uitvoering betreft, zoo voeren de met elkander zamengestelde regtstreeksche marsch en zwenking, tot alle soorten van afmarch, ploijement, marsch, verandering van directie, deplouieren en evolutie.

De menigte van bewegingen is bij alle wapenen iets gebrekkigs en nadeeligs, maar vooral bij de kavallerie, waar de gewone offensieve bewegingen eenvoudig en gering in getal zijn.

Het eerste wat zich voordoet, wanneer men van de orde van bataille uitgaat, is het afmarcheren op een front, altijd geëvenredigd aan het oogmerk van den marsch, aan het terrein dat men moet overtrekken, en den weg dien men moet volgen.

Na het afmarcheren is het de kolonne; het is de marsch die naar het aangewezen

punt overbrengt, of naar dat hetwelk men naderhand zal moeten bezetten. Het vermogen om van directie te veranderen, en zulk eene schuinsche lijn te nemen als voegzaam is, geeft in dit opzigt alle ruimte; en door middel der halve wending kan men zelfs op zijne voetstappen terugkeeren.

Gedurende den marsch kan het gebeuren dat men verplicht is zijn front te vermindern, alsdan breekt men af, met voorbehoud om zijn oorspronkelijk front, door middel van het opmarcheren, met spoed te hernemen.

Wanneer eindelijk het oogmerk van den marsch bereikt is, hetzij om eene stelling te bezetten, of om den vijand te overvallen en te chargeren, moet men in beide gevallen zich in bataille formeren.

Dit is de aaneenschakeling der verschillende omstandigheden, waarin men zich kan geplaatst vinden; en de grondstellingen in het eerste Hoofdstuk n°. VI en volgende, waarheen wij verwijzen, verklaren genoeg dat het doel der vorige, tegenwoordige en toekomstige evolutiën niets anders kan zijn, dan afmarcheren, marcheren en voorwaarts, achterwaarts, links of regts, vierkant of schuins front maken.

V.

De tijdruimte welke er bestaat tusschen eene stelling die men verandert, en de nieuwe welke men aanneemt, is een oogenblik van zwakheid, hetwelk men zich moet haasten voorbij te komen.

Welke evolutie men ook uitvoere, er heeft eene afbreuk der orde van bataille plaats, om eene nieuwe orde aan te nemen.

Vooreerst wordt er afgemarcheerd, opdat elk eskadron, dat in kolonne is afgemarcheerd, zich zou begeven naar de plaats die het moet bezetten, vervolgens hereenigt men zich, wanneer al deze afdeelingen elk op hare plaats gekomen zijn en zich aan het einde der evolutie weder naast elkander bevinden.

Het is gemakkelijk te begrijpen dat dit geheel op de orde van bataille ziet, en niet op het formeren of deploijeren van kolonne, waarvan het werktuiglijke geheel verschilt. Wanneer eene kolonne zich voor haar front formeert of deploijeert, groeit zij aan naarmate de verschillende eskadrons aankomen, en verkrijgt telkens meer kracht; maar bij de centrale frontverandering is het niet aldus. De pelotons zwenken in elk eskadron uit en volgen de lijn, die voor hen bestemd is, vóór dat zij zich weder verenigen. — Het oogenblik van uitzwenken en van den daaropvolgenden marsch, om zich naar het punt te begeven waar men zich op nieuw moet formeren, is dat der grootste zwakheid, waarin men het meeste gevaar loopt, en waarin men derhalve een' troep, die zich daaraan bloot stelt, met het meeste voordeel kan aanvallen. — Dit is insgelijks van toepassing op de formatie der kolonne op het centrum, en vooral op de eskadrons die voor de linie van bataille zijn en eene halve wending moeten maken en terugrijden, om weder daarin plaats te nemen.

VI.

Men moet daarom niet in tegenwoordigheid des vijands manoeuvreren, dan wanneer hij ver genoeg ver-

wijderd is om de manoeuvre niet te kunnen storen; of wel wanneer men troepen voorwaarts en reeds geformeerd heeft, om de uitvoering der manoeuvre te beschermen.

Om deze stelling te staven, geeft de Luitenant-Generaal Graaf DEJEAN een uitmuntend kort begrip van de beginselen naar welke de kavallerie-officier zich in de verschillende omstandigheden des oorlogs behoort te gedragen. Vergenoegen wij ons er dit van te zeggen, dat, terwijl men met oude troepen en uitgelezen ruiters stout kan zijn, men voorzigtig en bedaard moet wezen met nieuw zamengestelde regimenten. Zoo heeft men in de schoone dagen der Fransche kavallerie, tijdens het Keizerrijk, regimenten den vijand zien chargeren en overhoop werpen, zonder de sabel te trekken. Nooit heeft men ook eene meer schitterende hulde aan het beginsel bewezen, dat de kracht der kavallerie, bij hare charges, minder gelegen is in de scherpte harer wapens, dan in de snelheid en eenheid van hare eskadrons.

In 1814 daarentegen werd met eensklaps in dienst gebragte ruiters, die weinig rijkunst en militaire bekwaamheden bezaten, de eenvoudigste beweging een wezenlijk bezwaar.

«In den oorlog,» zegt de Generaal DEJEAN, «kunnen de gevallen zeer verschillen, nochtans kan men ze tot drie voorname brengen, welke men vooral niet moet verwarren.»

«1°. Het geval dat men zich ver van den vijand bevindt, waarin het alleen te doen is om de eene of andere linie van bataille of bijzondere orde aan te nemen;

dit is het meest gewone geval en behoort geheel onder de gevallen in tijd van vrede. Even als op een exercitieveld, kan men alsdan doen wat men wil; de hoofdzaak is zoo spoedig mogelijk op de aangewezen linie of in de bepaalde orde te komen.»

«2°. Het geval dat men zich tegenover den vijand en aan zijn vuur blootgesteld bevindt, doch nog ver genoeg van zijne kavallerie verwijderd is, om zeker te zijn dat men de voorgenomen beweging zal kunnen uitvoeren, eer men met haar handgemeen raakt. — Alsdan kan men ten naastenbij doen wat men wil, behalve het formeren van geslotene kolonnen, die men nooit aan het geschutvuur moet blootstellen. Even als in het vorige geval is hier de hoofdzaak, zoo spoedig mogelijk het voorgestelde doel te bereiken.»

«5°. Eindelijk het geval, dat men zich dicht bij de vijandelijke kavallerie bevindt, en op het punt is om met haar slaags te geraken. — Alsdan houdt het manoeuvreren op; mogt men er echter toe genoodzaakt wezen, dan moet men de eenvoudigste bewegingen gebruiken, vooral die waarin niets twijfelachtigs kan voorkomen, want eene verkeerd begrepen beweging is de oorzaak eener zekere nederlaag.»

«Er is geen kavallerie-officier die niet terstond het verschil dezer gevallen begrijpt, en niet gevoelt, dat, terwijl men in de nabijheid der vijandelijke kavallerie zoo weinig mogelijk moet manoeuvreren, het een groote misslag zou zijn, als men, zich nog ver van den vijand bevindende, eene formatie vertraagde, uit vrees van hem den rug toe te keeren.»

«De evolutiën dienen niet om te strijden,

maar om zich tot den strijd voor te bereiden, en de middelen te verschaffen zich, zoo spoedig mogelijk, hetzij in bataille of in kolonne, op eene bepaalde linie en in deze of gene rigting front makende, te formeren; het is van zeer weinig belang of men eerst achterwaarts front maakt; de hoofdzaak is, zoo spoedig mogelijk op de aangewezen linie te komen.»

VII.

Men gebruikt de bewegingen met vieren niet dan om eene verloren tusschenruimte of afstand te herstellen, of om naar eene zijner flanken terrein te winnen, terwijl men in kolonne met pelotons is.

De bewegingen met vieren hebben veel van de voorkeur verloren, die zij reeds voor vele jaren genoten, want zij waren zeer in den smaak in den tijd van den Maarschalk VAN SAXEN, die daarvan bijzonder werk maakte en ze in zijn regiment liet verrigten.

Met zijne gewone opregtheid verhaalt DE MELFORT, dat hij die beweging voor het eerst in het gezicht des vijands en bij eene beweging van retraite beproefde, nadat hij had opgemerkt, dat een regiment dicht bij het zijne spoediger afgemarcheerd en zich weder geformeerd had, dan het zijne, hetwelk, om terug te trekken en zich in front te herstellen, met geheele troepen eene halve wending maakte.

De proef gelukte zóó wel, dat hij gedurende den geheelen veldtogt telkens van deze beweging gebruik maakte.

Men begrijpt dat in een tijdperk, toen

de kavallerie bijna geene halve wending maakte, dan met geheele troepen, en alzoo met veel tijdverlies en vermoeijenis ontzaglijke cirkelbogen beschreef, of ook de individueele halve wending, nadat men de vier gelederen had geformeerd, even als om af te stijgen — hetgeen met vele ongelukken en groote wanorde gepaard ging — dat alstoen de snelle halve wending met vieren zeer gunstig werd opgenomen.

Maar men begrijpt ook, dat men, sedert het eskadron in vier pelotons is verdeeld, en men van deze afdeeling — die hetzij voltallig of niet, altijd met dezelfde zekerheid en vaardigheid zwenkt — veelvuldig gebruik heeft gemaakt, men eindelijk daaraan de voorkeur heeft gegeven boven bewegingen wier regelmatigheid afhangt van eene algemeene oplettendheid en van eene voltalligheid, welke onder de verliezen en afwisselingen des oorlogs moeilijk te bewaren is.

De krijgskundige lessen van JACQUINOT DE PRESLES zeggen, dat de bewegingen met vieren de paarden meer sparen dan de bewegingen met pelotons. Wij kunnen deze meening niet deelen. — In de bewegingen met pelotons heeft men in elk eskadron slechts vier spillen en vier omkomende vleugels, welke uit gewoonte in denzelfden gang zwenken; terwijl men bij de beweging met vieren 24 spillen heeft, die, als men er niet voor zorgt, plotseling ophouden en de achterhand hunner paarden insgelijks plotseling omzetten; en ook 24 omkomende vleugels, die dikwijls door een overijld uitzwenken de spillen medeslepen, en ze door overhaast inzwenken overhoop werpen; waaruit men kan opmaken, dat

de beweging met vieren meer schokken veroorzaakt en — de eene beweging tegen de andere nemende, gelijk wij het geval ondersteld hebben — meer vermoeit en minder orde bewaart.

Wij stemmen den geachten Schrijver evenwel toe, dat, hoewel men aan de halve wending met pelotons de voorkeur geeft om eene retraite te doen, men, op het voorbeeld van het Reglement, dat daarvan gebruik maakt, voorde divisie (half eskadron), die een defilé dekt, de bewegingen met vieren toch kan gebruiken in omstandigheden waarin 's vijands onverwachte verschijning in den rug zulks noodig maakt.

De bewegingen met vieren zijn beurte- lings gebruikt en verworpen, als middelen om de eskadrons in geslotene kolonne te ploieren en weder te deploieren.

Men heeft ten slotte hare verwerping beslist, en men kan deze voorzigtigheid niet misprijzen; maar terwijl wij de bewegingen met pelotons verkieslijker achten, moeten wij er bijvoegen, dat het onderrigt tegenwoordig te algemeen is, om toe te stemmen dat de bewegingen met vieren te moeilijk zouden zijn.

Wij verwonderen ons dat men de bewegingen met drieën met de bewegingen met vieren heeft kunnen gelijk stellen, die bij de kavallerie een vierkant geven, hetwelk hetzelfde vermogen bezit als de infanterist om op de plaats om te keeren, en zich door regts- of links-om op de eene of andere flank in kolonne te plaatsen, voorts, even als hij, door eene wending achterwaarts front te maken.

Het is geenszins zoo gesteld met de beweging met drieën, die bij het verlaten

der orde van bataille niet met dezelfde gemakkelijheid kan verrigt worden, wijl de zijden van het vierkant niet gelijk zijn, daar de lengte van een paard en zijn afstand het front van drie ruiters overtreffen. — Terwijl men dan, door de beweging met vieren, zonder moeite en verlies van afstand, op de plaats wendt, en in kolonne en in bataille altijd hetzelfde terrein beslaat, namelijk 40 ellen, kan men zich integendeel door de beweging met drieën moeilijk in kolonne stellen; men heeft dan gebrek aan afstand, de gelederen van drieën vinden te naauwernood hare lengte, de kolonne op zestien gelederen van zes geformeerd, beslaat een vierde meer in uitgestrektheid, omtrent 55 ellen; en wanneer men zich weder in bataille stelt, heeft men openingen die men moet sluiten.

Het eenig voordeel, aan de bewegingen met drieën (die voor het overige in ons Reglement niet aangenomen zijn) verbonden, is derhalve, dat zij eene marschorde geven van zes man in het front, welke nuttig kan zijn, wanneer de breedte van den weg dien men moet volgen, geen grooter front toelaat; maar de kolonne met vieren is slechts 27 ellen op het eskadron langer. Doch moet men eindelijk geen perken stellen? van alle zijden worden beloften van vereenvoudiging gedaan, wordt verzekerd dat men zich tot het onmisbare wil bepalen; en toch voegt men nog altijd bij.

Wij moeten hetzelfde nopens den schuin- schen marsch met vieren aanmerken, die insgelijks door den Generaal DE LA ROCHE AUMON is voorgesteld. Is hare noodzakelij- heid wel bewezen, is zij niet overtollig? zijn die zoo menigvuldige afdeelingen niet

veeleer een misbruik van het stelsel om de troepen af te deelen, hetwelk zich slecht verdraagt met de orde, die men moet verzekeren?

De Generaal DE LA ROCHE AYMON plaatst op dezelfde lijn den individueelen schuinschen marsch en de *tête à botte*, die niet meer bij onze kavallerie wordt gebezigd en geheel iets anders is.

De individueele schuinsche marsch, welke men aan DE MELFORT heeft te danken, en die het middel is dat wij gebruiken om af te breken en op te marcheren, tot aan en met inbegrip van de formatie der pelotons, is de helft van het regts- en links-om, dat is het achtste deel van den omtrek des cirkels of 45° .

De *tête à botte*, waarvan men in den Atlas van DE MELFORT de teekening vindt, is de individueele schuinsche marsch tot het grootstmogelijk uiterste gedreven, zoodat in zulk een geval de snellere en gemakkelijker flankmarsch de voorkeur verdient.

Het Fransche Reglement heeft insgelijks de verandering van directie der kolonne met pelotons stilstaande (*kolonne regts of links in de directie van het voorste peloton*) weggelaten, daar geen der redacteers zich herinnerde die te hebben zien gebruiken in eene reeks van oorlogen, waarin alle mogelijke gevallen hadden moeten voorkomen; te gelijkertijd dat men deze nuttige afschaffing bewerkstelligde, heeft de Generaal DE LA ROCHE AYMON bij deze beweging eene verandering van directie op het centrum der kolonne gevoegd, waarvan hij in Fig. 10 de teekening geeft.

VIII.

Er bestaat eene overeenkomst tusschen de kavallerie en de infanterie, nopens het resultaat dat door beide verkregen wordt, wanneer zij zich op de vier hoofddirectiën en de daar tusschen begrepen schuinsche lijnen, in marschorde of in bataille stellen; verder gaat deze overeenkomst niet, en daar elk dezer wapenen verschillende bestanddeelen en verschillende eigenschappen heeft, moet ook elk, daar het zijne bijzondere middelen bezit, zijne bijzondere bevelhebbers hebben.

Deze gelijkstelling, welke in de verbeelding van militairen bestaat die niet genoeg op details acht geven, deed zich natuurlijk voor den geest op; maar zij is toch onuitvoerbaar en verderfelijk.

Zij was natuurlijk, wijl de infanterie, ten tijde der herstelling van de krijgskunst, de kavallerie moest voorbij streven, als welke twee bestanddeelen van verschillenden aard moet vereenigen en derhalve veel meer moeilijkheden te overwinnen heeft.

Aldus heerschte de diepe orde voor de infanterie en werd ook heerschend voor de kavallerie; aldus begon de kavallerie te vuren en met de infanterie schietgevaarte te houden: de platen van WALLHAUSEN kunnen het getuigen.

Gelijk de infanterist eene wending en daardoor oogenblikkelijk achterwaarts front maakte, zoo formeerde men, ten tijde van DE MELFORT, de vier gelederen even als om af te stijgen, en nadat ieder vervolgens op zich-zelf eene wending had gemaakt, herstelde men de gelederen en bevond het

eskadron zich met het front achterwaarts geplaatst, met het tweede gelid voor het eerste.

Het werktuiglijke van het formeren en deploijeren der geslotene kolonnen werd in dien tijd ook met rotten verrigt, in overeenstemming met de overeenkomstige bewegingen bij de infanterie.

Eindelijk onderstelde het Provisionneel Reglement, in de algemeene grondbeginselen, kolonnen uit kavallerie en infanterie zamengesteld, die te zamen marcheerden, en waarbij de twee verschillende wapenen in linie marcheerden, terwijl de hoofd-officieren, in den marsch in bataille, zich rigteden op de vaandels der infanterie. Daar evenwel bij deze details hetzelfde Reglement aannam, dat een paard in den stap, in eene minuut 100 ellen moet afleggen, terwijl de infanterist niet meer dan honderd en zes gezwinde passen, van 73 duimen elk, kan doen, vloeide daaruit voort, dat, zonder nog uit den stap te gaan, alle overeenstemming verbroken was, dat het verschil omtrent een derde bedroeg; dat aldus, wanneer de kavallerie aan het hoofd der kolonne was, zij de infanterie moest vooruitkomen en buiten adem brengen, en dat, wanneer integendeel de infanterie aan het hoofd was, de kavallerie niet in haren gewonen gang kon marcheren, maar ieder oogenblik moest ophouden en zich met eenen slakkengang bewegen.

Het afbakenen der liniën van de kavallerie, waartoe het Reglement vrijheid heeft gelaten, schoon het dit — daarvan zijn wij overtuigd — had kunnen afschaffen, was insgelijks van de infanterie ontleend en is zeer geschikt voor een wapen, welks

bewegingen langzaam zijn en dat in zijne stellingen manoeuvreert; maar voegde zeer weinig voor de kavallerie, wier bewegingen snel zijn en alleen strekken om aan te vallen en te verrassen.

De bekende Fransche organisatie der dragonders te voet van 1804, welke uit een al te algemeen denkbeeld van gelijkstelling voortvloeide, deed de zon van dat wapen voor een oogenblik tanen, en zij hernam haren glans niet voor dat de dragonders weder ruiters werden.

Uit dit alles blijkt, dat er gewigtige en in den grond der zaak gelegen punten van verschil bestaan in de organisatie der beide wapenen, vooral tusschen de wijze om de infanterie te besturen, en die waarop de kavallerie bestuurd wordt; en dat, indien de infanterie hare bijzondere bevelhebbers moet hebben, de kavallerie niet aan officieren van een ander wapen mag worden toevertrouwd.

Hoe snel de marsch der infanterie ook zij, zij kan den stormpas van honderddertig in de minuut niet te boven gaan; maar, wijl een troep niet lang in zulk een' versnelden pas kan marcheren, zonder uiteen te geraken, zegt het Reglement, zullen de troepen gewoonlijk slechts in den gezwinden pas van honderd en zes in de minuut worden geoefend (1).

Zoo beweegt dan de kavallerie zich veel sneller dan de infanterie, zelfs wanneer zij in den stap blijft. Maar zij doet nog meer,

(1) Voor zoo ver de infanterie van linie betreft, daar wij overtuigd zijn, dat de gymnastieke- of loop-pas, waarvan wij al de voordeelen voor een keurtroep erkennen, niet op de infanterie in het algemeen kan worden toegepast.

zij draaft, galoppeert en chargeert, de paarden worden vurig, zijn moeilijk in te houden en te besturen, hun getrappel, het kletteren der wapens en het oprijzend stof zijn voor hem die kommandeert zoo vele moeilijkheden, welke slechts door eene van jongs al ontwikkelde en lang ge-oefende bedrevenheid kunnen overwonnen worden.

Er bestaat een ander nog gewigtiger verschil. — De vaderlandsliefde, de zucht naar rang en eer, de ernstige begeerte om zich eene militaire vermaardheid en eenen duurzamen roem te verwerven, kunnen den infanterist over vermoeijenissen en ontberingen doen zegevieren, vooral wanneer bekwame bevelhebbers hem tot geestvervoering stemmen; bovendien kan de infanterist voedsel gebruiken, terwijl hij blijft voortmarcheren, en herstelt hij zijne krachten, naarmate hij ze uitput.

Is dit alles ook aan den ruiter gemeen, het is zulks geenszins aan zijn paard, waarvan hij steeds afhankelijk is. — Hier heeft men geene zedelijke kracht meer, die men kan opwekken om de maat der lichamelijke kracht te overschrijden. Het is onmogelijk het paard te voederen zonder op te houden en af te stangen; waaruit volgt dat men, om in oorlogstijd de kavallerie te bewaren, bijzondere zorg moet dragen niet slechts en vooral wat het voeder betreft, hetwelk te veel omvang heeft om het gewoonlijk te kunnen medevoeren, en dat men dikwijls van verre moet halen, maar ook bijzonder wat het zadeltuig en beslag aangaat. Door deze zorg ieder oogenblik aan te wenden, bewaart men de paarden ten minste zooveel mogelijk, en daar dit

dier eene groote oppervlakte aan de koude, de vochtigheid en den regen bloot geeft, de uitwerkselen van het bivouac verderfelijk voor hetzelfde zijn, en zelfs zijn voeder op eenen door den regen doorweekten en slijkerigen grond bederft, zouden wij verlangen, dat alle hulpbronnen uitgeput moeten zijn, eer men de kavallerie den nacht in het open veld laat doorbrengen.

Zonder twijfel bevindt men zich in den oorlog dikwijls door de omstandigheden tot eene uiterste noodzakelijkheid gedwongen, en zou men gelegenheden, die niet weér terugkomen, verzuimen, als men in zulke oogenblikken zich met zorgen wilde ophouden, die gewigtige bedoelingen kunnen doen mislukken. Doch men kan alles zamenvatten met te zeggen, dat, zoo degen die de eer heeft over kavallerie te kommanderen ze van pas moet weten te gebruiken, hij ze tevens moet weten te bewaren, zich vooral wachten naar bevelhebbers te gelijken, die zich om geen voorzorgen bekommeren, en, met den mantel der dapperheid zich bedekkende, er zich een spel van maken om de kavallerie te vernielen, door haar bij alle gelegenheden en bovenmate te gebruiken.

Er bestaat te meer reden om op dit punt aan te dringen, omdat, terwijl het gebruik der kavallerie altijd streelend en schitterend is, zulks geenszins 't geval is met de zorgen waarvan wij spreken, die eene gestadige voorzigtigheid vereischen, arbeid en vermoeijenis vergen in oogenblikken waarin men vooral rust zou behoeven; maar elk kavallerie-officier, die over dit gewigtig onderwerp rijp heeft nagedacht, begrijpt van zelf, dat men geen

krachtigen schok, ja zelfs geene dienst van eenigen duur kan verwachten van paarden die slecht opgepast en gevoed worden, en die niet het voorwerp van gestadige zorgvuldigheid zijn.

Voor het overige bedenke men dat de paarden schaars zijn, dat men voor een verloren paard niet altijd een ander kan bekomen, en dat men, geen of weinig kavallerie hebbende, ook buiten staat is zijne overwinningen te voltooien. — Eindelijk moeten wij, in een tijd waarin men zooveel van bezuiniging op het budget spreekt, besluiten met te zeggen, dat, terwijl het den Staat ongeveer 150 gulden kost eenen nieuw geligten infanterist te wapenen en uit te rusten, deze som tot 500 gulden, ja nog hooger stijgt voor eenen ruiter, uithoofde van den hoogen prijs der paarden (1). Voorts moest men in dit wapen geene menschen toelaten, dan dezulke die waarborg geven van goed gedrag en goede gezondheid, en die reeds lang gewoon zijn aan het verplegen van dit kostbare dier.

De jonge instructeurs, die van de Rij-school gekomen zijn, behooren hierin met de oude ruiters te wedijveren. Terwijl lange diensten, de gewoonte aan den oorlog en de dagelijksche diensten die zij van het paard genieten, de laatsten met liefde en zorg voor den deelgenoot hunner gevaren en vermoeijenissen vervullen, ver-

krijgen de jonge manschappen deze eigenschappen door tusschenkomst der instructeurs, gevormd door de lessen welke zij bij de rij-school bijgewoond hebben, door de wijze waarop het werk daar begrepen werd, en door de zorg voor de gezondheid des paards, die daar gedurig werd aangewend en aanbevolen.

Wij zullen dit Hoofdstuk besluiten met eenige woorden over de gangen, beschouwd in betrekking tot de evolutiën, hetgeen juist behoort tot het onderwerp dat wij behandelen.

IX.

De stap dient om de paarden bij het begin en het einde van de oefening te bedaren, alsmede om de orde in de eskadrons te herstellen, en om te marcheren.

Kan men aannemen dat officieren die aan de kavallerie vreemd zijn, al de zorgen aanwenden, welke wij in het voorgaande betoog slechts kortelijk geschetst hebben? Hoe zouden zij kunnen beweren de kavallerie naar behooren te kunnen kommanderen, terwijl zelfs bij de kavallerie het getal officieren die goed kommanderen niet te talrijk is, en velen niet indachtig zijn dat het mogelijk is haar vlug te doen werken, gelijk zij werken moet en evenwel de paarden te sparen? Niets is echter minder onmogelijk, en dit betoog moet dienen om zulks aan te toonen.

Wanneer het paard den stal uitkomt, vooral als het in langen tijd niet bereden is, heeft het beweging noodig; het is vrolijk, springt, spert zijne neusgaten open, snuift begeerig de lucht op, briest en hinnikt

(1) Deze cijfers worden ongetwijfeld hooger, inzonderheid voor de kavallerie, welker prijzen voor de remonten, schoon die gestadig geklommen zijn, nog niet hoog genoeg schijnen te wezen om de paarden-fokkers aan te moedigen goede paarden voor de kavallerie aan te fokken.

beurtelings; kortom, het is vuriger en moeilijker te houden. Goede kavallerie-officieren, die oorzaken en gevolgen begripen, verheugen zich ongetwijfeld over zulke bliken van kracht en vuur; maar zij doen ook hun best om ze te bedaren, en om dat te zekerder te doen, verlaat men het kwartier in den stap, beveelt den ruiters aan stil en vertrouwelijk te zitten, hunne paarden zonder heftigheid te besturen, en zich te wachten om hen aan te zetten en te overvallen; dikwijls te geven en te nemen, zachte halve ophoudingen te maken. In dezen gang blijft men tot men het oogmerk bereikt heeft, hetgeen omtrent in een kwartieruurs 't geval zal wezen, gelijk in den eersten militairen marsch van het Provisionneel Reglement gezegd wordt.

Deze opmerkzaamheid van den kommandant heeft het dubbel oogmerk, de zedelijke en ligchaamlijke vermogens des paards te bewaren en het door zachte middelen te bedaren, opdat het niet hoe langer hoe onrustiger worde.

Inderdaad, als men het reeds al te levendige paard in eenen snellen gang zet, is de overgang uit volstrekte rust tot driftige beweging te gevoelig en tast het gestel van het dier te sterk aan; aan den anderen kant zal het door snelle gangen nog vuriger geworden, geheel buiten zich-zelf geraken, veel meer kracht verspillen dan noodig is, eindelijk reeds in het zweet zijn als het even uit den stal is gekomen. Het gevolg van dat alles is, dat de paarden onrustig blijven; want in zulk eene snelle beweging heeft men hen moeilijk kunnen inhouden; de ruiters die verplicht

zijn zich naar het kommando te schikken, hebben hen niet kunnen ontzien, en daar de paarden slecht voorbereid zijn, zal het gezamentlijk rijden ook slecht gaan, uit gebrek aan bedaardheid en eenheid in de eskadrons.

Men betwiste ons deze zaak niet. — Wij voeren het aan, na het honderde malen op het exercitie-veld te hebben waargenomen, en wij doen zulks omdat wij gezien hebben, dat aldus bestuurde kolonnen niets goeds verrigten, geen enkele beweging regelmatig uitvoeren, ongerekend nog den nadeeligen indruk die op het paard wordt voortgebracht, en die wel in aanmerking moet genomen worden; voorts dat wij gezien hebben, dat andere kolonnen, op eene tegenovergestelde wijze bestuurd, uitmuntend marcheerden en manoeuvreerden, en in de snelle gangen omtrent dezelfde eenheid en rigting bewaarden als een troep te voet. Bovendien zal men nooit kunnen tegenspreken, dat men veel wint als men de paarden langzamerhand op adem brengt, en dat men hen zeer benadeelt met op de tegenovergestelde wijze te handelen.

Is de stap bij het begin van den arbeid noodzakelijk, hij is zulks niet minder op het einde der herhalingen, vooral als men weder naar het kwartier rijdt. Stelt men na eene snelle beweging de paarden onbeweeglijk aan den invloed eener koude en vochtige lucht bloot, als zij zweetende weder in den stal worden gebracht, dan stelt men hen ook bloot aan verkoudingen, borstkwalen, rhumatismen, enz., vooral wanneer de stal groot en koud is, gelijk maar al te dikwerf het geval is.

Neemt men integendeel, eenigen tijd vóór de rusten en het terugrijden, bijvoorbeeld een kwartier uurs, meer of minder naar-mate de beweging snel of gematigd is geweest, den stap aan, dan bedaart het paard, het zweet droogt op, de huid wordt droog, het bloed is niet meer zoo sterk in beweging, en het paard is in zijnen natuurlijken staat, of ten naastenbij, om weder in den stal te gaan en gevoederd te kunnen worden.

Door de verwaarloozing dezer ontegen-zeggelijk vaststaande grondbeginselen, heeft men ziekten in de regimenten zien heer-schen en er de grootste verwoestingen zien aanrigten; zelfs de kwade droes en de worm hebben dikwijls geen anderen oor-sprong. — Men kan niet te dikwijls her-halen, dat men met eene gebrekkige ka-zerneering, vooral met ijskoude stallen, waarin het van alle kanten togt, geen voorzorgen genoeg kan nemen.

In den stap leert men veel beter ma-noeuvreren dan in eenigen anderen gang. Daar deze gang zacht en gemakkelijk is, heeft men, van het oogenblik af dat het paard voorwaarts wordt gedrukt, geene groote moeite om het te besturen, en daar de aandacht der officieren, onderofficieren en ruiters volstrekt niet wordt afgetrokken, hebben zij alle gelegenheid om het werk-tuiglijke der manoeuvre op te merken, te begrijpen, hunne oogmaat daarin te vorm-en en ze in hun geheugen te prenten, terwijl in een snellen gang de noodzake-lijkheid om het paard te regeren en de snelheid der beweging die gemakkelijke gelegenheid doen missen.

De stap dient om de eenheid in de es-

kadrons te herstellen; ook dit is een gevolg van zijne langzaamheid.

Zoo ziet men, wanneer een troep in den draf of galop is, dikwijls wanorde, maar brengt men dien in den stap, dan herstelt zich en bedaart alles, de verschillende deelen naderen elkander, sluiten zich weder aan, komen weder tot eenparigheid en eenheid, en men kan op nieuw beginnen.

De stap is ook nog een gang om groote marschen te doen. — Deze gang vereischt geene inspanning; het paard marcheert vrij en ongedwongen, en daar de bewe-gingen die het maakt, elkander zonder krachtinspanning opvolgen, kan het dien gang lang achtereen voortzetten, zonder zich te vermoeijen.

X.

De draf wordt aangenomen om op marsch spoed te maken, en om de evolutiën sneller uit te voeren.

Men kan den draf beschouwen als den gang voor marschen die spoed vereischen, en als den manoeuvre-gang. Hij staat tusschen den stap en den galop; de eerste is te langzaam en de tweede te vermoeijend. In dezen gang is het paard gemakkelijker te regeren, wordt niet zoo vurig, behoeft zoo veel ruimte niet, en men marcheert met meer eenparigheid en éénheid, het-geen niet te verachten is, zoowel voor de juistheid der evolutiën, als in het belang der paarden, welke deze gang meer spaart. De marschen en evolutiën in den galop zullen derhalve in de oogen van eenen kavallerie-officier, die op het behoud der paarden denkt, slechts een middel zijn

voor omstandigheden waarin de snelheid van dezen gang onmisbaar is, of als eene moeijelijkheid die men in het onderrigt moet overwinnen, om zich voor te bereiden tot het gebruik van den galop, en — om alles te omvatten wat eene goede kavallerie moet verstaan — ten einde het vraagstuk der grootstmogelijke beweegbaarheid en snelheid op te lossen.

De regimenten, die gewoonlijk in den galop manoeuvreren, doen derhalve verkeerdt en maken de uitzondering te veel tot regel. Zonder twijfel duidt zulks aan, dat zij goed onderrigt zijn; maar men verlieze nooit uit het oog, dat men een schaarsch en kostbaar dier behoort te ontzien, dat men het ongetwijfeld gebruiken moet, maar niet te veel er van vergen mag.

Het was na een belangrijk gesprek over dit gewigtige onderwerp met eenen achttingswaardigen eskadrons-kommandant, dat wij van hem het volgende briefje ontvingen, ten opzichte van eenen kavallerie-kolonel, die een schitterend, maar mischien te veelvuldig gebruik van den galop maakte.

«Zonder twijfel heeft de kolonel, gelijk ieder goed officier, bovenal gewild, dat er eenheid en orde in zijne manoeuvres waren. Om daartoe te geraken, heeft hij de snelheid van den galop moeten verminderen, en haar die van den draf doen naderen, waaruit ik besluit, dat men, dewijl er aldus weinig snelheid te winnen is met eenen zoo verkorten galop, de voorkeur moet geven aan den draf, die, wat de éénheid aangaat, meer zekerheid geeft, de paarden niet buiten adem brengt en hen niet zoo vermoeit als de galop.»

«De omstandigheden hebben veroorzaakt, dat ik altijd het linker eskadron van het regiment, waarin ik diende, heb gekommandeerd, en daar de bewegingen gewoonlijk op den rechter vleugel werden gemaakt, moest ik de grootste ruimte doorrijden, en dat dikwijls in galop. Toen heb ik kunnen opmerken, dat ik, in weerwil van het overwigt 't welk de gewoonte om mijne ruiters te kommanderen, mij gaf, moeite had om eenige wanorde te vermijden bij het komen op de linie; eene verlegenheid, die ik zeker niet zou ondervonden hebben, als ik met den vrijen draf van het Reglement had gereden.»

Deze opmerkingen van een oordeelkundig man, die langdurige ervaring bezat, verdienen allezins de aandacht.

XI.

De galop is een te snelle en voor de paarden te zeer vermoeijende gang, om dien door eene manoeuvre-kolonne te doen aannemen, tenzij men er toe genoodzaakt was, of de eskadrons wilde voorbereiden op hetgeen zij in een dergelijk geval te doen hebben; maar de galop is zeer gepast voor de orde van bataille, de charge, het verzamelen, kortom, voor alle omstandigheden waarin de grootste snelheid noodig is.

Hoewel wij reeds zulke krachtige redenen hebben aangevoerd, is de stof nog niet uitgeput, en komen wij er nogmaals op terug, zóó vurig wenschen wij tot het behoud der kavallerie bij te dragen.

Het is met het paard niet als met een

voorwerp van kleeding, wapening of uitrusting, dat vernieuwd wordt, nadat het versleten of verbruikt wordt, ook niet gelijk met het materieel der artillerie en de legerbehoefden, waarvan onze arsenalen overvloedig voorzien zijn. — In de gelederen der kavallerie duurt het zeer lang eer het verloren paard vervangen wordt. Wat moet dan een voortuitziend kavallerie-officier doen? moet hij niet alle zorg voor het behoud van zulk een kostbaar en schaarsch dier aanwenden?

De uitvoering der bewegingen met regelmatigheid en orde in galop, is zonder twijfel schoon, maar daarom ook zeer verleidend, en het is zeer moeilijk zich bij de middelmaat te houden, welke dezen gang met spaarzaamheid gebruikt, terwijl er maar al te dikwijls misbruik van gemaakt wordt en men hem minder als doel van onderrigt bezigt, dan wel als een zeker middel om te schitteren.

Alsdan wordt het paard afgemat en ontzenuwd, de gebreken aan de beenen be-wijzen dat het zich overwerkt, de waaijen worden vol en verliezen de haar eigene veerkracht; daar het paard veel zweet, loopt het veel meer gevaar van door de koude lucht en de vochtigheid onzer stallen te worden aangetast, indien men niet zorgt van het vóór de rusten en vóór men het weder in den stal brengt, lang in den stap te laten marcheren, opdat het zou kunnen bedaren en droogen.

Het is bovenal noodig dezen gang te beperken als het paard het winterhaar heeft, wijl de bovengemelde nadeelen dan veel meer te vreezen zijn, dan wanneer het glad haar heeft en de luchtgesteldheid

zacht is, zijnde het paard in den zomer terstond droog, terwijl het lange haar in den winter schier niet opdroogt.

Gewis moet men den galop op het regte oogenblik gebruiken, minder evenwel als marsch- en manoeuvre-gang, dan om de troepen voor te bereiden op hetgeen zij te doen hebben, in die gevallen waarin de grootste snelheid volstrekt noodzakelijk is.

Voor het formeren en deplouieren, alsmede voor de marschen in kolonne, is de draf, die een gemakkelijk toezigt met orde en snelheid vereenigt, de gewone gang; de galop daarentegen moet niet anders beschouwd worden dan voor wat hij inderdaad is, een gang van voorbereiding en uitzondering.

De galop voegt beter aan de orde in bataille, dan aan de orde in kolonne. De eskadrons in linie vormen slechts twee ruiter-gelederen, die, door genoegzamen afstand gescheiden, aan dezen gang al de gestrektheid kunnen geven welke hem eigen is, daar zij eene groote ruimte voor zich open hebben.

Verder voegt de galop aan de charge, dewijl de grootste snelheid den grootsten schok voortbrengt.

Evenwel moet deze snelheid zoo weinig mogelijk de eenheid benadeelen, hetgeen alleen wordt bereikt door de beweging trapswijze in snelheid te doen toenemen, en zoo te besturen, dat de grootste snelheid plaats heeft op het oogenblik dat men op den vijand stoot.

Ook voegt de galop aan het verzamelen; want met welk eene snelheid moeten de verstrooide of verdeelde ruiters zich niet hereenigen, om in hunne gelederen en

rotten de kracht terug te vinden, waar-
van zij in zulk eenen staat beroofd zijn.

Zonder er ooit misbruik van te maken,
is de galop een gang die aan de ligte
troepen gemeenzaam moet zijn. Zich met
vlugheid van zijne wapens te bedienen,
en zijn paard in alle gangen goed te be-

sturen, is geene gemakkelijke zaak; men
kan zoover niet komen, dan door middel
van een goed onderrigt en veelvuldige
oefeningen in het tiraileren, ten einde
gewoon te blijven aan de uitoefening van
hetgeen men geleerd heeft.

GESCHIEDENIS EN BEOORDEELING

VAN HET

INFANTERIE-VUUR.

(Uit de nagelatene Geschriften van den Generaal-Majoor C. A. GEISWEIT
VAN DER NETTEN (1)).

Even nuttig als belangwekkend is de
geschiedenis van iedere kunst, daar zij
ons de geboorte, de ontwikkeling, de voort-
gangen en eindelijk het standpunt er van
doet kennen; wij zien daarbij de begin-
selen die in elk tijdvak dier kunst heerschen,
die aanleiding tot de wijzigingen en
verbeteringen gegeven, en de omstandig-
heden die daartoe medegewerkt hebben;
wij beoordeelen in hoe verre het weder-
keerig verband tusschen een en ander
waargenomen is, de behoefte welligt be-
vredigd geworden, en terwijl wij den

doorloopen weg overzien en dien welke
voor ons ligt beschouwen, ontwaren wij
wat nog tot bereiking van het doel over-
blijft, en spannen ons vernuft in, om, voor-
gelicht door de vroegere ervaring, de
hinderpalen op te ruïnen die zich daar-
tegen nog mogten opdoen.

Naast de kunsten, die de voldoening
onzer stoffelijke behoeften kunnen bevorderen,
mag met regt die kunst plaats vinden welke
haar verzekeren kan, namelijk die van den
oorlog, welke in omvang en talrijkheid van
voorwerpen voor geen andere kunst of wetenschap
onderdoet, en alle andere in geschiedkundige
belangrijkheid overtreft. Behalve de krijgskunde
in het algemeen, heeft echter ieder deel daarvan
zijne geschiedenis, en van deze is de strijd- en
wapenhandel voorzeker eene der belangrijkste.

(1) Bij de opname van dit stuk moeten wij herinneren, dat de zeer verdienstelijke Schr. in de maand Junij van 1847 overleed; een aantal denkbeelden, door hem ontwikkeld, werden sedert in ons leger toegepast, vele andere wachten evenwel nog op hunne verwezentlijking, en het opstel heeft bovendien eene blijvende geschiedkundige waarde.

De Redactie.

Het hedendaagsche hoofdwapen is zonder twijfel het schietgeweer der infanterie, en dit wij willen thans kortelijk uit een geschiedkundig oogpunt beschouwen.

De uitvinding en aanwending der draagbare vuurwapenen dagteekent van het laatste der 14de eeuw. Onvolkomen zwaar en moeilijk in het gebruik, kleefden die wapenen gedurende omtrent twee eeuwen deze ongunstige eigenschappen zoozeer aan, dat zij, ondanks achterevogende verbeteringen, slechts beperkte diensten verleen- den en zich naauwelijks neven het blank geweer konden staande houden, geenszins zich er boven verheffen. De ontvlaming, door middel van het lontslot, was, even als de lading, langzaam en aan vele zwarigheden onderworpen; dit en het betrekkelijk minder getal der vuurwapenen deden de verhooging hunner uitwerking in de trefzekerheid zoeken, zoo door de bewerking der wapens, als door de vlijtige oefening in het schijfschieten, welke oefening door de alom bestaande schutters-vereeningen krachtig bevorderd werd.

Met hetzelfde oogmerk om schootkracht en trefzekerheid te vereenigen, achtte men, bij het toenmalige slechte buskruid, de vergrooting van het kaliber onmisbaar. Vandaar de musketten, ALBA's uitvinding, die kogels van $\frac{1}{8}$ schoten, doch tot ondersteuning vorket-stukken vereischten. Hoe langzaam de lading plaats had is alleen daaruit af te leiden, dat tot de kunstmatige volvoering 100 tempo's noodig waren.

Het *lontslot* had wel de voordeelen van eenvoudige samenstelling, maar ging met vele nadeelen gepaard, onafscheidelijk van

dat om het lont in alle gevallen brandende te houden en dus mede te voeren. Dit deed eene andere ontvlammingswijs uitdenken, die hiervan bevrijd was, en men meende ze in het algemeen bekende radslot te hebben gevonden, 't welk door de wrijving van een kunstvuursteen op een gegroefd rad de ontvlaming bewerkte. Dit stond in zekerheid der ontvlaming en nietverzetting van de genomen doellijn in geenen deele bij het lontroer achter; daarentegen had het 't nadeel van te kunstige samenstelling, ligtverstoorbaar mechanisme en langzaamheid in de behandeling bij het laden en vuren, waardoor het ook slechts gedeeltelijk bij de vuurwapenen der ruitery en sommige ligte infanterie-afdeelingen werd ingevoerd, en neven hetzelfde 't gebruik van het lontgeweer deed voortduren. De pogingen tot vereenvoudiging, welke trapswijs eerst den spansleutel door den haan zelve deden vervangen, bragt eindelijk tot het steenslot-geweer (1640), dat sedert het algemeene wapen der infanterie is geworden.

Gedurende en sedert het tijdperk van GUSTAAF ADOLF, in den 50 jarigen oorlog, legde men zich meer en meer toe op de verligting der schietgeweren en de bespoediging van het vuur. Zoo door vermindering van het kaliber, als door de invoering der geweerpatronen, kwam men dit oogmerk wel nader bij, doch geraakte, vooral door verwaarloozing der oefening, het juist treffen in dezelfde maat ten achteren, waardoor, onaangezien de geëvenredigde vermeerdering van het schietgeweer in verhouding tot de blanke wapenen, deze nog steeds in aanmerkelijk getal be-

houden en als besturend wapen beschouwd werden; terwijl, onaan gezien de invoering der bajonet in het laatste der 17de eeuw, het infanterie-geweer de dubbele hoedanigheid van werp- en handgeweer verschaft, de weinig beslissende uitwerking van het eerste en de niet gekende uitwerking van het laatste, dit geweer bij een aantal kundige militairen in kleinachting bragt, en het behouden van lange stootwapenen, zoo als de heele en halve pieken, hellebaarden en pertuisanen, onmisbaar deed achten, gelijk wij die wapenen dan ook bij de meeste Europesche legers tot het einde dier eeuw, bij de Zweden in den Noordschen oorlog zelfs in den aanvang der achttiende, aantreffen, en ze eerst op het einde van den successie-oorlog (1715) geheel en al voor het schietgeweer zien plaats maken.

Van dien tijd af won het beginsel meer veld, dat men aan het snelvuren de voorkeur boven het juist treffen moest geven. Dit was het kenmerkende van de toenmalige Pruisische schoolinrigting der wapenen, en hunne behandeling werd hieraan geheel en al ondergeschikt. 't Gevolg was, dat de wapens geheel en al ongeschikt tot treffen gemaakt, en de manschappen diensvolgens hierin niet het minste onderwezen werden. Zich met de spreuk wapenende: dat veel honden des hazen dood zijn, vermeende men dat de overwinning van het aantal kogels was te verwachten, die in den kortst mogelijken tijd tegen den vijand in massavuur afgezonden konden worden, waarbij de aanleg op den halven man de plaats van alle ander onderwijs verving. De achtereenvolgende invoering bij het Pruisische leger, eerst van den ijzeren, daarna

van den zwaren cilindervormigen laadstok, welke het omdraaijen er van en het bijzonder aanzetten der lading deed vervallen, eindelijk de uitvinding van het trechtvormige zundgat, welke het kruid van zelve de pan deed vullen, en van de moeilijke beweging van het kruid op de pan storten ontsloeg, verschaft, met de vlijtige oefening der lading, de mogelijkheid aan deze de grootst mogelijke snelheid te geven, waarvan het zoogenaamd minuutvuur het *non plus ultra* moest aanwijzen, daar men het zóó ver had gebragt, van het geweer in eene minuut zesmaal los te branden en tot de zevende geladen op schouder te brengen. Aan andere doelen dan het waterpas aanleggen, werd niet gedacht, daar zulks niet alleen bij de overhaasting en het vuren op kommando, maar ook door de vorming van het geweer volstrekt onmogelijk werd gemaakt.

De bijna rechte en korte kolf, welke op FREDERIK'S last ingevoerd was, om het te hoog schieten te verhoeden, vergunde geen doelen; de speelruimte, ter bevordering van het neêrglijden van de patroon in den loop, maakte dat de kogel aan groote afwijkingen onderhevig was, en verminderde met de gasuitstrooming uit het zundgat zóódanig de aanvangssnelheid en schootkracht, dat de kogels op 100—125 schreden voor de tromp den grond raakten, en weinig kracht bezaten op een' afstand, welke naauwelijks het derde gedeelte bedroeg van dien waarop zich de kogels uit de latere Fransche geweren nog in hunne volle geduchtheid vertoonden.

Alles was aan het eenig doel: gezwindheid, ondergeschikt, alles hiertoe ingerigt

en er op berekend; dus diende de handgreep van gelijktijdig haanherstellen en pansluiting om eenige sekonden tijd te winnen. Ten einde bij regenachtig weder het vuren ongestoord te kunnen voortzetten, dacht men een vierkante doos van stijf leder uit (zoogenaamde *muizenval*), die onder en ter zijde open, over het slot was gespspt en dit voor nat worden beveiligde, terwijl een *trekriem*, gepast aan den haan en het staal vastgemaakt, derzelve sluiting en herstelling vergunde; de snelopvolgende schoten deden den loop alsdan eene hitte verkrijgen, die het onmogelijk zouden hebben gemaakt hem aan te raken, ware men dit niet door een om den loop gaanden *brandriem* te gemoet gekomen.

De verwezenlijking van dit beginsel was echter, om vrucht te dragen, aan voorwaarden gebonden; het kon namelijk alleen op den korten afstand van de werkzame geweerdragt en op vlakke grondgesteldheid met voordeel aangewend worden; het was slechts voor de geslotene orde en de uitvoering op kommando geschikt. De vijand moest in geslotene en uitgebreide orde opgesteld zijn; de lange diensttijd en de krijgstucht der toenmalige staande legers werden vereischt, om de manschappen de onmisbare werktuiglijke bekwaamheid te doen verkrijgen, en hen deze in al de tijdstippen van het moorddadige salvo-vuur nimmer te doen vergeten; terwijl de ontzettende verspilling van patronen onverwijd door nieuwen voorraad moest kunnen aangevuld worden. Had dit alles plaats, dan konden de voorregten niet miskend worden, welke de snelle lading en het losbranden op korte afstanden, in beperkte

ruimten (zoo als straten en engten) waar het doel bezwaarlijk gemist kon worden, gelijk ook bij nacht en regen het zelfopschudden van het pankruid hebben moest en de uitwerking vermeerderen.

Deze oogenschijnlijke voorregten deden dit beginsel door alle legers meer of minder gewijzigd aannemen; op het salvo-vuur op kommando en het snelvuren vestigde zich de aandacht; de bekwaamheid in het doeltreffen werd als overbodig ter zijde gesteld, gelijk de toenmalige stelling en de inrigting der wapenen zulks dan ook bijna geheel onmogelijk en nutteloos maakte. Algemeen waren de wapens niet alleen ondoelmatig, maar tevens technisch zeer onvolkomen, terwijl de soldaat, ten gevolge van den noodlottigen paradegeest, ze door overdreven poetsen nog onbruikbaar maakte. Alleen in Frankrijk en Engeland werd aan de vervaardiging der wapenen alle oplettendheid besteed, en naar technieke verbetering gestreefd, welke echter het heerschend beginsel van het massa- en snelvuur nog ten grondslag had.

De Amerikaansche en de daaropvolgende Fransche omwentelings-oorlog gaven echter een' geweldigen schok aan het heerschend stelsel, en aan het denkbeeld dat het infanterie-vuur het toppunt van volkomenheid bereikt had. Met zware verliezen werd de ondervinding verkregen, dat de snelvurende infanterie tegen verstrooid kampende, langzamer doch zeker losbrandende infanterie te kort moest schieten, te meer wijl de eerste daarenboven een oneindig grootere trefvlakte aanbod. De bijzondere omstandigheden, welke de

Franschen van zelve tot de uitgebreide en eenzelvige strijdwijs bragt, daar zij in alle andere te kort zouden zijn geschoten, verleenden hen zóóvele voordeelen, dat die strijdwijze zich meer en meer uitbreidde, en zelfs hunne tegenstanders ze als een hoofdpunt der infanterie-taktiek begonnen na te volgen.

Met dit al bragt zulks in de technische volmaking der wapenen en in hun eenzelvig gebruik geene merkelijke verbetering voort, daar deze zich voornamelijk tot eene volmaaktere vervaardiging bepaalde, zonder bijzonder op het grootere strijdvermogen door verbeterde inrigting en behandeling te letten.

Van den 50jarigen tot het begin van den Franschen revolutie-oorlog, werden de oorlogen meer volgens de hartstogten en inzigten der vorsten, dan naar 't belang der staten ondernomen, en meer naar wederkeerige inachtneming der vormen, dan volgens den aard der menschen en wapenen gevoerd. De Fransche revolutie-oorlog bragt hierin verandering; het natuurlijke beginsel van den oorlog en den kamp verbraken deze vormen. Men faalde echter dáárin, bij het in 't gevecht brengen der infanterie, dat men de menschelijke natuur meer volgens hare zedelijke veerkracht en fysiek werkvermogen, dan volgens hare verstandelijke bekwaamheid en vatbaarheid tot vorming bezigde, schoon toch bij eene doelmatige leiding, al hare eigenschappen voorzeker gelijke oplettendheid verdienen.

Het onvolkomene van het linie-vuur, benevens de onmogelijkheid om aan de talrijke te wapen gesnelde scharen eenigermate de voor de toenmalige werktuiglijke

taktiek onmisbare vorming te geven, bragt de verspreide strijdwijs en de digte kolonne-stelling te voorschijn, welke beide vormen met den geest der Fransche natie strookten. Het overwigt dat deze strijdwijs boven de voormalige verkreeg, deed echter het dwaalbegrip ontstaan, dat men, in plaats van deze volkomenheid als *betrekkelijk* aan te merken, deze strijdorde voor de *volstrekte* hield, en de middelen voorbijzag, door welke men die volkomenheid kon naderen; namelijk: de verbetering der wapenen en de oefening in hun gebruik. Immers was het eene volstrekte tegenstrijdigheid, dat men, bij het aannemen van het tirailleur-stelsel en van het eenzelvig vuur, het geweer bleef behouden, dat alleen in en tegen geslotene orde uitwerking doen kon. Het Fransche geweer was zoodanig ingerigt, dat het, met de lading van omtrent 11 wigtjes en bij het doelen met volle korrel, slechts een vizier schootwijdte van hoogstens 100 schreden bezat; terwijl het gemis van een verhoogd vizier niet alleen het juist doelnemen onmogelijk maakte, maar verpligtte het hoofd sterk op te rigten, de te korte en allezins verkeerd ingesneden kolf te buigen, hetgeen dit geweer bijzonder aan terugstoot tegen den schouder, vooral tegen de wang onderhevig maakte, en den jongen soldaat, die geen behoorlijk onderrigt in het schijfschieten ontvangen had, van het doelnemen afschrikte, ja dit laatste in de hitte van het gevecht geheel deed verwaarloozen, om zich aan de pijnlijke wangstooten te onttrekken. De lengte van het geweer maakte de behandeling der lading, voor manschappen van mid-

delbare en kleine gestalte, hoedanig de meeste zijn, moeilijk, en bij het aanleggen topzwaar; zulks mogt bij het salvovuur gepast zijn, doch tot het juist doel nemen was het weinig geschikt. Geen wonder dat het infanterie-vuur oneindig ver beneden datgene bleef wat men er van meende te mogen verwachten, en men er te weinig vertrouwen in stelde, om het ter beslissing geschikt te achten, waartoe de diepe en geslotene orde (aanvals-kolonnen) en de bajonet, meer en meer in werking kwam; hiertoe was het toenmalige geweer wel geschikt, doch leverde op verre na de mogelijke voordeelen niet op, daar de bajonet-schermkunst evenmin gekend en onderwezen, als het schijfschieten door den soldaat beoefend werd.

De krijgvoering verkreeg eene geheel andere rigting, eene rigting welke het geweevuur niet meer als de eerste hoedanigheid der infanterie tot overwinning beschouwde, maar deze zocht in de snelle beweegbaarheid en den alles doorbrekenden aanval der geslotene massa's; doch ondanks de zich steeds meer uitbreidende gevechtswijze en de duur betaalde lessen, bleef het bestaande, gedurende den geheelen tijd van de oorlogen van het Keizerrijk, bij het Fransche leger voortduren, zonder dat eenige wezentlijke verbetering der vuurwapenen, of in het onderrigt der manschappen waargenomen werd.

Overziet men den geschiedkundigen gang van de inrigting en het gebruik der vuurwapenen, zoo valt ons daarbij in het oog aanvankelijk hunne zwaarte en onhandelbaarheid in 't gebruik, doch tevens de meestmogelijke trefzekerheid; vervolgens

eene gemakkelijke behandeling en groote bespoediging der losbrandingen, maar tevens geheele verwaarloozing der trefzekerheid; eindelijk eene daardoor bewerkte minachting van de waarde van dit wapen, welke, met opzigt tot het vuur in massa, volstrekt, en wegens dat in verspreide orde, ten minste opzigtelijk het gros der infanterie, zoo groot was, dat de juistheid van treffen evenmin door wapening als onderrigt eenige opmerkzaamheid ontving.

De voorbeeldelooze overwinningen der Franschen, vooral die van NAPOLEON, hadden den waan diepe wortels doen schieten, dat die overwinningen te danken waren aan de voortreffelijkheid der bestaande instellingen, zonder het aandeel te berekenen dat staatkunde, veldheers-genie, voorbeeldelooze snelheid, feiten der tegenpartij, uitstekende zedelijke, verstandelijke en stofelijke krijgswaarde daaraan hadden.

Het aankleven van dit optimisme moest echter geweldige schokken ondergaan, toen de Franschen in Italië en Spanje tegen de Engelsche infanterie strijdende, voor het eerst de geduchtheid van een infanterievuur leerden kennen, dat door wapenverbetering, door oefening verkregene trefzekerheid en door eene voordeelige taktische strijdwijze, de Fransche vuurwerking zoozeer overtrof, als het de zoo vaak gelukte massa-aanvallen verlamde en te loor deed gaan. Nog beslissender was de bloedige ervaring van de jaren 1812, vooral van 1813—14, om de gebreken van de heerschende beginselen en de noodzakelijkheid van hunne verandering duidelijk te doen uitkomen. Hadden de vreeslijke verliezen op het slagveld, zelfs bij overwin-

ningen, het geloof aan de onovertreffelijkheid der Fransche infanterie reeds vroeger een' geweldigen stoot gegeven, het geloof aan hare technische volkomenheid werd alsnu, door het gebeurde in de laatste veldtogten, ten eenenmale overhoop geworpen, bepaaldelijk na den geheelen ondergang der infanterie in den Russischen veldtogt, schoon die, door ondervinding en langdurige oefening tot eenen zekeren trap partij had weten te trekken van de mindoelmatig ingerigte wapens, ondanks het verzuimde onderrigt in het doeltreffen en tiraileren. Thans echter deed de drang der omstandigheden de hondderdduizenden opgeschrevenen, met dezelfde geweren, zonder de minste voorbereidende oefening in het schijfschieten, of aanwijzing tot te gemoetkoming van de onvolkomenheden, in de korpsen indeelen en onmiddellijk den vijand tegenvoeren, op wien velen voor het eerst in hun leven een geweer losbrandden. De uitkomst daarvan is gemakkelijk te berekenen. De nieuweling, door het ontvangen der wangstooten van het hoofd buigen tot mikken afgeschrikt, liet dit geheel achterweeg; verbijsterd door het ongewone schouwspel waarin hij eene rol moest vervullen, brandde hij in het honderd zijn geweer los en laadde het zoo goed hij kon, terwijl hij, beseffeloos zijn behoud van het schieten verwachtende, daarmede voortging tot hij zijn laatste patroon verschoten, of door gebrekkig laden het geweer onbruikbaar gemaakt had. Hoe weinig dusdanige kogels wel getroffen hebben is ligt te gissen; voorzeker zou men de waarschijnlijkheid ten uiterste overdrijven, indien men van de honderd er één als

treffer wilde rekenen, en als een bewijs van de noodlottige gevolgen hiervan, mogen de duizenden dienen die in deze veldslagen door eigene onbekwaamheid of de onbedrevenheid hunner makkers, gekwetst werden, de tallooze geweren, die geladen en onbruikbaar op de slagvelden verspreid lagen, behalve het ontzettend verlies dat zij door het vijandelijk geweervuur ondervonden.

Nog veel grooter zou zulks geweest en welligt geen der eerste overwinningen door de Franschen behaald zijn, indien de hen tegenovergestelde infanterie niet in denzelfden toestand had verkeerd en niet insgelijks bijna geheel uit jonge onervaren manschappen zamengesteld geweest ware. Het was niet het infanterie-vuur, evenmin als de kavallerie, dat de hoofdrol speelde en den doorslag gaf, maar de zedelijke kracht, het veldheers-talent en vooral de artillerie, welke hierop aanspraak kon maken; terwijl eindelijk de numerieke meerderheid de schaal deed overslaan.

Voorgelicht door het voorbeeld der Engelsche infanterie en de gevoelige lessen der ondervinding, begon men de leemten van de leiding der Fransche infanterie in 't gevecht, en het verkeerde op te merken, om den soldaat genoegzaam onge oefend in het gebruik van zijn geweer, en zonder op de hem tegenoverstaande wapens des vijands acht te slaan, in den strijd te voeren. De waardering van het infanterie-vuur keerde algemeen terug, en daarmede het gevoel van zijne noodzakelijke volmaking. Aanvankelijk bepaalde men zich tot het vormen van enkele, beter gewapende en geoefende, zoogenaamde ligte infanterie-

afdeelingen, terwijl nog lang de technische volkomenheid der Fransche geweren hunne navolging buitenslands deed voortduren, zooals hier te lande en elders, waar de voorkeur aan deze of de Engelsche te geven, de gevoelens verdeelde, zonder dat dit, uitgenomen eenige onbeduidende veranderingen, wezentlijke verbeteringen voortbragt. Slechts hier en daar werden enkele afdeelingen, beter gewapende en zorgvuldiger geoeffende korpsen, ligte infanterie (jagers, schutters, fusiliers enz.) opgericht, welke dan ook door hunne diensten, de waarde van hunne bijzondere inrigting buiten twijfel stelde.

Dit voorbeeld bleef niet zonder gevolgen. Na den met 1815 aangevangen algemeenen vrede op het vaste land, begon zich, bijzonder in Duitschland, de aandacht toenemend op de betere wapening en oefening der infanterie in het doeltreffen te vestigen, en zich tot het geheele wapen uit te strekken. Het is niet te ontkennen dat in beide opzichten onmetelijke vorderingen hebben plaats gehad, terwijl, indien deze aanvankelijk al niet aan alles voldaan hebben wat men bedoelde en verwachtte, dit grootendeels toegeschreven moet worden, hetzij aan de bestaande onvolkomenheid der veelal oude in gebruik zijnde geweren, of wel aan de wijze van onderrigt die daarbij gevolgd werd.

Nog werkte nadeelig op de uitwerking het verschil der gevoelens, ten opzichte van het vraagstuk wat het beste was; of het al of niet wezen moest ééne gelijkvormig gewapende en geoeffende infanterie, die naar omstandigheden, nu in verspreide orde en eenzelve te werk ging, dan weder in

gesloten massa, volgens hoogere leiding en kommando, van hare vuurwapenen gebruik maakte, terwijl in dit geval de een den troep op drie gelederen wilde scharen, terwijl de ander de stelling op twee voldoende en voordeeligere oordeelde. Schijnbare gronden en gezaghebbende namen werden door beiden tot staving van hun gevoelens aangevoerd.

Diegenen welke slechts ééne soort van infanterie wilden, stelden het gevoelen van NAPOLEON op den voorgrond, dat, daar de geheele infanterie hetzelfde wapen voert, er eigenlijk ook slechts ééne soort van voetvolk is en behoort te zijn, namelijk ligte, maar dat zij zoo ligt mogelijk gewapend, gekleed en beweegbaar wezen moet, terwijl bovendien de geheele infanterie zooveel mogelijk in het doeltreffen geoeffend behoorde te zijn. De strijdwijs der infanterie vorderde geschiktheid, om naar omstandigheden afwisselend de verspreide of geslotene orde te kunnen aannemen, hetgeen aanleiding moest geven dat de bijzonder tot eene der beide bestemmingen georganiseerde korpsen in eene nadeelige betrekking geraakte, wanneer men verplicht was het in de andere te doen optreden, waarin het geheel vreemd was. Het streed tegen het beginsel van eenheid, wanneer men verschillende wapens in hetzelfde wapenkorps bezigde; een beginsel dat tot overdrijving en met voorbijzien van ondergeschikte voordeelen door NAPOLEON gevolgd werd. Wel is waar liet het gladde geweer in het tirailleurgevecht, tot treffen van kleine voorwerpen, vooral door het weinige onderrigt der manschappen, veel te wenschen over en

stond hierin bij de getrokken bus achter; daarentegen deed de langzaamheid der lading en de ongeschiktheid tot het gevecht van nabij, door gemis der bajonet, de bus slechts tot bijzondere gevallen geschikt achten, doch als algemeen wapen volstrekt ongeschikt keuren, en als zoodanig tegen het verbeterd infanterie-geweer allezins achterstaan.

Hoe veel gezag de verklaringen van een zoo voorbeeldeloos krijgsgenie en veldheer, als de Fransche Keizer, hebben moge, mag men evenwel de bijzondere omstandigheden niet uit het oog verliezen, waardoor zij alleen voorwaardelijk, en niet volstrekt in allen opzichte als geldend kunnen aangenomen worden. In meer dan een geval heeft het te streng vasthouden aan het beginsel van eenheid en eenvormigheid hem aanmerkelijke voordeelen doen missen, die eene gepaste wijziging er van hem zou hebben doen verkrijgen, terwijl welligt eene opwelling van eigenliefde hem weêrhield van een eenmaal door hem uitgesproken gevoelen terug te komen. De geest zijner krijgsvoering, welke eene spoedige en snelle beslissing door groote bewegingen en massa's bedoelde, deed hem de voordeelen van kleinere ondergeschikte hulpmiddelen veronachtzamen, zooals: de voordeeler, doch deelswijs verschillende wapening, het zorgvuldiger individueel afrigten van den soldaat en de verrigtingen van den kleineren en partijgangers-oorlog, waarvan hij in zijne bestendige aanvallende oorlogen de waarde niet had leeren schatten, doch welke hij in de oorlogen, waarin hij verplicht werd verdedigenderwijs te handelen, zooals in

1815 en 14, op de gevoeligste wijs leerde kennen.

In andere gevallen toonde hij het gewigt te erkennen, om de zaken overeenkomstig de verschillende doeleinden in te rigten; dus deelde hij de artillerie onderscheidene kalibers toe, welke de verschillende eischen bevredigen konden; evenzoo zag men hem bij de ruitery de bestaande wapensoorten van zware, middelsoortige en ligte niet alleen handhaven, maar ook met nieuwe vermeerderen; daar de kurassiers en lancers de zware vormden, terwijl de dragonders niet alleen een middelsoort tusschen deze en de ligte uitmaakten, maar tevens de gemengde rol van infanterie verplicht waren te vervullen; terwijl hij voorts de ligte ruitery uit huzaren en jagers te paard liet bestaan, en behalve deze, het ontwerp had nog eene lichtere, onder den naam van *éclaireurs*, in te voeren.

De vereeniging van al deze soorten tot eenzelfde soort, uit het beginsel door hem ten aanzien der infanterie gesteld: dat alle hetzelfde wapen voerden en op dezelfde wijs in de onderscheidene gelegenheden gebruikt moesten kunnen worden, was ver van door hem toegepast te worden opzigtelijk de kavallerie. Hij gevoelde te zeer dat de ruitery onderscheidene dienstbestemmingen te vervullen had, die verschillende soort van paarden, uitrusting en wapening vereischten, en dit zijn beter inzicht kon niet misleid worden, zoomin door het voorbeeld van *FREDERIK den Grooten*, die zijne ligte ruitery ook gesloten tegen den vijand aanvoerde, en van zijne kurassiers die vlugheid en geoefendheid eischte, welke hen tot eenen

zekeren trap in het eenzelvig gevecht met de ligte ruitery gelijkstelde, als de hierop steeds meer veldwinnende meening, dat slechts een soort van middelsoortige ruitery voor alle betrekkingen verkiesbaar was; noch hem bewegen de verschillende rollen te vermengen, van welke juiste beschouwing de onmetelijke gevolgen getuigen, die hij met eene technisch zoover van de volkomenheid verwijderde ruitery heeft verkregen.

Wij moeten tot bestrijding van de eensoortige infanterie nog aanvoeren, dat die, welke de betrekking van ligte infanterie vervullen moet, niet alleen geheel andere fysieke verstandelijke en zedelijke eigenschappen, maar tevens een' bijzonderen militairen geest moet bezitten, dan die welke voor het geslotene en werktuiglijke gevecht noodig en voldoende zijn. In de eerste is individuele, zelfstandige moed en oordeel, bij de andere geheel lijdelijke onversaagdheid, standvastigheid en gehoorzaamheid het heerschend vereischte, terwijl voor elk eene bijzondere in- en afriktiging vereischt wordt, zonder daarom de geschiktheid tot handelen in de andere betrekkingen geheel uit te sluiten. Dus moet de ligte infanterie geschikt zijn om in geslotene orde te strijden; de linieinfanterie om, wanneer het geëischt wordt, de strijdwijs der tirailleurs aan te nemen. Door deze verbinding is de infanterie tot de volvoering van alle verrigtingen onder elke omstandigheid in staat: de ligte om in het verspreide tirailleur-gevecht de vuurwapenen de grootste uitwerking te doen verkrijgen, terwijl de geslotene linieinfanterie haar tot steun verstrekt en de be-

slissing door salvo-vuur en bajonet bewerkt.

Naar dit doel is op onderscheidene wijze gestreefd, door afzonderlijke korpsen ligte infanterie, door aan elk regiment een bataillon, of aan ieder bataillon een of twee kompagnien ligte infanterie toe te voegen; eindelijk, om het derde gelid tot de tirailleur-dienst te bestemmen. Voor elk dezer inrigtingen zijn bijzondere beweegredenen aangevoerd, terwijl zij in de hoofdzak het overeenstemmend bewijs voor de behoefte van tweesoortige infanterie opleveren. De noodzakelijkheid dezer onderscheiding wordt te merkbaarder, wanneer men aanneemt, dat de werkring der infanterie niet uitsluitend door het vuurgevecht bepaald wordt, maar ook den geheelen voorpost-dienst en den partijgangers-oorlog in zich sluit, welke niet in gelijke volkomenheid door allen vervuld kunnen worden, daar zij bijzondere verstandelijke en fysieke hoedanigheden vorderen.

Heeft men, op algemeen aangenomen gronden, bij het grof geschut eene drievoudige onderscheiding onmisbaar geacht, om in alle betrekkingen de grootste uitwerking te verkrijgen en daartoe hetzelfde in gewoon veldgeschut, rijdende en zware positie-artillerie onderscheiden, hetzelfde kan men op gelijke gronden ook als het doelmatigste aanmerken bij de infanterie, en de onderscheiding in linie-, ligte en tot bijzondere gevallen bestemde infanterie (namelijk scherpshutters) aannemen.

Welk kalibersoort ook bij de artillerie gebruikt wordt, er heeft een algemeen beginsel bij het onderrigt plaats; de gewone veld- en rijdende batterijen zijn met dezelfde

vuurmonden gewapend, het hoofdverschil is slechts in de wijze van gebruik en het daarop doelende onderrigt gelegen. Zoo moet bij de infanterie het onderrigt in het vuren voor allen met gelijke zorgvuldigheid zoóver worden voortgezet, als de aard van het wapen en de eigenaardige aanleg van ieder man vergunnen. Bij de keus van het wapen tot verkrijging der grootstmogelijke uitwerking en daarmede in verband staande oefening, zijn gelijkelijk in het oog te houden, dat, ofschoon het juist treffen 't hoofdpunt uitmaakt, de snelheid der losbranding en lading in menig geval, bijzonder bij de linie-stelling, dringend vereischt kan worden. Hoogstbezwaarlijk kunnen beide eigenschappen met hetzelfde wapen gelijkelijk bereikt worden; wederkeerig moeten zij elkander iets opofferen, zoodat beiden hun speciaal doel tot op zeker punt bereiken, zonder elkander in den weg te staan.

Met den gewonen *gladden loop* is trefzekerheid slechts tot zekeren trap mogelijk, die echter, door mogelijke verbetering van het wapen en zorgvuldige oefening, voldoende kan zijn op de afstanden en in de gelegenheden waarin het salvo-vuur in geslotene gelederen doelmatig is, terwijl het daarmede de vatbaarheid tot snelvuren vereenigt, die alsdan vaak dringend vereischt wordt. Het gemis dezer hoedanigheid maakt de getrokken *buks*, ondanks zijne overtreffende juistheid op groote afstanden, terwijl zij op korte afstanden bij de gladde loopen achterslaat, ongepast om tot algemeen infanterie-wapen te dienen, hoezeer zij als speciaal wapen in gelijke betrekking tot hetzelve in aanmerking dient

te komen, als het zware positie- tot het overige veldgeschut.

Het streven naar de mogelijk algemeene volmaking der vuurwapenen, in de laatste jaren met zooveel ijver voortgezet, heeft als slotsom het gevolg gehad, dat, terwijl een nieuw stelsel van ontvlaming, dat door slagkruid, de vroegere van lont-, rad- en steensloten geheel begint te vervangen, de oplossing van het moeilijke vraagstuk, om de trefzekerheid met de spoedige lading te vereenigen, door de uitvinding van DELVIGNE PONCHARA, geacht mag worden ten naastenbij geschied te zijn, en slechts nog eenige mingewigtige verbeteringen en wijzigingen schijnt te behoeven, om een, voor het eenzelvige tirailleur- en gesloten salvo-vuur, gelijkelijk geschikt wapen voor de ligte en linie-infanterie op te leveren.

De meerdere volkomenheid van het wapen begunstigt bij uitstek het onderrigt in zijn gebruik; het behoort met dien ijver en die oplettendheid te worden voortgezet, tot elk man dien trap van vordering heeft bereikt, waartoe hij volgens zijnen natuurlijke aanleg vatbaar is, en het is deze die, met de andere daartoe onmisbare eigenschappen, zijne bestemming tot de ligte of linie-dienst bepalen, terwijl gepaste belooningen en onderscheiding de najver, om in deze bekwaamheid uit te munten, moeten opwekken.

Het goed doelen en de aanwijzing hoedanig de terug- en wangstooten vermijd kunnen worden, is van groot belang voor het juist treffen, terwijl die bij eene betere inrigting en invoering van de slagsloten grootendeels moeten weggenomen worden.

Tot goed doelnemen is de kennis van de schootsverheid, de wijziging volgens de verwijdering, en dien ten gevolge de schatting der afstanden op alle grondgesteldheden, eene onmisbare bekwaamheid, welke eene vlijtige beoefening vereischt. De hebbelijkheid tot werktuiglijk doelen is van zóoveel belang, dat tot hare verkrijging nimmer het geweer aangelegd, noch eene blinde patroon verschoten moet worden, zonder nauwkeurig een bereikbaar voorwerp tot doel genomen te hebben; terwijl, daar alleen datgene wat men zelf

werkdadig kent, juist bevat en onderwezen kan worden, het noodig is dat de opper- en onderofficieren, even als de manschappen, zich vlijtig in het schijfschieten oefenen, en wel voornamentlijk met het gebruikelijke infanterie-geweer, zoo om dit in ieder opzigt te leeren kennen en diensvolgens het onderwijs in te rigten, als om door dit voorbeeld de waardering er van en eenen heilzamen naijver bij de soldaten te bevorderen.

Het vervolg hierna.

ARCHIEF

VOOR

NEDERLANDSCHE KRIJGSGESCHIEDENIS.

Aan de Redactie van den Militaire-Spectator.

Door de welwillendheid van den Heer M^r. J. VAN DAM VAN NOORDELOOS te Rotterdam, hebben wij inzage ontvangen van eenige onder ZEd. berustende stukken, betrekkelijk het in verdedigbaren staat brengen van de stad Leijden in het jaar 1672, door den ingenieur DU MONT.

Naar ons oordeel zijn die stukken belangrijk en leveren eene nieuwe bijdrage voor de geschiedenis van «*De verdediging van Nederland in 1672 en 1673.*»

Wij verzoeken daarom de redactie van den *Militaire-Spectator*, de hierbijgevoegde bijdrage in haar Tijdschrift, in het *Archief*

voor *Nederlandsche krijgsgeschiedenis* te willen opnemen.

Wij hebben de eer ons met achting te noemen,

HEd. dienstw. Dienaren,

J. W. VAN SYPESTEIJN.

Den 51sten Maart DE BORDES.

1831.

HET IN VERDEDIGBAREN STAAT BRENGEN VAN
DE STAD LEIJDEN IN HET JAAR 1672,
door den ingenieur ANDRIES
DU MONT (1).

In het werk «*De verdediging van Ne-*

(1) ANDRIES DU MONT (DUMONT) is dezelfde ingenieur, waarvan melding is gemaakt in *De ver-*

derland in 1672 en 1675» (1) zijn medegedeeld de maatregelen, welke in den winter van 1672, tot verdediging van de provincie Holland, bij afwezigheid van den Prins van Oranje zijn genomen geworden, welke voornamelijk moesten dienen om den vijand het binnendringen in het land, bij vorst, te beletten. Tot die maatregelen, hoewel door den Prins van Oranje nog vóór zijn vertrek met een gedeelte van het leger naar Brabant genomen, behoort het in verdedigbaren staat stellen van de stad Leijden, waarvan de uitvoering door den Prins van Oranje was opgedragen aan den ingenieur ANDRIES DU MONT.

Het is bekend dat, toen de Prins van Oranje het land had verlaten, men in den krijgsraad te Alphen, kort daarna gehouden, het eens was over het groot belang dat er in gelegen was, den post te Bodegraven zoo spoedig mogelijk in geduchten staat van tegenweër te brengen (2).

Men voorzag dat de vijand de Hollandsche waterlinie op die hoogte zou trachten door te breken, en men vreesde voor de gevolgen daarvan, wanneer men niet in staat zou zijn te Bodegraven den vijand het hoofd te bieden; terwijl men, om een of anderen post van die linie des noods ter hulp te kunnen komen, te Bodegraven een «*corps de reserve*» bijentrok.

Dat die inzigten van de leden van dien krijgsraad juist zijn geweest, hebben de later plaats gehad hebbende gebeurtenissen bewezen; hoewel de uitvoering van de

maatregelen door hen bevolen, niet aan het doel dat men zich daarvan had voorgesteld, heeft beantwoord.

Waren de Franschen, na Zwammerdam en Bodegraven te hebben bemagtigd, verder voortgerukt, met het doel 's Gravenhage in brand te steken, zoo als het voornemen van LUXEMBURG was, dan zouden zij, wanneer ook de posten aan de Gouwsche sluis en te Alphen door de Nederlanders waren verlaten geworden, vóór Leijden hebben kunnen worden tegengehouden; om die reden is het niet onbelangrijk te weten, op welke wijze die stad in verdedigbaren staat is gebragt geworden, hetgeen uit het volgende zal kunnen blijken.

Vóór dat de bedoelde krijgsraad te Alphen bijeenkwam, waren de bevelen tot het in verdedigbaren staat brengen van Leijden reeds door den Prins van Oranje gegeven; het was zelfs reeds geschied vóór den 1sten November 1672, toen hij aan den graaf VAN KONINGSMARCK eene instructie gaf, betreffende het verlaten van Bodegraven, hetgeen niet mogt geschieden «*sans qu'il y soit absolument nécessité,*» en betreffende het terugtrekken op Leijden, hetgeen niet mogt geschieden «*que dans la dernière extrémité* (1).»

Het maken van een ontwerp daartoe, was door den Prins van Oranje opgedragen aan den ingenieur DU MONT, die het den 17^{den} October 1672 den Prins aanbood.

Dat ontwerp is daarop, blijkens het op dat stuk gestelde door den Prins van Oranje, den 25sten daaraanvolgende goedgekeurd en door hem ter uitvoering gezonden aan de

dediging van Nederland, enz.; II, bladz. 65, noot (1) en 97 noot (1).

(1) Id. II, bladz. 156.

(2) Id. II, bladz. 159.

(1) Id. II, bladz. 161.

burgemeesters en regeerders der stad Leijden; ten gevolge waarvan is genomen de resolutie van de Groote-Vroedschap van die stad, van den 28sten October 1672, houdende magtiging tot- en bepalingen betrekkelijk de uitvoering van de bij dat ontwerp voorgestelde werken.

Voorts is door burgemeesters enz. van Leijden, waarschijnlijk onder meer andere werken, aanbesteed:

den 31sten October 1672. «Het afhacken van de stadts cingelsbomen;»

den 3^{den} November 1672. «Het gereet-maecken van palasaden en stormpalen, deselve te stellen in den barm en te leggen in de borstweeringe van stadts vestwalle.»

den 7^{den} November 1672. «Het leveren van greynen off vuyren hout onbesaegt, als: 8700 balcken (van onderscheidene lengten en zwaarten);

2000 gemeene noortse deelen;

500 juffers;

1800 2 duyms balck-plancken, lang 18 voet;

500 dubbelde pael-balcken, lang 18 voet.

In de volgende stukken worden overigens de bijzonderheden medegedeeld van het in verdedigbaren staat stellen van Leijden, als in:

I. Het ontwerp van den ingenieur ANDRIES DU MONT, van den 17^{den} October 1672.

II. De resolutie van de Groote-Vroedschap der stad Leijden, van den 28sten October 1672.

III. «Lijste van 't geene te versorgen is van de Hoogwoertsche- tot het Heere poortie,» welke lijst geschreven door

den burgemeester BROUWER, den 29sten November 1672 is overgegeven aan M^r. JOHAN GOES VAN ABSMADE EN JOHAN VAN BANCHEM, veertig raden der stad Leijden, met aanbeveling van «de executie van den inhoud van dien.»

I. *GENERALE-CONCEPT op 'tvoorsien van de stadt Leyden, naer gelegentheytt van den tegenwoordigen tijt van 't jaer (1).*

Den heer capiteyn ANDRIES DU MONT, van sijn hoogheyt den heere Prince van Orangien affgesonden om te considereren en te examineren hetgeen op desen tijt van 't jaer soude uytgewerct connen werden, om bij tijde van vorst tegens alle surprises en schielijcke overvallen te beletten, uytgewerect soude connen worden, oordeelt den voorn. heer capiteyn,

Ten eersten alsoo bevonden heeft veele tuynen door plancken, speelhuysen en andere cieraden tegens de stadt aengestellt en alsoo 't gesicht van het velth benemende, sijnde een seecker verblijf voor alle vijantlike attaques, sou seer nut en dienstrijk tot nut en voordeel van stadt en landt oordeelen dat binnen de 400 voeten, gereeckent van de cingelkandt aff, alles gedemolieert en tot een vlack velth gemaect

(1) Op het stuk waarna dit is afgeschreven, is gesteld, waarschijnlijk door den ingenieur ANDRIES DU MONT,

1672

«Stucken dienende tot mijne commissie over 't verseecken ende fortificeren van de stadt Leyden.»

wierd, om alsoo een vrij gesicht voor de stad te verschaffen.

Particulierlijk alle de huysen dewelke aen de Witze poort, doordien den voorn. heer capiteyn absolutelijck verclaert dat ingevalle deselve huysen van den viant wierde vermeestert, de stad onmogelijk was resistentie te doen, redenen hiervan gevende, dat de huysen niet alleenlijk hooger als het voorschreven bolwerk aen de lincker-zij gelegen zij; maer oock het-selve nevens de andere rondelen aen de rechter zijde 't eenemael commandeert: soodat tot defentie van de stad geen soldaet seecker soude connen blijven staen,

Ten tweeden soude seer noodich vinden, dat op alle advenues en meest gebruike-lijke wegen van de voorschreven stad een quartiers uyren meer off minder gereeckent, naer gelegentheyt van de plaets, gemaect wierde reduytes, waer inne 60 mannen bequaemst soude connen logeren, wel verstaende op soodanige plaetsen, daer men op 't alderbequaemste de passagie van den viant can beletten en metten anderen corresponderen, 't sij door vuyr, geluyt van musquet etc., de redenen daarvan sijnde dat ingevalle den viant iets willende ondernemen, altijt genootsaect sal wesen met schuyten, wagens en andere artiralje dese weegen te passeeren, zulx dat de voorschreven reduytes in defentie gestelt, de stad sullen een waerschouwingh verstrecken om tegens alle alarmen en schielijcke overvallen in volle postuyre te staen,

Ten derden, dat de officiers in deselve geposteert, gehouden sullen wesen te visiteren alle de schepen en wagens dewelcke voor bij en ontrent de voorschreven post

soude willen passeeren, om voor te comen alle foules, stratagetema en andere correspondentien, dewelke in de stad gehouden mochten werden; alsmede te conduiseren alle tamboers en trompetters, dewelke van den viant affgesonden sullen sijn wech en weer,

Ten vierden, om voor te comen de insults en schielijcke aenslagen, sal van noden wesen te stellen goede palissaden van tien voeten langh: te weten vier voet in den gront van den berm en ses voeten boven, ter dichte yder van 15 duym met steunsels, 10 voet van den anderen gestelt en vastgeset op den berm van de graft, om deselve palissaden des te hechter en vaster te maecken.

Ten vijfden sou noodigh wesen, het parrepet off de borstweringh met stormpaelen te voorsien, welckers langste moet sijn seven voet, $5\frac{1}{2}$ voet van de aerde, en $5\frac{1}{2}$ voet buyten de aerde, sonder consideratie van de breette derselver,

Ten sesden, alle huysen, gebouwen en wat het gesicht van de gordijn en andere deelen van de wal soude connen beletten, aenstonts te amoveren als bij exempel de vellebloomers huysges buyten de Koepoort, voldershuysen buyten de Marepoort, ganse huysen en andere staeckessels,

Ten sevenden sal noodigh wesen datter gestelt werde ontrent in 't midde van de graft off meerder naerder de stad als ver af palisaden, dewelcke boven het water sullen moeten uytsteecken $5\frac{1}{2}$ voet off vier voeten, boven versien met scherpe pennen, gelijk alsovooren met dwerspalen, vastgehecht op soodanige houtwerck, dat in de gront vast gemaect sal wesen,

Ten achtsten sal nut en dienstigh wesen dat alle plaetsen te water, als noch open sijnde, met blindinge geslooten werden alleen blijvende, op nodige passagies, openinge voor schepen welke nochtans door boomen geslooten behooren te werden, waerinne particulierlijk te considereren staet, dat er een toegangh van de eene kant tot de andere bestelt wert door plancken, ter proeve van een musquetschoot, ter wijte van acht voet, om gemackelijck te connen passeeren en repasseeren, en alsoo communicatie in alle deelen te houden,

Ten negenden, doordien een inconuenient gevonden werd op veel plaetse van de voorn. stadt, dat de bolwercken seer verre van den anderen gelegen sijn en alsoo onbequaem om de overstaende linie te defenderen, behoorde men van 500 tot 500 voeten in distantie op de buyten berm te ordonneren logementen; waerinne musquetiers geplaest de linien soude connen flanckeren en dit door planckwerek ter proeve van een musquet alsvooren, houdende haer communicatie door eleyne sorties in de wal,

Ten tienden moet men op de wallen en bolwercken behoorlijke batterijen opwerpen, en wel particulierlijk daer deselve de fasches en graften der bolwercken connen bestrijcken,

Ten elfden moet men niet versuymen op alle de bolwercken corte-gardes (corps de gardes) te maecken, waerin genoechsaem getal soldaten can logeren tot defensie: terwijl de rest geduyrende den alarm sich in de wapenen begeeft, met dese opmerckingh dat de corte-gardes van soo-

danige distantie sijn, dat den anderen behoorlijk cunnen waerschouwen en assistieren, en principalijck dat genouchsame bruggens off fondels gemaect werde over de binnenvest-graften, om des te schielijcker communicatie te houden,

Ten twaelfde sal bij yder coste-garde gemaect moeten worden een eleyne magasin, om daer in te bergen alderhande slaghe van ammunitie en 't geen tot het geschuth behoort en wel voornamentlijck op een seeckere distantie toorthen ofte turen, soodanigh dat bequamelijck van den eenen tot den anderen de wal verlicht can werden, tot welcken eynde staecken in de parpet scheuyns vast gehecht sullen worden, om bij tijde van alarm deselve aengestoocken sijnde, daeraen te hangen, om den viant in alle sijne aenslagen te ontdekken,

Ten dertienden, om alle inconuenienten en disordres van binnen te vermijden, soo van burgers als soldaten, in 't marcheren naer de loopplaets sal men een ygelijck deselve wel pertinent adsigneren en de officiers strictelijck tot onderhoudingh doen obligeren, ten welcken eynde op alle hoecken van de straten offnae gelegentheyte van de lenghte derselver, behoorlijk licht van fackels, toortsen als andersints noot-saeckelijck gestelt moet worden, opdat alles in ordre en geschicktheyt mach toegaen,

Ten veertiende sal het magasin voorsien moeten worden met quantiteyt van bijlen en haecken ende beucken, om bij tijde van vorst de graft open te bijten, ter wijte van 20 voet, en de stucken ijs niet onder te douwen, maar boven op het ijs naer de stadt off daer buyten te haelen, om

alsoo alle passagie te beletten en onbruyckbaer te maecken.

Dit is hetgeene geconsidereert dient te worden bij provisie, sonder te vergeten cruyt, loot, granaten, bombet, lont, plancken, cruywagens, schoppen, spaden, deelen en alle hetgeen verder can dienen tot voorsiening van een behoorlijk magazijn, voorsooveel vereyst wort tot defensie van een plaets tegens alle schielijcke overvallen ende enterprises; de montcost en medicamenten niet vergetende.

Actum in Leijden den 17^{den} October 1672.

(w. g.) ANDRÉ DU MONT.

Sijne Hoogheyt hebbende gesien ende geconsidereert het bovenstaende concept tot versterckinge ende verseeckeringe der stadt Leyden, heeft hetselve geaprobeert ende approbeert hetselve mits desen, goetvindende dat het volgens sijne inhoude en teneur in 't werck gestelt werde. Ende ordonnerende aen die van de magistraedt derselver stadt, die voorsiening te doen dat het ten spoedigsten alsoo moge werden geëxecuteert.

Gedaen in 't leger bij Bodegraven, den 23sten October 1672.

(w. g.) G. H. Prince d'ORANGE.

Ter ordonnantie van sijn Hoogheyt,

(w. g.) HUIJGENS.

II. *Resolutie van de Groot-Vroedschap van Leyden, van den 28sten October 1672.*

De Groot-Vroedschap der stadt Leyden,

gehoort hebbende de lecture van het schriftell. concept van het gunt tot verseeckeringe derselver stede tegens alle surprises ende schielicke overvallen (die den vijant bij tijde van vorst in de aanstaende wintertijt soude mogen ondernemen) in 't werck gestelt soude connen ende behooren te werden, sijnde hetselve concept bij den capiteyn ANDRIES DU MONT van sijne Hoogheyt den heere Prince van Orange daertoe expresselijck affgesonden, opgesteld, op den 17^{den} deser lopende maent, mitsgaders de daerop gevolchde ordre van sijn Hooghemelte Hoogheyt, van den 23sten derselver maeni, beyde aan de Burgemeesteren ende regeerders deser stede bij een expresse van sijne Hoogheyt toegesonden, ende hiernaer van woorde tot woorde geinsereert,

Fiat insertie.

Ende defererende aen het goetvinden ende de ordres van sijne meer hooghemelte Hoogheyt, hebben goetgevonden ende verstaen, het voorschreven concept, sooals het legt, generalijck te amplexeren,

Welverstaende, dat het afbreecken van de speelhuysen, plancken, ende andere gebouwen, staande binnen de 400 voeten van de chingelkant aff te reecken, in het eerste articul van het voorschreven concept vervat, niet in 't werck gestelt sall behoeven ende moeten werden, voor ende aeler de eerste rije pallisade in stadts graften doorgaens, in 't geheel gestelt ende opgemaect sullen sijn; Edoch dat de burgerie met den eersten bij publicatie gewaerschouwt ende kennisse gegeven sal werden van hetgeene sijne Hoogheyt bij het voorschreven 1^e articull heeft geordonneert, met verdere bekendmaeckinge dat

een yder wilde Sorge dragen, om tot sijn oirbaer ende proflijte sooveel doenlijk sijne materialen van de speelhuysges, plancken ende andere gebouwen voorschreven, tijdelijk te amoveren, ende sulcx eer de tijt gecomen sal sijn, die wellicht niet soude connen lijden, dat deselve soo ordentelijk ende met soo goede economie soude connen wechgenomen werden.

Ende wat aenbelangt het tweede lidt van het eerste articull, spreekende van het affbreecken van des stadts huysen buyten de Wittepoort, dat aen sijne Hoocheyt met behoorlijk respect gemonstreert ende versocht sall werden, dat deselve sijne dispositie, ten dien aensien, sooverre soude believen te altereren, dat inplaetse van de voorschreven huysen te demoljeren, deselve geconserveert soude mogen werden, met die te sluyten in een ravelijn, ende een bequame graft daervoor bij te laten gaen,

Ende wat aenbelangt het IIe articul, belangende de reduytges die buyten de stadt gemaect soude werden, dat sijne Hoocheyt soude believen te ordonneren, dat deselve reduytges ten coste van de respective geïnteresseerdens ten platten lande als tot hare defensie ende waarschouwinge mede dienende, gemaect soude moge werden,

Dat het derde poinet spreekende van het visiteren der-geenen die de voorschreven reduyttes souden comen te passeren, met discretie naer des tijts gelegentheyt gepractiseert behoorde te werden,

Ende raekende het IIIe, V^e ende VIIe articull, meldende van het maecken van de palissaden ende stormpalen, dat de

bomen op de chingels ende binnen de vier hondert voeten alsvooren staende, daertoe geëmployeert, ende dat de eene pallisade voor de andere naer ende vervolgens doorgaens ende in 't geheel eerst de palissaden in de graften, dan de stormpalen ende borstweringe, ende eyndelijk de palissaden in de gront van den barm gestelt sullen werden,

Ende dat belangende het magasijn ende de voorsieninge tot hetselve te doen, articulo XIII vervatet, alsints alle crachtige ende imaginable debvoiren gedaen sullen werden, ten eynde uyt 's lants magasijn, de gerequireerde materialen alhier ter stede overgebracht ende verder besorcht soude mogen werden van 's lants wegen 't gunt daertoe behoorende is,

Wijders dat mede serieuse instantiën sullen werden gedaen, dat de stadt van de costen door al het gunt voorschreven is te vallen, in 't geheel gededommageert, immers sooveel mogelijk van 's lants wegen gesubbbloveert soude mogen werden,

Eyndelijk dat ten *Fine* alles ordentelijk toegaen in 't werck gestelt, ende geen tijt verloren soude mogen werden, dat metten eersten het affhacken van de bomen, ende het maecken van de palissaden bij cleyne vacken ofte partijen aenbesteet ende daervan alvoorens tijdelijke notificatie bij affixie van billetten ten spoedichsten gedaen sall werden,

Werdende tot de directie, besorginge voortsettinge, ende uytwerckinge van alle het gunt voorschreven staet versocht ende gecommitteert, de heeren M^r. THEODORUS GOOL, burgemeester, M^r. JOHAN GOES VAN ABSMADE, schepen, M^r. HENDRICK BROUWER

ende JOHAN VAN DIENINGEN, vpoetschappen, Mr. GERARD DE MUNT, JOHAN VAN BANCHEM, JACOB VAN SANEN ende ISAACK GERARD, veertigen der stadt Leyden, met authorisatie omme tot beter uytvoeringe van 't gunt voorschreven staet te requireren, in te nemen ende te gebruycken het advijs van den heer professor MELLER,

Aldus geresolveert bij de Groote-Vroedschap der stadt Leyden, op den XXVIII^{en} October XVIe twee ent seventich.

III. «*Lyste van 't geene te versorgen is van de Hoogwoertsche- tot het Heerepoortie.*»

Beginnende van 't Heerepoortje aff ende gaende nae de Hoogwoertsche poort,

De borstweeringe aen de Hoekmolen in order te maecken, de aerde wech te haelen ter breedte, datter drye man achter malckanderen staen kan, ten minsten twee, ende met aerde te sluyten, indien dan haer geweer konnen gebruycken,

De houte ravelijns op te maecken, Neffens de Zijlepoort, daer de stucken staen, achter te leggen een cabel ende een balek: opdat de stucken achteruytspringende, niet affvallen,

Ten weersijde van de Zijlepoort de borstweeringe te sluyten tegens de houte borstweeringe,

Met houte borstweeringe het watergat te sluyten, een Vriessche ruyter gereet te hebben omme het watergat onder te sluyten,

De bolwercken met baterijen, canon, verblindinge ofte schietgaten, wacht huysen, kruythuisen, schilderhuysjens, waterbacken, etc. te voorsien, alles ruwe op te maecken,

De raemen soo daer eenige sijn, ende raemhuysjens wech te nemen, de raemhuysjens met den eersten, de raemen als 't vriest,

De stormpaelen, palissaden, in de barm ende 't water, te maecken,

Aen de Hoogwoertsche poort de borstweeringe aen 't watergat te sluyten,

De herberge buyten de Zijlepoort aff te breecken,

In de Zijle- ende Hoogwoertsche poort schotbalcken te maecken, tot naerder ordre,

Geen trappen ofte toegangen tot de molens, ofte tot de raemen nae beneden het vestwaeter te laeten,

De borstweringe over al te sluyten ende soo afgaende te maecken, dat men de punten van de stormpaelen kan sien,

Daer de borstweringen open gelaeten werden omme nae de raemen te gaen, een Vriessche ruyter en wolbaele ofte houte borstweringe sonder schietgaeten ter hoochte als de aerde borstweringe is, gereet te hebben, om bij vorst het gat te konnen sluyten,

De trappen tot de raemen soo los te maecken, dat mackelijck gelicht konnen werden,

Bouhuysen, soo tegen eenige borstweringe staen te versetten, ende sulx de boumeesters aen te seggen,

In de poorten schotbalcken te maecken,

doch up 't laetst hameijen ende dubbele deuren soo rasch als kan, de hameijen met ijsere pennen te maecken op 't spoedichste,
 De valbruggen met een slot, 'opgehaelt sijnde, te connen sluyten,
 Een vlotje gereet te hebben, om te leggen tegens de openinge van een watergat om daer op een camerstuckie te leggen, ende onder 't watergat met schroote te connen doorschieten,
 De palissaden op den berm met goringe ende swepingte te maecken, doch op het laetste
 De breede barmen tusschen de palissaden ende wallen te beslaen met kleyne paeltjens twee voet in de grondt ende een en een halve voet boven de breette,

somtijds van een heele, somtijds van een halve voet van malekanderen,
 Tuynhuysen te doen afbreecken als bij publicatie sulx sal sijn bevoolen,
 Quaeckels bruggetjens ende flondels te maecken over de binnevest-graft,
 Paelen te stellen om de lampetten met turcken aen te hangen,
 Twaelff beucken te doen maecken op de werff,
 Op seekere distantie op de wallen te doen brengen een quantiteyt straetkegels, leggende alsnu aen de Hoogwoertsche poort,
 Het hout van Heemskerecks saechmolen in de stadt te doen brengen,
 De aerde wallen van buyten te plaacken en te repareren.

VON MÜFFLINGS NALATENSCHAP;

EENE BELANGRIJKE BIJDRAGE OP HET GEBIED DER

STAATS- EN KRIJGSGESCHIEDENIS.

(*Vervolg en Slot van Blz. 563, 3de Dl.*)

II.

De wapenstilstand na den slag van Bautzen.

Na den slag van Bautzen (20—21 Mei 1815) zag Keizer ALEXANDER zich genoopt, aan Generaal BARCLAY DE TOLLY het opperbevel over de Russische legers op te dragen. Of dit geschiedde ten gevolge der onwaarheid, waardoor Graaf WITTGENSTEIN het

lot van den slag op het spel gezet had, is mij onbekend gebleven (1). Voorgewend

(1) 's Avonds van den 20sten Mei betoogde VON MÜFFLING met klem aan Keizer ALEXANDER, in tegenwoordigheid van WITTGENSTEIN, DIEBITSCH en GNEISENAU, dat het den volgenden dag op den rechter-, en niet, zoo als men meende, op den linker-vleugel, zou gemunt zijn. ALEXANDER gaf eindelijk toe, dat het noodig was den rechter vleugel tegen de mogelijkheid van eenen aanval te versterken, en vroeg aan den Opperbevelhebber WITTGENSTEIN: «hoe sterk is BARCLAY?» Deze antwoordde zonder aarzelen: «15,000 man.» — Daar dit getal

werd, dat Graaf WITTEGENSTEIN te weinig zorg voor het innerlijk samenstel der troepen had aan den dag gelegd. De reconvalcenten kwamen trouwens langs den étappenweg uit Polen in marsch-bataillons van 1,000 man, door weinige Officieren geleid, in de kampementen van 't leger aan, en dit had met name bij Bautzen plaats. In stede nu van zoodanig marsch-bataillon, dat soldaten uit alle regimenten van 't geheele Russisch leger bevatte, onverwijd te ontbinden, en de manschappen bij hunne regimenten te doen inlijven; bracht men zoodanige bataillons bij Bautzen in het vuur, waar zij zonder behoorlijke organisatie, zonder Officieren en onderofficieren, flauw streden, ongeregeld verpleegd werden, en als zij van hun marsch-bataillon verwijderd raakten, dit kwalijk konden terugvinden. Zoo zwermden er op den terugtocht van Bautzen belangrijke massa's zoo even uit de hospitalen gekomen, nog zwakke, slecht gewapende en gekleede Russische soldaten rond, die vaak niet eenmaal de nummers hunner marsch-bataillons wisten, en welke zelfs in dit geval door de Russische Officieren niet te recht konden geholpen worden, daar zoodanige nummers in het Russisch leger geheel en al onbekend waren.

Generaal BARCLAY was Minister van

ook aan von MÜFFLING voldoende scheen, werd aan BARCLAY bevolen op den Windmolen-berg bij Gleime stelling te nemen. — Op den 21sten nu had NAPOLEON werkelijk het op den rechter vleugel voorzien, en NEY rukte met 40,000 man tegen BARCLAY op, die toen bleek *niet meer dan 5,000 man* bij zich te hebben!! Het natuurlijk gevolg daarvan was, dat de slag moest worden *afgebroken*, gelijk men den aftocht der bondstroepen later gedoopt heeft.

K.

Oorlog geweest, stond als goed *organisateur* bekend, en de Keizer deed eene juiste keus, toen hij hem tot Opperbevelhebber benoemde. Voor ons Pruisen had echter deze benoeming onmiddellijk een onaangenaam gevolg. De leerstellige BARCLAY drong er onverwijd bij BLUCHER op aan, in plaats van onze wéloverlegde en doeltreffende Brigade-opstelling de Russische fundamentaal-stellingen (als bij Borodino had plaats gevonden (1)) aan te nemen. Hem werd geantwoord, dat de Koning onze opstellingen verordend had, en dat alzoo elke verandering slechts door Zijne Majesteit kon worden gelast. — Den Koning werd verzocht, er niet aan toe te geven, en op deze wijze had dan ook de zaak geen verder gevolg.

BARCLAY stelde voorts den Keizer voor, dat het bij de diepgewortelde wanorde onmogelijk was, het leger gedurende de operatiën te organiseeren, en wel des te meer, daar het aan *alles*, zelfs aan munitie voor de Artillerie mangelde. Hij moest dien ten gevolge als voorwaarde stellen, dat hij het Russisch leger naar Polen mogt terugvoeren en dáár volkomen reorganiseeren. Deze op het tijdstip van eenen gedwongen terugtocht hoogst zonderlinge voorwaarde was den Keizer onverwacht, en klonk ons

(1) *Tien gelederen diep* was aldaar de Russische Infanterie opgesteld. De Russen hielden er van zich te *masseeren* en door kunstmatige verschaningen te dekken; de Pruisen meer voor de verspreide vechtwijze en de bescherming van 't front door natuurlijke terreinhindernissen. Deze verscheidenheid van zienswijze was vermoedelijk louter het gevolg der eigenaardigheid van beider land en troepen. (Vergel. von MÜFFLING. Blz. 35—6).

K.

als een donderslag in de ooren. Wat moest er van Pruisen worden, nadat dit tot het Russisch bondgenootschap toegetreden was, als het Russisch leger naar Polen terugtrok? En wat zou in dit geval NAPOLEON beletten, de eenen slag ontwijkende Russen tot over de Weichsel terug te drijven? Waar zou BARCLAY de rust vinden, die hij zocht? — Het gansch ontwerp scheen weinig doordacht, maar Keizer ALEXANDER kon zijn veldheer niet van het opgevatte denkbeeld afbrengen, en deze verlangde den terugtocht over Breslau voort te zetten. Dit was gelukkig strijdig met de maatregelen, die met Oostenrijk waren afgesproken. Het Weener Hof had zijne toerusting nog niet voltooid, en zijne oorlogsverklaring tot op dit tijdstip verschoven. De hoofdvoorwaarde tot eene zoodanige verklaring was echter eene door het Drievoudig Bond te bewerkstelligen offensieve beweging, en om deze mogelijk te doen zijn, moest Oostenrijk verlangen, dat de bonds-legers hunnen terugtocht langs het Silezisch gebergte tot Neisze voortzetterden.

Op den terugtocht van Bautzen te Jauer gekomen, beval dan ook de Keizer den het bonds-leger aanvoerenden Generaal BARCLAY, van den weg van Breslau rechts over Schweidnitz naar Neisze af te wijken. Wij hadden bij deze rechtswending eene hinderlaag bij Haynau gelegd, zoo om den geest van het Pruissisch leger op te beuren, als om NAPOLEON iets omzichtiger in zijne vervolging te doen zijn, en alzoo tijd te winnen. Het gevolg er van was, dat NAPOLEON ons spoor bij Liegnitz geheel bijster werd, en ons in de richting van Breslau volgde.

Na 't gevecht bij Haynau kreeg ik van den Koning bevel, mij naar Generaal BARCLAY te begeven, met den officiëelen last, in alle zijne behoeften voor het Russische leger, voor zoo ver deze in Silezië te voldoen waren, te gemoet te komen, — met den geheimen last, den veldheer van de gedachte eens terugtochts over de Oder af te brengen. De volgende bouwstoffen werden mij hiertoe aan de hand gegeven:

De vesting Schweidnitz was na den veldtocht van 1807 vóór den terugtocht der Franschen uit Silezië door hen vernield geworden, en de Koning had het herstel der werken aan den Gouverneur van Silezië gelast, zoodra de tijdingen van den terugtocht over de Beresina waren aangekomen. Men nam alzoo als een feit aan: Schweidnitz is in orde. FREDERIK II had in den 7jarigen oorlog onder bescherming dezer vesting het beroemde kamp bij Buntzelwitz betrokken, en de vereenigde Oostenrijksche en Russische legers hadden het niet gewaagd, hem daarin aan te tasten. Men nam alzoo aan, dat wij ditzelfde kamp betrekken konden, en dat NAPOLEON het even min wagen zou ons aan te tasten. Daardoor konden wij den tijd van zes weken winnen, dien het Weener Hof tot voltooiing zijner toerusting noodig had. Gedurende den slag van Bautzen had ik de bevelen des Keizers aan Generaal BARCLAY moeten overbrengen, welke deze Generaal trouw en gehoorzaam in mijne tegenwoordigheid uitvoerde, doch waarbij hij voor de overmacht wijken moest. De Keizer, ontevreden over den uitslag van BARCLAY's gevecht bij den windmolen van Gleime, gispde zijn gedrag, hetwelk ik echter met

alle kracht verdedigde, en waarbij ik den Keizer eenige geheime ophelderingen gaf, die BARCLAY volkomen rechtvaardigden. Ik heb dien ten gevolge reden te vermoeden, dat de Keizer mij tot dezen last aan den Koning bepaald had voorgeslagen. Ik zag echter van dien last, te gelijk met zijn gewicht, de omzichtigheid in, welke zijne uitvoering vereischte.

Generaal BARCLAY ontving mij met de hem eigen vormlijkheid, maar tevens openhartig, en hij betuigde mij de onvermijdelijke noodzakelijkheid, om het krijgstooneel van Silezië met het groote Russische leger voor zes weken te verlaten. Hij klaagde er bitter over, dat wij van den kortsten weg over Breslau waren afgeweken, hetgeen hem tot omwegen, veellicht zelfs tot over Krakau nopen kon. — Ik zeide hem, dat ik de zwarigheden zijner stelling niet over 't hoofd zag, en om 't zeerst bewonderde, hoe veel zijne doeltreffende beschikkingen bereids in de acht dagen, dat hij het opperbevel voerde, hadden uitgewerkt; intusschen kon ik mij zelve toch niet overreden, dat ons de terugtocht op Breslau voordeeleriger zou geweest zijn, daar wij in de groote vlakke van Liegnitz tot Breslau en generzijds de Oder tot Kalisch eenen slag niet zouden hebben kunnen ontwijken, terwijl ons de terugtocht langs het gebergte eenen steeds veilig aangeleunden linker vleugel en voordeelige stellingen verzekerde, vóór welke wij NAPOLEON telken reize konden dwingen op te breken, en uit welke wij elke onvoorzichtige beweging straffen konden. Ik wees op het ongeschikte zijner stelling, in eene lange bocht van Hof over Schandau langs het

Ertzgebergte en de Sudeten op de grenzen eens wel niet verklaarden vijands, maar toch hoogst verdachten vriends te moeten voorttrekken, en legde hierbij het grootste gewicht:

1°. op de versterkingen, die wij te wachten hadden, met name de gansche Silezische landweer, welke in last had, zich ten vollen slagvaardig bij Schweidnitz te verzamelen.

2°. op de herstelde vesting Schweidnitz, als de knoop veler wegen.

3°. op de beroemde stelling van Buntzelwitz.

BARCLAY hoorde mij bedaard aan. Hij bespeurde, dat ik in den geest zijns Keizers sprak, en dat ik de reorganisatie van het Russisch hoofdleger niet als eene kleinigheid op zijde wilde schuiven. Op zijne vragen nopens de stelling bij Buntzelwitz en den toestand der vesting Schweidnitz, kon ik geen antwoord geven, maar sloeg voor, vooruit te gaan en hem beide op de plaats zelve te toonen.

Bij Buntzelwitz gekomen, vond ik een golvend terrein zonder eenige hindernis (gelijk ik het bereids uit TEMPELHOFF kende), en bij onze tegenwoordige vechtwijze tot eene verschanste legerplaats even min geschikt, als voor de sterkte van het leger berekend. Ik deelde zulks den mij volgenden Generaal BARCLAY mede, en snelde naar Schweidnitz vooruit. — Hier vond ik een puinhoop, dat is: de wallen in denzelfden toestand, als op den dag hunner vernieling. De Gouverneur van Silezië had het Koninklijk bevel niet uitgevoerd.

Bij mijne navraag naar de landweer, wist geen mensch mij er iets bepaalds

van te zeggen. — Door een toeval kreeg ik te weten: dat in Boyendorf (1 Mijl van Schweidnitz) 4 bataillons aangekomen waren, en dat de Luit.-Generaal von ZASTROW, wien de Koning het opperbevel over de gezamentlijke Silezische landweer had opgedragen, deze bataillons juist bezig was te inspecteeren.

Voor deze nieuwe formatie nu waren ongeveer 20,000 geweeren in Oostenrijk aangekocht geworden; deze werden echter zoo overijld afgeleverd, dat bij het onderzoek de boring der zundgaten in den loop vergeten bleek. De overige bestelde geweeren waren in 't geheel niet klaar gekomen, en de landweer-bataillons voor het Yorksche Korps waren zonder geweer met lansen gewapend.

Van alles, wat mijne inzichten bij Generaal BARCLAY ondersteunen moest, was alzoo niets bruikbaar, en de verzamelde landweer zoo goed als zonder wapens, daar een tijd van ten minsten vier weken gevorderd werd, om in de nieuwe geweeren zundgaten te boren.

Wat thans te doen?

Ik verborg den Generaal BARCLAY niets, en toen hij hierop met klem betuigde: «nu blijft ons niets over, dan naar Polen terug te trekken,» zette ik voor hem de staatkundige en militaire omstandigheden volgenderwijze uiteen:

Als wij het tot de eerste helft van Julij bij het Silezisch gebergte onder bescherming der vestingen Silberberg, Glasz, Neisze en Cosel kunnen uithouden, dan is Oostenrijk gereed, den oorlog te verklaren. Als wij daarentegen over de Oder op Warschau terugtrekken, dan is er aan de toetreding

van Oostenrijk tot de Coalitie niet te denken. — Vervolgt ons NAPOLEON op onzen terugtocht tot aan de Weichsel, of wel bevrijdt hij zijnen bondgenoot, het Groothertogdom Warschau, van de Russische legers, dan is zijne stelling dezelfde, welke hij bij het uitbreken der vijandelijkheden in 1812 had, en het zal er op aankomen, of Oostenrijk zijn bond met hem vernieuwt of zich onzijdig houden kan, waaraan het ongetwijfeld de voorkeur geven zou.

Vóór alles echter is het thans de vraag: wat moet, als gij naar Polen terug keert, de Koning mijn meester doen? Van de 80,000 man, die hij hier in Silezië onder de wapens heeft, zijn ongeveer 10,000 man voor de vestingen noodig, en blijven er alzoo 70,000 beschikbaar. Volgt hij hiermede het Russisch leger, zoo derft hij alle middelen tot verpleging en betaling zijner troepen, en men kan kwalijk vooruit zien, waartoe dit voeren zou. De Koning mag er alzoo zelfs in 't geheel niet aan denken, het Russisch leger naar Polen te volgen. Er blijft ons niets anders over, dan dezerzijds de Oder te blijven en in een verschanst kamp bij Neisze naar het einde des oorlogs op eene eervolle wijze te streven. — Generaal BARCLAY haalde de schouders op: «ik mag de legers mijns Keizers, daar zij in geen slagvaardigen toestand verkeerren, niet opofferen. — Binnen zes weken ben ik weder hier; het Pruissisch leger moet zich helpen, zoo goed het kan.» — Op mijne vraag: wat mangelt u, om eenen slag te leveren? — «Geschut-munitie.» — Ik was gemachtigd deze te leveren, en wees hem oogenblik-

kelijk de vesting-depôts van Silberberg en Glatz ter voorziening in die behoefte aan. —

Generaal BARCLAY gevoelde het gewicht van den stap, dien hij deed, als hij mijn aanbod afsloeg. Bleef hij bij zijnen marsch naar Polen, zoo scheidde hij zich van Pruisen, van Oostenrijk, van geheel Europa. Hij openbaarde mij alsnu, dat NAPOLEON eenen wapenstilstand had aangeboden, en dat hij het aannemen van dit aanbod beschouwde als het eenige middel, om eene scheiding der beide legers te vermijden.

De gedachte aan de voorwaarden, die NAPOLEON zou voorschrijven, mogt doen rillen; toch moest er de proef van genomen worden, daar BARCLAY om niets ter wereld eenen slag met NAPOLEON wagen wilde, waarbij wij met ongeveer 150,000 man hadden kunnen optreden. NAPOLEON, die sedert zijnen opmarsch van Bautzen, ten minsten 20,000 achterblijvers had, zou ons niet veel meer hebben kunnen tegenover stellen. — BARCLAY nu had mij herhaald betuigd, dat de Keizer zijne inzichten volkomen billijkte, en daar alzoo alle verdere redeneering met hem tot niets leiden kon, zoo begaf ik mij naar 't hoofdkwartier der Souvereinen, om den Koning over den door BARCLAY voorgeslagen uitweg mondeling verslag te doen; want dat hij van de winterkwartieren in Polen niet wilde afgaan, dit had ik reeds gemeld. De Koning bevond zich bij mijne komst niet bij de hand. Ik ging tot zijnen Adjudant-Generaal, den Generaal VON DEM KNESEBECK, van wien zich de Koning als Strateeg bediende, en wiens krijgskundige inzichten ook Keizer ALEXANDER bijzonder hoog achtte. — Generaal VON DEM KNESEBECK was het, die na

den terugtocht van Bautzen, in plaats van bij Breslau over de Oder te trekken, had aanbevolen de richting langs het gebergte over Schweidnitz te volgen.

Generaal VON DEM KNESEBECK, een mij nog toegeneegen vriend mijner jeugd, hoorde mijne gronden voor het sluiten van den door NAPOLEON aangeboden wapenstilstand, dien de Souvereinen niet hadden afgeslagen, maar weswege zij Commissarissen benoemd hadden, om NAPOLEONS voorstellen te vernemen. Door het vertrek van Generaal VON KLEIST naar Neumarkt nu was deze maatregel in het Pruissisch leger bekend geworden, welke zeer misbillijkt werd, ja waarover eene gansch niet voegzame gisting ontstond. — KNESEBECK antwoordde: «ik ken BARCLAY uit de jaren 1806—7; het is een rotsvast mensch, die des te minder van zijnen terugtocht naar Polen zal afgaan, daar deze uit een zuiver krijgskundig oogpunt veel voor zich heeft. Komt het er echter toe, dan is het bondgenootschap met Oostenrijk verloren, dewijl het Weener Kabinet, zoodra wij over de Oder gaan, naar alle eischen van het gezond verstand in zijne onzijdige stelling moet volharden. Het sluiten van eenen wapenstilstand is thans onze eenige redding! Maar om daartoe te geraken, hebben wij met eene nieuwe zwaarigheid te kampen. De Souvereinen weten, dat het Pruissisch leger zich tegen elken wapenstilstand verklaart, en zien dezen onvoorbereiden tegenstand als een bewijs van trouwe plichtsvervulling aan. Even zeer weten zij bepaald, dat het geheele Russisch leger, van den hoogsten tot den minsten in rang, naar winterkwartieren in Warschau haakt.

Hierop kon ik aanmerken, dat, mogt BARCLAY zich met de reorganisatie van het leger in Silezië belasten, waartoe hij zes weken rekende noodig te hebben, het Russische leger het wel zonder morren met de goede kwartieren in Silezië voor lief zou nemen. Wat echter het Pruisisch leger betrof, zoo had ik bespeurd, dat de gisting ontstond uit de beduchtheid: de wapenstilstand zou niets anders zijn, dan de inleiding tot eenen schandelijken vrede, dien NAPOLEON ons door zijne bekende listigheid zou opdringen, als wij ons slechts eens met hem hadden ingelaten. Om het waanzinnig denkbeeld: wie eenen wapenstilstand wil, moet ook eenen slechten vrede willen, naar eisch te bestrijden, sloeg ik dan ook voor, dat de Koning te gelijk met de afkondiging van den wapenstilstand eene oproeping aan zijn volk uitvaardigde, van den inhoud: Geen vrede, toerusting ten kamp op dood en leven.

Wij ontwierpen eene zoodanige opwekking en kwamen er meê bij den Koning, die met ons instemmende naar den Keizer ging, en ons medenam. KNESEBECK zette het voorstel uiteen; de Keizer luisterde met de meest gespannen aandacht. Een van de Commissarissen ingekomen verslag was ons gunstig. De beide Generaals Graaf SCHOEWALOF en VON KLEIST vonden, dat zij met grooter opmerkzaamheid bejegend werden, dan het tot nog toe bij zoodanige conferentiën het geval geweest was; dat men op hunne aanmerkingen acht sloeg, en zich toegeeflijk toonde. Hoe zeer zij de ware beweegreden nog niet hadden kunnen doorgronden, welke NAPOLEON tot den wapenstilstand deed overhellen; zoo

geloofden zij evenwel bereids bespeurd te hebben, dat de omstandigheden aan de Beneden-Elbe, wellicht een opstand in het Departement der Hanse en Oldenburg, de drijfveer tot het sluiten van eenen wapenstilstand was. — Deze omstandigheid deed het mij als waarschijnlijk voorkomen, dat NAPOLEON in Silezië tegenover ons buitengemeen toegeeflijk zijn zou, en wel des te meer, als onze Commissarissen wat schoorvoetend te werk gingen, terwijl de Fransche Commissarissen op eene spoedige sluiting aandrongen.

Mijne zienswijze werd door eenen tweeden bewijsgrond ondersteund. Breslau was ontruimd en door Fransche troepen bezet geworden. Ik had verwacht, dat NAPOLEON zijn hoofdkwartier met de Garde onverwijld naar die stad zou verlegd hebben; maar aangezien hij rustig te Neumarkt bleef, zoo wist ik mij deze houding niet anders te verklaren, dan dat hij vreesde door zoodanige plechtige in bezitneming der Hoofdstad van Silezië den wapenstilstand te vertragen; en hieruit liet zich afleiden, dat hem meer aan 't sluiten van den wapenstilstand, dan aan Breslau gelegen was.

Mijn voorstel was dus, de ontruiming van Breslau als onvermijdelijke voorwaarde tot het sluiten van den wapenstilstand te verlangen. De Souvereinen twijfelden, of dit wel te verwerven zou zijn, doch billijkten de poging daartoe, en zoo kreeg door de vaste houding onzer Commissarissen de wapenstilstand zijn beslag, die even zeer met onze behoeften, als met onze wenschen strookte.

Dat NAPOLEON door het sluiten van dezen wapenstilstand eenen grooten misslag be-

ging, hierover zijn later ook zijne grootste vereeiders het eens geweest (1). Evenzoo is het later van den Pruissischen kant ingezien, hoe gunstig deze wapenstilstand voor Pruisen was; maar bij 't sluiten daarvan werd hij, vooral door de leden van het *Tugendbund*, als onnoodig en als een misslag gelaakt, ja als eene indommende staats-ramp voorgesteld. — Ik vond mij even weinig als Generaal VON DEM KNESEBECK geroepen, de geheime beweegredenen der sluiting te openbaren; doch wij kwamen er luide voor uit, dat wij de onderteekening voor eenen hoogst wijzen maatregel van onzen Koning hielden. Ik

(1) Deze beweering laten wij voor von MÜFFLINGS rekening; het blijft toch de vraag, of er van NAPOLEONS kant niet even wichtige drangredenen tot eenen wapenstilstand voorhanden waren?

K.

had over dit onderwerp verscheiden heftige tooneelen met Generaal GNEISENAU, die in zijne opgewondenheid een brief aan den Koning geschreven had, waarin hij de bitterste veroordeeling uitte. De Generaal wilde mij overtuigen; ik bleef hem steeds even bedaard aanhooren, maar toegeven kon ik hem niet, daar hij alleen als hoofd eener partij sprak, die haren zetel in 't leger had. —

F. C. F. v. M.

Tot dusverre onze uittreksels uit von MÜFFLINGS nalatenschap; mogten zij den lust tot hare meer volledige lezing bij velen hebben opgewekt.

Breda, 26 Mei 1851.

G. KUIJPER Hz.

Luit.-Ingenieur bij de Kon. Milit. Akademie.

I E T S

OVER

HET VOORSCHRIFT OP (OMTRENT?) HET TIRAILLEREN.

Te Breda, ter Boekdrukkerij van de Gebroeders Nijss, 1851.

(INGEZONDEN.)

Bij de verschijning van opgemeld boekje verwachtten wij daarvan weldra, althans in 't een of ander onzer twee militaire tijdschriften, eene beschouwende aankondiging te zullen aantreffen. In die verwachting teleurgesteld, veroorlooven wij ons nu, ons gevoelen er over mede te deelen.

Dat gevoelen, met leedwezen erkennen wij het, is min gunstig. Wij oordeelen dit boekje niet te zijn, wat men er mee voor had, of wat het behoorde te zijn, namelijk een reglement betreffende het tiraileren, met andere woorden, eene juiste en duidelijke regeling en ordening van alle werktuigelijke handelingen, die

tot de verstrooide vechtwijze behooren, en gegrond zijn op hare algemeene beginselen en toepassing, zoo als de taktiek ons zulks leert.

Naar ons inzien toch, bevat dit werkje *te veel* (en daarbij onvolkomen) wat geacht kan worden minder of niet tot het werktuigelijke, maar meer tot de algemeene leer van de verstrooide vechtwijze, te behooren, en bevat het daarvan *te weinig* om maar even de veronderstelling te wettigen dat men hier, behalve een reglement, ook eene handleiding tot de leer van de verstrooide vechtwijze heeft willen leveren. Daarbij kon dat gedeelte, wat het, als van *reglementairen* aard, te regt inhoudt, nog meer in verband met de voorschriften der taktiek zijn behandeld.

Eindelijk is de stijl onduidelijk en de redactie gebrekkig.

Wij zullen trachten, in de volgende regelen, dit driedelig afkeurend oordeel te staven.

1°. *Het boekje bevat te weinig voor eene handleiding, te veel voor een reglement.*

Dat dit werkje zamengesteld is, om uitsluitend tot tirailleur-reglement te dienen, is duidelijk genoeg. Immers zoo men er bovendien eene handleiding van had willen maken, zou daarin eene *beschouwing der beginselen, eene overweging der voor- en nadeelen, en eene, uit een en ander afgeleide toepassing, als bij: dorp-, dijk-, brug-, boschgevechten enz., moeten voorkomen, 't geen nu het geval niet is.* Wie hier nog twijfelt vergelijke het boekje, met wat het eerste het beste leerboek der taktiek daarover inhoudt, en zijn twijfel zal voorbijgaan. Voorwaar! het boekje zou den toets met de beknoptste der taktiek-leerende handleidingen niet kunnen doorstaan.

Dwaas zou het dus zijn te willen, dat bij de zamenstelling aan iets anders gedacht zij dan aan een reglement; maar zijn dan §§ 2, 5, 53, 54, 55 en anderen, het

grootste gedeelte der gedragsregels voor de aanvoerders, de geheele 5de Afdeeling, misschien met uitzondering der laatste harer §§, niet *overtollig* te noemen?

Zouden de officieren van ons leger niet, zonder dit boekje, bekend zijn, met alles wat het in de gemelde §§ en gedragsregels voorschrijft?

Verraadt het niet weinig dunk van de taktische kennis onzer officieren, wanneer men voor hun onderrigt, de opname der bedoelde punten in het onderwerpelijk boekje onvermijdelijk oordeelt?

Niet voor den officier zal men ons wellicht toeroepen; maar voor den minderen graad was die opname zeer noodig. Wij antwoorden daarop: ook voor den minderen graad is die opname overtollig; die enkele deelen zijn ongenoegzaam om hem een juist denkbeeld te geven van het geheel; kwellende moeite zal het hem kosten, zich die brokstukken in het hoofd te prenten, vooral wanneer ze hem niet, hier en elders door een' deskundige, gekuischt worden voorgelegd. — Een, bij de theoretische of praktische tirailleur-oefeningen, door de officieren gegeven mondeling onderrigt zal, zonder moeite, aan hunne minderen spoedig zooveel van dat onderwerp doen kennen, als ieder naar zijnen graad behoeft. Eene, het geven van zoodanig onderrigt voorschrijvende paragraaf zou in dit werkje op hare plaats zijn.

Ook de 5de Afdeeling noemden wij overtollig; daarin wordt aan de tirailleurafdeeling voorgeschreven, hoe zij te handelen hebbe, wanneer zij niet tirailleert, maar met de overige deelen des bataillons, zich in geslotene orde bevindt. — Men kan zich bijna geen gesloten stand of beweging eens bataillons voorstellen, of men vindt die in de 5de Afdeeling, met aanduiding, waar, of hoe de tirailleurafdeeling zich daarbij plaatsen of bewegen moet.

Naar 't ons toeschijnt heeft die 5de Afdeeling haar bestaan daaraan te danken, dat men zich voorstelde dat het tirailieren,

zoo vaak dit voorkwam, aan een gedeelte van het bataillon (bij uitsluiting der andere deelen) zou worden opgedragen; zoo als bij de huidige organisatie der infanterie, met de 5de kompagnie, het geval is.

Nu kon het bataillon uitrukken, met het voornemen om niet te tiraileren, en dan kon men, zoo als § 97 voorschrijft, de tirailleur-afdeeling (wij zullen haar 5de kompagnie noemen) gevoegelijk als eene 5de divisie, bij de 4 andere divisien voegen; maar men kon ook uitrukken met het plan, om bij afwisseling, de oefening in de verstrooide orde, aan die in gesloten orde te paren, en dan zou natuurlijk de 5de kompagnie, nu en dan van de verstrooide- tot de gesloten orde moeten overgaan, en zich bij het bataillon voegen. Derhalve, zoo heeft men waarschijnlijk geredeneerd, is het noodig aan bataillons- en kompagnies-kommandant voor te schrijven, hoe zij voor elken toestand, waarin zij dan het bataillon kunnen aantreffen, met de 5de kompagnie moeten handelen.

Of deze peiling naar de oorzaak van het bestaan der 5de Afdeeling, al dan niet juist zij, is onverschillig. Zij staat geschreven, die 5de Afdeeling, en wij gelooven haar met regt te mogen afkeuren, omdat zij het oordeel der bataillons- en kompagnies-kommandanten aan banden legt.

Wel staat, om een voorbeeld te nemen, een bataillon telkens op dezelfde wijze in eenige formatie, bijv. geslotene kolonne, maar men kan aannemen, dat de omstandigheden, het doel of het terrein, die in den krijg dat bataillon omgeven, even zoo-veel malen verschillend zullen zijn, als het bataillon in geslotene kolonne geformeerd staat of zich daarin beweegt, zoodat telkenmale het oordeel der aanvoerders, de handelingen der 5de kompagnie, daarmee in overeenstemming zal moeten brengen. Welnu, zij het dan reeds op het exercitieveld aan de aanvoerders overgelaten, die handelingen met de, bij de oefeningen gemaakte veronderstellingen in overeenstemming te brengen. Dit zal meer leerrijk zijn dan de voorschriften in de 5de Afdeeling.

Voor wat wij hier beweren, pleiten de §§ 92 en 94, waarvan de zin hierop neerkomt, dat men de 5de kompagnie hier of daar, zoo of anders — zekerlijk naar de omstandigheden zulks eischen — opstellen moet. Daarbij wordt in § 155 te regt erkend, dat de toepassing der verstrooide vechtwijze, bij de bewegingen der geslotene troepen, van te veel omstandigheden afhangt, dan dat men voor alle gevallen bepaalde voorschriften zou kunnen geven. Het is waar, die § zegt ook dat het voorgeschrevene meer tot leiddraad, dan tot onvoorwaardelijken regel strekken moet; maar het in de 5de Afdeeling voorgeschrevene is meestal vrij vaststellend; daardoor loopt men gevaar, dat men zich bij de oefeningen aan dat voorgeschrevene houden zal, in weerwil van § 155. Doch wat hier ook van zijn moge, 't zal alles afhangen van de beantwoording der vraag: wat moet men denken van eenen bataillons-kommandant, voor wien de 5de Afdeeling noodzakelijk is? of: wat van den aanvoerder eener *tirailleur*-kompagnie, die behoefte heeft aan de 5de Afdeeling, en zonder haar niet behoorlijk op het oorlogsveld, naar omstandigheden, doel en terrein, en op het exercitie-veld naar de veronderstellingen of inzigten van den bataillons-kommandant, met zijne *tirailleur*-kompagnie, zou kunnen handelen?

Het antwoord kan niet twijfelachtig zijn. Tot zooverre over het overtollige.

2°. *Het reglementaire kon nog meer in verband met de voorschriften der taktiek zijn behandeld.*

Bij de behandeling van wat wij hier bedoelen, is blijkbaar naar eenvoudigheid gestreefd, en wij gelooven dat niemand in dat opzigt er zijne goedkeuring aan onthouden zal. Evenwel komt het ons voor, dat het beter zou geweest zijn wanneer men, met weglating der op pag. 19 of 20 voorkomende §§ 79, 80 en anderen, in de 1ste Afdeeling uitdrukkelijk geboden en omschreven hadde, *reeds van het eerste*

onderwijs af den man in het gebruik maken van het terrein te oefenen, hem daarbij in verschillende houdingen te leeren laden, mikken en vuren, en niet het minste zijne aandacht op eenige rigting, maar alleen op het noodige verband, dat steeds naar terrein of omstandigheden geregeld wordt, te vestigen. Men zal ons welligt naar § 10 verwijzen, om aan te toonen dat daar opzigtens de rigting, is voorgeschreven wat wij verlangen. Dit is waar, maar wat baat het of die § zegt, dat het met de rigting zoo naauw niet behoef genomen te worden en een zeker verband voldoende is, wat baat dit, zoo vragen wij, wanneer men daarentegen in § 21 leest *«nagenoeg in de rigting van het eerste gelid;»* het eerste gelid is dus gerigt, en wanneer zich het tweede gelid nu nagenoeg in die rigting stelt, zal er natuurlijk ook een vrij naauwkeurig gerigt tweede gelid ontstaan. Waarom hiervoor niet geschreven: het eerste gelid zal bij het verspreiden zich, zonder op de rigting te letten, naar het terrein regelen en voor het verband tusschen de linie zorg dragen. Ieder man zal zich in de nabijheid en, hetzij op gelijke hoogte, voor- of achterwaarts, maar altijd ter zijde van zijnen voorman, naar mate van het terrein, opstellen.

Om gelijke reden vinden wij in de fig. bij § 21, 28 en anderen, de tirailleurlinie te regelmatig en te gerigt voorgesteld. Wel is dit eene kleinigheid, maar men weet hoe men zich soms aan reglementaire kleinigheden vastklemt en zich wel eens ten betooge, op den vorm der figuren beroept; en bovendien, men had immers met dezelfde moeite de voorstelling meer overeenkomstig de bedoeling kunnen geven.

Nog vonden wij in § 28 eene algemeene rigting aanbevelen, waarvan wij intuschen de meening niet gevat hebben. Wij begrijpen niet hoe hier van eene rigting sprake zijn kan. Genoeg, het staat er, en nog wel eene *algemeene*, dat is: eene aan allen gemeene rigting. Als men zoo bepaald de rigting voorschrijft, wat baat dan § 10?

Maak gebruik van het terrein, let op geene rigting hoe gering ook, maar houdt een verband zoo als het terrein en omstandigheden zulks vorderen zullen. Ziet daar wat de taktiek den tirailleur, zonder meer gebiedt.

5°. *De stijl is onduidelijk en de redactie gebrekkig.*

Ofschoon wij bij het betoog van het 5° lid, onzes oordeels over het onderwerpelijk boekje, evenmin als bij dat der beide andere leden, den inhoud van het werkje geregeld en geheel zullen afloopen, zullen wij toch hier ook beginnen met het begin.

In § 1 leest men: Door tirailieren verstaat men eene verstrooide of verspreide vechtwijze, waarbij de manschappen met zekere tusschenruimte zijn geplaatst. Kan men toch, uit deze definitie anders besluiten, dan: dat er ook buiten deze, nog soorten van verstrooide of verspreide vechtwijzen bestaan, waarbij de manschappen niet met zekere tusschenruimte geplaatst zijn, en dat alleen dan de verstrooide vechtwijze tirailieren genoemd wordt, als de manschappen daarbij met tusschenruimte geplaatst zijn?

Maar die tautologie daarlatende, wat leert § 1 dan nog? niets, dan dat het *basterdwoord* tirailieren, in zuiver Hollandsch uitgedrukt wordt door: verstrooide vechtwijze (lees: verstrooid vechten). De zaak wordt er niet door verklaard.

§ 2. Het doel dier vechtwijze, zoo luidt deze §, is. 1°. om met een betrekkelijk gering aantal troepen, een uitgestrekt terrein te bezetten. Wij gelooven echter dat zulks geen doel, maar een voordeel, een eigenschap van het verstrooide gevecht is, een middel om het doel te bereiken. Zie Knoop's *Kort begrip der taktiek*, pag. 14, regel 18 en volgende van § 27.

§ 6 zet de tirailleurs in draaf of 't paarden waren, waarom hier niet loopen geschreven?

§ 14 draagt de instructie (het onderwijs) op aan een onderwijzer! — of men niet altijd onderwijzer ware, zoodra men

onderwijs geeft. Is men dan vergeten dat hij, die het vaandel draagt, vandeldrager is?

Men heeft in die § willen zeggen: de onderwijzer zal aan geene plaats gehouden zijn.

§ 18 vermeldt o. a.: de tirailleur is aan geen gelijken pas gehouden; ditzelfde vindt men later in § 70 terug.

§ 19 wordt voor de eene helft in § 72, voor de andere in § 74 teruggevonden.

De zin van § 76 kan men ook in § 52 lezen.

Zoo kan men nog hier en daar een blad uit het boek missen, zonder iets van den inhoud te verliezen.

De 2de Afdeeling voert tot opschrift: «Praktisch tirailieren,» wil dit beteekenen dat het recruten-onderwijs in de 1ste Afdeeling slechts theorie is? Zou men dan ook den miliciens kunnen diets maken, dat zij de eerste zes weken hunner in active dienst stelling, als wanneer zij dagelijks 5 uren in de soldaten-school — het recruten-onderwijs van de gesloten gevechts-orde — gedrield worden, zegge zes weken! slechts theoretisch hebben geëxerceerd?

§ 55 deelt, of 't pas ontdekt ware, mede: dat men afstanden, waar de trefkans voor infanterie-geweren reeds verkeken is, met de bus nog goed raken kan, mits het schot bedaard en ongestoord aangebragt worde.

Derhalve (dat is, om het nieuws ons in § 55 verkondigd), derhalve (zegt § 54) zal in eene tirailleur-linie, in (op?) geheel open terrein, het bussenvuur slechts bij uitzondering te pas komen.

Komen er dan op open terrein slechts bij uitzondering afstanden voor, die de trefkans van het gewoon geweer te boven gaan, of kan men er slechts bij uitzondering ongestoord en bedaard het schot aanbrengen? Wie niet vatten mogt wat men hier vermoedelijk heeft willen uitdrukken, leze in Ksoor's *Kort begrip der taktiek*, pag. 17, de laatste periode van § 28.

Zouden de echt Hollandsche woorden *voorwaarts* en *terugtrekken*, ook in de

ooren van den soldaat niet hetzelfde beteekenen, wat men nu door de basterdwoorden *avanceren* en *retireren* tracht uit te drukken?

Voor wij ons onderzoek staken, vergunne men ons een paar bedenkingen betreffende de signalen. — Vooreerst wordt men door den bladwijzer misleid, die ons in de meening brengt, dat alles wat op de signalen betrekking heeft, in § 12 is te vinden, terwijl later blijkt, dat ook de voorafgaande § 11 en de volgende, zelfs verwijderde §§ 48, 101, 105 en 167 daarop betrekking hebben. — Ten andere vonden wij de benoemings-signalen te langdradig. NB. acht, negen, ja tien maten muziek voor eene waarschuwing, die steeds door een of meer der uitvoerings-signalen gevolgd worden moet; denkt men daarbij niet onwillekeurig aan sommige kommando's uit de bataillons-school, bijv. voor de aanvalskolonnen?

Thans, zoo wij gelooven, kunnen wij deze beschouwing eindigen, zonder gevaar van door iemand beschuldigd te zullen worden, dat wij ons oordeel over het Voorschrift op (omtrent?) het TIRAILLEREN niet voldoende hebben gestaafd. — Mogt, evenwel, tegen onze verwachting, een enkele beweren, dat men het met stijl en redactie in soortgelijken arbeid zoo naauw niet nemen mag, dien antwoorden wij: niet enkel in redactie en stijl, maar ook in de stof hebben wij gebreken aangetoond; doch bovendien, naar onze meening, zijn wel degelijk orde en duidelijkheid in redactie en stijl mede hoofdvereischen in alles wat tot reglement dienen moet. Wie met de zamenstelling van een reglement zich ophoudt, moet bij eene grondige kennis der zaak zijne moedertaal verstaanbaar schrijven, of, bij gemis dier kennis, de taak der zamenstelling aan anderen overlaten; of, zoo hij zijne moedertaal niet magtig is, zijnen arbeid brengen op de schaaftbank eens letterkundigen verbetersaars.

5 Julij 1851.

xy + z.

GEVECHT BIJ PAMANGKAT,

Op den 21sten November 1850 (1).

(INGEZONDEN.)

Terreinbeschrijving (2). Het terrein tusschen het fort Sorg en de Bazaar was begroeid met hoog en laag geboomte, waardoor de grond steeds moerassig is, doch de tijd tusschen 12 Sept. en 21 Nov. is besteed (door den Ass.-Res. van Sambas, den heer VAN PREHN), om daardoor een weg te maken, welke ter breedte van ± 8 passen van den voet des bergs Penie Boengang af naar de Bazaar liep, en voor vrij goed kon gehouden worden, als men onder anderen nagaat dat de houwitsers, die eerst van hunne affuiten waren afgenomen, om door Koelies afzonderlijk te worden vervoerd, spoedig opgeleggen, niet alleen de kolonne volgden, maar, tijdens het gevecht, op ontvangen last deze vooruitsnelden (3).

Het Sawahveld, gelegen tusschen den berg Pamangkat en den boschrand, die langs de geheele westkust doorloopt, was gedeeltelijk onder water, doch begaanbaar, en er loopt een weg langs den voet van den geheelen Pamangkat, met steenen gelegd.

De berg Pamangkat heeft drie verhevene toppen, waarvan de hoogste ± 1200 voet hoog is, en wiens hellingen vrij steil afloopen, tot ongeveer de helft (van boven af te rekenen) met hoog- en overigens met laag hout begroeid; een dier hellingen strekt zich achter het Kongsie huis ongeveer 600 passen uit en eindigt in eene tong van 700 passen; op dezen rug of tong waren de Chinesche versterkingen aangebragt (derhalve oostwaarts van het Kongsie huis. *Redactie*).

De hoofdversterking der Chinezen was een hoornwerk; de overige werken waren aangelegd in den vorm van halve manen; allen van achteren open, de borstweringen opgezet met steenen, balken en aarde, met eene palissadering omheind (dit laatste alleen de hoofdversterking). In front was deze hoofdversterking hoogst moeijelijk te

(1) Men weet dat de Chinezen in de nabijheid van het fort Sorg versterkingen hadden aangelegd, vermoedelijk met het doel den rijstbouw te beschermen, en dat de luit.-kolonel LE BRON DE VEKELA hen daaruit wilde verdrijven.

De Redactie.

(2) Zie de Schetskaart in N°. 7 van den vorigen Jaargang. Het fort Sorg ligt op den heuvel Pannibongan.

Id.

(3) Deze last bragt de 1ste luitenant VAN HOEY SCHLETTENOUWER over.

naderen, aangezien de helling, hoewel zacht oplopend, amphiteaters-gewijze opliep, dat voor het oog door het hooge gras onzichtbaar was.

Marschorde. Den 20sten waren de troepen gedebarqueerd en in een spoedig opgeslagen bivouac, aan den voet van den Penie Boengang gelegen. Den 21sten, 's morgens tegen 7 ure, stelden de troepen zich in beweging als volgt (langs voormelden weg, hoewel de dispositie bepaalde door de rivier van Pamangkat):

1ste Kolonne, onder de orders van den kapitein BAE, bestaande uit: de 2de compagnie (Madurezen), onder de orders van den kapitein CRENA; de artillerie, bestaande uit vier handmortieren van $10\frac{1}{2}$ duim en 2 draai-bassen à 1 \bar{x} , onder den 2^{den} luitenant der artillerie RIESZ, de 1ste compagnie, onder den kapitein SMITS, de halve 3de compagnie, waarbij de 2de luitenant VAN WINSHEYM.

2de Kolonne, onder de orders van den kapitein VAN HAMEL, bestaande uit: de 6de compagnie, onder den 1sten luitenant OUDENAMPSEN, waarbij ingedeeld waren de walbusschutters, twee houwitsers, onder den 1sten luitenant der artillerie KUSKY, en de halve 3de compagnie.

Ten $8\frac{1}{2}$ ure op de Bazaar gekomen, werden eenige granaatworpen tegen de helling des Pamangkats gedaan, en de kolonne stelde zich als volgt op:

Opstelling. De 2de compagnie achter het Kongsie huis, links de artillerie, achterwaarts gedekt door de 1ste compagnie, waarbij de matrozen waren ingedeeld (onder de orders van den luitenant ter zee, 2de klasse, 's Grootwen), links de halve 3de compagnie. — De 2de kolonne in de 2de linie in bataille gerangeerd.

Aanval. Omstreeks 9 ure opende de artillerie haar vuur op ± 1500 passen, en had betrekkelijk haren te grooten afstand eene goede uitwerking. Tot 10 ure werd uit deze en eenige passen voorwaartsche posities het vuur van de afgebrante Bazaar af op de vijandelijke bentings onderhouden; hetgeen door den vijand goed beantwoord werd, doch door den afstand weinig of geene schade toebragt. Van de eerste opening van het vuur af aan, zag men onophoudelijk

vijanden uit de versterkingen naar de (1) helling des Pamangkats loopen.

Ten 10 ure werd de 2de kompagnie tot aan den voet des Pamangkats vóór het Kongsie huis vooruitgeschoven; de artillerie ging in het rijstveld vooruit, nam positie (de houwitsers) \pm 100 passen van den voet van den berg, links van de 2de kompagnie, de mortieren iets meer achterwaarts links; de 1ste kompagnie met de matrozen achter de artillerie.

De artillerie nam vurende steeds meer voorwaarts positie; tegen 10 $\frac{1}{2}$ ure werd de 2de kompagnie vervangen door een peloton van de 2de kolonne, onder den luitenant OUDENAMPSEN, welke kompagnie zich vereenigde met de rest der 1ste kolonne; door den verren afstand kon de infanterie haar vuur nog niet openen; de halve 3de kompagnie dekte de stukken.

Het steeds vooruitrukken der infanterie, en vooral der artillerie, ging nu door de rijstvelden met de grootste moeilijkheden gepaard. Eindelijk ging de vijand, in de overtuiging zijner overmagt en gedekt door voordeelig terrein, tot den aanval over. Nu opende de infanterie haar vuur; de 2de kompagnie het front voor de helft naar de versterkingen en voor de helft naar den berg gekeerd, en de 1ste kompagnie met het geheele front naar den berg.

Het was omstreeks den middag dat de houwitsers, onder den luitenant Kusky, positie namen achter een klein défilé, gevormd door den Pamangkat en een klein bamboe-boschje. De vijand, die nu in front en in de flank zijn vuur met voordeel aanbragt, viel, niettegenstaande het kartetsvuur, op de stukken aan. De 2de luitenant VON WINSHEYM, kommandant der bedekking, sneuvelde met vijf wonden overdekt; de dekking, door de in allerijl met de ammunitie der artillerie vlugtende Koelies, in verwarring gebragt, deinsde terug. Nu gelastte de kommandant der 1ste kolonne, den 1sten luitenant J. H. DONLEBEN, met een gedeelte der 1ste kompagnie ter hulp te snellen. Deze was niet gelukkiger dan de bedekking (2), terwijl de vijand eene slagting

(1) Namelijk de steilere helling.

(2) Wij hebben geen reden te twijfelen aan de geloofwaardigheid des Schrijvers, die ons persoonlijk bekend is,

onder de slechts licht gewapende bedieningsmanschappen aanrigte, zoodat een derde sneuvelde of zwaar gewond werd, en de rest retireerde. De 1ste luitenant Kusky werd bij dezen aanval gewond. De stukken waren nu voor een oogenblik geheel verlaten, doch op het vooruitrukken der 2de en een gedeelte der 1ste kompagnie, nam de vijand de vlugt en viel menigeen der zijnen. De stukken werden nu achteruit gebragt en op last van den luit.-kolonel, kommandant der expeditie, op de Bazaar opgesteld.

De 2de luitenant PFEIFFER van het garnizoen te Sambas, aan wien de gevaarlijke taak opgedragen was, om met 50 man (1) aan den boschrand te debarqueren, door den moerassigen grond te marcheren en de vijandelijke hoofdversterking in den rug en flank te bedreigen, had middelerwijl het tirailleur-vuur geopend en zich in de rijstvelden aan den linker vleugel der 1ste kompagnie aangesloten.

Omstreeks 4 ure in den namiddig waren onze troepen afgemat, en de kommandant der 1ste kolonne liet orders vragen aan den chef der expeditie, die zich gedurende de actie met Z.H. EdelG. adjudant, den 1sten luitenant L. DONLEBEN, op de Bazaar ophield. Deze chef deed hierop weten: dat het stormen niet geraten was, want dat de 1ste kolonne op geen steun der 2de kolonne kon rekenen, aangezien deze hare magt op te veel punten verdeeld had, en dat Z.H. EdelGestr. de te nemen maatregelen aan den kommandant der kolonne overliet.

Langzamerhand trok nu de 1ste kolonne en échelon terug, sloeg den vijand bij elke nadering af, en was, met medevoering van alles, tegen 3 ure op de Bazaar met de 2de kolonne vereenigd.

Te 5 ure was alles weder in het bivouac.

Den 22sten werd er eene demonstratie op de Bazaar met eene kompagnie gedaan, en den 23sten embarqueerden de troepen weder naar Sambas.

X.

maar meenen toch te moeten herinneren dat het, volgens de Staats-Courant, aan den luitenant J. H. DONLEBEN gelukte het geschut te ontzetten.

De Redactie.

(1) Manschappen van alle inf.-gedeelten, ook matrozen.

BIJLAGE I.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — VIERDE DEEL, N°. 1.

(Maand Julij 1851.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij het 1ste reg. inf., tot kap. der 2de kl. : de kap. der 3de kl. C. W. van Thielen, van het korps; tot 2den luit. : de kadet W. C. Margadant, van de milit. akad.; bij het 2de reg. inf., tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. P. J. Wirix, van het korps; bij het 3de reg., tot 2de luit. : de kadet J. G. Mulder, van de milit. akad.; bij het 4de reg. inf., tot 2de luit. : de kadets J. N. A. B^{ou} Taets van Amerongen, C. L. D. Muschart en J. J. C. Peperkamp, van de milit. akad.; bij het 5de reg. inf., tot 2de luit. : de kadets J. C. W. van Kerkwijk en Jh^r. F. G. E. Merkes, van de milit. akad.; bij het 6de reg. inf., tot kap. der 1ste kl. : de kap. der 2de kl. J. G. A. Beijer, van het korps; tot 2de luit. : de kadets K. P. Kempers, C. W. F. von Jeetze, J. B. H. van Roijen, J. J. G. Hennequin en W. F. B^{ou} van Hemert tot Dingshof, van de milit. akad.; bij het 7de reg. inf., tot 2de luit. : de kadets J. K. H. de Roo van Alderwerelt, L. J. J. A. Joost en D. H. P. Andræ, van de milit. akad.; bij het 8ste reg. inf., tot 2de luit. : de kadets J. W. Boellaard en H. Verweij Mejan, van de milit. akad. Bij het 2de reg. drag., tot regim^o-adj. : de ritm. R. J. Castendijk, van het korps. Bij het 2de reg. vest.-art., tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. F. Wittewaal van Stoetwegen, van het reg. rijd. art., en bestemd om met de functien van adj. van het materieel der art. in de vesting Breda te worden belast. Tot adjunct paarden-artsen bij het leger: de vee-artsen der 1ste kl. : H. H. Laseur en F. A. Ludwig. Tot lid van het Hoog milit. Geregts-hof: de met rang van schout-bij-nacht gepens. kap. ter zee J. Boelen. Bij het leger in O. I., bij het wap. der inf., tot 2de luit. : de kadets J. Conrad, J. W. Auffmorth en W. R. H. Tergau, van de milit.

akad. Bij het wap. der kav., tot 2den luit. : de kadet Jh^r. H. W. L. de Kock, van de milit. akad. Bij het wap. der art., tot 2de luit. : de kadets J. Kohlbrugge, J. H. Betz, C. H. A. Raedt van Oldenbarnevelt, H. G. Boumceester en F. R. K. Peijer im Hof, van de milit. akad. Bij het korps der genie en sapp., tot 2den luit. : de kadet C. J. van Goens, van de milit. akad. Bij de milit. geneesk. dienst, tot offic. van gez. der 2de kl. : de offic. van gez. van de 3de kl. D. Doijer, van het personeel van de geneesk. dienst hier te lande. Bij de milit. administ., tot aspir.-betaalm. : de kadet J. F. Boogaard, van de milit. akad. Bij de art. in de W. I., tot 2den luit. : de serg. J. Leijntjes, van het reg. veld-art.

Verplaatsingen.

Bij het 1ste reg. vest.-art. : de 2de luit. Jh^r. C. A. van Sypsteijn, van de art. in W. I. De apoth^o. der 3de kl. : G. C. W. Bohnensieg, van Leeuwarden naar Maastricht; S. Keijser, van Venlo naar Leeuwarden; P. F. Ras, van 's Rijks mag. van geneesm te 's Hage naar Venlo. Bij de milit. akad. te Breda gedetach. : de 2de luit. W. van Haesten, van het 2de en Jh^r. C. A. van Sypsteijn, van het 1ste reg. vest.-art.

Tijdelijk op non-activiteit gesteld, zonder eenig bezwaar van 's Rijks schatkist.

De 2de luit. F. J. van Kempen, van het 3de reg. drag.

Overleden.

De kap. G. W. L. de Petit, van het 2de reg. inf.; de kap. G. J. Kuytenbrouwer, van het 2de reg. vest.-art.

MILITAIRE WILLEMSORDE EN EERVOLLE MELDINGEN OP DE LEGERORDE HIER TE LANDE EN IN OOST-INDIE.

Benoemd tot ridders der 4de klasse van de Militaire Willemssorde.

De serg. der art. S. J. Beaupain en de flank. H. Lambert, ter zake hunner verrigtingen bij

de Balische expeditie van 1848/49, vroeger ter zelfder zake eervol vermeld; ter zake hunner verrigtingen in het Palembangse in 1849/50, de serg. der inf. P. A. C. Baelen en de flank. J. J. de Keijzer; en ter zake zijner verrigtingen in het Bantamsche in 1850, de flank. H. van der Vennet. — allen dienende bij het leger in O. I.

Eervol te doen vermelden,

bij afzonderlijke dagorders, zoo in Indie als in Nederland, den flank. der inf. van voormeld leger, H. F. Schroter, en zulks ter zake zijner verrigtingen in het Bantamsche in 1850; den kap.-luit. ter zee C. Noorduijn, a wegens zijn gehouden gedrag bij eene militaire expeditie in de Batta-landen ter Westkust van Sumatra in Februarij 1844 en b. ter zake van eene militaire expeditie onder zijn bevel als kommandant van Zijne Majesteits brik de Zwaluwe, in Junij 1849 volbragt naar het eiland Makian in O. I.; den 1sten luit. der inf. bij het Indisch leger W. H. Asmus, als gewezen kommandant van de geregelde landingstroepen bij de evengemelde expeditie op het eiland Makian; den kap. ter zee C. van der Hart, ter zake van eene militaire expeditie onder zijn bevel als kommandant van Zijne Majesteits korvet Argo, in December 1849 volbragt tegen de zeeroovers op het eiland Kalatoea in Oost-Indie; en den luit.-kolonel der inf. bij het Indisch leger L. J. Kroll, als gewezen kommandant der landingstroepen bij de evengemelde expeditie op het eiland Kalatoea.

Tot Ridder der Militaire Willemsorde 4^e klasse.

Van 's Rijks zeemagt in O. I. te benoemen: den kap. ter zee J. G. Huys; de luit^e. ter zee 1ste kl. F. J. E. van Gorkum; A. F. Siedenburg; 2de kl. A. J. Kuyk Wittermans; J. C. van der Bank; de offic. van gez. 2de kl. W. C. Muller; de serg. der marin. C. van Rintz; de matroos der 3de kl. J. H. Smit; de marinier der 3de kl. P. J. Fallot.

Eervol te doen vermelden,

bij afzonderlijke dagorders, zoo in Indie als in Nederland: de luit^e. ter zee 2de kl. A. E. Hartvelt, J. A. van der Meulen, A. A. 's Graeuwen, J. C. v. d. Kastele; de adelb^e. der 1ste kl. Jhr. J. Pompe van Meerdervoort, L. M. Laat de Kanter, P. Roodzant en Jhr. C. J. P. von Mühlen; den 2den luit. der marin. R. J. Gaerthé; den offic. van gez. der 2de kl. H. L. Oudenhoven, J. J.

Tam; den offic. van gez. der 3de kl. M. J. Gijfveer; den 2den stuurman L. van Breen; den bootsman J. Mostert; den bootsmans-leerling J. C. Desplanque; den zieken-oppasser-majoor W. Balkboven; den marinier der 2de kl. F. C. H. Schlahmilch; de matrozen der 1ste kl. H. D. Visser. E. H. Schuss, J. van de Pol; 2de kl. P. W. Mulder, C. Eckhardt, A. D. Engelenbert; 3de kl. J. Bark, R. Vogel, J. Smits; den lichtmatroos J. P. Trijsburg; den gezagvoerder van den gouvernementen-schooner de Haai, H. J. Bloys van Treslong; den gezagv. van het Nederl. koopvaardij-schip Zeeland, F. de Winter.

Tot Ridder van de Militaire Willemsorde 3^e kl.

de ridd. der orde 4de kl., van het leger in O. I.: H. Crena, kap., en L. F. Donleben, 1ste luit. der inf.; en tot ridd. der Militaire Willemsorde 4de kl.: de kap. der inf. A. Bade; de 1ste luit. der inf. J. P. Kirsch; de 1ste luit. der art. G. W. Rusky; de offic. van gez. 2de kl. J. Einthoven; de 2de luit. der inf. F. G. Pfeiffer; de 2de luit. der art. C. H. F. Riesz; de 2de luit. der sapp. D. Maarschalk; de sergⁿ. der inf. J. G. Eskens en W. Mekern.

Eervol te doen vermelden,

bij afzonderlijke dagorders, zoo in Indie als in Nederland: den kap. der sapp. A. M. E. van Deventer; de 1ste luit^e. der inf. H. C. F. de Coenens, A. J. A. Oudenampsen, P. J. C. van Hoey Schilthouwer en J. H. Donleben; de 2de luit^e. der inf. F. R. N. van Bijleveldt en W. Rijkens; den serg.-maj. der inf. C. F. M. Völker; de sergⁿ. der inf. J. L. G. C. Aberson, C. L. Ammediek, G. J. W. van Rhijn, B. Koster, L. G. A. van Langenhuijsen, M. N. Niessen, A. Schuurman, J. Cohen; de sergⁿ. der art. J. F. Tielemans en H. Cones; de korp^e. der inf. A. P. Kunz, C. F. Vergracht, H. A. N. Eylens en J. L. D. Haenen; den hoornblazer der inf. E. F. Wiersema; de flankeurs der inf. G. Garrelds, A. B. Ketellapper, J. Vlok, J. C. F. Stande, A. de Boer, F. Dubeyts, A. Dover, J. Root, G. Tuin en A. Blommers; de fusiliers der inf. J. Kruidrink en J. G. Maes. En zulks tot belooning, als zich onderscheiden hebbende bij de krijgsverrigtingen in de Wester-afdeeling van Borneo (Pamangkat), op den 11den en 12den September en den 21sten November 1850.

OVER
DE GRONDBEGINSELEN
VAN
HET ONDERRICHT
EN DE
TAKTIEK DER KAVALLERIE.

(Vervolg van N°. 1.)

VIIe. HOOFDSTUK.

Over de orde in bataille.

Hoeveel zorg wij ook gedragen hebben, om in elk Hoofdstuk de beginselen en details welke daartoe betrekking hadden, zamen te voegen, het is niet in ons vermogen geweest zaken die met elkander in verband staan, geheel van elkander af te zonderen. Zoo is er reeds in het eerste Hoofdstuk, alsmede in die over de formatie, over de rigting en over de regiments-evolutiën, sprake geweest van de orde in bataille. Wij hebben derhalve reeds verschillende beginselen, de orde in bataille betreffende, naar de gelegenheid zich voerdeed, besproken. Wij zullen thans voortgaan met de beginselen voor te dragen.

Over de formatie sprekende, is reeds van den vermoedelijken oorsprong van de orde in bataille melding gemaakt. In de bedoelde vroegere tijden vereenigden zich

de menschen alleen om te strijden: de linie door hen ten behoeve van den voorgenomen strijd geformeerd, eindigde na de volvoering van dit voornemen, hare afbreking volgde onmisbaar op de overwinning of nederlaag. Tegenwoordig zijn de verschillende korpsen van het leger verzekerd van voortdurend in stand te blijven, en dit blijvend bestaan berust op het volbrengen van dagelijksche werkzaamheden. Ieder dier werkzaamheden wordt altijd voorafgegaan door eene vereeniging, strekkende om zich van de tegenwoordigheid en de goede orde der manschappen te verzekeren.

Geldt het de inwendige dienst, den afmarch, de aan- en terugkomst, allen hebben eveneens plaats door vereeniging in eene bepaalde orde. Deze aan alle vereenigingen voorgeschreven bepaalde orde, is de *orde in bataille*. De orde in bataille wordt bij verscheiden andere omstandigheden toegepast. Zij wordt naauwkeurig in acht genomen bij de stelling in de bi-

vouaqs, en bij de verdeeling der troepen in de kantonementen. De orde in bataille is derhalve tegenwoordig niet alleen eene orde van *gevecht*, maar ook eene onveranderlijke orde van *verzameling* en van *inlegering*.

De kavallerie streed langen tijd in volle linie. De moeilijkheid om zich op een groot onafgebroken front te bewegen, bleek evenwel spoedig; om die moeilijkheid weg te nemen, had men aanvankelijk niets beter kunnen vinden, dan om tusschen ieder ruiters genoezame ruimte te laten, opdat de marsch zonder wanorde geschiede. De voor- en nadeelen van deze wijze zijn gemakkelijk te begrijpen. Inderdaad, als een onmisbaar gevolg van deze menigte tusschenruimten, had deze orde van bataille evenveel volle als ledige ruimten. Vandáár eene overgrootte verlenging van de linie van bataille, bijgevolg eene gevaarlijke uitbreiding der kracht op eene groote uitgestrektheid. De alzoo verkregen beweeglijkheid ging gepaard met onvastheid en zwakte. De moeilijkheid was niet overwonnen, maar veranderd, en om aan de orde in bataille de verloren éénheid en samenhang terug te geven, vergenoegde men zich met haar eene overdreven diepte te geven.

Klaarblijkelijk bewoog men zich in eenen valschen kring, tot er eindelijk een nieuw licht over de taktiek der kavallerie opging; men had bedacht het front stelselmatig te verdeelen.

Daar nu de verschillende deelen van de linie gescheiden waren door betrekkelijke ruimten, die hunne beweeglijkheid verzekerde, werd de ruimte tusschen ieder

afzonderlijken ruiters onnoodig, en werd deze algemeen spoedig afgeschaft. Op dezen eersten stap tot vooruitgang volgde weldra een tweede, die evenwel meer tijd tot ontwikkeling behoefde. De aaneensluiting van de onderdeelen van het front van iedere afdeeling der linie, gaf nu genoezamen samenhang, zoodat de tot dusverre in gebruik zijnde diepte geheel overtollig werd. Deze diepte verdween eindelijk door langzame hervormingen. Er bleef nu over, de bepaling der verhouding, die noodwendig tusschen de tusschenruimten en het front van de éénheid van gevecht moet bestaan. De meeningen waren op dit punt van het begin af zeer verdeeld, en de vraag is lang onbeslist gebleven, zoo zelfs, dat eerst in het laatst van de vorige eeuw, dat is te zeggen na de geheele afschaffing van de orde *en muraille*, de tusschenruimten bepaald zijn (zie 5e Hoofdstuk III en IV).

De linie van bataille breidt zich uit in onmiddellijke verhouding van de snelheid die haar gegeven wordt.

Alzoo beslaat zij meer ruimte in draf dan in stap, en deze uitgestrektheid van de linie vermeerderd in eene zekere verhouding, naarmate dat zij achtereenvolgend van den draf tot den galop, en van den galop tot den renloop overgaat. Om dit verschijnsel te verklaren, vergelijkte men het bij de uitzetting der lichamen. Men veronderstelt een metalen staaf aan de uitwerking van het calorique onderworpen. De vermeerdering harer kunstmatige uitzetting zal in reden staan van de trapswijze verhooging van temperatuur. Hetzelfde heeft met de linie van

bataille plaats, wier zamenstellende deelen eene zekere uitbreiding verkrijgen in verhouding van de beweging. Bij het eene is het 't calorique met zijne verschillende warmte-graden; bij het ander is het de *beweging* met hare verschillende trappen van *snelheid*.

Hieruit blijkt vooreerst de noodzakelijkheid der tusschenruimten, om de orde bij de frontmarschen te verzekeren; vervolgens, dat wanneer bij de versnelling der gangen de tusschenruimten verkleinen, deze ruimten bij het vertragen der gangen en bij het halthouden teruggevonden worden, zoo de eskadrons in onderlinge evenwijdige strekking regtuit hebben gemarcheerd.

Ongetwijfeld zou het toppunt van volmaaktheid dáárin gelegen zijn, dat elk eskadron in denzelfden gang als het rigtings-eskadron marcheerde, diens loodrechte lijn volgde; daar al deze loodlijnen met elkander evenwijdig zijn, zouden de eskadrons alsdan individueel en gezamenlijk gelijk marcheren.

Maar daar zoodanige volmaaktheid bij de ruiters van eenzelfden troep onbereikbaar is, en de eskadrons zelve van ééne linie aan afwijkingen onderhevig zijn, zal de kommandant der linie zich moeten voorbehouden de tusschenruimten te verbeteren, door het afgeweken eskadron zijne fout onmiddellijk te doen verbeteren, terwijl hij het volgende eskadron bijtijds waarschuwt zijne goede strekking onveranderd te volgen. Zoo zal de fout verbeterd worden door het eskadron dat ze begaan heeft, en zal zich aan de andere eskadrons niet mededeelen.

Het in acht nemen van dit beginsel zal veel tot de kracht van den aanval bijdragen, wijl hierdoor het openen der eskadrons, dat de linie zoozeer verzwakt, voorgekomen en die éénheid en zamenhang verkregen wordt, welke eenen krachtigen aanval verzekeren.

I.

De natuurlijke orde in bataille is de oorspronkelijke en fundamentele orde, waarvan men uitgaat en waarop men terugkomt. Zij is de orde van verzameling voor het afmarcheren, de orde van formatie bij het opmarcheren; de orde waarin men kantonneert, kampeert, bivouaqueert; de orde van kracht, gevecht en aanval; de orde welke men gebruikt om zijne magt te deploijeren, wanneer zulks noodig is; haar front maakt haar echter ongeschikt voor een' langdurigen marsch.

De gewone en oorspronkelijke orde van eenen troep is die waarin hij zich altijd formeert, na aftrek van plaatselijke en toevallige omstandigheden.

Het is deze orde waarin een troep, door den aard zijner wapens of der omstandigheden, het meest in de gelegenheid is zich te stellen.

Zij is berekend naar de soort van wapens, welke haar zullen tegengesteld worden.

Zij vloeit voort uit de oorspronkelijke organisatie; zij is zoo eenvoudig mogelijk, omdat zij met de grootste snelheid kan genomen worden, en de ruiters bij dag en nacht, in het gewoel van het gevecht,

en zelfs in de verbijstering eener nederlaag, gemakkelijk hun gelid en rot kunnen weder vinden.

Eindelijk, gewigtige in den oorlog voorkomende zaken, welke schijnbaar aan de taktiek vreemd zijn, zooals kampementen, inlegering, onderhoud enz., staan wezenlijk met haar in verband; zij oefent een regtstreekschen invloed daarop uit.

II.

Opdat de van den marsch onafscheidelijke onregelmatigheden zich niet over het geheele front eener zamenhangende linie zouden uitstrekken, heeft men deze in groote afdeelingen verdeeld, eskadrons genoemd; eene verdeling welke niet minder nuttig is voor de administratie en het toezigt; en deze eskadrons heeft men door tusschenruimten gescheiden, die thans op twaalf ellen zijn bepaald. (Zie derde Hoofdstuk: *Over de formatie*, IV.)

III.

Een troep in bataille moet zich zoodanig kunnen verdeelen, dat hij van het grootste tot het kleinste front kan overgaan, en zich ook weder kunnen vereenigen, om van het kleinste tot het grootste front over te gaan.

De formatie van het eskadron, welke, door verscheidene achtereenvolgende afbrekingen, veroorlooft het tot op den enkelen ruiter af te breken, en alzoo het front tot de maat door de omstandigheden vereischt te verkleinen, laat insgelijks toe

het door de tegenovergestelde middelen te vergrooten, tot zoover dat men het geheel in linie laat marcheren. Het formeren of deploijeren eener kolonne van verscheidene eskadrons in linie, behoort almede tot dezelfde beginselen, evenwel met eenig verschil in de uitvoering, uithoofde der uitgestrektheid van het front.

Met éenen, met tweeën en met vieren wordt het verdubbelen en afbreken verrigt, door middel van den individueelen schuin-schen marsch; met pelotons heeft men voor dit middel, waardoor men niet genoeg terrein zijwaarts kon winnen, de achtste zwenkingen met pelotons (half links of rechts) in de plaats gesteld, en eindelijk met eskadrons, waarbij het front viermaal grooter is, wordt het ploijeren en deploijeren uit de flanken verrigt, nadat men *pelotons links of rechts* heeft gemaakt. In al deze bewegingen, met welk front men die ook uitvoere, hetzij men schuins links, of *pelotons half links*, of *pelotons links* heeft gemaakt, plaatst men zich altijd door de tegenovergestelde beweging perpendicular in kolonne of in linie.

Dit is het werktuiglijke der verminderingen of vergrooingen van front, welke in de algemeene taal, die wij tot nog toe in deze grondbeginselen gebruikt hebben, met het verdubbelen en afbreken overeenkomen; uitdrukkingen, die meer in het bijzonder worden gebezigt voor de fronten der kolonne met vieren, met tweeën en met éenen.

IV.

Behalve in die gevallen waarin het volstrekt noodzakelijk is zijne krachten

te ontwikkelen, moet de orde van bataille, die zich-zelve verraadt door het ten toon spreiden harer eskadrons, en langer tijd vereischt om van front te veranderen dan de kolonne noodig heeft om zich in bataille te formeren, niet worden aangenomen, tenzij men er in geslaagd is de zwakke zijde van den vijand te winnen. (Zie vijfde Hoofdstuk: *Over de orde in kolonne.*)

V.

Daar eene linie van bataille vier zijden heeft (haar front, regter vleugel, linker vleugel en rug) en de vijand zich op een dezer vier punten aan haar vertoonen kan, moet zij hem op deze vier punten haar front kunnen tegenstellen, alsmede op alle tusschen inliggende schuinsche lijnen, wijl de vijand zich insgelijks op alle stralen van den cirkel kan vertoonen.

Al de perpendiculaire veranderingen van front op de vleugels en op het centrum, zijn bij het Reglement voorzien.

Bij de centrale frontveranderingen moet, volgens het Reglement, het peloton, dat aan het hoofd is van het eskadron dat naast het formatie-eskadron is (nadat het zich in kolonne gesteld en pelotons regts (of links) omkeerd gemaakt heeft), en dat zich door front achterwaarts in de linie moet stellen, eene dubbele tusschenruimte winnen, ten einde, zoodra het eskadron front achterwaarts gemaakt heeft, zijne gewone tusschenruimte te hebben. Deze beweging, die bij een' zoo geforceerden schuinschen marsch, vooral in snellen gang,

altijd wanorde veroorzaakt en de uitzwenking van de andere pelotons zeer moeilijk maakt, ware gemakkelijk voor te komen, indien dat eskadron zich regt vooruit op zijn hoofd in bataille formeerde en zich front achterwaarts stelde, door de beweging van pelotons links- of regts omkeert, om daardoor de tusschenruimte te winnen, even als zulks volgens het Reglement plaats heeft bij den terugtocht der liniën in kolonne. Dit is eveneens van toepassing bij de formatie in bataille van de kolonne, als die niet op het hoofd geschiedt.

Dezelfde frontveranderingen zou men op de schuine lijnen verkrijgen, door dat gedeelte der linie, 't welk tot grondslag dezer formatiën zou moeten dienen, de rigting te geven welke in de bestaande omstandigheden te pas kwam; de andere gedeelten behooren zich dan naar dit eerste te regelen.

Wat de schuine veranderingen van front met eskadrons op de vleugels aangaat, zij zijn insgelijks bij het Reglement voorzien.

De schuine verandering van front met eskadrons op het centrum is zulks niet, maar deze behoort, wat het gedeelte der linie betreft dat vooruit moet, geheel onder die op de vleugels, en wat het gedeelte betreft dat achterwaarts moet gaan, maakt elk eskadron, als de frontverandering naar de linker zijde plaats heeft, *pelotons links omkeert*, en in het tegenovergestelde geval *pelotons regts omkeert*, vervolgens nog een achtste zwenking met eskadrons naar denzelfden kant makende, en genoeg terrein achterwaarts winnende om zich vervolgens weder voorwaarts in de rigting te begeven, na zich door dezelfde bewe-

ging van pelotons links- of regts omkeert in het front te hebben hersteld.

VI.

Een troep in bataille beslaat stilstaande minder plaats dan in den stap, in den stap minder dan in den draf, in den draf minder dan in den galop, en in den gewonen galop minder dan in den gestrekten galop.

Men heeft in het vierde Hoofdstuk over de rigting n°. XII gezien, dat er minder eenparigheid en rigting bestaat, naarmate de gang in snelheid toeneemt; de troep beslaat ook meer ruimte, ten gevolge derzelfde oorzaken. — Daar het paard, naarmate de versnelling van gang, meer vrijheid en ruimte behoeft, heeft er noodzakelijk eene geringe uitbreiding van het front plaats; en dit bewijst al weder hoezeer de linie met tusschenruimten de voorkeur boven de volle linie verdient, wijl in de eerste de paarden in hunne respectieve eskadrons ruimte nemen en de tusschenruimten van deze aanmerkelijk verkleinen, terwijl in de laatste de linie van bataille zou breken en bersten, eer zij over de geheele uitgestrektheid van het front de noodige ruimte hadden genomen (1).

Het verzamelen zelf moest in de orde *en muraille* moeilijker wezen, niet slechts omdat elk eskadron geene duidelijk bepaalde éénheid vormde, den ruiters dus minder in het oog viel, maar ook omdat men, geopend zijnde, zich vervolgens moet aansluiten; en hoe zou het mogelijk zijn geene

ruimte te nemen bij zoodanige versnelling van beweging, indien ten minste de linie van bataille *en muraille* niet op sommige plaatsen zal bersten; hetgeen dikwijls zal gebeuren.

In de linie met tusschenruimten, integendeel, vertoont elk eskadron zich als een in het oog vallend punt voor allen die het zamenstellen; en wat de openingen betreft, die het gevolg eener uiterste snelheid zijn, zij worden met veel meer spoed in elk eskadron gesloten, dan wanneer men zich over eene geheele zamenhangende linie moest aansluiten.

VII.

Even als in de marschen regtuit de ruiters, die het front uitmaken, zich in wederkeerige afhankelijkheid van elkander bevinden, zoo verkeerden de eskadrons, die eene linie uitmaken, in eene dergelijke afhankelijkheid, hetgeen den guide van elk dezer eskadrons verplicht, zich te gelijkertijd op een voorwaarts gekozen punt van directie en op het naaste eskadron naar de zijde der rigting te regelen, zonder het geheel der linie uit het oog te verliezen.

Zonder twijfel zou het toppunt van volmaaktheid wezen, dat elk eskadron, in denzelfden gang als het rigtings-eskadron marcherende, zijne loodrechte lijn volgde; daar al deze loodlijnen met elkander evenwijdig zijn, zouden dan de eskadrons individueel en gezamenlijk gelijk marcheren.

Maar, gelijk wij hebben aangemerkt,

(1) Zie derde Hoofdstuk: *Over de formatie*, IV.

aangezien zulk eene volmaaktheid bij de ruiters van eenzelfden troep onmogelijk te bereiken is, is dit evenzeer het geval bij eene linie van verscheidene eskadrons, daar deze eskadrons zelve aan de afwijkingen der ruiters blootstaan.

Volgde elke guide zijne loodlijn, zonder zich naar de zijde van het rigtings-eskadron te regelen, dan zouden — dewijl het gebeuren kan dat deze lijnen, op het oogenblik van afmarcheren, ten opzichte van het front, niet geheel juist zijn of weldra schuins worden — de eskadrons, die zulke directiën volgden, zich weldra aan den eenen kant vaneenscheiden, om zich naar den anderen kant te werpen, en zou de éénheid der linie verbroken worden.

Er is wel een guide voor elk eskadron, maar hij is afhankelijk van het naaste eskadron en ondergeschikt aan den guide van het rigtings-eskadron, die als de algemeene guide van den marsch moet beschouwd worden.

De guide van den marsch in bataille, naar wien al de anderen zich regelen, volgt zonder af te wijken zijne loodlijn, met eenen gelijken en vrijen, maar gematigden gang, vooral bij het begin van den marsch en bij de versnellingen van gang en beweging.

De guides der ondergeschikte eskadrons hebben twee dingen te doen: zij moeten op de hoogte van den algemeenen guide marcheren, en eene met de zijne evenwijdige directie volgen. Om hierin te slagen, moeten zij zich niet uitsluitend op de gelijkheid van gang hunner paarden verlaten, ook niet onveranderlijk een punt van directie volgen, dat zij voor of onder

den marsch genomen hebben — want zij marcheren niet alleen op zich zelf — maar zij moeten van tijd tot tijd hunne oogen naar den kant van het naaste eskadron en van den algemeenen guide wenden, zoodat zij zich naar zijnen gang en zijne directie schikken, *doch bedaard en zonder plotselinge veranderingen.*

De guides der eskadrons moeten zonder twijfel voor het behoud der tusschenruimten waken; ingeval deze echter vergroot of verminderd mogten zijn, is het verbeteren daarvan meer de zaak der hoofdofficieren, vooral van den kommandant der linie, die beter over het geheel der bewegingen van de eskadrons kan oordeelen, dan de guides, uithoofde van hunne plaatsing, het kunnen doen. Bij voorbeeld: een eskadron dat goed gemarcheerd heeft, kan schijnen zijne tusschenruimte verloren te hebben, omdat het naaste eskadron schuins links is gegaan; indien dan dit eskadron insgelijks schuins gaat, zal het de andere eskadrons noodzaken hetzelfde te doen, en zal er, van dit punt af, eene algemeene golving op de geheele linie plaats hebben, zonder dat de eskadrons daarom beter hunne tusschenruimten hebben, wijl het eskadron, dat de fout veroorzaakt heeft toen het links afweek, zich te gelijk gescheiden heeft van het eskadron regts, van waar de directie komt, en zijne tusschenruimte van dien kant zeer heeft vergroot. — Het zal derhalve op nieuw schuins-regts moeten gaan. Welk een zoeken en welke onzekerheid op een uitgebreid front!

Maar door zich het regt voor te behouden de tusschenruimten te verbeteren — want

er moet éénheid in alles wezen — zal de kommandant der linie dit alles vermijden; en, om het vorige voorbeeld nog verder uit te werken, hij zal het eskadron, dat eene schuinsche directie heeft genomen, zijne fout doen opmerken, en dit eskadron zal ze onmiddellijk verbeteren, terwijl het volgende eskadron, bijtijds gewaarschuwd, zijne goede directie onveranderd zal volgen; zoo zal de fout verbeterd worden door het eskadron dat ze heeft begaan, en zich aan de andere eskadrons niet mededeelen.

VIII.

Na de marschen in linie en bij de stilstaande rigtingen van het regiment, zal de kommandant van het eskadron op den regter of linker vleugel, waarop men zich rigt, zijn eskadron doen vooruitkomen, als het achter de andere is gebleven, opdat geen gedeelte der linie genoodzaakt zij terug te wijken.

De algemeene guides worden om een regiment te rigten, vooruit geplaatst; maar wijl men vrijheid heeft met of zonder afgebakende linie te manoeuvreren, is onze stelling op dit laatste geval toepasselijk.

Het gebeurt inderdaad dikwijls in de praktijk, 't zij bij het verzamelen of na den marsch regtuit, dat men, om geen tijd te verliezen, de rigting op het eskadron van den regter of linker vleugel kommandeert.

In dit geval rigt de kommandant van het eskadron, dat tot grondslag dient, zijn eskadron stilstaande zoo het verder

voorwaarts dan de andere, of op dezelfde hoogte is; maar als het meer achterwaarts is, moet hij het vooruit brengen, zoodat geen eskadron in het geval komt van terug te wijken, maar integendeel allen hunne rigting nemen door vooruit te komen.

Deze handelwijze, welke geen goed kommandant van een vleugel-eskadron ooit verzuimt, en die allezins tot de beginselen van het Reglement behoort, voorkomt het tijdverlies en het vermoeijende van eene rigting achterwaarts; want niets is sneller en natuurlijker, dan langzaam vooruit te komen tot op de hoogte van den grondslag. — In het ander geval komen de ruiters langzaam tot het besluit om terug te treden; dikwijls treden zij te sterk, te snel of te lang achterwaarts; de paarden stellen zich scheef, alsdan wordt de golfing algemeen op het geheele front, de rigting is slecht en heeft bijna geen einde.

IX.

Bij het inzwenken en uitzwenken is de orde moeilijk te bewaren, vooral in snelle gangen.

Wanneer men aan een eskadron, dat met eenheid in bataille marcheert, kommandeert *pelotons regts* (of *links*), zal men, hoewel de omkomende vleugels vlug moeten uitzwenken, en zonder den gang te versnellen, indien men in den draf is, deze vleugels met een schok zien voortrukken en in hunne verkeerde overhaaste beweging de spillen medeslepen; alsdan komt men in kolonne, maar verward, zonder orde in de pelotons, zonder directiën en afstanden, en zulks alleen omdat de

vaste punten, waarnaar men zich moest regelen — de spillen — zijn medegesleept.

Wanneer men, in kolonne met afstanden op marsch zijnde, zich in bataille herstelt, zonder op te houden, zullen de omkomende vleugels door de tegenovergestelde beweging, zich haastende om op hunne plaatsen te komen, wederom dezelfde fout begaan; zij zullen met een schok aankomen, in plaats van ligt in te zwenken; zij zullen de spillen stooten, zelfs overhoop werpen, en het eskadron van vier punten die in de rigting waren, berooven.

Wanneer eene linie in bataille marcheert en men kommandeert *pelotons links (of rechts) omkeert!* kan men zeker zijn, indien men deze fouten niet van het begin af is te keer gegaan, dat de achterwaartsche marsch, die op deze bewegingen zal volgen, zeer slecht zal zijn. Vooreerst zullen de omkomende vleugels plotseling uitzwenken en de spillen medeslepen; tegen het einde der beweging zullen zij met geweld inzwenken en de spillen op nieuw overhoop werpen, alles tot nadeel van den marsch in bataille, die daarop volgen moet.

Deze fouten, die, zooals men gemakkelijk kan begrijpen, veel invloed hebben op de marschen die daarop volgen, zijn zoo natuurlijk en gewoon, dat men zich niet genoeg kan bevljtigen om ze bij het afzonderlijk onderrigt der eskadrons voor te komen, en dat men de omkomende vleugels niet genoeg kan herhalen: 1°. ligt uit te zwenken; 2°. tegen het einde van het inzwenken een weinig te vertragen, opdat het inzwenken met orde en éénheid geschiede, en dat in geen geval de spillen zelve slechts gestooten worden.

Het doet ons leed dat ons beginsel niet overeenstemt met dat van den Generaal DE LA ROCHE AYMÓN (1): «De gang moet in snelheid toenemen, naarmate het eskadron zijne zwenking beschrijft en voltooit.» Dit komt ons geheel verkeerdt voor, van welke grootte het front ook zij, daar de zwenking altijd door eene ophouding, een' marsch regtuit of eene inzwenking wordt gevolgd.

Als men moet ophouden, stelt men zich bloot zoodoende de rigting te overschrijden, of, ten einde deze fout te voorkomen, met een schok op te houden.

Als men moet voorttrekken loopt men insgelijks gevaar de rigting te overschrijden en den marsch regtuit, die daarna volgt, in wanorde te brengen.

Als men moet inzwenken stelt men zich, gelijk wij gezien hebben, bloot aan het overhoop werpen der spillen, in plaats van zich zonder schok er mede te vereenigen.

X.

Het verzamelen na den aanval heeft altijd in bataille plaats, en daár waar de kommandant van den troep die gechargeerd heeft, zich bevindt.

Nadat de kavallerie gechargeerd heeft, zal zij altijd min of meer in wanorde geraakt zijn, hetzij ze overwonnen heeft of teruggeslagen is; men zal haar dus steeds spoedig weder moeten bijéénverzamelen en de hiertoe noodige signalen doen blazen. In het uitvoeren van zoodanige verzameling, dient eene goede kavallerie zeer

(1) In zijn werk: *De la cavalerie*, T. II, p. 243.

bedreven te zijn; de achterlijk blijvende ruiters zullen altijd gestreng behooren gestraft te worden.

Er bestaan twee wijzen van zich te verzamelen; de eerste namelijk geschiedt door het teruggaan van den kommandant, die alsdan de verzameling doet blazen, waarop de ruiters, zoodra zij het signaal hooren, terugkeeren en zich bij den kommandant formeren, hetgeen dan alleen doelmatig is, als men, voorwaarts marcherende, eenige rotten of een kleinen troep van de vleugels gedetacheerd heeft, om den vijand te verontrusten, vijandelijke tirailleurs terug te drijven, het terrein te verkennen enz.; maar wanneer zulks niet het geval is, en de gansche troep gechargeerd heeft en verzameld moet worden, alsdan behooren de eskadrons-kommandanten met de trompetters altijd vooruit te gaan, ten einde het hoofd van den in wanorde geraakten troep te bereiken.

Volgens WARNERIJ heeft FREDERIK II slechts weinige jaren vóór zijne laatste oorlogen, de laatstgemelde wijze van verzameling der kavallerie na het chargeren, in zijne legers ingevoerd, terwijl de eerste wijze van zich te verzamelen tot op dat tijdstip, aldaar even als overal elders, in gebruik was, waardoor niet zelden eene verwarring veroorzaakt werd, die zeer nadeelige gevolgen kon hebben of ten minste de krachtige vervolging des vijands vertraagde.

«In het jaar 1745» — zoo verhaalt hieromtrent genoemde schrijver — «had den wij op Pinksterdag eene vrij hevige ontmoeting bij Landshut in Silezië, om

«de verdrijving van den vijand uit die
«gewesten te voltoojen. Ons regiment
«was in de tweede linie; toen wij het
«dorp Reich-Hunnersdorf naderden, zagen
«wij, dat de kolonel SOLDAN, die met zijn
«regiment in de eerste linie stond, de
«Oostenrijksche husaren, die terug trok-
«ken, rustig door het dorp liet defileren;
«wij waren jonge lieden, wien deze lijd-
«zaamheid niet aanstond, het waren SEID-
«LITZ, MALACHOWSKY en ik; wij trokken
«door de tusschenruimten van het regiment
«van SOLDAN, en chargeerden met goed
«gevolg; altijd najagende, trokken wij het
«dorp door, en waren op het punt om
«nagenoeg tien eskadrons husaren van den
«Prins ESTERHAZY tegen het aan ons be-
«kende defilé van Falbruck te werpen,
«toen SOLDAN, ziende dat één zijner es-
«kadrons zich bij ons gevoegd had, de
«verzameling liet blazen, voor dat hij
«door het dorp was getrokken. Op het
«hooren van dit signaal trokken onze rui-
«ters in wanorde terug, waardoor de
«vijand niet alléén in veiligheid geraakte,
«maar, links-omkeert gemaakt hebbende,
«ons tot in het dorp op zijne beurt ver-
«volgde, en het was met groote moeite
«dat ik hem ontkwam. — Waren wij
«daarentegen geoeffend geweest om ons
«vooruit te verzamelen, dan zou deze tegen-
«spoed ons niet overkomen zijn.»

Op welke wijze men zich ook verzamele, de eerste geformeerde rotten moeten langzaam voorwaarts marcheren, de overige zullen zich met meer gemak bij deze kunnen voegen en in de gelederen inrijden, dan wanneer men halt hield.

GESCHIEDENIS EN BEOORDEELING

VAN HET

I N F A N T E R I E - V U U R .

(*Uit de nagelatene Geschriften van den Generaal-Majoor C. A. GEISWEIT
VAN DER NETTEN*).

—❧—
(*Vervolg van N°. 1, Blz. 27.*)

Mogt men de stelling op drie gelederen al de voorkeur geven boven die op twee, zij kan echter niet tot het gelijktijdig vuren met het op de knie liggend eerste gelid aangeraden worden. Het knielen is alleen voor de voorste gelederen in bijzondere gevallen gepast, om de achterste in staat te stellen over hen heen te vuren, waartoe zij op hunne beurt opstaan; b. v. bij verdubbelde gelederen tegen een' kavallerie-aanval. Nimmer kunnen meer dan twee gelederen zulks gelijktijdig, en slechts met vrucht staande vuren, in welk geval ook de lading en geweer-verwisseling door het derde gelid voorgeschreven is, welk gelid dus eigenlijk tot een vuur-reserve dient, doch aan welks bestaan de voorstanders der stelling op twee gelederen wezentlijke nadeelen toekennen. Wat echter onbetwistbaar is, het is de regel dat alle gelederen geladen moeten hebben en schootvaardig zijn, alvorens eenigerhande beweging aan te vangen. Dit is vooral van belang bij den aanval met de bajonet, daar de onmiddellijke losbranding vóór dien aanval, zooveel bijdraagt om de zedelijke standvastigheid des vijands te doen

wankelen, die, evenzeer als de stoffelijke uitwerking, door het nalaten er van grootendeels gemist wordt; den wijkenden vijand wordt de kogel nagezonden, terwijl deze de bajonet en de handgemeenschap met den weerstandbiedenden krachtdadig ondersteunt. Deze voordeelen worden gemist bij het aangrijpen met ongeladen geweer; terwijl het vuur, dat eigenlijk 's vijands standvastigheid en orde onmiddellijk voor den aanval moet verwrikken, van eene andere afdeeling moet komen, dan van die welke onmiddellijk met de bajonet tegen den vijand aanrukt, of wel door den zwerm tirailleurs moet gegeven worden, die de aanvals-afdeeling zijdelings vergezelt.

De kavallerie-aanvallen worden met een salvo-vuur der voorste gelederen op den naastmogelijken afstand van volle uitwerking ontvangen, zonder door eenig ander dan door het tirailleur- of flankerend vuur van neven-afdeelingen te worden voorafgegaan, ten einde de zedelijke kracht der kavallerie niet te verhoogen door de, alhoewel verkeerde meening, dat men, het vuur der infanterie reeds ontvangen hebbende, ook het grootste gevaar heeft door-

gestaan. Bij de stelling op drie, of wel bij de verdubbelde op twee gelederen, blijft altijd nog een vuur-reserve der achterste gelederen tegen een' nieuwen aanval van andere kavallerie-afdeelingen over, en ingeval het vuur bij den eersten aanval doelmatig en juist door eene in het schijfschieten welgeoefende infanterie wordt aangewend, moet de ruitery zulke verliezen geleden hebben, dat zij niet alleen gestuit, maar bijna vernield wordt, en buiten staat zal zijn den aanval te hervatten.

De zorg sedert de laatste jaren aan de verbetering van het wapen en aan de oefening der infanterie besteed, heeft de beste gevolgen gehad, daar deze aan de infanterie niet alleen eene vroeger onbekende strijdwaarde heeft gegeven, maar tevens hare zedelijke kracht in gelijke mate heeft verhoogd; gelijk het bewustzijn van voortreffelijke hoedanigheid van wapening en geoefendheid, altijd het zelfgevoel van meerderheid en van eene verzekerdheid der overwinning, die zelden bedriegt, inboezemt; terwijl daarentegen datzelfde gevoel verflauwt, naarmate de middelen tot volmaking verwaarloosd worden.

Men kan met zekerheid voorspellen, dat bij het voortzetten der verbeteringen bij de infanterie, deze met alle regt de eerste plaats in het leger zal hernemen, welke men haar een' geruimen tijd gearzeld heeft te kunnen toestaan, terwijl het wapen, dat als vuur- en blankgeweer door miskenning geheel in minachting gekomen was, thans in zijne steeds toenemende volkomenheid, door geduchtheid en veelzijdige aanwending, alle vroegere overtreft en de infanterie tot het hoofdwapen in alle

omstandigheden en plaatselijkheden verheffen moet.

De steeds toenemende uitbreiding van het gevecht in verspreide orde, welke een zeker treffend schot vereischte, grooter dan het gewone geweer, kon alleen door getrokken loopen bereikt worden; de langzame lading was echter eene hindernis in die gevallen waar eene geslotene orde en sneller vuur vereischt werd; beide hoedanigheden vereenigen zich in de uitvinding van de getrokken geweren van PONCHARA DELVIGNE, welke de aan de patroon bevestigde kogel, door aanstooten met den laadstok aan de kamer, de gedaante der trekken doet aannemen, en hem die om-draaijende beweging op gelijke wijs mededeelt, als aan den bij de tromp geforceerden buskogel geschiedt, welke zijne trefzekerheid bewerkt, terwijl de lading met gelijken spoed als bij het gewone geweer plaats heeft.

Vergelijkende proeven tusschen dit en de zoogenaamde ovale kogelbussen genomen, dus genaamd daar zij slechts twee trekken bezaten, in welke een om den kogel loopende ring juist paste, hebben, ondanks hunne groote juistheid en wezenlijke bespoediging der lading, uit het oogpunt van krijgsgebruik uitgemaakt, dat zij voor de geweren van DELVIGNE moeten onderdoen, en aan deze als het meest voldoende algemeen vuurwapen den voorrang boven alle andere geweren toegewezen.

Wanneer men een blik op het voorledene werpt en het tegenwoordige standpunt der infanterie vergelijkt met datgene waarop zij zich met den aanvang der achttiende eeuw bevond en tot het begin der negentiende zich vertoond heeft, dan staan wij

verbaasd over de groote vorderingen welke zij op den weg ter volmaking harer strijdvvaardigheid heeft gemaakt, zoowel als over de langdurige miskennen der ware beginselen, welke haar deze strijdvvaardigheid konden geven. Door de langdurige en bloedige krijgsondervinding, welke niet verloren is gegaan, en de groote verstandelijke ontwikkeling, waaraan zoo vele gewigtige ontdekkingen haar aanzijn verschuldigd zijn, heeft het wapen der infanterie die waarde in de schatting der leger-wapens herkregeu, welke op haar te regt den ouden stempel drukt: *in pedite robor!*

De waarheid, dat het geweer den soldaat in handen wordt gegeven, niet alleen om te schieten, maar ook om te treffen, en dat de eenzelve trefzekerheid de schootvaardigheid van het werktuiglijke afdeelingssalvo verre achter zich liet, deed de geheel vergeten bekwaamheid in het doeltreffen bij de afrigting de eerste plaats innemen; dit deed op zijne beurt de onmisbaarheid der wapenverbetering inzien, welke door de uitvinding der getrokken geweren — die, op de gewone wijs geladen, den kogel in de kamer tot de spiraalvolging der trekken voorbereidt — op de voldoende wijs het zware vraagstuk oplost, om de trefzekerheid met snel herladen te vereenigen; den infanterist werd daardoor een wapen geschonken, dat voor de eenzelve en verspreide orde gelijkelijk voldoende mag worden geacht, en dus de taktische strijdinrigting van het verband der tirailleurs met de geslotene orde, hetzij in massa of carré, niet alleen mogelijk, maar ten hoogste gepast deed worden.

Achterevolgens breidde het stelsel der ontvlaming door slagkruid zich zoodanig uit, dat het nu weldra eene algemeene invoering voorspelt, en niet alleen door snelle ontvlaming de trefzekerheid ten hoogste vermeerdert, maar tevens door deszelfs zekerheid in alle weersgesteldheid, het vertrouwen van den soldaat en de uitwerking van het vuur onberekenbaar moet doen toenemen. Reeds hadden de ongemeene voordeelen dezer ontvlammingswijs het *percussie*-geweer de plaats van het zoolang gebruikelijk *vuursteen*-slot op de jagt doen vervangen, zonder dat men nog durfde wagen het voor krijgsgebruik te bestemmen. Het Nederlandsche krijgsgestuur mag zich niet zonder grond beroemen, hiervan het eerste voorbeeld te hebben gegeven, door het wapenen (in 1827) van een gedeelte der troepen in hare overzeesche gewesten met slaggeweren, welke, hoezeer nog merkelyk bij de latere verbeteringen achterstaande, bij menige gelegenheid hunne voortreffelykheid boven de gebruikelijke steenslotgeweren in alle opzigten staaften, en in de plasregens der keerkringen eene ongestoorde vuurwerking bleven voortbrengen, waartoe de gewone steensloten ten eenenmale buiten staat zouden geweest zijn. Onophoudelyk hebben schrandere vernuften zich met deze zoo zinryke als veelbelovende uitvinding beziggehouden, en door achterevolgende verbetering het meerendeel der zwarigheden weggeruimd die deszelfs krijgsgebruik konden belemmeren, en wel met dit gevolg, dat bij alle legers de invoering dezer wapens, achterevolgens plaats heeft beginnen te grijpen, en weldra algemeen zal worden.

Eveneens wordt de aandacht toenemend op de door DELVIGNE PONCHARA bekend geworden getrokken geweren en hunne ladingswijs gevestigd, daar in Frankrijk de daarmede gewapende jagerkorpsen de uitstekende voordeelen dier geweren in den oorlog in Afrika boven alle bedenking hebben gesteld; de overtreffende juistheid van dragt, waardoor men kleine oppervlakten op groote afstanden kan treffen, wordt door de oogenblikkelijke ontvlaming zoo vermeerderd, dat het treffen van beweegbare voorwerpen geenszins moeilijk valt, iets dat met de gewone gladde steenslotgeweren slechts als bij toeval door de beste schutters geschieden kan, daar de schok van het overslaan van den haan de vizierlijn verwrikt en de langzame voortplanting der ontvlaming, gevoegd bij de afwijkingen der gladde kogels, deze geweren in geen vergelijking met de getrokken slaggeweren vergunnen te komen, als die met oneindig minder schutterbekwaamheid, op alle afstanden eene veel zekerder uitwerking beloven.

Heeft dwaalbegrip, ondoelmatige inrigting en verkeerd gebruik de *vuurwerking* van het infanterie-geweer zoo langen tijd doen miskennen en gering schatten, niet minder had dit plaats met opzigt tot zijne hoedanigheid als *blankgeweer*. Soortgelijke dwalingen schenen de vereeniging der beide hoedanigheden van tevens blank en schietgeweer te zijn, even ondoenlijk te maken, als bij de vuurwerking de trefzekerheid met eene spoedige lading te kunnen paren. Met verwondering heeft men echter ook dit problema op de vol-

doendste wijs door de bajonet-schermkunst zien oplossen, zoodra de oogen geopend werden voor het verkeerde der eenzijdige beschouwing om het bajonetgeweer als een eenvoudig regtstreeksch *stootwapen* aan te zien, waarmede men, gelijk met de piek of jagtspeer, in gesloten verband, op de wijs der Grieksche Phalanx of der voormalige Zwitsersehe en Duitsche spietsdragers, den vijand eene ondoordring- en onweêrstaanbare slagorde moest kunnen tegenstellen. Tegen dat inzicht werd de ongevoegzaamheid van deszelfs lengte met grond als bezwaar ingebracht, hetwelk men dan ook door allerlei uitvindingen heeft getracht weg te nemen, zooals door de vuurvlam van MAIZEROI en de verlenging van de bajonet der achterste gelederen, door DE SYLVA voorgesteld; terwijl anderen, getroffen door de geringe vuurwerking en het weêrstandsvermogen van het op bovenvermelde wijs gebezigde bajonetgeweer, geen ander redmiddel tegen de aanvallen der ruitery zagen, dan in eene diepe orde en het gedeeltelijk terugkeeren tot het, in het begin der achttiende eeuw, voor het musket verwisseld lange stootwapen, de piek of partisaan; een gevoelen 't welk uitging van beroemde krijgskundigen, gelijk FOLARD en de Maarschalk VAN SAXEN, diensvolgens eenen grooten indruk maakte en bij velen, vooral in Frankrijk, weerklink vond, doch dat geen andere slotsom opleverde, dan het bewustzijn van het onvoldoende van het bestaande wapen en van de dringende behoefte tot zijne verbetering, tevens de ondoelmatigheid deed zien van al de voorgeslagene uitvindingen, daar hare invoering, uithoofde der bestaande krijgswijze en

inrigtingen, vooral aangezien de toenemende geschutwerking, ten eenenmale hersenschimmig en buitensporig moest blijken.

Thans evenwel is deswege een nieuw licht opgegaan, waardoor men de eigenschappen van het bajonetgeweer, die het tot een veelzijdig handwapen maken, heeft leeren onderscheiden, en dit geweer gelijkelijk als stoot- en slagwapen, zoowel tot aanval als verdediging, de uitgebreidste toepassing vindt, en een krijgswapen oplevert, dat in geduchtheid alle tot nog toe bekende verre achter zich laat. Met verbazing beschouwt men thans de langdurige miskennis van de hoedanigheden en het gebruik van dit wapen; onwillekeurig herinnert het aan de les van het ei van COLUMBUS. — In een naauw verband met en onmisbaar tot het gebruik van dit wapen, is voorts de militaire gymnastie te voorschijn geroepen uit de vergetelheid, waarin zij ten onrechte zoo langen tijd gesluimerd heeft; deze toch kan, niet alleen in betrekking tot het wapen, maar tevens tot de strijdbaarheid van den infanterist, op zich-zelfen staande zoowel als vereenigd, zoo onmetelijk veel bijdragen, terwijl eene nieuwe tak der schermkunst met de bajonet is voortgekomen, welke in uitgebreide aanwending die van de kling den voorrang betwist. Deze kunst, die op dezelfde grondbeginselen als de gewone schermkunst rust, heeft daarbij hare uitoefening uit de voormalige behandeling van het tweehandige slagzwaard en de handgrepen der stokvechters (*batonnistes*) ontleend, en daardoor het bajonetgeweer zoowel tot een verreikend stoot- als geweldig treffend stoot- en slagwapen in de kortste nabijheid der handgemeenschap gemaakt,

waarmede de infanterist niet bloot tot de gesloten gevechts-orde beperkt blijft, maar eenzelvig ieder tegenstander, met uitzigt op de overwinning, vertrouwend het hoofd kan bieden, en hem vergunt om in alle betrekkingen in de volle geduchtheid van zijn wapen op te treden, waarvan nu niets meer de uitgestrekte werking kan verhinderen.

Hoezeer de overtuiging zich dagelijks bevestigde, dat het vuur de eigentliche hoofdkracht der infanterie uitmaakte, en dit alleen in de uitgestrekte orde eenzelvig de grootste uitwerking kon voortbrengen, tevens zelve het minste doelwit aanbiedende, terwijl in de gesloten gelederen- en kolonne-stelling de uitwerking evenredig zeer gering is, bij welk nadeel nog de groote bestrijdbare oppervlakte komt, zoo kon of durfde men echter van deze verspreide, zelfs van de gedeploieerde orde, slechts in gunstige gelegen- en grondgesteldheden een beperkt en voorwaardelijk gebruik maken, daar de infanterie, wanneer kavallerie van artillerie vergezeld, in vlakten en opene plaatsen optrad, niet zonder gevaar den kamp kon wagen, aangezien hare onwetenschap in de behandeling van haar wapen; terwijl de geringe eenzelvige strijdvaardigheid van den infanterist, hem, wanneer hij, hetzij als schutter of in rij en gelid, zijn eenig verdedigingsmiddel: het vuur, had aangewend en zijne orde mogt zijn verloren, de ruitery alle zwaarigheid te boven was gekomen en zijn ondergang onvermijdelijk was te achten. De dreigende of werkelijke aanvals-beweging der ruitery, dwong de tirailleurs altijd, ten einde niet eenzelvig neêrge-

houwen te worden, zich zoo mogelijk onderling of met hunnen troep te vereenigen, en deze dwong zij eene geslotene massa, hetzij in kolonne of carré te vormen, als wanneer de troep ten doelwit aan het geschut of aan de schutters, hetzij der afgestegene ruitery of wel der deze vergezellende infanterie, verstrekte, en alsdan slechts de keus van een bijna altijd zekeren ondergang voor oogen had: namelijk, indien zij stand hield, van weerloos door het vijandelijk vuur vernield te worden, gelijk de Romeinsche legioenen door de Partische boogschutters, of, door het schroot- of geweervuur ontordend en uiteengedreven, onder de zwaarden en hoeven der ruitery om te komen. Aldus vestigde zich de meerderheid der ruitery over het voetvolk in de vlakke, krachtens het beginsel dat zij hetzelfde door dreigende aanvallen tot het aannemen der geslotene orde kon verplichten, ten einde deze door het vuur te vernielen of uiteen te drijven, en dan door een stormenden ruiteraanval weg te spoelen; en zoo werd het bijna een militair geloofs-artikel, dat de infanterie in de vlakke tegen met artillerie vereenigde kavallerie altijd het onderspit moest delven; eene overtuiging, die aan deze door het overwinnings-vertrouwen eene onmetelijke zedelijke kracht gaf, terwijl het gevoel van het tegendeel der infanterie dezen steun ten eenemaal deed ontvallen.

Zoodanig was het standpunt waarop de taktiek en strijdbaarheid der infanterie zich tijdens het sluiten van het groote krijgstijdperk in 1813, geplaatst bevond. Be-

gunstigd door de daarop gevolgde vrede-rust en gesteund door de ervaring van zoovele oorlogsjaren, ontkiemde een aantal der gewigtigste ontdekkingen, die, met de daardoor te weeg gebragte veranderingen, voor dit wapen een nieuwen dageraad deden aanbreeken en het met reuzenschreden op den weg van verbetering deed vorderen, zoodat het thans geacht kan worden het standpunt van geduchtheid genaderd te zijn, dat eene geheele omwenteling in de strijdwijs, taktiek en den wederkeeringen werkkring der drie wapens, zoo in hunne betrekkelijke als volstreckte waarde schijnt aan te kondigen, en den eersten rang aan de infanterie onbetwistbaar toekent.

De *percussie*-ontvlaming, de verbeterde wapenvorming, de ontdekking van DELVIGNE PONCHARA, om den kogel door de gewone laadwijs de hoedanigheden van den getrokken loop mede te deelen, en dus de snelheid met de trefzekerheid van het schot te vereenigen, de ontdekking der ware hoedanigheden van het bajonetgeweer, voorts de toenemende beoefening der *schietkunst*, gepaard met de *bajonet-schermkunst* en der *militaire gymnastie* — dit alles geeft aan de infanterie eene zelfstandige strijdkracht en eene zedelijke verheffing, die haar in alle omstandigheden van alle andere wapens onafhankelijk maakt en dier ondersteuning meerendeels zou kunnen doen ontberen, welke voordeelen nog oneindig verhoogd worden door de vermeerderde beweegbaarheid en de groote verbeteringen in de taktische bewegingen, door snelheid en vereenvoudiging daargesteld; terwijl eindelijk de leemten grootendeels wegge-

nomen zijn, welke het strijdvermogen der infanterie verhinderde zich onder alle omstandigheden in zijne geheele geduchtheid te openbaren.

In het eenzelvige schuttersgevecht was de mogelijkheid om een voorwerp te treffen, zooals de enkele tirailleur aanbiedt, met het gewone geweer hoogstmoeijelijk op gematigde afstanden, op aanmerkelijke was het bijkans onmogelijk; dit verbood om op enkele flankeurs der kavallerie anders dan van zóó nabij vuur te geven, dat men zeker was van te treffen. De menigvuldig voorkomende niet-ontvlaming der lading, in welk geval de schutter bijna onvermijdelijk het offer was van den snel aanrennenden ruiter, ontnam hem het zoo noodig zelfvertrouwen op de kracht van zijn wapen, welks veelvermogende hoedanigheid als blankgeweer hem ten eenemale onbekend was. Bij vóchtig weder, of wanneer na een aantal losbrandingen de geweren vuil en de steenen stomp waren geworden, was de schutter, zoowel tegen den enkelen ruiter niet bestand, als in geslotene orde buiten staat om den kavallerie-aanval te weérstaan, gelijk het lot was der Oostenrijksche divisie Bianchi, in den slag van Dresden, en waarvan vele andere voorbeelden zouden kunnen aangevoerd worden. Voegt men daarbij nog, dat de onzekerheid der werking van het schietgeweer voor de hoofdoorzaak der nuttelooze en overdadige munitie-verspilling is te houden, welke de munitie veelal in het beslissendst oogenblik deed ontbreken; de infanterie hierdoor, of op eenige andere wijs, van haar vuur ontbloot, was bij den aanval der kavallerie

zoo goed als verloren, daar bij de geringe trefzekerheid zelfs het vuur vaak te weinig uitwerking had om dien aanval af te slaan, evenmin als de bajonetten om de aanrennende ruiterdrom te stuiten, terwijl de doorgebroken, overhoop gereden en uiteengedreven infanterie, evenmin tot tegenweer als hereeniging in staat, hare vernieling niet ontgaan kon.

Welk een onderscheid biedt daarentegen de infanterie in haren tegenwoordigen toestand niet aan, hetzij in de eenzelvige of in de geslotene gevechtswijze! Door het beter ingerigt vuurwapen in staat zelfs op aanmerkelijke afstanden, niet alleen standhoudende, maar zelfs zich bewegende voorwerpen door de percussie-inrigting met juistheid te treffen, zonder liet weigeren van het schot te moeten duchten; door het gepast onderrigt in het schijfschieten en de beoordeeling der afstanden, genoegzaam zeker van het doel te treffen, wordt het vertrouwen op het schietgeweer in den hoogsten trap bevestigd; terwijl de bajonet-schermkunst, het bewustzijn gevende van met het blankgeweer iederen ruiter zegevierend te kunnen bevechten en zelfs tegen meer dan één bestand te zijn, den schutter niet alleen stoutmoedig in alle grondgesteldheden den kamp doet ondernemen, maar de infanterie in geslotene orde alle kavallerie-aanvallen met zekerheid kan doen trotseren; daar, zoo het moorddadige geweervuur de kavallerie al niet mogt stuiten en enkele ruiters in de geslotene orde inbreken, deze alsdan, ja zelfs wanneer de geweldige aanren de infanterie uiteen mogt dringen, nog een' nieuwen en veel haghelijker kamp tegen

de bajonet te voeren heeft, waarin elk voordeel haar duur te staan moet komen.

In het bewustzijn der onmetelijke voordeelen, die de infanterie zoowel eenzelve als in geslotene orde bezit, zal zij zich nimmer verloren behoeven te achten, in welke omstandigheden zij ook tegenover de andere wapens mogt komen, en welke onverhoedsche aanvallen haar mogten bejegenen, zoolang zij, namelijk, zelve den moed en de welberadenheid niet verliest. De verschijning van ruitery behoeft haar dus niet angstvallig tot het aannemen der geslotene en massa-stelling de toevlugt te doen nemen, welke den vijand zoo gunstig is om ze met zijn geschut te kunnen slopen; maar, gerugsteund door de overtuiging zijner strijdvaardigheid, kan de schutter tot het uiterste toe, in de verspreide stelling, het schutgevaarte tegen de afzonderlijke flankeurs volhouden, tegen welke hij eenzelve ten volle bestand is; eveneens als in kleine troepen vereenigd, door zich in kleine hoopen te vereenigen en door bij voortgezette aanval van geslotene kavallerie-afdeelingen op den hoofdtroep terug te trekken. Zoo kan de infanterie de gedeploijeerde stelling onder het geschutvuur met gerustheid tot het uiterste blijven behouden, zonder de diepe stelling, waarin het geschutvuur zoo groote vernielingen aanrigt, vroeger dan op het tijdstip aan te nemen dat de vijandelijke ruiters-afdeelingen tot den gesloten aanval overgaan, als wanneer de werking van 's vijands geschut moet ophouden. Het afslaan van dezen aanval kan bij den verbeterden toestand der infanterie met ge-

noegzame zekerheid door de losbranding van een gelid verwacht worden, daar van de twee geweren, die ieder ruiter in front tegengesteld zijn, er geen een weigert en genoegzaam alle kogels treffen zullen, zoodat, als de flanken gedekt zijn en de frontaanval alleen mogelijk is, de gewone gedeploijeerde stelling voldoende is, zonder dat men tot de verdubbeling der gelederen of de carré-stelling behoeft over te gaan.

De gymnastieke oefeningen bevorderen grootelijks het strijdvermogen der infanterie door de snelheid waarmede zij van de geslotene tot de verspreide, van de gedeploijeerde tot de diepe orde en omgekeerd kan overgaan, hetgeen haar aan veel minder verliezen blootstelt en steeds vergunt den vijand de meeste afbreuk te doen. De snelle bewegingen, door de oefeningen in het loopen en springen voorbereid, stellen in staat alle krijgsbewegingen in 's vijands nabijheid met eene verrassende snelheid uit te voeren, waarvan vroeger, bij den toenmaligen, langzamen afgemeten' marsch, de mogelijkheid hersenschimmig zou zijn geacht; terwijl de andere noodzakelijke oefeningen van balanceren en klimmen, de bewegingen in de moeilijkste plaatselijkheden en het bestijgen van ontoegankelijke plaatsen gemakkelijk maken, hetgeen vroeger onmogelijk zou geweest zijn, zoodat men mag aannemen, dat tegenwoordig voor de infanterie bijna niets meer ongenaakbaar is, hetgeen bij stormaanvallen haar menige bloedige mislukking moet besparen, waarvan de oorzaak vooral in het ontberen dezer hoedanigheden gezocht moet worden.

BIJDRAGE

TOT DE

KENNIS VAN HET ENGELSCH LEGER.

DOOR

P. M. NETSCHER,

2de Luitenant der Grenadiers.

(Vervolg van bladz. 549, Deel III).

ORDNANCE (1).

Herhaalde malen reeds spraken wij in onze vorige Hoofdstukken over het bestaan dezer hoofdafdeeling der Britsche krijgsmagt, geheel afgescheiden van de rest des legers, en onder het bevel staande van eenen *master-general* (meester-generaal of grootmeester).

Uit een geldelijk oogpunt beschouwd, hebben wij het nadeel daarvan reeds trachten aan te toonen, en verder kan men ligtelijk nagaan, dat deze verdeeling van magt dikwijls aanleiding tot botsingen geeft, die altijd ten nadeele van de dienst strekken (2), te meer daar de werkkring dezer

twee hoofdafdeelingen der krijgsmagt hier en daar zoozeer inéengrijpen. Zoo is bijvoorbeeld de *ordnance* belast met de vervaardiging en uitreiking van wapens en ammunitie aan de infanterie en kaval-lerie (1), de distributie van vivres en fourages (*commissariat-department*) en het toezicht over de kasernen voor alle troepen (*Barrack-department*).

De magazijnen en arsenalen van wapening en ammunitie, zoo in Engeland zelve als in de koloniën, staan dus ook van zelve onder haar bestuur. In elk derzelve is een magazijnmeester of *storekeeper*, met den titulaire rang van luitenant, kapitein of majoor, naargelang van de belangrijkheid der plaats.

De militaire korpsen tot de *ordnance* behoorende, zijn: de artillerie, genie, mineurs en sappeurs. Hun getal is merkkelijk vergroot in de laatste jaren, zoodat hunne sterkte, die, met inbegrip der rij-school en geneeskundige staf, in 1844 slechts 9000 man was, op den 1sten April 1850 het cijfer van 14569 bereikte.

(1) Zonder deze Bijdrage over het Engelsche leger, zouden wij gewenscht hebben ook een artikel over het *Personeel der Engelsche artillerie* te leveren, doch vermeenen thans het er bij te kunnen laten, en zullen dus met die artikels niet verder voortgaan, daar slechts het voornemen bestond de artilleriën der vijf groote mogendheden te behandelen.

De Redactie.

(2) Een der sterkste voorbeelden hiervan, was voorzeker wel dat WELLINGTON genoodzaakt is geweest, gedurende de oorlogen op het schiereiland, een afzonderlijk korps staf-officieren op te rigten, omdat de grootmeester van de *ordnance*, met wien hij toen in onmin was, hem geen genie-officieren wilde toevoegen, die anders deze dienst verrigten.

(1) Ook de zeemagt krijgt haar geschut en ammunitie van de *ordnance*.

De artillerie bestaat uit één regiment (*Royal regiment of artillery*), waarvan de grootmeester der ordnance titulair-kolonel en chef is, en dat verdeeld is in rijdende en voet-artillerie. De voet-artillerie wordt zoowel voor de dienst in vestingen als bij veldbatterijen gebruikt, iets *waartegen* door verscheidene Engelsche officieren geschreven wordt, daar nu somtijds de soldaat, wanneer hij naauwelijks bedreven is in zijne verplichtingen als veldartillerist, door eene eventueele garnizoens-verwisseling of verplaatsing dikwijls op eenmaal in vesting-artillerist wordt herschapen, waardoor hij noch het eene noch het andere goed leert (1). De rijdende artilleristen alleen blijven vast bij dit korps. De officieren der artillerie rouleeren allen door elkander, zoowel rijdende als voet-artillerie; alleen de voet-artillerie doet dienst in de koloniën. De rijdende artillerie (*Brigade of Royal Horse artillery*) bij verkorting meestal *Horse Brigade* genoemd, was in 1850 sterk 44 officieren en 602 onderofficieren en manschappen, verdeeld in 7 eskadrons (*Troops*), elk ter bediening van eene batterij, die in tijd van vrede bestaat uit 4 stukken zonder kaissons en in tijd van oorlog uit 6 stukken. Deze rijdende artillerie, die in Woolwich garnizoen houdt, staat onder het bevel van een luitenant-generaal, met den titel van *Colonel-commandant* en eene jaarlijksche bezoldiging van 1095 p. st.

(1) Onder de beste in den laatsten tijd uitgekome ne brochures over de ordnance, bekleedt eene eerste plaats het werkje van den Engelschen luit.-kolonel der artillerie CHESNEY. Hij prijst ten sterkste eene reorganisatie der ordnance aan.

Verder zijn er bij dat kleine korps nog 2 kolonels en 4 luitenant-kolonels (1), en bij elke batterij 2 kapiteins en 5 luitenants.

De voet-artillerie, sterk 544 officieren en 10733 onderofficieren en soldaten, bestaat uit 12 bataillons, elk van 8 kompagnien, benevens eene kompagnie zwarte kanonniers op Jamaica (*Royal African gunners*) en eene kompagnie Indische kanonniers te Hong-Kong (*Gun Lascars*) (2). De sterkte eener kompagnie artillerie is genoegzaam tot bediening eener batterij, doch gewoonlijk zijn er in tijd van vrede slechts 14 van de 96 kompagnien aan veldbatterijen geattacheerd. Deze batterijen, zijn even als de rijdende batterijen, op voet van vrede slechts van 4 stukken zonder kaissons, doch in oorlogstijd van 6 stukken. Van de overige 82 kompagnien Engelsche voet-artillerie, zijn er 24 die in Engeland en Ierland, en 55 die verspreid in de verschillende koloniën des rijks (behalve Indië) dienst als vesting-artillerie verrigten (5), terwijl de overblijvende 25 kompagnien te Woolwich garnizoen houden.

Dit Woolwich is het groote artilleriepark van Engeland. Dáár bevinden zich de voornaamste arsenalen en ammunitie-magazijnen, zoo voor de land- als zeemagt;

(1) De rang van majoor bestaat niet bij de artillerie, noch bij de genie; en de laagste officiersrang, die bij de Engelsche infanterie *vaandrig* wordt genoemd, heet bij de korpsen der ordnance, even als bij ons in Nederland, 2de luitenant.

(2) Bij deze twee kompagnien te Jamaica en Hong-Kong, zijn Engelsche officieren van de artillerie gedetacheerd. In Indië is overigens geen koninklijke artillerie, daar de artillerie der O. I. Compagnie bijna geheel uit Europeanen bestaat en zeer goed is.

(3) Zie *United service magazine*, Maart 1849.

behalve de zoeven vermelde 23 kompagnien, is daar ook de geheele rijdende artillerie, benevens bijna de helft van de in Engeland gestationeerde veldbatterijen in garnizoen, terwijl er zich almede de artillerie- en genie-school (*Royal military academy*), en de rijsschool voor de artillerie bevinden. Deze laatste inrigting bestaat uit een personeel van 5 officieren en 51 onderofficieren en soldaten, onder den naam van *Riding House troop*.

Volgens het hierboven opgegevene, zijn er dus slechts 7 rijdende en 14 veldbatterijen, gezamentlijk dus 84 stukken tot actieve dienst in het veld onmiddellijk gereed. In oorlogstijd wordt dit getal natuurlijk aanmerkelijk grooter.

In het algemeen wordt door Engelsche militaire schrijvers, als voldoende verhouding van het geschut tot de overige troepensterkte, opgegeven 2 à 5 stukken op elke 1000 man, en rijdende artillerie in grooter verhouding (1). Dit getal is meestal de maatstaf der artillerie-sterkte geweest, en ten bewijze hiervan zien wij (volgens de opgave van kapitein SIBORNE), dat bij het Engelsche leger, in den veldslag van Waterloo, op de 26844 man infanterie en 8475 man kavallerie, 120 stukken waren, waarvan 60 stukken rijdende artillerie (met inbegrip eener vuurpijlbatterij) (2).

De Engelsche veld- en rijdende artillerie is zeer beweegbaar, daar de stukken zeer ligt en de paarden goed zijn (1); daarenboven zitten, bij manoeuvres in oorlogstijd, wanneer namelijk de kaissons bij de batterijen zijn, twee van de bedieningsmanschap der veldartillerie op den voorwagen van het stuk, terwijl de anderen op de kaisson plaats vinden. Bij de rijdende artillerie is in oorlogstijd de geheele bedieningsmanschap bereden, doch in vreedestijd slechts gedeeltelijk, dewijl dan twee hunner op den voorwagen zitten. De Engelsche rijdende en veldartillerie bestaat uit 6, 9 en 12 \overline{w}^{ers} , welke eerste in vreedestijd door 4 en in oorlogstijd door 6, en welke beide laatsten in vrede door 6 en in oorlogstijd door 8 paarden getrokken worden (met een stukrijder over elke twee paarden). De kaissons worden *allen* door 6 paarden getrokken. — De 6 en 12 \overline{w}^{ers} worden weder onderscheiden in ligte en zware, welke eerste soort voor de rijdende artillerie gebruikt wordt en ligter is dan eenige artillerie van datzelfde kaliber bij andere Europesche mogendheden in gebruik.

De veldhouwitsers daarentegen zijn betrekkelijk veel zwaarder; zij zijn van $4\frac{1}{2}$ en $5\frac{1}{2}$ duim (Eng. maat), en worden, naar gelang van noodzakelijkheid, bij de rijdende en veldbatterijen ingedeeld.

Het Engelsche vesting- en belegerings-

nonnier is voorzien van eene vuurpijl, die achter aan den zadel is vastgemaakt.

(1) Wij vinden op de *ordnance estimate* van 1850—1851 als gemiddelden prijs voor elk artillerieremontepaard 30½ p. st. (*f* 366), terwijl de vastgestelde prijs voor elk kavallerieremontepaard slechts 26 p. st. 3 s. of *f* 315 is.

(1) De meeste van de hiernavolgende aantekeningen, omtrent het materieel der artillerie, hebben wij ontleend uit eene serie van artikels, handelende over de veldartillerie der voornaamste Europesche mogendheden en voorkomende in de *United service magazine*, van Februarij, Mei en Junij 1849.

(2) Zoo wij wel onderrigt zijn, bestaat er thans bij de rijdende artillerie geen afzonderlijke vuurpijlbatterij of *Rocket-troop* meer; doch elk rijdend ka-

geschut bestaat uit de volgende kalibers: zware 12 w^{ers} en verder 16, 18, 24, 32, 36, 42 en 48 w^{ers} ; voorts belegeringshouwitser van 8 en 10 duim, bomkanons van 10 duim en van 68 w , en eindelijk mortieren van $4\frac{2}{3}$, $5\frac{1}{2}$, 8, 10 en 15 duim; welke laatste een der grootste soorten van werpgeschut uit Europa is, zijnde de middellijn harer ziel 35 Ned. duim.

Over het algemeen kan men zeggen dat het materieel der artillerie uitmuntend is, dewijl de Engelschen, in de kunst van deszelfs vervaardiging, op een hoogen trap staan, en kosten noch moeite ontzien tot deszelfs verbetering; getuige hiervan de aanhoudende en veelvuldige proeven die steeds te Woolwich genomen worden, zoowel met geschut en projectielen, als met voertuigen.

Het kleingeweer is echter lang verwaarloosd, en nu onlangs eerst is er eene commissie van officieren benoemd tot beproeving van verbeterde modellen van geweren. Tot nu toe wordt in het Engelsche leger nog steeds hetzelfde geweer van voor 40 jaar gebruikt, met die verandering echter dat er percussie-sloten aangebragt zijn en eene verbeterde wijze van bevestiging der bajonet, door middel van eene veer. Het Engelsche modelgeweer (*ordnance musket*) (1) is kort, lomp en zwaar, heeft een slot dat op slechte mechanische gronden berust en dus moeilijk aftrekt, en schiet een kogel van $14\frac{1}{2}$ op het Engel-

(1) Omtrent de nadeelen van het Engelsche musket, zie men *United service magazine* 1849, verscheidene goed gestelde artikels van BENTHAM, gewezen kapitein bij het 52ste regiment ligte infanterie.

sche pond, terwijl de loop geboord is op een kaliber van 11 op het pond. Hierdoor ontstaat eene speelruimte van 0,002 Ned. el, tusschen den kogel en den loop, hetgeen ten gevolge heeft een hevigen terugstoot, herhaalde aanslagen van den kogel in den loop, aanzienlijke afwijkingen van den kogel in deszelfs baan en daardoor een zeer onzeker schot en een zeer geringe dragt (1).

Met betrekking tot de geweren bij andere Europesche natiën in gebruik, is het Engelsche musket het kortste (met uitzondering van het Russische geweer), en is 0,2 Ned. w zwaarder dan het zwaarste der overigen (namelijk het Oostenrijksche), terwijl het voorts eenen kogel schiet van $\frac{1}{16}$ w (oud Hollandsch gewigt) en de kogels bij andere natiën slechts $\frac{1}{13}$, $\frac{1}{19}$ of $\frac{1}{20}$ w wegen (2). In betrekking tot het Nederlandsche infanterie-geweer, model n°. 1, thans bij ons nog in gebruik, staat het Engelsche geweer als volgt:

(1) Terwijl met het Engelsche infanterie-geweer, onder eene elevatie van 15° , de kogel slechts op 860 yards of 785 Ned. ellen kan worden gebragt, zoo bedraagt deze zelfde schootsverheid bij de Fransche en Nederlandsche geweren nagenoeg het dubbel van dezen afstand.

(2) Deze vergelijkende opgave hebben wij hoofdzakelijk genomen uit het zakboekje van den luit.-kolonel DE BRUIJN en de artillerie-cursus van den kapitein VAN OVERSTRATEN. De opgaven van lengte, zwaarte en kaliber der verschillende Europesche geweren, voorkomende in een in het jaar 1849 verschenen werk *Cours sur les armes à feu portatives par le lieutenant PANOT 9e leger, Paris 1849*, verschillen eenigzins hiermede, doch wij vertrouwen meer op Hollandsche dan op buitenlandsche tabellarische opgaven, te meer daar de afmetingen der Hollandsche vuurwapenen, daarin voorkomende en waarover wij zelve kunnen oordeelen, niet zeer juist zijn.

	Engeland.	Nederland.
Kaliber v. d. loop .	0,0194	Ned. el 0,0175.
» » kogel.	0,0172	» 0,0164.
Lengte v. h. geweer		
met bajonet	1,846	» 1,9104.
ld. zonder bajonet .	1,591	» 1,4984.
Zwaarte v. h. ge-		
weer met bajonet .	5,042	Ned. $\bar{\text{t}}$ 4,809.
ld. zonder bajonet .	4,557	» 4,489.

Ten bewijze hoe traag men in Engeland is geweest, zelfs met het invoeren der zoo noodige en nuttige verandering der steensloten in percussie-sloten, moge strekken dat er op den 1sten Januarij 1849 in Groot-Brittanje een voorraad van 165,596 steenslot-geweren en slechts 116,282 percussie-geweren voorhanden was (1). De reden dezer bij de Engelschen zoo ongewone traagheid tot het invoeren eener verbetering, is daaraan toe te schrijven, dat zulks geheel toevertrouwd is aan officieren der ordnance, die met het wapen der infanterie niet ten volle bekend zijn en ook (volgens kapitein BENTHAM in de *United service magazine*) aan den Hertog van WELLINGTON, die, zoo als men beweerd, gezegd heeft dat hij tegen een nieuw model van geweer is, omdat hij de ondervinding had dat de Engelsche geweren in de Spaansche oorlogen beter uitwerking hadden dan die der Franschen (2). Bij het Fransche leger is echter sedert dien tijd reeds twee- of driemaal

een verbeterd model van geweren ingevoerd, en buitendien is deze veronderstelde magtspreuk van den Hertog zoo vreemdsoortig, dat wij het gaarne als een verzinsel van een zijner tegenstanders aanmerken; op deze wijze toch redenerende, zouden wij nu nog met pijl en boog, pieken of hoogstens lontslot-musketten moeten gewapend zijn, omdat onze voorvaderen er zoo goed mede wisten te vechten.

Éene nuttige en navolgenswaardige zaak is in Engeland voor het infanterie-geweer aangenomen, namelijk het bruinieren van den loop, waardoor het flikkeren op eenen afstand wordt belet en het mikken makkelijker is. Dit bruinieren wordt door den sergeant van wapening bij elk regiment op koste van den soldaat gedaan en elke 2 jaar vernieuwd. De wijze hoedanig zulks moet geschieden, is van regeringswege voorgeschreven (zie *The Queens Regulations for the army*) en is als volgt: door het bevochtigen van den loop met een sterk bijtend vocht (1) en daaropvolgende blootstelling aan de lucht, wordt de oppervlakte sterk geoxydeerd. Dit roest wordt er met een stalen krabber (*scratch card*) afgeschraapt en deze bewerking wordt driemaal daags, gedurende 4 of 5 dagen, herhaald. Daarna wordt de loop met kokend water goed afgewasschen, om de werking van het oxyderende vocht te doen ophouden, en eindelijk met zoeten olie ingesmeerd.

(1) Het voorgeschreven recept daarvan is als volgt:

$1\frac{1}{2}$	once	wijngeest.
$1\frac{1}{2}$	»	tinctuur van staal.
$\frac{1}{2}$	»	corrosive sublimaat.
$1\frac{1}{2}$	»	spiritus nitri dulcis.
1	»	blaauwe vitriool en
$\frac{2}{3}$	»	acidum nitricum.

(1) Zie *Allgemeine militär Zeitung* 1849.

(2) «Every one who fought with me in the Peninsula must feel perfectly convinced of the superior effect of our arms over those of the French, and be no advocates for alteration.»

Deze bewerking neemt echter veel van de ijzerdikte van den loop af en zou voor geweren, die niet zoo als de Engelsche musketten slechts 12 jaren dienst behoeven te doen, eenigzins gewijzigd dienen te worden.

Niet alleen de infanterie en de artillerie-troepen zelve (1), maar ook de mariniers worden door de ordnance van geweren voorzien, terwijl de Rifle-brigade hare bussen en de kavallerie hare karabijnen en pistolen van haar ontvangt. Deze beide laatste vuurwapenen zijn kleiner van kaliber dan bij andere natiën. De geheele kavallerie, zoowel garde, dragonders als huzaren, is van karabijnen voorzien, met uitzondering van de lansiers, die één pistool hebben. Het pistool is overigens in de laatste tijden meer en meer bij het Engelsche leger in onbruik geraakt, zoodat nu nog bij de kavallerie, behalve de lansiers, alleen de sergeant-majours en trompetters der overige regimenten elk één pistool hebben.

De grootste voorraad van draagbare vuurwapenen is steeds in den Tower te Londen voorhanden (2), terwijl er overigens in Engeland 8, in Schotland 5 en in Ierland 6 wapenmagazijnen (*ordnance stores*) zijn.

De wapenen worden grootendeels in fabrieken van particulieren vervaardigd, te Londen en te Birmingham, doch in het stadje Enfield is ook eene Rijks-fabriek.

Het buskruid wordt op dezelfde wijze

(1) De artillerie, die dienst in de vestingen en in de koloniën doet, is van geweren voorzien.

(2) In 1841 zijn, bij den brand in den Tower, 100 000 stuks derzelve verbrand.

geleverd en bevat 75 deelen salpeter, 15 deelen houtskool en 10 deelen zwavel (1).

De ammunitie, die jaarlijks aan elk geweer- of karabijn dragend man bij de infanterie en kavallerie door de ordnance wordt verstrekt, voor de praktische oefeningen en het schijfschieten, is als volgt:

Linie-infanterie . . .	30	scherpe	en	60	losse patronen.
Jagers (<i>Rifle-brigade</i>)	90	»	»	60	»
Kavallerie	10	»	»	50	»

Bovendien is elk soldaat steeds van 10 scherpe patronen voorzien en wordt dit getal tot 60 gebragt, zoodra hij tot eenige werkelijke dienst te velde wordt geroepen.

Een der hoofdafdeelingen der ordnance blijft ons nog over om hier kortelijk aan te roeren, het *genie-departement* namelijk.

De grootmeester van de ordnance is titulair kolonel en chef van het korps ingenieurs, sappeurs en mineurs (*Engineers, sappers and miners*).

Het korps ingenieurs bestaat uit 6 luit.-generaals, met den titel van kolonel-kommandant en 1000 p. st. inkomen 's jaars. Verder 12 kolonels, 50 luit.-kolonels, 96 kapiteins, 96 eerste en 40 tweede luitenanten; voorts is er een generaal-majoor, met eene toelage van 1509 p. st., belast met de functiën van inspecteur-generaal der fortificatiën.

Het korps sappeurs en mineurs, bestaande uit 2185 onderofficieren en soldaten, verdeeld in 22 kompagniën, wordt door het korps ingenieurs van officieren voorzien, die daarbij gedetacheerd worden.

De officieren der genie doen, even als

(1) Bij het Fransche buskruid is deze verhouding van 75, 12½ en 12½.

die der artillerie, dienst in Engeland en deszelfs koloniën, met uitzondering van Indië, en zijn het beste bezoldigd van alle officieren der Engelsche krijgsmagt, daar zij, wanneer hun in Engeland eenige bijzondere werkzaamheid wordt opgedragen, de helft van hun traktement als toelage krijgen, en wanneer zij in dienst zijn in een der koloniën, wordt hun traktement verdubbeld.

GENEESKUNDIGE DIENST.

De geneeskundige dienst staat bij de armee (inf. en kav.) onder het bestuur van eenen directeur-generaal (Sir JAMES M'GRIGOR), met eene jaarlijksche bezoldiging van 2000 p. st.

Verder was het getal officieren van gezondheid van den staf (dat is die geplaatst zijn aan hospitalen, in groote garnizoenen, bij den staf in militaire distrikten, enz.) in 1850 als volgt:

- 5 inspecteurs-generaal, met rang van brigade-generaal (1).
- 12 waarnemend (*deputy*) inspecteurs-generaal, met den rang van luit.-kolonel.
- 36 officieren van gezondheid, 1^e klasse (*staff surgeons of the first class*), met majoors-rang.
- 48 officieren van gezondheid, 2^e klasse (*staff surgeons 2^d class*), met kapiteins-rang.
- 5 apothekers, met kapiteins-rang.
- 73 hulpofficieren van gezondheid (*as-*

stant surgeon), met 1^e luitenants-rang.

Voorts is er bij elk regiment infanterie en kavallerie een officier van gezondheid (*Regimental surgeon*), gelijkstaande in rang met de officieren van gezondheid van de 2^e klasse (dus kapitein) en een *assistant-surgeon*, met rang als hierboven.

De officieren van gezondheid der regimenten en van den staf worden wel eens onderling verplaatst, doch bij de ordnance is een afzonderlijk korps van de geneeskundige dienst, bestaande uit:

- 1 inspecteur-generaal.
- 1 waarnemend dito en
- 43 officieren van gezondheid van mindere rangen.

Om toegelaten te worden als *assistant-surgeon* in het Engelsche leger, wordt een gestreng examen gevorderd, en ofschoon het geen *vereischte* is, zoo zijn de meeste Engelsche militaire geneesheeren tevens gepromoveerd med. doct. In het algemeen is de geneeskundige dienst er op een zeer goeden voet ingerigt, en zijn er vooral voor gemakkelijke en schoone hospitalen, en voor geschikte verpleging der zieken geen kosten gespaard.

De uniform der militaire doctors is even als die der infanterie scharlaken en de distinctieve teekenen van hun rang even als die der overige officieren, terwijl hunne bezoldiging echter iets hooger is, zoo als wij hierna in eene tabellarische opgave voor het geheele leger zullen aantoonen.

(1) De standplaatsen dezer officieren zijn Bengalen, Gibraltar, Dublin, West-Indië en Canada.

KLEEDING, WAPENING EN UITERLIJK VOOR-
KOMEN DER TROEPEN (1).

Ofschoon reeds ten tijde van WILLEM III, bij het grootste gedeelte der troepen in Engeland, de vroeger aldaar in zwang zijnde grijze uniforms-keur plaats had gemaakt voor het scharlaken of rood, zoo is deze laatstgenoemde keur echter eerst vast en algemeen aangenomen toen het vorstelijk huis van Hanover aldaar op den troon kwam.

Tot nu toe is dit dan ook de algemeene keur der kleeding van alle Britsche troepen gebleven, met uitzondering van de artillerie, het regiment *Royal Horse guards* en twaalf regimenten ligte dragonders, husaren en lansiers, die blaauwe en twee jagerkorpsen die groene uniform dragen. De artillerie-troepen hebben bij hunne blaauwe uniform roode uitmonstering en gele epauletten, en dragen een chacot met hooge staande pompon. De rijdende artillerie is ten naastenbij op dezelfde wijze gekleed als bij ons in Nederland.

Het 60^e regiment of *Kings Royal Rifle corps* en de *Rifle-brigade* hebben groene montering. Laatstgenoemd korps heeft daarbij zwarte uitmonstering, doffe knopen, zwart ledergoed en geheel gebrui-
neerde bussen (*Rifles*).

(1) De schrijver voelt zich gedrongen om den lezers van den *Militaire-Spectator* mede te deelen, dat, wanneer hij hier en daar wat uitvoeriger is in het beschrijven der infanterie, dan zulks voor andere wapens plaats heeft, dit alleen is omdat zijne bronnen dienaangaande rijker zijn; met betuiging van zijn leedwezen dat hij ook voor artillerie en kavallerie in het algemeen niet meer in bijzonderheden kan treden.

Al de overige kavallerie, de infanterie, de genie-officieren, de mineurs, mariniers, militia en de troepen van het O. I. Comp^o-leger hebben de scharlaken uniform, met verschillende keur van uitmonstering voor elk regiment.

Elk regiment linie-infanterie bestaat in den regel slechts uit één bataillon van tien kompagnien, waarvan ééne grenadier-, ééne ligte of flankeur- en acht center-kompagnien.

Een soldaat bij een zoodanig regiment, is op de volgende wijze gekleed:

Zijn hoofdeksel is eene vilten chacot, van nagenoeg denzelfden vorm als die bij ons leger in gebruik, met dit onderscheid echter dat zij iets lager is en van een eivormigen bal, en een neêrgebogen ronde klep van voren en van achteren, voorzien is. Dit staat niet zeer sierlijk, doch is vooral in de kolonien zeer doelmatig ter bescherming tegen regen en zonnestralen. Wanneer het regiment in Engeland, Schotland of Ierland gestationneerd is, wordt door de grenadier-kompagnie beerenmutsen gedragen, doch bij vertrek naar de kolonien worden deze vervangen door chacots.

De rok (*coat*), het kleedingstuk waarin de soldaat altijd onder de wapens verschijnt, is van scharlaken rood laken, met twee rijen knopen en de kraag en opslagen van blaauw, wit, geel, groen, zwart of vleeschkleurig (*buff*) laken, naargelang van de keur des regiments. De schouderbekleedsels bestaan voor de center-kompagnien uit eene soort van kleine contre-epauletten van witte wol, terwijl bij de flank-kompagnien witte wings gedragen worden. De officieren dier kompagnien

hebben deze wings in goud, in plaats van epauletten. De pantalons zijn allen van zwart laken en in de warmte van wit linnen. In het jaar 1848 heeft men deze laatste soort, om het lastige van de witte kleur, trachten te vervangen door broeken van eene blaauwgrijze zomerstof; doch men heeft ze nu weder afgeschafft, daar de stof te veel aan rekken en krimpen, en de kleur te veel aan verschieten onderhevig was.

Verder draagt de infanterie geene slobkousen, doch laarzen met korte kappen.

Voor kleine diensten en corvées heeft de soldaat een rood lakensch mouwvest (in de koloniën van wit linnen), benevens een blaauwe of zwart lakensche kwartiermuts (*Forage cap*), van ronden vorm zonder klep en met het nummer des regiments versierd, terwijl hij, om zich tegen regen en koude te dekken, van een overjas (*great-coat*) van donkergrijs laken voorzien is. Deze overjas, die mogelijk doelmatig doch zeker niet fraai is, wordt over *alles* (ook ledergoed en patroontasch) heengetrokken, is van zeer dikke warme stof en heeft eene kleine afhangende kraag van ongeveer één voet lengte.

Het geweer met bajonet is tegenwoordig het eenige wapen der Engelsche infanterie, daar de sabel reeds sedert lang voor *alle* regimenten is afgeschafft en nog alleen gedragen wordt door onderofficieren, tamboers, hoornblazers en pijpers (1).

(1) Het is nog zoolang niet geleden, dat de onderofficieren van de Engelsche infanterie voorzien waren van een korte hellebaard (*halbert*) of sponton. Wanneer zulks afgeschafft is, kunnen wij niet met juistheid opgeven, doch in 1820 bestond zulks nog,

De bajonet-koppel en patroontasch-bandelier is even als bij ons van breed wit leder en wordt op dezelfde wijze omgehangen.

Het randsel (*knapsack*) is van zwart geolied linnen, hetgeen zeer doelmatig is tegen het inwateren.

De uniform der drie regimenten voetgarde verschilt eenigzins met die der overige infanterie, in zooverre dat hunne kleedingstukken van betere kwaliteit zijn en dat zij witte epauletten en beerenmutsen dragen. Dit laatste hoofdtooisel wordt verder nog door het 5^e, 7^e, 21^e, 25^e en 87^e regiment gedragen, wanneer zij in Groot-Brittanje zelve in garnizoen zijn, en zij hebben ter onderscheiding van andere regimenten de benaming van *Fusiliers*. Acht van de overige infanterie-regimenten voeren den naam van ligte infanterie; zij zijn echter geheel op dezelfde wijze gekleed en gewapend als de overige infanterie, met dit onderscheid dat zij de wings dragen en hoornblazers in plaats van tamboers hebben; terwijl er eindelijk nog 5 van de linie-regimenten geheel in de Schotsche nationale kleederdragt zijn uitgedoscht. Deze regimenten zijn het 42^e, 78^e, 79^e, 92^e en 95^e *Highlanders*, waarvan het 42^e, 79^e en 92^e zich zoo roemrijk bij Waterloo hebben onderscheiden. Hun hoofdtooisel bestaat in de hooge Schotsche muts, met staande witte pluim en rond afhangende zwarte struisvederen. Verder dragen zij een rood huis of rok zonder

daar DUPIN in zijn *Force militaire de la Grande Bretagne* er nog melding van maakt, even als van de destijds nog bestaande dragt van witte *jabots* voor uit den rok der militairen.

panden, de *plaid* (eene écharpe of shawl dwars over den schouder), een kort rokje (*kilt*) over de bloote beenen en eindelijk kousen tot onder de knie en schoenen met gespen. Deze kleeding bestaat voorts nog uit eene menigte kleine versierselen, te veel om te noemen, zoodat zij voor veldgebruik als zeer ongeschikt kan worden beschouwd. Het onwielvoegelijke en ongezonde van deze dragt is daarenboven zoo in het oogvallend, dat zij wel eerlang gewijzigd zal worden; men zal zulks echter langzamerhand doen, daar die regimenten er zeer aan gehecht zijn (1) en met eene soort van minachting nederzien op eenige andere Schotsche regimenten, als het 71^e, 72^e en 74^e, die alleen het Schotsche hoofdtooisel hebben, doch voor de rest even als de andere infanterie gekleed zijn, met pantalons echter van Schotsch geruite stof, in plaats van zwart. De Highlander-regimenten hebben, in plaats van tamboers, *Bagpipers*, die eene zeer wanluidente muziek maken, op eene soort van doedelzak (*Bagpipe*).

De regimenten *Life-guards*, *Horse-guards* en *Dragoon-guards* of zware dragonders, dragen allen het harnas en een helm met een hooge piek, waarvan een witte paardenstaart nederhangt en voorts hooge kaplaarzen. Hunne wapens bestaan in een karabijn en een zwaard, van hetzelfde model als onze kavallerie-sabel, doch iets grooter en zwaarder. De ligte dragonders en huzaren hebben *chacots*, en

(1) In Januarij 1850 is reeds door den opperbevelhebber gelast, dat de soldaten des middags na 4 ure pantalons moesten aantrekken. Wanneer zij naar de koloniën gaan, moeten zij allen broeken dragen.

zijn gewapend met karabijn en sabel (model als bij ons), terwijl de lansiers diezelfde sabel hebben en voorts éene pistool, en een lans welke iets korter is dan de vroeger bij ons in gebruik zijnde; hun hoofdtooisel is de *chabska*.

Het onderscheidingsteeken voor onder-officiers en korporaals bij alle wapens van het Engelsche leger, bestaat uit chevrons in den vorm van een ∇ (met de punt naar beneden), in kemelhaar van de kleur der uitmonstering des regiments waartoe zij behooren.

Voor een vice-korporaal (<i>Lance corporal</i>)	1 chevron.
» » korporaal	2 »
» » sergeant	3 »
» » sergeant-majoor (1)	4 »

Deze chevrons worden gedragen op den regter bovenarm, doch bij fusilier-regimenten en grenadier- of ligte infanterie-regimenten of kompagniën, op beide armen. In dienst zijnde dragen de onderofficiers, even als de officiers, eene sjerp, van grovere stof echter en van een eenigzins ander model.

Bij elke kompagnie infanterie heeft een der sergeanten den titel van *colour-sergeant* (vaandel-sergeant) en draagt boyen zijne gewone chevrons tot distinctief een vaandel, ondersteund door twee gekruiste zwaarden, terwijl hij daarbij 6 stuivers

(1) Deze rang van sergeant-majoor bij de Engelsche infanterie, komt overeen met die van adjudant-onderofficier bij ons, en er is er slechts één bij elk regiment. De voornaamste werkzaamheden van den sergeant-majoor eener kompagnie, zoo als bij ons, worden in het Engelsche leger waargenomen door een der sergeants van de kompagnie, en die onderofficier heet dan tijdelijk *pay-sergeant*. In de kavallerie is bij elk eskadron een sergeant-majoor.

meer soldij krijgt dan zijne collega's. De meest verdienstelijke onderofficieren worden daartoe uitgekozen.

Deze schoone instelling wekt de emulatie bij den onderofficiersstand op, en daar hunne plaats in slagorde altijd bij het vaandel is, zoo heeft zulks bij elk regiment een getal van 10 vaste en geduchte verdedigers ingeval van gevecht.

In het algemeen wordt in het Engelsche leger zeer veel aan de waarde van het vaandel gehecht. Bij elk regiment heeft men er twee die door officiers gedragen worden, bij het voetvolk door *ensigns* (vaandrigs) en bij de ruitery door *cornets*. Zij staan in orde van bataille naast elkander in het midden des regiments, omgeven door de vaandelwacht.

Het koninklijke of eerste vaandel van elk regiment, bestaat uit den rijksstandaard (blauwe grond, met de kruizen van S^t. George, S^t. Andries en S^t. Patrick), met het nummer van het regiment in het midden en eene koninklijke kroon daarboven. Het regiments- of tweede vaandel heeft de kleur van de uitmonstering des regiments, met de rijkskleuren in het oppercanton tegen den stok. Midden in dit vaandel staat het nummer des regiments geborduurd en daaronder de koninklijke, gewestelijke of andere titels, deviesen en motto's, die door de Koningin aan het regiment geschonken zijn. Wanneer een regiment zich bij eenig gevecht onderscheiden heeft, geeft H. M. als teeken harer goedkeuring, doorgaans vergunning om den naam van dusdanig gevecht in het regiments-vaandel te voeren.

De zware kavallerie heeft op dezelfde

wijze als de infanterie twee vaandels of standaarden, met dit onderscheid, dat zij daarenboven nog in beiden het witte paard voeren. De ligte dragonders, huzaren en lansiers, hebben sedert 1854 geen standaarden meer.

Bij elk regiment linie-infanterie is een tamboer-majoor, en 16 of 20 tamboers en pijpers of hoornblazers, die op dezelfde wijze gekleed zijn als de troep, doch die hun rok bezet hebben met allerlei figuren van veelkleurig veterband; voorts is er bij elk regiment infanterie of kavallerie een korps muzikanten (*band*), die bij de infanterie in het wit en bij de kavallerie in de kleur van hun regiment gekleed zijn. Deze stafmuziek bestaat uit een sergeant als kapelmceester en 14 man als muzikanten, die allen als soldaat geboekt staan en ook als zoodanig moeten geoefend zijn, om dadelijk in geval van nood in de gelederen te kunnen intreden. Voor toelagen aan deze muzikanten, wier getal doorgaans veel hooger wordt opgevoerd (niettegenstaande een streng verbod daartegen), bestaat een fonds (*band-fund*) bij ieder regiment, waarin elk officier bij zijne benoeming 20 dagen traktement stort en verder blijft contribuieren één dag traktement 'smaands.

Elk regiment infanterie heeft verder ook nog deszelfs pioniers of sappeurs (*Pioneers*). Hiertoe wordt één man per compagnie genomen, die, behalve hunne gewone wapenrusting, nog van zagen, bijlen en pikhouweelen voorzien zijn, en een wit lederen voorschoot en beerenvellen kolbak dragen. Zij zijn dus 10 in getal en worden aangevoerd door een korporaal.

De kleeding der officieren is van dezelfde kleur als die der soldaten. Dienst verrigende in groote tenue, dragen zij eene chacot, rok (bij sommige korpsen met goud gegalonneerd), rood zijden sjerp om het middel gebonden, en twee gouden epauletten (1) met dikke torsaden en op welker blad men het onderscheid der rangen aan het borduursel kan zien. De veldmaarschalken dragen geen epauletten.

Het wapen der officieren is een sabel met gouden dragon. Deze sabel wordt bij de linie-infanterie met een koppel om het lijf aan korte hangriemen gedragen, en bij de garde aan een koppel van fijn wit leder over den regter schouder. Het klein tenue der officieren, waarin zij meest alle hunne diensten verrigten, is de kwartiermuts met ronde klep en een rood buis of baaitje (*shell-jacket*), met een klein versiersel van goudkoord op de schouders.

De steekhoed wordt door geen officieren met troepen, onder den rang van generaal gedragen. In Chattam, Woolwich, Portsmouth, Dublin en andere groote garnizoensplaatsen of vestingen, verschijnen de officieren meestal in uniform, doch overal elders dragen zij buiten dienst immer burgerkleeding (2). Wel is waar is zulks bij reglement verboden, doch de publieke opinie treedt hier weder tusschenbeide en de militaire autoriteiten laten het toe. Een officier die buiten dienst in uniform zou loopen, vooral in London, zou worden

aangezien als een *snob* (dandy de bas étage). Een treurig verschijnsel voorzeker, wanneer eene in zich-zelf makkelijke en schadelooze gewoonte zoodanig ontaard is, dat men zich als het ware schaamt voor de eervolle kleuren van Koning en Staat.

Wij zullen nu nog met een enkel woord trachten aan te geven op hoedanige wijze de onderofficier en soldaat van de Engelsche armee van zijne kleeding voorzien wordt.

De generaal, die nominatief een regiment infanterie of kavallerie kommandeert, is belast met de zorg voor de kleeding van dat regiment en hij krijgt daarvoor, behalve zijn kolonels-traktament, zoo als wij reeds vroeger opmerkten, eene jaarlijksche schadeloosstelling (*for clothing accoutrements and appointments*), naar het volgende tarief:

	Linie-kavallerie.	Garde te voet.	Linie-infanterie.
voor elk sergeant	6 p. st. 12 s.	7 p. st. 10 s.	7 p. st. 9 s. 2 d.
» » korpor-			
» » tromp. of tamb.	6 » 0 » 4 » 0 » 4 » 19 » 6 »		
voor elk soldaat	4 » 0 » 3 » 15 » 2 » 6 » 0 »		

Dit tarief (1) is zoodanig ingerigt, dat er voor den kolonel, na zijne onderhoorigen van alles voorzien te hebben, nog aanzienlijke emolumenten overblijven.

Het is een, bij meest alle mogendheden afgeschafte gebruik, wij durven zeggen *misbruik*, om de troepen op deze wijze te kleeden; daar wanneer de schadeloosstelling oorspronkelijk niet te hoog is berekend, den soldaat te kort moet worden gedaan

(1) De kleeding der 3 regimenten garde te paard komt niet op deze schaal voor, en kost jaarlijks 8 p. st. 15 s. 3 d. of *f* 103,15 voor elk onderofficier of soldaat der *Life-guards* en 8 p. st. 4 s. of *f* 98,40 voor elk man der *Horse-guards*. Deze kleeding wordt niet door de kolonels, doch regtstreeks door den staat verschaft en betaald.

(1) Bij de militie zijn de epauletten zilver.

(2) In de residentie van den Souverein moeten de officieren *altijd*, wanneer zij hunne uniform aan hebben, in groot tenue zijn, met de sjerp om; zie de *Queens Regulations etc.*

in de kwaliteit zijner kleeding, terwijl in het tegenovergesteld geval 's lands kas benadeeld wordt.

Bij elk regiment kavallerie wordt op kosten van den kolonel het volgende aan elk man uitgereikt: alle vier jaren een nieuwe helm, chacot of chabska en alle twee jaren een groot tenuerok, mouwvest (*undress jacket*) en pantalon, en bij de ligte kavallerie daarenboven nog een flanelen borstrok. Verder komen nog op zijne rekening de sabel met toebehooren, die eenen diensttijd van 20 jaren heeft, en het harnachement voor het paard (1), de patroentasch en sabeltasch (2), hetwelk alles 9 jaren moet duren.

De rest, zooals broeken, flanelen borstrokken, laarzen, sporen en verder klein equipment, komt op rekening van den man en wordt hem van zijne soldij gekort. Bij indiensttreding krijgt echter elk rekrut 2 p. st. 6 s. of f 27,60 tot het aanschaffen van valies, fouragezakken, paardendekens, roskammen, borstels, enz.

Bij de infanterie moet de kolonel aan elk der onderofficieren en soldaten van zijn regiment het volgende verstrekken: elk jaar een rok, een pantalon en een paar laarzen; en om het andere jaar een chacot, doch voor de troepen die beerenmutsen dragen alle 6 jaren een dusdanig hoofdtooisel.

Verder komen ten zijnen laste de vaandels van het regiment, al het ledergoed, de sabels voor onderofficieren, tamboers, pijpers en hoornblazers en alles wat tot

de uitrusting der sappeurs of pionniers van het regiment behoort. Van al deze voorwerpen is de dragtijd op 12 jaar bepaald.

Van het volgende moet de soldaat der infanterie zich-zelf voorzien en wordt hem zulks in gelijke kortingen, wier maximum per week bepaald is, van zijne soldij ingehouden: een randsel, twee witte broeken, een rood lakensch mouwvest, een tweede paar laarzen, een kwartiermuts, 5 hemden, 5 paar sokken, etensketeltje, enz. enz.

Het eenige kleedingsstuk bij de armee dat noch door de kolonels noch door den man betaald wordt, is de overjas (*great-coat*). Deze wordt aan de geheele armee door het ordnance-departement verstrekt en kan alle 5 jaren vernieuwd worden (1).

De troepen der ordnance (artillerie en mineurs) worden niet volgens het bovenstaand systema van hunne kleeding voorzien, doch deze wordt door het bestuur der ordnance zelf aangekocht en aan de onderofficieren en soldaten uitgereikt.

Om nu aan de verschillende troepenkorpsen het benoedigde te doen toekomen, wordt voor de kavallerie alle 2 jaar en voor de infanterie elk jaar van uit Londen door den agent van het regiment (2) de verzending gedaan der vereischte stukken van kleeding en uitrusting, die echter eerst gekeurd moeten worden door eene com-

(1) De jaarlijksche post hiervoor op de begrooting der ordnance is 20,000 p. st. of f 240,000.

(2) Ieder regiment heeft in Londen eenen agent of gevolmagtigde om de zaken van hetzelfde te behartigen, door wiens tusschenkomst alle betalingen en verzendingen geschieden, en die percentsgewijze betaald wordt.

(1) Het paard zelf wordt door den staat verstrekt.

(2) De sabeltasch is in gebruik voor de regimenten huzaren en voor al de onderofficieren ook der overige regimenten.

missie of raad van generaals (1), waarvan de grootmeester der ordnance voorzitter is.

Om de kleeding goed passend te krijgen, wordt jaarlijks van elk regiment in de maand April eene taille-lijst (*size roll*) aan den kolonel ingezonden. Hierop staan de manschappen volgens de lengte in zes en volgens de dikte in drie tailles verdeeld. Hierna regelt men zich nu met de uitzending der gemaakte kleedingstukken, als rokken en broeken, terwijl er buitendien nog eenig laken aan het stuk wordt bijgezonden, voor het geval dat er soldaten mogten zijn die door hun bijzonder figuur in geen der bovenvermelde tailles vallen.

(1) *Board for the inspection of the clothing of the army.*

Uit dit alles kan men dus opmaken, dat de Engelsche soldaat goed en met zorg gekleed is, hetgeen hem, gevoegd bij zijn onbeweeglijken stand en forschen ligchaamsbouw, onder de wapens een schoon, zindelijk en krijgshaftig aanzien geeft. Buiten de gelederen is zulks echter verschillend, daar geen Engelsch soldaat buiten dienst met bajonet of sabel mag gewapend gaan (behalve de onderofficiers), om het veelvuldige misbruik dat zij er vroeger van maakten, zoodat zij dus nu alleen met de bajonetkoppel om, en een rotting in de hand loopen, hetgeen hen een zeer weinig martiaal uiterlijk geeft (1).

(1) Dit dragen van een wandelstok is geene verplichting, doch het is den soldaat toegestaan.

NOG IETS OVER DE MUZIK BIJ DE REGIMENTEN INFANTERIE.

Onder bovenstaand opschrift ontvingen wij uit Hoorn een artikel, wat geteekend was: *Een aantal officieren der infanterie*. Het deed ons leed dat wij door bestendigen overvloed van stof en gebrek aan ruimte, verhinderd werden dit stuk in zijn geheel in een onzer eerstvolgende Nummers te plaatsen. Daar het evenwel reeds voor de derde keer, in een zeer kort tijdsverloop, is, dat ons over dit onderwerp artikels geworden, en daar wij derhalve veronderstellen dat het verlangen naar muzikkorpsen bij het wapen der infanterie vrij algemeen is, zoo zullen wij den zakelijken inhoud van het jongstontvangen

opstel zonder verwijl mededeelen, in de hoop alzoo tot de spoedige voldoening aan dit verlangen mede te werken.

De S.S. zeggen het artikel *Over de muziek bij de regimenten infanterie* in ons N°. 11, 3de Dl. met genoeg gelezen te hebben, zonder zich evenwel met den geheelen inhoud te kunnen vereenigen; zij zullen derhalve datgene wederleggen, wat hun daarin als strijdig met het algemeen belang voorkomt. Na het nuttige, ja het noodzakelijke van muzikkorpsen bij het leger, zoowel in tijden van oorlog als in vrede, aangetoond te hebben, zeggen zij: «Het denkbeeld eener stafhoornmuziek

voor ieder regiment vinden wij niet gelukkig, en wij gelooven met zekerheid te kunnen zeggen, dat het betrekkelijk weinig bijval zal vinden.»

«Moet de muziek tot opwekking en verlevendiging van het *geheel* dienen, dan ook moet het geheel er van profiteren, maar niet slechts een *derde* of *vierde* gedeelte.»

«Wij gelooven ook niet dat de *meeste officieren* ingenomen kunnen zijn met het denkbeeld, van zich op contributie gesteld te zien voor eene muziek, die zij gedurende eene reeks van jaren misschien wel nimmer zullen hooren. Dit was het grootste bezwaar van ons vorig stafmuziek en wij hebben er dikwijls over hooren klagen.»

Na nogmaals met nadruk gesproken te hebben over het onregtvaardige wat er in gelegen is, een officier aanhoudend voor de stafmuziek te laten betalen, in weerwil hij soms een twaalfstal jaren van den staf gedetacheerd blijft, vervolgen zij:

«En waarom toch eindelijk moet er juist bij den staf een muziekkorps aanwezig zijn? In den regel hebben de staven der regimenten de beste garnizoenen, waar het gemis van militaire muziek dikwijls door harmoniën of concerten wordt vergoed; terwijl daarentegen de van den staf gedetacheerde bataillons meermalen garnizoenen bezetten, die aan den officier noeh aan den soldaat eenige uitspanning aanbieden, zoodat juist in die plaatsen eene militaire muziek wel het eenige middel is om vermaak te scheppen en de zoo gewenschte harmonie tusschen militairen en burgers te bevorderen.»

4. D. No. 2.

Thans halen de S.S. de willekeurige wijze aan, waarop sommige chefs weleer met de stafmuziekkorpsen omsprongen, eene wijze die te kennen gaf, dat zij deze muziekkorpsen als de *hunne*, en niet als die van het regiment aanmerkten. Ook ons is het bekend, dat er in vroeger dagen dergelijke handelingen plaats grepen; maar wij gelooven dat bataillons-kommandanten zich daaraan even goed *kunnen* schuldig maken als regiments-chefs, en dat men ten allen tijde slechts dan tegen willekeur zal beveiligd zijn, wanneer men onder bezadigde en regtvaardige bevelhebbers dient. Wat er van zij, de S.S. verklaren zich niet alleen op deze, maar ook op vroeger gemelde gronden tegen eene stafhoornmuziek, en wenschten aan ieder bataillon zijne eigene muziek te geven.

Ten einde daartoe te geraken, willen zij de tamboers afgeschaft, of er op zijn hoogst vier per bataillon behouden en den korporaal-tamboer door een korporaal- of sergeant-hoornblazer vervangen zien. Zij vertrouwen dat er na deze verandering, in weerwil der kosten, in zeer korten tijd, als van zelve bij ieder bataillon een hoornmuziek zou ontstaan, indien daaraan slechts van hooger hand goedkeuring werd geschonken. Ten bewijze dat zij geene utopiën voordragen, beroepen zij zich op het voorbeeld der voormalige flanker-bataillons en van sommige bataillons mobiele schutterij; zij voegen er bij bataillons gekend te hebben, waar niet alleen de officieren, maar zelfs vele soldaten, geheel uit eigen beweging, bijdragen tot de vorming van een hoornmuziek hebben aangeboden. Zij eindigen met den wensch:

5

- « 1°. Dat alle trommen spoedig uit het leger mogen verdwijnen; »
- « 2°. Dat er nimmer eene regimentshoornmuziek moge worden daargesteld; »
- « 5°. Dat de pogingen tot oprigting eener zoodanige muziek bij *ieder bataillon* zooveel mogelijk aanmoediging en ondersteuning mogen erlangen. »

Wij vereenigen ons van harte gaarne met dezen wensch der geachte S.S., maar tot hare vervulling wordt eene verandering gevorderd in de organisatie; deze is intusschen nog kersversch en wij vreezen derhalve voor de verwezentlijking der spreuk: *die veel begeert krijgt*

De Redactie.

GEDENKSCHRIFTEN

VAN DEN

PRUISSISCHEN GENERAAL DER INFANTERIE

LODEWIJK VRIJHEER VON WOLZOGEN.

Hoeveel tot de kennis der geschiedenis van de groote gebeurtenissen onzer eeuw hebben bijgedragen de gehouden aantekeningen van mannen, die een gewigtig deel aan die gebeurtenissen hadden, of eene voorname rol op het wereldtooneel gespeeld hebben, en wier aantekeningen na hun dood, onder den naam van gedenkschriften, of zoogenaamde *Mémoires*, aan het publiek werden medegedeeld, is algemeen en te regt erkend, naardien dergelijke geschriften dikwijls bijzonderheden behelzen, welke den schrijver door zijne betrekking alléén van meer nabij bekend konden zijn, of in details treden die in eene algemeene geschiedenis niet kunnen opgenomen worden, dikwijls ook belangrijke authentieke stukken behelzen; door

welk een en ander zij een nieuw licht over de gebeurtenissen verspreiden, en deze eerst in haren waren aard of juiste toedragt leeren beschouwen. Veel heeft men te dezen aanzien aan de Franschen, vooral met opzigt tot de krijgsgeschiedenis, te danken. De *Mémoires* van PELET, GOUVION ST. CYR, SUCHET, MASSÉNA en zoovele anderen kunnen het getuigen. Thans schijnt men ook in Duitschland dit voetspoor meer en meer te volgen. Onze beide vorige Nummers behelsden reeds een verslag van een belangrijk werk van dien aard (von MÜFFLINGS, *Aus meinem Leben*) en thans hebben wij voor ons een dergelijk geschrift, de Gedenkschriften namelijk van den Pruisischen generaal der infanterie LODEWIJK vrijheer VON WOLZOGEN, na zijn dood door

zijn zoon in 't licht gegeven (1). Ook dit werk behelst belangrijke bijzonderheden over de oorlogsjaren 1805—1814, vooral over den Russischen veldtog; en daar, naar ons is te kennen gegeven, het verslag van von MÜFFLINGS Nalatenschap door velen met genoeg gelezen is, willen wij onzen lezers thans ook eenigzins nader bekend maken met den schrijver van bovenvermelde Gedenkschriften en dezen zijnen arbeid.

JUSTUS PHILIP ADOLF WILLEM LODEWIJK VON WOLZOGEN was de jongste zoon van den hertoglijk Hildburghausenschen geheimen legatieraad, vrijheer ERNST LODEWIJK VON WOLZOGEN, en werd den 4^{den} Februarij 1775 te Meiningen geboren. Zijne ouders hadden behalve hem nog vier zonen en eene dochter (2). In het jaar 1781, dus op achtjarigen leeftijd, kwam hij op de militaire Karels-school te Stuttgart, welke hij in 1792 verliet en tot luitenant bij de grenadier-kompagnie der Wurtembergsche garde werd benoemd. De uitgekomen oorlog, ten gevolge der Fransche revolutie, deden in hem den wensch ontstaan in een grooter leger aan de krijgsgeschiedenissen deel te nemen. Hij trad in 1794 in Pruisische dienst, waar hij als vaandrig bij het infanterie-regiment Hohenlohe werd

aangesteld en bragt den winter aan den Rhijn door. Na den vrede tusschen Frankrijk en Pruisen, bleef von WOLZOGEN met den rang van luitenant in Pruisische dienst, zelfs toen hem in 1802 de zorg over de opvoeding van den Prins EUGENIUS van Wurtemberg werd opgedragen, welke betrekking hij tot in 1805 vervulde, toen hij weder in Wurtembergsche dienst overging en tot vleugel-adjutant bij den Koning van Wurtemberg werd benoemd; hij nam nu deel aan de bewegingen van het 10 000 man sterke contingent, 't welk Wurtemberg genoodzaakt was Keizer NAPOLEON te leveren. Na den Presburger-vrede verwijfde hij een' tijd, in zijne betrekking als vleugel-adjutant, aan het Stuttgartsche Hof, had kortstondig het opzigt over het Wurtembergsche kadetten-instituut, doch daar zijne betrekking tot den vorst zijns lands minder aangenaam werd, verliet hij diens dienst, zocht weder in Pruisische over te gaan, 't welk ten gevolge van den Tilsitter-vrede mislukte, doch begaf hij zich daarop naar Rusland, waar hij in October 1807 als majoor bij den generalen staf werd aangesteld en in naauwe betrekking tot den generaal PHULL kwam, van wien toenmaals Keizer ALEXANDER lessen in de krijgskunst ontving, en waardoor hij ook tot dezen in aanraking kwam, tot zijn vleugel-adjutant werd benoemd en tot luit.-kolonel bevorderd. Verscheiden belangrijke memoriën werden in dien tijd door hem aangeboden, waaronder eene over NAPOLEON en de wijze om tegen hem oorlog te voeren. In het jaar 1811, bij het naderend onweder dat Rusland bedreigde, werd hij door den Keizer met eene verkenning van het westelijke

(1) *Memoiren des königlich preussischen General der Infanterie LUDWIG Freiherrn von WOLZOGEN. Aus dessen Nachlass unter Beifügung officieller militärischer Denkschriften mitgetheilt von ALFRED Freiherrn von WOLZOGEN, in 8°. Leipzig 1851.*

(2) Een dier zonen, KAREL, geboren 1764, overleed, volgens den schrijver, in 1808 in Nederlandsche dienst als kolonel (*Oberst*) en directeur der cultures te Samarang op Java.

Russische krijgstooneel belast; deze taak volbragt hij op eene voldoende wijs; een aantal verslagen werden deswege door hem aan den toenmaligen oorlogsminister, generaal BARCLAY DE TOLLY opgezonden, gelijk ook in 't begin van 1812 een offensief en defensief plan op het westelijk krijgstooneel van het Russische Rijk. Bij het uitbreken van den oorlog, eerst als kwartiermeester-generaal bij het observatie-korps geplaatst, werd hij kort daarna bij het hoofdkwartier te Wilna ontboden, en woonde als vleugel-adjutant des Keizers, speciaal aan den generaal BARCLAY toegevoegd, den veldtogt bij tot na de ontruiming van Moskau, en in het volgend jaar den veldtogt in Duitschland tot na den slag van Leipzig. In het laatst van 1815 werd von WOLZOGEN tot chef van den generalen staf van het derde Deutsche bonds-legerkorps benoemd (het Saksische contingent), waarover de hertog KAREL AUGUST van Saksen-Weimar het opperbevel bekwam, en dat op het laatst van Januarij 1814, door Overijssel, Gelderland en Noord-Brabant Belgie, binnentrok en mede hielp veroveren. Door den hertog van Weimar naar het Weenercongres gezonden, moest hij voor dezen aldaar eene vergrooting van grondgebied zien te bewerken. In 1815 ging hij met bewilliging van Keizer ALEXANDER weder in Pruissische dienst over, verkreeg den rang van generaal-majoor, en zou hij bij het leger van BLÜCHER eene brigade hebben gekommandeerd, had eene ongesteldheid hem zulks niet verhinderd. Na den vrede te Berlijn gekomen, werd hij onder anderen belast met het geven van onderwijs in de krijgskunst aan 's Konings zonen,

den Kroonprins en Prins WILLEM, en 's Konings neef Prins FREDERIK; ook werd hij in belangrijke commissiën benoemd, als tot reorganisatie der kadettenschool te Berlijn en tot het leggen van nieuwe grondslagen voor het stelsel van openbaar onderwijs en opvoeding in Pruisen. Eindelijk werd von WOLZOGEN, op het laatst van het jaar 1817, tot Pruissisch gevolmagtigde bij de militaire Bonds-commissie te Frankfort benoemd, welke betrekking hij tot in 1856 vervulde, toen hij een eervol ontslag verwierf en zijne overige dagen in rust doorbragt, tot hij den 4^{den} Julij 1843 te Berlijn overleed. Vele en belangrijk waren de diensten des overledenen; in veelvuldige betrekkingen geplaatst, had hij ook met de voornaamste personen van zijn leeftijd verkeer; veel had hij van nabij gezien, en was alzoo in staat aangaande vele zaken en gebeurtenissen inlichtingen te geven.

Wat nu de nagelaten Gedenkschriften betreft, zij werden eerst na de vier en veertigjarige loopbaan des schrijvers door hem bijeenverzameld en te boek gesteld, om de rust van zijn levensavond niet werkeloos door te brengen, en werden na zijn dood, op veler verlangen, door zijn' zoon in 't licht gegeven. Daar echter het oogmerk van den schrijver juist niet geweest was een boek te schrijven, is ook de stof, wat de uitvoerigheid betreft, al naar de schrijver er neiging toe gevoelde, zeer ongelijkmatig behandeld. Zoo zijn de eerste en laatste Hoofdstukken: de jeugdige levensjaren en zijn arbeid in den boezem der militaire bonds-commissie slechts fragmentarisch, de veldtogten onder het Keizerrijk

daarentegen veel uitvoeriger. Het werk is in de volgende Hoofdstukken verdeeld: I. Des schrijvers jeugd 1775—94; II. Zijne dienst in het Pruisische regiment Hohenlohe 1794—1802; III. Zijne betrekking als gouverneur van Prins EUGENIUS van Wurtemberg 1802—05; IV. De veldtocht van 1805 met het Wurtembergsch contingent; V. Overgang in Russische dienst 1807—11; VI. Verkenning van het Russische krijgstoneel in 1811; VII. De Russische veldtocht van 1812; VIII. De veldtocht in Duitschland van 1815; IX. Die van het derde Deutsche bondskorps in de Nederlanden 1814; X. Het Weener-congres en terugkeer in Pruisische dienst; XI. Verblijf te Berlijn 1815—17; XII. Te Frankfurt, als Pruisisch gevolmagtigde bij de militaire bonds-commissie 1818—1856. Het werk wordt met twaalf bijlagen of memoriën besloten.

Merkwaardig is in het 4de Hoofdstuk, de beschrijving van de eerste zamenkomst die NAPOLEON in 1805, toen hij tegen Oostenrijk optrok, met den Keurvorst van Wurtemberg had, wiens hulp hij toenmaals behoefde. «NAPOLEON — zegt VON WOLZOGEN — kwam des namiddags van den 2^{den} October te Ludwigsburg aan, en werd door den Keurvorst voor de Slotpoort, die in een tuinzaal leidde, omgeven door al de Prinsen van zijn Huis en het geheele Hof, plegtig ontvangen. Hoezeer ook de trotsche man NAPOLEON als parvenu en wegens het voorgevallene met den hertog VAN EUGHEN haatte, ootmoedig boog hij zich niettemin voor den onverwiltijken en magtigen Keizer, die toenmaals nog lang het toppunt zijner heerschappij niet bereikt

had. NAPOLEON verlangde na de eerste begroeting, bij de Keurvorstin te worden binnengeleid, die eene Engelsche Prinses en reeds daarom zijne vijandin was; dit geschiedde, en hij gedroeg zich zoo bevallig jegens haar, en sprak met zooveel lof over de Engelschen, vooral van hunne literatuur, dat de vorstin, toen hij na eenige uren hare appartementen verliet, vol van zijn lof was. Ook de Keurvorst was reeds veel gunstiger jegens hem gestemd.»

«Den volgenden dag had hij met NAPOLEON eene conferentie met gesloten deuren, die vier à vijf uren duurde, zoodat 's Keizers geleiders, de generaals CAULAINCOURT en SAVARY, bezorgd voor den Keizer werden. SAVARY vroeg mij althans verscheidene malen, of er ook nog andere uitgangen uit 's Keizers vertrekken waren (waar de conferentie gehouden werd), 't geen ik bevestigen moest. — Eindelijk verliet de Keurvorst hoogst vermoeid NAPOLEON's vertrek, en verzekerde ons dadelijk: «Dat hij sedert FREDERIK II geen zoo wel-sprekend man had ontmoet, en dat de Keizer zonderling genoeg dezelfde *tournaire d'esprit* als de groote FREDERIK had.»

«Spoedig echter vernamen wij het eigentlijk resultaat der lange conferentie: de Keurvorst was NAPOLEON's bondgenoot geworden, en liet zijne troepen, circa 10 000 man, zoo spoedig mogelijk naar Oostenrijk marcheren. NAPOLEON had hem de onmogelijkheid van onzijdig te blijven, zoo als zijn voornemen was, uiteengezet: «bij groote gebeurtenissen moest ieder partij kiezen; hij — de Keurvorst — was, zooals algemeen bekend was, de schran-

derste en krachtigste vorst van Duitschland, en Wurtemberg te klein voor zijn geest; een grooter rijk en eene koningskroon moesten hem dus ten deel vallen en daaraan zou NAPOLEON hem helpen.» Voor zulke vleijerijen en uitzigten moest de Keurvorst wel bezwijken; hij was voor NAPOLEONS plannen geheel gewonnen.»

Hoezeer steekt hij dit onthaal de behandeling af welke diezelfde vorst een jaar daarna van NAPOLEON wedervoer, toen deze zich tot den veldtog tegen Pruisen gereed maakte, en, te Meintz gekomen, op de uitnoodiging van den nu Koning geworden Keurvorst, door von WOLZOGEN overgebracht, een onderhoud te Würzburg bepaalde. Aldaar was het vol Franschen, die er volkomen den baas speelden. De maarschalk LANNES had eigendunkelijk het kwartier betrokken dat voor den Koning van Wurtemberg was bestemd, en toen von WOLZOGEN eerstgenoemden dit onder het oog bragt, antwoordde hem de maarschalk: «Loop naar den d....., uw meester is slechts een' Koning, en ik ben een maarschalk!» — Deze grofheid beantwoordde echter von WOLZOGEN zooals 't behoorde; hij liet, zoodra hij-zelf buiten bereik was, de goederen des maarschalks door eenige kloeke lieden ter deure uitdragen. De Koning van Wurtemberg had nu andermaal eene lange conferentie met NAPOLEON, van welke hij echter veel minder voldaan dan in 't vorig jaar terugkwam. «Toen hij — zegt onze schrijver — naar zijn woonverblijf terugreed, zeide hij tot mij: «Ik begrijp gansch niet waar vroeger mijne ooren waren; het is volstrekt dezelfde man niet meer.» De reden dezer veran-

dering in NAPOLEON's gedrag is echter gemakkelijk te raden; toenmaals had hij den Koning noodig en verschalkte hem door zijne vooraf beraamde vleijende rol; nu was deze reeds geheel in zijn net gevangen, en de Keizer achtte het der moeite niet meer waard nog complimenten met hem te maken.»

Niet minder belangrijk is hetgeen de schrijver nopens de ontknooping van den Pruisisch-Russischen oorlog in 1807 mededeelt: «De hoofdoorzaken van het spoedig einde van het Pruisisch treurspel, lagen in het karakter van den Russischen opperbevelhebber, den generaal BENNIGSEN. Hij was trotsch, zeer listig en volhardend in het doorzetten van intrigues; hij bezat ook veel ondernemingsgeest, doch was zonder grootsche denkbeelden en inzigten; hij beschouwde alle gebeurtenissen veelmeer slechts naar zijn eigenbelang, waardoor hij ook in al zijne handelingen geleid werd. Toen hij na den slag van Pultusk (26 December 1806) het kommando alleen aan zich getrokken en BuxhövdEN verdrongen had, nam hij zijne rigting niet, zooals de Franschen geloofden, naar den Niemen, maar regts naar Koningsbergen. Daardoor kon zijne voorhoede den linker vleugel der Franschen, welke onder BERNADOTTE tegen het Frische Haff stond, den 25sten Januarij 1807, tusschen Liebstadt en Morungen terugdringen. NAPOLEON kwam echter met zijn gansche leger BERNADOTTE ter hulp, en zoo ontstond den 7^{den} en 8sten Februarij de slag van Pruisisch-Eylau, waarin NAPOLEON het Russische centrum wilde doorbreken en den Russen door het tegen hunnen linker vleugel gedetacheerde

korps van DAVOUST tevens den terugtogt afsnijden. De Russische dapperheid weerstond echter in 't centrum, en de overvleugeling werd door het Pruissische korps van LESTOCQ verijdeld. NAPOLEON'S plan mislukte dus geheel, en voor 't eerst was de zege hem niet getrouw gebleven; nog maar een duizendtal Kozakken hadden beschikbaar moeten zijn, om het Fransche leger tot het verlaten van het slagveld te noodzaken, want geen hunner regimenten was meer in orde. BENNIGSEN echter erkende de waarde zijner overwinning niet, gelijk hij in 't algemeen onbekwaam was dergelijke toestanden juist te beoordeelen. LESTOCQ verzocht hem den vijand te mogen vervolgen, maar welligt juist dáárom gebeurde het niet; daarna noodzaakte hem het gebrek aan munitie naar Koningsbergen terug te keeren.»

«Na deze gebeurtenissen moest BENNIGSEN wel inzien dat hij tegen NAPOLEON'S genie niet was opgewassen; intusschen was hem de bewustheid genoeg, dat hij de eenige veldheer was, die hem ten minste tot nog toe gelukkig weerstand geboden had. Hij dacht dus van dat oogenblik slechts aan den vrede, of aan een voorwendsel, om op eene schitterende wijs het leger te kunnen verlaten. Met dit inzicht schreef hij aan Keizer ALEXANDER, en poogde dezen te overreden dat zijne persoonlijke tegenwoordigheid bij het leger volstrekt noodig was. De Keizer, wel bewust dat hij de talenten eens veldheers miste, besloot zich voortaan in de nabijheid van het leger op te houden, en met behulp van zijn' raadsman, den generaal VON PHULL, de operatiën in 't groot te leiden, doch de taktische uitvoering

aan de onderscheiden generaals over te laten. Om van dit plan gunstige uitkomsten te kunnen verwachten, had men, even als tijdens de Fransche republiek, toen CARNOT de operatiën bestierde, de guillotine moeten invoeren, opdat de generaals en commissarissen zich strikt aan de bevelen hielden. Bij een leger waar, zooals toen in het Russische, zoo weinig orde en beleid heerschte, moest dergelijk stelsel de ongelukkigste gevolgen hebben. PHULL bemerkte spoedig dat het niet gaan zoude, en kreeg, overeenkomstig zijn karakter, wat bij de minste zwaarigheid alles verloren achtte, te meer tegenzin tegen het geheele plan, daar BENNIGSEN steeds duidelijker deed uitkomen, hoe moeilijk het vallen zou hem te leiden. — Aangezien men nu geen veerkracht genoeg bezat om hem het kommando te ontnemen, besloot de Keizer ten laatste hem het beleid der zaken weder in handen te geven, maar drong er op aan dat hij aanvallend te werk ging. Nu eerst bleek BENNIGSEN'S onbekwaamheid, die door dezen onverwachten keer en 't mislukken van zijn plan zeer onvergenoegd was, zonneklaar. Men had hem nu dubbel verantwoordelijk gesteld, in plaats van hem, zooals hij had gewenscht, van alle verantwoordelijkheid te ontslaan en in zijne vermeende grootheid huiswaarts te zenden. Misnoegd wegens het mislukken van zijn oogmerk, beraamde hij een plan tot ontzet van Dantzig, concentreerde zich bij Bartenstein en plaatste zijn hoofddépôt ver van zijne regter flank te Koningsbergen, aan welks behoud hij alles hechte, zonder het door dien maatregel genoeg te kunnen beschermen. Daarbij leed het leger groote-

lijks gebrek, niet omdat het aan 't noodige haperde, maar doordat er in 't hoofdkwartier personen van hoogen rang waren, die gemeenschappelijk met den hoofdleverancier MALJEROWITSCH om 't zeerst stalen en zich-zelfen bevoordeelden. Zoo bleef BENNIGSEN vier maanden lang werkeloos, tot hij eindelijk, na den val van Dantzig, den 24^{den} Mei 1807, aan het algemeen geroep en de dringende bevelen des Keizers meende te moeten toegeven, den 4^{den} Junij Guttstadt aanviel en den maarschalk NEY terugsloug. Voortdurend verklaarde hij echter, dat hij achter den Pregel wilde terugtrekken, en poogde zijn leger, in 't bijzonder de garde onder den grootvorst CONSTANTYN, tot vrede te stemmen, zoodat reeds toen in 't Russische leger de moedeloze vraag telkens opging: Waarom zouden we nog verder strijden alleen in 't belang der persoonlijke vriendschap onzes Keizers met den Koning van Pruisen!

«De aanval op Guttstadt was gelukt; daar nu echter de Franschen BENNIGSEN regts poogden te omgaan, trok hij op Heilsberg terug, waar de vijand hem den 10^{den} Junij vruchteloos aanviel. Onderwijl hadden verscheiden fransche divisïen zich op Koningsbergen gerigt, en BENNIGSEN poogde nu zoo spoedig mogelijk de stad op den regter Alle-oever, dus langs een omweg, ter hulp te komen. Eerst bij Friedland ontwaarde hij dat de Franschen hem vóór waren, desniettemin vermeende hij ze te moeten aanvallen, en zond dus den 14^{den} Junij de eene divisie na de andere over de Alle, welke daarop gezamentlijk, even als de Pruisen bij Auerstadt, en détail geslagen werden. LESTOCQ en KA-

MENSKOI, die nog met 25000 man Koningsbergen bezet hadden, trokken nu achter den Memel terug, zoodat SOULT den 16^{den} Junij aldaar zijn intogt deed.

«Hiermede werd de Pruissische zaak geheel opgegeven, alhoewel het verlies der Russen in den slag bij Friedland door de aankomst der Siberische divisie, terstond na den slag, minder belangrijk kan genoemd worden. Maar BENNIGSEN, het kommando nu ten eenemaal moede, zond een allerongunstigst rapport, waarin hij zeide dat alles verloren was, en den Keizer poogde over te halen om voor 't minst een wapenstilstand met de Franschen te sluiten. ALEXANDER vertrouwde het berigt niet, en schreef dus aan den intendant-generaal LABANOW, dat als de zaken werkelijk zóó stonden als BENNIGSEN geschreven had, hij dezen alsdán tot de onderhandeling zou magtigen. LABANOW echter zelf naar den Keizer gereisd zijnde, ontving den brief niet, en BENNIGSEN dus zonder antwoord zijnde, sloot nu, onder de vleugels van den grootvorst CONSTANTYN, den 17^{den} Junij den wapenstilstand. Deze Prins, die zich bij alle gelegenheden in den veldtogt als een poltron gedragen had, was reeds twee dagen voor den slag van Friedland naar Tilsit gekomen, en bestormde nu den Keizer, die inmiddels ook aldaar gekomen was, om den wapenstilstand te bekrachtigen. Het kwam daarbij tot ergerlijke tooneelen, waarin gesproken werd van naar Siberiën te zenden, van den troon te stooten, enz., zoodat de er bij tegenwoordige adjudant-generaal, graaf LIEVEN, de schildwachten voor de Keizerlijke appartementen moest verwijderen, om openlijk

schandaal te voorkomen; maar de vrees voor een opstand van Russisch-Polen en de verklaring van BENNIGSEN, welke geenszins volkomen waar was, dat het Russische leger tegenwoordig geheel was gedesorganiseerd, besliste het lot van den oorlog. ALEXANDER bewilligde den 21sten Junij in den wapenstilstand."

Het was in het jaar 1810, na de vernedering van Oostenrijk en den dwang dien NAPOLEON Rusland met het continentaalstelsel wilde opleggen, toen men in Rusland aan de mogelijkheid van een oorlog met Frankrijk begon te denken, dat von WOLZOGEN, die toen en sedert in naauwe betrekking tot den bekenden generaal von PHULL stond, zijne memorie over de wijze om tegen NAPOLEON oorlog te voeren aan zijn chef, den toenmaligen kwartiermeestergeneraal, vorst WOLCHONSKY inzond. Hij oordeelde dat men tegen de oorlogskunst van NAPOLEON de wetenschap moest overstellen, derhalve zorgen: 1) voor een welgekozen operatiebasis; 2) doeltreffende operatielijnen, door de stelling van het leger steeds gedekt; 3) verschanste legerkampen op de operatie- en terugtogtlijnen; 4) vestingen, voorzien van al het noodige, bijzonder van degelijke gouverneurs; vooral moest men zich wachten het land aan de grenzen te willen verdedigen; slechts door de vernieling van het vijandelijk leger dekte men het land, onverschillig of dit honderd mijlen buiten de grenzen, of honderd mijlen binnen in het land was. — Later, bij de inlijving van de Hanzesteden door NAPOLEON en de verdrijving in 't begin van 1811 van den Hertog van Oldenburg, 's Keizers oom, begon deze ernstiger aan eene vredebreuk

te denken, en raadpleegde met den rijkskanselier en minister van buitenlandsche zaken, graaf ROMANZOW, den oorlogsminister graaf ARAKTSCHJEV, en den generaal von PHULL, over de krijgstoerusting en de wijze van handelen; maar de zienswijze dier heeren liep zoo uiteen, dat er aan geen plan of resultaat te denken viel, en de generaal von PHULL, een doctrinair, die geen tegenspraak kon verdragen, zich zoo ergerde over de onverstandige denkbeelden der beide andere raadslieden, dat hij eene hevige galziekte kreeg, die hem zes weken lang op het ziekbed wierp. Inmiddels was de generaal BARCLAY DE TOLLY oorlogsminister geworden. Deze wordt door den schrijver hoogelijk geprezen, als een beschaafd, kundig man, een dapper soldaat van een braaf en vast karakter; schoon hij hem het noodig scherp verstand en het genie voor het maken van groote conceptiën ontzegt, acht hij hem toch de bekwaamste onder alle toenmalige russische generaals om oorlogsminister te zijn. BARCLAY'S familie was uit Schotland afkomstig, maar sedert lang in Lyfland, waar zijn vader predikant was, genaturaliseerd. Van der jeugd af groote neiging voor de krijgsdienst hebbende, doch zonder relatiën of vermogen, schoot BARCLAY niets over dan als soldaat in russische dienst te treden, en zou hij veertien jaren lang onderofficier in een dragonder-regiment zijn geweest. Eerst vorst REPNIN ontdekte zijne bekwaamheden, droeg hem tot officier voor, en benoemde hem tot zijn adjudant. BARCLAY onderscheidde zich van toen af bij elke gelegenheid zóó gunstig, dat hij tijdens den oorlog in Pruissen in 1806—07 reeds tot

generaal-majoor opklom, en in den winter van 1809—10, na Finlands verovering door den generaal BUXHÖVDEN, als kommandant een Russisch-korps over den bevroren Bothnischen zeegolf voerde, en in 1811 tot generaal der infanterie en minister van oorlog benoemd werd. Met wonden overdekt, kon hij éenen arm ter naauwernood gebruiken en was zijn eene been verlamd.

Onder het ministerschap van BARCLAY werd onzen schrijver de verkenning van het Russisch westelijk krijgstooneel opgedragen. Den 26sten Junij 1811 werd hij bij Keizer ALEXANDER ontboden, die in eene zeer ernstige stemming was, en verklaarde dat hij alsnu den oorlog met NAPOLEON voorzag. Lang had hij gearzeld en al het mogelijke gedaan om den tegenwoordigen toestand te vermijden, daar hij NAPOLEON's talent volkomen erkende, en wel begreep dat het een groot waagstuk was zich in een oorlog tegen hem te begeven; maar nu NAPOLEON op nieuw bewezen had hoe gevaarlijk zijne beginselen voor alle wettige regeringen waren, moest hij eene andere houding aannemen; hij wist wel hoe euvel zijne Russen en een groot deel van Europa zijne toegevendheid jegens NAPOLEON opgenomen hadden, maar hij had het van zijn pligt gerekend, het welzijn van zijn volk, de eer zijner dynastie en het lot der wereld niet dan in 't uiterste geval aan de kansen des oorlogs bloot te stellen. Dat uiterste scheen echter nu te naderen, en om zich er op voor te bereiden, had de Keizer onzen schrijver uitgekozen, om het westelijk krijgstooneel van het rijk te bereizen, met oogmerk het tot het voeren van een defensieven oorlog in te rigten, in den geest van

het hem reeds bekend hoofddenkbeeld des generaals PHULL's. De ideën van dezen generaal — vroeger reeds bij zijne voorlezingen aan den Keizer voorgedragen — kwamen hierop neer: NAPOLEON had voor zich zijn krijgsgenie en zijn geoefend leger; in Rusland was niets dat daarmede gelijk kwam en kon tegengesteld worden. Wat derhalve te doen? In de eerste plaats 's vijands overmagt door uitwijken en terugtrekken te neutraliseren, te verzwakken, zelf daarentegen zich te concentreren en te versterken; daartoe behoorde echter een vast plan en een daarnaar ingerigt krijgstooneel, vooraf bepaalde terugtogtslijnen, opneming van alle voordeelige stellingen, die alsdan deels door verschansingen moesten versterkt worden; overal de noodige aangelegde magazijnen. Men kon aannemen dat NAPOLEON in het noord- of in het zuidwestelijk Rusland zijn oberatieobject zou kiezen; derhalve verlangde von PHULL twee legers in die beide rigtingen, ieder eene afzonderlijke terugtogtslijn hebbende. 't Meest viel aan het noordwestelijk krijgstooneel te denken, waarvan het concentratiepunt Wilna was; daár zouden dus de Franschen met NAPOLEON het sterkste zijn en moest men voor die sterke legermagt terugtrekken; het tweede Russische leger, in het zuidwesten, moest dan den tegenoverstaanden zwakkeren vijand aanvallen, zoo mogelijk verslaan, en dan in den rug van NAPOLEON's hoofdmagt opereren, ten einde haar den toevoer af te snijden, waartoe bij dit leger alle kozakken-regimenten moesten gevoegd zijn. Het eerste Russische leger zou den terugtogt tot in een sterk bevestigd legerkamp aan de Duna voortzetten, als wan-

neer NAPOLEON, uit gebrek aan levensmiddelen en wegens de detachering tegen het tweede Russische leger, tot den terugtogt zou genoodzaakt zijn (1).

In dien geest bezocht von WOLZOGEN de bedoelde landstreken, en vond voor het verschanste legerkamp aan de Duna, geen betere plaats dan voorwaarts Drissa, in den boog door de Duna-oever gevormd. De voordeelen van het kamp bestonden, volgens den schrijver, niet alleen in een sterk front (immers indien het goed verschanst werd, wat niet geschiedde) en beveiligde vleugels aan de Duna, maar ook wjl men er eene verzekerde verpleging had en het Russische leger, 't zij de vijand boven- of benedenwaarts van het kamp de Duna overging, overal tot Sebesh eene voordeelige, den vijand beheerschende stelling kon betrekken; daartoe stelde hij ook voor, de bevestiging van Sebesh en het bevaarbaarmaken van de Swolna. —

Karakteristiek is de beschrijving welke de schrijver van het hoofdkwartier te Wilna geeft, waar hij den 17^{den} Junij aankwam. Zorgeloos gaf men zich daar aan allerlei vermaak over, terwijl er de grootste verwarring heerschte, daar de Keizer ieder aanhoorde, en er zooveel verschillende meeningen over den oorlog als raadgevers

(1) De meening van von PHULL — en dus gelijk later blijkt ook die van onzen schrijver — was, dat zoo NAPOLEON, in weerwil van zijn oorlog in Spanje en de observatie-troepen tegen Engeland, een sterk leger in Rusland kon brengen, het Russische leger, uithoofde der vooruit aangelegde magazijnen en het voordeel van den oorlog in 't eigen land te voeren, daarin de overhand op hem hebben zou, en dat NAPOLEON, ter zake der groote moeilijkheid van de verpleging, de sterkte van zijn leger zooveel mogelijk zou beperken.

waren. Graaf ROMANZOW meende dat NAPOLEON slechts demonstratiën maakte; de generaal BENNIGSEN wilde hem bij Neu-Troki slag leveren; 's Keizers adjudant ARMFELD had weder een ander gevoelen, zoo ook de generaal OPPERMANN; zoo de generaal PAULUCCI; PHULL hield zich aan zijn veld-en terugtogts-plan, dat ook BARCLAY zou toegedaan geweest zijn. Verdrietig over al die tegenstrijdigheden, besloot de Keizer zijne raadgevers, onder voorzitterschap van zijn zwager, den Prins van Oldenburg, in een grooten kriegsraad te vereenigen, om te trachten hen tot overeenstemming te brengen. Aan von WOLZOGEN werd opgedragen, in deze bijeenkomst het door den Keizer zelve aangenomen plan van PHULL voor te dragen en te verdedigen; deze betoogde echter aan den Keizer, dat al die twistredenen tot niets zouden leiden. NAPOLEON toch stond op het punt voet op Russisch grondgebied te zetten; meer dan tijd wás het zich aan een vast plan te houden, één enkel persoon tot opperbevelhebber te benoemen, en ijlings met het eerste westelijk leger van Wilna naar Drissa af te trekken. De Keizer had hem gelaten aangehoord en hem trachten gerust te stellen met de woorden: «Zoo snel zal NAPOLEON niet zijn!» — Weinige dagen daarna werd intusschen BARCLAY tot opperbevelhebber benoemd, en kwam er beteren gang in de zaken. Von WOLZOGEN was nu degeen die de door von PHULL hem medegedeelde raadgevingen aan den Keizer, weder aan BARCLAY overbragt. Op het berigt van NAPOLEON'S overgang over den Niemen (24 Junij), ijld de Keizer met de verzamelde diplomaten en al wat

tot het hof behoorde, overhaast van Wilna af. BARCLAY nam met de troepen in den omtrek, slechts 54000 man, den 28sten langzaam den terugtocht aan.

Toen het Russische leger te Drissa aangekomen was, vermeende de Keizer hier een slag te kunnen leveren, waarnaar de troepen, het terugtrekken moede, sedert lang haakten. De Russische generaals dachten er echter anders over; het kamp van Drissa kwam hun te eng voor, en meende het meerendeel bovendien, dat NAPOLEON het in 't front en in den rug gelijktijdig kon aanvallen; zij vergeleken hun toestand met die van het Saksische korps in 1756 bij Pirna, en vreesden hetzelfde lot. Dit gevoelen won meer en meer veld en de Keizer wist er niets tegen in te brengen, ja begon zelfs in zijn gevoelen te weifelen. Zijn raadgever VON PHULL werd door de Russen voor de oorzaak van den tegenwoordigen neteligen toestand gehouden, en bijgevolg zoo gehaat, dat de Keizer hem niet meer durfde raadplegen, te meer daar PHULL, naar zijn karakter in dergelijke gevallen, en dus ook nu, den moed gansch verloor, niet omdat hij aan de juistheid zijner denkbeelden twijfelde, maar uit ergernis dat men hem niet begreep en zijn raad niet volgde.

In dezen nood riep de Keizer een krijgstraad bijeen, waarin tegenwoordig waren: de generaal BARCLAY, graaf ARAKTSCHJEV, vorst WOLCHONSKY, 's Keizers vleugel-adjudant de kolonel MICHAUD, een Piemonteos en ingenieur, die vooral tegen de wijze had waarop het kamp was aangelegd, en dus voor den hoofdtegenstander gold, eindelijk, op 's Keizers verlangen, ook von

WOLZOGEN: «opdat de heeren die zooveel tegen het kamp hadden in te brengen, de gronden zouden vernemen waarom het aangelegd was.»

De Keizer opende de vergadering met een korte aanspraak, waarin hij het oogmerk er van uiteenzette en den kolonel MICHAUD uitnoodigde alsnu te verklaren, waarom het kamp niet te houden was? Deze redenen bestonden, zooals gezegd is, in den slechten aanleg; onze schrijver erkent dat de maker, kolonel EICHEN, ook geen meesterstuk geleverd had. Alsnu was de beurt aan VON WOLZOGEN. Deze zeide hoofdzakelijk:

«Wanneer de premissen zich verwezenlijkt hadden, dan zou het kamp van Drissa, in weerwil zijner fortificatiegebreken, wel te houden geweest zijn, en had men, aangezien de steeds gebleken dapperheid van het leger, een' gunstigen uitslag er van mogen verwachten. NAPOLEON had het front mogen aantasten, boven- of benedenwaarts de Duna overgaan, de Russen zouden steeds op een hooger en voordeeliger terrein hebben gestaan, en, al naar 's vijands bewegingen, of op den regter Swolna-oever, of op den linker oever van de Soria overal gunstige stellingen kunnen nemen.»

Gezede premissen nu waren geweest:

- 1) de bevestiging van Sebesh en het aanleggen van groote magazijnen in die plaats, en de bevaarbaarmaking der Swolna, om de noodige behoeften naar Drissa te voeren;
- 2) de getalovermagt der Russen op de Franschen, wat op verre na niet bestond. Bij deze onevenredigheid in de krachten was het moeijelijk een operatieplan te maken; von WOLZOGEN raadde dus de terug-

togtslijn te verlengen, vooreerst naar Witebsk en dan naar 'tzuiden van Rusland, van waar het noorden, als dit verloren was, wel weder veroverd kon worden, maar niet omgekeerd, omdat het laatste geen hulpbronnen had. Of men dadelijk van Drissa moest opbreken hing van de berigten af die men van het vijandelijk leger, en van het leger van vorst BAGRATION had.

De Keizer gaf te kennen dat hij aangaande 's vijands bewegingen in het geheel geen berigten had; 'tgerucht liep slechts dat de Franschen in de rigting van Polozk voortrukten; ook wist hij niet waar BAGRATION stond. Von WOLZOGEN raadde nu langs den regter Duna-oever naar Witebsk te marcheren; graaf ARAKTSCHJEW merkte aan, dat de troepen langs dien weg geen verpleging zouden vinden; BARCLAY hernam dat hij daartoe reeds maatregelen had genomen. — Nog denzelfden dag werd bevel gegeven het legerkamp van Drissa te verlaten. —

De voorwaartsche beweging van het bij Smolensko vereenigde Russische leger naar Rudnia, was het gevolg van het algemeen verlangen, zoo der troepen als hunner bevelhebbers, waaraan BARCLAY zich eindelijk niet onttrekken kon. In een op verlangen van den grootvorst CONSTANTYN gehouden krijgsraad, voerde deze 't eerst het woord en zeide: «Daar de Franschen in een halven boog van Welisch tot Mohilew uiterst afgemat en verstrooid om de bij Smolensko vereenigde Russische legers lagen, had men nu de beste gelegenheid om het offensief te nemen, op Rudnia te rukken, 's vijands centrum door te breken en hem naar een zijner vleugels op te rollen. Deze voorwaartsche beweging was te noodzakelijker, daar de verdere terugtocht het leger geheel moedeloos zou maken en de krijgstuicht ondermijnen.» Dit gevoelen werd door den kolonel TOLL ten sterkste ondersteund en door de overige aanwezenden gedeeld, behalve door BARCLAY, die deze woorden sprak: «Toen de Keizer, onze monarch, mij het leger bij Polozk overgaf, zeide hij mij, dat dit leger voorshands het

eenige was dat hij tegen NAPOLEON kon stellen; wierd het vernield, dan was ook Rusland verloren, terwijl men nog altijd het beste hopen mogt zoolang het behouden bleef. Ik ben dus verplicht het slechts met de grootste voorzigtigheid te gebruiken, en moet eene nederlaag op alle wijzen trachten te vermijden. Gijl. zult dus gevoelen dat ik van mijn kant het offensief niet onvoorwaardelijk goedkeur. Intusschen zullen de graaf St. PRIEST en de kolonel TOLL een ontwerp voor den aanval op Rudnia opmaken, en zal ik de uitvoerbaarheid daarvan overwegen.»

De aanval op Rudnia had dien ten gevolge, schoon tegen den zin van BARCLAY, plaats, die dan ook, gelijk bekend is, zoo spoedig mogelijk het leger naar Smolensko deed terugkeeren. —

Bij den slag van Borodino had onze schrijver zich voornamelijk tegen de diepe stelling der Russen verklaard, welke de generaal BENNIGSEN, die thans chef van den generalen staf der beide legers was, noodig had geoordeeld, op grond dat het NAPOLEON'S gewone taktiek was het centrum door te breken. — Ten slotte deelen wij hier nog bij verkorting een fragment mede, tot het verhaal van gemelden slag behorende: «Om vijf ure des namiddags hield ook de kanonnade op en over beide legers zweefde nu eensklaps diepe stilte. BARCLAY kon volstrekt niet begrijpen waarom NAPOLEON zijne overwinning niet verder voortzette, daar hij toch reeds de gewigtigste punten van het slagveld had veroverd, de krachten van het russische leger nagenoeg uitgeput, vele aanvoerders gesneuveld of gekwetst waren. Reeds bij mijn terugkeer naar het slagveld (de schrijver had door 't verlies van zijn paard zich tijdelijk verwijderd) had ik een luitenant met 50 à 40 man achter de slaglinie ontmoet, die op mijn bevel van in de gelederen van zijn regiment terug te keeren, antwoordde: *dit was zijn regiment*, al de overigen waren dood, gewond of verstrooid. Ook waren nagenoeg alle reserven der Russen in gevecht geweest, terwijl men, daarentegen,

behalve eenige regimenten van de jonge garde, nog bij geen aanval NAPOLEON'S garde gezien had; hij kon dus het gevecht op het centrum voortzetten, of zijn regter vleugel versterken, het korps van BAGGOW-wur overhoop werpen en zoo in den rug van 't Russische leger komen; doch niets daarvan geschiedde.

«Hierop droeg BARCLAY mij op, vorst KUTUSOW, die zich den geheelen dag nergens in de slaglinie had laten zien, op te zoeken, hem de stelling der wederzijdsche legers te melden en verdere bevelen te vragen; hij voegde er bij: «Laat u schriftelijk antwoord geven, want met KUTUSOW moet men voorzigtig zijn.» — Ik reed lang eer ik den vorst zag; eindelijk vond ik hem en zijn gevolg, 't welk zoo talrijk was dat ik een hulpkorps meende te zien, op den grooten weg naar Moskau, omtrent een half uur achter het leger. Dit gevolg bestond meerendeels uit jonge, rijke, voorname Russen, die in allerlei genot zwelgden en aan den vreeslijken ernst des dags geenerlei deel namen; ook de kolonel TOLL bevond zich er bij en at juist een kapuin op. Toen ik den Vorst de stellingen en den toestand des legers begon te schilderen, hem zeide dat bijna alle gewigtige posten verloren, de regimenten uitgeput en uit hun verband gerukt waren, schreeuwde hij mij toe: «Bij welke schelmsche marktentster hebt ge u bezopen, om mij zulk een ongerijmd rapport te maken? Hoe het met den slag staat moet ik-zelf toch wel het beste weten! De aanvallen der Franschen zijn overal zegevierend afgeslagen, zoodat ik mij morgen zelf aan 't hoofd van het leger zal stellen, om den vijand voor goed van Ruslands heiligen grond te verdrijven!» Hij zag hierbij zijn gevolg triomferend aan, en dit gaf door teekenen zijne goedkeuring te kennen.

«Ik was over deze smadelijke ontvangst te meer verontwaardigd, daar ik niets anders medegedeeld had dan wat ik in het slaggewoel met eigen oogen had gezien, en van KUTUSOW wist dat hij zich den geheelen dag in den rug van het leger,

te midden van flesschen champagne en lekkernijen had opgehouden. Maar ik hervatte mij spoedig, daar ik zijne sluwe bedoeling doorzag: De lieden van zijn gevolg mogten den waren toestand des legers niet vernemen, om zijn gereed gemaakt slagbulletin niet te kunnen logenstraffen, en moesten in de meening blijven dat de Russen eene roemrijke zege bevochten hadden. Ik antwoordde dus bedaard: dat ik aan hem moest overlaten mijn rapport naar goedvinden op te nemen; maar dat de generaal BARCLAY in alle geval bij eene schriftelijke order wenschte te vernemen of hij het gevecht moest voortzetten, of wat er anders moest gedaan worden. KUTUSOW ging hierop met den kolonel TOLL ter zijde, en ik ontving daarop een door KUTUSOW onderteekend bevel, waarmede ik terstond naar BARCLAY reed, die ik bij de batterij voor den heuvel van Gorki vond. De order hield het bevel, dat als NAPOLEON het gevecht niet hernieuwde ook van de Russische zijde niets verder moest gedaan worden. BARCLAY moest het leger in eene lijn brengen, waarvan de regter zijde aan den heuvel van Gorki leunde, de linker in de rigting van een boschhoek voorbij den ouden weg van Smolensko. In BAGRATION'S plaats moest DOCTOROW komen. Overigens moest alles daarop voorbereid worden, dat KUTUSOW den volgenden morgen de Franschen kon aanvallen. — BARCLAY schudde het hoofd bij het lezen van 't bevel, en zeide mij: «Hij wist niet hoe hij daartoe morgen nog krachten zou hebben; wilde men de Franschen nog terstond aanvallen, welligt was dat nog eerder uit te voeren; morgen zouden de soldaten, die sedert twaalf uren zonder eenig voedsel de grootste inspanningen hadden gedaan, en ook gedurende den nacht niets bekomen hadden, zoo uitgeput zijn, dat aan een nieuwen aanval volstrekt niet te denken viel.»

«Den volgenden morgen om drie ure kwam intusschen 't bevel van KUTUSOW van eerst de reserve-artillerie enz. te doen aftrekken en dan met het leger te volgen.»

VERSCHEIDENHEDEN.

Uit de 7^e Aflevering, 15^e Jaargang van het *Tijdschrift voor Nederlandsch Indië*, excerpteren wij het navolgende, over den militairen geest en de militaire hulpbronnen der bevolking van Agano op Sumatra's westkust.

In hunne oorlogen zijn zij dapper, volhardend, gehard tegen vermoeijenissen en ontbeeringsen, maar ook wreed. Zij verstaan de kunst van de natuur alle mogelijke partij te trekken en hunne kampongs te versterken; deze kampongs zijn meest door eene of meer grachten en borstweringen omringd, en deze borstweringen weder met paggers, dat is heggen van bamboe-*auwar* (doornbamboe) of van warae-boomen beplant. Behalve deze paggers groeijen er rondom de kampongs doorgaans nog andere boomen, benevens de gewone bamboe, zoodat men van buiten naauwelijks een huis kan ontdekken. Een pagger van doornbamboe is vier jaar nadat hij geplant is zoo in en door elkaer gegroeid, dat men er zich met geene mogelijkheid doorheen kan werken; hij laat de bewoners toe den vijand te zien, zonder dat zij door hem kunnen worden waargenomen. Zij belemmeren verder den toegang tot hunne kampongs door het plaatsen van gewone en zoogenaamde buik ranjoes (scherpe bamboezen pennen) en het graven van wolfskuilen.

Het gebruik van schietgeweer (*stingal*) is hun bekend en zij vervaardigen hetzelfde; de geweren gelijken volmaakt de onze van vroeger jaren; ze zijn ook van een loutslot voorzien. Hoe het schietgeweer onder hen bekend werd is onzeker, maar vermoedelijk is het door de Arabieren ingevoerd, daar het reeds sedert onheugelijke tijden bij hen in gebruik is. De schietgeweren werden vroeger in groote menigte te Soengei-Janie vervaardigd; thans echter niet meer. De

prijs van een goed geweer was vroeger *f* 10 tot *f* 12, onder het Padrie bestuur *f* 20 tot *f* 50, en nu *f* 20 tot *f* 25. Hunne kogels zijn van tin en hebben zeer veel speelruimte; midden in de kogels vindt men een stukje porcelein, ijzer, padi-korrels of dergelijken; dit doen zij om tin uit te winnen, doch niet, gelijk men verhaalt, om gevaarlijker wonden te veroorzaken. Zij zijn zeer goede schutters.

Hunne verdere wapenen — in wier gebruik zij zeer handig zijn — bestaan uit: de lans (*toembak*), de kris, de koerambie, de badee, de sewa, de pedang, de kléwang, de slinger (*oembang talie*), de blaaspijp (*soempit*). Dit alles wordt door gewone smeden vervaardigd. De klewangs (*houwers*) zijn doorgaans van zeer goed staal en daarbij zeer buigzaam; de pijlen hunner blaaspijpen (een wapen dat zij weinig gebruiken) zijn nimmer vergiftigd; echter maken zij ze dikwerf van de pennen uit het harige gedeelte der arengboomen, welke zeer vurige en pijnlijke wonden veroorzaken. In hunne slingers gebruiken zij ronde ballen, gemaakt van eene soort van leem, die, droog zijnde, in kleur, zwaarte en hardheid, met arduin overeenkomt. Van deze klei vervaardigen zij ook hunne kogelvormen.

Het buskruid wordt door vrouwen vervaardigd; de salpeter verschaffen zij zich door het uitlogen en koken der drekstoffen van dieren, als kippen, geiten, buffels, paarden, koeijen enz., ofschoon het aan geen natuurlijke salpeter ontbreekt. De vuurspuwende bergen, heete bronnen enz. bieden hun eene groote hoeveelheid zwavel aan. De bereiding geschiedt zeer eenvoudig, doch tevens onvoorzigtig, in een ijzeren pan boven het vuur, zoodat men zich moet verwonderen nimmer van daarbij plaatsgegrepen ongelukken te hooren. Het

kruid wordt slecht gekorrelde, of liever het bestaat uit kluitjes en korrels van ongelijke grootte.

In de *Allgemeine Militair Zeitung* van 8 Mei leest men het volgend berigt, uit Berlijn van den 11^{den} April gedagteekend: In ons leger heeft men nog menigvuldige hervormingen te wachten, vooral bij de artillerie, die thans belangrijke proeven neemt. Het wapen der infanterie is door spitskogels, naaldgeweren, raketkogels enz. zoo geducht geworden, dat de artillerie met haar tegenwoordig vermogen haar niet genoeg meer weerstaan kan. Eensdeels wordt zij op te grooten afstand aangevallen, anderdeels hebben de infanterie-kogels eene te krachtige werking. De artillerie moet dus bedacht zijn om op grooteren afstand met zekerheid te schieten en aan haar materieel een sterker weerstandsvermogen te geven. Ten aanzien van het eerste zijn thans proeven genomen met stukken geschut, die, even als de buksen, met *trekken* waren voorzien; de daarmede verkregen resultaten zijn zeer gunstig geweest. Met opzigt tot het laatste heeft men beproefd, op welke wijs men de kruidkisten tegen het doorslaan der kartetskogels kan beveiligen, daar de laatstgenoemden tegenwoordig door het beslag van ijzerblik heendringen, en de munitie ontsteken, waardoor de kruidwagen in de

lucht vliegt. Men heeft alzoo een beslag van gegoten staal van $\frac{1}{10}$ duim dikte beproefd, en dit bood althans zooveel tegenstand, dat van de 12 op 100 passen er tegen afgeschoten kogels, er slechts één door de kist en het beslag drong. Een wat sterker beslag zou dus welligt voldoende beveiligen, maar vermeedert ook weder de zwaarte van het materieel, en de gemakkelijke beweegbaarheid is eveneens onmisbaar. Het vraagstuk is dus nog niet volkomen opgelost.

Luidens Fransche berigten worden in Frankrijk tegenwoordig proeven genomen met eene soort van borstharnassen, die, naar men wilde, spoedig bij het leger zouden ingevoerd worden. Deze harnassen zijn uit gehard kautschuk (gomélastiek) vervaardigd en hebben eene dikte van ongeveer twee centimeters. Deze dikte zou meer dan voldoende zijn om de kracht van een geweerkogel te weerstaan; althans de genomen proeven waren tot nu toe allen welgeslaagd. De kracht van den kogel wordt door de veerkracht van het gomélastiek volkomen verlamd, en de kogel valt voor de voeten neer van den man tegen wien hij gerigt was. Er zouden nog eenige proeven in 't groot genomen worden, en dan zou men deze pantzers het eerst bij de kurassiers van het Fransche leger invoeren.

BIJLAGE II.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEDE SERIE. — VIERDE DEEL, No. 2.

(Maand Augustus 1851.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot offic. van gez. der 2de kl., bij gunstige uitzondering op de hieromtrent bestaande bepalingen en zonder eenige gevolgtrekking hoegeaamd voor anderen: de offic. van gez. der 3de kl. J. C. Lampe, onder uitdrukkelijke bepaling dat hij zijn tegenwoordig tractement zal blijven genieten; tot offic. van gez. der 3de kl.: de kweekelingen bij 's Rijks kweekschool voor militaire geneeskundigen, K. W. Gratama, P. van Weel, H. C. A. K. Eikendal, J. Schuyt en L. F. Bianchi. Bij de milit. geneesk. dienst in O. I., tot offic. van gez. der 3de kl.: de kweekelingen voor de dienst in O. I. bij 's Rijks kweekschool voor militaire geneeskundigen, J. H. Flint, J. G. T. Bernelot Moens, P. G. Neeb, D. Sigal, E. W. A. Ludeking en H. H. Lieftink. Tot apotheker van de 3de kl.: de heer J. W. Roelandt.

Verplaatsingen.

De offic. van gez. van de 3de kl. J. J. de Lepelaar, van Utrecht naar Rötterdam; de adjunct paardenarts J. W. Warnsinck, van Deventer naar Leeuwarden. Bij de milit. geneesk. dienst in O. I.: de offic. van gez. der 3de kl. P. L. Bakhuys, van het leger hier te lande.

Gepensionneerd.

De gen.-maj. A. F. J. F. J. B^{on} van Omphal, Z. M. adjud. in buiteng. dienst, onder toekenning van den rang van luit.-generaal, zonder bezwaar der schatkist; de luit.-kolonel A. H. Bon Sloet tot Olddruitenborg; de majoors H. Meijring, G. H. Liewerens, A. Weber, W. A. C. de Vree en H. van der Straal; de onder-intendant van de 1ste kl. bij de milit. administ. G. Falck, met toekenning van den rang van intendant der 2de kl., en met handhaving der vroeger aan hem verleende vergunning tot het blijven dragen der daarbij bepaalde uniform; de kapiteins-kwartierm. J. J. van Weemen en M. Duykers;

de kapiteins H. M. C. de Haan, E. J. Scheidius, F. J. Muller Massis, J. F. W. Veeren, R. H. J. Veeren, D. G. L. F. Cluysenaer, K. A. Madlener en M. Latour; de ritmeester G. Schimmel; de kap.-magazijnmeester der art. P. van Viersen; de kap.-ingenieurs R. C. Appellius en H. G. van Kesteren, en de 1ste luit. J. G. F. Maslow, allen tot dusverre het tractement van non-activiteit genietende.

Overleden.

De officier van gezondheid der 3de kl. G. C. Jansen, van het garnizoen te Breda.

MILITAIRE WILLEMSORDE EN EERVOLLE MELDINGEN OP DE LEGERORDE HIER TE LANDE EN IN OOST-INDIE.

Benoemd tot ridders der 4de klasse van de Militaire Willemsorde.

De luit. ter zee 1ste kl. P. M. Hinlopen, kommand. van Z. M. stoomschip Hekla, en de luit. ter zee 2de kl. P. M. Collard, 1ste officier op dien bodem.

Eervol te doen vermelden,

bij afzonderlijke dagorders, zoo in O. I. als bij de Marine hier te lande: de luit. ter zee der 2de kl. J. H. G. Jordens, H. P. Klerck en P. Koning; de officier van gezondh. der 2de kl. L. Ascherberg; de adelborst der 1ste kl. G. F. Servatius; de scheepsklerk G. J. G. Verdooren; de serg. der mariniers C. Ludwig; de 1ste bootmansmaat J. G. de Boer; de kwartierm. P. Duk; de hofm. J. de Kok; de zeilmaker J. Carpentier; de 2de timmerman A. van der Bart; de matrozen der 1ste kl. H. Overwijk, M. Vermeer, P. A. Schuhman; de matrozen der 2de kl. J. Croese, P. Hofman, J. van de Velde; de marinier der 1ste kl. J. de Haan; de marinier der 2de kl. J. H. Mackay; en de mariniers der 3de kl. H. Heijmans en H. Herfkens; en zulks tot eervolle belooningen ter zake van de kriegsverrigtingen tegen de zeeroovers; in de baai op den Zuidwesthoek van het eiland Kangean, met het stoomschip Hekla.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DEPARTMENT OF THE HISTORY OF ARTS
RECORDS OF THE DEPARTMENT OF THE HISTORY OF ARTS

1911-1912

1912-1913

1913-1914

1914-1915

1915-1916

1916-1917

1917-1918

1918-1919

1919-1920

OVER
DE GRONDBEGINSELEN
VAN
HET ONDERRICHT
EN DE
TAKTIEK DER KAVALLERIE.

(*Vervolg van N°. 2.*)

VIII°. HOOFDSTUK.

Over de veld-manoeuvres.

(TOEGEPASTE TAKTIEK.)

Manoeuvres zijn militaire oefeningen, met volkomen inachtneming van het terrein, volgens een ten grondslag gelegd algemeen denkbeeld.

De manoeuvres worden op twee wijzen uitgevoerd:

Zonder verdeeling der troepen, met plaatsing van een' aangeduiden vijand, door een' daartoe bepaalden bevelhebber bestuurd.

In twee afdeelingen, onder twee, door één algemeen denkbeeld tegenover elkander geplaatste bevelhebbers.

De vergelijking der velddienst-oefeningen met den oorlog, voert tot zeer belangrijke en gewigtige resultaten, doordat zich daaruit laat opmaken, wat men eigenlijk door deze vreedzame oefeningen kan leeren, en

4. D. N°. 5.

wat men daarentegen van hen niet moet verwachten.

Plaatst men zich niet op het juiste standpunt, dan zal men dikwijls naar een onbereikbaar doel streven, en daarbij datgene voorbijzien of verzuimen, wat een vereischte kan en wezen moet.

De manoeuvres zijn maar een zeer onvolkomen beeld van den oorlog.

Bij de beide tegenover elkander staande afdeelingen zijn de zedelijke moed en de krijgstucht der troepen, het gebrek of de overvloed aan levensmiddelen en de gezindheid van de bewoners des lands van geene beteekenis; ook oefent het weder niet dien grooten invloed uit, welke in den oorlog soms ondernemingen mislukken of slagen doet.

De soldaat wordt hierbij ook niet door de menigte van indrukken bestormd, die hem in den oorlog dikwijls eensklaps in eene andere stemming brengen. Hij ziet de vernielende uitwerking der wapens, noch in zijne eigene, noch in de vijande-

lijke gelederen; groote verliezen of voordeelen, dreigende of afgewende gevaren, kunnen hem noch ter neerslaan noch aanvuren.

Evenmin boezemen het voorbeeld en de woorden van zijn' aanvoerder hem nieuwen moed in, noch kunnen door eene alles wegslepene geestdrift zulke hinderpalen overwinnen, die men bij den vrede voor onoverkoomlijk houdt.

Gebreken in de beschikkingen kunnen in den oorlog soms door de dapperheid der troepen vergoed worden; in vrede zijn zij slechts voorwerpen van beoordeeling.

Uit het bovenstaande blijkt genoeg dat de kavallerie, wier voornaamste kracht bestaat in het juist treffen van het oogenblik, en dan in eenen vastberadenen aanval, welke eerst met de volkomene nederlaag des vijands eindigt, bij de manoeuvres dikwijls het allerminst in hare geheele eigenaardigheid kan optreden. Is zij eens in het veld, heeft zij zich ontwikkeld en eenen aanval gedaan, dan moet dit in den oorlog eene meer of minder belangrijke beslissing ten gevolge hebben; bij de vredes-oefeningen daarentegen blijven beide deelen ongedeerd en ziet men hen dikwijls in zeer onnatuurlijke omstandigheden verder manoeuvreren.

Evenwel zijn de manoeuvres, niet slechts voor de bevelhebbers, maar ook voor de gezamentlijke kavallerie, zoo tot hunne taktische volmaking als in andere opzigten, van veel nut.

De eskadrons-kommandanten en verdere officieren worden geoefend om hunne troepen op het meest verschillende terrein, in verband met andere troepen, onder het

gebulder der kanonnen en het gedruisch der wapens, bovendien dikwijls in verwarde omstandigheden en betrekkingen, te kommanderen. Zij moeten daarbij aan den eenen kant de inwendige orde onder hunne ondergeschikten bewaren, en aan den anderen kant geen kommando van hunnen opperbevelhebber onopgemerkt laten. Zij verkrijgen de bekwaamheid om wanorde onder hunne eigene troepen snel te herstellen, van de misslagen des vijands oogenblikkelijk gebruik te maken, de voordeelen van het terrein op te merken en waar te nemen, en zich in het algemeen in de meest verschillende omstandigheden met oordeel te gedragen.

De manschappen leeren in zulke en alle andere omstandigheden, naauwkeurig op de officieren letten en de omstandigheden beoordeelen.

De Generaal von Clausewitz zegt in dit opzigt: «De oefeningen in vrede zoo in te rigten, dat het oordeel, de omzigtigheid, ja zelfs de beradenheid der afzonderlijke bevelhebbers daardoor geoefend worden, is van veel meer belang dan vele gelooven, die de zaak niet door ondervinding kennen.»

«Het is van zeer veel gewigt dat de krijgsman, hoog of laag, op welken trap hij staan moge, de verschijnselen van den oorlog, die hem bij de eerste maal verwonderen en verlegen maken, niet eerst in den oorlog voor de eerste maal zie; wanneer hij die vroeger slechts eene enkele maal heeft ontmoet, dan is hij reeds half daaraan gewoon. Dit is zelfs van toepassing op lichamelijke inspanningen. Men moet daarin geoefend worden, min-

der opdat het ligchaamsgestel dan opdat het verstand zich daaraan gewenne.»

«In den oorlog is de jonge soldaat zeer genegen om buitengewone inspanningen voor gevolgen van groote gebreken, voor misslagen en verlegenheden in het bestuur van het geheel te houden en zich daardoor dubbel te laten ter neêrdrücken. Dit zal niet geschieden wanneer hij bij oefeningen in vrede daarop is voorbereid.»

Manoeuvres zonder verdeeling der troepen.

I. Doel.

Het wezenlijke doel van alle manoeuvres is de bekwaamheden der officieren en manschappen in het behoorlijk gebruik van het terrein, en het verstandig waarnemen der zich opdoende omstandigheden op de proef te stellen en te ontwikkelen.

II. Gebruik maken van het terrein is noodig.

Zoo de aanwending der verschillende wapenen tot een gemeenschappelijk oogmerk beoefend worden, kan zulks daár alleen van wezenlijk nut zijn, waar de gesteldheid van het terrein op de bewegingen der troepen invloed moet uitoefenen, waar derhalve moeijelikheden, door plaatselijke omstandigheden veroorzaakt, moeten overwonnen worden.

Wanneer derhalve verschillende wapenen zich tot één doel vereenigen, moeten de bewegingen der troepen zich steeds naar de gesteldheid van het terrein rigten.

III. Het algemeen denkbeeld.

Het algemeen denkbeeld is eene onderstelling, welke de stelling en omstandig-

heden der troepen naauwkeurig moet aanwijzen.

Door dit algemeen denkbeeld moet zoowel aan den kommandant van het geheel, als aan die van enkele afdeelingen, gelegenheid gegeven worden om hun militair vernuft, hunne snelheid in 't besluiten en hunne verworvene bekwaamheid in het gebruiken en besturen der troepen, naar aanleiding van het terrein en andere voorkomende omstandigheden, aan den dag te leggen en te volmaken. In het welbegrepen doel dezer oefeningen ligt opgesloten:

a. dat daarbij geene bewegingen voorgeschreven, geene tijdpunten bepaald worden, en alles aan de beschikkingen van den bevelhebber moet worden overgelaten.

b. dat zelfs deze bevelhebbers slechts het algemeen denkbeeld, niet de den uitslag der zaak bepalende aanwijzing kennen.

c. dat de positie bij het einde der manoeuvres, zich slechts als het resultaat der gemaakte beschikkingen mag voordoen.

In het algemeen denkbeeld moeten de plaats en de eindelijke uitslag van het gevecht bepaald worden, maar aan de beschikkingen der bevelhebbers moet het worden overgelaten hunne troepen, volgens het doel van het gevecht en het terrein, te gebruiken.

IV. Geene proef-oefeningen.

Door het houden van proef-oefeningen, om zich op de werkelijke voor te bereiden, zou men nog minder aan het doel beantwoorden.

V. Doelmatige regeling der manoeuvres.

Alle manoeuvres zullen in zoo verre nut-

tig en leerzaam zijn, als zij de troepen in omstandigheden plaatsen, waarin deze zich in den oorlog kunnen en zullen bevinden, en ze gewennen om moeilijkheden te overwinnen, welke zij daar ontmoeten. Bijvoorbeeld:

a. In den oorlog kan een korps, eene divisie, enz. zich op marsch bevinden, zonder te weten of en waar zij op den vijand zullen stooten — Het onverwacht aankomend berigt van 's vijands verschijning, of misschien die verschijning zelve, zal het korps in de noodzakelijkheid brengen zich snel uit de marsch-kolonne in een taktische positie te ontwikkelen. Verder:

b. De marsch van het korps kan in verscheidene kolonnen hebben plaats gehad, waardoor het inrukken in de stelling, welke de juist bekend geworden verschijning des vijands noodig maakte, moeilijker kan worden.

Het is van gewigt dat dergelijke bewegingen beoefend worden. De opperbevelhebber zal alzoo, nadat de troepen op marsch zijn, door het onverwacht doen toekomen van 't berigt aangaande 's vijands verschijning, of door het onverwacht laten verschijnen van de troepen die den vijand moeten aanduiden, het marcherende korps gelegenheid geven de ontwikkeling uit de marsch-kolonne, met overwinning van alle voorkomende moeilijkheden van het terrein, zonder wanorde uit te voeren.

VI. Inwendige orde der troepen.

Dat bij geene manoeuvres de inwendige orde der troepen verloren ga, is een noodzakelijk vereischte.

Kan de groote naauwkeurigheid in houding en beweging, die bij paraden gevorderd wordt, bij manoeuvres niet altijd bewaard blijven, toch mag bij deze de orde nooit ontbreken, zonder welke eene doeltreffende aanwending der troepen ondenkbaar is. Steeds moet de aandacht geboeid blijven en op alles acht gegeven worden, om ieder oogenblik over elk afzonderlijk gedeelte eener afdeeling, bijv. een peloton, eskadron, bataillon, door het bloote kommando te kunnen beschikken.

VII. Berisping der misslagen.

Zullen dergelijke oefeningen ook in zoverre aan haar doel beantwoorden, dat begane misslagen op de plaats zelve door den opperbevelhebber berispt en door hem de noodige teregtwijzingen gegeven worden, dan moeten alle bewegingen met de grootste bedaardheid, zonder eenige overijling, worden uitgevoerd.

Manoeuvres met twee afdeelingen.

VIII. Regeling.

Hier worden door een ten grondslag gelegd plan, of algemeen denkbeeld, de beide afdeelingen tegenover elkander in eene bepaalde militaire positie geplaatst, volgens welke de bevelhebbers van beide zijden, naar eigen oordeel, over hunne bijzondere omstandigheden de ontwerpen vormen, welke hun het beste voorkomen.

IX. Doel.

Voor al door deze manoeuvres moet de bekwaamheid op de proef gesteld en geoefend worden, om betrekkingen, gelijk de oorlog oplevert, snel en juist te be-

grijpen, te beoordeelen en volgens het verkregen begrip te handelen.

X. Algemeen denkbeeld.

Over het algemeen denkbeeld moet bij het bovengezegde nog gevoegd worden:

a. Opstelling. Het algemeen denkbeeld moet overal den toestand van beide afdelingen juist en volkomen bepalen; het mag echter niets aanduiden, dat, als de uitslag der vrije beoordeeling van beide bevelhebbers, slechts van deze moet uitgaan. Eene dergelijke beperking hunner plannen zou tegen het doel der oefeningen strijden.

b. Het algemeen denkbeeld kan de strategische positie der tegenover elkander gestelde afdelingen voor den duur van verscheidene dagen bepalen.

c. De aard van het terrein en andere omstandigheden kunnen het echter ook noodig maken voor de volgende oefeningen een ander denkbeeld ten grondslag te leggen.

d. Hoofvereischte. Aan elk der beide bevelhebbers mag echter slechts datgene als algemeen denkbeeld worden medege-deeld, wat de militaire positie der aan hem ondergeschikte afdeling bepaalt, en wat hij in den oorlog zou kunnen weten, of door de hem ter dienste staande mid-delen vernemen.

e. De korthed van het algemeen denkbeeld wordt bijzonder aanbevolen; immers de wensch om het tot leidraad voor de voornaamste handelingen der bevelhebbers, die het uitvoeren, te maken, geeft somtijds aanleiding tot eene grootere uitvoerigheid, zonder dat daardoor het doel bereikt wordt.

XI. Veronderstelde berigten.

Ook door eensklaps ontvangene (onderstelde) berigten van gebeurtenissen buiten den eigenlijk taktischen kring, kan de militaire positie veranderd en de noodzakelijkheid te weeg gebragt worden, om snel daarmede overeenkomstige plannen te ontwerpen.

XII. De plannen.

De plannen der bevelhebbers van beide afdelingen, welke zoo kort mogelijk opgesteld moeten worden, bepalen:

a. de stelling en beweging der troepen in het algemeen.

b. zij wijzen het gezigtspunt aan, waarvan de gesteldheid, zoowel de eigene als die des vijands, van beide zijden beschouwd wordt.

c. het doel dat men bereiken, en

d. de middelen die men gebruiken wil; dit alles slechts zoover het noodig is, om de bevelen welke daarmede verbonden worden, volkomen verstaanbaar te maken.

De plannen der tegen elkander manoeuvrerende bevelhebbers moeten volstrekt slechts op de oogenblikkelijke positie der troepen gebouwd, en niet ontworpen worden in betrekking tot de voorafbekende wending der manoeuvre, wijl daaruit allerlei onnatuurlijke en verkeerde maatregelen zouden ontstaan.

XIII. Mondelinge bevelen.

Wat mondeling bevolen kan worden, gelijk zulks in den regel in den oorlog plaats heeft, mag geen onderwerp van schriftelijke mededeeling zijn.

XIV. De bevelhebbers der onderafdeelingen.

De bevelhebbers der onderafdeelingen behooren het volgende in acht te nemen:

a. Hun werkkring. In den zin van het ontvangen plan vervolgt ieder bevelhebber eener onderafdeeling het hem daardoor aangewezen doel, volgens eigene beoordeeling van de plaatselijke omstandigheden der stelling en beweging des vijands, kortom, van alle omstandigheden die op de vervulling zijner taak eenen gunstigen of ongunstigen invloed kunnen hebben. In zooverre de bevelhebbers van beide afdeelingen gelegenheid hebben bekomen, om te toonen op welke wijze zij militaire positiën begrijpen en beoordeelen, voorts, hoe snel zij het behoorlijke besluit kunnen opvatten, heeft men zeker een wezenlijk doel van zulke oefeningen bereikt.

Maar er zou nog veel te wenschen overblijven, wanneer ook niet aan de bevelhebbers van onderafdeelingen (regimenten, eskadrons, bataillons en batterijen) in sommige oogenblikken, door het oplossen van vraagstukken welke in het groote geheel liggen, de gelegenheid wierd aangeboden om wel in eenen beperkten kring, maar toch naar eigen oordeel te handelen, en niet slechts volgens een bepaald voorschrift mede te werken. Indien de geheele aanleg der manoeuvre zulk eene aanspoerende werkzaamheid in de ondergeschikte rangen niet toeliet, zou zulks het gevolg wezen van een aan het doel der oefening niet beantwoordend algemeen denkbeeld. — Wanneer het vraagstuk, dat aan beide afdeelingen is voorgeschreven, zoodanige oplossing toelaat, waarbij alle oogmerken,

welke door de manoeuvre bereikt moeten worden, in acht genomen zijn, dan zullen de ontworpen plannen eene oefening der krachten en bekwaamheden van alle wapenen en rangen te weeg brengen.

b. Zelfstandigheid der afzonderlijke bevelhebbers.

Reeds in de overal noodige verdeling eener afdeeling, welke tot den strijd optreedt, in *voorhoede*, *gros* en *reserve*, ligt het middel om verscheidene bevelhebbers, tot zekeren trap, eene zelfstandige, door eigen oordeel bestaande werkzaamheid te verschaffen; waar, uit den aanleg van het geheel, de noodzakelijkheid tot detacheren spruit, is dit middel nog veelvuldiger voorhanden.

c. Het is van gewigt dat de bevelhebbers zich gewennen hunne ondergeschikte troepen van *het juiste standpunt* uit te doen gaan; ook is eene verandering van het standpunt niet zonder invloed op de leiding der troepen.

XV. Ondergeschikte oogmerken bij het manoeuvreren.

Wanneer de bewegingen der troepen eerst dáár beginnen, waar, na een wederkeerig juist overzigt der positie van beide deelen, de verdere oogmerken slechts door gevechten kunnen verkregen worden, heeft men een belangrijk middel voorbijgezien om zulke oefeningen leerzaam te maken. De oefening van het gevecht zelf, de zuiver taktische, is hier slechts een ondergeschikt oogmerk. — Zelfs het gebruik der plaatselijke omstandigheden, de toepassing der taktische regelen volgens deze, is hier de hoofdzaak niet.

XVI. Hoofdzaak bij de regeling der manoeuvres.

De hoofdzaak bestaat in de geheele doeltreffende aanwending der voorhanden krachten tot een bepaald doel. Zij moet derhalve marschen, bewegingen buiten den gezigtsskring des vijands, kortom al die inleidende maatregelen in zich bevatten, welke waarde of onwaarde eindelijk door de positie waarin beide deelen elkander tot het gevecht ontmoeten, beslist wordt (door het gevecht zelf slechts in den oorlog).

De velddienstoefeningen hebben wel niet uitsluitend en regtstreeks ten oogmerk tot een formeelen veldslag te voeren, maar het gevecht mag toch nooit uit het oog worden gelaten, dewijl het er vooral op aan komt, te zien of de troepen daarin bedaardheid en orde kunnen bewaren.

XVII. Hierop gegrond vereischte van het algemeen denkbeeld.

Het algemeen denkbeeld moet voor dit wezenlijk gedeelte der manoeuvres in twee afdeelingen, het veld openlaten.

a. Het moet de wederkeerige stelling van beide afdeelingen, en bij het begin der oefening de punten, waarvan beide deelen uitgaan, behoorlijk aanwijzen.

b. Beide deelen moeten zich in de noodzakelijkheid bevinden om zich de noodige ophelderingen nopens de positie van hunnen vijand te verschaffen, die hun nog ontbreken en ontbreken moeten, en zij moeten hiertoe de gepaste middelen aanwenden, gelijk in den oorlog zou plaats hebben.

c. De afstand tusschen de beide tegenover elkander geplaatste afdeelingen moet groot genoeg zijn om ruimte voor de bewegingen der detachementen te laten, die in den oorlog, als middel tot verkenning der vijandelijke sterkte, stelling, enz., gebruikt worden.

d. De oefeningen zullen des te belangrijker en leerzamer zijn, wanneer het terrein, dat verkend moet worden, afwisselend van gesteldheid is, en hierdoor gelegenheid geeft tot het aanwenden van alle wapenen.

e. Ook de dienst der staande voorposten, veldwachten, soutiens, enz. vereischt in dit geval eene grootere oplettendheid, het scherper waarnemen der plaatselijke omstandigheden, en wordt juist daardoor leerzamer.

XVIII. Het defensieve korps.

Uit het algemeen denkbeeld kan voor een van beide afdeelingen de noodzakelijkheid spruiten, om in eene *defensieve* positie de bewegingen des vijands, zelfs zijnen aanval af te wachten, hem te dwingen een gedeelte zijner krachten op te offeren, om moeilijkheden van het terrein te overwinnen, en, verzwakt, met de reserve van zijnen tegenstander den strijd voort te zetten. — De keus der stellingen, het bekwaam gebruik maken van plaatselijke omstandigheden in het algemeen, de plaatsing der reserve in het bijzonder, is hier het wezenlijke van het op te lossen vraagstuk.

XIX. Het offensieve korps.

De tegenoverstaande afdeeling is in dit geval tot *den aanval* verplicht. Hier ligt

het vraagstuk in het vinden van het zwakste gedeelte der vijandelijke positie, de gepaste verdeeling der troepen, naar getal en soorten van wapen, de doelmatige vorming en plaatsing *der reserve* (die nooit ontbreken mag).

XX. Het ontmoeten bij den aanval.

Het algemeen denkbeeld kan aan beide afdeelingen aanleiding geven tot aanvallende bewegingen. Zij zullen in dat geval met hetzelfde oogmerk (den vijand aan te grijpen) elkander ontmoeten. — Het snel overzicht der gesteldheid, zooals die uit alle omstandigheden die daartoe bijdragen, terrein, sterkte, stelling des vijands, enz. voortspruit, zal hier tot de gepaste handeling voeren.

XXI. Hoe het beeld van een werkelijk krijgsbedrijf voor te stellen.

Volgens de gegevene plannen naderen de manoevrerende afdeelingen elkander. — Al wat nu geschiedt zal in die mate doel treffen en leerzaam zijn, als het 't beeld van een werkelijk krijgsbedrijf voorstelt, en alles zóó geschiedt, als het bij zoodanig krijgsbedrijf geschieden zou.

Hiertoe behoort bovenal:

a. Eene behoorlijke schatting der bijzondere deelen van *het terrein*, van den invloed dien deze in den oorlog, bij gelijke bedrevenheid der troepen, op den gang van het gevecht zouden hebben, en hun daarmede overeenkomstig *gebruik*.

b. Zullen de oefeningen leerzaam zijn, dan mogen tot het bereiken van een doel geene middelen worden aangewend, welke men in een gelijk geval in den oorlog in

het geheel niet, of slechts met groot nadeel zou kunnen aanwenden. Men moet, bijv., bij de manoeuvre niet met eenen kolonne-aanval willen dwingen, wat men in den oorlog slechts door overmagt in het vuur zou kunnen bewerken.

c. Indien de bevelhebbers der onderafdeelingen en der bijzondere wapenen gelegenheid zullen vinden, om hun oordeel, hunne beradenheid en den trap van militaire vorming, dien zij bereikt hebben, aan den dag te leggen, dan moet de beweging van het geheel niet zóó snel zijn, of zóó onafgebroken voortgaan, dat die bevelhebbers niet eenen enkelen onderzoekenden blik op hun' toestand kunnen werpen, en naar hetgeen zij opmerken een besluit nemen. Uit het geheel voorbijzien der vijandelijke maatregelen, die in den oorlog het voorttrekken vertragen, dikwijls geheel verhinderen zouden, ontstaat gewoonlijk deze even onnatuurlijke, als met het doel der oefening strijdige overhaasting.

d. Dikwijls brengt men zelfs, naar het schijnt, zedelijke werkingen in rekening, waarvan bij vreedzame oefeningen geene spraak kan zijn.

XXII. Overvleugelen.

Ook de zoo dikwijls zich herhalende pogingen om te overvleugelen, dragen er toe bij dat bij dergelijke oefeningen bedaardheid en orde eer verloren gaan, dan in den oorlog het geval zou zijn.

Het overvleugelen, dat is: de bedreiging der vijandelijke flank en linie van aftogt, kan op zich-zelf niet als een volstrekt voordeel voor hem die overvleugelt, en als een daarmede overeenkomstig nadeel voor de

partij die overvleugeld wordt, beschouwd worden. — Alles komt er op aan, hoe beide partijen elkander na de overvleugeling in het gevecht ontmoeten.

De overvleugelde, die zijne krachten bijeen of reserven beschikbaar heeft, kan dikwijls de partij, die hem overvleugeld heeft, en zich verdeeld of te ver uitgebreid heeft, in eenen zeer bedenkelijken toestand brengen.

XXIII. Het gevecht.

Even gelijk in den oorlog het gevecht uit verscheidene in tijd en ruimte afgezonderde bedrijven bestaat, zal dit ook bij de oefeningen het geval zijn:

a. wanneer het gekozen terrein aan het doel beantwoordt, en de aanvoering der afdeelingen (daarbuiten gelaten de doelmatigheid van het ontworpen plan op zich-zelf en de daaruit voortspruitende beweging van het geheel), ook ten opzichte der enkele bijzonderheden, gepast is.

b.) wanneer de inwendige orde der troepen, die op de gewone exercitie-plaatsen vereischt wordt, nooit verloren gaat, of wanneer zij door hindernissen van het terrein gestoord mogt worden, ten spoedigste weder hersteld wordt.

c. wanneer van de voorgeschrevene orde der troepen in de brigade, divisie, enz. niet verder wordt afgegaan dan het terrein en andere omstandigheden oogenblikkelijk en ook in den oorlog zouden vorderen.

d. wanneer alle bewegingen, met uitzondering van weinige en zeldzaam voorkomende gevallen, in de gewone snelheid van den marsch worden uitgevoerd.

e. wanneer de behandeling der wapenen altijd naar het voorschrift plaats heeft, de

infanterie het chargeren, de kavallerie hare aanvallen, de artillerie de bediening van het geschut altijd zóó uitvoert, als de Reglementen het verlangen.

XXIV. Hoe het nut en de belangrijkheid te verhoogen.

De grootste nuttigheid der manoeuvre in twee afdeelingen, zal altijd blijken:

a. bij het voldoen aan bovenstaande vereischten.

b. bij het behoorlijk in acht nemen van de werking der verschillende wapenen, waarvan het verzuim zoo dikwijls tot de onnatuurlijkste stellingen voert, en de noodige ondergeschiktheid — deze voorwaarde van alle orde — doet verloren gaan.

Bij eenen bedaarden en behoorlijken gang van het geheel, zullen ook de bevelhebbers der onderafdeelingen gelegenheid en tijd bekomen om:

a. hier en daar zelfstandig, door eenen snellen en juisten blik geleid, te handelen.

b. van de gelegenheden, dat de vijand zich bloot geeft, snel gebruik te maken, en

c. alzoo de oogmerken der afdeeling, waartoe zij behooren, te bevorderen, en daarmede in den gang van het geheel in te grijpen.

De belangstelling in de oefeningen, welke noodwendig moet verminderen naarmate de gelegenheid tot zulk eene opwekkende werkzaamheid ontbreekt, zal in het tegenovergesteld geval verhoogd worden en zelfs in de laagste rangen levendig blijven.

XXV. Uitvoering der manoeuvre.

Bij de uitvoering der manoeuvre moet er vooral op worden gelet:

a. Dat de aanvoerders aan de eenvoudige en onomstootelijke grondregelen van den kleinen oorlog getrouw blijven.

Zij mogen, bijv. bij het patrouilleren, niet onnoodig detacheren, bij veldwachten niet te veel vedetten uitzetten; in het algemeen hunne kracht niet te veel verdeelen; insgelijks moet men hun hier toonen, hoe een omzigtig en vastberaden kavallerist nooit afgesneden kan worden. Men geve hun tijd om hunne denkbeelden te ontwikkelen, en wijze die eerst later teregt (zie beneden).

Evenzoo is het de zaak der aanvoerders, overal bedaardheid en orde te houden.

b. Dat de manschappen zich in de meest verschillende omstandigheden leeren teregt vinden en in hunnen werkkring ingrijpen en medewerken.

Men moet derhalve toezien dat zij alles naauwkeurig opmerken en daarvan snel, duidelijk en juist bericht doen. Zij, die nog onervaren zijn, worden onderrigt; nalatigheden moeten door nadrukkelijke teregtwijzing, des noods door straf, worden tegengegaan. Twijfelachtige gevallen worden bedaard onderzocht, waar het mogelijk is grondregels vastgesteld; de practische kennis van de dienst en de denkbeelden worden verder overal ontwikkeld.

c. Nadat de veldwachten en vedetten eenigen tijd gestaan hebben, laat men tusschenbeide retraite blazen en oefent de velddienst gelijk in den nacht. Bijv. het aanroepen en onderzoeken der vedetten, het uitzenden van sluippatrouilles, enz.

Manoeuvres in den nacht-zelfen moeten steeds met voorzigtigheid worden uitgevoerd, en, wegens de wanorde die als-

dan niet te verhoeden is, gevechten daarbij geheel vermeden worden.

d. Karabijn en pistolen worden medegenomen om het gebruik van deze wapens te leeren, weshalve ook losse patronen uitgegeven moeten worden.

De manschappen leeren snel afzitten, de handpaarden op eene gedekte plaats in de nabijheid te houden, en intusschen bruggen, defileën enz. met het geweer verdedigen, terwijl zij van boomen, grachten, heggen, heiningen, muren enz. gebruik maken om zich te dekken. Op het kommando zitten zij snel op, om als tirailleurs of gesloten verder te manoeuvreren.

e. De tegen elkander manoeuvrerende afdeelingen behooren zich naar conventionele bepalingen te rigten (zie XXVII en volgende).

f. De paarden moeten behoorlijk ontzien worden, weshalve er in den regel slechts in den stap en den draf gereden wordt.

g. De oefeningen mogen niet in het heetste van den dag plaats hebben.

Bij warm weder moet men rustpunten nemen, tijdens welke natuurlijk bij beide afdeelingen niets in de positie enz. mag veranderd worden.

XXVI. Verslag en teekening.

Elk aanvoerder levert, na den afloop der manoeuvre, een verslag en eene teekening in.

Voor het verslag wordt het blad in het midden genomen; het plan (manoeuvre idée) komt links bovenaan, dan volgt op de rechter zijde de dispositie, en terstond daarop het verslag; alles kort en duidelijk gesteld.

Hierbij wordt eene teekening gevoegd, ten einde het verslag te kunnen bekorten.

Bepalingen voor de manoeuvre in vrede.

XXVII. De scheidsregters.

Bij oefenings-manoeuvres is het doelmatig scheidsregters te benoemen, aan wie het is opgedragen:

a. de wederkeerige verhouding van beide korpsen gedurende den loop der manoeuvre gade te slaan;

b. twijfelachtige gevallen te beslissen.

Bij een gevecht, om plaatsen bijv., bepalen de scheidsregters den uitslag daarvan of den duur der verdediging, wijl bij eene vredes-manoeuvre de tijd niet zoo kan worden uitgedrukt als in een ernstig gevecht 't geval zou wezen. Zij geven hierbij acht op de werkelijke verdedigbaarheid der plaats en op de meer of minder doelmatige beschikkingen, welke zoowel bij de verdediging als bij den aanval gemaakt zijn.

c. De werkzaamheid der scheidsregters moet zich echter binnen de voorgeschrevene perken houden, en zich bepalen tot het oogenblikkelijk tegengaan van wanorden door eene onverwijlde beslissing, maar zich niet inlaten met de leiding van een of ander gedeelte der manoeuvre, waardoor het leerzame (hetwelk vooral uit de duidelijk blijkende misslagen spruit) verloren gaat, en noch vermanend, noch raadgevend is.

XXVIII. Algemeen denkbeeld.

Het algemeen denkbeeld wordt in den regel vooraf schriftelijk bekend gemaakt.

XXIX. Verdeeling der troepen en bevelhebbers; kaarten.

Over de verdeeling der troepen, de bijzondere hoogere en lagere bevelhebbers, enz., verschijnt gewoonlijk eene *ordre de bataille*; evenzoo worden, naar omstandigheden, de noodige sectiën der Generaalstafs-kaart en bijzondere opnemingen uitgegeven.

XXX. Begin der manoeuvre.

Het begin der manoeuvre wordt van hoogerhand bepaald, soms ook de verzamelplaats der verschillende korpsen, eindelijk, of voor het begin der manoeuvre voorposten zullen worden uitgezet, of die welke vroeger zijn uitgezet zullen blijven staan, enz.

Elk gedeelte der troepen is natuurlijk verpligt den van hoogerhand bepaalden tijd, tot op de minuut in acht te nemen.

XXXI. Uitvoering der manoeuvre in het algemeen.

a. Indien de plannen, met inachtneming der voorafbekende wending der manoeuvre, ontworpen of uitgevoerd worden, en het eene of andere gedeelte onnatuurlijke maatregelen mogt nemen, dan heeft de Generaal, aan wien de leiding van het geheel is opgedragen, de magt om, tot zekere verhoeding van zulke misbruiken, den gang der manoeuvre te veranderen.

b. Van geene zijde mag overhaasting plaats hebben, opdat de betrekkingen behoorlijk in acht genomen kunnen worden.

c. De aanvaller mag niet vooruit dringen met eene onberadenheid welke niet

met de werkelijkheid strookt (zie beneden); de verdediger moet zijne stelling wel niet buiten noodzaak opgeven, maar ook zijne hardnekkigheid niet overdrijven.

Wat het terrein aangaat, moet de kavallerie altijd zooveel mogelijk het vrije veld bezigen; zij houdt zich in gewone gevallen ten minste 200 passen van bosschen, houtgewas en heggen verwijderd.

XXXII. Over het voort- en terugtrekken in het algemeen.

In het algemeen wijkt het korps dat de overmagt tegen zich heeft, of zich tactisch in het nadeel bevindt. Hierbij hebben de volgende wijzigingen plaats:

a. Wanneer dat gedeelte, 't welk naar den geest der manoeuvre het voortrukkende zijn moet, op te veel hinderpalen stoot, dan moet het bevel van den officier, die de manoeuvre bestuurt, den verderen gang beslissen.

Het is beter dat de troepen die blijkbaar de sterkste zijn, of die een sterker defilé goed bezet hebben, op hooger bevel terugtrekken, dan dat door onberaden voortrukken eene dapperheid wordt uitgedrukt, welke de verdediger even goed kan uitdrukken, en die dan tot wanorden aanleiding geeft.

b. In de zoeven gemelde gevallen, en in het algemeen in al dezulke waar het, volgens het algemeen denkbeeld, tot wijken bestemde gedeelte zich, door schrander gebruik van de misslagen zijns vijands, een beslist voordeel over dezen heeft verschaft, 't welk het voortrukkende gedeelte niet wil erkennen, zal de generaal, die het geheel bestuurt, op dat punt halt laten blazen,

en door vergelijking der wederzijdsche betrekkingen, het gevolg in het licht stellen, dat in den oorlog zou hebben plaats gehad.

Voor het overige kan als regel worden aangenomen:

a. dat elke troepen-afdeeling, welke een aanhoudend gevecht tegen een' dubbel sterkeren vijand van haar wapen onderneemt, zonder door het terrein of andere omstandigheden bijzonder begunstigd te zijn, niet in staat is den vijand op te houden, maar terugtrekken moet.

b. dat eene geslotene afdeeling altijd eene opgeloste, die zich niet snel genoeg vereenigen kan, door eenen aanval tot den aftogt noodzaakt, zelfs wanneer deze laatste eens zoo sterk is.

c. dat de vervolger nooit op eene onnatuurlijke wijze mag nadringen, maar den terugtrekkenden tijd moet laten, om zijn' aftogt in orde te volbrengen.

d. dat in alle twijfelachtige gevallen door beide deelen de wapenen opgestoken of de geweren afgezet moeten worden, om het oordeel der scheidsregters af te wachten.

XXXIII. Geoorloofde naderings-afstand.

Troepen in het gelid mogen elkander slechts tot op 40 passen, flankeurs en tirailleurs slechts tot op 60 passen naderen.

Wanneer door toevallige omstandigheden troepen elkander digter nabij komen, moeten de officieren terstond «*halt, steekt op sabel*» kommanderen.

In dit geval moet natuurlijk de aanvaller, die te digt opgerukt was, tot op den voorgeschreven' afstand terugtrekken, in welken tijd de verdediger blijft stilstaan.

XXXIV. De werking der wapenen behoorlijk waar te nemen.

Derhalve mogen:

a. kavallerie en artillerie niet binnen het werkzame schot van bedekt staande tirailleurs blijven staan.

b. kavallerie en infanterie niet in het werkzame kartetsvuur opmarcheren.

c. tirailleurs en artillerie niet ongedekt over eene door kavallerie beheerschte vlakke gaan, enz.

Derhalve moet men gestreng er op letten, dat het vuur der artillerie, tirailleurs en geslotene infanterie slechts op zulke afstanden plaats hebbe, waarop eene zekere werking te verwachten is. Zoo moet bijv. het tirailleur-vuur tegen vijandelijke kolonnen, die verder dan 400 passen verwijderd zijn, niet veroorloofd worden, wijl het op zulke afstanden geheel werkeloos is; tusschen 400 en 500 passen begint de werking tegen kolonnen, van 200 passen af tegen enkele manschappen. Geslotene infanterie-kolonnen moeten nooit op verderen afstand dan 150 passen schieten.

Even zoo moet men er op letten, dat de werking der eigene wapenen niet gestoord worde, bijv. dat de flanker-pelotons en enkele flankeurs de eigene artillerie niet in het vuren hinderen. Derhalve zijn de officieren, wie zulks aangaat, bijzonder er voor verantwoordelijk, dat de flankeurs zich ten spoedigste uit de vuurlinie verwijderen, zoodra de artillerie aanstalten maakt om te vuren (over kavallerie-aanvallen zie beneden XXXIX).

XXXV. Bezetting van stellingen en defilés.

Defilés en andere punten, die inzonderheid verdedigd moeten worden, moeten steeds met het noodige aantal troepen bezet zijn; het is niet voldoende deze bezetting slechts door tirailleurs aan te duiden.

XXXVI. Aanval van stellingen en defilés.

Heeft de infanterie een defilé (of eene stelling) bezet, van dien aard dat het door overmagt geforceerd kan worden, dan zal dit in den oorlog niet altijd met den eersten aanloop gelukken.

Bij het manoeuvreren moet derhalve de bezetting, wanneer zij niet buiten alle evenredigheid zwakker is dan de aanvallende troepen, eerst door een overmagtig vuur geschokt worden. Verder kunnen twee aanvallen als afgeslagen worden beschouwd, en eerst bij den derden behoeft men den pas, enz. te ruimen. — Tusschen deze afgeslagene aanvallen moeten:

a. of telkens pauzen van 10 minuten gemaakt worden, om den tijd uit te drukken welken de aanvoering van nieuwe troepen, of de nieuwe formering der gebruikte vereischt.

b. of, hetgeen doelmatiger dan deze pauzen schijnt, de troepen, wier aanval als afgeslagen moet beschouwd worden, moeten werkelijk zoover teruggaan als dit in een ernstig gevecht, ten behoeve eener nieuwe formering, noodig zou zijn.

De bovengemelde pauze heeft echter niet plaats, wanneer de vernieuwde aanval door gereed gehoudene, geheel versche troepen uitgevoerd wordt.

Het driemaal herhalen van den aanval

behoeft niet te geschieden, wanneer slechts onbeduidende plaatsen of zwak bezette boschranden, of zwak of gebrekkig bezette hoogten, enz. aangevallen worden. Hier is van het doorzigt der bevelhebbers te verwachten, dat zij hunnen gevechtstoestand verstandig zullen beoordeelen; des gevorderd moet hooger bevel beslissen.

Wanneer, bij wijze van uitzondering, het eenmaal afslaan van eenen frontaanval tegen eene goede stelling voldoende zal zijn, om de oefening niet te lang te rekken, wordt zulks telkens vooraf bevolen.

Na het innemen van eene vijandelijke stelling, een defilé, dorp of bosch, vertoeven de troepen insgelijks 5 of 10 minuten, om zich te rangeren en in het veroverde terrein op te stellen, voordat zij eene verdere offensieve beweging beginnen.

XXXVII. Afgeslagene tirailleurs.

Wanneer aanvallende flankeurs of tirailleurs teruggewezen worden, moet de linie, welke den aanval gedaan heeft, uit het werkzame vuur des vijands teruggaan, derhalve ongeveer 250 passen, als er geene volkomene dekking naderbij ligt.

XXXVIII. Afgeslagene of teruggeworpene infanterie.

Wanneer een infanterie-aanval afgeslagen, of eene aangevallen infanterie teruggedreven wordt, moet zij op schootsafstand teruggaan, dat is: op trefafstand, of buiten den werkkring van het kartetsvuur, wanneer geene dekkende voorwerpen veroorloven vroeger stand te houden.

De vervolgende infanterie mag slechts op trefafstand, omtrent 150 passen volgen.

XXXIX. Afgeslagene of teruggeworpene kavallerie.

Een in een ernstig gevecht beslissend gelukte kavallerie-aanval op vijandelijke kavallerie, laat zich bij eene manoeuvre in vrede moeilijk uitdrukken; want de volkomene teruggeworpene kavallerie zal in een ernstig gevecht, eerst na langen tijd, misschien in het geheel niet weder op het slagveld verschijnen. Bij manoeuvres moet men echter hierop letten:

a. dat eene als door vijandelijke kavallerie teruggeworpen beschouwde kavallerie, tot op zulk eenen afstand in den draf teruggaat, als de omstandigheden, welke bij den aanval plaats hadden, en de mogelijkheid om zich onder de bescherming van andere troepen weder te formeren, vereischen.

Het tot nog toe dikwijls voorgekomen aan elkander kleven der wederzijdsche kavallerie in ontwikkelde linie na den schok, is geheel onnatuurlijk.

b. In het algemeen moet afgeslagene of teruggeworpene kavallerie steeds tot op trefafstand teruggaan, voor dat zij weder front maakt; tenzij dat dekkende voorwerpen, of een later treffen, of beschermende batterijen het vroeger rallieren mogelijk maakten. Het teruggaan tot buiten het klein geweer- en kartetsvuur, geschiedt steeds in den draf.

c. Het overwinnende deel mag het afgeslagene niet navolgen, voor dat dit een trefafstand heeft afgelegd.

Eene door infanterie afgeslagene kavallerie, welke niet door andere troepen of een dekkend terrein wordt opgenomen,

stelt zich tegen infanterie op 500, tegen artillerie op omtrent 1000 passen weder op.

XL. Infanterie door kavallerie aangevallen.

Wanneer eene afdeeling infanterie door eene naar evenredigheid sterke kavallerie aangevallen wordt,

a. dan kan zij niet voor overwonnen worden gehouden, wanneer zij met het front naar alle voor ruitery genaakbare kanten tot verdediging gereed is, terwijl zij door de kavallerie wordt aangevallen; de laatste moet dan terugtrekken.

b. zij wordt voor overwonnen gehouden, wanneer zij op een voor kavallerie geschikt terrein in linie blijft, of met hare beschikkingen tot verdediging nog niet tot stand is gekomen, als de aanvallende kavallerie op 50 passen genaderd is; in dit geval moet de infanterie terugtrekken, terwijl de kavallerie halt houdt.

c. wanneer bataillons bij den aanval der kavallerie in een niet gekommandeerd vuur losbarsten, moeten zij terugtrekken.

d. wanneer eene tirailleur-linie in het vrije veld door kavallerie wordt verrast, kan zij den schok dezer kavallerie tegen daarachter staande troepen-massa's niet ophouden, zelfs wanneer de tirailleurs zich in enkele hoopen aaneensluiten. De kavallerie kan zich tusschen deze hoopen van tirailleurs door bewegen, en dan, bij wijze van uitzondering, tot op 50 passen afstands ze voorbij rijden.

XLI. Infanterie in de nabijheid van kavallerie.

Eene infanterie-afdeeling, welke minder dan 200 passen van eene tot den schok

bereide kavallerie, op een voor de laatste geschikt terrein verwijderd is, mag niet in beweging blijven.

Uitgezonderd zijn de gevallen, wanneer de infanterie eene andere bescherming heeft, of vóór de mogelijke aankomst der kavallerie een gunstig terrein-voorwerp bereiken kan.

XLII. Kavallerie in de nabijheid van infanterie.

Kavallerie mag evenmin halt houden op den afstand van 500 passen van infanterie, welke op haar vuurt (zie boven n°. XXXIV).

XLIII. Detachementen.

Als wezenlijke grondregel staat vast, dat er nooit te veel detacheringen mogen plaats hebben; insgelijks moeten alle detachementen en enkele manschappen, zoodra zij hunne taak verrigt hebben, weder naar hun korps terugkeeren, en mogen volstrekt niet zonder bijzonder bevel aan het gevecht deelnemen.

Alle gedetacheerde afdeelingen zijn verplicht met haar korps in bestendige verbinding te blijven, en moeten zich derhalve naar diens bewegingen rigten, zonder eerst bevelen daartoe af te wachten.

XLIV. Het afsnijden en gevangen.

Het afsnijden eener troepen-afdeeling kan slechts door eene gepaste beweging, maar met inachtneming van den afstand van 40 of 60 passen aangeduid worden, waarop terstond door beide deelen de manoeuvre in ordelijken gang wordt voortgezet. — Gevangen worden niet gemaakt.

Wanneer een of andere troep met regt als afgesneden of genomen moet beschouwd

worden, wordt zulks dáárdóór aangeduid, dat beide deelen het geweer afzetten of de sabel opsteken, waarop de wederzijdse bevelhebbers zich met elkander verstaan. Is het geval twijfelachtig, dan wordt het beslist door den generaal die de manoeuvre bestuurt. Het afgesneden deel marcheert in alle gevallen, wanneer de zaak is afgedaan, naar zijn korps terug, zonder voor dien dag verder aan het gevecht deel te nemen.

XLV. Terugtogt van het geschut.

Wanneer stukken geschut zich buiten het werkzame bereik hunner bedekkingen, of van het korps bij hetwelk zij gevoegd zijn, bevinden, terwijl vijandelijke troepen hen op 40 passen naderen, dan mogen zij als niet verdedigbaar beschouwd worden en moeten terugtrekken.

XLVI. Wegnemen van geschut.

Op den voorwagen gelegde stukken, die nog niet of niet meer vuren, kunnen door kavallerie en tirailleurs genomen worden, als zij geene of slechts eene zwakke bedekking hebben.

XLVII. Barrikaderen en vernielen eener brug.

Het versperren (barrikaderen) als ook het afbreken of vernielen eener brug, mag slechts aangeduid worden, bijv. door staken met enkele of dubbele stroowissen, door enkele daargestelde soldaten, enz. — De vijand, die eene zoodanig aangetoonde brug wil overtrekken, moet zóólang wachten, als de herstelling der brug vermoedelijk zou geduurd hebben. — Tot op-

ruiming eener gebarrikadeerde brug wordt 5 minuten bepaald. Voor eenen vernielden overgang over eene natte en niet onbeduidende gracht, eene kleine rivier enz., moet een kwartier-uurs; voor meer aanzienlijke rivieren, dambruggen, waarvan verscheidene achter elkander liggen, een half uur worden gerekend, en wel van den tijd af dat de verdediging der brug moest worden opgegeven.

XLVIII. Schieten in dorpen.

Het vuren in dorpen, of in het algemeen bij gebouwen, waaruit gevaar kan ontstaan, mag volstrekt niet plaats hebben. De verdediging wordt derhalve slechts door tirailleurs, die binnen de verwijderde tuinheggen, of wanneer deze gesloten zijn daar buiten worden geplaatst, als ook door den bajonet-aanval van vooruitgebragte en toesnellende reserve-massa's, aangeduid. — Derhalve moet de voornaamste sterkte der tot verdediging bestemde troepen steeds in zulke reserven achtergehouden worden.

XLIX. Schieten in de nabijheid van gebouwen.

Het schieten in de nabijheid van gebouwen is wel niet geheel te verbieden, wijl het doel der oefening alsdan dikwijls volstrekt niet bereikt zou worden; het moet echter met alle voorzigtigheid geschieden, opdat er geene bezorgdheid heersehe; de bevelhebber is verantwoordelijk voor de schade welke ontstaan mogt.

Het zou eene nuttige oefening kunnen zijn, de bij de verdediging van een dorp doeltreffend schijnende bezetting van hui-

zen, omheiningen, kerkhoven enz., dáárdoor aan te duiden, dat men de daartoe bestemde afdeelingen bij deze plaatsen liet aantreden, en de officier haar aantoonde, hoe zij die in ernst zouden verdedigen.

Stukken geschut kunnen slechts in zoo verre medewerken, als hunne positie meer dan 50 passen van gebouwen verwijderd blijft, en deze gebouwen geene stroodaken hebben.

L. Verschooning der woonplaatsen.

De meeste zorgvuldigheid om bezit en eigendommen te ontzien, mag onder geen omstandigheden uit het oog verloren worden.

a. Geslotene werven en hoeven, door welke geen wegen loopen, mogen niet doorgetrokken en nog minder verdedigd en aangevallen worden.

b. Het breken van tuindeuren en heiningen, het omhouwen van heggen, enz., alsmede alle beschadiging van gebouwen, is gestreng verboden; de bevelhebbers blijven daarvoor verantwoordelijk.

LI. Bezaaide landen, tuinen, enz.

a. Alle bezaaide landen worden als ontoegankelijk terrein beschouwd.

De velden die verschoond moeten worden, moeten in den regel met stroowissen zijn gekenmerkt, om ze terstond te kunnen onderscheiden.

b. Hiertoe moeten ook alle aangebouwde

velden gerekend worden, welke door het betreden werkelijk schade lijden, bijv. tuinen, boomkwekerijen, jong boschgewas en alle omheinde en ingeslotene gronden.

LII. Het signaal.

Het signaal «*halt*» gedurende de manoeuvre gegeven, beteekent dat alle troepenafdeelingen van beide korpsen oogenblikkelijk moeten stilhouden en zóólang blijven staan, tot er verdere bevelen worden gegeven.

Tot het ophouden der manoeuvre wordt eerst het signaal «*halt*,» en onmiddellijk daarop het signaal «*appel*» gegeven; ter onderscheiding blazen dan ook de trompetters het signaal «*halt*» na.

Voor gedetacheerde korpsen kan het signaal «*verzamelen*» gebruikt worden.

LIII. Het eindigen der manoeuvre.

Het eindigen der manoeuvre wordt van hooger hand, gewoonlijk door signalen, bevolen. Even zoo wordt dan bepaald, of terstond, of op welken tijd, voorposten zullen uitgezet worden, of dat er voor dien dag volkomen rust gehouden wordt.

Het inrukken zelf mag bij geene afdeeling plaats hebben, voor dat zij alle detachementen heeft teruggetrokken, of deze berigt gegeven heeft, zoodat geen man kan achterblijven, zonder te weten waarheen hij marcheren moet.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1825 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

—•••—
(Vervolg van N°. 9, IIIe Deel).

XIII.

GEBEURTENISSEN IN MATARAM EN PADJANG,
GEDURENDE DEN REGENTIJD VAN
1826 OP 1827.

Toen de Generaal DE KOCK zich den 17^{den} September in beweging stelde, ten einde Sultan SEPOE naar zijne hoofdstad te geleiden, liet hij te Salatiga eene voldoende bezetting en daarna, te Kalitan, onder den majoor DE LEEUW, eene vrij sterke kolonne achter, om de rest zijner mobiele magt in die oorden, met zich naar Djokjokarta te nemen. Dáár werd een gedeelte der aanwezige troepen tot het garnizoen der plaats bestemd en het overige in drie kolonnes verdeeld.

In de eerste dagen na des ouden Sultans troonsverheffing, bestond er verschil van gevoelen tusschen den Generaal DE KOCK en de beide hem, tot die verheffing, toegevoegde Kommissarissen MUNTINGHE en EN-

GELHARD. Die H.H. meenden dat men thans — ten minste voorloopig — den vijand niet aanvallen, maar trachten moest den oorlog door onderhandelingen ten einde te brengen. De Generaal DE KOCK daarentegen, in weerwil dat ook hij zich nog altijd veel goeds van des Sultans aanwezigheid voorstelde, beweerde te regt, dat DIEPO-NEGORO, kort na het behalen van zooveel voordeelen, geenszins genegen kon zijn zich te onderwerpen, en dat hij daartoe niet zou besluiten, dan na vooraf de kracht van onzen arm weder gevoeld te hebben. Bovendien hielden zijne benden op eene schromelijke wijze huis in het gebied van onzen trouwen bondgenoot den Keizer van Soerakarta; diens rijks grooten waren nog altijd met hunne barissans in de weer en Kalitan vereischte nog steeds eene sterke bezetting tot het dekken zijner hoofdstad. Het was immers pligt dien bondgenoot bij te springen, en onmogelijk hem aan zijn lot over te laten, gedurende al den tijd

dien de onderhandelingen zouden vorderen. Toen de Generaal DE KOCK tot de overtuiging gekomen was, dat zijne inzigten ten deze nimmer door de H.H. MUNTINGHE en ENGELHARD gedeeld zouden worden, verklaarde hij hun zonder omwegen zich niettemin daarnaar te zullen gedragen, dewijl aan hem het beleid van den oorlog was toevertrouwd en de Koning dus ook aan niemand anders dan aan hem reukenschap van den afloop zou vragen. Hij stelde den majoor LE BRON DE VEXELA, die zich met een der drie kolonnes van Djok-jakarta reeds te Klatten bevond, en den majoor DE LEEUW onder de bevelen van den kolonel COCHUS, en gelastte dien hoofd-officier met de troepen der beide majoors en met de kolonne die hij in persoon zou aanvoeren, den vijand van de zijde van Solo zooveel nadeel mogelijk toe te brengen. Hij verleende hem bovendien, wegens de vaak belemmerde gemeenschap, de bevoegdheid aan den kolonel HOORN te Samarang regtstreeks al datgene te vragen, wat hij aan troepen of oorlogsbehoefsten ten dienste zijner ondernemingen mogt noodig hebben.

De kolonel COCHUS vertrok den 27sten met 250 Europeaanse en 100 Sumonap-sche infanteristen, 100 Maduresche piekeniers, 40 Djajang-Sekars en twee 2te uit Djokjokarta; bereikte dien dag Kalassan en kwam den volgenden te Klatten aan. Den 29sten zette hij zijnen marsch voort naar Kartasoera, doch maakte eenen omweg over Koeripan, ten einde eene onderneming te ondersteunen, welke dien dag op zijn last door LE BRON DE VEXELA en DE LEEUW tegen Djatianom verrigt werd.

Die onderneming had echter, door het spoedig wijken des vijands en door de vermoedheid onzer troepen, geenszins den uitslag welken men er van gehoopt had en zij werd derhalve op den 4^{den} October hervat.

Djatianom had sedert eenigen tijd tot hoofdverblijf aan DIEPO-NEGORO gestrekt; het was eene vrij groote, meestal uit houten huizen bestaande, dessa, gelegen tusschen twee diepe ravijnen. De vijand was begonnen haar te versterken en reeds was ieder huis met eene digte pagger (heg) omheind, en met bamboe-doeri omplant. Slechts drie wegen voerden derwaarts, de een van Boejoelalie over Singosarie, de andere van den grooten postweg over Koeripan en Singosarie, en de derde van Klatten. De kolonnes van COCHUS werden bij haren togt naar Djatianom ondersteund door een deel der benden van MANGKOE-NEGORO en van den Keizer.

Reeds den 5^{den} waren eenige troepen en barissans van MANGKOE-NEGORO, die op den 30sten September den vijand ten oosten van Solo deerlijk geslagen hadden en thans te Banjoedono stonden, naar Modjo opgerukt. Zij verjoegen de brandals overal waar zij stand hielden, maakten daardoor de gemeenschap tusschen Solo en Boejoelalie meer en meer veilig en bleven voorloopig te Modjo post vatten, ten einde het op nieuw doorbreken der opstandelingen naar het oosten te beletten.

Prins NOTTO-KESOEMO stond te Gawok, nabij Soerakarta, en had eenen voorpost te Sangoong; in den morgen van den 4^{den} had hij al zijne barissans en de Keizerlijke troepen, voor dien dag onder zijne bevelen gesteld, op laatstgenoemde plaats bijeen-

getrokken, om daarmede den kolonel Cochius te volgen, die met zijne kolonne van Kalitan was komen aanrukken. Cochius zond den Prins onmiddellijk met zijne benden naar Koeripan, waar de vijand zich in vrij groote menigte genesteld had; hij-zelf trok met zijne kolonne voort naar Delangoe. De opstandelingen, in het front aangevallen en vreezende door Cochius in de flank of in den rug genomen te zullen worden, namen in allerijl de vlugt, doch werden ruim drie palen ver — altijd in de rigting van Djatianom — door de Solo-sche benden heftig nagezet. Deze trokken vervolgens op Delangoe terug, waar zij zich weder met de kolonne van Cochius vereenigden en gezamenlijk den nacht doorbragten.

De majoor DE LEEUW begaf zich dien dag naar Singosarie, waar hij het bivak betrok. Zijne kolonne was ongeveer sterk 190 Europeesche en 100 inlandesche infanteristen, 100 pikkeniers, 50 ruiters, 2 ligte veldstukken en 25 pionniers; de Tommongong van Boejoelalie had zich met zijn barissan onder zijne bevelen gesteld en ook de Hr. DARLANG was hem gevolgd met de troepen van DEZENTJE.

De majoor LE BRON DE VEXELA, wiens kolonne 400 geweren, 100 pieken, 40 huzaren en twee 2de telde, marcheerde, versterkt door de Tommongongs van Delangoe en Kalikoening met hunne barissans, naar Benaren, eene dessa aan deze zijde van Joongkaree, en bragt er den nacht door. De vijand vertoonde zich nu en dan, maar werd door eenige kanonschoten in bedwang gehouden.

Den volgenden dag ging uit Djokjokarta,

werwaarts Cochius van zijne plannen berigt had gezonden, onder kapitein WAGENAAR, eene kolonne op marsch naar Sambierotto, ten einde aan die zijde de vlugtende vijanden te keeren. Kapitein WAGENAAR had geene ernstige ontmoeting met de opstandelingen, evenmin als COCHIUS zelf, die zich den 5^{den} met de troepen, door hem persoonlijk aangevoerd, weder voorwaarts van Delangoe geplaatst had. — De majoor DE LEEUW echter vond den vijand tusschen Singosarie en Djatianom tweemaal in slagorde geschaard, doch wierp hem ook tweemaal overhoop en kwam, na eene reeks van moeilijkheden, des morgens ten 9 uur, voor laatstgenoemd dorp aan. Hij begon het onmiddellijk te beschieten, en toen het vuur der vijanden eenigzins tot zwijgen was gebragt, zond hij zijne barissans voorwaarts, die het in den brand staken.

De majoor LE BRON DE VEXELA, die des morgens ten 6 uur opbrak, had dien dag de hoofdmassa der opstandelingen voor zich. Reeds nadat hij Joongkaree doorgetrokken was, zag hij zich genoodzaakt zijne kolonne in slagorde te stellen; de Tommongong van Kali-Koening stond op zijn linker, die van Delangoe op zijn regter vleugel, en het geschut begon een welonderhouden vuur. Maar dit alles was niet in staat de brandals te doen afleinen, zoodat de Tommongong van Kali-Koening dit door eenen aanval met zijnen barissan wilde bewerken; hij werd evenwel teruggeslagen en zijne vlugtende benden zouden waarschijnlijk den linker vleugel der onzen geheel in verwarring gebragt en medegesleept hebben, zoo de aanvoerder niet tijdig zijne

ruiterij, ondersteund door eene compagnie Ambonezen, voorwaarts gezonden en in de flank der vervolgende vijanden geworpen had. Zij staaften die vervolging, maar de hoofdmagt bleef standhouden en werd bestendig versterkt door het toesnellend volk uit de omgelegen dessa's. Herhaaldelijk poogden zij nu de magt van LE BRON DE VEXELA te omsingelen en van alle zijden aan te vallen, maar de artillerie, welke door kapitein RIJNBENDE en luitenant RUTTE uitmuntend bestierd werd, hield hen op behoorlijken afstand. — Tot 9 uur bleef de kolonne zich in deze stelling verdedigen, maar toen vernam men het kanonvuur van DE LEEUW, waardoor de vijand begon te weifelen en te wankelen. Van dit oogenblik maakte LE BRON DE VEXELA gebruik tot het doen eener voorwaartsche beweging en deze had den terugtocht der opstandelingen naar Djatianom ten gevolge. Weldra stonden nu ook de onzen op kanonschotsafstand van dit dorp, de artillerie opende haar vuur, de barissans verspreidden zich regts en links, staken de kleinere voorwaarts gelegen dessa's in den brand en begonnen, voor zooveel zij van geweren voorzien waren, een tirailleur-vuur op de hoofdstelling. LE BRON DE VEXELA begaf zich tot het zoeken van een aanvalspunt met zijne ruiterij voorwaarts en liet zich door twee pelotons infanterie volgen, doch hij werd met zulk een hevig geweervuur ontvangen, dat hij genoodzaakt was langzaam op die twee pelotons terug te trekken. Op dit tijdstip werd het vuur der kolonne van DE LEEUW meer en meer hevig, kleine benden vijanden begonnen Djatianom te ontruimen en de barissans

van Delangoe en Kali-Koening wonnen allengskens grond. Zoodra LE BRON DE VEXELA deze gunstige teekens had waargenomen, liet hij zijne infanterie voorwaarts rukken en tot den aanval overgaan; met den stormpas drong zij binnen, verdreef den vijand overal en stak het dorp in den brand. De vlammen aan deze zijde opgerezen, vereenigden zich weldra met die welke de troepen van DE LEEUW hadden ontstoken, en na weinig tijds was van deze plaats, waaruit DIEPO-NEGORO in de laatste weken schrik en angst tot onder de muren van Solo verspreid had, niets meer overgebleven, dan eenige smeulende puinhoopen.

Nadat de majoor LE BRON DE VEXELA nog eene, ongeveer 1000 man sterke, bende vijanden, welke zich ten westen van Djatianom herzamelde, had uit elkander gejaagd, trok hij op Klatten terug. — Cochius hernam zijne stelling te Kalitan, wat intusschen door het garnizoen van Solo was bezet geworden, maar DE LEEUW bleef zich gedurende de eerste dagen te Singosarie ophouden.

In deze welberaamde en met beleid en kloekheid uitgevoerde onderneming, telden de verschillende kolonnes van Cochius wel eenige dooden en gewonden bij de hulpbenden, maar bij de geregelde troepen had hij slechts een gekwetste; ontbering en vermoeijenis waren weder de gevaarlijkste tegenstanders der zijnen geweest. Berigten, later door spionnen ingewonnen, spraken daarentegen van een hoogst aanzienlijk verlies aan de zijde des vijands; een zoon van DIEPO-NEGORO, benevens de Pangerang DIOJO-KESOEMO en eenige hoof-

den van minderen rang waren gewond, terwijl verscheiden anderen er het leven bij ingeschoten hadden; de vijand was bovendien verplicht geweest zich terug te trekken in de bijna ontoegankelijke wildernissen van den Merapi.

Kort was echter de rust die de onzen door het behaalde voordeel verwierven, want het scheen dat niets in staat was den moed des vijands te doen dalen, of de geestdrift en bijval, welke de zaak van DIEPO-NEGORO vond, te doen verflaauwen. Van lieverlede nam het aantal en de sterkte zijner benden nabij Solo weder toe en de onzen zagen, door het bestendig oprijzen der vlammen, hoe hij zijn vernielingswerk, rondom hen, ijverig voortzette. De majoor DE LEEUW had reeds den 6^{den} een gevecht moeten leveren en was den 7^{den} door gebrek aan levensmiddelen op Boejoelalie teruggetrokken. Prins MANGKOE-NEGORO had zijne barissas met een deel van zijne en eenige van des Keizers troepen weder te Banjoedono en ook te Tamen aan de Solo-rivier geplaatst; in die stellingen hield hij zich met moeite staande, hetgeen op dezelfde wijze gelukte aan Prins NOTTO-KESOEMO, die met zijne hulpbenden, eveneens versterkt door troepen van den Soesoehoennan, te Sangoong was gebleven. Toen de Keizer echter op den 9^{den} zijne geregelde magt van Sangoong naar Solo riep, dewijl de opstandelingen zich reeds in kleine troepen rondom den Kraton vertoonden, werd Sangoong onmiddellijk door overmagt aangevallen en door NOTTO-KESOEMO ontruimd. Zonder ergens eene bekende kern van magt te vormen, die men kon aantasten en uit elkander jagen, over-

stroomden de brandals nu de geheele landstreek, zóó zelfs, dat de Keizer op den 11^{den} October, de dag van het heilige feest Moelooth, zijne troepen, na afloop der godsdienstplegtigheden, moest doen uitrukken, om den onmiddellijken omtrek zijner hoofdstad een weinig te doen zuiveren. De omstandigheden werden in hooge mate zorgbarend; reeds meermalen had Cocmus in de laatste dagen aan den kolonel Hoors versterking gevraagd en die ook ontvangen; telkens had hij tot zich getrokken, en in zijne kolonnes of in de garnizoenen van Ampel, Boejoelalie of Solo ingedeeld, wat aan de Drie Armen (Ambarawa) was beschikbaar gesteld; maar het gevaar klom met zijne magt en hij durfde Solo — in den letterlijken zin des woords — niet meer uit het oog verliezen. Den 12^{den} roofde en brandde de vijand reeds tussehen zijne stelling (Kartasoera of Kalitan) en de hoofdplaats, zoodat hij genoodzaakt was hem te gaan verdrijven. Met 200 man infanterie, de Djajang Sekars van BISSCHOF en een veldstuk, rukte hij hen te gemoet, maar hoewel zij misschien niet meer dan 5 à 600 man sterk waren, hielden zij moedig stand; hij moest drie zijner vier pelotons infanterie in het gevecht brengen en het vuur van deze, gepaard aan dat van het veldstuk en gevolgd door eenen aanval der ruitery, deed hen eindelijk afdeinzen.

Ten gevolge der rapporten, door Cocmus naar Djokjokarta gezonden, kwam de Generaal VAN GEEN den 15^{den} te Kalitan, met eene versterking van 80 man ruitery. Hij had gewenscht dat Cocmus hem dien dag ware te gemoet gerukt, ten einde, zoo de

kans gunstig stond, al dadelijk den vijand eenig belangrijk nadeel toe te brengen; maar op dringend verzoek van den resident van Solo MAC GILLAVRY was deze in zijne stelling gebleven. Niet zonder reden vreesden men voor het behoud der hoofdplaats, bij de eerste afwezigheid der Nederlandsche troepen, al was die van nog zoo korten duur. De moeilijkheden van allerlei aard namen bestendig toe; handel en vertier stonden stil, de levensmiddelen werden schaars en de vijand, wanneer hij van den oogenblik gebruik maakte, kon ligt bijval vinden bij een goed deel der bevolking, wat in zijn' ellendigen toestand verbetering wachte van iedere verandering. En niet alleen van het geringe volk, maar ook van de hoogereren in rang en stand, was die bijval te vreezen; in het vorige jaar had men immers gezien hoe een aantal Pangerangs Djokjokarta verlieten en naar den vijand overgingen, alleen dewijl hunne bezittingen overal werden geplunderd en vernield, en zij bij het heerschend gebrek geen kans zagen langer in hun eigen onderhoud en in dat van hun talrijk gevolg te voorzien (1). Bovendien had men reeds meer dan eene reden te gelooven, dat geheime zendelingen van DIEPO-NEGORO — allen dweepende priesters — ijverig op de gemoederen van de ingezetenen der stad werkten. Het tijdstip was haghelijk, en het is moeilijk te zeggen

wat er van het aanwezen der Nederlanders op Java zou geworden zijn, wanneer de leider van den opstand nog gedurende eenigen tijd een hoofdgevecht had kunnen vermijden; doch, hetzij door eene onjuiste beoordeeling zijner belangen, hetzij door andere omstandigheden, bij gebrek aan berigten van zijne zijde door ons moeilijk te doorgronden, hij deed het niet en gaf daardoor eene ons gunstige wending aan den oorlog.

De Generaal VAN GEEN, die ook de kolonne van LE BRON DE VEXELA uit Klatten had doen oprukken, kwam met zijne ruitery en de magt van dien hoofdofficier te Kalitan aan, weinig tijds nadat COCHUS het vrij stellige bericht had ontvangen, dat DIEPO-NEGORO zelf zich in of nabij Gawok en dus slechts eenige palen van Soerakarta bevond, en daar zijne strijdkrachten bij elkander scheen te trekken. Deze tijding had ten gevolge, dat LE BRON DE VEXELA Kalitan bleef bezetten en dat VAN GEEN onmiddellijk met zijne ruitery en de kolonne van COCHUS naar de hoofdplaats marcheerde, ten einde haar beter te kunnen beschermen. Den 14^{den} werden de berigten door COCHUS ingewonnen, niet alleen volkomen bevestigd, maar nog zelfs vermeerderd met dat van eenen voorgenomen aanval op Soerakarta. De Generaal VAN GEEN besloot DIEPO-NEGORO voor te komen en hem den 15^{den} October te gaan opzoeken.

De kolonel COCHUS kreeg bevel zich, langs den ouden weg naar Klatten, op Gawok te rigten; zijne magt was met een detachement pionniers vermeerderd, en voor de onderneming van dien dag werd

(1) Waaronder Prins BLITAN, broeder van Sultan SEPOE, die zich onlangs weder aan DIELL onderworpen had. Een goed deel zijner kostbaarheden was reeds door hem naar het fort gezonden; hij had dus aanvankelijk geen plan zich te verwijderen, maar beweerde er om de aangehaalde redenen toe verplicht te zijn geweest.

hem nog toegevoegd de ruitery door VAN GEEN medegebragt en 500 man infanterie van des Keizers troepen, benevens een barissan onder Prins NOTTO-KESOEMO. De majoor LE BRON DE VEXELA, die daags te voren met 50 Europeanen en 100 man van MANGKOE-NEGORO uit het garnizoen van Solo was versterkt geworden, zou nog bovendien ondersteund worden door Prins MATARAM met een zijner barissans, en moest langs den grooten weg marcheren tot voorbij Sangoong, om zich van daar naar Gawok te begeven. De beide aanvoeders hadden bevel hunne beweging zoodanig aan te vangen en te regelen, dat zij ten 8 uur voor Gawok waren en hij, die het eerste op den vijand stiet, moest twee kanonschoten doen, ten einde den anderen daarvan en van de plaats waar hij stond kennis te geven. De Generaal VAN GEEN, vergezeld van den Keizer, Prins MANGKOE-NEGORO en den resident van Solo, hield zich op bij de kolonne welke uit de hoofdplaats marcheerde.

Te Bakie zag COCHUS de eerste vijanden; hij liet de bepaalde seinschoten doen en hoorde kort daarna in het noordoosten, maar nog op grooten afstand, een vrij hevig kanonvuur. Zijne artillerie deed de opstandelingen eerst uit Bakie en vervolgens uit de eene dessa na de andere verhuizen, tot men de Djebol bereikt had, waar de Generaal VAN GEEN met den Keizer, Prins MANGKOE-NEGORO en den resident bleef stand houden. De ruitery moest tot dekking van den terugmarsch der genoemde hooge personen achterblijven, en COCHUS kreeg bevel met het overige de rivier over te gaan en den togt door de Sawah's voort

te zetten, dewijl het duidelijk was dat het gevecht, wat door LE BRON DE VEXELA geleverd werd, niet te Gawok plaats greep.

Toen COCHUS zijn marsch zoover in eene zuidoostelijke rigting had vervolgd, dat hij Gawok regt ten oosten had, hield hij halt en zond eene verkenning uit, ten einde LE BRON DE VEXELA op te zoeken; het was 10 uur geworden, men had nog niets van hem ontwaard en vernam zelfs zijn vuur niet meer.

De majoor LE BRON DE VEXELA had echter met vele moeilijkheden moeten worstelen; des morgens ten 4 uur was hij van Kalitan gegaan, maar reeds op een paal afstands van zijn bivak vond hij den grooten weg versperd, en van dit punt volgden de verhakkingen en doorgravingen elkaer van afstand tot afstand op, tot bij Sangoong, waar hij dien weg verliet en zich naar het zuiden wendde. Te Taripa stiet hij ten 7 $\frac{1}{2}$ uur op de vijandelijke voorposten, die met eenige kanonschoten werden teruggedreven en naar Soeka-Rodjo weken, in welk dorp de hoofdmagt der opstandelingen zich scheen te bevinden. De marsch der onzen ging door Sawah's en was dus uiterst moeilijk; de vijand, die zich met 5 à 4000 man voor Soeka-Rodjo had opgesteld, hen steeds ziende naderen, zond van zijne beide vleugels sterke afdeelingen uit, die blijkbaar in last hadden hen om te trekken en in den rug te vallen. LE BRON DE VEXELA liet dien ten gevolge zijne ruitery met de piekeniers en den barissan van Prins MATARAM regts om keert maken, en post vatten aan de rivier welke achter hem evenwijdig aan den grooten weg liep; op die wijze was de veilige terugtogt der kolonne, in

geval van tegenspoed, ten minste verzekerd. Met zijne infanterie en artillerie vervolgde hij nu den marsch, tot de vijand, zijn voordeel willende doen met de bezwaren, waarmede de Nederlanders reeds te kampen hadden, zijne geheele magt in beweging stelde. Eene ontzaggelijke groote halve maan vormende, kwamen zij onder een woest geschreeuw op hen aanrukken; maar LE BRON DE VEXELA maakte tijdig eene rugwaartsche beweging tot op een kerkhof, wat den omtrek genoegzaam beheerschte om het geschut eene voordeelige werking te verschaffen. De opstandelingen, door die beweging nog meer bemoedigd, naderden met de grootste stoutheid; doch LE BRON DE VEXELA, die zijne kolonne weldra in slagorde had geschaard, havende hen eerst met zijn kanon- en daarna met zijn geweervuur zoodanig, dat zij tot staan kwamen, zonder evenwel te wijken. Het vuurgevecht duurde eenigen tijd voort, tot de regter vleugel des vijands weder voorwaarts rukte om onzen linker aan te vallen; maar de brave Ambonnesche kompagnie, aangevoerd door kapitein von GRIESHEIM en de luitenants HEGGIE en EGIDJ, werd haar te gemoet gezonden en viel den vijand met zulk eene verwoedheid op het lijf, dat de geheele massa uit elkander en met groot verlies op de vlugt stooft. — Onderwijl had de artillerie en het overige der infanterie niet gerust; de opstandelingen telden reeds eene aanzienlijke menigte dooden en gewonden, maar niettemin bleef hun midden en hun regter vleugel onwrikbaar standhouden; voortdurend wisselden zij geweerschoten met de onzen en bleven zij hen met een oorverdoovend geschreeuw

uittarten. Eindelijk stelde LE BRON DE VEXELA zijne magt in beweging, slechts twee pelotons infanterie bleven tot dekking van het geschut achter en met de rest ging hij tot den aanval over. Dit had eenen gewenschten uitslag; de vijand koos op alle punten de vlugt en zelfs eene tweede linie, geheel uit boelkio's bestaande, hield niet voor de onzen stand. De *Mangkoe-Negoro's*, onder de leiding van den luitenant ROEPS, gedroegen zich uitmuntend en de luitenant MEULENHOF, met den inlandschen 1^{en} luitenant SATTJA, vervolgden den vijand met de bajonet, tot de vermoeijenis hen verpligtte halt te houden. Toen de kolonne zich herzameld had, trok zij naar Soeko-Rodjo, des vijands verlaten stelling en stak zijn gewezen legerplaats in den brand.

Het was op dit oogenblik dat de verkenning, door COCHUIS uitgezonden, de magt van LE BRON DE VEXELA vond; weldra hadden nu de twee kolonnes zich vereenigd om te zamen naar Gawok te marcheren, wat verlaten werd gevonden en waar Prins NOTTO-KESOEMO, met de troepen onder zijne bevelen, bleef post vatten. COCHUIS en LE BRON DE VEXELA keerden vervolgens naar hunne standplaatsen Solo en Kalitan terug.

De onzen hadden dezen dag, die wellicht over de toekomst van Java beslist heeft, slechts een inlandsch fuselier gewond, maar bij den vijand was het anders gesteld, hoogstbelangrijk was het door hem geleden verlies; nog gedurende vele dagen na den 13^{den} berigten de spionnen aanhoudend het vervoeren, naar alle zijden, van een aantal dooden en gekwetsten, en DIEPO-NEGORO zelf, die zich hier aan het

hoofd zijner troepen bevond, had twee kogelwonden — een boven de regterborst en een in de linkerzij — bekomen.

Vier dagen later greep er eene krijgsverringing plaats, die wel niet van grooten omvang was, maar toch een belangrijken indruk maakte, dewijl zij door den Keizer in persoon bestuurd werd. Z. H. stelde zich aan het hoofd van een deel zijner krijgsmagt, ten einde eene bende opstandelingen te verjagen, welke onder Pangerang PAPAT nog in de nabijheid der hoofdstad was achtergebleven; kapitein VAN GRIESHEIM werd hem met 200 man infanterie toegevoegd. Na de Djebol overgetrokken te zijn, had er een kort maar scherp gevecht plaats, wat den vijand weder een aantal dooden kostte en met zijne vlugt eindigde. Een peloton Ambonnezen, onder luitenant HEGGIE, en een peloton Sumanappers, onder luitenant MEULENHOF, bewezen daarbij de beste diensten. Het verlies der onzen bestond slechts uit 5 ligt gewonden, waaronder een Europeaan en een ordonnance des Keizers.

Deze kort na elkander behaalde overwinningen, hadden den moed der ahangelingen van DIEPO-NEGORO eenigzins verflaauwd en de hem toegevloeide landlieden zelfs weder gedeeltelijk doen verlooopen. Op den 15^{den} had hij een zwaar verlies geleden en was hij-zelf gewond geraakt, en op den 19^{den} waren de zijnen, onder aanvoering van den Keizer in persoon, verslagen; dit een en ander strekte niet weinig tot het doen dalen van zijn aanzien en het doen rijzen van het onze of dat onzer bondgenooten, en had ten

gevolge dat men te Soerakarta werkelijk weder vrijer adem haalde.

Terwijl dit alles in de nabijheid van Soerakarta voorviel, bleef het rondom Djokjokarta tamelijk stil; de verschillende bontings en posten werden nog wel bij herhaling verontrust, hetgeen onze bezettingen aanspoorde kleine togten in den omtrek te doen, maar ernstige gevechten grepen er niet plaats (1). Het aanwezig blijven van den vijand, al was het dan ook slechts in kleine stroopende benden, verhinderde echter het bezoeken der passers en bewerkte schaarschte van levensmiddelen, zoodat deze met vele andere behoeften van elders onder goed geleide moesten aangevoerd worden. Tusschen de onderscheidene krijgsveldrijven, in de laatste dagen voorgevallen, hadden de kolonnes van COCHUS zich dan ook met die taak moeten onledig houden. De bezendingen, die van Samarang te Boejoelalie aankwamen, werden door DE LEEUW naar Kalitan, vandaar door COCHUS in persoon naar Klatten en vervolgens van Klatten door LE BRON DE VEXELA naar halfweg Djokjokarta overgebracht, waar zij door eene kolonne uit die plaats in ontvangst werden genomen. Deze togten, tijdelijk gestaakt terwijl de vijand zich in zoo groote menigte rondom Solo ophield, konden thans weder meer geregeld hervat en met minder moeite volbragt worden, daar

(1) Reeds den 22sten September had de kapitein LE JEAN een zeer goed geslangden togt uit Klatten naar Gading gedaan, waarbij zich onderscheidende luitenant STEENBERGEN en de sergeant der artillerie LEMENT; maar den 19^{den} October werd kapitein MONSOIE, kommandant van Bantoelan, bij eene dergelijke gelegenheid door een piksteek gedood.

men bovendien, na het gevecht van den 13^{den} October, begonnen was het getal bentings te vermeerderen.

Een dezer nieuwe sterkten, die van Ladjoer bij Delangoe, werd door den kolonel COCHITS daargesteld; zijne kolonne bivakkeerde in de nabijheid en op den 24sten October was het werk begonnen. Het vervaardigen der benting te Singosarie, ter zelfder tijd ondernomen, was aan den majoor ROTHMALEN en het beschermen der werkzaamheden aan den majoor DE LEEUW opgedragen. Behalve deze werd door den majoor HENRICI nog eene andere te Banjoedono gebouwd, waarvan het werk

beschermd werd door troepen van MANGKOE-NEGORO; Pangerang NOTTO-KOESOEMO eindelijk hield zich onledig met het daarstellen eener kleine versterking te Sangoong.

In den aanvang beproefde de vijand, naar zijne gewoonte, alle deze werkzaamheden te verhinderen, doch van lieverlede besefte hij het vruchteloze zijner pogingen en zag hij den arbeid der onzen met meer lijdzaamheid aan (1).

(1) Den 28sten October onderscheidten zich in een gevecht bij de benting Singosarie, de luitenants GILLIJ en KLARINGS, de sergeant-majoor STEMMETZ, de sergeant WILLEMAN en de inlandsche sergeanten SEGRAT en SORAT.

GESCHIEDENIS EN BEOORDEELING

VAN HET

INFANTERIE-VUUR.

(Uit de nagelatene Geschriften van den Generaal-Majoor C. A. GEISWEIT
VAN DER NETTEN).

(Vervolg van N°. 2, Blz. 59 en Slot.)

Alhoewel nu de infanterie in de laatste jaren eenen hoogen trap van volkomenheid heeft bereikt, is er toch nog een aanmerkelijke weg ter volmaking voor haar over, waarom het geheel en al ongepast zou zijn zich met het bestaande te vreden te houden en te blijven stilstaan, zonder zich de wenken en aanwijzingen ten nutte te maken, welke het rusteloos onderzoek ter verbetering heeft aangeprezen, en die zoo- wel het technieke der wapening, als het

onderrigt en taktisch gebruik van het kleine vuurgeweer betreffen.

Als resultaten der proefondervindelijk ter invoering aangeprezen veranderingen en verbeteringen van het infanterie-geweer, schijnt zich bijzonder aan te bevelen het *bruinmaken der loopen* en van het slot, daar zulks zooveel tot bewaring van het geweer bijdraagt, hetwelk door het blank houden zoo spoedig bedorven wordt en daarenboven de trefzekerheid zeer in den

weg staat. Een afdoend getuigenis hiervoor geven zoowel de uitstekende Amerikaanse scherpshutters als de Engelsche infanterie, wier vuur zulk een beslissend overwigt op dat der Franschen getoond heeft te bezitten. Wenschelijk is de algemeene invoering van het percussiegeweer, volgens de meest goedgekeurde stelsels ingerigt, voornamelijk dat waarbij de ontvlaming door de regtstreeksche rigting van het vuurkanaal en het links boven den loop geplaatste aanbeeld en haan, het meest verzekerd wordt; van welk aanbeelde of schoorsteentje het gladde boven het gegroefde de voorkeur verdient; de staartschroef (zoogenaamde patent- of congreve-), bevat de kamer, hetgeen bij de getrokkenne loopen volgens DELVIGNE PONCHARA volstrekt vereischt wordt; terwijl de *vereeniging* van den loop, door middel van een *haak aan de staartschroef*, in plaats van op de gewone wijs die bij de jagtgeweren gebruikelijke aannemende, het schoonmaken van het geweer zeer bespoedigt en gemakkelijk maakt.

De zwarigheden welke met het opzetten der zundkapjes gepaard zijn, hebben op middelen bedacht gemaakt om die door onderscheidene kunstmatige inrigtingen weg te nemen, hetzij aan het slot zelf door bijzondere opzetten, hetzij door *vereeniging* met de patroon; doch hoe zinrijk ook uitgedacht, die middelen bleken alle, even als die om de lading van achteren te bewerkstelligen, te kunstig zamengesteld om tot oorlogsgebruik in de handen van den soldaat te kunnen gegeven worden. Het algemeen gevoelen vereenigde zich om aan de eenvoudigste wijs van

opzetten der kapjes met de vingers de voorkeur te geven, en deze in een bijzonder zakje te plaatsen, terwijl men die voor de beste houdt, welke, grooter dan de gewone tot jagtgebruik, met een rondgaanden platten rand en van 4—6 insnijdingen voorzien zijn.

Iets waaraan de meeste behoefte en dat het ligtste te verbeteren is, is het toevoegen van een behoorlijk vast vizier op de staartschroef en van een korrel op den loop, wijl zonder dit nimmer een behoorlijk vizierschot verkregen of trefzekerheid verworven kan worden. Zoodanig vizier met een schuifplaatje, waarvan de juiste insnijding bij het schijfschieten nagespoord en dat alsdan met schroefjes vastgesteld wordt, vereenigt genoegzame juistheid met bestendigheid, welke andere kunstige vizieren missen, en geeft eene vizierschootwijdte op den gewonen vuurafstand.

De loopslengte heeft menigmaal stof tot bedenking gegeven, daar die, welke bij het Fransche algemeen nagevolgde model, zelfs bij het verkorte Nederlandsche model gevonden wordt, voor manschappen van middelmatige gestalte de lading en, door topzwaarte, ook het aanleggen moeilijk maakte, zoodat zij in beide opzigten aanmerkelijk bij het Engelsche geweer achterstond, dat slechts eene lengte van 1 Ned. el bezit. Daar nu de ondervinding bewezen heeft, dat dit geweer eene voldoende schootsverheid bezit, en bij het ware gebruik als blankgeweer, vooral door eenige vermeerdering van de lengte der kolf en bajonet, allezins toereikende is; daar het voorts bij het tweegelede-erengevuur geene wezenlijke nadelen veroorzaakt en onge-

meene voordeelen door gemakkelijker behandeling aanbiedt, zoo zou men het raadzaam mogen achten deze loopslengte als algemeene norm aan te nemen.

De vorm en lengte van de *kolf* leverden een der grootste hindernissen tegen de trefzekerheid op, waarvan de vergelijking tusschen die van een jagtgeweer of buks, met die van de gebruikelijke soldatengeweren het duidelijkste bewijs gaf; en zoo dit geene aanmerkelijke verandering ondergaat, en zonder vizier en gebruieneerden loop blijft, zal ook de beste schutter zich met geene trefzekerheid durven vleijen. De kolf is te kort, te regt, terwijl de bovenscherpste en de ten onpas in eenen verkeerden zin uitgesnedene wang het zeer moeilijk maakt om het oog in de vizierlijn te plaatsen, en daardoor den schutter aan de geweldigste wangstooten blootstelt. Voormaals, toen men alles tot het massavuur bepaalde en den horizontalen aanleg, zonder individueel doelnemen, genoegzaam achtte, kon zoodanige korte regte kolf voldoende, en bij den aanslag uit de loodregte stelling bij het vaardig maken, zelfs voordeelig zijn, daar alsdan niet te duchten was, dat bij het niet genoeg uitstrekken van den linker arm, de kolf onder den arm, in plaats van tegen den schouder zoude komen. Sints men daarentegen het nederbuigen van het hoofd op de kolf en het plaatsen van het oog in de gezigtlijn heeft beginnen te eischen, valt het gebrekkige te zeer in het oog om het niet te verbeteren. De te regte kolf veroorzaakt dat de man, alleen de vizier-korrel op het doelwit rigtende, veel te hoog schiet, zonder daarbij het hoofd, uit vrees van de wangstooten,

genoegzaam te buigen, of zulks geheel nalaat. Meer geoefenden trachten zulks eenigermate te gemoet te komen, door de kolf bij het aanleggen zooveel mogelijk te verheffen, zoodat zij met de punt tegen het bovenste van de schouderbuiging komt, in plaats van met de geheele ondervlakte tegen deze aan te leunen; de terugstoot, nu op eene zoo kleine oppervlakte werkende, wordt daardoor bijna ondragelijk.

Hoezeer het algemeene oordeel het nut eener meerdere kromming erkende, stond daartegen eene niet min gewigtige bedenking in den weg; te weten: de meerdere aanleiding die het wegsnijden der houtdraden tot het breken der kolven moest opleveren. Wij gelooven dat dit echter voor een aanmerkelijk deel kan verminderd worden, door de kolf aan de benedenzijde te verbreden en aan de boven-achterzijde eenigzins te verminderen, waardoor, in verband met het op de kamer geplaatste vizier, de vizierlijn eene aanmerkelijke verhooging en de steunvlakte tevens eene grootere aanraking van den schouder verkrijgt. Wij oordeelen dus, dat, zoo men de kolf eenigzins verlengt en benedenwaarts verbreedt, de aanleg grootelijks verbeterd en de vrees voor den terugstoot zeer verminderd zou worden, vooral wanneer aan de wang, in plaats der doellooze insnijding, een wang in gelijken vorm als bij de gebruikelijke buksen of jagtgeweren aangebragt werd.

Men zoude verder kunnen beproeven, in hoe verre het raadzaam en voordeelig mogt bevonden worden, om aan de rechterachterzijde der kolf eene kleine bergplaats, door eene veerschuif gesloten, op gelijke

wijs in te rigten als bij de jagerbuksen plaats heeft, met het oogmerk om daarin een zeker getal zundkapjes te bergen; misschien zou zulks het beste door eene *porte-capsule* kunnen bewerkstelligd worden, bestaande uit een plaatje van een zeker getal regthoekig op hetzelfde gestelde korte ijzeren stiften, ter dikte van het schoorsteentje of aanbeeld, op welke de kapjes uit het zakje achtervolgens opgezet en bij het laden gemakkelijk gevat kunnen worden; bijzonder bij de lading te paard schijnt dit aanmerkelijke voordeelen te beloven.

De moeilijkheden bij de lading zouden al verder door eene doelmatige inrigting van den laadstok kunnen verminderd worden. In de gevallen die eene versnelde vuurwerking vorderen, is het onbetwistbaar, dat de lange laadstok, welke omgekeerd moet worden, in de geslotene gelederen eene menigte hindernissen veroorzaakt, welke bij den cilindrieken geen plaats hebben. De bolronde conieke gedaante van zijn dikke einde heeft daarenboven eene dubbel nadeelige uitwerking, door dat het harde staal van den kop de wanden der ziel, uit zacht ijzer bestaande, bij het inwerpen van den laadstok schadelijke indrukken toebrenge; zoo ook den kogel kneust en diens voorzijde ongelijkheden geeft, welke hem door den weerstand der lucht op de ongelijke vlakten van de vizierlijn doen afwijken.

De juist bepaalde mindere loopslenge beneemt ook den laadstok een deel zijner moeilijkheden bij het omkeeren, terwijl het aannemen van den cilindrieken vorm de ladingswijs evenzeer vereenvoudigt als

bespoedigt. — De beide uiteinden behooren met koper bekleed en komwijze uitgehoud te zijn, overeenkomstig het segment van den kogel, waardoor deze bij het aanzetten evenmin beschadigd kan worden, als de wanden der ziel door het aanstooten van den laadstok. Aangezien de overal even dikke cilinder-laadstokken eensdeels het gewigt zeer vermeerderen, anderdeels bij de lade eene aanmerkelijke dikte vereischen, schijnt de beste inrigting van den laadstok te zijn die, welke van boven een' breeden kop heeft, welke daaronder een palm vermindert tot aan de laadstokpijp, waar hij weder iets in dikte vermeerdert en tot $\frac{2}{3}$ van onder afneemt; vervolgens tot het einde weder verdikt tot de middellijn welke gewoonlijk dit soort van cilinder-laadstokken bezit. Aldus is de laadstok geschikt om overeenkomstig den eisch der omstandigheden gebruikt te worden: omgekeerd met het breede einde, wanneer eene meer naauwkeurige lading tot trefzekerheid op aanmerkelijken afstand vereischt wordt en de tijd zulks toelaat; vordert daarentegen de nabijheid van den vijand, of andere omstandigheden, de snelle herhaling van het vuur, zooals bij stormverdediging, straatgevechten of kavallerie-aanval, waarbij de kleine onregelmatigheden van den kogel geene belangrijke afwijking veroorzaken kan, dan bedient men zich van den laadstok op de gewone wijs. Men kan zulks door het kommando gezwinde lading aankondigen, waarbij met vrucht ook van de dubbele lading met twee kogels gebruik kan worden gemaakt, zooals ook van die met eenige loopkogels, in navol-

ging van hetgene bij sommige troepen is ingevoerd.

De medevoering der *munitie* door den soldaat, is een nog onbepaald vraagstuk, daar die in de patroentasch en den randsel aan wezenlijke en groote ongemakken onderhevig is; eveneens verschilt men, in geval van invoering der slaggeweren, over de voegzaamste plaatsing en berging der *zundkapjes*.

Veelal schijnt men over te hellen, om de groote over den schouder gedragen patroentasch te vervangen door andere, kleinere, aan een' verschuifbaren gordel bevestigd, terwijl de reserve-munitie, in plaats van in, ter zijde van den randsel, in daar aanwezige voor regen en ontvlaming gewaarborgde lederen of blikken bergplaatsen geborgen worden, en de voorraad slagkapjes op soortgelijke wijze dáár of in een vak van de patroentasch bewaard worden, om naar de behoefte in het daarvoor dienende zakje of doosje overgestort te worden. Opmerking verdient het denkbeeld van DELVIGNE bij de uitrusting der ligte infanterie, om deze, in plaats van patronen en tasch, een koperen *kruidhoorn* te geven, die 150 ladingen kruid bevat, terwijl de kogels afzonderlijk medegevoerd worden; door welke wijze de groote belemmering van het maken van patronen na eenen hardnekkigen veldslag grootelijks uit den weg zou zijn geruimd, die nu niet zelden de voortzetting der bewegingen zeer belemmert. — Door het kruid in pakjes van 50 schoten te verdeelen, wordt de uitdeeling zeer bespoedigd, en door een omslag van waterproef-papier het kruid voorzeker beter bewaard dan in de pa-

tronen. Dit voorstel is evenmin nieuw als onuitvoerbaar, daar de kruidhoorn in vroegere tijden algemeen door de infanterie tot berging van het pankruid werd medegevoerd, en tegenwoordig de nieuw opgerigte jagerkorpsen in Frankrijk ze onder hunne uitrusting hebben ontvangen. Wij gelooven dat het in alle gevallen voordeelig zou zijn de jagers bij hunnen voorraad van patronen, daardoor in de gelegenheid te stellen, om in onvoorziene gevallen het gemis van deze aan te vullen.

Eene merkelijke verbetering is de uitvinding om de kogels te stempelen, in plaats van ze te gieten, wijl deze daardoor zoowel meer vastheid als bolrondeheid moeten verkrijgen, te meer zoo men bij de getrokene geweren de aandrukking te niet maakt, om voor deze geweren eenigzins zóódanige langwerpige kogels te bezigen, dat zij, na de in de kamer ondergane uitzetting door het aanzetten van den laadstok, de bolvormigheid nabijkomen, naardien genomen proeven bewezen hebben dat zoodanige kogels meer trefzekerheid opleveren.

Als blank wapen voltooit de *bajonet* de inrigting van het geweer, hetwelk daardoor in geduchtheid alle vroeger bekende wapenen overtreft, zonder dat wij evenwel de mogelijkheid tot verbetering ook hierin zouden ontkennen, zoowel door eenige verandering in den bestaanden vorm, als door eene, ten minste gedeeltelijke invoering van eene anders gewijzigde. Deze verandering zou bij de bajonet kunnen bestaan in de verlenging der *kling* tot 0,5 palm, welke wij als het uiterste, en tevens voldoende der lengte achten die er aan gegeven moet worden. Nevens deze is de hoofd-

voorwaarde, om sterkte, stevigheid en ligtheid zooveel mogelijk te vereenigen, welk een en ander nog al iets bij de onderscheidene in gebruik zijnde te wenschen overlaat. Zulks schijnt bewerkt te kunnen worden door de punt, in de strekking van den middelrug, eene meerdere ijzerdikte te geven en tot eene zoogenaamde dolkpunt te slijpen, voorts, door dezen middelrug eene meerdere verhooging te geven, en de kling benedenwaarts 0,02 duim te verbreedden, hetgeen ze eene grootere stevigheid zal verschaffen, terwijl de kling door doelmatige uitslijping de noodige ligtheid blijft behouden. Ook de ongenoegzame sterkte, welke de bogt der Fransche bajonet te laste gelegd wordt, kan gemakkelijk weggenomen worden, door ze eenen ovalen vorm te geven, waarvan de grootste middellijn met de verlenging van de kling overeenstemt.

De voorgestelde en in Frankrijk bij sommige korpsen ingevoerde sabel-bajonet verdient alle overweging, daar deze de beide hoedanigheden van een geducht wapen en uitnemend gereedschap vereenigt, en, tevens het zijgeweer als onderscheidingsteeken voor de onderofficieren en keurkorpsen vervangende, veel belemmering en kosten bespaart. De sterke kling maakt het geweer tot een geducht slag- en houwapen, dat in uitwerking tegen de voormalige hellebaarden en partisanen niet achterstaat, terwijl het door de losse metalen greep tot zijgeweer omgevormd, als fascine-mes, voor alle werkzaamheden ruim zoo goed geschikt is als de sabel die in oorlogstijd daartoe gebruikt wordt, zooals tot het kappen van kreupelhout, heggen

en takken bij het bouwen van hutten, enz. Gezegde sabelbajonet ontslaat van de belemmering die de sabel bij alle snelle bewegingen veroorzaakt, en vermindert het gewigt dat de troepen nutteloos moeten torschen. Als onderscheidingsteeken vervult het ten volle de behoefte, welke het overoude vooroordeel zeer ongaarne zou missen, daar het geen minder sierlijk zijgeweer dan de sabel oplevert, en deze in nuttigheid en mindere belemmering ver overtreft.

De oorlogsomstandigheden hebben menigvuldig het voordeel aangeduid, dat de aanwending van een vuurwapen zou opleveren, hetwelk, door overtreffende schootsverheid, trefzekerheid en grootere uitwerking door zijn zwaarder kaliber, in omstandigheden te weeg kon brengen, waartoe de algemeen gebruikelijke vuurwapenen onvoldoende waren. Het is dit denkbeeld wat de krijgsvaren Hertog VAN ALBA bij ieder vaandel voetvolk 15 der uitgelezenste manschappen met *musketten* deed wapenen, welke kogels van 2 oncen schoten en de grootste diensten in belegeringen en veldslagen deden. Als navolging daarvan bleven de dubbelhaken en walmusketten van dergelijk kaliber nog lang in den vesting-oorlog in gebruik, terwijl de beroemde Maarschalk VAN SAXEN, het voordeel doorziende dat van zoodanig vuurwapen in den veld-oorlog te wachten was, zijne zoogenaamde *amusetten* aanprees, om zoowel tegen troepenmassa's als tegen vijandelijke batterijen gebruikt te worden.

Met de toenemende vermeerdering van het geschut en de eigenaardige meening nopens het infanterie-vuur onder en sedert

FREDERIK den Grooten, ook later in de oorlogen der Fransche omwenteling door de geheel veranderde krijgswijze, werden deze wapens geheel en al uit het oog verloren, tot dat de meer en meer veldwinnende opmerkzaamheid op het gewigt der schiet-oefeningen, ook de aandacht vestigde op dit soort van wapenen en het nut dat uit hun doelmatig gebruik kon getrokken worden. Hieraan had het getrokken *fransche wal-musket* zijn oorsprong en gebruik in Algerië en voor de citadel van Antwerpen te danken. De ondervinding deed wel de eigenaardige onvolkomenheden van dit wapen opmerken, maar ook de voordeelen van zijne toepassing bij eene doelmatiger inrigting inzien, welke de uitvinding van PONCHARA DELVIGNE scheen te beloven en genomene proeven schenen te bevestigen.

DELVIGNE stelde voor, om soortgelijke buksen van $\frac{1}{14}$ ℞ kaliber aan een zeker getal der beste schutters van genoegzame lichaamssterkte te geven; indien deze buksen al een gewigt van $\frac{1}{3}$ meer dan het gewone geweer ($7\frac{1}{2}$ à 8 Ned. ponden) mogen bezitten, kunnen zij evenmin groote zwarigheden tegen hunne behandeling en medevoering opleveren, als vroeger de musketten van ten minste gelijke zwaarte, terwijl de muskettiers nog met eene zwaarwigtige ijzeren wapenrusting en helm beladen waren. Hetzelfde hulpmiddel tot ondersteuning in den aanleg en tot trefzekerheid, namelijk de vorketstok, kan geen de minste hindernis opleveren, terwijl de veelzijdige voordeelen die het aanbiedt geenszins hersenschimmig schijnen.

Zoodanige verdragende en juisttreffende vuurwapenen moeten de strijdbaarheid der

infanterie in vele gevallen grootelijks vermeerderen; zij kunnen de orde in gesloten massa's, zoo van infanterie als kavallerie slopen, en aanmerkelijke verliezen toebrengen op afstanden, waarop de gewone vuurwapens onwerkzaam blijven en alleen geschut iets uitwerken kan; tegen artillerie, welke eerst op 4 à 500 schreden met schroot eenige uitwerking voortbrengt, kan een aantal dezer geweren, welke op dien afstand met groote trefzekerheid werken, zoowel stoffelijk als moreel met overwigt kampen, de bediening bedremmelen en wegschieten, of wel op dezen en nog verderen afstand, met de daartoe ingerigte brandkogels, de munitie-kisten doen ontvlammen en daardoor de artillerie, welke het gelukken van een' kavallerie-aanval voorbereidt, verplichten op eenen eerbiedigen afstand te blijven, waarop alleen de kogel werken kan. De vereeniging van een aantal dezer schutters, die in eene omvattende stelling hun vuur tegen stukken geschut vereenigen, is in staat eene opgereden batterij tot zwijgen te brengen en tot den terugtogt te nopen, of hare stormende vermeestering voor te bereiden, daar de trefkansen van het artillerie-vuur tegen het buksenschot verre achterstaan, te meer daar het terrein geen den minsten invloed er op heeft, en daarentegen de werking van het schrootvuur vaak geheel onbeduidend maakt, even als de verspreide orde die van den enkelen kanonkogel.

Niets is meer geschikt om de stoutheid van vijandelijke flankeurs in te toomen, welke de infanterie in hare bewegingen ontrusten, of een' kavallerie-aanval vooraf gaan, om haar tot ontijdig vuren te ver-

lokken, dan zoodanige standbussen; even-zoo om de orde der aanrennende eskadrons en den zamenhang van den aanval reeds op eenen afstand te verbreken. De zijn vuur bewarende geslotene troep kan alsdan door een enkel geleder-salvo op 50 schreden afstands den kavallerie-aanval beslissend afslaan. De overige scherpschutters nemen hun doelwit op de officieren.

Wij zouden geen geschikter wapen kennen tot dekking van het geschut tegen de zwerfende aanvallen der ruitery en het indringen van stoute waaghalzen, alsmede om bij minderheid van kavallerie deze te ondersteunen. Het ontzag dat de kozakken en andere oostersche ruitery voor het geschutvuur betoonden, schoon de hen toegebragte nadeelen meerendeels slechts denkbeeldig waren, deed menigmaal het voordeel inzien dat van ver- en zekerdragende vuurwapens, gelijk dubbelhaken, zou getrokken zijn geworden; de Franschen hebben deze opmerking dan ook niet in den wind geslagen, daar zij in den oorlog in Afrika de wal-musketten met goed gevolg tegen de Arabische ruitery hebben aangewend, en de best geslaagde proeven hebben genomen van korpsen met getrokken geweren gewapend. Ten gevolge daarvan zijn dan ook de scherpschutter-bataillons, ingerigt op den voet van dat van Vincennes, aanzienlijk vermeerderd.

Bij eene verdedigende stelling kunnen zoodanige buksen de aanrukkende vijandelijke massa's op aanmerkelijke afstanden reeds gevoelige verliezen doen ondergaan, en het bijna onmogelijk maken door eenen vernauwenden doortogt ten aanval aan te rukken, wanneer een aantal met deze

busken gewapende scherpschutters hun vuur omvattend vereenigen. Achter eenige terreinvoordeelen of verschansingen overtreffen deze buksen, in meer dan een opzigt, de uitwerking van het kanon, bepaaldelijk ook in duurzaamheid, daar het kanon, door overmatig en voordeelig geplaatst vijandelijk geschut, in korte oogenblikken reddeloos en onbruikbaar kan geschoten worden, terwijl scherpschutters altijd gelegenheid vinden zich tot het laatste oogenblik er aan te onttrekken, en alsdan in het beslissendste tijdstip werkzaam kunnen optreden.

Hebben wij in menig voorval gezien, hoe tirailleurs met hunne gewone geweren de door wallen gedekte en zelfs door schietgaten grootendeels verborgene stukken, door het neerschieten der bedieningsmanschap, in korten tijd tot zwijgen bragten, en voorts door den ingeboezemden schroom het naauwkeurig doelen belemmerden; terwijl zulks de belegeringswerken veel meer bevorderde dan geschutbatterijen hadden kunnen doen, zoo mag men dit in veel hooger trap, zoowel van de gewone, als zwaardere getrokken geweren verwachten, waarmede in de derde parallel en op de loopgraafkatten geplaatste schutters voorzien zijn.

Bijzonder groot kunnen de diensten dezer wapenen in belegerde plaatsen zijn; hun juist en ver treffen kan in menige gelegenheid groote schade toebrengen en voorzekerde verkenningen van de plaats ten uiterste bezwaarlijk maken, daar geen officier, zonder zich aan 't grootste gevaar bloot te stellen, zal wagen binnen het bereik dezer moorddadige wapenen, de verkenning der werken te beproeven. De schootkracht

der kogels drijft deze zelfs door rijbossen en schanskorven heen, en moet alzoo de nadering door de sappen ten uiterste vertragen.

Welke volkomenheid de hedendaagsche artillerie door verbetering van het materieel, meerdere bekwaamheid van het personeel en beweegbaarheid ook heeft verkregen, menige gevallen en omstandigheden komen er toch voor, waarin de strijdkracht der infanterie, te kort schietende om de beslissing te bewerken, de medewerking der artillerie te vergeefs inroept, daar deze of niet ter plaatse aanwezig is, of door terreinen wegverhindernissen de infanterie niet heeft kunnen volgen; getuige, onder anderen, de beruchte affaire van Krasnoi, waar al de heldenmoed van NEWEROWSKI en zijne scharen hen niet zouden hebben kunnen redden, zoo slechts 150 standbuksen de aanvallen der fransche ruitery hadden kunnen ondersteunen, toen deze de tijdige en genoegzame medewerking der rijdende artillerie miste, die, door terreinhindernissen opgehouden, het beslissend oogenblik had moeten laten voorbijgaan, om het zamengepakt verband der Russische massa te slopen.

Menigvuldige andere gelegenheden hebben levendig de behoefte, zoowel als het voordeel van een vuurwapen doen gevoelen, dat een tusschensoort tusschen het geweer en het geschut uitmaakte, en door meerdere schootkracht en verdere dragt dan het algemeene infanterie-wapen, gepaard met gelijke vervoerbaarheid, het gemis van het grof geschut in zekere maat kon aanvullen, wanneer omstandigheden en grondgesteldheid verhinderden dit mede

te voeren, of zijne werking onbeduidend maakte, zooals: slechte wegen, onbegaanbaar terrein, bosschen en bergstreken, uitputting der paarden, of ook vlakten waarin de infanterie aan den aanval van ruitery en geschut blootgesteld was, zoodat het nut van bedoeld wapen wel aan geen twijfel onderhevig kan zijn.

Is bij de heerschende strijdwijze in verspreide orde en uitbreiding der schietkunst, de officier oneindig meer aan het gevaar blootgesteld van door de vijandelijke schutters ten doel genomen te worden, zoo vordert zulks dat alles wat hem onderscheidend in het oog kan doen vallen, van hem verwijderd worde. De dure lessen der ondervinding hebben dit den Engelschen en Russen, in hunne bloedige kampen met de uitstekende Amerikaansche en Tscherkessische schutters, zóózeer doen gevoelen, dat zij hunne officieren alles deden afleggen wat hen op eenigen afstand als zoodanig kon doen erkennen, terwijl meer dan ooit het gewigt wordt gevoeld dat de leiding van bekwame officieren of hun verlies in de schaal van den gevechtskans leggen moet; en, behalve de even nuttelooze als gevaarlijke onderscheiding der sjerpen en pluimen, is er wel niets geschikter om de schutters in staat te stellen de officieren op de uiterste schootwijdte ten doel aan te wijzen, dan wanneer deze door eene geheele andere wapening in het oog vallen, met het onvermijdelijke gevolg van nutteloos getroffen te worden, als zij, overeenkomstig hunnen pligt, de ondergeschikten door hun voorbeeld willen aanmoedigen en zich daartoe eenigermate blootstellen. Gaat men den gang der ge-

vechten in de laatste oorlogstijden na, dan kan men de onevenredigheid der getroffen officieren tot die der manschappen niet voorbijzien, als welke die hunner wederkeerige getalsterkte verre te boven gaat, en waaraan grootendeels den ongunstigen uitslag van menige onderneming kan geweten worden, even als de oorzaak dat zij getroffen werden aan de zoo noodlottige onderscheidingsteekenen te wijten is, die hen aan de vijandelijke scherpschutters bij voorkeur ten doel deed strekken.

De vorenstaande beschouwingen leiden van zelve tot de gevolgtrekking nopens

de volstreckte waarde der door technieke, taktische en zedelijke volmaking zooveel mogelijk verbeterde infanterie, even als tot die nopens de betrekkelijke waarde der onderscheidene wapens. De infanterie moet daardoor een gewigt in de krijgsvoering verkrijgen, welke zij vroeger nimmer heeft bezeten en die haar zonder mededinging den rang van het eerste en hoofdwapen des legers doet toekennen. Naarmate haar werkkring zich hierdoor uitbreidt, moet die der andere wapenkorpsen inkrimpen, en wordt het waarschijnlijk, dat de krijgsvoering eene geheele wijziging zal bekomen.

IETS OVER HET VOORSCHRIFT

OMTRENT

DE WAPENS, DE MUNITIE EN DE SCHIETOEFENINGEN DER INFANTERIE.

Te BREDA, ter Boekdrukkerij van de Gebroeders NLS, 1851.

(INGEZONDEN.)

De woordentrits: *wapens, munitie, schutters*, behoort gewisselijk tot de voornaamste, die men met het oog op de krijgsvoering zoude kunnen vormen; gevolgelyk zal een voorschrift, de wapens, munitie en schietoefeningen ten onderwerp hebbende, onder de belangrijkste gerangschikt kunnen worden, waarvan een welgeordend leger behoort voorzien te wezen. — Zulk voorschrift zal, uit den aard der zaak, boven anderen moeten uitmunten door volledigheid, en de zamenstelling er van eene groote mate kennis en zorg verei-

schen. — Wie hier der zaak geen meester is, sla geene handen aan den arbeid; zijn pogen zoude slechts onrijpe vruchten voortbrengen. KNIGGE'S «*Streef naar volkomenheid*» geldt vooral ook bij de zamenstelling van zulk voorschrift, en iedere verbeterbare onnaauwkeurigheid, de minste overtolligheid, die men er in aantreft, mag als een gebrek in rekening gebragt worden, al behoeft het oog een kunstglas ter harer ontdekking. — Er mag geen jota te weinig, geen tittel te veel in opgenomen zijn. — Om dit een en ander hebben wij

het boekje, waarvan wij den titel boven dit opstel schreven, aan een onderzoek onderworpen, waarbij onze aandacht zoowel op den inhoud als op den vorm gevestigd werd. — Maar bij dat onderzoek hebben wij, helaas, gebreken gevonden, tot welker ontdekking het zelfs niet zeer scherpziend oog het kunstglas zoude kunnen ontberen. — Wanneer wij hier van gebreken gewagen, dan bedoelen wij gebreken die men had kunnen vermijden; kinderen van zorgeloosheid en mindere zaakkennis; gebreken voor wie de woorden: «*errare humanum est*,» geene verschooning zijn; meetbare grootheden, die wij kunnen aantoonen en waarvan wij er aantoonen zullen.

De eerste maal dat wij het boekje in de hand namen, sloegen wij toevallig daarvan pag. 5 op; keerden het blaadje om naar pag. 6, 7, enz.; maar welke eene ontmoeting? Eene gevierendeelde menschenmassa! hoevele koppen, lijven, halzen, neuzen, borsten, tanden, hielen, ribben, ruggen, voeten, lippen, nagels, vonden wij daar door elkander liggen. — Inderdaad, wij geraakten in twijfel of wij, in stede van een voorschrift omtrent de wapens enz., een *cours complet d'anatomie* in de hand hadden genomen. Er werd een onweêrstaanbare ontledingslust in ons opgewekt; wij grepen naar het mes van PERRY, en zie hier onze analyse van het aan het hoofd dezes genoemde voorschrift.

De samenstelling van dit werkje moet geschied zijn met het oogmerk, om daardoor of eene Handleiding, of een Reglement te leveren. In beide gevallen evenwel is die samenstelling, zoowel betrekkelijk

den inhoud als ten opzichte van stijl en redactie, gebrekkig te noemen. — Het volgende strekke hier ten betoog:

Volgens de Algemeene Bepalingen (pag. 1) moet het kader bijzonder bekend zijn met onder anderen: de §§ 10—17. — Deze §§ maken het anatomisch kabinet uit waarvan wij hierboven spraken. — Zij leeren de namen noemen der *geheelen* en *hoofddeelen* der infanterie-wapens en der verdere voorwerpen die tot de wapenuitrusting behoorren; voorts de namen der onderdeelen, en daarbij de namen der onderdeelen van de onderdeelen, die wij duidelijkheidshalve algebraïsch zullen uitdrukken door: onderdeelen². — Bij dit alles wordt met zooveel angstvallige naauwgezetheid in details getreden, dat het ons ten hoogste verwonderde, toen wij de exercitie-patroon met hare hoofddeelen (schijfjes leder en pikdraad) vermeld vonden, zonder eene onderverdeeling als deze:

aan de lederen schijfjes onderscheidt men verder het boven- en het onder-cirkelvlak, zoo mede den rand of het cilindrisch oppervlak, en

aan den pikdraad, het pik en den draad.

Dat nu het kader, ter rigtige behandeling der wapens en toebehooren, eenige kennis van die wapens en hare deelen hebben moet, zal niemand weerspreken; maar zeer is het te betwijfelen, of het kader daarbij noodig heeft zóó verre in bijzonderheden te treden, als door het gevorderde bijzonder bekendzijn met die §§, het geval wordt. — Waartoe zou dit vereischt kunnen worden? Niet tot beter begrip van wat het boekje overigens bevat. — Niet omdat het bij het onderrigt

der rekruten kan te stade komen. Evenmin eindelijk, omdat het kader daardoor begripen kan waarom de wapens zoo als nu, en niet anders zijn ingerigt, of er uit afleiden, aan welke vereischten bijv. een geweer voldoen moet, om zoo volkomen mogelijk aan zijne bestemming te beantwoorden.

De 10 pagina's van pag. 18—28 (§ 52, 2^e Afdeeling) zijn voor den onderofficier en korporaal overbodig te achten, en waarschijnlijk daarom (pag. 1) niet genoemd onder dat waarmede het kader bijzonder bekend zijn moet. Maar waartoe dan die 10 pagina's in het voorschrift opgenomen? Voor den officier? om den officier en vooral zoo deze als officier van wapening of compagnies-kommandant moet optreden, tot handleiding te strekken, bevatten die 10 pagina's, en evenzeer de §§ 10—17, veel te weinig. — Welk officier zal zich op kennis van de wapenleer kunnen beroemen, wanneer die kennis zich bepaalt tot wat die §§ en pagina's daarvan bevatten.

Voor een reglement is derhalve dit gedeelte van het voorschrift te uitgebreid, voor eene handleiding is het te bekrompen.

In de 2^e Afdeeling hadden wij gaarne, nevens de kenteekenen van slecht kruid, de verschijnselen vermeld gevonden, die men bij het schieten met slecht kruid waarneemt, en de middelen waardoor de schutter daarin eenigermate kan voorzien; voorts misten wij hier de opgave van middelen waardoor de schutter zijne munitie van kleine beschadigingen, als vochtigheid, kleine scheuren enz., kan herstellen.

In de 5^e Afdeeling, die de schietoefeningen en het beoordeelen van afstanden

ten onderwerp heeft, hebben wij vruchteloos gezocht, naar eene beknopte en duidelijke beschrijving en verklaring der kogelbaan in het algemeen, maar vooral naar die van het geweer waaruit de schoten bij deze oefeningen gedaan worden. Dat zoo iets te huis behoort in eene Handleiding wordt zeker door niemand betwist; maar ook een Reglement behoort dit een en ander te bevatten, ten minste zoo men wil dat de reglementaire bepalingen aangaande het rigten, althans door het kader, niet alleen, zooals men het noemt, van buiten geleerd, maar ook begrepen kunnen worden. Zonder dat *begripen* toch zal men geene goede onderwijzers in het rigten en schieten kunnen vormen. — In een Reglement zouden wij bij dit een en ander betreffende de kogelbaan, niet vragen naar berekeningen, afgetrokken beschouwingen, of naar nomenclatuurmanie zooals die in de §§ 10—17 doorstraalt. Neen, wij zouden daarbij heldere en zakelijke gegevens verlangen, en daarvan slechts zóóveel als noodig is om den onderofficier te doen weten, waarom hij zóó en niet anders moet rigten, en om hem in staat te stellen ook den rekrut daaromtrent goede denkbeelden te kunnen mededeelen. Wilde men echter die gegevens, die men bij sommige andere beschaafde legers in de schietvoorschriften vindt, achterwege laten, en het kader het noodige onderrigt betreffende de kogelbaan van de officieren doen ontvangen, dan toch behoorde dit te zijn voorgeschreven. — Het eene of het andere is noodig. Men voere hiertegen niet aan, dat geen van beide hier geschieden kon, omdat de kogelbaan van het Neder-

landsche infanterie-geweer te onvoldoende bekend is, om er eene goede beschrijving en verklaring van te geven; wij zouden daarop dan antwoorden: alzoo men zonder kennis der kogelbaan geen reglement zamenstellen kan, dat op die kogelbaan berust, had men, alvorens tot de zamenstelling van het onderwerpelijke voorschrift over te gaan, zich door proeven eene voldoende kennis van die kogelbaan moeten verschaffen. — De kogelbaan van het Nederlandsche infanterie-geweer is toch niet de steen der wijzen — en het lijdt geen twijfel of het Departement van Oorlog zoude op daartoe strekkende aanvraag, gaarne en onbekrompen de gelegenheid tot zulk onderzoek hebben verleend, zoo uit belangstelling in het leger, als uit overtuiging van wat wij reeds zeiden: dat men geen voorschrift geven kan, hoe met eenig vuurwapen gerigt en geschoten worden moet, zonder kennis der kogelbaan van dat wapen. — Dit is zeker, de 5^e Afdeeling is zamengesteld met of zonder voldoende kennis der kogelbaan.

De eerste sluitrede van dit dilemma, vordert dat het kader in die afdeeling gelegenheid vinde zich de noodige kennis der kogelbaan eigen te maken, ten minste wanneer men den schutter onder de redelijke wezens rangschikken en hem het gebruik zijner 5 zinnen toestaan wil. De andere sluitrede doet de misschien belangrijkste gegevens uit geheel het boekje (hoe men op verschillende afstanden rigten moet, pag. 55, § 50) van zeer geringe waarde worden; immers berusten die gegevens dan louter op gissingen? Dat die gegevens daarvan werkelijk verdacht gehouden mo-

gen worden, zullen wij later aantoonen, en daarom hebben wij eenigzins vrede met de anders aanzienlijke leemte die wij overigens in de 5^e Afdeeling bespeurden, namelijk het gemis van gegevens vóór de rigting, bij het zoogenaamde schieten van de hoogte naar de laagte en omgekeerd. In eene Handleiding tot de kennis der artillerie, als die voor de kadetten van alle wapenen, in 1859 te Breda bij BROESE & Comp. gedrukt, is het voldoende daarover (op pag. 147, § 207) te kunnen lezen: Bij het infanterie-vuur kan echter het geval voorkomen, dat de rigtlijn eenen nog grooteren hoek (dan 15°) met den horizon moet vormen; alsdan zal, van beneden naar boven vurende, de rigting hooger genomen dienen te worden, doch in het omgekeerde geval, lager worden gerigt. — Maar in een Reglement omtrent de schietoefeningen, gedrukt ten jare 1851, behoorde dat *hooger* en *lager* na genoemen proeven, voor meerdere elevatie's, declinatie's en afstanden bepaald opgegeven te zijn.

Wilde men geene eigenlijke schutters, maar slechts schiet-automaten vormen, dan kon er bij de kogelbaan nog veel van die 5^e Afdeeling achterwege gelaten en onbekend gebleven zijn.

Veel van de op pag. 50 en volgende voorkomende bemerkingsen (om zuiver soldaten-schools te spreken) worden dan overbodig, te meer daar zij algemeen tamenlijk gebrekkig in hare verklaringen zijn, bijv.: op pag. 50, regel 7 v. o. leest men: «neemt men de rigting hooger dan het benedenste der vizierinkeeping, dan schiet men te hoog.» — Om nu die hoogere rigting te nemen is men immers verplicht

over een punt in de ruimte te rigten!! En langs de regter of linker helling der vizierinkeeping? Ja... maar daarbij grijpt nog iets geheel anders, niet minder belangrijk dan te hoog schieten, plaats, en waarvan tot onze bevreemding toch met geen enkel woord melding is gemaakt.

Verder moet de man (zoo bedoelt men althans), volgens pag. 51, § 27, het geweer na het aftrekken in den aanslag houden. Waarom? Om (zegt § 27) zich te kunnen overtuigen, dat het geweer de rigting heeft behouden. — Die overtuiging is echter alleen te verkrijgen, door schutters wier oogen door een' ijzeren slaghaan (bij het aftrekken neêrgheslagen) kunnen heenzien, en zoodanigen dienen er immers geen bij onze infanterie.

De 2° § der 5° Afdeeling schrijft voor, dat de 10 eerste schoten der rekruten onder de leiding van den adjudant moeten gedaan worden, terwijl, naar luid § 58 van dezelfde Afdeeling, eene kompagnie, onaangezien hare meerdere of mindere sterkte, bij de schietoefeningen door al hare officieren moet bijgestaan worden. (Een officier bij de schijfschietters (schijfschutters?), de overigen bij, enz.).

Gevolgelijk rukken er jaarlijks per ba-taillon 120—150 miliciens uit, om hunne 10 eerste schoten, waarbij van zelve de meeste instructie en zorg vereischt wordt, te doen onder het toezigt van één officier. Terwijl de 20—50—40 meer ervaren schutters eener kompagnie, en die dus minder zorg en instructie dan een rekrut vorderen, onder het opzigt van 2—5—4 officieren geoefend worden.

Het schijfgeraamte zal, aan het op pag.

45 en 44 voorgeschrevene beantwoordende, ± 20 Nederl. ponden gewigt hebben.

ijzerlengte $(3 \times 3) + 2,6 + (4 \times 1,35) = 17$ ellen.

» oppervl. = $17 + 0,03 = 0,51$ □ ellen.

» inhoud = $0,51 + 0,005 = 0,00253$ k. e.

soortelijk gewigt van staafijzer = 7,783.

gew. v. 't schijfger. = $0,00253 \times 7,783 = 19,846$ N. fl.

Hoe behoort men eindelijk (getrouw aan de voorschriften) te werk te gaan, wanneer slechts één man bijv. van eene te Veere gedetacheerde kompagnie in de termen verkeert van de oefeningen der 2° klasse volgens pag. 60, § 45, met pelotonsvuur enz. te sluiten, wanneer het te voorzien is dat hij vooreerst geene volgelingen naar de eerste klasse hebben zal?

Wat de 5° Afdeeling over het schatten van afstanden mededeelt, is voor eene Handleiding te oppervlakkig. Immers mist men hier eene heldere verklaring van den invloed, die door vele zaken op het schatten van afstanden wordt uitgeoefend, en ter herinnering van welke zaken wij geene volzinnen behoeven, maar volstaan kunnen met het noemen van eenige woorden, als: licht, warmtestraalbreking, opdoeming. Voor een Reglement daarentegen is het te uitgebreid en vrij ongelukkig behandeld; wij zullen het eerste door redenering *a*, het andere door citatie *b* aantonen:

a. Men verkrijgt het vermogen eener juiste schatting van afstanden, door te weten hoe op iederen afstand, en daarbij onder iedere omstandigheid, de voorwerpen zich aan ons oog voordoen.

Op deze stelling moeten de bepalingen in een Reglement gegrond zijn, en men kan daaraan voldoen door, in weinige paragrafen uiteengezet, voor te schrijven: Leer den man 1° weten, hoe de voor-

werpen, waarvan hij op hem bekende afstanden is verwijderd, zich naar de omstandigheden aan hem voordoen; 2°. uit die kennis den hem aanvankelijk onbekenden afstand afleiden, waarop eenig voorwerp van hem geplaatst is, en 3°. de waaromts en waardoors zooveel noodig uit het mondeling onderrigt zijner officieren kennen.

Dat deze methode geene schipbreuk zal lijden op het bekrompen waarnemingsvermogen van den min wetenschappelijk ontwikkelde soldaat, bewijzen de kust- en strandbewoners. — De voor ons naauwlijks merkbare witte stip, die zich aan den horizon vertoont, noemen deze door de wetenschap weinig gevormde lieden, naar zijne gedaante reeds een boeijer, brik of bark, die binnen zooveel tijd op de reede hier voor ons het anker zal kunnen werpen, en daartoe behoort nog wel eene combinatie van afstand, wind en tij.

b. In § 59, pag. 68, acht men het noodig den officieren op te merken, dat de voorwerpen hun kleiner toeschijnen naarmate zij op verderen afstand er van verwijderd zijn; en in de 4° oefening geeft men op pag. 71, om de fouten, bij het schatten van afstanden begaan, beter op te merken, een middel aan de hand, dat wij als niet universeel durven verwerpen. Immers kan de eene tirailleur-linie sterk verlicht en de andere beschaduwd zijn; alleen dan wanneer de beide liniën evenveel verlicht zijn, gaat de proef door.

En wat kunnen wij na dit alles nu van de 5° Afdeling anders zeggen, dan dat wij haar naauwkeurig gewogen en — uitgezonderd het 20 Ned. t^{e} zware schijfgeraamte — te ligt bevonden hebben?

Het volgende zal, wij houden ons daarvan stellig overtuigd, ieder met ons doen instemmen, dat de stijl van het voorschrift omtrent de wapens enz. onduidelijk, zijne redactie gebrekkig is.

Op pag. 1 wordt gesproken van hoofden der wapens; wij hebben tot dusverre geen hoofd aan eenige sabel kunnen vinden, en betwijfelen het bestaan van sabelhoofden.

Op pag. 2 verbiedt de 2° § iets aan de wapens te veranderen, toe te brengen, daarvan af te nemen, of der wapens andere herkenningsteekens te geven. — Kan men toebrengen, afnemen, andere teekens geven, zonder veranderen?

De 18° §, op pag. 12, vergunne ons haar de opmerking te maken, dat het verleden deelwoord van het *onzijdig* werkwoord roesten, niet is be- maar geroest.

Op pag. 13 zegt § 25: dat bij het plaatsen van de slagveer in den veerhaak enz. de hand moet nedergelaten worden; waarschijnlijk wordt hier de slaghaak bedoeld.

Op pag. 18 staat in § 52: de inkeeping der viziermik; men leze voor dit pleonasme: de inkeeping van het vizier. Ook vonden wij daar voor vizierkeep (pag. 5, § 12) viziermik (pag. 21, § 55) en vizier-inkeeping (pag. 21, § 55).

Op pag. 25 heeft men in § 41 de oorzaak (keuringsstempel) in stede van het gevolg (keuringsmerk) genomen.

Op pag. 37 leze men in § 25: niet meer, in plaats van: geen meer.

Op pag. 41 vindt men in § 8, dat de onderofficiers-prijs uit een gepast voorwerp bestaan kan — of men genegen ware ongepaste uit te reiken.

Op pag. 45, § 14 vonden wij: geweld en afstand.

Op pag. 51 wordt in § 27 voorgeschreven: de manschappen — dus niet de geweren — moeten in den oorlog blijven liggen, om zich te *kunnen* overtuigen, *dat* het geweer de rigting *heeft* behouden. — Om zich te *kunnen* overtuigen, dus niet om zich te overtuigen; neen! dat behoeft niet; want men weet te voren reeds, zoo zegt ten minste de §, *dat* het geweer de rigting behouden *heeft*. — Wist men dit niet, dan zou er staan: *of* enz.

Op pag. 52 kon het in § 28 onder punt 3 voorkomende, door eene betere redactie in punt 2 begrepen zijn; men leze ter overtuiging de 4 laatste regels van pag. 52 en de 4 eerste regels van pag. 55.

Pag. 55, § 50. Paragraaf dertig! Ook nu wij u van een ander standpunt als straks beschouwen, komen wij tot het besluit dat gij niet zijt die gij zijn moest, het plechtanker van den schutter, diens oprechte raadsman, op wien hij al zijn vertrouwen vestigen kan. — Neen! gij zijt dubbelzinnig en uwe taal als de orakels der oudheid. Immers zegt gij:

bij a het bovenste van den chacot,
 bij b het hoofd is het mikpunt op 250 pas.
 bij c het hoofd, bij e de buik » 200 »
 bij d de buik, bij f de hovenlij » 150 »

Nog erger: drukken wij het mikpunt uit door M, dan verkrijgen wij volgens § 50,

M op 500 pas = M op 250 pas,

M » 250 » = M » 200 »

M » 200 » = M » 150 »

ergo M » 500 » = M » 150 »

Paragraaf 50! . . . Paragraaf 50 . . . !

Op pag. 55 wordt in § 54, om zeker te gaan, opmerkzaam gemaakt dat in § 52,

ten aanzien van den overgang op eenen grooteren afstand of in eene hoogere klasse, *opvolgende* schoten worden genoemd. — Deze herinnering, schijnbaar overbodig, is ons zeer doelmatig gebleken; zij lag ons nog versch in het geheugen, toen de 5^e zinsnede van § 54 ons voor de hand kwam, en bragt ons op het denkbeeld van te onderzoeken, of er tusschen de opvolgende schoten en de leer dier 5^e zinsnede gestadige harmonie bestond; met andere woorden, of de redenering, in die zinsnede vervat, immer doorging, waar ook de beide eerstbedoelde treffers, in de oppervlakte van den infanterist, in de reeks der 5 eerstgenoemde schoten geplaatst moeten worden. En wij hebben bevonden dat dit zoo niet was. De 5^e zinsnede van § 54 luidt: «Hadden alle 5 kogels getroffen, maar daarvan slechts 2 in de oppervlakte van den infanterist, en treffen de 7^e en 8^e beiden de schijf, doch alleen de laatste in genoemde oppervlakte, dan gaat de schutter eerst met (niet *voor* of *na*) het 9^e schot op den afstand van 150 pas over.» — Van het 6^e schot wordt niet gesproken, maar aangezien er geen 7^e schot dan na een 6^e kan gedaan worden, nemen wij aan dat het 6^e in de schijf heeft getroffen; bovendien veroorloven wij ons den 4^{en} regel dier zinsnede te lezen als of er stond: de *beide* laatste, en na dit alles vragen wij nog het bewijs: dat de man, onder omstandigheden als in de besproken zinsnede worden aangevoerd, met het 9^e schot behoort over te gaan, wanneer geen van de 2 eerstgemelde treffers in de oppervlakte van den infanterist door het 4^e of 5^e schot verkregen is, maar die

treffers twee der drie eerste schoten uitmaken.

Op pag. 60 is in § 43 verzuimd de afstanden op te geven voor de pelotonsvuren enz.

Op pag. 68 leest men in § 58: Dat het *ondoelijk* is, bepaalde en onveranderlijke kenmerken *op te geven*; § 59 laat hierop echter volgen: daar de bedoelde (dus *ondoelijk op te geven*) kenmerken *niet geheel te verwaarloozen zijn*, worden hier de voornaamste kenmerken *opgegeven*. Die § zegt wijders, dat de heldere lucht *alle* voorwerpen zeer meer (d. i. veelvuldiger) vertoonen dan anders, — dit gaat voor sommige voorwerpen, als flaneurs, door, maar voor alle voorwerpen toch niet.

Het woord *serie* kon door een of ander Hollandsch woord vervangen zijn geworden; verschieten komt ons te wegschietiger of vermorschtig voor.

Wij zullen de register-staten, wier beurte het nu is, niet stuk voor stuk van A—K onderhanden nemen, want zij zijn te gecompliceerd en te talrijk. Het oogmerk der schietoefeningen is uitmuntende schutters te vormen. — Zijn die oefeningen slecht ingerigt, dan kan men die nadeelige eigenschap niet weg doen vallen door register-staten, al had men daarvan eene reeks van A—Z. Zijn die oefeningen daarentegen goed ingerigt, zoo goed het kan, dan wordt die inrigting niet verbroken, al neemt men ook al de register-staten weg. Een goed schutter blijft een goed schutter, hetzij met of zonder register-staten, en onverschillig uit welken hoek de wind waait. — Het is echter hoogst nuttig, en daarom volstrekt noodig, dat men den graad van geoefendheid der infanterie in het schieten kenne, doch zouden één aantekenings-register en één staat niet voldoende zijn om te doen weten dat bij een regiment $\frac{1}{3}$ der sterkte uit ongeoeffende; $\frac{1}{5}$ uit geoefende en $\frac{1}{9}$ uit uitmuntende schutters bestaat? — Na de blijde boodschap: Bezuiniging op de schrijverijen der administratiën, reikhalste men naar een nieuw schijfschietreglement, met de hope vervuld,

ook daarin den geest van vereenvoudiging te zullen zien doorstralen. Dit Reglement kwam en bragt... teleurstelling; voor het minus in de administratie kreeg men een plus in het schijfschietreglement terug.

De slotsom der resultaten ons door vorenstaande ontleding opgeleverd is deze: dat het Voorschrift op de wapens enz. te gebrekkig zamengesteld en te weinig op de hoogte der eeuw is, om er de diensten van te mogen verwachten die zulk voorschrift bewijzen moet. — Wij bejammeren het dat ons oordeel niet gunstiger zijn mogt, maar wij zijn overtuigd dat wij het niet hebben uitgesproken, zonder bewijzen of zonder de stavende getuigenis der rede, en zoo wij hier ons zelven hebben te beschuldigen zal het daarvan zijn, dat wij nog een en ander onaangeroerd hebben gelaten. Maar waar zou 't eindigen, zoo wij ook tot de stijfelpotten, aanwijspakken enz., wilden afdalen? Dit alles is evenzeer te klein voor eene beschouwing als voor een Reglement. — Wij sluiten het boekje met den opregten wensch dat het spoedig door een ander worde vervangen. Men roepe ons hier niet toe. «de oefeningen van het afgehoopen schietsaizoen heeft men het er toch mede gedaan, en zal het er dus wel meer, zoo niet altijd mede kunnen doen.» Dat kan men; ook met een slechter; dat zou men ook zonder voorschrift kunnen. Maar dan moet men het ook voldoende achten, wanneer er slechts geschoten en nog geschoten, en altijd, al is 't ook zonder schijf, geschoten wordt, en geen ander doel beoogen dan: dat die duizend schoten op duizend en een staten worden vereeuwigd. Wil men hiermee niet te vreden zijn, maar den graad van geoefendheid in het schieten op de doelmatigste wijze zoo hoog mogelijk opvoeren, dan is elk voorschrift, waarmede men dat doel niet, of wat bijna hetzelfde is, slechts ten deele bereiken kan, af te keuren. — Dan neme men niets aan, zoolang er iets beters kan gegeven worden, en het Nederlandsche

leger kan iets beters geven dan het besproken voorschrift. Dit leger staat bij andere hoog aangeschreven, en wordt er door geschat als rijk aan mannen van bekwaamheid, kunde en ervaring, en wat meer zegt, die schatting is naar verdienste; maar daarom ook vragen wij dringend van en voor dat leger, omtrent de wapens, de munitie en de schietoefeningen der in-

fanterie een Voorschrift, met niet minder zaakkennis en zorg zamengesteld, dan men van een ander leger zou mogen eischen; een Voorschrift zoo volkomen als — wij zullen met de laatste woorden van het betrokken boekje sluiten — deze zoo gewichtige tak van instructie vordert!

16 Sept. 1851.

xy+z.

HET MILITAIR ONDERWIJS BIJ HET WAPEN DER INFANTERIE.

(INGEZONDEN.)

De redactie van den *Militaire-Spectator* leverde in het nummer van de maand Januarij dezès jaars eene beschouwing over de nieuwe organisatie der infanterie. Of schoon wij ons met die beschouwing in vele opzigten kunnen vereenigen, is dit echter het geval niet met opzigt tot de regeling van het militaire onderwijs; en vermits het nuttig te achten is zulk een gewichtig onderwerp van meer dan eene zijde te beschouwen, vlijen wij ons dat de geëerde redactie het onderstaande in een der eerstvolgende nummers wel zal willen opnemen.

Wij zeggen het den M. S. na: de jongste reorganisatie der infanterie heeft vele verbeteringen daargesteld, heeft vele wenschen vervuld. Onder die verbeteringen moeten wij in de eerste plaats opnoemen, de uitbreiding van het kader officieren en onderofficieren, hoofdzakelijk van den kapiteinsrang; daardoor is aan dien midden-rang der officieren eene betere verhouding gegeven tot de lagere rangen, en heeft de luitenant meer vooruitzigt gekregen om dien rang eenmaal te bereiken. Hoe jammer echter dat de 2de luitenant in dat betere vooruitzigt geen middel kan vinden om gedurende de tien eerste jaren van zijn officierschap te voorzien in het ontoereikende van zijn traktement! Groot is de teleurstelling geweest in de kolom «trak-

tementen in het jaar per graad» naast den 2^{den} luitenant nog altoos het cijfer 700 te vinden uitgetrokken! Doch vervolgen wij liever met de aanwijzing van het goede.

- 2°. Het wapenen van een grooter getal onderofficieren en manschappen met bussen.
- 3°. Het weder vereenigen tot één staf-bataillon van de bij alle onderdeelen verspreide manschappen die aan eene strengere krijgstucht onderworpen zijn.
- 4°. De indeeling van tamboers en hoornblazers bij elk bataillon. De trom is nu overal daár voor de oefening in den pas en op marsch; de hoorn overal tot het geven van heldere en verklinkende signalen, vooral bij het verspreide gevecht.

Onder deze en meer andere daargestelde verbeteringen begrijpen wij echter *niet* de oprigting van het instructie-bataillon. Niet dat wij in beginsel tegen het bestaan van een zoodanig leer- of school-bataillon zijn, integendeel, het is klaar als de dag, dat men bij een troep waar men zich uitsluitend met de opleiding van kader kan bezighouden, meer en betere sujetten zal kunnen leveren, dan bij andere troepen, waar men met drukke garnizoensdienst, oefening van miliciens enz. belast is. Maar wij verheugen ons niet in de oprigting van het instructie-

bataillon, omdat het blijkt, dat als een gevolg van deszelfs aanzijn, het militaire onderwijs bij de regimenten nagenoeg als vervallen moet beschouwd worden.

Bij het Koninklijk besluit, hetwelk de reorganisatie inhoudt, worden alleen de bataillons-scholen opgeheven, doch er is meer dat opgehouden heeft te bestaan. Bij eene ministeriële dispositie is het jaarlijkse bedrag voor het militaire onderwijs bij de regimenten infanterie van *f* 1400 gebragt op *f* 200; van deze kleine som moet nog de helft besteed worden voor schijfschietprijzen; derhalve blijft er nog *f* 100 beschikbaar voor het militaire onderwijs bij vier bataillons en een depôt! In dit geval is *f* 100 = 0. Behalve de bataillons-scholen, moet dus ook nog opgehouden het onderwijs in het schermen, de gymnastiek, de kompagnies-administratie, het bajonetvechten; in een woord, alle overige takken van het zoogenaamde militaire onderwijs.

Door de reorganisatie der infanterie het militaire onderwijs bij de regimenten vervallen zijnde, bestaat er daarbij geene gelegenheid meer tot opleiding van kader.

Daarentegen heeft men een instructie-bataillon opgerigt, ... instructie-bataillon! Maar wat is ons geheele leger in tijd van vrede anders dan een instructie-leger? Is niet elk regiment een leer-regiment, eene nooit stilstaande school van nieuw aangenomen soldaten en tamboers, van pas bevorderde korporaa's en onderofficieren? Moet het niet ons streven zijn, niet bij één bataillon, maar bij alle bataillons infanterie, het zoover te brengen dat bij een' uitbrekenden oorlog en bij het oproepen van militie en schutterij, elke korporaal als sergeant, en ieder soldaat van de staande armée des needs als korporaal kan optreden? En zal nu dat doel door een enkel bataillon van drie kompagnien kunnen bereikt worden?

Wij vreezen dat de aan het instructie-bataillon opgelegde taak voor deszelfs schouderen te zwaar is: zeggen wij liever rond en bepaald weg ons gevoelen, die taak is voor hetzelfde onuitvoerbaar.

Naar onze wijze van zien bestond er bij de infanterie genoegzame gelegenheid tot opkweeking en vorming van kader. De inwendige dienst werd geleerd in het praktische leven der kompagnie; de exercitiën op het drilveld en in de theoriezaal onder de leiding van den adjudant; tot ontwikkeling van het fysiek der jonge militairen, van nog niet volwassen soldaten, tamboers en korporaa's had men de scherm- en gymnastie-oefeningen; terwijl het intellectuele, voor zoover dit in den onderofficiersgraad gevorderd wordt, op de bataillons-school kon gevormd worden. Waren er nu regimenten of bataillons waar men evenwel gebrek aan stof had? Wij kennen ze niet, maar beweren dat het daar niet aan de instellingen lag, maar aan de gebrekkige toepassing. Bovendien, werd er niettegenstaande de *algemeene* medewerking tot kadervorming hier en daar gebrek gevoeld, hoeveel te meer zal zulks het geval worden nu een enkel bataillon voor de geheele infanterie moet zorgen. En, blijft nu het militaire onderwijs bij de regimenten gesupprimeerd, dan zal de oprigting van het instructie-bataillon, in plaats van te dienen om, zooals het Koninklijk besluit zegt, «te beter in de behoefte aan kader te voorzien,» een tegenovergesteld resultaat opleveren.

Men heeft dikwijls aanmerking gemaakt op den staat van het onderwijs der opgehevene bataillons-scholen. Het is waar, men volgde niet overal eene bepaalde leerwijze, men gebruikte niet overal dezelfde goede leerboekjes, er bestond hier en daar behoefte aan *goede* onderwijzers; maar waren nu die onvolmaaktheden zoo groot, dat daarom het lager onderwijs bij de infanterie geheel moest komen te vervallen? Dat het bij het instructie-bataillon te geven onderwijs, niet tot het lagere, maar veeleer tot het middelbare zal behooren, blijkt toch uit de bepaling, dat, om als vrijwilligers bij hetzelfde in dienst te kunnen treden, of om van de regimenten daarbij gedetacheerd te mogen worden, men goed onderwezen moet zijn in het lezen, schrijven en de

vier hoofdregels der rekenkunde. Alzoo geen lager onderwijs meer bij de infanterie! En dus ook geene gelegenheid meer om de jeugdige vrijwilligers die bij de korpsen in dienst zijn of zullen komen, en die door eene verwaarloosde opvoeding in het geheel niet of niet genoegzaam kunnen lezen, schrijven en rekenen, voor het kader op te leiden, zelfs dan niet wanneer hun militaire aanleg overigens gunstig is! Men rekent voor de toekomst dan wel op een grooten toevloed van vrijwilligers van beter gehalte, om daarmee te kunnen voorzien in de behoeften van een kader onderofficieren en korporaals, dat op den tegenwoordigen voet van vrede niet minder dan 2500 à 2600 hoofden telt, en jaarlijks gemiddeld $\frac{1}{4}$ van die sterkte tot aanvulling noodig heeft.

Nog eens, het is waar, het lager onderwijs op de bataillons-scholen was niet methodisch, niet gelijkvormig genoeg; maar het was toch nog zóó goed, dat men *buiten* het leger gunstig daarover dacht. Wij herinneren ons zelfs nu en dan in geschriften of verslagen over het lager onderwijs binnen het Rijk, eene loffelijke melding te hebben aangetroffen omtrent hetgeen daartoe in het leger werd medegewerkt. En inderdaad, minder op de methode van onderwijs en meer op de resultaten lettende, is dat gunstige oordeel regtvaardig te noemen, als men nagaat dat ruim 1500 leerlingen (gerekend op 50 per bataillon en depôt) op die scholen onderrigt genoten, en dat, om niet te spreken van hen die daardoor rijp werden voor het kader, vele manschappen, ruw en zonder de minste beschaving in dienst getreden, bij het verlaten van de dienst zóóveel hadden geleerd, dat zij in de uitoefening van eenig beroep of handwerk daarvan vruchten konden plukken. Maar de strengste en onmeêdoogendste beoordeelaars onzer militaire instellingen huizen meestal in het leger zelve; velen zijn er onder ons die laken, weinig die prijzen. Van daar dan ook dat ook nu weder het gezegde is bewaarheid geworden: *Le mieux est l'ennemi du bien*.

Wat de bewering betreft, als zouden de scholen bij de bataillons de uitvoering van de dienst hinderen, en zou de soldaat, omdat hij ook andere diensten te vervullen heeft, de school met tegenzin bijwonen; daartegen voeren wij eenvoudig aan, dat zulks alleen dáár kan bestaan hebben waar men de lust niet wist op te wekken en gaande te houden, waar men den schooltijd ondoelmatig regelde of te lang liet duren. Dáár waar men een gedeelte der winteravonden aan het onderwijs besteedde zal men geene bezwaren ontmoet hebben. Wij gaan verder, en beweren dat het bestaan van het militaire onderwijs in het algemeen en van de bataillons-scholen in het bijzonder, voor de troepen niet alleen geen hinder, maar integendeel eene weldaad was. In het wintersaizoen heeft de soldaat, als hij niet op wacht is, zelfs bij dag weinig of niets te doen; gedurende de lange winteravonden is hij geheel vrij en aan zich-zelf overgelaten. Was het nu niet heilzaam voor den jongen korporaal, soldaat of tambour, hem een gedeelte van die avonden nuttig te doen doorbrengen in school of schermzaal? Ja, zoowel uit een zedelijk als uit een militair oogpunt is de instandhouding van het militaire onderwijs bij de korpsen eene wenschelijke zaak; en bij ontstentenis daarvan zal menig jong militair, die anders tot een nuttig lid van het kader konde opgeleid worden, door ledigheid, luiheid, verveling, door losbandigheid verloren gaan.

Er is voorts nog bepaald dat korporaals en vrijwillige soldaten, die goeden aanleg toonen, ter hunner opleiding van de korpsen bij het instructie-bataillon kunnen gedetacheerd worden, en hiermede is ook reeds een begin gemaakt. Zal deze detachering echter op genoegzaam ruime schaal volgehouden worden; zal het gebrek aan dienstdoeners in vele garnizoenen dit niet moeilijk, zoo niet onmogelijk maken? En wat al mutatiën, wat al heen en weertrekken, wat al reiskosten zal die maatregel niet veroorzaken; en welk een rijke bron van conflicten tusschen de chefs! nu eens

zal een naar Kampen gedetacheerd sujet aldaar beoordeeld worden geen aanleg genoeg te bezitten; dan weder zal men een van daar gezonden onderofficier of korporaal bij het regiment niet behoorlijk opgeleid of niet bruikbaar genoeg meenen te bevinden, enz.; terwijl het niet te betwijfelen valt, doordien het lager onderwijs bij de korpsen is afgeschaff, of men zal al zeer spoedig bij de bataillons geene soldaten meer aantreffen, die in de termen vallen om bij het instructie-bataillon gedetacheerd te kunnen worden.

Tot nog toe gingen wij van de veronderstelling uit dat, al wordt er bij het nieuw opgerigte instructie-bataillon geen lager onderwijs gegeven, het hoofddoel aller verrigtingen dan toch zal wezen om jonge, onbedrevene soldaten te vormen tot bruikbare leden van het kader, dat is, tot flinke instructeurs, tot strenge en nauwgezette week- en wachtdoeners, tot bekwame voerders van menage-rekening en kompagnies-administratie. Doch vrij algemeen hoort men over die verwachting twijfel uiten. Uit de bepaling reeds dat er geen lager onderwijs gegeven wordt, en uit de kwaliteit van verscheidene in dienst genomen vrijwilligers, trekt men het gevolg dat de militaire opleiding te Kampen eene te hooge, te wetenschappelijke, niet aan het doel geëigende strekking zal hebben. Er zijn er zelfs die vreezen in het tot opleiding van korporaals en sergeanten opgerigte bataillon aan de monding van den IJssel, de kiem te bespeuren eener toekomstige akademie van den 2^{den} rang, eener kweekschool van aspirant-officieren die, bij de regimenten geplaatst, met de 2de luitenants-epaulet in het oog en eene algebraïsche formule in het hoofd, den onderofficiersgraad met deszelfs dienstverrigtingen zullen gering schatten, en van wie men niet die dienst zal hebben, welke men van den waren onderofficier verwachten mag. Doch haasten wij ons te zeggen, dat wij die vrees overdreven achten: de termen toch van het organieke besluit dat de oprigting beveelt, zijn te duidelijk en

te klaar om zulk eene verkeerde ten uitvoerlegging te laten vermoeden.

Het is ons niet onbekend dat de opheffing van het zoogenaamde militair onderwijs bij de korpsen, en het concentreren daarvan bij een speciaal daartoe bestemd bataillon, door enkele regiments- en bataillons-kommandanten wordt goedgekeurd. Het is zoo gemakkelijk, het is zoo vleijend voor het bevelhebbers-gevoel zich te beschouwen als de aanvoerders van *veld*-bataillons, van troepen steeds ten oorlog gereed, slechts wachtende op het bevel om voorwaarts te rukken, en waarbij men zich in tijd van vrede dus bepaalt tot die onvermijdelijke bezigheden, welke de inwendige- en garnizoensdienst en de gewone exercitiën vorderen. Maar hoe oneindig ver is men dan van de wezenlijkheid verwijderd! Sla het oog eens op zulk een *veld*-bataillon op voet van vrede; is dat strijdmagt? Het zijn officieren, onderofficieren, korporaals, tamboers en hoornblazers, met 5 à 4 miniatuur-pelotons soldaten! Het is kader met een handvol vrijwilligers! Bovendien zijn velen in dat kader en van die soldaten nog adolescenten te noemen, rekruten in hun beroep, rekruten naar ligchaamskrachten. In vredes-tijd bestaat er bij ons geen eigenlijke strijdmagt; wij hebben slechts kaders of liever kweekscholen van kaders; zij die de strijdmagt uitmaken, de militie en schutterij, zijn niet onder de wapens. Daarom, hoe weinig martiaals er ook in gelegen zij, laat ons werken, onophoudelijk werken om voor die strijdkrachten, als ze worden opgeroepen, stof tot een genoegzaam en bekwaam kader gereed te hebben; dat zij en blijve het doel, niet enkel bij één bataillon, maar zooveel mogelijk bij *alle* bataillons van het wapen der infanterie.

Wij zijn niet genoegzaam bekend met het personeel van het regiment grenadiers en jagers, om te beoordeelen in hoe verre hetgeen wij zoo even van de strijdbaarheid eens linie-bataillons op voet van vrede zeiden, ook op de keurbataillons van toepassing is. Geredelijk kan men aannemen

dat het bedoelde personeel iets talrijker en krachtiger is, doch dit verandert niets aan hetgeen wij van de infanterie in het algemeen hebben gezegd, want het linie-bataillon moet de regel zijn, het keurbataillon is de uitzondering. En wij kunnen niet nalaten hier eene opmerking neer te schrijven, welke wij meer dan eens hoorden opperen. Het verblijf van het regiment grenadiers en jagers in de onmiddellijke nabijheid en als het ware onder het oog van het departement van oorlog, de hooge en invloedrijke stelling veler verdienstelijke officieren van dat regiment of van hetzelfde afkomstig, dit een en ander doet het vermoeden geboren worden, dat men bij het beramen en vaststellen van verordeningen of voorschriften voor het wapen der infanterie, de aandacht te veel, zoo niet uitsluitend, op het keurkorps gevestigd houdt, en hetzelfde in zekeren zin tot maatstaf neemt voor het geheele wapen. En vermits nu het keurbataillon de uitzondering, en het linie-bataillon de regel uitmaakt, is het duidelijk dat er op die wijze aanleiding bestaat tot het geven van ondoeltreffende voorschriften en het nemen van mistastende maatregelen.

Wij durven ons niet vleijen dat elke lezer met ons geuit gevoel overeenstemme, maar hopen toch het hem duidelijk zij dat wij de pen hebben opgevat, niet om kritiek te maken, maar uit zuivere belangstelling in het wapen, en meer bepaald in de opkweeking en vorming van

het kader. Voorwaar, een gewichtig onderwerp, wel waardig dat de officieren daarop hunne aandacht blijven vestigen, en daarover in gepaste termen, maar vrijmoedig hunne denkbeelden wisselen.

Een ieder echter die op bestaande zaken of voorschriften bedenkingen in het midden brengt, is billijkerwijze verplicht voor te stellen, op welke wijze hij in de leemte voorzien of het aangewezen gebrek hersteld wenscht te zien. Onze meening dan nopens het militair onderwijs en de daaraan zoo naauw verbonden opleiding van het kader, hoewel reeds uit het geschrevene op te maken, is meer beknoot in de volgende regelen zamengevat.

1°. Herstelling van het militaire onderwijs bij de regimenten, nagenoeg op den vorigen voet; en dus aanwijzing van de noodige fondsen tot het houden van winter-avondscholen, scherm-, gymnastie- en administratie-lessen, enz., van den 1sten October tot den 31sten Maart.

2°. Instandhouding evenwel van het instructie-bataillon; opdat er zoodoende, gelijk het organieke besluit zegt, te beter in de behoefte aan kader kunne voorzien worden.

Wanneer het militaire onderwijs eens op dien voet geregeld ware, zie, dan hadden wij onze hoogeschool te Breda, onze middelbare te Kampen, en bij elk bataillon eene lagere school.

September 1851.

B I J L A G E III.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — VIERDE DEEL, N°. 3.

(Maand September 1851.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij het 4de reg. inf., tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. H. F. J. Becking, van het 1ste reg. inf.; bij het 7de reg. inf., tot kap. der 1ste kl. : de kap. der 2de kl. L. A. Joost, van het korps; tot 1sten luit. : de 2de luit. bat.-adj. W. F. Eijmaal, van het korps; bij het 8ste reg. inf., tot 1sten luit. : de 2de luit. H. W. O. F. Bos, van het korps; bij het instr.-bat., tot kap. van de 2de kl. : de kap. van de 3de kl. F. M. E. van Thielen, van het korps; bij 's Rijks Kweekschool voor mil. gen., tot offic. van gez. der 1ste kl., met uitzondering op de hieromtrent bestaande bepalingen en dus buitengewoon: de offic. van gez. der 2de kl. J. H. van den Broek, belast met het geven van onderwijs in de Natuur- en Scheikunde aan de gemelde Kweekschool, met bepaling dat hij ook in zijnen nieuwen rang bij die inrigting werkzaam zal blijven; bij de milit. gen. dienst in O. I., tot offic. van gez. van de 3de kl. : de heer J. F. Bostmans. Aan den voormaligen offic. van gezondheid der 2de kl. C. W. Vinkhuijzen, is bij uitzondering op de hieromtrent bestaande bepalingen en dus als personele gunst, zonder eenige gevolgtrekking hoegenaamd voor anderen, vergund om de activiteits-uniform der offic. van gez., tot het dragen waarvan hem bereids toestemming is verleend, te mogen dragen met de distinctive teekenen van offic. van gez. der 1ste kl. (kap.)

Verplaatsingen.

De officⁿ. van gez. der 1ste kl. A. J. Blanken, van 's Bosch naar Breda; K. C. van Deventer, van de Mil. Akad. te Breda naar Nijmegen; de officⁿ. van gez. der 2de kl. B. Botzen, van het garniz. te Breda bij de Mil. Akad. te Breda; F. Harbauer, van Middelburg naar Bergen op Zoom; H. F. Caudri, van het fort Bath naar Middelburg; J. C. Lampe, van Bergen op Zoom naar het fort Bath; bij het 6de reg. inf. : de 2de luit. M. A. van Deventer, van het 7de reg. inf.; bij het wapen der inf. van het leger in O. I. : de 2de luit. F. Schneider, van het 2de reg. inf.

Overleden.

De kap. L. M. B. Le Bron de Vexela, van het 4de reg. inf.

MILITAIRE WILLEMSORDE EN EERVOLLE MELDINGEN OP DE LEGERORDE HIER TE LANDE EN IN OOST-INDIE.

Benoemd tot ridders der 4de klasse van de Militaire Willemsorde.

De serg.-maj. F. X. Hess en de flank. O. H. A. Burger, beiden van het wapen der inf. in O. I.

Eervol te doen vermelden,

bij afzonderlijke dagorders, zoo in Indië als in Nederland: de flank. bij het wapen der inf. in O. I. P. Buijdens, en zulks als een vervolg op Z. M. besluit van den 19den Julij bevorens n°. 5,

houdende toekening van eervolle belooningen, ter zake van de krijgsverrigtingen in de Westerafdeeling van Borneo (Pamangkat) op den 11den en 12den September en 21sten November 1850, ter zelfder zake.

Tot Ridder der Militaire Willemsorde 4^e klasse.

De kapitein W. P. Kress, van het wapen der inf. in O. I., ter zake zijner verrigtingen bij de 3de Balische expeditie (1849), in plaats van de eervolle vermelding, bij afzonderlijke dagorders, zoo in Indië als in Nederland, welke hem deswege is te beurt gevallen bij Z. M. besluit van den 11den Dec. 1849, n°. 44.

Eervol te doen vermelden,

bij afzonderlijke dagorders, zoo in Indië als in

Nederland, de 2de luit. der inf. van het leger in O. I. P. M. Gallas, ter zake van zijn gedrag bij de krijgsverrigtingen in de Westerafdeeling van Borneo, in de laatste helft des vorigen jaars

Tot Ridder der Militaire Willemsorde 3^e klasse.

De luit.-kol. T. E. Roque, van het wapen der inf. in O. I., ridder der 4de klasse van de Militaire Willems-orde, krachtens Kon. besluit van den 11den Dec. 1849, n°. 44, eervol vermeld, bij afzonderlijke dagorders, zoo in Indië als in Nederland, wegens zijne verrigtingen bij de 3de Balische expeditie, op den 15den en 16den April, te dier zake alsnog te bevorderen tot ridder der 3de klasse van de Militaire Willems-orde.

OVER
DE GRONDBEGINSELEN
VAN
HET ONDERRICHT
EN DE
TAKTIEK DER KAVALLERIE.

(*Vervolg van N°. 5 en Slot.*)

Voorname regelen bij het gebruik der troepen en van het terrein.

LIV. Algemeene regelen.

De door het Reglement voorgeschrevene slagorde is die van welke steeds moet worden uitgegaan, zoowel wat de uitbreiding der troepen, als hunne onderlinge betrekking aangaat.

Wanneer eene afwijking daarvan plaats heeft, bij detacheringen, deelingen, grootere uitbreidingen, enz., moet het oogmerk dezer afwijking duidelijk gedacht zijn, en ze altijd als een onvermijdelijk kwaad beschouwd worden.

Derhalve mag zij nooit zonder voldoende reden plaats hebben. Zoodra het bijzondere doel vervalt, moet men tot de grondopstelling terugkeeren.

LV. Voor de verdediging.

1°. De defensieve stellingen moeten, wanneer het mogelijk is, zóó worden gekozen :

4. D. N°. 4.

a. dat de eigene troepen tot op het oogenblik van het gebruik gedekt staan ;

b. dat men een vrij veld voor het front heeft ;

c. dat het front der stelling loodregt of ten minste niet zeer scheef op den weg van terugtogt staat ;

d. dat, waar het oord daartoe geschikt is, front en flanken door terrein-hinderissen versterkt zijn. Kan eene flanken-aanleuning niet gevonden worden, dan is de dekking der flanken altijd veiliger te bekomen door reserven van achteren, dan door eene bovenmatige uitbreiding.

2°. Bij eene opstelling achter defilés, moet het gevecht door den verdediger zóó ingeleid worden, dat het defilé eenen gunstigen invloed daarop heeft.

Dit kan voornamelijk op eene der vier volgende wijzen geschieden :

a. door onmiddellijke verdediging der passen ;

b. door eenen aanval op den in verscheidene kolonnen verdeelden vijand, ter-

wijl men zich op eene daarvan met overmagt werpt;

c. wanneer de vijand in kolonne overgaat, door eenen aanval op die kolonne, vóór dat zij tijd heeft gehad zich het noodige terrein te verschaffen om op te marcheren;

d. eindelijk, wanneer de verdediger den aanvaller zóó dicht bij het defilé-zelf kan aanvallen, dat deze slechts één punt van terugtogt heeft, hetwelk zeer dicht achter hem ligt, en dan misschien nog genoodzaakt is eene scheeve opstelling te nemen, waartoe de verdediger, die nu aanvaller is geworden, hem in de meeste gevallen dwingen kan, dewijl hij niet, gelijk deze, een defilé in den rug heeft.

Een dezer voordeelen moet de verdediger trachten te bereiken, en de uitslag zal voornamelijk beoordeeld kunnen worden naarmate hij dat voordeel bereikt heeft.

LVI. Voor den aanval.

1°.) Het omtrekken van de beide vleugels des vijands is slechts te billijken als men eene groote overmagt heeft, en is dan nog maar in zeldzame gevallen raadzaam.

2°.) Het omtrekken van éenen vleugel door detachering, onderstelt altijd nog eene besliste overmagt.

3°.) Daarentegen is het, zelfs tegen eenen overmagtigen vijand uitvoerbaar, zich met vereenigde kracht op een' zijner vleugels te werpen, en dit is altijd werkzaam dan de frontaanval.

Daarbij wordt echter ondersteld dat de aanvaller:

a. niets achter zich te dekken heeft;

b. zich eene nieuwe operatie- en aftogtlinie kan openen;

c. dat de plaatselijke omstandigheden veroorloven een punt of eenige punten in het front des vijands, met weinige troepen vast te houden, en daardoor zijn' eigen' terugtogt te verzekeren, of

d. dat 's vijands opstelling in het algemeen eenen aanval veroorlooft, waarbij de kortste liniën tot communicatie aan den aanvaller blijven.

4°.) Het doorbreken van het vijandelijke centrum kan uitgevoerd worden, wanneer men de zekerheid heeft meer troepen op een beslissend punt tot het gevecht te brengen dan de vijand, en dat de plaatselijke omstandigheden van dit punt zoodanig zijn, dat, alles tegen elkander gerekend, den aanvaller eene overmagt blijft voor den tijd dien hij behoeft om het voorgestelde oogmerk te bereiken.

5°.) Met kavallerie en de daarbij behoorende artillerie kunnen omtrekkingen van allerlei aard plaats hebben, wanneer het terrein zulks veroorlooft.

De voorname regelen zijn dan:

a. dat de aanvaller de kavallerie, welke hij detacheren moet, niet tot zijne eigene bescherming noodig heeft;

b. dat de plaatselijke omstandigheden de kavallerie verzekeren, zich in alle gevallen weder bij het gros te kunnen aansluiten, al ware het langs omwegen;

c. dat het punt van aanval, hetwelk de gedetacheerde kavallerie is aangewezen, zoodanig is, dat het op eene medewerking laat rekenen, hetzij door haar geschutvuur, of door het blank geweer;

d. Omtrekkingen, om eenen vijand zon-

der gevecht tot den terugtogt te brengen, kunnen slechts uitwerking doen als de vijand het buitendien niet in zijn belang acht een algemeen gevecht aan te nemen. Wanneer hij echter kan en wil slag leveren, dan zal hij van elke gelegenheid gebruik maken om eenen verdeelden tegenstander aan te vallen; een geval, dat bij omtrekkingen zeer gemakkelijk plaats heeft. Zoodanige omtrekking is derhalve slechts raadzaam, wanneer men weet dat de vijand terug moet en men diens doortogt daardoor bespoedigen of bemoeijelijken wil.

e. Daar de aanvaller, even goed als de verdediger, van eene basis uitgaat en eenen rug te dekken heeft, moet in zijne plannen, voor het mogelijke geval van eenen terugtogt, het punt worden aangeduid waarheen de terugtogt gerigt moet worden, en moeten de aanvals-bewegingen zoo gecombineerd zijn, dat deze terugtogt mogelijk blijft.

LVII. De ordonnans-officier bij de manoeuvre.

De tot ordonnans bij de manoeuvre gekommandeerde officier meldt zich aan bij het regiment, gelijk bij ieder ander kommando, ook bij de bevelhebbers bij welke hij gedetacheerd is.

Hij zal wèl doen zich van sterke paarden te voorzien, tot welker geleide, indien zulks noodig is, hem een oppasser moet worden medegegeven.

De officier moet de zamenstelling van zijn korps en de bevelhebbers der enkele troepen-afdeelingen kennen, zich met het manoeuvre-denkbeld naauwkeurig bekend maken, om steeds de geheele manoeuvre

te kunnen overzien, waartoe eene goede kennis van het terrein en de regelen der taktiek voor hem wenschelijk is.

De bevelen moet hij naauwkeurig opvatten en snel en juist overbrengen. Onder den rid mag hij zich niet ophouden, maar moet overal goed om zich heen zien, om zijnen bevelhebbers, op verlangen, aangaande het terrein en al wat hij verder heeft opgemerkt, inlichtingen te kunnen geven. — Soms wordt ook een ordonnans-officier gezonden, om enkele punten snel te verkennen, bevelen naar gedetacheerde korpsen te brengen of berigten van deze of van den vijand in te winnen, enz.

De ordonnansdienst kan derhalve den officier van groot nut zijn. Met het rijden alleen is het dikwijls niet afgedaan; want, hoewel er menigmaal veel op de snelheid aankomt, is het toch even dikwijls noodig omzigtigheid en oplettendheid daarmede te verbinden.

Tirailleren en gevecht.

REGELN VOOR HET TIRAILLEREN.

LVIII. Doel.

Het doel van het tirailleren is hoofdzakelijk:

- a. den vijand gade te slaan en tegelijk bezig te houden;
- b. het aandringen van enkele vijandelijke manschappen te verhinderen;
- c. de eigene stelling, beweging, enz. te verbergen.

LIX. Oefening.

In den regel wordt het vierde peloton tot tirailleren bestemd; maar alle pelotons

van het eskadron moeten daarin geoefend worden en de noodige aflossingen plaats hebben. Het spreekt van zelf dat de tirailleur-pelotons en rotten, waarbij zich de beste schutters bevinden, al het in het Exercitie-reglement voorgeschrevene niet slechts naauwkeurig moeten kennen, maar ook goed moeten weten uit te voeren.

LX. Handelwijze der tirailleurs.

In het gevecht moeten de tirailleurs op al wat er voorvalt zeer oplettend zijn, zoowel op den vijand als op hunne kameraden en op hunnen ondersteuningstroep, wyl zij hiernaar hunne maatregelen moeten nemen en zich naar de bewegingen van hunnen hoofdtroep rigten.

a. Elke twee man ondersteunen elkan- der wederkeerig, zoodat, wanneer de een voorrijdt en schiet, de ander hem met geladen geweer dekt, ten ware dat hij een zeker schot kon doen, of eenen bedreigden kameraad oogenblikkelijk hulp moest toebrengen.

b. Om zeker te schieten, rijdt men met de pistool tot op 20 passen, en met de karabijn tot op 80 passen van den vijand aan. Gewoonlijk wordt er slechts tegen kavallerie getirailleerd; men moet dan op het onderlijf van den vijand mikken, wyl dan bij een misshot misschien nog het paard getroffen wordt.

c. Buitendien moeten de tirailleurs zoo- veel mogelijk vermijden dat zij den vijand een zeker doelwit aanbieden; zij blijven derhalve in eene matige beweging en rijden op slingerliniën heen en weder. Hierbij wordt dikwijls aangelegd, om den vijand tot schieten te brengen, hem zijn schot

af te lokken, dan op hem aan te rennen en zeker te treffen. Daarbij moet men paard en munitie zóólang verschoonen, tot het er op aan komt van beide doel- treffend en krachtig gebruik te maken.

d. De beste schutters hebben tot taak de geheele tirailleur-linie in het oog te houden, en dáárheen te snellen, waar zij een werkzaam schot kunnen doen, of hunne ondersteuning noodig is.

e. De tirailleurs moeten de bewegingen van den hoofdtroep derwijze volgen, dat zij steeds diens front dekken. Derhalve moeten zij geoefend zijn, naar omstandig- heden tirillerend voor- en achterwaarts te gaan, of zich zijwaarts te schuiven, terwijl zij achter elkander rijden, of zich in eenen gepasten boog weder voor hun troep plaatsen, wanneer deze een nieuw front heeft aangenomen.

f. Bij het tirilleren op de plaats moe- ten de tirailleurs een voordeelig terrein trachten te winnen; derhalve tot aan de kam eener hoogte voortdringen, vanwaar zij den vijand kunnen overzien en ver- hinderen dat men hunne eigene troepen bespiedt. Des noods wordt de vijandelijke tirailleur-linie teruggeworpen.

g. Bij het vervolgen van den vijand wordt deze zooveel mogelijk gedrongen, ten einde hem in wanorde te brengen. Dit moet vooral geschieden wanneer hij door een defilé wil afstrekken.

De wijzigingen van den hier voor den oorlog gegeven regel, welke bij manoeuvres tot bewaring der orde noodig zijn (zie XXXII).

h. Blijft de vijand voortdringen, zoo is het de taak der tirailleurs den terugtogt

der eigene troepen te dekken. Inzonderheid zijn bij het doorgaan van een defilé voorzigtigheid en beradenheid noodig; dikwijls zullen de tirailleurs voor het defilé nog eens moeten front maken, en den vijand door eenen krachtigen aanval terugwerpen, of ten minste ophouden.

i. Dringt de vijand heftig en onvoorzigtig voort, dan zal men soms gelegenheid hebben om hem hinderlagen te leggen, waardoor hem schade toegebracht, en onzen troepen, ten minste voor eenigen tijd, rust kan verschaft worden.

k. De tirailleurs moeten opletten of onze artillerie oprijdt, en in dat geval terstond de vuurlinie vrijmaken (zie XXXIV).

l. Zij moeten verder op de signalen acht geven, en zoodra er *inrukken* geblazen wordt, spoedig naar hunnen troep terugkeeren, waarbij het vuurwapen met het blank geweer moet verwisseld worden.

m. Zelfs wanneer er geen inrukken geblazen wordt, moeten de tirailleurs, zoodra hun troep tot den aanval vooruitrijdt, ten spoedigste de frontlinie vrijmaken, zich op de vleugels van hunnen troep plaatsen en den aanval mededoen.

Uit het bovenstaande is genoeg te zien, hoe noodig het is de tirailleurs grondig te onderwijzen, terwijl men eerst het formeel beoefent en dan langzamerhand de manschappen zóóver brengt, dat zij volgens de omstandigheden leeren handelen.

LXI. Pligt van den onderofficier.

Met de tirailleurs wordt gewoonlijk een onderofficier vooruitgezonden, die het opzigt over de geheele tirailleur-linie heeft.

Hij bewaart overal de orde, zorgt voor

het behoorlijk gebruiken van het terrein, zendt de noodige berigten aan zijnen officier, aangaande al wat er in de eigene en in de vijandelijke tirailleur-linie en elders voorvalt, zorgt voor de aanvulling der munitie, voor het wegbrengen der gekwetsten, enz. Derhalve moet de onderofficier zich steeds dáár bevinden, waar hij alles het best kan overzien, of waar zijne tegenwoordigheid dringend noodig wordt.

LXII. De officier.

De officier die het tirailleur-peloton kommandeert, houdt ook de tirailleur-linie in het oog en geeft de noodige berigten aan zijnen hoofdtroep. Ingeval verscheidene tirailleur-pelotons in doorsneden terrein verder vooruitgaan, wordt het kommando aan eenen ritmeester gegeven, bij wien, even als bij ieder' officier, een trompetter wordt medegezonden.

Hierbij wordt naar de volgende algemeene regelen verwezen.

Algemeene aanmerkingen over het gevecht.

LXIII. Onderrigt der manschappen.

Men moet de manschappen met de eigenaardigheden van het gevecht bekend maken; anders zullen zij somtijds uit onkunde mistasten, en zelfs dáár schade lijden, waar een ervaren kavallerist groote voordeelen zou behalen.

De volgende aanwijzingen zullen hier niet ongepast wezen:

a. Een aanval, die met moed en nadruk uitgevoerd wordt, is reeds als half gelukt te beschouwen.

b. Eene weifelende, onvaste wijze van

handelen brengt steeds nadeel aan en veroorzaakt dikwijls dubbel verlies. Wanneer de aanvallende kavallerie voor de vijandelijke kavallerie omkeert, wordt zij door de zwaarden of lanssen dezer laatste van achteren getroffen, hetgeen gevaarlijker is dan een aanval in het front. Wijkt de kavallerie voor een dicht infanterie-carré zijwaarts uit, dan zal zij meer verlies lijden dan wanneer zij met nadruk inrent.

c. Inzonderheid wanneer er gapingen en wanorden in de vijandelijke stelling bemerkt worden, moet de kavallerie met onstuimigheid aldaar indringen en den vijand niet weder tot bezinnen laten komen.

d. Wanneer men met kavalleristen handgemeen is, tracht men aan de linker zijde zijns vijands te komen, waar de aanvaller gemakkelijker houwen naar het hoofd, den hals, de armen of de teugelhand kan doen. Een infanterist moet, zoo mogelijk, zóó snel aangevallen worden, dat hij niet tot bezinnen kan komen.

e. Wordt bij eenen aanval het paard van eenen ruiter gedood, dan tracht hij er een te krijgen dat zonder ruiter omloopt. Is dit niet terstond mogelijk, dan sluit hij zich bij de infanterie aan, nadat hij de wapening en zoo mogelijk ook het zadeltuig heeft gered.

f. Wordt men door den vijand omringd, dan tracht men zich door te slaan; wordt men echter door verwonding of door 's vijands groote overmagt overweldigd, en valt men in zijne handen, dan mag men toch nooit vergeten zich standvastig en achtbaar te gedragen.

g. Wanneer kameraden, bevelhebbers of de standaard zich in gevaar bevinden,

werpt men zich op den vijand en bevrijdt de zijnen.

h. Gewonden mogen het gevecht slechts dan verlaten, als zij niet meer vechten kunnen; zij laten echter hunne patronen enz. aan hunne kameraden achter.

i. Wie een' zwaar gewonden naar de naaste verbindplaats heeft gebragt, keert terstond in het gevecht terug. Zonder verlof des bevelhebbers mag niemand met gekwetsten teruggaan.

k. Bij het vervolgen houdt men zich niet bij de achterblijvende viugtelingen op, maar tracht de spits der vlugtenden te bereiken.

l. 't Is van het grootst gewigt den teruggeworpen vijand met nadruk te vervolgen; voorzigtigheid is echter hierbij onontbeerlijk, om niet in hinderlagen te vallen, of onverwacht op geslotene vijandelijke afdeelingen te stooten. Ook een vervolgende troep moet steeds zijn aanvoerder in 't oog houden.

m. Voor buitgemaakte paarden wordt wel eene premie betaald, maar het is ligt te begrijpen dat deze eerst na het einde van het gevecht opgevangen mogen worden. In het algemeen moet er gestreng worden gewaakt, dat de enkele kavalleristen zich niet door buitmaken van het gevecht laten afhouden en de gehoorzaamheid verliezen.

n. Gevangenen worden zoo behandeld als bij goed gedisciplineerde troepen betamelijk is; evenzoo weerlooze inwoners.

LXIV. Onderrigt voor de kommandanten.

De voorname regelen over het gebruik der troepen en van het terrein, zijn reeds

medegedeeld (zie LIV—LVI). Ook de onderbevelhebbers, tot aan den eskadrons-kommandant (van welke hier alleen gesproken wordt), zullen verzekerd kunnen zijn van te slagen, zoo zij het voor den vijand medegedeelde eenvoudig in toepassing brengen. Als grondregel moet worden aangenomen, dat de kavallerie zich nooit laat aanvallen; *FREDERIK de Groot*e zegt in zijne instructie: «de kavallerie-officier, die zich laat aanvallen en niet «het eerst aanvalt, wordt gecasseerd.» De kavallerie blijft derhalve zóólang aan 's vijands oog onttrokken (of in kolonne), tot de mogelijkheid of noodzakelijkheid van eenen aanval blijkt, en voert dien dan met nadruk uit. Het wordt bovendien der kavallerie nog bijzonder aanbevolen, bijzonder op te letten dat de aanvallen steeds op het voordeeligste punt gerigt en altijd door gereedgehoudene soutiens ondersteund worden. Bij het vooruitgaan moeten de afzonderlijke kavallerie-afdeelingen behoorlijk in acht nemen, óf en wát er van den vijand aan hare regter of linker zijde staat. In alle gevallen waar de kavallerie haren vijand verrassen of in de flank vallen kan, mag zij geen uitgestrekte bewegingen schuwen. (Dit zijn omstandigheden waarin de kommandant zijn juist oordeel kan toonen.) Waar echter de vijand reeds geformeerd staat, moet men langwijlige aanvallen vermijden; de aanval moet dan niet slechts in eene linie ondernomen, maar ook door de noodige reserven ondersteund worden.

Wanneer men op den vijand stoot, moet men eerst trachten te vernemen wat men voor zich heeft, dewijl men anders ligt door krijgslisten kan bedrogen worden.

Men werpe derhalve de enkele tirailleurs terug en zie wat zich daarachter bevindt. Wanneer 's vijands ligte troepen stand houden, dan kan men daaruit opmaken dat zij eene reserve achter zich hebben. Zulke en dergelijke omstandigheden moet men in acht nemen en onderzoeken. Eerst na zich snel en beraden van den staat der zaken overtuigd te hebben, neme men de noodige maatregelen.

De regel om voor de *ontwikkeling tot het gevecht* zijne troepen zooveel mogelijk bedekt te houden, wordt veelal gegeven, maar dikwijls niet opgevolgd, hoewel hij zeer veel tot het gelukken eener onderneming bijdraagt.

Wanneer de kavallerie zich in lange linie in bataille opstelt, kan de vijand haar ligt overzien en overal tegenmaatregelen nemen; maar als de kavallerie zich tot het gunstige oogenblik verborgen houdt, zich dan snel formeert en op den vijand aanvalt, dan vindt zij dezen somtijds geheel niet, of slechts half voorbereid, en zal derhalve dan eene gemakkelijker overwinning kunnen behalen.

Men moet de *eigenaardigheden* der wijze van aanval van kavallerie tegen kavallerie, tegen infanterie, tegen artillerie of tegen gemengde wapenen, naauwkeurig kennen en tevens het terrein weten te gebruiken.

De gevechten om plaatselijke voorwerpen, als: defilés, bruggen, veeren, dijken, holle wegen, heggen, grachten, bosschen, huizen, dorpen, enz., zullen gewoonlijk de infanterie ten deel vallen, maar er kunnen gevallen voorkomen dat de ruiters moeten afzitten en een plaatselijk voorwerp aanvallen of zoo lang mogelijk verdedigen.

*Detachementen van gemengde wapenen
in het algemeen.*

LXV. Algemeene aanmerking.

Elk wapen heeft zijne sterke en zwakke zijde, alsmede zijne eigenaardigheden. Bij detachementen van gemengde wapenen komt het derhalve vooral er op aan:

a. dat elk wapen zijne eigenaardige kracht, volgens het terrein, 's vijands ondernemingen, in het algemeen volgens de omstandigheden, zoo volkomen mogelijk kan ontwikkelen en gebruiken;

b. dat de wapenen elkander wederkeerig dekken en ondersteunen;

c. dat geen wapen het andere hindert, maar elk uit iedere formatie gemakkelijk in eene andere overgaan en zich vrij bewegen kan;

d. dat de wapenen op deze wijze in de hand van den kommandant blijven, en gemeenschappelijk zulke oogmerken bereiken, als zij afzonderlijk niet zouden kunnen verkrijgen;

e. dat hunne opstelling zooveel mogelijk tegen de vijandelijke kogels beschermt, en ook die kogels, welke het eene wapen missen, zoo weinig mogelijk het andere kunnen treffen.

LXVI. Kavallerie en infanterie vereenigd.

Wanneer kavallerie en infanterie vereenigd zijn, dan zal de kavallerie, inzonderheid bij dag en in open terrein, de spits en zij-patrouillen geven; bij nacht of nevel en in doorsneden terrein zal daarentegen aan de infanterie de beveiliging van het detachement overgelaten worden.

a. De kavallerie-officier moet door voor-

uitgezondene patrouillen, tot voortzetting van den marsch, de noodige berigten aangaande den vijand en de wegen inwinnen.

b. Wanneer het detachement stil staat, moeten kleine kavallerie-patrouillen de geheele streek doorzoeken.

c. Wanneer de behoeften aan wagens, levensmiddelen, enz. niet in de nabijheid te bekomen zijn, moet de kavallerie ze ook voor de infanterie bezorgen.

d. Wanneer het tot een gevecht komt, zuivert de kavallerie het terrein, opdat de infanterie niets onverwacht zou kunnen aanvallen. Is onze kavallerie tegen de vijandelijke opgewassen, dan jaagt zij deze uit het veld, trekt dan de infanterie des vijands om en bedreigt diens terugtogt. Is de vijandelijke kavallerie veel sterker, dan zoekt de onze bescherming op den vleugel of achter de infanterie, en stelt zich niet alléén tegen de vijandelijke kavallerie, wijl zij ligt eene nederlaag zou kunnen lijden, en de infanterie dan verlaten zou zijn. — Zij ondersteunt het gevecht der infanterie op alle wijzen, is opmerkzaam op elke gelegenheid om met goed gevolg in te houwen, maakt snel gebruik van elk door de infanterie behaald voordeel, dekt den terugtogt van deze op de vlakte, en trekt alle mogelijke nut uit hare beweeglijkheid.

e. Wanneer de infanterie zich tegenover de vijandelijke in gevecht bevindt, blijft de kavallerie zijwaarts zóóver achter de vuurlinie terug, dat zij den vijand niet tot doelwit dient, maar toch altijd nabij genoeg om elk oogenblik door snel vooruitrennen voordeelen te kunnen behalen uit den gang des gevechts.

f. Neemt de infanterie een defilé, dan volgt de kavallerie digt daar achter, om er snel door te dringen en op den teruggeslagenen vijand aan te vallen.

g. Gaat de terugtoegt door een defilé, dan trekt de kavallerie het eerst er door, terwijl de infanterie het bezet. Mogt er echter voor het defilé vlak terrein liggen, dan geleidt zij hare Infanterie eerst veilig tot aan het defilé en rijdt dan snel er door. Digt achter het defilé wordt halt gehouden, om de infanterie weder op te nemen, in geval de vijand den doorgang mogt forceren.

h. De aanval op vijandelijke infanterie moet vooral in zulke oogenblikken geschieden, als deze door bewegingen of door het vuur onzer troepen in wanorde is gekomen, bijv.: gedurende haren op- of afmarsch, of op verstrooide tirailleurliniën. In zulke oogenblikken zal de aanval zeker altijd gelukken, zoo zij onverschrokken wordt ondernomen.

i. Wanorde onder de vijandelijke infanterie kan de kavallerie het gemakkelijkst veroorzaken door verrassende aanvallen uit hinderlagen of in den kruiddamp.

LXVII. Scheiding der wapenen.

Er zullen echter ook gevallen voorkomen, dat de wapenen niet vereenigd mogen blijven, bijv.:

a. Wanneer de infanterie een terrein heeft bereikt en in omstandigheden is gekomen, waarin zij-alleen ageren kan, maar de kavallerie noodeloos schade zou lijden, of het doelmatiger is haar voor te zenden, of dat zij op eene andere wijze zou te gebruiken zijn;

b. Voor kleine kavallerie-detachementen zal zelfs de bijvoeging van infanterie dikwijls slechts hinderlijk wezen, want deze detachementen zoeken hunne veiligheid meer in hunne beweeglijkheid dan in het gevecht op de plaats, vermijden doorsneden terrein geheel, of trekken het zeer snel door; zelden zal het er bij hen op aan komen een terrein op eene bepaalde plaats over te trekken; indien zij daar te groote hindernissen vinden, zoeken zij een ander overgangspunt. Waar derhalve kleine kavallerie-detachementen door de bijvoeging van infanterie wel in wederstandsvermogen zoude winnen, maar aan beweeglijkheid verliezen, zal men in den regel elk wapen alleen aan zijn lot overlaten.

LXVIII. Kavallerie met artillerie vereenigd.

Wanneer een kavallerie-officier met een detachement tot dekking van geschut wordt gekommandeerd, moet hij de eigenaardigheid van beide wapenen kennen, om diensvolgens zijne handelwijze in te rigten.

a. Hij stelt zich niet achter het geschut, maar zijwaarts er van op, dewijl anders de vijandelijke kogels zijn detachement ligter zouden treffen; ook blijft hij omtrent 100 passen van zijn geschut verwijderd, om des noods eenen krachtigen schok te kunnen maken. Eindelijk tracht hij zich zooveel mogelijk door het terrein te beschermen.

b. Bij het voorttrekken door een defilé neemt de kavallerie de spits, en draaft des noods vooruit; bij het terugtrekken blijft zij steeds achter de kanonnen.

c. De verdediging van het geschut is

eene zaak van eer voor den daarmede belasten officier.

Tot rigtsnoer bij veldmanoeuvres (derhalve met de noodige wijzigingen, ook in den oorlog) zijn de volgende regelen aan te bevelen, naar welke zich zoowel de artillerie- als ieder kavallerie-officier, die met artillerie gemeenschappelijk ageren moet, behoort te rigten.

a. De artillerie moet bij de veldmanoeuvres er op bedacht zijn de noodige wijzigingen in de exercitie-voorschriften te doen plaats hebben, als welke het terrein en de maatregelen des vijands vereischen.

b. De aan de brigaden en divisien toebedeelde batterijen moeten wel in het algemeen, en, wanneer er geen reden tot afwijking bestaat, ook bij de manoeuvres de plaatsen innemen welke haar in de exercitie-voorschriften zijn aangewezen; maar dit mag nooit in het angstig berekenen van het aantal passen overgaan, vooral wanneer men een punt wil bereiken vanwaar de batterij voordeelig werken kan, dat haar noodzaakt hare stelling onmiddellijk naast de brigade te verlaten. Eene batterij is genoegzaam gedekt, wanneer de haar beschermende infanterie zelfs 100—150 passen van haar verwijderd is. Eene door kavallerie gedekte batterij is genoeg beschermd, wanneer de kavallerie in open terrein, zijwaarts daarachter 200—500 passen van de batterij verwijderd staat. De kommandant eener troepenafdeeling, die eene batterij dekt, moet zich echter bij de batterij zelve ophouden, om het gevaar, dat ze bedreigt, tijdig te kunnen inzien en afwenden.

c. Batterijen mogen onder geene om-

standigheden zonder bedekking zijn. Men zal wèl doen met bij de veldmanoeuvre aan elke batterij een tirailleur- of flankerpeloton blijvend toe te voegen, dat geene andere bestemming heeft dan de batterij te dekken. Dit is echter in vele gevallen ontoereikend; waar derhalve de sterkte der troepen zulks veroorlooft, moet daartoe een gesloten bataillon of een eskadron gebezigd worden. Nooit mag deze veiligheidsmaatregel om reden worden nage laten, dat de normale stelling der slagorde ongestoord zou blijven.

d. Wanneer batterijen zich in de linie van ontwikkelde tirailleurs bevinden, en deze beginnen te vuren, of de batterijen tot op 400 passen afstands de vijandelijke tirailleurs genaderd zijn, mogen zij onder geen omstandigheden verder voortrukken. De tirailleurs moeten bij het verder voortgaan de batterijen zoover mogelijk ruimte laten, opdat deze laatste door haar vuur het gevecht te krachtiger zouden kunnen ondersteunen, gelijk dit dan ook over het algemeen te werkzamer zal zijn, hoe langer de omstandigheden eene batterij veroorloven in dezelfde stelling te blijven. Flankeurs moeten dit insgelijks in acht nemen.

e. Bij veldmanoeuvres is het noodig dat de batterijen, door de rigting van haar vuur, aanduiden, of zij vijandelijke batterijen of troepen beschieten.

f. De batterij-kommandanten moeten onder zekere omstandigheden geene bevelen afwachten, maar tot afwering van onverwachte vijandelijke aanvallen terstond zelve tegenmaatregelen nemen.

g. Het is steeds voor een misslag te houden, wanneer eene batterij in het op-

rijden genomen wordt; terwijl het daarentegen niet tot verwijt mag strekken, wanneer zij, onder onafwendbare omstandigheden, in het volle vuur den vijand in handen valt.

h. Moet de terugtocht met artillerie worden aangevangen, dan moet men deze altijd vooraf daarvan verwittigen, opdat zij misschien verder achterwaarts zich weder zijwaarts plaatsen en daar den terugtocht opnemen kan.

i. De rijdende batterijen mogen bij het voortrukken der kavallerie tot den aanval, slechts met voorzigtigheid volgen, om niet in eenen mislukten aanval ingewikkeld en zonder verdediging genomen te worden.

LXIX. Wederkeerige ondersteuning der wapenen.

Tusschen de verschillende wapenen moet eendragt heerschen en wederkeerige ondersteuning plaats hebben; ook moet steeds het eene wapen de waarde van het andere erkennen, wijl slechts daardoor een hooger doel kan bereikt worden. Wilden bij het menschelijke ligchaam hand en voet in tweespalt geraken, dan zouden beiden in het geheel er onder lijden; elk lid heeft zijne bijzondere verrigtingen, en waar het ééne welvaart, zal later het voordeel ook altijd op het andere terugwerken. De wedijver bij gemengde wapenen moet derhalve nooit tegen elkander gerigt zijn, maar het eene lid moet zich over de volmaaktheid van het andere verheugen, en allen moeten er naar streven het gemeenschappelijke hoofd te gehoorzamen en diens beschikkingen zoo goed mogelijk ten uitvoer te brengen. Als voorbeeld kan hier

worden aangevoerd, dat wanneer eene infanterie-tirailleur-linie op de vlakte door vijandelijke kavallerie mogt worden aangevallen, de eigene kavallerie, die zich in de nabijheid bevindt, de verdediging dezer tirailleurs als een' pligt en eene zaak van eer moet aanvaarden. Mogt daarentegen kavallerie door een defilé worden teruggeworpen, dan zou het pligt en eene zaak van eer voor de infanterie zijn, den aftogt der kavallerie te beschermen. Gelijke verplichting heeft de kavallerie welke geschut dekt; daarentegen neemt de artillerie de taak op zich, om den vijand reeds in de verte te schokken.

Waar in den slag de genomene maatregelen niet toereikend mogten zijn, zoeker de kavallerie zulks door hare snelheid, beweeglijkheid en ridderlijke dapperheid te vergoeden.

Zoo moet elk wapen, dáár waar het volgens zijne eigenaardigheid 't werkzaamste kan zijn, ook in volle kracht optreden en zich des noods voor de andere opofferen. Dit is de eenige ware wedijver welke tusschen de verschillende troepensoorten kan en moet plaats hebben. De kavallerie-officier moet het zich hieruit duidelijk maken, wat er inzonderheid van hem verlangd wordt, opdat hij dit steeds trouw en volkomen verrigt.

AANHANGSEL.

DE KRACHT DER KAVALLERIE.

De kracht der kavallerie is grootendeels gelegen in het zelfvertrouwen dat zij hebben moet, en in den indruk dien zij moet te weeg brengen.

Men vernietigt dit een en ander, wanneer men zich bedreigt nopens de wijze van haar gebruik, of omtrent het oogenblik waarin dit met wezenlijk voordeel kan plaats hebben.

De nadeeligste misvatting voor de kavallerie is, wanneer zij beschouwd wordt iets anders te zijn dan eene bijvoegende kracht voor het leger.

De beschikking, die haar behoud het meest in de waagschaal stelt, is hare verdeling, ten einde haar op vele punten te gelijk te vertoonen.

Op weinige uitzonderingen na, moet de kavallerie dienen om de overwinning te voltoojen, in enkele gevallen om haar te beslissen, maar niet om haar te verkrijgen.

De artillerie moet de vijandelijke massa's en liniën aantasten en aan het wankelen brengen, de infanterie moet ze omverwerpen, de kavallerie moet ze verstrooijen en dan gevangenen maken.

De aanvallen der kavallerie moeten niet menigvuldig zijn; maar als zij uitgevoerd worden, dan moeten zij met geweld worden doorgezet, en daar de kavallerie dan eerst kan strijden als zij handgemeen geraakt, moet zij niet verschijnen dan om in te houwen.

HET KOMMANDO DER KAVALLERIE.

Bij het bevel der kavallerie moet men zorgen:

1°. de kavallerie verzameld te houden, en niet te detacheren als in de grootste noodzakelijkheid, en dan voor den kortsten tijd;

2°. Van tijd tot tijd de kavallerie-korpsen

te laten aflossen, die onvermijdelijk hadden moeten worden afgezonden, hetzij bij eene divisie infanterie, of tot onderhoud van eene communicatie-linie;

3°. De inspectiën van de regimenten zooveel mogelijk te menigvuldigen, en daarbij in de kleinste details te treden;

4°. Alles aan te wenden dat de banden der krijgstucht naauwer toegehaald en het onderriigt volmaakt wordt;

5°. De grootste zorgvuldigheid aan te wenden voor het beste onderhoud van paarden, wapens, zadeltuig en kleeding;

6°. De kavallerie die landstreken tot kantonnementen aan te wijzen, waar goed water en de beste fourage voorhanden is;

7°. Te vermijden de kavallerie vóór het aanbreken van den dag te laten marcheren, omdat de paarden des nachts alleen goed uitrusten, en omdat, als men te vroeg afmarcheert, het onmogelijk is dat de paarden goed gevoederd en gedrenkt zijn, en vooral dat zij goed gepoetst zijn;

8°. Eveneens te vermijden dat kavallerie-korpsen of detachementen achter infanterie-kolonnen geraken, die zij niet voorbij kunnen rijden;

9°. De dienst der kavallerie zooveel mogelijk te verligten, om haar beter in staat te houden voor de beslissende omstandigheden;

10°. Eindelijk, haar niet te doen strijden dan in gepaste oogenblikken.

Zonder twijfel zal ieder kavallerie-chef,

doordrongen van de noodzakelijkheid om deze voorschriften in acht te nemen, verzekerd dat hunne stipte nakoming alléén de groote kosten kunnen vergoeden die de kavallerie den Staat veroorzaakt, en dat hij daardoor aan het vertrouwen, in hem door zijnen Vorst gesteld, kan beantwoorden; overtuigd dat zijn eigen roem verbonden is aan het behoud en het juiste gebruik van zijne troepen; overigens verzekerd dat na eenige maanden geene kavallerie bij het leger meer aanwezig is,

dan die welke men door de aanhoudendste zorgen heeft weten te bewaren — zal, zeggen wij, ieder kavallerie-chef zich opofferen voor alles wat de kavallerie in den best mogelijken staat kan brengen en behouden; maar daar zijne inspanning nutteloos zou wezen, indien hij tot het verkrijgen dier uitkomsten niet door den chef van het leger wierd ondersteund, zal de kommandant der kavallerie bij den chef van het leger, op al de maatregelen aandringen die hij noodig zal oordeelen.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1825 TOT 1850.

Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(*Vervolg van N°. 5.*)

Aan den majoor LE BRON DE VEXELA, die te Kalitan was komen post vatten, bleef gedurende dien tijd hoofdzakelijk opgedragen het geleiden en beschermen der bezendingen. Den 51sten October bevond hij zich, ten gevolge eener dergelijke dienstverrigting, te Kalassan, en besloot hij den vijand uit eenige nabijgelegen desa's te verdrijven en hare inwoners, vooral

die van Boeroean, te straffen voor het aanhoudend onbruikbaar maken van den grooten weg. Dit greep op den 1sten November plaats, en LE BRON DE VEXELA nam zijne beschikkingen zoo oordeelkundig, dat eene sterke bende opstandelingen omsingeld en bijna geheel in de pan gehakt werd. Een aanzienlijke buit van wapens en paarden viel in handen der onzen en

al de schuldige dessa's werden in den asch gelegd (1).

Zoodra de bentings te Ladjoer, Siengosari en Banjoedono zoo ver gevorderd waren, dat men weder kon beschikken over de troepen welke den arbeid beschermden, besloot de Generaal VAN GEEN eenige vijandelijke benden te gaan verdrijven, welke zich nog langs de hellingen van den Merapi ophielden.

Hiermede werd den 12^{den} November een aanvang gemaakt en de drie kolonnes, in het Solo-sche aanwezig, rukten ieder van hare zijde andermaal naar Djatianom, welke plaats weder gedeeltelijk herbouwd en versterkt was, en op nieuw aan eene menigte opstandelingen ten verblijf strekte. De kolonne, die zich tot nu toe bij Siengosari had opgehouden, werd thans aangevoerd door den luitenant-kolonel DE BAST, die van zijne ziekte hersteld was, terwijl de kolonne te Ladjoer onder de bevelen van den majoor DE LEEUW was gekomen. De kolonel COCHUIS had intusschen te Djokjokarta het kommando der troepen aangevaard, doordien de Generaal VAN GEEN in het rijk van Solo zou blijven, om daar de krijgsverrigtingen te besturen.

DE BAST marcheerde den 12^{den} tot Kaitan, slechts ongeveer twee palen van Siengosari; hij verdreef er al dadelijk eene groote menigte opstandelingen, bragt dien dag en den volgenden door met het zuiveren der omstreken, en vereenigde zich met Prins NOTTO-KESOEMO, die met zijne

barissans en eenige troepen des Keizers van Sangoong was komen oprukken. Den 14^{den} ging hij naar Djatianom; des morgens tegen half negen kwam hij in de nabijheid dier dessa, en reeds op een afstand vernam hij het kanonvuur der beide andere kolonnes. Niet lang duurde het of hij had eene sterke vijandelijke magt voor zich; maar een gedeelte zijner infanterie rukte haar met geveld geweer te gemoet, terwijl de artillerie met granaten wierp en Prins NOTTO-KESOEMO zich in beweging stelde om haar in de linker flank te vallen. Weldra was het gevecht beslist en de opstandelingen naar alle zijden op de vlugt, die niet weinig begunstigd werd door de vele djoerangs, welke de onzen bij het vervolgen moesten overtrekken.

De Generaal VAN GEEN was den 12^{den} met de kolonne van LE BRON DE VEXELA, versterkt door 150 man infanterie van MANGKOE-NEGORO, van Kalitan naar Karang-Woenie aan den grooten weg gemarcheerd; den 15^{den} voegde zich de majoor DE LEEUW daár bij hem en nog dienzelfden dag stelde hij zich met de beide kolonnes in beweging naar Joongkaree, waar men weder bivakkeerde. Den 14^{den} kwam de Generaal, iets na acht uur, met zijne magt voor Djatianom aan, uit welk dorp hem een hevig geschreeuw, met een oorverdoovend geraas van trommen en gamelangs, te gemoet klonk. Hij liet de kolonne van LE BRON DE VEXELA zich in slagorde scharen en met granaten in de dessa werpen, onderwijl hij de troepen van DE LEEUW inwachtte, die door het moeilijke terrein eenigzins achter waren gebleven. Intusschen zag hij eene ontzaglijke menigte

(1) Onderscheiden hebben zich dien dag de kaptiteins PRAGER en VAN INGEN; de luitenants HEGGIE, MEULENHOF, STOKBROO en LEROUX, benevens de adjudant-onderofficier TERBRAAK.

vijanden van achter Djatianom te voorschijn komen, en zich met een aantal vaandels en pajjongs, en in een lange sleep naar het westen bewegen. Hieruit maakte hij op dat DE BAST reeds in de nabijheid was, en toen hij het eerste kanonschot van dien hoofdofficier vernam, gelastte hij den majoor LE BRON DE VEXELA met geveld geweer binnen de dessa te dringen. Na weinig tijds had deze zich van zijne taak gekweten en den vijand tot eene overhaaste en ordelooze vlugt genoodzaakt, waarbij de ruitery wel poogde hem te vervolgen, maar toch niet in staat was hem veel nadeel toe te brengen. De vijand had bij de vorige vermeerstering van Djatianom een te bloedig leergeld betaald, om andermaal tot het uiterste stand te houden, en hierin lag de oorzaak dat hij wel verdreven, maar minder ernstig getuchtigd werd dan op den 5^{den} October.

De kolonnes van DE BAST en DE LEEUW bleven te Djatianom, terwijl de Generaal VAN GEEN nog dienzelfden dag met die van LE BRON DE VEXELA naar Klatten terugkeerde. De twee volgende dagen bleef men te Djatianom rustig in het bivak; men hoorde gedurende den nacht wel een aanhoudend slaan op het rijstblok, maar de vijand naderde niet. Den 16^{den}, nadat NOTTO-KESOEMO naar zijne vorige stelling was teruggemarcheerd, rukte DE BAST met de beide kolonnes op naar Poeloe-Watoe. De marsch ging over de talloze ribben van den Merapi en was dus uiterst bezwaarlijk en vermoeijend; bij het overtrekken van een djoerang brak de as van een der 2de, zoodat men nog bovendien verplicht was dit veldstuk te dragen. Ten

een uur had men Poeloe-Watoe bereikt; de vijand vertoonde zich in groote menigte voor het dorp, maar was spoedig uit elkander gejaagd en op de vlugt gedreven, waarna het bivak werd betrokken.

De 17de November was bestemd tot eenen algemeenen aanval op Kedjiwang, dewijl men reden had te gelooven dat de meeste vijandelijke benden zich in die dessa hadden herzameld. Op verzoek van den Generaal VAN GEEN, werd ook uit Djokjokarta tot deze onderneming medegewerkt door het zenden eener kolonne naar Bedoijo, welke het ontkomen der opstandelingen naar het westen moest beletten. Deze kolonne werd aangevoerd door den majoor VAN DER WIJCK; zij had geene meldenswaardige ontmoetingen en was des avonds weder te Djokjokarta terug. — De kolonne van den majoor LE BRON DE VEXELA was reeds den 16^{den} van Klatten opgebroken naar Kalidjenking (1), waar zij bivakkeerde. Den volgenden morgen stelde de Generaal VAN GEEN zich aan haar hoofd en marcheerde naar Kedjiwang, hetgeen ook uit Poeloe-Watoe verrigt werd door de kolonnes van DE BAST en DE LEEUW. Des voormiddags ten elf uur kwam VAN GEEN voor de dessa, zonder iets van den vijand te hebben gezien; maar toen hij eene kleine bende opstandelingen ontwaarde, welke haar ten noorden verliet, zond hij den majoor LE BRON DE VEXELA met 200 man infanterie en een peloton ruitery derwaarts. Deze hoofdofficier kon den vijand niet bereiken, maar zag, achter Kedjiwang ge-

(1) Niet te verwarren met het Kalidjenking tusschen Magelang en Djokjokarta.

komen, hoe zijne geheele magt zich op grooten afstand, in eene zeer lange kolonne, naar het gebergte begaf. Bij het voortzetten zijner verkenning vond hij, in een diep ravijn, den 2ten terug, door SOLLEWIJN op den 9^{den} Augustus in 's vijands handen gelaten. De Generaal VAN GEEN vernam intusschen dat DIEPO-NEGORO eerst des morgens ten 8 uur zijn verblijf nabij Kedjiwang verlaten had, en daar de andere kolonnes zich nog niet vertoonden, liet hij het bivak betrekken.

De luitenant-kolonel DE BAST was des morgens ten drie uur uit Poeloe-Watoe op marsch gegaan en had met de grootste bezwaren te kampen; zijn weg was niets dan eene opvolging van djoerangs, die allen overgetrokken moesten worden. Na vier palen te hebben gemarcheerd, stiet hij op den vijand, die zich echter verspreidde na eenige kanonschoten en granaatworpen, en nog voor dat de majoor DE LEEUW hem met zijne kolonne kon bereiken. Des namiddags ten drie uur kwam DE BAST te Kedjiwang aan, en hij had dus twaalf uren moeten besteden tot het afleggen van slechts 7 palen wegs.

Den 18^{den} marcheerden de kolonnes van LE BRON DE VEXELA en DE LEEUW naar Djokjokarta, ten einde zich daar van eenige zeer benoodigde kleeding en munitie te voorzien; den 21sten hadden zij weder te Klatten en Kalitan post gevat.

De Generaal VAN GEEN ging den 18^{den} en 19^{den} met de kolonne van DE BAST over Brambanam naar Klatten, en zond haar den 20sten naar Wedie, om den 21sten naar Massaran te marcheren, waar Pangerang PAPAT zich nog met eene aanzienlijke magt

ophield. Ook in deze streken trok de vijand overal voor de onzen terug, zoodat DE BAST, na andermaal een' uiterst vermoeijenden togt te hebben gedaan, den 25sten November, zonder eenige ontmoeting van belang te hebben gehad, te Soerakarta aankwam.

Hij, die zich de moeite gaf de bewegingen der kolonnes van VAN GEEN tusschen den 12^{den} en den 25sten November op de kaart na te gaan, zal met ons erkennen dat zij met onbeschrijfelijke vermoeijenissen en ontberingen moeten te worstelen hebben gehad; maar hij zal dan tevens met ons betreuren dat die vermoeijenissen en ontberingen geen betere vruchten droegen. De vijand had nergens het gevecht afgewacht en overal tijdig de wijk genomen, maar weinige dagen nadat onze kolonnes zich weder in hare vorige stellingen hadden nedergeslagen, was Kedjiwang en Poeloe-Watoe ook weder door de opstandelingen bezet, en moesten zij door kanonschoten uit de onmiddellijke nabijheid van Siengosari en door aanvallende bewegingen van den Tommongong van Kali-Koening, en een deel der kolonne van LE BRON DE VEXELA, uit de omstreken van Klatten verdreven worden. Ook de hulpbenden en een gedeelte der troepen van MANGKOE-NEGORO, die te Tamen en Massaran stonden, werden telkens verontrust, maar hielden zich bestendig staande; in een der gevechten, bij Massaran geleverd, heerschte zooveel verbittering, dat de beide aanvoerders van hunne paarden stegen en een tweegevecht met de kris begonnen; de vijandelijke bevelhebber DJOJO-MENGOLO schoot er het leven bij in

en zijn hoofd werd als zegeteeken medegenomen.

Intusschen was de westmoesson voor goed doorgebroken en maakte het oorlogvoeren aan den Europeaan uiterst moeilijk, zoodat men wel verplicht was den vijand meer rust te laten. De Generaal DE KOCK besloot zijne mobiele kolonnes gedurende den regentijd in hunne tegenwoordige stellingen te laten, namelijk: eene te Boejoelalie, eene te Kalitan, eene te Klatten, eene te Djokjokarta en eene in Kadoe. Viel DIEPO-NEGORO met overmagt in Kadoe, dan kon men dit gewest uit Djokjokarta te hulp komen en de kolonne van Klatten ter versterking der hoofdplaats van Mataram doen oprukken; wilde hij weder naar het oosten doordringen, dan konden de kolonnes van Boejoelalie en Kalitan het beletten; de luitenant-kolonel DIELL stond bovendien in Banjoemaas, om het doorbreken des vijands naar het westen tegen te gaan. Ook aan de opstandelingen berokkende het regen-saizoen vele ongemakken en hun moed was daarenboven aanmerkelijk gezonken na de herhaalde tegenspoeden der laatste weken. In geruimen tijd viel er derhalve niets belangrijks voor in de landstreek waarop wij de aandacht van den lezer in dit hoofdstuk vestigden, en de krijgsbedrijven bepaalden zich tot hetgeen wij reeds meermalen hebben aangewezen, namelijk: het veront-rusten onzer verschansingen en posten, of het op allerlei wijze bemoeijelijken der gemeenschap tusschen onze bezettingen. En niet alleen in het Solo-sche, maar ook in het Djokjokarta-sche was dit het geval; er zwierven daar rondom de hoofdplaats

aanhoudend stroopende benden, die den toevoer van levensmiddelen trachtten te verhinderen en daarin eene bestendige duurte veroorzaakten; dikwerf liet Cochus ze verdrijven, maar toen hij ontwaarde dat zij zich bij het aanrukken zijner kolonnes geregeld verwijderden, om die te volgen en hunne vorige standplaatsen te hernemen wanneer zij op Djokjokarta terugtrokken, besloot hij zijne troepen niet onnoodig te vermoeijen en slechts togten te bevelen, zoodra zich hier of daar eene belangrijke vereeniging van opstandelingen vormde.

Behalve den aanhoudende regen en den niet ongunstigen uitslag onzer bewegingen in Djokjokarta en Soerakarta, ja zelfs in Padjitan aan het zuider-zeestrand (1),

(1) De gebeurtenissen in het distrikt Padjitan vormen eene korte en geheel op zich-zelf staande episode van den krijg op Java. Reeds in de maand October 1825 waren daar onlusten uitgebarsten, die echter door de voortvarendheid van den burger DEUX en de trouw van den Solo-schen Demang van Ngelé spoedig gedempt werden. Toen daarna in Augustus 1826 de zaak van DIEPO-NEGORO weder begon te herleven, werd ook Padjitan door opstandelingen overstroemd en de gemeenschap over land met dit gewest bijna geheel gestremd. De burger DEUX en de opzitters der landelijke inkomsten, VAN VLISINGEN en HARTMAN, vielen in 's vijands handen, maar de regent, die zich genoodzaakt had gezien met de brandals gemeene zaak te maken, stond voor hen in, en bewerkte dat zij niet om het leven gebracht, maar gevangen gehouden werden. De resident van Solo, daarvan berigt ontvangen hebbende, bragt het den 20sten September per extrapost regstreeks ter kennis van het hooge bestuur te Batavia, hetgeen ten gevolge had dat de Kommissaris-Generaal, dewijl van Batavia geene hulp kon verstrekt worden, met den meesten spoed het bevel naar Soerabaja zond, van daar de korvet *Pollax*, kapitein-luitenant EGG, met een detachement, dat niet minder dan 50 man infanterie sterk mogt zijn, naar Padjitan te doen zeilen. In-

was ook de gang der zaken in Kadoe — die wij elders melden zullen — oorzaak dat er eene verslapping in de verrigtingen van DIEPO-NEGORO op de overige krijgstooneelen plaats vond. Die verslapping was echter geene volkomen werkeloosheid, want uit Bagleen, waar hij het gros zijner strijdkrachten had samengetrokken, om het tegen Kadoe aan te voeren, hield hij door eene reeks van meer of min sterke benden over Probolingo, langs de zuiderhellingen van den Merapi, tot aan den grooten weg tusschen Soerakarta en Samarang, de vrees voor zijnen naam en het vertrouwen in zijne zaak levendig. Die benden, waarvan er eveneens ten zuiden van Klatten en ten zuidoosten van Soerakarta verdeeld waren, kwamen de onzen menigmaal bestoken en noopten hen zelfs tot het doen van uitvallen (1).

tusschen waren de benden van Prins MANGKOE-NEGORO te Soerakarta aangekomen en een deel daarvan, wat zich naar het zuiden rigtte, had de brandals spoedig overal voor zich uitgejaagd en de noordergrens van Padjitan bereikt. De regent, die slechts geveinsd had ons af te vallen, verzamelde thans eenige getrouwe landzaten en viel ook van zijne zijde op den vijand aan, zoodat de opzieners HARTMAN en VAN VLISINGEN weder in staat gesteld waren het Nederlandsche gezag te herstellen.

Toen het detachement van de *Pollux*, onder den luitenant SCHNORBERCH, ontscheept was, werd de vijand verder verdreven en op den 19^{den} November zijne laatste sterkte door dezen officier, en van VLISINGEN met een barissan, stormenderhand ingenomen. Die sterkte was te Kebong-Aijag, waar de opstandelingen zich achter een steenen muur hardnekkig verdedigden; aan de onzen kostte de overwinning één doode met zeven gewonden, en de Europesche korporaal RICKENSKOOP vond gelegenheid zich daarbij te onderscheiden.

(1) Zoo als op den 9^{den} Januarij 1827 door kapitein VAN INGEN van Kalitan naar Klatten, tot zuivering der omstreken; den 12^{den} Januarij door

De Generaal DE KOCK, die zijn hoofdkwartier in de eerste dagen van December 1826 weder naar Soerakarta verplaatst en het kommando in en om Djokjokarta aan Cocmus gelaten had (1), wilde beproeven een einde te maken aan al die kleine gevechten. Om zijne Europeanen te sparen, liet hij den 28sten Januarij van Siengosari, Getassan, Pinging en Sangoong eene sterke magt inlandsche soldaten oprukken naar Bederan, waar de hoofdstelling des vijands was en wat gelegen is op een der ribben van den Merapi, tusschen de Kali-Sangoong en de Kali-Ladjoer. Het doel der onderneming werd volkomen bereikt; de opstandelingen ontruimden voorloopig die streken en de onzen genoten weder eenige rust (2).

Die rust moest echter zoo lang mogelijk duren, en daarom ging de opperbevelhebber er toe over de eerste belangrijke verzameling van vijanden, die zich in het Padjangsche begon te vormen, weder uiteen te verdrijven; dit geschiedde op den 25sten Februarij. De hoofdmagt der opstandelingen bevond zich, ter sterkte van 5000 man, te Poeloewatoe en reeds den 22sten

luitenant STEENBERGEN uit Klatten; den 24sten Januarij door kapitein VAN GANZEN — van Boejoelalie derwaarts gezonden — en luitenant DE BRUIN uit Siengosari. In dezen laatsten togt onderscheidden zich de kapitein VAN DER WORM en de luitenants DE GERLACHE, VAN DER SMITTE, RAAF en KASSA.

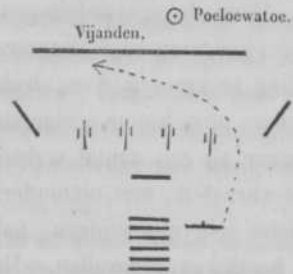
(1) De Generaal VAN GEEN was naar Batavia vertrokken, ten einde zich van de doorgestane vermoeijenissen te herstellen.

(2) Op den 28sten Januarij hebben zich onderscheiden, behalven de bevelhebbers, de 1ste luitenant BENEKES en DUSSEER DE BARENNE, de 2de luitenants MOREAU en SUTHERLAND; de Europesche sergeant WILLEMSSENS, de inlandsche sergeant SIGIRA en de Ambonnezen WILLEMS en ABRAHAMS.

was de majoor DE LEEUW met zijne kolonne van Boejoelalie over Siengosari te Djatianom aangekomen. Op dienzelfden dag vereenigde zich daar met hem de Hr. DEZENTJE en Pangerang SOERIO-MATARAM; de eerste had zijn marsch van Ampel over Getassan genomen, waar hij versterkt was geworden door een deel van de bezetting der schans en eenig dessa-voik; terwijl de laatste van Banjoedono met eene vrij sterke kolonne van MANGKOE-NEGORO was komen oprukken. De majoor DE LEEUW, die het eerst te Djatianom was, werd al spoedig aangevallen; hij wees den vijand niet alleen af, maar bewerkte, door het detacheren van den kapitein d'ERREBAULD DE DUDZEELE met twee pelotons infanterie, later versterkt door een derde onder luitenant TEN BROEKE, dat de hoopen brandals, welke DEZENTJE voor zich uitjoeg, zich niet met zijne tegenstanders konden vereenigen, en die verschillende afdeelingen dus afzonderlijk konden verslagen en verstrooid worden. Den 25sten rukte DE LEEUW naar Poeloewatoc, wat hij zonder eenig gevecht bereikte; alleen dat gedeelte zijner magt, wat door DEZENTJE werd aangevoerd, had eene ontmoeting met de opstandelingen, waarin, behalve eenige vijanden van minder aanzien, twee Tommongongs werden gevangen gemaakt.

De majoor LE BRON DE VEXELA was den 22sten van Kalitan naar Klatten opgerukt, en daar versterkt geworden door een detachement onder kapitein VAN INGEN en de barissan des Tommongongs van Kali-Koening, geleid door luitenant STEENBERGEN. Op den 25sten nam hij de volgende beschikkingen: hij detacheerde den Tom-

mongong van Kali-Koening westwaarts en nabij Kedjiwang, en ging in persoon regtstreeks van Klatten naar Poeloewatoc; hij was de eerste die voor de dessa verscheen en vond er den vijand in eene rustige houding geschaard, blijkbaar genegen zich goed te verdedigen. Zoodra het geschut zijne werking kon beginnen, deed hij de opstandelingen daaruit beschieten; hij zond den luitenant DUSSE DE BARENNE met een sterk peloton infanterie regts en den luitenant VAN DER BURCH met een peloton jagers links, om des vijands vleugels aan te vallen, en liet de rest zijner magt met het geweer in den arm volgen.

De beide gedetacheerde pelotons waren spoedig in een vuurgevecht gewikkeld met den vijand, die niet terugging, maar toch door hunne pogingen en die der artillerie begon te wankelen. Toen LE BRON DE VEXELA dit opmerkte, gaf hij bevel aan den dapperen luitenant BISSCHOF hem met zijne Djajang-Sekars op het lijf te vallen, wat dien uitslag had, dat de brandals in de grootste wanorde uit elkander stoven, en in eene westelijke rigting de vlugt namen. BISSCHOF zette hen na tot op eenen afstand van ongeveer drie palen en sabelde ruim 80 der hunnen neder, waaronder vele hoofden; het peloton jagers, wat ter zijner ondersteuning zoo spoedig mogelijk

volgde, deed, door welgerigte schoten, regts en links diegenen in het stof bijten, welke aan de houwen van Bisschops Djang-Sekars ontsnapten; de overwinning was volkomen en het verlies des vijands hoogst belangrijk. Dit verlies werd nog verhoogd toen hij bij Kedjiwang in handen van den barissan des Tommongongs van Kali-Koening viel; ook hier bekwam hij nog vele dooden en gewonden, en de barissan maakte een' aanzienlijken buit in wapenen en vee.

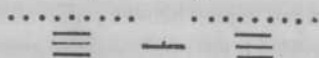
De onzen hadden dien dag 11 dooden bij den barissan van DEZENTJE, en overigens slechts eenige ligte verwondingen te betreuren. Daar de opstandelingen geheel uit elkander gedreven en er vooreerst geene verzameling te vreezen was, trokken de Nederlanders naar hunne vorige stellingen terug, waar zij een aantal weken ongemoeid doorbragten, met uitzondering van eenige kleine schermutselingen, nabij deze of gene benting voorgevallen. De laatst behaalde overwinning had een gunstigen invloed, niet alleen op den geest der bevolking van Padjang, uit welk gewest eenige honderde dessa's hunne onderwerping kwamen aanbieden, maar ook op de onderbevelhebbers van DIEPO-NEGORO, in die oorden werkzaam. Zelfs een zijner zonen, DIEPO-KESOEMO genaamd, onderwierp zich den 7^{den} Maart aan den Keizer van Solo en werd met een barissan bij Delangoe geplaatst, ten einde daar nog andere hoofden van zijns vaders aanhang tot zich te lokken. De indruk zijner onderwerping was ons voor den oogenblik nuttig, maar groote diensten heeft hij ons verder niet bewezen, daar hij

den 27^{den} Mei onze zijde reeds weder verliet.

Niet voor de eerste dagen van April was het weder noodig den vijand in het Padjangsche op te zoeken, want andermaal had hij Djatianom bezet, en de opperbevelhebber besloot dus, hem ook andermaal van daar te verjagen en Prins NOTTO-KESOEMO voor goed in die plaats te doen post vatten. De majoor LE BRON DE VEXELA kreeg last den Prins in het nemen van Djatianom behulpzaam te wezen; zijne kolonne was thans weder te Klatten vereenigd, nadat zij vele weken in Djokjokarta had doorgebracht (1); hij begaf zich daarmede naar het aangewezen punt, maar te vergeefs, dewijl NOTTO-KESOEMO niet kwam opdagen. Die Pangerang was in zijn eerste nachtkwartier zoo zorgeloos te werk gegaan, dat de vijand hem den 30^{den} Maart overrompeld en met een niet onbelangrijk verlies op de vlugt gedreven had; de wakkere Tommongong van Delangoe was bij die gelegenheid ernstig gewond geworden. Ten einde nu des vijands vermetelheid, die zoo ligtelijk ontstond en zoo spoedig aangroeide, al dadelijk in te toomen, gelaste de opperbevelhebber eenen togt, die op den 5^{den} April uit het

(1) Zie het XIVe Hoofdstuk. De kolonne was naar Djokjokarta geroepen, dewijl van daar versterking naar Kadoe moest worden gezonden; toen die versterking (onder majoor VAN DER WILCK) weder teruggeroepen was, ging de kolonne hare vorige stelling te Klatten weder hernemen. LE BRON DE VEXELA had intusschen tijdelijk de kolonne van Kalitan gekommandeerd, dewijl DE BAST zwaar ziek was. Na het overlijden van dezen zeer verdienstelijken Hoofdofficier — den 5^{den} Februarij 1827 — kwam zijne kolonne onder het bevel van den kolonel DE LA TOUR.

oosten naar Djatianom ondernomen werd. LE BRON DE VEXELA evenwel, door wien de noodzakelijkheid eener dergelijke veringing insgelijks begrepen was, had des Generaals wenschen voorgekomen, zoodat noch Prins NOTTO-KESOEMO, noch de kolonel DE LA TOUR met de kolonne van Kalitan, noch DEZENTJE den vijand ergens tot staan konden krijgen of hem eenig meldenswaardig verlies toebrengen. De magt, door LE BRON DE VEXELA op den 1sten April onder kapitein VON GRIESHEIM uitgezonden, was gelukkiger geweest en had den opstandelingen reeds het noodige ontzag ingeboezemd. Zij bestond, behalve uit de Djajang-Sekars van BISSCHOF, nog uit 200 geweren, die door VON GRIESHEIM in twee divisien verdeeld werden; VON GRIESHEIM zelf voerde de regter aan, terwijl de linker onder het bevel van den 1sten luitenant LE MOINE stond; zij marcheerden nagenoeg in dezelfde lijn, doch met eene tusschenruimte van 350 à 400 passen, in wier midden de Djajang-Sekars hunne plaats kregen.

In deze orde trok men voort naar Djatianom, overal den vijand voor zich uit drijvende, dan eens door kleine ruiteraanvallen van BISSCHOF, dan eens door uitzwermende tirailleurs, of door het tweegeledeerenvuur der herzamelde en gedeplioijeerde kompagnies-kolonne (1). Na te

(1) Niet het woord maar de zaak was, gelijk men ziet, op Java reeds bekend. Het gemis eener reserve en het door hem in persoon aanvoeren van een dier kolonne, maken echter de beschikkingen van VON GRIESHEIM minder aanbevelenswaardig, al werden zij ook met goeden uitslag bekrond.

Djatianom eenige rust genoten te hebben, keerde VON GRIESHEIM op dezelfde wijze naar Klatten terug; herhaalde malen werd hij uit deze en gene dessa nog door gewerschoten bestookt, maar hij bereikte de kolonne met slechts een' gewonde, en zeer tevreden zijnde over de luitenants LE MOINE, BISSCHOF en SCHLOSSER.

Twee dagen later maakte de kolonne van LE BRON DE VEXELA eene beweging naar het zuidergebergte, die echter eenen minder goeden uitslag had, doordien de opstandelingen nergens tot staan waren te krijgen; doch op den 8sten April, in het terugkomen van het geleiden eener bezending levensmiddelen naar Brambanam, bragt hij hun bij Boroang een gevoelig verlies toe; hij verbrandde een door hen opgeslagen kampement en liet hen door de luitenants LE MOINE, MEULENHOF en BIDARS een geruimen tijd vervolgen.

Terwijl dit alles voorviel, was de regentijd geheel verstreken en het goede seizoen weder ingevallen; maar helaas! het bleef den Generaal DE KOCK onmogelijk de krijgsverrigtingen met die kracht te doen hervatten, welke gevorderd werd tot het spoedig ten einde brengen van den oorlog. Behalve door de ophanden zijnde Poecassa, een Mahomedaansch feest, waarvan wij den aard en de gevolgen bij de beschrijving der gebeurtenissen van het vorige jaar leerden kennen, en wat thans het met verlof zenden van eenige regenten, aanvoerders van barissans, veroorzaakte, werd hij daarin verhinderd door gebrek aan soldaten en vooral aan Europeanen. Op andere oorlogstooneelen, en hoofdzakelijk in Kadoe, had de krijgsmagt nog minder

rust genoten dan in die oorden, waar wij tot nu toe verwijlden, en bovendien was in den loop der maand April bijna overal eene kwaadaardige koorts beginnen te heerschen, die, vereenigd met de cholera morbus, de hospitalen meer en meer vulde. Op het einde van Maart werden er in de verschillende zieken-inrigtingen der 2de groote militaire afdeeling 945 lijders verpleegd, waaronder misschien 80 à 90 inlanders. Sedert het openen van den veldtog van Dixo — 1 Julij 1826 — tot en met den laatsten Maart 1827, waren in die zieken-inrigtingen 1070 Europeanen en 262 inlanders overleden; het geheele verlies, wat het Indische leger sedert het uitbreken van den opstand geleden had, bedroeg toen reeds 2061 Europeanen en 510 inlanders. De vermoeijenissen welke de soldaat moest doorstaan, putteden hem zoodanig uit en de bezwaren die met zijn vervoer naar eene zieken-inrigting gepaard gingen, waren zoo groot, dat hij daar niet anders dan in eenen zeer vergevorderden graad zijner krankheid kon aankomen, en er dus voor hem weinig hoop op herstel overbleef. In het laatste halfjaar van 1825, was in de 2de groote militaire afdeeling de verhouding van het getal herstelde zieken tot dat der overledene, gelijk 10,6 tot 1; in het 1ste halfjaar van 1826 was die verhouding als 6 tot 1, in het 2de halfjaar als van 7,76 tot 1 en in de eerste drie maanden van 1827 als van 7 tot 1. Wanneer men in aanmerking neemt dat de gesneuvelden, en zij die op marsch, op bivak of in het kwartier stierven, zoo min als de talloos vele inlanders der hulpbenden, die ziek naar

hunne haardsteden terugkeerden, niet in deze opgaven en berekeningen begrepen zijn, dan zal men moeten erkennen dat die oorlog een zeer verslindende was, in weerwil er soms belangrijke voordeelen, met weinig bloedverlies, aan onze zijde behaald werden.

Daar het getal zieken, juist op het tijdstip wat wij thans genaderd zijn en waar wij onze berekeningen staakten — het begin van April — aanmerkelijk toenam, zoo schoot er voor den Generaal DE KOCK niets anders over, dan te zorgen dat de oorlogsvoering niet in eene lijdelijke verdediging ontaardde en, in afwachting van versterking, voort te gaan met het beraamen en in gereedheid brengen van alles wat, behalve soldaten, tot het krachtig doorzetten van den oorlog gevorderd werd.

Lang duurde het niet of de vijand vertoonde zich weder op de hellingen van den Merapi. Het scheen DIEPO-NEGONO ernst te zijn zich in het Padjangsche te vestigen; er verschenen daar telkens nieuwe afdeelingen zijner benden, die allen zeer goed gekleed en gewapend waren; zelfs meldden de berigten, door spionnen aangebragt, dat hij van daar den oorlog wilde overbrengen naar de meer oostelijk gelegen gewesten der vorstenlanden, waarmede het de onzen moeilijk viel de gemeenschap te onderhouden, en waar hij derhalve den krijg gemakkelijk zou kunnen rekken. Dit alles kreeg eenigen schijn van waarheid, en, ten einde het te beletten, liet de Generaal DE KOCK hem andermaal opzoeken, in zijne beschikkingen een voorstel volgende, hem door LE BRON DE VEXELA gedaan.

De hoofdmagt der opstandelingen was te Poeloewatoe en Djatianom, welke plaatsen den 27sten April zouden worden aangetaast. Daartoe moest zich de kolonne van den majoor DE LEEUW reeds den 26sten te Siengosari bevinden, terwijl de benden van DEZENTJE en de troepen van den kolonel DE LA TOUR, vereenigd met die van Pangerang NOTTO-KESOEMO, op denzelfden dag naar Modjo en Delangoe zouden trekken. Op den 27sten moesten deze afdeelingen haren marsch zoodanig regelen, dat zij Djatianom van het westen, noorden en oosten konden aanvallen en binnenrukken, om vervolgens naar het zuiden af te dalen, de wegen, die naar Poeloewatoe leidden, op grooten afstand van die dessa te bereiken, derwaarts te marcheren en de vlugt aan den vijand af te snijden, die uit Poeloewatoe door LE BRON DE VEXELA zou worden verdreven.

De majoor DE LEEUW had op den 27sten nauwelijks een paal ver gemarcheerd, toen hij reeds op eene hende van ruim 1000 brandals stiet, die bijna geheel uit boelkio's bestond; hij schaarde zich terstond in slagorde en plaatste zijne artillerie op den regter vleugel, waar het terrein haar gunstig was; de vijand begon te vuren; dit vuur werd door het geschut beantwoord, maar had geen de minste wankeling in de rijen der opstandelingen ten gevolge; DE LEEUW liet hen dus te gemoet rukken door kapitein d'ERREBAULD DE DUDZEELE, met een peloton jagers onder luitenant BARBIER en een peloton infanterie onder luitenant BOELHOUWER; maar ook het vuur wat deze op zeer korten afstand tegen den vijand onderhielden, bragt hem

niet tot wijken, zoodat d'ERREBAULD DE DUDZEELE met geveld geweer op hem indrong. Dit had den besten uitslag; de brandals stoven op de vlugt en werden door luitenant CARPENTIER met een peloton huzaren eenigen tijd vervolgd. Weldra hadden zij zich weder herzameld, trokken de kolonne op grooten afstand om en begonnen hare achterhoede zoodanig te verontrusten, dat sommige koelie's reeds begonnen hunnen last weg te werpen. Die wanorde werd door kapitein VAN GARDEN en luitenant KRAFT evenwel spoedig hersteld, en de vijand door het welgerigt kartetsvuur van den luitenant VON SCHMIDT AUF ALTENSTADT andermaal op de vlugt gedreven. Voor Djatianom, aan de overzijde van een der breede en diepe ravijns, welke het omsloten, hield hij op nieuw stand, maar werd ook op nieuw door het artillerie-vuur verjaagd, zoodat de kolonne binnen Djatianom kon rukken.

Zij zag daar geen der overige troepen, en zette, na eenige rust genoten te hebben, haren marsch voort naar Poeloewatoe, welke dessa zonder verdere ontmoeting bereikt en geheel verlaten gevonden werd. Toen DE LEEUW in hare nabijheid door zijne vermoeide soldaten het bivak wilde doen betrekken, werd hij plotseling over een ravijn en van achter struiken en krepelhouw door een hevig geweervuur bestookt. De kapitein VAN DER WORM, de luitnants HALWACHS en KASSA plaatsten zich terstond met hunne pelotons voor het ravijn; maar hoe hevig hun vuur ook was, zij konden dat des vijands niet tot zwijgen brengen; dit gelukte eerst toen de kolonel DE LA TOUR met zijne kolonne

verscheen en eenige granaten onder de opstandelingen wierp. De LEEUW bekwam dien dag vijf gewonden, waaronder twee Europeanen.

De kolonel DE LA TOUR was na DE LEEUW te Djatianom aangekomen, had nergens vijanden gezien en zich vervolgens naar Poeloewatoe begeven; den anderen morgen trok hij weder over Delangoe naar Kalitan terug.

Ook DEZENTJE had geene ernstige ontmoeting gehad, dewijl de opstandelingen nergens voor hem stand hielden en niet te achterhalen waren; hij bivakkeerde nabij Poeloewatoe en vereenigde zich in den morgen van den 28sten met de overige troepen, om die plaats gelegerd.

De majoor LE BRON DE VEXELA was des morgens van den 27sten vroegtijdig uit Klatten op marsch gegaan en had zich regtstreeks naar Poeloewatoe begeven, om het van drie zijden te doen aantasten. De vijand wachtte hem in groote menigte af en stelde zich vooral te weer tegen den aanval, door kapitein VON GRIESHEIM op den regter vleugel geleid; deze dreef hem echter met zijne Ambonnezen terug, waarna de opstandelingen zich op de middelste afdeling wierpen, die tevens den veldtros met de levensmiddelen dekte; hier waren zij niet gelukkiger, dewijl de luitenants VAN DER SPA en VAN HAERSOLTE, met den braven inlandschen luitenant SATTI, hen met hunne pelotons te gemoet rukten en tot den terugtocht dwongen. De drie afdelingen, waarin de kolonne gesplitst was, trokken nu door het uitgestrekte Poeloewatoe en stelden zich vereenigd aan de noordzijde op; LE BRON DE VEXELA be-

merkte nu dat de vijand hem voorbijtrekken en zich naar het zuiden begeven wilde; hij liet hem derhalve den pas afsnijden door zijne ruitery, en zette hem na in de rigting van Djatianom, aan welke zijde hij reeds het kanon- en geweervuur van DE LEEUW vernam. Bij Karang-anjer haalde de luitenant BISSCHOF, die met zijne Djajang-Sekars vooruitgesneld was, de opstandelingen op vrij grooten afstand van den hoofdtroep in en viel hen zoo onzacht op het lijf, dat 60 der hunnen, waaronder de Tommongong GLAGA, op het slagveld bleven liggen; de luitenant BISSCHOF bewakwam daarbij een' zwaren slag met de kolf van een geweer in den rug. Toen de opstandelingen van den eersten schrik gekomen waren, herzamelden zij zich en poogden onze ruitery te omsingelen; maar deze sloeg zich wakker door hunne digste drommen heen en bereikte de kolonne, die haar zoo spoedig niet had kunnen volgen, maar thans met de grootste snelheid voortrukte, om den vijand nog te achterhalen. Dit geschiedde nabij Siengosari, waar BISSCHOF, thans naar behooren gerugsteund door de hoofdmagt van LE BRON DE VEXELA, zulk eene slagting onder hen aanrigtte, dat 200 boelkio's en vele hoofden van aanzien in het stof beten. Onder de laatsten bevond zich ALI BASSA KASSIM BISSARI, broeder van KLIJ-MODJO, benevens een broeder van den Tommongong JOWINOTTO.

De strijd werd met veel hevigheid en verbittering gevoerd; twee Djajang-Sekars bekwamen wonden, van een derde werd het paard gedood en deze hield zich niet zonder moeite te voet tegen eenige boelkio's

staande, tot zijne kameraden hem kwamen ontzetten; het paard van BISSCHOF raakte gewond door den klewang-houw van een boelkio, die het met den dood betaalde. De onzen bekwamen een rijken buit aan paarden, geweren, prachtig versierde pieken en nog prachtiger krissen, gouden versiersels, enz.

Daar de vijand na deze bloedige ontmoeting niet meer tot staan te krijgen was, keerde LE BRON DE VEXELA terug en sloeg zich des avonds met de zijnen, doodelijk vermoed, bij Poeloewatoe neder.

Op het des nachts ontvangen berigt, dat DIEPO-NEGORO den volgenden dag te Kemoedo nabij Brambanam een groot feest wilde vieren, besloten de kommandanten der onderscheidene kolonnes, ingevolge de hun verleende bevoegdheid, zich derwaarts te begeven, ten einde hem zoo mogelijk te overvallen. Alleen de kolonel DE LA TOUR keerde naar zijne standplaats (Kalitan) terug, dewijl zijne te zeer gerekte afwezigheid door den Generaal DE KOCK voor de rust rondom Solo schadelijk werd geacht. Het bleek echter dat men aangaande de voornemens van het hoofd des opstands niet juist onderrigt was, en, na in eenige kleine gevechten aan den vijand nog een verlies van ongeveer 50 dooden te hebben toegebracht, trokken de onzen op den 29sten naar Klatten terug, vanwaar DEZENTJE EN DE LEEUW zich den 30sten April naar Ampel en Boejoelalie begaven.

Gedurende deze verrigtingen waren er op alle omliggende posten maatregelen genomen, om de vlugtende opstandelingen zooveel mogelijk nadeel toe te brengen; naar Pesangang was uit Djokjokarta eene

kolonne gezonden, uit Kalidjenking, Klatten, Delangoe en Siengosari waren detachementen op geschikte punten geplaatst; doch alleen dat van Klatten had, onder den luitenant STEENBERGEN, bij Djettis een klein, maar hevig gevecht te leveren, waarin aan onze zijde een Europeaansch onderofficier en twee inlanders gewond werden.

Reeds den 4^{den} Mei begaf LE BRON DE VEXELA zich weder naar Poeloewatoe, wat de vijand nogmaals bezet had, doch spoedig voor hem ontruimde. Hij vervolgde de opstandelingen in de rigting van Kedaren, en haalde ze eerst bij Oepet en daarna bij Mangis in. Hier had een allerevigst gevecht plaats, wat den vijand op 60 dooden te staan kwam (1). Al deze nederlagen, door DIEPO-NEGORO in het noorden van Padjang geleden, deden hem beproeven langs het zuiden van lieverlede naar Madion door te dringen; maar ook in dit voornemen werd hij te leur gesteld. Hij had reeds eene aanzienlijke troepenverzameling gevormd te Ngetjo, 7 palen ten zuiden van Djokjokarta, en er zich een fraai en welingerigt huis doen bouwen, blijkbaar met het voornemen van hier voorloopig de verrigtingen zijner benden te besturen. Den 7^{den} Mei evenwel begaf de kolonel COCHUS zich met eene sterke kolonne derwaarts, dreef de brandals, na een kort gevecht, op de vlugt en gaf de nieuwe woning van DIEPO-NEGORO met ge-

(1) Onderscheiden hebben zich de luitenant SCHLOSSER, de Europeesche wachtmeester LINDEMAN, de inlandsche wachtmeesters KALLO, BALLOE, BENNI en MOHAMED; de Demang RONNO-DI-WIDJO van Semanka en de Maas Beij SOERO-BREBONGSO. De dappere luitenant ROEPS was bij het nederhouden van een voornaam priester gewond geworden.

heel Ngetjo, wat hem zeer genegen was, aan de vlammen prijs. Deze tuchtiging was evenwel niet voldoende hem zijne plannen te doen veranderen; LE BRON DE VEXELA — thans luitenant-kolonel — was onder het geleiden van bezendingen, bij Boroang, reeds eenige malen op hoopen brandals gestooten (1), en de opperbevelhebber gelastte derhalve een opzettelijken togt naar dit gedeelte van het zuidergebergte. Daartoe ging LE BRON DE VEXELA op den 18^{den} Mei van Klatten op marsch, versterkt door de kolonne van Kalitan, onder bevel van d'ERREBAULD DE DUDZEELE — thans majoor — (2). Hij rukte naar het gebergte van Branbanam, versloeg den vijand, bragt hem ruim 100 dooden toe, waaronder een zoon van den Tommongong MERTO-LOJO, benevens een broeder van Pangerang SEMENDI, en maakte een aanzienlijken buit van bijzonder rijke krissen, geweren, paarden, enz. Bij Tan-

(1) Ook de majoor VAN DER WIJCK had bij de engte van Djenoës eene ontmoeting met den vijand. De dappere luitenant DE LATRE was bij die gelegenheid schier in handen der opstandelingen gevallen, doordien het gebit van zijn paard brak en het dier hem te midden hunner drommen voerde; een wachtmeester en een korporaal snelden hunten aanvoerder na en hadden het geluk hem te ootzetten; maar de brave wachtmeester betaalde zijne edelmoedigheid met het leven en de korporaal wed zwaar gewond.

(2) De verdienstelijke kolonel BONNELLE was den 8sten April te Soerabaija overleden en werd in het kommando der 3de groote militaire afdeeling opgevolgd door den kolonel BEURLIN, die sedert eenigen tijd in de 2de het bevel voerde, ten gevolge van het pensionneren des kolonels HOORN. De kolonel DE LA TOUR werd nu benoemd tot kommandant der 2de groote militaire afdeeling, en aan het hoofd der kolonne van Kalitan werd geplaatst de majoor d'ERREBAULD DE DUDZEELE.

goong-Tirto ontmoette hij eene kolonne, die onder COCHUS uit Djokjokarta tot de onderneming was komen medewerken en de opstandelingen in zijne armen gedreven had. Hier nam hij 100 draagpaarden over, die met eene bezending levensmiddelen naar Djokjokarta geweest waren, en zond die onder kapitein VAN INGEN, met de noodige dekkings-troepen, weder in het gebergte tot het wegvoeren van een' belangrijken voorraad padi, die de opstandelingen daar verzameld hadden. Terwijl de majoor d'ERREBAULD DE DUDZEELE met de infanterie, de artillerie en den veldtros der beide kolonnes, langs den grooten weg naar Sangoong marcheerde, ging LE BRON DE VEXELA zelf met de huzaren, de Djajang-Sekars, de jagers en de Ambonnezen, over Kedjiwang, naar die plaats, werwaarts ook de kapitein VAN INGEN zich moest begeven. Hij verraste en overrompelde den vijand nog op onderscheidene punten, en meldde in zijn rapport dat geen zijner ruiters minder dan drie brandals nedergesabeld of nedergeschoten hadden. Toen zijne geheele magt weder te Sangoong vereenigd was, rukten de kolonnes van Klatten en Kalitan weder naar hare stellingen terug. Eenige dagen later (22 Mei) ging LE BRON DE VEXELA met zijne kolonne naar Djokjokarta, dewijl men een deel der troepen uit die plaats naar Kadoe had moeten zenden, waar de koorts hevige verwoestingen aanrigtte.

Behalve de troepen-verzamelingen die men in het zuider-gebergte opgemerkt en uit elkaër gedreven had, waren er nog andere vijandelijke benden in het noorden van Padjang achtergebleven, die vooral de

schans te Siengosari bestendig verontrusten. De bezetting dier schans was zelfs door den majoor DE LEEUW, kommandant der kolonne te Boejoelalie, aanzienlijk versterkt geworden, en in haren omtrek grepen, onder bevel der luitenants KRAFT, KRIEGERBERG EN MEGGLÉ, herhaalde gevechten plaats. De opperbevelhebber besloot te beproeven

op eene andere wijze hieraan een einde te maken; maar daar de genomen maatregelen reeds een deel uitmaakten van de krijgsverrigtingen door hem voor den zomer van 1827 beraamd, zullen wij die elders verhalen en vooraf den lezer melden wat er intusschen op de andere oorlogstooneelen voorviel.

BIJDRAGE

TOT DE

KENNIS VAN HET ENGELSCH LEGER.

DOOR

P. M. NETSCHER,

2de Luitenant der Grenadiers.

(*Vervolg van bladz. 80.*)

BETALING EN VOEDING DER TROEPEN.

Reeds in een vroeger hoofdstuk hebben wij over de bezoldiging der generaals en stafofficieren gesproken, en zullen wij dus hier in de volgende tabel de traktementen (*per dag*) opgeven van de officieren bij de verschillende korpsen van het Engelsche leger, werkelijk dienstdoende, te beginnen

met den rang van luitenant-kolonel (1), en verder die der onderofficieren en soldaten.

(1) Alleen bij de artillerie en genie zijn officieren in actieve dienst bij den troep, met den werkelijken rang van kolonel en hunne bezoldiging is van 1½ à 3 p. st. daags. Bij de infanterie en kavallerie wordt die rang, zoo als wij reeds vroeger gezegd hebben, door de generaals bekleed.

RANGEN.	GARDE		LINIE-		LINIE-		ARTILLERIE.				GENIE	
	TE PAARD.	TE VOET.	KAVALLERIE.		INFANTERIE.		RIJDENDE-		VOET-		EN MINEURS.	
	L. s. d. Ned. munt.	L. s. d. N. m.	L. s. d.	N. m.	L. s. d.	N. m.	L. s. d.	N. m.	L. s. d.	N. m.	L. s. d.	N. m.
Luitenant-Kolonel	1. 9. 2 = f17,30	1. 6. 9 = f16,03	1. 3. 0 = f13,90	0.17. 0 = f10,20	1. 7. 1 = f16,23	0.18. 1 = f10,83	0.18. 1 = f10,83	0.18. 1 = f10,83	0.18. 1 = f10,83	0.18. 1 = f10,83	0.18. 1 = f10,83	0.18. 1 = f10,83
Majoor	1. 4. 3 = 14,63	1. 3. 0 = 13,80	0.19.3 = 11,33	0.16. 0 = 9,60 (1)
Kapitein	0.15. 1 = 9,03	0.15.6 = 9,30	0.14.7 = 8,75	0.11. 7 = 6,93	0.16. 1 = 9,63	0.11. 1 = 6,63	0.11. 1 = 6,63	0.11. 1 = 6,63	0.11. 1 = 6,63	0.11. 1 = 6,63	0.11. 1 = 6,63	0.11. 1 = 6,63
Luitenant	0.10. 4 = 6,20	0. 7. 4 = 4,40	0. 9. 0 = 3,40	0. 6. 6 = 3,90	0. 9. 10 = 3,90	0. 6. 10 = 4,10	0. 6. 10 = 4,10	0. 6. 10 = 4,10	0. 6. 10 = 4,10	0. 6. 10 = 4,10	0. 6. 10 = 4,10	0. 6. 10 = 4,10
Cornet, Vaandrig, of 2 ^e Luitenant...	0. 8. 0 = 4,80	0. 5. 6 = 3,30	0. 8. 0 = 4,80	0. 5. 3 = 3,15	0. 5. 7 = 3,33	0. 5. 7 = 3,33	0. 5. 7 = 3,33	0. 5. 7 = 3,33	0. 5. 7 = 3,33	0. 5. 7 = 3,33	0. 5. 7 = 3,33
Betaalmeester (<i>Paymaster</i>)	0.12.6 = 7,50	0.12. 6 = 7,50	0.16. 6 = 9,90	0.16. 6 = 9,90	0.16. 6 = 9,90	0.16. 6 = 9,90	0.16. 6 = 9,90	0.16. 6 = 9,90	0.16. 6 = 9,90	0.16. 6 = 9,90
Kwartiermeester (<i>Quartermaster</i>)	0. 9. 6 = 5,70	0. 6. 6 = 3,90	0. 8. 6 = 5,10	0. 6. 6 = 3,90	0.10.10 = 6,30	0. 7. 10 = 4,70	0. 8. 0 = 4,80	0. 8. 0 = 4,80	0. 8. 0 = 4,80	0. 8. 0 = 4,80	0. 8. 0 = 4,80	0. 8. 0 = 4,80
Regiments-Doctor (<i>Surgeon</i>)	0.13. 0 = 7,80	0.13.0 = 7,80	0.13.0 = 7,80	0.13. 0 = 7,80	0.13. 0 = 7,80	0.13. 0 = 7,80	0.13. 0 = 7,80	0.13. 0 = 7,80	0.13. 0 = 7,80	0.13. 0 = 7,80	0.13. 0 = 7,80	0.13. 0 = 7,80
Assist.-Reg.-Doct. (<i>Assistant-Surgeon</i>)	0. 8. 6 = 3,10	0. 7. 6 = 4,50	0. 8. 6 = 5,10	0. 7. 6 = 4,50	0. 7. 6 = 4,50	0. 7. 6 = 4,50	0. 7. 6 = 4,50
Paarden-Arts (<i>Veterinary-Surgeon</i>)	0. 8. 0 = 4,80	0. 8. 0 = 4,80	0.10. 0 = 6,00
Regiments-Sergeant Majoor	0. 4. 0 = 2,40	0. 3. 2 = 1,90	0. 3. 6 = 2,10	0. 3. 0 = 1,80	0. 4. 3½ = 2,36	0. 4. 1½ = 2,46	0. 4. 6½ = 2,72 ^s	0. 4. 6½ = 2,72 ^s	0. 4. 6½ = 2,72 ^s	0. 4. 6½ = 2,72 ^s	0. 4. 6½ = 2,72 ^s	0. 4. 6½ = 2,72 ^s
Vaandel-Sergeant	0. 2. 6 = 1,50	0. 2. 4 = 1,40	0. 3. 2½ = 1,92 ^s	0. 3. 2½ = 1,92 ^s	0. 3. 2½ = 1,92 ^s	0. 3. 2½ = 1,92 ^s	0. 3. 2½ = 1,92 ^s	0. 3. 2½ = 1,92 ^s
Sergeant	0. 2. 6½ = 1,31	0. 2. 0 = 1,20	0. 2. 2 = 1,30	0. 1. 10 = 1,10	0. 2. 10 = 1,70	0. 2. 8 = 1,60	0. 2. 8½ = 1,62 ^s	0. 2. 8½ = 1,62 ^s	0. 2. 8½ = 1,62 ^s	0. 2. 8½ = 1,62 ^s	0. 2. 8½ = 1,62 ^s	0. 2. 8½ = 1,62 ^s
Korporaal	0. 1. 3 = 0,83	0. 1. 7½ = 0,97 ^s	0. 1. 4 = 0,80	0. 2. 4 = 1,40	0. 2. 2 = 1,30	0. 2. 2½ = 1,32 ^s	0. 2. 2½ = 1,32 ^s	0. 2. 2½ = 1,32 ^s	0. 2. 2½ = 1,32 ^s	0. 2. 2½ = 1,32 ^s	0. 2. 2½ = 1,32 ^s
Tromp., Tamboer, Hoornb. of Pijper.	0. 2. 6 = 1,30	0. 1. 2½ = 0,71	0. 1. 7 = 0,95	0. 1. 1½ = 0,69	0. 2. 1½ = 1,26	0. 1. 3½ = 0,76	0. 1. 2½ = 0,72 ^s	0. 1. 2½ = 0,72 ^s	0. 1. 2½ = 0,72 ^s	0. 1. 2½ = 0,72 ^s	0. 1. 2½ = 0,72 ^s	0. 1. 2½ = 0,72 ^s
Soldaat	0. 1. 11¼ = 1,16	0. 1. 1 = 0,63	0. 1. 3 = 0,75	0. 1. 0 = 0,60	0. 1. 3½ = 0,86	0. 1. 3½ = 0,76	0. 1. 2½ = 0,72 ^s	0. 1. 2½ = 0,72 ^s	0. 1. 2½ = 0,72 ^s	0. 1. 2½ = 0,72 ^s	0. 1. 2½ = 0,72 ^s	0. 1. 2½ = 0,72 ^s

(1) De rangen, waarvan het traktement in deze tabel niet is opgegeven, bestaan niet bij die respectieve korpsen. De werkzaamheden van betaalmeester bij de garde-regimenten worden door solliciteurs waargenomen.

Elk luitenant-kolonel of majoor der infanterie krijgt fourage voor twee paarden. Bij de kavallerie krijgt elk hoofdofficier voor 4, elk kapitein voor 5 en elk minder officier voor 2 paarden fourage, welke door hen in de Koloniën in natura wordt ontvangen, door tusschenkomst van het commissariaat; terwijl zij in Groot-Brittanje en Ierland daarvoor eene dagelijksche schadeloosstelling genieten van ruim 1 à 2 schellingen, naar gelang van de duurte der plaats waar zij garnizoen houden.

Elk officier (van welken rang ook), zoo ook elk onderofficier en soldaat, dienstdoende in de Koloniën, heeft aanspraak op één ration vivres, bestaande uit vleesch en brood (1). Hiervoor wordt den soldaat 5½ stuiver per dag van zijne soldij gekort (2), terwijl den officier daarvoor slechts 1½ stuiver daags wordt ingehouden. Daar nu dit ration echter veel meer waard, doch minder noodzakelijk is voor de officiers die in gewone tijden allen te zamen aan de mess of officierstafel eten, zoo treden de meesten in onderhandsche schikking met den commissariaat-officier,

(1) Dit ration bestaat uit één Engelsch pond brood of $\frac{2}{3}$ fl beschuit, en één pond versch-, of gezouten vleesch of spek. Bij buitengewone dienst te velde wordt het ration brood met $\frac{1}{2}$ fl vermeerderd.

Wanneer de troepen in Engeland-zelve in de kasernen zijn gehuisvest, bestaat het ration slechts uit 1 fl brood en $\frac{2}{3}$ fl vleesch. Tot verduidelijking voor den lezer zij hier opgemerkt, dat 112 Engelsche ponden gelijk staan met 100 oude Amsterdamsche ponden, zoodat het Engelsche pond iets kleiner is dan het oude pond bij ons.

(2) Dit is nu eerst onlangs tot dit geringe bedrag vastgesteld bij Koninklijk besluit van 24 December 1830, terwijl vroeger de korting voor het ration in de Koloniën even als in Engeland 5 of 6 stuivers daags was.

die met de uitdeeling belast is en ontvangen die meerdere waarde in geld, hetgeen dus als eene te gemoetkoming in de kosten van hunne tafel kan worden beschouwd. De vrouwen en kinderen van gehuwde officieren en verdere militairen, hebben elk respectievelijk aanspraak op $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{4}$ ration, wanneer zij in de Koloniën of ingescheept zijn.

Bij de troepen, die in Groot-Brittanje zelve dienst doen, hebben alleen de onderofficiers en soldaten aanspraak op een ration vivres, waarvoor hun dagelijks 5 of hoogstens 6 stuivers van hunne soldij mag worden ingehouden; wanneer door buitengewone omstandigheden de levensmiddelen duurder zijn, wordt het meerdere bedrag door het rijk betaald.

Buitendien krijgt elk onderofficier en soldaat in Groot-Brittanje, behalve zijn gewone soldij, nog 1 stuiver daags, onder den naam van *Beer-money* (biergeld).

De soldij van de Engelsche soldaat is dus, in vergelijking met andere natiën gesproken, zeer hoog, daar een liniekavallerist dagelijks f 0,80 en een linieinfanterist dagelijks f 0,65 geniet (met inbegrip van de *beer-money*), terwijl hij bovendien door den kolonel van zijne groote kleedingstukken wordt voorzien. Doch men diene hierbij in het oog te houden de duurte der voornaamste levensbehoeften in Engeland, en de korting waaraan deze soldij onderhevig is, voor ontvangen klein equipment en andere uitgaven. Voor deze korting is een maximum bepaald en op het einde van elke maand wordt den soldaat in zijn zakboekje verantwoording gegeven van het beheer zijner gelden.

Elken dag echter wordt den soldaat uitbetaling gedaan van zijn zakgeld of overschot van zijn traktement, na aftrek van de hierboven vermelde uitgaven voor kleding, waschgoed en menage-kosten, door den *pay-sergeant*, die belast is met het bestuur der menage. Vroeger geschiedde dit wekelijks; doch ter voorkoming van ongeregelheden, die al ligt plaats vonden wanneer de soldaat te veel geld op eens in handen kreeg, is zulks bij Koninklijk besluit van 17 Mei 1851 *dagelijks* gesteld.

Volgens ditzelfde besluit is dit vermoedelijke dagelijksche overschot voor een soldaat, die het maximum korting heeft, bij de infanterie en bij de kavallerie 1 stuiver, en voor een soldaat die geen korting voor kleding of andere schulden, doch alleen voor menage en waschgoed, heeft, bij de infanterie $4\frac{1}{2}$ stuiver en bij de kavallerie 6 stuivers. Dit bedrag kan echter aanmerkelijk vermeerderen voor soldaten van goed gedrag, na een zeker aantal jaren in dienst te zijn geweest.

Bij een Koninklijk besluit (*Good conduct warrant*) is namelijk vastgesteld, dat elk korporaal, trompetter, tamboer, hoornblazer, pijper of soldaat, na 5 jaren in dienst en 2 jaren zonder straf te zijn geweest, 1 stuiver daags verhoogde soldij en een chevron op den regter voorarm krijgt. Na 10 jaar dienst en 4 jaar zonder straf, 2 stuivers en 2 chevrons, en zoo verder met elke 5 jaar. Deze *good conduct pay* blijven zij behouden wanneer zij gepensionneerd worden, boven en behalve het gewone pensioen (1).

(1) De *Good conduct warrant* is het eerste uitgevaardigd den 9^{den} Mei 1839 en bepaalde termijnen

Onderofficiers deelen niet in *dit* voorregt, doch hebben weder andere belooningen. De instelling der vaandelsergeanten bij de infanterie en mineurs, bekleedt hieronder eene eerste plaats, en verder wordt er, ingevolge Koninklijk besluit van 1 Julij 1848, jaarlijks eene som van 2000 p. st. of f 24000 voor de infanterie en kavallerie, en 200 p. st. voor de troepen der ordnance beschikbaar gesteld tot het verlenen van toelagen (die elk hoogstens 20 p. st. of f 240 mogen bedragen) aan verdienstelijke officieren. Deze toelage behouden zij gedurende hun geheele leven.

Een soldaat die verhoogde soldij met een of meer chevrons verkregen heeft, verliest er telkens een bij elke straf en moet, wanneer hij ze allen kwijt is, weder met 2 jaren zonder straf voor elke chevron opklimmen. Deze trapsgewijze soldijverhooging is eene groote drijfveer tot aanmoediging van goed gedrag onder de Engelsche troepen en heeft de plaats vervangen van eene andere soldijverhooging, die vroeger bestond onder den naam van *additional-pay*, en die toegekend werd aan elk soldaat van goed of slecht gedrag, na eenen 7 of 14 jarigen dienstdienst, alsof de *langdurigheid* van de dienst *alléén* de maatstaf moet zijn tot belooning! Thans kunnen soldaten van een goed gedrag en zuinige levenswijze niet alleen ruim bestaan, maar ook nog geld overleggen, en om dit aan te moedigen en gemakkelijk te maken, is door het gouvernement in 1845

van 7, 14 en 21 jaren, ter verkrijging van de soldijverhooging.

Later is zij gewijzigd en zijn die termijnen tot 5 jaren teruggebracht.

eene spaarbank opgericht voor militairen. De Staat stelt zich aansprakelijk voor de daarin gestorte gelden en betaalt daarvan $5\frac{1}{2}$ percent. Hiervan wordt per regiment en per compagnie boek gehouden.

Uit alles wat wij nu hiervoren al gezegd hebben, blijkt wel dat de Engelsche soldaat welligt de best betaalde uit Europa is. Zijne kleeding, voeding en verpleging laat dan ook niets te wenschen over (1), en voor zijnen ouden dag is, zoo als wij later zullen zien, door pensioenen, invaliden-huizen etc. met onbekrompen mildheid gezorgd.

De bezoldiging der officieren is niet zoo ruim in diezelfde verhouding, vooral niet in de subalterne rangen. Zij is, wel is waar, aanmerkelijk grooter dan bij andere legers, vooral wanneer wij daarbij in aanmerking nemen dat zij allen in de kasernen en dus voor niets wonen, of wel anders schadeloosstelling voor huishuur in geld krijgen en dat zij vrij brand en licht hebben; doch hun zwervend leven en de kostbare inrigting hunner tafel, vordert ook veel meer uitgaven. Dit laatste vooral, de *officiers*-tafel, is bij sommige regimenten tot zulk eene hoogte van overdaad en bijna vorstelijke pracht opgevoerd, dat het voor officieren, die geen fortuin hebben, bijna onmogelijk is zich buiten schulden te houden.

(1) Wij vinden onder anderen op het budget der ordnance voor 1850—1851 eene som van 74,736 p. st. of *f* 896,832 uitgetrokken, alléén voor brand- en lichtstoffen, voor de kasernen in Groot-Brittannië en Ierland. Iets dat in vele andere Rijken door den soldaat-zelfen van zijne karig afgepaste penningen moet worden betaald.

Alle ongehuwde officieren (1) van een regiment infanterie of kavallerie, vormen gezamenlijk eene officiers-tafel (*mess*) en geen hunner mag zich daaraan onder eenig voorwendsel onttrekken. Alleen bij de garde-regimenten bestaat geene *mess* (2). De officieren der artillerie en genie, doorgaans te weinig in getal bijeen zijnde om eene afzonderlijke tafel uit te maken, voegen zich bij de *mess* van het infanterie- of kavallerie-regiment, dat met hen in dezelfde plaats garnizoen houdt.

Bij elk regiment bestaat een fonds (*mess-fund*) tot aanschaffing en onderhoud van benoodigdheden voor de officiers-tafel, als zilvergoed, tafelgoed, glaswerk, etc. Dit fonds, dat in sommige regimenten zeer rijk is, wordt op de volgende wijze bijeengebragt: Elk officier stort daarin, bij zijne aankomst bij het regiment, het bedrag van eene maand soldij van den rang waarin hij dient en voorts eene jaarlijksche contributie van niet meer dan 8 dagen traktement. Gehuwde officieren betalen de storting even als de ongehuwde, doch slechts de helft van de jaarlijksche contributie. Elk der officieren van een regiment is op zijne beurt belast met de functiën van president der tafel en met het toezigt over den aankoop der levensmiddelen en het geldelijk beheer.

(1) Een officier die zich in het huwelijk wil begeven, behoeft hiervan slechts kennis te geven aan de boven hem gestelde militaire autoriteit. Van dat oogenblik af krijgt zijne echtgenoot aanspraak op de voorregten eener officiersvrouw; namelijk: vrijen overtocht bij garnizoensverwisseling, een ration vivres in de Koloniën, vrij woning met haren echtgenoot en pensioen bij zijn overlijden.

(2) De officieren van die regimenten wonen ook niet in de kasernen.

Het aandeel dat elk hiervoor te betalen heeft, hangt dus af van de duurte der garnizoensplaats. Meestal echter is dit zeer hoog en bedraagt voor de luitenants-rangen dagelijks soms *meer* dan de helft van hunne bezoldiging.

Om hierin de officieren enigzins te gemoet te komen, «en de niet met fortuin «begiftigden ook in staat te stellen dagelijks «eene matige hoeveelheid wijn aan tafel «te drinken,» wordt jaarlijks per eskadron en per kompagnie, door het rijk 25 p. st. (f 500) te goed gedaan, die uitsluitend daarvoor moet worden besteed.

Deze toelage werd voor ongeveer 40 jaren door den Prins-Regent ingesteld en heet daarom nog *Regents-allowance*.

Na al het hiereven vermelde, zal wel niemand meer verwonderd zijn over de pracht en weelde die aan de Engelsche officiers-tafels heerscht, en die, vooral wanneer er gasten zijn (1), in eenen rijkdom van zilver vaatwerk, kristal en keurige spijzen en wijnen wordt ten toon gespreid. Meermaal is hier van vele zijden tegen geijverd, om het wenschelijke voor te staan van eene wijziging in dien overdaad, doch uithoofde van de zucht der Engelschen tot tafelpracht en het groot aantal rijke officieren in de armee, is zulks tot nu toe onmogelijk geweest.

Gelukkig voor de minder rijken dat zij slechts zeer kort in den laagsten en dus minstbetaalden officiers-rang behoeven te blijven, daar de oudste vaandrags, cornets en 2de luitenants in het Engelsche leger

(1) Bij de meeste regiments-tafels wordt een dag in de week vastgesteld tot het ontvangen van gasten; deze dag heet de *public day*.

van 4 en 5 jaren dienst zijn. In den 1sten luitenants-rang blijven zij, die geen geld hebben om te koopen, doorgaans het dubbel van dien tijd, doch zij krijgen, na 7 jaren dienst, eene traktements-verhooging van f 0,60 daags.

Voor de rangen waarin geene bevordering bestaat, als paymasters en quartermasters, en ook voor de officieren van gezondheid, bestaat eene trapsgewijze verhooging van traktement, naar gelang van het aantal hunner dienstjaren en opklimmende met termijnen van 5 jaar, zoodat een zoodanig officier, na 25jarige dienst, ten naastenbij het dubbel krijgt van hetgeen in de bovenstaande tabel voor dien rang is vastgesteld.

De luitenant-kolonel, die, zoo als wij gezegd hebben, de eigenlijke kommandant van het regiment is, krijgt, behalve zijne gewone bezoldiging, eene vergoeding van 5 schellingen of f 1,80 daags voor bureaukosten, onder den naam van *command money*.

Elk kapitein, die eene kompagnie of eskadron kommandeert, krijgt eene jaarlijksche toelage tot bekostiging van reparatiën aan wapens en ledergoed, en andere kleine onvoorziene uitgaven. Deze toelage gaat, wanneer de kapitein afwezig is, op zijn' plaatsvervanger over, en bedraagt bij de infanterie 36 p. st. 10 s. of f 458, en bij de kavallerie het dubbel. Bij elk regiment infanterie en kavallerie is één luitenant-adjutant, die bij de infanterie eene dagelijksche toelage van 3 s. 6 d. of f 2,10 en bij de kavallerie 2 s. 6 d. of f 1,50 daags geniet, behalve zijn gewoon luitenants-traktement. Voorts is er bij elk

regiment kavallerie een luitenant of cornet belast met de functiën van instructeur in het rijden (*Riding-master*), en krijgt als zoodanig eene jaarlijksche toelage van 140 p. st. of *f* 1680 (1). Officieren die met verlof gaan, behouden hun volle traktement; moettende zij echter, wanneer zulks van uit de Koloniën geschiedt, de reis heen en weder zelve bekostigen, tenzij het tot herstel van gezondheid geschiedde. Aan onderofficieren en soldaten wordt zoo min mogelijk verlof toegestaan. Wanneer zij echter voor noodige gevallen moeten gaan, dan behouden zij iets meer dan de helft van hunne soldij en krijgen de rest bij hunne terugkomst uitbetaald.

Officieren die in Engeland met troepen marcheren, krijgen 5 schellingen of *f* 5 daags toelage en overigens zijn de reis-gelden even als in Nederland berekend naar den afstand, namelijk voor kapiteins *f* 0,45 en voor luitenaants *f* 0,55 per mijl (2), en *f* 5 daags voor verblijfkosten.

Voor officieren die in dienst buitenslands gaan, om bijv. een regiment te rejoineren, wordt overal in stoombooten of pakketten de eerste rang betaald.

Wanneer een regiment naar de Koloniën vertrekt, wordt het op afzonderlijk daartoe ingerigte rijks-transportschepen ingescheept. Elk officier krijgt, naar gelang van zijnen rang, de behoorlijke scheepsruimte voor zijne bagage (3), zoo ook de

(1) Behalve dat krijgt hij nog van elk nieuw aangesteld officier eene, door het gouvernement vastgestelde vergoeding, om hem rijles te geven en zijne paarden tot de eskadrons-exercitie af te rigten.

(2) Een Engelsche mijl is van 60 in den graad en staat dus gelijk met $\frac{1}{2}$ uur gaans.

(3) Deze scheepsruimte is niet te naauw berekend,

mindere militairen. Alle vrouwen en kinderen van officiers hebben daarbij vrijen overtocht, en 6 soldaten-vrouwen worden er per kompagnie in de schepen toegelaten. Dit laatste getal wordt verdubbeld voor regimenten die naar Indië of China vertrekken.

ORGANIEKE ZAMENSTELLING DER REGIMENTEN;
HUN INWENDIG BEHEER; KRIJGSRADEN
EN MILITAIRE STRAFFEN.

Bij de meeste mogendheden bestaat voor regimenten, bataillons, eskadrons, kompagniën en batterijen eene normale formatie, waarvan niet dan bij uitzondering wordt afgeweken. In Engeland bestaat zulks echter niet, daar, zoo als wij reeds vroeger in eene tabel van de sterkte des legers aantoonde, de verschillende regimenten zeer ongelijk van sterkte zijn en de artillerie in het geheel geene vaste in-deeling heeft.

Alleen vinden wij in de *Queens Regulations for the army* opgegeven de volgende formatie van een regiment infanterie van 800 man, bestemd voor de dienst in de Koloniën, met 6 dienst- en 4 depôt-kompagniën (4), welke laatste in Engeland achterblijven:

zoo als kan blijken uit het volgende tarief, uit de *Queens Regulations*.

Een hoofdofficier mag hebben	90 kub. voet,	wegende	1800 r .
» kapitein	» » 60	» »	» 1200 »
» paymaster	» » 90	» »	» 1800 »
» adjudant	» » 60	» »	» 1200 »
» luit., vaandrig of cornet	30	» »	» 600 »
Elke komp. v. meer d. 50 man	90	» »	» 1800 »
Elk eskadr. » » » » »	60	» »	» 1200 »

Men kan dus nagaan dat er nog al wat ruimte voor een regiment noodig is.

(4) Deze organisatie geldt alleen voor regimenten

Zes veld-kompagniën elk van 90 Korporaals en Soldaten	{ 540.	Vier depôt-kompagniën elk van 65 Korporaals en Soldaten	{ 260.
Een Kolonel (Generaal).			
1 Luitenant-Kolonel.		1 Majoor.	
1 Majoor.		4 Kapiteins.	
6 Kapiteins.		4 Luitenants.	
8 Luitenants.		4 Vaandrighs.	
4 Vaandrighs.		4 Vaandel-sergeanten.	
1 Betaalmeester.		12 Sergeanten.	
1 Adjudant.		6 Tamboers en Pijpers.	
1 Kwartiermeester.		16 Korporaals	{ 260.
1 Regiments-Doctor.		244 Soldaten	{
1 Assistent idem.			
1 Adjudant-onderofficier (<i>Sergeant-major</i>).			
1 Kwartiermeester-sergeant.			
1 Betaalmeester-sergeant.			
1 Sergeant van wapening.			
1 Sergeant-schoolmeester.			
1 Hospitaal-sergeant.			
1 Klerk voor het Regiment's.-Bureau (<i>orderly room clerk</i>).			
6 Vaandel-sergeanten.			
18 Sergeanten.			
1 Tamboer-majoor.			
10 Tamboers en Pijpers.			
24 Korporaals	{ 540 (1).		
516 Soldaten	{		

De werkzaamheden aan elk dezer rangen verbonden, zijn bijna even als bij ons in Nederland; daar waar ze verschillen, wordt de aard hunner verplichtingen door de benaming zelve aangeduid, of wel hebben wij er reeds in een onzer vroegere hoofdstukken over gesproken, zoo als bijv. over de betaalmeester (*paymaster*), kwartier-

meester (*quartermaster*) en de vaandel-sergeanten.

die gezonden worden naar Canada, de Kaap, St. Helena, Mauritius, Ceylon, de West-Indië, Sierra Leona, Malta, Gibraltar en de Jonische eilanden. De wijze hoedanig de depôts gevormd worden, van de 24 regimenten die dienst in Indië doen, hebben wij reeds vroeger opgegeven.

(1) Voor de muzikanten en sappeurs worden soldaten uit de effectieve sterkte geëmployeerd. Beiden deze blijven steeds bij de veldkompagniën.

De regimenten kavallerie worden even als die der infanterie, in naam door een generaal, met den titel van kolonel, doch inderdaad door een luitenant-kolonel gekommandeerd, die weder een majoor onder zich heeft. In den regel bestaan die regimenten uit 6 eskadrons (*troops*); alleen de 5 garde-regimenten, het 1ste regiment zware dragonders en de 3 regimenten die dienst in Indië doen, hebben er 8. De eskadrons van de garde hebben eene sterkte van 30 onderofficieren en soldaten, en 33 paarden; die der overige regimenten 60 man en 43 paarden. Bij elk eskadron is

een kapitein als kommandant, een luitenant en een cornet. Bij elk der 5 regimenten in Indië zijn twee luitenant-kolonels en twee majoors, terwijl bij elk der eskadrons van die regimenten, die 95 man en 88 paarden tellen, twee luitenants en een cornet zijn. De depôts der regimenten, bestaande elk uit één kapitein, een luitenant of cornet, en eenige onderofficieren en manschappen, zijn allen in Maidstone vereenigd, onder het kommando van één hoofdofficier.

In die plaats is ook de rijsschool voor de kavallerie.

Bij de infanterie en kavallerie is dus de luit.-kolonel van een regiment verantwoordelijk voor deszelfs goed beheer, voor het goed gedrag en de instructie der officieren en soldaten; hij doet de voordragten voor officieren tot promotie of verruiling, stelt onderofficieren aan en degradeert ze, verleent verlof aan onderofficieren en soldaten (1), enz. Geen straf mag bij het regiment worden opgelegd zonder medeweten en goedkeuring van dien kommanderenden officier. Hij kan echter aan de kompagnies- of eskadrons-kommandanten de magt geven om kleine straffen op te leggen, niet hooger dan 5 dagen straf-exerceren met kaserne-arrest.

Voor overtredingen die meer straf verdienen, wordt de soldaat dadelijk in arrest gesteld en de kommanderende officier on-

(1) Dit echter alléén wanneer het regiment in Groot-Brittanje-zelf in garnizoen is, en dan nog alléén gedurende den winter, daar gedurende de exercitie-maanden (10 Maart — 31 October) nimmer aan onderofficieren of soldaten verlof wordt gegeven. In de Koloniën hebben alléén de districts-generaals magtiging om verlof te verleenen.

derzoekt de zaak in tegenwoordigheid van den kompagnies-kommandant, den adjudant en den beschuldigde (zie *Queens Regulations*). Daarna kan hij eene straf opleggen of de zaak voor eenen krijgsraad brengen. De orders hiertoe moet hij eigenhandig schrijven.

De straffen die een kommandant van een regiment mag opleggen, zijn: straf-exerceren zonder randsel, voor niet langer dan eene maand (niet meer dan 4 maal daags en telkens niet langer dan een uur).

Straf-exerceren in marsch-tenue, met of zonder arrest, voor niet langer dan 14 dagen.

Kaserne-arrest, met of zonder het doen van extra-corveën, voor niet langer dan eene maand.

Politiekamer en straf-exerceren, voor niet langer dan 7 dagen, en

Provooststraf (*confinement to the black hole*), voor niet langer dan 48 uren.

Langduriger provooststraf of slagen worden alléén door krijgsraden opgelegd.

De krijgsraden worden in 5 soorten onderscheiden:

1°. algemeene krijgsraden (*general courts-martial*). Deze bestaan in Engeland uit 15, en in de Koloniën, wanneer er geen officieren genoeg zijn, uit minstens 5 leden, en zij alléén hebben de magt tot het uitspreken van een doodvonnis of tot het opleggen der straf van deportatie; alléén voor zulk eenen krijgsraad mogen officiers teregtstaan.

2°. Districts- of garnizoens-krijgsraden (*district or garrison courts-martial*), die in Engeland uit 7 en in de Koloniën uit minstens 5 officieren bestaan. Hiervoor

worden behandeld alle zware overtredingen van onderofficieren en soldaten, die echter waarschijnlijk niet van eenen crimineelen aard zijn of de doodstraf na zich kunnen slepen.

5°. Regiments-krijgsraden (*Regimental courts-martial*), die in den regel uit 3 doch minstens uit 3 officieren moeten bestaan. Deze nemen kennis van alle geringere disciplinaire overtredingen. Deserteurs mogen nimmer voor zulk eenen regiments-krijgsraad, doch moeten altijd voor een der twee bovenvermelde krijgsraden gebracht worden.

De kommanderende officier van het korps waartoe een aangeklaagde behoort, mag nimmer president zijn van den krijgsraad.

De gevangenisstraffen door krijgsraden opgelegd, kunnen van crimineelen of correctionneelen aard zijn en worden door den veroordeelde ondergaan in een der gevangnissen van het rijk, met of zonder eenzame opsluiting. Sedert eenige jaren zijn er eenige afzonderlijke militaire huizen van arrest daargesteld. Een soldaat, die voor desertie eene straf ondergaat, wordt daarenboven nog gemerkt met de letter D, ten einde voor te komen dat hij zich later reëngagere. Honderd jaar geleden werd hem deze letter op de linker wang gebrandmerkt, doch nu geschiedt zulks in de linker zijde boven de heup, door tatoëering of inprikking met naalden. De hierdoor veroorzaakte wonde wordt met een zwart bijtend vocht ingesmeerd, waardoor de letter D voor altijd onuitwischaar in de huid staan blijft, en om dit doel niet te missen, geschiedt de operatie in

het bijzijn van eenen officier van gezondheid (1).

Eene 2de klasse van discipline of strafbataillon bestaat niet in Engeland, doch elke krijgsgeslacht mag elk soldaat tot de straf van slagen veroordeelen, voor onzedelijkheid, wangedrag of pligtverzuim (2). Het maximum van het aantal slagen is echter in 1846 bij parlaments-akte op 50 gesteld, zoodat te dien opzichte het lot van den Engelschen soldaat ook veel verbeterd is. In vroeger tijd werd deze straf voor de geringste overtredingen en op de onmenscheijkste wijs toegepast, en menigeen heeft onder deze wreede marteling den geest gegeven, zoodat Koning GEORGE III zich genoodzaakt zag in 1807 een besluit uit te vaardigen, waarbij het maximum van het aantal slagen op 1000 werd bepaald. Dit besluit, dat zelfs voor den wreedaardigsten nog voldoende kon heeten, bleef van kracht tot het jaar 1850 en werd zelfs nog wel eens door krijgsraden te menschlievend gevonden of vergeten (3).

(1) Na het schrijven dezer regelen zijn wij onderrigt, dat in het begin van October dezes jaars (1851) het meerendeel der Engelsche officieren van gezondheid gezamenlijk tegen dit gedeelte hunner ambtsverplichting heeft geprotesteerd bij den opperbevelhebber des legers, als zijnde dit eene werkzaamheid die beneden de waardigheid van hunnen stand is. Ten gevolge hiervan is het brandmerken met de letter D voorloopig geschorst.

(2) « *For immorality, Misbehaviour or Neglect of duty,* » zie *mutiny act*, art. 25. Deze bepaling is zeer algemeen, daar alle overtredingen toch onder een dezer drie rubrieken te rangschikken zijn.

(3) Zoo is bijv. uit het officiële onderzoek van eene gouvernements-commissie omtrent de militaire straffen gebleken, dat in Calcutta, den 12^{den} Sept. 1825, een man veroordeeld is door eenen krijgsgeslacht tot het ontvangen van 1900 slagen, hetwelk, bij wijze van gunst! tot 1200 verminderd is geworden.

Herhaalde malen waren in het Huis der Gemeenten, door de Heeren HUME, LEYCESTER en HUNT, voorstellen gedaan ter afschaffing of vermindering dezer lijfstraf, en werkelijk werd dan ook in 1850 het maximum tot 300, in 1852 tot 500 en in 1856 tot 200 teruggebracht. De militaire leden van het Parlement en de meeste hoofdofficieren uit het leger waren tegen deze vermindering, doch velen ook juichten ze toe, en onder deze laatsten waren Sir CHARLES NAPIER en Sir HENRY HARDINGE, tegenwoordig de beide bekwaamste generaals in Engelsche dienst. NAPIER heeft zelfs in 1857 eene zeer belangrijke brochure, onder den titel van: *Treatise on military law*, in het licht gegeven, waarin hij het ondoelmatige, wreedaardige en ongelijk drukkende betoogt van eene straf van 2 à 500 geeselslagen, die den éénen soms den dood aandoen, terwijl ze den anderen, die sterker van gestel is, nauwelijks deeren. Hij wil die straf liefst geheel afgeschaft hebben, doch ijvert vooral tegen de veelvuldige en wreedaardige toepassing er van (1).

Dat deze vreeselijke straf niet alleen voor zware misdaden werd opgelegd, moge blijken uit de volgende authentieke opgave: dat namelijk in Bengalen, op den 18^{den} Sept. 1821, een artillerist door eenen krijgsraad veroordeeld werd tot 600 slagen, omdat hij in den krijgsraad, omtrent eene andere zaak gehoord wordende, had gezegd « dat hij luit. «CAMERONS gedrag niet als dat van een fatsoenlijk «man (*gentleman*) beschouwde!!»

(1) In 1814 werd bij een Engelsch regiment, op ééne marschdag in de Zuidelijke Nederlanden, 70 man onderweg met slagen gestraft.

Generaal PICRON liet in den slag bij Waterloo drie man achter het front der slaglinie in een carie de straf van slagen geven, omdat zij zonder kommando hun geweer hadden afgeschoten. Zie MANSALL's *military miscellany*.

Het is eene opmerkenswaardige daadzaak, dat het jaarlijksche getal deserteurs in de Engelsche armee het grootste was toen deze straf het meeste werd toegepast (1), en bij elke wijziging in het maximum der slagen verminderd is. Na 1856 werd er nog nu en dan op eene afschaffing of vermindering dier straf aangedrongen, tot dat het eindelijk in 1846 tot eene uitbarsting kwam, bij gelegenheid van den dood van een huzaar van het 7de regiment, die, ten gevolge van eene aan hem ten uitvoer gelegde straf van 150 slagen, bezweken was. De geheele zaak, die in Honnslow, nabij London, had plaats gehad, werd in het Huis der Gemeenten onderzocht, en naar aanleiding hiervan deed D^r. BOWRING, ondersteund door Sir CHARLES NAPIER en anderen, eene motie tot geheele afschaffing der straf van slagen. Lang waren de discussiën hierover, tot dat eindelijk Lord WELLINGTON verklaarde dat hij geen kans zag om discipline bij het leger te bewaren, wanneer men die straf geheel afschafte, dat men daarvan nog kort geleden in Indië het voorbeeld had gezien (2), doch dat hij, genegen zijnde om de straf zooveel mogelijk te verminderen, het maximum op 50 slagen wilde stellen. Dit voorstel van den Hertog werd in de beide Parlements-huizen met

(1) In 1812 verloor de Engelsche armee 3918 man aan deserteurs, op eene sterkte van ruim 160 000 man der infanterie en kavallerie van het staande leger.

(2) Lord BENTINCK, Gouverneur-generaal van Britsch-Indië, schafte in 1835 de straf van slagen af bij het leger in Indië; doch herhaalde oproeren en muitertijen bij verschillende regimenten, waren er het gevolg van, zoodat die maatregel weder is ingetrokken.

groote meerderheid aangenomen en wel waarschijnlijk zal dit maximum van 50 altijd bij de Engelsche troepen in stand blijven, daar zij niet *geheel zonder* slagen te regeren zijn.

In Nederland kunnen wij helaas ook niet zonder die straf.

De manier echter, bij ons in gebruik, om die onverbeterlijke en hardnekkige karakters in eene afzonderlijke klasse van discipline of strafbataillon bijeen te voegen, komt ons verkieslijker voor, en ook is de straf van slagen zelve bij ons niet zoo afzigtelijk en wreed, als die welke in het Engelsche leger in gebruik is en op de volgende wijze geschiedt:

De veroordeelde wordt in een carré gebracht, bestaande uit het regiment of detachement waartoe hij behoort; tot aan het middel wordt hij van alle kleederen ontdaan en dan tegen een ladder of tegen een triangel, uit lange palen of hellebaarden bestaande, aangebonden, met de armen uitgestrekt boven het hoofd. De straf wordt uitgevoerd bij de troepen te voet door de tamboers of hoornblazers, en bij de troepen te paard door de hoefsmiden (*Farriers*), en het daartoe gebezigde werktuig is de kat (*cat-o-nine tails*), hebbende den vorm van den kleerklopper bij onze soldaten in gebruik. Het handvat heeft eene lengte van 18 Engelsche of ongeveer 46 Ned. duimen en de 9 lederen riemen (*Lashes*), die dezelfde lengte hebben, zijn elk van 9 knoopen voorzien.

De slagen worden toegebracht op den rug, tusschen de schouderbladen en in de tijdmaat van den gewonen pas (1),

(1) De tijdmaat van den gewonen pas (*slow step*)

welke de tamboer-majoor door tellen aangeeft. De eerste slag veroorzaakt eene oogenblikkelijke verkleuring van de huid, door het geronnen bloed, en bij sommige lijdens is reeds bij den 20sten of 50sten slag de rug raauw en stroomt het bloed er langs. Bij elke 25 slagen wordt een andere tamboer met eene nieuwe geeselroede genomen, en de tamboer-majoor zorgt gedurende de straoefening dat de riemen van het foltertuyg niet door het bloed aan elkander kleven en ineenstrengelen, waardoor de slag nog heviger zou worden. Hij staat overigens met een stok achter dengeen' die slaat, om hem dadelijk daarmede te tuchtigen wanneer hij de slagen te zacht of te hard mogt aanbrengeu. Na de uitvoering der straf wordt de lijder naar het hospitaal gebracht en verpleegd, en men kan zich verbeelden hoedanig de toestand van zulk een gegeeselde was, nadat hij, zoo als vroeger al zeer ligt gebeurde, 500, 600, 1000 en meer slagen had ontvangen. Niet alleen de lijder zelf, maar een groot aantal der soldaten, die gedwongen toeschouwers van dit barbaarsche tooneel zijn, worden bij dergelijke straoefeningen bewusteloos van de plaats gedragen.

Doch genoeg hiervan; dit is de keerzijde van den soldatenstand in Groot-Brittanje; wij hebben aan den anderen kant gezien hoe er met milde hand niets gespaard wordt voor het stoffelijk welzijn en de

bij de Engelschen, is van 75 in ééne minuut. De gezwinde pas (*quick step*) is van 108 en de looppas (*double quick step*) van 150 per minuut.

De lengte van den gewonen en gezwinden pas is 30 Engelsche of ruim 76 Ned. duimen; die van den looppas 3 Engelsche voeten of 91½ Ned. duim.

Comfort van den soldaat, terwijl wij nog voorzien, en hoe men meer en meer ook in onze verdere hoofdstukken zullen aan- zijne zedelijke en intellectueele ontwikke- toonen, hoe voor zijn ouden dag wordt ling ter harte neemt.

GEBEURTENISSEN IN PALEMBANG.

(INGEZONDEN.)

PALEMBANG, 22 Augustus 1831.

..... De geschiedenis van Indië zal u leeren dat Palembang eerst zijne eigene Vorsten gehad heeft. De laatste Sultan is nu wel verbannen en zijne naastbestaanden zijn gewone burgers geworden of eenige weinigen gouvernements-ambtenaren; maar de bevolking heeft nog niet leeren inzien, dat het gouvernement haar vaderlijker regeert dan de vorige Vorsten, en begrijpt daarenboven de bedoelingen niet van hetgeen gedaan wordt om haar in staat te stellen, onder het genot van meer welvaart, het hare toe te brengen om de koloniale kas te stijven; daarbij is zij even dom en bijgeloovig als de overige Javanen. Zij, die op de hoofdplaats wonen, gevoelen zich, onder de bescherming van 's gouvernements-wetten, veel vrijer dan zij dit waren onder hunne Vorsten; de grooten hebben zich, voor zooverre mij bekend is, geheel aangesloten aan het gouvernement; en onder hen zijn er, die bij vroegere onlusten, door hunnen invloed en door hunne bedrijven, groote diensten bewezen; sommigen hebben daarvoor ook belooningen ontvangen. Onder de buitenposten, onder het onmiddellijk bereik daarvan namentlijk, is

het ook zoo gelegen; maar Palembang is zeer uitgestrekt. Vroegere onruststokers maken steeds gebruik van de ligtgeloovigheid der bevolking en van de afwezigheid der ambtenaren, om het volk op te ruijen en nopens de ware bedoelingen van het gouvernement te misleiden; zij maken het wijs dat zij de magt hebben om onwinnlijk en onkwetsbaar te maken, en stroopen daár waar men aan 's gouvernements verlangen voldoet.

Reeds in 1849 heeft eene expeditie, van Batavia uitgezonden, deze oproerlingen getuchtigd; sedert zijn hier en daar nog eenige gestraft geworden door de bezetting van Palembang, dan sedert een paar maanden is de oproergeest van lieverlede toegenomen. Voorleden maand is de overste DE BRAAUW van eene inspectie-reis teruggekeerd; hij was den 28sten Julij opgerukt naar de oproerige *Ampat Lawang*-districten, met 140 manschappen, 2 mortieren en eenige pradjoerts (inlandsche soldaten aan de residentie behoorende); te zamen bestond de magt uit 200 man. Te *Goenong Meraksa* werd de overste eensklaps overvallen door eene aanzienlijke overmagt, juist nadat men van een' moeilijken marsch er was aangekomen, en toen men het eten

gereedmaakte en de troepen voor een gedeelte waren gaan baden. De vijand kwam van twee kanten aanvallen; een derde aanval geschiedde te gelijk van achteren, door een gedeelte van het Palembangsche gevolg des oversten, dat verraderlijk met den vijand heulde. Dank hebbe echter de ferme houding van officieren en manschappen; de vijand werd, na een gevecht van 11 uur 's morgens tot 's middags halfvier, met groot verlies afgeslagen, latende twee hoofden en 50 andere dooden tusschen en rondom de troepen leggen; de gekwetsten en de overige gesneuvelden waren volgens inlandsch gebruik weggevoerd. Des anderen daags kwamen twee hoofden zich onderwerpen en keerden de troepen verder zonder slag of schot terug. Aan onze zijde was de officier van gezondheid, derde klasse, KLEE vermoord, 5 man gesneuveld, de 2de luit. WILKENS aan den enkel gewond; verder waren er eenige gekwetsten onder de inlanders en een zoon van een der hoofden uit des oversten gevolg aan zijne zijde gesneuveld.

Verscheidene manschappen vochten met het ledergoed over het naakte ligchaam; van de officieren deze in den onderbroek, een ander met een huisjas aan; men verwachtte hoegenaamd geen aanval, en deze was zoo verraderlijk, dat de vijand zoo gezien en zoo tusschen de troepen was. Men had minstens tegen eenen vijfmaal sterkeren vijand te kampen, en in dit korte tijdsbestek werden over de 4000 patronen verschoten. Eene schoone bladzijde voor Hollandsche dapperheid en beleid; zonder deze ware dit handvol dapperen allen vermoord. De kapitein MELIER, de 1ste luitenant SMIT en de 2de luitenant DU PUI DE MONTEBRUN hebben deelgenomen aan dit gevecht.

De berigten waren van dien aard, dat de overste noodzakelijk heeft geacht om vier kompagniën versterking van Batavia te verzoeken, die nu voor de rivier van Palembang zijn en ieder oogenblik door ons verwacht worden.

W E T

TOT REGELING VAN DE BEVORDERING, HET ONTSLAG EN HET OP PENSIOEN STELLEN

VAN DE

OFFICIEREN DER LANDMAGT (1).

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien, of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, ter uitvoering van art. 58 der Grondwet, door de wet de regels moeten worden bepaald, volgens welke de militaire officieren van de landmagt zullen worden bevorderd, ontslagen of op pensioen gesteld,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

1ste AFDEELING.

Van de bevordering.

Art. 1. In tijd van vrede, moet de officier, om tot den rang van kapitein te kunnen worden bevorderd, ten minste acht jaren in den rang van luitenant (tweeden en eersten) hebben gediend. De kapitein moet ten minste vier, en

(1) De *Militaire-Spectator* heeft vroeger (1° Serie 9^e Deel), na de invoering der legerorganisatie van 1841, de desbetreffelijke Koninklijke Besluiten, als stukken van blijvende waarde en aanhoudende raadpleging, in extenso medege-deeld; de tegenwoordige Redactie acht zich om dezelfde redenen verplicht, thans evenzoo de onlangs uitgevaardigde *Wet tot regeling van de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen van de officieren der landmagt*, in hare kolommen op te nemen, waarmede zij gelooft aan velen der geabonneerden genoeg te doen — In het volgende Nummer zal de *Wet tot regeling van de pensioenen* worden geplaatst.

De Redactie.

de majoor en de officier van iederen hoogerem rang, ten minste twee jaren in zijnen rang hebben gediend, alvorens tot bevordering in aanmerking te kunnen komen.

Tot bevordering in tijd van oorlog wordt ten minste de helft van den dienstdijd, in het 1ste lid van dit artikel bepaald, vereischt.

Deze bepaling geldt ook voor zoodanige militaire personen, wier betrekking, uithoofde van den aard hunner diensten, bij de militaire administratie en bij de geneeskundige dienst, door Ons aan officiersrangenzijn gelijkgesteld.

Art. 2. De bepaling van art. 1 is niet toepasselijk op de Vorsten uit Ons Huis.

Art. 3. Van de bepaling van het 2de lid van art. 1 kan door Ons worden afgeweken:

1°. tot belooning van een schitterend wapenfeit of uitstekende militaire daad; zullende echter zoodanige bevordering in mindering worden gebracht van de hierna te vermelden bevordering bij keuze;

2°. bijaldien de verliezen, voor den vijand ondergaan, het onmogelijk maken, om op eene andere wijze in de aanvulling der opengevallen plaatsen te voorzien.

In de besluiten krachtens dit artikel genomen, moet de reden der benoeming uitdrukkelijk worden vermeld.

Art. 4. De bevorderingen geschieden over ieder wapen afzonderlijk, doch over elk geheel wapen.

Van deze laatste bepaling kan alleen worden afgeweken ten behoeve van troepen-afdeelingen,

welke voor kriegsverrigtingen buiten het Rijk in Europa worden gezonden, of wel in eene vesting buiten gemeenschap met het leger zijn.

Art. 5. Bij de bevordering van 2^{den} luitenant tot 1sten en van dezen tot kapitein, wordt vijf zesde der openvallende plaatsen vervuld door zoodanige officieren, die de oudsten in rang zijn, en die, bij een onberispelijk gedrag, genoegzamen dienstijver en de vereischte kunde en bekwaamheid voor den hooger rang bezitten.

Het overige een zesde kan door Ons worden aangevuld, bij keuze uit zoodanige officieren, die boven anderen uitmunten, door bijzondere talenten, kennis, geschiktheid en aanleg, door meerdere beoefening der tot hun vak betrekking hebbende wetenschappen, door aanhoudend loffelijk gedrag en dienstijver, door verdienstelijke verrigtingen, en waarvan men, ten gevolge van de opvolgende rapporten, de verzekering heeft, dat zij bijzondere geschiktheid bezitten, om in hogere rangen nuttige diensten te kunnen bewijzen.

Art. 6. De bevordering tot de rangen boven dien van kapitein geschiedt door Ons uit de meest geschikte officieren van den naastvoorgaanden rang.

Art. 7. Bij de oorspronkelijke benoeming tot 2^{den} luitenant wordt, bij gelijke dagteekening van de benoeming, de rangschikking door Ons bepaald.

De ouderdom in rang voor de bevordering rekt van de dagteekening van het besluit der benoeming, en, bij gelijke dagteekening, naar de rangschikking der officieren in hunnen vorigen graad.

Art. 8. Aan officieren in werkelijke dienst worden geene rangen gegeven, hooger dan die, verbonden aan de betrekkingen welke zij waarnemen.

Art. 9. De officieren die op non-activiteit zijn gesteld, doordien zij leden der Staten-Generaal zijn, behouden aanspraak op bevordering.

Art. 10. Almede behouden aanspraak op bevordering de officieren, die op non-activiteit

zijn gesteld ten gevolge van het terugkeeren uit krijgsgévangenschap, van het geheel of gedeeltelijk ontbinden van korpsen of van het opheffen van betrekkingen, alsmede wegens tijdelijke ongesteldheid.

Art. 11. De officieren, die om eenige andere redenen, als in het voorgaand artikel zijn vermeld, op non-activiteit worden gesteld, verliezen hunne aanspraak op bevordering, in zooverre namelijk, dat de tijd, gedurende welken zij non-actief zijn geweest, wordt afgetrokken van dien, welke den ouderdom van hunnen rang bepaalt, wanneer zij weder in werkelijke dienst worden gesteld.

Art. 12. De tijd, gedurende welken een officier diensten verrigt, welke niet tot het ressort van het Departement van Oorlog behooren, wordt insgelijks afgetrokken van zijnen ouderdom in rang.

Deze bepaling is niet van toepassing op officieren :

1°, die bij de schutterijen of eenige andere korpsen tijdelijk worden gedetacheerd om dienst te doen;

2°, die met eenige diplomatieke zending of andere commissiën worden belast;

3°, die, op Onze magtiging, zich tijdelijk in vreemde militaire dienst bevinden.

Art. 13. De krijgsgévangen officieren behouden hunne aanspraak op bevordering bij ouderdom in rang, met dien verstande evenwel, dat zij alleen den rang kunnen bekomen, welke onmiddellijk staat boven dien, welken zij bekleedden op het oogenblik dat zij krijgsgévangen werden gemaakt.

Art. 14. De voorschreven bepalingen zijn van toepassing op alle officieren van het leger, van zooverre daarvan in de volgende artikelen niet gedeeltelijk of geheel wordt afgeweken ten aanzien van den generalen, provincialen en plaatselijken staf, het wapen der maréchaussée, de magazijnmeesters der artillerie, het korps officieren van de militaire administratie, en het personeel der geneeskundige dienst bij de landmagt.

Art. 15. Wij behouden Ons voor, om, bij

den generalen staf en bij het wapen der maréchaussée, ter vervulling van openvallende plaatsen, in de onderscheidene rangen, zoodanige officieren van andere korpsen over te plaatsen, welke voor die speciale diensten eene bijzondere geschiktheid bezitten; terwijl daarentegen ook officieren van den generalen staf en van het wapen der maréchaussée bij de verschillende korpsen van het leger kunnen worden geplaatst.

Art. 16. In de openvallende plaatsen bij den provincialen en plaatselijken staf, van magazijnmeesters der artillerie, van administrateurs van kleeding en wapening en van directeurs der militaire hospitalen wordt, zonder de bevordering daarbij uit te sluiten, in den regel, voorzien door overplaatsing van officieren uit het leger.

Art. 17. Onverminderd de bepalingen, voorkomende in art. 8, kunnen de officieren van den provincialen en plaatselijken staf, benevens de magazijnmeesters der artillerie, de administrateurs van kleeding en wapening en de directeurs der militaire hospitalen tot eene rangsverhooging in aanmerking worden gebragt, wanneer de met hen naar ouderdom in rang gelijkstaande officier van het wapen waaruit zij herkomstig zijn, volgens ouderdom in rang, tot eenen hoogerem rang mogt zijn bevorderd, en wel tot en met dien, welke voor de organisatie van gemelde staven, of van de magazijnmeesters, of van de administrateurs van kleeding en wapening, of van de directeurs der militaire hospitalen is aangenomen.

Art. 18. In de vervulling der openvallende plaatsen bij het korps militaire intendanten wordt, behalve door bevordering, ook voorzien door overplaatsing van officieren van het korps kwartiermeesters, en, in enkele gevallen, door officieren van andere korpsen; omgekeerd kunnen leden van het korps militaire intendanten bij dat der kwartiermeesters overgaan.

Art. 19. Een officier van gezondheid van de 3de klasse, een apotheker van de 3de klasse en een paardenarts van de 3de klasse kan tot den onmiddellijk opvolgenden rang niet worden be-

vorderd, dan na vier jaren in eerstgemelden rang te hebben gediend.

Voor de bevordering tot officier van gezondheid der 1ste klasse, tot apotheker van de 1ste klasse en tot paardenarts van de 1ste klasse wordt, onverminderd de overige vereischten, eene dienst van zes jaren in den onmiddellijk voorafgaanden rang gevorderd.

Om van officier van gezondheid der 1ste klasse tot eenen hoogerem rang te kunnen worden bevorderd, moet men ten minste twee jaren in den naastvoorgaanden rang gediend hebben.

Art. 20. De bevorderingen van de officieren van gezondheid der 2de en 3de klasse, van de apothekers der 2de en 3de klasse en van de paardenartsen der 2de en 3de klasse geschieden ten minste voor vijf zesden naar ouderdom van rang, voor zooveel zij namelijk van de vereischte geschiktheid voor den hoogerem rang hebben doen blijken bij een af te leggen examen; en ten hoogste voor een zesde naar keuze, waartoe diegene wordt voorgedragen, die vooraf, bij een vergelijkend examen, van meer dan gewone bekwaamheid heeft doen blijken.

Art. 21. Bijaldien eenig officier van gezondheid, apotheker of paardenarts, bij ouderdom in rang tot bevordering in aanmerking komende,

- a. van het afleggen van het voorschreven examen afziet;

- b. op het tijdstip dat het examen plaats heeft, ter zake van dienstverrigtingen, of van ziekte, welke echter altijd blijken moet uit eene door militaire geneeskundigen afgegeven verklaring, buiten de mogelijkheid is daaraan deel te nemen, of

- c. aan de vereischten van dat examen niet mogt hebben voldaan,

worden, voor zooveel noodig, de op hem in ouderdom van rang volgende officieren van gezondheid, apothekers of paardenartsen tot het afleggen van het examen opgeroepen.

Wanneer de officier van gezondheid, apotheker of paardenarts in het geval b bedoeld, daarna het eerstvolgend examen, aan hetwelk hij deel

kan nemen, bijwoont en aan de vereischten van het examen voldoet, neemt hij bij zijne bevordering rang boven degenen, die, sedert het bij *b* gemeld tijdstip, jonger in rang dan hij, hem in bevordering waren voorbijgegaan.

Art. 22. De bevordering tot eenen hoogerem rang, dan dien van officier van gezondheid der 1ste klasse, geschiedt door Ons bij keuze, uit de kundigste en meest geschikte officieren van gezondheid van de onmiddellijk voorafgaande rangen.

Art. 23. Op de officieren uitmakende het geneeskundig personeel der landmagt, zijn voorts van toepassing de art. 3, 8, 9, 10, 11, 12 en 13 dezer wet.

Art. 24. Wij behouden Ons voor, om in sommige gevallen officieren van het leger in Oost- of West-Indië bij het leger hier te lande over te plaatsen, op zoodanige voorwaarden, als Wij, naar den aard der omstandigheden welke zich zullen voordoen, gepast zullen oordeelen, doch met instandhouding altijd zooveel mogelijk van de bepalingen dezer wet.

Transitoire bepalingen.

Art. 25. Onverminderd het bepaalde bij art. 7, wordt ten aanzien van die officieren, aan welke krachtens besluiten des Konings eene andere rangschikking dan naar de dagteekening van het besluit hunner benoeming in hunnen tegenwoordigen rang is aangewezen, deze speciale rangschikking gehandhaafd.

2de AFDEELING.

Van het ontslag.

Art. 26. Behalve in de gevallen reeds bij andere wetten vastgesteld, wordt de rang van officier verloren:

1°. door ontslag uit de dienst;

2°. ten gevolge van het verlies van de hoedanigheid van Nederlander.

Art. 27. Geen officier kan uit de dienst worden ontslagen, dan:

1°. eervol, op eigen aan Ons gedaan verzoek,

hetwelk niet kan worden afgewezen dan in tijden van oorlog, of op grond van verplichtingen aan de benoeming verbonden, of andere verbindtenissen deswege aangegaan;

2°. na eene regterlijke veroordeeling, welke, hoezeer het verlies van den militairen rang niet uit haren aard ten gevolge hebbende, nogtans heeft plaats gehad wegens eene handeling, welke hem onwaardig maakt den rang van officier te bekleeden;

3°. wegens gedragingen of daden in het openbaar of wegens openbare geschriften, waardoor de waardigheid van den officiersrang, de eerbied voor den persoon des Konings en de grondwettige instellingen of de krijgstucht bepaaldelijk worden aangerand;

4°. wegens aanhoudend wangedrag;

5°. uithoofde van opzettelijke en herhaalde ongehoorzaamheid, misbandelen van minderen, misbruik maken van gezag, inzonderheid wanneer door eene of andere dezer handelingen stellig nadeel aan de dienst of aan personen is toegebracht;

6°. wegens verregaande nalatigheid in het vervullen der opgelegde pligten;

7°. wegens het aangaan van een huwelijk zonder Onze toestemming.

Art. 28. Het ontslag, behalve op eigen verzoek, kan niet plaats hebben, dan op advies van eenen raad van onderzoek.

Van het uitgebragte advies wordt door Ons niet afgeweken, dan ten gunste van den officier, over wien het onderzoek heeft plaats gehad.

Art. 29. De raad van onderzoek bestaat uit zeven leden, behoorende tot de officieren in werkelijke dienst, en is zamengesteld in verhouding tot den rang van den betrokken officier, in voege als op de bij deze wet behoorende tabelle wordt aangewezen, met dien verstande, dat onder deze zeven leden zich, zooveel mogelijk, drie officieren van hetzelfde wapen of dienstavak en drie van gelijken doch ouder in rang dan de beschuldigde, bevinden.

Bij ontstentenis van een of meer officieren

van gelijken doch ouder in rang wordt door officieren van den naasthooger rang daarin voorzien.

De leden van het korps militaire intendanten en de officieren van het personeel der geneeskundige dienst zijn in de tabelle begrepen onder de graden waarmede zij zijn gelijkgesteld.

Art. 30. De voorzitter en leden van den raad van onderzoek mogen den officier over wien zal worden geadviseerd, of dengenen van wien de beschuldiging tegen hem is uitgegaan, niet in bloedverwantschap of zwagerschap bestaan, tot den zesden graad ingesloten.

Elk in den raad benoemd officier, die vermeenen mogt redenen te hebben om zich van het lidmaatschap van den raad te onthouden, moet zulks bepaald opgeven aan den persoon met de zamenstelling van den raad belast, die de geldigheid dier redenen beoordeelt en, naar gelang daarvan, van de aanvaarding van het lidmaatschap al dan niet vrijstelt.

De officier over wien het onderzoek plaats grijpt, heeft het regt, om eenmaal twee der benoemde officieren waartegen hij bezwaren mogt hebben, te wraken, zonder de redenen daarvoor op te geven.

Hij kan de zittingen van den raad bijwonen en bij de behandeling zijner zaak zich zelf verdedigen, of eenen anderen officier met zijne verdediging belasten.

Alle wrakingen moeten geschieden alvorens het verhoor van den beschuldigde eenen aanvang heeft genomen.

Evenzoo moet de beschuldigde officier vóór dat tijdstip opgeven, welk ander officier zijne verdediging op zich neemt; in welk geval die officier bij de zittingen van den raad van onderzoek wordt toegelaten; terwijl indien de beschuldigde of zijn verdediger niet verschijnt, de raad van onderzoek, dien onverminderd, met de behandeling der zaak voortgaat.

Art. 31. Wanneer een officier, in werkelijke dienst of op non-activiteit, in de termen valt, om, hetzij ter zake van het omschrevene bij

§ 2, of wel uithoofde dat bezwaren tegen hem zijn ingebracht wegens handelingen vermeld bij §§ 3, 4, 5 of 6 van art. 27 dezer wet, voor eenen raad van onderzoek te worden geroepen, vaardigt de Minister van Oorlog de vereischte bevelen uit tot het zamenstellen van zoodanigen raad. Deze raad vergadert, zoo de beschuldigde een generaal of hoofd-officier is, te 's Gravenhage, en in geval hij eenen minderen rang bekleedt, in de standplaats van den territoriaal kommandant, onder wien de garnizoensplaats of woonplaats van den betrokken officier ressorteert en door wiens zorg de raad wordt bijeengeroepen.

Bij den last tot het zamenstellen van eenen raad van onderzoek, worden tevens, ter uitreiking aan den voorzitter van dien raad, gevoegd:

a. de berigten of andere bescheiden tot de zaak betrekkelijk;

b. afschriften van de conduite-lijsten nopens den officier over wien het onderzoek plaats heeft, voor zooverre die voorhanden zijn;

c. een staat van dienst betreffende dien officier.

De sub a en b vermelde stukken worden door den territoriaal kommandant in afschrift aan den beschuldigten officier medegedeeld.

Art. 32. Zoodra de territoriale kommandant last heeft ontvangen, om eenen raad van onderzoek bijeen te roepen, doet hij eene loting plaats hebben voor elken rang afzonderlijk, en voor alle officieren in werkelijke dienst die zich in zijn territoriaal kommandement in garnizoen bevinden, om door het lot te doen beslissen welke officieren dezen raad moeten zamenstellen; terwijl bij dezelfde gelegenheid, almede door het lot, zeven officieren van de bepaalde rangen moeten worden aangewezen, om, des gevorderd, op te treden in de plaats der officieren die gewraakt of om eenige andere redenen in het bijwonen der zittingen verhinderd mogten worden.

De loting geschiedt zooveel mogelijk in tegenwoordigheid van alle officieren die in het garnizoen aanwezig zijn, moettende de beschuldigde, des verkiezende, daarbij worden toegelaten.

Indien het leger zich te velde bevindt, wordt

de raad van onderzoek door den opperbevelhebber bijeengeroepen, in het hoofdkwartier, of daar waar het hem het meest geschikt voorkomt, op gelijke wijze als dit voor den territoriaal kommandant is voorgeschreven; wordende het regelen der loting aan den opperbevelhebber overgelaten, met dien verstande evenwel, dat er voor elken rang, waaruit de raad van onderzoek moet zijn zamengesteld, zoo mogelijk het vijfvoud aan de loting moet deelnemen.

Wanneer de beschuldiging eenen hoofd- of opper-officier van het leger mogt gelden, heeft er, onder de onmiddellijke leiding van den Minister van Oorlog en in tegenwoordigheid zoo veel mogelijk van al de hoofd- en opper-officieren in de residentie gestationneerd, tot het zamenstellen van den raad van onderzoek, onder al de hoofd- en opper-officieren van het leger eene loting plaats, naar de regels en in den geest van hetgeen hiervoren is vastgesteld.

Art. 33. De voorzitter van den raad van onderzoek belast een der leden met de werkzaamheden van secretaris.

Art. 34. Zoodra de raad van onderzoek zitting heeft genomen, wordt overgegaan:

1°. om de aangeduide handeling te onderzoeken, den beschuldigde te ondervragen en te hooren;

2°. om de getuigen te hooren, welke de raad noodig mogt oordeelen voor zich te doen komen, hetzij ten gevolge van aanwijzigingen van de zijde des beschuldigten of anderzins;

3°. om alle inlichtingen in te winnen, welke de juiste beoordeeling der zaak kunnen bevorderen;

4°. om de verdediging van den beschuldigde, voorgedragen door hem of door den officier dien hij daarmede belast heeft, aan te hooren.

De officier met de werkzaamheden van secretaris belast, houdt naauwkeurig aanteekening van de verhooren en van hetgeen verder in de zittingen wordt verhandeld, welke aanteekening, na door den raad te zijn goedgekeurd, door den voorzitter en secretaris wordt ondertekend.

De zittingen van den raad kunnen door de

officieren, die zulks mogten verlangen, worden bijgewoond.

Art. 35. Nadat de raad van onderzoek de zaak betreffende den beschuldigten officier in haren geheelen omvang heeft onderzocht, gaat hij over tot het uithrengen van een advies.

De voorzitter legt aan den raad de volgende vraag voor:

Is de aangeklaagde schuldig aan hetgeen hem ten laste wordt gelegd?

Indien de beslissing daarop bevestigend is, stelt hij de tweede vraag:

Moet de beschuldigde diensvolgens uit de dienst worden ontslagen?

terwijl, bij de toestemmende beantwoording dezer vraag, nog de vraag wordt gedaan:

Zijn er verzachtende omstandigheden aanwezig?

Het advies wordt uitgebragt bij stemming met ongeteekende, digtgevouwen briefjes, bevattende enkel de woorden *ja* of *neen*, in eene bus gestoken.

Art. 36. Onmiddellijk na elke stemming worden de briefjes, na door den voorzitter te zijn geopend, eerst door hem en daarna door een der andere leden van den raad, overluid opgelezen; terwijl vervolgens van de bevinding door den secretaris proces-verbaal wordt opgemaakt; waarna de stembriefjes door den voorzitter dadelijk worden vernietigd. Het proces-verbaal wordt, na door den voorzitter en de leden te zijn geteekend, met de verdere bescheiden, door tusschenkomst van den territoriaal kommandant of van den bevelhebber van het leger te velde, met de zamenstelling van den raad belast geweest, aan den Minister van Oorlog opgezonden, terwijl een afschrift van dat proces-verbaal door genoemde autoriteiten, of wel door den Minister van Oorlog, aan den beschuldigten officier wordt uitgereikt.

Art. 37. Bijaldien de raad van onderzoek zich voor het ontslag uit de dienst heeft verklaard, doet de Minister van Oorlog van het plaats gehad hebbende aan Ons verslag, met bijvoeging

van zoodanige voorstellen, als de aard der zaak medebrengt, zooveel noodig in verband met de bepaling van art. 24 der wet regelende de pensioenen van de militaire officieren der landmagt.

3de AFDEELING.

Van het op non-activiteit stellen.

Art. 38. Een officier kan niet op *non-activiteit* worden gesteld, dan om eene der volgende redenen:

1°. bij het aanvaarden van het lidmaatschap van eene der beide kamers van de Staten-Generaal;

2°. wanneer er officieren overcompleet geraken, door de opheffing der betrekking, of door de geheele of gedeeltelijke ontbinding van het korps, waartoe zij behooren;

3°. bij terugkomst uit krijgsgevangenschap, wanneer er geene vacatures in zijnen rang bestaan;

4°. bij tijdelijke ongesteldheid, welke hem ongeschikt maakt om dienst te doen; moettende die ongesteldheid blijken uit eene door een militair geneeskundige afgegeven verklaring;

5°. op verzoek, met of zonder bezwaar der schatkist;

Art. 39. Het tractement van non-activiteit bedraagt voor de officieren, bedoeld sub 2 van het voorgaand artikel, *twee derden* van het activiteits-tractement vastgesteld voor de officieren der infanterie, en voor de overigen wat de eerste en tweede luitenants betreft, *twee derden*, en voor de kapiteins en officieren van hooger rang *de helft* van dat activiteits-tractement; met dien verstande, dat bij de berekening van het non-activiteits-tractement van kapitein het activiteits-tractement van de 1ste klasse tot maatstaf zal worden genomen.

Art. 40. De officieren op non-activiteit blijven, met uitzondering nogtans van hen, die als leden van de Staten-Generaal optreden, onderworpen aan de militaire regtsmagt, en mogen het grondgebied van den Staat, zonder Onze toestemming, niet verlaten.

Art. 41. De Minister van Oorlog roept weder

tot de active dienst op, de officieren vermeld sub 2 en 3 van art. 38 dezer wet, naar gelang dat er plaatsen in hunnen rang, bij het wapen waartoe zij behooren, openvallen, en die bedoeld sub 4 en 5 van hetzelfde artikel, wanneer de reden, waarom zij op non-activiteit zijn gebragt, zal opgehouden hebben te bestaan, en de gelegenheid tevens aanwezig is, om hen in eene openstaande plaats van hunnen rang te doen invallen.

4de AFDEELING.

Van het op pensioen stellen.

Art. 42. Officieren en personen, in betrekkingen geplaatst welke gelijk zijn gesteld met officiersrangen,

1°. worden door Ons op pensioen gesteld, op aanvraag van den belanghebbende, in de gevallen:

a. van *langdurige*, dat is *veertigjarige dienst*, met *vijf-en-vijftigjarigen ouderdom*;

b. van *verwonding* of *verminking* in den strijd bekomen of veroorzaakt door gevorderde of bevolene militaire diensten; als ook ter zake van *ziels- of lichaamsgebreken*, welke het gevolg zijn van omstandigheden, verrigtingen en vermoeijenissen aan de uitoefening van de militaire dienst verbonden, voor zoover die *verwonding*, *verminking*, *ziels- of lichaamsgebreken* den belanghebbende tot de verdere waarneming van de militaire dienst *voor altijd* ongeschikt maakt; in welke beide gevallen de officier het regt op pensioen kan doen gelden.

2°. kunnen door Ons, zonder dat door den belanghebbende de aanvraag is gedaan, op pensioen worden gesteld, in de gevallen:

a. van *langdurige*, dat is *veertigjarige dienst*, al of niet gepaard gaande met *vijf-en-vijftigjarigen ouderdom*;

b. van *vijf-en-vijftigjarigen ouderdom*, ofschoon geen *veertig jaren dienst* hebbende;

c. van *verwonding* of *verminking* in den strijd bekomen of veroorzaakt door gevorderde of bevolene militaire diensten; als ook ter zake van *ziels- of lichaamsgebreken*, welke het gevolg

zijn van omstandigheden, verrigtingen en vermoeijenissen aan de uitoefening van de militaire dienst verbonden, voor zooverre die *verwonding*, *verminking*, *ziels-* of *ligchaamsgebreken* den belanghebbende tot de verdere waarneming van de militaire dienst *voor altijd* ongeschikt maakt;

d. van geheele ongeschiktheid voor den stand van officier, door het verlies van die vermogens van geest en ligchaam, welke daarvoor gevorderd worden, na minstens *dertig jaren dienst*, en niet vallende in de termen van litt. c en e;

e. van *verwonding*, *verminking*, *ziels-* of *ligchaamsgebreken*, hoezeer niet outstaan in den strijd, of veroorzaakt door omstandigheden, verrigtingen en vermoeijenissen aan de militaire dienst verbonden, maar ook niet het gevolg van eigene moedwillige handelingen of van ongeregeld gedrag, voor zoover die *verwonding*, *verminking*, *ziels-* of *ligchaamsgebreken* den belanghebbende tot de verdere waarneming van de militaire dienst *voor altijd* ongeschikt maken, en hij minstens *twintig jaren dienst* telt.

Bij minderen diensttijd dan van *twintig jaren*, doch voor zooveel overigens dezelfde bepalingen als bij lit. e zijn vermeld, op den belanghebbende van toepassing zijn, wordt hij door Ons *tijdelijk* op pensioen gesteld.

Art. 43. Wij behouden Ons voor, de gepensioneerde officieren in tijden van oorlog of gevaar op te roepen, om, na daartoe geschikt te zijn bevonden, weder in dienst gesteld te worden.

Het pensioen aan den officier die, zonder geldige redenen, ter beoordeeling van den Minister van Oorlog, aan die oproeping niet voldoet, of zich aan de weder-indienststelling onttrekt, wordt, op diens uitspraak, *tijdelijk* geschorst.

Deze schorsing neemt aanvang met den dag, waarop de betrokken officier zijne weigering heeft doen kennen, en eindigt met dien, waarop de gepensioneerde officieren, die aan gemelde oproeping hebben voldaan, bij *algemeenen maatregel*, van hunne verpligting tot de dienst worden ontslagen.

Art. 44. De officier die reeds op pensioen was gesteld en op nieuw bij de landmagt in dienst is getreden, wordt, bij het weder verlaten van de dienst, door Ons op nieuw op pensioen gesteld.

Art. 45. De tegenwoordige wet wordt in werking gebragt te rekenen van den 1sten Oct. 1851.

Met dat tijdstip zijn alle vroegere reglementen en bepalingen, regelende het bevorderen, ontslaan en op pensioen stellen van militaire officieren der landmagt, buiten werking gesteld.

Lasten en bevelen enz.

TABEL, aanwijzende de zamenstelling van de Raden van onderzoek, in verhouding tot den rang van den beschuldigten officier.

	{	1 luit ^t .-kolonel, <i>voorzitter</i> .
	{	1 majoor.
2 ^{de} Luitenant . . .	{	1 kapitein.
	{	1 1 ^{ste} luitenant.
	{	3 2 ^{de} luitenants.
	{	1 luit ^t .-kolonel, <i>voorzitter</i> .
	{	1 majoor.
1 ^{ste} Luitenant . . .	{	2 kapiteins.
	{	3 4 ^{ste} luitenants.
	{	1 kolonel, <i>voorzitter</i> .
Kapitein	{	1 luitenant-kolonel.
	{	2 majoors.
	{	3 kapiteins.
	{	1 generaal-maj., <i>voorzitter</i> .
Majoor	{	1 kolonel.
	{	2 luitenant-kolonels.
	{	3 majoors.
	{	1 generaal-maj., <i>voorzitter</i> .
Luitenant-kolonel . .	{	3 kolonels.
	{	3 luitenant-kolonels.
	{	1 luit ^t .-generaal, <i>voorzitt</i> .
Kolonel	{	3 generaal-majoors.
	{	3 kolonels.
Generaal-majoor of Luitenant-Generaal.	{	7 generaals, <i>de oudste voorz.</i>

Bij ontstentenis van generaals in active dienst, wordt de raad van onderzoek voltallig gemaakt door opper-officieren op non-activiteit, of, des noods, door gepensioneerde generaals.

BIJLAGE IV.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — VIERDE DEEL, N°. 4.

(Maand October 1831.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij den plaatselijken staf tot kolonel en plaatselijk-kommandant der 2de kl. te Nijmegen: de luit. kol. H. Landolt, van het 2de reg. inf.; te Utrecht: de luit. kol. W. C. H. Meijners, van het 4de reg. inf.; te 's Bosch: de luit. kol. J. F. van Nieuwkuyk, plaats-kommd. der 2de kl. te Grave: tot maj. en plaats-kommd. van de 3de kl. te Bergen-op-Zoom: de maj. J. J. Muller, plaats-maj. der 1ste kl. te Breda; te Grave: de maj. W. A. von Schwartz, plaats-maj. der 1ste kl. te Gorinchem; te Venlo: de maj. J. von Salis Jenins, plaats-maj. der 1ste kl. te Neuzen; tot kap. en plaatsel.-adjud. der 1ste kl. te Geertruidenberg: de kap. M. A. van Hasselt, plaats-maj. van de 2de kl. te Geertruidenberg; te Utrecht: de kap. W. P. Hubert, plaats-maj. van de 3de kl. te Utrecht; te Venlo: de kap. A. W. Voltelen, plaats-maj. van de 3de kl. te Venlo; te Maastricht: de kap. G. W. van Lelijveld van Cingelshouck, plaats-maj. van de 3de kl. te Maastricht; te St. Andries: de kap. H. B. Graswinckel, plaats-maj. van de 3de kl. te St. Andries; te Rotterdam: de kap. A. van Hooijdonk, plaats-maj. van de 3de kl. te Rotterdam; te Hellevoetsluis: de kap. J. F. Thirion, plaats-maj. van de 3de kl. te Hellevoetsluis; te Bergen-op-Zoom: de kap. R. A. van Otterloo, plaats-maj. van de 3de kl. te Bergen-op-Zoom; tot kap. plaatsel.-adjud. der 2de kl. aan den Helder: de kap. J. H. R. van Stuwe, plaats-maj. van de 3de kl. te Coevorden; tot 1sten luit. plaatsel.-adjud. der 2de kl. te 's Bosch: de 1ste luit. H. H. Schotler, van het 8ste reg. inf.; te Breda: de 1ste luit. der inf. C. W. Joost, thans op non-activiteit; te Grave: de 1ste luit. van de opgegeven kompagnien art.-transportrein J. C. van Enkhuijsen, thans het $\frac{2}{3}$ van het activiteits-tractement genietende; te Willemstad: de 2de luit. herkomstig van het wapen der inf., W. C. E. Waitz, aan wien vroeger pensioen is toegelegd; te Arnhem: de 1ste luit. K. H. Boukam, van het 8ste reg. inf.; te Gorinchem: de 1ste luit. van de opgegeven kompagnien art.-trans-

portrein P. Goris, thans het $\frac{2}{3}$ van het activiteits-tractement genietende; te Breda: de 1ste luit. W. Laurier, van het 5de reg. inf.; te Neuzen: de 1ste luit. N. van den Bosch, van het 5de reg. inf.; te fort Bath: de 1ste luit. J. F. G. Mohr, van het 1ste reg. inf.; tot 2den luit. plaatsel.-adjud. der 2de kl. te Vlissingen: de adjud.-onderoffic. G. L. Bouwman, van het 1ste reg. drag.; bij het wapen der inf.: bij het reg. gren. en jag., tot kap. van de 3de kl. naar ouderdom van rang, de 1ste luit. F. L. Staats, van het korps; tot 1sten luit. naar ouderdom van rang, de 2de luit. G. A. van Haften en Jonkh. A. F. C. G. Everts, beiden van het korps; bij het 1ste reg. inf.: tot kap. van de 2de kl., de kap. van de 3de kl. J. A. L. von Schmid, van het korps; tot 1sten luit. naar ouderdom van rang, de 2de luit. H. J. Rutgers, van het korps; bij het 2de reg. inf.: tot luit. kol. de maj. W. G. F. van Heemskerck, van het 5de reg. inf.; tot 1sten luit. naar ouderdom van rang, de 2de luit. P. Heitz, van het 4de reg. inf., en weder in active dienst te plaatsen: de 2de luit. der inf. H. C. van Gheel Gildemeester, zonder eenig bezwaar der schatkist op non-activiteit. Bij het 3de reg. Inf.; tot kap. van de 3de kl. naar ouderdom van rang, de 1ste luit. R. W. R. van Dongen Francke, van het korps; tot 1sten luit. naar ouderdom van rang, de 2de luit. J. V. D. Dittlinger, van het korps; bij het 4de reg. inf.: tot luit.-kol. de maj. A. van Hoeij, van het korps; tot maj. de kap. der 1ste kl. J. F. Scharten, van het reg. gren. en jag., tot kap. van de 2de kl. de kap. van de 3de kl. F. L. von Imthurn, van het korps; tot 1sten luit. naar ouderdom van rang, de 2de luit. W. B. Bunnink van het korps; bij het 5de reg. inf.: tot maj. de kap. der 1ste kl. L. J. L. de Moulin, van het reg. gren. en jag.; tot kap. der 1ste kl. de kap. der 2de kl. H. S. Lutz, van het korps; tot 1sten luit. naar ouderdom van rang, de 2de luit. D. N. de Fremery, van het 7de reg. inf.; bij het 8ste reg. inf.: tot kap. der 1ste kl. de kap. der 2de kl. F. W. K. Meffert, van het korps; bij het 1ste reg. drag., weder in active dienst te plaatsen, de 1ste luit. C. Besier, tijdelijk het tractement van non-activiteit genietende; bij het personeel van de geneesk. dienst van het leger: tot eersten offic. van gez. der 1ste kl. de eerste offic. van gez. der

2de kl. F. Schmidt; tot eersten offic. van gez. der 2de kl. de offic. van gez. der 1ste kl. G. L. Ritter; tot paarden-arts der 1ste kl. de paarden-arts met rang van kap. H. J. Ludwig; tot apoth. van de 1ste kl., op het door hun genoten wordend tractement der 2de kl., de apoth. der 2de kl. met rang van 1ste kl. L. J. de Baas, P. Hoezee en J. W. de Blecourt; tot militie-commissaris in de provincie Zuidholland, de gepensioneerde maj. der artill. J. H. Hojel; bij de milit. gen. dienst in O. I., tot offic. van gez. der 3de kl. de Heer W. A. J. Bernard.

Verplaatsingen.

De plaatsel. kommand. der 1ste kl. J. J. G. G. D. Herr, van Amsterdam naar Nijmegen; bij het reg. gren. en jag., bij de bataill^e. gren. de 2de luit. G. J. Engelen, van het 7de reg. inf.; bij de bataill^e. jag. de kap. W. J. P. Ravens, van het 3de reg. inf.; bij het 1ste reg. inf., de 2de luit. C. N. Pereboom, van het 5de reg. inf.; de offic. van gez. der 2de kl. A. Boele, van Breda naar de Willemstad; P. F. Meuleman, van de Willemstad naar Breda; de offic. van gez. van de 3de kl. W. C. J. van der Grijp, van Vlissingen naar Breskens; A. W. Zubli, van Breskens naar 's rijks kweekschool voor milit. geneesk. en 's rijks Hospitaal te Utrecht; P. M. Ader, van Leijden naar Utrecht; P. J. Frank, van Nijmegen naar Medemblik.

Gepensionneerd.

De kol. J. J. Wagener, plaatsel.-kommand. der 1ste kl. te Amsterdam; P. R. Boelen, plaatsel.-

kommand. der 1ste kl. te Bergen-op-Zoom; J. Voigt, plaatsel.-kommand. der 2de kl. te 's Bosch; W. G. van der Hoop, plaatsel.-kommand. der 2de kl. te Venlo; de maj. A. C. van Well Groeneveld, plaats-maj. van de 1ste kl. te Bath; de kap. G. J. Hoffman van Hove, plaats-maj. van de 2de kl. te Willemstad; J. Scheepens, plaats-maj. van de 3de kl. te 's Bosch; J. W. Bruggeman, plaats-maj. van de 3de kl. te Breda en de 1ste luit. C. J. Tomei, plaats-maj. van de 2de kl. aan den Helder, en H. Gruz, plaats-maj. van de 3de kl. te Vlissingen; de eerste offic. van gez. der 1ste kl. met rang van kol. Df. E. C. Ninaber.

Overleden.

De kol. F. G. Chomel, militie-commissaris in de provincie Zuidholland.

MILITAIRE WILLEMSORDE EN EERVOLLE MELDINGEN OP DE LEGERORDE HIER TE LANDE EN IN OOST-INDIE.

Benoemd tot ridder der 4de klasse van de Militaire Willemsorde.

De gepensionneerde baas-geweermaker van den constructie-winkel te Soerabaja J. Velu, ter zake van zijn gedrag in het jaar 1840, te Baros, ter Westkust van Sumatra.

CORRESPONDENTIE.

De Redactie heeft van verschillende kanten een aantal belangrijke Bijdragen ontvangen, weshalve het haar leed doet dat zij die, uithoofde der bepaalde ruimte, niet onmiddellijk eene plaats in de kolommen van *Spectator* kan aanwijzen. Zij belooft intusschen hare geachte medewerkers en begunstigers, door eene billijke verdeling van de stukken meer speciaal het een of ander wapen betreffende, zooveel mogelijk ieder genoeg te geven. Wij kunnen voorloopig melden de *Beschrijving opzigtelijk Nijmegen als bruggenhoofd*, in het Nummer van November te zullen opnemen; ook het Artikel over het *ricochetteren* van den kapitein der artillerie J. N. C. zal, zoo niet in dit, zeker in het volgend Nummer worden geplaatst.

Op het Artikel van $yc = px$ zal nader worden berigt.

VERBETERINGEN IN N°. 3.

Bladz. 156, 2de kolom, regel 15 v. o. staat: warmtestraalbreking. lees: warmte, straalbreking.

Bladz. 139, 1ste kolom, regel 8 v. b. staat: oorlog, lees: aanslag.

Bladz. 138, 2de kolom, regel 16 v. o. staat: roor, lees: door.

Bladz. 139, 1ste kolom, regel 14 v. b. staat: zeer, lees: zich.

HERINNERINGEN EN VLUGTIGE BESCHOUWINGEN

RAKENDE

NIJMEGEN ALS BRUGGENHOOFD;

IN VERBAND MET ONS BUITEN-FRONTIER EN TOT DEKKING
DER BETUWE;

BENEVENS EENIGE DIE AANGELEGENHEDEN OPHELDERENDE NOTEN.

Nadat sedert 1672 (1) (*) vele onzer vastigheden, zooals: Emmerik, Wezel, Rhijnberk, enz. verloren gingen, is Nijmegen allengskens meer en meer met ruime afgezonderde aarden bolwerken versterkt. Zoo is in 1701 de bedekte weg, onder de leiding van den generaal B^{on} VAN COEHOORN, met lunetten voorzien en zijn op de voorliggende hoogten, namelijk op den Hoenderberg, Steenenkruis, Kijk-in-de-pot en Botendaal, lunetten met bedekten weg en als voorwerken aangelegd, met het oogmerk om een legerkorps, ingeval van terugtocht, of anderzins te kunnen dekken (2). Het nut daarvan werd reeds een jaar later bevestigd, en wel in Junij 1702, toen de maarschalk DE BOUFLERS, die bij Zanten stond, den graaf VAN ATHLONE, te Klarenbeek nabij Kleef, met een zwak korps troepen gelegerd, van Nijmegen trachtte

af te snijden en deze vesting te overrompelen. Onze troepen bereikten echter, vechtende, de verschansing Kijk-in-de-pot; de aanval daarop werd afgeslagen en de vijand tot den terugtocht gedwongen, ook ter oorzake der gevaren waaraan hij op zijne flanken uit Grave en Nijmegen blootgesteld bleef.

Intusschen waren die vooruitgeschoven werken in de keel niet gesloten, noch met verdedigbare steenen reducts voorzien, ook niet door een glacis aan elkander verbonden, waarom de beroemde ingenieur LANDSBERG, in 1728, eenige verbeteringen voor deze voorwerken en den kapitalen wal ontwierp; welke grootendeels zijn te zien in zijn bekend werk: *Fortification de tout le monde*. Zonder die ontwerpen in den vorm te volgen, zijn toch na 1750 achtervolgens, eenigermate in dien geest, nieuwe werken opgeworpen, als: voor de Molenpoort, op den Hoenderberg, het Hoornwerk Gelderland en de contregarde la Jeunesse, gelijk ook de bastions Utrecht en Zeeland voor de Hezelpoort; terwijl

(*) De noten onder dit vertoog, die belangrijke ophelderingen en gegevens bevatten, kunnen zeer goed gelezen worden nadat men vooraf kennis van den tekst heeft genomen.

De Redactie.

twee jaar later, tegenover de stad, regt voor het Valkhof op eene droogte of aanlanding in de rivier, het bastion Hollandia is gebouwd. Hiermede beoogde men het front vóór de Hoenderpoort beter te dekken; doch de grond aldaar spoedig door den aandrang des strooms sterk afscheurende en de Raad van State het niet eens hebbende kunnen worden met de Magistraat der stad over het dragen der kosten voor het leggen van kribben, zoo hebben Hunne Edel Mogenden het voornoemde bastion doen slechten, waarna die grond niet alleen spoedig is weggespoeld; maar zich ook naar den kant van de Hoenderpoort, in de Waal, even voor de sluizen, eene groote zandplaat heeft gezet, welke thans een vruchtbare waard is. Vervolgens is in 1748, toen men voor eenen vijandelijken aanstoot beducht was, met veel overhaasting, buiten de Hezelpoort, het front Lelie-verdriet tot tegen den Waalkant opgeworpen, waarbij men den Waaldijk eene regte strekking gaf; ook is toen het bastion Stadhouder, benevens de Zandbatterij, daargesteld, zijn de voorwerken met een glacis aaneengeschakeld, en voorts de twee buitenste batterijen vóór de Hoenderpoort opgeworpen. Meermalen vatte men ook het voornemen op, om het, in 1590 door Prins MAURITS van Oranje gebouwde fort Knodsenburgh, op den regter Waal-oever te Lent, wederom in staat van verdediging te brengen; maar het werd onnoodig geoordeeld, sedert het Pannerdensche Kanaal (in 1705 gegraven), in plaats van het door verlopen des strooms geheel onnut geworden en verdwenen Schenkenschans, in 1742 met

de Sterreschans werd versterkt. Deze Schans lag toen op den hoek, gevormd door den regter oever van de Waal en den linker oever van den nieuwen Rijn, en wordt gemeenlijk het fort Pannerden genoemd.

Eenige dezer aanteekeningen, omtrent den aanleg van genoemde werken, ontleenen wij uit eene in 1774 door den majoor-ingenieur E. BERG te Nijmegen geschrevene *«Memorie wegens de situatie, sterkte en aangelegenheid dezer vesting,»* zijnde die verdienstelijke ingenieur aldaar reeds in 1748 bij den aanleg van vele dezer werken tegenwoordig geweest; waarom wij hier ook zijne meening over die werken wenschen mede te deelen, onzes inziens, veel waarheid bevattende; zoo zegt hij onder anderen:

«al het welk, wel geconsidereerd zijnde, «maakt eene verbasende en verwarde om- «trek van werken, die bezwaarlijk naar «den eisch kunnen gedefendeerd worden, «zoodat het niet te verwonderen zoude «wezen, men t' eeniger tijd die aaneën- «schakelingen van glacis en andere wer- «ken, als onnoodig deed slegten...» en verder:

«alle die werken zijn elke halve eeuw, «dat de manier van denken verandert, in «het fortificeren, attaqueeren, defendeeren, «etc., zoo niet weg te veegen, om er «andere in plaats te leggen, als met on- «noemelijke kosten, die mogelijk nooit «aan de verwachting zullen beantwoor- «den: waarom voornamelijk alle projecten «zoodanig behoorden ingerigt te worden, «om de tegenswoordige in weezen zijnde «Fortificatiën op het menageuste, in staat

«van defensie te stellen, dat ze bekwa-
 «melijk, eene langdurige belegering kun-
 «nen wederstaan, hetwelk naar mijn be-
 «grip niet moet gezocht worden in eene
 «vermeerdering van werken, maar in de
 «oude in diervoege te approprieren, dat
 «men in dezelve meer ruimte bekomt en
 «minder geënfleerd wordt, waartoe ver-
 «scheidene werken met revêtements dien-
 «den bekleed te worden, en de contres-
 «carpen door gallerijen en contramijnen,
 «zoodanig ingerigt, dat ze tot het uiterste
 «kunnen worden gedefendeerd; voorts on-
 «deraardsche communicatiën naar de ge-
 «avanceerde posten, en alle de afgezon-
 «derde werken vóór de Hezelpoort, als
 «te zeer van den kant van den Bottendaal
 «geënfleerd zijnde, te slegten; integen-
 «deel kort voor den kapitalen wal, het
 «front, naar mate meerder te versterken,
 «en de Waaldijk te alligneren; insgelijks
 «het front vóór de Hoenderpoort; bren-
 «gende op den hoek waar den bouwval-
 «ligen Lappen-tooren staat, aan het ca-
 «pitaal, een suffisant bastion, etc., zoo
 «als voor weinige jaren hieromtrent door
 «de luitenant-colonels STUTEN, LOTZIJ en
 «anderen reeds projecten zijn geformeerd,
 «en onder het oog gebragt, waarbij zelfs
 «het hangen van den Hoenderberg, als
 «zeer noodzakelijk, geretrancheerd werd.»

«Edoch! dewijl de voornaamste attentie
 «daarheen diende te gaan om de com-
 «municatie met Arnhem te conserveeren
 «en den vijand uit de Betuwe te houden,
 «zoude men des noods het fort Knodsen-
 «burg, waarvan de massa aarde nog in
 «weezen is, in staat van defensie kunnen
 «stellen, een diergelijke post, regt over

«Arnhem formeeren, en de zoogenaamde
 «Grift of Vaart tusschen die beide steeden
 «op eene behoorlijke breedte en diepte
 «brengen; wijders al het voorliggende
 «terrain naar den bovenkant zooveel doen-
 «lijk te inundeeren, waartoe een naauw-
 «keurig onderzoek en locale inspectie van
 «die situatie, de middelen zullen aan-
 «wijzen om daarover met meer zekerheid
 «te kunnen oordeelen (waaromtrent men
 «ook kan naleezen: *Les Mémoires du*
 «*Comte DE GUICHE, concernant les Pro-*
 «*vinces Unies des Pays-Bas*, voornamelijk
 «beginnende met pag. 598: «*Rélation*
 «*du passage du Rhin dans le mois de*
 «*Juin 1672,*» daar de moeilijke door-
 «tocht binnen de Betuwe en langs de
 «Waal- en Rhijndijken voor een vijandelijk
 «leger tot de Grift wordt aangetoond, en
 «het gezegde in deze bekrachtigd, om
 «niets tot eene behoorlijke defensie te
 «verzuimen).»

Werpt men nu een blik op den tegen-
 woordigen toestand van Nijmegen en op
 de Over-Betuwe, met de daarmede in
 verband staande verdedigings-aangelegen-
 heden, zoo ziet men, dat, wel is waar,
 laatstgenoemde vesting nog met twee ge-
 sloten werken tegen de boven- en beneden-
 aanvallen is verbeterd, namelijk de Ster-
 reschans op den Hoenderberg (in 1813
 in der haast, meer als een provisoir werk
 opgeworpen, doch naderhand met een
 zoogenaamd half revêtement voorzien) en
 het fort Kraijenhoff; voorts dat er ook
 eenige nuttige wijzigingen aan de wer-
 ken van het geretrancheerde kamp en den

kapitalen wal gedaan zijn, maar daarentegen is het fort Knodsenburg vervallen en schier geheel verdwenen; idem, het fort te Pannerden (5), liggende thans ook te ver achter de aangegroeide punt of den kop; idem, de verschansing Geldersoord (4), op eene uitnemend welgekozen plaats gebouwd, van welks overgebleven gronden thans steenen gebakken worden; idem, het fort IJsseloord, hetwelk in 1629 (toen FREDERIK HENDRIK van Oranje den vijand met even groot beleid van de Veluwe verdreef als bij 's Bosch bedwong) nog veel afbreuk aan den vijand deed; idem, de verdedigingswerken van Arnhem, uit een strategisch oogpunt beschouwd, even voortreffelijk als Geldersoord (in dien zin dus eene onoordeelkundige slooping); idem, de voornaamste verdedigingswerken van Doesburg (5); idem, de in 1799 opgeworpene afsnijding der boven- en neder-Betuwe op het smalste gedeelte, namelijk de linie van de Spees tot Ochten (6); en dit alles in diervoege, dat hij, die deze werken, waarvan eenige met voortreffelijke revêtements en gebouwen (hoezeer sedert lang in vervallen of ruïne-vormigen toestand) gekend heeft, thans op de plaats zich onwillekeurig geneigd gevoelt met HORATIUS uit te roepen: «ook de bouwvalen verdwijnen!» (*Etiam periere ruinae*). Mogt dit alles nog lang in dien toestand blijven, dan zoude bij eenen snel opkomenden oorlog kunnen gebeuren wat de generaal DU MOULIN in zijne Memorie van den 14^{den} Mei 1788 (7) voorspelde.

Wispelturige of ondoordachte handelingen van hooge magten, zijn meer de oorzaak van de vernietiging dezer werken

geweest, dan de knagende tand des tijds en de zoogenaamde veranderde wijze van oorlogen. Zoo gaf, onder andere voorbeelden, Koning LODÉWIK de vestingwerken van Nijmegen, even als die van Arnhem, Zwolle, enz., zelfs zonder kennis van het Departement van Oorlog, milddadig weg. Het gedeeltelijk sloopen der werken van eerstgenoemde stad, werd in 1815 gestuit en de vesting wederom eenigzins uit hare puinhoopen opgerigt, doch hiertoe moest men eenige harer deelen terugkopen uit handen van sloopers en tagarijnen, waarin zij reeds waren overgegaan. Doesburg, Zutphen, Deventer en Coevorden werden toen van nieuws eenigzins hersteld, maar Kampen en Hasselt moesten het onderspit delven.

Intusschen erkent toch ieder die de zaak wel wil inzien, dat voor de veiligheid van ons grondgebied het krachtig en zoo langdurig mogelijk vasthouden der Betuwe noodzakelijk is; dat ook Nijmegen daartoe, gelijk mede tot bescherming van het land van Maas en Waal, van den mond des IJssels en der gemeenschap naar de Veluwe, als groot Bruggenhoofd, moet blijven dienen, met eene eenvoudige verschansing der drie toegangen op Lent (8); dat te dien einde meer opwaarts bij den kop of de zamenvloeiing van Waal en Rijn, te Pannerden, alsmede op die bij Westervoort (genaamd de Pleij) sterke redouten of kleine hoefvormige forten met een hoog profiel (om ook de regter rivierdijken goed te overzien) moeten worden opgeworpen, en men dus in de eerste plaats meester van de vaart op de rivieren moet blijven en het overtrekken moet voor-

komen om de Betuwe te kunnen behouden; dat voorts de knoop der dijken bij Elden door eene aarden redoute of een klein veldwerk moet kunnen worden vastgehouden (9); dat de linie van Ochten moet opgemaakt en in krachtigeren toestand gebracht worden, met twee op de wederzijdsche rivierdijken gesloten redouten, zelfs al had op die engte nimmer eene linie bestaan en al ware de zoogenaamde Grebbe-linie (waarvan deze toevallig een *verlengde* uitmaakt) nu nog te scheppen; eindelijk dat de vier voorname overgangen der drassige Geldersche vallei, bij wijze van sterke veld- of positie-werken, hoofdzakelijk bij de Grebbe, bij de Klomp, bij Woudenberg en bij Amersfoort, moeten kunnen vastgehouden worden (10).

Dit alles is vooral noodzakelijk sedert het IJssel-frontier thans de meeste zijner verdedigingswerken mist en die rivier in haren slingerenden loop, met vele delta's die een vijandelijken overtocht begunstigen, en, wat men ook beweren moge, met geringe capaciteit, zonder een vrij groot legerkorps, niet meer krachtig langen tijd te verdedigen is. — Trouwens, hoezeer dezer dagen de scheepvaart op deze rivier door kribben of hoofden, rijsbermen en andere rivierwerken geholpen wordt, hare toenemende ondiepte is het gevolg van een natuurlijk gebrek (11), namelijk: trage stroom en ongemeene kronkelingen; wordende zij bij lage standen te schaars met water bedeed, waarom nu sedert kort de krib aan den bovenmond of kop van den IJssel eene meer scheppende of water-trekkende rigting wordt gegeven. Bij middelbaren zomerstand immers, is het ge-

middelde verval van den IJssel slechts 0,078 el op de 1000 el, terwijl de breedte, bij middelbaren rivierstand, van Westervoort af tot Doesburg, zich tusschen de grenzen van 62—155 el bepaalt, en schoon de lengte, hemelsbreedte, van de scheiding met den Rijn boven Westervoort tot aan den uitloop in de Zuiderzee, aan den mond van het Ganzendiep, slechts 15 uur is, bedraagt die lengte, naar den loop of stroomdraad van den IJssel gemeten, 125,664 el, of ruim 22 uur gaans.

Sedert de genoemde verzwakking van het IJssel-frontier, namelijk, het kort na 1806 sloopen, weggeven, verkoopen, of in verval laten van zijne vastigheden en steunpunten, is het van nog grooter belang, bij eenen ernstig bedreigden oorlog, zoo mogelijk, al dadelijk in de Betuwe (12) en in den Bommelerwaard eenige observatie-korpsen te zenden, ten einde den vijand den overtocht van de Waal te beletten of het Maas-Waalse van dien kant verder in te dringen, waardoor het debouché te Nijmegen, en alzoo het behouden van eenen verzekerden overtocht aldaar, niet alleen voor het kamp of de wapenplaats van groot belang is, maar ook om Nijmegen, ingeval van belegering, en wederkeerig de verdedigingswerken in de Betuwe, te ondersteunen en de gemeenschap met de troepen langs den IJsselstroom, als passagère verdediging, open te houden. In dezen geest kan men, met betrekking tot onze centrale verdediging, de Over-Betuwe als een *groot voor- of revers-werk* beschouwen, waarvan de breede

omgevende *stroomen* de *grachten*, en de, veelal nabij de oevers loopende, hooge zware *dijken* de *wallen* voorstellen.

Bij vijandelijke ondernemingen langs de Maas, schijnt het evenzeer in het belang van aangrenzende bondgenooten, als van ons, om het doordringen tusschen de Maas en den Rijn, door militaire stellingen, als bijv. die tusschen Wezel en Venlo, of wel tusschen Gennep en Wezel, met vereende krachten te keer te gaan, en bij onverhoopt verlies van deze landstreek, door middel der bruggenhoofden — waarvan Pruissen, zoo op den boven- als beneden-Rijn, mag verondersteld worden meester te blijven — den aanvaller op zijne flanken en gemeenschap te teisteren. Bij het verder indringen, namelijk tot het land van Maas en Waal, zou de vijand zijne gemeenschap en flanken aan de gecombineerde werking van het bruggenhoofd van Nijmegen, en de slechts 2½ uur verwijderde vesting Grave blootstellen. Het verder voortrukken in dit *cul de sac* is minder te vreezen, wegens het nieuwe fort S^t. Andries, met de wederzijdsche kanonneerbooten en den Bommelerwaard, daargelaten de flankbewegingen, welke men eenerzijds uit de stelling van 's Bosch met Crèvecoeur en de Blaauwe Sluis, en anderzijds uit de weder op te maken linie van Ochten met de kanonneerbooten op de Waal zou kunnen verrigten.

Is de vesting Grave dus als verbindingspost tusschen den IJssel of het oostelijk frontier en Noord-Brabant te beschouwen, zoo mag deze vesting tevens zeer geschikt geacht worden, om op den vijand langs de Maas te werken, en hem te beletten

van deze rivier, als gemeenschapsmiddel gebruik te maken, hetgeen hij zeker zou beproeven, indien hij de vesting Venlo had veroverd (15). De werkring van de vesting Grave moet dus altijd in verband met het bruggenhoofd van Nijmegen beschouwd worden, te meer, daar geene militaire stelling tusschen Maas en Waal meer verzekerd schijnt, dan eene zoodanige die op beide laatstgenoemde vastigheden leunt; eene stelling, verre te verkiezen boven die tusschen Nijmegen en Kleef, welke laatste met hare in de lucht hangende linker vleugel, ook blijkens het voorbeeld van 1702, aan gevaren is blootgesteld.

Noch door COEHOORN in 1701, noch in 1815, en evenmin in 1850, is Nijmegen als *eigentliche vesting* verbeterd, maar wel als *bruggenhoofd*; terwijl het verschanste legerkamp eene bekwame wapenplaats voor een sterk observatie-korps aanbiedt, nagenoeg op den hoek gevormd door ons oostelijk- en zuidelijk frontier. Hierdoor kan men, bij gunstige gelegenheden, in die oorden offensief handelen of op afleidingen werken, en bij tegenspoeden zich weder vereenigen. — Ook vinden wij in eene Memorie van den 2^{den} Junij 1818, door eene zeer bevoegde autoriteit vermeld: «dat Nijmegen in het algemeen stelsel van verdediging voor alle de landfrontieren van den Staat, nimmer anders beschouwd kan worden, dan:

a. «Als een zeer bekwaam *Tête-de-pont*, «om uit het noordelijke met de zuidelijke

« provinciën, en *vice-versa* gemeenschap
« te kunnen houden; en

b. « Als een zeer geschikt geretrancheerd
« kamp voor een aanzienlijk legerkorps,
« hetzij om hetzelfde aldaar te verzamelen
« en daarmede voorwaarts offensief te age-
« ren, hetzij om tot eene geschikte wijk-
« plaats van ralliëment te kunnen dienen,
« na het verlies van eenige bataille, of bij
« andere motieven van noodzakelijke re-
« traite.»

« In dezen geest en met dit oogmerk
« heeft men in den jare 1815 de vesting-
« werken van deze stad uit hare puin-
« hoopen doen verrijzen en bereids de
« nieuwe dispositiën van het geretran-
« cheerde kamp zoodanig ingerigt, dat
« met de toevoeging van eenige andere
« werken, en met de suppressie van som-
« mige overtollige, dit nuttig oogmerk
« eenmaal ten volle bereikt zal kunnen
« worden; *als vesting eigenlijk gezegd*
« *kan Nijmegen* nimmer beschouwd wor-
« den.»

Is dit nu de ware bestemming van Nij-
megen op den linker Waal-oever: dan
rijst de vraag, of dit doel niet meer vol-
komen bereikt zoude worden, door nog
twee min kostbare gesloten werken of
forten, met reduits en caponnières tot ge-
dekte gemeenschap, ongeveer op de plaats
der oude werken Kijk-in-de-pot en Botten-
daal, op te werpen? maar, dan dient men
ook verder niets te behouden, tenzij al-
leen den hoofdwal, en behoort men de
ruimte of den breeden gordel achter de
keelen der vier forten op dien halven cir-
kel, zooveel mogelijk in een eenvoudige
glacis en contrepente, voor het legeren of

opnemen van troepen, geschikt te maken,
verder alle overige bestaande werken veel-
eer te sloopen. — Mogt zoodanig denk-
beeld ingang vinden, dan komt tevens in
overweging: of aan de thans gedachte
groote hulphaven niet eene voordeeliger
strekking zoude kunnen worden gegeven,
door ze bijv. zoo *digt mogelijk* langs den
hoofdwal bij de Hezelpoort te brengen,
en daartoe de reeds bestaande natte grach-
ten in die haven te begrijpen; dan kon
men deze nieuwe haven (gesteld dat zij
ongeveer eene breedte van 100 en eene
lengte van 400 el bekwame), met de *lengte*
in de *strekking* van het *noorden* naar het
zuiden graven, en haar op die plaats als
eene *verbreede, diepe, natte hoofdgracht*
aanmerken. Gaf men dan gelijktijdig eene
geschikte wijziging en dekking aan de
gemeenschap, dan zou de kracht des
hoofdwals en de verdediging er hoogst-
waarschijnlijk door winnen, ten gevolge
der weggeschafte aarden massa's of na-
derings-middelen. Die hulphaven kon als-
dan *digter* bij de bestaande oude haven,
vlak aan de beneden-stad, gebragt wor-
den, waardoor hare waarde voor de stad
voorzeker niet verminderen en zulks de
verdediging, wegens de meerdere dekking
en veiligheid voor schepen, kanonneer-
booten, enz. begunstigen zou. Dit een en
ander zal wellicht een gezet onderzoek
niet onwaardig geoordeeld worden; althans
nu die hulphaven nog niet aanbesteed
is en er alzoo mogelijkheid bestaat voor
het aannemen van een gewijzigd denk-
beeld. Van dit denkbeeld wordt het min
of meer doordachte en de geschikte ge-
legenheid ter uitvoering, met beschei-

denheid, aan rijper oordeel, aan dieper | overweging aangeboden. — *Cura ut*
 doorzigt en meer plaatselijke kennis ter | *valeas!*

M.

(1) In 1672, nadat de maarschalk DE TURENNE zich van Arnhem en Knodsenburg had meester gemaakt en de 19 in laatstgenoemd fort gevonden vuurmonden onmiddellijk tegen Nijmegen gericht, werd de aanval tusschen de Hezel- en Molenpoorten ondernomen, ter plaatse waar toen eene ruime verschansing lag, die echter, bij gebrek aan troepen, zeer zwak bezet was. — Na verscheidene aanvallen op de bolwerken Nassau en Posthuis gedaan en na ze gecontramineerd te hebben, werd de stad, na eene belegering van 7 dagen, overgegeven; vijf regimenten infanterie en 9 kompagnieën kavallerie bleven krijgsgevangen; — wordende Nijmegen eerst wederom in April 1674 door den vijand verlaten en aldaar den 10^{den} Augustus 1678 de vrede gesloten.

(2) Op een gedrukt plan, getiteld: «*Nijmegen, »stercke stad en hoofdplaats van Gelderlandt, met de »nieuwe Fortificatie door den Heer COERHOORN, Te »Amsterdam bij P. MORTIER, met Privilegie, »* — komen deze werken voor; zijnde op een, in mijn bezit zijnde, exemplaar de namen der ingenieurs, met de leiding der onderscheidene werken belast geweest, bij elk derzelve in het Fransch vermeld; als, onder anderen, voor den bedekten weg van af de Hoender- tot de Molenpoort, MEIJER; voor die van de Molenpoort tot de Hezelpoort en Geldtzak, CHEVER; het voorwerk op den Hoenderberg, BAIONVILLE; voor Kijk-in-de-pot en Steenenkruis, DURI en voor Bottendaal, JAUSSOND. — Men ziet almede op dit plan de geheele Sterreschans Knodsenburg met zijn vierhoekig geflankeerd en door natte grachten omgeven reduit, alsmede eene redoute op den regter Waal-oever, ongeveer 170 Rhiijnlandsche roeden of 640 Ned. el boven het vak der Gierbrug; — ook de rivierzijde van Nijmegen, van de haven af tot de Hoenderpoort (in welke geheele strekking slechts eene poort, de Craenpoort,) was nog met zich flankerende torens of rondeelen gesloten, als ook het Valkhof of Burght door eenen

zich flankerenden ringmuur met hooge torens omgeven, terwijl de oude hoofdwal met den ringmuur, waarin 4 poorten, nog met al de torens of rondeelen voorkomt, welke laatste toen reeds meerendeels voor magazijnen van levensmiddelen en buskruid dienden. Deze hoofdwal volgt, allengskens afdalende, de golfingen, gevormd door de zoogenaamde Hoender-, Maria- en Hezelbergen.

(3) Dit fort, in 1742 gebouwd, door schrijver dezes nog grootendeels in zijn vroegeren toestand, met een wachthuis en buskruidmagazijntje, gekend, is thans op de plaats nauwelijks meer terug te vinden; zijnde nog eene kleine hoeveelheid grond aanwezig, waarmede de bandijken en kaden hersteld worden. De gewone zomerstand van den Rijn, aan den kop of den hoofddam te Pannerden, is 10,92 el + A. P., terwijl de kruin van den linker kanaaldijk op 16,70 el + A. P. ligt.

(4) De waterpassingen en ontwerpen van 1840, benevens eene beknopte Memorie, rakende de Over-Betuwe, in 1850 geschreven, bevatten gegevens en overwegingen betrekkelijk het gedeelte van Geldersoord tot Doesburg en verder langs den IJssel. Reeds was in eene korte Memorie, ter bevestiging van het oostelijk frontier, van den 2^{den} Junij 1818, de nietigheid der veronderstelling aangetoond, als of men het zoogenaamde IJssel-frontier van den Rijn af tot aan de Zuiderzee, met eene komsge wijze overstrooming konde dekken, waarvan trouwens het onbestaanbare bij de in 1802 plaats gehad hebbende waterpassing der voornaamste gedeelten van den IJssel, had kunnen blijken. — Uit de peilhoogten van 1773 tot 1808, en dus gedurende 36 jaar te Arnhem waargenomen, zoude daartoe alleen in het jaar 1789, gedurende eenige weinige dagen, de stand van den Rijn hebben kunnen dienen. Wierd eene sluis met waaijerdeuren in den Rijndijk, nabij het te wijzigen of te restaureren fort Geldersoord, gebouwd, dan zou men aldaar aan den Rijn een waterstand van 10,53 el + A. P. (over-

eenstemmende met 10,13 el + A. P. te Westervoort) noodig hebben om naar Doesburg te inunderen; als wanneer de gronden tusschen den Kieselweg op Duitschland en de Lathumsche Sluis, met 0,26 en de weilanden regts van gezegden grooten weg met 0,03 el te inunderen zouden zijn; doch zou de buitenwaard, tusschen den IJssel en den regter Rijndijk (welke rug vroeger juist door het gemetselde fort Geldersoord ingenomen werd), 0,90 el boven die overstroming blijven, gelijk mede de meergenoemde opgehoogde groote weg naar Duitschland nog 0,68 el daarboven.

(5) De gelukkig nog bestaande linie van COENHOORN, met het nader daaraangebragte gedeelte of het zoogenaamde geretrancheerde kamp van Doesburg (in meergenoemde Memorie van den 2den Junij 1818, ter geheele slechting voorgesteld), moet nu, bij den verzwakten toestand van het IJssel-frontier, en althans zoo nabij van den mond des IJssels en der Over-Betuwe, als een belangrijk *bruggenhoofd* en wapenplaats behouden, ja in den besten staat teruggebragt worden; te meer, daar blijkens 1629, 1672 en later, het meest aanrandbare gedeelte van het oostelijk frontier zich tusschen Nijmegen en Doesburg schijnt te bepalen. Ook is aangaande het gebruik maken der overstroming voor Doesburg niet veel bezwaar verbonden, aangezien *veeltijds* de oude of doode IJssel aanmerkelijk opgestuwd kan worden, en op zich-zelve reeds als eene breede diepe gracht, om de getenaillerde linie loopende, veel kracht aanbiedt. — Daar nu de nul der peilschaal te Westervoort 2,093 el boven de nul te Doesburg ligt, zoo zal 2,50 el boven de nul te Westervoort overeenkomen met 4,59 el boven die te Doesburg; kunnende men reeds voor de fronten van Doesburg met 4,50 el inunderen; terwijl de afdaling van het terrein van Geldersoord naar Doesburg 11,05 — 9,73 = 1.32 el is.

(6) Is slechts 4000 el of ongeveer $\frac{2}{3}$ uur breed. Zij kan gedeeltelijk met redans en redouten opgemaakt worden, zonder het water bij dijkbreuken in de Over-Betuwe op te houden, door de gemeenschap tusschen die werken in eenen weg, bij wijze van een *overlaat*, te doen bestaan. De Linge stroomt door dezelve en geeft met de Drielsche en Eldensche leijgraven water genoeg voor de overstroming, waartoe het voldoende is de breede gracht op te

graven en te doen deborderen, door tijdelijke opstuwung der Linge met een nieuw te bouwen sluisje. De bodem-côtes vlak voor deze linie, van het zuiden naar het noorden, zijn van 5,50 tot 6,50 el + A. P. en bij den Ouden Tol te Elst reeds ongeveer + 9 el A. P., terwijl de gewone zomerstand van den Rijn te Arnhem + 8,95 el A. P. is; zoodat er bij onverhoopt te kort komen aan inundatie-water, gemakkelijk toevoer van Arnhem langs Elden en den Ouden Tol op de Linge te brengen is, zonder zijne toevlugt tot eene kostbare en gevaarlijke sluis te Pannerden te nemen. — De gewone waterstand van den Rijn aan de Greb 6,45 el + A. P. zijnde, heeft men van hier tot Arnhem, op 25000 el of $4\frac{1}{2}$ uur, een verval van 2,50 el. Dat de wederzijdsche dijkposten bij Ochten en de Spees, de aanleuning en dus het *pit* der linie, *gesloten* moeten zijn, spreekt van zelve, te meer, daar de vijand, behalve de dijkstoegangen, ook de stroom in zijn voordeel heeft.

(7) Eene verkorte Fransche vertaling van dit stuk, gedagteekend den 8den December 1788, werd aan Z. M. den Koning van Pruissen, die zich toen op het Loo bevond en zulks verzocht had, aangeboden, en zal nader worden medegedeeld.

(8) De openlegging van Lent heeft in 1591, 1672 en 1794 het spoediger bedwingen van Nijmegen ten gevolge gehad, en daar de brug of gemeenschap tusschen de Betuwe en dit bruggenhoofd vrij moet zijn, om zich wederkeerig te ondersteunen, vooral bij het vasthouden der Boven-Betuwe, zoo dient Lent versterkt te worden, hetwelk door drie gesloten veldwerkjes, wederzijds op den regter Waaldijk en den grintweg, op 800 à 1200 el, uit het vereenigingspunt van laatstgenoemden weg met den Waaldijk, het best schijnt te kunnen geschieden, zoo als reeds bij eene verkenning van den 22den tot den 24den Augustus 1840 was bepaald, en in eene beknoppte Memorie in 1850 herinnerd, waar men nog leest: «Toen FREDERIK « HENDRIK in 1629 vóór den Bosch lag en van zijn « leger aldaar sterke afdelingen in de Betuwe zond, « gesteund door gewapende vaartuigen op de Waal, « den Rijn en mond des IJssels, mitsgaders de Ve- « luwe van den kant der Zuiderzee bij Kampen en « Hattem beschermde, en bovenal de toen nog ge- « brekkige waterlinie van Utrecht als eene courtine

« of groote barrière snel liet bezetten, en, zooveel
 « toen uitvoerbaar was, overstroomden, was het voor-
 « namelijk uit de Betuwe dat deze groote Veldheer,
 « den bij Westervoort met 25,000 man op de Veluwe
 « doorgedrongen vijand, gepaard met het werken
 « op zijne flanken en gemeenschap, tot eenen vruch-
 « teloozen aftogt dwong; en had, 43 jaren later,
 « de in de Betuwe staande bevelhebber (geen Ne-
 « derlander) zijn pligt betracht, de overtogt bij
 « het Tolhuis had welligt een anderen keer ge-
 « nomen.»

(9) Het wederom tot eene behoorlijke breedte en diepte terugbrengen van de Grift of Vaart tusschen Nijmegen en Arnhem, schijnt mij toe dezer dagen, zoowel uit een industriëel als militair belang, ernstige overweging te verdienen; kunnende alsdan dienen om van uur tot uur, door middel van ligte ijzeren trekschuiten, eene gemeenschap tusschen die steden en de aanzienlijke dorpen Lent, Elst en Elden te hebben; zijnde toch de afstand volgens die waterlijn slechts 15,000 el of 2 $\frac{1}{2}$ uur, terwijl de afstand, ingevolge stroomdraad, van Nijmegen door het Pannerdensch Kanaal naar Arnhem (waarvoor men thans eene stoomvaart tracht daar te stellen), ruim 26,000 el of 4 $\frac{1}{2}$ uur en dus twee uur om is. De Griftdijk, zijnde een verhoogde grint- of kiezelweg, zoude, na de ophaling der voorgracht of vaart, eene schoone militaire stelling, bij bedreiging der Over-Betuwe, uitmaken, terwijl de voornaamste toegangen bij Elden, Elst en de Rheetsche brug, gemakkelijk door bewaking en het doorgraven der landwegen te houden zijn. — De zomerstand van de Waal te Nijmegen 9,10 el + A. P. zijnde en de Griftdijk bij Lent op + 9,89 el A. P., bij Elst op + 9,06 el A. P. en bij Elden reeds tot op + 11,17 el A. P. klimmende, zoude er tevens, zonder bezwaar, eene verhooging van den waterspiegel in die gracht of vaart te brengen zijn, door middel van inlaatsluisjes te Lent en te Elden, waarvan bij de meeste wederzijdsche rivierstanden gebruik kan worden gemaakt. Daar er verder geene belemmering voor het water bij doorbraken in de Over-Betuwe mag bestaan, zoo zou de uit te graven grond voor het digten van andere onnoodige wateren, kolken, bodem-laagten, en overigens tot terpen, bij vele in de nabijheid zijnde landbouwers-woningen, kunnen gebruikt worden; een punt wel waardig

het onderzoek in het onderling belang der beide steden, en vooral voor de thans zich in kwijnenden toestand gevoelende oude Keizer- en gewestelijke stad Nijmegen, die waarlijk niemand eenige opbeuring of verlevendiging zal benijden.

(10) De Grebbe-linie heeft tot Amersfoort eene lengte van ongeveer 27778 el of 3 uur en bestaat uit tien overstromings-kommen, uithoofde het verval van den Rijn bij de sluis aan de Grebbe tot de Zuiderzee, bij gewonen waterstand reeds 5,36 el zijnde, dus te groot is of te plotselijk om hetzelfde regtstreeks te gebruiken. Reeds in 1775 heeft men aan die linie beginnen te werken, doch eerst in 1799 werd zij voltooid; zijnde het nog altijd van belang dienaangaande de rapporten van den generaal du MOULIN, onder anderen die van den 17^{den} Julij 1776, 30 December 1777 en 3 Augustus 1780, te raadplegen. Vooroordeelen, welligt ook ontwerpjalousij, alsmede min naauwkeurige nasporingen en waterpassingen hebben de nadeelen van deze linie als schier onverhelpbaar doen uitkrijten en zelfs verlaten; hoezeer de vier voornaamste overgangspunten der vallei, blijkens het slot eener Memorie van den luit.-generaal Bon KRAIJENHOFF, van den 4^{den} November 1817, wel degelijk in oorlogstijd bijbehouden zijn. Naauwkeuriger bodem-verkenningen, waterpassingen en ontwerpen sedert 1840 bewerkstelligd, zullen zonder twijfel aanleiding geven dat men de voornaamste overgangspunten (niet de zoogenaamde *ligne continue*, welke geenszins noodig is) wederom in behoorlijken staat van verdediging bringe, waartoe betrekkelijk geringe kosten benoodigd zijn. Reeds op dezen oogenblik heeft men, met behulp der nieuw gebouwde ruime Grebbesluis (waarvan de slagdorpel in 1799 alsmede te hoog gelegd was), gedurende een groot gedeelte van het jaar, en vooral nu onze rivieren, sedert de rooijing van bosschen en vermeerderde waterleidingen naar den Rijn, meer water schijnen af te voeren, een zeer krachtig en steeds gereed verdedigingsmiddel in handen, wat in 1629 en 1672 zeer te stade zoude zijn gekomen.

(11) Eene vroeger aan zekeren (zonder twijfel de zaak wel voorhebbenden) schrijver ontglipte drukfout van *natuurgebrek*, heeft aan de voorstanders van den IJssel, als eene bekwame frontier-verdediging, tot eene correctie of naïveteit aanleiding gegeven. Dat

de peilingen in 1849 eene verdieping en bevredigende gegevens kenmerkten, is het natuurlijk gevolg van eenige kort te voren aangebrachte kostbare verbeteringen aan de inmonding en oevers, en betere waterleidingen in de marktverdeelingen; maar, zal die diepte en bevaarbaarheid, eerst sedert 1843 aangewend, behouden kunnen worden? In Julij 1840 zag men nog beneden Bronkhorst een man, met eene gaffel voorzien en achter eene schuit gaande, den IJssel doorwaden.

In den grooten krijgsraad, op den 3^{den} Junij 1672 bij het leger te velde gehouden, was men het in het geheel niet eens, of men den Gelderschen IJssel hardnekkig, dat is, als een werkelijk frontier, zou kunnen verdedigen; wordende, onder anderen, door den veldmaarschalk WURTZ in het midden gebragt: «dat de distantien langs den IJssel, van Schenken-schans tot aan het Mastbroek bij Kampen, wel «waren 26 mijlen (uren) gaans; dat de Betuwe «nog gantsch niet voorzien was van eenig retrans-«chement tot tegenweer; dat de rivier, mits het «verval van het water, op honderd plaatsen *gueabel* «was; dat de distantien tusschen de kwartieren zoo «groot waren, dat de vijand op verscheidene plaat-«sen daar konde tusschen in vallen; dat hij het «daarvoor hield, dat hij niet getrouwelijk adviseren, «maar den Staat bedriegen wilde, in cas hij zoude «willen sustineren, dat men het aan den IJssel «zoude kunnen uithouden;» — De meesten beschouwden den IJssel wel geschikt voor eene passagère verdediging, gelijk men het nu nog doet, zelfs voor eene vrij langdurige, naar gelang men de vleugel- of steurpunten (de Over-Betuwe en de uitmonding aan de Zuiderzee) wel voorziet en de IJssel-vestingen als *bruggenhoofden* of *places du moment* voorbereidt; daarbij tevens voor goede gemeenschapsbruggen naar de Betuwe bij Arnhem en Rheenen zorgende, en de Geldersche vallei of zoogenaamde Grebbe-linie bij de vier voorname overgangspunten, als eene sterke halte of nieuwe evenwijdige stelling, weder opmake, ten einde over de Veluwe en door de zoolang mogelijk te verdedigen Betuwe, veilig naar de groote of centrale verdediging en de linie van Utrecht te komen.

Is men in 1672, met vele toen nog aanwezige verdedigbare werken, bezorgd geweest voor eene *hardnekkige* verdediging van het IJssel-frontier, zoo

zoude men het nu, schier geheel van verdedigingswerken ontbloot, ook wel mogen zijn; derhalve, zoolang die verdedigingswerken niet opgemaakt, niet door overstromingen te dekken en met geene voldoende levendige krachten te bezetten zijn, zal men liever zijne groote kracht in de thans gereede centrale verdediging zoeken, waardoor de helderziende en heldhaftige Prins *van Oranje*, in 1672, met veel minder gereede centrale middelen het land voor eenen gewissen val behoeve, even als Prins FREDERIK HENDRIK zulks reeds in 1629 gedaan had!

Eindelijk zij nog opgemerkt, dat de veranderlijke toestand der rivieren en de snelle dalingen, welke nu en dan, even als in Junij 1672, plaats grijpen en de moeilijkheid welke de stoombooten nog van tijd tot tijd, voornamelijk in de maanden Junij en Augustus, ondervinden, het wenschelijk doen voorkomen om den IJssel, minstens om de 5 à 10 jaar, ook uit een militair oogpunt, te doen peilen; zijnde het overigens geenszins alleen eenige mindere of meerdere palmen diepte, welke den al of niet gemakkelijken overgang eener rivier kenmerken, maar ook de *breedte* (en die is op 8 plaatsen, bij middelbaren rivierstand des IJssels, slechts tusschen de 62 en 90 el); de min of meer gunstige *naar den vijand gekeerde kromten*, dat is, met hooge en den linker oever omvattende delta's; de snel en met overmagt op *zoodanige punten* te brengen geschutkrachten en troepen, enz., hebben daarop eenen grooten invloed, — en uit dit strategisch oogpunt zijn onze rivieren, tot nog toe, te weinig beschouwd geworden; zijnde ook *daarom* de Franschen in 1794, zonder eenig noemenswaardig oponthoud, aan het Luttereind en bij Over-Langel over de Maas getrokken, ofschoon daar toen *niet doorvaardbaar*.

(12) De Gendtsche waard, groot ongeveer 300 bunders, ligt zeer hoog, namelijk op ongeveer + 10 el A. P. (zijnde de kruin des bandijks bij het dorp op + 16 el A. P.) en biedt voor de verdediging of bewaking van de Over-Betuwe eene schoone verzamelaarsplaats aan; ook om door kanonneerbooten en gewapende stoomschepen snel troepen aan te brengen. In 1794 trachteten de Franschen aldaar, in den meest zuidelijken rivierbogt, over het ijs te trekken, bij welke gelegenheid de Hannoversche generaal DE B..., ongeveer bij het huis genaamd *de Zandberg*, sneuvelde. Bij het Gendtsche veer, in de

zoogenaamde *Pannekoeks-haven*, is eene legplaats voor gewapende vaartuigen, door den zeer hoogen regter Waal- of bandijk en de breede rivier beschermd; zijnde de linker Waaldijk in den Erlekomschen polder en Ooij, te laag en te ver van den oever verwijderd om hinderlijk te zijn, en buitendien voor elke militaire gemeenschap ongeschikt, als niet begrind zijnde. Nu er een nieuwe grintweg van Nijmegen naar Millingen, over Persingen, aangelegd wordt, verdienen de punten de Zandberg, Hullhuizen en Panterden nog meer bewaakt te worden; verder de Peppelgraaf, het Loo-veer, Westervoort en Lathum.

(13) Bij eene altijd mogelijke slooping der, buiten onzen verdedigings-schakel gelegen vestingwerken van Venlo en Maastricht, zoude het wellicht nuttig kunnen zijn om het kasteel van Gennep wederom tot eenen militairen voorpost in staat te brengen,

en wel tot meer steun aan de gemeenschap opwaarts de Maas met Noord-Brabant, terwijl eene kleine overstroming, door de Niers te vormen, de vijandelijke ondernemingen, naar het gedeelte tusschen Grave en Nijmegen, nog meer zoude kunnen bemoeijlijken. Bij eventuele groote opruimingen komt vaak een oud spinnennest, een zoogenaamden *locus surdus*, als waarvan wij in den *Militaire-Spectator*, Mei 1850, bladz. 479 met een woord gewaagden, wederom voor den dag, en dat Gennep in 1641, zoo wegens de ligging en inundatiën, nog zeer hinderlijk was, blijkt uit de inspanning, gepaard met smartelijke opofferingen, daaraan door FREDERIK HENDRIK besteed, en wel nadat reeds veel vroeger door dezen grooten Veldheer 's Bosch en Breda, benevens de meer excentrische vastigheden op de flanken, als Maastricht, Venlo, Roermond, Straalen, Orsoij en Rijnberk, veroverd waren.

OVER DE ELECTRO-BALLISTISCHE TOESTELLEN

TOT

HET METEN VAN AANVANKELIJKE SNELHEDEN,

EN BIJZONDER OVER DE VERBETERINGEN

DAARIN AANGEBRAGT DOOR DEN KAPITEIN NAVEZ

VAN DE BELGISCHE ARTILLERIE.

In een artikel: *Over den chronoscoop*, in het nummer van Junij 1849 van dit tijdschrift opgenomen, is door Jonkheer A. EVERTS, 1ste luitenant bij het regiment grenadiers en jagers, een overzicht gegeven van de wijze op welke WHEATSTONE, reeds in 1840 gebruik heeft gemaakt van het electro-magnetismus tot het bepalen der aanvankelijke snelheid, door het meten van zeer kleine tijddeelen, alsmede van de wijziging, later aan dezen toestel aangebragt, zoo door den uitvinder zelve, als door

BRÉGUET; terwijl verder nog worden vermeld de inrigting door POUILLET aan den chronoscoop gegeven, en de voorstellen ten dien aanzien door den 1sten luitenant der Pruisische artillerie SIEMENS gedaan.

Voor zooverre bekend is zijn deze toestellen bij de artillerie, tot het doen van werkelijke proefnemingen, nimmer aangewend, en kan men dus niet nagaan in hoeverre de huietengemeene naauwkeurigheid der te verkrijgen uitkomsten, op eene voldoende wijze door de ondervinding is

bevestigd. De bezwaren, tegen de meer algemeene aanwending van die chronoscopen bestaande, en mede in het bovenbedoelde artikel opgemerkt, zijn echter door den kapitein NAVEZ der Belgische artillerie op eene zoodanige voldoende wijze weggenomen, dat het gebruik van dezen toestel alnu zelfs meer gemakkelijk schijnt te zijn geworden, dan dat van eenige andere inrigting tot het meten van aanvankelijke snelheden, en men bij de groote voordeelen, welke die aanwending oplevert, met eenigen grond mag onderstellen dat hij later algemeen, en mogelijk wel uitsluitend, in gebruik zal komen.

De bedoelde voordeelen zijn de navolgende:

1°. Eene naauwkeurigheid, minstens gelijk staande met die van den ballistischen slinger.

2°. Dat dezelfde toestel voor alle soorten van vuurwapenen kan gebezigd worden.

3°. Dat de inrigting het nemen der proeven onder groote elevatiën toelaat;

4°. De snelheid doet kennen in ieder willekeurig punt der baan, behoudens echter de grens, bepaald door de verminderde kans van treffen op de groote afstanden.

5°. Dat de kosten van aanmaak betrekkelijk gering zijn.

6°. Dat het gebruik zelf weinig onkosten veroorzaakt; niet veel tijd vordert; gelijktijdig kan plaats vinden met het schieten naar eenig doel, en de inrigting, gemakkelijk te vervoeren zijnde, overal kan worden aangewend.

Men zal dus, met behulp van dezen toestel, onderscheidene belangrijke punten kunnen onderzoeken, die met de tot nog

toe gebezigde inrigtingen, of in het geheel niet, of minstens zeer onvolledig, kunnen opgelost worden, bijv. den invloed der elevatie op de aanvankelijke snelheid, het meten der snelheid op onderscheidene punten der baan, den invloed van de dichtheid der projectilen op de aanvankelijke snelheid, enz. Tot welke inlichtingen en toepassingen een en ander aanleiding zal kunnen geven, zal hier niet uitvoerig behoeven te worden omschreven.

De toestellen, door den kapitein NAVEZ ingevoerd, zijn in België reeds bij herhaling aangewend en schijnen eerlang nog op eene meer uitvoerige wijze te zullen gebezigd worden, ook tot het onderzoek van bovenvermelde punten, en van anderen, voor de artillerie in het algemeen, van nagenoeg even groot belang. Zij mogen echter zonder toestemming van het Belgische bestuur niet aangemaakt en huitenlands verzonden worden; eene omstandigheid waaraan het mogelijk is toe te schrijven dat zij nog niet tot algemeene bekendheid zijn gekomen, of elders zijn aangewend. Tot het verkrijgen van eenen dergelijken toestel, ten dienste van de Koninklijke Militaire Akademie te Breda, is bereids de noodige aanvraag geschied, en in afwachting van den uitslag dezer pogingen, vermeenens wij, in verband met het bovenaangehaalde artikel: *Over den chronoscoop*, betrekkelijk de inrigting van dezen toestel, de bijzonderheden te moeten mededeelen die ons ter kennis zijn gekomen, ten einde zulks te doen strekken als eene soort van inleiding tot het verslag der proeven, in 1850 te Luik met de lange en korte kanonnen van 6te genomen,

waarvan de vertaling verder in dit nummer zal volgen.

De toestel, bestempeld met den naam: *Appareil Electro-Balistique, à conjonction gravimétrique*, bestaat uit 5 deelen, welke op eene tafel worden geplaatst, op eenigen afstand van den te gebruiken vuurmond, ten einde hen te onttrekken aan den onmiddellijken invloed der trilling, bij de ontbranding voortgebracht. Deze 5 deelen zijn: 1°. de *slinger met wijzerplaat*, 2°. de *conjoncteur*, zijnde een gedeelte van het werktuig dat op eene bijzondere wijze is ingerigt, en 5°. de *disjoncteur*, nader meer omstandig te vermelden.

De kogel een draad doorsnijdende die voor de monding is gespannen, gaat vervolgens op eenen willekeurigen afstand, door een raam, in dier voege met draad bespannen, dat aldaar weder eene doorsnijding plaats heeft. Deze draaddoorsnijdingen geven aanleiding tot het ophouden of daarstellen van galvanische stroomen in den toestel, zoodanig dat, ten gevolge van de eerste doorsnijding, de slinger in beweging komt, en bij de tweede die beweging ophoudt. De lengte des boogs, door den slinger beschreven, is klaarblijkelijk in overeenstemming met den tijd door het projectiel besteed tot het doorloopen van den afstand van den draad tot het raam, en met den tijd benoodigd tot het overbrengen der galvanische werkingen, het overwinnen der wrijvingen, enz.

Het zijn deze laatstgenoemde storende omstandigheden, die gewoonlijk aanleiding geven tot het doen afkeuren of het minder bruikbaar maken van deze soort van inrigtingen, daar de invloed dezer storingen

onbekend is en de af te leiden gevolgtrekkingen dus geheel verkeerd zullen zijn, indien men den slingertijd niet de behoorlijke correctie kan laten ondergaan. Het bijzonder eigene der inrigting van den kapitein NAVEZ, bestaat in de vernuftige wijze op welke hij de bedoelde moeilijkheid is te boven gekomen; namelijk door het toevoegen van den bovengenoemden *disjoncteur*, op welken, gelijktijdig met het doorsnijden der beide draden, dezelfde werking als op deze laatsten plaats vindt. Het waarnemen van deze uitwerking doet den boog kennen, dien men van den vroeger vermelden boog moet af trekken, om de maat te verkrijgen van den tijd die uitsluitend vereischt werd tot het doorloopen van den bepaalden afstand, en de grootte dezer eerstvermelde slingering, hierdoor teruggebracht tot hare ware beteekenis, namelijk het aanwijzen van het geheele tijdverloop, eigen aan de inrigting van den toestel, de lengte der draden, de sterkte der batterij, enz. enz., behoeft dus niet meer te worden aangewend tot het berekenen der aanvankelijke snelheid.

Hieruit blijkt genoegzaam van hoeveel belang deze verbetering moet geacht worden. Dat men bij ieder schot de waarneming met den *disjoncteur* moet doen, levert geen bezwaar op, uithoofde van den betrekkelijk geringen tijd die hiertoe gevorderd wordt, en die minder dan 1 minuut bedraagt. Integendeel kan zulks het voordeel verschaffen eener bestendige verificatie, daar deze slingering bij al de schoten nagenoeg gelijk moet zijn, en men dus bij voorkomende grootere of onregelmatige verschillen opmerkzaam wordt

gemaakt op het aanwezen of den invloed nader en opzettelijk onderzoek zouden ver-
van bijzondere omstandigheden, die een eischen.

RAPPORT

GEDAAN AAN DEN LUITENANT-GENERAAL DE LIEM,

INSPECTEUR-GENERAAL DER BELGISCHE ARTILLERIE,

NOPENS DE PROEVEN IN 1850 TE LUIK GENOMEN,

TEN EINDE,

MET BEHULP VAN EEN ELECTRO-BALLISTISCH TOESTEL, DEN INVLOED NA TE GAAN,

DOOR DE VERSCHILLENDE WIJZE VAN LADEN OP DE AANVANKELIJKE

SNELHEID UITGEOEFEND.

I. ALGEMEENE VERORDENINGEN.

In voldoening aan eene ministeriële autorisatie van den 22sten Junij 1850, 3de Afdeling, N°. 2050, en op grond van een bevel van den inspecteur-generaal der artillerie, van den 2^{den} Julij 1850, N°. 267, werd eene commissie benoemd, bestaande uit den luit.-kolonel DELOBEL, als president, en de kapiteins SPINGARD en NAVEZ, als leden, en aan deze commissie opgedragen het doen van vergelijkende proeven, door middel van den electro-ballistischen toestel, volgens het stelsel van den kapitein NAVEZ, ten einde den invloed te bepalen welke door de verschillende wijzen van laden en meer bepaaldelijk door het gebruiken van den kabelgaren prop, op de aanvankelijke snelheden der projectielen kon worden uitgeoefend.

Bij de proeven werden de vier navolgende wijzen van laden onderzocht:

- 1) Het laden met den *onopgeklosten* kogel;

- 2) Het laden met den kogel verbonden met een *houten klos*;
- 5) Het laden met den kogel verbonden met een *papieren klos*;
- 4) Het laden met den kogel verbonden met den *papieren klos* en met den *kabelgaren prop*.

Aan de commissie was voorgeschreven zich tot deze proeven te bedienen van twee bronzen zesponders, een veld- en een belegeringkanon; het schieten met de gewone oorlogslading (1 Ned. p.); de gemiddelde uitkomsten op te maken uit seriën van tien schoten; en eindelijk de tijden te bepalen, door de projectielen besteed tot het doorloopen van twee verschillende afstanden, ten einde den tegenstand der lucht, bij de berekening der aanvankelijke snelheden, in rekening te kunnen brengen.

II. VOORBEREIDENDE MAATREGELEN.

1.) VUURMONDEN.

Twee 6 pponder veldkanonnen van het 2de regiment artillerie, en twee belegering-

kanonnen van hetzelfde kaliber, tot de wapening van Luik behorende, gekozen volgens de aanwijzigingen der beschrijvingslijst en op grond van een voorloopig onderzoek, werden naar de geschutgieterij gevoerd en door den controleur van dat etablissement geverifieerd.

Ten gevolge dezer verificatie, werden er van de vier bovenvermelde vuurmonden, tot het doen der proeven, twee gekozen, die zich in den besten staat bevonden.

2.) MUNITIE.

a.) Buskruid.

Men heeft zich bediend van artilleriebuskruid, in 1848 te Wetteren vervaardigd (donkerblauwe kleur, hoekige korrel, 250 korrels in het wigkje (gramme)).

Voor den aanvang der proeven, heeft men met den proefmortier drie worpen gedaan. De gemiddelde proefworpsverheid bedroeg 250 el.

Na den afloop der proeven heeft men weder drie worpen met den proefmortier gedaan, en verkreeg eene gemiddelde worpsverheid, die nagenoeg gelijk was aan de bovenvermelde (1).

De ladingen bevonden zich in saaijen kardoeszakken (verlengde ladingen).

b. Projectielen en toebehooren.

De kogels werden derwijze uitgekozen, dat hunne middellijn zooveel mogelijk met die van het groot keuringsmal overeenkwam.

(1) De munitie was, bij den aanvang der proefnemingen, opgelegd geworden in het magazijn van het proefveld, en het werd dus van belang geoordeeld te onderzoeken, of zij gedurende dat tijdsverloop geene verandering had ondergaan.

Het gemiddeld gewigt, genomen uit een getal van 20 verschillende kogels, bedroeg 2,8379 Ned. p.

Men vermeent verder de navolgende bijzonderheden te moeten vermelden:

Gewigt van den houten klos, met blikken kruisen: 0,155 Ned. p.

Gewigt van den papieren klos, met katoenen kruisen: 0,090 Ned. p.

Gewigt van den kabelgaren prop: 0,025 Ned. p.

De uitwendige middellijn der klossen was gelijk aan de gemiddelde middellijn van den kogel.

De projectielen werden vóór de opklossing geëquilibreerd, en zoodanig geplaatst, dat de evenwichts-as overeenkwam met de as van den klos, het zwaartepunt naar dezen laatsten gekeerd (reglementaire bepaling). Het spreekt van zelfs dat men de kogels, die onopgeklost gebezigd werden, niet geëquilibreerd heeft.

III. WIJZE VAN VUREN. — VERKREGEN UITKOMSTEN.

Ten einde bij de proeven het vergelijkend onderzoek met de meeste naauwkeurigheid te kunnen bewerkstelligen, heeft men seriën van 4 schoten gebezigd, zoodat elke der vier verschillende wijzen van laden in iedere serie voorkwam, telkens met eene zoodanige verandering in de volgorde dezer schoten, dat er in alle opzichten eene volkomen gelijkheid van omstandigheden werd verkregen.

De beide vuurmonden waren op eene horizontale bedding geplaatst.

De as der ziel werd in den horizontalen stand gebracht, door middel van een waterpas met luchtbel.

Bij de schoten met onopgekloste kogels, heeft men, om het projectiel tegen de lading te doen aansluiten, zich moeten bedienen van een kleinen prop, die van hooi was vervaardigd.

Men heeft ook van een uitgehouden aanzetter gebruik gemaakt, om bij het bezigen van den kabelgaren prop den kogel in het midden der ziel te brengen.

Bij elke lading is het projectiel door een lichten stoot met den aanzetter aangedrukt.

Het vuur is aan de lading medegedeeld door middel van wrijvingspijpjes.

De helft der schoten werd gedaan bij eenen afstand van 27,16 el, tusschen de draden welke door den kogel werden verbroken, als zijnde daarbij de raamvormige schijf op dien afstand van de monding des vuurmonds geplaatst; bij de andere helft der schoten bedroeg die afstand 53,56 el.

De terreingesteldheid (het proefveld der geschutgieterij) heeft het nemen dier afstanden noodzakelijk gemaakt.

De electro-ballistische toestel werd onder eene kapluifel, ongeveer 73 ellen van het kanon, gesteld.

De schietproeven zijn den 14^{den} September begonnen en den 20sten geëindigd. Men heeft dus hiertoe 6 proefdagen gebezigd.

Door het aantekenen der draden, door de kogels verbroken bij het treffen van de raamvormige schijf, heeft men de *gemiddelde verticale afwijkingen* bepaald, met betrekking tot den ordinaat van het *gemiddelde schot*, afgeleid uit al de proeven met dezelfde soort van lading genomen. Deze ordinaat of gemiddelde hoogte is verkregen door de som der ordinaten te deelen door het aantal der schoten (tien).

4. D. N°. 5.

De gemiddelde verticale afwijking is afgeleid door het verschil te nemen van iederen ordinaat met den gemiddelden ordinaat en de som dezer verschillen door het aantal schoten te deelen.

Overgaande tot het verklaren der wijze op welke de aanvankelijke snelheden berekend zijn geworden, is het noodig ten dezen aanzien in eenige bijzonderheden te treden.

De electro-ballistische toestel wijst den tijd aan, welken het projectiel werkelijk besteedt om den afstand te doorloopen van de beide draden, die het achterevoigelijk doorsnijdt, en uit dezen tijd moest dus de aanvankelijke snelheid worden afgeleid:

Zij alzoo V de aanvankelijke snelheid van den kogel en x de afstand van de monding van het kanon tot de raamvormige schijf, dan heeft men, volgens de genoegzaam bekende uitdrukking,

$$t = \frac{1}{mV \cos \phi} (e^{mx} - 1);$$

maar bij deze schoten is de as der ziel horizontaal, bij gevolg de elevatie $\phi = 0$ en $\cos \phi = 1$, en wordt

$$V = \frac{1}{mt} (e^{mx} - 1). \dots (1)$$

Bij eenen anderen afstand x' , heeft men, al de overige omstandigheden gelijk blijvende,

$$V = \frac{1}{mt'} (e^{mx'} - 1). \dots (2)$$

De tijden t en t' bekend zijnde, bestaan er in deze twee vergelijkingen slechts twee onbekenden V en m , die gevolgelijk kunnen bepaald worden.

Om waarden te verkrijgen van t en t' , geschikt tot het naauwkeurig bepalen van den coëfficiënt m voor den weerstand der

lucht, zou men, onder zooveel mogelijk gelijke omstandigheden, op de twee afstanden $x=27,26$ el en $x'=33,56$ el hebben moeten schieten. Men heeft vermeend zulks niet te moeten doen, omdat, indien men bij het opvolgend gebruik der verschillende wijzen van lading, ook tevens de afstanden had veranderd, zulks bij de proeven tot groote moeilijkheden aanleiding zou hebben gegeven. Het is dus op onderscheidene proefdagen dat men, dezelfde wijze van laden bezigende, op de afstanden van 27,16 el en van 33,56 el geschoten heeft, zoodat een gedeelte van de juistheid, waarmede de weerstand der lucht anders zou bepaald zijn geworden, is opgeofferd, met het doel om de wezentlijke bestemming, het vergelijkende der proeven beter te behouden.

Men merkte verder op, dat de wijze op welke de twee afstanden der schijf in rekening zijn gebracht, dat namelijk beiden van de monding des vuurmonds zijn genomen, eene andere ongunstige omstandigheid is geweest, met opzigt tot het nauwkeurig bepalen van den weerstand der lucht; het zou veel voordeeliger geweest zijn, indien men die beide afstanden achter elkander had kunnen nemen (1).

Het onderling vergelijken der verschillende waarnemingen, betrekkelijk de bedoelde tijden, met den electro-ballistischen toestel verkregen, heeft doen zien dat de onderscheidene beproefde wijzen van laden geen grooten invloed op de aanvankelijke snelheden uitoefenen, en dat de uitkomsten,

door de schoten met het korte kanon opgeleverd, meer regelmatig zijn dan die der schoten van het lang kanon. Naar aanleiding dezer beide opmerkingen, heeft men vermeend den coëfficiënt m te kunnen afleiden uit de gemiddelde waarde van al de uitkomsten bij den korten zesponder verkregen, en dan verder die gevonden waarde te mogen bezigen tot de berekening van alle andere aanvankelijke snelheden.

Om den arbeid te verkorten, heeft men de gemiddelde waarde genomen der waargenomene tijden, in plaats van die der aanvankelijke snelheden bij ieder schot verkregen. De gemiddelde aanvankelijke snelheid, op de laatstbedoelde wijze bepaald, verschilt zeer weinig van die welke men verkrijgt, wanneer de gemiddelde tijd tot grondslag van de berekening wordt genomen.

Opmerkende, namelijk dat, m als standvastig beschouwende, de snelheid wordt voorgesteld door de formule $V = \frac{f \cdot x}{t}$, volgt hieruit dat de gemiddelde waarde, uit de snelheden $V, V_1, V_2, V_3, \dots, V_{n-1}$ verkregen, zou zijn

$$\begin{aligned} & \frac{V + V_1 + V_2 + \dots + V_{n-1}}{n} = \\ & \frac{1}{n} \left(\frac{fx}{t} + \frac{fx}{t_1} + \frac{fx}{t_2} + \dots + \frac{fx}{t_{n-1}} \right) \\ & = \frac{fx}{n} \left(\frac{1}{t} + \frac{1}{t_1} + \frac{1}{t_2} + \dots + \frac{1}{t_{n-1}} \right), \end{aligned}$$

welke uitdrukking in waarde zeer weinig zal verschillen van $\frac{nf x}{t + t_1 + t_2 + \dots + t_{n-1}}$, gelijk door het maken van toepassingen in getallen zal bewezen worden (1).

(1) De beperktheid van het proefveld vergunde geen andere plaatsing der schijf.

(1) Gelijk bekend is worden hiertoe, in het algemeen, gevorderd eene groote waarde van n , en geringe verschillen tusschen de waargenomene tij-

Bij het voortzetten der berekening van m , stelt men de waarden van V , door de vergelijkingen (1) en (2) opgeleverd, aan elkander gelijk en verkrijgt:

$$\frac{e^{mx'} - 1}{e^{mx} - 1} = \frac{t'}{t}.$$

Bij het vervangen van $e^{mx'}$ en e^{mx} door de bekende ontwikkeling dezer functie, zal men vinden:

$$\frac{e^{mx'} - 1}{e^{mx} - 1} = \frac{t'}{t} = \frac{x' + \frac{mx'^2}{1 \cdot 2} + \frac{m^2 x'^3}{1 \cdot 2 \cdot 3} + \dots}{x + \frac{mx^2}{1 \cdot 2} + \frac{m^2 x^3}{1 \cdot 2 \cdot 3} + \dots} \quad (3)$$

Voor den korten 6 ponder heeft men $t' = 0'',0748$, $t = 0'',05617$, $x = 27^m,16$, $x' = 55,56$ en $\frac{t'}{t} = 1,5515$.

Alsnu moet onderzocht worden hoeveel termen der ontwikkelingen van $e^{mx'}$ en e^{mx} tot de berekening gevorderd worden. De waarde van m wordt gewoonlijk uitgedrukt door

$$m = n \cdot \frac{3}{8} \cdot \frac{\mathcal{D}'}{\mathcal{D}},$$

waarin n nagenoeg gelijk is aan 2, \mathcal{D} de digtheid van de lucht = 0,0015, \mathcal{D}' de digtheid van het projectiel = 6,95, D de middellijn v. h. projectiel = 0,0925 el.

Men vindt alsdan $m = 0,0015$.

Deze waarde gesubstitueerd in de ontwikkeling van e^{mx} , doet zien dat deze

den t , t_1 , enz. Aan beide vereischten zal in dit geval voldaan worden.

Aanmerking van de Redactie.

reeks sterk convergeert; zoo is bijvoorbeeld $m^2 = 0,0000000557$; men kan dus zonder eenig bezwaar de termen verwaarloozen, waarin de derde en hoogere magten van m voorkomen.

De vergelijking (5) geeft alsdan

$$\frac{t'}{t} = 1,3315 = \frac{6x' + 3mx'^2 + m^2 x'^3}{6x + 3mx^2 + m^2 x^3}.$$

De waarde van m , die aan deze vergelijking voldoet, is

$$m = 0,001.$$

Deze waarde van m in de vergelijking (1) gesubstitueerd, geeft:

$$V = 490,11 \text{ el.}$$

In de vergelijking (2) gesubstitueerd, geeft zij:

$$V = 490,15 \text{ el.}$$

Deze snelheden zijn dus op 0,04 el na aan elkander gelijk.

De substitutie van m in de vergelijking (1) en (2), heeft de volgende uitdrukkingen opgeleverd, die toegepast zijn bij de berekening der andere snelheden.

Bij de proeven met den afstand van 27,16 el van den door te snijden draad tot de raamvormige schijf:

$$\log V = 1,4598578 - \log t.$$

Bij de proeven met den afstand van 55,56 el, als boven:

$$\log V = 1,5642655 - \log t.$$

De volgende tafel geeft het overzicht der verkregene uitkomsten:

Benaming van het kanon.	Afstand tusschen de door te snijden draden; in Ned. ellen (mètres).	Gemiddelde aanvankelijke snelheden van elk tiental schoten; in Ned. ellen (mètres).				Gemiddelde afwijkingen der aanvankelijke snelheden; in Ned. ellen (mètres).				Ordinaten van het gemiddeld schot, gemeten in de raamvormige schijf; in Ned. strepen (millimètres).				Verticale gemiddelde af- wijking, met betrekking tot de gemiddelde ordinaat; in Ned. strepen (millimètres).				<i>Aanmerkingen.</i>	
		1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4		
		Korte 6 Ponder.	27,16 33,36	494,29 496,13	493,41 490,85	485,57 490,19	487,29 483,72	7,2 5,4	6,7 7,7	7,2 5,5	5,3 4,9	277 246	277 233	274 241	269 233	20 29	13 23		34 39
Lange 6 Ponder.	27,16 33,36	522,43 537,23	515,50 523,78	510,79 518,61	508,91 517,12	3,1 9,1	6,8 13,1	8,6 12,3	5,9 8,2	210 126	230 143	207 137	233 154	28 28	40 15	62 13	50 31		
Gemiddelden van 20 schoten.	Korte 6 Ponder. Lange id.	493,22 529,83	492,22 520,64	487,88 514,70	485,50 513,01														

Algemeene gemiddelde aanvankelijke snelheid bij het lang kanon 519,54.

Idem

Idem

bij het kort kanon 490,18.

Vershil . . . 29,36.

IV. BEOORDEELING DER UITKOMSTEN.

Elke horizontale lijn dezer tafel bevat de uitkomsten van veertig kanonschoten, gedaan onder volkomen gelijke omstandigheden, voor zooverre ieder der vier verschillende wijzen van laden betreft. Men moet dus in die horizontale lijnen de uitwerkingen vergelijken, door de verschillende wijzen van laden opgeleverd.

Beschouwen wij eerst de aanvankelijke snelheden.

Het schieten met den lossen of onopgeklosten kogel, heeft eene mindere aanvankelijke snelheid opgeleverd dan het schot met den opgeklosten kogel. Wij schrijven zulks daaraan toe, dat de gassen gemakkelijker tusschen den kogel en de wanden der ziel ontsnappen, dan tusschen deze laatste en het opgekloste projectiel. De bolvormige gedaante des kogels begunstigt mede deze ontsnapping van het gas door de bovenbedoelde halve maanvormige opening, ofschoon overigens het door deze oorzaken ontstaande verlies van snelheid zeer gering moet zijn, aangezien door het bezigen van den houten klos de snelheid van den kogel slechts weinig aangroeit.

De papieren klos oefent op de snelheid van het projectiel een veel aanmerkelijker invloed uit dan den houten. Waarschijnlijk zal de papieren klos, door het gas tegen het projectiel gedrukt wordende, zich ook gedeeltelijk tusschen dit laatste en de wanden der ziel plaatsen, waardoor de speelruimte kleiner wordt. Het is genoegzaam bekend, in welke mate eene vermindering van speelruimte de uitwerking van de lading doet aangroeijen. Vol-

gens PROBERT gaat in den 24 Œ een vierde gedeelte der aanvankelijke snelheid van het projectiel door de speelruimte en het zundgat verloren.

De kogel, verbonden met een papieren klos en voorzien van een kabelgaren prop, heeft eene kleinere aanvankelijke snelheid verkregen dan die met den papieren klos, doch zonder prop geladen; deze laatste vermindert dus de snelheid, wanneer hij gelijktijdig met den papieren klos gebruikt wordt. De prop kan de snelheid van het projectiel alleen dan doen verminderen, wanneer hij de beweging in de ziel van het stuk vertraagt, *met eene kracht die genoegzaam is om de vermeerdering van arbeid der beweegkracht buiten werking te stellen, die uit de vermeerdering van den weêrstand zou ontstaan.*

Deze uitkomsten stemmen overeen met die, verkregen in 1849, toen men bij de polygoons-oefeningen van Braschaet eene proef nam met een pas ontworpen en ruw bewerkt electro-ballistisch toestel; maar daar men toen slechts twee ladingswijzen beproefde, te weten: de kogel met houten klos en de kogel met papieren klos en den kabelgaren prop, vermeende men aan den prop eene vermeerdering van aanvankelijke snelheid te kunnen toeschrijven, die met der daad alleen door den papieren klos veroorzaakt werd.

De lange 6 Œ heeft gemiddeld 29,56 el meer aanvankelijke snelheid opgeleverd dan de korte 6 Œ . De uitwerking van den prop schijnt grooter te zijn bij het lange dan bij het korte kanon.

Ter betere bepaling van de denkbeelden nopens het belang dat men hechten moet

aan den invloed door de wijze van laden op de gemiddelde aanvankelijke snelheid uitgeoefend, zullen wij de dragten berekenen van het vizierschot, die met de grootste en de kleinste der gevondene aanvankelijke snelheden zouden verkregen worden.

Bij het kort kanon is de kleinste aanvankelijke snelheid 484 el, en is zij verkregen met het bezigen van den onopgeklosten kogel; de grootste aanvankelijke snelheid is 496 el, en waargenomen bij den kogel voorzien met papieren klos.

Wat het lang kanon aangaat, is de kleinste aanvankelijke snelheid 509 el en de grootste 587, verkregen met dezelfde ladingen als boven bij het kort kanon zijn vermeld.

Men zal ook de dragt berekenen van het vizierschot, welke men verkrijgen zou met de gemiddelde aanvankelijke snelheden, door ieder der beide kanonnen opgeleverd.

Voor kleine elevatiën of laag bestrijkende schoten, wordt de vergelijking van de kromme lijn:

$$y = x \left(\tan \phi + \frac{1}{4mh \cos^2 \phi} \right) - \frac{(e^{2mx} - 1)}{8m^2 h \cos^2 \phi} \quad (4)$$

en heeft men voor het onderhavige geval:

$$\phi = 1^\circ, \quad m = 0,001, \text{ en}$$

$$V = \begin{cases} 484 \text{ de minste snelheid} \\ 490 \text{ } \text{gemidd. algem. snelheid} \\ 496 \text{ } \text{grootste snelheid} \\ 509 \text{ } \text{minste snelheid} \\ 520 \text{ } \text{gemidd. algem. snelheid} \\ 537 \text{ } \text{grootste snelheid} \end{cases} \begin{cases} \text{kort} \\ \text{kanon.} \\ \\ \text{lang} \\ \text{kanon.} \end{cases}$$

wordende verder gesteld:

$$g = 9,81 \text{ en } h = \frac{V^2}{2g}$$

De ontwikkeling van de exponentiale functie e^{2mx} is:

$$e^{2mx} = 1 + 2mx + \frac{4m^2x^2}{1.2} + \frac{8m^3x^3}{1.2.3} + \dots$$

Het zal voldoende zijn de vier eerste

termen dezer ontwikkeling te bezigen, daar $m^3 = 0,000000001$ wordt.

Door in de vergelijking (4), in plaats van e^{2mx} zijne ontwikkeling te stellen, $y = 0$ te nemen, en uit de vergelijking x op te lossen, die alsdan in geene hoogere magt dan de tweede voorkomt, verkrijgt men:

$$x = \frac{-3 \pm \sqrt{(9 + 48mh \sin 2\phi)}}{4m} = \frac{-3 \pm \sqrt{(9 + 0,048h \sin 2^\circ)}}{0,004}$$

Door aan h achterevelig de verschillende waarden te geven die overeenkomen met die van V , verkrijgt men voor x , of voor de dragten van het vizierschot, de volgende waarden:

Voor de snelheid v. 484 el is de dragt 596 el 793 passen.

>	>	>	>	>	>	>	>	>	>
>	>	>	>	>	>	>	>	>	>
>	>	>	>	>	>	>	>	>	>
>	>	>	>	>	>	>	>	>	>
>	>	>	>	>	>	>	>	>	>
>	>	>	>	>	>	>	>	>	>

Deze dragten wijken niet veel af van die welke men bij de schietoefeningen verkrijgt; zij zijn evenwel iets grooter, en dat moest zoo zijn, daar men zich bij de proeven van nagenoeg nieuwe kanonnen bediend heeft, en van projectielen, die zooveel mogelijk met het groote keuringsmal overeenkwamen, en eindelijk nog van nieuw buskruid, dat bij den proefmortier eene worpsverheid van 250 el opleverde.

Het blijkt alzoo dat het bezigen van den papieren klos de dragt van het vizierschot, bij het 6 \bar{u} veldkanon met 50 passen, doet aangroeijen en die van het lang kanon van hetzelfde kaliber alsdan 75 passen toeneemt.

Dit voordeel van den kogel met papieren klos, boven den onopgeklosten kogel, zou eveneens opgemerkt worden bij het vergelijkken der dragten van eerstbedoelden

kogel en die van den kogel met houten klos, aangezien deze klos de aanvankelijke snelheid slechts luttel vermeerderd.

Alhoewel er geen bepaalde of vaste wet schijnt te bestaan, volgens welke de vermeerdering der aanvankelijke snelheden uit de grootere lengte der ziel van het kanon is af te leiden, neemt men echter vrij algemeen aan, dat die snelheden toenemen in reden van de $\sqrt[3]{}$ vier lengten.

Wij hebben gevonden dat de algemeene gemiddelde aanvankelijke snelheid van den kogel, uit den korten 6 \mathfrak{L} geschoten, 490 el bedraagt, en die van den kogel uit den langen 6 \mathfrak{L} , 520 el; de lengte der ziel dezer stukken is respectievelijk 1,528 el en 2,485 el. Om de wet van aangroeiing der aanvankelijke snelheid af te leiden, zullen wij stellen

$$490 : 520 :: \sqrt[3]{1,528} : \sqrt[3]{2,485},$$

waaruit

$$x = \frac{\log \frac{2,485}{1,528}}{\log \frac{520}{490}} = 8,1.$$

Wij kunnen gemakkelijk onderzoeken of deze gevonden wet beter overeenkomt met de practische uitkomsten der schoten, met de 6 \mathfrak{L} veld- en belegeringkanonnen gedaan, dan die der $\sqrt[3]{}$. Nemen wij tot dat einde de snelheid van het uit den korten 6 \mathfrak{L} geschoten projectiel aan als naauwkeurig, en stelle men zich voor met deze snelheid, volgens de wet der $\sqrt[3]{}$, de snelheid van den kogel, met het lang kanon geschoten, te vinden, dan wordt:

$$490 : x :: \sqrt[3]{1,528} : \sqrt[3]{2,485},$$

waaruit $x = 555$ el.

De vizierschotsdragt van den korten 6 \mathfrak{L} (bij eene aanvankelijke snelheid van

490 el), is bevonden 815 passen. Dezelfde berekening makende met de snelheid van 555 el, zoo als met die van 490 el geschied is, bevindt men dat de wet der $\sqrt[3]{}$ tot eene dragt van 975 passen zou leiden; er zou dan een verschil van 160 passen bestaan tusschen de vizierschotsdragten van den langen en van den korten 6 \mathfrak{L} . De vroeger afgeleide uitkomsten beantwoorden dus veel beter aan de dragten, bij de schietoefeningen waargenomen.

Wij merken nog op dat diezelfde bedoelde uitkomsten vrij wel overeenkomen met die van Hurrox, bij zijne proeven van 1791 verkregen. (Zie zijne *Nouvelles expériences d'artillerie*, p. 69.)

Tot dus verre hebben wij de uitkomsten der onderhavige proeven alleen beschouwd met betrekking tot de grootte der gemiddelde aanvankelijke snelheden; maar indien deze waarde eenen belangrijken invloed uitoefent op de uitwerking der schoten, is ook onbetwistbaar de regelmatigheid der aanvankelijke snelheden van een groot belang, en het is dus in dit opzigt dat wij thans de verkregen uitkomsten zullen moeten onderzoeken.

De vroeger opgemaakte tafel wijst de gemiddelde afwijkingen der aanvankelijke snelheden aan. Die gemiddelde afwijkingen zijn verkregen door het bedrag der verschillen, tusschen de gemiddelde snelheid en de snelheid van ieder schot bevonden, door het aantal der schoten te deelen.

De gemiddelde afwijking der aanvankelijke snelheden strekt tot maatstaf van de meer of mindere regelmatigheid dezer snelheden; zij zou verdwijnen, indien al de aanvankelijke snelheden onderling gelijk waren.

Uit de gezamentlijke waarden, voorkomende in de 7de, 8ste en 9de kolom van de meer genoemde Tafel, kan men het volgende afleiden:

Wat de regelmatigheid aangaat der aanvankelijke snelheden, heeft de onopgekloste kogel voordeeliger uitkomsten gegeven dan de schoten met opgekloste kogels.

Onder de met opgekloste kogels gedane schoten hebben die met den papieren klos, zonder kabelgaren prop, meer geregelde snelheden opgeleverd dan de andere beproefde wijzen van laden.

De schoten met papieren klos en kabelgaren prop, alsmede die met den houten klos, hebben ten opzichte der aanvankelijke snelheden de minste regelmatigheid opgeleverd; beide deze ladingswijzen kunnen in dit opzicht op dezelfde lijn worden gesteld.

De onregelmatigheid der aanvankelijke snelheden schijnt dus met het meer zamengestelde in de wijze van laden toe te nemen; iets dat zeer natuurlijk is, daar die meerdere zamengesteldheid de kans vermindert, dat, voor ieder bijzonder schot, al de onderscheidene bestanddeelen der lading zich volkomen in dezelfde omstandigheden zullen bevinden (1).

Verder blijft nog over het onderzoeken van de hoogte der gemiddelde schoten, en der gemiddelde verticale afwijkingen.

De ordinaten of hoogten der schoten zijn niet regelmatig genoeg, om daaruit

(1) Wij houden inderdaad de lading met den kogel aan een houten klos vastgehecht, door middel van aangespijkerde blikken kruisen, voor meer zamengesteld dan die met den kogel aan den papieren klos verbonden, door middel van vastgeplakte katoenen kruisen.

nuttige gevolgtrekkingen te kunnen afleiden. Wij merken evenwel op, dat deze hoogte minder is bij de schoten uit het lang kanon, dan bij die uit het kort kanon gedaan; waarschijnlijk heeft dus bij het eerste eenen zeer kleinen declinatiehoek bestaan, onderstellende dat met het kort kanon in de horizontale rigting geschoten is. Deze omstandigheid zou eene kleine vermindering ten gevolge gehad hebben, voor de snelheid der projectielen uit het lang kanon geschoten. Misschien ligt de oorzaak van het hier bedoelde verschil in eene verandering van teeken voor de waarde van den hoek der laatste botsing in den vuurmond, welk teeken positief zou zijn voor het kort, en negatief voor het lang kanon.

Door bij ieder opvolgend schot de wijze van laden te veranderen, hebben wij, bij het bepalen der gemiddelde verticale afwijkingen, de naauwkeurigheid der te verkrijgene uitkomsten onafhankelijk gemaakt van die der hoogte van het gemiddeld schot. De zoo even opgemerkte onregelmatigheid in de hoogte der gemiddelde schoten zal ons derhalve niet beletten juiste gevolgtrekkingen af te leiden bij het beschouwen der uitkomsten, vervat in de vier laatste kolommen der meermalen aangehaalde Tafel.

Deze gevolgtrekkingen zijn:

Dat de lading met *papieren klos* en *kabelgaren prop* de minst aanmerkelijke gemiddelde verticale afwijking geeft; dat die met *houten klos* de grootste afwijking geeft, en dat de lading met *papieren klos* (zonder kabelgaren prop) de voorkeur verdient boven die met den onopgeklosten kogel.

Ten einde de denkbeelden beter te bepalen opzigtelijk het belang der gemiddelde verticale afwijkingen, zullen wij onderzoeken welken invloed deze afwijkingen op de dragt kunnen hebben. Wij zullen hierin kunnen slagen door het berekenen der dragt van den korten 6 w^r met de gemiddelde aanvankelijke snelheid van 490 el, den schootshoek ϕ achtervolgelijk gelijk stellende aan 0 , aan $1'54''$ en aan $7'50''$. Deze beide laatste schootshoeken komen overeen met de gemiddelde afwijkingen van 15 strepen (de kleinste) en 62 strepen (de grootste). Wij onderstellen namelijk dat het projectiel, de raamvormige schijf betreffende (op den afstand van 27,16 el), zich in denzelfden toestand zal bevinden als wanneer het de monding had verlaten, onder een schootshoek, waarvan de gemiddelde verticale afwijking de tangens voorstelt, de straal gelijk zijnde aan den afstand op welken het kanon van de genoemde schijf verwijderd is. Deze onderstelling komt dus hierop neêr, dat men aanneemt, dat de gemiddelde afwijking geheel en al is toe te schrijven aan de laatste botsing des kogels in den vuurmond.

Wij maken dus op nieuw gebruik van de vergelijking der kromme lijn:

$$y = x \left(\tan \phi + \frac{1}{4mh \cos^2 \phi} \right) \frac{(2mx + \frac{4m^2 x^2}{1.2} + \frac{8m^3 x^3}{1.2.3} + \text{enz.})}{8m^2 h \cos^2 \phi}$$

Daar in het onderhavige geval de groote juistheid der dragten niet veel afdoet, bepalen wij bij dit onderzoek ons tot de beide eerste termen $2mx + \frac{4m^2 x^2}{2}$ der ontwikkeling van $e^{2mx} - 1$.

Uit deze vergelijking x oplossende vinden wij:

$$x = h \sin 2\phi \pm \sqrt{(h \sin 2\phi)^2 - 4hy \cos^2 \phi} \dots (3)$$

De coëfficiënt m tot den weêrstand der lucht behoorende is alsnu verdwenen, en de waarde van x is in werkelijkheid die welke men regtstreeks verkrijgen zou, uit de vergelijking van de kromme lijn in het luchtledige.

De monding van het kanon op 1,10 el boven den grond onderstellende, zullen wij de afstanden zoeken waar de kogel de onderstelde horizontale grondlijn ontmoet.

Voor $\phi = 0$, $\sin 2\phi = 0$ en $\cos^2 \phi = 1$, wordt de waarde van x

$$x = \sqrt{-4hy},$$

welke waarde bestaanbaar zal zijn, aangezien y negatief is.

Wij hebben $V = 490$, $h = \frac{V^2}{2g} = 12258$,
 $y = -1,10$.

$$\phi = \begin{cases} 0 \\ 1'54'' \\ 7'50'' \end{cases}$$

De uitkomsten der berekening zijn dus de volgende:

Voor $\phi = 0^\circ$, is de schootsverheid 232 el of 309 passen.

Voor $\phi = 0^\circ 1'54''$ is de schootsv. 243 el of 326 passen.

Voor $\phi = 0^\circ 7'50''$ is de schootsv. 269 el of 393 passen.

Men ziet hieruit dat de waarde van de gemiddelde verticale afwijking een grooten invloed op de schootsverheid uitoefent, en dat eene wijze van laden welke de verticale afwijkingen beperkte, veel voordeeliger bij het gebruik zou zijn, al mogt zij vrij aanmerkelijke afwijkingen in de snelheden veroorzaken, dan eene andere wijze van laden, die regelmatiger snelheden en grootere verticale afwijkingen zou opleveren.

Om de uitkomsten onzer proeven te dezen aanzien behoorlijk te kunnen verklaren, willen wij, den wederstand der lucht daarbij in rekening brengende, de

dragten van den korten 6 \mathfrak{E} ' berekenen met de gemiddelde aanvankelijke snelheid van 490 el, onderstellende de gemiddelde afwijkingen als voren achterevoigelijk 13 strepen en 62 strepen. Deze afwijkingen komen respectivelijk voor bij het gebruik van den papieren klos met den kabelgaren prop, en bij dat van den houten klos. Het is vooral van belang deze twee wijzen van laden te vergelijken.

De gegevens zijn $V = 490$ el.

$$\varphi = \begin{cases} 1^\circ \\ 1^\circ 1' 34'' \\ 1^\circ 7' 30'' \end{cases}$$

$$m = 0,001.$$

De berekeningen gedaan zijnde zoo als vroeger bij het behandelen der aanvankelijke snelheden is aangewezen, geven de volgende uitkomsten:

Dragt, in de eerste onderstelling, dat er namelijk geene verticale afwijking bestaat 614 el of 813 passen.

Dragt, in de tweede onderstelling, dat namelijk de verticale afwijking 13 strepen bedraagt op den afstand van 27,16 el, en positief is met betrekking tot de hoogte van het gemiddeld schot . 625 el of 851 passen.

Dragt, in de derde onderstelling, de gemiddelde afwijking op 62 strepen aannemende 668 el of 891 passen.

Alzoo doet, in deze omstandigheid, de kleinste gemiddelde verticale afwijking, die van 13 strepen, de dragt 16 passen aangroeijen; terwijl de grootste verticale afwijking, die van 62 strepen, tot eene aangroeiing van 76 passen aanleiding geeft.

Men ziet uit de meer aangehaalde Tafel der verkregen uitkomsten, dat de kleinste gemiddelde snelheidsafwijking 5 el en de grootste 15 ellen bedraagt; deze afwijkin-

gen nu komen respectivelijk overeen met verschillen in de dragten van minder dan 10, en van ongeveer 50 passen. (Wij ontleenen deze laatste waarden aan de op Blz. 214 berekende dragten.)

De bovenstaande vergelijking tusschen de verschillende uitwerkingen der gemiddelde afwijkingen in aanvankelijke snelheid, en der gemiddelde verticale afwijkingen, bewijst ten duidelijkste dat binnen de grenzen der uitkomsten, door deze proeven verkregen, de afwijkingen in de bedoelde snelheden als van ondergeschikt belang moeten beschouwd worden, in vergelijking van de afwijkingen bij de schootshoeken waargenomen.

V. GEVOLGTREKKINGEN.

De uitkomsten en opmerkingen in het vorenstaande vermeld en ontwikkeld, leiden, gezamentlijk genomen, tot de onderstaande gevolgtrekkingen.

Beschouwt men de verschillende wijzen van laden bij die proeven onderzocht, met betrekking tot de trefkans die zij kunnen opleveren, dan moeten zij, naar de uitwerking, volgenderwijs gerangschikt worden:

1) De aanwending van den kogel bevestigd aan een *papieren klos*.

Van de drie ladingwijzen met klos, wordea bij deze de afwijkingen in aanvankelijke snelheid het meest beperkt. Zij verschaft eene grootere aanvankelijke snelheid dan de drie andere wijzen van laden, en is ten naastenbij even voordeelig als de lading met den kabelgaren prop, ten opzichte der regelmatigheid van de uitvaartshoeken.

2) Het laden met den kogel voorzien van den *papieren klos*, met *aanwending van den kabelgaren prop*. Deze wijze schijnt eenigzins voordeelijker dan de voorgaande, met betrekking tot de regelmatigheid der uitvaartshoeken; dit voordeel beteekent echter te weinig om te kunnen opwegen tegen het verlies van snelheid en de afwijkingen in aanvankelijke snelheid, die door het gebruik van den prop schijnen te ontstaan.

5) Het gebruik van den *onopgeklosten kogel*. Op de 5 andere wijzen van laden heeft deze het voordeel ten aanzien van de regelmatigheid der aanvankelijke snelheden; dit voordeel is echter niet groot genoeg om deze wijze van laden boven de reeds vermelde te verkiezen, daar zij voor deze moet onderdoen, zoowel ten aanzien van de regelmatigheid der uitvaartshoeken, als van de grootte der aanvankelijke snelheid.

4) Het laden met den kogel verbonden aan den *houten klos*. Deze wijze van laden geeft aanleiding tot eene mindere aanvankelijke snelheid dan het bezigen van den papieren klos; zij moet voor de drie andere wijzen van laden onderdoen, ten aanzien van de regelmatigheid der uitvaartshoeken; en ook wat de regelmatigheid der aanvankelijke snelheden betreft, is de lading met kabelgaren prop de eenige die minder gunstige uitkomsten geeft.

Het is van belang niet uit het oog te verliezen, dat men twee kanonnen heeft gebruikt die in zeer goeden staat waren. Indien de schoten waren gedaan met twee vuurmonden die reeds door het gebruik geleden hadden, dan zou vermoedelijk het

verkieslijke van de lading met kabelgaren prop boven de andere ladingswijzen, met betrekking tot de regelmatigheid der uitvaartshoeken, zich in veel grootere mate hebben doen opmerken. De lading met kabelgaren prop zou dan misschien den eersten rang hebben verkregen, en zou alsdan die met den onopgeklosten kogel vermoedelijk tot den laagsten rang teruggegaan zijn.

De uitwerking van den papieren klos is zeer opmerkelijk. De aanvankelijke snelheid neemt namelijk merkbaar toe, terwijl tevens de uitvaartshoeken meer regelmatig worden. Men moet uit een en ander opmaken, dat deze klos, onder de persing van het gas, zich uitzet, vóór dat het projectiel merkbaar verplaatst kan zijn, waardoor het verlies aan gas, als een gevolg der speelruimte, aanmerkelijk verminderd wordt, en bijgevolg eene vermeerdering ontstaat van de snelheid, gelijktijdig met eene vermindering van dat gedeelte van den arbeid der beweegkracht, waardoor het kogelleger wordt gevormd (1).

Men heeft in Frankrijk opgemerkt, dat bij het gebruik van den houten klos, het metaal rondom de lading wordt opgestuit of zamengedrukt, uithoofde die klos «het door de speelruimte veroorzaakte gasverlies vermindert (2),» en dit bezwaar bij die lading weggenomen door het verlengen der kardoos. Na hetgeen nopens den papieren klos is gezegd, zou men kunnen

(1) Wij nemen met de groote meerderheid der artilleristen, en tegen het gevoelen van LAMARTILLÈRE en eenige andere schrijvers aan, dat de vermindering der speelruimte de drukking doet afnemen door welke het kogelleger ontstaat.

(2) PIERRET, *Cours d'artillerie*, p. 90.

verwachten dat het gebruik daarvan eene dergelijke, ja nog sterkere werking te weeg bracht, welke men zou moeten voorkomen, 't zij door de lading nog meer te verlenigen, 't zij door de hoeveelheid buskruid te verminderen. Wij gelooven echter niet dat men tot deze hulpmiddelen toevlugt behoeft te nemen, aangezien de papieren klos, uithoofde zijner doordringbaarheid, de ruimte vergroot welke het gas in de eerste oogenblikken der ontbranding van het buskruid kan innemen, en alzoo hetzelfde nut oplevert als eene verlengde lading.

Zeer kleine verschillen van speelruimte veroorzaken vergelijkenderwijs zeer groote verschillen in de snelheden; eene omstandigheid, waarvan men zich overtuigen kan door het nazien van de Tafel, voorkomende in de Fransche *Aide-mémoire* van 1844, p. 450. De door het gebruik van den papieren klos veroorzaakte snelheidsvermeerdering, moet dus niet het gevolg zijn van eene algeheele afsluiting der speelruimte, daar in dit geval die vermeerdering veel aanzienlijker zou zijn.

Indien de papieren klos te weeg brengt dat er minder aanslagen in de ziel zullen plaats hebben, zal men ook daarin nog eene oorzaak vinden van de vermeerdering der aanvankelijke snelheid, daar die aanslagen een gedeelte der levendige kracht van het projectiel wegnemen, dat des te aanmerkelijker is naarmate de hoek, waaronder de aanslag plaats heeft, grooter wordt, en de waarde van dien hoek ook gedeeltelijk afhangt van de grootte der kracht, door welke het kogelleger zou gevormd worden.

De tegenstand door den kabelgaren prop

voortgebracht, vermindert de snelheid van het projectiel, en deze uitwerking kan niet plaats vinden zonder tevens bij het buskruidgas eene aanzienlijke vermeerdering van spanning te doen ontstaan. Eene zekere vermeerdering van den weêrstand door het projectiel tegen de verplaatsing geboden, kan de aanvankelijke snelheid vermeerderen, door aanleiding te geven tot eene meer volkomene werking van de beweegkracht. Indien deze weêrstand aangroeit, kan hij eene zoodanige waarde verkrijgen, dat de vermeerdering van de beweegkracht, tot welke hij aanleiding geeft en de vertragende kracht die hij aan de beweging van het projectiel tegenstelt, met elkander evenwigt maken; deze grens te buiten gaande, moet elke weêrstandsvermeerdering ten slotte de aanvankelijke snelheid doen verminderen. De weêrstand, door den kabelgaren prop bewerkt, schijnt de hier bedoelde grens reeds te overschrijden.

Het is nog de vraag, of de gunstige werking van den kabelgaren prop op de juistheid van het schot, eene werking, die vooral van belang schijnt bij reeds meer of min beschadigde kanonnen, in voldoende mate voordeelig is, om tegen de schadelijke uitwerking op te wegen, die op den vuurmond moet worden voortgebracht, door den weêrstand van den prop tegen de beweging van het projectiel. Deze proeven geven hieromtrent geene de minste inlichting.

VI. BIJZONDERE PROEFNEMING.

Na den afloop der proeven heeft de commissie gebruik gemaakt van drie ladingen

en drie kogels met houten klossen voorzien, die overgebleven waren, om met den korten 6te drie schoten te doen, met eene lading van $\frac{1}{4}$ kogelzwaarte (0,75 Ned. p.), ten einde daardoor eene belangrijke inlichting te verkrijgen.

De gemiddelde aanvankelijke snelheid dezer drie schoten is geweest 420 el, terwijl die, verkregen met dezelfde ladingswijze en eene lading van $\frac{1}{3}$ kogelzwaarte, 488 el bedraagt, zooals hiervoren is vermeld.

Men ziet dat de afwisselingen der gemiddelde snelheden, voortspruitende uit de verschillende wijzen van laden, zeer

klein zijn, in vergelijking met die welke het gevolg zouden zijn van veranderingen in de ladingen, binnen de grenzen van $\frac{1}{3}$ tot $\frac{1}{4}$ kogelzwaarte.

Deze uitkomsten komen overigens vrij goed overeen met de wet van evenredigheid der snelheden, volgens welke zij zich zouden verhouden als de vierkantswortels der ladingen (voor de ladingen die minder bedragen dan de helft van het maximum. Fransche *Aide-mémoire*, p. 650).

Luik, 5 Januarij 1851.

De President der commissie,

DELOBEL,

Luit.-kolonel, Directeur der
pyrotechnieke school.

De Rapporteur,

NAVEZ,

Kapitein der artillerie.

B.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1825 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(Vervolg van N°. 4.)

XIV.

GEBEURTENISSEN IN KADOE EN OP DE OVERIGE
OORLOGSTOONEELEN GEDURENDE DEN REGEN-
TIJD VAN 1826 OP 1827.

In Kadoe had men na de korte rust in
de tweede helft van September genoten,

weder handen vol werks gehad ter beteu-
geling der opstandelingen die nog voor het
einde der maand de distrikten Minoreh en
Probolingo overstroomden. De kolonel
CLEERENS stelde zich den 5^{den} October in
beweging om de brandals uit eerstgenoemd
distrikt te verdrijven, en met dezen togt

begon voor hem en voor de mobiele kolonne, welke hij in de hoofdplaats van Kadoe ter zijner beschikking hield, eene aaneenschakeling van moeilijkheden. Het is ons niet mogelijk alles te verhalen wat door hen verrigt werd tot het opzoeken, verjagen en vervolgen van den vijand, te meer, daar het hun niet mogt gelukken dezen in eenig belangrijk gevecht te wikkelen. Ofschoon de opstandelingen telkens op eene andere plaats moesten aangevallen worden, namen zij ook telkens de vlugt bij het verschijnen der onzen. Wij zullen dus slechts melden dat CLEERENS met zijne kolonne, alleen in de maand October, gedurende negentien dagen in beweging was en dat de maand November voor hem en de zijnen alles behalve in werkeloosheid verliep. Wij zullen daarbij doen opmerken dat de Westmoesson reeds was ingevallen; dat de zwaarste regens derhalve onophoudelijk nederplasten; dat de kleine riviertjes, die men zoo veelvuldig moest overtrekken, vaak tot stortvloeden waren aangegroeid, en dat de nachten, wanneer men van Magelang afwezig was, gestadig op bivak werden doorgebracht (1).

Indien de lezer dit alles overweegt, zal hij erkennen dat het niet dan onder veel inspanning van geest en ligchaam, onder het lijden van velerlei ontberingen en het

trotseren van gevaren kan geweest zijn, dat men in Kadoe het begin der maand December bereikte; toen evenwel zag de militaire bevelhebber CLEERENS zich zoo goed als de resident VALK beloond voor een aantal teleurstellingen, door het welslagen eener poging, die reeds voor lang beraamd en met ijver doorgezet was.

Reeds voor wij den togt naar Dixo verhaalden, maakten wij melding van de onderhandelingen waarin de vijandelijke Prins MANGKOE-DI-NINGRAT met de Nederlanders getreden was; die onderhandelingen, sedert afgebroken, waren door den resident VALK hervat, en wel met dien uitslag, dat MANGKOE-DI-NINGRAT zich den 1sten December plegtig aan Sultan SEPOE en de Nederlandsche regering onderwierp. Die onderwerping greep plaats te Plendigang, werwaarts de resident VALK en de kolonel CLEERENS met zijne geheele kolonne zich te dien einde begeven hadden. De Prins was kleinzoon van SEPOE, en zijn vader had dien Vorst in zijne ballingschap naar Amboina gevolgd en was daár overleden; vóór de onlusten was MANGKOE-DI-NINGRAT slechts Tommongong en droeg den naam van MANGKOE-WIDJOJO. De voorwaarden waarop hij in onderwerping kwam waren, dat hij zijnen tegenwoordigen graad en den titel van Pangerang-Adipatti, hem door DIEPO-NEGORO geschonken, zou behouden; dat ook zijne broeders, wanneer zij genegen mogten wezen de zijde der opstandelingen te verlaten, in hunne nieuw verworven titels zouden blijven gehandhaafd en dat het lijk van zijnen vader van Amboina naar Java zou worden overgebracht. Al deze voorwaarden werden toegestaan, en voor

(1) Ook de resident VALK was bij sommige dier togten tegenwoordig, welke ook nu en dan door majoor DE PERON werden aangevoerd. Loffelijk hebben zich daarbij gedragen de kapitein MESS der infanterie en de ritmeester DE BURBURE met den luitenant VAN DER KLUFT der ruitery. Onder de verliezen aan den vijand toegebracht behoort dat van Tommongong KERTO-NEGORO, die in het laatst van November bij Goenong Gowu sneuvelde.

en na getrouwelijk vervuld. MANGKOE-DI-NINGRAT schaarde zich niet alleen voor zijnen persoon onder onze banieren, maar ook de magt waarmede hij de Nederlanders zoolang bestookte volgde hem, en keerde hare wapens onmiddellijk tegen de opstandelingen (1).

DIEPO-NEGORO scheen zeer verbolgen te zijn over dezen afval, welke zoo kort volgde op het sneuvelen van KERTO-NEGORO, eenen aanvoerder dien hij zoodanig op prijs stelde, dat hij den kogel bewaarde welke zijnen dood had veroorzaakt. Zijne benden begaven zich van heinde en ver naar Kadoe en vestigden zich hoofdzakelijk in Probolingo en Minoreh, het zuiden en zuidwesten der residentie. Het bleek duidelijk zijn voornemen te zijn zich te wreken, en zoodoende tevens aan de onzen te bewijzen dat hij nog over eene belangrijke magt kon beschikken. Ter verijdeling zijner pogingen stelde CLEERENS zich den 14^{den} December uit Magelang in beweging, gevolgd door zijne mobiele kolonne en MANGKOE-DI-NINGRAT met 200 man zijner benden, die meest allen van geweren voorzien en vrij goed geoefend waren. Hij ontmoette den vijand den 15^{den} ten

zuiden van Minoreh en dreef hem op de vlugt. Den 16^{den} en 17^{den} zette hij zijn togt over Krassak naar Kamidjoro voort, maar kon de opstandelingen niet meer tot staan krijgen. Daar hem zeer ongunstige berigten uit Probolingo gewerden, zag hij zich verplicht weder naar Magelang terug te keeren, waar hij na een vermoeijenden togt den 18^{den} aankwam (1).

Intusschen was er te Kalidjenking eene kolonne uit Djokjokarta aangekomen. Zoolwel de resident als de militaire bevelhebber van Kadoe, hadden reeds bij herhaling naar die hoofdplaats berigt gezonden van de gevaren, waarmede het gewest, aan hunne zorgen toevertrouwd, bedreigd werd, en in ieder dier berigten hadden zij tevens op het zenden van versterking aangedrongen. De opperbevelhebber bevond zich destijds te Soerakarta, ten einde van daar naar Samarang te gaan, waar hij den Kommissaris-Generaal op diens reize door Java wilde ontmoeten; maar de kolonel COCHUS, kommandant der krijgsmagt te Djokjokarta en omstreken, had hem van den stand der zaken in het Kadoe-sche kennis gegeven en hem voorgesteld, in overeenstemming met het winter-oorlogsplan, de kolonne van Klatten naar Djokjokarta te doen oprukken, ten einde van daar ondersteuning aan Kadoe te kunnen geven. Ofschoon op dit voorstel nog geen antwoord was gekomen, besloot Cochus, bij het rijzen van den nood, met de hem

(1) De sterkte dier magt konden wij niet opsporen, er schijnen zich evenwel 200 à 250 geweren bij bevonden te hebben. Hare maandelijksche bezoldiging werd vastgesteld als volgt:

Pangerang MANGKOE-DI-NINGRAT	f 300.
Majoor WIRIO-DI-NINGRAT, kommandant van 's Prinsen troepen	» 70.
Tommongong DJOJO-DI-NINGRAT	» 50.
Zeven Tommongongs ieder	» 40.
Vier idem ieder	» 30.
Negen kapiteins ieder	» 25.
De Pradjoeirts ieder	» 5.
Daarenboven een katie rijst en $\frac{1}{10}$ katie zout per dag aan ieder pradjoeirt.	

(1) Op dien togt waren goede diensten bewezen door den kapitein MESS, de luitenant HUTSCHLER, ROOS, DUSAAR, VAN BYLANDT en RAAF en den sergeant LINKLAU der infanterie, benevens den kapitein HAUSTÄDT der artillerie.

eigene zelfstandigheid, de kolonne, welke hem op den 16^{den} December te Brambanam eene bezending levensmiddelen overgaf, met zich naar Djokjokarta te nemen, ten einde in staat te zijn den volgenden dag de zoo dringend gevorderde versterking naar Kadoe te zenden. Die versterking werd onder de bevelen van den majoor VAN DER WIJCK gesteld en kreeg last zich bij Kalidjenking neder te slaan, van daar het Probolingo-sche te beschermen en steeds in overeenstemming met CLEERENS te handelen. Zij bestond uit 550 man infanterie, 50 piekeniers, 50 ruiters, 2 veldstukken (2 ƒ^{rs}) en 20 pionniers.

Het verschijnen dier magt was voldoende den vijand voorloopig uit Probolingo te doen afdeinzen, zoodat CLEERENS al zijne aandacht op het zuidwestelijk gedeelte der residentie kon vestigen. Den 25sten December snelde hij derwaarts met eene kolonne, waarbij zich 400 geweren en twee ligte veldstukken (2 ƒ^{rs}) bevonden; hij sloeg zich ten zuiden van Minoreh neder en liet er een kampement voor zijne troepen inrigten. De majoor WIRIO-DI-NINGRAT stond met de benden van PRIJS MANGKOE-DI-NINGRAT te Kaliaboe.

Den 26sten ontving CLEERENS het berigt dat WIRIO-DI-NINGRAT aangevallen en uit zijne stelling verdreven was; hij rukte terstond met zijne beschikbare magt naar Kaliaboe, waar hij geen vijand zag; maar den weg volgende die over het gebergte naar Se-poeran leidt, stiet hij weldra op eene massa van 2000 opstandelingen, die hem in goede houding afwachtten, maar niettemin verslagen werden, zoodat WIRIO-DI-NINGRAT zich weder te Kaliaboe kon vestigen.

Den 31sten werd de vijand uit Sedjati, eene dessa nabij de benting van Boroboedho, verdreven, door de kapiteins VAN DEN BUSCH en MESS, welke die plaats van twee verschillende zijden aanvielen; maar den volgenden dag moest de geheele kolonne zich in beweging stellen tot eene onderneming, door welke de 1ste Januarij van het jaar 1827, niet alleen een gevaarvolle en vermoeijende, maar tevens een roemrijke nieuwjaarsdag werd voor CLEERENS en zijne troepen.

Die hoofdofficier, welke inmiddels den 29sten door 150 man infanterie van VAN DER WIJCK was versterkt geworden, had den 31sten berigt ontvangen dat DIEPO-NEGORO met 7 of 8 Pangerangs en eene hoogstaanzienlijke magt zich uit Bagleen over Kaliaboe noordwaarts wilde begeven, en dat zijne voorposten reeds te Goenong Tawang stonden. Onmiddellijk riep hij een deel der benden van MANGKOE-DI-NINGRAT tot zich en ging, na genoten nachtrust, den vijand te ontmoeten; toen hij den Goenong Tawang, een der voorheuvels van het gebergte Trajoemaas, genaderd was, zag hij de opstandelingen op diens breeden kruin geschaard; zij waren ongeveer 2000 man sterk en telden vele boelkio's met geweren. De weg naar boven liep in eene rechte lijn en bedroeg 1000 $\frac{1}{4}$ paal afstands; gedurende den opmarsch, die langzaam maar met orde geschiedde, was de kolonne bestendig aan 's vijands vuur blootgesteld, wat niet beantwoord werd; dit vuur was wel hevig, maar gelukkig slecht gerigt, zoodat het aan niet meer dan twee Europeanen ligte wonden veroorzaakte. De stoutheid der onzen deed den vijand

regtsomkeert maken; hij trok terug en ging zich vereenigen met eene tweede even sterke bende, die men thans op eene volgende hoogte ontwaarde. Op den top van den Goenong Tawang had CLEERENS een tamelijk ruim uitzigt, maar zoo ver zijn oog reikte zag hij regts- en links-achterwaarts van de stelling, thans door de opstandelingen bezet, niets dan vijanden; hij begrootte hunne geheele sterkte op 10,000 koppen, waarbij 7 à 800 boelkio's, ruim 1500 geweren en eene menigte lilla's. Deze ontzettende overmagt deed hem echter niet tot den terugtogt besluiten; hij liet zijne kolonne voorwaarts rukken. De helling van den weg was thans iets flauwer; kapitein MESS kreeg het bevel over eene voorhoede, bestaande uit eene kompagnie infanterie, welke in slagorde marcheerde, en een 2de onder kapitein HAUSTADT; dit stuk geschut was gedekt door een peloton Ambonnezen, onder luitenant RAAF en bleef door de vooruitmarcherende infanterie voor 's vijands oog verborgen. Zonder zich aan het woedend geschreeuw of het hevige vuur der opstandelingen te storen, naderde men hen al meer en meer; de infanterie opende zich regts en links, doch bleef grond winnen; het geschut, thans ruim baan hebbende, deed eenige wel gemikte en snel op elkaer volgende schoten, die geheele rijen in 's vijands dicht oengepakte drommen wegmaaiden; weldra werd het kanon door het infanterievuur ondersteund, en na weinige oogenblikken was ook de tweede hoogte genomen.

Maar de vijand trok wel terug, doch vlugtte niet, hij marcheerde naar een derden berg om zich daar alweder met eene bende opstandelingen te vereenigen, en ofschoon hij op deze wijze en door het toesnellen van verschillende andere hoopen brandals telkens in sterkte toenam, werd hij door kapitein MESS met evenveel moed, maar ook onder evenveel inspanning, nogmaals verdreven. Hij herzamelde zich evenwel voor de vierde maal, doch, was zijne hardnekkigheid groot, de volharding

der onzen was het niet minder; noch zijne overmagt, noch de tegenwoordigheid van DIEPO-NEGORO, die door MANGKOE-DI-NINGRAT zeer duidelijk herkend werd, belette der kolonne van CLEERENS, voorafgegaan door hare voorhoede onder MESS, voor de vierde maal tegen eene hoogte op te snellen en van daar de kern der rondom aanwezige vijandelijke benden voor goed te verdrijven.

Terwijl dit geschiedde ontving CLEERENS het bericht dat Kaliaboe was aangevallen door 2000 opstandelingen, die de nog overige troepen van MANGKOE-DI-NINGRAT van daar verdreven hadden. De luitenant DUSAAR werd met een peloton infanterie en 40 geweren van MANGKOE-DI-NINGRAT derwaarts gezonden; Kaliaboe was in de nabijheid gelegen en men kon van daar de hoogte zien die inmiddels na het verjagen van den vijand door de onzen bezet werd. Zoodra de opstandelingen in Kaliaboe dezen nieuwen tegenspoed der hunnen en de nadering van DUSAAR ontwaarden, trokken zij in eene zuidwestelijke rigting terug, en CLEERENS droeg hunne vervolging aan de benden van MANGKOE-DI-NINGRAT op.

Na het nemen der vierde hoogte liet CLEERENS nog eenige hoopen, die zich regts en links poogden te herzamelen, met kanon- of geweervuur uiteendrijven, en gelaste aan kapitein MESS — wiens detachement versterkt werd door twee pelotons infanterie, onder den luitenant ROOS en den kapitein DJAJANG-SOEDARA, van het bataillon Sumanappers — den vijand na te zetten tot Kamidjoro en daar zijn kampement te verbranden. Dit geschiedde en in den avond van dezen vermoeijenden, maar roemvollen dag, waren de troepen van CLEERENS en van MANGKOE-DI-NINGRAT in hunne stellingen te Minoreh en Kaliaboe teruggekeerd.

Den 2^{den} Januarij vernam CLEERENS dat DIEPO-NEGORO zijne magt te Kebongkliwoong herzamelde en een goed gedeelte daarvan onder KIALI-MODJO naar Gegerbadjing gezonden had, ten einde van twee zijden eenen nieuwen inval in Kadoo te beproeven. Hij besloot dit te beletten en

verzocht den majoor VAN DER WIJCK, die zich sedert 25 December te Blabak ophield, dewijl rondom Kalidjenking alles rustig was, zich daartoe met de rest zijner kolonne met hem te vereenigen. Dit geschiedde en den 4^{den} ging CLEERENS op marsch, ten einde die benden van DIEPO-NEGORO, welke zich onder zijne onmiddellijke bevelen te Kebongkliwoong ophielden, te doen verhuizen. Deze onderneming werd echter geheel vrijdeld door den geweldigen regen; reeds was men, na eenige kleine ontmoetingen met den vijand, tot in het gezigt van Kebongkliwoong genaderd, toen CLEERENS genoodzaakt was terug te keeren en dak voor zijne troepen te zoeken. Hij had voor twee dagen levensmiddelen bij zich, maar ruim een derde gedeelte daarvan was bij het overtrekken eener zeer gezwollen en wild stroomende beek verloren gegaan, bovendien was al het zout versmolten en geen enkele infanterie-patroon meer bruikbaar, dewijl zelfs de patroontasschen geheel van den regen doorweekt waren. Hij bragt den nacht in de dessa Toeban, vier palen noordelijk van Kebongkliwoong, door, en trok den 5^{den} naar Minoreh terug, daar hij met zekerheid vernam dat de magt van DIEPO-NEGORO intusschen eene achterwaartsche beweging gemaakt had. De majoor VAN DER WIJCK vestigde zich te Soemberang.

Zoodra aan den kolonel Cochius de tijding was geworden, dat VAN DER WIJCK zich met CLEERENS had vereenigd en in het Probolingo-sche derhalve geene mobiele magt meer aanwezig was, zond hij onmiddellijk den kapitein RIJNBENDE met eene kolonne naar Kalidjenking.

De Generaal DE KOCK evenwel, die zijn hoofdkwartier voorloopig weder te Soerakarta gevestigd en insgelijks berigt ontvangen had van VAN DER WIJCKS marsch naar Minoreh, wilde den hardnekkig aanvallenden vijand door iets stouts in verbazing brengen en gelaste dien ten gevolge aan den majoor DE LEEUW zich van Boejoelalie met zijne kolonne naar Kadoe in beweging te stellen.

De LEEUW ging den 5^{den} Januarij op marsch; hij was sterk 500 man infanterie, 54 pionniers, 2 veldstukken (2 6^{rs}) en 70 pieken; DEZENTJE, die bijzonder met deze landstreek bekend was, verzelde hem met een deel zijner Pradjoerits. Men ging over Koepo en Selo naar Djarak, in het hoogste gedeelte van het gebergte tusschen den Meraboe en den Merapi. Te Djarak was, tot bewaking van dien pas, onder toezigt van DEZENTJE, eene benting opgeworpen, waar nachtkwartier gehouden werd. Den 4^{den} vervolgde men den togt en daalde het gebergte weder af naar Sewoekan; DEZENTJE ging vooruit en had bij de aankomst van DE LEEUW reeds alles tot het nachtverblijf der kolonne in gereedheid gebragt; zoowel hij als DE LEEUW hadden in de nabijheid van Sewoekan de brandals terug moeten drijven van eene vervaarlijke djoerang, waarvan zij hen den overtogt wilden betwisten. Te Sewoekan werd een rustdag gehouden, en waarlijk dit zal niemand bevreemden die zich de moeite geeft dezen marsch op de kaart na te gaan. De weg is in het drooge seizoen een van de moeilijkste der wereld, en moet in den regentijd onbeschrijfelijke bezwaren opleveren; een boom en een ijzeren as van een der veldstukken, waren gedurende den marsch gebroken. Den 6^{den} maakte DE LEEUW met DEZENTJE eenen togt naar het Probolingo-sche; zij ontmoetten de opstandelingen te Sempon, dreven hen op de vlugt en lieten hen hevig vervolgen door kapitein d'ERREBAULD DE DUDZEELE. Al de omgelegen dessa's kwamen, ten gevolge van dit behaalde voordeel, in onderwerping; des avonds sloeg men zich weder te Sewoekan neer. Het verschijnen van DE LEEUW in die oorden, gepaard aan de tegenwoordigheid van RIJNBENDE, had de gewenschte uitwerking; na weinige dagen zag men in het distrikt Probolingo geen vijand meer, zoodat laatstgenoemde naar Djokjokarta werd terugontboden en ook DEZENTJE met zijne pradjoerits zich huiswaarts begaf.

Den 9^{den} Januarij stelde DE LEEUW zich

niettemin in beweging; hij marcheerde naar Blabak, waar hij den nacht doorbragt, en ging den 10^{den}, ten gevolge van ontvangen berigten, naar Trajem. Die benting, waarin kapitein TEN HAVE het bevel voerde, was den 9^{den} door overmagt allerehevigst aangevallen, en niet dan met veel moeite en volharding was het aan de bezetting gelukt den vijand te doen afdeinzen (1).

Toen DE LEEUW den volgenden dag derwaarts ging, ontmoette hij aan de overzijde der Pabelang nog eene sterke bende vijanden, die zich weder naar Trajem scheen te willen begeven, maar door hem verjaagd werd (2). Hij vernachtte te Trajem en ging, dewijl de opstandelingen uit die oorden geweken waren, over Kalidjenking weder naar Blabak terug. Dewijl er inmiddels uit Samarang versterking naar Kadoe was gezonden, werd de tegenwoordigheid van DE LEEUW er niet langer noodzakelijk geacht, en, na in den omtrek van Blabak nog eenige togten verrigt te hebben, vertrok hij den 13^{den} Januarij over Magelang en Ambarawa weder naar zijne vorige stelling te Boejoelalie.

Terwijl dit alles voorviel, was CLEERENS den 10^{den} uit zijn kampement bij Minoreh opgebroken, om zich andermaal naar den Goenong Tawang te begeven; de vijand was weder tot daár en zelfs tot in de nabijheid van Kaliaboe voortgerukt. Hij verdreef hem van dien berg, door even als op den 1sten, met zijne kolonne stout voorwaarts te gaan en 's vijands regter flank door een peloton infanterie, onder den luitenant Roos, te doen bedreigen. Van den top des Tawangs zond hij hem eenige kanonkogels na, verjoeg hem nog van eene volgende hoogte en bragt hem van daar geheel in verwarring door de

welgerigte schoten, die de luitenant der artillerie WENTZEL op hem deed lossen. De kapitein MESS met den luitenant DUSAAR vervolgden de opstandelingen nog eenigen tijd, maar de hevige regen belette van het behaalde voordeel een gewenscht gebruik te maken, zoodat men naar Minoreh terugkeerde. De vijand was dien dag 1500 à 2000 man sterk geweest en men had vele paarden bij hem opgemerkt; ook in vroegere gevechten had men waargenomen dat DIEPO-NEGORO begonnen was zich eene ruitery te vormen, maar tot nog toe had hij daarvan geen gebruik gemaakt.

Intusschen was de majoor VAN DER WIECK den 11^{den} met zijne kolonne van Soemberang over Blabak naar Kalidjenking gemarcheerd, ten einde na het vertrek van DE LEEUW voor de veiligheid van Probolingto te zorgen. Den 12^{den} kwam hij daar aan, en reeds den 15^{den} rukte hij uit om den vijand te gaan opsporen, die zich, naar luid van ingewonnen berigten, ten oosten der dessa Probolingto bevond. Na Probolingto doorgetrokken te zijn, wendde hij zich regts en stiet weldra op de voorposten der brandals, die op de, 5000 man sterke, hoofdmagt werden teruggeworpen. VAN DER WIECK liet hen aanstonds uit het kanon beschieten, en daarna in het front door eene kompagnie Europeanen en in de flank door eene kompagnie Madurezen aanvallen. Het geschut bleef dien aanval ondersteunen, welke in het front spoedig met den besten uitslag bekroond was, maar in des vijands flank meer weerstand vond. Eene sterke massa stelde zich daar tegenover de Madurezen op, die door den luitenant DE VOGEL werden aangevoerd; toen DE VOGEL zijn vuur geopend had, rukte zij vooruit en hield op ruim 20 schreden van de trompen zijner geweren halt, om dit vuur te beantwoorden; de brave Madurezen kweten zich echter van hunne taak als waren zij op het exercitie-veld; de vijand ging gelukkig te ordeloos en met te weinig kalmte te werk om hen veel te schaden, en toen hij na eene korte poos in verwarring aftrok, hadden de onzen slechts drie ligt

(1) Van de bezetting van Trajem was de kapitein BARENDZ, een Maduresche luitenant en 4 soldaten gewond. Het verlies des vijands moet hoogstaanzienlijk geweest zijn.

(2) Bij die gelegenheid onderscheidde zich kapitein D'ERREBAULD DE DUDZEELE, benevens de luitenanten BARBIER, WINTERSHOVEN en KASSA.

gewonden, terwijl 46 opstandelingen op het slagveld bleven liggen en een aantal anderen gekwetst of dood door hunne makers waren weggedragen; onder die dooden bevond zich een Tommongong en onder de gekwetsten de Adipatti OERAWAN. Het moeilijke terrein, waardoor reeds twee affuiten gebroken waren, en het ongunstige seizoen lieten niet toe den vijand hevig te vervolgen; niettemin werd hij nagezet tot Sewoekan, nadat een groot door hen opgeslagen kampement te Tegal-randoe verbrand was (1).

Den 14^{den} bleef de kolonne te Kalidjenking en den 13^{den} marcheerde zij naar Jamoes, wat in den asch gelegd werd nadat de vijand er uit verdreven was. Den 17^{den} ging VAN DER WIJCK nogmaals naar Jamoes en verbrandde nog eenige dessa's, welke tusschen die plaats en Trajem gelegen waren, ten einde zoodoende den vijand te beletten zich in de onmiddellijke nabijheid dier benting te blijven ophouden. De beide laatste togten hadden de Nederlanders veel buit bezorgd, doordien de opstandelingen in en om Jamoes alles hadden geborgen wat door hen in den laatsten tijd in het Kadoe-sche geroofd was.

Al deze goed geslaagde krijgsvrtingen hadden des vijands overmoed doen bedaren en hem van het vermeesteren der residentie Kadoe doen afzien. DIEPO-NEGORO trok zich naar Loano terug en ondernam gedurende de eerste weken in die oorden niets meer wat eenige vermelding verdient.

Zijne tegenspoeden hadden zelfs den afval ten gevolge van nog eenige hoofdaanvoerders, die daartoe reeds sedert geruimen tijd door den resident VALCK waren aangespoord geworden; de Pangerangs SOERIO-MATARAM en PRANG-WEDONO, broeders van MANGKOE-DI-NINGRAT, kwamen zich den 19^{den} Januarij aan CLEERENS onderwerpen (1). Die werkeloosheid des vijands had voor de onzen eene zeer gewenschte rust ten gevolge; het seizoen was nog steeds ongunstig en de Cholera-morbus vertoonde zich hier en daar op eene verontrustende wijze, zoodat ook zij hunne ondernemingen zooveel doenlijk beperkten en zich bepaalden tot kleine togten en uitvallen, door de bezettingen onzer schansen verrigt (2).

De veiligheid van Kadoe werd bovendien meer en meer verzekerd door het bouwen eener benting te Djamboe, in het gebergte van dien naam, aan den weg van Magelang naar Samarang, en door het opslaan van kampementen onder het geschut der schansen van Kalidjenking en Tempel. Door het eerste hoopte men een einde te maken aan de ongeregeldheden en gewapende roofpartijen, welke in dat gedeelte van Kadoe zoo menigvuldig plaats grepen; en door het laatste had men altijd gereede en tegen het weder beschuttende verblijven voor kolonnes, die in het zuiden der residentie moesten manoeuvreren. Ook bij Soembrang werd een kampement ingerigt, wat in het laatst van Februarij door 80 ruiters betrokken werd.

(1) De flankeur LOOTJ, van de compagnie Europeanen, nam dien dag een vijandelijk vaandel en de Radeen PRAWIRO-DI-POERA, die zich met eenige landzaten bij VAN DER WIJCK had aangesloten, werd het paard gedood wat hij bereed.

(1) Hun werd eene bezoldiging van f 200 's maands toegelegd.

(2) Onder de laatsten verdient vooral gemeld te worden die van den luitenant VAN KEMPEN uit Boroboedho, in den nacht van den 20sten op den 21sten Januarij.

AAN DE REDACTIE VAN DEN MILITAIRE-SPECTATOR.

Bij gelegenheid der laatste bevorderingen bij het leger de naam en ranglijst van 1854 in handen nemende, bekreop mij den lust

om eens eene vergelijking te maken tusschen de bevorderingen welke in de verschillende wapens waren geschied, ten

einde te zien of het waarheid is, dat de artillerie boven de andere wapens is bevoordeeld, zoo als mij dikwerf door kameraden uit de infanterie werd verzekerd, en welk gevoelen ook hooger geplaatste personen, zooals men zegt, zouden deelen. Hiervan zijn de navolgende twee staten het uitvloeisel, gevolgd door eene vergelijking tusschen den generalen staf, de infanterie, kavallerie, artillerie en genie, die klaarblijkelijk aantoont dat mogt ooit het wapen der artillerie bevoordeeld zijn geweest, dit dan toch zeker nu het geval in 't geheel niet is, integendeel blijkt dat het wapen

der artillerie op eene in 't oog loopende wijze bij de andere wapens achterstaat.

Ik heb hierbij nog eene lijst gevoegd, bevattende den ouderdom van den oudsten en jongsten van jaren in elken rang, alsmede den gemiddelden ouderdom, waaruit men wel zal ontwaren dat jeugd geen hinderpaal tot bevordering zal zijn.

Met dit in Uw geacht blad te willen opnemen, zoude daardoor zeer verpligt worden

Een artillerist.

. . . 15 Nov. 1851.

ARTILLERIE.

Aanstelling tot		Benoeming tot artillerie-officier.	
4 Kolonels	1840	1	1805
	1842	1	1808
	1843	1	1812
	1849	1	1814
		4	
6 Luitenant-Kolonels	1842	1	1812
	1843	4	N ^{os} . 1, 2 en 4 van 1814, N ^o . 3 van 1813.
	1844	1	1814
		6	
15 Majoors	1841	6	4 van 1814 en 2 van 1815.
	1842	4	N.1 v.1814, N.2 v.1817, N.3 v.1818, N.4 v.1815.
	1843	1	1813
	1844	1	1815
	1846	1	1817
	1847	1	1815
	1848	1	1815
		15	
75 Kapiteins	1830	2	1815
	1831	1	1815
	1832	6	5 van 1815 en 1 van 1816
	1833	4	1817
	1834	2	1817
	1836	4	1818
	1837	10	1818, 1820 en 1821
	1839	3	1821
	1841	5	1821 en 1822
	1842	10	1822 tot 1826
	1843	3	1823
	1845	2	1823 en 1824
	1846	5	5 van 1825 en 1 van den trein 1827
	1847	3	1825 en 1826
	1848	9	1826
	1851	4	1826 en 1827
	1833	2	1814 en 1815; Moozer en Harst bij bijzondere besluiten.
		75	

Aanstelling tot		Benoeming tot artillerie-officier.	
174 Luitenants	1827	4	97 zijn 1 ^{ste} luitenants.
	1828	9	
	1830	21	
	1831	19	
	1832	16	
	1833	6	
	1834	11	
	1836	11	
	1836	1	
	1837	10	
	1839	20	
	1840	8	
	1841	6	
	1842	7	
	1843	7	
	1844	4	
	1845	7	
1846	3		
1847	3		
1848	1		
	174	77 zijn 2 ^{de} luitenants.	

Jaartallen van de aanstelling der oudste officieren van den generalen staf, de infanterie, kavallerie, artillerie en genie, getrokken uit de Naam- en Ranglijst van het leger 1851. Opgemaakt den 15^{den} October 1851.

WAPENSOORT.	Jaartal van benoeming van den oudsten					Toelichtingen.
	Kolonel.	Lt.-Kolon.	Majoor.	Kapitein.	Luitenant.	
Generale staf...	1849	1842	1843	1837	1832	^a Tien kapiteins weggelaten, die reeds gepasseerd zijn.
Infanterie.....	1843	1847	1843	1837 ^a	1830	^b De Luit.-Kolonel DELPRAT, behoorende bij de K. M. Akademie, is hier niet bij opgenomen.
Kavallerie.....	1846	1849	1847	1836	1830	
Artillerie.....	1840	1842	1841	1830	1827	^c Twee kapiteins weggelaten, die reeds gepasseerd zijn.
Genie.....	1849	1847 ^b	1847	1831 ^c	1830	

Uit bovenstaande blijkt aldus :

Dat de kolonels der artillerie met die der overige wapens van 3 tot 9 jaar ten achteren zijn.
 » » luit.-kol^e. » » » van den generalen staf gelijk, doch met de overige wapens van 5 tot 7 jaren ten achteren zijn.
 » » majoors » » » » » overige wapens van 2 tot 6 jaren ten achteren zijn.
 » » kapiteins » » » » » » » » » 4 » 6 » » » »
 » » luitenants » » » » » » » » » 3 » 5 » » » »

Ouderdom der artillerie-officieren in 1851 :

Kolonels van	64	tot	57,	gemiddelde	ouderdom	59	jaren.
Luit.-kol ^s .	»	60	»	57,	»	»	58 »
Majoor	»	62	»	51,	»	»	54 ¹ / ₅ »
Kapiteins	»	61	»	43,	»	»	50 »
1 ^{ste} Luitenants	»	49	»	34,	»	»	ruim 40 jaren.
2 ^{de} »	»	40	»	22,	»	»	» 30 »

W E T

TOT REGELING VAN DE PENSIOENEN

BIJ DE

L A N D M A G T .

WIL WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien, of hooren lezen, salut! doen te weten :

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, ingevolge art. 58 der Grondwet, onder anderen de pensioenen van de militaire officieren der landmagt bij de wet moeten worden geregeld, en dat ook in het verleen van pensioenen, zoo aan militairen beneden den rang van officier, als aan weduwen en kinderen van officieren en verdere militairen (voor zooveel deze daarop ten laste van den Staat, aanspraak kunnen maken), bij de wet behoort te worden voorzien,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze :

1ste AFDEELING.

Van de regeling der pensioenen of onderstanden van officieren.

1ste HOOFDSTUK.

Van de wijze waarop het pensioen wordt aangevraagd.

Art. 1. De officier die, overeenkomstig de regelen, vastgesteld bij de wet op het bevorderen, ontslaan en op pensioen stellen der militaire officieren van de landmagt, verlangt, door Ons op pensioen gesteld te worden, zendt tot dat einde zijne aanvraag in aan het Departement van oorlog.

Dat departement onderzoekt die aanvraag, en doet, voor zooveel tot de inwilliging termen

worden gevonden, aan Ons daartoe het vereischte voorstel.

Zoodanig voorstel wordt ook aan Ons gedaan in het geval dat de officier geene aanvraag heeft ingezonden en hij niettemin, op grond der bepalingen in opgemaakte wet vervat, op voortdurend of tijdelijk pensioen gesteld behoort te worden, of wel, dat aan hem, bij het ontslag, een voortdurende of tijdelijke onderstand zou behooren te worden verleend.

Art. 2. De officier die uit de dienst der landmagt in die der zeemagt, of van de overzeesche bezittingen, of wel in eene andere rijksbetrekking dan bij de landmagt, is overgeplaatst, kan zijn, ingevolge deze wet, verkregen regt op pensioen niet meer bij het Departement van Oorlog, maar bij dat onder hetwelk hij is overgegaan, doen gelden.

2de HOOFDSTUK.

Van de bepaling van den diensttijd.

Art. 3. Alle diensten, zoo burgerlijke als militaire, vòòr en na de invoering dezer wet aan den Lande bewezen, komen, voor zooveel zij regt geven op pensioen, bij de berekening van het militaire pensioen in aanmerking.

Onder de diensten, hier bedoeld, zijn ook begrepen die bij de mobile schutterijen, onmiddellijk opgevolgd door militaire dienst.

Art. 4. De tijd, gedurende welken een officier op verzoek op non-activiteit is geweest, komt bij de berekening van het pensioen niet in aanmerking, tenzij door herplaatsing opgevolgd.

Art. 5. Voor zooveel de officier militaire diensten in 's Rijks overzeesche bezittingen heeft verrigt, worden deze, zoowel in tijd van vrede

als van oorlog, met inbegrip van den tijd der heen- en terugreis, *dubbel* gerekend.

Art. 6. Na den afloop van elk jaar, waarin troepen der landmagt op voet van oorlog gesteld zijn geweest, wordt door Ons bepaald, of dat jaar voor den officier tot die troepen behoord hebbende, bij de berekening van het pensioen al dan niet dubbel zal gerekend worden.

In verband met den inhoud van art. 5, is deze bepaling niet van toepassing op de veldtogten, bijgewoond in de overzeesche bezittingen.

Art. 7. De tijd in krijgsgévangenschap doorgebracht, wordt als gewone diensttijd gerekend.

Art. 8. De tijd in het genot van vroeger verleend pensioen doorgebracht, komt, bij latere op-pensioen-stelling, ingevolge art. 44 der op-gemelde wet, ter zake van nader bewezen diensten, niet in aanmerking.

Art. 9. De diensttijd wordt, bij de regeling van het pensioen, niet vroeger toegerekend dan van den dag, waarop het *achttiende* levensjaar is vervuld.

Art. 10. De maand waarin de diensttijd aanvang neemt en die waarin dezelve eindigt, worden, bij de regeling van het pensioen, ten volle berekend.

Art. 11. Het pensioen wordt geregeld naar den rang dien de officier de laatste twee jaren werkelijk heeft bekleed, of naar den rang waarmede zijne betrekking gelijk gesteld is, en bij gemis daarin van twee volle jaren dienst, naar den onmiddellijk voorafgaanden rang.

Voor de bij §§ 1 b en 2 c van art. 42 van opgemelde wet aangewezen gevallen, geschiedt de regeling van het pensioen naar den rang of de betrekking laatstelijk werkelijk bekleed.

Titulaire rangen komen bij de berekening van het pensioen niet in aanmerking.

Art. 12. Het pensioen neemt aanvang met den dag volgende op dien, waarop het tractement heeft opgehouden.

3de HOOFDSTUK.

Van de berekening en vaststelling van het pensioen-bedrag.

Art. 13. Het bedrag van het pensioen wordt voor elken rang vastgesteld, zoo als dit op den bij de tegenwoordige wet gevoegden staat A is aangewezen.

De sommen op dien staat gebracht, dienen ook tot maatstaf van berekening voor betrekkingen, niet daarbij genoemd, doch door Ons, bij besluit, met officiersrang gelijkgesteld.

Art. 14. Het volle pensioenbedrag, zoo als dat op staat A is aangewezen, wordt toegekend:

- a. ter zake van *langdurige dienst*, omschreven in §§ 4 a en 2 a van art. 42 van opgemelde wet;
- b. ter zake van *verwonding, verminking, ziels-*

of lichaamsgebreken, vermeld bij §§ 1 b en 2 c van het boven aangehaalde artikel.

Art. 15. Het pensioen toe te kennen aan den officier, verkeerende in een der gevallen, omschreven in art. 42, § 2 b, d en e der opgemelde wet, wordt berekend, voor elk dienstjaar, op een *veertigste* deel van het volle pensioenbedrag, zoo als dat op staat A is aangewezen.

Bij minderen diensttijd dan van *twintig* jaren, wordt het pensioen op de helft van het volle pensioenbedrag vastgesteld.

Art. 16. Het pensioenbedrag, zoo als dat op staat A is aangewezen, wordt met een *vierde* gedeelte vermeerderd, wanneer de *verwonding, verminking of lichaamsgebreken*, vermeld bij §§ 1 b en 2 c van art. 42 van opgemelde wet, het verlies ten gevolge hebben van een der ledematen of het gemis van het gebruik daarvan, of wel, dat de toestand van dien aard is dat dezelve met zoodanig verlies of gemis kan worden gelijk gesteld.

Art. 17. Het pensioenbedrag, zoo als dat op staat A is aangewezen, wordt met *de helft* vermeerderd voor het verlies, door gelijke oorzaken als bij art. 16 is vermeld, van *twee of meer* ledematen, of bij het gemis van het gebruik daarvan, of wel, wanneer de toestand van dien aard is, dat dezelve met zoodanig verlies of gemis kan worden gelijk gesteld; zoo ook voor *geheel en onherstelbaar verlies van het gezichtsvermogen in beide oogen*.

Door *ledematen* worden, in het tegenwoordige en in het voorafgaande artikel, bepaaldelijk verstaan *handen en voeten*, onverschillig of zich aan het verlies daarvan dat van *armen en beenen* paart.

Art. 18. De officier, die, niettegenstaande het verlies of het gemis van het gebruik van één of meer ledematen, veroorzaakt op de wijze als bij de twee voorgaande artikelen is bedoeld, blijft doordienen, verkrijgt, wanneer hij later op pensioen wordt gesteld, boven het bedrag waarop hij in den aldan door hem bekleeden rang gerechtigd is, eene verhooging ten bedrage van een *vierde gedeelte* of van de helft van het volle pensioenbedrag, bij de tegenwoordige wet toegekend aan den rang door hem bekleed, tijdens hij de verwonding, verminking of lichaamsgebroken heeft bekomen, welke het verlies of het gemis van het gebruik van één of meer ledematen ten gevolge heeft gehad.

Art. 19. De officier beneden den rang van hoofd-officier, die zes jaren den rang, waarnaar zijn pensioen moet worden berekend, heeft bekleed, erlangt, boven het pensioen waarop hij regt heeft, eene verhooging van *één tiende* gedeelte van dat pensioen.

Voor *elk jaar* dat hij langer denzelfden rang heeft bekleed, wordt het pensioen nog met *één*

zestigste deel verhoogd; met dien verstande evenwel, dat de geheele verhooging over niet meer dan *twalf* jaren en derhalve tot geen hooger bedrag dan *één vijfde* van het pensioen, waartoe de officier overigens gerechtigd is, wordt vastgesteld.

Ingeval de officier, op het tijdstip waarop hij op pensioen wordt gesteld, eenen hooger rang bekleedt, dan waarnaar het pensioen kan worden geregeld, wordt de tijd, door hem in dien hooger rang doorgebracht, gerekend bij de jaren, die, krachtens de bepalingen van dit artikel, op verhooging van pensioen aanspraak geven.

Art. 20. Het pensioen, ingevolge art. 44 der opgemelde wet toe te kennen aan den officier die reeds vroeger op pensioen is gesteld geweest, wordt geregeld naar zijnen laatsten rang en naar zijnen geheelen diensttijd, met inachtneming overigens van de bepalingen dezer wet.

In geen geval zal het latere pensioen beneden het bedrag van het vroeger genotene worden gesteld.

Art. 21. Wanneer de bij §§ 1 b en 2 c van art. 42 van opgemelde wet bedoelde *verwonding*, *verminking*, *ziels- of lichaamsgebreken*, ter zake waarvan de officier reeds op pensioen is gesteld, hem later in zoodanigen toestand brengen, als op grond waarvan hij, bij zijne verwijdering uit de dienst, regt op hooger pensioen zoude gehad hebben, dan aan hem is verleend, wordt hij in het genot van dat hooger pensioen nog gesteld, mits de aanvraag daartoe binnen den tijd van *één jaar*, nadat het pensioen heeft aangevangen, aan het Departement van Oorlog zij ingezonden.

Die verhooging gaat in met den dag waarop de aanvraag bij gemeld departement is ontvangen.

Art. 22. De oorzaak, de aard en de gevolgen van de *verwonding*, *verminking*, *ziels- of lichaamsgebreken*, die regt op pensioen geven, moeten bij militair geneeskundig onderzoek zijn erkend.

4de HOOFDSTUK.

Van het tijdelijk pensioen.

Art. 23. Het *tijdelijk* pensioen, vermeld aan het slot van art. 42 der opgemelde wet, wordt niet korter dan voor *één jaar* en niet langer dan voor *vijf jaren* toegelegd.

Na het eindigen van den tijd, waarover dat pensioen is verleend, houdt het op of wordt het door Ons op nieuw *tijdelijk* toegestaan.

In het eerste geval behoudt de officier nogtans den rang, door hem bij het verlaten van de dienst bekleed.

Het bedrag van het *tijdelijk* pensioen wordt bepaald op de helft van het bedrag, voor den rang door den officier laatstelijk *twee* jaren be-

kleed, op staat A aangewezen, zonder eenige verhooging.

Overigens wordt het *tijdelijk* pensioen geregeld op den voet en de wijze, als met opzigt tot het *voortdurende* pensioen is bepaald.

5de HOOFDSTUK.

Van voortdurenden en tijdelijken onderstand.

Art. 24. Bijaldien het, ingevolge art. 35 der opgemelde wet, door eenen raad van onderzoek uitgebragt advijs strekt tot het ontslag van eenen officier, en er, hetzij overeenkomstig dat advijs, of wel naar aanleiding van de artt. 28 en 37 dier wet, door Ons bij de redenen tot ontslag, verzachtende omstandigheden worden bevonden aanwezig te zijn, wordt aan zoodanig officier, tot levensonderhoud, een *voortdurende* of wel een *tijdelijke* onderstand toegekend.

Het bedrag van den onderstand wordt door Ons, naar bevind van zaken, bepaald, doch zal nimmer te boven gaan *de helft* van het pensioen, waarop de betrokken officier anderszins naar rang en dienstjaren, zonder verhooging, aanspraak zoude hebben kunnen maken.

De *tijdelijke* onderstand wordt verleend over een tijdvak, nagenoeg gelijkstaande met de helft der dienstjaren, welke voor den betrokken officier, op het tijdstip van ontslag, in geval van pensionering, geldend zouden kunnen zijn.

De onderstand neemt aanvang met den dag waarop het tractement heeft opgehouden.

2de AFDEELING.

Van de pensioenen van militairen beneden den rang van officier.

Art. 25. Het regt op pensioen wordt verkregen in de navolgende gevallen:

a. ter zake van *langdurige*, dat is *dertigjarige* dienst, met *vijftig* jaren ouderdom, mits de belanghebbenden niet meer tot de active dienst bekwaam en geschikt zijn;

b. ter zake van *verwonding* of *verminking*, in den strijd bekomen, of veroorzaakt door gevoerde of bevolene militaire diensten, als ook ter zake van *ziels- of lichaamsgebreken*, welke het gevolg zijn van omstandigheden, verrigtingen en vermoeijenissen, aan de uitoefening van de militaire dienst verbonden, voor zoover die *verwonding*, *verminking* of *gebreken* den belanghebbende tot de verdere waarneming van de militaire dienst voor *altijd* ongeschikt maken, en hem tevens *voortdurend* geheel of gedeeltelijk, dan wel *tijdelijk* geheel of gedeeltelijk, buiten staat stellen, om door handenarbeid in zijn levensonderhoud te voorzien;

c. ter zake van gelijke redenen als ad b vermeld, al wordt de belanghebbende niet buiten staat geacht, om door handenarbeid in zij-

levensonderhoud te voorzien, mits hij een diensttijd van niet minder dan vier en twintig jaren hebbe;

d. ter zake van ongeschiktheid of onbekwaamheid tot de verdere waarneming van de militaire dienst, — hoezeer ontstaan door andere oorzaken, als die ad b vermeld, doch niet het gevolg van eigene moedwillige handelingen of ongeregeld gedrag, — voor zoover die ongeschiktheid of onbekwaamheid den belanghebbende voortdurend geheel of gedeeltelijk, dan wel tijdelijk geheel of gedeeltelijk, buiten staat stelt, om door handenarbeid in zijn levensonderhoud te voorzien; mits hij een diensttijd van niet minder dan vier en twintig jaren hebbe;

e. ter zake van vijftigjarigen ouderdom, ofschoon geen 30 jaren dienst hebbende, voor zooveel de belanghebbende, uithoofde van dien leeftijd, tot de verdere waarneming van de militaire dienst voor altijd ongeschikt is geworden; mits hij een diensttijd van niet minder dan vier en twintig jaren hebbe.

Hij die, op grond van de opgemelde bepalingen, verlangt pensioen te bekomen, zendt tot dat einde zijne aanvraag in aan het Departement van Oorlog, hetwelk, voor zooveel het daartoe termen vindt, aan Ons het vereischte voorstel doet.

Ook zonder dat hij daartoe de aanvraag doet, behouden Wij Ons voor, hem pensioen toe te kennen.

Art. 26. Het regt op pensioen gaat verloren door het ontslag op eigene aanvraag, wanneer deze niet gegrond is op de bepalingen, vervat in art. 25, of wanneer, in verband met art. 30, het ontslag niet door latere militaire diensten is opgevolgd.

Art. 27. Almede wordt het regt op pensioen verloren door verwijdering uit de dienst wegens lijf- of ootterende straf, of wel uithoofde van aanhoudend wangedrag, onzedelijkheid of merkelijke achteloosheid in de waarneming der dienstplichten.

Art. 28. De inhoud van art. 2 nopens het regt op pensioen van den officier, die uit de dienst der landmagt tot eene andere rijks-dienst is overgegaan, en de bepalingen omtrent den diensttijd, vervat in de artt. 3, 5, 6, 7, 8, 9 en 10, zijn ook op den militair beneden den rang van officier toepasselijk.

Art. 29. De militair, die reeds in het genot was van pensioen en op nieuw bij de landmagt in dienst is getreden, wordt, bij ontslag, op nieuw pensionneerd.

Art. 30. Wanneer de militair niet binnen drie maanden nadat hij uit de militaire dienst is ontslagen, in die dienst weder is aangenomen, worden zijne vroegere diensten in de pensioenberekening niet begrepen.

Deze bepaling werkt niet terug op de diensten bewezen vóór den 1sten April 1837.

Art. 31. Bij de berekening van het pensioen komt niet in aanmerking:

1°. de tijd gedurende welken de milicien met groot verlof is geweest;

2°. de tijd gedurende welken de militair in de tweede klasse (klasse van discipline) geplaatst, of dat hem het dragen der kokarde ontzegd is geweest.

Art. 32. Desertie, bij vonnis uitgesproken, doet de vroegere militaire diensten bij de berekening van het pensioen vervallen.

Art. 33. De regeling van het pensioen geschiedt naar den graad, in overeenstemming met de bepaling van art. 11, in verband met het bepaalde bij art. 25 litt. b en c.

Art. 34. Behoudens de uitzondering in art. 46 vermeld, neemt het pensioen aanvang met den dag volgende op dien, waarop de bezoldiging heeft opgehouden.

Art. 35. Het bedrag van het pensioen wordt voor elken graad en militaire betrekking vastgesteld, zoo als dit op den bij de tegenwoordige wet gevoegden staat B is aangewezen.

De sommen op dien staat gebracht dienen ook tot maatstaf van berekening voor betrekkingen, niet daarbij genoemd, doch, voor zooveel de regeling van het pensioen betreft, door Ons bij besluit met die van onderofficier, korporaal en soldaat gelijkgesteld.

Art. 36. Het volle pensioenbedrag, zoo als dat op staat B is aangewezen, wordt toegekend:

a. ter zake van langdurige dienst aangeduid bij lit. a van art. 25;

b. ingeval de verwonding, verminking, ziels- of lichaamsgebreen bedoeld bij lit. b van gemeld artikel, van zoodanigen aard zijn, dat zij den militair niet slechts voor de militaire dienst voor altijd ongeschikt maken, maar hem daarenboven voortdurend geheel of tijdelijk geheel buiten staat stellen in zijn levensonderhoud te voorzien, mits hij, in het laatste geval, eenen diensttijd van niet minder dan vier en twintig jaren hebbe, bij gemis van welken diensttijd slechts tijdelijk het volle pensioenbedrag wordt toegekend.

Art. 37. Ingeval de verwonding, verminking, ziels- of lichaamsgebreen, waarvan de rede is bij lit. b van art. 25, van zoodanigen aard zijn, dat zij den militair voor de militaire dienst voor altijd ongeschikt maken en hem voortdurend gedeeltelijk buiten staat stellen, om door handenarbeid in zijn levensonderhoud te voorzien, wordt het pensioen berekend voor elk dienstjaar op een veertigste deel van het pensioenbedrag, zoo als dat op staat B is aangewezen.

Bij minderen diensttijd dan van twintig jaren,

wordt het pensioen op de helft van het volle pensioenbedrag vastgesteld.

De in de 1ste zinsnede van dit artikel vervatte bepaling is almede toepasselijk op den militair, die door gelijke omstandigheid slechts *tijdelijk gedeeltelijk* buiten staat is, om door handenarbeid in zijn levensonderhoud te voorzien, mits hij een diensttijd van niet minder dan vier en twintig jaren hebbe; bij gemis van welken diensttijd slechts *tijdelijk* een gedeelte, niet beneden de helft van het volle pensioenbedrag, naar den hiervoren vermelden maatstaf, wordt toegekend.

Art. 38. Ingeval de militair, ter zake van *verwonding*, *verminking*, *ziels-* of *ligchaamsgebreken*, ontstaan zoo als bij lit. c van art. 25 is vermeld, de dienst moet verlaten, ofschoon niet buiten staat, om door handenarbeid in zijn levensonderhoud te voorzien, doch op het tijdstip van het ontslag een diensttijd van niet minder dan vier en twintig jaren heeft, wordt het pensioen berekend zoo als bij de 1ste zinsnede van art. 37 is bepaald.

Art. 39. Bijaldien de militair moet worden ontslagen ter zake van ongeschiktheid of onbekwaamheid tot de verdere waarneming van de militaire dienst, ontstaan zoo als bij lit. d van art. 25 is vermeld, wordt, in het geval dat hij *voortdurend geheel* buiten staat is om door handenarbeid in zijn levensonderhoud te voorzien, het pensioen bepaald op drie vierde gedeelten van het pensioenbedrag op staat B aangewezen.

Wanneer hij daartoe *voortdurend gedeeltelijk* buiten staat is, wordt het pensioen op de helft van datzelfde bedrag vastgesteld.

Wordt de *geheele* of *gedeeltelijke* ongeschiktheid tot handenarbeid ter voorziening in het levensonderhoud, geacht slechts *tijdelijk* te bestaan, dan wordt er een *tijdelijk* pensioen verleend, berekend op den voet als in de beide eerste zinsneden is vermeld.

Art. 40. Het pensioen, toe te kennen in het geval omschreven bij lit. e van art. 25, wordt berekend zoo als bij de 1ste zinsnede van art. 37 is bepaald.

Art. 41. Het pensioenbedrag, zoo als dat op staat B is aangewezen, wordt met één vierde of met de helft vermeerderd, in dezelfde gevallen welke, volgens artt. 16 en 17, ten aanzien van de officieren, eene gelijke verhooging ten gevolge hebben.

De bepaling van art. 18 is alsmede ten deze van toepassing.

Art. 42. Op den militair, beneden den rang van officier, die zes of meer jaren den graad, waarnaar zijn pensioen moet worden berekend, heeft bekleed, zijn de bepalingen omtrent de in die gevallen aan den officier toe te kennen verhooging, vervat in art. 19, van toepassing.

Dezelve zijn echter niet toepasselijk op de betrekkingen van *militaire fortificatie-opzichter*, *conducteur der artillerie*, *schrijver bij het Departement van Oorlog* en *hospitaal-geëmployeerde*, voor zooveel de laatstgemelde met den graad van *onderofficier* of *korporaal* is gelijkgesteld.

Art. 43. Het volgens art. 29 toe te kennen pensioen aan den militair, die reeds vroeger op pensioen is gesteld geweest, wordt op denzelfden voet en wijze geregeld als ten aanzien van den officier bij art. 20 is bepaald.

Art. 44. De bepalingen met opzigt tot het toekennen van verhooging van pensioen, op grond dat de *verwonding*, *verminking*, *ziels-* of *ligchaamsgebreken* zijn verergerd, de officieren betreffende en vermeld in art. 24, zijn almede op den militair beneden den rang van officier van toepassing.

Art. 45. Het *tijdelijke* pensioen, waarvan bij het slot van de artt. 36, 37 en 39 wordt gewag gemaakt, wordt niet korter dan voor één jaar en niet langer dan voor vijf jaren toegelegd.

Dat pensioen houdt op na het eindigen van den tijd, waarover hetzelfde was verleend, of wordt, naar gelang van den uitslag van het omtrent den belanghebbende te doene geneeskundig onderzoek, door Ons op nieuw *tijdelijk* of wel *voortdurend* toegestaan.

Art. 46. De militair die uit de dienst is ontslagen, zonder dat hij destijds tot het erlangen van pensioen gerechtigd was geoordeeld, kan het nog verkrijgen, wanneer hij later bevonden wordt daarop recht hebben, hetzij uithoofde van *langdurige dienst*, hetzij dat dezelfde *verwonding*, *verminking* of *ligchaamsgebreken*, welke zijne verwijdering uit de dienst hebben veroorzaakt, zoodanig zijn toegenomen of verergerd, dat hij uit dien hoofde, zoo hij nog in dienst ware, krachtens de tegenwoordige wetsbepalingen, recht op pensioen zoude gehad hebben.

Het recht op pensioen wegens *verwonding*, *verminking*, *ziels-* of *ligchaamsgebreken* vervalt, wanneer de aanvraag om pensioen niet binnen den tijd van één jaar, na het ontslag, aan het Departement van Oorlog is ingezonden.

Het pensioen neemt aanvang met den dag waarop de aanvraag bij gemeld departement is ontvangen.

Art. 47. De bepaling van art. 22 omtrent het erkennen van de *verwonding*, *verminking*, *ziels-* en *ligchaamsgebreken* is ook van toepassing ten aanzien van den militair beneden den rang van officier.

3de AFDEELING.

Van de pensioenen en onderstanden der weduwen en kinderen van officieren en van militairen beneden den rang van officier.

Art. 48. De weduwen van officieren en van militairen beneden den rang van officier, die in

den strijd of in en door gevorderde of bevolene dienstverrigting gesneuveld of omgekomen zijn, of die aan de onmiddellijke gevolgen daarvan, *binnen één jaar*, zijn overleden, hebben regt op pensioen, nadat de voorschrevene omstandigheden behoorlijk zijn erkend.

Het pensioen wordt geregeld naar den rang of graad, door den officier of militair beneden dien rang werkelijk bekleed, of waarmede de betrekking van laatstgemelden is gelijkgesteld.

De voormelde bepalingen zijn niet toepasselijk op weduwen, wier huwelijk na de gedachte omstandigheden is voltrokken.

Art. 49. Het bedrag van het in het voorgaande artikel vermelde pensioen wordt geregeld als op de bij de tegenwoordige wet gevoegde staten A en B is aangewezen.

Art. 50. Het pensioen neemt, in den regel, aanvang met den dag volgende op dien waarop het tractement of de bezoldiging van den echtgenoot ophoudt. Doch in geval deze, ter zake van *in den strijd of in en door gevorderde of bevolene dienstverrigting*, bekome verwonding, verminking of gebreken, reeds op pensioen gesteld zijnde, *binnen den tijd van één jaar* aan de gevolgen van die omstandigheden is overleden, neemt het pensioen der weduwe aanvang met den dag volgende op dien, waarop het pensioen van haren echtgenoot heeft opgehouden.

Wanneer de aanvraag tot het bekomen van weduwenpensioen niet *binnen één jaar*, nadat het regt daarop was verkregen, aan het Departement van Oorlog is ingezonden, gaat het pensioen eerst in met het vierendeeljaars, volgende op dat, waarin de aanvraag is gedaan.

Wanneer de aanvraag niet *binnen vijf jaren*, nadat op het pensioen regt was verkregen, mogt zijn ingediend, vervalt dat regt.

Bij hetrouwen houdt het pensioen op met den dag waarop het huwelijk is voltrokken.

Art. 51. Wanneer de officier, of militair beneden dien rang, die, op eene wijze als bij art. 48 is vermeld, het leven heeft verloren, geene weduwe, maar kind of kinderen, geboren uit een vóór het ontstaan der bij evengemeld artikel omschrevene omstandigheden, voltrokken wettig huwelijk, achterlaat, wordt aan dat kind of die kinderen, zoolang zij beneden den ouderdom van *achtien jaren* en ongehuwd zijn, en in het geval dat zij geen verzorging uit 's Rijks geldmiddelen genieten, een onderstand verleend, ten gelijken bedrage als het pensioen dat aan de weduwe zoude zijn toegestaan.

Zoodra een der kinderen ophoudt gerechtigd te zijn tot onderstand, gaat zijn aandeel over op de overig blijvende regtgebende kinderen.

Op den onderstand der kinderen zijn ook de

bepalingen van de 1ste, 2de en 3de zinsneden van art. 50 van toepassing.

Art. 52. Bijaldien eene weduwe, in het genot van pensioen, een huwelijk aangaat, of wanneer eene weduwe, gepensionneerd of op het pensioen regt hebbende, is overleden, en er kind of kinderen aanwezig zijn, geboren uit een wettig huwelijk van hem, die, op eene wijze als bij art. 48 is omschreven, het leven heeft verloren, wordt aan dat kind of die kinderen, onder dezelfde voorwaardelijke bepalingen, en op denzelfden voet, als in art. 51 zijn vastgesteld, de daarbij bepaalde onderstand toegelegd, met ingang van den dag waarop het pensioen heeft opgehouden.

Art. 53. In geval de officier, of militair beneden dien rang, die, op eene wijze als bij art. 48 is omschreven, het leven heeft verloren, behalve eene weduwe, ook kind of kinderen, door hem in vroeger huwelijk verwekt, achterlaat, wordt het aan de weduwe toe te kennen pensioen, zoolang dat kind of die kinderen in de omstandigheden verkeerden, op grond waarvan zij, krachtens de bij art. 51 vastgestelde bepalingen, tot onderstand gerechtigd zijn, op naam en ten behoeve van de weduwe voor de eene helft en van gemeld kind of kinderen voor de wederhelft verleend.

Van den dag dat het kind of de kinderen ophouden tot onderstand gerechtigd te zijn, wordt de weduwe ook in het bezit van de tweede helft van het pensioen gesteld.

Bij overlijden van de weduwe of wanneer zij in het huwelijk treedt, gaat de door haar genotene helft op het kind of de kinderen over, voor zooverre zij, krachtens de bij art. 51 vastgestelde bepalingen, nog tot onderstand gerechtigd zijn.

Art. 54. Eene weduwe hertrouwd, doch op nieuw weduwe geworden en, krachtens haar *tweede* of nader huwelijk tot rijks-pensioen, hetzij burgerlijk of militair, niet gerechtigd, treedt weder in het genot van haar vorig pensioen, gerekend van den dag volgende op dien waarop haar laatste echtgenoot is gestorven, of waarop later het rijks-tractement of pensioen, waarvan laatstgemelde in het bezit mogt zijn geweest, heeft opgehouden.

Ingeval er kind of kinderen uit vroeger huwelijk, krachtens art. 52 in het genot zijn van onderstand, wordt de weduwe niet eerder in haar vorig pensioen hersteld, dan met den dag, volgende op dien, waarop de onderstand aan het kind of de kinderen toegekend, geheel heeft opgehouden.

Art. 55. Wanneer er, tijdens het overlijden van den echtgenoot, *scheiding van tafel en bed*, op zijn verzoek uitgesproken, bestaat, heeft zijne weduwe geen regt op pensioen.

In zoodanig geval en in dat van *echtscheiding* worden de kinderen, met betrekking tot het regt op onderstand, met ouderlooze kinderen gelijkgesteld.

Heeft de scheiding van tafel en bed *op verzoek van de vrouw* plaats gehad, dan heeft zij regt op pensioen.

Is de scheiding van tafel en bed *op verzoek van de beide echtgenooten* uitgesproken, dan kan de vrouw voor het pensioen in aanmerking komen.

4de AFDEELING.

Algemeene bepalingen.

Art. 56. De pensioenen, onderstanden en verhoogingen worden, op voordragt van het Departement van Oorlog, door ons bepaald.

Van de gronden, waarop het pensioen of de onderstand is verleend, wordt in Ons besluit melding gemaakt.

Van dat besluit wordt, voor zooveel de pensioenen aan officieren betreft, in de *Staats-Courant* opgave gedaan, met vermelding van den naam en rang des gepensionneerden, van het bedrag van het pensioen en van de toepasselijke wetsbepaling.

Voorts wordt, bij het aanbieden van de begroting van staats-uitgaven, jaarlijks aan de Staten-Generaal eene lijst overgelegd van de, sedert de indiening der vorige begroting, verleende pensioenen en onderstanden.

De lijst bevat:

- a. de namen der gepensionneerden of onderstand genietenden;
- b. hun ouderdom, woonplaats en laatsten rang, graad of betrekking;
- c. de gronden waarop het pensioen of de onderstand is verleend;
- d. de artikelen der wet, krachtens welke het pensioen of de onderstand is verleend;
- e. het bedrag van het pensioen of den onderstand.

Art. 57. De pensioenen en onderstanden worden in volle gulden bepaald, waarbij de onderdeelen als een geheele gulden worden berekend.

Art. 58. De *voortdurende* pensioenen en onderstanden, zoo mede de onderstanden voor kinderen beneden de achttien jaren, worden op naam van den belanghebbende, ten laste van den Staat, in het grootboek der pensioenen ingeschreven, en van die inschrijving een bewijs uitgereikt.

De *tijdelijke* pensioenen en onderstanden worden *niet* ingeschreven. De belanghebbende bekomt wegens de toekenning daarvan eene beschikking van het Departement van Oorlog.

Art. 59. Na den afloop van elke *drie* maanden, worden de pensioenen en onderstanden betaalbaar gesteld en, op overlegging van de vereischte bewijsstukken, uitbetaald.

Art. 60. Bij overlijden van den titularis, wordt het pensioen of de onderstand uitbetaald tot het einde van het vierendeeljaars waarin het overlijden heeft plaats gehad.

Art. 61. De gepensionneerde en onderstand genietende is verplicht zijne woonplaats en verblijf te hebben en te houden op het grondgebied van den Staat of van deszelfs overzeesche bezittingen.

Wij behouden Ons voor, de vergunning te verleenen, om het pensioen of den onderstand *voortdurend* of *tijdelijk* buiten het Rijk of zijne overzeesche bezittingen te verteren.

Het *voortdurend* buitenlandsch verblijf heeft voor gepensionneerden en onderstand genietenden, wier pensioen of onderstand meer dan *drie honderd gulden* 's jaars bedraagt, eene korting ten gevolge van *één derde gedeelte* van het pensioen of den onderstand.

Deze bepaling is ook toepasselijk op het *tijdelijk* buitenlandsch verblijf, wanneer dit langer dan voor *drie maanden* in het jaar wordt toegestaan.

Bij het verkrijgen van vergunning tot *voortdurend* buitenlandsch verblijf, is de belanghebbende verplicht, vóór zijn vertrek of vóór de daarop eerstvolgende pensioen-betaling, domicilium binnen het Rijk of in de overzeesche bezittingen te nemen en daarvan bij authentiek bewijs te doen blijken, met aanduiding van den naam en de woonplaats van dengene, bij wien domicilium wordt gekozen.

Dat bewijs wordt door den belanghebbende onverwijld aan het departement van algemeen bestuur, hetwelk met de uitbetaling is belast, ingezonden.

Zoolang aan laatstgemelde bepaling niet is voldaan, wordt het pensioen of de onderstand niet uitbetaald.

Wanneer uit behoorlijke geneeskundige getuigenis blijkt, dat een *tijdelijk* buitenlandsch verblijf tot herstel van gezondheid, langer dan voor *drie maanden* in het jaar, noodzakelijk is, wordt het pensioen of de onderstand, hoezeer de som van *drie honderd gulden* te boven gaande, bij uitzondering, niet aan de korting van *één derde* onderworpen.

Bij *tijdelijk* buitenlandsch verblijf, wordt de gepensionneerde of onderstand genietende geacht zijne woonplaats binnen het Rijk of in de overzeesche bezittingen te behouden.

Hij, die zich, zonder Onze toestemming te hebben verkregen, buiten het Rijk of deszelfs overzeesche bezittingen ophoudt, al mogt hij daartoe later de toestemming vragen en erlangen, verliest het pensioen of den onderstand, over den tijd dat hij in strijd met de tegenwoordige bepaling heeft gehandeld.

Art. 62. De soldij en de toelage, verbonden

aan de Militaire Willemsorde en aan de benoeming van broeder der orde van den Nederlandschen Leeuw, worden te gelijk met het militair pensioen en den onderstand genoten.

Art. 63. Het militair pensioen of de onderstand kan niet zonder Onze toestemming, geheel of gedeeltelijk, gelijktijdig worden genoten met aan eenige *burgerlijke* betrekking verbondene inkomsten of belooningen uit de geldmiddelen van den Staat of van zijne overzeesche bezittingen, of van fondsen onder het beheer des rijks geplaatst.

Buiten die toestemming houdt het pensioen of de onderstand op met den dag voorafgaande dien, waarop het tractement of de belooning, aan de burgerlijke betrekking verbonden, aanvang heeft genomen.

Bij het ontslag uit de burgerlijke betrekking wordt de gepensioneerde of onderstand genietende, in het geval dat het pensioen of de onderstand geheel of gedeeltelijk is geschorst geweest, in het volle genot daarvan hersteld, tenzij er termen bestaan tot het bekomen van een burgerlijk pensioen tot hooger bedrag, of wel dat de belanghebbende het recht op pensioen of onderstand mogt hebben verloren.

Het militair pensioen wordt in zijn geheel gelijktijdig genoten met de schadeloosstelling, verbonden aan het lidmaatschap der Staten-Generaal.

Art. 64. Het militair pensioen of de onderstand kan niet gelijktijdig met een ander pensioen, ten laste der geldmiddelen van den Staat of van deszelfs overzeesche bezittingen, worden genoten.

Art. 65. Met onze toestemming, kan het militair pensioen of de onderstand van titularissen beneden den rang van hoofdofficier, hetzij geheel of gedeeltelijk, met militair tractement of eenige andere aan de militaire dienst verbondene belooning worden genoten.

Wanneer die toestemming niet verkregen is, houdt het pensioen of de onderstand op, met den dag, voorafgaande dien, waarop het militair tractement of de militaire belooning aanvang heeft genomen.

Bij het later ophouden van het militair tractement of de militaire belooning, wordt de gepensioneerde of onderstand genietende in het hem vroeger toegekend pensioen of den onderstand hersteld; tenzij er termen bestaan tot het bekomen van een hooger pensioen, of wel dat de belanghebbende het recht op pensioen of onderstand mogt hebben verloren.

Art. 66. De pensioenen en onderstanden volgens deze wet verleend, zijn onvervreemdbaar. De titularis kan daarover op geenerlei wijze beschikken, ook niet door verpanding of beleening.

Indien bij last geeft om het pensioen of den

onderstand voor hem te ontvangen, kan hij die lastgeving altijd herroepen.

Alle overeenkomsten, hiermede strijdig, zijn nietig.

Deze bepalingen worden in de acte van pensioen of onderstand uitgedrukt.

De voorschotten door gemeentebesturen, liefdadige of tot algemeen nut werkende instellingen, hetzij renteloos, hetzij tegen matige rente, op voorschreven pensioenen of onderstanden verstrekt en tot zekerheid waarvan de acten van pensioen of onderstand zijn afgegeven, zijn niet onder de bij deze wet verbodene beleeningen begrepen, mits de bepalingen, waarnaar die voorschotten geschieden, door Gedeputeerde Staten der provinciën, waarin de gezegde besturen en instellingen zijn gevestigd, goedgekeurd zijn.

Art. 67. Op de pensioenen, verleend aan militairen beneden den rang van officier of aan weduwen van officieren en verdere militairen, zoomede op de onderstanden bedoeld bij art. 24, kunnen ten behoeve van particuliere schuldeischers geene kortingen worden toegestaan, dan ter zake van gelden, verschuldigd wegens woning, kleeding en verdere noodwendige levensbehoeften.

Voor de opgenoemde onderwerpen kan het hoofd van het Departement van Oorlog, onverschillig de hoegrootheid der verschuldigde som, na een ingesteld onderzoek, in den geest der bepalingen van de wet van den 24sten Januarij 1815 (*Staatsblad* n°. 5), korting verleen hoogstens tot een zesde van de pensioenen of onderstanden meer bedragende dan honderd gulden in het jaar, en hoogstens tot een achtste van die van honderd gulden of daar beneden.

Indien de schuldeischer, naar aanleiding van het voorschreven onderzoek, aan de gewone justitie verwezen en de schuldenaar tot het betalen der proceskosten door den regter veroordeeld is, kan de korting tevens worden verleend voor het beloop der kosten door den schuldeischer gemaakt.

Op de onderstanden voor kinderen beneden achttien jaren kan om geenerlei reden korting ten behoeve van particuliere schuldeischers worden verleend.

Art. 68. Wanneer de gepensioneerde of onderstand genietende in eenig, door het openbaar gezag erkend gesticht of instelling van weldadigheid opgenomen, of, op welke wijze ook, door zoodanige instelling of wel door de gemeente, waar zijn onderstands-domicilie is gevestigd, wordt verpleegd, wordt, zoolang dit geschiedt, het pensioen of de onderstand uitbetaald aan het bestuur van dat gesticht, die instelling of gemeente, voor rekening waarvan de verpleging plaats heeft; welk bestuur zich, te dien einde, in het bezit zal stellen of van het bewijs van

inschrijving, of van de beschikking van het Departement van Oorlog, vermeld in art. 58.

Indien echter het bedrag van het pensioen of den onderstand de verplegings-kosten mogt overtreffen, wordt dat meerdere door het betrokken bestuur aan den gepensioneerde, of ten behoeve van den onderstand genietende, uitgekeerd.

Art. 69. Het pensioen en de onderstand vervallen, wanneer de titularis de hoedanigheid van Nederlander verliest, of wanneer hij, buiten Onze toestemming, in het bezit is van tractement of pensioen van eene vreemde mogendheid.

Art. 70. Veroordeeling tot lijf- of ootereende straf, tenzij door geheele kwijtschelding der straf opgevolgd, doet het genot van pensioen of onderstand ophouden tot aan de rehabilitatie.

Wij behouden Ons voor, daartoe termen vindende, over het pensioen of den onderstand van den veroordeelde te beschikken ten behoeve van zijne vrouw, of wel van zijne kinderen, die beneden den leeftijd van achttien jaren en ongehuwd zijn, in het geval, dat eene of andere geene verzorging uit 's Rijks geldmiddelen geniet.

Art. 71. De pensioenen en onderstanden, waarvan de betaling gedurende vijf achtereenvolgende jaren niet is ingevorderd, zijn vervallen.

De belanghebbenden, die later, op hun verzoek, in het genot van het pensioen of den onderstand worden hersteld, erlangen de uitbetaling daarvan, te rekenen van en met het vierendeeljaars, volgende op dat waarin de aanvraag tot herstel gedaan is.

De termijnen van betaling van het pensioen of den onderstand, waarvan de invordering niet binnen één jaar na de betaalbaarstelling heeft plaats gehad, worden niet meer uitbetaald.

Art. 72. In gevallen waaromtrent bij deze wet geene bepalingen voorkomen, of wanneer uitstekende militaire daden, als bewijs van nationale erkentelijkheid, eene buitengewone geldelijke belooning ten laste van den Staat vorderen, wordt daarin bij afzonderlijke wet voorzien.

TRANSITOIRE BEPALINGEN.

Art. 73. Behalve de gewone diensten aan den Lande bewezen, komt bij de berekening van den dienstdag voor het pensioen ook in aanmerking de dienst van 1830 tot 1839, in België, door hen, die destijds behoorden tot de later weder in bezit genomene landstreken van Limburg, en die uit gemelde dienst onmiddellijk in die der Nederlanden zijn overgegaan.

Art. 74. Den officier en militair beneden dien rang, die vóór den 1sten April 1837 reeds op jeugdigen leeftijd dan van achttien jaren in militaire dienst waren opgenomen, of geplaatst als kadet of kweekeling aan eene rijks-instelling tot opleiding voor de militaire dienst, worden

de diensten goed gedaan van den leeftijd af, waarop dezelve, ingevolge destijds bestaande verordeningen, worden erkend.

Art. 75. Voor officieren, die behoord hebben tot de, bij 's Konings besluiten van den 26sten en 28sten October 1826, beide n°. 138, zamen-gestelde expeditionnaire afdeeling infanterie en detachementen artillerie en cavalerie, wordt elk jaar verblijf in Oost-Indië, met inbegrip van de veldtogten door hen bijgewoond, over den tijd namelijk dat die afdeelingen en detachementen aldaar zijn verbleven, als drie jaren dienst toegekend.

Art. 76. Voormalige officieren van het Nederlandsche leger, die in 1841 en later eervol zijn ontslagen, ten einde, met toestemming des Konings, definitief in dienst bij het Luxemburgsch-Limburgsch contingent te kunnen treden, worden, wanneer zij uit laatstgemelde betrekking, hetzij op grond van veertig jaren dienst — daarin begrepen hunne vroegere Nederlandsche diensten, — hetzij wegens gevorderde jaren, wonden of lichaamsgebreken, waardoor zij voor de dienst bij gemeld contingent ongeschikt zijn geworden, zijn ontslagen, door Ons op pensioen gesteld.

Dat pensioen wordt geregeld naar de rangen, die gemelde officieren het laatst bij het Nederlandsche leger hebben bekleed en in evenredigheid van hunne dienstjaren bij hetzelfde tot op den dag van hun ontslag.

Art. 77. De weduwen van toenmalige officieren, die aan het in 1807 opgericht en met den laatsten December 1810 ontbonden militair weduwen- en weezenfonds, tot aan de ontbinding hebben bijgedragen, hebben recht op pensioen, wanneer haar huwelijk tijdens het bestaan van dat fonds voltrokken en door geen ander huwelijk opgevolgd is, en bijaldien zij niet reeds pensioen genieten, hetzij van rijkswege, of uit de bestaande weduwen- en weezenkassen, zoo voor de officieren van de landmagt, als voor de ambtenaren tot het algemeen bestuur behorende.

Het bedrag van dat pensioen wordt bepaald op de helft van het pensioen dat aan de weduwen, in den rang door hare echtgenooten op den 31sten December 1810 bekleed, uit gemeld fonds, wanneer het niet was ontbonden, zou zijn verleend, en neemt aanvang met den dag, volgende op dien van het overlijden van den echtgenoot.

Voorts zijn de bepalingen, bij deze wet met opzigt tot de officiers-weduwen-pensioenen vastgesteld, ook op het voorschreven pensioen toepasselijk.

Art. 78. De tegenwoordige wet wordt in werking gebragt, te rekenen van den 1sten October 1851.

Met dat tijdstip zijn alle vroegere verordeningen omtrent het verleenen van militaire pensioenen,

gagementen en onderstanden aan officieren der landmagt, aan militairen beneden den rang van officier en aan hunne vrouwen en kinderen, ten laste van den Staat, buiten werking gesteld, mitsgaders de wet van den 29sten Mei 1849 (*Staatsblad* n°. 24), voor zooveel deze tot het onvervreemdbaar verklaren van opgemelde pensioenen en gagementen betrekking heeft.

Lasten en bevelen, enz.

L^a. A.

—
STAAT van het bedrag der pensioenen van de Officieren der Landmagt, en van hunne Weduwen en Kinderen.

RANGEN.	Bedrag van het jaarlijksch pensioen van de Officieren.	Bedrag van het jaarlijksch pensioen van de Weduwen en Kinderen.
Luitenant-generaal.	f 3000	f 1000
Generaal-majoor.	2400	800
Kolonel.	1800	700
Luitenant-kolonel.	1500	600
Majoor.	1300	500
Kapitein (Ritmeester).	900	400
1 ^{ste} Luitenant.	600	300
2 ^{de} Luitenant.	500	300

L^a. B.

—
STAAT van het bedrag der pensioenen van Militairen beneden den rang van Officier, en van hunne Weduwen en Kinderen.

GRADEN EN BETREKKINGEN.	Bedrag van het jaarlijksch pensioen van de Militairen beneden den rang van Officier.	Bedrag van het jaarlijksch pensioen van de Weduwen en Kinderen.
Militaire fortificatie-opzigtcr, 1 ^{ste} kl.	f 425	f 200
Idem idem 2 ^{de} „	350	175
Idem idem 3 ^{de} „	300	150
Conducteur der artillerie, 1 ^{ste} klasse.	250	150
Idem idem 2 ^{de} „	225	120
Idem idem 3 ^{de} „	200	120
Schrijver bij het Departement van Oorlog (militair zijnde), 1 ^{ste} kl.	450	225
Idem idem (milit. zijnde), 2 ^{de} „	375	185
Idem idem (idem), 3 ^{de} „	300	150
Adjutant-onderofficier.	250	150
Opperwachtmeester bij het wapen der maréchaussée	250	150
Sergeant-majoor (opperwachtmeester)	200	120
Wachtmeester bij het wapen der maréchaussée.	200	120
Sergeant (wachtmeester).	150	90
Brigadier bij het wapen der maréchaussée.	150	90
Korporaal, maréchaussée en trompetter bij het wapen der maréchaussée.	120	70
Soldaat van alle wapens.	100	60

BIJLAGE V.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEDE SERIE. — VIERDE DEEL. N°. 5.

(Maand November 1851.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot directeur bij 's rijks magazijn van kleeding, equipering enz. te Delft, de gepens. kap.-kwartierm. (maj. titulair) W. van der Plas. Bij het 3de reg. inf.: tot administrateur van kleeding en wapening de kap.-kwartierm. R. J. G. Baron van der Capellen, thans voor de werkzaamheden van administrateur van kleeding en wapening bij de mil. akad. te Breda gedetacheerd; tot 1sten luit. (naar ouderdom van rang) de 2de luit. J. A. Halfmouw, van het instr.-bat. Bij het 4de reg. drag.: tot kap.-kwartierm. (naar ouderdom van rang) de 1ste luit.-kwartierm. W. P. J. Knibbeler, van het bat. min. en sapp. Bij het groot rijks hospitaal te Utrecht: tot kap.-dir. (naar ouderdom van rang) de 1ste luit.-kwartierm. G. Theunissen, van het 4de reg. inf. Bij het 2de reg. vest.-art.: tot 1sten luit.-kwartierm. (naar ouderdom van rang) de 2de luit.-kwartierm. J. A. Saltet, van het korps. Bij het 5de reg. inf.: tot 1sten luit.-kwartierm. (naar ouderdom van rang) de 2de luit.-kwartierm. W. G. Medenbach, van het reg. Bij het 1ste reg. vest.-art.: in activiteit gesteld als kap.-administrateur van kleeding en wapening de gepens. kap. titulair W. M. Visser, thans met de waarneming van gezegde functie bij het reg. belast. Bij het reg. veld-art.: in activiteit gesteld als kap.-administrateur van kleeding en wapening de gepens. kap. titulair A. Meijer, thans met de waarneming van gezegde functie bij het reg. belast. Bij het 1ste reg. drag.: in activiteit gesteld de gepens. kap. titulair C. J. L. Sträter, thans met de waarneming van gezegde functie bij het reg. belast. Bij het korps ingen., min. en sapp.: tot kap. van de 1ste kl. de kap. van de 2de kl. A. C. Camerlingh, van het korps; tot kap. der 2de kl. de kap. der 3de kl. J. E. H. B. Baron van Voorst tot Voorst en M. Snoeck, beiden van het korps; tot kap. van de 3de kl. (naar ouderdom van rang) de 1ste luit. E. H. Bergsma en

J. W. K. de Leeuw, beiden van het korps; tot 1ste luit. (naar ouderdom van rang) de 2de luit. F. P. Klijnsma en Jonkhr. D. G. Hora Siccama, beiden van het korps. Bij de mil. gen. dienst in O. I.: tot officier van gez. der 3de kl. de heer J. K. Ploem.

Verplaatsingen.

Bij het Dep. van Oorlog: de 2de luit.-kwartierm. W. F. Meijl, van het reg. gren. en jag. Bij het reg. gren. en jag.: de 2de luit.-kwartierm. M. R. Hamming, van het 2de reg. drag. en de 2de luit. G. J. Engelen, van het 7de reg. inf. Bij het 1ste reg. inf.: de kap. B. H. Frackers, van het 4de reg. inf., en de 2de luit. C. N. Pereboom, van het 5de reg. inf. Bij het 2de reg. inf.: de 1ste luit. V. van Halm en G. D. van der Meij, van het algemeen depôt van discipline. Bij het 4de reg. inf.: de kap. P. C. de Wiese, van het algemeen depôt van discipline; de 1ste luit.-kwartierm. P. Schrier, van het 7de reg. inf. Bij het 5de reg. inf.: de 2de luit.-kwartierm. M. A. J. B. van Oijen, van het 2de reg. inf. Bij het 7de reg. inf.: de 2de luit.-kwartierm. J. G. E. Menningh, van het 1ste reg. inf. Bij het 2de reg. drag.: de 2de luit.-kwartierm. J. A. C. Fleishacker, van het 3de reg. inf. Bij het korps ingen., min. en sapp.: de 1ste luit.-kwartierm. J. C. Wenniger, van het 5de reg. inf. Bij het korps pontonniers: de 2de luit. J. F. W. M. P. Ninaber, van het 1ste reg. vest.-art., thans gedetach. bij den geweerwinkel te Delft. Bij het algemeen depôt van discipline: de kap. J. H. Stieneker, van het 1ste reg. inf. en de 1ste luit. F. P. C. Muller, van het 2de reg. inf., en H. G. P. Orlop, van het 4de reg. inf. De 1ste luit. J. W. Kröller, van de komp. maréchaussée in Limburg bij de komp. maréch. in Noordbrabant; de 2de luit. A. J. Kluppel, van de komp. maréch. in Noordbrabant bij de komp. maréch. in Limburg; de kap.-ingenieur J. Carsten, van Maastricht naar Venlo; de kap.-ingenieur J. A. Feith, van Utrecht naar Maastricht; de kap.-ingenieur Jonkhr. J. F. van Thijs Hannes, van Dordrecht naar Zutphen; de 1ste luit.-ingen. J. P. Holtzschue,

van Utrecht naar Dordrecht; de eerste officier van gez. der 2de kl. F. Schmidt, van Leijden naar 's Bosch; de officieren van gez. der 2de kl. H. Z. Woltersom, van den Helder naar Roermond; W. M. J. Boon, van Roermond naar Leijden; C. H. D. Visscher, van Maastricht naar Breda; J. D. van Hemert, van 's Bosch naar den Helder.

Eervol ontslagen.

De gepens. luit.-kol. titulair M. J. Brepoels, uit de betrekking van tijdelijk directeur van 's Rijks magazijn van kleeding, equipering enz. te Delft, onder dankbetuiging voor de door denzelfden als zoodanig bewezen diensten; de gepens. kap. J. F. I. Meijer, uit de betrekking van administrateur van kleeding en wapening bij het 3de reg. inf.

Op non-activiteit gesteld.

De ritm. Jhr. C. H. F. van Capellen, laatstelijk adj. van wijlen Z. M. Willem II, en de 1ste luit. S. Heukers, van het 6de reg. inf.

Gepensionneerd.

De kap.-kwartierm. W. van der Plas, werkzaam bij het Depart. van Oorlog, onder toekenning van den titulair rang van majoor en met vergunning om de activiteits-uniform, voor de kwartiermeesters bepaald, te blijven dragen; de kap.-kwartierm. A. van der Beek, van het 4de reg. drag.; de kap. J. van Dijl, directeur van het groot-Rijkshospitaal te Utrecht; de eerste kap.-ingenieur C. W. van Oordt; de 1ste luit. J. F. G. Mohr, van het 1ste reg. inf.; de 1ste luitenant G. F. W. Begé, van het 4de reg. inf.; de apoth^s. der 1ste kl. J. J. Kuijpers, schrijvende Mourix Kuijpers, en B. Krabbendam.

Overleden.

De kap. J. Wessels, onder-inspecteur der draagbare wapenen; de kap. der 2de kl. J. van der Stok, van het korps ingenieurs, min. en sapp.

CORRESPONDENTIE.

Het Artikel *Over het Ricochetteren*, van den kapitein C., zal in het volgend N^o. geplaatst worden. — Eenige hockbeoordeelingen en een verhoog de kavallerie betreffende, heeft de Redactie, aangezien den overvloed van stof, alnog moeten verschuiven. Zij hoopt die in het N^o. van Januarij te kunnen opnemen.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1825 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

—•••—
(*Vervolg van N°. 5.*)

De geheele maand Maart was op alle oorlogstoeeneelen bijna geheel in rust verstreken, en niet voor April grepen er ook in het Kadoe-sche weder noemenswaardige krijgsbedrijven plaats. Deze krijgsbedrijven droegen evenwel het blijk dat DIEPO-NEGORO geenszins meer genegen was zijne vroegere trotsche plannen door te zetten, maar dat hij zich in die streken veel eer tot de verdediging wilde blijven bepalen. Die spoedige, ja bijna plotselinge afwisselingen in de kans des oorlogs, die herhaalde overgangen van verontrustend magtsvertoon en stoute aanvallen, tot schier volslagen magteloosheid en staking van alle krijgsvorderingingen, zijn verschijnselen waarop wij bij DIEPO-NEGORO en zijnen aanhang reeds dikwerf moesten wijzen, en die gewis tot de merkwaardigste van dezen oorlog behooren. Die verschijnselen zijn echter

niet moeilijk te verklaren, dewijl zij in het naauwste verband staan met den bijval welken de zaak van DIEPO-NEGORO vond, en dewijl die bijval door de bijzondere geaardheid der bewoners van het Oosten, aan voortdurende wisselingen moest onderworpen zijn. De natuur schiep den Indiaan met een' zachten en beschroomden inborst, maar gaf hem tevens eene verbeeldingskracht die ligt te treffen is en door iederen indruk zeer hevig getroffen wordt. Dezelfde teederheid van organen die hem soms eene aan lachhartigheid grenzende vrees doet koesteren, doet hem in andere oogenblikken ook weder eenen moed toonen, die boven allen lof verheven is, want bij den minsten tegenspoed waant hij zich verloren en bij het geringste voordeel acht hij zich onverwinnlijk. Dit was de oorzaak die de Javanen bestendig deed

wankelen tusschen de twee partijen, die beiden beweerden niets dan hun geluk te beoogen. DIEPO-NEGORO had vele voordeelen aan zijne zijde, wij hebben die elders leeren kennen (1), en daaruit de gevolgtrekking gemaakt dat het niet mogelijk was tegen hem van het middel der volkswapening gebruik te maken, gelijk hij dit tegen ons deed; maar was de kans des oorlogs hem nadeelig, dan werd hij niettemin door de bevolking verlaten, dewijl zij plotseling ophield te gelooven dat hij een Gezant was van God en van den Profeet; de magt en het aanzien der Nederlanders kreeg dan in hare oogen een' reusachtigen omvang, zij keerde naar hare akkers terug en was zelfs genegen rust en orde rondom hare woningen te helpen handhaven. Behaalde DIEPO-NEGORO echter overwinningen, dan was hij ook eensklaps weder de magtige Sultan, die de Europeanen weldra zou verpletteren; zij zonk in vrees en bewondering voor hem neder en deed maar al te gewillig wat hij tot bereiking zijner oogmerken beval.

Waren onze militaire hulpbronnen, was de reserve, waaruit het Nederlandsch-Indische leger bestendig moest putten, meer nabij geweest, dan zouden de tijden, welke DIEPO-NEGORO door de neerslagtigheid zijner aanhangers in werkeloosheid moest en kon doorbrengen, zich als de meest geschikte hebben aanbevolen tot het nemen eener krachtige aanvallende houding; maar zoodra zich in het eene kamp neerslagtigheid vertoonde, openbaarde zich ook doorgaans in het andere uitputting en

dringende behoefte aan rust. Het was, gelijk wij zien zullen, ook om die reden dat CLEERENS aan zijne krijgsverrigtingen, gedurende de maand April en dus in een beter seizoen, niet die klem kon geven welke hij overigens wenschelijk achtte.

Op het ontvangen berigt dat DIEPO-NEGORO te Kamiri-Ombo stond en eenen aanslag op het distrikt Minoreh voor had, begaf CLEERENS zich den 5^{den} April van Magelang derwaarts; de omstandigheid dat hij den vijand uit drie bentings moest verdrijven, bewees dat deze zich veeleer tegen onze aanvallen wilde dekken, dan ons door zijne aanvallen verontrusten.

Na dezen togt vernam men dat de vijand het gros zijner magt weder te Loano verzamelde, en dat, ofschoon zich eenige brandals nogmaals in Kamiri-Ombo hadden geworpen, hun getal aldaar bestendig afnam. CLEERENS besloot de opstandelingen ongemoeid te laten; zijne magt was wel is waar door aanvullingstroepen uit Samarang versterkt, zóó zelfs dat de majoor VAN DER WIJCK met zijne kolonne den 24sten Maart naar Djokjokarta was teruggekeerd (1), maar bij de Cholera-morbus, die onder zijne troepen nog altijd heerschte, had zich eene kwaadaardige koorts, het gevolg van doorgestane vermoeyenis, gevoegd, zoodat hij zich in zijne bewegingen voor een goed deel verlamd zag.

(1) Op den 1sten April ging de majoor VAN DER WIJCK tot het afhalen van eenige achtergeblevene goederen naar Tempel terug, en had zoowel tusschen Tempel en Pesangang, als in de engte bij laatstgenoemde dessa, vrij hevige ontmoetingen met kleine hoopen brandals. De onzen bekwamen daarbij 8 gekwetsten, waaronder de luitenant PETIT en twee Europeanen.

(1) Aan het einde van Hoofdstuk X.

Den 21sten rukte hij niettemin andermaal naar Kamiri-Ombo, dewijl de opstandelingen hunne magt aldaar versterkten, hetgeen hij zoo nabij zich niet mogt veroorloven.

De vijand had zich geplaatst op eene hoogte nabij Kamiri-Ombo, en de toenadering tot zijne stelling bemoeijelijk door het planten van borangs en het plaatsen van verhakkingen. Met onbeschrijfelijk veel moeite bragt de luitenant DE FIQUELMONT zijne twee veldstukken op eenen bergrug, welke deze hoogte beheerschte, en terwijl de opstandelingen van daar hevig beschoten werden, marcheerde de luitenant DE SALIS met een peloton infanterie tegen hen op. Ondersteund door het kanonvuur, viel hij den vijand met geveld geweer op het lijf en had het geluk hem te verdrijven; doch velen der zijnen waren in de beenen gewond door borangs, die in de alang, alang verstoken waren. Thans kon men Kamiri-Ombo binnenrukken; maar de drie benthings waren weder hersteld en moesten nog genomen worden. Hij besloot dus de benting ter regter zijde, welks verlies dat der overige moest ten gevolge hebben, te doen aanvallen door kapitein DE VRIES, met een peloton infanterie onder den luitenant VAN BILANDT, terwijl het peloton van den luitenant DE SALIS, ondersteund door een ander onder luitenant VAN KEMPEN, regtstreeks op de sterkte moest aanrukken. Het tirailleur-vuur van DE VRIES en de gesloten aanval van DE SALIS bragten de onzen weldra in de schans. De vijand vlugtte in alle rigtingen en CLEERENS trok voortwaarts om aan de andere zijde van het Trajoemaas-gebergte een bivak te zoeken.

Hij stiet evenwel op zooveel hinderpalen, dat hij moest terugkeeren, ten einde in en nabij de genomen sterkte Batoe-Benking verblijf te gaan nemen; hij bereikte haar eerst des nachts ten twaalf uur. Den volgende dag ging hij eene verkenning doen in het Bagleen-sche tot Samigaloe; hij vond overal de dessa's verlaten, zag nergens vijand en ging weder over het gebergte naar Minoreh terug.

De groote zorg, door den vijand in acht genomen, om overal de nadering der onzen te bemoeijelijken, pleitten voor zijne verdedigende bedoelingen. CLEERENS besloot van deze stemming partij te trekken en zijne troepen rustig in hunne kampeementen te laten, want het getal zieken vermeerderde aanhoudend en hij worstelde reeds in persoon met de koorts, die zijne gelederen onophoudelijk dunde. In de eerste dagen van Mei verergerde zijn toestand zoodanig, dat hij genoodzaakt was het kommando over te geven aan den majoor DU PERRON, die zelf naauwelijks van eene zware ziekte hersteld en nog zeer zwak was.

Men bepaalde zich dus tot de hoognoodige bewegingen, die vooral in het zuiden der residentie plaats grepen. Na het vertrek van den majoor VAN DER WIJCK had men uit de troepen in Kadoe eene tweede mobiele kolonne zamengesteld, die onder kapitein TEN HAVE te Kalidjenking was gaan post vatten. Ook deze kolonne had veel door ziekte te lijden. Zij deed niettemin in de maand Mei verscheidene meer of min belangrijke togten (1), en

(1) Waarbij zich onderscheidde: de kapitein STRUBIJ der artillerie, de luitenants PAARDEKOOPER,

werd daarbij dan eens door kapitein TEN HAVE, en dan eens, wegens diens ongesteldheid, door den majoor DU PERRON of kapitein LE CLERCQ aangevoerd. Den 25sten Mei vestigde zij zich te Blabak.

Het was te dier tijde dat de opperbevelhebber besloot de door ziekte zoo zeer gedunde bezetting van Kadoe met eene kolonne uit Djokjokarta te versterken. Eer wij hare verrigtingen mededeelen, dienen wij evenwel nog eenen blik achterwaarts te werpen, en na te gaan wat er intusschen in Banjoemaas en ten zuiden van Pekalongang geschiedde.

Toen de Nederlanders hunne stelling aan de Bogowonto moesten verlaten, vreesden zij niet zonder reden dat de vijand daarvan partij trekken, in Bagleen vallen en, na zijn gezag in dit landschap gevestigd te hebben, weder tot in Banjoemaas doordringen zou. Weinig tijds verliep er eer het bleek dat deze vrees op goede gronden had gesteund. De barissans, door ons op verschillende punten geplaatst, werden verdreven, verlieden en gingen zelfs gedeeltelijk tot de opstandelingen over. De Tommongong van Aijag, die door den luitenant-kolonel DIELL al dadelijk naar zijn regentschap gezonden was, kon dit met zijne benden niet dan na veel moeite, inspanning en eene reeks van gevechten bereiken. Reeds op den 20sten Augustus was Bandjar en Remo-Djati-Negoro door de opstandelingen bezet, en lag Banjoemaas, ja misschien Cheribon geheel voor hen open. Zoodra DIELL daarvan te Wo-

nosobo het berigt ontving, zond hij (26 Aug.) den luitenant KERN naar Banjoemaas, ten einde de bewegingen te besturen van de barissans der vele trouwe regenten, welke dit landschap nog telde; die officier was slechts verzeld van 20 man infanterie. De resident van Tegal evenwel, VAN DER POEL, die gedurende een jaar zonder eenige militaire magt, ja zelfs zonder zijne Djang-Sekars, die elders werkzaam waren, eene volmaakte rust in zijn gebied had gehandhaafd, aarzelde geen oogenblik den barissan van Tegal, die aanvankelijk van de Bogowonto naar deze residentie was teruggetrokken, weder naar Banjoemaas te zenden. Hij vleide zich, en het gelukte hem ook, andermaal de goede orde in zijn gebied te zullen bewaren, ofschoon de vijand niet minder dan weleer op eene woeste wijze langs zijne grenzen huis hield. Door de verontrustende berigten, die bereids uit Cheribon naar Batavia gezonden waren, was intusschen bewerkt dat de Kommissaris-Generaal 150 man infanterie, allen pas aangekomen Europeanen, onder kapitein DE MUNCK had doen inschepen. Dit was het laatste wat men te Batavia beschikbaar had, en na het vertrek dezer troepen moest de garnizoens-dienst door de schutterij verrigt worden, wat ook te Cheribon geschiedde en te Samarang na eene korte tusschenpoozing — eerst met half Julij was de schutterij voor hare diensten bedankt — op nieuw het geval was geworden.

Den 31sten Augustus kwam kapitein DE MUNCK met zijn detachement te Tegal aan en den 5^{den} September bevond hij zich te Banjoemaas, in welke negorij de barissan

ROOS, DE WAAL, IDZERDA, ETZEL, DUSAAR, BATAERD en DUMOULIN; de regent van Magelang en de inlandsche korporaal GILLIE.

van Tegal zich den volgenden dag eveneens kwam vestigen. Hadden de opstandelingen Bagleen in korten tijd weder in bezit genomen, zoo waren zij niettemin in hunne pogingen tegen Banjoemaas omzigtiger dan het jaar te voren. De MÜNCK kon met zijne geringe magt niet anders dan verdedigerwijze handelen, maar het gelukte hem evenwel Banjoemaas rustig te houden en zelfs den vijand, op den 20sten September, te Merden bij Mandirodjo, door den luitenant LE LORIN een gevoelig verlies te doen toebrengen. Voorwaarts rukken, in Bagleen dringen en den vijand naar het oosten teruggedrijven, dit vermogt hij niet; maar het zou hem mogelijk geweest zijn, wanneer hij op den krachtigen bijstand der bevolking had kunnen rekenen. Deze echter was of geheel ter neder geslagen en ontmoedigd, of weder naar de zijde der opstandelingen overgegaan.

Daar de Generaal DE KOCK bijzonder tevreden was over de diensten door den luitenant-kolonel DIELL weleer in Banjoemaas bewezen, en die hoofdofficier blijken had gegeven eene bijzondere kennis opgedaan te hebben, zoowel van personen en zaken als van het terrein in dit gewest, besloot hij hem andermaal derwaarts te zenden. DIELL werd in zijn bevel over Tegal en Pekalongang vervangen door kapitein MICHELS, en bevond zich den 24sten September te Banjoemaas. Hij werd door geen enkel soldaat gevolgd en kon dus slechts beschikken over hetgeen wij opgenoemd hebben daar aanwezig te zijn, waaronder nog behooren vier ligte veldstukjes, bediend door matrozen van de kruisprauwen der residentie Tegal. Van deze magt plaatste

hij, in de eerste dagen van October, 1 officier en 50 flankeurs, benevens 40 man van den regent van Tegal, te Kotta-Waringin; een even sterk detachement te Bantas bij Mandirodjo, en 1 officier met 50 flankeurs te Aijag, waar zich ook de regent van Aijag met zijne barissan bevond. Ieder dier drie posten was slechts een dagmarsch van den andere verwijderd, en zij konden elkaer derhalve, zoo de nood het vorderde, hulp verleen; bovendien stonden de uiterste voorposten van MICHELS te Segaloe, nog geen vollen dagmarsch van Kotta-Waringin, zoodat er door deze maatregelen eene keten gevormd was van Wonosobo tot aan het Zuider-zeestrand, en niet alleen Banjoemaas, maar ook Cheribon en Tegal gedekt waren. DIELL hield zich op te Banjoemaas, achter het midden der zijnen, met de rest van den barissan van Tegal, zijn geschut en 5 officieren, met ruim 70 onderofficieren en flankeurs; in de loop der maand October werd hij nog versterkt door 20 Djajang-Sekars. Onmiddellijk nadat hij deze beschikkingen genomen had, liet hij eenen aanvang maken met het opslaan der noodige gebouwen tot legering zijner troepen; te Banjoemaas, Bantar en Segaloe werden bentings aangelegd en de overige posten beveiligden zich almede met behulp der versterkingskunst, zoodat zijne geringe magt niet alleen het hem toevertrouwde gebied dekte, maar ook gedurende de westmoesson beter beschermd was tegen het weder en de aanvallen van den vijand. In deze stelling boezemde hij de opstandelingen zooveel ontzag in, dat hij den regentijd tamelijk ongemoeid doorbragt.

In het begin van April werd hij versterkt door 50 infanteristen, benevens eenige artilleristen en huzaren, ten einde eene voorwaartsche beweging te kunnen verrigten en te Karangbolong, op last van den opperbevelhebber, eene benting te doen bouwen, ter beveiliging der kostbare vogelneestklippen, waarvan men de opbrengst weder meer geregeld wilde gaan inoogsten.

Het aanleggen der benting werd aan den 1sten luitenant VON HORN opgedragen, en DIELL zelf ging over Kalidjering naar Mergaloenjoe, waar hij zich voorloopig wilde vestigen, ten einde meer nabij Karangbolong te zijn; hij had aan de kommandanten van Bantar en Kotta-Waringin bevelen zich naar Merden (bij Poerwonegoro) en Keboetoug te begeven, en in de bentings de noodige bezetting te doen achterblijven.

DIELL kwam den 16^{den} April in de nabijheid van Mergaloenjoe aan; de menigvuldige verhakkingen hadden zijnen marsch zeer vertraagd. Des morgens ten zeven uur van dien dag stiet zijne voorwacht, onder luitenant LE LORIN, op den vijand, die zich in eene benting ophield; door een kanonschot der opstandelingen werd al dadelijk een Europeaan gedood en twee anderen zwaar gewond, maar LE LORIN beantwoordde het vuur der opstandelingen wakker en was reeds tot de bestorming der benting overgegaan, eer de versterkingstroepen, door DIELL afgezonden, hem bereikt hadden; deze namen nu deel aan het gevecht en hielpen de overwinning voltoojen. De opstandelingen werden vervolgd door de ruitery, onder luitenant

d'ELDEREN, die al spoedig berigt zond dat zij zich in eene andere sterkte nabij Randjiengan hadden herzameld. DIELL marcheerde terstond derwaarts, liet die tweede benting hevig beschieten uit zijne beide veldstukken, en haar stormenderhand nemen, zoodra het vuur van den vijand begon te verflaauwen (1). De vlugtende vijand werd andermaal nagejaagd door de ruitery, onder den luitenant d'ELDEREN, die er nog een aantal nedersabelde (2). De opstandelingen waren dien dag 12 à 1500 man sterk en telden ruim 80 dooden; de onzen hadden een Europeaan en 2 inlanders aan gesneuvelden, benevens 4 Europeanen en 3 inlanders aan gewonden; zij bekwamen tot buit een koperen veldstukje, eene lilla en eene menigte geweren.

Na het eindigen van het gevecht keerde DIELL naar Mergaloenjoe terug; hij had den Ngabei van Kerta-negoro achtergelaten om des vijands verschansingen te slechten. Op dienzelfden dag was VON HORN te Karangbolong verontrust geworden, doch had de opstandelingen eveneens afgeslagen. Het bouwen zijner benting ging door gebrek aan handen slechts langzaam voort; de bevolking van die streek was grootendeels over de rivier Tjinting-Goeling getrokken en had zich onder het gezag der vijandelijke hoofden geschaard.

(1) LE LORIN was met den kadet-sergeant MAXWEL, den korporaal MAHIEU en den tamboer BLANCHARD, het eerst in de beide verschansingen gedrongen en had bij het nemen der eerste eene wond in den schouder bekomen.

(2) De luitenant MAXWEL der infanterie, had zich bij d'ELDEREN gevoegd en bekwam, benevens zijn paard, eene wond. Ook de flanker Dommer onderscheidde zich dien dag.

De luitenant-kolonel **DIELL** bleef zich nu voorloopig te Mergaloenjoe ophouden; hij werd soms in zijn bivak verontrust, maar de opstandelingen schenen zich ook hier doorgaans tot de verdediging te willen bepalen. **DIELL** had gelegenheid op te merken, dat de hier verwijlende benden zich de rust van de westmoesson zeer hadden ten nutte gemaakt. De vijanden, waarvan hij nu en dan afdeelingen zag, waren zeer goed gekleed; tegen het gebruik der Javanen hadden zij het haar kort afgesneden; zij droegen witte tulbanden, met witte of blauwe buisjes en korte broeken; allen hadden patroontaschen met bandeliers en zeer goede geweren. Het was echter geenszins de vijand, maar vooral de, ook elders heerschende, kwaadaardige koorts die hem en de zijnen schadelijk was. Het bivak van Mergaloenjoe, waar hij het grootste gedeelte zijner magt vereenigd had, scheen bovendien eene zeer ongezonde ligging te hebben, want het was dáár dat de ziekte hoofdzakelijk woedde. Binnen weinige dagen nam zij zoodanig toe, dat $\frac{2}{3}$ zijner Europeanen en $\frac{1}{3}$ zijner inlanders op het kranken-leger uitgestrekt lagen; hij-zelf was genoodzaakt zich naar Tegal te doen vervoeren, en reeds den dag na zijne aankomst te dier plaatse — den 19^{den} Mei — blies deze verdienstelijke hoofd-officier, die zooveel goeds in Banjoemaas en Bagleen gesticht had, den laatsten adem uit.

De luitenant von **HORN** nam het kommando voorloopig op zich; aan het bivak van Mergaloenjoe werd eene meer gezonde plaatsing gegeven en het bevel over de

troepen in Banjoemaas aan den majoor **BUSCHKENS** opgedragen.

Men ziet dus dat de zaken in Banjoemaas geen gunstigen keer hadden genomen, en helaas! in het kommando van **MICHIELS** was dit op het einde der maand Mei 1827 eveneens het geval.

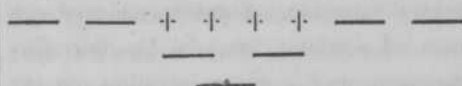
Reeds op den 23sten September 1826 greep daar een ongelukkig voorval plaats. De luitenant **SCHENK** stond met een klein detachement te Segaloe en werd door overmagt aangevallen; de ingezetenen rondom zijn post, die hij geenszins wantrouwde, vereenigden zich met den vijand; deze overstelpte hem geheel en de rampzalige **SCHENK** werd met al de zijnen afgemaakt. **MICHIELS** ontving daarvan nog den eigen dag het bericht en rukte den volgenden derwaarts; hij verdreef de brandals, welke zich in den omtrek ophielden, maar het was hem onmogelijk de schuldigen onder het landvolk op te sporen en hij moest zich vergenoegen met een ander detachement te Segaloe achter te laten. Deze voor ons zoo noodlottige gebeurtenis scheen aan **DIEPO-NEGORO** hoop gegeven te hebben in die streken met voordeel werkzaam te kunnen zijn; want terstond vermeerderde hij daar zijne magt, zoodat **MICHIELS** verpligt was den 27sten November, met alles wat hij beschikbaar had, van Wonosobo op te breken. Hij begaf zich naar Kaliwiro en vernam dat de opstandelingen slechts $2\frac{1}{2}$ paal van daar stonden. Vroeg in den morgen van den 27sten trok hij hen te gemoet, vond hen te 6 uur bij Adisonno en werd onmiddellijk door hen aangevallen. Hij bleef tot 10 uur in gevecht en verschillende keeren

drong de vijand met zooveel hevigheid op hem in, dat hij met geveld geweer voor het geschut moest weggedreven worden. De overwinning bleef niettemin aan onze zijde en MICHIELS joeg de opstandelingen eindelijk in ordelooze vlugt voor zich heen. Er bleven 200 brandals op het slagveld liggen en een aantal pikken, geweren, paarden, benevens twee stukjes geschut, vielen in onze handen. Het verlies der Nederlanders bestond slechts uit zeven gekwetsten en een gesneuveld flankeur.

De zoo spoedig opgevatte hoop des vijands werd dus even spoedig verijdeld; DIEPO-NEGORO, die met de Pangerangs SOERIO-MATARAM en SOERIO-ADMOLJO bij dit gevecht tegenwoordig was, week terug en liet de onzen nog slechts gedurende eenigen tijd verontrusten, maar weldra nam ook dit een einde, en daar het landvolk bij zijn vreedzaam bedrijf bleef, verstreek de westmoesson zonder verdere belangrijke kriegsverrigtingen of vermoeijenissen.

Eerst in de laatste dagen van April 1827 stelde MICHIELS zich weder in beweging, om voorloopig te Kameringin post te vatten. Het doel dezer beweging, hem door den opperbevelhebber bevolen, was den luitenant-kolonel DIELL in staat te stellen zijne magt meer bijeen te trekken, om krachtiger te kunnen handelen. Het berigt dat de sterkte des vijands aan gene zijde van het Trajoemaas-gebergte aanzienlijk toenam, en de staat van zwakte, waarin zich de bezetting van Kadoe, ten gevolge der aldaar heerschende ziekten, bevond, spoorden MICHIELS aan zijnen togt te ver-

volgen. Hij wilde Kadoe vrijer doen adem halen en te gelijker tijd zijne zuider-districten beter beveiligen. Ten einde den vijand al dadelijk een duchtigen slag toe te brengen, verzocht en verkreeg hij van den majoor DU PERRON eene tijdelijke versterking van 100 man en bevond zich den 1sten Mei te Kaliaboe. Op den 2^{den} ontmoette hij de opstandelingen aan de rivier Kodil; zij wilden hem den overtocht betwisten, maar hij volbragt dien evenwel en dreef hen met eenig verlies op de vlugt. Hij vernachtte te Kapoejan en begaf zich den 5^{den} over Kebongkliwong naar Maron. Zoodra hij in de nabijheid van eerstgenoemde plaats kwam, begonnen de brandals uit twee dessa's, gelegen ter zijner regter en linker zijde, hevig op hem te vuren. Hij plaatste zijne vier 4te in het midden, twee pelotons infanterie op zijn regter, twee op zijn linker vleugel en twee andere achter de tusschenruimten zijner stukken. De ruitery bleef in reserve en de rest zijner magt dekte den veldtros.

Op deze wijze ging hij, al vurende uit grof geschut en handgeweer, voorwaarts en zag hij den vijand eerlang overal voor hem vlieden. Na de opstandelingen hevig door de ruitery te hebben doen vervolgen, bereikte hij tegen den avond Maron. Van hier werden de troepen, die hij uit de bezetting van Kadoe getrokken had, den volgenden dag teruggezonden (1).

(1) De kapitein MICHIELS was op den 2^{den} en 3^{den} Mei zeer tevreden over de luitenants RAAP, VAN DIJK, NIEUWMAN, LE ROUX, EICHELBERG,

Na te Maron aan zijne kolonne eenige rust geschonken te hebben, begaf MICHIELS zich naar Jono, waar hij met open armen werd ontvangen door de bevolking, die geheel uit Chinezen bestond en in die dagen meer dan ooit aan de afpersingen en aanvallen des vijands ten doel stond.

Door zijne voorwaartsche beweging zóóver uit te strekken en tot in het hart van Bagleen door te dringen, was de ijverige MICHIELS verder gegaan dan de bedoelingen van den opperbevelhebber medebragten. Deze had hem in overeenstemming met DIELL willen doen handelen en was van oordeel dat men Bagleen niet weder moest vermeesteren dan om het voor goed bezet te houden; want zoo lang dit laatste onmogelijk was, gaf men slechts aanleiding dat de bevolking, die ons genegen scheen en ons telkens toeviel, zich den haat en de wraak der terugkeerende vijanden op den hals haalde, en ons derhalve al minder en minder bijstand zou bieden. Eenmaal in Bagleen zijnde, was de Generaal DE KOCK echter van gevoelen dat MICHIELS er zich moest handhaven; doch weldra dwongen de omstandigheden tot eene rugwaartsche beweging.

De loop der verrigtingen van MICHIELS had het noodzakelijk gemaakt dat de regent van Batang, die met zijn barissan in het Pekalongang-sche was achtergebleven, zich met hem in Bagleen vereenigde. MICHIELS had daartoe bevel gezonden en besloot

ENGELBERTS VAN BEVERVOORDE, DE VREDE, LOU-
CHARD en LONNEUX der infanterie, VAN LOEWENSTEIN
der artillerie, STICHTER der Djajang-Sekars, bene-
vens de H^r. NAGEL, kommissaris bij den barissan
van Kendal.

dien regent tot Maron te gemoet te trekken, onderwijl in Jono een detachement van 60 man achterlatende. Den 10^{den} ging hij op marsch, bereikte Maron na eenige kleine ontmoetingen met de opstandelingen, en vereenigde zich aldaar op den 12^{den} met den bedoelden barissan. Den 13^{den} begaf hij zich weder naar Jono, maar stiet bij Loano op een 5000 man sterken vijand, die op de vlugt werd gejaagd. Toen de onzen hun' togt wilden voortzetten, werden zij plotseling bestookt door het vuur van eenige brandals, die zich in een bamboezen boschje verscholen hadden; dit vuur, hoezeer spoedig tot zwijgen gebragt, had tot noodlottige uitwerking den kapitein MICHIELS gevaarlijk te wonden. Hij gelastte dien ten gevolge aan den luitenant VAN LOEWESTEIN de kolonne terstond naar Kebongkliwong terug te voeren, waar zijn toestand zoodanig verergerde, dat hij zich naar Magelang moest laten overbrengen. Het kommando werd derhalve geheel aan den luitenant VAN LOEWESTEIN opgedragen, met het bevel op Kamaringin terug te trekken, waar de kolonne den 14^{den} Mei aankwam.

Op het eerste berigt van dezen tegen-
spoed, zond de Luitenant-Gouverneur-
Generaal den majoor PERIÉ van Djokjokarta,
om het bevel over de troepen van MICHIELS
op zich te nemen. Deze begaf zich over
Magelang naar zijne bestemming en werd
in Kadoe tijdelijk versterkt met 100 ge-
weren en een 1er, waarmede hij den
21sten Mei te Kaliaboe kwam. De luitenant
VAN LOEWESTEIN had zich dien dag even-
eens derwaarts begeven, met de magt
welke hij te Kamaringin aanvoerde. Van

daar trok PERIÉ den 22sten op naar Jono; men wist dat de brandals in Bagleen sterk vermeerderden en het detachement te Jono moest zich derhalve weder met den hoofdtroep vereenigen.

Hij bereikte die plaats in twee marschdagen en na eenige weinig belangrijke ontmoetingen met den vijand. Vooral de bevolking juichte over zijne komst; zij begon reeds gebrek aan levensbehoefden te gevoelen, daar de talrijke benden opstandelingen, welke in den omtrek rondzvierven, haar zelfs het padie-snijden niet meer veroorloofden. Ten einde de inwoners zoowel als zijne kolonne van rijst te voorzien, zond PERIÉ den 24sten een detachement uit, wat het binnenhalen der noodige hoeveelheid van dit graan moest beschermen. Een sterke en goed gewappende hoop vijanden, die het detachement wilde aanvallen, noodzaakte den majoor PERIÉ met een gedeelte der kolonne ter ondersteuning der zijnen toe te snellen; de vijand werd verdreven en een klein veldstukje met 5 geweren buit gemaakt. Eene hoeveelheid rijst, die de ingezetenen en de bezetting van Jono gedurende drie dagen kon voeden, werd medegevoerd.

De majoor PERIÉ besloot, naar aanleiding der ontvangen bevelen, met zijne geheele magt op den 26sten naar het Pekalongang-sche terug te keeren; de vijand was in Bagleen zoodanig in sterkte toegenomen, dat eene enkele kolonne er zich niet met hoop op goeden uitslag kon blijven handhaven. Dit besluit had eene gebeurtenis ten gevolge, die wel verdient nader beschreven te worden.

Reeds in het IVe Hoofdstuk hebben wij

gezien hoezeer de Chinezen van Jono in den haat der opstandelingen deelden, en hoe zij al dadelijk, na het uitbreken der onlusten, verpligt waren de plaats hunner inwoning te versterken. Met den besten uitslag hadden zij achter hunne wallen aan menigen aanval het hoofd geboden, en zoo dikwerf de omstandigheden het toelieten, waren zij door de onzen ondersteund of ten minste van krijgsbehoefden voorzien geworden. Ook thans was daartoe door den Generaal DE KOCK het bevel gegeven, want de opperbevelhebber wilde niets liever dan dat de vestiging in Bagleen dier nijvere en ons zoo toegenegen bevolking, bij voortdoring mogelijk bleef. In de laatste maanden hadden zij echter zóóveel van den vijand moeten lijden, hunne welvaart was zóódanig verachterd en de woede der opstandelingen jegens hen zóódanig toegenomen, dat zij, op het vernemen van het aanstaande vertrek der Nederlanders, besloten hen met al hunne tilbare have te volgen, om zich elders te gaan vestigen. Het was aan PERIÉ onmogelijk hen van dit besluit af te brengen, noch zijne bemoedigende toespraak, noch de verzekering dat de onzen zich spoedig weder in die oorden zouden vertoonen, noch eindelijk het stellige verbod van zich bij de kolonne aan te sluiten, had eenige uitwerking. Zij verklaarden liever onmiddellijk met vrouw en kind door de Nederlanders doodgeschoten te willen worden, dan eerlang uitgeput en afgemat in handen der brandals te vallen, en ten slotte een ellendigen marteldood te sterven. Toen PERIÉ ontwaarde dat niets in staat zou zijn hen van voor-nemen te doen veranderen, liet hij de om-

walling van Jono zooveel doenlijk slechten en vernielen; de lilla's en andere wapens, voor zooveel men ze niet vermogt mede te voeren, onbruikbaar maken en begraven, en eindelijk werd de geheele dessa, nadat zij door al wat leven had verlaten was, aan de vlammen prijs gegeven.

Het was aan PERIÉ onmogelijk geweest den Chinezen die hem volgden bescherming toe te zeggen; maar nadat hij zelf hun het terugkeeren ondoenlijk had gemaakt, was het hem even onmogelijk hen geheel aan hun lot over te laten. Ofschoon zij zich van lieverlede verspreidden in dessa's, waar zij vrienden en betrekkingen vonden, en ofschoon hun getal derhalve aanhoudend afnam, naarmate hij op zijnen weg vorderde, zag hij zich niet weinig belemmerd in zijne bewegingen door dien belangrijken nasleep van mannen, vrouwen, kinderen en vee. Vier dagen had hij noodig om Wonosobo te bereiken; zijn togt ging

over Merden, Bloenjarang en Kaliwiro, en zijne bestemming voerde hem alzoo over diepe en steile kloven, over rotsen en over bergen, en dwars door eene landstreek die van vijanden wemelde. Groot waren dan ook de vermoeijenissen, ontberingen en gevaren waarmede hij te kampen had; telkens had hij den aanval der opstandelingen af te wijzen of de verschansingen te nemen, op zijnen weg aangelegd; ieder oogenblik moest hij dien weg herstellen of verbeteren door het opruimen der ranjoe's, der borangs, der doornstruiken, der verhakkingen daarop verspreid, of door het dempen der gaten en wolfskuilen, daarin gegraven. Zoo bereikte hij Wonosobo in den avond van den 30sten Mei; zijne kolonne was geheel afgemat en uitgeput; hij liet haar de vorige stellingen weder hernemen, om er gedurende eenigen tijd eene hoognoodige en welverdiende rust te smaken.

OVER HET RICOCHETTEREN.

(INGEZONDEN.)

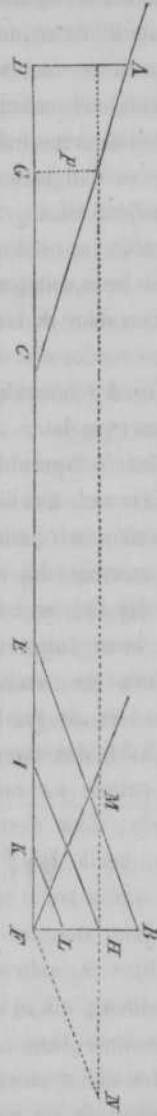
Bij het ricochetteren van eene met traversen voorziene face, kan natuurlijk geen voordeelijker kogelschot worden verlangd, dan zulk een waarbij het projectiel rakelings over de kruin der maskerende borstwering nederstrijkt — tusschen deze borstwering en de eerste travers opslaat — en daarna, rakelings over de travers heen gaande, eene tweede baan doorloopt, welke weer tusschen traversen eindigt.

Daar nu de gemiddelde afstanden van

de vuurmonden tot de borstwering en travers, zoowel als de hoogten van een en ander boven het maaiveld en boven den walgang bekend zijn, zou men, met de formules, voorkomende op blz. 40—41 der Verhandeling van J. P. DELPRAT over de baan der voortgeworpen lichamen, de vereischte elevatie en aanvankelijke snelheid, en vervolgens, met behulp van de tafel op blz. 147 van het Militaire Zakboek van DE BRUIJN, 2^e ed., de gevorderde la-

ding kunnen bepalen. Doch gesteld al eens dat de middelbare baan, met de alzoo berekende elevatie en lading verkregen, in de daad de begeerde hoogte en gedaante had, dan zou toch de kans, dat eenige kogels juist deze baan zullen doorloopen, al zeer gering wezen en van de overige projectilen zou toch geen ander eene tweede baan beschrijven, dan alleen die welke of te hoog of te laag zoude zijn.

Berekent men echter op gelijke wijze de lading en elevatie, voor het geval waarin de rakelings over de kruin heenstrijkende kogels iets digter achter de maskerende borstwering moeten opslaan, dan zal wel elke kogel, wegens zijnen grooteren invallings- en afstuitingshoek, een minder groot gedeelte van den walgang onveilig maken; maar er zullen vrij wat meer projectilen eene tweede baan doorloopen, dewijl dan niet enkel de rakelings over de borstwering gaande kogels, maar ook nog eenige van die welke banen hooger uitvallen, de travers zullen missen en het is met voldoende naauwkeurigheid te bewijzen, dat de plaats, waar de rakelings over de maskerende borstwering neerstrijkende kogel moet opslaan, zoodanig kan worden bepaald, dat de totale uitwerking van een groot aantal kogels, welke met de hiernaar berekende elevatie en lading worden voortgeschoten, niettegenstaande de minder gunstige gedaante hunner banen, grooter zal zijn dan die van een even zoo groot getal kogels, welke op eenige andere wijze worden voortgeschoten.

Zij A de binnenkruin van de maskerende borstwering, B de buitenkruin van de travers en C de plaats waar de door A gaande kogel opslaat, dan mogen wij aannemen dat de invallingshoeken der kogels, welke banen iets hooger uitvallen, toch alle genoegzaam gelijk $\angle DCA$

zullen wezen en dat de opstuitingshoeken, op eenen walgang waar de grond zich meesttijds gedurende vele jaren heeft kunnen zamenpakken, zóó weinig van de invallingshoeken zullen verschillen, dat deze hoeken gelijk gesteld mogen worden.

Is dus $\angle FEB = DCA$, dan zullen de projectilen, welke op CE neerkomen, over de travers heengaan; maar die op EF vallen, zullen door de travers worden opgevangen.

Stel de hoogte der voorwerpen, welke getroffen moeten worden, gelijk p , die der punten A en B boven den walgang gelijk 2 el en $CD = x$, dan is $CG = \frac{1}{2}px$.

De kogel, welke in C aanslaat, heeft alzóó vóór den aanslag eene ruimte $CG = \frac{1}{2}px$ onveilig gemaakt, en zal na den aanslag weer zulk eene ruimte, dus in het geheel eene ruimte px , onveilig maken; daar hij echter over de travers heengaat en waarschijnlijk bij den tweeden aanslag nogmaals eene ruimte px zal bestrijken, zoo is de geheele, door dezen kogel bestreken ruimte, gelijk $2px$.

Wat nu voor dezen kogel waar is, gaat ook door voor elken anderen die maar op CE neerkomt. Bijgevolg zullen alle kogels, welke op CE aanslaan, elk in het bijzonder eene ruimte $2px$ bestrijken.

Stel verder dat HI evenwijdig is met BE , dan bestrijken de kogels, welke op EI neerslaan, elk eene ruimte px , maar die op IF vallen, zullen wel vóór den aanslag elk eene ruimte $\frac{1}{2}px$ onveilig maken, maar niet daarna. De kogel bij v , welke in K neerkomt, bestrijkt na den aanslag slechts de ruimte FK . Worden echter de kogels, welke zonder aanslag

in FII teregt komen, buiten rekening gelaten, dan zal men, omdat $FHM = FHN$ is, kunnen stellen dat de kogels, welke op IF vallen, ook na den opslag eene ruimte $\frac{1}{2}px$, en dat dus alle kogels, welke op EF aanslaan, elk eene ruimte px zullen bestrijken.

Volgens kansrekening zijn de hoeveelheden van de kogels, welke op CE en EF zullen neerkomen, evenredig met CE en EF ; wordt dus de hoeveelheid, welke op CE valt, gelijk $\mu \cdot CE$ gesteld, dan moet de hoeveelheid, welke op EF zal vallen, gelijk $\mu \cdot EF$ zijn. Hoe de aangenomen elevatie nu ook zijn moge, men zal toch altijd trachten zoo te schieten, dat de middelbare baan door A gaat en dat de kogel, welke deze baan doorloopt, ergens op CE aanslaat; deze coëfficiënt μ kan dus, omdat de elevatiën toch maar weinig zullen verschillen, worden beschouwd als te hebben eene constante waarde. Daar nu de $\mu \cdot CE$ kogels, welke op CE neerkomen, elk eene ruimte $2px$, de $\mu \cdot CF$ kogels, welke op EF vallen, elk eene ruimte px bestrijken, zullen zij allen te zamen onveilig maken eene ruimte

$$R = \mu \cdot CE \cdot 2px + \mu \cdot EF \cdot px,$$

of, $DF = q$ stellende, eene ruimte

$$R = \mu (2q - 5x) \cdot px,$$

welke voor $x = \frac{1}{2}q$ een maximum zal zijn, onverschillig welke waarde p ook hebben moge.

Wordt dus de lading en elevatie zóó genomen, dat de rakelings over de borstwering nederstrijkende kogels, op $\frac{1}{2}q$ achter deze borstwering moeten opslaan, dan zal de bestreken ruimte op den duur grooter zijn dan met eenige andere lading en elevatie.

Voor ricochetschoten moeten daarom de elevatiën en ladingen zoodanig worden bepaald, dat de middelbare baan door de kruin van de maskerende borstwering gaat en dat de kogel, welke deze baan doorloopt, op $\frac{1}{3}$ van den afstand tusschen

deze borstwering en de eerste travers opstaat.

Ten einde de hiertoe vereischte elevatiën en aanvankelijke snelheden, door de vroeger vermelde formules te kunnen berekenen, is dus aangenomen:

		1 ^e Parallel.	2 ^e Parallel.		
$a =$	600	300, voor Bastionface	$b=7, b'=5$	
$a' =$	} voor eene face	606	306, „ Ravelijnface	$b=6, b'=4$	
		610	310, „ Bedekten weg	$b=2, b'=0$	

en met deze gegevens is gevonden:

		TOT HET RICOCHETTEREN VAN										
		EENE BASTIONSFACE.				EENE RAVELIJNSFACE.				DEN BEDEKTE WEG.		
		Elevatie.	Snelheid.		Lading N. Loeden.	Elevatie.	Snelheid.		Lading N. Loeden.	Elevatie.	Snelheid Aanvankel.	Lading N. Loeden.
			Aanvankel.	Horizontale Eind-			Aanvankel.	Horizontale Eind-				
Kan. 24 ft	1 ^e Parallel	14°10'	123	90	38,6	14°6'	123	88	38,6	8°18'	138	36,4
	2 ^e „	17°37'	78	33	18,4	17°22'	78	33	18,4	10°6'	99	26,7
„ 18 ft	1 ^e „	13°31'	127	87	31,7	13°41'	127	86	31,7	8°2'	162	47,3
	2 ^e „	17°21'	79	63	15,6	16°28'	79	63	15,6	9°7'	100	22,2
„ 12 ft	1 ^e „	13°6'	132	82	29,7	12°36'	133	82	29,7	7°36'	169	32,6
	2 ^e „	16°37'	80	61	11,9	16°37'	80	61	11,9	9°31'	102	16,3
„ 6 ft	1 ^e „	11°46'	144	83	15,4	11°38'	144	83	15,4	6°48'	185	18,7
	2 ^e „	16°4'	83	62	6,2	13°44'	84	62	6,2	8°39'	107	8,9
Houw. 20 d.	1 ^e „	13°31'	116	89	39,3	13°21'	116	89	39,4	9°4'	148	55
	2 ^e „	18°12'	75	63	21,8	18°2'	75	63	21,7	10°10'	96	31
„ 15 d.	1 ^e „	12°59'	133	86	17,6	12°53'	133	86	17,5	7°33'	170	26
	2 ^e „	16°49'	80	62	8,4	16°33'	80	62	8,4	8°30'	103	12

(L) Houwitzer 15 d. met Kogels als 24 ft.

De opgegevene ladingen zijn wel gevonden door middel van het uit de *Aide-mémoire* overgenomen tafeltje op blz. 147 van DE BRUIN'S Militaire Zakboek, maar omdat in de verhandeling van DELPRAT ook eenige ladingen en aanvankelijke snelheden voor Nederlandsch geschut enz.

worden opgegeven, en bij eene vergelijking bleek dat onze granaat van 15 d^m eene snelheid verkrijgt van 194 el — met 346 volgens de *Aide* — met 352 wigjes volgens DELPRAT — de 12 ft kogel eene snelheid van 441 el — met 1348 volgens de *Aide* — met 2000 wigjes volgens DEL-

PRAT, zoo is aangenomen, dat de Fransche opgaven wel juist zijn voor onze houwitsers, maar dat zij voor onze kanons met 1,485 moeten worden vermenigvuldigd. De reden waarom dit niet enkel voor de 12 w^{e} , maar voor alle kanons is gedaan, was, dewijl alle kanonladingen zeer klein werden gevonden, doch na de vermenigvuldiging met 1,485, vrij wel overeenkwamen met de ladingen welke in de *Beknopte Overzichten* van 1847—48 en 50 worden vermeld.

Uit de bovenstaande tafel blijkt, dat de opgaven voor bastions- en ravelijnsfacen genoegzaam gelijk zijn, want in gewone gevallen kan toch bij het geven der elevatie niet op eenige minuten meer of minder worden gelet. De tafel kan dus vereenvoudigd worden, maar deze overeenkomst bewijst ook nog dat men de opgegevene elevatiën niet behoeft te mistrouwen, wanneer soms het kommandement der vestingwerken iets meer of minder ware

dan hier is verondersteld geworden. In de tweede plaats blijkt uit de tafel, dat de elevatiën in de 2de parallel telkens ongeveer 3° grooter zijn dan in de 1ste, en dat dus een verschil van 300 el in den afstand een verschil geeft van 5° in de elevatie, of nagenoeg voor elke 100 el 1°.

Het gewigt der projectielen M , hunne middellijnen d en de horizontale eindsnelheden E noemende, zal, bijaldien eenig projectiel met eene eindsnelheid E , maar even krachts genoeg bezit om in de houtdeelen van affuiten te dringen, een ander projectiel hiertoe *meer, evenveel of minder* kracht bezitten, naar mate de waarde van $\frac{ME}{d^2}$ voor dit laatste *groter, gelijk of kleiner* is dan voor het eerste.

Bij het ricochetteren van eene face met de hierboven opgegevene elevatiën en ladingen, of liever met de opgegevene elevatiën en aanvankelijke snelheden, zijn de waarden van $\frac{ME}{d^2}$

voor kanon à 24 w^{e} , 1 ^e Parallel	47724;	2 ^e Parallel	28270.
» » » 18 » »	41887;	»	30367.
» » » 12 » »	34720;	»	25807.
» » » 6 » »	28211;	»	20975.
» houw. » 20 d^{m} .	41061;	»	29371.
» » » 15 » »	30135;	»	21943.

Dewijl nu wordt betwijfeld of 12 w^{e} kogels, welke met 16° elevatie en eene lading van 127 wigjes kruid uit de 2de parallel worden voortgeschoten, na den eersten opslag nog genoegzame kracht zullen hebben om affuiten te verbrijzelen (zie *Bekn. Overz.* 1850, blz. 45), en deze kogels op die wijze eene aanvankelijke snelheid 83 verkrijgen, zoodat $E=66$,

dus $\frac{ME}{d^2}=28140$ is; zoo is het wel zeker dat de projectielen, voor welke $\frac{ME}{d^2}$ kleiner is dan 28140, geen kracht genoeg zullen hebben om affuiten te verbrijzelen; dat de kracht van die voor welke $\frac{ME}{d^2}=28140$ is, twijfelachtig zal zijn en dat men alzoo tot het ricochetteren geene andere vuur-

monden behoort te bezigen, dan die voor welke $\frac{ME}{d^2}$ grooter is dan 28140.

Daar nu de bovenstaande waarden van $\frac{ME}{d^2}$, voor de 1ste parallel alle grooter zijn dan 28140, doch voor de 2de parallel alleen die voor kanons à 24 en 18 \mathfrak{C} , en voor houwitsers van 20 d^m, zoo volgt hieruit dat in de 1ste parallel, voor zooveel de kracht der projectilen betreft, alle bovenvermelde vuurmonden gebezigd kunnen worden tot het ricochetteren eener *face*, doch in de 2de geene andere dan kanons à 24 \mathfrak{C} , 18 \mathfrak{C} en houwitsers van 20 d^m.

De uitwerking op affuiten van projectilen, welke krachts genoeg hebben om in het hout te dringen, is in den regel grooter met groote kogels dan met kleine, en de totale uitwerking van een aantal kogels, die alle genoegzame kracht hebben, is evenredig met de kans van treffen — of omdat op gelijke afstanden en met elevatiën die weinig verschillen, de afwijkingen kleiner zijn — dus de kans van treffen grooter is — naar mate de bewegingshoeveelheden grooter zullen wezen, zoo is, indien de aanvankelijke snelheid gelijk S wordt gesteld, voor eene face:

uitwerking: uitwerking' $= d^2.M.S : d'^2.M'.S$.

Voor den bedekten weg moet alleen de kans van treffen in aanmerking komen, dus is daar

uitwerking: uitwerking' $= M.S : M'.S$.

Daar de vizierlijnen der houwitsers korter zijn dan die der lange kanons van hetzelfde kaliber, zullen de fouten in de rigting naar evenredigheid grooter en zal

dus de kans van treffen kleiner wezen dan met kanons. Om deze reden moeten de waarden van $d^2.M.S$ en $M.S$, voor korte houwitsers met $\frac{1}{3}$, voor lange met $\frac{5}{9}$ worden vermenigvuldigd.

De springuitwerking der granaten kan voor de faces niet bijzonder hoog worden geschat; want springt een granaat vóór den eersten aanslag, dan is het hoogst twijfelachtig of hij niet meer zoude hebben uitgewerkt, indien hij niet ware gesprongen. Gebeurt het springen na den tweeden opslag, dan is de granaat ligtelijk reeds ergens waar de scherven weinig kunnen schaden, en in de tweede baan springende, kan hij te hoog wezen.

Waar het hoofddoel dus niet is menschen te doodden, of zulke voorwerpen te vernielen, die, zooals de palissadering in den bedekten weg, schier niet te raken zijn, daar is de springuitwerking waarschijnlijk hoog genoeg gesteld, wanneer men aanneemt dat de granaten, welke kunnen springen, $1\frac{1}{2}$ maal zooveel uitwerken als die welke het niet kunnen doen. Maar voor den bedekten weg is de uitwerking van springende granaten zeker gemiddeld 2 maal zoo groot als van die welke niet kunnen springen.

Om deze reden is ook nog aangenomen dat de waarde $\frac{1}{3}$ of $\frac{5}{9}$ $d^2.M.S$ enz. voor granaatschoten nog moet worden vermenigvuldigd, met $1\frac{1}{2}$ wanneer zij tegen eene face, met 2 wanneer zij tegen den bedekten weg worden gerigt.

De getallenwaarden van $d^2.M.S$, $M.S$, $1\frac{1}{2}$ of $2 \times \frac{1}{3}$ of $\frac{5}{9}$ $d^2.M.S$ enz. zijn:

	1 ^o PARALLEL.		2 ^o PARALLEL.	
	Face.	Bed. weg.	Face.	Bed. weg.
voor kanon à 24 \bar{u}	31,44	1839	19,74	1130
» » » 18 »	19,58	1402	12,09	866
» » » 12 »	13,00	964	—	583
» » » 6 »	4,52	531	—	307
» houw. » 20 d ^m	40,89	1782	26,36	1152
» (K) » » 15 »	11,17	871	—	523
» (L) dito met granaten . . .	18,62	1454	—	896
» dito » » kogels	17,47	1022	—	640

Uit de 1ste parallel is dus de uitwerking van 1000 kogelschoten, uit kanon à 24 \bar{u} , op eene face gelijk aan de uitwerking van :

$$\frac{3144}{1958} \cdot 1000 = 1603 \text{ kogelschoten uit kanon à 18 } \bar{u}.$$

$$\frac{3144}{1300} \cdot 1000 = 2418 \text{ » » » » 12 »}$$

$$\frac{3144}{432} \cdot 1000 = 6933 \text{ » » » » 6 »}$$

$$\frac{3144}{4089} \cdot 1000 = 769 \text{ granaatschot. » houw. 20 d^m.}$$

$$\frac{3144}{1117} \cdot 1000 = 2814 \text{ » » (K.) » 15 »}$$

$$\frac{3144}{1862} \cdot 1000 = 1689 \text{ granaatsch. uit (L.) hw. 15 d^m.}$$

$$\frac{3144}{1747} \cdot 1000 = 1800 \text{ kogelschoten » idem.}$$

En elke vuurmond met de projectielen en ladingen, welke bij denzelfden worden vereischt, om op die face zooveel te kunnen uitwerken als er met 1000 kogelschoten uit kanon à 24 \bar{u} uitgewerkt zou kunnen worden, zullen een gewigt en de munitiën zullen eene geldswaarde hebben van :

Gewigt van 1 kanon à 24 \bar{u} met de munitiën	14836 N. p.	Geldsw. der mun.	2002 guld.
» » 1 » » 18 » » » » »	16706 »	» »	2447 »
» » 1 » » 12 » » » » »	16160 »	» »	2732 »
» » 1 » » 6 » » » » » »	22130 »	» »	4217 »
» » 1 houwits. 20 d ^m . » kruid en gran.	15292 »	» »	3603 »
» » 1(K.) » 15 » » » » » »	24193 »	» »	4942 »
» » 1(L.) » 15 » » » » » » »	14825 »	» »	2966 »
» » 1(L.) » 15 » » » » kogels	22084 »	» »	3604 »

Neemt men nu aan dat, naar mate er meer schoten worden vereischt om zooveel uit te werken als met 1000 schoten uit kanon à 24 \bar{u} , ook naar die mate sneller wordt gevuurd; dat dus, ingeval de gewone snelheid van het vuur uit de kanons à 24 \bar{u} gelijk 1 wordt gesteld, die van het vuur uit de kanons à 18 \bar{u} gelijk 1,6, van de kanons à 12 \bar{u} gelijk 2,4 enz. zal zijn, dan behoeven wij bij het doen eener

keuze op niets anders te letten, dan op de vervoerbaarheid en de kosten.

Dewijl nu uit het bovenstaande blijkt, dat de kanons à 24 \bar{u} de minste trekkracht zullen vereischen en de munitiën bovendien het minst kostbaar zullen zijn, zoo is het onbetwistbaar dat in de 1ste parallel, tot het ricochetteren der faces, geen andere vuurmonden behooren gebezigd te worden dan kanons à 24 \bar{u} .

De uitwerking in den *bedekten weg* van 1000 kogelschoten uit kanon à 24 \bar{w} , zal gelijk wezen aan die van:

$\frac{1839}{1402}$	1000 = 1312 kogelschoten uit kanon à 18 \bar{f} .
$\frac{1839}{964}$	1000 = 1907 " " " " 12 "
$\frac{1839}{531}$	1000 = 3423 " " " " 6 "
$\frac{1839}{1782}$	1000 = 1021 granaatschot. " houw. 20 d ^m .
$\frac{1839}{871}$	1000 = 2088 " "(K.)" 15 "

$\frac{1839}{1454}$	1000 = 1251 granaatsch. uit (L.) hw. 15 d ^m .
$\frac{1839}{1022}$	1000 = 1800 kogelschoten " (L.) " 15 "

Zoodat weer elke vuurmond, met de munitiën welke er bij worden vereischt, om zooveel uit te werken als in den *bedekten weg* met 1000 kogelschoten uit kanon à 24 \bar{w} uitgewerkt kan worden, een gewigt en de munitiën eene geldswaarde zullen hebben van:

Gewigt van 1 kanon à 24 \bar{f} met de munitiën	15014 N. p.	Geldsw. der mun.	2150 guld.
" " 1 " " 18 " " "	14270 " " "	" " "	2172 "
" " 1 " " 12 " " "	13152 " " "	" " "	2201 "
" " 1 " " 6 " " "	11463 " " "	" " "	2170 "
" " 1 houw. 20 d ^m " kruid en gran.	20256 " " "	" " "	4918 "
" " 1 (K.) " 15 " " "	18215 " " "	" " "	3812 "
" " 1 (L.) " 15 " " "	11218 " " "	" " "	2284 "
" " 1 (L.) " 15 " " en kogels	22404 " " "	" " "	3870 "

De lange houwitser 15 d^m, met de bijbehoorende granaten en ladingen, zullen dus de minste trekkracht vereischen en de geldswaarde der munitiën verschilt betrekkelijk weinig met de minste.

Voor de *ricochetbatterijen* in de 1ste parallel behooren dus bestemd te worden: kanons à 24 \bar{w} tot het *ricochetteren* der *faces* en (L.) houwitser van 15 d^m met granaatschoten tot het *ricochetteren* van den *bedekten weg*; mits de snelheid van het vuur voor deze laatste 1,25 zij.

Uit de 2de parallel is de uitwerking van 1000 kogelschoten, uit kanon à 24 \bar{w} , op *eene face* gelijk aan de uitwerking van:

$\frac{1974}{1209}$	1000 = 1633 kogelschoten uit kanon à 18 \bar{f} .
$\frac{1974}{2636}$	1000 = 750 granaatschot. " houw. 20 d ^m .

Gevolgelijk zal elke vuurmond, met de bijbehoorende munitiën, een gewigt en die munitiën eene geldswaarde hebben van:

Gewigt van 1 kanon à 24 \bar{f} met de munitiën	14634 N. p.	Geldsw. der mun.	1835 guld.
" " 1 " " 18 " " "	16695 " " "	" " "	2272 "
" " 1 houwitser 20 d ^m " " "	14790 " " "	" " "	3406 "

De kanons à 24 \bar{w} zullen alzoo de minste trekkracht vereischen en de munitiën zullen verreweg het minst kostbaar zijn.

In den *bedekten weg* eindelijk zal de uitwerking van 1000 kogelschoten, uit kanon à 24 \bar{w} , gelijk zijn aan die van:

$\frac{1150}{866} \cdot 1000 = 1327$ kogelschoten uit kanon à 18 fl.
 $\frac{1150}{583} \cdot 1000 = 1972$ » » » » 12 »
 $\frac{1150}{307} \cdot 1000 = 3746$ » » » » 6 »
 $\frac{1150}{1152} \cdot 1000 = 1152$ granaatschot. » houw. 20 d^m.
 $\frac{1150}{525} \cdot 1000 = 2190$ » » (K.) » 15 »

$\frac{1150}{896} \cdot 1000 = 1283$ granaatsch. uit (L.) hw. 15 d^m.
 $\frac{1150}{640} \cdot 1000 = 1796$ kogelschoten » (L.) » 15 »

Zoodat elke vuurmond met zijne munitiën een gewigt en deze laatsten eene geldswaarde zullen hebben van :

Gewigt van 1 kanon à 24 fl met de munitiën	14717 N. p.	Geldsw. der mun. 1904 guld.
» » 1 » » 18 » » » »	14073 »	» » 1919 »
» » 1 » » 12 » » » »	13222 »	» » 2009 »
» » 1 » » 6 » » » » »	12087 »	» » 2069 »
» » 1 houwitz. 20 d ^m . » » » »	22502 »	» » 7600 »
» » 1(K.) » 15 » » » » » »	18782 »	» » 3744 »
» » 1(L.) » 15 » » gran. en lad.	11312 »	» » 2194 »
» » 1(L.) » 15 » » kogels en »	21822 »	» » 3419 »

De (L.) houwiters 15 d^m met granaatschoten zijn alzoo de voordeeligste vuurmonden ter bereiking van dit doel. Gevolgelyk ook

voor de ricochetbatterijen in de 2de parallel behooren bestemd te worden: kanons à 24 fl tot het ricochetteren der faces en (L.) houwiters van 15 d^m tot het ricochetteren van den bedekten weg, mits de snelheid van het vuur voor deze laatste 1,28 zij.

BESLUIT.

Tot het ricochetteren behooren alzoo geene andere vuurmonden te worden gebezigd dan kanons à 24 fl voor de faces en (L.) houwiters van 15 d^m met granaatschoten voor den bedekten weg.

Wanneer dus de ricochetbatterijen naar behooren zijn gewapend, zal men daar geene andere opgaven behoeven dan de volgende :

	1 ^e PARALLEL.			2 ^e PARALLEL.		
	Elevatie.	Lading N. Looden.	Snelheid vuur	Elevatie.	Lading N. Looden.	Snelheid vuur
Kanon à 24 fl Faces.	14°	38,6	1	17 ⁰¹ / ₂	18,4	1
(L) Houw. 15 d ^m . met } Bedekte weg. granaten	7 ⁰¹ / ₂	26	1,25	8 ⁰¹ / ₂	12	1,28

Is men bij gebrek aan eenen genoegzamen voorraad van kanons à 24 fl, of van (L.) houwiters 15 d^m, genoodzaakt ook andere vuurmonden voor het ricochet-

teren te bestemmen, dan zal men volgens hetzelfde beginsel moeten kiezen dat soort, hetwelk weer het best te vervoeren is en waarvan de munitiën tevens het minst

kostbaar zijn. Kan dit niet gepaard gaan, dan lette men enkel op het eerste, dewijl de vervoerbaarheid van het hoogste, de kosten van ondergeschikt belang zijn. Is het verschil in gewigt gering, bijv. niet meer dan 100 pond, dan is het natuurlijk te onbeduidend om in aanmerking te komen; zulke gewigten kunnen gelijk worden geacht.

Wordt deze regel in acht genomen, dan zouden voor de ontbrekende kanons à 24 \bar{w} in deze volgorde andere vuurmonden moeten worden gekozen:

1°. (L.) houw. v. 15 d^m met granaatschot^m.

2°. houwitsers » 20 »

3°. kanons » 18 \bar{w} ;

en zijn de lange houwitsers wegens gebrek aan granaten niet gekozen, dan 4°. (L.) houwitsers van 15 d^m met kogelschoten.

De overige soorten vereischen te snel vuur; immers wanneer met de 24 \bar{w} ^{rs} 5 schoten per uur worden gedaan, zou men met 12 \bar{w} ^{rs} 15, met 6 \bar{w} ^{rs} 33, met (K.)

houwitsers 15 d^m 14 schoten per uur moeten doen, en dit is of onmogelijk, of niet behoorlijk vol te houden.

Voor de batterijen in de 2de parallel zou men, bij gebrek aan kanons à 24 \bar{w} , moeten kiezen:

1°. houwitsers 20 d^m.

2°. kanons à 18 \bar{w} .

Bij gebrek aan lange houwitsers voor het ricochetteren van den bedekten weg, zou men, zoowel voor de 1ste als voor de 2de parallel, naar deze volgorde moeten kiezen:

1°. kanons à 12 \bar{w}

2°. » » 18 »

3°. » » 24 »

4°. (K.) houw. 15 d^m.

5°. (L.) » 15 » met kogelschoten.

De kanons à 6 \bar{w} vereischen te snel vuur en de houwitsers 20 d^m zijn voor den bedekten weg te kostbaar.

Voor deze bijzondere gevallen bevat de volgende tafel de noodige opgaven:

	1 ^e PARALLEL.			2 ^e PARALLEL.		
	Elevatie.	Lading N. Looden.	Snelheid vuur	Elevatie.	Lading N. Looden.	Snelheid vuur
Kanon à 24 \bar{w} Bedekte weg . . .	8°	56,4	1°	10°	26,7	1
» » 18 \bar{w} Faces	14°	31,7	1,6	17°	15,6	1,6
» » 12 \bar{w} Bedekte weg . . .	8°	47,5	1,3	9°	22,2	1,3
Houwitz. 20 d ^m . Faces	7 ^{01/2}	32,6	1,9	9 ^{01/2}	16,3	1,9
(K.) » 15 » Bedekte weg . . .	13 ^{01/2}	39,3	1	18°	21,8	1,2
(L.) » 15 » met Gran. Faces. .	7 ^{01/2}	26	2	8 ^{01/2}	12	2
(L.) » » » Kogels Bedekte weg .	13°	17,6	1,7	—	—	—
	8°	56,4	1,8	10°	26,7	1,8

Ten slotte zij nog aangemerkt, dat alle projectielen van de 1ste of minstens van de 2de klasse behooren te zijn; want de ladingen zijn te gering om veel aanslag te

veroorzaken, en is de speelruimte een minimum, dan is de voornaamste oorzaak der afwijkingen 't ook.

J. N. C.

HET HOOGHEEMRAADSCHAP

VAN

RIJNLAND

IN 1672.

Eene nieuwe bijdrage tot het werk: «De verdediging van Nederland in 1672 en 1673,» door de 1ste luitenants-ingenieur Jhr. J. W. VAN SUIPESTEYN en J. P. DE BORDES.»

Wanneer men nagaat den toestand waarin ons Vaderland zich bevond in het jaar 1672, toen de Franschen tot binnen de stad Utrecht waren doorgedrongen, en wanneer men daarbij overweegt hoe algemeen de schrik en verslagenheid, hoe gering de hoop op redding in Nederland was, dan zal men ongetwijfeld genegen zijn hulde te doen aan den ijver, de geestkracht en den moed van vele besturen en bestuurders: waarmede zij hebben getracht die middelen te doen ten uitvoer brengen, welke tot redding van Nederland werden vereischt.

Onder die besturen behoort ook te worden gerangschikt het Hoogheemraadschap van Rijnland.

Het *advies* dat den 10^{den} December 1672 door dat bestuur aan de Staten van Holland was ingediend en dat betrekking had tot de te nemen maatregelen tot verdediging bij vorst — strekt daarvan tot bewijs. Dat *advies* is bekend en medegedeeld in dit tijdschrift, IIIe Deel, N°. 1, blz. 5 (1).

(1) Zie ook VAN SUIPESTEYN en DE BORDES: «De verdediging van Nederland in 1672 en 1673,» II, bladz. 167 en volgenden.

Het is evenwel waarschijnlijk niet bekend, dat van alle verrigtingen van dat Hoogheemraadschap, met betrekking tot de hiervoren vermelde maatregelen tot verdediging, een *Verbael* bestaat, gehouden door de Hh. FREDERIK VAN DORP, als dijkgraaf, en ARENT VAN WASSENAER en JOHAN VAN WASSENAER, als Hoogheemraden van Rijnland, en opgemaakt in de maand Januarij 1675.

Dat *Verbael* is eene nieuwe bijdrage voor de geschiedenis van de gedenkwaardige verdediging van Nederland in de jaren 1672 en 1675, en door het meer algemeen bekend te maken, zal ongetwijfeld worden bijgedragen om in dankbare herinnering te brengen de groote diensten, welke in dien zorgvollen tijd zijn bewezen, in het algemeen door het Hoogheemraadschap van Rijnland, en in het bijzonder door de drie vermelde staatsmannen, gesproken uit de oud-adellijkste geslachten van ons Vaderland.

Door het bekend maken van het *Verbael*, thans, nu men in staat is omtrent de gebeurtenissen van dien tijd met zekerheid te kunnen oordeelen, zal het doel waarmede het is gehouden — *opdat 't allen*

tijde soude mogen blijken van de vigilantie, Sorge ende naersticheijt in dese bij haer Wel:Ed. aengewendt — zeker beter dan tot nog toe zou hebben kunnen geschieden, worden bereikt.

Het bedoeld *Verbael* is van den volgen- den inhoud:

VERBAEL gehouden bij de Heeren FREDERICQ VAN DORP, Heere van Maesdam en dijkgraef, ARENT VAN WASSENAER, Heere van Duvenvoorde etc., ende JOHAN VAN WASSENAER, Heere van Warmont etc., Hoogheemraeden van Rijnlandt, geadsisteert metten secretaris HULSHOUT aengaende het gebesoigneerde over het subject van 't ijsen ende opbijten van de canalen naest aen den vijant gelegen, voorgevallen in den jaere 1672 (1).

Bij missive van de Heeren gecommitt. Raeden van den 9^{den} November 1672, sijn de Heeren dijkgraef en de hoogheemraden des voorschreven lants versocht ende gelast te doen formeren, eene pertinente lijste in alle de dorpen ende plaetsen van Rijnlant, van alle de lantsaten, huysluyden ende arbeiders, dewelcke tot het opbijten van de canalen, meest aen den vijant gelegen, soude kunnen werden gebruyckt als naementlic de Wiericke, de Meijert, de Drecht,

(1) Het is genomen naar de oorspronkelijke minuut van het Verbaal, welke thans het eigendom is van den 1sten luitenant-ingenieur VAN SijPESTEYN. De bijlagen, gemerkt van N°. 1—20, sijn daarbij niet voorhanden.

enzv.; ende dat hun Wel:Ed. over de voorschreven dorpen ofte ambachten soude maecken eene bequaeme repartitie, volgens dewelcke de voorschreven luyden hehl. naer haere posten souden hebben te ver-voegen, ende de ordres tot het bijten naer te comen en executeren: alsmede dat de lantsaten haer souden hebben te voorsien van bijlen en haecken ende ander gereetschap of instrumenten tot voorschreven eynde noodich, en dat haer Wel:Ed. haer Ed.mog. daarvan souden willen adverteren, alles breeder te sien uyt de missive geda-teerd als voren en gequot. n°. 1.

In opvolging ende voldoeninge van de voorschreven aenschrijvens, hebben haer Wel:Ed. den 19^{den} dito, eerst de ambachten, gelegen meest aen de voorschreven uysterste canalen, beschreven dat sijn de lijsten van de onder deselver district behorende manschappen soude willen overbrengen tegens de 25de derselver maent, gelijc dan eenige regenten ten selven dage de lijsten daarvan hebben overgebracht, doch waeren verscheyde gebleven in gebreecke.

Ende omme met het voorschreven werck te vorderen, hebben haer Wel:Ed. den 5^{den} December daeraen wederom doen af-gaen eene missive, houdende generalie om alle de ambachten, dorpen ende plaetsen onder het voorschreven hoogheemraetschap, ende het gevolg van dien ressorterende, ten eynde deselve op den 9^{den} daeraenvolgende haer Wel:Ed. souden over-leveren de lijsten, ofte het rechte getal van de manschap onder elcx district ge-hoorich; blijckende bij de minute van de missiven gequot. n°. 2 en 5.

Ende of wel het serieus aenschrijven

van haer Wel:Ed. bij de Regenten van de voorschreven ambachten etc., hadde behooren precyselic naergecomen te werden, hebben haer Wel:Ed. van de traecheyt, langsaemheyte en andere disordres van de vorengenoemde gerechten: alsmede dat de manschap niet oprechtelic aengegeven; ende diverse defecten daerinne wierde gevonden, sulcx dat geen compleete lijst om daernaer eene bequaeme repartitie te maecken, heeft kunnen geformeert werden, haer devoiren aengewent omme eene perfecte lijst te becomen uyt het comptoir van haer Ed. Groot Mog., gelijc hier onder n°. 4 te sien is.

Naer den ontvang van dewelcke geene tijt is versuyt ende is bij haer Wel:Ed. geformeert ende op het papier gebracht een compleet advys, met de repartitie van alle de lantsaten ende aenwijsinge van de posten ende canalen, daer elcx, des noot sijnde, soude moeten bijten, gedateert den tienden December, alhier gequot. n°. 5 (1), ende is hetselve den volgenden dach daeraen door den Heere van Maesdam, de Heeren Gecommitteerde Raeden overhandtycht, meynende daermede de intentie ende begeerte van haer Ed. Mog. te hebben voldaan; doch uyt derselver schrijven van den 11^{den} December, geq^t. n°. 6, gesien hebbende dat Haer Ed. Mog. op het voorgenoemde advys, noch niet hadde geexamineert ofte meynenden haer intentie niet was voldaan, hebben opgamelte Heeren van Maesdam, Duvenvoorde en Warmont haer geadresseert aen haer Ed. Mog.,

versouckende met eenige heeren uyt deselve te comen in conferentie, in dewelcke het sentiment van deselve weder gesondeert wesende, hebben haer Wel:Ed. onderonden dat gemelte heeren gecommitteerde Raeden, meynden dat de executie van ons geformeert advys, het collegie van de heeren dijckgraef ende hoogcheemraden behoorde aenbevolen te werden, waartegens bij haer Wel:Ed. serieuse ende harde protestatie sijnde gedaen, is de saecke bij gemelte heeren gecommitteerde Raeden gebracht in de vergaederinge van haer Ed. Gr. Mog. ende is aldaer den 15^{den} December genomen soodaenige resolutie, alhier onder n°. 7 te sien: daer bij het meergemelte collegie het besorgen van 't voorschreven bijten is aenbevolen.

Ter obedientie ende in voldoeninge van welcker resolutie den 17^{den} December, eerst omtrent de middach ontvangen, hebben haer Wel:Ed. aanstonts en ten selve dage doen uyt schrijven de ordres in 't voorgenoemd advys onder n°. 5 breder gementioneert, ende yder ambacht, dorp ofte plaets, geassigneert hunne posten op de ope te bijte canalen met expressie van 't getal van de manschap, bijten ende haecken, daermede deselve aldaer promptelic soude moeten verschijnen ende hoe veel dagen verblijven, blijckende bij de missive onder n°. 8 (1).

Welcke brieven oock meest allen, volgens relatie (relaas) van de Bodens, hier onder n°. 9, den volgende dach daeraen, den 18^{den} dezer, sijn bestelt geworden.

(1) Dit advies is medegedeeld in den *Militaire-Spectator*, III, N°. 1, bladz. 3.

(1) Die brief is medegedeeld in den *Militaire-Spectator*, III, N°. 1, bladz. 9.

Ende hebben haer Wel:Ed. mede tot voldoening van 't point van de wateren hol, hom, driftich en onsterek te maecken, eerstelic geschreven aen den Graeve VAN HOORN, commanderende de posten voor de sluysen in den IJsseldijk aen 't Goujanverwelle, ten eynde het sijn Wel:Ed. geliefde ordre te stellen dat het water, soo bij ebbe als vloet, door de voorschreven sluysen mochte speelen, met recomandatie dat omtrent het inlaeten van het water met circumspectie wierde gelet dat geen hinder mochte aenbrengen.

Gelijck haer Wel:Ed. mede allen Schouten, Ambachtsbewaerders en molenaers, geseten bij ende omtrent de ambachten ende polderen, meest aen de canalen ende wateren die ons separeren van den vijant, hebben doen insinueren ende belasten dat soo lange het vriesde, haer molens gaende soude houden ende als wanneer de polders hol waeren, het water weder soude inlaeten, alles blijckende bij de minuten van de missiven gedateerd den 19^{den} December, geq^t. n°. 10 ende de acte van insinuatie van denselven dato, geq^t. n°. 11.

Van welke uytgesondene ordre opgemelte heeren van haere schuldige plicht hebben geoordeelt haer Ed. Gr. Mog. advertentie, tot derselver naericht, te geven als blijckt bij de minute geq^t. n°. 12, daerop Haer Ed. Gr. Mog. bij derselver rescriptie van den 20sten dito, onder n°. 15, getoont en te kennen gegeven dat de voorschreven aengewende devoiren ende goede voorsorge haer Ed. Gr. Mog. aengenaem was, met recomandatie daer inne te willen continueren.

Ende ten eynde alle de gegeven ende

uytgesondene ordres naer behooren mochte werde geëxecuteert, hebben haer Wel:Ed. eerst door haeren Secretaris ende oock daernaef selfs den grave CONINGSMARCK, lutenant-generael, commanderende het leger tot Bodegraven, communicatie gegeven van 't geene voorschreven is, oock sijn Excellentie ter handen gestelt de ordres vervat in 't voorgenoemde advys onder n°. 5, ende sijn Excellentie versocht 't selve te willen appuijeren, omme degeene die nalatich bleven met de militaire macht daertoe te constringeren, oock behoorlicke opsicht ende monsteringe door gequalificeerde officieren te doen nemen, ende versorgen dat de lantsaten, op haerl. posten comende, behoorlic geëscorteert ende hunl. goet quartier ende logement mocht werden gemaect, van alle 't welke de gemelte graeve CONINGSMARCK toeseegginge heeft gedaen ende ordre soude stellen dat op ieder post drie officieren, één capiteyn, luytenant en vaendrich, met 50 soldaten, daegelicx op het voorschreven ijsen, met dat daeraen dependeert, regard soudon nemen, gelijk haer Wel:Ed. bevonden hebben dat oock ten deele is geëffectueert; Ende omme alles perfectelick te doen observeren, sijn haer Wel:Ed. den 20sten dito nae de middach gerede naer Alphen, om des te naeder bij ende omtrent de voorschreven wercken te wesen, ende des te eerder van alle wandevoiren ende nalatichheit van de huysluyden geadverteert te mogen werden, ende haer twee à drie dagen aldaer opgehouden hebbende, sijn weder naer Leyden gekeert: ondertusschen vijf van de hooge heemraders Boden, op ieder van de posten één afgesonden heb-

bende, met last ende authorisatie omme nevens de voorschreven officieren mede scherp ende exact regard te nemen wat manschappen op de posten verscheenen ende welke sich soude mogen absenteren, gelijke haer Wel:Ed. voor hunl. vertreck uyt het leger, den colonel ende Quartiermeester-generael PAIN-ET-VIN, bij missive gedateert den 22^{den} dito ende alhier onder n°. 14, hebben versocht te willen doen ondersoecken welke Ambachten ofte manschappen haer op haere geassigneerde posten mochten hebben gesisteert ende die met de lijste, onder de heere graef CONINGSMARCK berustende, te confereren ende de deficierende huysluyden, die meer als competente tijt hadde gehad, haer op de gesejde posten te laeten vinden, volgens resolutie hiervoore gemelt van haer Ed. Gr. Mog., in dato den 13^{den} December, ende onder n°. 7 te sien, met de sterke en militaire handt aldaer te doen verschijnen ende de onwillige nae den eysch constringeren, gelijke voormaels aen gemelte graeve was versocht, en daertoe oock tosegginge hadde gedaen. Waerop haer Wel:Ed. tot rescriptie hebben ontfangen, dat gemelte PAIN-ET-VIN de voorschreven missive hadde gecommuniceert met den grave CONINGSMARCK, dat die enquestes veel tijts soude requireren ende beter door haer Wel:Ed. soude kunne gedaen werden, gelijke mede het executeren van diegeene die in gebreecke bleven, veel moeyte soude in hebben ende dat daerdoor de posten aldaer seer soude ontbloot werden, daer gemelte graeve swaricheyt in maeckte; doch dat sich soude informeren ende naer vermogen tegens alle de defeeten ordre

stellen, als blijkt bij deszelfs missive geq^t. n°. 13.

Ende vermits haer Wel:Ed. niets en was voorgecomen van de bijtinge van de Gou, de Aer ende de Drecht, tot aen den Uyt-hoorn, daertoe haer Wel:Ed. in 't meer voorgaende bericht hadde geadviseert ende 't selve haer Ed. Gr. Mog. als dienstich mede hadde gerecommandeert, hadde deselve tot quytinge van haer devoir ende voor den dienst van 't Vaderlandt goet gevonden, de Ed. Gr. Mog. heeren Staten van Hollandt te erinneren dat haer Ed. Gr. Mog. deselve bijtingen mede noodich achtende, bij continuatie van de vorst, de heemraetschappen van Delflandt en Schiedlandt, alsoo geene manschap in Rijnlant overich was, daertoe soude gelieven te gelasten en employeren, blijkende bij de minute geq^t. met n°. 16 (1).

Naderhandt uyt de relaties (relasen) van de Bodens verstaen hebbende, dat veele van de Ambachten niet allen op de behoorlicke tijt haer op de geassigneerde posten en hadden gesisteert, maer dat verscheyde van deselve daer nae niet eens en hadde omgesien, blijkende bij de voorschreven relatien (relasen) geq^t. n°. 17, Ende alsoo het weer hadde ontlast ende een dach ofte twee gedooyt, ende haer Wel:Ed. op nieus eene vorst apprehenderende, hebben haer Wel:Ed. aen de voorgenoemde Ambachten die in gebreecken waren gebleven, doen afgaen eene naedere ende stricke missive, met harde dreygementen van militaire executie ende dat de

(1) Zie VAN SIJPESTEYN EN DE BORDES: «De verdediging van Nederland in 1672 en 1673,» II, bladz. 168, noot (1).

onheylen haer uyt de naelaticheyt resulterende, soude geimputeert worden ende als wederhoorige van de beveelen van haer Ed. Gr. Mog. gestraft te werden, blijkens bij de minute van deselve missive gedateert den 25sten December ende doubelt van de lijste van de deficiërende dorpen geq^t. n°. 18.

Ende opdat haer Wel:Ed. mede mochte geïnformeert wesen bij het hervatten van de vorst of haer Wel:Ed. eerste ende tweede orde en uytshrijvers wierde gerespecteert ende achtervolcht, hebben deselve wederom een van de Bodens afgesonden langs en naar de posten van de Rijn bij Nieuwerbrugge, de Mye ende geïnundeerde Mye-polder item: ten eynde de geinnundeerde Mye-polder tot aen het Woertse-Verlaet ende van daer voorts langs de Cromme-Mijert tot in de Drecht bij den Uythoorn, gelijc haer Wel:Ed. mede een van de Bodens afgesonden naer de dubbelde en enkelde Wiericken, doch wierde deselve Bode in sijn dessein belet, vermits quaet en dooyent weder, ende dat den vijant ons landt attacqueerde ende eene van de posten bereyts waren gepasseert; uyt het relaes van de eerste Bode hebben haer Wel:Ed. weder kunnen sien, dat de meeste ambachten op haere posten noch en waeren gecomen, ende dat onder diegeenen die aldaer waeren verscheenen, veele met minder getal ende andere voor den tijd waeren afgetrokken, ende sulcx veele deserteren; doch onder anderen staet te noteren, dat die van Oestgeest, volgens 't voorschreven relaes, aen het Woertse-Verlaet bij den Commandant aldaer, waren opgehouden en geemploijeert, niet tot het bijten, maer tot fortifi-

catien te maecken ende palisaden te stellen, ende dat dezelve daerom meerder ende voor den tijd van haerl: post waeren gescheijden. Ende staet mede onder anderen te letten, dat de Bode voornocmt bij sijn relaes seyt onderrecht te wesen dat die van Warmont, hebbende opgebijt de Mye omtrent het Woertse-Verlaet, den vijant des anderen daegs daer over haere passagie hebben genomen, ende dat sij over het opgebijte water hebben gelegd het hout van eenige huisen die sij daer omtrent hadden afgebroocken, ende alsoo in 't lant sijn gemarcheert, blijkende bij 't schriftelic relaes geq^t. n°. 19.

Ontfangen hebbende eene missive van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland ende Westvrieslandt, gedateert den 27sten December, geq^t. n°. 20, inhoudende scherpe en de stricte bevelen ten eynde haer Ed. Gr. Mog. gegeven ordres op het ijsen en bijten op het spoedichste ende met alle doenlicke middelen mochten ter hande genomen, ende daerinne niet versuymt werde, waerom haer Wel:Ed. ter raede geweest, haer aen haer Ed. Gr. Mog. te adresseren ende Commissie te versoucken omme met dezelve te overleggen wat remedien tegens de wederhooricheyt van de huysluyde soude in 't werck gestelt kunnen werden, terwijlc haer Wel:Ed. daer toe geene middelen aen de handt en hadden, doch vermits het weder van doen aen sich herstelde tot dooyen, ende het ijs vast uyt het water geraeckte ende dat oock het gansche landt, door de invasie van de vijant omtrent onse uysterste posten gealarmeert, hebben haer Wel. Ed. 't selve voor die tijt uytgesteld, tot, dat de vorst

daertoe naeder soude presseren, ende des onvermindert, door alle de heemraets-Boden omtrent de Ambachten die bevonden sijn geweest haer op de geassigneerde posten niet gesisteert te hebben, scherpelic doen ondersoucken om wat redenen dezelve sich daervan soude moge hebben geabsenteert, omme naer genomen informatien, de wandevoiren te doen corrigeren en straffen naer behooren.

Ende opdat 't allentijde soude mogen blijcken van de vigelantie, sorge ende naersticheyt in dese bij haer Wel:Ed. aengewendt, hebben deselve doen instellen den jegenwoordige Verbaele, omme te dienen daer ende soo 't behoort.

Ter oirconde deze geteekent op den
Januarij 1675

DE KOLONEL J. C. VAN RIJNEVELD.

« Loffelijk en pligtmatig is het ten allen tijde geacht, de nagedachtenis van verdienstelijke mannen, door het schetsen hunner karakters en het vermelden hunner handelingen, bij tijdgenoot en nageslacht te doen voortduren. Het is een offer der vriendschap eene billijke hulde der hoogachting aan hunne verdiensten toegebracht. En niet alleen degenen die door hunne hogere standplaats en schitterende krijgsof staatsbedrijven, van den vollen glans des roems omstraald, den voorgrond van het wereldtooneel innemen, maar ook zij maken teregt aanspraak op deze onderscheiding, die tot de verstandelijke en zedelijke volmaking met onvermoeiden ijver gearbeid, daaraan hun leven gewijd hebben.» Met deze woorden begon hij wiens naam wij aan het hoofd van dit opstel schreven, eenmaal de levensschets van eenen man dien hij gedurende zijn aanzijn hoogschatte en beminde (1), en zoo op iemand

dan zijn ze in deze oogenblikken op hem zelve van toepassing. Hoezeer hij als braaf soldaat aan de verwachting heeft beantwoord, die Koning en Vaderland regt hebben in ieder militair te stellen, hoezeer vereerende onderscheidingsteekenen en nog vereerder wonden daarvan de getuigenis gaven, zoo heeft ook VAN RIJNEVELD minder uitgeblonken door schitterende krijgsof bedrijven, dan wel door zijn bestendig streven tot de verstandelijke en zedelijke volmaking van den stand dien hij lief had en dien hij in zoo menig opzigt, tot sieraad strekte.

Ja gewis, wij zeggen het hem na, 't is loffelijk, hulde te brengen aan de nagedachtenis van verdienstelijke mannen, maar wij voegen er bij 't is een treurige pligt, zoodra men het voorregt genoten heeft, hen persoonlijk te kennen, en 't is eene moeilijke onderneming, wanneer men zich geheel of gedeeltelijk met hunne inzigten heeft vereenigd, door het vervolgen der taak die zij eenmaal begonnen. In dergelijke omstandigheden toch, is het zoo moeilijk

(1) De Hoogleeraar C. F. HAUG.

zich buiten den schijn van partijdigheid te houden, en van den partijdige verwacht men wel dat hij bloemen zal strooijen op den pas gesloten grafkuil, maar geenszins dat hij daar de waarheid zal verkondigen.

Gelukkig was VAN RIJNEVELD een man, die sedert jaren aan het publiek behoorde, die sedert jaren overluid dacht, en die derhalve door een ieder die belang in zijn aandenken stelt, naar waarde kan geschat worden. Hij was de stichter van het Tijdschrift waarin wij thans zijne verrigtingen herdenken en wat in zijne handen — waarom zouden wij het verzwijgen — bij alle beschaafde legers van Europa, eene vereerende bekendheid verwierf.

Voorwaar het is geene geringe verdienste in een land als het onze, waarvan de letterkunde buiten zijne grenzen naauwelijks beoefend wordt, waarvan de drukpers dus bijna uitsluitend voor het klein aantal ingezetenen kan werkzaam zijn, in een land waar helaas nog zulke ingewortelde vooroordeelen tegen den kriegsstand bestaan, na zooveel mislukte plannen voor het eerst een Militair Tijdschrift niet alleen in het leven te hebben geroepen, maar ook gedurende zulk eene reeks van jaren in het leven te hebben gehouden. Bij een ieder die beseft van hoeveel belang het is dat in een leger — al zij het dan ook klein — bestendig gelegenheid besta, tot het wisselen van denkbeelden over militaire aangelegenheden en wetenschappen, tot het uiten van billijke wenschen, tot het aanwijzen van behoeften, tot het bekend maken van leemten en gebreken, tot het mededeelen aan den landgenoot en overbrengen aan het nageslacht, van roemrijke

bedrijven, bij ieder denkend militair, in een woord, zal dit feit voldoende wezen, om te erkennen dat VAN RIJNEVELDS naam met onuitwischbare trekken in de jaarboeken van het Nederlandsche krijgswezen staat opgeteekend.

Maar ook aan hem, die door een gelukkig toeval geleid, en soms met weinig moeite, iets goeds tot stand brengt, is men gewoon lof toe te zwaaijen. Niet alzoo was het met VAN RIJNEVELD; de moeilijkheden aan het welslagen zijner onderneming verbonden waren groot, en de noeste volharding die hij in het overwinnen daarvan ten toon spreidde, verhoogden de waarde zijner verrigting. In schijn koos hij een gunstig tijdstip tot het beginnen der taak: zijne eerste aflevering verscheen den 29sten Januarij 1852, en dus in een oogenblik waarin de galm van het geschutgevaarte aan de oevers der Schelde gehouden, nog in de ooren van den tijdgenoot klonk; toen geheel Nederland nog erkentelijkheid schuldig waande te zijn aan de krijgsmagt, die zijnen roem bij herhaling zoo glansrijk gewroken had, en toen duizenden van beschaafde landgenooten tijdelijk in de rijen van het leger hadden plaats genomen, en toch — hij sloot zijnen eersten jaargang met slechts 550 intekenaren. — Dit getuigt dat de bijval waarop hij regtmatig mogt rekenen hem niet dadelijk gewerd, en dat in een leger waarin het nut van een militair tijdschrift, zoo weinig werd beseft, ook de letterkundige medewerking niet groot kon wezen. Wel waren er terstond wakkere en hoogbegaafde mannen, die hem bij sprongen met de vruchten hunner ervaring of overpeinzing, maar het grootste gedeelte

van den arbeid bleef voor hem weggelegd en hij kweet zich daarvan niet in het rustige garnizoen, niet in het gemakkelijke studeervertrek, omringd van boeken en bronnen, maar te midden der woelingen van het krijgsleven en in de gestadige verwisseling van het eene afgelegene kantonement voor het andere. En toch bleef de *Militaire-Spectator* bestaan, en toch gaf VAN RIJNEVELD na zestien jaren, in diepen vrede en bij een aanmerkelijk verminderd leger, de leiding daarvan aan zijne opvolgers over, met een vrij belangrijker aantal intekenaren dan hij tellen mogt, toen onze krijgsmagt tot eene bijna ongekende sterkte was geklommen.

In het breede het nut te schetsen wat hij gesticht heeft als Hoofd-redacteur van den *Militaire-Spectator*, zou zijn den lof verkondigen van het Tijdschrift welks belangen wij na hem behartigen; dáárvan zal men ons derhalve verschoonen, maar zeker is het dat de intellectueele beweging in het Nederlandsche leger, zoowel *absolut* als *relatief*, nimmer grooter is geweest dan sedert die beweging in militaire tijdschriften altijd gereede tolken vond, om zich aan de menigte te doen kennen. *Post hoc, ergo propter hoc* is eene redenering, die maar al te dikwerf, en vaak maar al te ongerijmd wordt te berde gebracht; maar dat die intellectueele beweging niet alleen door den *Militaire-Spectator* werd voorafgegaan, maar uit zijn aanzijn ook voor een gedeelte voortvloeide, is eene waarheid die wel door niemand ontkend zal worden. Wanneer wij dus, hetzij door middel der drukpers, hetzij door persoonlijken omgang, in aanraking komen met vreemde

legers en wanneer wij dan met billijken trotsch ontwaren, dat de Nederlandsche officier van onze dagen in verstandelijke beschaving voor die van geen ander volk behoeft onder te doen, wanneer wij ieder dag opmerken dat ons, ten gevolge dier beschaving, eene vrijheid kan gelaten worden die elders in wanorde en insubordinatie zou ontaarden, dan voorwaar zij wij voor het genieten dier weldaden ook verschuldigd de nagedachtenis van hem te eeren, die door zijn volhardend pogen en zijnen onverdroten arbeid zoo aanzienlijk tot het verkrijgen daarvan heeft medegewerkt.

Hij was gewoon bij het sluiten zijner jaargangen het bewustzijn te uiten, «dat zijn gewisse hem dien mildelijk zou loonen, met getuighenis dat hij zich eenighzins jeeghens zijne landsluiden had gequeeten.» Dit bewustzijn mogt hem veilig deelachtig wezen, want hij zag zijne verdiensten erkend en op eene streefende wijze beloond. Het zoete dier belooningen — wij vreezen het — was voor hem echter met alsem vermengd. Eenmaal scheen hij de Nederlandsche AMBERT te zullen worden; eenmaal was zijn naam op ieders lippen, die belang stelde in de behartiging van ons krijgswezen, maar naarmate hij in rang steeg, daalde hij in aanzien bij de menigte en het voetstuk waarop de populariteit hem geplaatst had, dreigde geheel in een te storten, toen hij in 1848 tot het vervullen eener gewigtige betrekking, naar Indië geroepen werd.

Vreemd is dit verschijnsel niet; zij die eerst eene beweging hebben opgewekt of aangemoedigd, worden dikwerf door haar

voorbijgestreefd, en dit was ook van RIJNEVELDS deel; maar dit was ook zijn eenig vergrijp. Welligt had hij, in het belang van den glans die zijnen naam omhulde, beter gedaan zich van alle polemieken te onthouden en zich tot didaktische en historische verhoogen te bepalen, toen hij zag dat die beweging eene rigting volgde, die hij niet kon goedkeuren en die hij onmagtig bleek te zijn te wijzigen; vooral had hij misschien wel gedaan de pen neder te leggen, toen hem in 1842 eene onverwachte bevordering en kort daarna een vereerd kommando gewerd; maar hij-zelf geeft ons den sleutel tot zijne handelingen, hij zegt: «Dat ware toch wel een sprekend bewijs geweest, dat hij door eigenbaatzuchtige drijfveeren tot dien letterarbeid was bewogen geworden.» En dit is de waarheid; want legde hij zich het stilzwijgen op, dan kon hem door enkelen die hij op prijs stelde, het verwijt gedaan worden de beginselen, waarvoor hij altijd geijverd had, aan hun lot te hebben overgelaten, toen hij — welligt door dat ijveren — een schoon standpunt had ingenomen. 't Is daarentegen even waar dat hij, door het blijven voeren der pen, bij vele anderen evenmin eene beschuldiging van baatzucht kon ontgaan, dewijl hij meende — al is het dan ook uit innige overtuiging geschied — de zoo hevig aangevallen bestuurders van die dagen, zoo niet te moeten verdedigen, dan toch te moeten ontzien. Het is bovendien zeer zeker dat hij zich meer vijanden moest maken door het woord te blijven voeren, en in zooveel belangrijke kwestiën, als er toen behandeld werden, geen partij te kiezen, dan door geheel stil te zwijgen.

Doch wanneer men niet alleen op *zijn*, maar ook op het *algemeen* belang den blik slaat, zal men dan kunnen beweren dat de gedragslijn, die hij volgde, aan dit algemeen belang schade heeft toegebracht. Gewis niet; men moge zijne zienswijze en zijne beginselen al dan niet goedkeuren, hunne openbaring heeft echter den strijd gaande gehouden en tot eene wisseling van denkbeelden aanleiding gegeven, waaruit veel, zeer veel goeds geboren werd.

Wij weten het dat men hem, in de laatste dagen van zijn hoofdredacteurschap, niet alleen dwaalbegrippen en niet alleen het onzijdig blijven bij het spreken over zoovele gewigtige aangelegenheden ten laste legde, maar dat men ook staande hield dat hij met minder vrijheid en met minder vuur dan weleer optrad, ook voor die belangen die hij nog altijd bleef erkennen en voorstaan, en dat men beweerde dat zijn tijdschrift over het algemeen in krijgswetenschappelijke waarde begon te dalen. De eerste dezer beschuldigingen moeten wij ten stelligste tegenspreken en de zestien jaargangen der eerste Serie van den *Militaire-Spectator* liggen daar om het bewijs te leveren. Weinigen zullen genegen zijn die zestien jaargangen te doorbladeren, weinigen zullen lust gevoelen na te gaan hoe en wat van RIJNEVELD schreef in den aanvang, hoe en wat hij schreef toen zijn tijdschrift het schoonste standpunt bereikte en hoe en wat hij schreef op het einde; maar wij zijn *ex officio* dikwerf verplicht in die vroegere jaargangen de oogen te slaan, en wanneer wij dan bij van RIJNEVELDS polemieken verwijlen, zijn wij gedrongen te bekennen dat hij bezadigd, ja zelfs

omzigtig was in den aanvang, en dat hij dit is gebleven tot op het einde. Wij zijn tot de overtuiging gekomen dat hij regt had op erkentelijkheid wegens het voortdurend behartigen der leger-belangen, maar dat men óf gedwaald heeft toen men hem een vurig, een vermetel strijder noemde, óf dwaalde toen men beweerde dat hij ophield dit te zijn. De lof der consequentie zal niemand aan VAN RIJNEVELD onthouden, die zijne geschriften met aandacht naleest.

Wat de tweede beschuldiging aangaat, zoo moeten wij bekennen dat zij gedeeltelijk waar is, maar wij moeten VAN RIJNEVELD ook nogmaals vrij pleiten. — Om de waarde der onderscheidene jaargangen van de eerste Serie des *Militaire-Spectators* te beoordeelen, is het weder niet genoeg ieder dier jaargangen afzonderlijk in beschouwing te nemen. Die hier uitspraak wil doen, zal eveneens genoodzaakt zijn het geheel te raadplegen en daarbij de intellectueele toestand van het leger, met de omstandigheden van Europa, in overweging te nemen.

Toen VAN RIJNEVELD zijne taak begon, waren de Nederlandsche officieren niet wat zij tegenwoordig zijn. Onze ouden van dagen mogen zich welligt door die uitspraak gekwetst gevoelen, maar het is daarom niet moeilijk hare waarheid te betoogen. — Hij die tegenwoordig eenen veldtogt zou willen beschrijven en het noodig achtte daarbij te verklaren wat men door strategie en taktiek te verstaan hebbe, zou voorzeker in het Nederlandsche leger met een medelijdend schouderophalen ontvangen worden, en echter zóó handelde VAN RIJNEVELD, toen hij in zijnen eersten

jaargang den Tiendaagschen veldtogt beschreef, en zóó werd zijn arbeid destijds met gretigheid gelezen. Gewis, de redactie van een militair tijdschrift, die in onze dagen hare lezers mogt willen bezighouden, niet over nieuwe gezigtpunten en denkbeelden op het gebied der krijgswetenschappen, maar wel over de nomenclatuur en de eenvoudigste beginselen der taktiek, over de regelen der veld- en voorposten-dienst, en over een aantal andere nuttige, maar zeer elementaire zaken, zou zeer spoedig hare lezers verliezen, en echter zóó deed VAN RIJNEVELD in de eerste jaren, en zijne lezers namen toe. Men zou het thans als verwaandheid uitkrijten, wanneer de redactie van een militair tijdschrift, indien er weder een examen werd uitgeschreven, bijv. dat voor kapitein der infanterie, zich als paedagoog opwierp en artikels beloofde waarmee zij hun voordeel konden doen, die genegen waren zich aan dat examen te onderwerpen, en toch zóó handelde VAN RIJNEVELD in 1855, en hij werd toegejuicht. Intuschen de intellectuele beweging was begonnen; hij moedigde die aan; anderen, die meer magt bezaten, droegen krachtig tot hare ontwikkeling bij; de Militaire Akademie verrees; er werden geene aanstellingen tot officier gedaan dan na afgelegd examen; de studiën bij de korpsen werden op nieuw ingevoerd en met ijver voortgezet, en zoo bereikten de Nederlandsche officieren een standpunt, geheel verschillend van dat waarop zij zich vroeger bevonden. Ook hij had wel is waar niet stil gezeten, al het elementaire bleef meer en meer uit zijne kolommen verwij-

derd, maar het was bij een dergelijken vooruitgang onmogelijk dat hij, met de weinigen die hem ter zijde stonden, in ieder jaar, twaalf maal toonde dat zij nog altijd tot de eersten op den eersten rang behoorden. Het lezend publiek haalde van lieverlede den *Militaire-Spectator* in en beschuldigde toen den *Militaire-Spectator* van stilstand, ja van achteruitgang, en dat was onbillijk.

Wij stemden echter toe dat het verwijt van achteruitgang voor een gedeelte op goede gronden rustte; maar geldt dit voor VAN RIINEVELD, geldt dit voor den *Militaire-Spectator*, dan geldt het ook voor de meeste militaire tijdschriften van Europa. Allen kwijnden ze in die dagen, door gebrek aan krachtig voedsel. Legerkampen in Oostenrijk en Rusland, herfstmanoeuvres aan den Rijn, veronderstelde belegeringen in Frankrijk, Pickelhauben en Tunica's; ziedaar de stof waarmede zij zich moesten tevreden stellen en die zij elkander als het ware betwisten. Hoe meer men verwijderd geraakte van het groote tijdvak der oorlogen van NAPOLEON, hoe meer die oorlogen van alle zijden waren beschouwd en beoordeeld, hoe meer zij met die van andere groote veldheeren waren vergeleken en uit die vergelijking stelsels en regelen waren afgeleid, hoe grooter de kwaal werd, en nauwelijks had dan ook een enkel tijdschrift een goed oorspronkelijk artikel geleverd, of de meeste anderen deelden het in vertalingen aan hunne lezers mede. Voegt men daarbij de bezwaren die in Nederland bestaan in het naderen der bronnen, waaruit licht en waarheid kan geput worden over de gebeurtenissen

van 1850, 1851 en 1852; denkt men daarbij aan de moeilijkheden waarmede zij te kampen hebben die in Indië over Indische krijgsverrigtingen willen schrijven, en aan de lusteloosheid die destijds in ons leger was ingeslopen en die zoo velen het stilzwijgen deed bewaren, dan voorwaar zal het aan VAN RIINEVELD niet langer als eene hoofdzonde worden aangerekend, dat ook zijn militair tijdschrift aan de kwaal leed, waarvan kort voor 1848 bijna geen ander in Europa verschoond bleef.

In deze schets beschouwden wij VAN RIINEVELD voornamelijk, ja uitsluitend als stichter en bestuurder van een militair tijdschrift, maar ook afgescheiden daarvan, heeft hij als historicus en didaktisch schrijver, en als leeraar voor het artillerievak aan de Militaire Akademie, zijne verdiensten. Kort was echter de tijd gedurende welken hij zich aan het onderwijs wijdde, en moge hij ook daar voldaan hebben aan de verwachtingen die men van hem koesterde, zoo was het toch hoofdzakelijk door middel der drukpers dat zijn naam eene eervolle bekendheid verwierf. Zijne *Schets der voornaamste Staats- en krijgsgesbeurtenissen in Polen in de jaren 1850 en 1851*, zijn *Verhaal van den veldtocht op Celebes in 1824 en 1825*, zijn *Beleg van Valenciennes in 1795* (1), om van een aantal gunstig bekende vertalingen (2) niet te gewagen, zullen nog

(1) Een zijner eerste geschriften, in 1829 uitgegeven, betrof *Opmerkingen betreffende de alles omvattende leerwijze van JACOTOT*.

(2) Waaronder zich onderscheidt die van den, door den Hertog B. VAN SAKSEN WEIMAR in het Fransch uitgegeven, *Veldtocht op Java in het jaar 1811*.

lang deel uitmaken van de Nederlandsche militaire boekverzamelingen.

Wij zullen hier ons vertoog eindigen en zullen VAN RIJNEVELD niet beschouwen als Chef der Oostindische Artillerie. Het zou voor ons geene verontschuldiging zijn dat wij verklaarden, van zijn verblijf in gindsche gewesten weinig meer te weten dan de grievende rampspoeden waarmede hij te worstelen had; maar als publicist bewaarde hij reeds sedert vier jaar het stilzwijgen en behoorde hij dus reeds sedert vier jaar aan de geschiedenis; als bevelhebber van een wapen echter zijn zijne handelingen nog als van gisteren. De tijd, die zóóveel opheldert, die zóóveel regtvaardigt en die zóóveel afrondt van de scherpe vormen waarin zich het heden vertoont, heeft zijnen heilzamen invloed nog niet op die daden kunnen uitoefenen. Het is dáárom dat wij niet eens pogingen in het werk stelden tot het verkrijgen van bronnen, waaruit dit alles kon worden toegelicht. Wij wilden VAN RIJNEVELD herdenken gelijk VAN RIJNEVELD zich in Nederland aan het Nederlandsche publiek vertoond had en reeds als zoodanig is hij die hulde waardig.

Diep gevoelden wij daarom toch de slagen die hem kort voor zijn einde troffen

en die dat einde zeer waarschijnlijk verhaast hebben. Zelf nog vol kracht en gezondheid, verliet hij den vaderlandschen bodem onder de schoonste vooruitzigten, vergezeld van eene beminde gade en van twee zoons in den bloei des levens. Diep geschokt door het verlies zijner kinderen, met een gebroken hart en met eene vernietigde gezondheid, keerde hij, na ruim drie jaren, weder, om nog eenige weken te lijden en eindelijk eene weduwe achter te laten, die te vergeefs rondom zich ziet naar hen die nog voor korten tijd haar geluk en, met zooveel regt, haren trotsch uitmaakten — het graf heeft alles verzvolgen. —

Wij zullen het niet wagen der voortreffelijke vrouw troost te bieden; wij gevoelen ons daartoe onmagtig, want de rampen die haar troffen zijn zoo ontzettend, dat zij het hart moeten verscheuren ook van hem die haar nimmer kende; wij kunnen slechts den wensch uiten, dat hare smart eenigzins gelenigd moge worden door de welverdiende onderscheiding, die steeds zal te beurt vallen aan den naam dien zij draagt.

De Redactie van den Militaire-Spectator.

De Redactie heeft nog van eene welwillende hand het volgend Kort levensberigt van wijlen den kolonel VAN RIJNEVELD ontvangen, 't welk na het bovenstaande, hier eene gepaste plaats zal vinden.

JACOBUS CORNELIS VAN RIJNEVELD werd ten jare 1798 te Enkhuizen uit deftige ouders geboren. Reeds vroegtijdig onderscheidde hij zich bij het elementair onder-

wijs, en trad in 1815 in dienst als kadet bij de militaire akademie te Delft. Van zijn verblijf aldaar wist hij voordeelig partij te trekken; hij sloot zich aan latere som-

miteiten in de krijgswetenschappen, zooals
 LÖBEN SELS en anderen naauw aan, en had
 met hen 's wekelijks eene afzonderlijke bij-
 eenkomst, ten einde er beurtelings opstellen
 te verhandelen, het krijgsvak betreffende.
 De gouverneur dier instelling, destijds de
 generaal VOET, bezocht eens op het on-
 verwachts hunne bijeenkomst en was niet
 weinig verheugd zijne leerlingen te hooren
 redetwisten » over de eerste wapenen »
 Met innig genoegen verhaalde v. R. in
 later leeftijd dit bezoek, wat zoo in het
 voordeel der jeugdige krijgslieden uitviel.—
 In 1819 werd hij benoemd tot 2^{den} luite-
 nant bij het wapen der rijdende artillerie.
 Tijdens het zooveel gerucht makend onder-
 wijs van den H. JACOTOT, deed zijn chef,
 de kolonel LIST, eene zeer goede keus, door
 v. R. van wege het Gouvernement mede
 naar Leuven te zenden, om, ware het
 mogelijk, van dat onderwijs partij te trek-
 ken. Na een verblijf van anderhalf jaar
 aldaar, gaf v. R. in 1829 zijne « *Opmerkingen*
omtrent de alles omvattende leerwijze van
JACOTOT » in het licht, welke niet gunstig
 over die leerwijs uitvielen. Van meer be-
 lang was voor v. R. de Leuvense hooge-
 school. Daar mogt hij meer wetenschap
 opgaren, ten blijke waarvan hij tot Doctor
 in de natuurlijke wijsbegeerte bevorderd
 werd na de verdediging eener dissertatie
 « *de singularibus quibusdam proprietatibus*
quæ vaporibus aquæis, tanquam
viribus mechanicis insunt » (over eenige
 bijzonderheden betreffende de werktuiglijke
 kracht van den stoom). Dat iemand, ver-
 rijkt met dusdanige wetenschappelijke ken-
 nis, een bekwaam adjudant kon worden,
 begreep de kolonel LIST te regt, en in

die betrekking stond v. R. bij den opstand
 in 1830 te Brussel en in 1831, tijdens
 den tiendaagschen veldtocht, gemelden chef
 trouw ter zijde. Bij Brussel werd hij ligtelijk
 aan het hoofd gekwetst, zoodat hij teregt
 begreep zich niet van het tooneel des op-
 stands te mogen onttrekken. Zijne benoe-
 ming te dier gelegenheid tot Ridder der
 Militaire Willemsorde getuigt, hoe hij zich
 van zijne pligten had gekweten. In 1830
 begon hij en de onvergetelijke GISRUS
 NANNING, bijdragen in de *Bredasche Cou-*
rant te leveren en stelden zij zich aan 't
 hoofd van den *Militaire-Spectator*. Met
 welk talent hij dat deed, getuige de groote
 verspreidheid destijds van dat dagblad en
 maandschrift. Had hij evenwel kunnen
 voorzien in welke moeilijkheden de me-
 dewerking aan genoemd dagblad hem kon
 wikkelen, gewis had v. R. strenger het
 « *ne sutor ultra crepidam* » betracht! Werd
 zijn militaire werkkring nu minder van
 omvang, bij de batterij rijdende artillerie
 n°. 15 vond hij des te meer tijd om in vrije
 uren door geschriften anderen nuttig te zijn
 en door zijn voorbeeld den lust voor de
 studie op te wekken. In de Noord-Bra-
 bantsche kantonnementen toch zag men in
 van v. R. dat, waar lust tot studie is, men
 geen kamerjapon of pantoffels noch leu-
 ningstoel behoeft, om zich met vlijt aan
 het werk te zetten, en zelfs geen vermoei-
 jende marschen tot verschooning behoeven
 te strekken om te gaan studeren. Veelmaals
 immers steeg men 's morgens te vijf uren te
 paard om 2 uren ver gedurende 5 uren
 te gaan manoeuvreren. Te huis gekomen,
 kon men v. R. te half één weder aan het
 werk vinden. Te midden van dergelijke

dienstbezigheden schreef v. R. in het gehucht Enschot, bij den landbouwer PIGGEN, in een vochtig vertrek met witte muren en een steenen vloer, slechts met een plankje onder de voeten, zijne *Geschiedenis der omwenteling van Polen*.

Voortreffelijk werkte zijn voorbeeld op de overige kameraden, die zich evenzeer aangespoord gevoelden om meerdere kennis op te doen, en deze onder het middagmaal door wrijving van gedachten te polijsten. Wij voor ons kunnen dan ook van v. R. verklaren, wat hij eens van D^r. RITTER getuigde: nimmer heb ik Z. E. gesproken, of iets van hem geleerd.

Zagen wij v. R. onder ons immer werkzaam, hij was het niet minder als hij eenige dagen in den kring zijner familie ging doorbrengen. Ten bewijze hiervan verscheen in 1853 te Dordrecht bij J. VAN HOUTRIJVE, de nederlandsche vertaling van de *beknopte beschrijving van den veldtocht op Java in 1811*, door BERNARD Hertog van Saxon-Weimar. Den 25 Junij 1856 schreef hij uit Dordrecht «De vertaling der strategie «is reeds sedert eene maand af, en nu is «men druk bezig met dat werk te drukken. «De geschiedenis der omwenteling van «Polen zal tegen den 20sten Julij in den «handel zijn, en thans ben ik geheel in de «oude geschiedenis, alsmede aan een oorspronkelijk werk bezig over de krijgsvoering in den aanvang der 19de eeuw.» In het volgende jaar te Breda bij de Militaire Akademie als leeraar geplaatst, bleef hij niet minder ijverig de wetenschappen beoefenen.

Hoedanig zijne praktische bekwaamheden waren, vinden wij beantwoord in de

besluiten van den onvergetelijken WILLEM II, die v. R. spoediger deed opklimmen en hem het «*virtus nobilitat*» schonk. Ook de Koning van Pruissen vereerde hem met het Ridderkruis van den rooden adelaar; de regerende Hertog VAN SAXEN-WEIMAR met de medaille van verdiensten en de Keizer aller Russen met een souvenir in brillanten, zoo ons geheugen ons niet bedriegt, een ring, terwijl het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van kunsten en wetenschappen hem vroeger reeds tot corresponderend lid benoemde.

Van majoor en kommandant der batterijen ligte veldartillerie, werd hij den 31sten Julij 1848 benoemd tot kolonel en chef van het wapen der artillerie in Oost-Indië. Hij vertrok derwaarts met zijne echtgenooten en nog twee hem overgebleven zonen, de oudste als officier der kavallerie, de jongste als ingenieur van den waterstaat. Na een verblijf van ruim twee jaren, keerde v. R. reeds terug, met eene doodelijke ziekte onder de leden, waaraan hij den 29sten November jl. te Nijmegen bezweek, na vooraf een zijner zonen in de tropische gewesten, de ander op de terugreis, te hebben zien bezwijken! Zullen wij na dit verscheiden nog gewagen van de grief tegen zijne spoedige bevordering? — O gewis niet, want iedere promotie voor de Indiën is, onzes inziens, immer dubbel verdiend, getuige het offer dat v. R. zelf brengen moest, en zijne brave echtgenooten daarmede bracht, in wier bezit en dat zijner kinderen hij zoo overgelukkig was!

Leerden wij v. R. als een wetenschappelijk krijgsmann, practisch bruikbaar officier,

en braaf echtgenoot en vader kennen, hij was niet minder trouw vriend en bezadigd kameraad.

Ook wij zeggen met de *Nijmeegsche Courant*: «Het Vaderland en de Koning

verliezen in hem een kundig officier, en besluiten met den wensch: «*levis sit illi terra.*»

VLISSINGEN, December 1851.

ONLUSTEN IN HET PALEMBANGSCHE.

(Uittreksel uit particuliere berigten.)

PALEMBANG, 25 October 1851.

Hier te Palembang is de orde nog niet hersteld, namelijk in de bovenlanden, want op de hoofdplaats is alles rustig.

De overste DE BRAAUW, die noodig geacht heeft versterking aan troepen van Batavia te verzoeken, is met 4 kompagnien, die hem onmiddellijk van daar gezonden waren, den 51sten Augustus van hier vertrokken naar Lahat, alwaar een fort is met eene bezetting onder 1 luitenant en 80 man.

Reeds voor zijn vertrek had hij de noodzakelijkheid ingezien, om nog twee kompagnien van Batavia te verzoeken, daar de opstand zich meer en meer uitbreidde. Deze zijn ook aangekomen, de eene heeft den 16^{den} September den overste gevolgd naar Lahat, de andere is naar Klingie vertrokken den 17^{den} jl., een transport levensmiddelen medenemende voor de bezetting van het fort aldaar, zijnde 1 luitenant en 50 man sterk; tevens had die kompagnie den last ontvangen om langs de rivier de Moesie de communicatie te openen met Klingie en Tebing-tingie, welke gestremd

was, zijnde een posthode vermoord en twee teruggekeerd, terwijl een sergeant, die met 10 man van Klingie de rivier was afgezonden, te Simangoes op eene verraderlijke wijze overvallen, doch nog gelukkig ontkomen was met verlies van 4 gesneuvelden, zijnde hij en de overige zwaar gewonde manschappen te Palembang aangekomen.

De oorzaak van dezen opstand kan ik moeilijk mededeelen, want die is mijzelve en ons allen, met uitzondering mischien van het bestuur, onbekend. Men geeft voor dat hij zoude zijn veroorzaakt omdat men koeliediensten van de bevolking gevorderd had, voor het maken van wegen en van versterkingen.

Reeds in 1849 is om dergelijke redenen eene expeditie van Batavia naar herwaarts gekomen, dan hoewel die spoedig, zoo het heette, den opstand gebreideld had, was het, zoo als ik hoor, toen reeds te voorzien, dat de rust niet van langen duur zoude zijn.

Onze manschappen konden zich geen paal afstand van hunne garnizoens verwijderen, want soms werden zij reeds op

weinig honderd passen vandaar verraderlijk overvallen of vermoord; de sluipmoord was aan de orde van den dag; eenige malen was men verplicht detachementen naar meer oproerige doessons of dorpen te zenden, en wel is waar gelukte het dezen den vijand meer of min te tuchtigen, maar dit was, niettegenstaande de moeilijkheden en gevaren aan die expeditiën verbonden, van geen duurzaam gevolg, omdat de onderwerping slechts zóó lang duurde als er troepen waren, en de vijand juist zóó lang stand hield als noodig was om de manschappen te vermoeijen en tot groote inspanning te noodzaken, zelden een' enkelen der zijnen te dooden of te wonden. Zoodra de vijand te veel door het vuur onzer troepen begon te lijden, was hij verdwenen; dikwijls hield hij-zelf in het geheel geen stand.

In Junij had de overste gemeend, op zijne inspectie-reis te Tebing-tingie zijnde, de hoofden van de Ampat Sawang bij zich te moeten ontbieden om met hen over den stand van zaken te spreken, en te oordeelen in hoeverre zij het Gouvernement genegen waren; allen waren gekomen, met uitzondering van twee: Radja TIANG ALAM en de Pangerang van Moara Pinang, zijn schoonbroeder.

Radja TIANG ALAM, is iemand van zeer geringe geboorte, maar heeft door veerkracht en schranderheid zoodanigen invloed gekregen, dat hij nu den bovengenoemden wijdschen titel voert; Radja TIANG ALAM toch beteekent: de koning, paal of steunpilaar van het heelal. Hij moet veel moed bezitten en is het voornaamste hoofd van den tegenwoordigen opstand; de Pangerang

van Moara Pinang is de eigenlijke opstoker en moet een geslepen kerel wezen.

Daar deze twee nu niet kwamen, dacht de overste, na behoorlijk ingelicht te zijn, zooals hij meende, hen te moeten gaan opzoeken aan het hoofd van een detachement, sterk een paar honderd gewapenden met twee mortieren. Het gevolg was het voorgevallene te Goenong Meraksa, vroeger vermeld. De bevolking was diets gemaakt dat de overste kwam om brandschatting, enz.; de verraderlijke overval is daardoor veroorzaakt. De verklaring echter dat het alleen te doen was om den Radja TIANG ALAM en den Pangerang van Moara Pinang te spreken, heeft de opstandelingen toen doen uiteengaan, terwijl door die twee hoofden de belofte gedaan werd dat zij te Tebing-tingie zouden komen. Hoewel nu schijnbaar in onderwerping gekomen, vertrouwde de overste hen echter niet genoeg om hen toen te Goenong Meraksa te ontvangen. — Dat die onderwerping niet gemeend was, bleek al dadelijk, want te Tebing-tingie kwamen zij niet, en de overste was nauwelijks te Palembang terug, of Lahat werd gealarmeerd, een begin werd gemaakt met het aanleggen van bentings rondom Tebing-tingie en de communicatie van die plaats met Lahat en Klingie gestremd of onveilig gemaakt; de kommandant van Klingie werd gewond, ten gevolge van eene verraderlijke en stoute poging tot sluipmoord, en moest afgelost worden om zich hier te laten genezen. De majoor MEISS kwam met 4 kompagniën, de 4de en 5de van het 15de bataillon en de 1ste en 4de van het 7de, van Batavia; later de majoor PISON met de 2de en 5de komp. van het 7de bataillon.

De overste DE BRAAUW kwam den 11^{den} September te Lahat, zonder andere ontmoeting met den vijand dan eene dien-zelfden dag te Goenong-Agong; deze doesson, welke onze troepen op 50 passen voorbij moesten trekken, was versterkt en bezet door ANAK DALEM BATJOU, hoofd der opstandelingen in de Lamatang-oeloe, waarin Lahat ligt. De doesson werd door den majoor MEISS, aan het hoofd der 3de komp. (kapitein CAMPBEL), 15de bataillon, van de landzijde, bestormd en genomen; de vijand was gedwongen van den 40 voet hoogen oever in de Lamatang te springen om te ontvlugten. Van een inlandsch soldaat was door een lilla-schot het been verbrijzeld; verder hadden de troepen geen leed.

Den 15^{den} rukten onze troepen met den overste in de Goemaj Lebak, om den voortvlugtigen ANAK DALEM BLADJOU op den voet te volgen; de doesson Loeboe Sepang, waar hij eene benting had, werd met deze ingenomen en in de Goemaj Oeloe zijn spoor gevolgd; den 16^{den}, des voormiddags $\frac{1}{4}$ over elf, werd de versterkte doesson Tandjoeng geattakeerd; de eerste granaat, die door den luitenant ECKHOUT uit den Coehoorn-mortier geworpen werd, viel midden in, en twee andere, die hierop volgden, sprongen boven de doesson, welke in brand geraakte. Eene omtrekking intusschen gelukt zijnde, koos de vijand het hazenpad; eenige andere doessons werden nog genomen en den 18^{den} September waren de troepen terug te Lahat.

Den 20sten marcheerde de overste met 4 kompagnien naar Tebing-tingie, na alvorens den majoor PISON, die met de 5^{de}

komp. 7de bat. te Lahat zoude aankomen, benoemd te hebben tot kommandant in de Lamatang en omstreken.

De overste was verwittigd dat Bonge-maas, de eerste rustplaats voor de troepen op den weg naar Tebing-tingie, door eenen talrijken vijand was bezet en goed versterkt. Om vroegtijdig aldaar aan te komen, vertrok hij om drie uur 's morgens van Lahat, doch had met zooveel moeilijkheden op zijnen weg door een bosch te worstelen, dat hij eerst om drie uren 's namiddags op twee palen afstands van Bonge-maas voor eene zware verhakking stond; gelukkig dat de vijand die niet verdedigde, zoodat hij ze om vier uur overgetrokken was met de troepen. Maar toen had hij de doesson Bonge-maas voor zich; deze was omgeven met eene drie voet dikke en zes voet hooge borstwering van boomstammen; de versterking was zoodanig ingerigt, dat zij veroorloofde ook flankvuur aan te brengen. Aan terugkeeren viel niet te denken, men moest het nachtkwartier veroveren, tegen eenen 2000 sterken vijand. Opstelling voor de mortieren was er niet, het digte bosch leverde die niet op, en verhinderde de ontwikkeling der troepen. Een front-aanval, door de 3de komp. 15de bat., onder majoor MEISS uitgevoerd, werd afgewezen, met verlies van 1 doode en 15 gekwetsten.

Toen gelastte de overste aan die kompagnie eene omtrekking te beproeven, terwijl de 4de komp. den vijand in front zoude bezighouden.

Hoewel die omtrekking door het terrein onmogelijk was, gelukte het echter aan de 3de komp. eene stelling te nemen, die haar

veroorloofde den vijand in de flank zijner stelling te beschieten en ook gedeeltelijk in den rug; de mortieren had luitenant ECKHOOT op 240 passen kunnen opstellen; de vijand begon te wankelen. Toen stormde de 4de komp. en in vijf minuten tijds was de borstwering beklommen, de vijand verdreven en om zes uur het bivouacq betrokken in de doesson. Eerst om half negen waren de laatste koelies aangekomen; de marsch werd des anderen daags vervolgd. Onze troepen verloren nog 4 man, daar de vijand overal in het bosch, langs den weg die de kolonne volgen moest, in hinderlaag lag. Om hier een einde aan te maken, en daar het terrein geene flankpatrouilles permitteerde, terwijl de koelies steeds onrustiger werden, gelastte de overste, op aanraden van een inlandsch hoofd, dat de voorhoede, overal waar het terrein eene hinderlaag kon doen vooronderstellen, in het bosch zoude schieten, hetwelk door de kolonne en achterhoede bij den doormarsch eveneens gedaan werd. Deze maatregel, die de overste zelf ontaktisch noemt, had echter het gevolg dat de kolonne niet verder werd verontrust en den 24sten September, zonder verdere verliezen, te Tebing-tingie aankwam, na nog een paar doessons te hebben ingenomen.

Reeds den 25sten rukte de overste uit om een paar versterkte kampongs en bentings te veroveren, hetwelk, met verlies van twee dooden en 3 gekwetsten, volbragt werd naar de zijde van Klingie.

De overste keerde den 26sten terug naar Tebing-tingie, en maakte zich gereed om op den weg naar de Ampat Lawang de versterkte doessons Rantoe-tenang en Troes-

san te nemen. Radja TIANG ALAM, die zich te Loeboe-besaar, boven- en zijwaarts van Tebing-tingie naar Klingie ophield, zond eene boodschap, met kennisgave dat hij eenen aanval op Klingie zoude doen den 28sten, om van daar in de Moesie en naar Palembang te komen.

De overste, oordeelende dat Klingie sterk genoeg was om zich-zelve te verdedigen, stoorde zich niet aan die boodschap en nam den 28sten, zonder veel tegenstand, de genoemde doessons.

De 2de komp. 7de bat., die den 17^{den} September van hier per prauw over de Moesie naar Klingie was gerigt, had den 21sten eene ontmoeting met den vijand bij Kajoe-Waroe.

Er werden geweerschoten gehoord op den regter oever der Moesie, waarop de 2de luitenant van SIWERT met 50 man debarkeerde en in den rug kwam van den vijand, die zeker Palembangsche hoofd, demang BAKKER genaamd, had aangevallen op zijnen togt om de kompagnie te ontmoeten; dat de vijand hier in een' niet voordeeligen toestand kwam, is natuurlijk.

Intusschen werd de kompagnie-zelve van den linker oever beschoten; daarop debarkeerde de 1ste luitenant van OIJEN met 50 man troepen. Na anderhalf uur vechtens was de vijand, met verlies van een vijftigtal manschappen aan dooden en gekwetsten, verdreven en de kampong Kajoe-Waroe in onze magt.

De beide detachementen zijn toen weder geëmbarkeerd op de ranke prauwen, die geene verdediging veroorloven, terwijl men geene andere op de rivieren gebruiken kan, uithoofde van hare ondiepte, den snellen

stroom en het naauwe vaarwater op sommige plaatsen.

Kort na dit gevecht kwam van Skajoe, (de doesson die op Kajoe-Waroe volgt) eene praauw, welke de Hollandsche vlag voerde en bemand was met inwoners uit eerstgenoemde plaats. Zij verwelkomden de kompagnie en betuigden van hunne genegenheid voor het Gouvernement, onder uitnoodiging van toch gerust de volgende rustplaats bij hen te houden.

Daar de oever bij Skajoe nog al steil is, de stroom sterk en het vaarwater zeer moeilijk, trok VAN OIJEN den volgenden dag met 80 man over land daarhenen, terwijl het overige gedeelte der kompagnie de rivier opvoer; de kompagnie was als gewoonlijk op voet van oorlog 144 man en 4 officieren sterk; bij deze was gevoegd een detachement, sterk 1 sergeant en 50 man, voor de bezetting van het fort te Moara-Roepit bestemd.

In de nabijheid van Skajoe werd de kompagnie ingehaald door de bevolking met Hollandsche en witte vlag; verschillende geschenken, geiten, kippen, enz. werden aangeboden; daar echter geene vrouwen noch kinderen te zien waren, was men op zijne hoede en werden de wachten en posten met zorg uitgezet.

Twee uren na de aankomst, tegen drie uren 's namiddags, toen er gegeten was, ging VAN OIJEN de posten nog eens visiteren, om hen de grootste waakzaamheid aan te bevelen, en kleepte zich gedeeltelijk uit om in zijne praauw een weinig rust te nemen.

Naauwelijks had hij zich nedergelegd, of de fourier ONDAATJE kwam van boven

aanloopen, hem berigtende dat de muite-lingen in aantogt waren.

VAN OIJEN spoedde zich naar boven, deed de kompagnie, die verzameld was, aantreden en deelde ze zoodanig in, dat de vijand, op Skajoe trekkende, door hem in de flank en door von SIWERT in het front kon worden beschoten, terwijl een detachement, onder eenen sergeant, voor eene omtrekking moest waken; voorts werd eene reserve teruggelaten, om te gebruiken waar het noodig zoude worden geacht.

De vijand, 600 man sterk, werd al spoedig door het peloton onder VAN OIJEN van achter de struiken, bijna *à bout portant*, in de flank beschoten, en toen zij op dit vuur uitweek, door von SIWERT. De verwarring was al spoedig groot geworden, want de vijand was overvallen, in stede van, zoo als hij hoopte, het onzen troepen te doen.

De Patti (hoofd) van Skajoe en de inwoners hadden al dadelijk, onder het geschreeuw van amok, de partij van den vijand gekozen; de opstelling der troepen had echter verhindert dat dit verraad hun schadelijk werd.

De beslissing was nabij, toen eene met lilla's gewapende praauw de rivier afkwam en de troepen onder VAN OIJEN, met geweer- en lilla-vuur, in den rug bestook. VAN OIJEN liet eenige zijner tirailleurs regts-om-keert maken, die op de bemanning in de praauw van den hoogen oever zeer voordeelig schoten.

Den kapitein PAUL ziende, meende VAN OIJEN zich naar hem te begeven om rapport te maken van zijne dispositiën, toen

hij in de tirailleurlinie, door een schot uit een der lilla's van de prauw, getroffen en hem het regter been boven den enkel verbrijzeld werd.

Het vuur der manschappen nam op dit gezigt in hevigheid toe, en eenigen van hen spoedden zich in eene prauw die der muitelingen achterna. In deze was bij de verovering nog alleen in leven het gewonde hoofd der opstandelingen in de Moesie, MAN DJOEDIN; deze werd naar boven gesleept en door zekeren RADIN AGON van Palembang afgemaakt.

Deze RADIN AGON was een van hen, die de kompagnie als gids en voor regeling van transport als anderzins medegegeven waren. Zoodra hij DJOEDIN zag, begon hij te tandakken (dansen), met getrokken klewang hem toeroepende: «Ha, tweemalen hebt gij getracht mij te vermoorden, nu zal ik het u doen;» met een sneed hij hem het lijf van onderen naar boven open en scheurde het lillende hart er uit.

De vijand was met een verlies van ruim 100 man afgeslagen; behalve VAN OJEN was nog een inlandsch soldaat aan den arm gewond.

De schrik was bij den vijand zoo groot, dat de door hem opgerigte versterkingen in de Moesie, door de kompagnie, bij hare verdere vaart naar Klingie, verlaten werden bevonden; zij kwam aldaar den 4^{den} October aan, na nog eene ontmoeting met den vijand te Solka-Ramee gehad te hebben; alwaar eenige prauwen, zoodra zij de kompagnie zagen, aan den haal gingen en naar wal roeiden, waarop de bemanning debarkeerde en vlugtte; onze inlanders waren haar echter te vlug en bragten

den vijand bij de vervolging nog een verlies toe van een 40 man.

Te Klingie had de vijand ondertusschen ook eene gevoelige nederlaag ondervonden.

Den 28sten September ontving de kommandant (2de luitenant KRESS) eene boodschap met een vaatje versche boter en aanbieding van levensmiddelen, voorts met verzoek om vrije passage voor Radja TIANG ALAM naar Palembang, om aldaar in onderwerping te komen; hem werd geantwoord dat hij gerust komen kon, doch daar de overste DE BRAAUW, die tevens resident is van Palembang, te Tebing-tingie was, kon de onderwerping aan hem veel gereeder aldaar geschieden, en was daarvoor de lange reis naar Palembang onnoodig. Van de boter aan een hond gegeven zijnde om ze te beproeven, bleek alras dat zij vergiftigd was.

In zeven prauwen, circa twee honderd vijftig man sterk, kwam de vijand met muziek te Klingie af; de bezetting was onder de wapenen, de geweren waren met twee kogels en de zesponder met blikken-doods en kogel geladen; het was avond, een lilla-schot werd uit de prauwen op de beenting gedaan; dit vuur beantwoordde de 2de luitenant UHLMAN op 200 passen met het losbranden van den zesponder, terwijl de luitenant KRESS met 50 man uit het fort trok en zich beneden bij de uitwatering van de Klingie in de Moesie opstelde. De luitenant UHLMAN, die belast is met de opname van de Residentie, bevond zich, ten gevolge van de onlusten zijn werk hebbende moeten staken, te Klingie. Als oudste in rang voerde hij, ten gevolge van onderlinge overeenkomst, bij deze attaque het bevel.

Eene groote, fraai beschilderde en uitgedoschte prauw, waarop het muzijk, de tandakkers en voorvechters waren, ging voorop; op deze was de zesponder zoo goed gerigt, dat zij in tweeën geschoten werd. Gedurende één uur duurde het gevecht; de vijand schoot uit lilla's en geweren op de manschappen en het fort, waaruit met den zesponder gevraagd werd zoolang maar eene prauw zichtbaar was, terwijl de 50 man van KRESS van den wal vuurden zoolang er leven in de rivier was; de vijand moet een 60tal dooden gehad hebben en een aantal gewonden.

Later is bevonden dat deze aanval van de rivierzijde gepaard moest gaan met een' van de landzijde, door Radja TIANG ALAM, aan het hoofd van 500 man, uit te voeren. De voorbarigheid van den vijand op de rivier heeft den Radja doen terugkeeren; in het fort had men natuurlijk voorzorgen genomen om niet van de landzijde te worden overvallen, te meer daar men gewoonlijk van die zijde verontrust wordt.

Een later rapport van KRESS meldt, dat hij van 6 tot 28 September dagelijks met den vijand is handgemeen geweest, ten gevolge van alarmeringen of uitvallen door de bezetting gedaan om het opwerpen van versterkingen te keeren.

Uit Lahat heeft de majoor PISON, kort na het vertrek van den overste, ook moeten uitrukken. In de omstreken (Goemaj en Kikiem) zijn door detachementen onder den kapitein SCHUMMELKETEL, 1ste luitenant LATOUR en DE HAAN, 2de luitenant SCHEPENS, een vijf en twintigtal versterkte doessons genomen en verbrand.

Radja TIANG ALAM naar Klingie en Lahat geen uitweg vindende, is door den overste in de Kikiem achtervolgd, doch men heeft hem niet kunnen beletten in de Ampat Lawang te komen, waar zich alle vlugtelingen verzamelen.

De 1sten luitenant PRAGER is den 29sten September met 50 man van hier vertrokken om de Moesie, die door stroopbenden onveilig werd gemaakt, schoon te maken en twee prauwen met vivres, die achtergebleven waren, naar Klingie te voeren.

Te Lamatong heeft hij den vijand ontmoet en later te Rantoe Batoe; zes prauwen en wapens werden den vijand, na een kortstondig gevecht, ontnomen.

De kapitein PAUL met 100 man van Klingie PRAGER te gemoet gevaren zijnde, heeft de vivres van hem ontvangen; daarentegen hem VAN OIJEN en den gewonden soldaat overgegeven; deze zijn hier den 12^{den} aangekomen en bevinden zich wel. PRAGER is weder vertrokken met een ander transport. VAN OIJEN zal een stijf been houden en dus waarschijnlijk op pensioen moeten komen; wel jammer, want hij is een goed officier en zeer bemind.

De hoofden van de Ampat Lawang schijnen onzijdig te willen blijven. Van verschillende doessons op de Moesie is de bevolking tegen 's vijands stroopbenden slaags geweest en heeft die zelf verjaagd en nagezeten. In de Moara Roepit is door de bevolking den vijand het verblijf ontzegd. De bevolking in de omstreken van Lahat, Tebing-tingie, Klingie en op de Moesie is op vele plaatsen teruggekeerd; velen komen in onderwerping, en de pro-

clamatie van den overste, dat alleen oorlog gevoerd wordt tegen Radja TIANG ALAM en den Pangerang van Moara Pinang met hunnen aanhang, schijnt goed op de ge-
moederen te werken.

BOEKBECHOUWINGEN.

HANDLEIDING TOT DE LEER OM DE GEZONDHEID TE BEHOUDEN, vooral toegepast op den Krijgs- en Zeemansstand, ten gebruike bij het onderwijs aan 's Rijks Kweekschool voor Militaire Geneeskundigen, door L. F. PERSILLE, ridder der orde van de Eikenkroon, officier van gezondheid der 1° klasse aan voornoemde Kweekschool. Utrecht, J. G. VAN TERVEEN EN ZOON 1851. Prijs f 1,90.

Door het schrijven van dit werk, heeft de H. PERSILLE eene leemte aangevuld en in eene behoefte voorzien, die reeds lang gevoeld werden. Tot nog toe waren er in onze moedertaal hier en daar wel eenige bladzijden geleverd over de leer om de gezondheid te behouden, maar nog nimmer was dit belangrijke onderwerp in zijn geheel en opzettelijk behandeld geworden. Wij moesten in dit opzigt bij het buitenland achter staan, maar vertrouwen, door de welgeslaagde poging van den H. PERSILLE, den vreemdeling thans eervol op zijde te zijn gestreefd. Zijn werk kan eene vergelijking met de hunne en den toets der degelijkheid in allen deele doorstaan.

Het blijkt des schrijvers bedoeling te zijn geweest, aan dezen eersteling der Hygieen in het gebied der vaderlandsche letteren,

die volledigheid te geven, waarop eene zoo gewigtige stoffe aanspraak maken mag. Hij heeft zijn werk wijselijk zoodanig ingerigt, dat ieder onderdeel in een daartoe bestemd hoofdstuk geheel is afgewerkt, maar daarbij uit den aard der zaak nog stof genoeg tot verder onderzoek moet gunnen. Hij schijnt geen vak der natuurkundige wetenschappen ongeraadpleegd te hebben gelaten, en door die zorg aan zijnen arbeid besteed, heeft hij zoowel de wetenschap als zijne krijgsmakkers verplicht.

De H. PERSILLE is aan 's Rijks kweekschool voor militaire geneeskundigen, met de lessen in de Hygieen belast, en het lijdt geen twijfel, dat de jongelieden aan zijne leiding toevertrouwd, met zijn boek en zijn mondeling onderrigt, met dit vak van wetenschap grondig bekend moeten worden. Eene andere vraag is het evenwel, of ook de niet geneeskundige officieren in dit werk alles kunnen vinden wat zij behooren te weten, om zooveel hunnen rang het eischt, voor de gezondheid hunner ondergeschikten te zorgen, en of het werk derhalve aanbevolen verdient te worden, om eene plaats te bekomen in hunne bibliotheken. Wij gelooven die vraag toestemmend te mogen beantwoorden, want de *Leer om de gezondheid te behouden* is een onafscheidelijk

deel van de krijgskunst in het algemeen; geen officier, van welken rang dan ook, mag haar dus verwaarlozen, en voorzeker, men zal moeilijk een boek over dit onderwerp vinden, wat bij het raadplegen meer voldoening zal geven dan dat waarover wij spreken. En niet alleen voor den officier der landmagt, maar ook voor dien der zeemagt, en voor hen die in oost of west, de fysieke, morele en intellectuele belangen onzer krijgslieden hebben te behartigen, zal dit werk eene hoogst nuttige vraagbaak zijn.

De moed en de volharding van den soldaat staat met zijnen gezondheidstoestand en zijne fysieke ontwikkeling in het naauwste verband; wil de militaire bevelhebber derhalve op dien moed en op die volharding kunnen rekenen, dan zal hij ook bestendig moeten zorgen, de goede gezondheid zijner ondergeschikten zooveel mogelijk te onderhouden en hunne fysieke ontwikkeling zoo gunstig doenlijk te bevorderen. Dit zal hem gelukken, door de voorschriften naar te komen hem hier gegeven. Het is waar, niet altijd zal hij die voorschriften in praktijk kunnen brengen; dan eens zal hij het ééne en dan weder het andere op de onmogelijkheid der toepassing schipbreuk zien lijden, maar dit is geen reden om zich niet met hunne beoefening bezig te houden; eene volslagene onbekendheid met hetgeen er in acht genomen moet worden, tot instandhouding der gezondheid van den soldaat, heeft bij verschillende gelegenheden maar al te heillooze gevolgen naar zich gesleept.

Het zal overbodig zijn, den officieren van gezondheid deze lettervrucht van hun-

nen collega, aan te bevelen, de meesten hunner zijn met den verdienstelijken schrijver persoonlijk bekend en weten dus, wat zij van zijne bekwaamheden te wachten hebben.

Wij behouden ons voor, nader op het werk van den Heer PERSILLE, terug te komen.

MEMORANDUM DER GESCHIEDENIS VAN HET VADERLAND, vooral in verband met de voornaamste krijgsgeschiedenissen beschouwd. Door J. GOUDRIAAN, Eersten Luitenant der Rijdende Artill. Te Gorinchem, bij J. NOORDUIJN EN ZOON. Prijs f 1,80.

Het werk van den H^r. GOUDRIAAN, is eigenlijk een Chronologisch overzicht der Vaderlandsche geschiedenis, maar daar hij, zoo niet hoofdzakelijk, dan toch opzettelijk, voor den krijgs-stand wilde schrijven, zoo zijn ook die oorlogen en veldtogten van het Fransche keizerrijk, waarin Nederlandsche troepen werkzaam waren, door hem in aanmerking genomen. Voorzeker bestond er weinig behoefte aan een nieuw Chronologisch overzicht van onze geschiedenis, want van dergelijke werken is de Nederlandsche literatuur meer dan overvloedig voorzien. Dit belet echter niet, dat wij het boek van den H^r. GOUDRIAAN van harte welkom heeten, want hij heeft het voetspoor zijner voorgangers in geenen deele gevolgd en zijn arbeid is meer dan eene dorre aaneenschakeling van jaargetallen, namen en beknopt vermelde feiten geworden. Hij *verhaalt* meer dan hij *op-*

noemt; hij heeft den overgang van de eene gebeurtenis tot de andere, en vooral van het eene groote tijdperk tot het andere op eene voldoende wijze weten te schetsen, zoodat men bij het raadplegen van zijn werk niet alleen te weten komt wat er geschied is, maar ook meestal op welke wijze het latere met het vroegere in verband staat. Hij deelt menige wetenswaardige bijzonderheid mede over den regeeringsvorm, het krijgswezen enz., die men in werken van meer omvang te vergeefs zoekt, en hij meldt aan den voet van bijna iedere bladzijde de bronnen, waar men zich uitvoeriger kan inlichten dan de aard van zijnen arbeid hem veroorloofde den lezer te doen. Zijn werk zal dus zonder twijfel een memorandum of herinneringsboek zijn voor een ieder, die de geschiedenis voldoende beoefend heeft, en zich eenige gebeurtenissen met haren onderlingen zamenhang wil te binnen brengen;

het is tevens eene bibliographie voor de Vaderlandsche historie, en eene uitmuntende handleiding voor hen die van deze historie, tot het ondergaan van sommige examina, hunne studie moeten maken. Als zoodanig achten wij het vooral aanbevelenswaardig voor onderofficieren die zich gereedmaken tot het officiers-examen. Zij vinden hier niet alleen de voornaamste krijgsgeschiedenissen opgeteckend, zooals veldtogten, belegeringen, veldslagen, enz., maar ook nog wat die gebeurtenissen voornamelijk karakteriseerde en dus van andere en dergelijken onderscheidde.

Plaatsgebrek verbiedt ons uitvoeriger over het werk van den H^r. GOUDRIAAN te spreken, maar wij hebben er genoeg van gezegd om te doen begrijpen dat het publiek hier geen nieuwe *pons asinorum*, maar een inderdaad nuttig werk ontvangen heeft.

W E T

VAN DEN 9^{den} DECEMBER 1851, TOT WIJZIGING DER WET VAN DEN 28sten AUGUSTUS 1851,

REGELENDE DE PENSIOENEN

BIJ DE

LANDMAGT.

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien, of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het noodig is om de artt. 25, 28, 36, 37, 38, 77 en 78 van de wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 129), tot regeling van de pensioenen bij de landmagt, te wijzigen,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. De wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 129), wordt gewijzigd in voege als bij de volgende paragrafen is aangewezen:

§ a. Artikel 25 wordt gelezen als volgt:

« Het regt van pensioen wordt verkregen in « de navolgende gevallen:

« a. ter zake van *langdurige*, dat is *dertig-* « *jarige* dienst, met *vijftig* jaren ouderdom, mits « de belanghebbenden niet meer tot de active « dienst bekwaam en geschikt zijn;

« b. ter zake van *verwonding* of *verminking*, « in den strijd bekomen, of veroorzaakt door ge- « vorderde of bevoene militaire diensten, als « ook ter zake van *ziels-* of *lichaamsgebreken*, « welke het gevolg zijn van omstandigheden, « verrigtingen en vermoeyenissen, aan de uit- « oefening van de militaire dienst verbonden,

« voor zoover die *verwonding*, *verminking* of *ge-* « *breken* den belanghebbende tot de verdere « waarneming van de militaire dienst *voor altijd* « ongeschikt maken, en hem tevens *voortdurend* « geheel of gedeeltelijk, dan wel *tijdelijk* geheel « of gedeeltelijk, buiten staat stellen, om door « handenarbeid in zijn levensonderhoud te voor- « zien;

« c. ter zake van gelijke redenen als ad *b* « vermeld, al wordt de belanghebbende niet « buiten staat geacht, om door handenarbeid « in zijn levensonderhoud te voorzien, mits hij « een diensttijd van niet minder dan *twintig* « jaren hebbe;

« d. ter zake van ongeschiktheid of onbe- « kwaamheid tot de verdere waarneming van « de militaire dienst, — hoezeer ontstaan door « andere oorzaken, als die ad *b* vermeld, doch « niet het gevolg van eigene moedwillige han- « delingen of ongeregeld gedrag, — voor zoover « die ongeschiktheid of onbekwaamheid den be- « langhebbende *voortdurend* geheel of gedeeltelijk, « dan wel *tijdelijk* geheel of gedeeltelijk, buiten « staat stelt, om door handenarbeid in zijn le- « vensonderhoud te voorzien; mits hij een « diensttijd van niet minder dan *twintig* jaren « hebbe;

« e. ter zake van *vijftigjarige* ouderdom, of- « schoon geen 30 jaren dienst hebbende, voor « zooveel de belanghebbende, uit hoofde van « dien leeftijd, tot de verdere waarneming van « de dienst *voor altijd* ongeschikt is geworden;

« mits hij een diensttijd van niet minder dan
« *twintig* jaren hebbe.

« Hij die, op grond van de opgemelde bepa-
« lingen, verlangt pensioen te bekomen, zendt
« tot dat einde zijne aanvraag in aan het Depar-
« tement van Oorlog, hetwelk, voor zooveel het
« daartoe termen vindt, aan Ons het vereischte
« voorstel doet.

« Ook zonder dat hij daartoe de aanvraag doet.
« behouden Wij Ons voor, hem pensioen toe te
« kennen.”

§ b. Artikel 28 wordt gelezen als volgt:

« De inhoud van art. 2 nopens het regt op
« pensioen van den officier, die uit de dienst
« der landmagt tot eene andere Rijks-dienst is
« overgegaan, en de bepalingen omtrent den
« diensttijd, vervat in de artt. 3, 5, 6, 7, 8,
« 9 en 10, zijn ook op den militair beneden
« den rang van officier toepasselijk.

« Bij gebreke van de volle *dertig* dienstjaren
« bij 's Rijks zee- of landmagt of bij het korps
« mariniers, zullen alle andere aan den lande
« bewezene, voor het pensioen in aanmerking
« komende diensten voor *drie vierden* berekend
« worden.”

§ c. Artikel 36 wordt gelezen als volgt:

« Het volle pensioensbedrag, zoo als dat op staat
« B is aangewezen, wordt toegekend:

« a. ter zake van *langdurige* dienst, aangeduid
« bij lit. a van art. 25;

« b. ingeval de *verwonding, verminking, ziels-
« of lichaamsgebreken* bedoeld bij lit. b van ge-
« meld artikel, van zoodanigen aard zijn, dat
« zij den militair niet slechts voor de militaire
« dienst voor *altijd* ongeschikt maken, maar hem
« daarenboven *voortdurend geheel* of *tijdelijk ge-
« heel* buiten staat stellen in zijn levensonder-
« houd te voorzien, mits hij, in het laatste
« geval, eenen diensttijd van niet minder dan
« *twintig jaren* hebbe, bij gemis van welken
« diensttijd slechts *tijdelijk* het volle pensioens-
« bedrag wordt toegekend.”

§ d. Artikel 37 wordt gelezen als volgt:

« Ingeval de *verwonding, verminking, ziels- of*

« *lichaamsgebreken*, waarvan de rede is bij lit.
« b van art. 25, van zoodanigen aard zijn, dat
« zij den militair voor de militaire dienst voor
« *altijd* ongeschikt maken en hem *voortdurend*
« *gedeeltelijk* buiten staat stellen, om door han-
« denarbeid in zijn levensonderhoud te voorzien,
« wordt het pensioen berekend voor elk dienstjaar
« op een *dertigste deel* van het pensioenbedrag,
« zoo als dat op staat B is aangewezen.

« Bij minderen diensttijd dan van *vijftien jaren*,
« wordt het pensioen op de helft van het volle
« pensioenbedrag vastgesteld.

« De in de 1ste zinsnede van dit artikel ver-
« vatte bepaling is almede toepasselijk op den
« militair, die door gelijke omstandigheid slechts
« *tijdelijk gedeeltelijk* buiten staat is, om door
« handenarbeid in zijn levensonderhoud te voor-
« zien, mits hij een diensttijd van niet minder
« dan *twintig jaren* hebbe; bij gemis van welken
« diensttijd slechts *tijdelijk* een gedeelte, niet
« beneden de helft van het volle pensioensbe-
« drag, naar den hiervoren vermelden maatstaf,
« wordt toegekend.”

§ e. Artikel 38 wordt gelezen als volgt:

« Ingeval de militair, ter zake van *verwoun-
« ding, verminking, ziels- of lichaamsgebreken*,
« ontstaan zoo als bij lit. c van art. 25 is ver-
« meld, de dienst moet verlaten, ofschoon niet
« buiten staat om door handenarbeid in zijn
« levensonderhoud te voorzien, doch op het tijd-
« stip van het ontslag een diensttijd van niet
« minder dan *twintig jaren* heeft, wordt het
« pensioen berekend zoo als bij de 1ste zinsnede
« van art. 37 is bepaald.

§ f. Artikel 77 wordt gelezen als volgt:

« De weduwen van toenmalige officieren, die
« aan het in 1807 opgericht en met den laatsten
« December 1810 ontbonden militair weduwen-
« en weezenfonds, tot aan de ontbinding, hebben
« bijgedragen, hebben regt op pensioen, wanneer
« haar huwelijk vóór of tijdens het bestaan van dat
« fonds voltrokken en door geen ander huwelijk
« opgevolgd is, en bijaldien zij niet reeds pen-
« sioen genieten, hetzij van rijkswege, of uit de

« bestaande weduwen- en weezenkassen, zoo voor
« de officieren van de landmagt, als voor ambte-
« naren tot het algemeen bestuur behoorende.

« Het bedrag van dat pensioen wordt bepaald
« op de helft van het pensioen dat aan de we-
« duwen, in den rang door hare echtgenooten
« op den 31sten December 1840 bekleed, uit
« gemeld fonds, wanneer het niet was ontbonden,
« zou zijn verleend, en neemt aanvang met den
« dag, volgende op dien van het overlijden van
« den echtgenoot.

« Voorts zijn de bepalingen, bij deze wet met
« opzigt tot de officiers-weduwen-pensioenen
« vastgesteld, ook op het voorschreven pensioen
« toepasselijk.

§ g. Artikel 78 wordt gelezen als volgt:

« De tegenwoordige wet wordt in werking ge-
« bragt, te rekenen van den 1sten October 1851.

« Met dat tijdstip zijn alle vroegere verorde-
« deningen omtrent het verleenen van militaire
« pensioenen, gagementen en onderstanden, aan
« officieren der landmagt, aan militairen be-
« neden den rang van officier en aan hunne
« weduwen en kinderen, ten laste van den Staat,
« buiten werking gesteld, mitsgaders de wet
« van den 26sten Mei 1849 (*Staatsblad* n°. 24),
« voor zooveel betreft de pensioenen en onder-
« standen volgens de tegenwoordige wet ver-
« leend."

Art. 2 Deze wet verbindt met den dag harer
afkondiging.

Lasten en bevelen, enz.

BIJLAGE VI.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — VIERDE DEEL, N°. 6.

(Maand December 1851.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN:

Tot adj. in buiteng. dienst bij Z. M.: de gener.-maj. C. W. J. Storm de Grave, kommanderende de reserve brig., tevens belast met de functiën van gouvern. der residentie en van provincialen komt. van Noord- en Zuidholland, en de kol. K. E. baron van Heerdt, kommanderende het 4de reg. drag.; tot ordonn. offic. bij Z. M., de 2de luit. Instructeur W. C. baron Snouckaert van Schauburg, van het 3de reg. drag.; tot gener.-majoor zonder eenig bezwaar voor de schatkist, de gepens. kol. der inf. C. H. Menso; tot plaatsel. adj. van de 2de kl. te Fort Bath: de 1ste luit. C. Keun, van het 5de reg. inf.; te Woudrichem de 1ste luit. M. H. Boulonois, van het 7de reg. inf.; bij het 2de reg. inf.: tot kapt. van de 1ste kl. de kapt. van de 2de kl. R. F. de Ravallet, van het korps; tot kapt. van de 3de kl.: de 1ste luit. A. W. H. Toewater, bataillons adjud. bij het 3de reg. inf.; tot 1sten luit.: de 2de luit. H. C. van Gheel Gildemeester, van het korps; bij het 3de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. A. S. Gallé, van het 7de reg. inf.; bij het 5de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit*. S. L. J. Queysen, van het 7de reg. inf. en L. Mulder, van het 1ste reg. inf., laatstgemelde thans gedetacheerd bij de koninkl. milit. akad., met bepaling dat hij ook in zijnen nieuwen rang bij die inrigting gedetacheerd zal blijven;

bij het 6de reg. inf., tot kapt. van de 2de kl.: de kapt. van de 2de kl. A. Glimmerveen, van het korps; bij het 7de reg. inf., tot kapt. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. F. Evers, van het 3de reg. van het wapen; tot 1sten luit.: de 2de luit. G. P. Booms, van het korps; bij het 1ste reg. drag., tot ritm. der 2de kl. de 1ste luit. J. W. Copes van Hasselt, van de eskadrons jagers te paard; bij het 3de reg. drag. tot maj., de ritm. der 1ste kl. F. Doffegnies, van het 4de reg. drag.; tot ritm. der 2de kl. bij het wapen der kavall., de 1ste luit. E. H. E. graaf van Bylandt, van het 4de reg. drag., ordonnance offic. bij Z. M.; bij den staf der artil. tot kapt. van de 3de kl., de 1ste luit. F. C. W. Moorrees, van den staf; bij het personeel van de geneesk. dienst der landmagt, tot apoth. van de 3de kl. de heer P. A. H. Dagnelie; bij het wap. kav. van het leger in O. I., tot maj. de ritm. F. C. van der Putt, adj. bij het 1ste reg. drag.; bij de milit. geneesk. dienst in O. I. tot offic. van gez. der 3de kl. de heer E. F. J. van Kappen; bij de milit. geneesk. dienst in de W. I., de heer E. C. M. L. ten Kate van Loo.

Verplaatsingen.

Bij het 1ste reg. inf., de 2de luit. J. F. L. Neeteson, van het 8ste reg. inf.; bij het 6de reg. inf., de kapt. J. Tegelberg, van het 7de reg. inf.; bij het 8ste reg. inf., de 2de luit. A. Campbell, van het 1ste reg. inf.; bij het instructie batt., de 2de luit. S. C. L. Mesch, van het 5de reg. inf.; bij het reg. veld art. de kapt. der 3de kl. L. J. Tindal, van den staf der art.

Gepensionneerd.

De 1ste luit. der inf. op non-activiteit C. H. van Schack; de kapt. M. Gantz, van het 2de reg. inf., de kapt. H. M. van Pabst, van het reg. veld art.; de 1ste luit. P. Goris, plaats. adj. te Gorinchem.

Eervol ontslagen.

De ritm. der 2de kl. E. H. E. graaf van Bylandt, van het 4de reg. drag., uit de betrekking van ordonn. offic. bij Z. M., zijnde hij geplaatst bij het 4de reg. dragonders.

CORRESPONDENTIE.

Door bijzondere omstandigheden is de Redactie verhinderd geworden, het Vervolg der *Beschouwingen van het Engelsche Leger* van den luit. NERSCHA, waarvoor zij reeds de plaats bestemd had, in dit N^o. op te nemen. Het zal nu in het Februarij N^o. voorkomen.

In dat N^o. zal ook worden opgenomen, een belangrijk artikel de kavallerie betreffende, hetwelk door den overvloed van stof reeds te lang is moeten ter zijde gelegd worden.

Het artikel van M., over het avancement bij de Genie, is om dezelfde reden ditmaal niet kunnen geplaatst worden.

BIJDRAGE

TOT DE

KENNIS VAN HET ENGELSCH LEGER.

DOOR

P. M. NETSCHER,

2de Luitenant der Grenadiers.

(*Vervolg van bladz. 185.*)

RIDDERORDEN, MEDAILLES, BELOONINGEN,
PENSIOEN EN ONTSLAG.

Een der magtigste drijfveren tot opwekking van ijver en eerezucht bij de beambten in de verschillende takken van de staatsdienst, en een der schoonste belooningen voor uitstekende daden of groote verdienste in het algemeen, is zeker eene *ridderorde*. Het is eene belooning die, even streeleend en aangenaam voor rijken als voor armen, geheel de baatzuchtige driften van den mensch buiten spel laat en alléén werkt op het eergevoel. Daardoor vooral kan juist bij den militairen stand deze belooning zoo nuttig worden aangewend en dat wel met weinig of geen onkosten voor de schatkist.

Dit is de theorie van de zaak en deze is eenvoudig genoeg; de praktijk echter is moeilijker en de uiteenlopende denkwijze omtrent de toepassing van het stelsel van belooning door decoratiën, moge daarvoor ten bewijze strekken.

4. D. N°. 7.

In de Vereenigde Staten van Noord-Amerika bestaan burgerlijke noch militaire ridderorden; op het vaste land van Europa bestaan zij beiden, bij nagenoeg alle mogendheden en worden er naar goedvinden van den Souverein met meerdere of mindere mildheid onder alle standen der maatschappij uitgedeeld. Engeland houdt den middelweg tusschen deze twee uitersten en bereikt daardoor juist welligt het minst het gewenschte doel.

De drie hoogst in rang zijnde ridderorden, waarvan het bepaald aantal ridders zeer gering is, zijn uitsluitend bestemd voor eene bevoorregte kaste, de hooge aristocratie, en de Bath-orde, waarvan het aantal ridders iets grooter is, wordt alleen gebezigd tot belooning voor militaire en burgerlijke officieren en ambtenaren. Hoogst verdienstelijke mannen, die uitblinken in industriële vakken, kunsten of wetenschappen, worden wel eens tot Pair of Lord verheven, wanneer namelijk hunne middelen hen toelaten dien nieuwen rang

met waardigheid te bekleeden. Is dit niet het geval, dan worden zulke personen ook wel in den adelstand opgenomen, eenvoudig met den minsten adellijken titel, die van Ridder (*Knight*) achter hun naam en dien van *Sir* vóór denzelfden (1). De Koningin VICTORIA heeft, bij gelegenheid van hare reizen door Groot-Brittanje, veel gebruik gemaakt van dit vorstelijk gunstbewijs aan de stedelijke besturen van sommige voorname plaatsen, waar H. M. zich ophield. Het werd in het algemeen betreurd dat op deze wijze menschen, als de wereldberoemde ingenieur STEPHENSON (2), PAXTON en andere groote vernuften, gelijk werden gesteld met eenvoudige kooplieden of fabriekanten, wier eenige verdienste daarin bestond, dat zij *toevallig* op het tijdstip der doorreize van de Koningin, burgemeester (*major*) of wethouder (*alderman*) van hunne stad waren (3).

Men verzekert dat Prins ALBERT thans bezig is met het ontwerp tot een voorstel voor de oprigting eener afzonderlijke orde «voor burgerlijke verdienste,» die verdeeld zal zijn in verschillende klassen,

(1) Bijvoorbeeld de ontwerper van het gebouw der wereldtentoonstelling te Londen heette vroeger slechts Mr. J. PAXTON en nu Sir J. PAXTON KNIGHT.

(2) STEPHENSON, de ontwerper en bouwer van de groote Tubulaire brug tusschen Anglesey en Wallis, werd eenige maanden geleden tot Ridder verheven, doch heeft die onderscheiding geweigerd aan te nemen.

(3) Toevallig zeggen wij, want in Engeland wordt elk jaar in de steden een nieuwe burgemeester verkozen en het schenken van zulke hooge onderscheidingen daar is dus niet te vergelijken met hetzelfde wanneer het hier plaats vindt, daar hier immers een burgemeester gedurende een langdurig bestuur tijd heeft gehad om zich in die betrekking verdienstelijk te kunnen maken.

ter voorkoming van bovengenoemde bezwaren.

De Koningin is het hoofd van alle ridderorden in Engeland en verleent die naar welgevallen aan de personen welke zij verkiest.

De wijze hoedanig zulks in Groot-Brittanje begrepen wordt, kan blijken uit een brief van den generaal Sir C. J. NAPIER aan een officier die om eene decoratie verzocht had, en waarin hij hem daarop antwoordde: «dat, indien wij alleen naar «onze eigen waardering van onze verdiensten bevorderd werden, wij allen veldmaarschalk zouden zijn; dat het echter «Hare Majesteit behaagde die diensten «naar hare schatting te beloonen; dat hij «zulks eene wijze schikking vond en niet «zou trachten daarin eenige stoornis te «brengen.»

De thans in Engeland bestaande ridderorden zijn:

- 1°. De orde van den Kousenband (*The most noble order of the Garter*) is ingesteld in 1347 door Koning EDUARD III. Het getal harer ridders is bepaald op 25, behalve de Souverein, de Prinsen van den bloede en vreemde Vorsten. Het lint der orde en de Kousenband zelf zijn donkerblauw.
- 2°. De orde van den Distel (*The most ancient and most noble order of the Thistle*), wier oprigting men toeschrijft aan Koning ACHAJUS van Schotland in het jaar 819. Sedert dien tijd werd zij herhaalde malen gewijzigd en gereorganiseerd, en telt nu, behalve den Souverein, 16 ridders. Het lint der orde is groen.

5°. De orde van St. Patrick (*The most illustrious order of S. Patrick*), die hare instelling te danken heeft aan Koning GEORGE III in 1785. Zij bestaat uit den Souverein, de grootmeester (hetwelk altijd de lordluitenant of Onderkoning van Ierland is) en 22 ridders. Het lint der orde is ligtblaauw. Bij deze orde, even als bij de twee vorige, bestaat slechts eene klasse van ridders; allen die daarin worden opgenomen, moeten *pair* des rijks wezen en hebben, bij plegtige gelegenheden, een afzonderlijk costuum der orde aan.

4°. De Bath-orde (*The most honourable order of the Bath*), wier instelling dateert van het jaar 1599. Zij kwam langzamerhand in verval, doch werd in 1725 door GEORGE I op nieuw in het leven geroepen en was op dergelijke wijze als de hierboven genoemde orde ingerigt. In 1815 echter werd zij gereorganiseerd en uitgebreid, en hare ridders, even als bij andere Europesche orden, in klassen verdeeld, zoodat zij reeds in 1816, 68 militaire en 12 civiele grootkruizen (1), 196 kommandeurs en 520 gewone ridders of broeders (*companions*) telde. In 1847 werd zij op nieuw uitgebreid door de toevoeging van civiele kommandeurs en broeders; thans is zij op de volgende wijze zamengesteld:

De Koningin, het hoofd der orde.

Prins ALBERT, grootmeester; en vervolgens drie klassen:

- a. Ridders grootkruis (*Knights grandcross*), wier getal beperkt is tot 75, zonder inbegrip der Prinsen van den bloede en verdienstelijke vreemdelingen.
- b. Ridders kommandeur (*Knights commander*), van welke er 152 mogen zijn behalve de vreemde officieren en
- c. Broeders (*Companions*), wier getal zich tot 725 uitstrekt.

Onder deze getallen zijn zoowel de civiele als militaire leden der orde begrepen, en bij een Koninklijk besluit van Augustus 1850 is vastgesteld, dat commissariaat-officiieren en officieren van gezondheid, die vroeger geheel van de orde waren uitgesloten, voortaan ook in de twee laagste klassen der orde als militaire leden mogen worden opgenomen.

Het juweel der orde bestaat voor de broeders of minste klasse alleen in een klein ovaal schild van geëmailleerd goud (1), voorzien van het motto der orde «*Tria juncta in uno*» en hangende aan een rood lint op de borst. De beide hoogste riddersrangen der orde hebben daarenboven nog andere insignia, als eene geborduurde ster op de borst, een keten enz. en geven daarenboven den titel van *Sir* voor den naam des gedecoreerden, wanneer deze niet reeds van adel is.

Ten 5de hebben wij eindelijk nog de orde van St. Michael en St. George (*The most distinguished order of Saint Michael and Saint George*), die eigenlijk slechts

(1) Wijlen Z. M. WILLEM II behoorde tot die militaire grootkruizen.

(1) Veel overeenkomst hebbende met de St. Anna-orde der 4de klasse, die door sommige onderofficieren in ons leger gedragen wordt.

gedeeltelijk tot de Britsche ridderorden kan worden gerekend, daar zij, ofschoon door het Engelsche gouvernement ingesteld zijnde, uitsluitend ten gerieve van Maltha en de Jonische eilanden dient. Na de aanhechting dier beide bezittingen aan de Engelsche kroon, in 1815 namelijk, vond het gouvernement het raadzaam eene nieuwe orde, aan die plaatsen bij uitsluiting eigen, als belooning in te stellen voor verdienstelijke inwoners dier eilanden, en om tevens te dienen als band van verbroedering door de *benaming* der orde. S^t. MICHAEL toch, is een aanzienlijk Roomsche en S^t. GEORGE de meest geachte Anglikaansche heilige. Volgens de statuten mag deze orde aan niemand geschonken worden dan aan inwoners van Maltha of van de Jonische eilanden, of aan Engelsche officieren en ambtenaren welke, in die gewesten door het gouvernement geplaatst, aan dezelve gewigtige diensten hebben bewezen. Als van zelve is het getal der ridders dus zeer klein. Zij zijn echter even als bij de Bath-orde in klassen verdeeld, met dit onderscheid dat de leden der 5^e klasse, wanneer het Engelschen zijn, even als die der Bath-orde, Broeders of *Companions* heeten, doch wanneer het inwoners der eilanden zijn, voeren zij den titel van *cavalier* of ridder. Dit is gedaan eenigzins om hunne ijdelheid te streelen en de waarde eener decoratie niet te verminderen door den titel van *Companion*, die niet zoo aangenaam klinkt in het oor van volken die aan ridderlijke titels zoo gewend zijn. Den 25sten April 1818 werd de orde ingesteld en in 1852 werden hare zeer gebrekkige statuten herzien en verbeterd.

In 1840 telde zij 27 grootkruizen, 24 kommandeurs, 7 broeders en 17 *cavaliers* of gewone ridders (1).

Na deze korte beschouwing van de Engelsche ridderorden, zien wij dus dat alleen de Bath-orde in hare inrigting eenige overeenkomst heeft met andere Europesche orden. In weerwil van het nog zeer beperkte getal der leden voor eene zoo groote natie als Engeland met deszelfs Koloniën, zou die orde echter nog zeer goed kunnen dienen tot opwekking van emulatie in alle officiersrangen. Doch sedert 1815 is nog nimmer een officier beneden den rang van majoor, zelfs in de laagste klasse der orde opgenomen (2). Eene verdere uitbreiding der orde zou dus wellicht wenschelijk zijn, daar in de lage rangen ook wel eens verdienstelijke mannen worden gevonden (5).

Het spreekt als van zelve dat dus de onderofficieren en soldaten van het krijgen van ridderorden uitgesloten zijn. Hunne belooningen zijn meest van geldelijken aard, verhoogde soldijen, gratificatiën, groote aandeelen in prijsgelden, voordeelige termen van pensionnering, enz. Sedert korte jaren worden wel eens onderofficieren, tot belooning van uitstekende wapenfeiten, tot officier bevorderd, en krijgen degene die wegens bijzondere verdienste, jaarlijk-

(1) Zie ROCHEMONT en BISCHOFF: *geschiedkundige beschrijving der ridderorden*, 1843.

(2) Wij hebben dit uit eene officieele lijst van de ridders dier orde van 1815—1850, voorkomende in de *armylist* van Augustus 1850.

(3) In Nederland hebben wij in den loop van dit jaar het schoone voorbeeld gezien van een luitenant in Oost-Indië, die door Z. M. met de Willems-orde, 3e klasse, is beëflijgd geworden.

sche gratificatiën van 10 à 20 p. st. genieten (zie in ons Hoofdstuk over de betaling der troepen), daarenboven eene zilveren medaille, met de woorden «*For meritorious service*» er op.

De generaal *Sir CHARLES JAMES NAPIER* is de eerste geweest die in zijne militaire rapporten met name melding heeft gemaakt van gewone soldaten die eene heldendaad verrigt hadden. In vroeger tijd, bijv. gedurende den oorlog op het Schiereiland, was er voor hen niets om hen tot bijzondere pligtsbetrachting op te wekken. Zware straffen bij het minste vergrijp en geene belooningen . . . en dat tegenover het Fransche leger, waar ieder soldaat overtuigd was dat hem de weg openstond tot de hoogste waardigheden en in de eerste plaats het ridderschap van het legioen van eer, met eene daaraan verbonden toelage bovendien. Wanneer wij dit nagaan, moet het gedrag der Britsche troepen in dien oorlog nog zooveel te meer bewondering opwekken.

De bepalingen omtrent het aannemen van vreemde ridderorden, zijn in Engeland zeer beperkend, daar volgens Koninklijke besluiten van 1812 en 1845, geen Britsch onderdaan de vergunning daartoe kan krijgen, tenzij dat gunstbewijs wordt gegeven ten gevolge van werkelijk verrigte uitstekende daden op zee of te velde tegenover den vijand, of wel dat de te decoreren persoon werkelijk in tijdelijke dienst van dien vreemden Souverein is geweest. Op het oogenblik zijn er bij het geheele Engelsche leger, met inbegrip der O. I. Comp^s.-troepen, slechts 200 officieren die vreemde decoratiën heb-

ben (1), en dit zijn meestal Portugesche, Spaansche of Oostersche ridderorden, doordien de Engelschen in die landen zoo dikwijls de rol van gewapende middelaars hebben gespeeld.

De Hanoversche Guelphen-orde, waarmede vele Engelsche officieren versierd zijn, hebben wij hier niet onder de vreemde orden gerekend, daar bijna al degeen die ze hebben, haar gekregen hebben vóór de afscheiding van Hannover van de Britsche Kroon in 1857, en dus die orde toen nog eene Britsche orde was. Zij was in 5 klassen verdeeld: grootkruizen, kommandeurs en ridders, en de beide hoogste klassen gaven den titel van *Sir*, even als bij de Bath-orde. De ridderkruizen zijn dus in het algemeen schaars in het Engelsche leger, doch de herinneringsmedailles aan belangrijke gevechten, veldtogten of belegeringen, zijn tegenwoordig daarentegen des te menigvuldiger. Na den slag van Waterloo kreeg elk militair, die daarbij tegenwoordig was, eene zilveren medaille, iets waarvan vroeger in Engeland nooit een voorbeeld was geweest. Dit wekte veel naijver op bij die gedeelten

(1) Behalve de Hertog van WELLINGTON, die het grootkruis van bijna alle Europesche ridderorden heeft, zijn er slechts 9 Engelsche officieren die de Nederlandsche militaire Willems-orde hebben, namelijk:

3 ^o Klasse.	4 ^o Klasse.
Generaal HALKETT.	Luit.-gen. BERKELEY.
» KEMPT.	» CATHCART.
» MAITLAND.	» CLIFTON.
Luit.-gen. HARDINGE.	Luit.-kol. MUTTLEBURY.
	» HAMILTON.

De meeste dezer officieren hebben die decoratie voor hun gedrag bij Waterloo gekregen. De generaal CATHCART is degeen die nu onlangs tot gouverneur-generaal van de Kaap-kolonie is benoemd.

van het leger, die wel niet bij Waterloo, doch evenwel toch, hetzij in Egypte, Spanje, Indië of elders hunnen pligt betracht hadden. Er werd veel over gesproken en geschreven, doch alles bleef onverhoord. De Hertog VAN WELLINGTON heeft er zich nooit aan gelegen willen laten leggen — voor Waterloo bestond immers reeds eene medaille! — Eindelijk heeft in 1847 de Hertog VAN RICHMOND (zelf een gewezen officier), lid van het huis der Lords, en andere parlamentsleden, zich de zaak van het leger aangetrokken, met betrekking tot deszelfs, zoo als hij beweerde, lang miskende aanspraken op medailles. Zijne ijverige en onvermoeide pogingen werden met een goeden uitslag bekroond, daar zij, zoowel bij de pers als in het parlement, weêrklank vonden, en den 1sten Junij 1847 bij Koninklijk besluit werd vastgesteld het uitreiken van zilveren medailles, aan alle militairen van de land- of zeemagt die aan eenige der voornaamste wapengevechten en oorlogen, van 1795 tot nu toe, hebben deelgenomen. De oorspronkelijke bedoeling was welligt hoofdzakelijk om de overgeblevenen van het leger in Spanje eene herinnering aan dien krijg te schenken; doch van alle kanten reclameerden men om meer medailles en achtervolgens heeft men sedert dien tijd niet alleen voor bijna alle gevechten, sedert 50 jaren in Indië geleverd, maar ook voor de verovering der West-Indische eilanden en zelfs voor den 2^{den} Noord-Amerikaanschen oorlog, die eindigde met de uitzetting der Engelschen, medailles geslagen. In Januarij 1850 heeft men eerst om den oorlog in Egypte, onder ABERCROMBIE, die in 1801 eindigde, ge-

dacht en heeft men het vreemde schouwspel gezien dat er meer dan een menschenleeftijd na den afloopeenerkrijgsgebeurtenis, medailles werden uitgereikt tot belooning, of laat ons liever zeggen tot herinnering aan dat feit (1).

Veel is er voor en tegen dit systema van medailles te zeggen, en iedereen zal bijvoorbeeld instemmen dat nu, nadat er ruim 20 jaren verstreken zijn na de uitgifte der metalen kruizen bij ons in Nederland, derzelve bezit meer en meer in waarde rijst en het langzamerhand een zeldzaam versiersel zal worden, even als zulks het geval is met de medailles voor de Citadel van Antwerpen en voor den oorlog op Java; en toch kunnen wij niet nalaten om hier aan onze lezers eens in overweging te geven de opinie van den beroemden CHARLES DUPIN omtrent deze questie, zonder onvoorwaardelijk dit gevoelen als het onze op te geven:

« Tous les soldats anglais qui prirent part
« à la bataille de Waterloo, portent une
« médaille d'argent suspendue à un cordon
« rouge. C'est une imitation des décorations
« accordées par les Espagnols et les Alle-
« mands; et, ce me semble, l'imitation
« d'un mode qui n'est pas heureux en lui
« même. Qu'on accorde au soldat, au sous-
« officier, qui se distinguent sur le champ
« de bataille, un signe qui rappelle à chaque
« instant une action d'éclat, un fait d'ar-
« mes, un trait de dévouement extra-

(1) Het Koninklijk besluit, waarbij medailles worden toegekend voor het bijwonen van elk der gevechten en belegeringen die sedert 1799 in Indië hebben plaats gehad, dateert nog slechts van 21 Maart 1851.

« ordinaire; rien n'est plus juste et plus
 « fait pour maintenir dans l'armée ce sen-
 « timent d'honneur et d'amour de la vraie
 « gloire, qui fait endurer toutes les pri-
 « vations, souffrir tous les maux et braver
 « tous les périls. Mais, accorder, à cin-
 « quante, à soixante à cent mille hommes,
 « une même distinction, pour s'être trouvés
 « au même jour, et sur le même champ
 « de bataille où certains corps auront seuls
 « décidé de la victoire par leur vaillance
 « et leur habileté, tandis que d'autres au
 « contraire l'auront rendue douteuse par
 « leur impéritie ou leur molle action; re-
 « compenser également dans chaque corps,
 « et le héros dont l'ardeur entraînait ses
 « frères d'armes, et le lâche qui n'a tenu
 « dans le rang que de peur d'être perçé
 « par la hallebarde d'un serre-file, au
 « moment où il bralait de lâcher pied,
 « c'est le comble de la déraison.»

« Je crois le ministère anglais trop éclairé,
 « pour n'avoir pas d'avance envisagé l'in-
 « conséquence de cette universalité de ré-
 « compenses toutes les mêmes, pour des
 « actions si diverses. Il a cherché plutôt
 « à placer, sur la poitrine d'une foule de
 « soldats, un signe qui rappelât que, sous
 « le ministère de 1815, les anglais avaient
 « été vainqueurs à Waterloo. Les ministres
 « ont trouvé, par-là, le moyen de flatter
 « à chaque instant l'orgueil national et leur
 « vanité personnelle. Mais ils n'ont pas trouvé
 « le moyen de créer une institution faite
 « pour agir sur le moral de l'armée.»

(Voy: CHARLES DUPIN, *Force militaire
 de la Grande Bretagne 1820, vol.
 2^d, pag. 20.*)

Geldelijke belooningen zijn, zoo als wij

gezien hebben, het meest in gebruik in
 Groot-Brittanje, en zulks niet alleen in de
 mindere rangen, daar wij, zoo als wij
 reeds hiervoren bij de bezoldiging der
 generaals opmerkten, een post van 15,112
 p. st. uitgetrokken vinden voor toelagen
 (*Rewards for distinguished services*) aan
 sommige hoofdofficieren en generaals.

Voor zeer uitstekende wapenfeiten wordt
 den bevelhebber, of wel al de troepen
 die er aan hebben deelgenomen, bij par-
 lements-besluit de dank der natie toege-
 bragt, of wel wordt de bevelvoerende
 generaal door de Koningin in den adel-
 stand verheven, met den titel van *Earl*,
Marquess of *Duke*, terwijl hem daarbij
 jaargelden of rentegevende goederen wor-
 den geschonken, om hem in staat te stellen
 zijn nieuwen rang op te houden (1).

Pensioenen, zoo als in ons leger bestaan
 na een bepaald aantal dienstjaren, zijn in
 het Engelsche leger niet bekend, doch de
half-pay en *retired full-pay* (2) voldoen
 aan hetzelfde oogmerk, en hiermede is het
 gouvernement zoo mild, dat in Februarij
 1819, kort na de reductie van het En-
 gelsche leger op den voet van vrede, het
 getal der op *half-pay* gestelde officieren
 (onder den rang van generaal) 7,908 be-
 droeg, welke eene som van bijna een
 millioen ponden sterling genoten. Deze

(1) De voorbeelden hiervan zijn te talrijk om
 hier te noemen. WELLINGTON verkreeg hierdoor
 zijne waardigheid van Hertog en nu laatstelijk in
 1849 kreeg de generaal HUGH GOUGH den titel van
viscount voor zijne overwinning bij Goojerat op de
 Sikhs.

(2) Nonactiviteit op half- of vol traktement; wij
 hebben hierover reeds in een onzer vorige hoofd-
 stukken uitgewijd.

cijfers zijn nu echter sedert lang tot op iets minder dan de helft teruggebracht (1), hetgeen waarschijnlijk wel het gemiddelde zal blijven voor het leger op voet van vrede.

De eenige pensioenen die toegekend worden, zijn die aan officieren welke in eene ontmoeting met den vijand een oog, arm of been, of wel eenige andere zware wonde hebben bekomen. Wij vinden daarvoor op de begrooting der armee voor 1850—1851 eene som van 55,445 p. st. uitgetrokken voor 415 officieren der infanterie en kavallerie.

Voor de weduwen van overleden officieren wordt door den Staat met edelmoedige vrijgevigheid gezorgd, door het toestaan van pensioenen naar de volgende schaal:

De wed. v. een generaal	120 p. st.	(f1440) 's jaars.
» » kolonel	90 »	(f1080) »
» » luit.-kolonel	80 »	(f960) »
» » majoor	70 »	(f840) »
» » kapitein	50 »	(f600) »
» » luitenant	40 »	(f480) »
» » corn. of vaandr.	36 »	(f432) »
» » reg.-doctor	45 »	(f440) »

Het totaal dezer gewone weduwenpensioenen bedroeg in 1850, bij de infanterie en kavallerie 126,556 p. st. en bij de ordnance 18,595 p. st. Weduwen, wier echtgenooten op het slagveld den dood hebben gevonden, krijgen voor de hoofdofficiersrangen meer dan het dubbel (2) en voor de subalterne rangen iets

minder dan het dubbel van het gewone pensioen. Wanneer een gesneuveld officier geene weduwe, doch eene moeder of zusters achterlaat, hebben die aanspraak op het *gewone* pensioen dat voor eene weduwe bepaald is. Deze pensioenen voor betrekkingen van gesneuvelde officieren, komen voor op de begrooting als *Allowances as of Her Majesty's Royal Bounty* en zijn ingesteld door de Koningin ANNA, van waar zij dan ook nog wel met den naam van *Queen Anne's Bounty* (1) bestempeld worden.

Om de maat der milddadigheid vol te meten, komt er nog op de oorlogsbegrootingen voor de armee en ordnance een aanmerkelijke post voor, onder den naam van *Compassionate-list* (2), zijnde dit pensioenen die verleend worden aan de kinderen van overledene of gesneuvelde officieren en aan zoodanige naastbestaanden, die wel is waar niet volgens de termen der wet, doch door bijzonder medelijdenswaardige omstandigheden aanspraak op eene tegemoetkoming van staatswege kunnen maken.

In 1850 werd, onder de verschillende benamingen hiervoren vermeld, bij de krijgsmagt te lande eene som van 205,718 p. st. of f 2,468,616 uitbetaald aan pensioenen voor weduwen en andere betrekkingen van overleden of gesneuvelde officieren (5).

(1) Zie de Engelsche oorlogsbegrooting over 1850 en 1851, die wij vroeger mededeelden.

(2) De weduwe van den generaal Sir RALPH ABERCROMBIE (die zijne overwinning bij Aboukir in 1801 niet overleefde), kreeg voor zich en hare kinderen een *Pairschap* (*peerage*) met 2000 p. st. of f 24000 rente daaraan verbonden.

(1) « *Liefdegift van de Koningin ANNA*, » zie CHARLES DUPIN, 2^e D.

(2) Woordelijk vertaald « *Meddoogendheids-lijst*. »

(3) Deze cijfers hebben wij uitgezocht op de officiële begrootingen voor de armee en ordnance van 1850—1851.

In alle takken van de staatsdienst wordt deze

En nu zijn wij tot een schoon gedeelte van ons verslag genaderd, namelijk de vermelding van de wijze waarop in Engeland voor oud-gediende of in den strijd verminkte onderofficieren en soldaten gezorgd wordt.

In de eerste plaats hebben wij het *Chelsea-hospital* en *Kilmainham-hospital* (twee invaliden-huizen, het eerste in London, het tweede in Dublin), en eene zeer vrijgeveige pensioen-wet, vastgesteld bij parlaments-akte en door de Koningin bekrachtigd den 27ten Mei 1847.

Chelsea-hospital is een eenvoudig doch welingerigt en ruim gebouw, gelegen aan den linker oever der Theems, in het Z. O. gedeelte der stad London; JACOBUS I begon den bouw er van, met het doel om er een theologisch instituut in te vestigen; bij zijn dood werd dit plan echter opgegeven en geraakte het gedurende de regeringen van KAREL I en CROMWELL geheel in vergetelheid. KAREL II kreeg het schoone denkbeeld, wellicht het eenige *nuttige* dat deze verkwistende Vorst ooit bezielde heeft, van het onvoltooide gebouw te doen inrigten tot een invaliden-huis (1). Sir

mildheid tot belooning in acht genomen, en wij geven hier als eene onbegrijpelijke en tegenstrijdige uitzondering op een geval, waarvan in 1850 in de meeste Engelsche dagbladen met verontwaardiging werd gewag gemaakt: dat namelijk de weduwe van den luitenant ter zee WAGBORN, de onvermoeide onderzoeker van het Oosten en de grondlegger van de overland-mail naar Oost-Indië, slechts een pensioen van 25 p. st. of f 300 van den staat is toegelegd geworden!!

(1) Sommige schrijvers beweren dat den Koning deze edele en menschlievende gedachte was ingegeven door ELEONORE GWINNE, een zijner schoonste minnaressen en tevens eene door het publiek zeer geliefde tooneelspeelster.

CHRISTOPHER WREN (de architect van de S^t. Pauls-Cathedraal in London) werd met den bouw belast, en onder de regering van WILLEM III in 1690 was eindelijk deze schoone inrigting voltooid, die sedert dien tijd altijd tot haar tegenwoordig doel gebezigd is geworden (1).

In het Chelsea-hospitaal worden tegenwoordig 559 oude of verminkte onderofficieren en soldaten (*chelsea-impensioners*) gehuisvest en verpleegd; zij zijn in kompagnien ingedeeld, over elke van welk een oud-officier het bevel voert, en voorts is hun huishouden geheel op militairen voet geschoeid. Alleen kan men zeggen dat de kosten voor deze inrigting, die 27,255 p. st. of f 526,820 bedragen, aanmerkelijk minder konde zijn, zonder daarom aan het menschlievende doel te kort te doen, door eenige wijzigingen in de huishoudelijke militaire organisatie aan te brengen en het groote getal van 108 beambten van hoogen en lageren rang, die er thans aan verbonden zijn, eenigzins te verminderen (2).

Het *Kilmainham-hospitaal* kost slechts 8,250 p. st. of f 99,000, en daarin wor-

(1) De onsterfelijke WILLEM III is ook de stichter van het teregt zoo beroemde *Greenwich-hospital*, een invaliden-huis voor de marine, gelegen in de onmiddellijke nabijheid van London, aan de regter oever van de Theems. In dit gesticht worden 2700 oude en verminkte zeelieden op staatskosten onderhouden. Behalve dit zijn er nog ruim 30,000 gepensioneerde matrozen en mariniers over Engeland en Ierland verspreid.

(2) Zoo is er bijv. een gouverneur en een luit.-gouverneur, beide generaals, die behalve hun traktement als kolonel van een regiment, dat zij kommanderen, nog toelagen hebben respectievelijk van 637 en 400 p. st.

den 205 ouden en verminkten verzorgd (1).

Deze beide invaliden-huizen zijn dus slechts toereikend voor een zeer klein gedeelte van het totaal der gepensioneerde onderofficieren en soldaten, der verschillende korpsen van de Engelsche legermagt. De overigen krijgen allen een bij de wet vastgesteld dagelijksch pensioen, dat zij in hunne verschillende haardsteden verteren en in de meeste gevallen ruim toereikende is, zooals kan blijken uit de opgave, voorkomende in het laatste oorlogsbudget, dat er in 1850 van de 66,777 gepensioneerden slechts 5,156 waren die minder dan 6 stuivers daags genoten, terwijl er daarentegen 24,771 waren die van 6 à 12 stuivers hadden; de overige 58,850 waren allen in het genot van dagelijksche pensioenen, van tusschen de 12 stuivers en twee gulden.

Deze laatste wet ter regeling der pensioenen, is dus blijkbaar zeer liberaal. Indien de beknoptheid van dit werk zulks niet verbood, zouden wij haar gaarne in zijn geheel mededeelen, daar zij zulks overwaardig is door hare volledigheid en voorziening in alle omstandigheden. Alleen zij hier daaruit het volgende medegedeeld:

(1) Behalve de sommen die deze hospitalen regts-streeks uit 's lands middelen ontvangen, hebben zij nog aanmerkelijke inkomsten door de dotatiën, legaten en liefdegiften van particulieren, en bovenal door aandeelen in prijsgelden die niet in tijds zijn opgeëischt en dan volgens de wet aan hen vervallen. In September 1850 ontvingen de invaliden-huizen, der land- en zeemagt te zamen, de som van 1,107,090 p. st., herkomstig van niet gereclameerde prijsgelden, veroorzaakt door het overlijden van vele der deelgerechtigden.

Na 21 dienstjaren bij de infanterie en 24 bij de overige wapens (1), heeft elk onderofficier en soldaat, wanneer hij uit vrijen wil de dienst verlaat, aanspraak op een pensioen, dat op minstens 8 stuivers daags is vastgesteld. Soldaten, die meer dan het benoodigde aantal jaren dienen, krijgen bij hunne pensionering voor elk jaar $\frac{1}{2}$ stuiver daags meer, tot een maximum van een schelling of f 0,60 daags. Onderofficieren krijgen voor elk jaar, dat zij als zoodanig in dienst zijn geweest, een of twee stuivers daags boven het gewone soldaten-pensioen, met dien verstande echter dat het maximum van het totale pensioen, voor sergeant-majors f 1,50, voor sergeants f 1,20 en voor korporaaals f 0,90 zal zijn (2).

Behalve het maximum van deze gewone pensioenen, wordt aan onderofficieren en soldaten van een *bijzonder* goed gedrag, die nooit door eenen krijgsraad zijn veroordeeld geworden, of die groote dapperheid en dienstijver hebben betoond, op voordragt van hun regiments-chef bij hunne uitdiensttreding eene verhooging van pensioen toegelegd van 5 à 15 p. st. 's jaars. Degeen die hiertoe worden uitgekozen, krijgen tevens eene zilveren medaille, met de woorden «*For long service and good*

(1) De diensttijd voor de infanterie is korter dan voor de andere wapens gesteld, omdat zij de zwaarste dienst verrigt. Campagne-jaren rekenen niet dubbel; alleen het jaar 1815 heeft daarop eene uitzondering gemaakt voor die militairen, welke deel hebben genomen aan een der gevechten van 16, 17 of 18 Junij.

(2) Het pensioen voor onderofficieren en soldaten van neger-regimenten, is 8 en 6 stuivers daags.

conduct» (1) hun naam en het Koninklijk wapen versierd.

Onderofficieren en soldaten, die voor lichaamsgebreken de dienst moeten verlaten vóór den afloop van den gevorderden diensttijd, krijgen pensioen naar gelang van hunne dienstjaren, of wel tijdelijk pensioen (2).

Degenen die door op het slagveld gekomen wonden tot de dienst ongeschikt zijn geworden, krijgen zeer ruime pensioenen, onafhankelijk van hun aantal jaren dienst. Het maximum daarvan is voor sergeants f 1,80 en voor soldaten f 1,20 (voor het verlies van twee ledematen).

Elk onderofficier en soldaat heeft, na afloop van den tijd van zijn engagement (3), regt op ontslag, hetwelk hem op autorisatie van den opperbevelhebber of grootmeester der ordnance gratis wordt gegeven, ten bewijze waarvan hij een paspoort van perkament ontvangt. Wanneer hij binnen de zes maanden zich weder in dienst begeeft, wordt hem den vroegeren diensttijd aangerekend.

(1) «Voor lange dienst en goed gedrag.» Deze medaille niet te verwarren met die waarvan wij vroeger spraken, waarop de woorden «*For meritorious service*» staan, die alleen aan onderofficieren wordt uitgereikt.

(2) Onderofficieren en soldaten, die wegens ziekte of lichaamsgebreken de actieve dienst bij hun korps niet meer kunnen doen, worden eerst naar het *invaliden-depôt* te Chatham gezonden, waar zij verpleegd worden. Wanneer zij herstellen gaan zij naar hun korps terug en worden anders gepensionneerd.

(3) Volgens de wet op de werving van 1 Junij 1847, is de term van een eerste engagement bij de infanterie 10 jaar en bij de overige wapens 12. Na verloop van dien tijd mag hij zich bij de infanterie voor 11 en bij de overige wapens voor 12 jaar reëngageren.

Wanneer soldaten vóór den afloop van hun engagement de dienst wenschen te verlaten, kunnen zij hun ontslag koopen, met dien verstande echter dat het maximum der op deze wijze te pasporteren militairen, jaarlijks door het hooge bestuur zal worden vastgesteld.

Het te betalen losgeld hangt af van het aantal dienstjaren en het gedrag van den suppliant, en is in diervoegte afdalend geregeld, dat de hoogste losprijs voor de kavallerie 50 p. st. en voor de infanterie 20 p. st. is voor soldaten die minder dan 7 jaren dienst en geen onderscheidingsteeken voor goed gedrag hebben; terwijl soldaten, na 12 jaren dienst en in het bezit van 2 onderscheidingsteeken voor goed gedrag (1) zijnde, bij de kavallerie slechts 5 p. st. en bij de infanterie *niets* behoeven te geven. Soldaten, die langer dan 14 jaar met één of meer onderscheidingsteeken hebben gediend, krijgen niet alleen vrij ontslag, maar ook aanspraak op een later pensioen van 4 of 6 stuivers daags (*deferred pension*), in te treden met hun 60e jaar.

Soldaten van goed gedrag, die aldus op eigen verzoek hun vrij ontslag hebben bekomen, met het doel om zich in eene van 's Rijks Koloniën te vestigen, kunnen, des verkiezende, eene zekere uitgestrektheid onbebouwd land ter ontginning krijgen en tevens eene gratificatie ter gemoetkoming in de eerste kosten.

Het bedrag dier som is geëvenredigd aan het aantal dienstjaren en is vastge-

(1) Deze onderscheidingsteeken worden bij termijnen van 3 jaar gegeven en bestaan in chevrons, zooals wij reeds hierboven in een vroeger hoofdstuk hebben uitgelegd.

steld volgenderwijze. Het minimum is na 15 jarige dienst bij de kavallerie of 12 jaar bij de infanterie voor een soldaat 10, voor een korporaal 15 en voor een sergeant 20 p. st. (1). Deze sommen worden bij langeren diensttijd vergroot tot een maximum van 24, 36 en 48 p. st. voor die drie verschillende rangen en dat wel na 22 jaren dienst bij de kavallerie of 19 jaren bij de infanterie. Deze gratificatie wordt slechts éénmaal betaald, doch de nieuwe landbouwer kan, wanneer hij na 5 maanden arbeid op zijn land bewezen heeft zulks waard te zijn, voor eenigen tijd (niet langer dan één jaar) van den gouverneur der kolonie een tijdelijk pensioen van 7 stuivers daags genieten, om in zijn levensonderhoud te voorzien, tot dat de ontginning van zijn land vruchten kan opbrengen (2).

(1) Voor de negers is dit minder.

(2) Dit in beginsel zoo wijze stelsel om ter bevordering van kolonisatie militairen, dat is menschen van werzkame en ordelijke gewoonten, naar de overzeesche bezittingen te lokken, is ook op de officieren in Engelsche land- en zeedienst toepasselijk gemaakt. Bij Koninklijk besluit van 12 Januarij 1841 is namelijk vastgesteld een rangsgewijs tarief, volgens hetwelk officieren die zich als volkplanters willen vestigen in Australië, Nieuw-Zeeland, New-South-Wales, Ceilon en de Kaap, van 100 tot 300 p. st. gratificatie kunnen bekomen tot aankoop van onbebouwde kroonlanden.

Bij een later Koninklijk besluit van December 1849, dat wij in de *Allgemeine Militaire Zeitung* vonden, zijn deze conditiën aanmerkelijk voordeliger gemaakt, daar namelijk de hiervoor genoemde gratificatie of liever *remissie van kooppenningen* voor alle rangen verdubbeld zijn. Het land wordt in die koloniën bij opbod verkocht en indien een officier het koopt met plan om er zich te vestigen, dan krijgt hij eene mindering op den koopprijs van 200 tot 600 p. st. naar gelang van zijn rang en verstreken dienstjaren.

In al de hierv vermelde bepalingen van de nieuwe Engelsche wet tot regeling van pensioen en ontslag, zien wij niet alleen eene zeldzame mildheid doorstralen, doch eene strekking, die vroeger maar al te zeer verzuimd werd, om namelijk de gunstigste bepalingen te maken voor de soldaten van het beste gedrag. Hierdoor komt dus niet alleen in aanmerking *hoe lang*, doch ook *hoedanig* hij gediend heeft, en dit geeft emulatie en aanmoediging.

Al de gepensioneerde Engelsche militairen, zoo als wij hierboven zeiden, bijna 67,000 in getal, staan onder het toezigt van den gouverneur en de bestaande commissie van het Chelsea-hospitaal, en worden daarom *chelsea-outpensioners* genoemd (1).

In de verschillende districten des rijks zijn officieren en onder-officieren benoemd, belast met de uitbetaling der pensioenen en andere maatregelen van administratie en toezigt (2).

Het totale bedrag der pensioenlijst voor onder-officieren en soldaten, uitmakende het 16de hoofdstuk der oorlogsbegroting, is 1,255,711 p. st. of *f* 14,804,554.

Cijfers zijn soms welsprekender dan argumenten, en wij zouden gaarne dit en eenige der voorgaande verbaasende groote eindcijfers eens onder de oogen zien gebracht van twee onzer volksvertegenwoordigers uit Groningen. Zij zouden dan zien,

(1) In tegenoverstelling van de invaliden in het hospitaal zelve, die *chelsea-inpensioners* genoemd worden.

(2) De salarissen en toelagen aan deze beambten bedragen op de pensioenlijst eene som van 20,000 p. st. of *f* 240,000.

dat evenmin als Goddank de groote meerderheid van onze Tweede Kamer, ook de leden van het Huis der gemeenten in Engeland (de meest anti-militaire staat in Europa) niet zoo geheel overtuigd zijn van de nutteloosheid eener armee, zelfs in tijd van vrede. Zij zouden zich dan welligt — doch bekrompenheid van inzichten gaat doorgaans gepaard met stijfhoofdigheid — zij zouden zich dan welligt, hopen wij (?) onthouden hebben van de schendige taal die zij onlangs bij de discussiën over de oorlogsbegrooting hebben durven doen hooren in 's lands vergaderzaal.

Het is betreurenswaardig wanneer wij menschen, die het vertrouwen van een gedeelte der natie (hunne kiezers namelijk) bezitten, zoodanig hunne waardigheid zien vergeten, dat zij schimpredenen uitstooten tegen een leger als het onze dat zoo nationaal in zijne zamenstelling, zoo matig in zijne behoeften en even noodzakelijk voor het bewaren der rust en de bescherming van den eigendom binnenslands, als voor verdediging onzer onafhankelijkheid in tijd van oorlog is.

Die beide vertegenwoordigers schijnen vergeten te hebben welke stroomen bloeds en welke schatten sedert eeuwen in Nederland op het altaar der onafhankelijkheid zijn geofferd, en hoe door een tijdelijk zegevieren van hun beginsel ons land telkens aan den rand des verderfs werd gebracht. Doch genoeg hiervan, deze bedenkingen worden toch slechts door den geachten, doch betrekkelijk kleinen kring der lezers van den *Militaire-Spectator*, gelezen, terwijl Z. Exc. de Minister van oorlog op even krachtige als juiste wijze

en na hem nog eenige andere geachte sprekers in de vergaderzaal der Tweede Kamer, die Heeren hebben teregt gezet, en het nut, de regten en de behoeften van het leger hebben verdedigd.

En nu keeren wij tot ons onderwerp terug, na onze lezers verschooning te hebben gevraagd voor deze uitwijding.

Het spreekt van zelf dat er onder de 67,000 gepensionneerden (*Chelsea-outpensioners*) velen zijn die, ofschoon voor de actieve dienst ongeschikt of langer ongenegen, toch ingeval van nood zeer goed tot de dienst binnenslands te gebruiken zouden wezen. Met het oog hierop zijn bij parlaments-akte van 7 September 1845, op het voorstel van den Luitenant-Generaal Sir HENRY HARDINGE (1), 20,000 van de meest krachtigen en bruikbaarsten onder hen op militaire wijze tot eene soort van landweer in lokale kompagnien georganiseerd, die ingeval van vreemde invasie van zeer veel nut zoude kunnen zijn, en permanent onder de wapens kan worden geroepen. In vredetijd staat altijd de helft er van ter dispositie van de burgerlijke autoriteit, om des noodig tot handhaving van de orde gebezigd te worden.

De officieren en onder-officieren die, zoo als wij hierboven zeiden, belast zijn met de betaling en het toezigt over de gepensionneerden in het algemeen, zijn tevens bij deze landweer ingedeeld (2).

(1) Destijds belast met de functiën van Secretary-at-war, later gouverneur-generaal van Britsch-Indië en thans weder in Engeland terug.

(2) Dit zijn meestal officieren uit het leger die op half-pay zijn en dan daarenboven eene toelage voor deze dienst genieten.

Jaarlijks komen deze gewapende gepensioneerden twaalf dagen bijeen om zich in den wapenhandel te oefenen en genieten dan dagelijks f 1,80 extra. Hun uniform bestaat uit een korte blaauwe jas met roode uitmonstering, een politiemuts en een lederen gordel om het lijf waaraan de bajonet en een kleine patroentasch hangt. Hun wapen is het gewone geweer. De kosten dezer instelling die jaarlijks 40,000 p. st. bedragen, zijn begrepen onder onze hierboven vermelde opgave van de pensioenlijst. Ook de gepensioneerden der marine (*Greenwich outpensioners*) zijn in 1845 op dergelijke wijze in lokale kompagnien militair georganiseerd, en bij Koninklijk besluit van 11 September 1850 zijn nu daarenboven alle gepensioneerden van land- of zeemagt, die niet in een dier plaatselijke kompagnien ingedeeld zijn, doch onder de 60 jaar en in staat zijn om ingeval van nood de wapenen te dragen, tot eene soort van reserve of tweeden ban geformeerd. Zij worden even als de andere ingedeelde gepensioneerden op kosten van den staat gekleed en gewapend, doch behoeven slechts één dag jaarlijks op te komen om geïnspecteerd te worden.

Ook in de strafkoloniën in Australië, Nieuw-Zeeland en de Falklandseilanden, waar zich vele gepensioneerden als landbouwers gevestigd hebben, bestaat deze militaire organisatie, en is zij daar van veel nut tot het handhaven der politie. Sedert korten tijd worden de gepensioneerden, die zich derwaarts willen begeven, ook met goed gevolg gebezigd tot het geleiden van gevangenen op de

transportschepen naar de plaats hunner ballingschap (1).

Alvorens dit hoofdstuk te besluiten en over te gaan tot eene korte beschouwing van de *Yeomanry*, *Militia* en andere korpsen, die even als de gewapende gepensioneerden niet tot eigenlijk gezegde beschikbare krijgsmagt gerekend kunnen worden, zij hier nog met een enkel woord gezegd, dat de staat ook met groote mildheid voorziet in het lot der kinderen van onder-officieren en soldaten. Vooreerst genieten zij bij de regimenten gratis onderwijs van afzonderlijk daartoe aangestelde sergeanten-schoolmeester en wanneer het meisjes zijn van eene schoolmeesteres, en in de kolonie krijgt elk kind $\frac{1}{4}$ ration vivres. Voor militaire weezen is door het gouvernement eene spaarbank opgericht, waarin behalve de liefdegiften ook nog onverwachte baten komen, als bijvoorbeeld nalatenschappen of spaarpenningen van overleden soldaten die niet opgevoerd worden.

Voorts zijn er twee liefdadige gestichten, het *Royal Military asylum* (in de onmiddellijke nabijheid van het Chelsea-hospitaal gelegen) en de *Hibernian Military-school* (te Dublin), in elk van welke op 'slands kosten (2) 550 kinderen van ge-

(1) Den 28sten Julij 1849 werd daaromtrent een nieuw reglement uitgevaardigd, waarbij aan zoodanige gepensioneerden zeer gunstige voorwaarden worden toestaan, en reeds den 15^{den} December van dat jaar werd het eerste detachement bestaande uit 1 officier, 3 sergeants en 71 man met 59 vrouwen en 103 kinderen ingescheept op een misdadigers schip bestemd naar Australië. Elk der gepensioneerden werd van 60 scherpe patronen voorzien.

(2) De gezamenlijke kosten dezer twee scholen

sneuvelde of overleden militairen worden onderhouden en opgevoed.

In de eerste dezer beide inrigtingen, die door den Hertog van York in het begin dezer eeuw gesticht werd, werden gedurende de oorlogen met Frankrijk 1400 jongens en meisjes, kinderen van gesneuvelde militairen, verzorgd.

BURGERWAPENINGEN.

Onder deze bekleed eene eerste plaats de *Militia*, eene soort van schutterij, waarvan wij in ons historisch overzicht den oorsprong en de wedervaringen mededeelden. Wij zagen daar van hoeveel nut zij in de oorlogen tegen het keizerrijk is geweest tot aanvulling der legers en het verrigten van binnenlandsche dienst, en hoe zij bij het op voet van vrede (*Peace-establishment*) brengen van het leger in 1818, afgedankt werd. Sedert dien tijd is zij nimmer meer onder de wapens geroepen, waartoe elk jaar eene parlaments-akte werd uitgevaardigd. Alleen de staven, dat is een kolonel en een adjudant van deze regimenten Militie, bestaan nog. In Engeland en Schotland zijn deze denkbeeldige regimenten zonder soldaten, 91 in getal en in Ierland 58, terwijl de onkosten daarvan gezamenlijk nog 109,850 p. st. (1) of f1,518,200 bedragen, welke echter door de provinciale besturen der verschillende graafschappen (waarnaar die regimenten ook hunne namen ontleenen) betaald worden, en dus niet op de oorlogsbegrooting voorkomen.

is 18,657 p. st. Zie 6de hoofdstuk der oorlogsbegrooting van 1850—1851 hiervoren.

(1) Zie *United Service Magazine*, Augustus 1850.

Anders is dit gesteld met de *Yeomanry*, eene soort van schutterij te paard, ter sterkte van 15,441 man, waarvoor wij in het 7de hoofdstuk der oorlogsbegrooting van 1850—1851 de som van 81,000 p. st. uitgetrokken vinden. Deze Yeomen zijn bewoners van het platte land, die in elk graafschap in een of meer regimenten van 5 à 12 eskadrons, elk van 40 à 100 man, georganiseerd zijn, en eenige dagen (niet meer dan 14) jaarlijks tot oefening bijeenkomen. Zij moeten zelve zich van paarden voorzien, doch krijgen elk jaarlijks f 56 om zich te kleeden, en wanneer zij tot exercitie bijeen zijn, 6 à 7 schellingen daags voor man en paard. De adjudanten en sergeant-majors hebben vaste traktementen gedurende het geheele jaar, en tot kolonels der regimenten worden, even als bij de *Militia*, doorgaans de aanzienlijkste adellijke personen en groote landeigenaars gekozen.

Door velen wordt deze soort van bereiden landweer als ondoelmatig beschouwd, daar zij toch nimmer zelfs maar eenigzins in de plaats van gewone kavallerie te gebruiken zal zijn, hetgeen vrij klaar is wanneer men hare gebrekkige oefening en de wijze waarop zij van allerlei soort van paarden voorzien zijn, in aanmerking neemt. Men zou dus de geweldige som van 81,000 p. st. gevoegelijk kunnen sparen of ten minste aanmerkelijk verminderen door hetzelfde personeel van vrijwilligers als scherpshutters of guides te wapenen en te oefenen; hetgeen ook van veel meer nut zoude zijn bij eventuele invasie (1).

(1) Zie *United Service Magazine* 1850.

Verder hebben wij nog een korps vrijwilligers, voor 6 of 7 jaren door de *Earl of Auckland*, 1ste Lord van de admiraliteit opgericht, zijnde de *Dockyard volunteers*, ongeveer 8000 in getal (1). Dit zijn de werklieden aan de landswerven en dokken geëmployeerd, die aldus op militairen voet georganiseerd, ingeval van vreemden inval krachtig zouden kunnen medewerken tot verdediging van de voornaamste oorlogshavens.

Eindelijk hebben wij nog een lokaal korps of burgertroep, een der oudste gewapende korpsen in Engeland, namelijk de

(1) De onkosten daarvan worden door het budget van marine gedragen.

Honourable artillery-company of Londen of Londensche artillerie-schutterij. Zij bestond reeds in 1610 en werd in 1612 door JACOB I op militaire wijze georganiseerd, met het regt om zelve hunne officieren te kiezen. In 1850 echter is haar dit regt ontnomen, daar zulks strijdig was met alle ideën van militaire discipline, na dat reeds 5 jaar vroeger deze plaatselijke schutterij aan het leger was toegevoegd (1). Te gelijker tijd bekwam Prins ALBERT het opperbevel van deze artillerie met den titel van kolonel en kapitein-generaal.

(1) De kosten echter worden door de stad Londen gedragen.

EEN WOORD OVER DE RIJKUNST.

Bij gelegenheid der uitgave van :

Het afrigten en verbeteren van bedorven paarden.

Het entraineren en op adem brengen van rij- en kavalieriepaarden.

Het afrigten van moeilijk te bewerken of misbouwde paarden.

Allen uit het Hoogduitsch van E. F. SEIDLER (1).

De geest van twijfeling wordt in ons tijdvak door die van redenering vervangen; men verkiest de praktijk, mits op de theorie gegrond zijnde. Men wil dat deze theorie eenvoudig en duidelijk zij, ontdaan van alle kwakzalverij en hol klinkende woorden. Onze tijd wil spoedig en toch grondig kennen, wil in één woord van alles het wáárom; voorwaar, een moeilijk problema om op te lossen.

De eeuw is positief, haastig om van alles te genieten. Wij willen haar nemen zoo als ze is, zonder ze te beschuldigen of te verdedigen, en laten aan anderen de taak om te oordeelen of de geest des tijds ons te sterk voortdrijft, en of wij een tijdperk van verderf of van verbetering te gemoet gaan.

De kunsten en wetenschappen, wier standpunt haar tijdperk aanduidt, hebben zich naar de thans heerschende wet van het positieve moeten schikken. Alles wordt

wiskunstig bewezen; geene verduchterselen, geene geheimen, geene *botte secrète* meer.

Evenwel, de rijkunst, welke men nog wel eene kunst gelieft te noemen, weêrstaat de algemeene beweging. Zich bij verstek latende veroordeelen, wacht zij lijdzaam af, dat de modegeest, het zoogenaamd Engelsch rijden, de jockeys-clubs en wat dies meer zij, hare manèges laat afbreken en hare beginselen prijs geeft aan de postillons, als zijnde die beginselen verouderd en zonder wezenlijkheid.

Het is tijd dat de rijkunst, even als ieder andere kunst, met naauwgezetheit grondig beschouwd worde, en dat zij niet weerloos aan den eersten den besten worde prijsgegeven, die zich als pikeur wil opwerpen, die zich als een onherroepelijk veroordeelaar van al het voorledene en tegenwoordige voordoet, en alles afkeurt wat buiten zijne eigene hoog opgevijselde methode ligt.

Onze tijd heeft hierin gelijk, dat alleen de vaste en duidelijke grondbeginselen waarop eene kunst gevestigd is, het stand-

(1) Het eerste dezer werkjes te Amsterdam bij GERARD BENTINCK en de beide laatste te Haarlem bij VAN LOGHEM uitgegeven.

punt dier kunst bepalen. Maar waar is nu het rijkunstig wetboek, waarop men zich beroepen kan, wat juiste beginselen en lichtverspreidende beredeneringen geeft? Overal zien wij den geest van vooroordeel, van willekeur, sijstematiscbe uitsluiting en individualiteit. Waarom wordt niet door eene vereeniging van specialiteiten eene leerwijs onderzocht, beredeneerd en vastgesteld? Dan zou men niet bloot staan, door menschen van overigens erkende bekwaamheden, beginselen te hooren aanprijzen, die, zoo zij al den toets van het gezond verstand kunnen doorstaan, de kunst niet kunnen voorlichten, noch het algemeen overtuigen.

Dankerkenntenis moet men derhalve brengen aan diegenen, die door hunne overbrenging van een gedeelte van het rijkunstig werk van SEIDLER, krachtig medewerken om de onomstootelijke beginselen der rijkunst meer algemeen te verspreiden. Wij zeggen *onomstootelijke* beginselen, omdat zij geground zijn op den bouw en de beweging van het paard.

SEIDLER zegt: «Als men aan iemand te «kennen geeft dat hij geen viool kan spelen, «dat is ieder vrij onverschillig; maar zegt «men iemand (hoe weinig het ook met «zijn beroep overeen mogt komen) dat hij «niet te paard kan rijden, dan wordt dit «altijd zeer euvel opgenomen.» De oorzaak is gemakkelijk te verklaren, daar het te paard rijden van de vroegste tijden af, een privilegie van de hoogere standen was. In de riddertijden, toen de rijkunst het uitsluitend regt van dien stand was, werd zij-zelve ook ridderlijk en zoo verlijnd als noodig was om in de tournooispenen te

kunnen schitteren; de jonge edelen werden dan ook hoofdzakelijk in deze kunst geoefend, die op hunne geheele loopbaan een bijzonderen invloed uitoefende. Tegenwoordig is de rijkunst, ook buiten den militairen stand, het kenmerk of een noodwendig bijvoegsel van eene meer dan gewone opvoeding.

Waarom heeft men zoo weinig beredeneerde pikeurs, zoo weinig goed zamen gestelde theoriën? omdat aan de meeste dergenen die zich, verdiend of onverdiend, een diploma van bekwaamheid geven, de kennis van het paard ontbreekt, en zonder deze kennis is geen pikeur denkbaar. Het volkomen welgebouwd paard, met een goed temperament begaafd, kan gezegd worden door de natuur afgerigt te zijn; het is buigzaam, krachtig en gehoorzaam, zonder kunstmatige bewerking, zonder aan het een of ander sijstema te zijn onderworpen. Vraag slechts, en gij zult verkrijgen.

Het beginsel van buigzaamheid is thans meer dan ooit in den mond van ieder ruiter; het is het algemeene middel; doch weinigen zoeken zich reden van dit woord te geven. Voor somanigen is het, 't zij uit geest van oppositie, of uit gebrek aan nadenken, een *nonsens*, dat slechts leidt tot misleiding van het oordeel en welks toepassing de krachten van het paard ondermijnt en verlamt. Weg met de systema's; die te veel bewijst, bewijst niets; die alles ontkent, bewijst nog minder.

De systema's vermoorden de kunst, want zij trekken meestal den rok van den kwakzalver aan; doch indien hun trompettenschal de menigte al om hen heen vereenigt,

spoedig worden zij verlaten. De vijanden van den vooruitgang, die spijtige geesten, die de vrucht wegwerpen omdat de bast te hard is, dragen zorg het zaad onder het onkruid te verstikken; zij ontkennen alles om het genoeg te hebben van te ontkennen, of om niet te doen zien dat zij niet begrijpen.

Sedert de vroegste tijden dat men begon te paard te rijden, dat is te zeggen, sedert men de krachten en den wil van dit schoone dier aan den mensch tot zijne dienst trachtte te onderwerpen, heeft men beproefd middelen te bepalen en te regelen, waardoor men het spoedigste en zekerste tot de afrigting kon komen. ΧΕΝΟΦΩΝ, die bekende ruiters der oudheid, begreep, even goed als de bekwaamste pikeur van den tegenwoordigen tijd, het belang om meester over de krachten van het paard te zijn. De oefeningen die hij voorschrijft, geven ons het bewijs dat hij de buigzaamheid, de vlugheid en de gehoorzaamheid als onmisbare eigenschappen van het krijgspaard beschouwt, als de hoogste uitkomst van de afrigting.

Verder zien wij achtereenvolgens PLUVINEL, NEWCASTLE, LA GUERINIÈRE en zoo vele andere beroemde meesters van hunnen tijd, schoone resultaten verkrijgen, door de opvolging van de vroegere leerstellingen, gevoegd bij eene langdurige praktijk, tevens trachtende hunne leerwijze aan het nageslacht over te leveren, na ze meer beredeneerd en naar de behoeften van hunnen tijd geregeld te hebben.

Het is opmerkelijk dat in al de rijkunstige beginselen en theoriën het beginsel van de buigzaamheid de bovenhand behoudt.

Te voren, even als heden, waren de stijfheid en de krampachtige zamentrekking der spieren het struikelblok der ruiters; wij zien dan ook deze gebreken door min of meer harde, min of meer beredeneerde middelen, altijd bestrijden, somwijlen met den besten uitslag.

Wat is de buigzaamheid? Het is, naar onze meening, eene vereeniging van bloote gymnastische kunstmiddelen, ten doel hebbende om het paard tot een vertrouwd en langdurig gebruik geschikt te maken, door de verbetering der nadeelen, die de gebreken van zijnen bouw opleveren. Het buigzaam maken is dus een noodwendig gevolg van de onregelmatigheden en gebreken in der paarden natuur, want indien al de paarden zoo volmaakt waren als die van de Nedji afkomstig, dan ware het buigzaam maken eene overtolligheid. Uit deze omschrijving volgt, dat de wijze van buigzaam te maken in hare toepassing in het oneindige dient gewijzigd te worden, naar de paarden die men behandelt en de dienst waarvoor zij bestemd zijn. Hieruit volgt nog, dat het buigzaam maken, als middel van afrigting, niet in het algemeen kan worden afgekeurd, noch onvoorwaardelijk in denzelfden graad worden aangewend.

Bij de beoordeeling van de vroegere meesters, zooals bijv. PLUVINEL, is het niet genoeg te zeggen: «dat hij zijne paarden «zeer goed en naar de behoeften van zijnen «tijd afrigtte, maar dat zijne wijze en «middelen hard en ruw waren, en dat «derhalve zijne leerwijze slecht was.»

Deze wijze van oordeelen is gebrekkig; de vraag is of die paarden goed of slecht

afgerigt waren. Waren zij het goed, dan heeft men juist beredeneerde middelen gebezigd, geschikt om hunne krachten te ontwikkelen en hen gehoorzaam te maken; waren zij het slecht, dan kwamen die paarden met gebreken en ontzenuwd uit de behandeling. Men kan die wijze van afrigten dus niet onvoorwaardelijk goed- of afkeuren. Niet omdat men veel vergde, had men ongelijk, maar omdat de middelen die men gebruikte onberedeneerd waren, naar den aard en de gesteldheid van het voorwerp waarop ze werken moesten; omdat de middelen van buigzaam maken geschikt waren om het dier te verminken.

NEWCASTLE heeft merkelijke verbeteringen in de kunst gebragt; zijne aangewende middelen zijn zachter en bijgevolg beter; men doet hem het verwijt van zijne paarden tot het uiterste buigzaam te maken, en ze daardoor de voortdrijvingskracht te ontnemen. Wij kunnen dit verwijt slecht overeenbrengen met de uitkomsten die de bekwame Engelsche pikeur verkreeg; want beschouwt men de verheven gangen welke hij zijne paarden liet uitvoeren, waartoe zooveel veerkracht noodig is, dan moeten we integendeel overtuigd zijn dat hij de rijkunst meesterlijk verstond. Wilde men aanmerkingen maken, het zou niet zijn dat hij zijne paarden te buigzaam maakte of te veel tusschen handen en beenen besloten hield, maar wel dat ook hij in die buigingen te werk ging zonder beredeneerde toepassing; vooral omdat hij niets duidelijks en bepaalds nopens zijne methode heeft nagelaten.

De school van Versailles, zegt men, heeft alle wenschen bevredigd: schoone

elegante houding, juiste geregelde beweging. Wij erkennen ten volle de waarde der mannen dezer school; hunne overleveringen zijn schoon en zuiver in de praktijk, zij zijn verwonderlijk van uitvoering; maar waar is hunne theorie, hunne methode, waar zijn hunne gronden? Hun waarom, in een woord, waar is het? Men toone het ons aan, men zegge het ons! Zij willen zachte middelen, buigzaamheid, schouderbinnenwaarts; dit is zelfs de bepaalde uitvinding der voorgaande eeuw, die men hoofdzakelijk aan LA GUERINIÈRE verschuldigd is. Het is onze bewondering waard, want het is datgene wat in die school het beste verklaard wordt. Maar nogtans: *schouderbinnenwaarts, buigzaamheid, zachte en opklimmende middelen*, zijn voor ons slechts ijdele woorden, zoolang zij niet door eene beredeneerde leerwijze aan elkander verbonden zijn, duidelijk en eenvoudig voor iedereen. De moeilijkheden in de afrigting veranderen in het oneindige, en de theoriën schijnen voor ieder paard te moeten veranderen. En toch is het zoo niet; volgens onze meening moet één beginsel, ééne gedachte, die het onderwerp beheerschen moet, in alle omstandigheden tot leiddraad strekken, en meest altijd eene duidelijke en aanhoudende verklaring geven van de aangewende handelwijze, die het noodwendig gevolg er van moet wezen.

Dit beginsel, deze grondslag, die de eindrede der rijkunst is, is *de studie en de kennis van het voorwerp*, het is de volmaakte kennis van de vereischte hoedanigheden die de evenredigheden daarstellen, die de bewegingen moeten regelen;

het is, in een woord, de juiste beoordeeling van de gebreken en volmaaktheden des paards, van zijn karakter en temperament. Uit de beredeneerde waardering van de lichamelijke en zedelijke hoedanigheden van het paard, volgt van zelve de wijze van behandeling tot zijne afrigting.

Tegenwoordig verlangt men bij de paarden, als de voornaamste eisch van onzen tijd, veel voortdrijvingskracht.

Van waar komt bij het paard de voortdrijvingskracht? Is het bij geval van den stijven hals en lendenen; van het terugblijven der achterhand? Wij kunnen het niet gelooven, want de ondervinding leert het tegendeel. Te verzekeren dat het paard niet meer deugt omdat het buigzaam is, is zooveel gezegd als dat het van nature buigzame paard slecht is, alleen omdat het buigzaam is. Dit staat gelijk met te zeggen, dat een bekwaam gymnastiseur, wiens ligchaam aan alle soorten van oefeningen gewoon is, minder dan een ander bestand zal zijn tegen werk en vermoeienis.

Zien wij niet dagelijks paarden met veel buigzaamheid kort werken als men het verlangt, de achterhand buigen, zoodat de achtervoeten het zwaartepunt naderen; en evenwel, buiten zijn deze paarden vrij en snel van beweging, en zien wij hen hunne loopbaan in den ren uitvoeren, waarbij zij eene krachtige aanleuning op het mondstuk nemen. Herhalen wij het dan, dat de voortdrijvingskracht noch de buigzaamheid, noch de verzamelde bewegingen uitsluit. De voortdrijvingskracht is het resultaat van de overeenstemming, waarin de zamenstellende deelen des paards geplaatst zijn, van de juistheid der strekking

die aan de beweging gegeven wordt, en van de vrije impulsie die aan de krachten wordt medegedeeld.

Voorzeker wordt de voortdrijvingskracht aan die paarden ontnomen, welke door pikeurs gereden worden, wier systema bestaat in het met min of meer kunst besturen van de paarden, in hen eene onnatuurlijke houding te geven, met den neus in den wind en van achteren incengedrukt, waardoor de gewrichten verlammen en de bewegingen vervalschen; eveneens zal een paard, met sterke voorhand en zwakke achterhand, dat in die valsehe houding maanden achtereen wordt bewerkt, zijne veerkracht en voortdrijvingsvermogen verliezen; maar men veroordeele niet, uit geest van berisping, of alleen om deze of gene meening te uiten, het eenig uitmuntend middel waardoor ongeveer al de paarden tot zekeren graad van bruikbaarheid kunnen gebragt worden.

Wel begrepen wordt dus door het buigzaam maken de veerkracht van het paard niet verminderd, zij wordt integendeel vermeerderd, door die veerkracht op de voordeligste wijze op de beweging te doen werken. Dit toont genoeg de juiste grenzen aan waar binnen men zich houden moet, in verhouding van de diensten die men eischt en de hoedanigheden die men ontmoet. Het is derhalve even rationneel, dat men het voor den circus bestemde paard en waarvan men kunststukken verlangt, volkomen tusschen handen en beenen insluit, als dat men het krijgspaard in goede houding met veerkracht, in vrijere gangen ontwikkelt. Het een sluit het ander niet uit; het doel slechts verschilt, doch het

denkbeeld, dat de afrigting beheerscht, is hetzelfde; het doorzigt moet ons leiden op het oogenblik dat wij ons doel bereikt hebben.

Beschouwen wij nu vlugtig de middelen tot het buigzaam maken, die door sommigen verworpen, door anderen uitsluitend geroemd worden.

De bewerking van voor- en achterhand, stilstaande, wordt door sommige Deutsche pikeurs hevig aangevallen. Zij zeggen, en met veel juistheid, dat de afzonderlijke bewerking van de deelen van het paard deze niet in onderlinge overeenstemming, maar uit elkander brengen. Hierop zou aan te merken zijn, dat zij dus het gebruik van paarden opgeven die gebreken hebben en uit elkander zijn; want, of men heeft geregeld gebouwde paarden, met goede temperamenten van edel ras, en dan heeft men ze slechts eenvoudige opklimmende lessen te geven en zijn de oefeningen tot buigzaam maken overtollig, of men heeft onvolkomen gebouwde paarden, pijnlijk in enkele deelen, somwijlen met gebreken, en dan kan men ze niet altijd in beweging bewerken, zonder gevaar te loopen van de paarden te vermoeijen of weerspannig te maken.

Heeft men bijv. een overigens schoon gebouwde paard, maar met lange lendenen en zwakke pijnlijke achterhand, zoo als er zoovelen bij ons zijn, dan zal men verplicht wezen, wil men bijv. eenen regelmatigigen bedaarden draf verkrijgen, dit paard gedurende eenige oogenblikken stilstaande te bewerken, ten einde het beter in de hand te rigten en eene lagere hoofdstelling te verkrijgen, om de pijnlijke ach-

terhand te verligten; is het nog onrustig of onregelmatig in zijne beweging, dan bewijst dit dat de voorbereidende bewerking onvoldoende was en niet lang genoeg plaats gehad heeft. De meeste Deutsche pikeurs stemmen dit toe, alhoewel zij de systematische en uitsluitend stilstaande bewerking afkeuren. Heeft men integendeel een paard met sterke achterhand en een bloedrijk temperament, dan zal het, indien men het vooraf stilstaande veel buigt, achter de hand blijven, want de neiging om moedig voorwaarts te treden is het ont-nomen.

In alle Deutsche rijsscholen wordt de noodzakelijkheid van het buigzaam maken erkend; de Hannoversche school gebruikt de sterkste dwangmiddelen tot de buigingen; de zoogenaamde Spaansche school te Weenen, die in zijne theoriën veel overeenkomst schijnt te hebben met de school van Versailles, had de buigingen stilstaande aangenomen; maar zij oefende de zijdelingsche buigingen slechts in het bovenste gedeelte van den hals, omdat, volgens haar axioma, «een te buigzaam paard niet kan wenden en geen' schoonen bogt heeft.» Zoo als men ligt kan begrijpen, waren de paarden dezer school dan ook van achteren ineengedrukt, hadden geen goede aanleuning op het mondstuk en waren niet in de hand.

De slotsom hiervan is, dat het doel der halsbuigingen door deze pikeurs niet geheel juist begrepen werd. Het doel is het in de hand rigten des paards, door de goede plaatsing van het hoofd, zonder welke geene regelmatigigheid noch juistheid en zekerheid der bewegingen denkbaar is.

Daar is kunst, veel kunst noodig om met een paard, dat niet in de hand is, datgene uit te voeren wat een eerstbeginnende met gemak zal uitvoeren als het is *bijgenomen*.

Bijnemen! ziedaar dat woord, dikwijls zoo slecht begrepen. Bijnemen om de krachten van het paard in overéénstemming te brengen, te regelen en te overmeesteren, zonder, zoo als de methode BAUCHER wilde doen, die krachten te verlammen, te vernietigen, om de onze in de plaats te willen stellen, door sijstematische onderdrukkende spoorslagen.

Wij hebben het waarom gezegd, en herhalen het nogmaals, dat in sommige gevallen de buigingen stilstaande nuttig zijn: het is: als één gedeelte van het paard te sterk is en de andere onderdrukt, dan wordt iedere spanning, zelfs iedere beweging hinderlijk en vermoeijend.

De buiging van de voorhand moet die van ieder ander deel voorafgaan, omdat dit deel niet gunstig op de andere kan terugwerken, zonder eerst in eene doelmatige houding te zijn geplaatst. Niemand kan dit tegenspreken; het zou onwetendheid of kwade trouw doen blijken.

Nu doet zich de eenigzins kiesche vraag op, namelijk, welke graad van buigzaamheid gegeven moet worden aan den stijf en sterk gespierden hals met slecht aangezet hoofd. Hier, men moet het bekennen, is het gemakkelijk op het dwaalspoor te raken voor hem die op het toeval afgaat en zijn paard op dat punt brengt waar de hals niet meer als hefboom op de overige gedeelten van het ligchaam zal inwerken, en alzoo het dier moeilijk te

wenden en te besturen zal zijn. Maar de schrandere pikeur, die aanhoudend bedacht is op de doelmatigste houding welke hij zijn paard moet doen aannemen, zal niet aarzelen in beweging datgene toe te passen, wat hij stilstaande verkregen heeft. Hij zal zich vergenoegen met dagelijks die houding in den gang te verbeteren; hij zal begrijpen dat, tot de hoogte gekomen waar de krachten van het paard in overeenstemming komen, de buigingen in beweging de voorkeur verdienen, en alzoo die eigenschappen verkregen worden, welke de Duitsche school te regt verlangt.

Gaan wij nu nog met eenige woorden de afzonderlijke buiging na van de achterhand.

Het schouderbinnenwaarts is eene zeer goede oefening. 't Brengt het paard spoedig tot de kennis der beenhulpen; maar het is daarom geen onfeilbaar middel. Het paard dat tamelijk in de hand gerigt is en zich zonder tegenstreven laat wenden en ophouden, zal veel spoediger de afzonderlijke werking der beenen begrijpen, als de oefening ontleed en vereenvoudigd wordt; dat is te zeggen, als de voorhand staan blijft en de heupen zich langzaam opklimmend in beweging stellen; want men moet leeren spellen alvorens te kunnen lezen. De regelmatige uitvoering van schouderbinnenwaarts is veel te moeilijk en bij eene gebrekkige uitvoering te gevaarlijk, daar het paard zich daarbij gemakkelijk kan verminken, om die dadelijk als oefening tot buiging der achterhand te bezigen.

Het is dus eveneens met de achterhand als met de voorhand; zij zal aan zekere gymnastische oefeningen onderworpen en

des te beter geregeld worden, daar de schouders de bewegingen der heupen zullen bestieren, zonder ze te onderdrukken, en er alzoo overeenstemmende éénheid zal wezen. Volgens dit beginsel kan de buigzaamheid niet schaden, tenzij ze in de afzonderlijke deelen overdreven worde. Zoo zien wij paarden met stijven hals en bijzonder buigzaam in de achterhand, kort en onverwacht omkeeren, als voorbode van weerspanningheid. Anderen, integendeel, te buigzaam in de voorhand in evenredigheid tot de achterhand, worden zwaar in de hand en moeilijk te verzamelen. Wij herhalen, dat uit het aangehaalde blijkt dat de hoofdbeginselen van eene goede methode van afrigting zijn:

1°. de kennis van het voorwerp waarmede men zich bezighoudt.

2°. de houding waarin men het stelt, in betrekking tot de beweging die men verlangt, en

3°. de overeenstemming waarin men het weet te houden. Verlangt veel of weinig, hetzij militaire rijkunst of voor den circus, voor de jacht, wandelpaard of de manège, men zal altijd het regte middel gekozen hebben, als men zich uitsluitend bezighoudt met den aard der bewegingen van het paard, derhalve ook met de houding des lichaams tot die beweging noodig.

Sommige ruiters onderscheiden twee soorten van rijkunst, die van de wedrennen en die van de manège. Wij kunnen deze meening niet deelen.

Wat is de rijkunst? Immers de kunst om al de diensten van het paard te verkrijgen waartoe het in staat is. 't Zij men het paard op de renbaan laat loopen of

het in den verzamelden galop in de manège berijdt, in beide opzigten maakt men gebruik van de eigenschappen van dit edel dier, en beproeft ze (1)? Het paard dat zich bij den renloop op de schouders legt, met een gewigt van honderd pond in de hand van zijn Jockey drukt, is even normaal als het in de manège zijade, zeer ligt in de hand is. Evenzoo is de jockey, op zijne beugels verheven, voorover gebogen om de lucht te snijden, in de ware houding, als de pikeur die in de loodlijn onbeweeglijk boven het zwaartepunt des paards zit, om het evenwigt en de overeenstemming der beweging niet te storen.

Wij herhalen het, er is slechts éene rijkunst, daarbuiten gelaten die der onbekwamen, die niet begrijpen wat zij van het paard vorderen, noch wat het kan doen. Wedloop-rijkunst, militaire rijkunst, hoogere rijkunst in de manège, zijn één en dezelfde zaak; het komt er maar op aan het paard goed te gebruiken, door het tot die verschillende omstandigheden in den voordeeligsten stand te stellen. In het eerste geval wordt de grootste ontwikkeling aan zijne snelheid gegeven; in het tweede wordt het tot de verdediging des lands nuttig gemaakt, in het derde geval eindelijk wordt het tot eene studie voor de kunst en tot de opleiding van ruiters gebruikt. Alleen door de zaak te willen verdeelen heeft men de wetenschap te gronde gerigt en die basterd-rijkunst in de wereld gebracht, welke de paarden verslijt, zonder ze te kennen.

(1) Zoo als EYLAU te Parijs in deze beide zoo verschillende omstandigheden evenveel roem heeft behaald.

Het zij ons veroorloofd nogmaals terug te komen op de aanleuning van het bit, ten betooge dat het even noodwendig is als ligt in de hand, bijgevolg doelmatig. Wij hebben ruiters hooren beweren dat het paard dan eerst goed afgerigt was als het altijd volkomen ligt in de hand was en van alle *aanleuning* ontdaan, omdat, volgens deze meesters in de kunst, *aanleuning* weêrstand door de zamentrekking der spieren beteekent, bijgevolg natuurlijk verlies is van een der krachten tot de beweging noodig. De ligtheid alleen, zeggen zij, bewijst het evenwigt, het evenwigt bevoordeelt alleen de beweging, en dit systema, dat de ondervinding dagelijks tegenspreekt, in allen ernst volhoudende, veroordeelen zij den draver, die zijne snelheid vermeerdert naar mate hij sterker op het bit leunt (men zie onze harddravers), als onvoldoende afgerigt, evenzoo het renpaard dat zonder *aanleuning* niet zoo snel kon wezen, zoodat, indien de Jockey de kracht zijner armen kwam te missen, men de energie van het paard onmiddellijk zou zien verminderen. Dit zijn bepaalde en bewezen daadzaken door geene ondervinding gelogenstraft; en zoolang men niet bij de wedloopen een ruiter heeft gezien wiens paard de overwinning behaalde terwijl het altijd ligt in de hand bleef, zullen wij gerechtigd zijn in tegenspraak te blijven met alle theoriën die met de praktijk strijden, en deze afwijkende redeneringen als een onschuldig tijdverdrijf aan de onwetenden overlaten.

Evenwel, daar wij in alles het waarom zoeken, willen wij, door de ondervinding

ondersteund, hier nog het doelmatige van de *aanleuning* aantonen.

Dat een paard bijv. bij het piafferen, volkomen ligt in de hand zij, hoewel altijd aan het bit, dat is te begrijpen; wat meer is, wij vorderen het; want anders zouden de vier voeten niet gelijkmatig werken, de cadans zou onvolkomen zijn, in een woord de gewrichten van voor- en achterhand zouden niet dezelfde veerkrachtige werking verrigten. Maar als men een paard onderstelt in een goeden, stijf volgehouden draf, niet voor eenige minuten, niet in de manège, maar op den langen weg, welk deel zal dan belast zijn? de voorhand; want, gedurende den geheelen weg kan men het paard niet aanhoudend bewerken en in een kunstmatig evenwigt houden, even als in de manège. In de vrije lucht herneemt de natuur zijne regten; het paard wordt, gelukkig voor hem, wat het wezen moet; kortom, het is op de schouders, het zoekt de hand van zijn ruiter, legt er een gedeelte van zijn gewigt op, heeft vertrouwen, gaat regtuit, bedaard, zonder aarzelen, omdat het zich daarbij bepaald en ondersteund gevoelt. Indien men de hand en beenen meer laat voelen wordt het wederom ligt aan het bit, als zijne krachten het hem nog toelaten.

In den galop is het evenzoo. Bij den verzamelden galop *goed gesteld* en *bijgenomen*, en bijgevolg buigzaam, zal het paard zoo ligt in de hand zijn, dat het zonder merkbare hulpen onmiddellijk den wil des ruiters uitvoert. Maar indien men van oefening verandert, indien men het paard tot een of ander doel een' bepaalden afstand wil doen afleggen, een jacht volgen

bijvoorbeeld, dan vermindert de ligtheid naarmate de galop ontwikkeld wordt, en gaat over in eene onbeschroomde aanleuning, welke de houding van het paard, tot deze beweging noodig, regelt en verzekert, en waardoor de ruiter ook met vertrouwen het paard zal kunnen blijven besturen. Het is geene weerstandbiedende zamentrekking der spieren die men in den mond des paards zal ontwaren; daar kan men van verzekerd zijn; maar een gelijke druk, zoo als men het verlangt, die toegevend wordt als de hand het tegenstaat; het is een gelijk gewigt op het bit, den goeden wil en het vuur van een edel paard kenmerkende.

Er bestaat nog een groot verschil tusschen deze aanleuning en die bij den renloop; waarom? altijd om dezelfde reden: omdat de renloop de grootste krachtsinspanning voorstelt, bij gevolg de houding waarin de voorhand het meeste belast is en de meeste ondersteuning behoeft. Hoe meer de achterhand bij het renpaard zich verwijderd en zich strekt, des te grooter is hare krachtsuitwerking. De neiging der lijnen tot de horizontale strekking is de onvoorwaardelijke eigenschap tot de snelheid; derhalve geene ligtheid aan het bit mogelijk; wordt het paard ligter in de hand, dan is het een teeken dat de achterhand vermoeid wordt, deze drijft dan niet meer genoegzaam voort, en zij nadert het zwaartepunt.

Waarom zijn de meeste Deutsche ruitersrijen, wat de rijkunst betreft, beter dan de onze, dan de Fransche? Niet omdat hunne paarden zooveel beter zijn, of omdat die manschappen bevattelijker

en beter voor de rijkunst geschapen zijn, maar wel omdat in die landen eene tot de overlevering behoorende en als goed erkende methode bestaat, zorgvuldig in waarde gehouden, en aan allen gestreng opgelegd wordt. Deze methode, dit behoudend denkbeeld is, zoo als bekend is, gegrond op de kennis van het paard; zij bevat eene wijze van buigzaam maken in verhouding van de diensten die van het paard verlangd worden. Is het paard kloek en sterk, dan eischt men wat het vermag kan; is het zwak, jong, uit elkander, heeft het gebreken, dan wordt het slechts aan eenvoudige gemakkelijke oefeningen onderworpen, in evenredigheid tot zijne krachten. Wanneer men met naauwgezetheid de werkzaamheden bestudeert waaraan deze beide soorten van paarden onderworpen worden, dan moet men erkennen, dat bij de aanwending der in die verschillende gevallen voorgeschreven middelen, een ware geest van behoud en liefde tot het paard heeft voorgezeten.

Na dit wellicht reeds te wijdloopig beoogen van de voordeelen dezer methode, zal het wel overtollig zijn de gedeeltelijke vertalingen aan te bevelen van het werk van SEIDLER, waarin de algemeene beginselen der Deutsche rijkunst op eene opmerkelijke wijze worden verklaard en toegelicht.

Maar misschien zullen vele ruiters en paardenliefhebbers zeggen, dat zij zich vergenoegen aferigte paarden te berijden en geene afrigters van paarden willen noch behoeven te zijn. Deze ruiters behoorden indachtig te zijn aan de algemeene erkende waarheid, dat namelijk ieder bezielde of

onbezield ligchaam dan alleen regelmatige bewegingen kan verrigten, wanneer de zamenstellende deelen van dat ligchaam in dien stand gesteld zijn, als noodig is tot de uitvoering der gevraagde beweging.

Een afgerigt paard is, wel is waar, door de afrigting langzamerhand in de *mogelijkheid* gesteld den bedoelden stand aan te nemen en zich daarin voort te bewegen, doch het zal meestal de neiging blijven

volgen van een' gebrekkigen stand en onregelmatige bewegingen aan te nemen, zoo de ruiter het niet in die vereischte houding weet te stellen, en zijne hulpen niet naauwkeurig in overeenkomst met den bijzonderen aard van het paard weet te doen plaats hebben.

EEN OUD-HUSSAREN-OFFICIER.

Januarij 1852.

MIJMERINGEN.

.....
 je sais bien que c'est jouir,
 Qu'étudier ainsi les vœux de ce qu'on aime.

DEMOUSTIER.

Slechts weinige uren zijn er verstreken sedert de man met twee aangezigten het 52ste jaar der 19de eeuw opende, en de Tijd, die rust noch vermoeijenis kent, ons dwong, zonder verwijlen, den voet op de ontsloten baan te zetten. *Voorwaarts!* ziedaar uwe leus, krachtig en onverslijtbaar Grijsaard, die altijd voortsnel en daarbij gedurig de dubbelgewetie zeis regts en links slingert, om weg te maaijen wat u voor den voet komt. — Hol voort, nimmer moegerende voerman! sleep ons mede in uwe vaart, bezorg ons rhumatisme, vergrijsden baard en gekocht haar vóór wij den luitenants-rang zijn doorgeworsteld; wij zullen toch, in spijt zelfs uwer rusteloosheid, zoo gemakkelijk wij kunnen, ons in den zachten Voltaire nederzetten, en dan, *tout à notre aise*, onze gedachten

laten spelen over het veld, ons door den stand, den krijgsmansstand, waarin wij geplaatst zijn, aangeboden. — Wij kennen weinig zoo aangenaams als de toestand, waarin men der gedachte den teugel viert en den vrijen loop laat over een wel afgebakend, maar toch uitgestrekt veld; wij geven zoo gaarne er ons aan over, niet enkel om het genoeg dat wij er in smaken, meer nog omdat wij van oordeel zijn, dat er altijd iets nuttigs ligt in het peinzen en mijmeren, over het licht en bruin van wat ons het liefste is, of, om eenige reden, aanspraak heeft op onze bijzondere belangstelling. — Men kan soms voor de toekomst zich naar den uitslag van dat speledenken regelen of schikken; menige schaduw zal ons later minder onaangenaam treffen, wanneer we te voren

reeds hare ware kracht of hare noodzakelijkheid voor de harmonie des geheelen tableau's leerden kennen.

Voorwaarts! die onveranderlijke leuze van den tijd is ook de tegenwoordige leus der maatschappij in het algemeen. — Vooruitgang en beschaving, vordering in kunsten en wetenschappen, ziedaar het kenmerk van den tegenwoordigen geest der maatschappij. — Wie merkte het niet op? wie zal het nog weerspreken? — Matigheids-genootschappen, wereldtentoonstellingen, algemeene toepassing van water- en koldampen, bovenaardsche en onderwatersche telegraphen, taal-congressen, ook de verdwijning der nieuwejaars-visitekaartjes en zooveel andere zaken — misschien ook de vredes-congressen, ofschoon louter utopiën — zijn er zoo sprekende blijken van, dat zij alle verdere uitweiding, ten betooge onzer hypothese, overbodig maken.

Die geest van vooruitgang, zoo gemakkelijk als de heerschende in de algemeene maatschappij te erkennen, bezielt althans in Nederland ook een bijzonder gedeelte der maatschappij: het leger. Hier openbaart hij zich zoo in het intellectuele als in het morele; maar zijnen invloed op het meer stoffelijke konden wij nog maar bij enkele, en dan nog slechts bij betrekkelijk min belangrijke voorwerpen, waarnemen. Immers, dat streven naar kennis, zucht voor de wetenschap, liefde voor de kunsten, verlijning van vormen, eerbied voor wet en gezag, maar ook eerbied voor zichzelf, kenmerkende eigenschappen van ons leger zijn, is in 's lands vergaderingen besproken en geprezen, door den geleerde van achter zijnen catheter gehuldigd en

geroemd, door den vreemde opgemerkt en erkend! — Wij mogen dus wel zulk getuigenis hier nedersehrijven, zonder vrees van daardoor den minsten schijn van eenigen zweem eener misplaatste eigenliefde of zelfdunk op ons te laden. Intuschen is het niet slechts het aanzienlijker geplaatste gedeelte des legers dat zich door dien geest onderscheidt, maar zekerlijk ook het geheel, ieder naar zijn standpunt en naar zijne behoefte. — Vooral is het de onderofficier, dat achtenswaardig lid des legers, die door toenemen in beschaving en zedelijke ontwikkeling, voortdurend werkzaam is aan de verheffing van zijn' persoon, aan de verheffing van zijnen stand.

De inrigting ter vorming en opleiding van onderofficieren, en de verschijning van een uitsluitend voor dien stand geredigeerd tijdschrift, zijn daarbij, naar het ons voorkomt, verblijdende teekenen van krachtige medewerking aan en warme belangstelling in de verhooging der militaire en zedelijke waarde van den onderofficier. Beiden zijn echter nog te jeugdig om er grondig over te oordeelen, maar van beiden kan en mag men goede en rijke vruchten verwachten. Wij kunnen en mogen hierbij evenwel den dubbelen wensch niet onderdrukken, dien wij, met het oog op de belangen des legers, dus ook de belangen van den Staat, en met het oog op de personele belangen van den onderofficier koesteren.

Ten eerste wenschen wij verhooging der eischen van het examen, gevorderd om in den officiersrang opgenomen te kunnen worden, en verbetering van den weg die den onderofficier naar dien hooger rang voert. — Zoo als die eischen nu zijn,

blijven zij toch verre beneden het tegenwoordig wetenschappelijk standpunt der officieren, terwijl de verordeningen omtrent het verkrijgen der, voor het afleggen van gemeld examen, gevorderde kundigheden hierop nederkomen: *de onderofficier mag zich tot het examen voorbereiden, mits zijne studie geen nadeel aan de dienst toebrengt; de officier mag op dezelfde voorwaarde hem daarin behulpzaam zijn, en een en ander moet beschouwd worden als niet te behooren tot de door de overheid gemaakte instellingen.* — De geschiedenis der laatste volontairs (zoo ons geheugen trouw is, 1858—1842) deed deze bepalingen met de penne der voorzigtigheid neêrschrijven, maar de wijsheid werd er door bedrogen. — Beging men ginds den misslag van toezeggingen en beloften te doen, die men niet kon nakomen of vervullen, hier beging men dien van eene zaak te neutraliseren, die zeer bijzondere aandacht en ondersteuning verdienen zal, zoolang eene gedeeltelijke aanvulling van den officiersrang uit de onderofficieren aan te bevelen is; zoolang hoop op bevordering, ook zonder bepaalde toezegging, een krachtige hefboom tot verkrijgen en behouden van een goed kader zijn zal. — Zoolang de gezegde aanvulling is aan te bevelen, is men zedelijk verplicht haar in werking te houden; maar zoodra dit geschiedt, zal men ook verplicht zijn er met de meeste zorg voor te waken, dat de tot officier bevorderde onderofficieren niet dan overeenkomstig de eischen des tijds toegerust, in hunnen nieuwen rang plaats nemen. Daarenboven, wat wordt er bij eene naauwlettende beschouwing dier ver-

ordeningen? De onderofficier kan immers de vergunning, zooals zij nu gegeven wordt, ontberen, omdat wel niemand hem het regt betwisten zal van op eene goede wijze en tot een betamelijk doel, te beschikken over den tijd die hem, na de vervulling van al zijne beroepspligten, overschiet. Hij kan die vergunning ontberen, omdat — elk die maar eenigzins van nabij met den tegenwoordigen omslag der onderofficiërsdiensten bekend is, zal het toestemmen — omdat van den onderofficier die onderneemt, in de algemeene woonkamer (waar A zingt, B straks fluitspeelt, C vervolgens zich in den kommando-toon zal oefenen) door cirkels en driehoeken te kruipen, menschelijkerwijze gezegd kan worden dat hij het onmogelijke beproeft, en ook omdat die tijd te gering is om er partij van te trekken, en hij over geen andere beschikken kan, want de zin der woorden: *zonder nadeel voor de dienst*, drukt toch bepaald genoeg uit, dat de onderofficier geen enkele versooning opzigtelijk de vervulling zijner beroepsbezigheden genieten mag, daar men die bezigheden als van dien aard achten moet, dat door het achterwege blijven van enkele de dienst benadeeld wordt. Beweert men dat de zin dier woorden niet in zoo naauwe beteekenis, maar eenigzins ruimer moet worden opgevat, dan vragen wij naar de grenzen van dien zin; dan beweren wij dat daaruit in de regeling van het onderwijs ongelijkheid bij de verschillende korpsen moet voortvloeijen; dan zal de ruimte van den zin aan die woorden toe te kennen, gewijzigd worden naar mate de chef meer aan het presenteren van 't geweer, of aan $a + b$ gehecht

is; en de kansen voor den onderofficier om in minderen of korteren tijd zich te bekwamen, zullen van die wijziging afhankelijk zijn. — Het is waar, in de laatste jaren hebben er examens plaats gehad en met goed gevolg; maar zal men voortdurend met goeden uitslag die examens kunnen doen plaats hebben? Zal men dit ook kunnen, wanneer de eischen van dat examen hooger opgevoerd worden en aan het wetenschappelijk standpunt van den officiersrang zullen beantwoorden? Het kan bovendien gebeuren dat onvoorziene gebeurtenissen eene onverwachte aanvulling van officiers-plaatsen noodig maken, en wat zal er dan plaats hebben, wanneer men in zoodanig geval geen stof heeft van door studie voorbereide onderofficieren.

Naar ons oordeel, is verhooging der eischen, verbetering van den weg, hoog noodzakelijk. Die verbetering kan zonder veel moeite worden verkregen, door bij ieder korps een zeker aantal uren voor te schrijven, bestemd om eenige onderofficieren, die aan bepaalde conditiën, als: uitmuntende in moreel, dienstijver en geschiktheid enz. voldoen, het voorrecht te doen genieten van onder de leiding van een of meer officieren, onderwijs te ontvangen, ter voorbereiding tot het examen. Een voorschrift, die uren in overeenstemming met de gewone diensten regelende, zou de woorden *zonder nadeel* enz. doen wegvallen. De vroegere bataillonsscholen hadden ook plaats zonder nadeel voor de dienst. Dit door ons bedoeld onderrigt zou overigens kunnen plaats hebben zonder bepaalde toezegging van promotie, en alleen zoóverre mogen uitgestrekt worden,

dat ongeveer een jaar voldoende geacht kon worden om bij geregelde, door geene dienstbeslommeringen afgebroken studie de voor het afleggen van het examen vereischte kundigheden op te nemen. Van de tot zoover gevorderden kon men zoóveel der verdienstelijksten, als na verloop van een jaar tijds vermoedelijk het aantal — niet door de Koninklijke Militaire Akademie aan te vullen — vacatures bedragen zal, detacheren bij die Akademie of bij het Instructiebataillon, om daar, bevrijd van andere diensten, van eenige officieren het verder vereischte onderrigt te ontvangen. Daartegen kunnen, naar het ons voorkomt, geene bezwaren worden ingebracht, zeker geene van financiëlen aard; want bezoldiging van die gedetacheerde onderofficieren gedurende het bedoelde jaar, is evenzeer als die der bij de applicatieschool gedetacheerde officieren te verdedigen. Die studie is van personeel belang om promotie te maken, maar zij is in het belang des legers, omdat zij den onderofficier beter toegerust en meer wetenschappelijk ontwikkeld als officier doet plaats nemen.

Ten anderen bestaat onze wensch in het verlangen naar eene betere inrigting der lokalen, den onderofficieren tot woning bestemd. — Wie de onderofficiërskamers met opmerkzaamheid betrad en in de weinige oogenblikken, die hij er in doorbragt, er ernstig aan dacht, dat zij den onderofficier tot meer duurzaam verblijf strekken, zal, naar wij vertrouwen, met ons erkennen dat zij veelal niet overeenstemmen met het tegenwoordig gehalte harer bewoners. De onderofficier vindt in zijne

woning niets wat hij zich als voorregt zijner verhevenheid boven zijne ondergeschikten kan aanrekenen; zij is geheel aan die zijner minderen gelijkvormig. Hij vindt er niets wat hem aan die woning boeit, of reden geeft haar, ter slijting zijner dienst-vrije oogeblikken, boven de tempelen van Bacchus te verkiezen. Men versta in die laatste woorden ons wel; wij willen er geen blaam mede werpen op den onder-officier, overtuigd als wij zijn, dat hij geen ongepast gebruik, geen misbruik maakt van: de Vriendschappen en Bellevue's; maar hij wordt daarvan teruggehouden door zijne moraliteit, niet door het aanlokkelijke dat hij in zijne woning vindt. De hier gewenschte verbetering zoude er eene belooning voor zijn; zij is ook aan te bevelen met de voorspelling, dat zij daarenboven eenen gunstigen invloed zal uitoefenen op het zedelijk overwigt des onderofficiers op zijne ondergeschikten, bij nog mindere toepassing der artikelen van het wetboek of krijgstuuch-reglement, dan reeds nu het geval is.

Als belangrijk bewijs voor de ontwikkeling van den vooruitgangsgeest in het Nederlandsche leger, noemen wij de wetten regelende de bevordering en het ontslag der officieren, en de pensionnering in het algemeen. In die wetten ligt de erkenning der regten en der verdienstelijkheid van den krijgsman, die geen huur-ling, maar staatsburger is, die niet voor iedere zaak, welke dan ook, mits zij hem voordeelen brenge, maar alleen voor de zaak zijns Konings en van zijn land, alleen tot heil zijner landgenooten zijn bloed en leven veil heeft. Zijn die wetten nog

niet volkomen, hebben zij nog gebreken, de tijd kan ze verder volmaken; zeker hebben zij, zoo voor het heden als voor de toekomst, de positie onzer krijgslieden aanmerkelijk verbeterd. Door haar gerugsteund, kan de soldaat niet enkel met lust en liefde, maar met onbezorgdheid voor de toekomst, zijne krachten wijden aan de belangen van den Staat, daar hij verzekerd is op zijnen ouden dag, of vroeger, zoo dan reeds zijne krachten door diensttoewijding zijn bezweken, het leger te kunnen verlaten op eene voor den Staat en voor hem eervolle wijze. Want al zijn de pensioenen niet zoo hoog opgevoerd, of er behoort eene aanzienlijke kennis van het behandelen der cijfers toe, om op S^t. Sylvester (51 December), bij het opmaken van de balans, *ik hou er één* tot uitkomst te erlangen, de gepensioneerde behoeft toch ook de hand niet uit te strekken om van een vrijgevig hart eene gift te bekomen, ter voorziening in zijn' onderhoud. Neen! daarvoor behoedt hem de wet, waarvan de inhoud kan teruggebracht worden tot den vorm: *in Nederland geen BELISARIUS meer.*

Maar het vestingstelsel, zooals dat nu is, Maastricht, Breda, Venlo, en de militaire wetgeving en voorschriften, bijv. het marsch-reglement ten tijde der stoombooten en spoorwegen, de linie-evolutiën, waaruit een ver nageslacht misschien zal trachten te betoogen, dat de oorlogen van het voormalige Fransche Keizerrijk eerst na 1815 zijn begonnen, omdat, als zij in dat jaar reeds geëindigd waren, men dan die evolutiën zeker niet meer gedrukt zoude hebben . . . die vestingen en die

voorschriften, bewijzen zij ook het bestaan van den geest van vooruitgang...? Naar onze overtuiging moet het antwoord op die vraag luiden: niet het bestaan dier vestingen, noch dat der voorschriften, bewijst zulks, maar wel getuigt het opperen van die vraag voor het aanzijn van dien geest. Die vraag kan uit niets voortkomen, dan uit de bewustheid dat die vestingen en reglementen, volgens de algemeene opinie, niet meer voldoen aan de behoeften des tijds, of aan de tegenwoordige leer van oorlogvoeren. Wanneer men daarenboven opmerkt, hoezeer de herziening of geheele hervorming van vestingstelsel en reglementen van alle zijden wordt aanbevolen, hoezeer in vele, meest met oordeel en grondige kennis zamengestelde geschriften, de noodzakelijkheid eener hervorming betoogd wordt; wanneer men er op let dat het vestingstelsel meer en meer de aandacht begint te trekken onzer volksvertegenwoordigers, dan komt men tot het besluit, dat ook hier de geest van vooruitgang wel degelijk teekenen geeft van zijne werkzaamheid; dan komt men tot de overtuiging, dat die hervorming meer en meer begint waarschijnlijk te worden, ja, dat de tijd nadert waarop ook hier het verouderde zal moeten zwichten voor de kracht van onwankelbaar gevestigde nieuwere ideën, wier veldwinnen men beschouwen kan als het heffen van den bijl, dat voorafgaat aan het vellen van den boom.

Behalve dit zouden wij op die vraag nog kunnen antwoorden: Onze overdenkingen berusten op de bij den aanvang er van uitgedrukte meening, dat de invloed van den geest van vooruitgang op de voor-

werpen slechts hier en daar, en dan nog in het betrekkelijk min belangrijke is waar te nemen; en vestingen en reglementen houden wij voor hoogstbelangrijke stoffelijkheden. Wij zullen het wagen op enkele dier betrekkelijk min belangrijke voorwerpen, hier bedoeld, te wijzen. Wie onderneemt met ons den sprong, die ons van de hoogte der wetenschappen, stelsels en wetten, eensklaps doet neêrploffen in de diepte der slobkousen en souspieds?

De slobkousen, gevonnisd door de regtbank eener algemeene opinie, daalden reeds voor lang, doch niet zonder hunnen waardigen lijkzang, ten grave.

Ook over den souspied is het *percat* uitgesproken, en evenwel zijn zij tot onze verwondering nog niet allen verdwenen. Wij begrijpen niet waarom dat quasi-kleedingstuk voor den soldaat afgeschafft, voor den officier behouden gebleven is. Die gangbelemmerende slijkbewaarders, hebben voor iederen voetiaan (hij zij officier of soldaat) gelijk nadeel, zij vermoeijen nutteloos. Door tusschenkomst van den pantalon met den broekdraagband verbonden, vormen zij als het ware touwen zonder eind, die de borst beknellen, de schouder neêr-, de voeten opwaarts trekken, waardoor zij bij iedere schrede bijzondere krachtsinspanning, ter overwinning van hunnen invloed, vorderen. Dat de invloed der souspieds op eene spoediger vermoeidheid een belangrijken invloed heeft, kan men ontwaren door eene wandeling met slechts een der voeten door den souspied omgord. — Souspied! souspied! gij kunt de marschen der troepen vertragen, en den uitslag eens gevechts van u afhankelijk

maken; daarom haten wij u als BELLAMIJ het keurslijf, ja

Hij die tot mannelijke pracht,
Het eerst souspieds heeft uitgedacht,
Was wis een rimplig . . . leërverkooper op zwart zaad.

De rotting van den adjudant-onderofficier, de onschuldige stok, die zoolang zich-zelf en zoo dikwerf misschien zijnen ouden meester heeft staande gehouden, is eindelijk vervallen verklaard geworden van den militairen stand. Wij verheugen ons over dit vonnis. Hoezeer het goelijke voorwerp niemand aanstoot gaf, zijne pré- of absentie niets aan de waarde der troepen veranderde, toch verheugen wij ons in zijnen val, omdat de abrogatie van het kleine onze hoop voedsel geeft, dat zij weldra door de abrogatie van het grootere zal gevolgd worden. De geest des tijds, zijn invloed uitgeoefend hebbende op de

slobkousen, souspieds en stokken, zal zich verder eenen weg banen naar de vestingen en reglementen. Van het kleinere naar het grootere, dat geloof staat bij ons vast en geeft ons de overtuiging dat, zoo Maastricht een slobkous, Breda een souspied, Venlo een rotting ware, er van de wallen hier drie sterkten geen steen meer op den anderen staan zoude.

Wij zouden onze wandeling kunnen voortzetten, maar, zoo wij tot dus verre togtgenooten hadden, wie zal, zonder rusten, er behagen in vinden ons langer in dien lagen doolhof te volgen, of wie weder onmiddellijk de pas verlaten hoogte met ons willen bestijgen? De tijd tot rusten is gekomen *and now we pause, though not for want of matter, but 't is time.*

1 Januarij 1832.

JOSUA.

MILITAIRE GEZONDHEIDSLEER.

IETS OVER DE AARDAPPELEN.

Sedert de aardappelen als voedingsmiddel in Europa zijn ingevoerd, wordt er van dit belangrijk product door alle standen der maatschappij een zeer overvloedig gebruik gemaakt, en het is niet te miskennen dat dit voedsel, zoowel door zijne hoeveelheid als door zijne hoedanigheid een zeer belangrijken invloed op de fysieke ontwikkeling harer leden uitoefent.

Gezonde aardappelen verschaffen een gezond en krachtvol voedsel, en men bevoor-

dert hunne gemakkelijke verteerbaarheid door deze met eenige toespizzen van vet, boter, of dergelijke zelfstandigheden te nuttigen. Sedert vele jaren is dit gewas aan ziekten onderhevig, welke op zijne ontwikkeling en wasdom eenen zeer belangrijken invloed uitoefenen. Door deze ongesteldheden zijn zijne voedende bestanddeelen gedeeltelijk verloren gegaan, terwijl er zich andere schadelijke beginselen in hebben ontwikkeld, welke op de

gezondheid niet anders dan nadeelig kunnen inwerken. In de militaire huishouding wordt van dit voedsel een zeer overvloedig gebruik gemaakt. Bij gebreke van de noodige deugdelijkheid zullen zijne schadelijke bestanddeelen niet zonder invloed op de gezondheid blijven, en daar het eene erkende waarheid is, dat gebrek aan toereikend en deugdelijk voedsel dikwerf de bron van belangrijke volksziekten is geweest, zoo willen wij ter afwering van dien, trachten eenige kenteekenen aan de hand te geven, waardoor gezonde van zieke aardappelen worden onderkend, en hoe men ze moet behandelen om ze tot een behoorlijk voedsel toe te bereiden.

In de laatste zes jaren hebben de aardappelen bijzonder door ziekten geleden, zoo zelfs dat in sommige streken van ons Vaderland, van België, alsmede van Duitschland en Engeland van dit gewas de helft, zoo niet twee derden is verloren gegaan. Vroeger had men dit kwaad minder opgemerkt, doch men mag wel aannemen dat dit belangrijke voedings-product sedert het ongelukkige jaar 16 veel van zijne deugdelijkheid heeft verloren. Wat de redenen zijn waardoor dit gewas van lieverlede van zijne voedende eigenschappen heeft verloren, ligt buiten ons bestek hier te onderzoeken; het zij ons intusschen als in het voorbijgaan veroorloofd aan te stippen, dat het hoofdzakelijk moet gezocht worden in de weinige zorg welke men jaren lang aan dit belangrijke voedings-artikel heeft geschonken, zoo zelfs dat alle hygenische verordeningen, om dit product lang te kunnen bewaren, niet alleen werden uit het oog verloren, maar men zelfs deze veron-

achtzaamde, om het bij een volgend jaar weder vruchtbaar te doen zijn.

Wanneer een vroegrijpe aardappel in Julij den grond verlaat, bevat hij op honderd deelen, 80 deelen water, 8 deelen zetmeel en 7 deelen vezelstof. Vier weken later vindt men 70 deelen water, $12\frac{1}{3}$ zetmeel en $7\frac{1}{2}$ vezelstof. Dit scheikundig proces duurt aanhoudend voort, zoodat zich in de maanden November tot Januarij de grootste hoeveelheid zetmeel en vezelstof ontwikkelt, als wanneer de aardappel ook de meeste voedende bestanddeelen bevat, en tot verschillende einden het meest geschikt is. In de gewone huishouding hoort men vaak beweren, dat de aardappelen met het liggen beter worden; dit is zoo als de wetenschap ons aantoot waar, doch dan moet men op vele omstandigheden acht geven.

De aardappelen welke aan de epidemie zijn ontsnapt, zijn intusschen niet geheel en al door de ziekte verschoond gebleven; integendeel, zij hebben veel van hunne voedende bestanddeelen verloren en zijn over het algemeen waterachtiger. Bij deze onevenredigheid hunner bestanddeelen vloeit van zelve voort, dat zij niet meer zoo voedend zijn als vroeger, en dus in evenredigheid met meer voedende zelfstandigheden moeten genuttigd worden. De aardappelen bevatten intusschen geene schadelijke beginsels, maar wel het loof en de wortel. Aardappelen welke niet rijp zijn, bevatten weinig of geene voedende zelfstandigheden, en zijn dus als voedings-artikel ongeschikt; zij welke overigens bij een gezond gewas groen van kleur zijn, moet men niet gebruiken. Deze groene

kleur bevat een scherp en bitter beginsel in zich, hetwelk niet zelden vergiftigings-toevallen van eenen vrij ernstigen aard heeft te weeg gebracht. De beste aardappelen zijn die welke op drooge en zandige gronden zijn geteeld, welke niet bijzonder groot van stuk zijn, welke eene gladde en dunne schil bezitten, welke tamelijk vast aanvoelen, waarvan men de schil met den vinger niet gemakkelijk kan afwrijven, welke de meeste specifieke zwaarte bezitten, welke den minsten tijd behoeven om gaar te koken, en gaar gekookt zijnde een meelachtig aanzien hebben. De schil deelt soms in dezelfde eigenschappen als het loof en de wortel; van daar dat men de aardappelen goed moet schillen, zonder noodeloos te veel van den knol weg te snijden; ook is het om de evengenoemde reden noodzakelijk er de diepten of putten uit te halen, zoodat zij goed en schoon kunnen gekookt worden. Aardappelen welke aangestoken zijn, moeten uitgeschoten, althans van hunne verstorvene deelen ontdaan worden, daarna in schoon regenwater worden gezet en eenige malen behoorlijk worden afgewasschen, eensdeels om ze van het aanhangend vuil te zuiveren, anderdeels om ze gelegenheid te geven, dat van de tegenwoordige aardappelen die schadelijke deelen in het water worden opgelost welke hen anders goed doen smaken. Aardappelen moeten met spoed gekookt worden, zoodat men vrij algemeen kan aannemen, dat zulks het best geschiedt door eerst het water met het daarin opgeloste zout behoorlijk aan den kook te brengen, eer men de aardappelen daarin werpt, om hen verder te prepareren (toe te berei-

den). Daar de aardappelen van de tegenwoordige en vroegere cultuur na het uitbreken der epidemie, meer water en minder voedende bestanddeelen bevatten, zoo moet men trachten zulks door de bereiding eenigzins te vergoeden, hetgeen door de zoo evengenoemde bewerking geschiedt.

Wanneer men aardappelen eenigen tijd moet bewaren, is het vooral noodig ze op eene drooge, schoone en luchtige plaats te bergen, en ze vooral niet ruw behandelen. Het gooijen, smijten en vertrappen van aardappelen moeten vooral worden voorgekomen; de plant is in waarheid te teër om eene dergelijke ruwe handelwijze ongeschonden te kunnen verdragen, en de ondervinding leert het dan ook, dat deze gekneusde plekken het eerst bederven. Daar men de aardappelen voor den winter bewaart, zoo moet men vooral zorgen, dat zij door de vorst niet bevangen worden of bevrozen. Een bevrozen aardappel is een allernaangenaamst voedsel, behalve dat hij door zijne min voedende zelfstandigheden hierop weinig aanspraak heeft. Gelukkig dat wij door den smaak dit gebrek al spoedig ontdekken, want het hapert niet aan voorbeelden, dat bevrozere aardappelen belangrijke ongesteldheden aan maag en ingewanden hebben veroorzaakt.

Wat of de reden der thans nog voortheerschende aardappelen-epidemie zij, is ons onbekend; wij meenen intusschen dat men door het volgende in acht te nemen, de aardappelcultuur merkkelijk zoude kunnen verbeteren, en met deze op te geven wenschten wij dit artikel te sluiten.

Zoo als wij in den beginne reeds aanmerkten, is de aardappelcultuur in de laatste jaren zeer veronachtzaamd, en heeft men alleen op den slenter van aardappelen te poten en aardappelen te rooijen acht gegeven.

Wil men met eenigen grond op een goed gewas hopen, dan moet men in de keus van de aardappelen waarvan men den aanstaanden oogst verwacht, zeer omzigtig zijn. Heele, gave en van een goed soort zijnde aardappelen moet men daartoe bezigen, en niet, zooals dikwerf gedaan wordt, halve of gedeelten van aardappelen. De jonge aardappelplant vindt alleen de behoorlijke kiemkracht in eenen geheelen aardappel, en niet in een gedeelte; door den aardappel te verdeelen, verdeelt men zijne kiemkracht en uit het gedeelte eens aardappels kan zich geene goede struik ontwikkelen.

Men zorgte voor een goed soort. Voor als nog neemt men in de lente, van de overgeblevene, op den grond liggende, dikwerf half bedorvene aardappelen om te poten, en al worden ook de zaai-aardappelen van andere plaatsen aangevoerd, zoo verkrijgt men toch veelal geene andere, dan zoodanige bedorvene, geleden hebbende aardappelen. Dit tweede kwaad moet met kracht worden tegengegaan. Ten derde begaat men eene groote fout door de groeiende aardappelen van hun groen loof te beroven, om het den dieren tot voeder te doen verstrekken. Tot de behoorlijke ontwikkeling van den aardappel wordt het loof gevorderd, en de aardappel kan dan ook eerst gezegd worden rijp te zijn, wanneer het loof van zelve afsterft. Door het af te snijden, wordt de ontwikkeling van den

aardappel tegengegaan en de knol tot het bederf voorbeschikt. Het aardappelloof heeft voor zich geene voedende bestanddeelen; ja zelfs de koeijen en geiten welke het tot voeder verstrekt, worden er droog van en houden op melk te geven; doch tot het behoorlijk doen rijpen van den aardappel is het van veel nut.

Om de aardappelziekte zooveel mogelijk tegen te gaan, moet men bij den oogst zorgvuldig op het volgende letten.

Nimmer moeten de aardappelen vroeger uit den grond gedaan worden, dan wanneer het loof genoegzaam verdord en afgestorven is, dewijl slechts de vrucht hare volle rijpheid verkregen heeft, wanneer dit afsterven van het loof en den steng heeft plaats gehad.

De aardappelen eenmaal gerooid zijnde, moeten op eene daartoe geschikte drooge en luchtige plaats ter genoegzame uitwaseming en drooging uitgespreid worden. Veelal heeft men de gewoonte om de aardappelen onmiddellijk na de rooijing, in den kelder te bergen, om ze daar tot een' zeker bestemden tijd te bewaren, doch wat kan men van in dompige, niet gelucht of gezuiverde kelders, geperst liggende aardappelen verwachten, die noch behoorlijk uitwasemen, noch droogen kunnen, waardoor eerst de inwendige, steeds voortgaande ontwikkeling van het zetmeel gestoord wordt? wat anders, dan dat de aardappelen zelve ziek worden en de kiem tot ziekte op het volgende geslacht overplanten.

De kelders welke tot berging van de aardappelen worden gebezigd, moeten vooraf zorgvuldig worden gereinigd, uitgewasschen, uitgeoend of geschropt, be-

hoorlijk worden gelucht, en vooraf be- hoorlijk worden acht gegeven, dat geene onreinheden van verouderd slijk, of be- dorvene aardappelen er in achterwege blijven. Geschiedt zulks niet, dan ontwik- kelt zich in zoodanige kelders eene eigenaardige smetstof (*miasma*), hetwelk zich aan de versch ingebragte aardappelen mededeelt, en de daarin sluimerende kiem tot ziekte opwekt.

Volgens de meening der landhuishoud- kundigen, put de aanhoudende cultuur van aardappelen het land bijzonder uit; men wil zelfs reeds opgemerkt hebben, dat an- dere broodvruchten in rijkdom van meel aanmerkelijk afgenomen hebben, sedert de aardappelenbouw in zoo groote uitgebrei- heid als thans wordt gedreven; en is het

dan wel te verwonderen, dat zij ontaarden en ziek worden, wanneer men ten deze geene behoorlijke afwisseling in acht neemt! Om het ons dreigende gevaar af te weren, zoude het zeer doelmatig zijn, dat de land- eigenaars een gedeelte van hunne gronden afzonderden, om er aardappelen op te teelen uit zaad hetwelk van elders en waar de ziekte nog niet gewoed had, was getrok- ken; 2 à 3 jaren zouden er moeten ver- loopen eer men aardappelen geschikt tot spijs verkreeg, doch deze zouden dan te overheerlijker zijn en hunne vruchtbaarheid en rijkdom aan meel, aan de aardappe- len onzer jeugd herinneren, die op het gezigt alleen ons deden watertanden. Door proefnemingen heeft men zich van deze waarheid overtuigd.

IETS OVER DE PADDESTOELEN (CHAMPIGNONS).

Het eten van champignons behoort min- der te huis in onze streken, dan wel in Frankrijk, Rusland, en gedeeltelijk in Duitschland. Sedert eenige jaren is het verbruik van dit voedsel in ons land even- wel zeer toegenomen, en niettegenstaande dit schadelijk product vele ongelukken heeft veroorzaakt, blijft het niettemin een ge- liefkoosde schotel voor velen. De cham- pignon behoort tot eene van die zonderlinge gewassen, waarover nog altijd veel duisters verspreid ligt. Er bestaan vele soorten van, doch hare onderlinge verscheiden- heid is zoo groot, dat het moeilijk is

de kenmerken op te geven waaraan men die allen zoude kunnen onderscheiden. Over het algemeen hebben zij een vleesch, naar leder gelijkend voorkomen en maaksel. De meeste kennen wij, zich vertoonende als hoedjes, gedragen wordende door een steel. In grootte kunnen zij merkkelijk ver- schillen, zelden worden zij grooter dan een voet.

Men vindt de champignons het meest op vochtige, donkere of schaduwrijke plaatsen, waar dierlijke of plantaardige zelfstandigheden zich ontbinden, en waar die ontbinding onder den invloed van een

verhoogden warmtegraad geschiedt. Het is opmerkelijk dat zij alle kleuren, de groene uitgezonderd, vertoonen. Zij bezitten eene met urien overeenkomende reuk, en deze reuk waarschuwt ons reeds tegen hun gebruik. Niettegenstaande den bepaalden afkeer welke de dieren van de champignons hebben, en de walgelijke lucht welke wij immer er aan waarnemen, ziet men eenige volkeren, zooals de Franschen en Russen, er een ruim gebruik van maken, zonder daarom immer die noodlottige gevolgen te ondervinden welke wij zoo dikwerf bij ons betreuren. Wanneer men de berigten gelooven mag, zouden de Russen die champignonsoorten eten, welke bij ons als stellig vergiftigd bekend zijn. Zij eten ze evenwel niet voor ze eerst in azijn uit te weeken of met water te koken, daarna gieten zij den azijn of het water af, persen de paddestoelen tusschen linnendoeken uit en trachten ze door deze bewerking minder nadeelig te maken. Zij blijven niettemin een schadelijk en moeilijk verteerbaar voedsel, wat eene zinsverbijstering te weeg brengt, welke aan die van dronkenschap gelijkt. Men wil dat de Russische boeren de goede van de vergiftige wel kunnen onderscheiden; evenwel er zijn vele gevallen van vergiftiging ook bij hen bekend. Op onze weilanden komt eene soort voor (de *Agaricus campester*) die eetbaar zoude zijn. De eetbare van de niet-eetbare kunnen evenwel moeilijk worden onderkend; de gele paddestoel (*Agaricus auranticus*), de vliegende zwam (*Agaricus muscarius*) en de valsche gele paddestoel (*Agaricus pseudo-auranticus*), zijn drie soorten welke zeer aan

elkander zijn verwant, in voorkomen en uiterlijk aanzien veel overeenkomst met elkander hebben, en niet te min in werking hemelsbreed verschillen. De eerste is eetbaar en, zoo men wil, onschadelijk, de beide anderen bevatten een doodend vergift. De meest voorkomende vergiftigingen moeten aan de onderlinge vergissing dezer drie soorten worden toegeschreven. Ofschoon sommige het gebruik der champignons, zonder nadeelige gevolgen te ondervinden, ongestoord voortzetten, blijft niet te min het eten daarvan allergevaarlijkst, en wel omdat men voor alsnog geene afdoende kenteekenen kan opgeven, waardoor men de vergiftigde van de niet-vergiftigde zoude kunnen onderkennen. Ofschoon het beter ware nimmer champignons te eten, zoo moet men toch vooral diegene van het gebruik uitzonderen welke spoedig hunne kleur verliezen, of op de minste aanraking van gedaante veranderen, een weekachtig sap bevatten, of bij de betasting in een zwart vocht vervloeijen. Men heeft voorgesteld, om zich van de al of niet vergiftigde eigenschappen der champignons te overtuigen, ze met uijen te koken, en men wil dat, wanneer deze eene blaauwe kleur verkrijgen, de paddestoel stellig vergift bevat. Het koken der champignons vooraf met azijn, is dienstig om de vergiftigde eigenschappen te verminderen of geheel weg te nemen. Het onderste gedeelte der champignons moet men nimmer eten, daarin is veelal het nadeelige beginsel gezeteld.

Van het eigenlijke vergift der champignons weet men nog weinig; zijn natuur en wezen is ons ten eenemale onbekend,

en het is alleen uit de vergiftigingsverschijnselen, welke wij na het gebruik zien ontstaan, dat wij zijne aanwezigheid hebben leeren kennen. Het vergift der champignons veroorzaakt meestal eene in den dood eindigende ontsteking van maag en ingewanden. Soms brengt zij eene belangrijke verdooving van het zenuwstelsel te weeg, gepaard gaande met misselijkheid, braken, bevingen, verlammingen, krampen, razernij, zoo niet de dood door beroerte een droevig einde aan een kortstondig, maar hoogst smartelijk lijden maakt. Binnen 8, 10 tot 24 uren stellen zich doorgaande de eerste vergiftigingsverschijnselen in.

Daar wij het vergift der champignons niet kennen, zoo kennen wij nog minder het tegengift.

Bij pas ontstane vergiftigingen van champignons, bedient men zich met vrucht van verdunde wijnazijn, of eene oplossing van keukenzout in water, doch alleen met het oogmerk om het vergiftigde beginsel in deze vloeistoffen op te lossen, en het daarna zoo spoedig mogelijk uit het ligchaam te verwijderen. Deze verwijdering geschiedt veelal doelmatig door een braakmiddel, doch het is altijd wenschelijk dat dit door een deskundige worde toegediend. Verder vereischt elke champignonvergiftiging eene zorgvuldige geneeskundige behandeling, en zelfs deze lijdt niet zelden schipbreuk.

Daar er voor dit vergift geen tegengift bestaat, ware het te wenschen dat men, om der gevolgen wil, algemeen besloot dit bedriegelijk voedsel nimmer te eten,

en zijne bereiding uit alle mogelijke boeken te roijeren. De eenvoudige krijgsman maakt er over het algemeen bij ons te lande geen gebruik van; onder de officieren wordt dit meer waargenomen; doch gelukkig hebben wij door zijn gebruik niet zulke treffende verliezen te betreuren, als wij voor eenige weken nog zagen dat onze zuidelijke naburen getroffen hebben. Bij ons heeft men veelal de gewoonte om de champignons in azijn af te trekken en den azijn weg te doen; men doet wel daarmede; in de azijn is het doodende beginsel, zoo het aanwezig was, opgelost en, die het gebruikt, doodt zich stellig.

Ofschoon de met den dood eindigende gevallen van vergiftiging bij ons schaars zijn, zijn evenwel de in slepende maaggebreken overgaande vergiftigingen niet zeldzaam. Maar al zijn de eerstbedoelde gevallen bij ons schaars, zoo ontbreken zij daarom niet. Tijdens de Fransche overheersching had er bij een regiment infanterie, te Venlo in garnizoen, eene gelijktijdige vergiftiging van acht personen plaats; bloote vergissing was hier de oorzaak en de beste geneeskundige behandeling vermogt niets. Meerdere vergiftigingen van champignons bij het krijgsvolk of van hunne aanvoerders, zijn er in de medische annalen geboekt; wij wenschten dat zij ten deze niet verder werden verrijkt, en het best zoude men hiertoe kunnen geraken, wanneer men eenparig besloot om dit hoogstbedriegelijk en immer schadelijk voedsel, hetwelk toch geen voedsel is, voor altijd vaarwel te zeggen.

GEVECHT BIJ PAMANGKAT,

Op den 21sten November 1850.

Onze lezers zullen zich herinneren dat wij in N°. 1 van dezen jaargang een — ons uit Indië toegezonden — verhaal van dit gevecht mededeelden. In dit verhaal schijnen eenige onnaauwkeurigheden te zijn ingeslopen bij het vermelden van het voorvallene met de beide houwitsers, die onder den 1sten luitenant der artillerie KUSKI achter een defilé waren opgesteld en daar met zooveel hevigheid door de Chinezen werden aangevallen. — De kapitein der infanterie van het O. I. leger, J. C. J. SMITS, zendt ons dienaangaande met de laatste mail een zevental verklaringen, geteekend door den luitenant-kolonel LE BRON DE VEXELA, destijds kommandant der troepen op Borneo's oostkust, den kapitein der sappeurs VAN DEVENTER, gedurende het gevecht als 1ste luitenant der genie aan den chef der expeditie toegevoegd, de 1ste luitenant KUSKI en RIESZ der artillerie, de luitenant ter zee, 2de klasse, DE LAAT KANTER en eenige onderofficieren, en een gedecoreerd flanker, die bij het gevecht tegenwoordig waren. Plaatsgebrek verhindert ons deze verklaringen in extenso op te nemen, maar onpartijdigheid en waarheidsliefde gebieden ons daaruit de volgende verbeterde lezing zamen te stellen.

Toen de beide houwitsers onder het voorwaartsrukken eindelijk achter het defilé waren opgesteld, werden zij plotseling door de Chinezen met de grootste onstuimigheid

aangevallen; de 1ste luitenant KUSKI geraakte gewond; de 2de luitenant VAN WINSHELM, kommandant der bedekking, sneuvelde; de koelies gingen met de munitie op de vlugt; eenige kanonniers werden bij hunne stukken afgemaakt en de overigen namen met de bedekkingstroepen in wanorde de wijk. Het geschut was nu geheel door de onzen verlaten. De kommandant der 1ste kolonne, kapitein BADE, gelaste toen den 1sten luitenant J. H. DONLEBEN met een peloton der 1ste kompagnie van het 13de bataillon vooruit te gaan; maar door zijne flankers verlaten, moest deze officier almede wijken. — Nu rukte de kapitein J. C. J. SMITS met eenige flankers van zijne kompagnie (de 1ste van het 13de bataillon), die hij om zich verzamelde en waarbij zich de 2de luitenant J. VON KRIESFELDT bevond, voorwaarts, verdreef den vijand van het geschut en hield hier stand. De luitenant VON KRIESFELDT ging met de flankers en tirailleur, en bijna te gelijker tijd kwamen de matrozen, aangevoerd door den luitenant ter zee, 2de klasse, 's GRAAUWEN aldaar aan. De luitenant ter zee, 2de klasse, DE LAAT KANTER kreeg van kapitein SMITS bevel de houwitsers terug te brengen en de luitenant 's GRAAUWEN versterkte de tirailleur-linie.

De kapitein SMITS hield zich in deze stelling eerst alleen en daarna met andere troepen, waaronder ook die van den lui-

tenant PFEIFFER genoemd worden, *bijkans een uur onder een allerhevigst vuur staande* en bekwam toen den last langzaam en geregeld terug te trekken, zoo als ook geschiedde.

De kapitein SMITS was zelf het eerst bij de stukken geweest, met den sergeant SCHUURMAN en de flankeurs TUIN, ROOT en BLOMMERS.

De Redactie.

AAN DE REDACTIE VAN DEN MILITAIRE-SPECTATOR.

(INGEZONDEN.)

In N°. 5 van uw geacht Tijdschrift voor de maand November 1851, is eene vergelijking gegeven tusschen de bevorderingen welke in de verschillende wapens zijn geschied. Wellicht kunnen, voor zooveel het wapen der genie

betreft, ten deze eenige opmerkingen van toepassing zijn, zooals uit het volgende blijkt.

De zamenstelling en ancienneteits-lijst van het korps Ingenieurs, mineurs en sappeurs na-gaande, dan ontwaart men:

Aanstelling tot			Benoeming tot genie-officier.	
1 Kolonel	1849	— 1	1808	
7 Luitenant-Kolonels	1842	— 1	1808 (heeft sedert 1850 den rang van Kolonel).	
	1843	— 1	1814	
	1847	— 1	1814	
	1850	— 4	N ^o . 1 van 1816; N ^o s. 2, 3 en 4 van 1814.	
5 Majoors	1847	— 1	1815	
	1849	— 3	1816	
	1851	— 1	1818	
36 Kapiteins	1829	— 1	1814	
	1831	— 1	1818	
	1832	— 5	N ^o s. 1 en 2 van 1818; N ^o s. 3, 4 en 5 van 1819,	
	1835	— 1	1819	
	1836	— 2	1820	
	1837	— 2	1821	
	1838	— 2	1822	
	1842	— 8	N. 1 en 2 v. 1822; N. 3 v. 1823; de overigen v. 1825.	
	1843	— 2	N ^o . 1 van 1825; N ^o . van 1826.	
	1845	— 1	1827	
	1847	— 1	1827	
1848	— 1	1828		
1850	— 6	N ^o . 1, 2 en 3 van 1828; de overigen van 1830.		
1851	— 3	1830.		

Aanstelling tot				Benoeming tot genie-officier.	
42 Luitenants (8 vacaturen)	1830	—	2		
	1831	—	1		
	1832	—	1		
	1833	—	1		
	1834	—	2		
	1835	—	3		
	1836	—	6		
	1837	—	5		
	1838	—	1		
	1839	—	5		
	1840	—	3		
	1841	—	3		
	1842	—	1		
	1843	—	4		
	1844	—	1		
	1845	—	1		
	1847	—	2		

30 zijn 1ste Luitenants.

Deze opgave vergelijkende met die der artillerie, zoo komt men tot een overzicht tusschen de verschillende rangen van beide wapens, aldus:

RANGEN.	WAPEN.	Jaartal van benoeming van den		Aanmerkingen.
		oudsten.	jongsten.	
Kolonel.	Artillerie.	1840	1849	<p>^a De Kolonel der Genie, die in hetzelfde jaar als die der Artillerie is aangesteld, is zes jaar ouder officier dan deze.</p>
Kolonel.	Genie.	1849	1849 ^a	
Lt.-Kolonel.	Artillerie.	1842	1844	<p>^b De oudste Luitenant-Kolonel der Genie, te gelijk met die der Artillerie benoemd, is vier jaar ouder officier dan deze; terwijl de jongste Luitenant-Kolonel der Genie, zes jaar later dan die der Artillerie tot dien rang benoemd, van hetzelfde jaar officier is.</p>
Lt.-Kolonel.	Genie.	1842 ^b	1850	
Majoor.	Artillerie.	1841	1848	<p>^c De oudste Majoor der Genie is zes jaar later tot dien rang benoemd dan die der Artillerie, ofschoon slechts een jaar later dan deze officier geworden; terwijl de jongste Majoor der Genie, drie jaar later tot dien rang dan die der Artillerie benoemd, ook drie jaar later dan deze, officier is geworden.</p>
Majoor.	Genie.	1847 ^c	1851	
Kapitein.	Artillerie.	1830	1851	<p>^d De oudste Kapitein der Genie is een jaar vroeger in dien rang benoemd dan die der Artillerie, doch is mede een jaar vroeger officier geworden, terwijl de jongste Kapitein der Genie drie jaar later officier is geworden dan die der Artillerie.</p>
Kapitein.	Genie.	1829 ^d	1851	
Luitenant.	Artillerie.	1827	1848	
Luitenant.	Genie.	1830	1847	

Uit dit overzicht volgt nu wel, dat het wapen der Artillerie, wat de bevorderingen tot kapitein en luitenant betreffen, met betrekking tot dat der Genie, ten achteren is, doch ook dat de Artillerie-Officieren in hoogere rangen met veel meer voordeel gediend hebben dan die der Genie.

Verder zij aangemerkt, dat in vorenstaande lijsten, een kolonel der Genie als luitenant-kolonel is berekend, als zijnde, zoo als men verneemt, slechts in het genot van het traktement van dien rang; dat een luitenant-kolonel, al-

hoewel behoorende bij de Kon. Mil. Akademie, wel stellig in de formatie van het wapen is begrepen, en dat wijders de aan het hoofd staande kapitein, hoewel gepasseerd zijnde, niet buiten rekening is kunnen gelaten worden, omdat tot benoeming van hoofd-officier in een wapen 't welk veelal wordt aangemerkt als uit twee verschillende elementen te bestaan, de keuze tot dien rang, bij het eene of bij het andere dierzelve, wel zonder algemeene gevolgtrekking te beschouwen is.

M.

EENIGE BEMERRINGEN

OP HET STUK GETITELD:

EEN ERNSTIG WOORD OVER ONS VESTINGSTELSEL,

voorkomende in N°. 5 van den 6^{den} Jaargang van het Krijgs- en
Geschiedkundig Tijdschrift de Nieuwe Spectator (1).

(INGEZONDEN.)

Zeer vreemd hebben wij opgezien, bij het lezen van bovenbedoeld stuk, wat door de Redactie was geteekend. Wij willen gaarne erkennen, vroeger steeds de meeste achting voor

(1) Dit is reeds het tweede artikel (zie de correspondentie) wat wij over hetzelfde onderwerp ontvangen. Wij kunnen de meening niet onderdrukken dat de schr. zich evenmin voor een weinig verbolgenheid heeft weten te behoeden, als naar zijn oordeel de Redactie van den N. S., en wij hopen dat hij het ons niet eu-el zal duiden een paar regels in zijn opstel achterwege te hebben gelaten die de waarde van zijn belooft niet vermeerderen, maar de discussie wel verbitteren konden.

Zonder partij te kiezen, gelooven wij geenszins dat de Redactie van den N. S. het korps ingenieurs heeft willen beleedigen; zij heeft zich vermoedelijk hier niet duidelijk genoeg uitgedrukt en werd elders verkeerd verstaan, maar wij twijfelen niet of de mededeeling van een tegenschrijven geteekend: *Een Ingenieur*, zal tot eene gewenschte vermelding en opheldering aanleiding geven

De Redactie.

die Redactie te hebben gekoesterd, maar hoe kan men die achting blijven behouden wanneer zij zich zoo verre te buiten gaat, om een korps officieren met scheldwoorden te begroeten, nadat zij vroeger zelve heeft gezegd (zie N. S. N°. 5 blz. 295 reg. 11 en volgende): *de officieren onzer Genie zijn bijna zonder uitzondering, alle mannen, waarvoor wij de hoogste achting gevoelen, alle mannen van kunde en verdiensten, maar ook, enz.* Wij vragen het der Redactie van dat Tijdschrift, welke overeenstemming bestaat er tusschen deze lofspraak en de regelen op blz. 302 (reg. 4 en volgende), waarin zij over den *noodlottigen* invloed van de officieren der genie spreekt en hen ronduit met den naam van *waanwijze knoeijers* bestempelt. — Wie zoude aan eene redactie, als die van den N. S. tot dus verre scheen te zijn, zulk

eene ongelijkmatigheid in denkbeelden en zulk eene verregaande onwillevendheid (om geen erger woord te bezigen) verwacht hebben? Dat zij in denkbeelden met vele ingenieurs verschilt moge zoo zijn, en geen enkel ingenieur zoude het voorzeker der Redactie van den N. S. ten kwade duiden, als zij hun hare betere inzichten deed kennen; maar die ingenieurs zouden ook met alle regt mogen vorderen, dat de mededeeling hun gewerd in behoorlijke uitdrukkingen en vormen. Wij gelooven dat het korps ingenieurs de achting zijner wapenbroeders even goed verdient, als alle andere officieren van het Nederlandsche leger; zij hebben dus ook het regt eene, ten minste, *fatsoenlijke* teregtwijzing te eischen van hen die met hen in denkwijze verschillen, en het is geenszins geoorloofd, zelfs niet aan eene Redactie van den N. S., hen, enkel wegens een dergelijk verschil, met scheldwoorden aan te randen.

In het bedoelde stuk komen verschillende punten voor die al zeer zonderling zijn en ons somwijlen zouden doen vragen: wat toch hebben de ingenieurs der Redactie van den N. S. gedaan, dat zij zich *zoo boos* op dat korps maakt. Wij zullen het stuk eens volgen: Er straalt voortdurend een kwade geest tegen de Ingenieurs in door; het is als had de Redactie van den N. S. zich hoofdzakelijk ten doel gesteld, de ingenieurs eens een' veeg uit de pan te geven; hoe jammer dat zij zich zoo door hare verbolgenheid heeft laten vervoeren!

De Redactie begint met de gelden te betreuren, die aanhoudend tot aanbouw en herstel van vestingen worden uitgegeven, zonder dat er tot dus verre eene enkele vesting wordt gesloopt of ontruimd en verlaten. Dit punt is op dit oogenblik nog moeilijk te beantwoorden; het comité van defensie is ingesteld geworden, tevens om het vraagstuk omtrent het doelmatige van het al dan niet sloopen van sommige vestingen op te lossen, en *wij* rekenen ons geenszins bevoegd, daaromtrent te beslissen; doch zouden gerust kunnen aanmerken, dat het comité van

defensie is zamengesteld uit mannen aan wie men geenszins eene uitgebreide militaire kennis kan ontzeggen. Wat door hen is besloten, berust voorzeker op goede gronden; maar welke ook de uitkomsten hunner werkzaamheden zijn geweest, zoo waren die toch geenszins verbindend voor den Minister van oorlog, en indien welligt het sloopen van sommige vestingen door het comité van defensie mogt zijn voorgesteld, dan kunnen er toch nog zeer gegronde redenen bestaan, die de uitvoering van het voorstel voor den oogenblik verhinderen en die misschien later zullen worden opgeheven; ook moet wel degelijk worden bedacht, dat het sloopen eener vesting geenszins zulk eene gemakkelijke zaak is en dat het bij de meeste vestingen groote sommen zoude vereischen. Het is gemakkelijk gezegd, dat de opbrengst der gronden en verdere afval als: oude steenen, puin en eenig hout en ijzerwerk, de kosten van afbraak zal vergoeden, maar bij meer dan eene vesting zou zulks geducht tegenvallen, en van waar zou men dan het daartoe benoedigde geld krijgen? of wilde de Redactie welligt eerst de vestingen sloopen en dan voor de overige benoedigde werken ter verdediging zorgen? — Wij vermeenen dat men eerst moet zorgen voor die werken welke voor eene krachtige verdediging onzer liniën van defensie noodig zijn; en beamen daarom ten volle, dat zulks eerst geschiedt; wij beschouwen het voordeeleriger onze liniën *in goeden staat van tegenover* te hebben, met eenige misschien overtollige vestingen, dan die liniën *niet in goeden staat* en zonder overtollige vestingen. Wij vragen der Redactie van den N. S. wat *zij* zoude verkiezen? — Door dit aan te voeren willen wij geenszins beweren, dat het eerstbedoelde het voornemen van den Minister van oorlog is, en dus daarop later het sloopen van een aantal vestingen zal volgen, maar hoogstnoodzakelijk is het voorzeker, dat onze liniën van defensie in eenen zoodanigen staat worden gebragt, dat zij ten volle gerangschikt kunnen worden onder de permanente vestingwerken.

Dat onnoodige vestingen *nadeelig* zijn, in plaats van *voordeelig*, behoeft volstrekt geen betoog; en daarom zien wij de noodzakelijkheid er niet van in, zoo veel woorden te verspillen, om iets te vertellen, dat iedereen weet. Het zal toch de bedoeling der Redactie niet geweest zijn, dat stuk te schrijven voor menschen zonder het geringste gezond verstand, waarvoor zij dit punt haarklein moest uiteenzetten; het kan buiten het leger enkel aan onze volksvertegenwoordigers zijn gericht en wie zal hun, op misschien enkele uitzonderingen na, een goed verstand en oordeel durven ontzeggen. Verder is het maar al te duidelijk, wat het eigentlijke doel der Redactie was; zij had zich zeker op den eenen of anderen ingenieur of op meerderen te wreken, die het niet met haar eens waren en van dáár de waarschijnlijke oorsprong van dat *fraaije* stuk, getiteld: *Een ernstig woord over ons vestingstelsel*, wat zij vrij wat beter had kunnen noemen: *Een woord tegen onze ingenieurs en hunnen (noodlottigen?) invloed*; want zij immers, wenschen niets liever dan vestingen te bouwen en doen steeds hun best om te bewijzen, dat tallooze vestingen en vestingwerken noodig zijn; niet omdat zij daarvan de overtuiging werkelijk bezitten, maar enkel om aan hunnen houwlust te voldoen (zie blz. 295). De Redactie kent de officieren der genie dan al eenen bijzonderen invloed toe; volgens haar wordt het comité van defensie door hen bezielend en oefenen zij hunnen invloed ook op het hooger krijgswind uit! (zie blz 297 reg. 42 en volgende). Voorwaar zeer eervol voor de overige leden van het comité; zij allen zouden zich geheel door éenen enkelen ingenieur laten medeslepen, en ook het hooger krijgswind zou zich door die zelfde Ingenieurs laten bepraten en verblinden! Waarlijk de Redactie van den N. S. doet de ingenieurs *te veel* eer aan. *En waar aan dat toe te schrijven?* zegt de Redactie! *omdat men aan het wapen der genie eigenschappen toekent die het niet bezit.*

Hier volgt eene lange redenering, waarvan de slotsom is: dat de officieren der genie wel

opgeleid zijn om, wanneer hun eene plaats (bijv. Apeldoorn) werd aangewezen om te bevestigen, die vesting te kunnen daarstellen, maar nimmer, om te kunnen zeggen, *waar* eene vesting zoude dienen te worden aangelegd; hunne *opleiding* leert hun wel eene vesting aanvallen of verdedigen en hare sterkte en weêrstandsvermogen beoordeelen, maar geenszins of de aanval van de eene vesting waarschijnlijker is dan die van de andere, enz., enz. (zie verder blz. 297 en 298 N. S.) In een woord, men zou de gansche redenering hebben kunnen vervangen door de verklaring: dat de officieren der genie niet het minste idée hebben van strategie en terreinleer, en dit dewijl hunne *opleiding* zulks niet medebrenkt. Volgens de Red. moest men om de plaats voor, of de strategische waarde van eene vesting te beoordeelen, den raad inwinnen van hen, wier *opleiding* eene grondige kennis der krijgsbeweging medebrenkt, gepaard aan eene grondige bekendheid met de beste aanwending der drie wapens. Nu vragen wij eens; wie zijn dan *die* mannen wier *opleiding* uitsluitend aan die vereischten voldoet, zoodat zij alleen daartoe in staat zijn? Aangenaam zoude het ons zijn zulks eens te mogen vernemen, maar zeker is het dat de Redactie van den N. S. zich zeer vergist, als zij denkt, dat de opleiding van de officieren der genie niet medebrenkt om ook tevens strategische en terreinkennis te bezitten; wij verwijzen haar daartoe naar den Gouverneur of Kommandant der Militaire Akademie. Het verwondert ons buitengemeen die Redactie zóó te zien dwalen. Wat toch, wij vragen het, is een ingenieur zonder strategische terreinkennis? Hoe zoude hij zelfs het tracé en de inrigting eener vesting kunnen bepalen, zonder die kennis? Wij houden ons overtuigd, dat deze vraag alléén der Redactie van den N. S. het zeer verkeerde harer bewering zal doen inzien. Die Redactie heeft zich geheel door hare verbolgenheid tegen de ingenieurs laten vervoeren; zij geeft ronduit te kennen (zie blz. 304) dat de ingenieurs geene de minste kennis hebben der drie andere wapens; maar wij vragen

het nogmaals: hoe kunnen zij dan het tracé en de inrigting eener vesting bepalen? (om van geen aantal andere werkzaamheden te spreken) dit toch behoort volgens die Redactie tot hunnen werkring. — Ten slotte moeten wij nog aanmerken, dat, welke ook de grieven der Redactie van den N. S. tegen het korps ingenieurs mogen zijn, zij zich echter voortaan door hare drift niet meer zoover behoort te laten vervoeren, dat zij eindigt met hare wapenbroeders, waarvoor zij

eerst erkent de hoogste achting te gevoelen, later voor *waanwijze knoeijers* uit te maken. Want door zich zoo weinig gelijk te blijven en zulke onbelesde taal te voeren, zoude de Redactie van dat tijdschrift welligt veel van de achting verliezen, welke men tot dus verre met regt voor haar mogt koesteren.

EEN INGENIEUR.

..... 19 Januarij 1852.

BOEK BESCHOUWINGEN.

DIE SCHLACHTEN VON 1848 UND 1849
nach den besten Quellen (Mittheilungen von
Augenzeugen, dienstlichen Berichten, etc.)
bearbeitet und herausgegeben von F. R. von
ROTHENBURG, Art. 1^r Lieutenant. Berlin
1850—51. Lief 1—8.

Daargelaten het regt waarop Sleeswijk en Holstein aanspraak maken, om zich ten aanzien van hunne administratieve belangen, geheel onafhankelijk van Denemarken te achten, zoo heeft deze twist toch eenen oorlog doen ontstaan, waarbij van weërszijden met zooveel beleid en dapperheid is gestreden, dat de studie der tactiek daardoor met een aantal voorbeelden is verrijkt geworden, die niet genoeg tot beoefening kunnen worden aanbevolen.

Door een Deensch officier is een vrij onpartijdig werkje te Kopenhagen uitgegeven; men zie daaromtrent, den *Militaire-Spectator* van Junij en Julij 1850. — Ook de Deensche luitenant-kolonel VON IANINGEN heeft in eene brochure eene niet onbelangrijke bijdrage geleverd over den Sleeswijk-Holsteinschen oorlog.

Wij gelooven echter, dat het bovenvermeld werk van den 4ten luitenant der artillerie a. d. VON ROTHENBURG hetwelk in afleveringen te Berlin wordt uitgegeven en waarvan de 8ste aflevering is afgedrukt (ontzet van Fredericia) eene zoo volledige beschrijving van dien oorlog mag genoemd worden, dat wij dit werk een' ieder' bij zijne studien in de tactiek durven aanbevelen.

Neemt men daarbij nog in aanmerking, dat de landstreek, waarin deze oorlog werd gevoerd, in vele opzigten met die van ons land kan vergeleken worden, dan zal men zich te gelijkertijd kunnen overtuigen van de verbazende kracht, welke een gering aantal troepen tegen eenen overmagtigen vijand kan ontwikkelen, wanneer

die troepen met beleid en moed, en iedere terreinafscheiding voet voor voet verdedigen.

Het werk van den luitenant VON ROTHENBURG, heeft daarenboven nog de groote verdienste, dat voor ieder afzonderlijk gevecht eene topographische kaart is vervaardigd, die, bij den waarheidlievenden geest welke in de verhalen doorstraalt, alles tot een zeer duidelijk geheel maakt.

Hoewel de kavallerie in den Sleeswijk-Holsteinschen oorlog eene lijdelijke rol speelt, treft men toch enkele voorbeelden aan, waaruit blijkt, dat alleen de onbruikbaarheid van het terrein oorzaak was, dat door dit wapen een minder werkdadig deel aan de gevechten konde genomen worden; terwijl daarentegen de infanterie en artillerie in dezen oorlog eene kracht ontwikkelden, die, wanneer men de verliezen der beide partijen nagaat, allermoorddadigst kan genoemd worden. De infanterie-officieren zullen, na het lezen van dit werk, de namen van den luitenant-kolonel VON ZASTROW, den majoor VON GERSDORF, den kapitein DELIUS van den generalen-staf, de kapitein VON WRANGEL (bijgenaamd de tamboer van Kölding) en VON SCHÖNING met meer anderen niet ligt uit het geheugen verliezen; en de artillerie-officier zal den batterij-kommandant VON DALITS, de luitenants CRISTIAANSE en TREESTRUP in de volharding en moed bewonderen, waarmede zij alle terreinhindernissen wisten te boven te komen en hunne vuurmonden in batterij bragten.

Het moedig gedrag van den Deenschen huzaren-luitenant KARTENSKIOLD zal een ieder met genoegen lezen.

Ook vele brave onderofficieren en dappere soldaten vinden in dit werk hunne namen en daden vermeld.

De infanterie-officier zal bij het lezen van Von **ROTHENBURG**'s werk overtuigd worden, welke vermoëniſſen en gevaren hem in den oorlog wachten, in eene landſtreek als Sleeswijk en Holſtein en het zuiden van Jutland, en tevens wat moed en edele zelfopoffering bij den soldaat kunnen uitwerken, wanneer hunne officieren daarvan het voorbeeld geven.

Voor den artillerie-officier bevat het werk eene aaneenſchakeling van voorbeelden, waarbij de uitwerking van dit wapen, bij de verbinding met infanterie, zoo doeltreffend is aangewend, en zulke gunſtige uitkomsten heeft opgeleverd, dat men zonder overdrijving zeggen kan, dat de artillerie in dezen oorlog eene degelijke oefenſchool vindt, hoe de verſchillende vuurmonden tot onderſteuning der infanterie in batterij moeten gebragt worden.

Het nut van het gebruik der kompagnieskolonnes wordt in dezen oorlog ten volle hevestigd, en het tirailleurgevecht der infanterie komt hierbij in zijne volle kracht te voorscijn; de jager-korpsen begrepen daarbij hunne beſtemming, en bragten elkander gevoelige verliezen toe; van alle terrein-voorwerpen werd door hen gebruik gemaakt, en dáár, waar het noodig was, werden veldverſchansingen tot hunne dekking opgeworpen.

Voor de beoefening in de taktiek is trouwens dit werk nog des te meer aan te prijzen, uit hoofde er slechts een betrekkelijk gering aantal troepen oorlog voerde en men in de bijzonderheden die kleine gevechten leert kennen, welke

bij groote veldslagen de beſliffing moeten voorbereiden.

BREDA,
Januarij 1852.

N. N.

Wij hopen weldra het een en ander uit dit werk aan onze lezers mede te deelen. Reeds sedert lang zijn wij in het bezit van eenige zeer goed vertaalde gevechten uit den Sleeswijk-Holſteinschen oorlog; wij hadden gehoopt het verhaal dier gevechten door berigten van de Deensche zijde aan te vullen, doch konnen daarin niet naar genoegen ſlagen. De geëerde inzender gelieve dit als verontſchuldiging wegens ons geſteekt stilzwijgen over zijnen arbeid aan te nemen, en wel te willen gelooven dat hij bij ons geenszins in het vergeetboek was geraakt.

De Redactie.

REKENBOEK VOOR DE LEERLINGEN
OP DE BATAILLONSCHOLEN, door
J. W. VAN HOPBERGEN en N. VAN WILLIS,
4te luitenant-adjutant der Infanterie, 2°
Druk; te Hoorn, bij de GEBR. VERMANDE.

Deze uitgave van de eerste, wat den inhoud betreft, op enkele kleine verbeteringen na, niet verſchillende, behoeft geene verdere aanbeveling.

De uitvoering laat, wat papier, letter en druk aangaat, niets te wenschen over, en men moet den ſchrijvers dank weten, van dit met de aanzienlijke prijsvermindering van $\frac{1}{3}$ der oorspronkelijke waarde te doen zamengaan.

B I J L A G E VII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEDE SERIE. — VIERDE DEEL. No. 7.

(Maand Januarij 1852.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot adj. van Z. M. in gewone dienst: de kapt. der 1ste kl. H. F. Kock, van het reg. gren. en jagers; bij den staf der inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. P. J. de Vassy, van het 4de reg. inf., thans gedetacheerd bij de koninkl. milit. akad., met bepaling dat hij bij voortdoring bij gemelde inrigting gedetacheerd zal blijven; bij het reg. gren. en jagers, tot 1sten luit.: de 2de luits. Jonkh. G. B. van Bronkhorst en L. G. K. Mansfeldt, beiden van het korps; bij het 1ste reg. inf., tot 1sten luit. kwartierm.: de 2de luit. kwartierm. P. van Harreveld, van het korps; bij het 2de reg. inf., tot kapt. der 1ste kl.: de kapt. der 2de kl. J. Piper, van het korps; bij het 3de reg. inf., tot kapt. der 2de kl.: de kapt. der 3de kl. P. Straadsheim, van het korps; tot bataillons adj., de 1ste luit. R. M. Francken, van het korps; bij het 7de reg. inf., tot bataillons adj., 1ste luit. J. D. de Rooij, van het korps; bij den staf der kav., tot ritm. van de 3de kl.: de 1ste luit. H. Sodenkamp, van den staf der kav., met bepaling dat hij in zijne tegenwoordige betrekking bij het depart. van Oorlog werkzaam zal blijven; bij het 1ste reg. drag., tot maj.: de ritm. der 1ste kl. A. J. Ziegeler, van het 3de reg. drag., tot adj.: de ritm. der 2de kl., M. van Attenhoven, van het reg.; tot ritm. der 1ste kl.: de ritm. der 2de kl. W. K. J. Bar. van Dedem en de ritm. der 2de kl. adj. M. van Attenhoven, beiden van het korps; tot ritm. der 3de kl.: de 1ste luits. J. A. van Ittersum, van het 3de reg. drag. J. A. van Grotenhuis, van het 4de reg. drag. en R. A. Jackson, van den staf der kav.; bij het 2de reg. drag., tot kol.: de luit. kol. B. van Merlen, kommand. van het reg.; tot luit. kol.: de maj. F. A. J. C. Bar. van Voorst tot Voorst, van het reg.; tot maj.: de ritm. der 1ste kl. W. C. Werner, van het 1ste reg. drag.; tot ritm. van de 3de kl.: de 1ste luit. der kaval. op non-activiteit F. M. Bar. van der Capellen, met bepaling dat hij in zijnen nieuwen rang bij opgemeld korps de actieve dienst zal hervatten; de

1ste luits. F. H. L. van Swieten en G. J. te Boekhorst, beiden van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. Instructeur H. H. Guerin, van het korps, zijnde hij uit de vervallen betrekking van instructeur, eervol ontslagen en de 2de luits. P. L. V. Desertine en F. A. G. L. Röver, beiden van het 1ste reg. drag.; bij het 3de reg. drag., tot maj.: de ritm. der 1ste kl. J. J. Hinlopen, van het 2de reg. drag.; tot ritm. der 1ste kl.: de ritm. der 2de kl. A. E. C. de Sturler de Frienisberg, van het korps; tot ritm. van de 3de kl.: de 1ste luit. Jonkh. J. C. F. de Mey, van het regem. zijnde hij nader, in verband met de jongste organisatie der kav., benoemd tot ritm. van de 2de kl.; tot ritm. van de 3de kl.: de 1ste luit. G. H. J. Fundter, van het reg. en E. P. Matthes, van het 2de reg. drag.; tot 1ste luits.: de 2de luits., H. del Campo genaamd Camp, J. D. N. A. Kooij en F. N. d'Hamecourt, allen van het reg.; bij het 4de reg. drag., tot maj.: de ritm. der 1ste kl. J. G. Wilbrennick, van het reg.; tot ritm. der 3de kl.: de 1ste luits. H. N. C. Bar. van Tuyl van Serooskerken, E. Musquetier, beiden van het reg. en W. L. Worbert Graaf van Wassenaar, van het 3de reg. drag.; tot 1ste luits.: de 2de luits. J. G. de Groot, J. T. van Barneveld, C. J. van Bassen Jongbloet en F. J. van Kempen, allen van het reg.; bij het korps jagers te paard, tot luit. kol.: de maj. A. A. König, kommand. van het korps, zijnde hij eervol ontheven van het bevel over het korps en in zijnen nieuwen rang overgeplaatst bij het 3de reg. drag.; tot kommand. van het korps: de maj. J. C. Fundter, van het 1ste reg. drag.; tot ritm. der 1ste kl.: de ritm. der 2de kl. J. J. H. Mascheck, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. T. Prins, van het korps; bij het batail. min. en sapp., tot 2den luit. adm. van kleeding en wapening: de serg. maj. D. Jongkees, schrijver der 2de kl. bij het Dep. van Oorlog; bij de koninkl. milit. akad., tot 1sten luit. administr. van kleeding en wapening: de 1ste luit. kwartierm. A. Trefers, van het 8ste reg. inf.; tot lector der 1ste kl. in de wis- en natuurk.: de heer J. Badon Ghijben, thans lector in de wiskunde bij die inrigting; tot lector der 1ste kl. in de taal en letterk.: de heer A. A. van Heusden, thans lector in de taal en letterk. bij die inrigting; tot lector der 2de kl. in de wis- en natuurk.:

de heer J. M. Obreen, thans leeraar der 1ste kl. in de wiskunde bij die inrigting; tot lector van de 2de kl. in de taal en letterk.: de heer J. J. de Hollander, thans lector in de Oostersche en andere talen bij gemelde inrigting, met bepaling dat hij inzonderheid belast is met het onderwijs in de oostersche talen en in de land- en volkenkunde der oost-indische gewesten; tot lector der 2de kl. in de taal en letterk.: de heer A. A. Deenik, thans leeraar der 1ste kl. in de talen bij die inrigting; tot leeraar der 1ste kl. in de taal en letterk.: de heer H. Weiffenbach, thans leeraar der 2de kl. in die vakken bij meergemelde akad.; zijnde bij voorsch. akad. gedet.: de 2de luit. Jonkh. F. A. Meijer, van het korps jagers te paard; tot militie-commissaris in de provincie Overijssel: de gepens. maj. der art. Jonkh. C. H. C. Flugl van Aspermont.

Verplaatsingen.

Bij den staf van het wapen der inf., de luit. L. Mulder, van het 5de reg. inf. thans gedet. bij de koninkl. milit. akad.; bij het 4de reg. inf., de 2de luit. C. J. J. Bijleveld, van het 2de reg. inf.; bij het 1ste reg. drag., de maj. W. C. Werner, en de ritm. der 3de kl. F. H. L. van Swieten, beiden van het 2de reg. drag.; bij het 2de reg. drag., de maj. J. J. Hinlopen, van het 3de reg. drag., en de ritm. der 3de kl. J. A. G. van Ittersum, van het 1ste reg. drag.; bij het 3de reg. drag., de 1ste luit. C. E. Fraser, van het 2de reg. drag.; de kapt. M. A. van Hasselt, plaatsel. adj. der 1ste kl., van Geertruidenberg naar Gorinchem; de kapt. P. ten Hout, plaatsel. adj. der 2de kl., van Woudrichem naar Geertruidenberg; bij het wapen der inf. van het Leger in O. I., de 2de luit. F. J. M. Westerbaan Schmidt, van het 1ste reg. inf.

Gepensionneerd.

De maj. W. J. Graaf van der Goltz, van het 3de reg. drag. onder toekenning van den rang van luit. kol., zonder bezwaar der schatkist, en vergunning tot het voord. dragen der activiteits-uniform van het korps waartoe hij het

laatst heeft behoord; de kapt. J. van Driel, van het 7de reg. inf., onder toekenning van den rang van maj., zonder bezwaar der schatkist; de 1ste luit. der kav. op het tractement van non-activiteit C. H. Playter, onder toekenning van den rang van ritm. zonder bezwaar der schatkist; de 1ste luit. P. D. Braggaar, van het 7de reg. inf.; de 1ste luit. Jonkhr. W. F. Leijssius, van het 4de reg. inf.; de 1ste luit. H. L. Ploem, van het 2de reg. vesting-art. en de 2de luit. F. H. van Hoogenhuyze, van het 2de reg. vesting-art.

Eervol ontslagen.

De 1ste luit. J. C. F. G. Corboz, laatstelijk behoord hebbende tot het reg. gren. en jag., doch thans bij het Leger voor memorie gevoerd wordende, en zulks onder toekenning van den rang van kapt., en vergunning om de activiteits-uniform van het korps waartoe hij heeft behoord voortdurend te blijven dragen.

MILITAIRE WILLEMSORDE EN EERVOLLE MELDINGEN OP DE LEGERORDE HIER TE LANDE EN IN OOST-INDIE.

Benoemd tot ridder der 4de klasse van de Militaire Willemsorde.

De 1ste luit. der inf. W. J. Heisterkamp; en te bepalen, dat eervol zullen worden vermeld, bij afzonderlijke dagorders in Indie en in Nederland: de fuseliers J. A. van der Giesen, G. J. van Rooij, G. de Leeuw, P. M. Flou en J. B. Monsieu, en zulks ter betooning van hunne gedragingen bij het dempen, in de maand Mei bevorens, van plaats gehad hebbende onlusten in de marga Boela Tenga (Palembang).

Tot Kommandeur van de Militaire Willemsorde.

De gepens. gener.-maj. titulair C. J. Riesz, ter zake van zijn bij de 2de expeditie tegen Palembang in 1821, en wel bepaaldelijk bij de vermeerstering van het versterkte eiland Gombora, gehouden gedrag.

CORRESPONDENTIE.

Wij hebben een artikel ontvangen, gerigt tegen den *Nieuwe-Spectator* en wel in het bijzonder tegen het opstel: *«Een ernstig woord over ons vestingstelsel»* voorkomende in N°. 3 van dat tijdschrift. Ofschoon wij het gevoelen van onzen onbekenden inzender niet in zijn geheel deelen, zouden wij evenwel aan zijnen arbeid eene plaats hebben ingeruimd, onder voorwaarde dat hij ons met zijnen naam bekend maakte, ware het niet dat hij, bij zijn plan van verdediging onzer zuidergrenzen, eene veronderstelling maakt die nimmer waarheid kan worden. Hij scheidt onze militie van het staande leger af en laat die twee bestanddeelen ieder afzonderlijk en op verschillende plaatsen werkzaam zijn. Dit strijdt zoodanig tegen de gronden onzer organisatie dat het geheele betoog ons daardoor ter plaatsing minder geschikt voorkomt.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA

VAN

1823 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(*Vervolg van N°. 6.*)

XV.

DE EXPEDITIONNAIRE AFDEELING.

Reeds op den 21sten Februarij 1825, terwijl het grootste gedeelte der Nederlandsch-Oost-Indische krijgsmagt op Celebes vertoefde en daar aanzienlijke verliezen geleden had, meende de Luitenant-Gouverneur-Generaal DE KOCK te moeten voorstellen die krijgsmagt uit Nederland, behalve door de gewone aanvullingstroepen, ook nog door een geheel georganiseerd bataillon infanterie van 800 man te versterken. Bij missive van den 29sten Maart 1825 werd dit voorstel door de Indische regering aan het Ministerie van Marine en Koloniën gedaan, maar men kon in Nederland daaraan zijne goedkeuring niet hechten, dewijl *het afzenden van een geheel georganiseerd*

bataillon te kostbaar werd geoordeeld. Men besloot niettemin het Oostindische leger met 800 man, boven de gewone aanvullingstroepen, te versterken. Deze beslissing werd aan de Indische regering bekend gemaakt in eenen brief, geschreven op den 6^{den} Mei 1826, en derhalve na dat men in Nederland volkomen was ingelicht over den aard en de uitbreiding der inmiddels op Java uitgebarsten onlusten. Die onlusten hadden — gelijk wij meermalen aanstipten — menigvuldige en dringende aanvragen om toezending van troepen ten gevolge, maar welke pogingen, zoowel door den Gouverneur-Generaal Baron VAN DER CAPELLEN, als door den Luitenant-Gouverneur-Generaal DE KOCK, ook werden in het werk gesteld tot vermeerdering der Oost-Indische strijdkrachten, zij meenden, op grond der bedenkingen daartegen

in Nederland bestaande, zich te moeten onthouden van andermaal op het zenden van geheel georganiseerde korpsen aan te dringen.

Toen evenwel de Kommissaris-Generaal DE BUS DE GHSIGNIES in den aanvang van 1826 het gezag in handen genomen en zich voldoende met den stand van zaken bekend gemaakt had, schreef deze — na reeds vroeger een voorloopig voorstel tot versterking der krijgsmagt gedaan te hebben — op den 27sten Maart 1826, dat de spoedige en gelijktijdige aankomst op Java van 250 man ruitery, 250 man artillerie en eene geheele afdeeling (regement) van 2000 man infanterie, behalve hetgeen er tot het voltallig houden van het Indische leger gevorderd werd, hem tot het herstel der rust hoognoodzakelijk voorkwam. Slechts daardoor zou men aan de krijgsverrigtingen de noodige kracht en zamenhang kunnen bijzetten om den opstand meester te worden. Ook dit voorstel werd in Nederland verworpen, en de Minister voor de Marine en Koloniën antwoorde nog op den 31sten Augustus 1826: *dat het uitzenden van geheel georganiseerde korpsen ondoentlijk was*. Blijkbaar werd hier uitsluitend op de kosten gedoeld, want van de omstandigheid dat eene afdeeling (regement) infanterie volgens de Grondwet niet in haar geheel naar Indië kon vertrekken, dewijl zij gedeeltelijk uit militie bestond, werd in den brief geene melding gemaakt. Intusschen waren er toch maatregelen genomen waardoor men hoopte het Indische leger, in weerwil zijner aanhoudende verliezen, niet alleen op de sterkte te houden welke thans daarvoor bepaald

was, maar ook die sterkte nog eenigermate te doen aangroeijen. De Koning had op den 5^{den} Augustus 1826 aan het Departement van oorlog bevolen de noodige beschikkingen te treffen tot het doen vertrekken naar Indië van 500 man per maand, en daarmede voort te gaan tot aan het einde van het jaar. Alsdan wilde men, op grond der onderwijl ontvangen berigten over den stand der zaken op Java, uitwijzen, of men den maatregel staken, voortzetten, of wel het getal der uit te zenden troepen verhoogen zou.

Die toevoer aan het Indische leger van 500 man per maand, moest dus gevonden worden door middel der gewone werving; maar het schijnt dat men daarbij op hinderpalen en tegenspoeden gestooten heeft, waarop aanvankelijk niet gerekend was; ten minste nog voor dat de rampen, die de onzen in Augustus 1826 op Java troffen, in Nederland bekend konden zijn, was men daar geheel van gevoelen veranderd en verscheen het Koninklijk Besluit van den 26sten October 1826. Bij dit besluit was bepaald dat er onmiddellijk zou worden overgegaan tot het zamenstellen eener expeditionnaire afdeeling (regement) infanterie, welke zoo mogelijk nog in de maand December naar Oost-Indië vertrekken en aldaar ten hoogste twee jaren blijven zou. De sterkte der afdeeling werd gesteld op drie bataillons, waarvan een flankeurs. Het flankeur-bataillon moest uit vijf en de beide overige bataillons ieder uit zes kompagnien bestaan. De sterkte eener kompagnie zou wezen 1 kapitein, 5 luitenants, 1 sergeant-majoor, 4 sergeanten, 1 fourier, 8 korporaals, 5 tam-

boers (hoornblazers bij de flankeurs) en 144 soldaten. Het was de begeerte des Konings dat ieder der zeventien afdeelingen (regementen) nationale infanterie, zoo mogelijk ook ieder eene voltallige compagnie, geheel uit vrijwilligers bestaande, zou leveren en dat de Kommissaris-Generaal van oorlog, deze beschikking in aanmerking nemende, aan Z. M. de noodige voordragten zou doen tot zamenstelling van den staf en het kader der afdeeling. Behalve de oprigting der expeditionnaire afdeeling, was in het besluit bevolen dat met de werving voor de koloniale dienst zou worden voortgegaan, maar dat het Departement van oorlog ontslagen was van de levering der aanvullingstroepen, welke nog zouden ontbreken aan het vroeger bepaalde getal van 500 man per maand tot aan het einde van het jaar.

Daar men er belang bij had het korps zoodra mogelijk voltallig te zien, zoo waren de voorwaarden, onder welke men in zijne gelederen kon plaats nemen, over het algemeen zeer gunstig. Een gezond ligchaam en een goed zedelijk gedrag, waren eischen die zelfs voor onderofficieren en soldaten op den voorgrond stonden; aan elk onderofficier en soldaat moest een geschenk van twee dukaten uitgereikt worden; gedurende de reis naar en het verblijf in Indië, zou de afdeeling bezoldigd en verpleegd worden gelijk voor de koloniale troepen was verordend; de plaatsen, die in de verschillende rangen openvielen, zouden uitsluitend uit personen bij het korps dienende worden aangevuld, en slechts de helft der tweede luitenants-plaatsen mogt aan verdienstelijke kadets en onderofficieren

van andere korpsen gegeven worden; ieder jaar, in Indië doorgebracht, zou voor twee dienstjaren rekenen; de officieren zouden, gedurende hun verblijf in die gewesten, aan de aldaar gebruikelijke korting voor het pensioenfonds onderworpen zijn, maar ook later hun pensioen in evenredigheid hunner bijdragen zien verhoogen; na het verstrijken der twee jaren, welke de afdeeling in Indië moest doorbrengen, zou het aan ieder persoon, daarbij dienende, vrij staan zijne loopbaan bij het Indische leger voort te zetten, of met den verkregen rang naar zijn korps in Nederland terug te keeren; zelfs de zoodanigen die zich, ter bevordering van hun welzijn, andere uitzigten geopend hadden dan in de krijgsmacht, zou gunstige gelegenheid verschaft worden hun verblijf in Oost-Indië te verlengen; eindelijk zou aan ieder die tot de afdeeling behoord had, even als aan de krijgsvrienden van het Indische leger, voor zooveel zij aan den oorlog hadden deelgenomen, na het dempen der onlusten een vereerend onderscheidingsteeken, voor hunne betoonde dapperheid en doorgestane vermoeienis, worden geschonken (1).

(1) Zie verder het besluit in het *Recueil militaire* van 1826. Dit besluit werd aan het Nederlandsche leger bekend gemaakt door eene aanschrijving van Z. K. H. Prins FREDERIK der Nederlanden, Kommissaris-Generaal van oorlog, gedagteekend 27 October 1826. Hetgeen die aanschrijving bevatte, kwam echter niet in allen deele overeen met den inhoud van het eigenlijke besluit, wat eerst later en na de oprigting van het korps algemeen bekend werd. Zoo sprak het besluit slechts van twee jaren dienst waarvoor ieder jaar, in Indië doorgebracht, zou gelden, terwijl de aanschrijving nog bovendien de toerekening van den veldtogt beloofde en derhalve gelegenheid opende in een jaar drie jaren dienst te verwerven. Het besluit stelde vast dat de helft der openvallende

Een der belangrijkste artikelen van het besluit was het 15de, dat aldus luidde: «De expeditionnaire afdeeling op Java aangekomen zijnde, zal in geene binnenposten bij kleine detachementen mogen worden verspreid; zijnde het almede onze intentie, dat dezelve, na behoorlijke rust te hebben genoten, bij voorkeur in haar geheel, tot het bestrijden der muitelingen worde aangevoerd.» De Minister voor de Marine en Koloniën drong bijzonder op de naleving van dit bevel aan, en hechtte er zelfs eene beteekenis aan, die Indische militairen er nimmer aan zouden gegeven hebben; hij schreef op den 12^{den} December 1826 aan de Indische regering: «Het spreekt van zelve dat de schepen — waarmede de expeditie wordt overgebracht — niet te gelijktijd in Indië zullen aankomen, daar het intusschen Zr. Ms. stellige begeerte is dat het bepaalde bij art. 15 van het besluit van 26 October l.l. stip-

tweede luitenantsplaatsen kon gegeven worden aan verdienstelijke kadets en onderofficieren, van andere korpsen herkomstig, doch hiervan zweeg de aanschrijving geheel; zij meldde slechts dat de openvallende plaatsen moesten aangevuld worden door officieren bij de afdeeling dienende, zoodat velen hieruit reeds hadden opgemaakt dat ook alle tweede luitenantsplaatsen, die openvielen, niet dan aan kadets en onderofficieren van het korps zouden geschonken worden. Daar nu het koninklijk besluit, het eigenlijk geldige stuk, minder gunstige voorwaarden behelsde dan die welke men meende verworven te hebben, zoo ontstonden hieruit vele klagen en bezwaren, die aanleiding gaven dat men de expeditionnaire afdeeling dikwerf ten onregte van overdrevene eischen en ontevredenheid beschuldigde. De bijgewoone veldtogten zijn evenwel steeds aan het personeel der expeditionnaire afdeeling als dienstjaren toegerekend geworden, en het regt op die toerekening is thans in de wet, regelende de pensioenen der landmagt, erkend.

telijk worde achtervolgd, zoo verzoek ik Uwe Excellentie op nieuw, te willen zorgen dat bij aankomst van kleine gedeelten der expeditie, deze niet worden verspreid, maar integendeel *dat de komst der overige troepen worde afgewacht*, opdat zooveel mogelijk deze afdeeling *in haar geheel* tot bestrijding der muitelingen worde aangevoerd.» Hieruit was niets anders op te maken, dan dat de drie bataillons der afdeeling steeds op hetzelfde punt moesten strijden, en de Kommissaris-Generaal du Bus de GUISIGNIES meende dan ook te moeten waken dat het alzoo geschiedde. Uit deze opvatting ontstonden, gelijk wij later zien zullen, een aantal moeilijkheden en verwickelingen.

Op den 28sten October 1826 nam de Koning een tweede besluit, waarin bepaald werd dat de Kommissaris-Generaal van oorlog onmiddellijk moest overgaan tot de zamenstelling van twee vrijwillige detachementen, het eene ruitery en het andere artillerie, die insgelijks naar Indië zouden vertrekken. Ieder dier detachementen moest 150 hoofden sterk wezen, de onderofficieren en korporaals daaronder begrepen, en de officieren moesten eveneens gekozen worden uit de zoodanigen, welke zich daartoe vrijwillig zouden aanbieden, doch mogten van geen hooger rang dan ritmeester of kapitein wezen.

De voorwaarden, aangeboden aan hen die deel wilden uitmaken van deze detachementen, waren dezelfde als die welke het besluit van den 26sten aan de expeditionnaire afdeeling toekende.

Reeds in den aanvang van December kon men tot het organiseren van al deze

troepen overgaan. De staf der afdeeling infanterie, met het flanker-bataillon, werd zamengesteld te Gend; het 1ste bataillon te Haarlem; het 2de bataillon te 's Gravenhage, en de ruitery, benevens de artillerie, te Delft. In het laatst dier maand werd alles ingescheept. De staf der infanterie begaf zich met het flanker-bataillon te Vlissingen aan boord van het linie-schip *de Zeeuw*; vier kompagniën van het 1ste bataillon werden aan het Nieuwe Diep opgenomen door het linie-schip *de Wassenaar*; drie kompagniën van het 2de bataillon, met eene kompagnie van het 1ste, gingen insgelijks aan het Nieuwe Diep op het linie-schip *de Waterloo*; de overige kompagniën infanterie, de ruitery en de artillerie, vonden plaats op gehuurde transportschepen.

Er was bevel gegeven zee te kiezen zoodra het weder dit zou veroorloven, en toen op den 12^{den} Januarij 1827 zich de oostewind verhief, werden de ankers geligt en de zeilen geheschen.

Nog op den avond van dienzelfden dag evenwel liep de wind weder naar het westen en groeide aan tot eenen storm die vier dagen duurde. *De Wassenaar* strandde bij Egmond op de Hollandsche kust en verging geheel, nadat de bemanning en de ingeschepte troepen gered waren. Een veertigtal matrozen en soldaten kwamen bij dit onheil niettemin om het leven. *De Waterloo* verloor zijne drie masten en dobberde in dien ontredderden staat vijf weken lang in de Noordzee rond, tot hij eindelijk te Sheernes werd binnengesleept, om zich van zijne schade te herstellen; *de Zeeuw* en de transportschepen hadden

wel met den storm moeten kampen, maar zij konden hunne reis vervolgen en bragten de eerste troepen, die van de expeditie op het oorlogstooneel verschenen, in Mei te Java aan. Die gedeelten echter welke zich op *de Waterloo* en *de Wassenaar* bevonden, konden hunne bestemming niet voor de maand September bereiken.

Zoodra men op Java kennis bekwam van den inhoud der Koninklijke besluiten van 26 en 28 October 1826, werden er terstond maatregelen genomen tot de goede ontvangst der troepen. De Kommissaris-Generaal had gewenscht ze op één punt te verzamelen, ten einde naar zijn begrip zooveel te meer in den geest van 's Konings bevelen te blijven en tevens des te grooteren indruk op den inlander te maken; maar er waren omstandigheden die den Generaal de Kock verhinderden aan dien wensch gevolg te geven. Welk punt men namelijk tot die vereeniging had willen uitkiezen, steeds zou het noodzakelijk geweest zijn daar kazernes, officiers-woningen, hospitalen, magazijnen, stallen en wat er verder tot een volledig en goed ingerigt kampement behoort, geheel nieuw te doen oprigten, dewijl dit nergens op zulk een groote schaal bestond. Dit zou eene menigte van werklieden en eene menigte van bouwstoffen gevorderd hebben, en deze kon men, vooral in zoo weinig tijd als er beschikbaar was, niet op hetzelfde punt vereenigen, zonder de bevolking buitengemeen te drukken en de uitgaven aanzienlijk te verhoogen. Daar nu 1000 Europeanen in het oog van den Javaan reeds eene ontzagverwekkende magt was,

geloofde de Generaal DE KOCK dat men een even grooten indruk zou maken wanneer de expeditie aanvankelijk op drie verschillende punten werd verdeeld, terwijl men op die wijze eene belangrijke besparing van uitgaven verkrijgen en den landbouw nergens belemmeren zou. Dien ten gevolge werd er besloten dat de troepen der expeditie zich voorloopig te Samarang, te Salatiga en te Boejoelalie zouden neder slaan.

Te Samarang was de groote kazerne ter huisvesting van 1000 à 1100 man in gereedheid gebragt, en te Salatiga zoowel als te Boejoelalie, waren voor even sterke troepen-afdeelingen geheel nieuwe kampeementen gebouwd; bovendien was te Oenarang een nachtverblijf voor marcherende troepen daargesteld, wat 500 man kon bevatten. Op ieder dier plaatsen was verder alles voorbereid en verzameld, wat tot eene goede verpleging der bezetting dienen kon.

Nadat dit alles geregeld was, ging de Generaal DE KOCK over tot het doen bouwen of inrigten van kazernes te Magelang en te Djokjokarta, om ook daar de troepen der expeditie te kunnen huisvesten, wanneer de loop der krijgsverrigtingen hen in die plaatsen mogt brengen. Deze maatregel gaf al dadelijk aanleiding dat het verschil van gevoelen zich openbaarde, wat tusschen den Kommissaris-Generaal en den opperbevelhebber bestond over den uitleg aan het bewuste artikel 15 te geven. De Kommissaris-Generaal meende uit de handelingen van den Generaal DE KOCK te moeten opmaken, dat deze geenszins het voornemen had de geheele expeditionnaire afdeeling steeds vereenigd en op dezelfde

punten werkzaam te doen zijn, en hij achtte zich verplicht terstond zijne stem te verheffen tegen deze vermoedelijke en toekomstige overtreding van 's Konings bevelen. De opperbevelhebber beantwoordde het schrijven, waarin die aanstaande overtreding verondersteld werd, met eene breedvoerige uiteenzetting van het plan wat hij zich tot het vervolgen van den oorlog gevormd had, en met eene vrijmoedige verklaring van de wijze waarop hij geloofde artikel 15 te moeten verstaan. Het oorlogsplan zullen wij elders leeren kennen, maar het is hier de plaats des Generaals denkbeeld over het gebruiken der expeditionnaire afdeeling mede te deelen.

De opperbevelhebber verklaarde rondborstig, uit artikel 15 nimmer begrepen te hebben dat de expeditionnaire afdeeling niet anders dan op hetzelfde punt vereenigd tegen den vijand mogt worden aangevoerd. Hij zag in dit artikel slechts een waarborg voor de expeditionnaire afdeeling, dat zij niet in de garnizoenen zou worden verdeeld en van krijgsroem zou blijven verstoken, terwijl de meer geacclimateerde troepen van het Indische leger misschien het pleit op eene glansrijke wijze zouden beslissen. Hij kon niet gelooven dat de Koning bedoeld had, op zulk een grooten afstand van het tooneel der gebeurtenissen, te willen voorschrijven hoe de oorlog moest gevoerd worden, en hij meende derhalve dat de expeditionnaire afdeeling evengoed *in haar geheel* tot het bestrijden der opstandelingen werd gebezigd, wanneer de drie bataillons, waaruit zij bestond, ieder afzonderlijk op verschillende punten werkzaam waren. Door artikel 15 te begrijpen,

gelijk de Kommissaris-Generaal beweerde dat het begrepen moest worden, zou de Koning verordeningen hebben uitgevaardigd, die belemmerend voor de dienst en schadelijk voor de troepen waren. Wilde men immers de expeditie in haar geheel en op hetzelfde punt tegenover den vijand stellen, dan behoorde men ook te wachten tot alle schepen zouden aangekomen zijn, en het was alles behalve waarschijnlijk dat zij te gelijk zouden binnenvallen (1). Een onschatbaar tijdverlies en het verwaarloozen der schoonste kansen, kon daarvan het gevolg zijn. Had men eindelijk de verwacht wordende 5000 Europeanen op één punt vereenigd, dan kon men nog daarenboven verzekerd wezen dat zij nimmer eenigen vijand zouden hebben te bestrijden, want de opstandelingen zouden zich wel in acht nemen hen af te wachten en nog veel meer hen aan te vallen; ja, de Generaal beweerde — en met regt — dat de expeditionnaire afdeeling van Banjoemaas naar Madion zou kunnen marcheren, zonder een enkel gevecht te moeten leveren. Zij zou dus, vereenigd handelende, zonder eenig nut zware marschen moeten verrigten en weldra wegsmelten door vermoeijenis en door ontbering. Het meest nijpende gebrek toch zou zich spoedig doen gevoelen, dewijl het onmogelijk was 5000 Europeanen, die vereenigd door het vaak uitgeputte land trokken, bestendig van al het noodige te voorzien.

De Generaal stelde zich dus voor, tenzij stellige bevelen van den Kommissaris-Generaal het anders regelden, elk der drie bataillons van de expeditionnaire afdeeling, naar mate zij aankwamen en de vereischte rust zouden hebben genoten, door toevoeging van ruitery, artillerie, pionniers, trein enz., tot eene zelfstandige mobiele kolonne te vormen, en hen zóó, waar het noodig was, tegen den vijand aan te voeren.

De Kommissaris-Generaal scheen in deze ophelderingen en verklaringen te berusten, althans hij weerlegde ze niet en zond ook geene stellige bevelen om anders te handelen; maar weldra openbaarde het zich dat hij daarom nog geenszins tot het gevoelen van den Generaal de Kock was toegetreden.

Het linie-schip *de Zeeuw* kwam den 28sten Mei met den kolonel VERMERSCH, chef der expeditionnaire afdeeling, en het flanker-bataillon, aangevoerd door den luitenant-kolonel LEDEL, te Samarang aan. Deze troepen marcheerden naar Boejojelalie, waar zij het nieuwe, voor hen opgerigte kampement betrokken. Volgens het meergenoemde artikel 15 mogt de expeditie niet tegen den vijand aangevoerd worden, dan na vooraf «behoorlijk rust te hebben genoten.» Indien men hier door rust wilde verstaan het beschikken over tijd en gelegenheid, om zich te herstellen van doorgestane vermoeijenis, dan was het bevel gemakkelijk na te komen, want toen de troepen der expeditie in hunne kampementen aankwamen, was sedert hun vertrek uit Europa van hen bijna geene ligchaams-inspanning gevorderd, dan den marsch van Samarang derwaarts, en deze

(1) De Generaal de Kock schreef dit een en ander aan den Kommissaris-Generaal op den 9^{den} Mei 1827, wanneer men op Java nog geheel onbekend was met de rampen aan de *Wassenaar* en *Waterloo* overkomen.

hadden zij ondernomen, na gedurende maanden het voor hen rustige en gezonde scheepsleven geleid te hebben, en in dien tijd overvloedig gevoed te zijn geworden. Wilde men echter door «rust genieten» verstaan: «zich aan het klimaat gewennen,» dan werd de zaak hoogst moeilijk, ja onuitvoerbaar, dewijl daarmede zooveel tijds gemoeid zou wezen, dat het doel der expeditie, wat geen ander kon zijn dan het spoedig dempen der onlusten, er door gemist kon worden (1). Toen er dan ook op den 10^{den} Junij eene onderneming tegen DIEPO-NEGORO moest uitgevoerd worden, waarvan men belangrijke gevolgen verwachtte, rekende de Generaal DE KOCK zich al dadelijk verplicht het flanker-bataillon der expeditionnaire afdeeling, wat in de nabijheid was, daartoe te doen medewerken. Hij droeg evenwel zorg dat het geene al te zware marschen behoefde te verrigten, en versterkte het door eenige infanterie van MANGKOE-NEGORO, aan wie de zoo vermoeijende tirailleur- en voorposten-dienst werd opgedragen.

De aanleiding tot de bedoelde onderneming, was het navolgende. Men had berigt ontvangen dat DIEPO-NEGORO in per-

(1) De Heer PERSILLE zegt in zijne *Handleiding tot de leer om de gezondheid te behouden*: «De tijdruimte binnen welke de acclimatering afloopt, is, evenmin als de weg welke de natuur hiertoe zal inslaan, vooral te bepalen.»

«Menig Europeaan gewent zich reeds na verloop van een jaar zoo zeer aan het heete klimaat, dat het schijnt dat hij er te huis behoort. Bij anderen verlopen er soms 2 tot 3 jaren, enz.»

Men ziet dus dat de Generaal DE KOCK, wanneer rust genieten beduidde zich aan het klimaat gewennen, ten minste eenige maanden aan de expeditie had moeten schenken, en hoe was hem dit mogelijk?

soon zich aan het hoofd van 5000 man te Kembang ophield, vanwaar hij onze stelling te Djatianom bedreigde en de gemeenschap tusschen Djokjokarta en Soerakarta kon verstoren. Bovendien vreesde men dat hij zijn lang gekoesterd voornemen ten uitvoer brengen en een deel zijner magt in het Madionsche werpen zou, ten einde ons daar eenen opstand te verwekken, die het verdeelen onzer krijgsmagt ten gevolge moest hebben. Het was dus noodzakelijk hem te gaan aanvallen, te meer daar de resident van Djokjokarta onderhandelingen had geopend met twee zijner voornaamste aanhangers, die door eene nederlaag, aan het hoofd van den opstand toegebracht, zeer konden bevorderd worden. De Generaal DE KOCK was van gevoelen dat men de onlusten niet alleen moest trachten te dempen door het geweld der wapenen, maar vooral door Prinsen en andere personen van invloed, welke DIEPO-NEGORO gevolgd hadden, al lengskens van hem los te maken en aan onze zijde te brengen. Hij geloofde dat men, om dit doel te bereiken, aan die personen zooveel toegevendheid moest betoonen, als onze waardigheid maar eenigzins veroorloofde; en van dit beginsel uitgaande, had hij bevolen hen bij de onderhandelingen niet te beschouwen als schuldigen, maar wel als verdwaalden, die op een beter spoor moesten gebracht worden. Alles wat verder kon strekken tot verhaasting hunner ons welkome besluiten, meende hij te moeten aanwenden en uit dien hoofde wilde hij ook den aanval op Kembang met zooveel troepen mogelijk doen verrigten. Dit vertoon van magt

zou gunstig werken op de bevolking in het algemeen en op de Pangerangs SERANG en NOTTO-PRODJO (1), die men tot onderwerping hoopte te brengen, in het bijzonder. Verder zou hierdoor gelegenheid ontstaan DIEPO-NEGORO, bij zijnen terugtocht naar de wildernissen, van den Merapi te dringen.

Gelijk wij in het verhaal der krijgsverrigtingen zien zullen, beantwoordde deze onderneming door 's vijands spoedigen terugtocht in zóó verre niet aan hetgeen men zich daarmede in het belang der oorlogsvoering had voorgesteld, dat DIEPO-NEGORO, ofschoon naar het westen teruggedreven, de wildernissen van den Merapi wist te ontwijken en hem geen belangrijk nadeel werd toegebracht; het politieke doel daarentegen werd volkomen bereikt, want de beide Prinsen, die ons reeds zooveel nadeel hadden toegebracht en nog konden toebrengen, onderwierpen zich op den 21sten Junij, met vele Tommongs en een gevolg van 200 gewapenden, bij Pleret aan den kolonel Cocuhs. De Generaal DE KOCK had dus alle redenen tot tevredenheid over zijn genomen besluit, om op den 10^{den} zooveel troepen mogelijk in beweging te stellen, en ook het flanker-bataillon der expeditionnaire afdeeling naar Kembang te doen oprukken.

De Kommissaris-Generaal DU BUS DE

(1) De Prins van Serang is aan onze lezers overbekend uit zijne verrigtingen bij Demak in 1823. De Pangerang NOTTO-PRODJO was een half-broeder van Pangerang MANGKOE-DI-NINGRAT, die zich in December 1826 in Kadoe had onderworpen. Hij is dezelfde die in ons verhaal voorkomt onder den naam van PAPAT en de krijgsverrigtingen der brandalten zuiden van Klatten en Solo bestierde.

GHISIGNIES evenwel, had nauwelijks uit een voorloopig berigt vernomen dat het bedoelde bataillon tot die onderneming zou medewerken, of hij gaf, zonder het rapport van den uitslag af te wachten (1), daarover zijne afkeuring aan den Generaal DE KOCK te kennen, en kwam nogmaals terug op den uitleg, te geven aan artikel 15 van het Koninklijk Besluit van 26 October 1826. Hij schreef op den 16^{den} Junij onder anderen aan den opperbevelhebber: «Hoezeer ik verre zij van mij eenige aanmerking omtrent de militaire bewegingen zelve te veroorlooven, zoo kan ik nogtans niet nalaten Uwe Excellentie als mijn gevoelen te doen kennen, dat Hare handelingen in deze mij wederom zijn voorgekomen in strijd te staan met, of ten minste af te wijken van de stellige bevelen, en het kennelijk doel des Konings, om de geheele nieuwe afdeeling zooveel mogelijk in massa te doen ageren, en althans de groote en belangrijke krijgsverrigtingen niet te beginnen voor dat de geheele versterking aan den vijand kunne worden tegengesteld. Het vergaan van Zijner Majesteits schip *Wassenaar* zal voorzeker eenig oponthoud aan den overvoer van de op dien bodem ingescheepte manschappen toebrengen, en het zoude uit dien hoofde ongeraden kunnen zijn, om ook nog de aankomst van dat gedeelte der bewuste afdeeling af te wachten; dan vermits Zijner Majesteits schip *Waterloo* naar alle gissing eerstdaags hier kan zijn, zoo had binnen korten tijd althans het grootste gedeelte

(1) Wat eerst den 16^{den} Junij naar Batavia verzonden werd.

der geheele expeditie bij elkander gebragt en van die meerdere magt kunnen gebruik gemaakt worden, om de aangevangen krijgsoperatiën met kracht en met meer zekerheid door te zetten.» — Door zóó te handelen, beweerde de Kommissaris-Generaal, zou men zich gelijk blijven, dewijl men vroeger had staande gehouden dat de gelijktijdige aankomst van een groot aantal troepen noodzakelijk was om de opstandelingen eensklaps met eene genoegzame magt aan te vallen en meer beduidende operatiën te kunnen beproeven. «Wij hebben — zoo vervolgde hij — in den voorleden jare gezien hoe listig de vijand ons steeds tot eenen algemeenen aanval heeft weten uit te lokken, en hoe duur ons het heen-, weder- en terugtrekken der kolonnes, bij mangel van eene genoegzame magt om de operatiën te ondersteunen en voort te zetten, is te staan gekomen, en het was alzoo mijns erachtens voorzigtiger geweest, zich van onze zijde nog eenigen tijd zooveel mogelijk op het defensive te houden, en het oogenblik af te wachten waarop de voorgenomen bewegingen, met een geheel te velde zijnd' leger, op alle punten konden worden aangevangen.»

Met die «voorgenomen bewegingen» bedoelde de Kommissaris-Generaal de krijgsverrigtingen voor het goede seizoen van 1827 beraamd, waarmede, volgens het voorloopig bericht van den Generaal de Kock, de onderneming tegen Kembang reeds eenigermate in verband stond; maar die onderneming strekte daarom nog in geenen deele tot opening van den veldtogt, en dit had de Kommissaris-Generaal kunnen weten wanneer hij het rapport van den uitslag

afgewacht en oplettend gelezen had. Hij bleef dus niet alleen bij zijne vroeger geopenbaarde zienswijze over de toepassing van het meergenoemde artikel 15, maar in weerwil zijner verzekering zich geene aanmerkingen te zullen veroorlooven op de militaire bewegingen zelve, zoo liet hij slechts de wijze van uitvoering (de taktische waarde) dier bewegingen onaangeraand, om hunne gepastheid en noodzakelijkheid (de strategische waarde) zeer voorbarig en zeer gestreng te gispnen. Hij voegde er zelfs bij: «ik kan mij bezwaarlijk voorstellen hoe immer Uwe Excellentie, bij eenen mislukten uitslag van de aangevangen operatiën, zich zal kunnen verantwoorden wegens eenen maatregel, die niet, gelijk reeds hierboven gezegd is, dan met terzijdestelling van 's Konings-wil en bevelen heeft kunnen plaats vinden.»

De Generaal de Kock, die intusschen zijn rapport over den afloop der verrigtingen tegen Kembang verzonden had, beantwoordde den Kommissaris-Generaal op den 21sten Junij, met de gronden voor die verrigtingen nog breedvoeriger uiteen te zetten dan in zijn rapport geschied was. Hij meldde alles wat wij den lezer dien-aangaande reeds hebben medegedeeld, en voegde er nog bij, dat men niet uit het oog mogt verliezen hoe hij met allerlei soort van bondgenooten te velde stond, die door eene gerekte werkeloosheid ligt op de gedachte konden komen, dat de groote magt van DIEPO-NÉGORO ons beduchting veroorzaakte, en wij zonder meerdere versterking niet tot den aanval durfden overgaan, eene gedachte die in hare geboorte moest vernietigd worden,

dewijl zij aan onze zaak onbeschrijfelijk nadeelig kon worden. Hij merkte voorts aan dat de togt naar Kembang, gelijk alles wat tegen den vijand ondernomen werd, natuurlijkerwijze in verband stond met zijne plannen tot het voortzetten van den oorlog en met de bewegingen voor het goede seizoen van 1827 beraamd, maar dat hij niet beweerd had dat die bewegingen daardoor reeds waren aangevangen. Hij gaf evenwel niet toe dat men daarmede behoorde te wachten tot ook de overige troepen der expeditie zouden zijn aangekomen; hij achtte het onverantwoordelijk de goede kansen, welke zich onderwijl konden aanbieden, ongebruikt te laten voorbijgaan, en zodoende onze vijanden moed en onze bondgenooten mistrouwen in te boezemen; hij verwees den Kommissaris-Generaal naar zijne reeds vroeger geuite meening over de wijze waarop van de expeditionnaire afdeeling partij behoorde getrokken te worden. Hij schreef: «ik zal derhalve hier niet herhalen, waarom ik het voor onmogelijk en althaus hoogst ondoelmatig beschouw, de expeditionnaire afdeeling in massa tegen de muitelingen aan te voeren; mogt zulks de wezentlijke meening des Konings geweest zijn, dan vertrouw ik dat de argumenten, door mij in het midden gebracht, voldoende grondig zullen worden bevonden, om mij bij Zijne Majesteit te verschoonen van niet letterlijk nagekomen te zijn bevelen, welke ik en de officieren, met dezelve bekend, voor de dienst niet doelmatig beschouw, zoodanig zelfs, dat de kolonel VERMERSCH, die een officier is van groote ondervinding, mij na het afloopen der laatste expeditie, on-

gevraagd heeft verklaard, dat hij het als onvoordeelig beschouwde om in dezen oorlog groote massa's van Europeanen bij elkander te houden, vermits de vijand die altoos zoude trachten te vermijden, en zoodanige troepen niets dan vermoeijenissen zouden hebben te lijden, zonder veel deel aan de krijgs-operatiën te nemen; weshalve hij mij in bedenking heeft gegeven, om van de drie bataillons zes mobiele kolonnes te formeren; elk derzelve door een hoofd-officier te doen aanvoeren; bij die kolonnes eene divisie inlandsche troepen te voegen, en dusdanig in verband met onze overige mobiele kolonnes te doen handelen. Van de juistheid zijner aanmerking ben ik volkomen overtuigd, en zoo de expeditionnaire afdeeling meer in derzelve geheel op Java ware aangekomen en ik mogt hopen dat mijne voorstellen eenigen ingang bij Uwe Excellentie vonden, zoude ik voorzeker verzoeken om uit de kapiteins der expeditionnaire afdeeling drie hoofdofficieren te benoemen, en de drie bataillons in zes mobiele kolonnes, ieder door een hoofd-officier aangevoerd, te verdeelen.» De Generaal eindigde zijnen brief met deze woorden: «Na Uwe Excellentie nader ontvouwd te hebben de gronden op welke ik, bij het doen der laatste expeditie tegen DIEPO-NEGORO, heb gehandeld, hoop ik dat zij zich meer met deze handelingen zal kunnen vereenigen; mogt het tot mijne grievende smart anders zijn, zoo gelieve Uwe Excellentie steeds verzekerd te blijven dat ik, Haar eerbiedigende als 's Konings vertegenwoordiger, altoos volkomen bereid ben om stiptelijk te achtervolgen de bevelen welke het Uwe Excellentie beha-

gen zal mij toe te zenden; ik zal zulks altoos met tevredenheid doen, want ik gehoorzaam liever dan dat ik-zelf gebied; maar geene bevelen van Uwe Excellentie krijgende, zal ik moeten voortgaan ter mijner verantwoording naar mijn beste weten te handelen; want hetgeen nu in het Padjangsche gebeurd is, kan eerlang in Kadoe geschieden, en alsdan troepen te hebben en die residentie niet ter hulp te snellen, zou ik niet van mij kunnen verkrijgen, noch ter mijner verantwoording durven nemen (1).»

Het was er verre af dat deze ophelderingen en verklaringen den Kommissaris-Generaal bevredigd hadden. Het plan, wat de Generaal DE KOCK tot het vervolgen van den oorlog gevormd had, bestond, gelijk wij later zien zullen, daarin, dat hij het terrein, wat den opstand besloeg, van lieverlede in omvang wilde doen vermin-

(1) Deze brief bewees ten volle hoezeer men van den Generaal DE KOCK kon zeggen: *Suaviter in modo, fortiter in re.* Hij bleef bij zijne meening, dewijl hij overtuigd was dat zij op goede gronden rustte, maar hij sprak tot den Kommissaris-Generaal, trots het ongerijmde zijner beweringen, met dien eerbied, welke hem als vertegenwoordiger des Konings toekwam. In het concept van des Generaals brief, wat wij onder de oogen hebben, lezen wij in antwoord op de vraag van den Kommissaris-Generaal: hoe de opperbevelhebber zich zou kunnen verantwoorden, indien de onderneming niet gelukt was, het navolgende: «dan zoude ik mij onderworpen hebben aan de genade des Konings, of aan de beoordeeling van bevoegde regters, verzekerd dat deze bevonden zouden hebben dat ik na de zuivere gronden der krijgskunst gehandeld had.» De met cursief gedrukte woorden, die vermoedelijk in eene regtmatige opwelling van des Generaals gevoel van eigenwaarde hun ontstaan vonden, had hij niettemin later weder doorgelield, en om den Kommissaris-Generaal niet te kwetsen, vervangen door: *vermits ik alleen het welzijn van Hoogstdezelfs dienst heb bedoeld.*

deren, door een aantal mobiele kolonnes met omzigtigheid en concentrisch te doen vooruitgaan, en den grond, eenmaal door ons gewonnen, bezet te houden door kleine sterkten op de belangrijkste punten op te werpen. Daar de Generaal nu eveneens eenige kolonnes van verschillende omgelegene punten tegen de 5000 opstandelingen, welke te Kembang stonden, had doen oprukken en hij aan den luitenant-kolonel LE BRON DE VEXELA bevolen had, na den afloop eene benting te Poeloe-Watoo te bouwen, zoo beweerde de Kommissaris-Generaal dat hij hieruit met alle regt had op te maken, dat de opperbevelhebber thans met een gedeelte der krijgsmagt, waarover men eerlang zou kunnen beschikken, datgene wilde verrigten, wat de ondervinding geleerd had dat niet dan met een groot aantal troepen kon gedaan worden. Hij hield vol «dat er van onze zijde niet moest geageerd worden dan om zooveel noodig het gewonnen terrein te behouden, en tot eene generale beweging over te gaan wanneer onze geheele krijgsmagt in al hare sterkte zou vereenigd zijn.» Hij wilde den Generaal echter niet binden door stellige bevelen, maar zou aan den Minister voor de Marine en Koloniën kennisgeven van het tusschen hen bestaande verschil van gevoelen, en daartoe de gevoerde briefwisseling en des opperbevelhebbers plannen tot het vervolgen en ten einde brengen van den oorlog, naar Nederland zenden. Intusschen liet hij den Generaal vrij in zijne handelingen, maar gaf hem kennis dat hij zich — ingeval de expeditionnaire afdeeling in zes kolonnes gesplitst werd — niet geregtigd achtte meer hoofdofficieren

bij die afdeeling aan te stellen dan de oorspronkelijke indeeling van het korps gebood.

Het lag in den aard der zaak dat er een geruimen tijd moest verlopen eer het antwoord van den Minister voor de Marine en Koloniën op Java bekend werd. Onderwijl voerde de Generaal DE KOCK, zonder evenwel de bataillons der expeditionnaire afdeeling te kunnen splitsen, den oorlog met afwisselende kansen naar zijne eigene inzigten; maar toen het lang verwachtte antwoord eindelijk verscheen, smaakte hij het genoegen daarin, wat de hoofdzaken betrof, zijne denkbeelden te zien huldigen. Uit den brief, welken de Minister voor de Marine en Koloniën op den 31sten October 1827 over deze aangelegenheden aan den Kommissaris-Generaal schreef, blijkt, dat de Koning goedgevonden had dienaangaande vooraf de gedachten van het Departement van Oorlog te vragen, en door mededeeling daarvan aan het Departement voor de Marine en Koloniën, den Minister tot het geven van een beslissend antwoord in staat te stellen. De Minister schreef dat het Departement van Oorlog in der tijd volstrekt geene stellige bepalingen had willen uitlokken over de wijze waarop de expeditionnaire afdeeling tegen den vijand moest worden aangevoerd, en dat het bevolene in artikel 15, terwijl het gelegenheid gaf den vijand met overmagt aan te vallen, slechts dienen moest om te verhinderen dat de expeditionnaire afdeeling in de garnizoenen verdeeld werd en van krijgsroem verstoken bleef. Z. K. H. de Kommissaris-Generaal van Oorlog, geloofde dan ook dat de bedenkingen van den Kommissaris-Generaal over Nederlandsch Indië, tegen

het dadelijk te velde brengen van het flanker-bataillon dier afdeeling, *niet zoo zeer* hun ontstaan zouden hebben gevonden in de meening *dat de expeditionnaire afdeeling in massa vereenigd op één punt tot den strijd zou moeten worden aangevoerd, als wel* in den wensch, om het voordeel, wat men zich van *een gelijktijdig gebruik der geheele versterking op onderscheidene welgekozen punten* beloofde, niet in de waagschaal te stellen, door al dadelijk en voor zij de noodige rust genoten hadden, met de eerstkomende troepen te velde te gaan. — Aangaande dit punt werd de Kommissaris-Generaal over Nederlandsch Indië dus op eene zeer beleefde wijze in het ongelijk gesteld.

Over den togt naar Kembang zelve achtte Z. K. H. de Kommissaris-Generaal van Oorlog het zeer moeilijk een oordeel te vellen, maar wanneer Hij enkel op den uitslag lette, dan geloofde Hij te mogen aannemen dat die uitslag ook met minder troepen ware te verkrijgen geweest, en men derhalve aan het flanker-bataillon zeer goed een vermoeijenden togt had kunnen besparen. — Zeker is het dat men op den 10^{den} Junij aan DIEPO-NEGORO niet veel nadeel in dooden en gewonden heeft toegebracht, maar men heeft hem verhinderd *ons* groot nadeel toe te brengen, door hem te beletten zich in Madion te werpen, en het is de vraag of die uitkomst met minder troepen zou verkregen zijn; bovendien is het alles behalve zeker dat de Pangerangs SERANG en NOTTO-PRODJO zich zonder dit vertoon van magt wel zoo spoedig zouden hebben onderworpen, en dat de verkregen uitslag derhalve zoo gering was als men

enkel uit het rapport der verrigtingen tegen Kembang genegen zou wezen op te maken.

Z. K. H. de Kommissaris-Generaal van Oorlog achtte het wijders ondoenlijk in Nederland bepaalde voorschriften te geven over het gebruik der troepen in Indië; echter vermeende Hij de aanmerking niet te moeten terughouden: «dat vermits de ondervinding genoegzaam aangetoond heeft, dat de vijand, door het aanhoudend heen- en wedertrekken, onze magt tracht af te matten en te verzwakken, den opperbevelhebber der troepen zoude kunnen worden aanbevolen, om dergelijke togten niet dan na rijp beraad, en met het meer dan waarschijnlijk eener goede en beslissende uitkomst, te ondernemen, waartoe, voor zooveel men zich een oordeel mag veroorlooven, vooral behoort, dat aan den eenen kant de vijand, door wél gecombineerde operatiën, in zoodanige positiën worde gedreven, waar hij een beslissend gevecht niet kan ontwijken; en dat aan den anderen kant, alle maatregelen, zoo van toevoer als anderszins, zoodanig worden beraamd, dat men niet genoodzaakt zij dadelijk terug te trekken, wanneer men den vijand niet aantreft of hij terugwijkt.» Met deze denkbeelden van Z. K. H. de Kommissaris-Generaal van Oorlog vereenigde de Minister voor de Marine en Koloniën zich geheel, en hij beval dien ten gevolge ten sterkste aan, de troepen zoo min mogelijk door het doen van marschen af te matten. Hij erkende dat die marschen soms onvermijdelijk konden zijn, maar dat het streven van den opperbevelhebber steeds moest wezen de noodzakelijkheid van die togten te doen vervallen.

Hij geloofde dat tot bereiking van dit belangrijke doel, politieke maatregelen onbetwistbaar hand aan hand moesten gaan met militaire, en het scheen hem toe «dat die vereenigde maatregelen gevoegelijk zouden kunnen bestaan in het langzaam voortrukken van onze gansche magt, over eene uitgebreide, doch samenhangende linie; het gelijktijdig organiseren van elk distrikt, dat men op die wijze achter den rug heeft, vooral door het benoemen van nieuwe regenten en hoofden in hetzelfde, en vestigen van eene versterkte positie in elk distrikt, tot bescherming van het alzoo daargestelde inlandsche bestuur.»

Wie ziet hier niet ten duidelijkste dat de Minister slechts uit wellevendheid den knoop niet doorhakte en den Generaal de Kock kort en goed in het gelijk stelde. Immers waren de maatregelen, en door Z. K. H. den Kommissaris-Generaal van Oorlog en door den Minister voor de Marine en Koloniën aangeprezen, juist die welke de Generaal sedert geruimen tijd in toepassing bragt, of gezegd had voortaan in toepassing te zullen brengen. Het Madionsche, het Demak-sche, Serang, Gowong, Ledok, het geheele zuiderdeel van Pekalongang, Banjoemaas, een goed deel van Kadoe enz. waren door hem onderworpen, georganiseerd en van sterkten voorzien. Steeds poogde hij den vijand in stellingen te drijven waar deze het gevecht meest aannemen, door van verschillende zijden troepen tegen hem te doen oprukken; maar niet altijd werden die pogingen met goeden uitslag bekroond, want al zou het mogelijk, ja gemakkelijk wezen tegenover eene Europeesche magt op Java zoodanige maat-

regelen te nemen «dat zij een beslissend gevecht niet kon ontwijken,» dan bleef dit nog hoogst moeilijk tegenover de benden van DIEPO-NEGORO, die voor ons oog vaak wegsmolten als sneeuw voor de zon, om zich elders weder als eene geduchte menigte te vertoonen. In het vorige jaar was des opperbevelhebbers *gansche magt over eene uitgebreide, maar samenhangende linie* rondom Dixo vereenigd geworden, en tegen dit brandpunt van den opstand *langzaam voortgerukt*, terwijl het inlandsch bestuur en de inlandsche strijdmiddelen achter de onzen op nieuw en ten onzen voordeele werden zamengesteld; wel had hij toen in de ten ondergebragte streken niet dadelijk sterkten doen opwerpen, maar de noodzakelijkheid daarvan, zoowel als van een nog langzamer vooruitgaan, was hem uit de gebeurtenissen van het vorige jaar ten klaarste gebleken, en hij-zelf was thans de eerste geweest welke die noodzakelijkheid had aangetoond.

Maar hij deed meer, want behalve deze middelen, welke ook in Nederland als de beste werden gekeurd, bragt hij er nog een in toepassing, waaraan men daar niet scheen te denken, en wat echter van het grootste belang en uitmuntende gevolgen was. Hij verzuimde namelijk geene gelegenheid om den aanhang van DIEPO-NEGORO te verminderen, door personen van rang en van invloed van hem afvallig te maken.

Het is overigens ligt te begrijpen dat, zoowel de Kommissaris-Generaal van Oorlog als de Minister voor de Marine en Koloniën, door den grooten afstand waarop zij zich van het oorlogstooneel bevonden, en door hunne mindere bekendheid met

den drang der omstandigheden, met de behoeften en met de hulpbronnen, dikwerf moesten veronderstellen dat de opperbevelhebber zijne troepen niet altijd na rijp beraad en met het meer dan waarschijnlijk eener goede uitkomst in beweging stelde. Hoe menigmaal toch hadden zij niet vernomen, dat de Generaal DE KOCK bijv. Djatianom had laten nemen en weder ont-ruimen, maar om zich daar te blijven vestigen, had men er zich ook moeten kunnen voeden, en in eene landstreek, waar de wegen en derhalve ook de middelen van vervoer nog in hunne kindscheid zijn, waar dien ten gevolge de meest dringende behoeften niet eens op den rug van lastdieren, maar wel op dien van soms onwillige koelie's moesten medegevoerd worden, was het spoediger gezegd dan gedaan «de maatregelen van toevoer, als anderszins, zoodanig te beramen, dat men niet genoodzaakt was dadelijk terug te trekken wanneer men den vijand niet aantrof, of hij terugweek.» En echter mogt de Generaal DE KOCK DIEPO-NEGORO niet rustig in Djatianom of elders in de nabijheid laten, dewijl hij van daar den weg tusschen Djokjokarta en Solo onveilig hield en zelfs het Madion-sche bedreigde; de opperbevelhebber moest deze vermoei-jende togten van zijne troepen eischen, tot de omstandigheden en zijne middelen hem zouden veroorlooven eene geheele reeks van bontings te bouwen, welke zich van Boejoelalie langs de hellingen van den Merapi over Djatianom, tot bij Djokjokarta uitstreckte. Slechts toen konden die punten geregeld bezet blijven, dewijl men toen geregeld van de eene benting naar de an-

dere in de geringe behoeften eener geringe magt kon voorzien.

Wanneer wij het uiteenloopende der meeningen van den Kommissaris-Generaal DU BUS DE GHISIGNIES en den Luitenant-Gouverneur-Generaal DE KOCK, over de strekking van artikel 15 van het Koninklijk besluit van 26 October 1826, met eenige breedvoerigheid behandelden, dan geschiedde dit om meer dan eene reden.

Vooreerst kan men uit de gevoerde briefwisseling reeds ontwaren, dat er tusschen die beide hooge personen inderdaad een aanmerkelijk verschil van gevoelen bestond over de wijze waarop de oorlog behoorde gevoerd te worden, een verschil van gevoelen, waarvan zij wederkeerig nog de uitgebreidheid niet schenen op te merken, maar wat zich in den vervolge in zoo hooge mate openbaarde, dat wij daarop andermaal zullen moeten terugkomen. De Kommissaris-Generaal was hoofdzakelijk tot het herstel der Indische finantiën naar Java gezonden, en de oorlog dwarsboomde dit herstel, gelijk van zelve spreekt, op eene schrikbarende wijze. Hij wenschte dus niets vuriger dan het einde van dien oorlog te zien, een wensch, die in ieder opzigt door den Generaal DE KOCK gedeeld werd, maar welke deze niet zoo spoedig kon bevredigen als gene, in het belang van den goeden uitslag zijner zending, begeerde. Het was om die reden dat de Kommissaris-Generaal steeds bij den Minister voor de Marine en Koloniën had aangehouden om «eene aanzienlijke versterking, die nagevoeg in éénen op Java kon aankomen,» dat hij steeds sprak van het «krachtig doorzetten der operatiën» en «het te ge-

lijkertijd in werking brengen van een groot aantal troepen;» hij wilde DIEPO-NEGORO zoo mogelijk met éénen slag verpletteren, doch men verplettert de vloeistof niet, die zich door iedere opening eenen weg weet te banen. Wel sprak ook hij van voorzigtigheid en van zich in acht te nemen voor overijling; schijnbaar was hij dus van het gevoelen des Generaals, wanneer deze beweerde dat de oorlog langzaam moest worden voortgezet; doch het bleek maar al te spoedig dat, als de opperbevelhebber door dit *langzaam* vele maanden verstond, de Kommissaris-Generaal daarmede welligt slechts even zooveel weken had bedoeld. Hij was evenwel in de nabijheid van het oorlogstooneel; hij kon zich overtuigen dat zijne eischen onredelijk, ja ongerijmd waren, maar hij verkeerde in den gewonen zielstoestand van iemand die vurig naar iets verlangt, wat door anderen vervuld moet worden en die maar al te zeer genegen is het doen en laten dier anderen onvoorwaardelijk af te keuren, alleen dewijl hij teleurstellingen ondervindt, die toch slechts in zijn ongeduld haren oorsprong vonden.

Het bestaande verschil van gevoelen heeft intusschen den gang der zaken inderdaad belemmerd, doch gelukkig niet zooveel als het geval zou geweest zijn wanneer de Generaal DE KOCK minder vastheid van karakter had bezeten en minder overtuigd ware geweest van de juistheid zijner inzichten.

Eene andere reden waarom wij niet beknoot mogten zijn bij het spreken over het verhandelde aangaande artikel 15 van het Koninklijk Besluit van den 26ten October

1826, is, dat daaruit ten duidelijkste blijkt hoe gevaarlijk het is in Nederland sterk bindende bepalingen uit te vaardigen over de zamenstelling en het gebruik der troepen in Indië, en hoe noodzakelijk het is dat hooge staatsambtenaren geene vreemdelingen in de kunst des oorlogs zijn. Het ware voldoende geweest indien artikel 15 eenvoudig bepaald had, dat de troepen der expeditionnaire afdeeling bij voorkeur deel moesten uitmaken van het mobiele leger te velde; alsdan had de Generaal DE KOCK met de bataillons dier afdeeling kunnen handelen gelijk hij deed met de bataillons van het Indische leger. Hij had ze naar welgevallen kunnen splitsen, en zou dit zeker gedaan hebben om ze te vereenigen met troepen die reeds lang in Indië verwijld hadden. Groot ware het voordeel geweest wat daaruit zou voortgesproten zijn, en dit niet alleen voor de krijgsvoering, maar ook voor het behoud der troepen. Thans werden wel is waar aan de bataillons der expeditionnaire afdeeling officieren toegevoegd, die met de taal, zeden en gebruiken, met den in acht te nemen leefregel en met de wijze van oorlogen op Java bekend waren; maar de raadgevingen dezer officieren konden niet dan zeer langzaam van de chefs, tot wie ze gerigt waren, tot in de laagste rangen afdalen; terwijl, door eene vermenging van expeditionnaire met koloniale troepen, ieder in zijnen rang, bij iedere gelegenheid en op bijna ieder uur, van zijne kameraden onderwijs had kunnen ontvangen. Op die wijze zou de ervaring der oudere aan de onbedrevenheid zijn te gemoet gekomen der jongere, die thans nagenoeg alles uit eigen

ondervinding leeren, en die leering vaak duur betalen moesten.

Waren nu, zoowel de Minister voor de Marine en de Koloniën, als de Kommissaris-Generaal over Nederlandsch Indië, minder onbekend geweest met krijgssaken en krijgsvoering, dan zou de eerste nimmer hebben geschreven dat men de komst der geheele afdeeling moest afwachten, alvorens haar te velde te brengen; en de tweede, die daaruit natuurlijkerwijze opmaakte dat het korps slechts in massa tegen den vijand mogt worden aangevoerd, zou niet aan dit begrip zijn blijven hangen, toen de Generaal DE KOCK hem er het onmogelijke van had aangetoond. Beiden eindelijk zouden zij, na de verklaring door Z. K. H. den Kommissaris-Generaal van Oorlog aan artikel 15 gegeven, alsdan den Generaal DE KOCK niet alleen vergund hebben zijn voorstel tot de verdeeling der bataillons uit te voeren, maar zij zouden er hem toe in staat gesteld hebben door de benoeming van drie hoofdofficieren in te willigen. De Minister evenwel bewaarde een volmaakt stilzwijgen over dit voorstel en de Kommissaris-Generaal bleef maar al te zeer kleven aan zijn geliefkoosd denkbeeld, om DIEPO-NEGORO met veel troepen en sterke benden in korten tijd te vernietigen, om des opperbevelhebbers wenschen te vervullen.

De wetenschap des oorlogs omvat veel en men kan niet vorderen dat iemand, die zich niet geheel aan het krijgsvleven gewijd heeft, haar in allen deele zal meester zijn; maar staatsambtenaren, die geroepen zijn het lot van geheele volkeren te regelen en te besturen, mogen daarmede niet geheel onbekend wezen. Zij behoeven niet te

weten *hoe* men eene vesting of een sterk punt verdedigt; zij behoeven niet te weten *hoe* men een bataillon, een eskadron of eene troepen-afdeeling, van welken naam dan ook, tegen den vijand aanvoert; zij kunnen zich aangaande dit een en ander veilig verlaten op de militaire bevelhebbers, die vroeg of laat met deze taak zullen belast worden. Maar zij behooren te weten dat de algemeene gang van den oorlog niet altijd en overal dezelfde is; zij behooren te weten op welke wijze de krijgsvordering zich schikt naar de gesteldheid van lucht en van bodem, naar de strijdwijze des vijands, naar zijne hulbronnen en naar die waarover wij vermogen te beschikken. Zij moeten weten wie onze tegenstanders zijn kunnen, ten einde in staat te wezen onze middelen en onze beschikkingen ter verdediging zoodanig voor te bereiden en te nemen, als de te voeren oorlog eischen zal. En is die oorlog eenmaal daar, dan behoeven zij niet te weten hoe men op het slagveld handelt, maar wel waar het slagveld zijn kan en hoe men de troepen op dit slagveld brengt. In een woord, zij behoeven geene tactici te wezen, maar zij moeten zooveel van de strategie verstaan als noodig is om in het land, wat zij besturen of helpen besturen, de ontworpen oorlogsplannen grondig te kunnen begrijpen en met zaakkennis tot hunnen goeden uitslag te kunnen medewerken.

En men zegge niet dat wij te veel eischen, want hetgeen wij willen ligt binnen de grenzen der mogelijkheid. Het zou ongerijmd zijn te vorderen dat ieder hooge staatsambtenaar tevens een geschikt leger-

hoofd moest wezen; maar even als zij met de algemeene eischen en belangen van handel en nijverheid innig bekend moeten zijn, zonder dat zij daarom nog in staat behoeven te wezen eenige nijverheids-onderneming of handels-operatie in al hare bijzonderheden te besturen, evenzoo moeten zij ook aangaande de algemeene eischen en belangen der oorlogsvordering voldoende zijn ingelicht, zonder dat men daarom van hen zal mogen begeeren dat zij zelve aan het hoofd van eenige krijgsvordering staan kunnen. De strategie is eene wetenschap, die geheel berust op gevolgtrekkingen uit feiten, die naauwlettend gadeslagen en juist gewaardeerd zijn; het is geenszins eene zoogenaamde stellige wetenschap, waartoe eene reeks van voorbereidende studiën onvermijdelijk is. Zij staat in dit opzigt gelijk met de staatshuishoudkunde, en de geheimen van deze zijn toch zonder nadere voorbereidingen voor niemand ontoegankelijk, die met gezonde hersenen eene beschaafde opvoeding mogt genieten.

Welnu, even als de regenten van een land bij magte zijn zich de staatshuishoudkunde eigen te maken, om onder hare voorlichting aan handel en nijverheid ieder beletsel uit den weg te kunnen ruimen; evenzoo zijn zij ook in staat zich met de strategie bekend te maken, ten einde, geholpen door deze wetenschap, de taak der bevelvoerende generaals te kunnen verligten. CLAUSEWITZ en JOMINI zijn in gelijke mate verstaanbaar voor den staatsman, als SAY en MACCULLOCH voor den militair.

A R C H I E F

VOOR

NEDERLANDSCHE KRIJGSGESCHIEDENIS.

*De navolgende stukken hebben wij te danken aan de welwillendheid van den Heer LEUPE,
1ste luitenant bij het korps mariniers, vroeger gedetacheerd aan het Instituut te Medemblick.
De Redactie.*

Edele Erentfeste Achtbare wijze voorsienige ende seer discrete Heeren!

Alsoo bijt versterven van Capt. HERMAN DUYS is comen te vaceren desselfs compagnie, staende op UEd. repartitie, soo ist dat wij op de nominatie derselver van UEd. seer gaerne sagen gebracht de persoon van Jo WILHELM SLOOT, brenger deses, die als Lieutenant nu eenen geruymen tijt van onse compagnie coronelle is geweest, ende sulcx capabell geworden door sijne langduyrige diensten dat den Lande van sijn persoon in dien qualiteyt goede diensten in alle voorvallende occasien zullen cunnen trecken; weshalve wij UEd. serieuselicken versoucken denselven met Uwer Ed. faueur ende de nominatie te willen gratificeren, ons sall daeraen grote obligatie geschieden, die wij jegens UEd. in alle occasien bereyt sullen sijn wederom met onse diensten te erkennen, blijve ondertusschen

Edele Erentfeste Achtbare wijze voorsienige ende seer discrete Heeren,
Uwer Ed. geaffectioneerden om dienst te doen

(Get.) J. WOLFFORT DE BREDERODE.

Datum Vyanden, den
27 Marty 1650.

(Opschrift.) Edele Erentfeste Achtbare wijze voorsienige seer discrete Heeren, die Heeren Burgemeesters ende Regeerders der stadt Medemblick.

Aen mijn E: Heeren de Heeren Burgemeesters en Vroetschappen der stede Medemblick!

Verthoont met behoerl. reverentie U:E: ten dienste ende onderdanighe Dienaer M^r. MARCELUS LUICX, wonende binnen deser stede, hoe dat tot sijn suppliant's kennisse medegecomen is dat bij U:E: tot resistentie van den vijant toegerust ende opgericht sal worden een compagnie soldaten te voet, ende dat den Capiteyn van deselve bij U:E: sal worden genomineert ende gestelt: ende alsoo hij suppliant is een out soldaet, die den krijch gevolgt ende den Lande gedient heeft voor jonghs-op, soo langhe hij mans-weer heeft connen doen ofte geweest heeft connen gebruicken, ende over sulcx in den krijchshandel wel ervaeren, besonder oock alsoo hij langhe geweest sijnde *Capt. d'armes d'exercitie*

van de wapenen, ende om een jongh soldaet wel te onderwijzen mede wel is verstaende, vermits deselve boven andere in den krijch moeten sijn geoeffent, ende daeromme als een goet Capt. ende leytsman sijne soldaeten weet voor te gaen ende te regeren. Soo keert den suppliant hem als nu tot U:E: seer dienstelijk versoeckende ende oitmoedelijk biddende U:E: believe, considereerende hetgene voorseid is, ende dat oock, sijn bedunckens, geen ervaeren soldaet dit versoeck als nu remonstreert, hem suppliant mit het voorschreven Capiteyns-ampt (daertoe bij U:E: genomineert ende aen den Prince van Orangien gerecommandeert sijnde), voor alle andere, te voorsien, op dat hij alsoo tot het effect van dien geraeckende, den Lande als een goet Capt. sijne getrouwe diensten mit een valiant gemoet mach bethonen, verhopende hem daerinne soo te quijten, dat sijne Pr. Exc. ende U:E: daeraen een goet henoegen sullen hebben.

1622.

Dit doende etc.

STUKKEN BETREFFENDE DE BELEGERING VAN
DEN BOSCH DOOR PRINS FREDERIK
HENDRIK, 1629.

Copie.

Edele Mogende Heeren!

Mijn devoir is wel geweest UEd. Mogende eerder te verwittigen 't gunt hier in de belegeringhe voor 's Hartogenbos passeert, dan also hier tot noch toe geen rencontre van den vijant soo van buyten als van binnen gevallen is, hebbe tot noch toe na wat nieuws gewacht. Men verneemt hier noch weynich van eenige vergade-

ringe van den vijant, hebbe tot een ofte tweemaal duysent man, seven ofte acht bij malcanderen gehad, dan door de onwillicheyd en verloop van de soldaten bennen gescheyden ende weder in guarnisoen geleyt. Wat hij int sin heeft sullen wij leren, heeft ons alrede soo veel tijts gegunt dat wij ons versien hebben, dat het hem onmogelijk sal wesen, de stadt met geweld te ontsetten, die van binnen hebben veel werek gemaect tusschen de stadt en cleyne schantse buyten de Vuchtse-poort, dan schieten zeer weynich naer de gelegentheit die haer dagelijcx voorcomt, men seyt hier dat se het pulver sober hebben, dan sijn maer gissingen, wel is waer dat se enich binnen Breda gesonden hebben. Men gist datter ontrent de twee duysent man binnen geweest is en vier comp^e. peerden, noch bennen bij nacht binnen gebracht 500 man, bij haer hebbende noch enich polver, maer weynich. De stadt is uyt de nature seer starck, leyt jegenwoordich off te midden in de Haarlemmer-meer lach, also het water hier binnen twee ofte drie dagen seer gewassen is, dan men seyt dat hetselfde water met droge somers soo schoon wech loopt, datter selver in de sloten qualijk water blijft. De gront is overal hert en soustachtich. De stadt is in deser voege besloten:

Mijnheer de Prins heeft sijn quartier te Vucht, bij hem hebbende alle de Engelschen en alle de Franschen, het regiment Walen ent regiment vant Sticht van Utrecht, en enige comp^e. vant regiment van de guardes, met de meeste ruyterij. Een ure gaens daervan daen, genaemt te Dongen, leyt de Here VAN BREDERODE, met 26 Ne-

derlantse comp^e., soo van sijn regiment als andere bij geleende. Voorts aen tot Hintum leyt sijn Genade Graeff met de Vriesen, Groningers, Hoochduytsche en Schotten, en ontrent de 20 comp^e. peerden; de nieuwe Schotten bennen noch int leger niet gearriveert. Tot Orten heeft Graeff WILLEM van Nassau sijn quartier, bij hem hebbende 17 off 18 comp^{en}., soo van sijn regiment als geleende, behalven noch 5 comp^{en}. die tot Engelen in een cleyn re-trenchement alleen leggen, dat oock onder sijn quartier gerekent wort. Tot Deuteren leyt de colonel PENSEN, bij hem hebbende 18 compagnien ende noch vier die alle daechs verwacht werden; dit is wederom een ure gaens vant Prins sijn. Hier is een dijk gemaect door het water, al te mael van rijs, daerop geset een dobbelde buys die gevolt met rijs en aerde tot een borstweringe. Het is wonder alle dese wercken aen te sien, onse retranchementen werden rontsom verhooght en ver-swaert, en met drie bancketten gemaect, als dit volbracht sal wesen sullen wij eerst kunnen sien hoe sijn Exc. het met de stadt wil aenvangen, daer wort noch op de stadt niet geapprocheert, dan de Prins ende Graeff ERNST (dat de enichste plaetsen sijn als men seyt om te approcheren), hebben met een linie gelopen, *de Prins* nae de Vuchterschans en Graeff ERNST nae de stadt, en aldaer gemaect een corps du garde en batterij. Graeff WILLEM heeft oock met twee batterijen naer de stadt geapprocheert, dan wort noch geen coenun op haer geschoten, schieten da-gelijcx wel wat met musquetten, maer geschiet noch weynich schade. Dit is 't

gunt ick UEd. Mog. van de belegeringhe noch weet te schrijven, sal niet manqueren soo hier yetwat voorvalt mijn devoir daer-inne te doen, ondertusschen etc.

(Onder stont) UE: Mo: onderdanige en
gansbereyde dienaer,
(Get.) G. VAN DUVENVOIRDE.

Int Leger voor 's Hartogenbos,
den 24 May 1629.

Superscriptie.

Edele en Mijne Heeren de Raden
van Staten van Westvrieslant
en N. quartier tot Hoon.

Copie.

Mijne Heeren!

Op gisteren hebben wij een missive uyttet Leger van Sijn Exc. becommen, daer bij Sijne F. G. adviseert, dat de wercken rontsom het leger tot sijn contentement nu meest sijn voltrocken ende aen den anderen gesloten, dat den Hollantschen dijk oock is volmaect, sulx dat nu voorts gelet sal werden om tegen de stadt t'atteneren ende de approches na deselve te maecken, gelijk sijn Exc. alrede begost heeft twee corps-du-guarde na de Vuchterschans uyt te brengen en te doen maecken, ende niettegenstaende dat de vijant met musquestades daerop dapper geschoten heeft, sonder nochtans enige schade ofte belet te connen doen, soo sijn deselve echter in vollen effecte gebracht, sulx dat onder 't faveur van deselve de Linien ende voidere approches na deselve Vuchterschans volcomentlijck connen werden gemaect. Tot noch toe en is uyt ons Leger met canon niet ge-

schoten, dan de batterijen werden vast vaerdich gemaekt, het sal niet lange aenloopen off men sal daarmede beginnen te speelen. Als men van onsser sijde volcommen gereet sal sijn (hetwelck men alhier vermoet dat nu al circa circum moet wesen), soo is sijn Exc. van meynnige met alle de baterijen uytte respective quartieren gelijk opte stadt 3 à 4 volées te doen geven ende daerna alsdan de stadt te doen opeyschen, wat contentantse de vijant alsdan sal houden sal men vernemen. Op ten 25e voorleden was eenen passagier, van 's vijants sijde in ons leger gecomen. Alwaer na dat hij soo wat rontsom hadde gepasseert, heeft ten lesten getracht uyttet quartier van Graeff WILLEM van Orten aft sich nae de stadt te begeven. Ende buyten de Trencheen alrede sijnde gecomen, is bij eenige soldaten van d'onse uyttet selve quartier gevolcht geweest die hem sochten t'achterhalen. Ende hij niet wel connende escrappereu, begaft hem selfs te water in een sloot, doch de sloot dieper vindende als hij wel vermoet hadde, oock (soot heeft gebleecken) niet conhende swimmen, is in deselve sloot verdroncken, het lighaam gants te gronde gaende, dan de hoet van selven worde bij onse soldaten becomen, ende werden in de hoetbant twee brieven bevonden, d'ene van den *Infante* ende d'ander van Graeff HENDRICK VAN BERGE, aen Gouverneur GROBBENDONCK, daarvan UEd. copien hier neffens sende, dewelcke datelijck aen sijn Exc. gebracht sijnde, heeft deselve ons copien daarvan gesonden. Sijn Exc. de brieven gelesen hebbende, heeft het lichaam van de verdroncken doen vischen ende noch veele andere brieven in

sijn wambuis en clederen genaeyt te sijn bevonden, dewelcke nat wesende ons niet toegesonden sijn. UEd. connen daer bij sien dat de vijant noch datelijcken geen groote gereetschap heeft, om haest te sullen marcheren. Dit is 't gene ick UEd. voor dees tijt hebbe te adviseren. De Burgermeester BERCKEL opte wisselinge der gevangenen gecommiteert, heeft alhier dese voorleden dagen geweest, om te spreekken van enige gevangenen die te lande sijn gevangen geweest, daer op hem resolutie is gegeven en is daarmede wederom naer Rosendael vertrocken, vertrouwende dat d'handelinghe ter wedsijden haest sal gesloten worden. In Zeelant is dese voorleden dagen oock een Duynkereker ingebracht, op hebbende 70 man, soo dat wij nu mede een goet aental van gevangens sijn hebbende. De twee stuyrluyden uyt ons quartier in Palermo in de Inquisitie sittende, sullen mede in de wisselinge besloten wesen. Ende dese hiermede eyndigende,

(onderst.) UEd. dienstwillige,
A. BRUNNINGH.

Mijne Heeren etc. in den Hage
desen, xxvii May 1629.

Uyt Antwerpen sonder date.

Copie.

Alhier tot Antwerpen en is niet nieuws, dan dat alhier grote verslagenheyt is mette belegeringe van 's Hartogenbosch, waarvan men alhier begint te despereren, ende d' moet verloren heeft om deselve te ontsen, door dien de *prince van Orangiën* te lange tijt gegeven wordt, om hem te begraven; nochtans willen eenige seggen dat

graeff HENDRICK VAN DEN BERGE, daerop wel eene preuve soude moge doen, die tegenwoordelijk bij den Co: van Spangien, (geduirende d'absentie van den marquys SPINOLA) generael gemaect is, daertoe de patente metten lessten courier gecommen is. Men heeft een generale monsterringe tot Ballart ende daerontrent gedaen, den XIII May ende die soldaten een halve paye gegeven, maer en syn daarmede niet te vreden, willen geld hebben aeler sy willen vechten; men geeft hen noch hope twee halve maenden te geven, soo wanneer het leger geformeert ende bij den anderen sal wesen, hetgene tot Turuhout sal vergadert worden. De karren die tot Lier aangenomen worden en sijn jegenwoordich (in plaetse van 500) niet meer als 200 in 't getal, ende connen oock geen meer bekommen ofte mosten versekeringe doen dat de conditien hen belooft sullen gehouden en volbracht worden, daertoe geen ap-parentie en is.

De 8000 vierdeelen haver sijn tot Lier aengekommen, verwachten noch gelijk getal.

Het schijnt dat graeff HENDRICK VAN DEN BERGE swaricheyt maect in campagne te comen of wil alles volcomentlijk versocht ende van alles versien wesen, daertoe hem vele beloften gedaen worden, hebbende de staten van Brabant, boven de voorgaende consenten extraordinarelijk geconsenteert tot ontsiet van 's Hartogenbosch drie tonnen gouts, maer en can al niet helpen. Indien de Co: geen gelt over en maect, want die coopluysden en willen niet tolleren ofte willen versekert wesen, omdat sij soo dikwijls bedroogen sijn, veel coopluysden t'wiffelen

dat de vloote uyt *Terra firma* soo rijk als men seght, overgecomen soude wesen ende dat om verscheyden consideratiën.

De marquys SPINOLA is noch in Spangien, dan men segt dat hij na Genua sal vertrecken, die jegenwoordelijk in sijn vuyst lacht met de regieringe van herwaerts over, ende dat die Spangiaerts jegenwoordelijken metter daet sullen gevoelen 't gene hij hun te vooren in 't lange en breet verthoont ende aengedient heeft, ende noyt en hebben willen geloven, dewelcke het credyt van den voorschr. marquys wederom sal doen vermeerderen.

Men heeft alhier vaste opinie terwijlen de stadt van den Bossche soo sterck belegert ende begraven is, dat de voorschr: graeff HENDRICK VAN DEN BERCH bij diversie sal trachten te procederen en enige plaetsen van importantie, op twee ofte drie plaetsen aentasten, om door dat middel de *Prince van Orangien* te doen delogeren.

Men spreeckt veel van Bergenopzoom, Steenberg, Willemstadslant, ende de Bourstan in Vrieslant, om deselve te belegeren ende met geweld aen te tasten, ende heeft over enige dagen alhier de spraecke gegaen dat de voorschr. Bourtan bij surprinse verovert soude sijn geweest, maer en continueert niet; de Drost van Lingen is bij graeff HENDRICK VAN DEN BERCH ende hout seer aen dat in dat quartier yetwes bij der hant mochte genomen worden. Het volck van TILLY segt men naer dat quartier haeren cours te nemen, maer en willen den dienst van den Keyser niet quitteren om in dienst van den Co: te gaen: 't gene het volck liggende in 't lant van Luyck oock niet en willen doen, seggende de

vergeldinge van 't secours voor Breda gedaen, genoeg gevoelt te hebben.

De schilder RUBBENS is uyt Spangien alhier te lande gearriveert ende treckt naer Engelandt om den vrede tusschen Spangien en Engelandt te tracteren, daertoe goede hope is, ende des te meer om dattet schijnt dat de Co: van Spangien, den Co: van Vrancrijk het oorloch wil aendoen, ende hem revengeren vant affront hem in Italien aengedaen. Tot Lier waren omtrent 1000 nieuwe soldaten meest aengecommen om eenige regimenten daarmede te verstercken. ende sullen mede gelicht worden alle 't volck te voet ende te paerde dat bij okfusantie betaalt wort, in welke plaetse de Spangiaerts zullen gelegd worden met enige borgers ende huysluyden, want graaff HENDRICK VAN DEN BERCH geene Spangiaerts onder sijn commandement en wil hebben, wat jalousie ende ongemack dit veroorsacken sal, laet ick een yder oordelen.

De benden van ordonnantien worden oock ontboden om in Comp^a. gebruyekt te worden. Alhier tot Antwerpen comen dagelijcx uyt het leger van de *Prince van Orangien* veel Françoisen en Engelschen overlopen.

De nieuwe ingecommen ruyters van Herenthals tot Breda sterck 6 Comp. doen aldaer groten overlast sonder datter enige correctie over gedaen wort.

Anno 1629, den 29 May, 'smorgens in 't quartier van *Prins van Orangien* voor den Bos. — Mijne leste van 28 hebbe met een predicant oover Uytrecht gesonde, verhope dat ontfangen sult hebben.

Voor nieuws dat mijnheer STAKENBROECK gisteren morgen, nae mijne afgezondene met ettelijke compagnien ruyters, veele vouragiepeerden, karren ende wapens naer de Lange Straet gereden is om alle vouragien van daer te halen, 't welck nu voorttaen alle dagen sal ingehaelt worden (datter niet en blijft) op dat den vijant die men ment daer wel comen mochten, aldaer ende 5 mijlen in 't ront niet en vint, maer gelooft vrij soo hy nu comt sal voor hem veel te laet wesen; om 't ontsetten isser geen helpen aen, naer menschen oogh te sien, off Godt most ons straffen willen.

Van den uytval daer ik u in mijne leste van geschreven hebbe is waer. Die onse sijn tusschen den 27 en 28 omtrent 11 uren wederom stoutmoedich aen 't wercken gevallen met 2 kromme leyden, de Franssen aen de westkant en de Engelschen aan 't oosten, ende zijn van 't voorgaende werck of wel 500 passen genadert, die van binnen quamen uit met 2 schloupen ende betaepten onse verloren schiltwacht, die haere cappiteins orderen niet en volghden, waren al te dicht bij malkanderen, daer op die van de Vuchter-schans met 500 man uytvielen, ende een luytenant van onse met sijn knecht doot schooten met noch een sergiant doot, ende noch een sergiant seer gequest (men meent datter 6 off 7 van de onse gebleven sijn); die Engelschen vielen terstond op ten viant aen, ende riepen kyl, kyl, den Spaniaert! ende hebben zoo den viant weder binnen gedreven; haer verlies weet men niet, doch zijn niet mis gegaen, want de wegh die zij ruymen mosten, lagen vol bloet. Die onse togen even sterck mettet wercken voort.

De Fransen approcheeren sterck nae het west op, ende de Engelschen oost aan. Doch zijn dicht bij malkanderen met kromme loopgravens, die almede soo vert zijn dat men daer vrij in kommen magh; hebben tusschen den 27 en 28 wel 500 passen den viant genadert, die zij bijnae sonder prickel passeeren meucht; de soldaten leggen al in de loopgraven ende passen op den viant ende geven al te met vier op malkanderen.

Dese voorleden nacht hebben die onze 2 halve mane opgeworpen om de loopgraven te bevrien, daer die van binnen met canon en musquetten vyer opgaven (maer hebbe noch van geen schade gehoort), daer moet noch niemant in.

Omtrent 4 uren ben ick naer het quartier van syn genade graeff ERNST gegaen, 't welck 5 uren gaens van hier is, ende heeft zijn genade ontrent 10 uren van Batterijen met 6 stucken begost te spelen, die 5 van 12 w ende 3 van 24 w ijser, alwaer een jonge grave, genaemt graeff MAURITZ van Nassauwe het eerste vier in stack; die van binnen hebben wederom vier op de Batterije gegeven ende zijn aen wederzijde 80 schooten gedaen, soodat de leydeckers werck gekregen hebben; wij mende dat mijnheer de prins de eerste eersoude gehadt hebben, doch sal eerst op ten lestten Mey soo vert komen om aen de batterijen te wercken, want onse loopgraven ende wercken moeten eerst in defencie wesen, alsdan salt onse beurt vallen. Zijn genade graeff ERNST wacht mede op het vallen van 't water, sal alsdan plaetse maecken naer de Hintemmerpoort, om met vrballen in de stad te werpen, doch wil

zijn tijt hebben. Zijn genade graeff WILLEM heeft mede op ten 28 ettelijke scheuten opte stad gedaen, die hun eenige mael hebben geantwoort. Aen den dam wort geheel slap gearbeyt, omdat men geen raet en weet met het water.

Ende wert noch om het geheele leger ende aen de Hollantsche dieck gestadich gearbeyt, anders passeert daer noch niet als dat zijn gewade graeff ERNST dese morgestont ettelijke scheuten van zijn batterije laeten doen.

Copy.

Mijne Heeren! huyden morgen UwE. haestich geschreven van 't veroveren van de groote schans Isabella ofte Vucht-schans, alsooc mede dat de cleyne schans het niet lang sal connen maken, alsmede het vertree van Graef HENDRIC op gisteren van hier, soo wij meenden na de Graef oft Gennip, — dien ic hope dat UwE. sult hebben ontfangen. Soo ist dat de saec op dese manier is toegegaen, alsoo ic daer zelfs binnen ben gegaen, strax daetlijke na het was geschiet, namelijk die Heer VAN DIEDEN, Gouverneur van Emric, aldaer de wacht hebbende ende ziende zijne soldaten dat in de fraise brandt was in een cortegaerde, climmende op het bolwere en met een vermerckende dat daer weynich volcx ontrent was, riep de andere soldaten; de viandt dit horende en meende dat d'andere aenquamen, staken haer mijne aen, dewelcke sprong het heele point van 't bolwere op, soo dat daer eenich vole onder bleef, doch zijn op een of 2 na daeruyt gebracht. In mijn tegenwoordicheyt werde

daer de eenen uytgegraven die noch levendich was, die ic ook meene dat het leven sal behouden, de scans was dat eene gesprongen bolwerc afgesneden en wel treffelijke weder gemaect, en waren noch 4 compagnien die nacht ingeweest, soo ons een jong soldaet, die alleen door slaep daer in noch was, verclaert heeft en condonoch genoech de scans voor 8 of 10 dagen gehouden hebben, so wij zelfs oordeelden, dan 't seijnt dat zij vreesen hebben gehadt dat men die cleyne schans soude over-rumpelen en haer dan van de stadt afsnijden, soo dat dit een werc Godts is, die ons de victorie heeft gegeven.

Op gisteren avont heeft men becomen een boer, die zijn Exc. hadde gepresenteert eenigen dienst te doen, om de brieven die van Graef HENDRIC VAN BERGE na de stadt gebracht zoude worden, zijn Exc. eerst soude communiceren. Soo ist dat de boer, soo hij verclaerde uyt het Leger van Graef HENDRIC VAN BERCH comende, sonder eenige brieven soo hij zeyde te hebben, in de stadt soude gaen om die Gouverneur GROBBENDONCK eenige saken bij monde te seggen. Zijn Exc. hem consent gegeven hebbende, hadde ordre gestelt op te uytterste plaetse daer hij most passeren, dat men hem daer bij de cop soude nemen, en hem besoecken of hij eenige brieven bij hem mochte hebben, gelijc zij gedaen hebben en ooc bij hem bevonden; den inhout was dat hij die wercken alhier sulx hadde bevonden, dat niet mogelijke was die stadt te ontsetten, dat hij met zijn leger naer Wesel marcheerde om het Keyzers volc daer te verwachten, om dan gelijcker handt sulcke plaetse aen te tasten

daer door deze stadt ontset zal worden; men vrees dat zij over den Rhijn na de Vriesche quartieren het oock sullen wendden. Zijn Exc. sal van hier noch eenige compagnien senden, om op alle gelegentheit daer de vijandt 't hoeft wendt te gaen.

Hiermede

Edele en groot mog: Heeren etc.

Int leger voor den Bos, den
18 Julij 1629.

(Onderstont) UwE. dienstwillige dienaer
(get.) OLPHERT BARENTSZ.

Mijn heeren!

Deze morgen ontrent 4 uyren is Godt lof de cleyne schans bij den colonel HARWITS en gisteren de groote schans bij den Heer VAN DIEDEN veroverd, en toonde den vijandt de mijne als of hij wilde uytvallen, maer in plaets van uytvallen stac zijne mijne aen, en die gesprongen zijnde viel ons volc daer op aen en bemachtichde de schanse, soo dat ic hope dat wij door de goede courage nu met een moedt de stadt sullen aengrijpen. Gisteren zeyde mij den colonel Broc dat haer galderij ten halven was gemaect, lang ontrent 150 passen.

Van Graef HENDRIC VAN DEN BERCH niet anders dan de voorgaende brief, waertoe ic mij referere.

Edele en groot Mog: Heere, etc. Uyt leger voor den Bos, den 19 Julij smorgens ten 4 uyren 1629.

Ondertstont UwE: gantsch dienstw.
(get.) OLPHERT BARENTSZ.

Post data. Dat die travars, die van de aerde van de schans gemaect was,

Godt lof ooc ingenomen is, daer seer veel aengelegen is. Soo dat nu d'halve mane resterende, eer wij aen de Vuchter-poort comen.

Sijn Exc. sent 80 compagnien te voet en 15 compagnien paerden naer Sutphen en Doesburch, tegens d'aencompste van den vijandt, onder het beleyt van den Graef VAN STIEROM.

Eersame, wijze, voorsienige seer discrete Heeren!

Wij worden geadvertteert van raden van state der Verunierde Nederlanden, dat in eenige frontieren ende andere steden burgers ofte burgerskinderen hun in dienste begeven onder de compagnien in garnisoen leggende binnen de stadt daer sij woonen, ende dat alsulcke veeltijts weten te conditioneren dat se geen wacht sullen behoeven te doen, maer met de parade ende monsteringe vrij te sijn, veelmin de compagnien int leger ende elders te volgen ofte activelijcken hunnen dienst alst behoort waer te nemen, treckende oick daervooren maer een gedeelte van de gaigne, alles tot seer grooten ondienste ende fraude van den Lande, waer inne alsoo nodelijck dient te voorsien. Soo ist dat wij Uwe E. hier

mede ernstelijck versoucken dat deselve tot weeringe vant geene voorschreven is, bij publicatie binnen hare stadt willen verbieden, dat geen burgers ofte burgerskinderen onder de compaignien aldaer in garnisoen sijnde sullen mogen aengenomen worden, noch in dienste onder deselve compaignien begeven, maer dat degeene die dienen willen, hun sullen moeten in dienst begeven in eenige andere steden ofte plaetsen daer sij nyet wonen, omme alsoo bequamelijck activelijck dienst te connen doen ende fraude te voorcomen, ende sijn de respectieve commissarissen van de Monsteringe gelast contrarie van desen nyemant op de monsteringe goet te doen, waertoe ons verlatende.

Hiermede

Eersame wijze voorsienige seer discrete Heeren. Zijt Godt in genade bevolen, geschreven in den Hage den xi Junij 1651.

Ter ordonnantie van de gecommiteerde Raden van State,

C. VAN DER WOLFF.

Opschrift. (Eig.)

Eersame, wijze, voorsienige, zeer discrete Heeren den Burgemeester ende regeerders der stadt Medenblick.

HET GEVECHT VAN SLEESWIJK,

den 23sten April 1848 (1).

(MET EEN SLAGPLAN) (2).

Nadat zich in den nacht van den 24sten Maart in Kiel eene voorloopige regering der Hertogdommen Holstein en Sleeswijk gevormd had, overrompelde de prins FREDERIK van Sonderburg-Augustenburg, met het 5de jagerkorps en de Kieler studenten, de kleine en onvoldoend versterkte vesting Rendsburg. Van de Deense bezetting, namentlijk het 14de, 15de en 16de bataillon van linie en eene afdeeling van het 2de regiment artillerie, gingen de manschappen en eenige officieren in Holsteinsche dienst over; de overige officieren, meestal Denen van geboorte, werden gevangen genomen. Het uit deze bataillons en vrijwilligers gevormde Holsteinsche korps, telde aanvankelijk nauwelijks 2000 man met 20 officieren, maar groeide tot den 7^{den} April, door de desertie van twee regimenten Deense dragonders, door de oproeping der verlofgangers en door vrijwilligers, aan tot 114 officieren, 574 onderofficieren en 7140 man.

Prins FREDERIK, de opperbevelhebber dezer troepen, vormde daaruit 2 brigaden infanterie, eene brigade kavallerie en eene brigade artillerie. De 1ste infanterie-brigade,

(1) Wij geven hier eene eerste proeve van het in ons vorig Nummer aangekondigde werk van VON ROTHENBURG'S *Schlachten von 1848 en 1849*, vrij naar het Hoogduitsch gevolgd door H. L., met voornemen, indien deze eerste proeve bijval vindt, ze van tijd tot tijd met andere slagverhalen voort te zetten.

De Redactie.

(2) Dit plan zal bij het slot van het slagverhaal, in ons volgend Nummer gevoegd worden.

onder den generaal-majoor KROHN (later onder den graaf BAUDISSIN), bestond uit het 1ste, 2de en 3de bataillon infanterie en de 1ste divisie jagers, de 2de infanterie-brigade, gekommandeerd door den kolonel hertog KAREL van Sonderburg-Glücksburg, uit het 4de, 5de en 6de bataillon infanterie en de 2de divisie jagers. De kavallerie brigade, aangevoerd door den Pruisischen majoor prins WALDEMAR van Sleeswijk-Holstein, bestond uit 2 regimenten dragonders, het eerste van 4, het tweede van 5 eskadrons, de artillerie onder den kapitein VON LESSER uit de 1ste, 2de en 3de batterij 6 L^m . Bovendien bevonden zich bij de Holsteinsche troepen, de vrijkorpsen van WASMER, van VON RANTZAU en van VON DER TANN, en het korps scherpschutters van BRACKLOW.

Twee bataillons en eenige eskadrons (1200 man) met 2 stukken kanon werden naar Glücksburg afgezonden, het grootste gedeelte der overige troepen naar Sleeswijk (5 $\frac{1}{4}$ uren N. W. van Rendsburg) en van daar over Flensburg (6 uren N. van Sleeswijk) tot aan Bau (1 $\frac{1}{2}$ uur N. O. van Flensburg) vooruitgeschoven. Den 9^{den} April werden de Holsteiners bij Niehaus door de Denen in front, door de bij Flensburg gelande bataillons in de nabijheid van Krusau in den rug en de regter flank aangevallen en geslagen, en moesten zij zonder verderen tegenstand te kunnen bieden tot Rendsburg terugtrekken.

De Deensche generaal-majoor von HEDMANN vervolgde de geslagen Holsteiners slechts langzaam tot bij Sleswijk. Op den linker vleugel bij Missunde (2 uren O. van Sleswijk) had hij het 5de bataillon infanterie, een uit verschillende afdeelingen zamengesteld bataillon, 2 kompagnien van het 1ste jagerkorps, 1 eskadron onder den ritmeester FLINDT en eene afdeeling granaatkanonnen van de batterij Dienesen; zijn regter vleugel breidde zich tot aan het dorp Treya (2 $\frac{2}{3}$ uur W. van Sleswijk) uit; zijne voorhoede stond in Cleve aan de rivier Reider-Aa en aan het Denenwerk bij het Selker-Noor. Eckernförde werd door eene daar gelande afdeeling bezet, terwijl de Deensche voorposten tot bij Kropp en Breckendorf stroopten.

Het geheele Deensche leger telde na aftrek der tot de Holsteiners overgelopen troepen (het 14de, 15de en 16de bataillon infanterie, het 1ste en 2de regiment dragonders, het 4de en 5de jagerkorps en het 2de regiment artillerie), naauwelijks 14000 strijders met 4 batterijen. Het bestond uit de koninklijke lijfgarde te voet (300 man), 12 bataillons infanterie van linie (1—7de, 9—15de bataillon) à 800 man, 15 eskadrons (van het 5de en 6de regiment dragonders en van het regiment huzaren) à 150 paarden, 5 jagerskorpsen (1ste, 2de en 3de) à 800 man, benevens de batterijen der kapiteins FUHRMANN, BRUUN, JESSEN en DIENESEN (52 stukken), 16 espingolen en eene raket- of vuurpijl batterij. Verschillende afdeelingen waren tot bescherming der magazijnen en hospitalen achtergebleven, als: 200 man in Hadersleben, 500 man in Apenrade, een bataillon van 500 in Flensburg, enz.

De koning van Pruisen zond, op het verzoek der voorloopige regering, verscheidene afdeelingen tot onderstand, en den 21sten April waren te Rendsburg 14 bataillons, 6 eskadrons (15000 man) en 22 stukken geschut vereenigd. Dit Pruische korps werd door den opperbevelhebber vorst RADZIWILL, die den 18^{den} April in Rendsburg gekomen was, in 2 brigaden ingedeeld: de garde-brigade aangevoerd door den generaal-majoor von MÖLLENDORF, en de linie-brigade gekommandeerd door den generaal-majoor von BONIN. De garde-brigade bestond uit: de grenadier-regimenten keizer ALEXANDER en keizer FRANS, het bataillon garde-scherpschutters, de garde-batterij (kapitein von GERSCHOW), de rijdende 6te batterij van den kapitein KÜHNE, het 5de en 4de eskadron van het 5de regiment huzaren en 60 pionniers; de linie-brigade uit 2 bataillons van het 2de regiment inf., het 1ste bataillon van het 12de regiment, het fuselier-bataillon van het 51ste regiment, het 20ste regiment (5 bataillons), het 2de regiment kurassiers, de batterij 6te van den kapitein von DECKER en de halve batterij 7te houwitser van den luitenant PETZEL I.

In den nacht van den 22sten April, kwam de tot kommandant van het Deutsche bondskorps benoemde Pruisische generaal der kavallerie von WRANGEL in Rendsburg, keurde de maatregelen van Vorst RADZIWILL goed, gelaste de zamentrekking der op den linker Eider-oever verspreide troepen in en voorwaarts Rendsburg tusschen de Sorge en den Eider, en beval tegen de vijandelijke stelling bij Sleswijk den 25sten April op te rukken. De Holsteinsche troepen (thans 7500 man en 24 stukken kanon), onder

het opperbevel van den Prins FREDERIK van Sleeswijk-Holstein-Sonderburg-Augustenburg, kantonneerden regts van de Pruisische, in den omtrek van Bünsdorf. De voorhoede bleef in hare stelling achter de rivier de Sorg en verder oostwaarts aan het Bistenmeer, tot aan de golf van Eckernförde.

De troepen der mobiele divisie van het 10de Duitsche bondskorps, onder het bevel van den Hannoverischen luitenant-generaal HUGH HALKETT, waren in drie brigaden ingedeeld: die van den Hannoverischen generaal-majoor VON SCHNEHEN, van den Hannoverischen kolonel VON MARSCHALK en van den Oldenburgschen kolonel graaf RANTZOW, en telde 12 bataillons infanterie, 1 detachement jagers en 11 eskadrons, ongeveer 9000 man, met 900 paarden en 28 stukken geschut. Zij zouden insgelijks den 20sten April te Rendsburg aankomen. Verschillende Hannoverische, Brunswijksche en Oldenburgsche bataillons waren eerst den 14^{den} en 15^{den} April bij Harburg over de Elbe getrokken, en zouden zich den 18^{den} tusschen Itzehoe en Kellinghausen vereenigen. De Mecklenburgers zouden dienzelfden dag te Segeberg komen.

TERREINBESCHRIJVING.

De Deensche veldheer, de generaal von HEDEMANN, besloot het gevecht in zijne sterke stelling achter het Denenwerk (of Margaretha-Wal) aan te nemen, en had bij eene inspectie voor Z. M. den Koning van Denemarken deze werken tot proef doen bezetten; nogtans was er weinig gedaan om deze reeds voor duizend jaren gebouwde

en op sommige plaatsen 15, op andere 20 voet hooge grenswallen, weder in staat van verdediging te stellen. Juist op het punt van waar de vijand te verwachten was, tusschen den nieuwen straatweg van Rendsburg en den ouden landweg, zijn nog slechts twee vervallen aardhoopen met groote tusschenruimten. Ook waren er noch schietgaten ingesneden, noch kleinere werken tot versterking van den wal opgeworpen. Maar ook zonder het Denenwerk, leverde de stelling voor de Denen groote voordeelen op. Het geheele terrein, zoo-wel het onvruchtbare heideland ten zuiden van het Denenwerk, als ook het meer vruchtbare land ten Noorden van den Margaretha-wal, is met ontelbare, 5 à 5 voet hooge en op de kruin met heggen beplante aard- en steenwallen doorsneden, en ieder van deze door heggen ingesloten velden vormt een nieuw reduit, dat afzonderlijk door de tirailleurs van den aanvaller moet genomen worden, voor dat men verder kan voortdringen. Ook zijn alle wegen in den omtrek met wallen van 4 à 5 voet hoogte en met slooten voorzien, en dus als holle wegen te beschouwen. Kavallerie is hier niet te gebruiken, en de artillerie kan dikwijls slechts langs omwegen volgen en moet, als zij op een der velden positie wil nemen, eerst eenen doorgang door de begroeide wallen laten maken.

De beide van Rendsburg naar Sleeswijk gaande zijwegen, vereenigen zich achter het Denenwerk met den tusschen beiden gelegen nieuwen straatweg; de westelijke digt er achter, de oostelijke 500 pas achter den wal in het dorp Bostorf, waarvan het eerste huis 120 pas verwijderd is van

het punt waar het Denenwerk door den Rendsburger straatweg doorsneden wordt. Men moet dus om naar Sleeswijk te komen, in allen gevalle door Bostorf gaan. Het zuidelijk gedeelte van dit dorp ligt op eene hoogte, die nog al vrij steil naar den zich ten Westen uitbreidenden Bostorfer vijver afloopt; het noordelijk gedeelte ligt laag, en heeft ten westen den genoemden vijver en eene kleine hoogte, op welke zich een met meeren omgeven buitengoed bevindt; ten oosten de Rieszberg en de zich van daar in zuidoostelijke rigting tot aan het Selker-Noor uitstrekkende hoogten, waarvan de laatste boschachtig is.

Aan den noordelijken uitgang van Bostorf gaat een kunstweg, ten oosten, het noordelijke gedeelte van den Rieszberg afsnijvend, tusschen de Schlei (of golf van Sleeswijk) en het Selker-Noor op een' dijk naar Eckernförde, terwijl de Rendsburger straatweg zich eenige passen verder om den Bostorfer vijver heen wendt, de eerste huizen van Sleeswijk bereikt en dadelijk weder de noordelijke rigting aanneemt. Dit zuidelijk gedeelte van Sleeswijk, dat bijna een geheel maakt met Bostorf, wordt Frederiksberg genoemd en heeft slechts ééne breede hoofdstraat, die na eene korte kromming ten westen in noordelijke rigting voortloopt tot aan twee dijken, van welke de noordelijke door eenen op deze zijde 200 pas breed en vijver naar het kasteel Gottorf, de andere in noordoostelijke rigting tusschen dezen vijver en de Schlei naar het tweede gedeelte der stad Lollfuszenaamd, voert. Dit gedeelte heeft eveneens slechts ééne lange van het westen naar het oosten loopende straat, en voert

naar het derde en vierde stadsgedeelte van Sleeswijk, naar de Altstadt en den Holm. De laatstgenoemde dijk wordt bij sterken oostenwind door de Schlei overstroomd, en dan heeft de gemeenschap tusschen den Lollfuszen en Frederiksberg door middel van schuiten plaats.

De werken van het oude kasteel Gottorf, dat geheel door eenen vijver omgeven wordt, werden in 1846 door Prins FREDERIK, die het slot toen als stadhouder bewoonde, geslecht om eenen tuin aan te leggen. Door de Denen was zeer weinig gedaan om het weder in staat van verdediging te brengen. Het beste waren nog de twee oostelijke bastions onderhouden; de escarpe is aan de oostzijde nog gereveteerd; het noordoostelijke bastion is even als de oostelijke courtine geheel met hooge boomen beplant; op het zuidoostelijk bastion, dat den dijk van Frederiksberg naar Lollfuszen beheerscht, was, uit rijshout met aarde bedekt, in der haast eene borstwering daargesteld. Van hier tot aan den dijk en verder liep slechts een zwak epaulement tot aan het zuidwestelijke onbekleede bastion, dat slechts ééne flank heeft. De westelijke courtine, noch het noordwestelijk bastion waren hersteld. De zuidelijk naar Frederiksberg loopende dijk is 200 pas lang en heeft eene houten brug. Ook op de noordzijde is Gottorf door eenen dijk met het vaste land verbonden, in welken dijk zich insgelijks eene houten brug bevindt. De lanen welke zich op deze drie dijken bevinden, waren niet vernield. Het oude kasteel heeft dikke muren, verscheidene torens en eene groote binnenruimte, die na het gevecht tot hospitaal gebruikt werd.

SLAG BIJ SLEESWIJK.

Volgens het officiële berigt van den generaal VON WRANGEL, waren de dispositiën als volgt: Den 25sten April zouden de Pruisische troepen in 2 kolonnen, de eene van de Stenten-molen over Breckendorf en Boven Selk, de andere van Sorghrûck op den straatweg naar Jagel tegen de vijandelijke stelling oprukken, ze echter niet aanvallen, maar alleen verkennen; de voorhoede zoude zich achter de Koe-gracht van Boven Selk tot Klein-Reide opstellen; de disponibele Holsteinsche troepen zouden tot versterking van den linker vleugel dienen en zooveel er van de Hannoversche troepen te concentreren was, zoude als reserve op den weg van den Stentemolen over Breckendorf volgen. De vereenigde en beslissende aanval zoude eerst den 24sten April geschieden, en wel door eene omtrekking van den vijandelijken regter vleugel, tusschen Groot-Reide en Hollingstedt, waartoe de Pruisische linker kolonne met de Holsteiners bestemd was.

Men week later van deze dispositie af, toen de voorhoede van de regter kolonne het Denenwerk bereikte en men bemerkte, dat de vijand verrast was en zijne stelling slechts zwak bezet had. Het officiële berigt zegt: «Er bood zich eene heerlijke gelegenheid aan, reeds heden met gering verlies, datgene te winnen, wat morgen groote offers zoude kosten.»

Het kwam dus reeds den 25sten April tot eenen slag, die zich in drie onderscheidene gevechten laat splitsen.

1°. Het gevecht van de regter kolonne met de Deensche voorhoede en 1ste

brigade bij Bostorf en aan het Denenwerk

2°. De vervolging en het gevecht bij den kruidmolen en de Annettenhoogte.

3°. Het gevecht van de linker kolonne met de Deensche 2de brigade en reserve bij Husbij.

I. HET GEVECHT BIJ BOSTORF EN AAN HET DENENWERK.

A. *Gevecht der voorhoede onder den generaal-majoor VON MÖLLENDORFF bij Boven-Bostorf en aan den Margaretha-Wal (1).*

De regter kolonne stiet met hare voorhoede het eerst op den vijand, begon het eerst het gevecht en had, zoo als sommige berigten beweren, in het geheel geen klein tirailleur gevecht vol te houden. Het verlies was hier niet zeer aanzienlijk en dit ligt niet alleen aan het eigenaardige van een tirailleurgevecht, maar ook aan de bijzondere gesteldheid des terreins, dat hier overal met wallen en heggen doorsneden was, die zoowel den aanvaller als den verdediger dekking verschaften. Het verlies ontstond meest dan, als geslotene afdeelingen met de bajonet aanvielen. Overigens is juist dit gevecht leerzaam, omdat de hoogere leiding hier sommige oogenblikken geheel ophield, door het terrein, en omdat de kleinere afdeelingen zelfstandig handelden.

Den 25sten April des morgens om 7 uur braken de beide Pruisische kolonnen van

(1) Volgens het rapport van den kapitein von BESTHEIM van het fuselier-bataillon des grenadier-regiments keizer Alexander.

de rivier de Sorg tegen Sleeswijk op, de regter kolonne onder den generaal-majoor VAN MÖLLENDORF bij den Stentenmolen, de linker onder den generaal-majoor VON BONIX bij Sorgbrück.

De marschorde der regter kolonne was als volgt:

De voorhoede, onder den luitenant-kolonel graaf VON WALDERSEE, had als voortroep onder den kapitein VON COSEL: de 12de kompagnie van het grenadier-regiment Keizer Alexander, 2 pelotons van de 4de kompagnie garde-scherpschutters, 20 huzaren van het 4de eskadron 5de regiment en 20 pionniers; als hoofdtroep onder den majoor graaf VON RÖDERN: de 9de en 10de kompagnie regiment Keizer Alexander, 1½ kompagnie garde-scherpschutters (de 2de en de 4de kompagnie), 1½ eskadron van het 5de regiment huzaren (5de en 4de eskadron), eene sectie rijdende artillerie van de 5de artillerie-brigade, hebbende als dekking de 9de kompagnie van het grenadier-regiment Keizer Frans en de 10de, 11de en 12de kompagnie van dit regiment.

De regter flankdekking bestond uit de 11de kompagnie Keizer Alexander en eenige huzaren.

De hoofdtroep, onder den luitenant-kolonel VON BEQUIGNOLLES, was zamengesteld uit 4 bataillons der regimenten Keizer Frans en Alexander, 2 kompagnien garde-scherpschutters, 4 stukken rijdende- en 6 stukken veld-artillerie der garde-brigade.

De marsch ging met eenen levendigen pas, onder gunstig weder en op eenen grootendeels vrij vasten weg, voort tot om trent ¼ uur aan deze zijde van Groot- en Klein-Breckendorf. Hier werd even halt ge-

maakt en de regter flankdekking, wegens het al te doorsneden terrein, ingetrokken. De voortroep vond dicht achter Breckendorf, het links gelegene dorp Lottorff door infanterie, en het rechts gelegene dorp Geltorf door kavallerie zwak bezet; daar echter deze vijandelijke voorposten geen gevecht aannamen, zette de voortroep haren marsch onverhinderd voort.

Van den hoofdtroep der voorhoede werd de 9de kompagnie Keizer Alexander, tegen Lottorff links gedetacheerd; de vijand, ongeveer 60 man infanterie, week zonder gevecht op Jagel en de kompagnie kwam bij Boven-Selk weder bij den hoofdtroep. Hier werd halt gemaakt; slechts de voortroep marcheerde, echter zonder bevel, naar Wedelspang en langs den linker oever van het Selker-Noor tegen het Haddebijerbosch. De kommandant der voorhoede, graaf WALDERSEE, liet, op de dapperheid en bruikbaarheid van den kapitein VON COSEL vertrouwende, dezen begaan, gedurende dat de door den marsch op den zandigen weg vermoeide hoofdtroep achter de tusschen Boven-Selk en Wedelspang liggende hoogte halt hield.

Op bevel van Z. D. Vorst RADZIWILL reed op deze, het voorliggend terrein dominerende, hoogte de sectie rijdende artillerie der voorhoede op, en beschoot de op den straatweg terugtrekkende, waarschijnlijk uit Lottorff komende Deensche infanterie in de flank. Eene poging om deze vijandelijke afdeeling met een eskadron huzaren in te halen, mislukte door den grooten afstand en het te doorsneden terrein. Gedurende dat de aandacht der hoogere bevelhebbers op dit punt gevestigd

was, zag de graaf WALDERSEE de tirailleurs van den voortroep op het Denenwerk de eerste kogels met de Denen wisselen. Gelijktijdig kwam zijn ordonnans-officier met het berigt, dat hij tot aan den gindschen uitgang van Boven-Bostorf geweest was en tot daartoe niets van den vijand had aangetroffen, dáár echter verscheidene bataillons in snellen aanmarsch van Sleeswijk (1) gezien had. De graaf WALDERSEE liet hierop, zonder hooger bevel af te wachten, den hoofdtroep der voorhoede tegen het Denenwerk op den regten weg van Boven-Selk, over Wedelspang, naar Bostorf vooruitrukken. Bij Wedelspang werd de 9de compagnie Keizer Alexander tot ondersteuning der 12de compagnie afgezonden; ook volgden 2 pelotons van de 4de compagnie garde-scherpschutters.

Op den uitersten regter vleugel was het eerst aan den kapitein von COSEL gelukt, tot aan den Riesberg voort te rukken, zonder tegenstand te vinden. Eerst toen de vijand met een bataillon infanterie en 2 kompaniën jagers van Neder-naar Boven-Bostorf oprukte, en zijne scherpschutters den voortroep in front aanvielen, besloot hij eene achterwaartsche beweging te maken, tot aan den Margaretha-wal terug te trekken en de komst van den hoofdtroep af te wachten. Deze beweging werd onder een gestadig vuur, met veel bedaardheid en orde uitgevoerd, de Margaretha-wal bezet en het gevecht daardoor tot staan gebracht. Er ontstond nu een hevig tirailleurvuur voor de wallen en uit het Haddebijerbosch. De 9de komp. Keizer Alexander,

(1) Waarschijnlijk Neder-Bostorf.

welke, zoo als gezegd is, met $\frac{1}{2}$ compagnie garde-scherpschutters uit Wedelspang afgezonden was, kwam tot ondersteuning der 12de compagnie aan. De Margarethawal werd toen in zijne geheele lengte, van het Selker-Noor af tot aan den eersten dwarswal, met tirailleurs en scherpschutters bezet (aa). Nadat het gevecht nog een half uur geduurd had, kwam de hoofdtroep der voorhoede op den zeer zandigen weg van Wedelspang voor het Bostorfer Denenwerk. Een Deensch bataillon deboucheerde uit Boven-Bostorf (c). De graaf WALDERSEE schoof hierop de 2de compagnie garde-scherpschutters naar het Denenwerk vooruit, die het vijandelijk bataillon met een moorddadig vuur ontving en tot wijken noodzaakte. De 10de en 11de compagnie Keizer Alexander, onder den graaf von RÖDERN, werden als soutien daarachter, regts van den weg geplaatst. Later werd de 10de en 11de compagnie Keizer Frans, en nog later ook de 12de compagnie van dit regiment, tot ondersteuning van den regter vleugel vooruitgezonden.

Toen omstreeks dezen tijd de voorhoede in het bezit van het Denenwerk voor Bostorf en het Haddebijerbosch was, kreeg zij bevel deze stelling te verlaten en tot Boven-Selk terug te trekken. De graaf WALDERSEE zond berigt, dat de reeds genomen werken den volgenden dag slechts met groot verlies te hernemen zouden zijn, en dat hij dus niet terugtrok, voordat hij nogmaals bepaald last daartoe kreeg. Eenigen tijd daarna kreeg hij de vergunning in deze stelling te blijven, met last ze tot den volgenden dag te behouden, tot dekking der bivouacs, die door den

hoofdtroep bij Boven-Selk zouden betrokken worden.

Kort daarna bemerkte de majoor graaf VON RÖDERN en de kapitein VON HOLLWEDE, dat de vijand in Bostorf door eenen dapperen flankaanval der 12de en 9de kompagnie Keizer Alexander geschokt, begon te wankelen. Dit gunstig oogenblik gebruikende, drongen zij in Bostorf, gelijktijdig met de regts inrukkende 9de kompagnie Keizer Alexander, onder den kapitein VON BENTHEIM, die den Margaretha-wal en verscheidene voorliggende aardwallen overgeklimmen was, en alzoo den oostelijk naar Bostorf voerenden weg bereikt had, terwijl de 12de kompagnie Keizer Alexander, met de 10de en 11de kompagnie Keizer Frans, door de 12de kompagnie van dit regiment als reserve gevolgd, onder een gedurig tirailleurgevecht door het Haddebijer-bosch tegen den Riesberg en de pannenbakkerij oprukten.

Geheel Boven-Bostorf werd op deze wijze genomen; de vijand was in front en in de linker flank omvat, en had nu nog slechts het paviljoen en den Riesberg sterk bezet. Door zijne batterij op den Riesberg, bestreek hij de breede dorpsstraat; met zijn bussenvuur beantwoordde hij dat der tirailleurs, en door zijn houthuiter-vuur van 2 batterijen, bewierp hij het geheele dorp.

Verder voort te dringen, was met de geringe sterkte der voorhoede (1) onmogelijk.

Na een hardnekkig gevecht van 2 uren, begon de munitie te verminderen, en nu

eerst werd het 2de bataillon Keizer Frans van den hoofdtroep, op den weg van Bostorf naar Wedelspang, tot ondersteuning der voorhoede vooruitgezonden, en om zoo te zeggen er bij ingedeeld.

De Denen poogden tweemaal van Neder-Bostorf uit met eenen gesloten aanval Boven-Bostorf te hernemen; zij werden echter de eerste maal door het hevig en goed gemikt vuur, de tweede maal (1), in vereeniging met den dapperen aanval der 6de en 7de kompagnie Keizer Frans, waarbij van deze kompagnie 5 officiers zwaar gewond werden, afgeslagen. De 5de en 8ste kompagnie Keizer Frans gingen omstreeks dezen tijd regts van Bostorf tot ondersteuning van den uitersten regter vleugel vooruit en deden eenen aanval tegen de brandende pannenbakkerij; maar konden, daar zich de Deensche scherpschutters achter de aardwallen hardnekkig verdedigden, niet ver voortdringen.

Om dezen tijd waren de stellingen als volgt:

Op den regter vleugel, de tirailleurs der 12de kompagnie Keizer Alexander, der 11de kompagnie Keizer Frans, der 4de kompagnie garde-scherpschutters, en der 10de kompagnie Keizer Frans, achter de aardwallen en heggen, tegen den Riesberg en de pannenbakkerij; daarachter hunne soutiens en de 5de, 8ste en 12de kompagnie Keizer Frans.

In front tegen Neder-Bostorf, de tirailleurs der 9de kompagnie Keizer Alexander en der 2de kompagnie garde-scherpschut-

(1) Er waren in gevecht 7 kompagnien fuseliers en 2 kompagnien scherpschutters.

(1) De tweede aanval geschiedde omtrent gelijktijdig met den linkerflank-aanval, van 3 Deensche bataillons, die den vijver westelijk omtrokken.

ters, de buitenste heggen en huizen van Boven-Bostorf bezet houdende.

In het noordwestelijk deel van Bostorf, de 6de en 7de compagnie Keizer Frans, aan den grooten weg; tegenover de pastorie 1½ peloton der 9de compagnie Keizer Alexander; verder daarachter op de straat bij de smederij, de 10de en 11de compagnie Keizer Alexander als soutien.

De artillerie met 10 stukken, waarbij 2 veldstukken der 5de brigade van de voorhoede des generaal van BONIN, westelijk van Bostorf, tusschen de beide daar uitloopende holle wegen, de 9de compagnie Keizer Frans en de 12de compagnie van het 51ste regiment tot hunne dekking hebbende.

De voortroep der voorhoede van de linker-kolonne (eene compagnie van het fuselier-bataillon des 51sten regiments), was eveneens langs den Rendsburger straatweg in Bostorf gekomen, en gedeeltelijk achter de heggen en tuinen van het westelijk gedeelte des dorps en tirailleur opgelost.

In dit oogenblik rukten 3 Deensche bataillons, links van het Denenwerk tegen Bostorf op. De majoor graaf von RÖDERN, nam met de 10de en 11de compagnie Keizer Alexander, de terugtrekkende tirailleurs van het 51ste regiment op. Ook de 9de compagnie Keizer Alexander, rukte met het zwakke soutien over den grooten weg van Bostorf naar de westelijke tuinen, en bragt ook hier de wijkende tirailleurs tot staan.

Gelijktijdig trok een opgelost gedeelte van eene compagnie Keizer Frans, welker officieren gekwetst waren, van het noordwestelijk gedeelte van Bostorf in het dorp terug, waardoor eenige verwarring ont-

stond, die echter spoedig ophield; want toen de Denen nog verder vooruitrukten, ontvingen zij een zeer werkzaam vuur en trokken terug. De beide soutiens, de 9de komp^e. Keizer Alexander regts en de 10de en 11de kompⁿ. links, volgden den vijand met slaande trom op den voet. De tirailleurs beschoten de wijkende Denen, die den tegenoverliggenden oever van den Bostorfer vijver zochten te bereiken, en de zuidwestelijk daarvan liggende moerassige weide doorwaadden. Op de zuidzijde van het Denenwerk werden zij tevens door de fuseliers van het 20ste regiment vervolgd.

Het verlies des vijands was aanzienlijk en het gevecht op den regter vleugel bij Bostorf zoo goed als geëindigd; want gedurende dat deze flankaanval afgeslagen werd, waren de 6de en 7de kompⁿ. Keizer Frans onder den majoor von LEDEBUR met de overige tirailleurs der 9de compagnie Keizer Alexander, en met de 2de compagnie garde-scherpschutters tegen Neder-Bostorf in front, en de 11de compagnie Keizer Alexander, 5 fuselier- en 2 grenadier-compagnien Keizer Frans in de linker flank des vijands voortgerukt, en bereikten zoo in eenen snellen aanloop den ingang van Frederiksberg. De Denen hadden ook hier een groot verlies aan dooden en gekwetsten. Eenigen, die zich door zwemmen trachtten te redden, verdronken in de Otterkuhle; anderen bleven in de moerassige weiden, oostelijk van Frederiksberg steken en werden gevangen genomen.

In dit oogenblik moest op hooger bevel het gevecht nogmaals gestaakt worden; maar de graaf WALDERSEE, die zich aan den ingang van Frederiksberg bevond,

gebruikte het oogenblik, waarin hij de oudst aanwezende officier was, liet de gesloten troepen in Frederiksberg rukken en den vijand tot aan het kasteel Gottorf vervolgen, zoodat om 5 uur dit gedeelte der stad in handen der Pruisen was.

Het gevecht op den regter vleugel is als een afzonderlijk gevecht te beschouwen; want het was reeds beslist toen dat aan den linker vleugel begon. Deze gelukkige uitkomst werd alleen door het snel besluit van den kommandant der voorhoede en door den moedigen aanval van den voortroep verkregen. Wanneer, volgens het aanvankelijke plan, de voorhoede der regter kolonne niet in gevecht gekomen was, opdat de linker kolonne de Denen geheel zou kunnen vernielen, ware de uitkomst twijfelachtig gebleven. De vijand werd verrast, de werken waarin hij zich verdedigen wilde waren onbezet en werden door de aanvallers tot hunne eigene dekking gebruikt; de vijand werd in Neder-Bostorf ingesloten en kon de Pruisen niet zonder een belangrijk verlies uit hunne stelling verdrijven.

Het gevecht der linker kolonne kon daarenboven niet vóór de invallende duisternis geëindigd zijn; de voorhoede der regter kolonne zoude alsdan van 10 uur 'smorgens tot 7 uur 's avonds, groote verliezen uit het Denenwerk geleden hebben en de Denen zouden onder bescherming der duisternis en des terreins, zonder gevaar naar Frederiksberg en Lollfusz afgetrokken zijn.

B. Aandeel van de voorhoede der linker kolonne aan het gevecht bij Bostorf. — Gebruik der artillerie. — Nederlaag der 1ste Deensche brigade, ten westen van Bostorf.

De generaal-majoor von BONIN was met de tot omtrekking des Deenschen regter vleugels bestemde linker kolonne, insgelijks om 7 uur opgebroken en van Sorgbrück op den van Rendsburg naar Sleeswijk voerende nieuwen straatweg voortgemarcheerd. Deze kolonne bestond uit: Het fuselier-bataillon van het 51ste regiment, het 1ste, 2de en fuselier-bataillon van het 20ste regiment, het 1ste en 2de bataillon van het 2de of konings-regiment, het 1ste bataillon van het 12de regiment, 4 eskadrons van het 2de regiment (of koningin) kurasiers, 2 eskadrons Holsteinsche dragonders, eene afdeeling Holsteinsche pionniers, de batterij 6 E^{r} N°. 11 onder den kapitein von DECKER, $\frac{1}{2}$ batterij 7 E^{r} houwitsers onder den luitenant PETZEL I en 100 Holsteinsche jagers (Bracklowsche scherpschutters). De voorhoede dezer kolonne marcheerde, onder bevel van den luitenant-kolonel von WIESNER, in de volgende orde:

2 eskadrons Holsteinsche dragonders, het 1ste peloton scherpschutters van het fuselier-bataillon des 51sten regiments, de 9de en 12de kompagnie van dit bataillon, de 10de en 11de kompagnie, de Holsteinsche pionniers, 2 veldstukken van de batterij N°. 11, onder den luitenant LAVAL, en het fuselier-bataillon van het 20ste regiment, onder den luitenant-kolonel SCHMIDT.

Deze troepen rukten met weinig opont-houd op den straatweg voort; de twee

stukken moesten eenige keeren in batterij komen, onder anderen tegen eene hoogte bij Jagel, waar men om 10 uur kwam. Hier kreeg de luitenant-kolonel von WIESNER de order, om met de voorhoede op den weg naar Bostorf te blijven voortrukken, ten einde bij den aanval tegen dit dorp en het voorliggende Denenwerk mede te werken. De generaal-majoor von BOXIN daarentegen, zoude met het gros zijner kolonne links van den weg tegen Klein-Reide zwenken, om de voorgenomen om-trekking des vijandelijken regter vleugels over de dorpen Klein-Denenwerk, Husbij en Schubij te verrigten. Spoedig nadat hij dezen zijweg ingeslagen had, kreeg hij het bevel, de beide bataillons van het 2de of konings-regiment naar den straatweg terug te zenden, om als soutien der tegen Bostorf oprukkende voorhoede te dienen.

De luitenant-kolonel von WIESNER ontmoette tot bij Bostorf geen vijand. De nabij Kropp opgestelde Denen, werden door de nalatigheid eener veldwacht verrast en trokken in de grootste verwarring terug.

Het 1ste peloton bussenjagers van de voorhoede der linker kolonne, bereikte onverhinderd Bostorf en kwam hier in verbinding met de garde-scherpschutters van de voorhoede der regter kolonne.

In het dorp ontstond nu een tirailleurgevecht; de rest der 9de kompagnie van het 51ste regiment, stelde zich links van den straatweg, achter de eerste huizen van Bostorf op; de 12de kompagnie verder links aan eenen aardwal geleund; nog verder links achter eenen tweeden aardwal, werden de scherpshutters van deze

kompagnie opgelost. De 10de en 11de kompagnie hadden reeds voor het Denenwerk halt gemaakt; de 10de regts, de 11de links van den weg, en stonden gedekt voor het vijandelijk geschutvuur. Daarentegen kwam het fuselier-bataillon van het 20ste regiment in de schootslijn eener Deensche batterij. De luitenant-kolonel SCHMIDT kreeg daarom bevel met zijn bataillon 500 pas verder terug te gaan en zich achter de wallen van den weg te dekken; doch ook tot daartoe wierp eene Deensche batterij granaten, die echter slechts één man doodden.

Ook in de nabijheid van het fuselier-bataillon des 51sten regiments vielen 50 à 40 granaten neder, zonder schade aan te rigten. Het 2de peloton scherpshutters van dit bataillon was regts van den weg op het Denenwerk opgelost, kwam echter niet in gevecht; het 5de peloton werd links van den weg gezonden om de linker flank te dekken.

Toen de luitenant LAVAL met de beide veldstukken der voorhoede, het Denenwerk bijna bereikt had, moest hij in draf naar Bostorf gaan, daar den eersten weg links inslaan en vervolgens bij (b) in batterij komen. Van hier beschoot hij eerst het zich bij (A) bevindende 15de bataillon Deensche infanterie van linie, dat reeds bij het vierde schot, na een aanzienlijk verlies geleden te hebben, terugtrok. Nu echter kreeg hij van drie zijden geschutvuur: in front van de, aan den noordelijken oever des Bostorfer vijvers, ten zuiden van Frederiksberg, op den Kapuinenberg staande stukken van den Deenschen bombardier Bovic (B), in de linker flank van de 1/2

Deensche batterij Bruun (C), waarmede de luitenant THESTRUP op eene hoogte ten westen van den Bostorfer vijver opgereden was (1), in de regter flank eerst kartetsen en toen kogels van de $\frac{1}{2}$ Deensche batterij Jessen, door den luitenant GLUD gekommandeerd (D), die op de hoofdstraat tusschen Neder-Bostorf en Frederiksberg geplaatst was.

Vooreerst beantwoordde hij het zeer langzame vuur van den bombardier Bövic; daarna wendde hij zich tegen den luitenant GLUD, wiens hevige vuur hem het meest hinderde; maar hoe werkzaam ook de beide Pruisische stukken schoten, konde de luitenant LAVAL zich toch niet langer in zijne zeer bloetgestelde stelling handhaven. Hij nam nu 40 à 50 pas achterwaarts eene meer gedekte stelling, waarin hij door de hoogte, die naar Bostorf en den vijver afhelt, eenigzins gedekt was voor het vuur van den luitenant THESTRUP. Van hier rigtte hij zijne stukken weder tegen den bombardier Bövic, kreeg echter spoedig berigt, dat alle kogelschoten reeds verbruikt waren; daar hij echter eene spoedige aanvulling der munitie verwachtte, en er nog kartetsen en shrapnels genoeg voorhanden waren, besloot hij te blijven staan, doch nam eene nieuwe stelling bij

(1) Volgens het berigt van den generaal von HEDEMANN aan het Ministerie van Oorlog, dd. Sonderburg den 3^{den} Mei 1848, had de luitenant THESTRUP slechts 2 stukken. De Pruisische artillerie-officieren zagen echter, dat zij van die hoogte uit 2 stukken met kogels, en uit 2 andere met granaten beschoten werden. Mogelijk zijn de beide stukken, die volgens ditzelfde berigt op den Aardbeziënberg als reserve gelaten waren, iets later naast den luitenant THESTRUP in batterij gekomen.

(i). Spoedig daarna kwam de kapitein von GERSCHOW met de garde-batterij aan en liet zijne 6 stukken links van de sectie van LAVAL afleggen. De beperkte ruimte waarop dit geschieden moest, is eene terreinverdieping vol zandgroeven en gaten, voor artillerie zeer onvoordeelig. Verder links was een geheel door aardwallen ingesloten veld, dat naar het westen langzaam hooger werd, zoodat men van het punt waar de garde-batterij opreed, niet links naar de hoogte kon zien, waar de Deensche batterij Bruun onder den luitenant THESTRUP (c) geplaatst was. De kapitein von GERSCHOW liet het vuur zijner stukken beginnen, de werking was wegens den rook van de brandende hoeven echter niet duidelijk te zien.

De Deensche luitenant THESTRUP rigtte nog altijd zijne granaatkanonnen naar het punt waar de Pruisische artillerie opgereden was en waar nu ook de generaal von WRANGEL met zijn gevolg verscheen. De grijze veldheer liet zich door den luitenant LAVAL de vijandelijke stelling aanwijzen en nu kwam regts van diens sectie, nog de rijdende batterij N°. 7 van den kapitein KUHNE, in positie. Wegens gebrek aan ruimte bleef de 4de sectie in reserve.

De 6 stukken der garde-batterij hadden te zamen naauwelijks 100 schoten gedaan, toen er melding kwam, dat zich in de linker flank en in den rug Deensche infanterie vertoonde en steeds verder voortrukte. De hoogte links liet niet toe dit dreigend gevaar te zien, waardoor de kapitein von GERSCHOW zich genoodzaakt zag op te leggen en eene verzekerde stelling achter Bostorf te zoeken. Ook de

luitenant LAVAL liet, nadat hij den kapitein KUHNE het aanrukken der Denen medegedeeld had, iets later opleggen. Hierbij werd de voorwagen van een der stukken omgeworpen, zoodat de raders boven stonden. Het oogenblik was gewichtig. De toeroep van den braven kanonnier KISSAU: Het geschut is ons vaandel, dat verlaten wij niet! en het voorzigtig gedrag van den stukskommandant, ondersteunden de pogingen van den luitenant LAVAL en het gelukte aan de bedieningsmanschap den voorwagen om te keeren, op te leggen en het stuk te redden.

Het 5de peloton scherpschutters van het fuselier-bataillon des 51sten regiments, tot dekking der linker flank, ten zuiden van het Denenwerk afgezonden, zag toen het bij (k) gekomen was, 5 Deensche bataillons (1) (de tot omtrekking van den Pruisischen linker vleugel bestemde 1ste Deensche brigade, onder den luitenant-kolonel von BULOW), die de moerassige weiden zuidwestelijk van den Bostorfer vijver overtrokken (E). Het peloton verspreidde zich dadelijk achter den wal van het laatste veld en hieraan sloot zich links eene tot ondersteuning afgezondene kompagnie van het 20ste regiment. De Deensche scherpschutters bestegen de steile helling ten zuiden van het Denenwerk en grepen de

Pruisische tirailleurs met overmagt aan. De scherpschutters van het 51ste regiment (k) weken vechtende terug (k'), de vóór en na links aangetrokken twee kompagnien van het 20ste regiment infanterie (l) werden tot aan het derde achterwaarts liggende veld teruggedrongen. Het geheele fuselier-bataillon van het 20ste regiment maakte nu naar deze zijde front en posteerde zich achter de nabijgelegen aardwallen, terwijl zich nu ook op het Denenwerk eene geslotene kolonne des vijands vertoonde.

Ook aan de noordzijde van dezen wal, op het punt, waar een weg met aardwallen naar de hoogte voert, waren de bataillons der 1ste Deensche brigade opgeklimmen (F). Twee hunner officieren, die de bussenjagers aanvoerden, sneuvelden. Hierdoor geschokt, trokken de Denen terug, doch verschenen weldra met eene nog sterkere tirailleurlinie. Er begon een hevig vuur. Het 8ste peloton van het fuselier-bataillon des 51ste regiments, werd links van de scherpschutters der 12de kompagnie, achter den tweeden aardwal, noordelijk van het Denenwerk opgelost (m). Daar het 5de peloton scherpschutters, zooals reeds gezegd is, teruggetrokken was, werd het 7de peloton tot ondersteuning afgezonden (n). De 10de en 11de kompagnie, die tot hiertoe links en rechts van den Rendsburger straatweg gestaan hadden, rukten nu tot dicht bij het links liggende Denenwerk. Het 5de peloton werd daar opgelost waar de oude Rendsburger weg het Denenwerk doorsnijdt (o); het begon het vuur op 500 pas, rukte toen noordelijk van het Denenwerk tot aan den tweeden aardwal, en vulde hier de ruimte tusschen het 8ste

(1) Volgens het reeds aangehaalde berigt van den generaal von HEDEMANN waren er slechts 2 bataillons, het 1ste en 11de bataillon infanterie van linie, gekommandeerd door de luit.-kolonels von RIJE en von STAGGEMEIER. De majoor von ERNST was met de rest van het tot de voorpostendienst gebruikte 2de bataillon van linie, $\frac{1}{2}$ eskadron huzaren en 2 stukken op den Aardbeziënberg in reserve gebleven.

peloton en den Margaretha-wal. Om dezen tijd sneuvelen vele manschappen der 11de en 12de kompagnie, en de tirailleurs moesten, daar een groot aantal Deensche scherpschutters slechts omtrent 10 pas aan de andere zijde van den wal stond, op hunne soutiens, tot aan den ouden weg terugtrekken, waar zij spoedig verzameld werden. De 12de kompagnie, die bij (*m*) gestaan had, moest van den eenen wal tot den anderen naar de zuidwestelijke omheining van Bostorf terugtrekken. Het 3de peloton (*p*) moest, toen de vijand in zijne regter flank kwam (*m*), weder tot aan den ouden Rendsburger weg (*o*) wijken.

De moedig voortrukkende Denen hadden reeds den wal, die het dichtste bij de zuidwestzijde van Bostorf ligt en loodregt op den Margaretha-wal staat, bereikt (*uu*); eenige hunner manschappen kwamen tot ongeveer 20 pas van het 3de peloton, 51ste regiment, en schoten over den aardwal. Daar werd eensklaps van het punt (*v*), waar het 1ste peloton van het 51ste regiment opgelost was en eene kompagnie Keizer Alexander stond, het signaal: avanceren gegeven. De geheele tirailleur-linie ging dadelijk, onder een luid hoerah! voorwaarts; de 9de, 10de en 11de kompagnien Keizer Alexander, aangevoerd door den dapperen majoor graaf von RÖDERN, deboucheerden uit Bostorf tegen den Deenschen linker vleugel en wierpen den vijand van den eenen wal tot den anderen terug; het 3de peloton des 51ste regiments avanceerde van (*o*) naar (*p*); het 4de en 7de peloton, met het 3de peloton scherpschutters van dit regiment, bereikten gelijktijdig het Denenwerk. Ook zuidelijk van dezen wal

liet de luitenant-kolonel SCHMIDT het teeken tot den aanval geven; de scherpschutters van het fuselier-bataillon des 20sten regiments beklommen de voorliggende 4 voet hooge aardwallen, en gingen in den looppas op het Denenwerk los. De aanval was zoo hevig, dat een groot gedeelte der soutiens mede in de linie kwam en den wal beklom; de vijand werd letterlijk omvergevoerd en van den wal geworpen. De Denen vlugten toen naar de moerassige weiden, door welke eene beek naar den Bostorfer vijver loopt. Hun verlies hierbij was groot; velen bleven in het moeras steken en werden gedood of gevangen (1). Alle gekwetsten moesten achtergelaten worden.

Het overschot der 1ste Deensche brigade (1ste en 11de bataillon van linie), dat zich over de weide gered had, verdween achter de westelijk van dit terrein liggende hoogte. Het werd weldra gevolgd door de beide bataillons van het 2de regiment, die van de kolonne van BONIN ontboden, op den Rendsburger-weg bij (*t*) gekomen waren, toen het teeken ten aanval gegeven werd. Een gedeelte trok dadelijk links en beschoot den vijand in de regter flank.

(1) Van het 11de bataillon van linie, sneuvelen bij het Denenwerk: 4 officieren en 6 man; zwaar gekwetst werden gevangen genomen 1 officier en 21 man. Buitendien verloor het bataillon vele lichtgewonden en gevangenen. Ook de bataillons-kommandant werd gekwetst. Het 1ste bataillon van linie verloor 13 dooden en 43 zwaargekwetsten, waaronder 2 officieren; van het 2de bataillon van linie, waren slechts 2 gekwetste officieren en 2 man der 1ste kompagnie in het hospitaal te Sleswijk. Het is dus waarschijnlijk, dat zich slechts eene kompagnie van dit bataillon, bij de kolonne, van den kolonel von BÜLOW bevond.

De majoor VON STEINMETZ, kommandant, dezer beide bataillons, had de rest van het regiment achter dit eerste gedeelte steeds verder links doen trekken, om den flank-aanval voort te zetten, en had toen de vlugtende Denen naar de hoogten vervolgd. Daarheen marcheerde ook de luitenant-kolonel SCHMIDT met het fuselierbataillon des 20ten regiments en later om 4 uur de 10de kompagnie van het 51ste regiment. Wij zullen deze troepen later terugvinden in het tweede gevecht bij den kruidmolen en op de Annettenhoogte. Nu keeren wij naar Bostorf tot de Pruisische garde-brigade terug.

C. *Vooruitrukken van de hoofdmagt der regter kolonne naar Boven-Bostorf.*

Verovering van Neder-Bostorf en Frederiksberg.

Om 11 uur ging het 2de bataillon Keizer Frans, onder het kommando van den majoor VON LEDEBUR, uit de marschorde tot de gevechtsstelling over en verspreidde zich in kompagnies-kolonnen. De 3de en 8ste kompagnie sloegen tusschen het Denenwerk en Boven-Bostorf, regts af en namen zuidoostelijk van Bostorf, achter den naar de Haddebijer kerk voerenden hollen weg eene stelling, waarin zij ongeveer 10 minuten bleven (y).

De 6de en 7de kompagnie marcheerden van den Boven-Selker zandweg links, om volgens de bekomen bevelen zuidelijk van Bostorf, de artillerie te dekken. Spoedig daarna, kreeg de majoor VON LEDEBUR de vergunning met deze kompagnie westelijk om Bostorf heen, de op de noordzijde van den vijver opgeredene Deensche batterij aan

te vallen. Hij bestemde de 7de komp. tot reserve en ging met de 6de vooruit, waarmede hij den weg spoedig verliet en zich dwars over het veld tegen den vijand wendde. Na het overklimmen van den eersten wal, kregen zijne kompagnien een hevig vuur van de Deensche bussenjagers, die het tusschen Bostorf en den vijver op eene hoogte liggende buitengoed bezet hadden, terwijl ook de scherpschutters, die den wal vóór de genoemde hoogte bezetten een gestadig vuur op de Pruisen onderhielden. De majoor VON LEDEBUR liet dit vuur eenige minuten beantwoorden, daar echter zijne manschappen door den rook van een regts liggend, in brand geschoten huis, zeer gehinderd werden, gelastte hij, den regts voorwaarts liggenden wal te bezetten, hetwelk met een gevoelig verlies geschiedde. Na een kort vuurgevecht besloot hij den vijand door eenen aanloop uit zijne stelling te verdrijven, deelde dit besluit aan zijne officieren mede, riep toen: voorwaarts! en beklom den regts voorliggenden wal. De officieren, die hunnen heldhaftigen kommandant volgden, vielen dadelijk door vijandelijke buskogels getroffen. Het verlies was groot en deed de manschappen wankelen; toen de majoor eene steile helling afsprong en daardoor de in de laagte liggende laatste huizen van Boven-Bostorf bereikte, waren hem slechts zijn adjudant, 1 luitenant en 50 man van de 6de kompagnie gevolgd. Kort daarna kwamen langs denzelfden gevaarlijken weg, 3 officieren met eenige manschappen der 7de kompagnie. Deze zwakke afdeelingen der 6de en 7de kompagnie nestelden zich in twee aan den weg liggende huizen vast,

maakten schietgaten in eenen stal en beantwoordden van daar het vijandelijke vuur, dat zij van drie zijden ontvingen: links, van de op de hoogte liggende buitenplaats, in front uit de naastbijzijnde huizen van Neder-Bostorf en rechts van de wallen voor den Riesberg. De majoor von LEDEBUR zag in, dat hij te zwak was, om nog verder te kunnen voortdringen; de weinige officieren der beide kompagnien, die niet gekwetst waren, bevonden zich bij hem, maar het grootste gedeelte

der manschappen was op de hoogte achter de wallen gebleven en beantwoordde van daar het vuur, dat uit de buitenplaats kwam. Hij beklom om 12 $\frac{1}{2}$ uur de hoogte weder, om zelf de manschappen te halen, werd echter door een buskogel aan den rechter arm en in de borst gekwetst en ging naar de bezette huizen aan den weg terug, die door de afdeelingen der 6de en 7de kompagnie tot 1 $\frac{1}{2}$ uur met de grootste dapperheid tegen den overmagtigen vijand, verdedigd werden.

(*Vervolg en slot hierna.*)

DE RAAD VAN ONDERZOEK,

op den 16^{den} Februarij jl. te 's Gravenhage bijeengeroepen.

In den loop der maand Februarij werd te 's Gravenhage voor het eerst, ingevolge *de wet tot regeling van de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen van de officieren der landmagt*, een raad bijeengeroepen om het gedrag van eenen krijgsmakker te onderzoeken en om te adviseren of hij *al* dan *niet* uit de dienst behoorde te worden ontslagen. — Wij stellen ons voor, in het navolgende, aan de lezers van den *Militaire-Spectator* een verslag, zoowel van de zamenstelling als van het verhandelde in de zittingen van dien raad, te geven. Het hooge belang en het ernstige der zaak maakt eene dergelijke mededeeling voor ieder officier wenschelijk, en door het nieuwe der instelling kan ons verslag nuttig zijn voor anderen, die later onverhoopt tot dergelijke verrigtingen mogten geroepen worden.

Op den 5^{den} Februarij 1852 werd te 's Gravenhage, op last van den Generaal-Majoor, Provinciaalen Kommandant van Noord- en Zuidholland, bij garnizoens-order bekend gemaakt, dat er op den 6^{den} dierzelfde maand in de Oranje-kazerne zou overgegaan worden tot het zamenstellen, bij loting, van eenen raad van onderzoek, voorgeschreven in de wet van 28 Augustus 1851, *Staatsbl.* n°. 128. De garnizoens-order eindigde met de woorden: «de HH. officieren van het garnizoen *«kunnen* daarbij tegenwoordig zijn.» Ons bedunkens had hier geschreven dienen te worden: «*moeten* daarbij tegenwoordig *«zijn,*» immers de 2de alinea van art. 52 der genoemde wet zegt uitdrukkelijk: «De loting geschiedt zooveel mogelijk in *«tegenwoordigheid* van alle officieren die *«in* het garnizoen aanwezig zijn, enz.»

en men zal toch niet kunnen beweren dat die officieren daarbij inderdaad *zooveel mogelijk* tegenwoordig waren, wanneer men het verschijnen of niet verschijnen aan hun goedvinden heeft overgelaten. — Door de betoonde belangstelling van een vrij groot aantal officieren, is er aan de bedoeling van den wetgever in zóoverre voldaan geworden, dat de loting, die plaats greep, veilig eene handeling in het openbaar mogt heeten; maar wat zou het geval geweest zijn indien er bijvoorbeeld niemand verschenen ware? De loting had alsdan even goed op het bureau van den Provinciaalen Kommandant als in de Oranje-kazerne kunnen geschieden, en het ware alsof de aangehaalde alinea niet in de wet geschreven stond.

De beschuldigde had niet verkozen bij de loting tegenwoordig te zijn. Daar hij 1ste luitenant was, moest de raad bestaan uit een luitenant-kolonel, als president; een majoor, twee kapiteins en drie oudere 1ste luitenants, als leden. Tot het doen der loting waren al de officieren van de genoemde rangen en ancienniteit, die zich in het territoriaal kommando bevonden, rangswijze op lijsten gebragt. Men had daarbij geene onderlinge ancienniteit of geene volgorde der wapens in acht genomen, en op de lijst der kapiteins bijv. stond misschien de jongste kapitein der artillerie boven den oudsten der infanterie, enz.; alles was ten deze aan het toeval overgelaten. Er werden vervolgens even *zooveel* nummers (op digt gevouwen briefjes) in eene bus gedaan, als er namen op eene lijst voorkwamen, en de trekking begon. Het eerste nummer wat uit de

bus kwam, bijv. N°. 20, werd geplaatst achter den eersten naam die op de lijst stond, van den rang waarvoor de loting plaats greep, en zoo ging men voort tot iedere naam een nummer had bekommen. Nu waren de luitenant-kolonel en majoor die N°. 1, de kapiteins die N°. 1 en 2, en de 1ste luitenants die N°. 1, 2 en 5 hadden getrokken, van zelve president en leden van den raad; terwijl zij, die in iederen rang de eerstvolgende nummers hadden, de plaatsvervangens waren, in art. 52 der wet bedoeld.

Geen der aangewezenen bestond den beschuldigde in eenigen graad van bloedverwantschap, maar het lot had gewild dat er in den aldus zamengestellten raad slechts één officier (1ste luitenant) was van het wapen of dienstvak van den beschuldigde, en de wet vordert dat er *drie* zoodanige zullen aanwezig zijn. Hierin moest derhalve nog worden voorzien. Nu zegt de wet niet in welke rangen men bij voorkeur naar dergelijke officieren moet zoeken, wanneer het lot ze niet onmiddellijk aanwijst. De provinciale kommandant van Noord- en Zuidholland meende dit in die van kapitein en 1ste luitenant te moeten doen, en wij juichen zijne zienswijze toe, dewijl hij als vertegenwoordiger van den Staat de meeste onpartijdigheid in acht nam door de personen, die de wet veronderstelt dat beter dan anderen de zaak zullen beoordeelen, *zooveel* doenlijk onder de *pairs* van den beschuldigde te zoeken. De 2de kapitein en de 5de 1ste luitenant werden dus niet als leden van den raad benoemd, maar in de volgorde der nummers zoover achteruit gegaan, tot men

nog een kapitein en een 1ste luitenant, met hunne plaatsvervangens, gevonden had van het wapen waartoe de beschuldigde behoorde (infanterie) en die hem niet in eenen bij art. 50 verboden graad van bloedverwantschap bestonden.

Men ziet dus dat de loting met de meest mogelijke orde en onpartijdigheid geschied is, doch er valt naar ons oordeel bij het zamenstellen van eenen dergelijken raad nog aan zaken te denken waarvan de wet zwijgt, maar die de wet in geen deele verbiedt of verhindert nu en dan in aanmerking te nemen.

Men kan een uitstekend hoofdofficier zijn, zonder daarom nog geschiktheid te bezitten tot het leiden en besturen der beraadslagingen eener vergadering, en men kan een hoogst verdienstelijk kapitein of luitenant wezen, zonder nog in staat te zijn met vaardigheid en duidelijkheid de werkzaamheden van secretaris waar te nemen. Is het nu voor den beschuldigde van belang dat vooral zijne *pairs* in staat zijn hem met juistheid te beoordeelen, niet minder is het voor hem en voor den Staat van het grootste gewigt, dat de gang van zaken goed bestuurd, de verdediging door onhandigheid niet verward en dus belemmerd, en van de verrigtingen des raads aan den Minister van oorlog een helder verslag aangeboden worde.

Had de regering in der tijd den wensch kunnen inwilligen, die, zoo ons geheugen goed is, en door de militaire pers en door de Staten-Generaal werd geuit, om den auditeur-militair tot secretaris van den raad te benoemen en het regt aan zich te houden, even als de beschuldigde, twee leden

te wraken, dan ware iedere raad van onderzoek ten minste van een geschikt secretaris voorzien geweest, en had men soms gelegenheid kunnen vinden voor een minder geschikt president een' beteren in de plaats te nemen. — Thans evenwel moet men in de uitspraak van het lot geheel berusten, tenzij het lot — even als op den 5^{den} Februarij 1852 te 's Gravenhage plaats had — niet dadelijk de gevorderde drie officieren van het wapen of dienstvak des beschuldigten aanwijst. In dit geval zouden wij er niets onregtvaardigs of strijdigs met de wet in zien, wanneer men bij het zoeken naar die officieren — zoo noodig — tevens aan het vinden van een geschikten president en secretaris dacht.

Op den 16^{den} Februarij had in de bibliotheek der officieren van het regiment grenadiers en jagers de eerste zitting van den raad plaats. De beschuldigde had geen der leden gewraakt en verscheen in persoon om zijne verdediging voor te dragen. Het getal toehoorders was op dezen en ook op den volgenden dag uiterst gering; behalve door de gewone dienstverrigtingen, werd dit vermoedelijk veroorzaakt door de onwetendheid waarin de officieren van het garnizoen aangaande den dag der zitting verkeerden.

De president en de leden van den raad ontmoetten elkander, als zoodanig, voor het eerst, toen ook de beschuldigde binnentrad. Daar nu de leden nog geen kennis genomen hadden van den inhoud der stukken, genoemd in art. 51 der wet, zoo was de president verplicht den beschuldigde te zeggen, dat men hem niet zou kunnen ondervragen of in zijne verdediging hooren,

dan nadat de leden zouden zijn ingelicht over den aard en de uitgestrektheid der bezwaren tegen hem ingebracht, en dat het hem derhalve vrij stond zich voor heden te verwijderen.

De gedaagde verliet daarop de vergadering en het overige gedeelte der zitting werd besteed aan het voorlezen der beschuldiging, der conduite-lijsten en der overige bescheiden, ingevolge de wet aan den raad toegezonden. Daarna ging men over tot het vaststellen van eenige vraagpunten, die men den gedaagden wilde voorhouden. Deze zitting was voor de toehoorders van zeer weinig belang en ook de beschuldigde heeft niets verloren door zich te verwijderen.

Het ware wenschelijk geweest dat men den raad één dag vroeger dan den gedaagde in de hoofdplaats van het territoriaal kommando had bescheiden, en — zonder eene zitting te doen houden — aan de leden gelegenheid gegeven hadde zich bekend te maken met alles wat zij thans in hunne eerste vergadering vernamen. De secretaris zou dan tevens in staat geweest zijn de beschuldiging of beschuldigingen in beknopte, duidelijke en stellige uitdrukkingen zamen te vatten. Op die met juistheid gestelde punten van beschuldiging had men alsdan den volgenden dag — nadat de raad ze goedgekeurd of geamendeerd had en nadat men den aangeklaagden in het breede had voorgelezen wat zijne chefs of zijne kameraden tegen hem in het midden hadden gebragt — dien aangeklaagden onmiddellijk kunnen hooren.

Bij den weg dien men thans volgde, moest de gedaagde, die uit den aard der

zaak geene reiskosten had te vorderen, een dag nutteloos in 's Gravenhage doorbrengen.

Op den 17^{den} Februarij vergaderde de raad ten tweeden male en ging thans tot de eigenlijke behandeling der zaak over. De beschuldigingen tegen den gedaagden ingebracht, werden hem in haar geheel voorgelezen en daarna werd hij onderzocht over de verschillende aangehaalde feiten en beweringen, waaruit zij geboren waren.

Wij zullen ons niet wagen aan eene mededeeling der gerekte zondenlijst waarmede wij hier bekend gesteld werden; wij vertrouwen daartoe te weinig op ons geheugen en rekenen ons bovendien, en uit achting voor den stand waartoe wij behooren, en uit eerbied, niet voor de letter, maar voor den geest der wet, verplicht over dit alles eenen sluijer te werpen. De wet heeft gewild dat de geheele handeling in den boezem van het korps Nederlandsche officieren zou plaatsgrijpen, en wij gelooven derhalve dat het niet voegzaam zou wezen wereldkundig te maken, wat aan den gedaagden werd ten laste gelegd. Het zij genoeg hier aan te merken, dat hij voor den raad geroepen was, o. a. ook op grond der 5de § van art. 27 der wet van den 28sten Augustus 1851, en dus: wegens gedragingen of daden in het openbaar, waardoor de waardigheid van den officiersrang bepaaldelijk werd aangerand, en dat hij zich, helaas! in geen opzigt wist te zuiveren van de hoog ernstige beschuldigingen tegen hem uitgebragt, die wel degelijk behelsden de overtredingen in de genoemde § bedoeld.

Toen de raad voldoende was ingelicht en de beschuldigde niets meer ter zijner verdediging had te zeggen, ging deze, op het voorstel hem daartoe gedaan, naar een ander vertrek, wat ter zijner beschikking was gesteld. — De president lei daarop, ingevolge art. 55 der wet, aan den raad de volgende vraag voor:

Is de aangeklaagde schuldig aan hetgeen hem ten laste wordt gelegd?

Deze vraag werd met *algemeene stemmen* bevestigend beantwoord.

Toen werd de vraag gesteld:

Moet de beschuldigde diensvolgens uit de dienst worden ontslagen?

Het antwoord luidde toestemmend, doch slechts met vier stemmen tegen drie.

Daarna werd gevraagd:

Zijn er verzachtende omstandigheden aanwezig?

Ook hierop kwam een bevestigend antwoord en thans weder met *algemeene stemmen*.

Na iedere stemming werden de briefjes, waarop het *ja* of *neen* geschreven stond, door het vuur vernietigd, en nadat al de vragen waren beantwoord, besloot de raad dat geen zijner leden immer zou laten blijken van welken aard het door hem geuite gevoelen geweest was.

Over het aantal stemmen, waarmede de tweede vraag bevestigend werd beantwoord, zullen wij geen ander oordeel vellen, dan dat het gewis bevreemding moet baren dat in denzelfden raad, die eerst volmondig erkende dat de aangeklaagde schuldig was aan hetgeen hem werd ten laste gelegd, d. i. het zich gedurende vele jaren overgeven aan gedra-

gingen in het openbaar en het bij herhaling plegen van daden, waardoor niet alleen de waardigheid van den officiersrang, maar zelfs de waardigheid van den man en vooral van den beschaafden man, bepaaldelijk werd aangerand, dat in dienzelfden raad zeggen wij, zich nog drie stemmen tegen het ontslag uit de dienst verklaarden. Als het waar is, wat later in dien raad werd beweerd, dat *ieder lid* slechts aan zijn geweten verantwoording schuldig is voor de stem door hem uitgebragt, dan is het even waar dat de raad ook aan het geheele Nederlandsche officiers-korps, *welks eer hij heeft te handhaven*, verantwoording schuldig is van de wijze waarop hij zich van die taak heeft gekweten.

Het laatst gegeven antwoord — dat over de verzachtende omstandigheden — doet de harten der leden van den raad eer aan; wanneer men vooraf aan de gestreng eischen van zijnen plicht heeft voldaan, mag men veilig aan de inspraak der menschelijkheid gehoor geven. De beschuldigde had kinderen, waaronder een zeer gebrek- kig en hulpbehoevend, en zijne vorige diensten gedoogden wel dat men het oog gevestigd hield op de pligten der natuur, wier vervulling aan hem bleef opgedragen.

Wij zouden hier ons verslag kunnen eindigen, maar het hoofddoel daarvan was nuttig te zijn aan anderen, die welligt later tot dergelijke moeilijke en teedere verrigtingen kunnen geroepen worden. Wij zullen derhalve nog op ééne aangelegenheid opmerkzaam maken. De loop van het onderzoek, wat te 's Gravenhage plaats greep, maakte het niet noodzakelijk dat er, ingevolge § 2 van art. 54 der wet,

getuigen werden gehoord. Dit kan echter bij eene volgende gelegenheid onvermijdelijk zijn; nu is de raad van onderzoek met *geene regtsmagt hoegenaamd* bekleed, het is slechts *een adviserend ligchaam*; wie zal nu die getuigen oproepen, wat zal er geschieden indien zij weigeren getuigenis te geven; wat, indien zij geene militairen zijnde, door den raad geroepen worden en niet verschijnen; wie zal hen, ingeval zij verschijnen, den eed afnemen, en wie eindelijk zal aan de niet-militairen

het reisgeld betalen? Wij zijn geene regtsgeleerden, maar houden toch het indagen van getuigen, met alles wat er op behoort te volgen, voor eene handeling der regterlijke magt, waartoe de raad van onderzoek niet behoort, en wanneer wij nu in artikel 149 der Grondwet lezen: *De regterlijke magt wordt alleen uitgeoefend door regters, welke de wet aanwijst*, dan gelooven wij dat die raad in moeilijke omstandigheden kan komen, indien er niet tijdig voorzieningen worden getroffen.

B I J L A G E VIII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR.

TWEEDE SERIE. — VIERDE DEEL, N°. 8.

(Maand Februarij 1852.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij den provincialen staf, tot luit.-kol.: de maj. J. E. Muller, adjud. in het prov. kommandem. van Groningen en Drenthe; bij het wap. der inf., bij het reg. gren. en jag., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. H. van der Heijden, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit^s. G. A. J. D. van Hoeij Schilthouwer en P. M. Netscher, beiden van het korps; bij het 1ste reg. inf., tot luit.-kol.: de maj. H. J. Testas, van het reg. gren. en jagers; bij het 2de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. P. J. van Engelsdorp, van het korps; bij het 3de reg. inf., tot majoor: de kap. der 1ste kl. C. M. van der Does, van het koloniaal werfdepôt; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. A. P. Miltenburg, van het 1ste reg. inf.; bij het 7de reg. inf., tot kap. van de 1ste kl., de kap. der 2de kl.: A. J. T. Beekman, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. G. H. Schmidt, van het 4de reg. inf.; tot 1sten luit.: de 2de luit. S. C. L. Mesch, van het instructie-bat.; bij het 8ste reg. inf., tot kol., kommand. van het korps: de luit.-kol. W. P. Kamps, van het 1ste reg. inf.: tot kap. der 2de kl.: de kap^s. van de 3de kl. P. G. Snoers en J. Bogner, beiden van het korps; bij het wap. der kav., bij den staf van het wap., tot 1sten luit.: de 2de luit. A. O. H. Bon Gansneb genaamd Tegnagel, van dien staf, met bepaling dat hij in zijne tegenwoordige betrekking bij de koninkl. milit. akad. zal verblijven; bij

het 1ste reg. drag., tot ritm. instructeur: de ritm. der 3de kl. R. A. Jackson, van het reg.; tot adjudant: de 2de luit. W. A. A. B. van Toll, van het reg.; bij het 2de reg. drag., tot ritm. instructeur: de ritm. der 3de kl. F. M. B^{on}. van der Capellen, van het reg.; tot ritm. van de 3de kl.: de 1ste luit. L. F. Fundter, van het 1ste reg. drag.; tot adjud.: de 1ste luit. M. J. Worbert Graaf van Wassenaer, van het reg.; tot 1sten luit.: de 2de luit^s. J. C. L. Simon van het 1ste en H. L. Le Clerq, van het 4de reg. drag.; bij het 3de reg. drag., tot ritm. instructeur: de ritm. G. H. J. Fundter, van het reg.; tot ritm.: de 1ste luit. Jh^s. H. Quarles van Ufford, zijnde aan hem tevens een eervol ontslag verleend, met vergunning tot het voortdurend dragen der uniform van het korps waartoe hij tot dusverre heeft behoord; tot adjud.: de 1ste luit. G. A. Hamming, van het reg.; tot 1sten luit.: de 2de luit. W. F. M. Fundter, van het reg.; bij het 4de reg. drag., tot ritm. instructeur: de ritm. der 3de kl. E. H. E. Gr. van Bylandt, van het reg.; tot adjud.; de ritm. der 3de kl. H. N. C. B^{on}. van Tuyl van Serooskerken, van het reg. en de 2de luit. A. L. T. A. Grisart, instructeur bij het reg., zijnde hij in verband met de nieuwe organisatie der kav., uit de betrekking van instruct. eervol ontslagen; bij het korps jagers te paard, tot 1sten luit.: de 2de luit. R. A. L. Pelerin, van het korps; bij het person. van de geneesk. dienst der landm., tot offic. van gez. der 1ste kl.: de officieren van gez. der 2de kl. A. Mathijssen en J. Weteling; bij de landm. in W. I.; tot maj.: de kap. der 1ste kl. J. G. van Coehoorn van Houwerda, van het reg. gren. en jagers.

Verplaatsingen.

Bij het reg. gren. en jagers; bij de bat^s. jagers: de maj. J. L. Coenegracht, van het 3de reg. inf., bij de bat^s. gren., de 2de luit. Jh^t. P. F. O. Sickinghe, van het 4de reg. inf.; bij het 2de reg. inf.: de 2de luit. A. T. Alings, van het 3de reg. inf.; bij het koloniaal werfdepôt: de kap. der 2de kl. A. de Haas, van het 7de reg. inf.; bij het 1ste reg. drag.: de 1ste luit. P. L. V. Desertine, van het 2de reg. drag.; bij het 3de reg. drag.: de 1ste luit^s. G. H. E. Emmermann en F. A. G. L. Romer, beiden van het 2de reg. drag.; bij het 4de reg. drag.: de 2de luit. Jh^t. L. Ridder van Rappard, van het 3de reg. drag.

Gedetacheerd.

Bij de landmagt in W. I.: de kap. G. J. Pompe van Meerdervoort, van het 3de reg. inf.

Eervol ontslagen.

De ritm. van de 3de kl., F. M. B^on, van der Capellen, instruct. bij het 2de reg. drag., de 2de luit. instruct. J. J. J. Dubois, van het 1ste reg. drag., uit de betrekking van instruct.

Uit de dienst ontslagen.

De 1ste luit. F. G. de Vree, van het 8ste reg. inf.

Gepensionneerd.

De kol. G. J. J. Rochell, van het 8ste reg. inf., onder toekenning van den rang van generaal-majoor.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA

VAN

1823 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(*Vervolg van N°. 8.*)

XVI.

LOOP DER GEBEURTENISSEN, SEDERT HET OPENEN
VAN DEN VELDTOGT VAN 1827, TOT AAN
HET EINDE DER ONDERHANDELINGEN IN,
SEPTEMBER VAN DAT JAAR, MET DEN
VIJAND GEVOERD.

Naar mate het meer blijkbaar werd dat de onlusten op Java van langen duur zouden wezen, was de Generaal DE KOCK ook begonnen aan de beginselen, naar welke hij van den aanvang handelde, meer uitbreiding te geven, om daaruit eindelijk een vast oorlogsplan te vormen, waaraan hij zich bestendig hield en waarmede iedere legerinrigting, die hij ontwierp en daarstelde, in overeenstemming werd gebragt.

Reeds in de eerste maanden van den opstand zagen wij hoe de Luitenant-Gou-
4. D. N°. 9.

verneur-Generaal zijne troepen van verschillende zijden tegen Selarong liet oprukken, ten einde DIEPO-NEGORO aan te vallen. Hij had zich toen in geenen deele voorgesteld van diens persoon meester te worden, maar toch gehoopt zijne magt te vernietigen en hem tot een eenzaam zwerwend vlugteling te maken. Dit was derhalve eene onderneming, gelijk de Kommissaris-Generaal wilde, dat men nog heden zou beproeven, maar de uitslag had voldoende geleerd dat het doel met eene groote krachtsontwikkeling alléén niet kon bereikt worden. Zoolang DIEPO-NEGORO nog gelegenheid had den opstand elders over te planten, baatte het weinig dat men de benden uit elkander sloeg die hem omringden.

Bijna een jaar later werd dezelfde poging, op ruimer schaal, andermaal in het werk gesteld. Men had intusschen de ge-

heele uitgestrekte landstreek onderworpen, die nog onlangs het tooneel des oorlogs was en dit tooneel op eenige palen afstands rondom Dixo begrensd. De gang der zaken nam eene wending zoo gunstig als men slechts kon verlangen, maar bij het eerste voordeel door het hoofd van den opstand behaald, zagen de onzen hunne hoop in rook vervliegen en bespeurden zij dat er eigenlijk nog niets verrigt was. Zij verkregen de ondervinding, dat men aan DIEPO-NEGORO nog niet belet had den opstand in andere oorden te doen herleven, wanneer de landzaten dier oorden bestendig in rust waren gebleven of de wapens nedergelegd en zich aan ons onderworpen hadden. Zij zagen in, dat men zich in die oorden nog niet voldoende had gevestigd, wanneer zij slechts bezet waren door barrassans, uit inlanders gevormd en door welgezinde hoofden aangevoerd. Zij merkten op, dat men den Javaan bestendig moest kunnen dwingen zijn vreedzaam bedrijf van landbouwer te blijven uitoefenen, ja zelfs hem moest kunnen noodzaken zich uit vrees voor ons tegen de opstandelingen te verzetten, en dat men hem moest kunnen ondersteunen en beschermen tegen de wraak van DIEPO-NEGORO, ingeval hij werkelijk gehoorzaamheid aan zijne bevelen weigerde. En wilde men dit, dan moest de Nederlander als het ware ook overal tegenwoordig zijn, waar DIEPO-NEGORO kon beproeven zijnen invloed te doen gelden; slechts op die wijze was het mogelijk hem van allen bijstand te berooven en hem tot onderwerping of althans tot het aanknoopen van ernstige onderhandelingen te dwingen. Tot

dit alles werd echter taai geduld en eene ijzeren volharding gevorderd, maar de Generaal DE KOCK bezat die hoedanigheden in den hoogsten graad.

Hij besloot dan zijne troepen, die zich thans hoofdzakelijk aan de grenzen van het tooneel des oorlogs ophielden, van daar langzamerhand te doen vooruitrukken en den grond, dien zij achter zich lieten, door kleine en op gunstige plaatsen aangelegde sterkten te doen bewaken. Op die wijze zou hij bestendig meester blijven in de landstreken die eenmaal onderworpen waren, en zou de uitgebreidheid van het terrein, waarop DIEPO-NEGORO ons vermogt te schaden, van lieverlede geringer worden. Er moest eenen kring rondom het hoofd van den opstand getrokken worden, waar buiten voor hem geene veiligheid was en waar binnen hij bestendig zou worden aangevallen of opgejaagd door mobiele kolonnes, uitsluitend te dien einde zamengesteld.

De schansen, welke ten gevolge van dit plan zouden verrijzen, moesten zooveel doenlijk onderling verbonden worden door goede gemeenschapswegen, opdat hare bezettingen elkaer des noods ondersteunen en de mobiele kolonnes zich met gemak van de eene naar de andere begeven konden. Zij zouden, als de omstandigheden het vorderden, aan die kolonnes veilige nachtverblijven schenken, hunne zieken opnemen en hun tot steunpunten dienen kunnen bij hunne ondernemingen. Zij waren bovendien zeer geschikt tot bergplaatsen van krijgs- en levensbehoeften van verschillenden aard, en konden het mobiele leger weinig verzwakken, dewijl men het

Europesche gedeelte der bezetting kon nemen uit invaliden of uit de talrijke herstelde zieken, die hunne krachten nog niet herkregen hadden, en wel tot de vestings- maar nog niet tot de velddienst bekwaam waren.

Reeds was er gedurende den opstand een vrij aanzienlijk getal van deze kleine schansen gebouwd, maar tot nog toe was dit hoofdzakelijk langs de groote wegen geschied. Het was juist dáár dat men hun veelzijdig nut had leeren kennen, en men mogt derhalve met gerustheid voorspellen dat zij de krijgsvvoering niet weinig gemakkelijk zouden maken, wanneer zij in voldoende hoeveelheid op het tooneel des oorlogs zouden aanwezig zijn. Bovendien had men gezien dat de minste dezer bentings, die voor den vijand eene onoverwinnelijke sterkte was, geen geringen invloed op de omliggende landstreek uitoefende. Zij dwong de ingezetenen zich rustig en ordelijk te gedragen, en zij verplichtten inderdaad zich tegen de opstandelingen te verzetten; want heulden zij slechts met den vijand, dan werd hunne woonplaats in ieder geval, vroeg of laat, een tooneel van strijd en van verwoesting, indien zij zelven niet onmiddellijk door de onzen voor hun wanbedrijf getuchtigd werden. Weerden zij daarentegen den vijand af, dan konden zij zich ook verzekerd houden van de overwinning, want de tijdige hulp der bezetting van de schans bleef nimmer uit.

Bij dit alles was het noodzakelijk en werd door den Generaal ook ten sterkste aanbevolen de eigendommen der landzaten zooveel doenlijk te ontzien, en slechts in

uiterste gevallen tot het verbranden van dessa's over te gaan; bovendien moesten de bevelhebbers der troepen, zoowel als de residenten, bestendig pogen onderhandelingen met de vijandelijke hoofden aan te knooien.

Toen de Generaal DE KOCK, na gedurende anderhalf jaar tegen DIEPO-NEGORO geoorloofd te hebben, het plan vaststelde wat wij hierboven uiteen hebben gezet, volgde hij den weg die hem als van zelve door den loop der gebeurtenissen werd aangewezen. Dit plan had derhalve hooger verdiensten dan die eener ingeving, welke plotseling in zijn brein was opgerezen, en die dus veilig vergeleken en ter toetse gebracht kon worden met de plannen welke door anderen misschien elders waren gevormd. Hij had de vroegere oorlogen bestudeerd die op Java gevoerd waren, en hij had de feiten, die hij rondom zich plaats zag grijpen, aandachtig gadeslagen, naar waarde geschat, en uit dit een en ander gevolgtrekkingen gemaakt, die zijne handelingen in de toekomst zouden besturen. Hij was dus zeker van zijne zaak en geen wonder dat hij dan ook het ingeslagen pad bleef volgen, hoezeer hij ook bedild mogt worden en hoezeer hij zelfs tegenwerking moest ondervinden van eene zijde, vanwaar hij regt had niets dan hulp te verwachten.

Het zal wel geheel overbodig zijn dat wij voor den lezer, die ons tot hiertoe bij het verhaal van dezen oorlog volgde, het plan van den Generaal nader toelichten of breeder verdedigen, want even als wij, zal hij tot de overtuiging zijn gekomen dat de opperbevelhebber niet anders han-

delen kon. Wij gelooven zelfs niet dat er in onze dagen nog één bevoegde is die aan de juistheid zijner inzichten twijfelt, en het zal den Generaal DE KOCK, bij het gadeslaan der handelingen van den Maarschalk BUGEAUD, geene geringe voldoening geschonken hebben, te ontwaren, dat die bevelhebber, hoezeer op grooter schaal, tegen ABD-EL-KADER geene andere middelen bezigde dan die waarmede hij DIEPO-NEGORO had ten ondergebracht. Ook door het Fransche legerhoofd werden op ieder belangrijk strategisch punt van het uitgestrekte oorlogstooneel versterkte posten aangelegd; ook hij bragt mobiele kolonnes in het veld, die het land bestendig doorkruisten; ook hij liet zijne kleine verschansingen door goede wegen onderling verbinden, zoodat zij aan elkaer en aan zijne kolonnes de hand konden bieden; ook hij rigtte in die verschansingen magazijnen op, waar zijne troepen zich van het noodige konden voorzien, en ook hij eindelijk bragt te weeg dat ABD-EL-KADER, het hoofd van den opstand, ten laatste nergens kon beproeven het volk in beweging te brengen, zonder onmiddellijk zijne pogingen te zien verijdelen door de scherpte van het zwaard zijner tegenstanders (1).

(1) Het staat bij mij vast, dat de Franschen wel degelijk hun voordeel hebben gedaan met hetgeen de Java-oorlog hun kon leeren. Reeds sedert 1833 hadden zij gelegenheid het verhaal van dien oorlog te lezen, wat in hunne eigene taal door den majoor (thans Generaal-majoor) DE STUERS geschreven was. Bovendien werd mij verhaald door een Nederlandsch officier, die tegen DIEPO-NEGORO streed en in de gelegenheid was geweest meer van den gang der zaken te weten te komen, dan men doorgaans rondom zich op het bivak of in het slag-gewoel verneemt, dat hij, in 1842 de eer hebbende

Alvorens ons verhaal te vervolgen, kan het niet ondienstig zijn de bentings te vermelden die op het oorlogstooneel aanwezig waren bij het openen van den veldtocht van 1827. Wij zullen die opgeven welke voor den 1sten Mei van dat jaar bestonden, en daarbij niet in aanmerking nemen eenige kleinere versterkingen, tot dekking van dezen of genen post, enz. opgeworpen.

In het kommandement van den majoor BUSCHKENS waren door den luitenant-kolonel DIELL sterkten aangelegd te Banjoemaas, Karangbolong, Mergaloenjoe en Bantar.

Daar, waar MICHIELS het bevel voerde, waren bentings gebouwd te Wonosobo, Kretek, Sepoerang en Segaloe.

In Kadoe waren de punten Minoreh, Boroboedho, Trajem en Bandongang versterkt geworden; bovendien bevonden zich in die residentie, langs den grooten weg van Samarang naar Djokjokarta, ook nog schansen te Tjoentang (Jamboe), Magelang, Blabak en Moentilan.

Wanneer men dien grooten weg in het Mataram-sche over Djokjokarta naar Solo volgde, ontmoette men bentings te Kalidjenking, Tempel, Pesangang, Boeloe, Bantoelan en Kalassan.

aan den Koning der Franschen te worden voorgesteld, door Zijne Majesteit een geruimen tijd werd onderhouden; dat de Koning uitsluitend over den Java-oorlog sprak en dien oorlog zóó grondig toonde te kennen, dat Hij hem den ongeveinsden uitroep afperste: «Votre Majesté en sait plus que moi!»

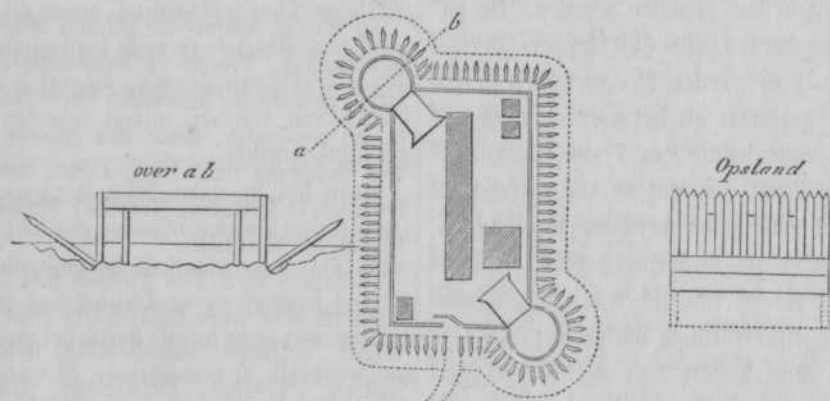
Wanneer de Koning der Franschen nu in 1842 naauwkeurig wist door welke middelen DIEPO-NEGORO was ten ondergebracht, en hij — na vele mislukte proeven om het doel op eene andere wijze te bereiken — in 1843 dergelijke middelen tegen ABD-EL-KADER liet aanwenden, dan mag men toch wel aannemen dat hij het voorbeeld liet volgen door den Generaal DE KOCK gegeven.

Altijd dien weg volgende door het Padjang-sche over Solo naar Salatiga, zag men sterkten te Delangoe, Kalitan, Banjoedono, Getassan en Tjandi (bij Ampel); voorts was er eene te Djarak, tusschen den Merbaboe en Merapi, en eene aan de helling van laatstgenoemden vuurberg, te Siengosahri. Ten zuiden en zuidoosten van den grooten weg, die Djokjokarta en Soerakarta verbindt, vond men er te Oedjong-Tawang-Redjo, te Glodogang, te Massaran en te Taman.

Op meer afgelegen gedeelten, die vroeger tot het oorlogstoonel behoord hadden, trof men schansen aan te Demak, Karang-Gedee, Serang, Ngawi en Padjitan.

Reeds dikwerf hebben wij het bouwen van verschansingen gemeld, zonder te verhalen op welke wijze dit geschiedde; een zoodanig verhaal moge in ons werk eene uitweiding schijnen, die eenigzins tegen den vorm aandruischt, wij gelooven echter ons daardoor niet te mogen laten terughouden en iets aan den vorm te kunnen opofferen, om de kennis der oorlogsvoering in Indië te bevorderen.

Hieronder volgt de afbeelding der benting van Siengosahri die wij gekozen hebben, dewijl haar vorm de meest gebruikelijke was.

Zij was, gelijk men ziet, eene vierkante redoute, met cirkelvormige batterijen op twee der tegenoverstaande hoeken. Op ieder dier batterijen was een stuk geschut en *barbette* geplaatst, zoodat men met twee vuurmonden de vier zijden der verschansing kon bestrijken. Dikwerf werd tot het bewapenen der bentings geen ander geschut gebezigd dan de ligte veldstukken der mobiele kolonnes, welke in hunne nabijheid gelegerd waren; maar

soms ook werd er zwaar positie-geschut in gebracht, en dit vooral indien er op eenigen afstand van de sterkte een terreingedeelte of eene *desa* was, waarvan men meester wilde blijven of die men in bedwang wilde houden. Ofschoon de schans van Siengosahri den meest gewonen vorm had, zoo hield men zich natuurlijkerwijze toch slechts daaraan, wanneer zij niet geheel in strijd was met de eischen van het omliggende terrein, of wanneer men

om deze of gene reden geen eenvoudiger vorm mogt kiezen. De benting te Kalitan was bijv. niets dan eene eenvoudige vierkante redoute, maar daarentegen had een der sterkten, nabij Magelang, op ieder der vier hoeken eene cirkelvormige batterij; die te Pesangang weder, had de gedaante van een trapezium, welks evenwijdige zijden loodregt stonden op een der overige; zij had drie cirkelvormige batterijen, te weten: eene op ieder der beide rechte hoeken en eene op den scherpen hoek.

Bij het bouwen eener benting, begon men met het plaatsen van palissaden naar den loop van het tracé; men verkreeg dan aanvankelijk eenen tamboer, waaruit reeds tegenstand kon geboden worden. De palissaden werden gehakt uit klapper- (kokos-) boomen; zij werden $2\frac{1}{2}$ voet diep in den grond geplaatst en bekwamen boven den grond eene lengte van 7 voet; onze teekening duidt aan dat er van afstand tot afstand schietgaten werden opengehouden. Zoodra de palissadering gereed en soms eer zij geheel voltooid was, begon men aan de cirkelvormige batterijen; aan deze werd eene hoogte van ongeveer 6 voet gegeven, tenzij er oorzaken bestonden die het anders geboden. De grond dier batterijen werd tusschen boomstammen stevig aangestampt, en de buitenste rij palissaden niet hooger gelaten dan noodig was, ten einde het geschut niet in zijne vrije werking te belemmeren (1).

Waren de batterijen gereed of veroor-

(1) Hetgeen in de schets is aangeduid met de woorden *over ab*, is de doorsnede over die lijn en tevens het standgezicht tegen het afgesneden gedeelte der cirkelvormige batterij.

loofden de beschikbare handen het vroeger, dan werd binnen de palissadering, die tot nu toe de schans gevormd had, eene ligte aarden-borstwering opgeworpen. Deze borstwering verkreeg eene hoogte van $4\frac{1}{2}$ voet en was ruim een voet dik en besloten tusschen bamboezen paggers (vlegtwerk). Het geheel werd daarna, hetzij door eene fraisering, hetzij door vriesche ruiters, maar altijd nog bovendien door ranjoe's en borangs, omringd.

Eerst wanneer de schans afgebouwd was, begon men aan het opslaan van woningen voor de bezetting en van magazijnen voor krijgsvoorraad en levensbehoefsten; ook deze werden uit bamboes en klapperhout vervaardigd, maar dikwerf vond men daartoe gereede bouwstoffen in den afbraak van dessa's, die tot het bekomen van een vrij uitzigt moesten opgeruimd worden.

Daar het op Java bijna nergens aan bamboes en klapper- of ander geschikt hout ontbreekt, zoo waren de benoodigdheden tot het bouwen eener benting ligt bijeen te brengen; meer moeite kostte het evenwel om werkvolk te verzamelen. Al ware het ook mogelijk geweest, in eene luchtstreek als de Indische, den Europeschen soldaat met deze taak te belasten, dan nog had men daarvan moeten afzien, dewijl hij zoo goed als de inlandsche krijgslieden van ons leger, de handen vol hadden met het beschermen van den arbeid. Men moest derhalve de bewoners der omgelegen dessa's pressen en deze bij hunne taak doen voorgaan en besturen door eenige pionniers; die bewoners echter, ofschoon zij betaald werden, konden niet altijd even

gemakkelijk in voldoende aantal verzameld worden; dikwerf hadden zij reeds bij onze nadering voor een goed gedeelte hunne woonstede verlaten en dikwerf ook heulden zij met den vijand, en wisten zij op allerlei wijze het naarkomen der bevelen van hunne hoofden te ontduiken. — Het was juist in dergelijke omstandigheden, dat het spoedig voltoojen der sterkte het meest noodzakelijk was, en dan moesten niet alleen de inlandsche, maar ook vaak de Europeaanse soldaten mede handen aan den arbeid slaan; maar deze braven waren ten allen tijde gereed tot de diensten die het Vaderland van hen mogt eischen. Zij deden het zonder morren, hoezeer zij zich dikwerf verplicht zagen de schop weg te werpen en naar het geweer te grijpen, ten einde des vijands aanvallen af te wijzen.

Geheel in overeenstemming met het oorlogsplan, door den Generaal DE KOCK gevormd, bekwamen de acht mobiele kolonnes, die in den aanvang van het jaar 1827 bestonden, eene zoodanige inrigting, dat zij voortaan als zelfstandige korpsen konden aangemerkt worden. Eene dergelijke kolonne bestond, gelijk de lezer reeds dikwerf zal opgemerkt hebben, uit infanterie, piekeniers, ruitery, artillerie en pionniers; zij was derhalve uit de onderscheidene wapens zamengesteld en vormde een leger in het klein.

Bij de infanterie waren doorgaans slechts weinig Europeanen en deze werden als eene reserve beschouwd, die slechts optrad om het gevecht te beslissen; de inlandsche infanterie was bestemd tot de veld- en voorposten-dienst, en opende

meestal het gevecht. Zij behoorde tot de bataillons van het Indische leger, maar werd dikwerf ook genomen uit de troepen der Vorsten van het eiland Madura, of uit de barissans, door getrouwe en bekwame Javaansche regenten op de been gebragt. Het overige der hulpbenden en barissans, die reeds op het oorlogstooneel waren, met nog veel andere die wij later zullen zien optreden, leverde de piekeniers. Ook met de expeditionnaire kolonnes, die in den aanvang geheel uit Europeanen bestonden, werden weldra afdeelingen van deze korpsen voor goed verbonden. De troepen van MANGKOE-NEGORO werden wel is waar nu en dan aan sommige onzer mobiele kolonnes toegevoegd, maar dit was slechts tijdelijk, en zij vormden, even als die van den Keizer van Solo en den Sultan van Djokjokarta, zelfstandige afdeelingen, die, naar mate van de omstandigheden, door den opperbevelhebber werden gebezigd.

De ruitery onzer kolonnes hebben wij eveneens leeren kennen; wij weten dus dat zij bestond uit huzaren van het Indische leger, uit Djajang-Sekars en nu en dan uit lanciers van Sumanap. Weldra zullen wij daarbij ook de expeditionnaire ruitery aantreffen.

De artillerie was reeds sedert eenigen tijd bij iedere kolonne onder het bevel van eenen officier gesteld, en bestond uit 1 B^{re} of 2 B^{re} . Van lieverlede was zij van nieuw bergmaterieel voorzien en daardoor aanzienlijk meer beweegbaar geworden.

De denkbeelden, waaraan dit materieel zijn ontstaan te danken had, waren gezeten bij den majoor — later kolonel —

J. B. OSTEN, destijds onder-directeur der artillerie te Soerabaija. De eerste bergaffuiten, die naar zijne inzigten vervaardigd waren en die tevens de eerste zijn geweest waarvan de Nederlandsch Oostindische artillerie zich heeft bediend, werden in den oorlog op Celebes (1825) beproefd en bewezen aldaar goede diensten. Gedurende den Java-oorlog werd het bergmaterieel trapsgewijze verbeterd en het zou moeilijk wezen te zeggen in welken toestand het zich bevond op het tijdstip waarvan wij spreken (1). Het zij voldoende hier op te geven dat het affuit bestond uit twee affuitboomen, aan elkaar verbonden met een aslijf, wat tevens tot frontkalf diende, en met een stelkalf. Er werd bovendien nog een los kalf medegevoerd, wat tusschen de uiteinden der affuitboomen werd bevestigd, wanneer het stuk moest gesleept worden. De affuitboomen waren naar voren verschuifbaar, zoodat zij ook konden dienen om het stuk, na het afnemen der beide raders, gelijk een' last die op eene draagbaar rust, over moeilijke djoe-rangs enz. te brengen. Het geschut was van brons en van de opgegeven kalibers. Ieder stuk werd getrokken door vier en soms door vijf paarden, die voor elkander gespannen waren en waarvan het achterste tusschen de affuitboomen liep. De paarden werden van den zadel bestuurd. Naar aanleiding van een voorstel, door den majoor THEUNISSEN, kommandant der artillerie te

velde, in Mei 1827 aan den opperbevelhebber gedaan, waren er te Soerakarta ook eenige bergaffuiten ingerigt tot het medevoeren van handmortieren; dit geraakte evenwel later weder in onbruik en is geene blijvende instelling bij de Nederlandsch Oostindische artillerie geworden.

De munitie werd medegevoerd op pakpaarden, in zoogenaamde *broko's* of draagkistjes; ieder paard droeg twee dergelijke kistjes, die met rottang-banden aan de haken der draagzadels werden gehangen. De voorraad, die voor ieder kanon moest aanwezig zijn, werd gesteld op 100 schoten. Het vervoer der munitie voor de infanterie geschiedde op dezelfde wijze. De pakpaarden werden aan de hand en aan één langen teugel (*longe*) geleid, ten einde ze niet los te moeten laten bij het doen van sprongen. Er was bovendien nog een paard tot het vervoer van reserve-raders, en een of meer reserve-trekpaarden bij iedere kolonne.

De pionniers eener mobiele kolonne stonden eveneens onder het bevel van eenen officier en drie pakpaarden droegen hunne gereedschappen.

De geneeskundige dienst werd verzorgd door een officier van gezondheid, en het daartoe gevorderde werd op een pakpaard medegevoerd; eenige tandoe's of draagbaren, ten dienste van zieken of gekwetsten, waren met de benodigde koelies almede ter zijner beschikking.

De levensmiddelen werden soms door koelies en soms door pakpaarden gedragen; doch het vervoer met koelies greep reeds op het tijdstip waarvan wij spreken niet meer plaats, dan wanneer men daartoe

(1) Men zie over het Oostindische bergmaterieel de *Militaire Spectator*, 1ste Serie, 7de en 16de Deel; en STIELTJES omschrijving van den verleden en tegenwoordigen toestand der Nederlandsche veldartillerie, zoolwel hier te lande als in de Koloniën.

bij gebrek aan lastdieren genoodzaakt was. Tot het dragen der kookgereedschappen en der levensbehoefden voor vijf dagen, behoefde eene kolonne doorgaans 57 paarden. Deze vormden een afzonderlijk park, onder een daartoe benoemd opzigter. Wanneer men daarbij voegt de pakpaarden der officieren, de koelies waarop die HH. ieder naar hunnen rang aanspraak hadden, en het levend vee met zijne drijvers, wat der kolonne soms moest volgen, dan zal men een denkbeeld hebben van den belangrijken sleep, die alleen door den veldtros werd daargesteld.

Het beheer van gelden en goederen werd gevoerd door eenen raad van administratie, voorgezeten door den chef der kolonne en bijgestaan door eenen officier-betalemeester. Iedere kolonne deed hare verantwoording aan den onder-inspecteur der administratie, zonder tusschenkomst der korpsen waartoe de troepen behoorden, waaruit zij was zamengesteld.

Eindelijk werden bij elke kolonne nog eenige vertrouwde Mahomedaansche priesters geplaatst, zoowel om voorgangers te zijn bij de Godsdienst oefeningen hunner geloofsgenooten, als om bij gelegenheid gunstig op de aanhangelingen van DIENEGORO of op het volk in de afgevalen landstreek te kunnen werken.

De acht mobiele kolonnes, waarvan wij hierboven spraken, eenmaal bestemd zijnde om voortdurend en zelfstandig in wezen te blijven, bekwamen ieder een nummer, waarbij zij voortaan werden aangeduid. Die van de majoor DE LEEUW had N°. 1; die van de majoor D'ERREBAULD DE DUDZEELE N°. 2; die van den luitenant-kolonel

LE BRON DE VEXELA N°. 3; die van de majoor VAN DER WILCK N°. 4; die van kapitein TEN HAVE N°. 5; die van kapitein LE CLERCQ—vroeger door den kolonel CLEERENS aangevoerd—N°. 6; die van den majoor MICHELS N°. 7 en die van den majoor BUSCHKENS N°. 8. De kolonnes, zamengesteld uit de onderdeelen der expeditionnaire afdeeling, werden aangewezen door de nummers der bataillons die ze vormden.

De bijzonderheden die wij aangaande de mobiele kolonnes gemeld hebben, bestonden, in de oogenblikken waartoe wij thans genaderd zijn, nog wel niet allen juist gelijk wij ze mededeelden, en eenigen zelfs werden later weder gewijzigd, maar *over het algemeen* was en bleef de zamensstelling en inrigting dier troepen-afdeelingen gelijk wij het opgaven.

Mobiele kolonnes en bentings waren dus de voorname strijdmiddelen van den Generaal DE KOCK; maar om daaraan eene voldoende en geregelde werking te verzekeren, had hij nog een aantal andere maatregelen genomen, in wier toepassing hij niet weinig ondersteund werd door den luitenant-kolonel ROEST, de bekwame en ijverige chef van zijnen staf (1).

Daar het noodig kon zijn nu en dan grootere ruiters-afdeelingen in beweging te brengen dan die welke aan de kolonnes waren toegevoegd, zoo was, ten einde daartoe in staat te zijn, het nog beschikbare gedeelte van het regiment huzaren in veldeskadrons vereenigd. Deze eskadrons stonden onder de bevelen van den majoor PERIÉ,

(1) Op den 6^{den} Julij 1827 als zoodanig in functie getreden.

chef der ruitery te velde, die zich in het hoofdkwartier van den opperbevelhebber bevond en van daar een wakend oog hield gevestigd op alles wat met de belangen van zijn wapen in verband stond.

De majoor der artillerie THEUNISSEN, die zich eveneens in het hoofdkwartier van den Generaal DE KOCK ophield, was benoemd tot chef der artillerie te velde; het geheele oorlogstoneel was bovendien (20 Maart) verdeeld in vier artillerie-distrikten, die tot hoofdplaatsen hadden Samarang, Soerakarta, Djokjokarta en Magelang. In ieder dezer distrikten werd een officier belast met alles wat het bestuur van het personeel en materieel der artillerie aanging; te Samarang was die taak aan den onder-directeur der artillerie van de 2de groote militaire afdeeling opgedragen. De chef der artillerie te velde moest waken dat de magazijnen in de verschillende distrikten steeds van het noodige waren voorzien, terwijl de officieren, bestuurders dezer distrikten, zorg moesten dragen dat alle kolonnes, sterkten of detachementen, binnen hunne grenzen aanwezig, op aanvraag hunner kommandanten steeds alles konden erlangen waaraan zij behoefte hadden.

Ook tot een meer geregeld en zuinig beheer van die gelden en goederen, welke tot de verpleging der troepen bestemd waren, had men gepaste maatregelen genomen, die tevens strekten om het welzijn van den soldaat te bevorderen en de bezwaren der oorlogsvoering te verligten. De Generaal DE KOCK had bij zijnen staf niemand die uitsluitend met deze aangelegenheden belast was; hunne verzorging

bleef opgedragen aan den Heer TIMMERMANS, onder-inspecteur der administratie in de 2de groote militaire afdeeling, die menig doeltreffend voorstel aan den opperbevelhebber deed. De wijze van beheer der mobiele kolonnes, hebben wij reeds gemeld; bovendien werd er in ieder belangrijk garnizoen, zoo als Soerakarta, Djokjokarta en Magelang, en in iedere plaats, welke dikwerf tot tijdelijk verblijf van aanzienlijke troepen-gedeelten strekte, zoo als Salatiga en Klatten, een officier der administratie geplaatst. Hij had het toezigt over de magazijnen van levensmiddelen, kleedingstukken en kampementsbehoeften daár aanwezig, en door zijne handen ging de verantwoording van gelden en goederen der korpsen en detachementen, die zich in de nabijheid bevonden en voor dezen tak der dienst onder zijn toezigt gesteld waren.

De levensmiddelen werden bezorgd door leveranciers, doch slechts te Samarang, Soerakarta, Klatten en Magelang. Te Djokjokarta had men geen kontrakt kunnen of willen sluiten, eensdeels dewijl de prijzen te hoog zouden geweest zijn en anderdeels dewijl het te voorzien was dat geen leverancier daár voortdurend aan zijne verplichtingen zou kunnen voldoen. Djokjokarta moest dus altijd van elders worden voorzien; maar ook Soerakarta, Klatten en Magelang moesten, even als deze plaats, uit Samarang, behalve sommige artikelen van levensonderhoud, wier bezorging niet in de kontrakten was bedongen, ook nog krijgsbehoeften, kleedingstukken enz. ontvangen, en verder moesten alle mogelijke benoedigdheden uit de hoofdmagazijnen

naar de verschillende posten en bezettingen worden overgebracht. Ten einde die onderscheidene verzendingen meer geregeld en zonder verlies voor den lande te doen plaatsgrijpen, werd er bepaald dat zij zouden geschieden niet meer onder verantwoording van de hoofden of kapalla's der koelie's, maar onder toezigt van Europeesche geleiders, die de goederen op de plaats der afzending, na zich overtuigd te hebben dat maat en gewigt aanwezig waren, in ontvangst namen en ze op de plaats der bestemming tegen bewijs weder overgaven. Bovendien werden er parken van lastdieren aangelegd te Klatten en Boejoelalie, dewijl men ze daar minder gemakkelijk kon bekomen dan te Samarang en Soerakarta, en het gebruik van pakpaarden, al moest men ook in hun onderhoud voorzien, voordeeliger was dan dat van koelie's, dewijl deze zich dikwerf aan diefstal schuldig maakten en hunnen last soms bij het minste gevaar wegwierpen om op de vlugt te gaan.

Aan die transport-parken werd tegen het einde van het jaar eene grooteren omvang gegeven en er werden zelfs nieuwe opgericht, zoodat men geheel onafhankelijk werd van het meerder of minder aantal lastdieren dat hier of elders door bijzondere personen kon te huur worden aangeboden. Er kwamen parken ieder van 200 lastdieren, en niet alleen te Klatten en Boejoelalie, maar ook te Samarang, Oenarang, Salatiga en Soerakarta. Op elk dezer plaatsen werden bovendien ruime en geschikte pakhuizen aangelegd, en deze parken en pakhuizen eens daargesteld zijnde, hield de aanbesteding van

levensmiddelen op. Men kocht ze te Samarang of elders voor rekening van den lande in, en verzond ze van daar, met alles wat het leger behoefde, naar de Vorsten-landen.

Met den 1sten Januarij van het jaar 1827 was er tevens een nieuw tarief in werking getreden, waarna de kampagne-vivres aan officieren en manschappen werden verstrekt; reeds vroeger was dit tarief geheel of gedeeltelijk, naar bijzondere vergunningen van den opperbevelhebber, hier en daar in werking geweest, maar thans werd het algemeen gemaakt. De Kommissaris-Generaal bragt er bezwaren tegen in, dewijl, vooral door de verstrekking van wijn, de uitgaven aanzienlijk verhoogd werden; maar de Generaal DE KOCK wist die bezwaren te ontzenuwen en te bewerken dat ieder officier in de gelegenheid bleef dien, voor de gezondheid zoo heilzaam geoordeelden drank te gebruiken (1).

Ook voor de geneeskundige dienst was niemand uitsluitend aan den staf van den opperbevelhebber toegevoegd. Het behartigen daarvan bleef toevertrouwd aan den Heer VAN DEN HEUVEL, dirigerend officier van gezondheid in de 2de groote

(1) De Generaal DE KOCK schreef aan den Kommissaris-Generaal, dat de menschelijkheid evenzeer als het belang van de dienst gebood dat de officieren goed gevoed werden en nu en dan wijn dronken; dat zij-zelve niet in staat waren zich daarvan te voorzien, dewijl die niet overal verkrijgbaar en op sommige plaatsen buitensporig duur was: een kist gewone rooden wijn van 48 flesschen kostte te Soerakarta doorgaans f 80 en te Djokjokarta f 120. Wij voegen er uit andere bronnen bij, dat in een logement te Soerakarta destijds betaald werd voor eene flesch gewone rooden wijn f 2, voor eene flesch gewone rijnwijn f 3, voor eene kruik selterwater f 2 en voor eene flesch maderawijn f 3.

militaire afdeeling. Er bestonden op Java even als in Nederland hospitalen en infirmeriën, maar de infirmeriën waren uit haren aard slechts bestemd tot het verplegen van ligte zieken, en zij moesten zich over het algemeen trachten te redden met de hulpmiddelen bij het korps aanwezig. Toen echter het aantal zieken op zulk eene zorgbarende wijze toenam dat de hospitalen allen gevuld waren, en toen het bovendien zóo moeilijk werd de zieken uit infirmeriën naar nabijgelégen hospitalen over te brengen, werd het aantal der laatsten, op voorstel van den Heer VAN DEN HEUVEL, tragsgewijze vermeerderd. Een hospitaal had zijn zelfstandig bestuur en kon, naar luid der reglementen, over veel meer hulpbronnen beschikken dan eene infirmerie, zoodat door dezen maatregel het lot van den zieken soldaat veel werd verbeterd. Maar nog andere voorzorgen werden daartoe genomen, behalve dat VAN DEN HEUVEL iedere kolonne bestendig van officieren van gezondheid en van de gevorderde geneesmiddelen poogde te voorzien, trachtte hij ook zoo veel doenlijk te waken dat zich in iedere benting of op iederen kleinen post bestendig eene zoogenaamde *lapdoos* bevond. Dit was eene kleine apotheek, waarin zich het noodige bevond tot het genezen van ligte ongesteldheden en het heelen van geringe verwondingen, benevens een voorschrift hoe men dit alles moest aanwenden.

Men ziet dus dat de vereischte maatregelen genomen waren om den oorlog op eene krachtdadige wijze en naar een vast stelsel voort te zetten, maar het groot

aantal zieken en de daaruit voortvloeiende vermindering van troepen, was een hinderpaal, die nog altijd belette tot het spoedig uitvoeren der beraamde plannen over te gaan. In het eerste halfjaar van 1827 waren in de 2de groote militaire afdeeling onder behandeling geweest 10410 zieken, waarvan er 1061 waren bezweken. Door de komst der expeditionnaire afdeeling zou in het gebrek aan strijders voor een goed gedeelte voorzien zijn, maar er waren bovendien nog andere pogingen in het werk gesteld.

Sedert geruimen tijd reeds beproefde men te Bali rekruten voor de krijgsveld aan te werven, maar deze werving leverde slechts schrale uitkomsten op. Waaraan het eigenlijk te wijten zij, dat de Balinezen zoo veel minder dan de bewoners van andere naburige eilanden, genegen waren het Nederlandsch bestuur met de wapenen te dienen, hebben wij niet kunnen opsporen; maar vermoedelijk is het dat men niet genoeg bekend was met hunne zeden en gebruiken, om hen daartoe op eene geschikte wijze over te halen. Immers had men die kennis bezeten, dan had men of de onderneming laten varen, of niet noodig gehad de weinige rekruten, die door de radja's geleverd werden, als gevangenen in boeijen naar Java te slepen.

Een gunstiger gevolg had de resolutie van het Indische bestuur, datum 15 Februarij 1827. Daarbij was bepaald dat er eene werving van Inlandsche troepen zou geschieden, in de gouvernementen van Makassar en van de Molukkos, alsmede op Timor en omliggende eilanden. Door de Molukkos moesten geleverd worden 1500,

door Makassar 700 en door Timor en omliggende eilanden 1000 man, die ieder voor niet minder dan vier jaren mogten aangenomen worden. Gelijk wij later zien zullen, leverde dezen maatregel eene aanzienlijke versterking aan het Indische leger (1).

Wenden wij thans onze blikken naar DIEPO-NEGORO, want ook deze was rusteloos voortgegaan met het uitbreiden en beter zamenstellen van zijne strijdkrachten, maar bij gebrek aan berigten van zijne zijde, kunnen wij dienaangaande slechts oppervlakkige mededeelingen doen.

DIEPO-NEGORO, die zich uitgaf als de hersteller van de Godsdienst en van de voorvaderlijke zeden en gebruiken, hield zich bij de inrigting van zijn krijgswezen ook zooveel doenlijk aan hetgeen vroeger in het rijk Mataram plag te geschieden. Wij zeggen zoo veel doenlijk, want de vijand die hij te bestrijden had belette hem zich daarna geheel te gedragen. Hij stelde Senopatie's of veldoversten aan, die geheele landstrecken onder hun gebied kregen en daar den oorlog moesten voeren. In die landstrecken werden korpsen opgerigt onder allerlei hoogdravende benamingen, waarvan velen ontleend waren aan het Arabisch, de geliefkoosde taal der ijveraars voor den Islam. Sommige dier korpsen werden door de Senopatie's zelf en andere door afzonderlijke hoofden onder hunne bevelen aan-

gevoerd. Geheel naar het oude gebruik, werden slechts de Senopatie's en hoofden der troepen (wedono's) door DIEPO-NEGORO bezoldigd. Deze bezoldiging bestond in de opbrengst van landerijen, waarmede hij hen begiftigde en waarvan zij padjak (belasting) hieven, zoo lang zij er meester waren. Dikwerf geschiedde de heffing ook nog door geheime zendelingen, wanneer de Nederlanders er zich reeds gevestigd hadden en het volk betaalde gewillig, hetzij uit vrees, hetzij uit eerbied voor het hoofd van den opstand. Een gedeelte der geheven belasting diende tot onderhoud der troepen en hunne aanvoerders, en een ander gedeelte moest in de kas van DIEPO-NEGORO gestort worden. — Door den aard der grondgesteldheid van Java, bestond de krijgsmagt der inlandsche vorsten van vroegere dagen hoofdzakelijk uit voetvolk. In het IX^{de} Hoofdstuk hebben wij gemeld, hoe dat voetvolk was zamengesteld en hoe de Keizer van Solo reeds van die oorspronkelijke zamenstelling was afgeweken. Ook DIEPO-NEGORO had zich daartoe verplicht gezien; wèl droegen zijne benden vreemdklinkende namen, wèl waren zij als strijders voor het geloof zooveel doenlijk op Arabische wijze gekleed, wèl hadden zij ieder hunne afzonderlijke uniform en pronkten zij met veelkleurige en met zinnebeelden of spreuken beschilderde vaandels, maar inderdaad waren zij gewone infanterie, die zoo goed mogelijk door haren aanvoerder was zamengesteld. Zij was gewapend met geweren, die herkomstig waren van pradjoerits, in den aanvang der onlusten uit den kraton van Djokjokarta wegeloopen, van uit elkander gedreven of

(1) Er waren nog een aantal andere maatregelen ten gerieve der oorlogsvoering genomen, die echter van meer ondergeschikt belang waren; een der nuttigste onder deze was het toekennen eener belooning van f 3 aan ieder militair die een geweer op den vijand veroverde en in 's lands magazijnen inleverde.

tot den vijand overgegene barissans, van gedeserteerde inlandsche soldaten en ook van geregelde Nederlandsche korpsen, die hier of daar door de opstandelingen waren verslagen geworden. Deze korpsen met een weinig ruitery, die hij begonnen was zich te vormen, maar die de onzen nog

weinig nadeel had toegebracht, maakten de kern zijner magt uit, doch het gros bestond nog altijd uit tamelijk ordelooze benden, die met pieken waren gewapend of de Nederlanders met den steenslinger bestookten, en die slechts om hunne menigte te vreezen waren.

BIJDRAGE

TOT DE

KENNIS VAN HET ENGELSCH LEGER.

DOOR

P. M. NETSCHER,

2de Luitenant der Grenadiers.

(Vervolg van bladz. 504.)

WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS BIJ HET LEGER.

Tot vorming van officieren voor de verschillende wapens van de Engelsche landmagt, bestaan twee inrigtingen van hooger militair onderwijs, de Koninklijke militaire academie te Woolwich en de Koninklijke militaire school te Sandhurst.

De academie te Woolwich (*Royal military academy*) is uitsluitend bestemd voor opleiding van jonge lieden tot officier bij de artillerie of genie, en behoort dus tot het *ordnance*-departement. Aan deze academie is toegevoegd eene voorbereidende school (*Junior establishment*) te Carshalton, waar de aspiranten als kinderen komen, om daar het kadetten-examen te leeren,

hetgeen echter ook op particuliere scholen mag geschieden. De gezamentlijke kosten, van de academie en deze school, bedragen 26,102 p. st., welke echter ruim bestreden kunnen worden uit de jaarlijkse contributiën der kadets en leerlingen. In 1850 bedroeg het aantal kadets te Woolwich 200, uithoofde van het grootte getal onvervulde officiers-plaatsen bij de artillerie en genie; in gewone tijden is zulks doorgaans minder. Deze kadets zijn vereenigd in eene kompagnie, waarvan de grootmeester der *ordnance* den titulairen rang van kapitein voert. Het inwendig huishouden is geheel op militaire wijze ingerigt, en het geheele instituut staat onder het bevel van een luitenant-gouverneur.

De jaarlijkse contributie voor elk kadet

is verschillend en hangt af van den rang en stand van de ouders des jongelings. Voor een kadet, wiens vader niet bij land- of zeemagt dient, is die contributie f1500, en voor kinderen van in de dienst van den staat gestorven militairen, bedraagt ze slechts f240 's jaars. Voor de overigen valt de contributie tussehen deze twee uitersten in en bedraagt gemiddeld 1000 à 1200 gulden (1).

Geen jongelingen worden vóór de 14 of na de 15½ jaar aangenomen, en de vereischen tot het examen daartoe, zijn: goed en duidelijk Engelsch lezen en schrijven, rekenkunst tot en met de derdemagts-worteltrekking, een weinig algebra en de 2 eerste boeken van de meetkunst van EUCLIDES; eene oppervlakkige kennis van geschiedenis en aardrijkskunde, benevens de gronden der Duitsche en Latijnsche talen. De studiën aan de akademie zelve zijn hoofdzakelijk wiskunst en fortificatie.

De militaire tucht en het ordelijk gedrag der kweekelingen, heeft in de laatste jaren dikwijls veel te wenschen overgelaten; en in 1850 was die inrigting, uit een zedelijk oogpunt beschouwd, tot zulk eene laagte gezonken, dat alleen verregaande nalatigheid in pligtsbetrachting der bestuurders, de reden daarvan kon zijn (2). Insubor-

(1) Zie omtrent de militaire akademie te Woolwich een zeer belangrijk vertaald artikel in den *Militaire-Spectator* van April 1850.

(2) Wij bedoelen hier niet mede de onderdrukking der jongere kadets door de ouderen, waarvoor reeds in 1845 (zie *Militaire-Spectator* 1848, n°. 4) verscheiden jongelingen verwijderd werden; want wij hebben kortelings gezien hoe moeilijk het is, zelfs op de best ingerigte militaire school te Breda, waar de tucht niets te wenschen overlaat, zulks geheel tegen te gaan. In een zeer groot gebouw,

dinatie, muiterij, desertie, dronkenschap en tegennatuurlijke ontucht, waren aan de orde van den dag, en in September 1850 werden dien ten gevolge 25 kweekelingen van Carshalton (waar de laatstgenoemde ondeugd voornamelijk gepleegd werd), benevens 10 kadets, van die inrigtingen verwijderd, en onder geleide van onderofficieren naar hun ouders huis teruggebracht (1).

Het is wel waarschijnlijk dat deze strenge maatregel gunstigen invloed zal hebben op den zedelijken toestand der kweekelingen.

De kadets der artillerie worden, na volbragten vierjarigen cursus en afgelegd eind-examen, tot 2de luitenants aangesteld en treden dadelijk in dienst.

Die der genie echter krijgen eerst gedurende eenigen tijd praktisch onderwijs in de genie-, mineurs- en sappeurs-werkzaamheden te Chattam, waar eene inrigting daartoe bestaat, onder de leiding van een kolonel als directeur, die twee officieren hoofd-instructeurs, benevens nog 9 officiers en 500 mineurs onder zich heeft, voorzien van alle noodige gereedschappen.

De Koninklijke militaire school (*Royal military college*) te Sandhurst, is bestemd tot opleiding van jongelingen voor officier bij de infanterie en kavallerie (*Junior Departement*) en verder tot applicatie-school voor officieren dier beide wapens, die zich

bewoond door 200 jongelieden, is het immers, zelfs bij de grootste waakzaamheid, onmogelijk tegen te gaan dat er hier en daar ongezien een klap of schop wordt toegedeeld. Loffelijk zijn echter de pogingen om zulks door krachtige en strenge maatregelen zoo mogelijk geheel uit te roeijen.

(1) Zie *Allgemeine militair Zeitung* van November en December 1850.

verder in de krijgswetenschappen wenschen te oefenen (*Senior Departement*). De jaarlijksche kosten voor deze tweeledige inrigting bedragen 16.895 p. st. (1) en worden bestreden uit de contributiën der kadets, welke even als die der kadets te Woolwich zijn geregeld, en verder uit de jaarlijksche contributie van 50 p. st., die elk officier van de applicatie-school of *Senior Departement* moet betalen.

De vereischen om tot kadet toegelaten te worden, zijn een leeftijd van 15 à 15 jaar, goed kunnen lezen en schrijven, de 4 hoofdregels van de rekenkunst en de grondbeginselen van het Latijn.

Het aantal kadets te Sandhurst bedraagt 180, die na een 4 jarigen cursus en afgelegd eind-examen eene officiersplaats bij de infanterie of kavallerie koopen of krijgen (2).

Dat getal van 180 kadets voorziet slechts voor een zeer klein gedeelte in de behoefte aan officieren bij de infanterie en kavallerie. De enkele onderofficieren die tot officier worden bevorderd, worden zulks zonder examen en de groote meerderheid der nieuw aan te stellen vaandrags of cornets, die meestal van de eene of andere kostschool of hooger collegie komen, werden zulks vroeger ook geheel zonder examen.

In 1849 is voor hen echter het volgende examen vastgesteld:

- 1°. Engelsch lezen en schrijven naar dicté.
- 2°. Cijferkunst; de 4 hoofdregels en de evenredigheden.

(1) De toelage van den gouverneur alléén bedraagt 1000 p. st., behalve zijn gewone generaals-traktement.

(2) Voor opleiding van officieren voor het O. I. kompagnie, bestaat een militaire school (*East India company's Seminary*) te Addiscombe.

3°. Het lezen en verstaan van CÆSARS commentarien in het Latijn, of wel de Fransche of Duitsche taal.

4°. Eenige kennis van oude en nieuwe geschiedenis.

5°. Geographie; de hoofdverdeelingen der wereld, de naam van de hoofdstad van alle Europesche rijken, rivieren en zeehavens van Engeland en de Engelsche koloniën.

6°. Fortificatie; hierover moet hij het een of ander gemakkelijk werk hebben gelezen.

7°. Behoorlijk onderrigt in de eene of andere godsdienst.

Het praktische gedeelte van zijn vak moet de officier dus *geheel* na zijne indiensttreding leeren (1), en daar het hieraan maar al te dikwijls schijnt ontbroken te hebben, heeft de kommandant en chef in Mei 1850, op aanhoudend aandringen van het parlement, eene door de Koningin bekrachtigde order uitgevaardigd, waarbij examens worden vastgesteld tot het verkrijgen van hoogere rangen tot en met dien van kapitein. Deze examens bevatten algebra, meetkunst, trigonometrie, versterkingskunst, velddienst, situatie-teekenen en volkomene bekendschap met alle dienstreglementen, orders, militaire wetten en praktische oefeningen. Alvorens nu een officier mag worden voorgedragen tot het koopen van eenen hooger rang, moet hij een zoodanig examen afleggen voor de drie oudste officieren van het regiment!

Deze maatregel, alsmede het openen van

(1) De schrijver heeft zelve dikwijls, pas aange-stelde officieren les zien krijgen in de exercitie met het geweer, van hun oppasser!

hoogleeraarsstoelen voor de krijgswetenschappen aan de universiteit te Londen en aan het collegie voor civiele ingenieurs te Putneij, zal veel bijbrengen tot de intellectuele ontwikkeling der officieren in betrekking tot hun vak.

Ook voor de vorming en het onderwijs van onderofficieren en soldaten is in den laatsten tijd veel gedaan. Vroeger was de sergeant-schoolmeester bij elk regiment hoofdzakelijk belast met het onderwijs van de kinderen die bij het korps behoorden, en diens eigene kunde liet veel te wenschen over; om hierin op eene betere wijze te voorzien, is in 1848 in het *Royal military asylum* te Chelsea (1) eene school (*Normal-school*) opgericht, tot vorming van onderwijzers voor de regimenten. Na eenen volbragten cursus en afgelegd eind-examen, worden de aldaar toegelaten personen tot onderwijzer voor onder-officieren en soldaten bij een regiment infanterie of kavallerie geplaatst, en genieten eene hooge soldij.

ALGEMEENE BESCHOUWINGEN; GEOEFENDHEID
EN GEEST DER TROEPEN.

«Ne cherchez pas en Angleterre cette
«ardeur belliqueuse vague dans son objet
«qui se joue avec la mort, et qui, sentie
«par toutes les conditions sous des nuances
«différentes, étend sur les mœurs d'un
«peuple une teinte chevaleresque. Les
«Anglais pris un à un, se recommandent
«par des vertus privées, une volonté pré-
«cise et un jugement droit. Considérés

«en corps de nation, les classes inférieures
«sont brutales, les classes élevées, or-
«gueilleuses, cupides et profondément cal-
«culatrices.»

Dit is het weinig vleijende oordeel dat de generaal Foy in zijn *Histoire des guerres de la péninsule* over de Engelschen uitbrengt; en ofschoon het wel wat bitter kan genoemd worden, zoo bevat het veel waarheid, vooral uit een militair oogpunt beschouwd.

Even onbetwistbaar als Engeland een der eerste zeemogendheden is, even zeker moet het als militaire mogendheid te land bij vele andere rijken achterstaan. Het karakter der inwoners en de aard van hunne staatsinstellingen zijn hiervan de oorzaak, terwijl de geographische ligging van Groot-Brittanje zulks tot nog toe minder onontbeerlijk heeft gemaakt. De krijgsstand, die in Frankrijk en Duitschland zoo gezien is, en in Rusland zelfs de maatstaf van allen maatschappelijken rang kan beschouwd worden, is in Engeland steeds impopulair geweest.

De onbepaald monarchale regeringsvorm is die waaronder de legers het meeste magt en aanzien genieten, gelijk zij er ook wederkeerig den krachtigsten steun van uitmaken; terwijl in staten als Engeland, waar sedert eeuwen een parlement en eene constitutie bestaat, het leger altijd wordt beschouwd als een gevaarlijk wapen in de handen van de uitvoerende magt.

De soldatenstand werd dan ook steeds in Groot-Brittanje met een wantrouwend oog aangezien en door niemand voorge-
staan, waardoor het vroeger eene zeer

(1) Zie ons voorlaatste Hoofdstuk.

weinig aantrekkelijke loopbaan was: «en-gagement voor het leven (1), zware «dienst, geringe betaling, geene beloo-ningen en harde straffen.»

Vandaar dat vroeger in Engeland ook alleen menschen die tot niets anders deugden, soldaat wilden worden. Wanneer men niet genoeg vrijwilligers kon krijgen, werd eene wet tot presgang uitgevaardigd (2), waarbij alle menschen, die geen wettig middel van bestaan konden bewijzen, landloopers, «*or other bad characters,*» voor 5 of 5 jaren tot de krijgsdienst werden gedwongen. Ook werden herhaalde malen de onvoltallige regimenten met misdadigers uit de tuchthuizen aangevuld (hetgeen nog in 1804 plaats had). Deze soort van soldaten maakte het noodig om de wreede straf van geeselslagen in het Engelsche leger zoolang bij te behouden (3). Dronkenschap was, en is nog, een heerschend kwaad in de Engelsche armee, en dit een en ander was oorzaak, dat er als het ware een stigma van losbandigheid, wreedheid en zedeloosheid aan den naam van soldaat verbonden was.

De tijdperken van CROMWELL en van Koning WILLEM III hebben daarop welligt eenigzins uitzonderingen gemaakt. Beide deze mannen, die hunne grootheid en roem

grootendeels aan het leger te danken hadden, trokken zich deszelfs lot bijzonder aan, en vooral Koning WILLEM voerde vele verbeteringen in.

Na den dood van dien onvergetelijken vorst, zonk het Engelsche leger tot zulk eene moreele laagte, dat het verre beneden alle andere legers stond. Sommige beweren dat de geweldenarijen en afpersingen der Engelsche troepen veel hebben medegewerkt tot het bespoedigen van den opstand der Vereenigde Staten. In de *despatches* van lord WELLINGTON zelve, vinden wij hier en daar melding gemaakt van het slechte gedrag der troepen in den Spaanschen oorlog, zoodat de landlieden meer bevreesd waren voor het doortrekken van troepen hunner bondgenooten, dan voor Fransche troepen; en ook de officiële rapporten omtrent den inval in Noordholland in 1799 getuigen daarvan.

Sedert die tijden echter is de Engelsche armee, met betrekking tot haar zedelijk gehalte, meer dan eene eeuw vooruitgegaan, en zulks is hoofdzakelijk te danken aan den Prins Regent en den Hertog van WELLINGTON. Tallooze verbeteringen zijn er vooral in de laatste tien jaren bij hen ingevoerd, en iets dat geene verbetering behoeft, hun *onwrikbare moed*, maakt hen steeds een niet te verachten vijand.

De hoofdgebreken van hunne krijgsmagt zijn nu nog, volgens de meest bevoegde beoordeelaars, het geldverspillen aan *sinécures* en *non combattants*, het gemis van kunde in de krijgswetenschap bij de meeste officieren, het gebrek aan oefening vooral in den kleinen oorlog bij de soldaten en de slechte wapening der in-

(1) Thans bij Besluit van 21 Junij 1847, op 10 jaar voor de infanterie en 12 jaar voor de kaval-lerie vastgesteld.

(2) Dit geschiedde het eerst in 1704 en werd verder bij uitbrekende oorlogen in 1744, 1736, 1773 en voor het laatst in 1779 herhaald. Voor de marine bestond zulks nog gedurende de oorlogen met het Fransche keizerrijk.

(3) Thans bijna geheel afgeschaft, daar in 1846 het maximum daarvan op 50 slagen is vastgesteld.

fanterie (1), waarvan wij nu in den Kaffer-oorlog de treurige gevolgen zien.

In gevechten kan men over het algemeen aannemen dat daár, waar het op pal staan en volhouden, op het aanwenden van fysieke kracht aankomt, de Engelsche troepen onverbeterlijk zijn. Elk soldaat is door drongen van het populair gezegde: «*One Englishman beats six Frenchmen*» (2). Wanneer zij dit van de Franschen, hunne dikwijls zoo geduchte vijanden, zeggen, kan men nagaan hoe zij over andere volken denken. Doch deze fanfaronnade, deze overdreven schatting van zich-zelve en geringachting van hunne vijanden, is niet genoegzaam tot het behalen van overwinningen.

De Engelschen ondervinden dit dagelijks in hunnen oorlog tegen de wilde Kaffers, en ook nog niet lang geleden in Indie, waar zij, door het weinige beleid hunner officieren en het verzuimen der noodzakelijkste taktische regelen, bij den slag van Chillianwallah tegen de Sikhs (15 Januarij 1849) bijna 5000 man aan dooden en gekwetsten verloren.

In praktische oefening is het Engelsche leger en vooral de infanterie en kavallerie, zeer achterlijk. Het schijtschieten wordt veronachtzaamd en de gewone exercitiën geschieden meestal alleen onder het toezigt der adjudanten en onderofficieren, en geheel op de verouderde en omslagtige wijze. De ligte infanterie- en voorpostendienst wordt er zeer gebrekkig beoefend, en na-

genoeg geheel verwaarloosd. Dit wordt ook al medegewerkt doordien het niet met den aard van den Engelschen soldaat overeenstemt, die meer geneigd is tot de gesloten gevechts-orde, waarin hij ook meer vertrouwen heeft (1).

Gelegenheid tot oefening in het taktisch gebruik der verschillende wapens en hunne gezamentlijke werking op verschillend terrein, bestaat zelden, daar het leger zoo geheel verspreid is en er nimmer oefeningskampen zijn (2), zoodat menig Engelsch generaal nimmer meer dan één of twee regimenten bijeen heeft gezien. Sir FRANCIS HEAD (een geacht Engelsch schrijver) laat zich op dit punt niet zeer vleijend uit in zijn in 1850 verschenen werk: «*Over het ongenoegzame der verdedingsmiddelen van Engeland bij eene vijandelijke invasie*» (3), waarin hij onder anderen zegt, dat, wanneer men 70000 man troepen in HydePark opstelt, er geen 5 generaals in de Engelsche armee zouden te vinden zijn, in staat om er hen behoorlijk weder uit te brengen.

Eene parade- of spiegelgevecht (*Shamfight*) op den 18^{den} Junij te Londen, Portsmouth of Dublin, is de eenige gelegenheid waarbij jaarlijks eenige Engelsche troepen te zamen manœuvreren.

Sedert een paar jaren echter is ook in dit opzigt veel verbeterd en het verrigten

(1) De normale stelling bij de Engelsche, is de tweégelederen-stelling in linie.

(2) In den loop van dit jaar 1852, zullen er echter 10 à 12,000 man in een oefeningskamp nabij Salisbury, vereenigd worden.

(3) Uit dit werk, dat zeer veel opziens in Engeland heeft gebaard, komen zeer belangrijke extracten voor in de *Revue Britannique* voor Januarij 1851.

(1) Zie over het Engelsche geweer hierboven in het hoofdstuk over de *ordnance*.

(2) Woordelijk vertaald: «één Engelschman verslaat zes Franschen.»

van evolutiën op groote schaal wordt meer beoefend, ja zelfs werd in December 1850 te Chatham eene belegeringsmanoeuvre uitgevoerd, bij gelegenheid dat de Pruisische generaal von RADOWITZ zich in Engeland bevond.

Moet het Engelsche leger in geschiktheid en oefening aldus voor de meeste overige Europesche armeën onderdoen, zoo kan hetzelfde wat getalsterkte aangaat nog veel minder de vergelijking doorstaan. Het volgende tafeltje, bevattende eene opgave der sterkte van verschillende legers in 1849, in verhouding tot de bevolking der rijken, kan hiervan een juist denkbeeld geven (1).

	Bevolking.	Sttaande armee.	Een soldaat op elke.
Frankrijk	35,300,000	408,000	87
Rusland	54,000,000	674,000	80
Oostenrijk	35,800,000	405,000	88
Pruissen	16,000,000	121,000	133
Sardinië	4,600,000	156,000	32
Spanje	12,400,000	119,000	105
Groot-Brittannië (met inbegrip van deszelfs koloniën, behalve Indië)	32,000,000	104,000	308

Wij hebben echter in een onzer eerste hoofdstukken gezien, dat dit getal van 104,000 man, in 1850 eigenlijk 114,000 man bedroeg van alle wapenen (behalve de troepen in Indië).

Doch wanneer men van die 114,000 man aftrekt de verschillende garnizoenen in de menigvuldige Engelsche koloniën, dan blijft er voor Engeland, Schotland en Ierland (eene bevolking van 28,500,000 zielen), slechts ongeveer 60,000 man van alle wapens over. Reeds sedert eenige jaren trachten verschillende mannen van kunde en naam, waaronder WELLINGTON,

NAPIER en meer anderen, het onvoldoende van deze krijgsmagt aan den dag te brengen, en de Times is een der trouwste organen van die gevoelens.

De jongste gebeurtenissen in Frankrijk hebben dan ook de vrees voor eene mogelijke invasie weder verlevendigd, en alle oorlogshavens, Sheerness en de Tower van Londen zelfs, worden in staat van verdediging gesteld. Bij het budget voor 1852—1853 zal de infanterie en kavalierie met 4000 en de *ordnance* met 1000 man vermeerderd worden, terwijl er in Februarij j.l., eene nieuwe wet op de militia is uitgevaardigd. En deze voorzorgen zijn waarlijk niet overbodig, wanneer men nagaat dat in Engeland, behalve over de staande armee, slechts over 20 à 50,000 gewapende gepensioneerden, 15,000 yeomen en 8000 dockyard volunteers (1) kan beschikt worden.

De geschiedenis heeft een gezegde van den ridder DE COUCY aan Koning KAREL V van Frankrijk tot ons overgebracht «Que les Anglais ne sont jamais si faibles ni « si aisés à vaincre que chez eux (2).» Dit gezegde is nog in een zeker opzigt waar. Eene groote, magtige en vrije natie als de Engelschen, kan wel is waar nimmer geheel overwonnen of ten onder gebracht worden, al was het leger dat eenen inval deed nog zoo groot, doch de schade door dergelijke expeditie aangerigt, al was zij slechts gedurende 8 dagen overwinnend, zoude onberekenbaar groot zijn. De overtuiging hiervan doet dan ook de Engelschen

(1) Dit tafeltje is overgenomen uit een zeer geacht Engelsch weekblad *The Economist*.

(1) Zie hieromtrent ons voorlaatste hoofdstuk.

(2) De l'esprit des lois par MONTESQUIEU, Tome II.

zoo op hunne hoede zijn, te meer daar eene landing der Franschen tegenwoordig niet tot de onmogelijkheden behoort, wanneer men de geduchte landmagt dier republiek in aanmerking neemt en daarbij hunne groote stoomvloot (die zelfs sterker is dan die der Engelschen).

Ten slotte moeten wij onze lezers nog eene algemeene opmerking mededeelen; dat namelijk de Engelsche troepen bijzonder ongeschikt zijn voor het voeren van oorlogen op eene groote schaal, waarbij strategische combinatiën en vlugge aanvallende bewegingen te pas komen; en dat wel uithoofde van hunne omslagtige en kostbare wijze van voeding en verpleging, en den daarvoor benoodigden grooten leger-tros. Al de verschillende oorlogen, waarin zij gewikkeld zijn geweest, leveren daarvan voorbeelden op, en dáár waar zij overwinnaars zijn geweest, is zulks meest altijd alleen aan hun' onvergelykelijken moed, op het oogenblik van treffen, te danken.

De Hertog van WELLINGTON schreef in 1810 in een zijner *despatches*: «Met al ons geld en het land vóór ons, kan ik één onzer divisiën niet één dag doen leven in eene provincie, waar de Franschen het met 60,000 man en 20,000 paarden gedurende twee maanden uithielden.»

In die dépêche staat: «*met al ons geld,*» en om al de waarde van dit argument te doen begrijpen, willen wij het volgende voorbeeld opgeven, overgenomen uit de *United service magazine* van Julij 1844: «In 1810 was er een detachement Engelsche en Spaansche troepen gestationeerd op *La Isla*, nabij Cadix. De Spanjaarden waren 5 maal sterker in getal

«dan de Engelschen. De kosten echter van het transport der provisiën voor de Engelsche troepen van *Cadix* naar *La Isla* (7 Engelsche mijlen), bedroegen meer dan de transportkosten en de waarde der provisiën te zamen voor het 5 maal sterkere Spaansche garnizoen!!»

Deze groote behoeften van den Engelschen soldaat maken het noodig om overal de magazijnen van levensmiddelen zoo mogelijk mede te voeren; ook de tenten volgen onmiddellijk het leger, daar Engelsche troepen zelden bivouackeren, en dit alles is natuurlijk belemmerend voor de bewegingen. In Indië bestaat dit euvel nog op veel grootere schaal, en wij zullen in ons volgende en laatste artikel (over het O. I. leger) gelegenheid vinden om dit aan te stippen.

Van het eigentlijke of Koninklijke Engelsche leger, meenen wij in onze lange serie van artikels zoo wat het voornaamste te hebben afgehandeld. Voorzeker viel er wel eens wat te laken, doch wij meenen ook met de noodige onpartijdigheid hier en daar geprezen te hebben waar zulks te pas kwam. Sommige instellingen bij het Engelsche leger zijn uitmuntend en navolgenswaardig, en die welke slecht zijn, worden langzamerhand gewijzigd of afgeschafte. Zoodra de publieke opinie in Engeland het anathema over een misbruik uitspreekt, valt het. Met alle veranderingen in staats- of huishoudelijke instellingen, wordt echter steeds de spreuk in acht genomen: *Festina lente*.

Een der magtigste beweegkrachten tot het invoeren van verbeteringen, is de geheel onbelemmerde en vrije pers. In de

meest geachte bladen komen soms zeer gewichtige artikelen voor, over den militair stand, en er bestaan militaire tijdschriften en couranten, die door *niet-militairen*, en dus op de onpartijdigste wijze gedirigeerd worden. Het voornaamste der tijdschriften is de *United service ma-*

gazine, een maandwerk voor land- en zeemagt, hetwelk echter, uit een militair *wetenschappelijk* oogpunt beschouwd, van weinig waarde is; de voornaamste der militaire couranten zijn de *United service Gazette*, *British army despatch*, enz.

HET GEVECHT VAN SLEESWIJK,

den 25sten April 1848.

(MET EEN SLAGPLAN).

(Vervolg van N°. 8 en Slot.)

Wij hebben, toen wij de 6de en 7de compagnie Keizer Frans, aan de westzijde van Boven-Bostorf volgden, de 5de en 8ste compagnie van hetzelfde regiment verlaten, toen zij zuidoostelijk van dit dorp bij den naar Haddebijze voerenden weg aankwamen (*y*). Hier — waar zich de luitenant-generaal Vorst RADZIWILL, de generaal-majoor VON MÖLLENDORFF, de luitenant-kolonel VON BEQUIGNOLLES, kommandant van het grenadier-regiment Keizer Frans en de luitenant-kolonel graaf WALDERSEE, kommandant der voorhoede, bevonden — bleven deze kompagniën ongeveer 10 minuten en kregen toen bevel zich te verspreiden, en de door de voorhoede begonnen omtrekking van 's vijands linker vleugel te voltooien. De 5de compagnie, het peloton scherpschutters 100 pas voor zich uit hebbende, volgde den hollen weg (*r*) en had achter haar de 8ste compagnie (*s*). Toen de kapitein VON LENZ zijne verbinding met de 10de compagnie Keizer Frans bewerkstelligd had, sloeg hij met de 5de compagnie links

van den hollen weg af en bragt ze tot aan eene terreinsverhooging, op ongeveer 180 pas van de pannenbakkerij. Achter eenen wal (bij *q*) aangekomen, begaf hij zich in persoon, naar de aan de andere zijde van den wal staande tirailleur-linie, die uit garde-scherpschutters en fuseliers van het regiment Keizer Alexander bestonden. Van hier werd de vijandelijke stelling naauwkeuriger verkend en daar de pannenbakkerij, de Rieszberg en de Eckernfördsche straatweg sterk bezet waren, besloot de kapitein VON LENZ eerst de achter den weg staande Deensche jagers te verdrijven, die iedere voorwaartsche beweging van zijne compagnie in de flank konden nemen.

Het peloton scherpschutters werd hiertoe afgezonden en kreeg last zich met de 10de compagnie in verbinding te stellen. Naauwelijks had dit peloton de compagnie verlaten, toen de majoor ПОВДА, kommandant van het bataillon, aankwam en eenen aanval met de bajonet gelaste. De kapitein

Atl. Sp. 2. Ser. 4. D. N. 9

Schetskaart van den SLAG BIJ SLEESWIJK

den 23^{en} April 1848.

Wegen met wallen
 Aardwallen met heggjen

0 500 1000 1500 2000

Standa. v. A. J. Wagaarts. Wreda.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

VON LENZ wilde eerst den uitslag der bevelen omtrekking afwachten; daar echter de majoor von POYDA bepaald sprak, voldeed hij aan 't bevel en rukte in sectie-kolonne over den weg tegen de pannbakkerij aan; maar hier kwam hij in een moorddadig vuur; naauwelijks had zijne eerste sectie den weg bereikt, of de voorsten storteden dood of gekwetst neder; de volgenden weken verschrikt terug. De kapitein von WITZLEBEN, die met de 8ste kompagnie de 5de gevolgd was, rukte nu vooruit om den aanval te hernieuwen. De moedigsten der 5de kompagnie sloten zich hierbij vrijwillig aan; de officieren der beide kompagnien stelden zich aan het hoofd der kolonne, om door hun voorbeeld de manschappen aan te wakkeren. Het vuur, dat de 8ste kompagnie ontving, was niet minder moorddadig dan dat wat de 5de kompagnie bij haren aanval bekomen had. Achttien man zonken dadelijk gekwetst neder; nergens vertoonde zich eenige dekking, zoodat de kompagnien eindelijk weder achter den aardwal, dien zij verlaten hadden, terugtrokken. De pannbakkerij stond in brand.

De flankbeweging der scherpschutters, om de achter den weg liggende jagers te verdrijven, was inmiddels onder een hevig vuur volbragt. De kommandant van het peloton, de luitenant von GLISZCZYNSKI, bereikte, slechts door 2 onderofficieren en 6 man gevolgd, den genoemden weg en opende met deze manschappen het vuur in de flank der Denen. Deze zagen zich omgetrokken, bemerkten, meer naar de Schlei toe, nog andere Pruisische troepen (de 10de kompagnie Keizer Frans,

ondersteund door de 12de) tegen hunne (z) linker flank vooruitrukkende, verlieten hunne stelling en trokken over de moerassige weide tusschen de Schlei en Frederiksberg terug, om het kasteel Gottorf langs den kortsten weg te bereiken. Zij werden levendig vervolgd en deels gedood, deels gevangen genomen. De 2de kompagnie van het 5de Deensche jagerkorps wierp zich in de Otterkuhle, om dezen arm der Schlei over te zwemmen, maar vele jagers verdronken of werden door het Pruisische lood gedood.

De 5de en 8ste kompagnien Keizer Frans vermeesterden nu de pannbakkerij; de 12de kompagnie Keizer Alexander, de 11de kompagnie Keizer Frans' en de 4de kompagnie garde-scherpschutters, bestormden den Rieszberg.

De majoor VOGEL von FALKENSTEIN rukte, op bevel van den Vorst RADZIWILL, met het 1ste grenadier-bataillon Keizer Frans in den stormpas, met slaande trom, over den weg van Boven-Bostorf door Neder-Bostorf naar Frederiksberg vooruit. Toen hij op het punt kwam, waar deze weg zich met dien naar Eckernförde vereenigt, werd de weg, de pannbakkerij en de hoogte tusschen dit gebouw en de buitenplaats, nog door de Denen verdedigd. Het bussevuur der 2de kompagnie in rug en flank der Denen, noodzaakte hen tot wijken, en daar het gesloten bataillon, dat voor den ingang van Frederiksberg halt hield, hun den terugtogt over den weg afsneed, had deze plaats over de weide en gedeeltelijk door de Otterkuhle.

De luitenant-kolonel von MAGIUS, kommandant der in en bij Bostorf strijdende

Deensche voorhoede, was gesneuveld. De majoor von HOLM, die hem in het kommando was opgevolgd, kon door de vermoeidheid zijner, door eenen strijd van drie uren, zeer verminderde 5 bataillons (12de, 15de bataillon van linie, 5 kompagnien van het 5de en ééne van het 2de jagerkorps), den bajonetaanval der 7 Pruisische garde-bataillons niet afwachten en moest dus den terugtogt door Frederiksberg aannemen (1). In dit zuidelijk gedeelte van Sleswijk, achter het doofstommen-instituut, kwamen 2 zijner stukken nogmaals in batterij en trachtten de voortdringende Pruisen door kartetsschoten op te houden; maar de kogels sloegen over hen heen. De luitenant von HISK, adjudant van het 15de Deensche linie-bataillon, zoude uit het kasteel espingolen halen om de Pruisen op te houden; maar zijn paard stortte neder, getroffen door de bajonet eens vlugtenden soldaats, en hij-zelf geraakte zwaar gekwetst in gevangenschap. Het 12de en 15de linie-bataillon, en het 5de jagerkorps, die Neder-Bostorf en de daarbij liggende hoogten drie uren moedig verdedigd hadden, trokken nu door Frederiksberg naar het kasteel Gottorf terug. De

(1) Van het 3de jagerkorps waren, behalve de luitenant-kolonel von MAGIUS, 1 officier en zeer vele jagers gesneuveld, en 21 man zwaar gekwetst. Van het 2de jagerkorps sneuvelde de luitenant-kolonel von STYRUP en 2 man; 2 officieren en 30 man werden zwaar gekwetst. Van het 12de bataillon van linie sneuvelden 15 man en werden 1 officier en 21 man zwaar gewond. Van het 13de bataillon van linie waren 2 officieren en 10 man gesneuveld; de luitenant-kolonel von KRABBE, zijn adjudant von HENKE en 5 man zwaar gekwetst. De artillerie had slechts 1 doode en 7 zwaar gewonden. Het aantal ligt gekwetsten en gevangenen kan niet opgegeven worden.

Pruissische voorhoede volgde; achter haar het 1ste bataillon Keizer Frans met slaande trom, tot aan den noordelijken uitgang van Frederiksberg, waar links van den weg, in den Ahlefelder-tuin, het fuselier-bataillon Keizer Frans opgesteld werd.

Om de Deensche artillerie op de wallen van Gottorf in bedwang te houden, werd 1 peloton garde-scherpschutters in den tusschen Gottorf en den Ahlefelder-hof gelegen Prinsen-tuin opgelost. Aan de oostzijde van dezen tuin voert eene laan tot aan het punt vanwaar een dijk regtuit naar Gottorf, en een andere regts naar Lollfusz loopt. Onder de sluisbrug van den laatsten hadden de Denen eene mijn aangelegd, welke echter door het hooge water der Schlei vochtig en dus onschadelijk geworden was. Daar de beide dijken door het Deensch geschut van het kasteel Gottorf bestreken werden, kon de Pruisische voorhoede niet verder in Sleswijk doordringen. De generaal von MOLLENDORFF volgde met de hoofdmagt der garde-brigade door Bostorf naar Frederiksberg. Een bataillon hield het vereenigingspunt der wegen van Rendsburg en Eckernförde bezet. Ook kwamen de generaal von WRANGEL en de Vorst RADZIWILL met hunnen staf te Frederiksberg en namen hier hun hoofdkwartier.

II. GEVECHT BIJ DEN KRUIDMOLEN EN DE ANNETTEN-HOOGTE.

De bij de linker kolonne ingedeelde 2 bataillons van het 2de (Konings-) regiment hadden den nieuwen weg van Rendsburg naar Sleswijk, ter hoogte van Jagel, verlaten, waren het 1ste bataillon des 12^{de}

regiments gevolgd en den westelijk naar Klein-Reide geleidenden weg een kwartieuruurs ingeslagen, toen zij bevel kregen naar Sleeswijk te trekken, tot ondersteuning der reeds daarheen gemarcheerde voorhoede (de fuselier-bataillons van het 51ste en 20ste regiment). Zij marcheerden daarheen en vervolgden den weg tot op ongeveer 1500 pas ten zuiden van Bostorf (*t*). Hier kwamen zij op het oogeblik, toen de in de linker flank, ten zuiden van Bostorf vooruitgerukte 1ste Deensche brigade (*F*) door de fuselier-bataillons van de regimenten Keizer Alexander, N°. 51 en N°. 20, van het Denenwerk, tot aan de zuidwestelijk van den Bostorfer-vijver liggende weiden, teruggeslagen werd. Het 2de regiment infanterie kon dus nog slechts tot vervolging des vijands medewerken. Nadat de kommandant 4 kleine bataillons (ieder van 2 kompagnien) geformeerd had, marcheerden deze met sectien af, wendden half links van den weg af en marcheerden in noordwestelijke rigting tegen de genoemde moerassige weiden voort. Eenige pelotons scherpschutters beschoten daarbij de terugtrekkende Denen.

Niet zonder moeite en tot aan het lijf in het moeras wadende, trok men er doorheen (*ff*); de tegenoverliggende hoogten werden beklommen, waarop de kleine bataillons zich weder formeerden en eene zwenking regts verrigten, zoodat het front naar de Annetten-hoogte was. In deze rigting gingen de scherpschutters nu vooruit, die van het 1ste bataillon regts, die van het 2de bataillon links, terwijl door de eigenaardige terreingesteldheid, de geslotene bataillons de tirailleurs slechts

langzaam konden volgen. Laatstgenoemden stieten na eenen geruimen tijd op de Deensche bussenjagers, wierpen hen echter, zonder krachtigen tegenstand te vinden, van heg tot heg, tot aan den Kruidmolen en de Annetten-hoogte terug. Het overklimmen der verschillende aardwallen had veel tijd gekost, en het was dus bijna 4 uur in den namiddag, toen het gevecht tot staan kwam. De Denen hadden den Kruidmolen, de gebouwen op de Annetten-hoogte en den boschrand sterk bezet, en ook op eene iets achterwaarts gelegene hoogte, in het kreupelhout eenige stukken geplaatst.

Het fuselier-bataillon van het 20ste regiment infanterie werd, nadat het in verbinding met de fuselier-bataillons Keizer Alexander en 51ste regiment, de Deensche 1ste brigade (*F*) van het Denenwerk en de Bostorfer-hoogten geworpen had, weder in kompagnies-kolonnen verzameld, waarop het de order kreeg naar de linker flank te marcheren en zoo de linker kolonne te naderen. Het ging dus door de vochtige weide, beklom de hoogten, wendde zich toen iets regts, formeerde zich met kompagnies-kolonnen in 2 liniën, stiet op eene tirailleur-linie des 2^{den} regiments, klom verschillende heggen, aardwallen en hoogten over, steeds in regte lijn voortgaande, tot dat het voor twee alleen staande en vóór een bosch gelegen gebouwen kwam, die door den vijand sterk bezet waren. Het waren de Annetten-hoogte en de regts van deze meer in de laagte gelegen herberg, de Kruidmolen genaamd.

De 10de kompagnie moest de laatste bestormen; zij liet tirailleurs voor zich uitzwermen en viel toen met versnelden pas

op het gebouw aan. Werd dit ook al niet in den eersten aanloop genomen, zoo nestelden zich toch de bussenjagers dicht bij hetzelfde en aan den wal die den kleinen tuin omvatte, en noodzaakten de verdedigers het na eenige minuten te ont-ruimen.

De 11de kompagnie ging nu ten aanval tegen het op de Annetten-hoogte gelegen gebouw vooruit. Op den weg daarheen ontmoette zij de scherpschutters der 5de en 8ste kompagnie des 2^{den} regiments, die reeds sedert lang een tirailleurvuur met de bezetting gewisseld hadden en nu, den wal bezet latende, door eene loodregt op den weg staande heg tamelijk gedekt, eveneens het gebouw aanvielen. De Denen hadden schietgaten in de muren gebroken en ontvingen de Pruisen met een moorddadig vuur; desniettegenstaande bestormden deze het huis en dreven de Denen in het bosch terug. Versterkt keerden deze nu snel weder, en na een bloedig gevecht in de kamers en den tuin, moest het gebouw weder verlaten worden; slechts weinige manschappen keerden onder het hevig vuur des vijands in hunne positie achter den wal terug, vanwaar zij het gebouw op nieuw beschoten. Het overschot der 11de kompagnie des 20sten regiments werd door de 9de en 12de kompagnie opgenomen, en deze rukten nu eveneens tot den aanval op het gebouw vooruit. De Deensche majoor von SCHEPELERN, kommandant van het 1ste jagerkorps, hield zoowel het huis als den omtrek met een groot aantal jagers bezet, die door een welgemikt vuur de aanvallers verwijderd hielden en er velen kwetsten. Hoewel ge-

zegde majoor eindelijk zelf gekwetst werd, behielden zijne jagers toch de Annetten-hoogte, tot dat deze, tusschen 5 en 6 uur, door eenen algemeenen aanval der scherpschutters van de 5de en 8ste kompagnie des 2^{den} regiments, en van het fuselier-bataillon des 20sten regiments, waarbij men in het huis nogmaals handgemeen werd, bestormd werd. Ondertusschen had de 10de kompagnie van het 51ste regiment de herberg «den Kruidmolen» bezet en twee aanvallen eener Deensche kolonne afgeslagen.

Het fuselier-bataillon van het 51ste regiment was, na het verslaan der 1ste Deensche brigade, westelijk van Bostorf verzameld geworden en na eene rust van 2 uur, om 4 uur, had de 10de kompagnie bevel gekregen, tot ondersteuning van het 2de regiment infanterie en van het fuselier-bataillon des 20sten regiments, naar de Annetten-hoogte op te rukken (1).

De scherpschutters en het 4de peloton kwamen het eerst in gevecht; het 5de peloton volgde als soutien. Later, na 6 uur, gelukte het aan de 10de kompagnie, met de musketiers van het 2de regiment infanterie vereenigd, tot in de Diergaarde te dringen, en nadat het gevecht daar eenigen tijd geduurd had, het bosch van vijandea te zuiveren.

Daar de Denen den boschrand bij de Annetten-hoogte en de Diergaarde hardnekkig verdedigden, en het kasteel Gottorf

(1) De overige kompagnien van dit bataillon (fuselier-bataillon, 31ste regiment) kwamen op dezen dag niet meer in gevecht. Het bataillon had bij Bostorf verloren 4 man aan dooden; 3 officieren en 20 man aan gekwetsten. De 10de kompagnie verloor bij den kruidmolen nog 2 dooden en 2 gekwetsten.

nog steeds in bezit hadden, rukte eene Holsteinsche batterij vooruit. Hiertoe werd de batterij 6de N°. 1 bestemd, hebbende als dekking het 6de bataillon Holsteinsche infanterie. Na 4 uur kwam de batterij in Frederiksberg, reed daar links, door den tegenover het doofstommen-instituut uitkomenden zijweg, naar Karpfenteich en van daar naar den Aardbeziënberg. Hier op den weg, regts van eene Boomkweekkerij, bleef een halve batterij met 2 kompagnien staan, terwijl de andere halve batterij met 2 kompagnien op eene slaauwe hoogte, de Wühr, opreed en van hier het kasteel Gottorf en de door de Denen bezette bosschen beschoot. Kort daarna zweeg de artillerie in het kasteel. De kommandant, kolonel JUEL, had namentlijk tijding gekregen van het inrukken der Pruisen in het oostelijk deel van Sleeswijk, doch toen hij na een kwartier uurs de onwaarheid van die tijding vernam, bezette hij het kasteel weder.

Om 5 uur na den middag kreeg ook de Holsteinsche kompagnie jagers order door Frederiksberg, tegen het westelijk van Sleeswijk liggende houtgewas, op den linker vleugel vooruit te rukken. Nadat deze kompagnie dwars over het veld, tot op 800 pas van het hout gekomen was, moest het 1ste peloton en *tirailleur* vooruitgaan. Bij het hout gekomen, verspreidden zich ook het 2de en 3de peloton, terwijl het 4de als soutien op den weg naar Königswille volgde, zoodat bij het Houtvestershuis het 1ste en 2de peloton regts, het 3de links van den weg vooruitging. De Holsteiners drongen de Denen hevig terug, vooral omdat het 3de peloton hen in de

linker flank kwam. Niet ver van de herberg, bij Königswille, verdedigden de Denen zich hardnekkig, waarom de kapitein von WALDMANN, kommandant dezer jagers, besloot de vijandelijke stelling te bestormen. Dit gelukte, doch de kapitein sneuvelde. De tirailleurs rukten nu regts van den weg op het voorliggend hout aan, het 3de peloton beschoot de genoemde herberg en dwong de Denen het huis te verlaten. Toen de duisternis reeds viel en de Denen overal terugtrokken, kreeg deze kompagnie bevel het gevecht af te breken.

Ook de Bracklowsche scherpschutters namen deel aan het gevecht, ten noordwesten van Gottorf. Na vele marschen en contra-marschen, moesten zij eindelijk naar Sleeswijk rukken en hielpen hier de Deensche jagers uit de Diergaarde werpen.

Onderwijl de Pruisische scherpschutters van het 2de regiment den aanval der fuseliers van het 20ste regiment op de Annetten-hoogte ondersteunden, had de regiments-kommandant, de majoor von STEINMETZ, achter hen zijne bataillons verder links laten aanhouden, om de omtrekking des vijands voort te zetten. Het gevecht ging hoe langer hoe dieper in het bosch, waar het hardnekkig volgehouden werd. De Deensche majoor von RADER zocht ten laatste met het 10de bataillon den kam eener hier liggende hoogte te verdedigen, maar hij-zelf werd met verscheidene zijner officieren gekwetst en moest deze positie verlaten. Het Pruisische 2de regiment bivouacqueerde bij de pannebakkerij, tot waar het den vijand vervolgd had. Het had aan dooden verloren: 1 officier en 14 man, aan gekwetsten: 4 officieren en 113 man.

Het fuselier-bataillon des 20sten regiments verloor 12 man aan dooden, 1 officier en 46 man aan gewonden. Om 7 uur des avonds had de Deensche garde het kasteel Gottorf ontruimd en om 9 uur werd het door de Pruisische troepen bezet.

III. GEVECHT BIJ HUSBILJ.

De tot omtrekking van den vijandelijken regter vleugel bestemde kolonne van den generaal-majoor von BONIN, bestond, nadat de voorhoede en het 2de regiment naar Bostorf waren afgezonden, nog uit de musketier-bataillons van het 20ste regiment, het 1ste bataillon van het 12de regiment, een halve batterij 7 W houwitsers, de batterij 6 W N°. 11, het 2de regiment (Koningin) kurassiers en 2 regimenten Holsteinsche dragonders. Deze kolonne werd gevolgd door de 1ste Holsteinsche brigade, onder bevel van den kolonel FABRICIUS, bestaande uit het 1ste, 2de en 3de bataillon infanterie, 2 kompagnien jagers en 4 stukken van de rijdende 6 W batterij N°. 3.

Het 1ste bataillon van het 12de regiment vormde de voorhoede. Het 2de en 3de peloton scherpshutters werden tot dekking der artillerie bestemd.

De marsch werd door Klein-Reide tot aan de zoogenaamde Koh- (of Gau-) gracht, die op 800 à 1000 pas van het Denenwerk ligt, vervolgd. Hier hield de kolonne van 2^{1/4} tot 4 uur halt; de geweren werden aan rotten gezet, terwijl de scherpshutters den rand der Kohgracht bezet hielden. Tegenover zich op het Denenwerk zag men Deensche jagers; bij het hout in de rigting van het dorp van Klein-Danewerk wapperde de Deensche vlag, en zag men

een Deensch regiment dragonders en 4 stukken geschut opgesteld. Men dacht de vijandelijke hoofdmagt tegenover zich te hebben en wilde de aankomst der overige troepen afwachten (het 2de regiment infanterie, dat reeds naar Bostorf was, en het 2de regiment kurassiers, dat werkelijk kwam). Eene verkenning schijnt niet geschied te zijn. Volgens Deensche berigten stonden hier slechts het 3de en 6de regiment dragonders, eene afdeeling jagers en de halve batterij Fuhrmann tegenover de Pruisen; maar deze zagen ook Deensche infanterie tegenover zich.

De kolonel FABRICIUS kreeg nu last met de 1ste Holsteinsche brigade en de 4 stukken der batterij N°. 3, regts naar het dorp Groot-Danewerk te rukken en de oostelijk van Klein-Danewerk liggende schans te nemen. De Denen verlieten haar echter toen zij den vijand in Groot-Danewerk zagen. De Deensche halve batterij Fuhrmann beschoot nu de in Groot-Danewerk gebleven Duitse infanterie, doch werd door het vuur der batterij N°. 3 tot den aftogt genoodzaakt.

De strijd lustige Pruisische soldaten begonnen, toen zij den voortgang van het vuur bij Bostorf hoorden en zich tot werkeloosheid veroordeeld zagen, ongeduldig te worden, toen eindelijk om 4 uur het bevel tot den opmarsch gegeven werd.

De marsch werd onverhinderd tegen Klein-Danewerk voortgezet, in de volgende orde: Het 1ste bataillon van het 20ste regiment in kompagnies-kolonnen; de halve batterij houwitsers van den luitenant PETZEL, met het 2de en 3de peloton scherpshutters van het 12de regiment; het 2de bataillon

van het 20ste regiment, de batterij 6de N°. 11 van den kapitein VON DECKER, het 1ste bataillon van het 12de regiment, en eindelijk het 2de regiment kurassiers, gevolgd door de Holsteinsche dragonders.

Toen de spits den noordelijken uitgang van Klein-Danewerk bereikt had, stiet zij op vijandelijke scherpschutters, die regts en links van den weg, achter heggen en wallen geplaatst waren; zij werden spoedig door de kompagniës-kolonnen van het 1ste bataillon des 20sten regiments verdreven.

Op den landweg, aan den ingang van Husbij, was de halve Deensche batterij Fuhrmann weder opgereden, en toen het hoofd der Pruisische kolonne op 6 à 800 pas voorbij het dorp Klein-Danewerk gekomen was, werd zij eerst met kogels en toen met schroot begroet, die echter weinig schade aanrigtten. Dadelijk werd de halve 7de houwitsers-batterij belast de vijandelijke artillerië te verdrijven, terwijl de infanterie halt maakte en zich aan weerszijden van den weg achter de wallen uitbreidde. De 4de kompagnie van het 20ste regiment werd, tot dekking der linker flank, door het zuidelijk gedeelte van het dorp Husbij vooruitgezonden, om zoo mogelijk den vijand te omtrekken en zijne artillerie te bedreigen. Dit voornemen gelukte, daar de Deensche infanterie zeer spoedig aftrok.

Om nu de artillerie te verdrijven, ging de luitenant PETZEL met zijne stukken vooruit; de rijdende sectie naderde den vijand tot op omtrent 500 pas en kwam toen in batterij; de sectie veld-artillerie reed een 40 pas meer achterwaarts en links van den weg op. Nadat PETZEL het vuur had doen instellen, reed hij bijna tot in

de tirailleur-linie van het 20ste regiment, om de uitwerking der schoten te observeren. De Pruisische granaten vielen in de nabijheid der vijandelijke stukken, die oplegden en in galop door het dorp Husbij reden. Maar reeds waren de Pruisische tirailleurs in hunne regter flank; één trekpaard van de Deensche sectie-artillerie werd schuw, verwarde zich in het tuig, en het stuk kon niet verder. De kommandant dezer sectie vroeg dadelijk ondersteuning van het 6de regiment Deensche dragonders. Hij kreeg het 1ste eskadron, onder den ritmeester WÜRZEN, die terstond door een' zijweg vooruitrukte, toen op den grooten weg kwam en op de Pruisische stukken met hunne bedekking chargeerde. De luitenant PETZEL had juist zijne stukken laten opleggen en wilde nu tot den verderen aanval vooruitgaan, toen de kapitein VON DECKER, van den generalen staf, hem: Regts-om-keert! toeriep. De op den naauwelijks 10 pas breeden weg staande rijdende stukken, maakten hierop beiden naar het midden regts-om-keert, en reden bij gebrek aan ruimte en door de ongeoeffendheid der paarden en stukrijders, zóó in elkander, dat de weg geheel versperd was.

De luitenant PETZEL had, zoodra hij de vijandelijke dragonders ontwaarde, de manschappen tot den aanval gekommandeerd en was toen, zonder de nu eerst ontstaande verwarring zijner sectie te bemerken, den vijand moedig tegengereden; door de geheele afsluiting van den weg, was het zijnen onderhoorigen volstrekt onmogelijk hem te volgen, en zoo chargeerde hij geheel alleen op den vijand.

Wel gelukte het hem den eersten dragonder, die hem een geweldigen slag wilden toebrengen, neder te vellen; maar de vijandelijke ruiters vormden spoedig een digten hoop om hem heen en hieuwen van alle zijden op hem in. Hij pareerde op eene wonderdadige wijs alle houwen, en toen de kogels der scherpschutters van het 20ste regiment hem van de schaar zijner tegenstanders verlost hadden, was hij noch door eene Deensche kling, noch door een Pruissischen kogel gekwetst.

De schok van het Deensche eskadron was zoo hevig, dat een der voorwagens omviel en beide disselboomen braken. Verscheidene dragonders renden door de ondertusschen gevormde opening in de bajonetten van het 2de bataillon des 20sten regiments, dat in carré vooruitgetrokken was. Met de grootste moeite gelukte het den ritmeester WÜRZEN zijne brave dragonders tot staan te brengen en den terugtogt te doen aannemen; de pelotons scherpschutters van het 1ste bataillon des 20sten regiments hadden intusschen den landweg op beide zijden tot op 100 pas en verder vooruit bezet, en de tirailleurs van het 12de en 20ste regiment waren reeds voorbij den zijweg, waardoor de dragonders gekomen waren, gerukt, hadden regts-om-keert gemaakt en zich achter de aardwallen van dien weg geplaatst. Er zouden slechts 20 dragonders door dezen verschrikkelijken weg gekomen zijn, waar zij van beide zijden een moorddadigen kogelregen ontvingen; 150 dezer dapperen zouden gesneuveld of gekwetst zijn geworden; onder hen ook de standdaarddrager, wiens vaandel door het tirailleur-peloton van het 20ste regiment,

onder den luitenant KRÄHE, veroverd werd. De Deensche stukken waren, onderwijl de dragonders voor hen streden en bloedden, gered en weder bij het gros aangekomen.

Aan den noordelijken uitgang van Husbij, regts van den weg naar Schubij, bevindt zich een eenigzins hoog veld, dat door heggen en wallen omgeven is, en bij den noordoostelijken hoek vindt men een kleinen kegelvormigen berg, vanwaar de generaal VON BONIN, de kapitein VON DELIUS en eenige andere officieren de terugtrekkende Denen observeerden. Links van dien berg liet de kapitein VON DECKER 4 stukken zijner veldbatterij N°. 11 oprijden en het vijandelijke regiment dragonders N°. 6, met de halve batterij Fuhrman, die over den weg naar Schubij afstrokken, zoolang mogelijk beschieten. Daarna wendde hij zich tegen eene ongeveer 1500 pas noordoostelijk gelegene hoogte, waar eene Deensche batterij stond. Spoedig daarna kwam ook de luitenant PETZEL met zijne veldstukken en voegde zich tusschen de 4 genoemde stukken van den kapitein VON DECKER. Het levendige vuur dezer 6 vuurmonden deed, aangezien den grooten afstand, meer eene zedelijke dan wel wezentlijke werking; toch sprongen eenige granaten in de nabijheid der Deensche batterij, die daardoor waarschijnlijk tot ontruiming harer stelling zal geroopt worden zijn.

Nadat de artillerie haar vuur tegen de naar Schubij aftrekkende dragonders geëindigd had, ging de voorhoede vooruit. Het bedekt opgestelde 2de regiment kurasiers werd eenigen tijd, zonder uitwerking, door de Deensche artillerie beschoten. Om 7¹/₂ uur werd het gevecht gestaakt en de

troepen betrokken een bivouac in en bij Husbij; de batterij N°. 11, het 2de regiment kurassiers en de Holsteinsche dragonders aan het zuidelijk uiteinde.

De vijand werd den 25sten in het geheel niet en den 24sten eerst zeer laat vervolgd. Om 8 uur verliet de kolonne van von Boxin eerst haar bivouac bij Husbij en eindelijk in Schubij aangekomen, bleef zij daar 2¹/₂ uur, onder eene zware regenbui, werkeloos staan.

De Deensche generaal beweert in zijn berigt, dat bij Klein-Denewerk en Husbij slechts kavallerie en artillerie stond; naar Pruissische bronnen stonden daar echter ook 5 vijandelijke bataillons infanterie. De generaal von HEDEMANN heeft in zijn berigt de plaatsing van 9 bataillons opgegeven;

maar die van het 2de, 3de en 6de bataillon niet (1). Mogelijk stonden die bataillons bij Husbij.

Het verlies der Pruisen in dit gevecht bij Husbij was onbeduidend. Het 20ste regiment had 11 gekwetsten, het 1ste bataillon van het 12de regiment slechts 4; de artillerie verloor 2 paarden en het 2de regiment kurassiers niets.

(1) Het 12de en 13de bataillon van linie vchten in en bij Bostorf met de Pruissische garde-brigade; het 1ste en 11de bataillon verrigten de omtrekking bij Bostorf; het 9de en 10de bataillon kwamen westelijk van de Annettenhoogte in gevecht; het 12de, 4de en 7de bij den Kruidmolen en de Annettenhoogte. Het 8ste was niet bij het leger. Het 2de, 3de en 6de bataillon kunnen alzoo bij Klein-Danewerk en Husbij geweest zijn.

DE BELEGERING VAN ANTWERPEN
IN HET JAAR 1583—1585 DOOR DE SPANJAARDEN,
 ONDER BEVEL VAN DEN HERTOG VAN PARMA,
 EN
KORTE BESCHRIJVING VAN HET BELEG DER CITADEL IN 1832, DOOR DE FRANSCHEN.

Naar het Spaansch,

uit het: *Memorial de Ingenieros*. Madrid, ano de 1849, tom. IV (*).

De krijgskundige geschiedenis van Antwerpen levert veel merkwaardigs op. Wij

(*) Het Spaansche *Memorial de Ingenieros*, heeft zich reeds sedert geruimen tijd eene eervolle bekendheid door geheel Europa verworven. Dit tijdschrift bevat niet alleen artikels over de wetenschap van den ingenieur en beschouwingen over de instellingen van andere legers, maar het houdt zich ook bezig met de geschiedenis van het Spaansche krijgswezen en van de oorlogen weler door de Spanjaarden gevoerd. De vruchten der nasporingen in de belangrijke archieven van SIMANCAS, worden, voor zooveel zij op dat krijgswezen en op die oorlogen betrekking hebben, almede door het *Memorial* openbaar gemaakt. Het spreekt van zelve, dat een dergelijk tijdschrift, ook voor onze militaire geschiedenis gewichtige bijzonderheden kan behelzen, en wij hopen de gelegenheid te behouden die aan onze lezers mede te deelen, zoodra wij ze daarin mogten ontmoeten.

Wij zijn met het *Memorial de Ingenieros* nader bekend geworden door de goedheid van den luitenant-kolonel ingenieur Jhr. MERKES VAN GENDT, aan wien het tijdschrift door zijne redactie geregeld, als een blijk van hoogachting wordt toegezonden. Het artikel wat wij heden daaruit overnemen, is door den welwillenden vertaler, Mr. F. L. VAN OUTHOORN, advocaat bij den Hoogen Raad, met belangrijke noten toegelicht. Het beknopte verhaal van het beleg van 1832 is zeker op zich zelve van weinig beteekenis, maar aangezien dit verhaal in Frankrijk en ook hier te lande nog al gerucht heeft gemaakt, gelooven wij, ofschoon het voldoende is weerlegd, den lezer geen ondiensnt te doen hem daar-

willen daarom voor een oogenblik van het voornemen afgaan, om ons niet in de geschiedenis dier oude tijden te verdiepen, en aan de begeerte toegeven om aan die beroemde dagen te herinneren, waarin de Spaansche wapenen zich zoozeer onderscheiden hebben, en de Spanjaarden zulke reusachtige en buitengewone wapenfeiten hebben verrigt, dat men met moeite in de nieuwere tijden er kan vinden die ze evenaren.

Reeds in het jaar 1576 had het leger van de opgestane Nederlandsche gewesten de Citadel van Antwerpen belegerd en bezet, welke Citadel, even als de oude Citadellen van Gend, Rijssel en vele anderen, door de Spanjaarden gebouwd was. Te dierzelfder tijde was men ook begonnen op de tegenovergestelde zijde der Schelde de werken aan te leggen, die het Vlaamsche Hoofd genoemd worden. De Spanjaarden deden het beleg opbreken, en waren zoo

van de naauwkeurige vertaling te geven. — Om de lezing van het verhaal niet gedurig af te breken, zijn de noten achter het opstel geplaatst.

De Redactie.

verwoed toen zij de stad binnetrokken, dat men nog lang daarna in het land heeft hooren gewagen van wat men de *Spaansche furie* noemde. Spoedig daarna moest men echter de stad weder verlaten, en de Waalsche bezetting gaf de Citadel aan de inwoners over, die het gansche gedeelte aan de stadszijde tot den grond toe slechteten.

Korten tijd daarna begon de Hertog van Parma maatregelen te nemen om de stad weder aan zich te onderwerpen, en, ofschoon hare vestingwerken, de middelen die zij bezat en nog meer andere omstandigheden de mogelijkheid om haar naar de regels der kunst te belegeren niet gemakkelijk maakten, en zijn leger voor eene blokkade te klein was (1), zoo rekende de Hertog er toch altijd op, dat het uit die Spanjaarden bestond, die van zulke fabelachtige dappere daden waren getuigen geweest, dat zij met een' MONDRAGON (2) niet slechts de Schelde, maar zelfs de zee, waar deze in uitloopt, zouden overgezwommen hebben, om zulk eene plaats magtig te worden. Met zulk een leger kon een ALEXANDER FARNÈSE wel trachten Antwerpen in te nemen. En schoon het hier al de plaats niet is om een uitgebreid verhaal van dit merkwaardig beleg te geven, men zal ons toch wel willen vergunnen kortelijk van de werken te gewagen, waartoe het aanleiding heeft gegeven.

De toebereidselen die de Antwerpenaars maakten om zich te verdedigen, waren geducht. Het Vlaamsche Hoofd werd geheel en al voltooid en met geschut voorzien; op de linker zijde van de Schelde

werden niet minder dan *zeven* forten aangelegd, en op de regter zijde *drie* om de inundatiën te bestrijken; hiermede nog niet tevreden, namen de verdedigers bezit van het fort Lillo (3), dat door MONDRAGON gebouwd was, en bezetteden nog een ander fort, dat te voren was aangelegd op het punt waar de Rupel zich met het kanaal van Brussel vereenigt. Reeds lang te voren had men nog drie andere forten aangelegd, zoodat het aantal forten, die minder of meerder sterk waren en door de verdedigers waren aangelegd, tot zestien steeg. De grootste kracht van deze plaats bestond echter in de groote inundatiën (4), die haar voor een groot gedeelte onneembaar maakten; hierbij moet men voegen het getal en de eigenschappen van hare bezetting, en van het Hollandsche leger, dat ten allen tijde bereid was om haar te hulp te komen, zonder nog te rekenen de plaatsen van het omliggende land, waarvan alle soort van hulp te trekken was, maar die geheel en al dezelfde zaak toegedaan waren.

De Spanjaarden begonnen met het nemen van tien versterkte punten, die Antwerpen omgaven, waarmede zij zich de drie laatste maanden van het jaar 1585 onledig hielden. Hierna bouwden zij een fort, gingen de Schelde over, sloegen den vijand op de vlugt, en namen de abdij van San Barbaro. Men legde twee nieuwe forten aan de Schelde aan en begon de belegering van Lillo, doch zonder vrucht. Deze laatste omstandigheid gaf aanleiding tot het maken van die beroemde brug, welke ons leger tot eer verstrekke en waarover de nakomelingschap nog verbaasd staat.

Wij zijn in de gelegenheid geweest de bedoelde plaatsen op te nemen en ons te overtuigen van de juiste geschiktheid der plaats waar men die brug heeft aangelegd. Moeijelijk zal men op dit gedeelte van de Schelde een punt kunnen aanwijzen wat zulke groote voordeelen oplevert. Op een kleine anderhalf uur afstand van Antwerpen, bij Calloo, maakt de rivier eene kromming naar de regter zijde en beschrijft daardoor eene aanmerkelijke bogt, waardoor de schepen genoodzaakt zijn in te houden, juist meer bepaald op dat punt waar de oevers elkander het meest naderen. De rivier heeft daar eene breedte van 2,500 voet en de vloed is zeer sterk. De beschrijving, die STRADA van deze brug geeft, is zoo uitvoerig en naauwkeurig, dat men zich er een zeer goed denkbeeld van kan maken (5). De Spanjaarden begonnen met het aanleggen van de forten S^t. Philips en S^t. Maria, een aan elke zijde der rivier, bij het begin van de brug, juist op dezelfde punten waar zich nu de forten van dienzelfden naam bevinden; en terwijl zij onder deze bedrijven den loop van hunne operatiën voortzetterden, namen zij het fort, dat gelegen was dáár waar de Durme zich met de Schelde vereenigt, maakten zich hierna meester van den Cauwensteynschen dijk en legden tot zijne verdediging vijf forten of redouten aan. Zij maakten nog eene andere verschansing, en hadden een gevecht op schepen in de inundatie door te staan, om het transport van het geschut der brug te dekken. Dit alles was echter nog niet voldoende; zij ondernamen en volbragten het graven van een kanaal, dat den naam van het kanaal van PARMA ontving (6),

doch waarvan naderhand geen spoor is overgebleven.

Na lang tegen den harden en regenachtigen winter van die streken te hebben moeten worstelen, voltooiden de Spanjaarden eindelijk de brug in Maart 1585, en sloten aldus daardoor de linie die de stad omgaf. Doch de in- en uitwendige verdedigers der stad hielden niet op met groot overleg den hevigsten wederstand te bieden. Zij namen het fort Liefkenshoek (7) stormenderhand in, en verdreven de Spanjaarden uit de verschansingen, die meer noordelijk gelegen waren, Terventen en S^t. Antonio; en daarna gelukte het hun, door de bekwaamheid van den ingenieur GIANIBELLI (8), in één oogenblik tijds een groot gedeelte van die brug te verwoesten, waaraan men zeven maanden lang met groote inspanning gewerkt had. De Spanjaarden herstelden terstond hunne brug, herhaalden in Mei een hevigen aanval op den Cauwensteynschen dijk en daarna een bloedig gevecht, dat zoowel op den dijk als op de brug plaats vond, op den 16^{den} van dezelfde maand, hetwelk door de schrijvers van dezen oorlog met sterke kleuren is afgeschilderd (9). Een gevecht op de schepen, dat hierna volgde, bragt den laatsten slag toe aan de stad, die zich den 17^{den} Augustus 1585 overgaf, na zich gedurende twee jaren verdedigd te hebben, en nadat er meer dan dertig forten aangelegd en wederom op nieuw opgebouwd waren, waarvan zeven geheel vernield zijn geworden. — Een zeer dappere en merkwaardige strijd, die zoowel den belegeraar als de belegerden vereerde, en die naderhand nog aan de niet-ontaarde nakome-

lingen, in deze Spaansche sterkte, tot voorbeeld gestrekt heeft.

De streek bij Saftinghen, wier uitgestrektheid die van de polders op de linker zijde van de Schelde evenaart, is sedert geïnundeerd gebleven, en getuigt alzoo nog van de gevolgen van dezen verdelgenden strijd.

Daarna is Antwerpen gedurig het tooneel geweest van gevechten tusschen de Spanjaarden en Hollanders. De laatsten, die reeds lang te voren meester van de forten Lillo en Liefkenshoek waren, trachtten in 1605, onder het bevel van Prins MAURITS *van Nassau*, de stad te belegeren; doch zij werden door de Spanjaarden met een groot verlies teruggeslagen en gedwongen zich weder in te schepen. Hetzelfde lot trof hen in 1622, toen zij dezelfde onderneming beproefden, onder bevel van FREDERIK HENDRIK. Te dier tijde waren de beide oevers der Schelde bijna geheel en al met eene menigte forten bedekt, en nog lang te voren had men er eene menigte andere aangelegd, met het doel om de inundaties te beschermen; en het is niet mogelijk in die streken rond te wandelen, zonder dat men zijne voeten zet op de overblijfselen dier oude verschansingen.

In 1652 behaalde de Graaf *van Nassau* eenige voordeelen bij Antwerpen, maar hij waagde het niet de stad te belegeren, en even min in het volgend jaar 1655. In 1658 trachtte hij dit te doen met eene grootere krijgsmagt, doch de uitslag daarvan was ongelukkig, want hij werd met een groot verlies door de Spanjaarden op de vlugt geslagen, in een bloedig gevecht bij de stad. Het overige gedeelte van den

oorlog, tot het jaar 1648, leverde geen voorval op waardoor hare veiligheid bedreigd werd.

Het groote aandeel dat de Belgen hebben gehad in de overgave van de Citadel in het jaar 1832, is niet algemeen bekend. Deze had vooral plaats door dat ze gebruik maakten van het *monster-mortier*, dat hiervoor expresselijk gegoten was in de kanongieterij van Luik. Dit verhaalt men nog in Antwerpen, en dit heeft de chef van den Hollandschen generalen staf der Citadel van Mons (lees: DE GUMOËNS) ook verklaard; en zeer duidelijk kan men het opmerken uit de dagorders van den Generaal CHASSÉ. De Franschen hadden van Douaï eene menigte kanonnen laten komen, die bij het beleg onbruikbaar zijn gemaakt; hunne eigene officieren der artillerie hebben bekend, dat zoo het beleg nog een weinig langer had aangehouden, zij genoodzaakt zouden geweest zijn het op te breken, en dat de Fransche wapenen, vroeger of later, zouden hebben moeten onderdoen voor eene mogendheid van den tweeden rang, gelijk Nederland, zoo de inneming niet had plaats gehad door middel van het monster-mortier. De Nederlanders hadden bij het einde van het beleg het personeel hunner artillerie bijna ongeschonden behouden; de bres, die in het bastion Toledo was geopend, was klein en werd daarenboven van ter zijde nog gedekt door eene hooge flankbatterij van drie stukken, en nog eene andere, die lager was, met drie stukken en twee houwitsers; in het geheel acht stukken, die in 50 uren niet

meer schade door het vuur der Franschen hadden geleden, dan slechts het platschieten van ééne schanskorf. In 36 uren hadden de Franschen geen bruikbare bres kunnen openen; de winter naderde, en in dezen

toestand werd het vuur geopend uit den monster-mortier, en de Citadel gaf zich over. De Franschen hebben naderhand nauwelijks melding hiervan gemaakt.

AANTEEKENINGEN.

(1) Zijn leger bestond toen uit 10,000 man infanterie en 1700 man kavallerie.

(2) Deze MONDRAGONE had eens onder KAREL V te Mühlberg, de Elbe overgezwommen, met den degen tusschen zijne tanden, en, onder een regen van vijandelijke kogels, eenige kleine vaartuigen van de andere zijde gehaald, waarvan de Keizer naderhand eene schipbrug maakte. Hij behoorde ook tot hen, die den beroemden togt van ALBA met 10,000 man uit Spanje naar de Nederlanden medegemaakt hadden: uit Carthagena naar Genua, over den berg Cenis, langs Daufiné, de Rhône, Franche-Comté enz.

STRADA, 200, 201. — v. METEREN, 104.

(3) Vruchteloos waren de pogingen die de Spanjaarden, onder bevel van MONDRAGON, in het werk stelden, om zich van Lillo meester te maken. Drie weken werd het fort door hen belegerd, doch met een verlies van bijna 2000 man, waren zij genoodzaakt na dien tijd af te trekken. Onder bevel van ODET v. TELIGNY, had de dappere bezetting van tijd tot tijd eenige uitvallen gedaan, en door het geschut (er werden uit het fort 50,000 ponden buskruid in tien dagen tijds verschoten) van het fort gedekt, al de werken die de Spanjaarden hadden aangelegd, vernield, na door het openzetten der sluizen, eene inundatie bewerkstelligd te hebben.

v. METEREN, XII^{de} Boek, pag. 217.

(4) Indien men den raad, dien WILLEM de Eerste aan MARNIX van ST ALLEGONDE, burgemeester van Antwerpen, nog kort voor zijn dood had gegeven, gevolgd had, zou de stad misschien toch niet genomen zijn geworden, wegens de groote inundatiën die haar konden omringen. Zijn raad bestond daarin, om eene schans te maken dáár, waar de Couwensteijnsche dijk aan den dijk van de Schelde gehecht is, en den Couwensteijnschen dijk zelven, onmiddellijk door te steken, opdat het water der

Ooster-Schelde, zoo het noodig mogt zijn, over het lage land van Bergen, zou kunnen stroomen en de schepen uit Zeeland op deze wijze toch naar Antwerpen zouden kunnen komen, zoo de Schelde soms door de belegeraars mogt gesloten worden.

v. METEREN, XII^{de} Boek, p. 218.

(5) Zoodra de forten St. Maria en St. Philips gereed waren, om hen, die aan de brug werkten, door het geschut te kunnen dekken, werd er een begin gemaakt met het bouwen der brug, waarvoor men de masten van de grootste schepen gebruikte. Door de kunstmatige zamenstelling der balken, wist men aan het geheel zulk eene sterkte te geven, dat het den sterken ijsgang kon weerstaan; op deze masten, die met kracht in den grond geheid, 50 voet lengte diep in 't water waren, en nog tot op zekere hoogte boven het water uitstaken, rustte eene vloer van planken, die zoo breed was, dat acht man naast elkander er over konden marcheren, en eene met planken bedekte leuning aan beide zijden der brug, beschutte de soldaten tegen het vuur der vijandelijke schepen. Deze *estacada* (staketsel, paalwerk), zoo als men ze noemde, strekte zich van de beide oevers tot zóóver in de rivier uit, als de kracht van het water dit slechts toeliet; de stroom werd daardoor op dit punt ongeveer 1100 voet nauwer gemaakt, aan de zijde van Brabant was de lengte der *estacada* 900 voet, aan de andere zijde slechts 200 voet.

Dáár, waar de *estacaden* op beide zijden eindigden, waren langwerpige vierhoeken gebouwd, die eene soort van vesting vormden en op de schepen die het waagden er door heen te varen, een verschrikkelijk vuur konden onderhouden.

Tusschen de beide houten kasteelen aan de einden der *Estacada*, bleef nog altijd eene opening van meer dan 1250 voet. Door den invallenden winter werden de belegeraars verhinderd, hun werk terstond

te voltoojen, vooral door het vele drijfs. Dadelijk na het voorjaar maakte men nu, om deze ruimte aan te vullen, eene schipbrug, die aldus was zamengesteld: men gebruikte 32 platte schuiten, ieder 66 voet lang en 20 breed, en deze hechte men aan elkander door ijzeren kettingen en zware kabeltouden, en wel in dier voege, dat er tusschen elk dezer schuiten nog eene tusschenruimte van 20 voet over bleef, waardoor de rivier in haren stroom niet belemmerd werd.

Iedere schuit was bovendien nog vastgemaakt aan twee ankertouwen, op dezelfde wijze als tegenwoordig de schipbruggen worden zamengesteld.

Over deze schuiten werden groote mastboomen gelegd, die, door planken bedekt, eene breede straat vormden. Deze schipbrug had met de twee estacaden medegerekend eene lengte van 2400 voet. Op elk dezer schuiten bevonden zich dertig gewapende manschappen en vier matrozen, met één stuk geschut. In het geheel waren er 97 kanonnen, die zoowel op de brug als op de schuiten verdeeld waren, en 1500 man die de batterijen en de schepen bezet hielden. Dit alles evenwel scheen den Hertog van Parma nog niet genoeg toe; men kon met reden verwachten, dat de vijand zou trachten het middelste en zwakste gedeelte der brug door zijne machienen in de lucht te doen springen, en daarom liet hij langs de brug nog een verdedigingstoestel maken, om de uitwerking van zoodanige poging te breken. Dit werk bestond in een toestel van 33 schepen van eene zekere grootte, die in ééne rij over den stroom heen lagen en ieder drie aan drie door mastboomen aan elkander waren gehecht, zoodat zij 11 verschillende toestellen uitmaakten.

Ieder dezer schepen toonde den vijand veertien lange houten speren met ijzeren spitsen. Deze schepen waren slechts met ballast aangevuld en aan elkander gehecht door een slap ankertouw, om met den stroom op en neder te kunnen gaan.

BAROCCI en PLATO zijn de ingenieurs, die het plan tot het maken dezer brug hebben geleverd.

STRADA, *de bello Belgico. Lib. VI.*

v. METEREN, XII^{de} Boek fol. 218.

(6) Dit kanaal nam een aanval bij de Moer, niet ver van het dorp Stecken in het land van Waes. Men was daar nog 5000 voet van het begin der inundatiën verwijderd. Van uit dezen kleinen

stroom nu liet de hertog het kanaal graven tot het begin der inundatiën en verder langs Beveren en Beerenbroek tot naar Calloo, waar het in de Schelde uitkwam.

Vijfhonderd schansgravers werkten zonder ophouden aan deze groote onderneming, die natuurlijk het Spaansche leger tot groot voordeel verstrekte, daar de schepen die uit Gend kwamen, niet meer genoodzaakt waren al de kronkelingen der Schelde te volgen en nu bij Gend onmiddellijk de Moer opvoeren en daarop in het kanaal kwamen.

STRADA, 563.

(7) De staten van Zeeland hadden eindelijk den belegerden eene vloot ter hulp gezonden, onder bevel van de graven JUSTINUS van Nassau en van HOHENLOHE. Stormenderhand werd Liefkenshoek ingenomen, vier schoten waren er slechts uit het fort gevallen. Daarna maakten zij zich ook meester van de forten St. Antonio en Terventen. Eene groote fout echter beging men, volgens van METEREN, met bij Calloo geene schans te maken, zooals de burgemeester St. ALDEGONDE bevolen had, in een brief dien hij aan de bevelhebbers gezonden had; van daar zou men met goed gevolg de brug hebben kunnen beschieten. PARMA echter was er terstond bij, beval de rivier over te steken, en op dit punt twee schansen aan te leggen, die hij *de Hoop* en *St. Antonio* noemde.

v. METEREN, XII^{de} Boek. fol. 222.

(8) GIANIBELLI was geboortig uit Mantua; men zegt dat hij eerst in Madrid zijne diensten aan PHILIPS II had aangeboden, doch dat hij, door het lang wachten verstoord, zonder dat men van zijne aanbiedingen gebruik maakte, zich naar ELIZABETH had begeven, om haar met zijne uitvindingen bekend te maken, en deze was het die hem naar Antwerpen had gezonden. Hier wijdde hij zijne kunst en vernuft geheel en al aan de belegerden, en was er steeds op uit, den Spanjaarden zoo veel mogelijk afbreuk te doen. Zoodra hij hoorde, dat de brug geheel en al tot stand gekomen was (want lang had men in de stad niet willen gelooven, dat het mogelijk zou zijn, aldaar eene brug te maken), bood hij aan de regering der stad aan, om twee groote schepen van 150 tot 500 ton te laten bouwen, welke hij met kruid wilde vullen, en hierbij wilde hij nog 60 platte schuiten voegen, die met

grootte haken voorzien moesten zijn en aan elkander vastgehecht door zware kettingen en kabeltouwen, om de uitwerking der schepen in de hand te werken. Dit plan scheen de regering echter te kostbaar toe, en slechts met moeite verkreeg hij, dat hem twee kleine schepen van 70 tot 80 tonnen en een zeker aantal schuiten toegestaan werden. Deze twee schepen, waarvan hij het een *de Fortuin* en het ander *de Hoop* noemde, rigtte hij op de volgende wijs in. Op den bodem der schepen liet hij een hok metselen van grootte vierkante steenen, dat 4 voet breed, 4de half voet hoog en 40 voet lang was. Hij vulde het eene met 6000 en het andere schip met 7500 pond kruid, dat hij zelf hiertoe had bereid, en bedekte het met grootte vierkante steenen. Hier boven plaatste hij nog een dak van dezelfde steenen, dat spits opliep en zich zes voet hoog boven den rand van het schip verheef. Dit vak werd met grootte ijzeren kettingen, haken, steenen, ijzeren kogels, messen enz. voorzien, het overige gedeelte van het schip werd met zware steenen aangevuld en het geheel met planken bedekt. In de gemetselde kast waren eenige kleine gaten voor de lonten openge-

laten. Ten overvloede plaatste hij er nog eene soort van vuurwerk op, dat, indien de lonten soms niet hare uitwerking mogten doen, na afloop van een' bepaalden tijd, vonken moest uitslaan en de brug toch in de lucht doen springen. Om den vijand in den waan te brengen, alsof men door deze schepen slechts de brug zou in brand willen steken, werd op den top van het dek nog een vuurwerk van pik en zwavel onderhouden, dat een geheel uur voortbranden kon. Eindelijk, om de aandacht der vijanden van het ware punt van gevaar af te trekken, voegde hij er nog 32 schuiten bij, waarop vuurwerk brandde, en die geen ander doel hadden, dan de Spanjaarden

te misleiden. Deze branders moesten in vier onderscheidene afdeelingen, van het eene half uur na het andere de rivier afdrijven, om den vijand gedurende al dien tijd bezig te houden, opdat hij eindelijk door het lang schieten vermoeid, minder opmerkzaam zoude zijn, wanneer het ware gevaar aankwam. Toen deze brandende vloot tot op 1000 voet de brug genaderd was, staken eenige geleiders, die zich op de twee schepen bevonden, de lonten aan en lieten ze aan den stroom over, waarna zij zich spoedig uit de voeten maakten, op schuiten die daarvoor gereed gehouden waren. De eene brander, *de Fortuin* genaamd, bleef onderweg vóór hij aan de brug kwam, aan den grond zitten, miste daardoor geheel zijn doel en doodde slechts eenige weinige Spanjaarden. De andere had bijna hetzelfde lot ondergaan, daar hij ook aan de Vlaamsche zijde bleef steken; op eens echter rukte hij zich met kracht los en dreef snel naar de brug toe. De uitwerking hiervan was verschrikkelijk: een groot gedeelte der brug vloog in de lucht en vele honderde soldaten verloren het leven, volgens sommige schrijvers 500, volgens VAN METEREN 800. Jammer slechts dat het grootte voordeel dat de belegerden hiervan hadden kunnen trekken, geheel verloren ging. Men geloofde in de stad dat het geene uitwerking had gehad; de schepen die de burgemeester MARNIX VAN ST. ALDEGONDE zond, waagden zich niet tot bij de brug, even min de Zeelandsche vloot, die bij Lillo lag om proviand naar de stad te brengen; en zoo trokken de belegerden geen nut uit dit goede gevolg en lieten een' kostbaren tijd voorbijgaan, dien zij zoozeer noodig hadden.

v. METEREN, XII^{de} boek. — STRADA, *Lib.*
VI. 377.

(9) v. METEREN XII^{de} Boek. fol. 224.

ARCHIEF VOOR NEDERLANDSCHE KRIJGSGESCHIEDENIS.

Uittrekfels uit Brieven van MAURITS HULGENS, Secretaris van den Raad van State, aan zijnen broeder CONSTANTIJN HULGENS.

Du Prince HENRY on n'entend rien en- | et grande attente de la nouvelle de quelque
core, bien que tout le monde soit en alarmes | entreprise. Et voit on que son Exc. mesme

en est impatient, et mande tout ce qui vient des quartiers de Brabant pour entendre, iusques à nostre GILLES VAN T'LAN-TERNHOFT. Il a grande quantité de cavalerie, et infanterie, et à ce qu'on dit des Petards, au moins ie scay que le Pétardier capⁿ. VAN PIGOU est avecq. Passé dimanche il sortit du chasteau de Bréda iustement comme la cloche sonna 5 heures du matin, et vint le soir à Mal, guerres fort loing de là, où il attendoit le reste de ses gens qui vindrent d'autres garnisons. C'est lentement marché pour une entreprise, et ie ne puis m'imaginer que ce soit quelque chose de tel.

A Dieu.

20 May 1622.

En attendant voycy des nouvelles du Palatinat. Des Grisons en avons nous de fort bonnes, dont LEOPOLD ou les siens ont esté en chassés à coup de baston. Vous les aurés entendu cy devant.

Après le département du Ducq de Brunswyck sa partie a reoccupé le stift Paderborn, qu'auparavant il avoit pris, les nouvelles en sont rien aujourd'hui. C'est peu de chose.

Mais non pas de la rendition de Lunen et Onna au comte VAN DEN BERGH, A Lunen, commandait un lieutenant d'un capitaine VAN EGGELS de nos gens; il l'a rendu sans coup férir, n'y d'un n'y d'autre costé. Il a esté mande samedy par lettres expresses pour se venir présenter devant le conseil, *nascetur ridiculus mus*, scilicet à la facon de PYTHON, dont la cause se traine encore iusques à ceste heure, Cependant le monde

se gouverne par exemples, et *hinc illas lachrymas*.

enz., enz., enz.

30 May 1622.

. Du publicq, vous scaurés désia que n'estant possible que ces 2 grandes armées dont iay dict en ma dernière eussent plus longtemps de quoy s'entretenir si près l'une de l'autre, et longtemps en un mesme quartier. Le Roy après avoir pourvu selon ses moyens à ses garnisons, et laissé le Furst CHRISTIAN sur la place, a pris la route de Elsats. A ceste heure dict on qu'il est passé Strasb. pour aller en Bavières. Autres disent en Boheme, *non credo*.

Ce matin à 6 heures mon maistre me venant voir (j'apprends l'Anglais) me dict avoir tout à l'heure entendu d'un Lacquay de la Reine que hier au soir il est venu des lettres de Monsr. VEER à la Reine, qui tiennent que luy ou OBENTRAUT, ou luy et OBENTRAUT auroyent battu l'ennemy pensant passer le Neccar pour s'avancer vers Heidelberg, et défaict 4000. Depuis ie l'ay ouy confirmer de bonne main.

Votre P. C. Hooft a un sot de Frère, grand Arminien, qui venant de France et estant prié a disner de notre command^r. CALCAR à Lillo s'est avancé de parler mal de ce notre gouvernement, et de plus refusant de boire la santé de son Exc., dict plus volontiers vouloir boire celle du Bourreaux de Harlem et plusieurs autres vilainies. CALCAR l'a arresté, et envoyé à ses Betaelsheeren en Zelande, qui ont trouvé sur luy diverses lettres d'UTENBOGAERT, de GROTIUS et STOUTENB. en chiffre etc. Enfin le prétexte de la folie luy a servy d'excuse,

et l'ont ils laissé aller avecq bonne reprimande, trop indulgement.

Son Exc. est party avant hier, a dormy hier soir opt huys te Hemert. Et tout le monde le veult avoir à force voor den Bosch; ie croy moy qu'il y va, mais rien que pour veoir les fortifications des nouveaux forts que nous y faisons, car pour un siege, *non venit in me*, le morceau n'est pas si tendre. — Vendredy: de la secretaire, 15 Juillet.

Notre ville de Bergues sur le Zoom est assiégée, et vous en aurés désia le bruiet. Courage, il y trouvera à mordre, Elle est bien pourvue et se pourvoit de jour (à) aultre de grand force de vivres et ammunitions, et de grande garnison; pour celle cy, ie pense qu'il y peust estre à ceste heure environ les 5000 hommes. FAMARS y est dedans, outre le Gouvern^r. RIJHOVE, les ridtms BROCHEN, VAN DER WEL, coll. HENDERSSON etc., braves gents très tous, si nous en avons. Les dernières nouvelles (nous en recevons tous les iours) portayent que l'ennemy préparait ses batteries en divers endroits. A ceste heure le monde crie d'une fameuse sortie des Assiégés avecq perte de quelque 4 à 500 hommes. Du costé de l'ennemy mille; ie n'en croy rien, on en ment terriblement. Pour tout le premier il vous est allé attaquer Steenberg, et comme fortification fort foible, et sans aucun canon, l'a emporté en fort peu de temps. Aussi est ce fort peu de chose, et point hors de notre compte, le fils de MEURSKENS *vulgo bonne mine*, En-

seigne du command^r. de la place, BORREWATER, y est tiré d'un coup de mousquet à travers la teste, s'estant avancé trop pour tirer d'une sienne longue harquebuse, et à ce qu'on diét trop paru par son grand pennache blancq. Et personne que luy seul, c'est dommage.

Ce siège nous donne la besoigne un peu bien dure plus que de coustume. Demain nos seig^{rs}. députés s'en vont à l'Armée, ils ne sont que 4 pour reparation du beau mesnage de jadis, et que des Estats Generaux, *buon perme*.

Son Exc. est à Emmerick, nostro armée by den Elterenbergh, outre la partie qu'en a le P^e. HENRY, by Griet. Du commencement le monde crioit fort que son Exc. descendait pour Bergues, qu'il estoit à Dort, qu'il seroit bientost icy, il n'a garde de bouger si tost et sans plus de nécessité. Si l'ennemy a envie de s'opiniastres, ie nous voy le modelle d'un Ostende tout basty. Je suis bien ayse d'y avoir esté depuis si peu, pour avoir la mémoire encore toute fresche de la situation etc. Un grand et bel ouvrage in 't bosch, un horenwerck estoit parachevé, et *tantum non* opgenomen, comme le lendemain on les appercevoit.

TILLY (diét on) a quitté Heidelbergh, et est à la suite du Roy de Boheme, qui a pris la route de Bavières, où il n'aura faute de rien moins que de manger etc. De CORDUA est encore devant Heidelbergh, i'espere qu'il s'y lassera.

enz., enz., enz.

(In dorso gedagteekend, 7 Augustus 1622).

KAZERNEN (1).

(INGEZONDEN.)

Een oude monnik zat op den heeten middag aan den zandigen weg en liet de kralen van den houten paternoster door de vingers glijden, terwijl hij met afgetrokken blikken naar het oude klooster staarde, dat zich voor hem uit op de dorre vlakke vertoonde.

Plotseling werd de oude gestoord door een lustig gezang, en het hoofd naar den kant keerende van waar dat geluid kwam, ontwaart hij een jeugdig krijgsman, die lustig op de maat van een welbekend deuntje voortstapt. — Als voelde hij berouw dat hij zich van zijne godsdienstige bezigheid had laten aftrekken, hervatte de monnik aanstonds weder zijn zacht gepevel en bleef met de oogen, onafgewend voor zich uit, in de verte staren.

Bij het zien van den vromen pater bleef onze vrolijke zanger in het midden van een couplet steken, en als een paard, dat bij het zien van een verdacht voorwerp de ooren spitst, scheen de jonge krijgsman met alle opmerkzaamheid de ineengehurkte gestalte op te nemen. — Een wolk van misnoegen trok over het gelaat van den zanger, misschien uit ingeschapen afkeer voor het boetelingskleed; maar spoedig hernamen zijne trekken hunne gewone uitdrukking van zorgeloosheid, en op den grijsaard toetredende, zeide hij op een' luchtigen toon:

«Zeg eens oude paai, hoe ver ben ik nog van H.?»

De monnik keerde langzaam het hoofd om, en keek den vrager strak in de oogen, terwijl hij voortging de kralen één voor één door zijne dorre vingers te laten glijden. De jongeling scheen in die pantomime weinig smaak te vinden, althans hij kwam driftig een stap nader,

doch zich eensklaps bezinnende, zeide hij zeer beleefd: «Oude vader, zoudt gij mij niet kunnen zeggen hoe ver ik nog moet wandelen, want ik heb al een groote kuifer gemaakt en ik moet dezen avond nog te huis wezen?»

Het sombere en vervallen gelaat van den ouden monnik vertoonde op deze toespraak een soort van glimlach; zijn blik bleef een oogenblik met welgevallen op de kloeke gestalte van den jeugdigen strijder rusten en daarop antwoordde hij: «Als gij zoo voortwandelt, als toen gij daareven den hoek-om kwaamt aanzetten, dan kunt gij over drie uren al een heel eind weg zijn; maar ik zie wel dat u dit maar half aanstaat; wilt gij eerst bij ons wat uitrusten; ons klooster ligt in uwen weg?» Dit zeggende rigtte hij zich op en vertoonde zijne lauge, nog krachtige gestalte, en terwijl hij het bidsnoer aan zijnen gordel vastmaakte, zeide hij, met een gebaar van het hoofd in de rigting van het klooster: «Binnen een half uurtje zijn wij er!»

«Ik geloof dat ik niet beter kan doen dan u te volgen,» zeide de jongeling, «want ik heb dorst ook; — gij zult in uw klooster toch wel wat te drinken hebben?» voegde hij er bij, met een' zijdelingschen blik op zijnen grijzen medgezel, die deed alsof hij deze vraag niet gehoord had.

Eene poos staptten beiden voort zonder een woord te wisselen; maar onze jonge held scheen van eene te spraakzame natuur om lang het stilzwijgen te kunnen bewaren; hij begon daarom met te zeggen: «dat het warm was» en bewees daardoor dat hij wel eenigzins zijn' wereld kende, daar eene opmerking van dien aard in de zamenleving een soort van formulier is geworden, dat men uitspreekt alvorens het gesprek aan te vangen.

De oude beaamde niet alleen de schrandere opmerking over het weder, maar uitte zelfs het

(1) De Redactie heeft met genoegen deze Bijdrage ontvangen en stemt volkomen in met de beschouwingen van den geëerden inzender.

gevoelen « dat het zeer warm was; zelfs dat het in lang zoo heet niet was geweest, » en uit dit antwoord wist de ander met bewonderenswaardige gevatheid de gevolgtrekking af te leiden, dat de préliminaires gunstig waren ontvangen en dat de baan schoon was om het gesprek te vervolgen. Het duurde dan ook niet lang of hetzelfde was in vollen gang, en voor de nieuwsgierigen willen wij een gedeelte dier zamenspraak, welke ons toevallig is ter oore gekomen, mededeelen; te meer daar hetzelfde volstrekt geene geheimen bevat en men ons dus niet van indiscretie kan beschuldigen.

Sold. En gij zegt vader, dat gij u zoo nooit eens verveelt in uw klooster?

Monn. Neen, mijn zoon! ziet gij, onze gewone bezigheid is bidden, en als de godsdienstoefeningen zijn afgelopen, dan gaat ieder zoo wat aan zijne eigene bezigheid of liefhebberij; de een tuint, de ander timmert, een derde knutselt zoo wat, en dan wordt er wel eens een spelletje gespeeld; want gij begrijpt, altijd bidden en altijd werken dat gaat niet; de boog mag niet altijd gespannen zijn.

Sold. Ja wel, ik begrijp u, maar het verwondert mij toch dat ze voor den soldaat ook niet zoo wat uitvinden, want ik moet je zeggen vader, dat we ons in de kazerne wel eens vervelen en vooral 's winters als de avonden wat lang zijn.

Monn. Hebt gij dan in uwe kazerne geene uitspanningsplaats, geen vertrek, waar gij bij elkander kunt zitten om te praten, of u onderling den tijd te korten?

Sold. Het zou wat! onze kazerne, moet je weten, is een oud nest; — vroeger was 't geloof ik een pakhuis; — maar nu leggen er soldaten in, en onder ons gezegd niet veel beter en niet veel ruimer dan de koffijbalen en de suikervaten, die er misschien voor vijfzig jaren in opgestapeld lagen. De stad

zegt: « 't zijn maar soldaten! » en ze maken liever een mooi plantsoen of een gevangenis als een paleis, dan dat ze een pan bij ons zullen laten aanstrijken; neen, ze willen liever wachten tot ons het dak boven 't hoofd wegwaait. Ik behoef je nu ook niet te zeggen vader, dat, daar we toch al zoo op elkaar gepakt liggen, er wel geen ruimte overschiet voor 't geen gij een uitspanningsplaats noemt.

Monn. Maar gij kunt dan toch in uwe slaapvertrekken even gezellig bij elkander zijn?

Sold. Wel vader, ik kan wel merken dat gij nooit in eene kazerne zijt geweest; maar dan zal ik je eens vertellen hoe het er zoo wat gesteld is: je moet dan weten dat de kamer, waarop ik leg, een heele groote zaal is; eigenlijk is het maar een zolder, want we leggen onder de pannen, die wel is waar met dunne planken zijn afgeschoten, maar aangezien men overal tusschen de voegen de vingers kan doorsteken, helpt dat beschot niet veel, en het is alleen gemakkelijk voor de ratten en muizen, die er onbekommerd hunne nesten maken en ons het brood voor den neus wegkapen. Vensters zijn er niet, alleen houten luiken, die, als men ze openmaakt, een vrij uitzigt opleveren in de wolken en een vrije entree aan regen, sneeuw, enz. Hier en daar heeft men zeer vernuftig eenige glazen pannen voor 't licht weten te praktizeren en het houten beschot daaruit gezaagd. Die nu vlak onder zulk een pan ligt, heeft een beetje licht; de rest zit in den donker. — Nu heb je verder aan weerskanten een rij ijzeren kribben, en boven of bezijden die kribben zijn een paar plankjes gespijkerd om het goed op te leggen. Tusschen de twee

rijen kribben staan lange, wit geschuurde tafels, die hier en daar wel doorgebrand zijn en ook al wat kreupel zijn geworden, maar dat doet er niet toe. Bij de tafels behooren ook banken, dat spreekt van zelf; maar die kunnen in den nauwen doorgang niet staan, waarom wij ze maar in een' hoek moeten schuiven, zoodat wij nu wel de tafels zonder banken en de banken zonder tafels moeten gebruiken. Jij begrijpt verder dat, als je zoo dicht onder de pannen woont, het 'swinters niet lekker is; maar daarentegen heb je des zomers ook dubbel warmte, zoo komt het weër in 't gelijk.

Monn. Ik dacht dat de mannen, die steeds (het hoofd schuldend) hun leven moeten veil hebben, opdat de burgers hun hoofd gerust zouden kunnen neêrleggen, ten minste een goed t' huis hadden en eene warme legerstede.

Sold. Wat het laatste betreft, daar hebben wij zoozeer geen klagen over; de fourier geeft ons twee warme dekens, maar wat helpt dat in een' kamer, waar het overal door togt en waait dat het liefhebberij is. 't Is waar, nu en dan komt er een timmerman en spijkert hier of daar een latje of een plankje tegen; maar wat helpt dat aan zoo'n oude kast?

Monn. En kan men daar dan niets aan veranderen, wil dan de stad geen beter logies verschaffen?

Sold. Ik zeg u nog eens vader, de stad doet zoo wat niemendal; wij sukkelen steeds voort, maar dat zeg ik nog altijd: ik leg nog liever in onze oude barak, dan in de mooie groote kazerne te A. Daar heb ik ook een paar jaartjes in gelegen; maar daar had ik bijna altijd de koorts, en ik was niet de eenige, dat beloof ik je. Je begrijpt die kazerne ligt in

het ongezondste gedeelte van de stad, en zoo lang er troepen in gelegen hebben (en dat is al heel lang) heeft men altijd geklaagd over de vele zieken die men daar kreeg; maar het is immers tot nog toe altijd bij het oude gebleven.

Monn. Naar al hetgeen gij mij daar vertelt te oordeelen, geloof ik toch dat de soldatenstand niet van de aangenaamste is.

Sold. Gij vergist u vader, ik ben soldaat geworden uit liefhebberij voor den mooijen rok dien ik nu draag, en ik heb er nog geen berouw over; want al wat ze je vertellen van «slavernij» en een «hondenteeven», dat is maar gekheid. Als je goed oppast, dan wordt je ook goed behandeld; maar die zijn' zaken niet in orde heeft en te veel in de kroeg loopt, die *danst er in*, en dat is regt; want die wat verdient die moet wat hebben, zoo als de baas zel, toen hij zijn knechts betaalde. — Maar zie je oude vader! over een jaar is mijn tijd om, en nu zou ik nog wel *bijteekenen*, maar ik ben bang dat ik het niet meer zoo goed zou uithouden. Ik heb nu wel altijd zonder straf gediend, behalve vier dagen arrest, omdat ik op een zondag morgen uit de kerk was geloopen, daar ik zulk een pijn in 't lijf had gekregen en ik dus het eind der predicatie niet kon afwachten; en dan nog eens vier dagen politie-kamer, omdat ik op een inspectie vergeten had goed in mijn randsel te pakken en er per abuis stroo in had gestopt, en dan nog eens acht dagen.

Monn. Genoeg mijn zoon! zeg mij waarom gij voornemens zijt den krijgsmansstand te verlaten?

Sold. ja kijk, dat wilde ik nu juist vertellen. Ik heb immers gezegd dat het leven van den soldaat zoo slecht niet was: de ménage is goed, onze kleeding en nacht-

leger zijn best; maar, ik kan het op den duur in de *kazerno* niet uithouden. als je daar 's avonds in die groote kamer bij twee kleine lampjes moet zitten koekeloeren, dan word ik wel eens akelig om het hart. Je zit dan 's winters vaak in je handen te blazen van de kou en wat zul je beginnen als je *boeltje* gepoetst is. Het eenige wat je overschiet, dat is als je namelijk *duiten* hebt, dat je naar *Leen* in 't Zwaantje gaat. Veel van de *kamaraden* zitten daar den ganschen avond, en dan komt er wel eens een 't huis met een *ferme brom* in, die dan door de sergeant van de wacht in een aparte kamer wordt gebragt, om uit te slapen.

Monn. Ik hoop, mijn zoon, dat gij de verzoeking hebt kunnen weerstaan, want het zoude verschrikkelijk zijn op uwe jaren aan den drank verslaafd te zijn.

Sold. Ja oude papa, ik kan je wel zeggen dat het me moeite genoeg gekost heeft, als ik 's avonds bijna alléén op de kamer zat, om niet, even als de anderen, naar de herberg te gaan, maar als ik dan dacht hoe verscheidene van ons, even als ik, in den beginne bijna alle avonden te huis bleven, maar eindelijk uit verveling zich lieten overhalen om mede naar de herberg te gaan, hoe zij dan den volgenden avond zelf reeds anderen overhaalden en zich zoo langzamerhand er een gewoonte van hadden gemaakt, tot dat zij eindelijk als *dronkaards* te boek stonden, als ik dan dacht aan verscheidenen, die zóó in de 2de *klasse* waren gekomen, dan herinnerde ik mij mijne oude moeder, en dan had ik al weér *courage* genoeg om maar stilletjes te huis te blijven.

Monn. Gij zijt een brave jongen en gij doet uwen stand eer aan! zie hier het eind onzer wandeling; wilt gij mij volgen,

wij zullen zien of onze keuken en kelder nog iets oplevert om uwe krachten tot de verdere reis te sterken!

Dit zeggende trok hij aan de kloosterbel, de poort opende zich en een oogenblik later waren beiden in het donkere portaal verdwenen.

Wij hopen dat onze jeugdige krijger een goed onthaal bij de vrome paters gevonden heeft en verder wenschen wij hem een' goede reis. Wij hebben echter eens nagedacht, over al hetgeen hij den goeden monnik heeft verteld van zijn zoogenaamd *chez-soi*, en wij moeten bekennen, dat er niets overdrevens in is.

Wij hebben al veel kazernen gezien, maar nimmer zagen wij er een, die *goed* te noemen was. Voor het grootste gedeelte zijn het oude vervallen gebouwen, vroegere kloosters, armen-gestichten, pakhuizen, *paardenstallen*, enz. De meesten derzelve kunnen geen voltallig bataillon bevatten.

Wij moeten het den soldaat vergeven, als hij in ledige oogenblikken zijne lugubere kamer ontvlugt: want er is daár niets wat hem aantrekt, niets wat hem boeit; de ongezelligheid heeft er haren zetel gevestigd.

Bidden en smeken niet de meeste plaatsen om een garnizoen ter bevordering harer welvaart? Schoone beloften worden er dan niet gespaard; maar is eenmaal het verzoek ingewilligd, dan stopt men het zoo vurig gewenschte garnizoen in het een' of ander oud' rattennest en laat het aan zijn lot over.

Ongelukkig vooral die troepen, welke garnizoen moeten houden in plaatsen, die volstrekt eene bezetting hebben moeten, hetzij als strategische punten, of wel ter bewaking van strafgevangenis en anderzins. In dergelijke plaatsen wordt veelal niets gedaan om den soldaat eene goede kazernerij te verschaffen. Het stedelijke bestuur weet dat het garnizoen blijven moet, en dit is genoeg. Bij de questie wie de kazernen bouwen moeten, zegt de stad: « het rijk moet

het doen.» Het rijk zegt: «laat de stad het doen!» beiden kaatsen elkander den bal toe. Er wordt niets gedaan, en de soldaat is er de dupe van.

Vaak geeft men uit barmhartigheid een klein stadje garnizoen, ten einde de opgedroogde bronnen van welvaart weder te doen vloeijen. Dit is *wel* gedaan; maar men heeft niets voor niets. Moet nu zulk een stadje niet al het mogelijke doen om zich die weldaad waardig te maken? Moet het zijne geringe middelen niet aanwenden, om het garnizoen, die bron zijner welvaart, in eere te houden zoo veel het kan? Maar neen! men denkt dat het genoeg is den soldaat ergens onder 't dak te stoppen. In oorlogstijd moet hij bloed en leven ten offer brengen tot heil der burgerij, die hem in vreedstijd vaak, als vuile snippers in een voddemand werpt!

En nu, wat zijn wel de vereischten eener goede kazernerij?

In de eerste plaats: Eene gezonde situatie, de noodige ruimte en soliditeit.

Dit zijn hoofdvereischten, die *onze* kazernen veelal missen.

Vervolgens dient iedere kazerne te hebben een, ten deele beschaduwde binnenplein, waar geëxerceerd kan worden; maar tevens geschikt tot kegelen, beugelen en halkaatsen. De slaapkamers moeten luchtig en ruim zijn, en tevens goede sluiting van deuren en vensters hebben. Onmisbaar voor iedere kazerne is goed pomp- en regenwater, en toch zijn er garnizoenen waar het drinkwater ten koste van den soldaat moet worden aangevoerd, aangezien de onmogelijkheid om het zelf op eene verafgelegene plaats te gaan halen.

Even noodzakelijk achten wij het dat er eene gemeenschappelijke uitspanningszaal zij, waar de soldaat na zijne verrigte bezigheden eenige aangename verpoozing kan vinden, die hem met zijn lot verzoent en hem de heillooze jeneverkroegen doet vermijden. Waarom zou men hem zijn huis niet aangenaam maken, als men hem op die wijze er aan kan boeijen?

Wij gelooven en hebben de vaste overtuiging dat eene dusdanige inrigting onzer kazernen, waarbij het *comfort* niet zoo *geheel en al* uit het oog verloren is, niet alleen voordeelig voor den soldaat, maar ook voor den staat zoude wezen. Het moreel van den man zou er op den duur door winnen; het zou de dronkenschap weren, (die thans wel gestraft, maar niet voorgekomen wordt) en daardoor menig individu aan den straf-cursus onttrekken.

Het misbruik van sterken drank bij sommigen onzer soldaten is geen aangeboren gebrek; het is een gebrek veelal door de omstandigheden geboren, vooral door de verveling. Het is waar; men gaat die verveling zoo veel mogelijk te keer door den soldaat bezig te houden, maar zoolang de mensch geen ploegpaard is, heeft hij behalve rust van den arbeid, ook «verpoozing» noodig.

Bij ons wordt immers niets gedaan om den soldaat genoeg te verschaffen, hij is in dat opzigt aan zich zelven overgelaten. Is het dan wonder dat hij, onbeschaafd als hij is, de ruwe vermaken opzoekt; vermaken, die hij voor zijn geld koopt, maar dikwijls ook met zijn gansch levensgeluk betalen moet. In goedkoope kroegen drinkt hij zich een' roes aan jenever en wordt een volslagen dronkaard, zonder dat de herhaalde straffen hem kunnen beteren en van den rand des afgronds kunnen keeren, waarin hij spoedig nederstort. Welk eene lange rij van disciplinaire, ja van criminele misdaden, uit dronkenschap geboren, kunnen wij niet voor onzen geest roepen! Insubordinatie, doodslag en zelfmoord zijn allen kinderen der dronkenschap! Wij zijn allen, de een meer, de ander minder, getuigen geweest bij de geboorte dier wanschepsels; wij kunnen allen droevige slagtoffers aanwijzen van dien rampzaligen harts-togt, die nog steeds in onze kazernen rondsluip, en die geen politiekamer, geen provoost noch cachot er uit kan verbannen. Alleen door de verveling te dooden zal men het monster verdrijven. Wij hebben hooren beweren, helaas door officieren, zelfs door hoofdofficieren, dat

de soldaat zich nooit behoefde te vervelen, *dat hij altijd werk had!* Spartanen! voor die mannen zoudt gij, in uw schulp gekropen hebben; want bij u hadden de soldaten nog krijgsspelen die tot *uitspanning* dienden!

Wij eindigen met een enkele vraag aan HH. ingenieurs en architecten: «Wat denken de Heeren wel dat in het algemeen het vereischte is eener kazerne?» Pardon, Heeren! juist toen ik die vraag op het papier had gezet, komt iemand over mijnen schouder heengebogen en antwoordt: «*dat zij logeabel is!*» Ik keer mij

om en zie mijn' vriend, den ingenieur, achter mij staan. — «Met uw welnemen mijn vriend,» zeide ik, «als gij het woord neemt voor uwe collega's, zeg hen dan s. v. p., uit onzen naam, dat er een groot onderscheid is tusschen een huis dat *logeabel* is, of dat wat men een *chez-soi* kan noemen. Dit laatste wilden wij voor den soldaat hebben, en het is juist dit laatste wat men bij ons niet vindt. Zoo gij er in het vervolg iets aan kunt doen, zult gij ons allen zeer verpligten.»

Z. Maart 1852.

B^s.

LEVENSBESCHRIJVING

VAN

FRANCISCUS ANTONIUS WILHELMUS HERCKENRATH.

(INGEZONDEN.)

FRANCISCUS ANTONIUS WILHELMUS HERCKENRATH, ZOOD VAN PETER JACOBUS EN VAN MARIA ADRIANA VAN ETTEN, werd geboren den 21sten September 1780, te Venlo, alwaar hij tot ongeveer zijn 46de jaar eene wetenschappelijke opvoeding genoot.

Den 1sten Junij 1796 begon hij, tijdens de Bataafsche Republiek, zijne militaire loopbaan als kadet bij het 4° bataillon der 7^{1/2} brigade, werd bij dat korps in 1800 tot sergeant bevorderd en den 19^{den} Januarij 1802 aangesteld als 2de luitenant bij het 1° bataillon Bataafsche troepen, dienstdoende in de West-Indiën.

Hij vertrok in datzelfde jaar naar Suriname, werd gedetacheerd naar Berbice, alwaar hij den 19^{den} Augustus 1803 bevorderd werd tot 1sten luitenant bij het 5de bataillon jagers, werd den 25sten September daarna, bij de overmeestering dier kolonie, door de Engelschen krijgsgevangen gemaakt, maar volgens geslotene capitulatie, onder voorwaarde (op woord van eer) van gedurende den oorlog niet tegen de Engelschen te zullen dienen, werd hem vrijheid gelaten om

naar zijn Vaderland terug te keeren, waaraan hij gevolg gaf.

Den 16^{den} April 1806 uitgewisseld zijnde tegen een zeker getal Engelsche krijgsgevangenen, en alzoo ontslagen van zijn gegeven woord van eer, werd hij ingedeeld bij het 2de regiment infanterie van linie van het Koninklijk Hollandsch leger. Bij de inlijving van Holland in het Fransche Keizerrijk, bekwam het voormeld regiment N°. 123 en later N°. 430 in het Fransche leger; bij dit laatste regiment werd hij den 23sten April 1813 bevorderd tot kapitein.

Veel wonden bekomen hebbende en afgemat door een allezins vermoeijenden veldtocht van verscheidene jaren in Spanje, werd hij in November 1813 naar Holland gezonden, met vrijlating om aldaar zijn pensioen te vragen.

Bij aankomst hier te lande (December 1813), waren de tijdsomstandigheden aanmerkelijk veranderd, zoodat, in plaats van zijn regt op pensioen te doen gelden, wachtte de brave HERCKENRATH (die intusschen zijne gezondheid en krachten terug

kreeg) slechts naar de gelegenheid om zijn Vaderland van dienst te kunnen zijn; naauwelijks was dan ook de wapenkreet tot bevrijding van overheersching aangeheven, of HERCKENRATH was daár, met vernieuwden moed, om in het Nederlandsche leger te treden.

Den 18^{den} Maart 1814 bekam hij zijne definitive aanstelling als kapitein bij het 3de bataillon infanterie der landmilitie; den 16^{den} Augustus 1829 werd hij benoemd tot majoor bij de 2de afdeeling infanterie, werd in 1830 overgeplaatst bij de 10de afdeeling van dat wapen, en den 14^{den} Julij 1839 bevorderd tot luitenant-kolonel en plaatselijken kommandant te Venlo. Bij een Koninklijk Besluit van den 21sten October 1843, werd hij op pensioen gesteld en op de meest eervolle wijze uit zijne laatste betrekking ontslagen; terwijl bij een later Besluit van 24 November daaraanvolgende, hem, wegens zijne langdurige trouwe diensten, den rang van kolonel werd verleend en het voortdurend dragen van de uniform van het wapen der infanterie vergund. Hij overleed te Venlo, zijne geboorteplaats, den 21sten Februarij 1852, in den ouderdom van ruim 71 jaren.

Dit zijn de rangen welke HERCKENRATH opvolgend heeft bekleed; meer schitterend zijn zijne krijgsbedrijven, waarvan authentieke stukken en bewijzen voorhanden zijn, en waaruit blijkt dat hij aan 38 veldslagen en afzonderlijke gevechten een werkelijk deel genomen heeft, waarvan de merkwaardigste de navolgende zijn, te weten:

- 1799 Bij de landing der Engelschen in Noord-Holland. De gevechten Zeijperdijk, Warmenhuizen en Bergen, waarbij hij werd geblesseerd door bajonetsteken in de keel en linker arm.
- 1802 en 3 Acht gevechten tegen weerspannige Negers en bij den aanval der Engelschen te Berbice in West-Indië.
- 1807 Bij de belegering van Straalsund.

In Spanje.

- 1808 Slag van Durango.
- 1809 Idem van Mesadé-Yvor.
 - » Bij de verdediging van Mérida, belegerd door de Spanjaarden. Voor betoonde dapperheid bij deze gelegenheid, werd hij door den H^r. Generaal STORM DE GRAVE en den Hertog van BELLEU voorgedragen voor het Legioen van Eer en eene buitengewone bevordering.
 - » Slag van Talavéra de la Reyna.
 - » Twee afzonderlijke gevechten bij Aranjuez.
 - » Slag van Ocanja.
- 1810 Afzonderlijke gevechten te Mota del

Cuerpo, Alcolea, Mestanca, d'Alcaraz-d'Argasmasilla en de la Calsada.

- 1811 Afzonderlijke gevechten te d'Albacette en de Penna Ferras, waarbij gewond door een geweerschot in de linker zijde.
- 1812 Afzonderlijk gevecht te Bonnil, waarbij gewond door een geweerkogel in den regter arm en verscheidene sabelhouwen.
 - » Te Corbo, waarbij andermaal gewond door een geweerkogel in den regter arm.
 - » Tusschen Burgos en Salada verwerfde hij eenen onsterfelijken roem, als hebbende met 120 man infanterie en 50 husaren, niet alleen weerstand geboden tegen 1500 man Spaansche infanterie en 800 ruiters, maar gedurende eenen marsch van drie uren zeven charges van de vijandelijke kavallerie afgeslagen, en zijn detachement, hoezeer met groot verlies, ter bestemde plaats gebragt.

In Nederland.

- 1815 De slag van Waterloo, waarvoor hij gedecoreerd is geworden met de Militaire Willemsorde, 4de klasse.
- 1830—1839 Tijdens de Belgische omwenteling bij het leger te velde en kommandant van de forten Lillo en Liefkenshoek; voor dezen veldtog bekam hij het Metalen Kruis.

Het onderscheidingsteeken van XXX jaren dienst als officier in Nederlandsche dienst, kwam hij in 1845; een aantal brieven en andere bescheiden, bewijzen voorts dat HERCKENRATH steeds met ijver en eene naauwgezette pligtsvervulling gediend heeft, waaromtrent hem verscheidene malen de tevredenheid zijner superieuren is betuigd.

Ziedaar eene korte beschrijving van meer dan 47 werkelijke dienstjaren, welke wijlen de brave HERCKENRATH had volbragt. Geen wonder dat hij zeer geacht werd door den krijgsmansstand; men hoorde gaarne zijne eenvoudige verhalen der veelvuldige krijgsbedrijven waaraan hij deel genomen had, en waarbij hij dan zelf minder opgetogen was, dan zijne toehoorders.

Ruim was zijne ondervinding, zeer dikwijls zijn betoonde moed, beleid en trouw, waarvan verschillende slagvelden zouden kunnen getuigen, en waarvan meer dan één geschiedschrijver dan ook gewaagt, terwijl de menigvuldige wonden welke hij in den krijg bekomen heeft, het genoegzaam bevestigen, dat hij nimmer in het strijden achterlijk was geweest.

Altoos vrolijk en vergenoegd was hij, tot zelfs in gevorderden ouderdom, steeds welkom in elk gezelschap; hij was godsdienstig, nimmer hoorde

men kwaad uit zijnen mond, twist en tweedragt waren hem vreemd, zijn dood wordt dan ook algemeen betreurd. — Op zijn nadrukkelijk verlangen, is zijn lijk zonder Militaire eerbewijzingen, voor eene te houden lijkdienst naar de Roomsche Katholieke kerk gedragen, gevolgd door de Stedelijke Regering, al de in de stad aanwezige officieren, zoo mede een aantal burgers, terwijl de slippen van het doodskleed ge-

dragen werden door vier officieren Ridders van de Militaire Willems-Orde, en de decoratie zich op de kist bevond. Daarna is hetzelfde naar Monster (nabij 's Gravenhage) overgebracht, om aldaar in het graf van de familie HERKENRATH begraven te worden. De ontslapene ruste daár in vrede.

VENLO,
den 11. Maart 1852.

.....H...

HET ONTSLAG VAN DEN RITMEESTER F. M. B^{ON} VAN DER CAPELLEN.

(INGEZONDEN.)

Ne rien dire qui soit faux, oser
dire tout ce qui est vrai.

Meestal geeft het eene aangename gewaarwording, als men leest dat deze of gene zijn eervol ontslag genomen heeft, en men daardoor een plaatsje in de ranglijst opgeschoven is: onlangs evenwel zagen wij met leedwezen, dat de ritmeester F. M. B^{ON} VAN DER CAPELLEN op zijn verzoek een eervol ontslag uit de dienst bekomen had. In den regel toch, wanneer de boven ons geplaatsten ons verlaten, wordt spoedig de ranglijst van NOORDUYN in handen genomen, eene dikke streep door de vermelde namen gehaald, terwijl men stilletjes bij zich zelve telt, over hoeveel jaar, men 1ste luitenant, ritmeester enz. kan worden, en men zelfs zich verheugt alweder een nommer opgeschoven te zijn.

Toen wij echter den naam van den ritmeester VAN DER CAPELLEN voor altoos uit ons boekje schrapten, rezen verschillende gedachten bij ons op, die eenen onaangename indruk op ons maakten. Vooreerst: dat de kavallerie in den ritmeester VAN DER CAPELLEN een officier verliest die in zijne speciale betrekking niet geremplaceerd kan worden.

Ten tweede, dat met het ontslag van den ritmeester VAN DER CAPELLEN, onze hoop geheel vervlogen is, om eenmaal weder eene rijnschool opgerigt te zien; en deze toch is hoog noodig wil men goede kavallerie hebben.

Wij weten het, de kavallerie telt vele officieren die het nut eener rijnschool ontkennen. Wij eerbiedigen hunne overtuiging, doch blijven ons gevoelen voorstaan, zoolang wij zien, dat Rusland, Oostenrijk, Pruisen en Hannover (om niet meer te noemen) met groote kosten rijnscholen onderhouden en het bijwonen der lessen verplichtend maken voor alle kavallerie-officieren.

Ten derde, hinderde het ons te lezen, dat het ontslag aan den ritmeester VAN DER CAPELLEN gegeven werd, zonder dat daarbij was gevoegd: «onder dankbetuiging voor zijne bewezene diensten.»

't Gevoel zijnen pligt gedaan te hebben, door het zijne bij te dragen tot welzijn van het wapen zijner keuze, zal den heer VAN DER CAPELLEN zeker eene aangename zelfsvoldoening geven. Gaarne evenwel hadden wij gezien, dat zijn HWgeb. van hooger hand had mogen vernemen, dat men zijne bewezene diensten op prijs stelde; Nu vergenoegte hij zich met de verzekering van een' zijner élèves, dat hij niet geheel en al op ondankbaren grond gearbeid heeft, en dat deze ten minste, waarschijnlijk met vele anderen, het betreurt, ten zijnen koste een plaatsje in de algemeene ranglijst te zijn opgeschoven.

Maart 1852.

A.

BIJLAGE IX.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEDE SERIE. — VIERDE DEEL, N°. 9.

(Maand Maart 1852.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij het 1ste reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. H. J. van der Meulen, van het korps; tot 2den luit. kwartierm.: de serg. titul. C. J. Rietbergen, van het 5de reg. inf.; bij het 2de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. F. A. H. Tergau, van het korps; bij het 6de reg. inf., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. der 2de kl. C. J. Schluter, van het korps; bij het 8ste reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. Schnebbelie, van het 7de reg. inf.; tot 1sten luit.: de 2de luit. C. A. Uurbanus, met bepaling dat hij voor den tijd van vijf jaren bij de landm. in de W. I. zal worden gedetacheerd; bij het 2de reg. drag., tot instructeur: de ritm. J. A. G. van Ittersum, van het korps; bij den staf der art., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. G. C. Hartz, van gemelden staf; bij het 1ste reg. vest.-art., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. P. C. G. van der Kun, van het korps; tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. A. Benthien, van het korps; bij het 2de reg. vest.-art., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. P. J. Goffin, van het korps; bij het reg. veld-art., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. C. G. A. van Gorkum, van het korps, en tevens belast met de functien van adjud. voor het materieel in de vesting Nijmegen; bij het personeel van de geneesk. dienst der landm., tot offic. van gezondh. der 1ste kl.: de offic. van gezondh. der 2de kl. H. Z. Woltersom, van gemeld personeel; tot apotheker van de 2de kl.: de apotheker van de 3de kl. P. F. Ras, van het personeel der landm.; bij de landm. in W. I., tot 2de luit^s.: de serg. C. F. Pabst, van het 3de reg. inf. en de fourier J. Brakel, van het reg. gren. en jagers.

Verplaatsingen.

Bij het 5de reg. inf., de 1ste luit. P. F. de Bordes, van het 3de reg. inf., de 2de luit.-

kwartierm. J. J. D. H. Verschoor, van het 6de reg. inf.; bij het 6de reg. inf.: de 1ste luit.-kwartierm. J. A. Rijgerbos Ouwens, van het reg. veld-art.: bij het 7de reg. inf.: de 1ste luit.-kwartierm. W. G. Medenbach, van het 5de reg. inf.; bij het instructie bat.: de 2de luit. G. C. Schelham, van het 2de reg. inf.; bij het reg. veld-art.: de 1ste luit.-kwartierm. J. J. de Graaff, van het 7de reg. inf.; bij het 2de reg. vest.-art.: de kap. Jhr. F. H. Snoeck, van het reg. veld-art., en tevens ontheven van de functien van adj. voor het materieel in de vesting Nijmegen; bij de milit. geneesk. dienst in O. I.: de offic. van gez. der 3de kl. bij 's Rijks zeem. C. G. G. F. Greiner, thans op non-activiteit.

Gepensionneerd.

De kap. A. C. Mijndard, van het 8ste reg. inf.; de apotheker der 3de kl., C. P. Schmidt, van het garnizoen te Nijmegen; de 1ste luit. op non-activiteit J. F. A. Weidner en E. H. L. B^o. Speijart van Woerden, laatstgemelde met vergunning tot het voortdurend dragen der activiteits uniform van het wapen waartoe hij laatstelijk heeft behoord; de 1ste luit.-kwartierm. op non-activiteit J. C. Thiel, onder toekenning van den rang van kap.-kwartierm., zonder bezwaar der schatkist; de 2de luit. op non-activiteit H. M. A. van Wijck.

Overleden.

De kap. B. Feijkes, van het 2de reg. vest.-art.; de 1ste luit. G. Hasemeijer, van het 7de reg. inf.: de 2de luit. J. G. Ongerboer, van het 7de reg. inf.

MILITAIRE WILLEMSORDE EN EERVOLLE MELDINGEN OP DE LEGERORDE HIER TE LANDE EN IN OOST-INDIE.

Benoemd tot ridder der 4de klasse van de Militaire Willemsorde.

De 2de luit.-adjutant A. W. F. Heijligers, van het 7de bat. inf. in O. I., wegens zijne verrigtingen bij de 3de Balische expeditie in 1849.

THE HISTORY OF THE UNITED STATES

CHAPTER I

THE EARLY HISTORY OF THE UNITED STATES

The first European settlement in North America was established by the English in 1607 at Jamestown, Virginia. This colony was the first permanent English settlement in the New World. It was founded by a group of men known as the "Lost Colony" who were sent to the area by the Virginia Company of London. The colony was initially struggling due to lack of food and disease, but it eventually thrived and became a major center of trade and commerce in the region.

The Pilgrims, a group of English Puritans, arrived in Massachusetts in 1620 on the ship the Mayflower. They established the Plymouth colony, which became a model of self-governance. The Pilgrims signed the Mayflower Compact, a document that established a form of self-government for the colony. This compact was one of the first steps towards the development of a democratic system in the United States.

The French and Indian War (1754-1763) was a major conflict between the British and the French in North America. The war was fought over control of the Ohio River Valley and the surrounding territories. The British emerged as the victors, and the war resulted in the British gaining control of the eastern half of North America. This victory paved the way for the expansion of the United States into the western territories.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1825 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(*Vervolg van N°. 9.*)

Door het groot aantal zieken, wat zich bij de verschillende korpsen bevond, zou de Generaal DE KOCK, aan zijne troepen, gaarne nog eenige rust geschonken en op de versterking gewacht hebben, die zijn leger door de komst der expeditionnaire afdeeling moest bekomen, maar hij werd er in verhinderd door het herhaalde bericht wat hem van alle zijden toevloede, dat DIEPO-NEGORO bestendig het voornemen had zich naar Madion te wenden en daar den opstand over te brengen. Het was hoogstnoodzakelijk hem daarin te verhinderen, en dit kon het beste geschieden door aan den vijand te beletten zich vrijelijk langs de hellingen van den Merapi te bewegen. Het zou hem moeilijk vallen zich door de wildernissen van het zuidergebergte oostwaarts te begeven, en bovendien was dit gedeelte van het oorlogstooneel door

de troepen van MANGKOE-NEGORO bezet en voldoende bewaakt. De generaal besloot dus de eenige weg, waarvan hij zich tot het volbrengen van zijn opzet konde bedienen, te versperren en zich tevens voor goed te vestigen in eene streek, die bestendig door de brandals verontrust werd en vanwaar zij aanhoudend de gemeenschap tusschen Djokjokarta en Solo konden bedreigen. Hij gelaste dien ten gevolge aan DE LEEUW — thans luitenant-kolonel — op den 24sten Mei met zijne kolonne van Boejoelalie over Siengosarie naar Djatianom te marcheren, onderweg de opstandelingen te verdrijven en te Djatianom de eerste eener reeks van bentings aan te leggen, die zich langs de zuiderhelling van den Merapi tot in Kadoe en Djokjokarta moest uitstrekken. De LEEUW kwam nog dienzelfden dag te Djatianom aan, na de bran-

dals bij Mengong en Siddon ontmoet en verdreven te hebben (1). Het werk werd terstond onder de leiding van den luitenant-ingenieur ONDAATJE begonnen, maar zoodra had de vijand niet ontwaard dat er weder eene nieuwe sterkte zou verrijzen, of zijne benden kwamen, als naar gewoonte, van alle zijden opdagen om dit te verhinderen.

Bestendig werd DE LEEUW nu verontrust, doch niet alleen zijne kolonne waakte, maar ook die welke in de nabijheid lagen hielden de oogen op Djatianom gevestigd en poogden zijnen arbeid te beschermen. Op den 29sten Mei ging de luitenant-kolonel LE BRON DE VEXELA met de 3de kolonne van Klatten over Poelowatoe, Opet, Kedaron en Djatianom naar Siengosarie, vervolgens den 30sten van daar over Koeripan en Delangoe weder terug naar Klatten, na gedurende deze beide dagen de opstandelingen van verschillende punten verdreven te hebben. In den nacht van den 2^{den} op den 3^{den} Junij ging hij, op het berigt dat DE LEEUW door overmagt zou aangevallen worden, andermaal op marsch; hij ontwaarde den vijand nabij Poelowatoe, overviel hem zoodra het begon te dagen, en dreef hem met een verlies van 70 dooden, 11 geweren en een aantal krissen, in groote verwarring op de vlugt (2). De

pogingen van LE BRON DE VEXELA beletteden echter niet dat ook de troepen van DE LEEUW menig gevecht moesten leveren; den 9^{den} Junij moesten zij des avonds laat nog naar de wapens grijpen om den vijand af te wijzen. Maar diens magt nam meer en meer toe, en zelfs in het zuidergebergte, waar hij op den 31sten Mei nog door de benden van MANGKOE-NEGORO bij Semanoewas verslagen, werd hij talrijker (1). De opperbevelhebber begon ernstig te vreezen, niet alleen voor het teruggedrijven van DE LEEUW, maar ook voor het gelukken van 's vijands plannen tot doordringing naar Madien. Hij moest derhalve tot meer afdoende maatregelen overgaan, en besloot daartoe te gereeder, toen hij met eenige zekerheid was te weten gekomen dat zich te passer Kembang of Sekar, nabij Poelowatoe, eene magt van 5000 opstandelingen, waarbij veel geregelde pradjoerits, onder DIEPO-NEGORO zelf en KIAU-MODJO had verzameld. Hij gelastte dien ten gevolge eene algemeene beweging tegen dit punt, die zoodanig beraamd was dat de troepen, die haar uitvoerden, zich aldaar den 10^{den} Junij vereenigden. De luitenant-kolonel DE LEEUW, versterkt door de gewapenden van DEZENTJE, liet de noodige dekkingstroepen bij zijne begonnen benting achter en begaf zich vervolgens van Djatianom op marsch; de kolonne expeditionnaire flankeurs, onder den luitenant-kolonel LEDEL, versterkt door eenige ligte troepen van MANGKOE-NEGORO, marcheerde in twee

(1) Hij was zeer tevreden over den kapitein VAN DER WORM en de luitenants BOELHOUWER, HALWACHS, BARBIER, KOBOLD, VAN DER SPEK en MEGLÉ der infanterie; HELMRICH der huzaren, MEIS der artillerie en ONDAATJE der genie.

(2) De 3de kolonne had een soldaat en een paard licht gewond; onderscheiden hebben zich kapitein VON GRIESHEIM en luitenant SCHLOSSER der infanterie, benevens luitenant BISSCHOP der Djajang-Sekars.

(1) De vijand verloor aan dooden 1 Tommongong en 13 boelkio's; de luitenants PERWITS en SOTO van het legioen van MANGKOE-NEGORO hadden zich onderscheiden.

dagen van Boejoelalie over Kalitan, en dus langs den grooten weg naar Karang-Woenie, en ging vandaar den 10^{den} naar Sekar.

Van Sangong rukte derwaarts eene keizerlijke kolonne onder Prins KESOEMO-YOEDO, en van Klatten, waar hij zich weder met zijne kolonne bevond, kwam de luitenant-kolonel LE BRON DE VEXELA tot de onderneming medewerken. Des Sultans troepen, onder den luitenant-kolonel WIRIO-NEGORO, toegevoegd aan de 2de kolonne onder majoor D'ERREBAULD DE DUDZEELE, stelden zich van Bantoelan almede in beweging en rukten voort tot bij Passer Petee, terwijl eindelijk de majoor VAN DER WILCK met de 4de kolonne van Kalidjenking naar Bedojo ging, om den vijand aan die zijde tegen te houden. Men wilde DIEPO-NEGORO op deze wijze insluiten, hem zoo mogelijk verslaan en naar de wildernissen van den Merapi terugdrijven. Het bevel over het geheel was opgedragen aan den kolonel VERMERSCH der expeditionnaire afdeeling, die zich bij zijn flankeur-bataillon moest ophouden en aan wien de majoor THEUNISSEN, met nog eenige andere officieren van het Indische leger, was toegevoegd.

Wij zullen die verrigting niet in al hare bijzonderheden beschrijven, want de vijand hield nergens stand en het doel werd slechts onvolkomen bereikt. Wel ontmoette de kolonne flankeurs, voorafgegaan door de *Mangkoe-Negoro's*, den vijand nabij Sekar, achter eene moeilijke djoerang, in eene versterkte stelling; maar hij wachtte haar niet af, zoodat zij slechts de bezwaren van het terrein, verhoogd door borangs en verhakkingen, had te overwinnen. Wel stieten eenige der overige kolonnes hier

en daar op hoopen brandals, maar deze waren slechts met moeite door de ruitery in te halen; men vond Sekar ontruimd en vernam later dat DIEPO-NEGORO zich naar Gamplong, aan den westelijken oever der Progo, had teruggetrokken. Het was hem dus onmogelijk geweest naar Madion door te dringen, en hierdoor was veel gewonnen, maar hij had bijna geene schade geleden en bevond zich op dat gedeelte van het oorlogstoneel, waar zijne voornaamste hulpbronnen waren (1).

De Generaal DE KOCK had zich evenwel voorgesteld door deze krijgsverrigting nog een ander doel te bereiken, en hierin slaagde hij volkomen. Sedert lang reeds waren er door den resident van Djokjokarta, VAN LAWICK VAN PABST, onderhandelingen aangeknoopt met de vijandelijke Prinsen NOTTO-PRODJO en SERANG, en hij was overtuigd dat die onderhandelingen niet weinig zouden bevorderd worden, wanneer men niet alleen een groot vertoon van eigen magt maakte, maar ook bewijzen gaf dat de beide nog overige regerende vorsten

(1) Den 11^{den} werd rustdag gehouden, den 12^{den} te vergeefs beproefd den vijand op te sporen en te vervolgen, en den 13^{den} marcheerde de expeditionnaire kolonne flankeurs van Brambanam, waar zij overnacht had, langs den grooten weg naar Klatten. Daar hield zij andermaal rustdag en ging vervolgens, altijd langs den grooten weg, weder naar Boejoelalie. Men kan dus niet zeggen dat de Generaal al dadelijk te veel van haar gevergd had, want slechts gedurende twee dagen had zij zich elders dan op den grooten weg bewogen.

Ook de overige kolonnes begaven zich naar hare vorige stellingen terug.

Met lof werd over hare verrigtingen gedurende deze onderneming door de onderscheidene aanvoerders melding gemaakt van de majoor THEUNISSEN der artillerie, de luitenants VAN DER WEES en HELMRICH van de infanterie en van de huzaren.

van Java krachtdadig tot het dempen der onlusten wilden medewerken. Het was dus ook om die reden dat hij zooveel troepen in beweging bragt, en dat hij een bataillon, geheel uit Europeanen zamen-gesteld, met de benden van den Sultan, die daartoe voor het eerst sedert zijne troonsbestijging gelegenheid vonden, en die van den Keizer, tegen den vijand aanvoerde. De uitkomst bewees dat hij juist geoordeeld had, want reeds den 21sten Junij onderwierpen de beide Pangerangs zich, met ruim 200 gewapenden en een aanzienlijk gevolg, nabij Pleret aan den kolonel Cochius en keerden onmiddellijk hunne wapenen tegen hen aan wier zijde zij vroeger gestreden hadden.

Onderwijl werd het werk der benting van Djatianom ijverig voortgezet en te Poeloewatoe door LE BRON DE VEXELA aan eene andere begonnen. Eerstgenoemde was op den 50sten Junij in zooverre gereed, dat zij aan het daartoe bestemde garnizoen kon overgegeven worden en DE LEEUW zich naar Klatten kon begeven. LE BRON DE VEXELA was tegen het einde van Julij gereed; hij kon tamelijk rustig met zijnen arbeid voortgaan, want de hoofdmassa der opstandelingen had die streken verlaten en zich naar een ander punt begeven, wat zij oneindig belangrijker achtten en waar insgelijks eene sterkte werd opgeworpen. Op dit punt, wat aan DIEPO-NEGORO aanzienlijke inkomsten verschaft, hadden zij dikwerf en lang den meester gespeeld, en het werd derhalve tijd hen voor goed van daar te verdrijven.

Rondom Djokjokarta was in de laatste tijden weinig meldenswaardigs voorgeval-

len; de kolonnes, welke die plaats verlieten tot het afhalen en overbrengen van levensmiddelen en krijgsvorraad, van en naar de verschillende posten en bentings in den omtrek, hadden nu en dan ontmoetingen met den vijand gehad; de majoor VAN DER WIJCK was zelfs op den 50sten Mei opzettelijk naar Sambiretto gemarcheerd, om de opstandelingen een gevoelig verlies toe te brengen (1), maar belangrijke gevechten waren er niet geleverd. De vijand had daarom die streken geenszins verlaten en het was vooral nabij Passer Gedee dat hij zich ophield, ten einde de bazar-regten op dit bloeiend marktvlak te heffen of er den handel te storen, wanneer hem dit mislukte. Reeds te lang had men dien overlast moeten dulden, tot Cochius eindelijk op den 6^{den} Julij eene voldoende magt derwaarts zond om er eene schans te bouwen. Hij-zelf koos de plaats daartoe uit en bepaalde die zoodanig, dat men uit de benting meester was van het vlek en de inwoners alzo dwong zich tegen de opstandelingen te verzetten, indien zij door de onzen niet bestookt wilden worden. De magt, die hij tot bescherming van den arbeid achter liet, bestond uit de 2de kolonne onder majoor D'ERREBAULD DE DUDZEELE, sterk 200 geweren, 50 ruiters, 2 veldstukken en 50 pionniers, daaraan was toegevoegd nog 150 man infanterie uit het garnizoen van Djokjokarta en de troepen van Notto-Prondjo (2). Deze laatsten

(1) De majoor VAN DER WIJCK verloor dien dag zijn paard en werd door den val zelf licht gewond. Bovendien werden gekwetst de kapitein DE LA COSTE DE WATERMOLLE, met een jager en vijf flankeurs.

(2) Pangerang SERANG was onder zijne bevelen.

hielden zich in Passer Gedee zelf op, terwijl d'ERREMBALD DE DUDZEELE zich in het nabijgelegen Donolojo nedersloeg. Reeds op den 8sten Julij werden de onzen allerevigst aangevallen, en sedert dien tijd nam des vijands menigte aanhoudend en op eene vervaarlijke wijze toe; nog nimmer had men hem zulk eene belangrijke magt op een punt zien verzamelen en nog nergens had hij zooveel hardnekkige verwoedheid aan den dag gelegd, bij zijne pogingen tot verrijdeling onzer plannen. Doch het was niet alleen de verrijdeling onzer plannen die hij beoogde, hij wilde tevens wraak nemen over de handeling van de Pangerangs NOTTO-PRODJO en SERANG, en zich zoo mogelijk van hunne personen meester maken. In de gevaarlijkste oogenblikken was COCHUS steeds zelf te Passer Gedee aanwezig en hij versterkte de troepen aldaar, zoo vaak het noodig en zooveel het mogelijk was. Hij beschikte daartoe over gedeelten der bezetting van Djokjokarta en over de 400 geweren en 400 pieken van den Sultan, die onder WIRIO-NEGORO te Bantoelan stonden; er waren dagen waarop men te Passer Gedee 925 geweren en 400 geregelde piekeniers, behalve de overige troepen, telde. Dikwerf echter moest COCHUS deze magt weder splitsen, om andere belangrijke punten en zelfs de hoofdstad te beveiligen, want ook daarop scheen DIEPO-NEGORO het weder gemunt te hebben. Het werd zelfs noodig versterking van elders naar Djokjokarta te zenden. Wij zouden een geheel hoofdstuk kunnen vullen met het verhaal der gevechten hier voorgevallen; wij moeten ons echter tot de merkwaardigste bepalen.

Nadat d'ERREMBALD DE DUDZEELE den vijand op den 12^{den} met nadruk had afgewezen, vernam men door spionnen reeds weder in den avond van den 13^{den}, dat hij den volgenden dag eenen algemeenen en krachtigen aanval zou doen.

Nog in den nacht begaf COCHUS zich met eenige troepen ter versterking naar Donolojo, waar toen vereenigd was ruim 500 man infanterie, 70 pieken, ruim 100 ruiters, 5 veldstukken, 50 pionniers en de pradjoerits van NOTTO-PRODJO.

De voormiddag van den 16^{den} verliep rustig, men zag niets dan eenige vijandelijke patrouilles, die den omtrek doorkruisten, maar des namiddags tegen 2 uur kwamen sterker benden opdagen. COCHUS stelde zijne magt in slagorde, voorwaarts (oostelijk) van Donolojo, en op den tamelijk breedten weg die van Djokjokarta langs Passer Gedee naar het zuiden gaat. De kapitein VAN HULSTEIN bleef meer achterwaarts in reserve met 90 man infanterie, 70 ruiters onder ritmeester TIELEMAN, een veldstuk (1 ^u^{er}) en de troepen van NOTTO-PRODJO. De luitenant DE GROS werd met een peloton infanterie afgezonden ter bezetting eener kleine op den regter vleugel gelegen dessa, waar men een vrij uitzigt had en waaruit men de onzen met klein geweer had kunnen bestoken. De Ambonnesche luitenant MARCUS plaatste zich met een peloton der zijnen in eene dessa, die een weinig voor het centrum lag, en de artillerie werd voorwaarts van de ruimten tusschen de hoofdmagt opgesteld. Onder het nemen dezer beschikkingen was de vijand reeds tot op kanonschots-afstand genaderd. Hij was verdeeld in drie ko-

lonnes; die, welke op onzen regter vleugel kwam aanrukken, was ongeveer 1000 man sterk, waarvan misschien $\frac{1}{3}$ met geweren gewapend; de middelste telde ten minste 2000 koppen en had ruim 1000 geweren, en de derde was nagenoeg 1500 man sterk, doch had in verhouding minder vuurwapenen dan de beide anderen. Een groot aantal vaandels en pajongs, benevens vele rijk gekleede hoofden te paard, werden bij de brandals opgemerkt. Reeds uit de verte begonnen zij te vuren, maar Cochius liet hen naderen tot zij goed onder bereik van het gewerschot waren, en toen begonnen de luitenants KLARINGS en MARCUS met hun artillerie- en infanterie-vuur de middelste kolonne zoo geducht te havenen, dat zij weldra naar eene achterwaarts gelegen dessa terugweek.

Terwijl dit voorviel was ook des vijands linker kolonne tot onder het schot van den luitenant DE GROES gekomen, en werd zoo krachtig ontvangen, dat zij genoodzaakt was stand te houden. De luitenant SUTHERLAND werd met een ander peloton ter versterking van DE GROES afgezonden, en gezamenlijk wisten zij, tot aan het einde van het gevecht, op onzen regter vleugel iedere voorwaartsche beweging des vijands tegen te gaan. Het centrum der opstandelingen poogde zich, na voor ons midden teruggedreven te zijn, met hun linker vleugel te vereenigen; maar Cochius wierp de luitenant GILLIJ met zijne jagers in een voorwaarts gelegen gehucht, vanwaar zij die massa zoo hevig in de linker flank beschoot, dat zij haar voornemen liet varen.

Op onzen linker vleugel bleef de vijand nog altijd naderen; maar het was vol-

doende dat de ruitery zich voorwaarts van de ruimte tussehen ons midden en dien vleugel in slagorde stelde, om hem daar tot staan te brengen; doch hij moest teruggeworpen worden en daartoe rukte de luitenant VAN SWIETEN met een peloton Ambonnezen vooruit, wat ondersteund werd door een veldstuk, gedekt door een peloton Sumanappers. De vijand week dan ook hier terug, maar slechts langzaam, aangezien het terrein hem gunstig was; de onzen bleven stand houden voor eene djoerang, vanwaar zij een levendig vuurgevecht met hem onderhielden.

Aangemoedigd en voorgegaan door vele hoofden te paard, begon nu — des namiddags 4 uur — de sterke en wel gewapende massa, die des vijands midden vormde, zich weder in beweging te stellen. Zij voerde thans twee kleine veldstukjes met zich, waaruit zij kogels van $\frac{1}{2}$ ũ schoot. Cochius liet zijne ruitery langzaam voorwaarts rukken, terwijl het peloton Ambonnezen van den luitenant MARCUS de dessa, waarin het zich bevond, verliet en, voorafgegaan door de tirillerende jagers van GILLIJ, reeds tegen den vijand optrok; deze beweging werd ondersteund door eenige kartetsschoten en deed de opstandelingen nogmaals afdeinzen.

Thans besloot Cochius hem ook op onzen regter vleugel, waar hij nog slechts in bedwang werd gehouden, te doen terugtrekken. Hij begaf zich met een veldstuk derwaarts en rukte daarmede, en met de pelotons infanterie van DE GROES en SUTHERLAND, vooruit. Ook hier werd het doel bereikt, en van dit oogenblik af aan scheen de vijand den moed op te geven. Overal

trok hij terug en nog slechts enkele gewerschoten werden hier en daar gewisseld, zoodat Cochius tegen 5½ uur begon zijne troepen naar het bivak terug te brengen.

Dit scheen echter den moed der opstandelingen te verlevendigen, want op nieuw kwamen zij, onder een vervaarlijk gehuil en geschreeuw, van alle zijden opdagen; rondom werd in de dessa's op het rijstblok geslagen; het landvolk stroomde toe, er vielen weder schoten, doch op te grooten afstand om ons te schaden. Dit geweld hield aan tot ongeveer 6½ uur, waarna het verminderde en allengskens ophield, zoodat Cochius zijn bivak weder kon doen betrekken.

In weerwil der magt van vuurwapenen, waarover de vijand kon beschikken, hadden de onzen dien dag slechts vier ligt gewonden; zijn verlies daarentegen was aanzienlijk, alleen aan dooden bedroeg het 68 man, waaronder 7 hoofden.

Terwijl dit gerekte gevecht bij Passer Gedee werd geleverd, was ook de hoofdstad Djokjokarta bedreigd geworden. Sterke benden brandals waren tegen de benting van Boeloe en Gamping opgetrokken en peogden het Chinesche kamp aan te vallen; maar de kapitein PRAGER, die bij afwezigheid van Cochius het bevel voerde, wist al deze pogingen te verijdelen (1).

De vijand wanhoopte echter niet het

(1) De rapporten over dezen dag maakten loffelijke melding van den majoor D'ERREBAULD DE DUDZEELE, de luitenant GILLIJ, DE GROOS, HILLEBRAND, MARCUS, VAN SWIETEN, DIONANT, DUSSER DE BARENNE, MEGGLÉ, POLAND en VAN DER SMITTE der infanterie, van den ritmeester TIELEMANS der huzaren en van den luitenant KLARINGS der artillerie.

bouwen der benting te verhinderen; reeds den volgenden dag hernieuwde hij zijne aanvallen en ook op den 18^{den} leverde hij aan den majoor D'ERREBAULD DE DUDZEELE een hardnekkig gevecht, waarin aan onze zijde 9000 geweer- en 60 kanonschoten gedaan werden. Op beide deze dagen werd ook de hoofdstad op verschillende punten aangevallen, en later ingewonnen berigten vermeldden dat bij den vijand op dien dag 500 man buiten gevecht werden gesteld, waaronder DJOJO-SENTIKO, hoofd der Bagleensche brandals, die sneuvelde. Op den 19^{den} en 20sten werd er te Passer Gedee en rondom Djokjokarta eveneens gestreden, en het bleek meer en meer dat DIEPO-NEGORO nagenoeg al zijne magt nabij de hoofdstad verzameld had en in de meeste gevechten zelf het bevel voerde. Reeds was dáár den 17^{den} een gedeelte der 1ste kolonne onder kapitein VAN GANZEN aangekomen, maar de kolonel COCHUIS besloot ook VAN DER WIJCK terug te roepen uit het zuiden van Kadoe, waar hij met zijne kolonne stond. Deze kwam den 20sten te Djokjokarta aan en ging, na uit het garnizoen versterkt te zijn geworden, op den 21sten des morgens ten 6½ uur op marsch, ten einde eene aanvallende beweging tegen DIEPO-NEGORO te maken. Hij volgde den weg die van Passer Gedee zuidwaarts gaat en stiet weldra op den vijand, die hem geenszins scheen te wachten; na eenigen tegenstand werden de brandals teruggeworpen, en hoewel zij VAN DER WIJCKS kolonne nog eenige malen dan op de flanken en dan in den rug trachtten te bestoken, eindigden zij met eene overhaaste vlugt naar het zuiden. VAN DER WIJCK vervolgde

hen tot elf uur en keerde toen terug naar Rodjo-Kesoemo, waar hij bivakkeerde (1). Den 22sten ging hij hen in de rigting van Wono-Kromo andermaal opzoeken, maar de opstandelingen weken overal voor hem terug, zoodat hij hen slechts eenige kanonschoten kon nazenden. Des avonds rukte hij weder te Djokjokarta binnen, om eenige dagen later naar Tempel terug te keeren. Gedurende deze beide dagen was het bivak van Donolojo, achter hem, herhaaldelijk door kleine benden brandals verontrust geworden.

Den 25sten moest COCHUS weder met versterking naar Donolojo snellen, om een korten, maar hevigen aanval te helpen afslaan, gedurende welke Djokjokarta insgelijks door SENTOT werd aangetast; de dagen van den 24sten en 25sten verliepen in kleine schermutselingen, maar op den 26sten wees D'ERREBAULD DE DUDZEELE de brandals met zooveel nadruk af, dat zij in een enkel hunner vele bivaks 45 dooden ter aarde bestelden. Den 27sten werd er nogmaals gestreden en, daar de vijand aanhoudend sterker werd, besloot COCHUS andermaal aanvallend tegen hem te gaan handelen.

Op den 24sten Julij was de opperbevelhebber in persoon te Djokjokarta aangekomen, vergezeld van het beschikbare gedeelte der kolonne flankeurs van de expeditionnaire afdeeling, sterk 500 bajonetten (2), 2 veldstukken en 40 huzaren. De Generaal DE KOCK had het niet ondienstig

(1) Het verlies der onzen bedroeg 6 gewonden, waaronder een huzaar en een Madurees gevaarlijk.

(2) Slechts een klein gedeelte van het bataillon was te Boejoelalie ter bezetting van het kamp achtergebleven en het overige lag reeds in de hospitalen.

geoordeeld zich in persoon van den stand der zaken te komen vergewissen en een woord van bemoediging te spreken tot de braven, die hier met zooveel gevaren en vermoeijenissen hadden te kampen; den 26sten had hij de onderscheidene posten rondom Djokjokarta en ook het werk te Passer Gedee in oogenschouw genomen, en was vervolgens naar Kadoe vertrokken, aan COCHUS eene belangrijke versterking achterlatende.

Den 28sten ging COCHUS met de kolonne flankeurs, onder den luitenant-kolonel LEDEL, op marsch; hij versterkte zich in het bivak van Donolojo met het peloton jagers, onder luitenant GILLIJ, twee pelotons inlandsche infanterie en de ruitery daar aanwezig, en wendde zich toen naar het zuiden.

De ruitery was op de beide vleugels verdeeld en de jagers dekten, in verspreide orde, het front. Na ongeveer een paal ver gemarcheerd te hebben, stiet hij op den vijand, die zich achter een ravijn had opgesteld en reeds op grooten afstand uit geweren en lilla's begon te vuren. De aantogt onzer tirailleurs was voldoende om hem tot den terugtogt te bewegen; maar hij werd gedurende dien terugtogt allengskens sterker en begon te beproeven de onzen langs hun linker vleugel om te trekken; dit werd evenwel door kanonschoten verhinderd. Daar de opstandelingen niet waren te genaken, sloeg Cochus ter hoogte van Bliarang regts af; maar nu kwamen de benden, die hij voor zijn linker vleugel had teruggedreven, met meer stoutmoedigheid opzetten; eerst werden zij gestuit door het vuur van een peloton expeditionnaire flankeurs, en toen het ter-

rein, nadat men nog eenigen tijd gemar-
cheerd had, daartoe gunstiger werd, dreef
de ruitery hen geheel uit elkander en
veegde den ganschen omtrek schoon; een
aantal grootere en kleinere vijandelijke
bivaks werden nu in den asch gelegd en
men keerde vervolgens naar Donolojo terug.
Naar hunne gewoonte herzamelden de op-
standelingen zich weder achter de onzen,
om hen aanhoudend te blijven bestoken;
maar het tirailleur-vuur der jagers en
flankeurs hield hen op eerbiedigen afstand,
en deed nog menig brandal in het stof
bijten (1).

Na dezen togt scheen de vijand eindelijk
te begrijpen dat het hem niet mogelijk zou
wezen aan de onzen het bestendig bezetten
van Passer Gedee te beletten, of zijn wraak-
gevoel aan NOTTO-PRODJO en SERANG te koelen.
Op den 5^{den} Augustus verzamelde DIEPO-
NEGORO al zijne Sennopaties rondom zich,
maar kon hun niet bewegen de onzen nog-
maals ernstig aan te vallen; zij verklaarden
allen dat de geleden verliezen te groot waren
en dat de kans van slagen zóó slecht stond,
dat zij er niet toe konden besluiten. Hij
moest derhalve zijn geliefkoosd Passer
Gedee verloren geven. Reeds den volgenden
dag vertrokken zijne benden voor een goed
gedeelte naar elders, en slechts de Pan-
gerang SOERIO-BRONGO bleef met eene kleine
magt achter, om de onzen nog nu en dan
te verontrusten. Hij beproefde dit op den
6^{den} Augustus, maar tot zijne groote schade,

(1) De onzen hadden een flanker en twee jagers
ligt gewond.

Alle berigten kwamen daarin overeen, dat de
vijand op den 27sten en 28sten door de juiste schoten
der jagers en flankeurs veel personen van rang ver-
loren had.

want met bloedig verlies werd hij afge-
wezen. Den volgenden avond werd de
schans aan de daartoe bestemde bezetting
overgegeven, en de majoor D'ERREBAULD
DE DUDZEELE keerde met zijne kolonne
naar Djokjokarta terug. Ook de overige
troepen, in of bij Passer Gedee vereenigd,
bekwamen andere bestemmingen, en slechts
de kapitein VAN GANZEN, met het gedeelte
der 1ste kolonne wat zich te Djokjokarta
bevond, bleef voorloopig in de nabijheid
bivakkeren. Sedert dien oogenblik waren
de gebeurtenissen op dat punt niet meer
van zooveel belang, dat zij onze aandacht
uitsluitend mogen bezighouden (1).

Het spreekt van zelve dat er op het
overige van het uitgebreide oorlogstooneel
weinig belangrijks kon voorvallen, terwijl
DIEPO-NEGORO de kern, ja het grootste ge-
deelte zijner magt, rondom Djokjokarta
verzameld hield. Zoodra evenwel door
hem den toleg op Passer Gedee was op-
gegeven, scheen hij zijne plans tot het
doordringen naar Madion weder opgevat
te hebben en begonnen zijne benden zich
dus ook menigvuldiger langs de zuider-
hellingen van den Merapi te vertoonen.
In den nacht van den 7^{den} op den 8sten
Augustus was de kapitein VAN GRIESHEIM

(1) Behalve van hen die wij reeds noemden,
werd nog in onderscheidene rapporten over gevechten
nabij Djokjokarta of Passer Gedee, met lof gespro-
ken over de kapiteins FRUCHT en SCHENE, de lui-
tenants SUTHERLAND, DE L'EAU, ROMBEEK (ligt
gewond), ROQUE; den adjudant-onderofficier ERNST,
den sergeant der artillerie DE GELDER, de inlandsche
luitenant SIGRA en de jager ROESTRA, die een
vaandel nam.

Herhaaldelijk werd ook met onderscheiding ge-
noemd de luitenant-kolonel WIRIO-NEGORO, kom-
mandant van des Sultans troepen.

met een gedeelte der 5de kolonne uit Klatten opgebroken, en had den vijand te Gessian aangetroffen, overvallen en met groot verlies verdreven (1). Zijne magt nam nietemin bestendig toe en de 12de Augustus werd dien ten gevolge door COCHIUS en LE BRON DE VEXELA tot een meer afdoenden aanval bepaald. COCHIUS rukte uit Djokjokarta naar de omstreken van Kalassan, maar kon de opstandelingen nergens achterhalen. LE BRON DE VEXELA was daarentegen gelukkiger; hij vond den vijand nabij Passer Sekar, versloeg hem, dreef hem een geruimen tijd voor zich heen en bragt hem een hoogst aanzienlijk verlies toe (2).

Even als in Padjang was het ook in Kadoe gegaan; maar dáár moeten wij den draad van het verhaal een weinig hooger opvatten. Wij hebben gezien dat de troepen in dit gewest op het laatst van Mei een groot aantal zieken hadden, en dat zelfs CLEERENS zijn kommando wegens ongesteldheid aan DU PERRON had moeten overgeven. Dit was de voorname reden waarom men zich zooveel doenlijk van alle krijgsondernemingen onthield en slechts het noodige in het werk stelde om den vijand niet al te overmoedig te doen worden. De majoor KLOOSTERHUIS, die naar Kadoe gezonden was en het bevel over de troepen te Minoreh aanvaard had, bepaalde zich in de maand Junij dan ook tot eenige kleine togten, als naar Goenong-

Tawang (den 14^{den}), Kaliwaroe (den 16^{den}), over Kebong-Kliwong naar Maron (den 20sten en 21sten), op welke hij den vijand telkens terugdreef en die ten gevolge hadden dat het gebied der residentie Kadoe aan die zijde van overlast bevrijd bleef (1). De kapitein LE CLERCQ, die, wegens ziekte van TEN HAVE, de 5de kolonne kommandeerde, verrichtte hetzelfde in het Probolingosche; dáár waren de opstandelingen echter talrijker, zoodat DU PERRON hem op het einde van Mei tijdelijk versterkte met een gedeelte der troepen van Minoreh en in persoon een togt kwam besturen naar Goenong-Sahri, waarbij den vijand veel nadeel werd toegebracht (2). Aangezien de zieken bestendig bleven toenemen, werd het noodig de residentie Kadoe weder uit Djokjokarta bij te springen. Den 23sten Mei ging de kolonel COCHIUS zelf aan het hoofd der 4de kolonne naar Kalidjenking en liet intusschen het bevel te Djokjokarta aan VAN DER WIJCK, wiens gezondheid hem nog niet veroorloofde te velde te gaan. De voordeelen door hem, door LE CLERCQ en later door VAN DER WIJCK behaald, waren gering, maar de opstandelingen werden in bedwang gehouden, tot dat zij in den aanvang van Julij ook deze streken, met uitzondering van eenige onbeduidende

(1) Waarbij zich onderscheidde de kadet-korporaal ROTHE.

(2) Met lof werd melding gemaakt van de kapiteins VON GRIESHEIM, VAN INGEN en de inlandsche luitenant SATTI. De luitenant ROEPS overdekte zich dien dag met roem. De onzen hadden twee gewonden,

(1) Aan den togt naar Maron nam ook een detachement, onder luitenant VAN LOEWESTEIJN uit Wonosobo, deel. — Den 14^{den} hebben zich onderscheiden de luitenants KERN en HUIJSMAN, met den sergeant der artillerie DE BOEUF.

(2) De inlandsche korporaal GILLIJ nam een vaandel. DU PERRON was wijders zeer tevreden over kapitein LE CLERCQ en de luitenants DE WAAL, IDZERDA, ETZEL, PAARDEKOOPER, DUSSAR, BATAARD en DUMOULIN der infanterie, en den kapitein STRUBIJ der artillerie.

benden, geheel verlieten. In de maand Augustus, nadat DIEPO-NEGORO weder van Passer Gedee was teruggetrokken, poogde VAN DER WILCK nog te vergeefs hen ergens te ontmoeten; zij trokken overal voor hem terug, tot het eindelijk bleek dat DIEPO-NEGORO, door de geleden tegenspoeden en den afval van zoovelen zijner voorname aanhangelingen, werkelijk ootmoediger was gestemd geworden. Slechts in het Minorehsche waren in de maand Augustus nog eenige togten gedaan, eerst door LE CLERCQ en later door CLEERENS, die intusschen zijn kommando weder hernomen had (1). Zijne troepen waren thans van hunne ziekte en doorgestane vermoeijenissen merkelyk bekomen, maar het sluiten van een wapenstilstand noopte hem alle ondernemingen voorloopig te staken. Alvorens te melden waarin die wapenstilstand zijne aanleiding vond, zullen wij vooraf nagaan wat er onderwijl in Banjoemaas voorviel.

Wij hebben gezien dat de majoor BUSCHKENS, toen hij zijn kommando in Banjoemaas aanvaard had, het als zijn eerste en voornaamste pligt kon beschouwen alles in het werk te stellen wat mogelyk was, om den zeer verachterden gezondheidstoestand zijner troepen te bevorderen. Gedurende een geruimen tijd bleef alles wat hij daartoe aanwendde te vergeefs; noch eene verbeterde inrigting der ziekenverpleging, door de aankomst van eenige officieren van gezondheid en door het daarstellen van hospitalen in stede van infir-

meriën, noch het bezorgen van meer rust aan de troepen te Mergaloenjoe gebivakkeerd, door met zijne uitgeputte benden den vijand uit de nabijheid te verdrijven en diens legerplaatsen te verbranden (1), mogt baten. Den 15^{den} Junij had hij 84 Europeanen en 145 inlanders krank liggen; op den 28sten meldde hij dat zijne zieken nog gestadig in aantal toenamen en op den 7^{den} Julij had hij achtereenvolgens reeds het overlijden berigt der luitenants VON HORN, DE GELDER, GARDNER, KEIZER en LE LORIN. Deze treurige stand van zaken verlamde hem geheel in zijne bewegingen; de drooge oostewind, die bestendig te Mergaloenjoe woei, werd als een der ziekte-oorzaken opgegeven, en gaarne had hij zijn bivak naar Remo-Djati-Negoro verplaatst, maar eene op den 25sten Julij daartoe aangewende poging leerde hem dat hij niet sterk genoeg zou wezen zich daár in de vlakte tegen den vijand staande te houden (2); hij moest dus naar Mergaloenjoe terugkeeren en op die plaats het herstel zijner zieken of de aankomst van versterking afwachten. Doch al waren zijne krijgslieden verzwakt en uitgeput, zij bleven daarom den naam van dapperen verdienen en bewezen dit toen zij op den 12^{den} Augustus den vijand, die in vier groote massa's het bivak van Mergaloenjoe aanviel, bloedig afwezen (3).

(1) Op den 8sten Junij. BUSCHKENS was zeer tevreden over de luitenants KEIZER, DE GELDER, DIEDERICH en LE LORIN, en over den regent van Tegal en diens zoon.

(2) De luitenant der huzaren DE STURLER werd dien dag gewond.

(3) BUSCHKENS sprak in zijn rapport met lof over den kapitein RÖSER en de luitenants MAXWEL en WEILAND der infanterie, de luitenant DE GROOT en den opperwachtmeester WAKKARIJ der ruitery.

(1) Bij deze verschillende verrigtingen hebben zich loffelyk gekweten de luitenants HILMER, VAN KEMPEN, ABEL, FRISSART en HUIJSMAN, de sergeant WERKMAN en de korporaal BRAMBEEK.

Ook te Karangbolong, waar de luitenant DIEDERICH het bevel voerde, kweet men zich roemvol, hoezeer de gezondheids-toestand ook daar veel te wenschen overliet. Op den 12^{den} Julij werd de vijand met moed en overleg over de Tjinting-Goeling teruggedreven, en zijn voornemen zich naar Aijag te begeven, geheel verijdeld (1).

In het kommando van MICHELS was het niet beter dan in Banjoemaas gesteld. Hijzelf had op den 1sten Julij zich weder naar zijnen post kunnen begeven, maar op het laatst dier maand kon hij nog slechts over 70 gezonde soldaten, zoo Europeanen als inlanders, beschikken, en hij achtte zich dus zeer gelukkig dat de vijand hem ongemoeid liet. Het eenige meldenswaardige wat sedert den terugtocht der 7de kolonne van Jono voorviel, was het overlijden van Pangerang BLITAR, die van wege den Sultan, Sennopatie van Bagleen was, maar in die hoedanigheid weinig had uitgerigt. Zijn oudste zoon Radeen ARIO-SOERIO-KE-SOEMO kreeg vergunning zich aan het hoofd van een' door Nederland bezoldigden barrison te stellen, ten einde gelegenheid te hebben zich de onderscheiding waardig te maken, eenmaal den rang en de titels van zijn vader te ontvangen.

(1) De officier van gezondheid WALDECK voerde, bij ontstentenis van andere officieren en zelfs van geschikte onderofficieren, met zeer veel moed en beleid een detachement tegen den vijand aan. Ook de sergeant LAAM wist zich te onderscheiden.

Wij hebben reeds aangemerkt dat DIEPO-NEGORO, ten gevolge der vele en gevoelige verliezen hem door ons kruid en lood, en door onze onderhandelaars toegebracht, buigzamer scheen te worden, en zelfs hebben wij van eenen wapenstilstand gesproken. Het bestaan van dien wapenstilstand werd op den 24sten Augustus aan al de militaire bevelhebbers bekend gemaakt, en hij was een gevolg van de onderhandelingen die met DIEPO-NEGORO geopend waren.

Deze onderhandelingen werden door tusschenkomst van den Heer STAVERS, die wij in ons verhaal reeds menigmaal genoemd hebben, gevoerd met KIAIJ-MODJO, als maghebbende van het hoofd des opstands. Door het ongerijmde der eischen, leidden zij echter tot niets. DIEPO-NEGORO hield vol *Panoto Gomo*, dat is regelaar van de Godsdienst te willen zijn; hij vorderde zelfs dat men hem naar de wetten van den Islam uitspraak zou laten doen, in geschillen van Javanen met Europeanen. Hij begeerde derhalve eene magt, waardoor hij niet alleen de Vorsten van Java en Madura zou hebben overschaduwed, maar waardoor hij zelfs aan die van den Gouverneur-Generaal zou hebben te kort gedaan. Na gedurende eene maand, vruchteloze pogingen te hebben aangewend, hem en KIAIJ-MODJO tot beter inzicht te brengen, schoot er dan ook niets over dan de vijandelikheden weder te hervatten.

ARCHIEF

VOOR

NEDERLANDSCHE KRIJGSGESCHIEDENIS.

RAPPORT van den Kolonel DU MOULIN aangaande de verdediging der Nederlanden, aan Zijne Doorluchtige Hoogheid den Prins van Oranje, enz. enz. enz.

ANNO 1775.

DOORLUGTIGSTE VORST EN HEERE!

Ik heb de eer gehad bij eene Memorie, behelzende eenige reflectiën over verscheiden deelen der fortificatiën, aan uwe Doorluchtigste Hoogheid onder anderen onder 't oog te brengen, hoe noodzakelijk het ware, dat eens naauwkeurig onderzocht wierd, welke vestingen tot dekking en verdediging deezer landen volstrekt al zouden vereischt, en door een vijand, eer hij in dezelve dringen kan, vermeesterd moeten worden?

De post, welke uwe Doorluchtigste Hoogheid mij heeft gelieven toe te vertrouwen, verplicht mij dit point, als zijnde van het uiterste aanbelang voor den Staat, thans op nieuw en omstandiger dan voorheen, aan de particuliere attentie van uwe Doorluchtigste Hoogheid voor te dragen; te meer, daar ik veele reedenen heb om te vermoeden, dat uit zoodanig een examen blijken zal, dat er nog zeer veel ontbreekt aan 't geen er noodig is, om de Republiek in eenige veiligheid tegen vijandelijke onderneemingen te kunnen agten.

Ons land, hoe klein het zij, laat niet na vrij uitgestrekte frontieren te hebben,

welken men door en door moet kennen, om te kunnen oordeelen, welke maatregelen al genoomen dienden te worden, ten einde dezelve te eeniger tijd op de beste wijze te kunnen beschermen, en om daaruit bij voorzorge voor elk gedeelte voorschriften te gebruikte dier geenen, welken de verdediging van deeze posten mogt worden aanbetrouwd, in gereedheid te brengen, zoodanig ingerigt, dat dezelve hun als 't ware strekken kunnen tot getrouwe leidslieden, die in alles voorzien hebben, tegen alles gewapend zijn, en welken zij bij elke voorkoomende gelegenheid slegts hebben raad te pleegen.

Ik weet dat men memoriën en kaarten heeft over eenigen onzer frontieren, maar dezelve loopen slegts over geringe gedeelten; nog zijn zommigen daarvan zeer onvolmaakt, waarvan geen ander bewijs noodig is, dan dat verschillende stukken, op eenzelfde onderwerp geschreeven, zig op zeer gewigtige punten veeltijds tegenspreken, terwijl nogtans elk dier bijzondere gevoelens op eene zoo overtuigende wijze word voorgesteld, dat men niet gemakkelijk ontwaar kan worden, aan welke zijde zig de waarheid bevind. Daar komt

nog bij, dat veelen dier kaarten en daartoe behoorende memoriën, ten tijde dat men dezelve gemaakt heeft, hunne verdiensten gehad hebben; maar dat het geen er bij word opgegeeven, thans veelal niet meer is uit te voeren; en hiervan zal men ligtelijk overtuigd worden, met slegts in aanmerking te neemen de veranderingen, die er in de situatiën koomen kunnen door het verloopen of verzanden van de rivieren en stroomen, die ons in zommige gevallen tot voorgragten, in anderen tot het formeeren van inundatiën moeten dienen, door het indijken of vergraaven van landerijen, door het opdroogen van moerassen en meer andere toevallen, waaruit ik meen te mogen besluiten, dat wij, op zijn best genoomen, een gering gedeelte hebben van het geen hier vereischt word. Volgens mijne gedagten diend er een geheel, een algemeen wel beredeneerd plan van defensie te zijn, hetwelk alle de ondergeschikte partijen in zig bevat, en in 't noodige detail tredt om in elk gedeelte, overeenkomstig met de natuur der situatiën, werkstellig gemaakt te kunnen worden.

Indien dusdanige voorzorgen door de kundigheid en de gezonde reeden in den kostelijken vreedestijd, het juiste tijdstip tot eene zoo heilzaame onderneeming, ter bewaaring deezer landen wierden uitgedagt en bepaald, zoude men het voornaamste volbragt hebben van het geen bij een opkoomenden oorlog te verrigten is, als wanneer er niets zoude overig blijven dan alleen de uitvoering deezer dispositiën naar de bijzondere beweegingen van den vijand in te rigten.

Bij gebrek van bij tijds zoodanige maat-

regelen genoomen te hebben, is het bijna onvermijdelijk in mislagen te vervallen, waarvan de smertelijke gevolgen veelmaal zonder herstel zijn. Onverwagts aangevallen, of op het punt zijnde van het te worden, is men genoodzaakt de blootgestelde frontieren nog te doen onderzoeken; men word alsdan overkropt met eene meenigte van projecten, goeden en kwaaden, in der haast voor den dag gebragt en op verschillende grondbeginzels gebouwd. Hier uit moet eene keuze gedaan worden, eene keuze zoo hachgelijk voorwaar als gewigtig, en die niet dan na een alleromzigtigst en rijp onderzoek diende te geschieden. Dit onderzoek nogtans word door de tijdsomstandigheeden ten uiterste bezwaarlijk, zomtjids ondoenlijk; en veelmaal is men gedwongen enkel bij de gis te werk te gaan, en dus het lot van 't Vaderland aan een bloot geval over te laten.

Wij hebben (ik herhaal het, en de gewigtigheid van 't onderwerp dringt er mij toe) buiten tegenspraak een groot aantal plans en kaarten, en daaronder die met naauwkeurigheid gemaakt zijn. Dog veelen daarvan zeg ik, bevatten slegts afzonderlijke gedeelten; zommigen het geheele plan eener vesting, en onder deezen vind men er eenige weinigen, die zelfs met het omgeleegen terrein, tot zoo verre de bescherming van het kanon zig uitstrekt, zijn opgecierd.

Dan hoe weinig is het getal niet van deezen; en waartoe strekt het alles veel, wanneer men op dezelve te vergeefs moet zoeken naar eenige aanwijzing van het gebruik, waartoe veele werken zijn

aangelegd; van zoodaanige zaaken als met vrugt ter verdediging der plaats konden worden in 't werk gesteld: zaaken die niet altijd met den eersten opslag te zien zijn? En hoe dikwijls hebben wij niet gezien, dat bij gebrek dier kennissen, nog in den laatsten oorlog, de schoonste geleegenheden verwaarloosd zijn om een vijand afbreuk te doen? Maar hoezeer die plans (welken ik eens toe wil staan ten dien opzigte in de uiterste ordre te zijn) al in zig zelve van een bijzonder nut voor de commandanten dier plaatzen kunnen zijn, zal uwe Doorlugtigste Hoogheid mij niettemin wel gelieven toe te stemmen, dat dezelve daarentegen aan een Generaal, die gelast is de eene of andere plaats te hulp te trekken, geen werkelijken dienst kunnen toebrengen; zoo min als de weinige kaarten, die wij bezitten van de situatiën, als welken geenzins behelzen dat geene, wat die Generaal volstrekt noodig heeft om er op te kunnen nagaan, hoe hij zijne dispositiën, bewegingen en marschen zal moeten inrigten; wat hem te doen staa om een vijand voor te koomen, of te noodzaaken tot het opbreken van een beleg; deszelfs convooijen af te snijden; in een woord, hoe tot alle de groote verrigtingen van den oorlog het meeste voordeel uit de situatiën te trekken; en dit alles, door dien die persoonen, door welken diergelijke kaarten geformeerd zijn, hebben nagelaaten de daartoe geschikte plaatzelijke voordeelen op dezelve aan te teekenen.

Het ontbreekt ons dan, voor zoo veel mij bewust is, aan militaire kaarten, naauwkeuriglijk oordeelkundig, en met dat vooruitzigt, dien geest van krijgskunde,

welke een ieder niet gegeven is, opgenoomen; en teffens aan wel beredeneerde en duidelijke memoriën tot derzelve opheldering: kaarten en memoriën, die in het kabinet van uwe Doorlugtigste Hoogheid eene plaats mogen verdienen; en ten gebruike van die, welken onder deszelfs hooge ordres of in zijn naam in 't veld bevel zullen voeren, in allen deele moeten geschikt zijn.

Het onderzoek van de gesteltenis onzer frontieren word, meen ik, nog noodzaaklijker, uithoofde van het gemis onzer voorige barrière-plaatzen: dewijl wij thans bij eene vreedebrek onmiddelijk in onze eigen bezittingen zullen worden aangetast; daar ten tijde dat wij die nog bezaten er verscheiden campagnes tot derzelve vermeerstering noodig waren; en, den vijand daartoe zijne voornaamste magt hebbende ingeschoten, het ons minder bezwaarlijk viel, hem van ons eigen grondgebied te kunnen weeren.

Hoe leed het mij ook zij zulks te moeten zeggen, het is eene waarheid, welke alle goede Nederlanderen moet ter harte gaan, onze frontieren zijn weinig in staat tot het doen van eenigen tegenstand, en om een vijand te beletten in zeer korten tijd tot in 't hart van dit Gemeenebest te dringen; voorzeker is zulks grootelijks te beklagen: en daar de Republiek reeds meer dan eens op het punt van haaren ondergang geweest is, moet het onze verbaasdheid des te grooter maaken, dat van den langduurigen vrede, dien wij hebben mogen genieten, geen beeter gebruik gemaakt is, om daartegen te voorzien.

Er zijn eenige projecten, van welker

executie, volgens de eenpaarige gedagten van diegeenen, welken verscheiden jaaren tot het formeeren van dezelve zijn gebruikt geweest, en die de situatie van die streeken grondig meenen te kennen; voor een groot gedeelte de zekerheid dezer landen af zoude hangen; maar dezelve zijn als in vergeetelheid geraakt; bij voorbeeld: het opstuwven van de rivier de Maas bij Grave, ten einde altijd meester te zijn om de Beerse-Maas te doen omlooopen, en daarmede eene uitgestrekte inondatie te formeeren (1); het occupeeren van de hoogte bij het dorp Sprang, welke eene van de sleutels dier inundatie is, en waarmede te gelijk een vijand de toegang in het land van Heusden zoude worden belet; het leggen van een dam en sluis in de rivier de Mark, met hetgeen daar verders betrekking toe heeft: en veele anderen meer. Nog onlangs heeft de major-ingenieur VAN SUCHTELEN, een man op wiens bekwaamheid men alle mogelijk vertrouwen stellen mag, die omtrent de twintig jaaren in Staats-Vlaanderen heeft doorgebracht, en die landstreek doorkundig is, mij verzeekerd, dat daar nog verscheiden projecten onvoltooid zijn, om dat gedeelte onzer grenzen in behoorlijken staat te brengen, als waardoor het land van Cadzand en voorts de provincie van Zee-

(1) In eene memorie, mede van Z. Esc. den Heere Luitenant-Generaal DU MOULIN, van het jaar 1786, schijnt de Generaal minder gunstige denkbeelden omtrent deze afsluiting te hebben. Men kan gedurende 9 maanden van het jaar slechts het $\frac{1}{2}$ à $\frac{1}{3}$ der hoeveelheid water overstorten, als in het najaar bij de gewone Beersche Maas. In het najaar en als wanneer de natuurlijke Beersche Maas begint te werken, voert de Maas 7 à 8 maal meer water af dan gedurende de overige 9 maanden van het jaar.

land aan dien kant volkoomen gedekt zouden zijn, en zonder de uitvoering van welken de reeds daartoe aangewende kosten weinig nut zullen kunnen toebrengen.

Na zoodanig onderzoek, als waarvan ik bij deezzen het nut en de noodzaakelijkheid meene getoond te hebben, zoude men dienen over te gaan tot het maaken van eene omstandige memorie voor elke plaats of post, behelzende:

1°. het getal der troupes, te weeten: van infanterie, cavallerie of dragonders, artilleristen, mineurs en ingenieurs, waarvan elke plaats, wanneer dezelve met een beleg bedreigd wierd, voorzien diende te zijn.

2°. het noodige getal van stukken kanon, mortieren en ander schietgeweer; derzelve verschillende calibers; het vereischte buskruid; in een woord, al wat tot de artillerie betrekkelijk is, en in zoodaanige plaats vereischt mogt worden.

3°. eene opgaave van de noodige, zoo hoeveel- als hoedaanigheid van oorlogs- en mondbehoeften.

4°. eene opgaave van het houtwerk en van desselfs verschillende soorten, zoo tot het gebruik van artillerie en mineurs, als van de genie; alsmede van de schanskorven, worsten, pallissaden, gordingen, etc.

en 5°. van de verschillende benoodigde werktuigen, als pikken, schuppen, bijlen, kruiwagens, etc.

Dusdaanige lijsten met naauwkeurigheid en na bedaarde overweging opgemaakt hebbende, zoude men het onderzoek verder kunnen voortzetten, en daaruit nagaan, of in elke plaats wel arsenaalen, magazijnen en verzeekerde bergplaatzen gevonden

wierden, voldoende om al het opgegevene in te houden en te bewaaren; zoo als ook of er genoegzaame, veilige en gemakkelijke logementen waren voor de troupes, opdat men van dezelve de promptste en beste diensten verwagten konde: een onderwerp dat meede zijne aandacht wel waardig is, nadien men reedelijker wijze het volk geene zwaare diensten af kan vergen, dan naar maate men dezelve, wanneer zij afgemat zijn, de behoorlijke gelegenheid verschaft om weder uit te rusten.

Op dat al verders niets te verlangen blijve van het geen tot eene goede verdeediging zou kunnen meede werken, ware het dunkt mij, al even nuttig, dat voor elke post in voorraad eene memorie gemaakt wierd, nopens de beste schikking en verdeling van de troupes; de voordeeligste plaatsing van het geschut, ingeval van eene berenning der plaats in agt te neemen; en omtrent hetgeen na het openen der tranchée, en naar maate de vijand vordering maaken zoude, van dag tot dag in 't werk diende gesteld te worden; waarin men geene verandering zoude behoeven te maaken, dan voor zoo verre bijzondere omstandigheden of onvoorziene toevallen het zouden vorderen.

Welke ook gedurende den loop van den laatsten oorlog de oorzaken geweest mogen zijn van de spoedige en onverwagte overgaave van veelen onzer beleegerde plaatsen, ik schroom niet te bevestigen, dat zulks niet weinig aan gebrek van hetgeen ik koom op te noemen, moet toegeschreven worden.

Het zij mij nog geoorloofd, Doorlugtigste Vorst, met een woord aan te haalen, dat

4. D. N°. 10.

wanneer men eenmaal dusdanige memorien zoude hebben vervaardigd, daaruit eene genoegzaame bepaaling zoude kunnen worden gemaakt van al wat tot de defensie eener plaats benoodigd is, wanneer men zig langzaamer hand van die zaaken, welken geen bederf onderheevig zijn, zoude kunnen voorzien, hetgeen te gelijk den lande een groot voordeel zoude aanbrengen; dewijl al hetzelfde (om niet te spreken van de moeijelijkheid die er veeltijds is om er zig tijdig genoeg van te voorzien) in tijd van vrede zekerlijk een derde, zoo niet de helft, beeter koop zal koomen te staan dan in tijd van oorlog.

Nog verbeelde ik mij, dat uit het voorgestelde onderzoek daarenboven dit voordeel voort zoude vloeijen, dat de Staat ontlast zoude worden van het onderhoud van veele zaaken, welken door de veranderingen, die er in de manſer van oorlogen gekoomen zijn, hun nut verlooren hebben, en derhalven ten onregte veel plaats in onze arsenalen inneemen.

Eindelijk mag ik hier nog bijvoegen, dat men na het maaken van de voorgemelde lijsten der manschappen, die men bevonden zal hebben vereischt te worden ter bezetting van die plaatsen en posten, welken ingeval van rupture het eerst voor vijandelijke aanvallen bloot staan, eerst in staat gesteld zal zijn om met grond op te maaken, en met eenige naauwkeurigheid te kunnen bepaalen, hoeveel trouppen ten minste en onvermijdelijk de Republiek in vollen vrede altijd op de been zoude dienen te houden.

Uwe Doorlugtigste Hoogheid, vleijs ik mij, zal deeze mijne vrijmoedige, dog

eerbiedige vertoogen, mij wel ten goede gelieven te houden, als hunnen eenigen oorsprong hebbende in mijnen ijver voor het welzijn van den lande, terwijl ik het bijzonder van mijnen pligt agte, mij onophoudelijk met al wat daartoe in mijn poste de geringste betrekking heeft, te moeten beezig houden.

Ik heb de eer met den diepsten eerbied en met de opregtste aankleeving te zijn
Doorlugtigste Vorst en Heere!
Van uwe Doorlugtigste Hoogheid
de zeer onderdaanige en zeer
getrouwe Dienaar
 's Hage, den C. DU MOULIN.
 1775.

PLAATSEN WAAR DE FRANSCHEN IN 1794 OVER DE MAAS GETROKKEN ZIJN.

Nadat het Engelsch-Hannoversch leger zijne stelling bij den molen van Heeswijk verlaten en over Grave achter de Maas getrokken was, is het Fransche leger op twee plaatsen beneden Grave over de Maas gegaan, namelijk:

1°. Op ongeveer 1000 ellen benedenwaarts van het punt waar de Ralijksche Steeg op den linker Maasdijk komt, dat is op het verlengde van den lagen zomeweg, genaamd de Rigter-weg, tegenover het buurtschap Keent.

Ofschoon reeds den 17^{den} September 1794 een Fransch regiment over de Herpensche brug, bij het buurtschap Over-Langel, den Maasdijk bereikte en zich achter dien dijk tot aan de Ralijksche Steeg uitbreiddé, werd de brug op bovengenoemde plaats niet vóór het einde van October 1794 geslagen, met 20 koperen pontons en 2 platte akens, voor landhoofden, in de nabijheid gevonden.

De rivier was op gezegde plaats breed nagenoeg 155 el. De stand van het water, tijdens het slaan der brug, was de ge-

wone, namelijk 2 el onder de wederzijdse buitenpolders, welke aldaar geen schaaroevers hebben. Genoemde pontonbrug zoude, volgens geloofwaardige bescheiden, in minder dan 2 uren tijds geslagen zijn.

Regt tegenover de Ralijksche Steeg had de Maas niet meer dan ongeveer 140 el breedte; doch de dijk ligt hier vlak aan de rivier, en er zoude dus bij het slaan der brug nog een afweg hebben moeten gemaakt worden, waarom de Franschen, onder de leiding van GAY DE VERNON, een nabijgelegen punt, tegenover het huis van GRADES SCHIPPERS, waar een afweg was, gekozen hebben.

De Engelschen hadden eene batterij aan den Keentschen molen, te ver en bovendien niet genoeg op de rivier duikende, om het slaan en overtrekken der brug tegen te gaan. De Keentsche Maasdijk, regt tegenover de plaats van overtogt, is ongeveer 400 ellen van den regter rivierboord verwijderd. Toen de Franschen de overzijde der Maas bereikt hadden, zijn

zij regt naar den dijk en Keentschen molen gemarcheerd, gaande weg eenige dammen in de meerendeels drooge slooten der weilanden werpende, en daarover eenige horden.

2°. Eene tweede brug werd reeds 14 dagen vroeger door de Franschen over de Maas geslagen, en waarover het grootste gedeelte van hun leger, en wel de divisien Souham, Delmas en Bonneau, is getrokken, namelijk aan den buitendijkschen afweg, bij de keel van het nu verschanste Luttereind, waar de Maas eene breedte van ongeveer 150 el had.

De rivier was toen op den gewonen stand, dat is 2 ellen onder het maaiveld van den Alphenschen buitenwaard. Deze brug bestond uit 21 aken en pontons; de eerste grootendeels van die welke men verzuimd had aan de overzijde of landwaarts in te voeren. Tot de ontbrekende onderleggers werd een digt bijstaand jong boschje geveld, terwijl de planken van Osch en Lith aangevoerd werden. De Alphensche dijk was ongeveer 1000 ellen van deze brug verwijderd, en de eenige tegenstand welken de Franschen bij het slaan derzelve, hetwelk ongeveer een dag duurde, ontmoeteden, bestond in eenige aan den tegen-oever in putten geplaatste scherpschutters.

De verdedigers van het land van Maas en Waal hadden, behalve eene slechte

bewaking des strooms, ook nog verzuimd het maken van afwegen en hoefvormige batterijen op deze beide buitenwaarden, waar de rivier voor het slaan eener brug zoo tastbaar gunstige delta's of zuidwaartsche kromten vormde; te meer, wijl de linker Maasdijk dáár vlak aan den stroom komt en daardoor de overzijdsche waarden met kruisvuren beheerschte.

Voor dat de Franschen de brug aan het Luttereind sloegen, verkenden zij het gedeelte van den linker Maasdijk, tusschen Maren en Alem tot aan het Wild, waarschijnlijk om reeds toen den Bommelerwaard in te dringen; doch het bezetten van St.-Andries en de Blaauwe Sluis, en vooral ook de bewaking der overzijdsche dijken te Driel en bij den hoog tegenover den Piekenwaard, bespeurende (vanwaar men de Maas krachtig tegen overgangen kon beschermen), hebben zij zich tot het Luttereind bepaald.

Uit een krijgskundig oogpunt verdienen onze rivieren nog eene bijzondere studie, en wel voornamelijk aangaande derzelve sterke bogten, beheerschende en snel te naderen oevers, om het al of niet gemakkelijk overtrekken te beoordeelen, daar zulks ook nog van andere gegevens afhankelijk is, dan eene min- of meerdere diepte, stroomsnelheid en breedte.

M.

*Uittreksels uit Brieven van MAURITS HUGGENS, Secretaris van den Raad van State,
aan zijnen broeder CONSTANTIJN HUGGENS.*

«Devant que recevoir celle cy peult estre aurés vous désia entendu l'assault de l'Enemy sur Bergues (1), d'où il a esté bravement repoussé avecq perte de quelques 600 de son costé, et 100 du nostre; le colonnel HENDERSSON y a esté tiré au travers de la cuisse, l'os cassé, et point encore hors de danger (il est porté à son logis icy à la Haye) KILGREV aussy blessé et s'est porté très bien, un cap. EVERARDT, et un lieutenant mort. Il y a désia plus d'un mois qu'ils y sont devant, si n'ont ils encore gagné un pied d'avantage sur la ville, ou sur les ouvrages. La garnison commençoit à s'affoiblir, et se lasser à force, tant de travailler que de combattre, *sed provisum est*, et y a on envoyé encore quelques 2000 hommes. Désormais LIERTGE (?) y est aussy dedans, il a eu sa patente de nous.

«Aujourd'huy il vient lettres du camp de

(1) Er bestaat een werkje over dit beleg, genaamd: *Bergen op Zoom Belegghert op den 18 Julij 1622 ende ontlegghert den 3 Octobris des selven iaers, volgens de beschrijvinge gedaen bij de drie predikanten van de gemeynthe Christi aldaer*. Volgens dit werkje greep de storm, waarvan hier melding wordt gemaakt, plaats in den nacht van den 16^{den} op den 17^{den} Augustus, en verloren de belegerden omtrent 40 man aan dooden en gekweisten. Onder de dooden was de vrendig van kapitein COOCK, onder de gekweisten, behalve HENDERSON, de kapitein KERRIJ of KAREIJ. Het sneuvelen van EVERARD (zie verder) wordt door hen gemeld als voorgevallen in den nacht van den 20sten op den 21sten. HUGGENS schreef echter dit gedeelte van zijn' brief, eer hij iets van dien tweeden storm wist, zoo als blijkt uit de woorden: «*Il y a bien 2 iours*» enz.

son Excellence, qu'il a des nouvelles que le comte DE MANSVELDT aurait tué 5000 paysans de ceux qu'aux quartiers de Lutsenburgh on avait faict s'armer à sa résistance.»

Enz., enz., enz.

Il y a bien 2 iours que i'ay commencé d'escire celle cy. Entretiens le povre colonnel HENDERSSON est mort cette nuit entre le 25 et 24e de ce mois, entre Mardy et leudy. Pour cavalier, il a monsté d'avoir mérité une meilleure fortune, et laisse une veufve et enfans bien affligés. *Et magnum in hoc rerum statu sui desiderium*. Les dernières nouvelles de Bergues sont du 21e de ce mois, et voyey ce qu'elles contiennent par forme d'extraet pour autant qu'il vous est nécessaire de scavoir et permis à moy de vous en dire.

«Desen nacht v.leden is de vijandt aen onse halve mane (c'est celle là mèsme que dorenavant ils ont attaqué, ou le colonnel HENDERSSON eust son malheur) weder doende geweest te pocheren (?). Hebben weder spiesse tegen spiesse malcanderen houden staende, soo datter eenighe van onse sijde gebroken sijn, en oick eenighe musquetten. De vijandt was doen omme de halve mane te vullen met rijs, onderwijlen wij sterek met granaten wierpen, waerdoor sij groote schade leden, ende riepen met geweldt, draegh aff, draegh aff. Ende dese schermtusinghe heeft geduert van s'avondts ten X uren tot s'morgens ten 4 uren. Wij hebben in dese schermtusinghe becomen

outrent 13 van onse dooden (1), en eenighe gequetste, waeronder is cap. LOVELACE, cap. CADDEL; de vendrigh DEXTER (c'est le fils de RAIV. DEXTER, grand-ingenieur, et cestuycey brave soldat) is doot gebleven. Van desen morgen heeft de vijandt met halve cartouwen deur de huysen van stadt ende kercke beginnen te schieten, twelek hij te voren niet gedaen en heeft. Dan heeft alleene te voren somwijlen met een cleyn falconetgen geschoten (2).» Depuis a on entendu que du costé de l'ennemy il en seroit demeuré quelque 5 à 400 et gens de marque parmy. Passé quelques iours, on dit estre arrivé à Anvers 80 huictante chariots chargés de blessés; c'est un siège qui leur coustera terriblement, de peine, de chair et d'argent, et dont rien aydant, ils ne gagneront rien, comme iusqu'encore à cest heure ils n'ont gagné un pied tant seulement. Ce qui me donne du courage, c'est que ie voy son Excell. ne remue point un pied pour secourir la ville, ie croy qu'il n'est pas trop marry de veoir son puissant ennemy perdre son temps et ses plus grandes forces en lieu où il nous peut faire le moins de mal. Cependant (*si credere fas est*) MANSFELD descend suivy, toutefois de loing, de Dom . . . DE CORDUA, qu'on dict que le furst CHRISTIAN aurait battu; ie ne l'ose espérer.»

Enz., enz., enz.

(1) De drie predikanten zeggen: 't Getal van onse dooden (wel ondersocht zijnde) was twaelf.

(2) Volgens de drie predikanten (welke echter de benaming van het geschut niet opgeven) heeft hij reeds vroeger bij herhaling op de inkomende en uitvarende schepen, op het wachthuis, staande op de brug buiten de Waterpoort, en ook eens op, of liever, over de stad met *kanon* gevuid.

Achevé d'escrire le 24 d'Aoust.

(Adres) Al Sig^r. COSTANZO. — In margine stond: Et renvoyés moy tout cecy, ie le brusleray.

«Les nouvelles du Palatinat pas trop bonnes (ie dis celles du Ducq CHRISTIAN) vous auront donné l'alarme. . . . Basta qu'elles pourroyent estre pires, et de mon povre jugement ie iuge qu'il a beaucoup faict d'estre passé comme il est, et qu'il y a plus de faulte à sa partie de ne l'avoir plus endommagé, qu'à luy de dommage. Il a tousiours marché en fort bon ordre, et continuellement présenté la teste à l'ennemy, tellement que tout le dommage qu'on luy a peu faire n'est qu'à la queue de son arriere-garde. Dieu mercy qu'elle n'y est toute fricassée et plus, et qu'il est luy avecq toute sa cavalerie sauvé et le principal du gros de son infanterie avecq le Roy. D'ou (les deux armées estant si près l'une de l'autre) l'on attend en impatience l'extrémité d'une bonne, ou telle nouvelle qu'il plaira au Dieu des Armées. Ie vous escrit de la secretaire.»

In margine stond: Du Comte DE LEVESTEYN qui serait noyé dessous le pont dans le Meine, du Baron DE VLECKESTEYN, du Comte DE SIRAMB les apparences donnent encore quelque espoir du contraire; ie plains la povre Comtesse nouvellement mariée.

Juillet, Vendredy ou Mercredy.

Aan dezen brief was geene dagteekening, noch van verzending noch van ontvangst te vinden, doch hij schijnt betrekking te

hebben op den slag bij Höchst, 10 Junij 1622.

De Redactie.

. enz.

«On me vient dire que ma haste n'est pas si grande, par ainsy ie m'en vay vous entretenir encore un peu. Hier il vint les dernières de Bergues avecq nouvelles que Lundy passé nos gents avoyent faict sauter une mine, avecq si bonne opération qu'elle avait faict craver celle de l'ennemy, qui autrement estoit preste d'estre allumée de leur costé.

«Mons. WICHRINGEN retourna hier du Conte DE MANSFELDT, où il a esté député avecq autres des Estats Generaulx pour le prendre en service. Après monstres faicts il a esté trouvé fort de 5000 chevaux et entre 4 et 5000 d'infanterie, toutes braves gents et forts braves officiers.

«La plus part des *Reitres* ont refusé les armes van *voorste* en *achterste* qu'on leur avoit envoyé, disant n'y estre accoustumé, et d'avoir combatu jusques à la armés de rien que Pistolets et une Harquebuse. — La rencontre DE MANSFELDT et CORDUA (1) a esté un furieux combat, et presque incroyable, n'y ayant eu troupe qui n'ait chargé 6 fois. La première charge que le vorst CHRISTIAN fist, il ne retourna de toute sa comp. que luy 12e, les enseignes de toutes ses comp. y furent tués, et ce qui est remarquable une enseigne a esté relevée 14 fois et tous y demeuraient.

«Monsr. WICHRINGEN conta comment devant 5 ou 6 iours le Conte DE MANSFELDT

(1) De veldslag van Fleurus, 22 Augustus 1622.

De Redactie.

estant logé à Waelwijck a failly d'estre mené prisonnier à Bolducq, et de ceste façon, à ce qui m'en souvient. Ceux de Bolducq avoit envoyés quelques comp. qui à certain point nommé donneroyent l'alarme à un des quartiers de l'Armée du Conte DE MANSFELDT, cependant que aultres 25 hommes d'eslite l'iroyent trouver en son logis (simple maison de paysan) et vous trouveroyent mon homme, et le meneroyent à Bolducq. Desseing à mon advis de peu d'apparence, mais toutes fois succédé à si peu près, que si le Conte DE MANSFELDT, adverty par le sieur DE KESSEL, aussy tost qu'il eust lu le contenu de la lettre, n'eust fait sonner la trompette et faict alarme, il estoit fricassé, les susdicts 25 estant desia iusques à derriere à son logis.»

Het eerste gedeelte van dezen brief handelde slechts over familie-aangelegenheden, doch in margine stond:

«Ceux de Bergues continuent à faire bien et l'ennemy n'avance non seulement point, mais perd plustost. Son Excell. est descendu, n'ayant laissé qu'environ 4 à 5000 hommes sous LAMBERT CHARLES. On attend en impatience le succès de quelque grand desseing. Et dans Bergues tout est en ferme opinion que l'ennemy bougera dans peu.»

In dorso stond: 15 Octob. 1622.

«Le Prince HENRY part demain parce que l'ennemy commence à remuer *in de boven-quartieren* comme d'ordinaire. Nous faisons publier. Vrij legher.»

Etc., etc.

In dorso stond: 15 Jun. 24.

OVER HET ZADELEN EN ZIJNE GEVOLGEN.

(Uit W. von HASSELL's werk: *Welche Einwirkung können die neueren Prinzipien der Züchtung und Behandlung der Pferde, auf die Haltung der Cavallerie gewinnen?*)

Wanneer eene afdeeling kavallerie, na marschen, groote militaire oefeningen, bij de verzameling van eenige korpsen of bij het verrigten van krijgsvendiensten voor den Staat, zieke of kreupele paarden verkrijgt, wordt het getal daarvan gewoonlijk getrouw opgegeven. Wanneer er echter sprake is van gedrukte paarden, zoo zegt bijna niemand de waarheid, of wordt er, erger nog, dikwerf gezegd: «dat geene paarden gedrukt zijn geworden.»

Het ligt echter geheel in den aard der zake, dat de mensch zelf de schuld draagt van het drukken des paards, terwijl ziekten en kreupelheden aan verschillende oorzaken haar ontstaan verschuldigd kunnen zijn. De gure wind, besmetting, voedsel en drinkwater, glibberige plaatsen of gaten in den bodem, steenen en eene menigte andere oorzaken komen ieder oogenblik voor, zoodat het doorgaans een raadsel blijven zal, wie de schuldige zij: «de mensch of het toeval.» En zoo is dan ook een grooter of kleiner ongeluk, hier en elders, de alles tevreden stellende kunstterm geworden, ofschoon wij voor ons het gerustelijk wagen te gelooven, dat ook dáár de onbedachtzaamheid van den mensch meestal de oorzaak heeft voortgebracht.

Het is de vraag: of de bevelvoerder behoorlijk zorg draagt dat de paarden op de

dienst of krachtinspanning worden voorbereid, en met beredeneerd overleg daaraan worden gewoon gemaakt; of het in het zweet gereden paard, bij het afzitten of bij langere halten, behoorlijk in beweging wordt gehouden of niet; of de togtwind is vermeden, of de geringe hoeveelheid, somtijds onrein hooi, doorgaans wel met zorg wordt uitgezocht en afgekeurd of niet; of het paard gemoedelijk, vrolijk langs den weg gaat, of angstig, bij iederen tred belemmerd, met eene te hoog opgerigte hoofdstelling, over gruppels draaft of loopt en zoo er in treedt, struikelt, of zulks niet doet.

Het nakomen en opmerkzaam gadeslaan der boven opgenoemde omstandigheden, zal immers gewis ook verschillende uitkomsten geven. Wanneer men echter van zadeldrukkingen spreekt, is het noodzakelijk, dat eenigzins duidelijk wordt omschreven wat daarmede wordt bedoeld. De één zegt bij het nazien der paarden: «*het is slechts een kleinigheid, weg met het paard;*» of: «het is maar een kleine brandvlak, die reeds lang bestond; het is onnoodig daarop te letten.» Wanneer het paard met de schoft schudt, als men er slechts met den vinger naar wijst, wil weder een ander dit als van zeer veel gewigt beschouwd hebben, en het gebrek als bewijs van langdurige

verwaarloozing doen gelden. Indien nu echter fistelgangen de lucht met stank vervullen, dan zeggen beiden: «het is waarlijk onbegrijpelijk, hoe zoo iets ontstaan kan.» En toch denkt welligt de één dan nog dat de oorzaak in kwaadsappigheid des diers gelegen is.

Zoo ben ik daardoor dan ook, in dit opzigt, gelijk THOMAS geworden; wij moeten zelf zien en voelen, eer wij gelooven dat er geene gedrukte plaatsen op de huid zijn. Ik herinner mij bijvoorbeeld nog levendig, hier en elders een groot aantal gedrukte paarden gezien te hebben, zoolwel in oorlogs- als vreedestijden, waaromtrent men naderhand in gemoede de opgaaf deed, als of niet één enkel paard gedrukt ware geweest.

Aangezien het doode werktuig, namelijk het zadel, en wel hier bepaaldelijk het Hongaarsche, eene hoofdrol speelt, zoo zullen wij hetzelfde ook het eerst, en wel met betrekking tot Hannover, in overweging nemen; in de veronderstelling dat de zamenstelling genoegzaam aan een ieder bekend zij.

De vijf legioens regimenten der Hannoverische kavallerie, bragten hunne Hongaarsche zadels, benevens hunne voortreffelijke Engelsche paarden, uit de Engelsche dienst mede. De drie overige hadden bij hunne uitrusting (in 1815) insgelijks de meeste hunner zadels uit Engeland ontvangen. Zonder onbillijk te zijn, valt het in geen deele te ontkennen, dat alles wat van dien aard uit Engeland komt, goed mag genoemd worden. Zoo waren ook deze zadels van het beste, droogste

hout; de verbinding der boomen met de steegen voortreffelijk en zoo sterk mogelijk zamengesteld. Er bestonden zadels van verschillende wijdte; echter was daarin geen vaste maatstaf bekend, zoodat, wanneer een zadel brak, men uit den geheelen voorraad van nieuwe, weder een ander moest oppassen.

In het voorjaar van 1816 keerden de regimenten, één uitgezonderd, in het land terug, werden geheel volgens de oud-Hannoveraansche wijze gehuisvest en gestald, waarbij ieder regiment zijne eigene huishouding hield; en zoo werd ook het vervaardigen der zadels (*hier bokken*) weder eene bijzondere zaak, en ieder regiment ligte kavallerie nam uit de kavalleristen eenen bokmaker en eene werkplaats voor hem in de kazerne. Het ligt in den aard der zake, dat er zich in de ondergeschikte rangen weinig handwerkslieden bevonden, van wie men nu zoo op eens vorderen konde dat zij eenen goeden bok vervaardigden. Zoo herinneren wij ons ook nog zeer goed, dat verscheidene der toenmaals vervaardigde bokken bij het gebruik bogen en kraakten, en de achterboomen de steegen soms deden splijten. Het niet genoegzaam voor togt bewaarde hout trok scheef en de klinknagels gingen los.

Er bestond geene vaste bepaling, zoo als nu, voor de wijdte. Ieder zadel moest bij verwisseling weder op nieuw gepast worden, en hetzij dat zulks lag aan het trekken der steegen van nog vochtig hout, of wel aan de vervaardiging uit de vrije hand, meermalen moesten oneffenheden in het hout, reeds in den beginne of naderhand, worden weggeschaafd.

Langzamerhand werd de gebezigde stof, namelijk het hout voor de steegen, waarvoor linde het beste is, en voor de boomen, waarvoor beuken het meest dienstige is te achten, en ook de onderlinge zamenvoeging der deelen beter. Bij het vervaardigen en oppassen der bokken, werd echter nog bij de afzonderlijke regimenten eenigzins empyrisch gehandeld; bij één evenwel, namelijk bij het 5de huzaren, het tegenwoordige regiment van Cambridge, werd dit sedert 1819 onder den nieuwbenoemden chef, den luitenant-kolonel VON DER DECKEN (als luitenant-generaal, chef eener divisie, in 1846 overleden), meer en meer op wetenschappelijke gronden verrigt.

Bij het voortdurend rijden over berg en door dal, met paarden die zeer verschillend gevormde ruggen hadden en bevoorregt met eenen zeer bekwamen werkman (ENKE), vormde zich onder deze omstandigheden langzamerhand een zeker vast stelsel voor de wijdte der bokken, met verschillende afhelling der steegen, die op alle paardenruggen (buitengewone vormen uitgezonderd) pasten. Er werden vier soorten of nummers vervaardigd.

Het zadel N°. 1 is *boven vóór* $5\frac{3}{4}$ duim, achter $6\frac{3}{4}$ duimen breed; de steegen zijn $4\frac{1}{2}$ duim breed, 20 duimen lang, hellen 26 graden af; achter rijzen deze $\frac{1}{8}$, vóór $\frac{1}{4}$ duim in de hoogte, de kanten worden $\frac{1}{8}$ duim afgerond.

N°. 2 is vóór boven $5\frac{3}{8}$, achter $6\frac{3}{8}$ duimen breed; de steegen hebben dezelfde breedte en lengte, benevens dezelfde opwaartskromming der steegen als bij N°. 1; de helling echter is 29 graden.

N°. 5 bezit vóór $5\frac{3}{8}$, achter $6\frac{1}{4}$ wijdte;

de steegen gelijk aan N°. 1 en N°. 2, met eene helling van 50 graden.

N°. 4 is vóór boven $5\frac{1}{2}$, achter $6\frac{3}{4}$ duim breed; en bij eene helling van 28 graden, blijven de steegen als de vorige Nummers.

Mallen of vormen, voor de vervaardiging der steegen van de vier soorten, zijn van het oudste, droogste hout, nog van dien tijd af daar voorhanden, en hebben als modellen gediend voor de overige regimenten.

Is nu bijvoorbeeld een zadel van N°. 5 bij een paard gebroken, en heeft dit goed gepast, zoo is het voldoende een ander van N°. 5 uit te reiken of naar elders te verzenden. Waar nu tegen verwachting eens geen bok van de vier Numero's voor een nieuw aangekomen paard mogt passen, dan wordt een afzonderlijk nummer daarvoor vervaardigd en deze *kruisbok* genoemd.

De zonen des nu intusschen gestorvenen bokmakers ENKE (waarvan er een bij het Hertooglijk Brunswijksche huzaren-regiment dient) zijn insgelijks zeer bekwame werklieden geworden, middelerwijl het boven beschreven systeem meer en meer naar waarde werd geschat, en zonder bevel van hooger hand bij de overige regimenten werd nagevolgd. Drie regimenten der Hannoversche ligte kavallerie zijn reeds volgens dit stelsel van zadels voorzien. Doch met den besten en zoo naauwkeurig mogelijk passenden bok is het op verre na nog niet gedaan; hij moet volmaakt in zijn verband blijven. Immers, men kan zich dagelijks aan meubels, deuren en voorwerpen van allerhanden aard over-

tuigen, welken invloed vochtigheid, togt, zonnearmte en die van het vuur, nog zelfs op het droogste hout hebben. Het best bewerkte stuk wordt somtijds nog zoo genaamd windscheef of krom in de lucht en in de zon, zwelt door de vochtigheid, barst of laat in de door lijm aaneenverbonden deelen langzamerhand los. Zoo zal ook het Hongaarsche zadel dit lot ondergaan, tenzij voor alles de meestmogelijke voorzorg worde gebezigd. Trekt nu een steeg slechts een weinig scheef, dan moet het zadel drukken.

En toch bestond bij enkele kavallerieafdeelingen de gewoonte om hunne bokken te wasschen en geregeld wit te schuren; daar dreef men dan toch, meenen wij, den wedijver tot zindelijkheid in vredeestijd te ver. Wij gelooven integendeel, dat het niet alleen voor het bewaren eener behoorlijke rigting van het inwendige, of het geraamte van den bok allerdoelmatigst ware, maar bovendien uit een geldelijk oogpunt voordeelig zoude zijn, om alle bokken dadelijk door en door met olie te doen doortrekken, dit alle jaren te herhalen, en geen enkel jaar voorbij te laten gaan, waarin alle de door lijm vereenigde plaatsen door den maker werden nagezien, de klinknagels en riemen werden aangedreven en aangetrokken, en dáár, waar zich ook slechts het geringste gebrek vertoonde, dadelijk op nieuw werd in de lijm gezet, gelijk dit ook reeds meermalen geschiedt. Aan onze jonge kavalieristen moet bovendien nog diep worden ingeprent:

1°. Dat de bok na het gebruik, aan togt noch aan de zon, aan vochtigheid

zoo min als aan de warmte eens ovens mag worden blootgesteld.

2°. Dat hij vóór en na ieder gebruik van den bok naauwkeurig nazien moet, of in het donker voelen, of zich ergens ook een klinknagel of riem vertoont; en, zij dit ook slechts zeer gering, deze moet oogenblikkelijk worden verwijderd.

Wij gaan nu het opleggen des zadels slechts voorbij, benevens de nooit te verzuimen voorzorg dat geen plooijen in de deken, of einden van pakriemen, aanleiding mogen geven tot drukkingen; als ook het onderzoek of de steegen breeder konden zijn; en gaan over tot de ons het doeltreffendst voorgekomen middelen:

OM DE PAARDEN OP MARSCH VOOR DRUKKEN
TE BEVEELIGEN.

1°. De lucht is het bezielend, behoudend en krachtgevend middel en beginsel, van ieder afzonderlijk deel des levenden ligchaams.

2°. Wollen stoffen bewaren, boven alle andere fabriekmatig geweven voortbrengselen, het best de warmte, zoo wel in het menschelijk als dierlijk ligchaam; dat is: het zijn de slechtste warmtegeleiders. Een dikke wollen deken wordt negendubbel tusschen het hout des zadels en den rug des paards gelegd, en met het houtwerk der steegen, door middel der singels, zoo vast op den rug gebragt, dat alle toetreding der lucht geheel is afgesneden, en hierop komen dan 200 à 500 ponden gewigt. Aldus verklaart het zich, dat spoe-

dig een buitengewoon hooge warmtegraad en eene sterke, niet vrije, maar bedompte uitwaseming ontstaan moet.

Hoe nedergedrukt gevoelt zelfs de mensch zich niet, wanneer hij, bij hooge warmtegraden des zomers, loopen, werken of zware lasten dragen moet, en zijne wollen kleederen slechts een weinig vast om het ligchaam zijn geknoopt. Hoe worden niet menigwerf de jonge infanteristen, na één uur te hebben geëxerceerd, al loomer en matter, en zinken zelfs inéén, die evenwel vroeger in hunne woonplaats, in heete veengronden, op het veld en in de heide, met de beste gezondheid dagen en weken achtereen sterk arbeidden, maar met open kleeding, zoodat de lucht hunne huid bereiken en verfrissen konde.

Geene wijze van zadelen verhindert meer den vrijen toegang der lucht naar den rug dan de Hongaarsche.

Moge ook al, om dien toegang der lucht daar te stellen, bij het opzadelen de deken steeds in de kamers opwaarts worden getrokken, de nederwaartsche drukking der steegen, ja zelfs de eigen zwaarte, drukt de deken spoedig weder op de schoft en de rugwervelen neder.

Daarom rust vooral op de ligte kavalierie de pligt, om steeds en immer van nieuws af aan, zelfs door de onbeduidendste middelen, te trachten dat gedeelte van den rug door het zadel bedekt, door toetreding der lucht te verfrissen, al is dat genot ook slechts van korten duur voor het paard, door het weder nederwaarts drukken der steegen, zoo als boven gezegd is.

Wij hebben reeds vroeger (in het hoofdstuk over de remonten) gezegd: hoe de

beperkte draag- en drukvlakte der Hongaarsche zadels (waar al het doode gewigt, bijna aan den top der zadelboomen, eenige duimen hoog boven den rug des paards hangt) eene sterkere aansingeling vereischt dan voor andere zadels noodzakelijk is. Hiertoe kan tevens nog medewerken, dat hoe beter, dat is: nieuwer, dikker, en bijgevolg meer geneigd tot uitzetten door het zweet, de dekens zijn, de singels ook des te sterker zullen drukken; naarmate nu de deken ouder en meer versleten wordt, vermindert de laatste eigenschap uit eene natuurlijke oorzaak; een halfsleten, goed onderhouden deken is daarom in het gebruik het best, indien zij slechts langen tijd in dien toestand ware te behouden. Daar het echter bij velddiensten niet mogelijk is de dekens te sparen, maar men veeleer moet verwachten, dat die door veelvuldig gebruik sterk slijten, zoo mag het als doelmatig worden geacht, dat aan de manschappen in het algemeen onderrigt gegeven worde in het stoppen der dekens, en zij in vredetijd steeds gelast worden dit zelve te doen. Hiervan hebben wij, onder anderen in het garde-regiment huzaren, de beste uitkomsten gezien, waar zulks sedert twee jaren is ingevoerd, en waar het blijkt dat het onderhouden der dekens beter geschiedt dan vroeger door zoogenaamde stopvrouwen.

3°. De ruiters zijn veelal geneigd het zoo noodige vaster aansingelen, bij het versingelen (*umgurten*) of het aansingelen op marschen, en in het algemeen bij eenig lang achtereen voortgezet gebruik des paards, dit bij voorkeur door middel des *oversingels* te doen. Immers deze ligt

daartoe het best voor de hand: door middel van den stoot gaat dit werk spoedig en gemakkelijk, terwijl men, om bij de ondersingels te komen, den oversingel geheel moet los maken, de handen vervolgens sterker moet gebruiken en zelfs de tanden moet te hulp nemen. De oversingel over het midden van de zitting des zadels loopende, perst natuurlijk het geheele zadel in het midden sterker inéén, belet daardoor den toegang der lucht nog meer, en geeft toch, bij even vast aansingelen, niet die vaste ligging als dit bij het uitsluitend gebruik der ondersingels het geval is.

Daarom gewenne men, dadelijk na de aankomst, de jonge ruiters om steeds de ondersingels bij het aanhalen der zadels te gebruiken, en niet sterker dan noodig is om het zadel vast te doen liggen, terwijl de oversingel slechts zoo vast moet zijn aangehaald, als vereischt wordt voor de op het zadel liggende schabrak of het overtrek.

Op rustplaatsen, op verzamelaarsplaatsen, bij opmarschen, zal het steeds, overeenkomstig de in 1^e. en 2^e. ontwikkelde gronden, het eerste werk van iederen ruiter zijn, den oversingel geheel en den ondersingel zóóveel los te maken, dat alle drukking ophoudt; vervolgens taste hij met beide handen onder de deken, om aldus het zadel een weinig op te heffen, ten einde de lucht daaronder stroomen kunne.

Voor de inwendige lichaamsdeelen des paards, is deze wijze van handelen ook zeer verkwikkend. Drie minuten voor het afmarcheren op het kommando: «Geeft acht,» goed leggen der zadels en aansingelen.

4^e. Het gewigt drukt en bezwaart het paard meer bij het halthouden dan in de beweging; en evenwel ziet men hier en elders grootere en kleinere kavallerieafdeelingen, opgezeten blijvende, halten houden, waar zij zeer geschikt dadelijk konden afstijgen. Vooral bij regenachtig weder zit niemand gaarne af. Het moet immers iedereen veel doelmatiger voorkomen, het daargestelde oponthoud door eenige draf-tempo's weder in te halen, dan steeds het afzitten te verzuimen, waar het ten minste (zij het ook slechts voor eenige minuten) uit te voeren is.

Het voordeel van het loslaten der singels en het afzitten, zal aan ieder, zonder veel woorden te bezigen, spoedig duidelijk bewezen worden.

OVER DE BEHANDELING DER ZADEL-LIGPLAATS OP DEN RUG, NA DEN MARSCH.

Ligte drukkingen of verhitte gezwollen plekken op de huid, zullen, na de eerste marschen, of zelfs later bij zeer warm weder, wel is waar nog menigvuldig kunnen voorkomen, al wordt ook bij het zadelen de grootstmogelijke zorg in acht genomen, en zelfs al zijn al die aanleidende oorzaken, als: einden van pakriemen, plooijen of verhardingen in de dekens, enz. niet voorhanden; oude snorbaarden zeggen dan gewoonlijk: «de rug is nog niet doorgebrand, en moet er nog meer aan gewoon worden.»

Er ligt voorzeker in dit gezegde wel eenige waarheid.

Zoo als gezegd is, de besloten hitte op den rug is groot, vooral wanneer men met

buitengewoon goed gevoede en dikke paarden te doen heeft; het haar ligt nog bovendien tusschen de huid en de deken, waarin zich gedurende warme dagen nog zeer vele haren vasthechten; en als gevolg daarvan ziet men meestal den rug, dáár waar het zadel ligt, minder dicht met haar bezet, dat ook aan deze plaats niet zoo vast in de huid zit, als aan andere deelen des ligchaams.

Zoo kan voorzeker, gedurende de eerste dagen des gebruikts, de huid gevoeliger zijn en ontstoken plekken vertoonen, terwijl later, wanneer de natuur ook hier, zoo als overal waar de stofwisseling grooter is, eene grootere werkdadigheid ontwikkelt, dit verschijnsel voorbijgaat.

Immers men kan zich ook van het bovenstaande dagelijks overtuigen, bij voor het eerst ingespannen trekpaarden, of bij dezulken die gewoon zijn slechts weinig te doen, en nu op eens sterk en langdurig worden gebruikt.

Beschouwen wij nu verder het zweet, dan merken wij op, dat dit bij dikke, goed gevoede paarden kleviger is, en daarom bij geringe wrijving reeds schuimend afvloeit, terwijl het bij minder vette paarden minder overvloedig is en helder als water afdruppelt. Wanneer nu zulk schuimend zweet onder de deken blijft staan, het haar des paards geheel doorweekt en met zich vermengt, en eindelijk bij het opdroogen de haren aan de deken vastkleven, deze met hunne punten in de dekens gedrongen zijnde, ligtelijk in den wortel worden omgedraaid, losgemaakt en zelfs uitgereten, vooral wanneer de teruggeschoven deken, zonder de singels los te

maken, met geweld wordt vooruit gerukt, (wat zulk eene gevaarlijke wijze van handelen is, die men trouwens nog menigwerf zien kan), of wanneer de huidporiën door het schuimende zweet worden verstopt, dan zullen nog wel andere oorzaken, ofschoon van minder belang, aan te wijzen zijn, die de ontstoken opzwellingen der huid voortbrengen.

Ligte drukkingen komen nu, zoo als wij boven zeiden, voor, en wel in getal en hoedanigheid grooter en belangrijker, naar mate meer of minder zorg en toezigt bij het zadelen is gebezigd; na den marsch ziet men dan ook verschillende middelen ter genezing aanwenden. — Zoo laat de een alle paarden voor het inrukken, één of twee gaten aansingelen en de zadels lang liggen; een ander legt het zadel weder op, wanneer hij eene ligte zwelling waarneemt; een derde zadelt dadelijk af, en singelt eenen steen vast op de gezwollen plaats, een vierde neemt in plaats daarvan eene natte graszode, een vijfde natte klei of modder; een zesde haadt met warm water, een zevende met azijn en water; een achtste wendt *Arnica* (valkruid) aan, een negende het zoo koud mogelijke bronwater; een tiende laat mischien, even als de Franschen, alles aan den paardenarts over; een elfde verzekert, «de gevoeligheid zal gedurende den nacht of den volgenden dag onder het zadel van zelve wel herstellen.»

Wij hebben in ons tamelijk langdurig practisch leven als ruiters, deze verschillende wijze van handelen, bij een groot aantal paarden, of bij enkele individuen in het bijzonder, met de meeste opmerk-

zaamheid gadeslagen, en datgene wat wij het best en raadzaamste oordeelden, op verschillende wijzen, aan onze eigen paarden en die onmiddelijk aan ons ondergeschikt waren beproefd.

Beduidende zwellingen zijn, wel is waar, als dadelijk hulp aangebragt werd, verdwenen zonder eenig merk of likteeken achter te laten; daarentegen zagen wij somtijds uit kleine kneuzingen na weinig dagen wonden ontstaan, die maanden lang van tijd tot tijd de aanwending van heltschen steen, of het gebruik van de historie van den paardenarts noodig hadden, of de arme dieren voor hun geheel leven brandvlekken bezorgden. Zoo werd het, in weerwil van het vertrouwen dat de jonge krijgsman in de meening van den ouden krijgsmakker stelde, voor ieder meer en meer duidelijk, wanneer men om drukkingen te genezen, het zadel nog vaster aansingelt, of hetzelfde weder oplegt, of, het paard gedrukt zijnde, maar blijft berijden, dat deze wijze van handelen eene zeer pijnlijke geneeswijze is. In plaats van met een zeker gevoel van erkentelijkheid, met opoffering van eenige uren rust, de pijn van het dier weder te verzachten die het ondervond terwijl het ons op den rug torschte, doen wij evenwel de drukking des zadels en de wrijving nog voortduren, in de verwachting dat de daardoor voortgebragte verhoogde warmtegraad op de geheele zadel-ligplaats, de slechts hier en daar gezwollen plekken zal doen verdwijnen, terwijl wij-zelven inmiddels de handen in den schoot leggen, en ons aan de rust overgeven.

Nu en dan ziet men voorzeker ook wel

eens de gezwollen plaatsen weder verdwijnen; in zoo verre namelijk deze zeer kortelings ontstaan of van zeer weinig beteekenis zijn, zullen zij door overprikkeling worden hersteld, dat is: de ontstoken huid sterft af en wordt naderhand als dood ligchaam afgestooten, zoodat zich alsdan eene donker bloedige wondvlakte vertoont, of de huid wordt door een nieuw onvolkomen weefsel vervangen, waarop grijze of witte ziekelijke haren, of immer geene meer groeijen. In ieder geval verkrijgt de huid nimmer hare vorige vastheid weder. Menigwerf wordt aldus het met de schoft trillende paard daargesteld.

Wanneer wij nu verder de overige tegen versche drukkingen aangewende middelen beschouwen, zoo volgt daaruit, dat alle de bedoeling in zich sluiten, om door verkoeling of baden, de ontsteking op te heffen; zelfs de op den rug vastgesingelde steen, hoe ruw ook, heeft verkoeling ten doel, waarbij zich bovendien nog het dwaze denkbeeld op den voorgrond stelt, alsof hij door zijne zwaarte de gezwollen plek zal neder- en vastdrukken.

Het zij verre van ons, de waarde of ondoelmatigheid dezer middelen ieder afzonderlijk te willen overwegen, ja wij geven zelfs gaarne toe, dat hij, die ze aanwendde, nu en dan daarmede het gewenschte oogmerk heeft bereikt, en als gevolg daarvan eene zekere vóórliefde voor deze of gene behandeling verkreeg; immers het vermogen om de ontsteking op te heffen, bezitten allen, zoowel de natte graszode, als de vochtige klei, de azijn zoowel als de warme baden, wanneer zij bestendig te regter tijd en zóólang als de ontste-

king duurt worden aangewend, en tevens zorg wordt gedragen dat de ruiter noch het zadel op het paard komen; in één woord, allen zonder onderscheid, zelfs de steen, hoe dwaas dit middel ook zij, zullen eindelijk herstelling kunnen te weeg brengen.

Doch hier vooral doet zich de vraag op: welk middel brengt het snelste genezing aan? welke wijze van handelen is voor onze jonge ruiters de eenvoudigste in de aanwending? en welke zijn de middelen, die men zoowel in de stad als op het platte land, in de kasernen zoowel als in het bivouac, zonder omstandigheden en oogenblikkelijk kan verkrijgen? waarop het toch ook hier hoofdzakelijk aankomt: Deze middelen zijn: de spons en het koudste water, dat alle 10 of 15 minuten ververst met de spons druppelsgewijze, voortdurend zonder eenige tusschenpoozing, met de gedrukte plaatsen wordt in aanraking gebracht. — Wij hebben deze handelwijze, die van het jaar 1851—1858 gevolgd werd, door den tegenwoordigen kommandant van het garde-regiment huzaren, den heer luitenant-kolonel von DACHENHAUSEN, toen hij als eskadrons-chef bij dit regiment werd overgeplaatst, in hare waarde leeren schatten. Daar van dien tijd af aan, het bevel werd gegeven om onmiddellijk na het inrukken af te zadelen, zoo lokte deze maatregel de tegenbedenkingen van oude veld-soldaten en paardenartsen uit, waarvan deze nog bovendien aan koude, en gene aan warme baden de voorkeur bleven geven.

Het ontbrak dus niet aan middellijke en onmiddellijke tegenspraak, terwijl onze

hooggeachte vriend, op grond zijner bij een vorig eskadron verkregene ervaringen gedurende verscheidene jaren, met vastheid zijne bevelen deed uitvoeren, en op deze wijze, terwijl wij inmiddels het vóór en tegen stil gadesloegen en overwogen, zelfs nu en dan konden zien, dat belangrijke drukkingen snel en spoorloos verdwenen, die anders voorzeker belangrijke gevolgen zouden hebben gehad, en alzoo langzamerhand een trouwe navolger van zijne behandeling werden, die wij dan ook bij het in 1858 verkregen eskadron onmiddellijk invoerden.

Uit aanmerking van het gewigt der zaak, voor alle soorten van rijpaarden (*en ook voor de drukkingen der trekpaarden kan geen betere geneeswijze worden gevolgd*), veroorloven wij ons om in de methode zelve dieper in te dringen.

De Heer van DACHENHAUSEN zegt, ter gunste van het dadelijk afzadelen, het volgende:

1°. Ieder mensch, met den eenen of anderen last beladen, legt deze onmiddellijk van de schouders, wanneer hij eene plaats kiest om uit te rusten, en daarin vindt hij reeds onmiddellijk de grootste verligting. Drukt iemand de laars of de schoen, dan is het zijne eerste behoefte die dadelijk na zijne aankomst uit te trekken, en voorzeker komt het niemand in de gedachte daardoor eene verkoudheid te zullen krijgen; evenzoo moet het ook met het paard, wat zijnen rug betreft, gedrukt of niet gedrukt, gesteld zijn.

2°. Hoe eerder het zadel van den rug af is, des te vroeger kan men zich overtuigen, of er gedrukte plaatsen zijn of niet,

en daartegen middelen aanwenden; hoe tijdiger nu het koude water kan worden gebezigd, des te sneller zal ook de goede uitwerking zichtbaar worden. Dit immers leerde genoegzaam de behandeling van verwondingen en kneuzingen met koud water bij den mensch.

5°. Betuigt genoemde von DACHENHAUSEN daardoor nimmer verkoudheid of droes te hebben zien ontstaan; de warme zadellaats op den rug wordt immers gewreven, of met eene deken bedekt.

Aangezien nu volgens ons oordeel de beenen nog meer opmerkzaamheid verdienen dan de rug, zoo hebben wij den volgenden middenweg ingeslagen: de bepakkings en de wapens na het inrukken dadelijk afnemen, 2 of 3 gaten lossersingelen, dan den overblijvenden tijd van het eerste half uur de beenen wrijven, en is het half uur om, dadelijk afzadelen.

Het dropsysteem of douches achten ook wij van het meeste gewigt, en eene meer naauwkeurige beschrijving overwaardig.

De ruiter zet den elleboog op den rug des paards, houdt de spons regt boven de gedrukte plaats en laat voortdurend het water droppelsgewijze, en niet sterker nedervallen. Met den emmer nabij zich, bevochtigt hij voortdurend de spons op nieuw daaruit; geen enkel oogenblik oponthoud mag plaats hebben. Moet de ruiter eten, of voor eene andere reden zich even verwijderen, zoo moet hij door eenen anderen worden vervangen; wordt het avond en zijn de zwellingen en ontstoken plekken nog niet geheel en al spoorloos verdwenen, dan worden zulke paarden bij

elkander gezet, eene lantaarn aangestoken, een korporaal en de noodige manschappen in dienst gesteld, om elkander te kunnen aflossen en het werk ook des nachts voort te zetten.

Komt de morgen en zal men weder verder marcheren, zoo laat men allen wier paard nog de minste sporen van drukking vertoont, onverbiddelijk te voet gaan, zoo wel de wachtmeesters als manschappen. De eskadronschef zij in dit geval de eenige, maar ook strenge regter.

In een eskadron moeten de ruggen der paarden, in vreedestijd zoowel als bij het opmarcheren, steeds vrij van likteekens en brandvlekken, ja zelfs van met witte haren begroeide plaatsen gehouden worden. Vindt een eskadronschef zulke paarden bij zijne overname, dan moet het eerste jaar van zijne aankomst reeds het bewijs leveren, dat daarop bij iedere aanneming van remonten, of bij het verwisselen van paarden, acht gegeven is.

Een ijzeren wil doet hem alleen het gewenschte doel bereiken.

Wij komen ten slotte tot de vraag: Hoe zal het te velde gesteld zijn, waar soms weken voorbijgaan dat niet kan afgezadeld worden?

1°. Is een troep, met paarden met geheel ongeschonden ruggen, op het tooneel des oorlogs aangekomen, zoo zullen minder gevallen van drukking voorkomen.

2°. Één voor één wordt, zelfs bij de verst vooruitstaande veldposten, gedurende den dag, als men ver kan vooruit zien, afgezadeld om te luchten en de dekens te verleggen. Voor deze, zoowel als voor alle verder achterwaarts staande, kan

man voor man de gelegenheid worden verschaft om zijn paard te luchten.

5°. Heeft de ondervinding geleerd, dat zadels met kussens minder drukken. Hier-tegen zoude men kunnen aanvoeren, dat de paarden der zware kavalerie, die zulke zadels hebben, minder lang opgezadeld zijn, en na marschen, of na met den vijand handgemeen te zijn geweest, veel meer gelegenheid hebben hunne paarden na te zien, te luchten en zelfs middelen tegen drukkingen aan te wenden; doch daartegenover staat weder, dat een smid met zulk een zadel bij de ligte kavallerie dik-werf zeer veel oppakt en toch zijn paard niet drukt, ja zelfs dat drukkingen die anders niet heelen zouden, onder zijn zadel gedurende het berijden herstellen. Daarom achten wij het genoegzaam bewezen, dat kussens het drukken meer voorkomen, en meer kans geven om bij voortgezet gebruik van een gedrukt paard, het te herstellen, dan het Hongaarsche zadel, alleen met eene deken. Wij houden ons derhalve over-

tuigd, dat wanneer de Hongaarsche zadels, op de wijze als van die der officieren, van kussens voorzien werden, en de dekens $\frac{2}{3}$ of de helft ligter waren, men eene ver-goeding der kosten zoude vinden in het beter geschikt blijven der paarden voor de dienst, die minder zouden worden gedrukt, en minder sterk behoeven te worden aangesingeld. In ieder geval moest bij iederen veldtogt, minstens 50 paar kussens van de grootte der steegen, aan ieder eskadron worden uitgereikt, ten einde steeds de middelen bij der hand te hebben om terstond erge drukkingen voor te komen, terwijl zij in den beginne ter beschutting van de ruggen der jonge paarden konden dienen.

De stroomat is een surrogaat of vervangmiddel. Trouwens, wij hechten weinig waarde aan vervangmiddelen, daar vooral, waar de wezenlijke verbetering, zooals hier het geval is, zoo dicht bij de hand ligt.

NOORDLIK,
Paardenarts.

OVER HET VESTINGGESCHUT (1).

(INGEZONDEN.)

Dat eene op een vlak terrein gelegene vesting ten deele bewapend moet wezen, met de soort van vuurmonden waaruit wij het verste wis kunnen schieten, is zóó natuurlijk, dat welligt na den tijd van COEHOORN en VABAN geene bewapening voor eenige vesting is bepaald geworden, waarbij geene zware kanons à 24 w op den voorgrond werden gesteld en niet tevens werd bepaald, dat deze vuurmonden aanvankelijk in de saillanten moesten staan, ten einde den verwijderden omtrek des te beter te kunnen beschieten.

De gemeenschapsmiddelen tusschen sommige ravelijnen en het inwendige der vesting is echter veeltijds zoodanig, dat in de saillanten dier ravelijnen geen zóó zware kanons kunnen worden overgebracht en men genoodzaakt is er minder doelmatige vuurmonden te plaatsen. Dat hier toe zelden 18-ponders worden gekozen, volgt uit den aard der zaak, want waar geen 24-ponders kunnen worden gebracht, zal men meesttijds ook geen 18-ponders kunnen brengen. De gemeenschap zou echter al zeer gebrekkig moeten wezen, indien men genoodzaakt ware, ter plaatse waar de 24-ponders naauwelijks voldoende

zijn, 6-ponders te stellen, welker kogels slechts 214 eindbewegingshoeveelheid hebben, terwijl die der 24 w kogels 1770 is. In de meeste gevallen zal men daarom kunnen kiezen tusschen de ligte kanons à 24 w en de genoegzaam even zoo zware lange kanons à 12 w . Daar het echter meer dan waarschijnlijk is, dat de eersten hunne kogels met 5 pond buskruid ver genoeg kunnen brengen, aangezien de Engelschen uit hunne ligte 24-ponders met 1,4 pond tot op 1600 p. schieten, en de eindbewegingshoeveelheid der 24 w kogels met 5 pond kruid, zelfs met 6° elevatie grooter is dan die der 12 w kogels, daar volgens het Mil. Zakk., blz. 147, de aanvankelijke snelheid eens 24 w kogels met 5 pond kruid 477, die eens 12 w kogels met 2 pond 491 is, en alzoo, volgens DELPRAT'S *Verhandeling*, blz. 46, de eind-snelheden 165 en 125, gevolgelijk de bewegingshoeveelheden 1915 en 715 zijn; daar verder uit deze getallen blijkt, dat de tegenstand der lucht minder invloed heeft op den met 5 pond kruid voortgedreven 24 w kogel, dan op den met 2 pond voortgeschoten kogel à 12 w , en gevolgelijk dat de kans van treffen met 24 w kogels, zoo niet beter, dan toch even zoo goed zal wezen als met kogels à 12 w ; daar eindelijk de ligte kanons à 24 w , zelfs in de laatste tijdperken van een beleg, goede diensten kunnen doen, terwijl de 12-ponders

(1) De Redactie der *Eijdrage* van den geachten Schrijver plaatsende, wil daarom niet gehouden zijn al de daarin voorkomende denkbeelden tot de hare aan te nemen; bepaaldelijk zou zij bedenking nemen nopens de mogelijkheid der menigvuldige verplaatsing van het geschut, gedurende het beleg.

tegen de bres- en contre-batterijen slechts weinig vermogen, zoo kan men hier niet weifelen bij het kiezen.

In eene op vlak terrein gelegene vesting met n fronten, die wegens hunne inrigting zoowel als door de gesteldheid van het voorliggende terrein, alle van gelijke sterkte zijn, behooren alzoovoorhanden te wezen 6n zware en ligte kanons à 24 \mathfrak{r} , doch zoo weinig mogelijk van de laatsten.

Tegen de parken kan men groote uitvallen doen, doch het is bekend dat deze weinig worden aangeprezen. Overigens is het meesttijds onmogelijk ze anders dan met worpgeschut eenigzins ernstig te verontrusten, en wegens den grooten afstand zal men hiertoe geen minder worpgeschut kunnen bezigen dan mortieren van 29 d^m. Op 2500 p. werpende, is het grootste verschil tusschen de worpsverheden dezer mortieren, zie Mil. Zakb., blz. 151, 500 p.; wordt dus de diepte van een park, zonder de achterwaartsche depôts mede te rekenen, gesteld op 100 p., en de breedte grooter dan de afstand tusschen de meest regts en de meest links afwijkende projectielen, dan is de trefkans $\frac{1}{5}$, en men zal, indien de parken niet nog verder afgelegene zijn, mogen rekenen, dat met elken mortier, per uur, 1 bom in eenig park kan worden gebracht. Wanneer dus tegen elk park 5 mortieren in werking komen, is het niet onwaarschijnlijk dat de vijand ze op den genoemden afstand van de vesting nog niet veilig genoeg zal achten, en hiertoe zullen voor de drie parken en het groote depôt van bekleedingsmiddelen te zamen benoodigd zijn 12 mortieren. — Worden deze mortieren bijv. in een zeshoek ge-

lijkelijk in de bastions verdeeld, dan zal men bij de eerste ontwaring van een park, zonder dat eenige verplaatsing der mortieren noodzakelijk zal wezen, oogenblikkelijk kunnen beginnen te werpen; dewijl er, wanneer de mortieren in de schouderhoeken staan, altijd drie zullen wezen, bij welke men in de rigting van het waargenomen park onbelemmerd zal kunnen uitzien. Dit voordeel is van genoegzaam belang om vast te stellen, dat:

in eene vesting als boven is verondersteld geworden, behooren te zijn 2n mortieren van 29 d^m.

Om verrassingen te kunnen vrijdelen, worden, zoo als bekend is, de flanken gewapend; maar dewijl bij dergelijke aanrandingen meesttijds enkel kartetsschoten worden gedaan en de houwitzers van 20 d^m kartetsen schieten met 75 kogels, zoo kan met een enkelen houwitzer, op zulke korte afstanden, bijna even zooveel worden uitgewerkt als met twee kanons à 12 \mathfrak{r} . Bovendien kunnen deze vuurmonden later tot het werpen van lichtkogels worden gebezigd, waartoe zij beter zijn geschikt dan de mortieren, dewijl men deze niet minder dan 50° elevatie kan geven. Er zijn alzoo voldoende reden om vast te stellen dat:

in eene vesting als boven, behooren te zijn 2n houwitzers van 20 d^m.

Voorzeker zal men geene gelegenheid, om een tusschendepôt te beschieten, ongebruikt laten voorbijgaan; maar die gelegenheden zijn, zoo als bekend is, hoogst zeldzaam. Gewoonlijk kunnen deze depôts enkel met worpgeschut eenigzins belangrijk worden benadeeld, en uit dien hoofde worden niet alleen de ontdekte depôts,

maar zelfs alle verdachte plaatsen onop-
 houdelijk met geworpene projectiles ver-
 ontrust of onveilig gemaakt. Of de mortieren
 van 29 d^m hiertoe beschikbaar zullen wezen,
 is onzeker; maar het is daarentegen zeer
 zeker dat die van 20 d^m er even zoo goed
 toe kunnen dienen, want hunne worps-
 verheden en de valkracht hunner granaten
 zijn, zie Mil. Zakh., blz. 150, voldoende;
 hunne granaten springen, zie blz. 145, in
 even zooveel stukken als de bommen, die
 stukken worden even zoover weggeslingerd,
 en de kleinste zijn nog 1½ maal zoo zwaar
 als een kartetskogel à 6 w. Neemt men
 dus in aanmerking dat 1 gevulde bom
 12,87 gulden en 1 gevulde granaat slechts
 4,56 gulden kost, dan zal men wel toe-
 stemmen dat tot het verontrusten der
 tusschendepôts en het onveilig maken der
 plaatsen waar zij kunnen zijn, bij voorkeur
 mortieren van 20 d^m moeten worden ge-
 bezigd. Daar de scherven hunner granaten
 tot op 600 p. en zelfs verder worden weg-
 geslingerd, kan een terrein waarop ge-
 durig granaten neerkomen, welke meest
 niet verder dan 600 p. van elkander neder-
 vallen, tamelijk onveilig worden genoemd.
 Wordt dus in diervoege geworpen dat de
 middelbare worpsverheid 1000 p. bedraagt,
 hoofdzakelijk opdat de meeste projectiles
 zouden nederkomen te midden van de
 ruimte waar de depôts gewoonlijk worden
 aangelegd, maar ook nog opdat de gra-
 naatscherven de plaats zouden onveilig
 maken, waar de 1ste parallel weldra zal
 worden gegraven, dan kan het terrein
 tusschen twee verlengde bastions-kapitalen
 van eenig front, ter hoogte waar de gra-
 naten vallen, 1600 p. breed wezen, en

om dit gedeelte van den omtrek op de
 bovenbeschrevene wijs onveilig te kunnen
 maken, worden 5 mortieren vereischt.
 Gevolgelyk mogen wij voor vast stellen dat:
in eene vesting als boven behooren te
zijn 5n mortieren van 20 d^m.

Door de projectiles dezer mortieren
 wordt, zoo als reeds is aangemerkt, ook
 het terrein onveilig gemaakt, waar de
 vijand zijne loopgraven zal openen; doch
 die onveiligheid moet ter gelegener tijd
 nog belangrijk kunnen worden vermeer-
 derd, en dit zal in de eerste plaats kunnen
 geschieden wanneer de elders staande mor-
 tieren alle in tijds naar de fronten van
 aanval kunnen worden overgebracht, en
 in de tweede plaats, wanneer het geheele
 terrein vóór deze fronten met kartetskogels
 kan worden bestreken. Daar dit terrein,
 ter plaatse waar ongeveer de 1ste parallel
 zal worden gegraven, tusschen de ver-
 lengde bastions-kapitalen van elk front,
 1250 p. breed kan wezen, zullen, om
 deze geheele breedte te bestrijken, $\frac{1250}{s}$
 vuurmonden worden vereischt, welker kar-
 tetskogels gemiddeld eene spreiding s
 hebben.

Op 800 p. is de waarde van s (zie Mil.
 Zakh., blz. 129), zoowel voor kanons
 à 24 w als voor lange houwitzers 15 d^m,
 mod. 1827, nagenoeg 70 p., doch voor
 alle overige vuurmonden grooter. Stelt
 men uit dien hoofde $s=70$, dan blijkt
 dat 18 vuurmonden benoodigd zullen we-
 zen, om het terrein voor een der bedreigde
 fronten voldoende te kunnen bestrijken.
 Daar nu de kartetsschoten van de kanons
 welke op de kapitalen staan, slechts voor

de helft over het genoemde terrein gaan, zijn er in de daad slechts 6 kanons voorhanden, en er moeten alzoo op elk front nog 12, dus voor de drie aangevallen fronten te zamen nog 36 vuurmonden kunnen worden aangevoerd.

Op de overige fronten zijn, behalve de houwitzers van 20 d^m, die ook wel naar de aangevallen fronten worden overgevoerd, doch hoofdzakelijk om er lichtkogels mede te werpen, $6(n-5)$ kanons à 24 \mathfrak{E} . Is dit getal minder dan 36, is dus $n < 10$, dan zullen, na de overbrenging dezer stukken op de bedreigde fronten, nog $[36 - 6(n-5)]$ vuurmonden ontbreken, en is $n > 9$, dan behoeven zij niet alle te worden overgebracht, maar er kunnen $[6(n-5) - 36]$ kanons blijven staan. In elk aldus ontbloot front moeten echter drie stukken ter bewaking worden gelaten of gebracht, en er zullen gevolgelijk in het geheel voor deze bewaking benoodigd zijn $3(n-5)$ vuurmonden. Is alzoo $n < 10$, dan moeten nog beschikbaar wezen $[36 - 6(n-5)] + 3(n-5) = 3(13-n)$, en is $n > 9$, $3(n-5) - [6(n-5) - 36] = 3(13-n)$ vuurmonden.

Worden deze vuurmonden voorloopig gelijkelijk op den hoofdwal verdeeld en zijn dezelve alle (L.) houwitzers van 15 d^m, mod. 1827, dan zal men, waar ook de loopgraven mogten worden geopend, elk oogenblik met $\frac{3}{n}$ van het aantal houwitzers kunnen beginnen te vuren, en dit voordeel is van te groot aanbelang om het te verwaarloozen, al moest zelfs het aantal der houwitzers, om ze gelijkelijk te kunnen verdeelen, nog met eenige worden vermeerderd. Men kan daarom vaststellen,

dat op elk front behooren te staan zooveel (L.) houwitzers als de naastgrootere waarde in geheele getallen van $\frac{3(13-n)}{n}$ bedraagt,

of wanneer wij dit getal p noemen, dat:

in eene vesting als boven behooren te zijn np (L.) houwitzers van 15 d^m, mod. 1827.

Is eenmaal de loopgraaf geopend, dan wordt natuurlijk het kartetsvuur al spoedig met kogelschoten afgewisseld, en daar men mag veronderstellen dat de overbrenging van het geschut tijdig genoeg of met genoegzamen spoed zal worden uitgevoerd, om de parallel voor hare voltooiing nog eenen geruimen tijd ook met het overgebrachte geschut te kunnen beschieten, zoo zal dit schieten zeker weldra gebeuren met 54 kanons en houwitzers, of zooveel meer als np meer is dan $3(13-n)$, en volgens de formules van DELPRAT met 6° elevatie en 48 lood buskruidlading. Daar nu de zijdelingsche afwijkingen der 24 \mathfrak{E} kogels met $\frac{1}{3}$ kogelzware ladingen, (zie Mil. Zakb., blz. 125), gelijk $\frac{1}{10}$ is, die van een G-ponds kogel met L-pond lading, volgens eene verhandeling over de kans van treffen, voorkomende in een der laatste jaargangen van een onzer tijdschriften,

gelijk $\sqrt{\frac{G}{3L}}$ maal de afwijking met $\frac{1}{3}$ kogelzware lading, zoo zullen de afwijkingen der 24 \mathfrak{E} kogels met 48 lood kruid 0,065 zijn.

De 54 vuurmonden zullen alzoo op 800 p. te zamen kunnen bestrijken eene lengte-uitgebreidheid van $2 \times 0,065 \times 800 \times 54 = 5616$ p., dus eene lengte-uitgebreidheid welke grooter is dan die van de 1ste parallel.

Gevolgelijk zijn voor dit gedeelte van de

verdediging geen meerdere vuurmonden noodig dan reeds zijn vermeld geworden.

Na de voltooiing der parallel wordt deze verder enkel nog beschoten in de rigtingen waar gemeenschapsgangen zijn, en dit schieten is dan bepaaldelijk ricochetteren, doch zeer zeker wordt tegen dien tijd het allermeest op de alsdan aangevaugen batterijen gevuid. Veronderstellende dat dit laatste geschiedt met zware ladingen, dan is de kans, om de opgeworpen aarde of de schanskorven te treffen, gemiddeld $\frac{1}{4}$ voor de kanons en $\frac{1}{10}$ voor de houwitzers. Er zou dus al vrij druk moeten worden geschoten, om per uur met elk kanon tweemaal, met elken houwitzer eens te raken, en daar er minstens 8 batterijen te beschieten zijn, kan elke batterij hoogstens met 6 kanons en houwitzers worden beschoten, welk getal veel te gering is om den opbouw der batterijen belangrijk te kunnen vertragen. Daar men nu hierin beter met worpgeschut zal kunnen slagen, is het niet raadzaam de vesting bepaaldelijk tot dit einde van meer kanons en houwitzers te voorzien, dan reeds zijn vermeld geworden.

Het werpen uit de mortieren wordt inmiddels, zoo als bekend is, onophoudelijk voortgezet, doch, al naar gelang men hier en daar iets van batterijbouw ontwaarde, zijn achterevolgens alle mortieren op de batterijen gerigt geworden. Daar nu de kans om eene batterij op 800 p. met bommen te treffen, zie Mil. Zakk., blz. 141, gelijk 0,1173, dus op 600 p., waar de batterijen gewoonlijk zijn, gelijk 0,2 is (dewijl de trefkansen nagenoeg omgekeerd evenredig zijn met de vierkanten van de

afstanden), zoo mag men rekenen, daar de trefkans met granaten van 20 d^m 0,155 is en men zeer wel 5 bom- of 10 granaatworpen per uur uit elken mortier kan doen, dat per uur $2n$ bommen en even zooveel granaten doel zullen treffen, en gevolgelijk dat in elke batterij per uur gemiddeld $\frac{1}{2}n$, dus minstens 3 zulke projectiles zullen neerkomen. De uitwerking van zooveel projectiles per uur, zal zeker voldoende wezen, doch zij kan niet anders worden verkregen dan door met alle mortieren naar de batterijen te werpen; om dus de parallel nog even zoo als te voren met granaten te kunnen verontrusten, behooren nog voorhanden te wezen zooveel Coehoorn-mortieren als er groote mortieren zijn, dus $5n$, en men zal de mindere trefkans dezer mortieren en de geringere uitwerking hunner granaten, door een grooter aantal worpen zooveel mogelijk moeten vergoeden. De genoemde mortieren zijn in dit geval voldoende, en daar zij in den bedekten weg kunnen worden gebezigd en dus geene belemmering zullen veroorzaken, verdienen zij deze voorkeur, zoodat:

in eene vesting als voren moeten voorhanden zijn $5n$ Coehoorn-mortieren.

Tegen den tijd waarin de vijand vermoedelijk het vuur zijner batterijen zal openen, zijn natuurlijk de kanons en houwitzers zoo goed mogelijk tegen de ricochetkogels beveiligd geworden en met den meesten spoed weer in werking gebragt om de *zigzags* te ricochetteren. Daar deze gewoonlijk tusschen de vuurlijnen der achterliggende batterijen blijven, en het terrein tusschen die lijnen, ter plaatse waar de 2de parallel gewoonlijk wordt gegraven,

zelden meer dan 200 p. breed is, zoo zullen, indien nog met 48 lood kruid wordt geschoten, de zijdelingsche afwijkingen der kogels 25 p. zijn. Om dus eenige trefkans op de hoofden der approches te hebben,

moet elke approche zeker met $\frac{200}{2.25} = 4$

vuurmonden worden gericochetteerd, en dewijl er zelden meer dan vier approches zijn, is voor dit gedeelte van de verdediging het reeds genoemde geschut zeker meer dan toereikende.

Is het tot dusverre vermelde geschut voldoende om de daarstelling van de 1ste parallel met hare gemeenschapsgangen, batterijen en approches krachtdadig te belemmeren, dan zal het natuurlijk meer dan voldoende wezen, om de opwerping der 2de parallel, en nog al meer om den bouw der latere belegeringswerken te bemoeijelijken. Doch zoodra die werken tot digt bij den hoofdwal zijn gevorderd, kan den vijand ook nog met spiegelgranaten veel afbreuk worden gedaan. Gewoonlijk zijn uit dien hoofde, in de laatste tijdperken van het beleg, eenige steenmortieren in of bij elk bastion van het aangevallen front, en zij zullen daar natuurlijk het beste zijn geplaatst wanneer ze in de saillantanten staan. Om nu gelijktijdig in de richting der kapitaal en links en regts van dezelve te kunnen werpen, moeten in elk dezer bastions 5 zulke mortieren zijn; maar deze mortieren zullen den vijand in de werken vóór de ravelijns-saillantanten weinig hinderen, en daarentegen zal een enkele mortier in elk aangevallen ravelijn hem zeer lastig kunnen zijn. Die mortieren zullen, bij de inname dezer ravelijnen,

zeer zeker in 's vijands handen vallen; doch al ware dit ook een voordeel, dan zou het waarschijnlijk nog duur zijn gekocht; maar het zal geen voordeel wezen indien de mortieren bijtijds onbruikbaar worden gemaakt.

Indien men dus aanneemt dat er ook voor de bedoelde ravelijnen mortieren aanwezig moeten zijn, om dat ze in alle geval ook elders van veel nut kunnen wezen, dan volgt uit het bovenstaande dat:

in eene vesting als voren ook voorhanden moeten zijn 9 steenmortieren.

BESLUIT.

Eene vesting op vlak terrein met n fronten, welke door hunne inrigting zoowel als wegens de gesteltenis van het omringende terrein, van gelijke sterkte zijn, zal, volgens de voorgaande overwegingen, in oorlogstijd bewapend moeten wezen met:

$6n$ kanons à 24 α (zware en ligte, doch zoo min mogelijk van de laatsten).

pn (L.) houwitzers van 15 d^m, mod. 1827, waarvan 6 behoorlijk toegerust zijn om bij kleine uitvallen te worden medegevoerd.

$2n$ houwitzers van 20 d^m.

$2n$ mortieren van 29 »

$5n$ » » 20 »

9 steenmortieren.

$[(15+p)n+9]$ groote vuurmonden, en $5n$ Coehoorn-mortieren.

Zijnde p gelijk aan het veelvoud van n , dat het naaste grooter is dan $\frac{5(15-n)}{n}$.

Zijn de fronten van ongelijke sterkte, is bijv. tegenover een of meer fronten het

terrein zoo gesteld, dat de vijand er zeker geene parken zal aanleggen, dan kunnen de kanons à 24 c en de mortieren van 29 d^m , welke daar anders ter verontrusting der parken konden benoodigd wezen, in eene vesting met 6 fronten in reserve blijven, en in eene grootere vesting zal men het geheele aantal dezer vuurmonden als voor eene vesting met zóóveel minder fronten kunnen berekenen, doch in geen geval als voor eene vesting met minder dan 6 fronten, omdat de wapening van zóódanige vesting juist wordt vereischt tot de behoorlijke verdediging van een aangevallen front met deszelfs zij-fronten.

Is het terrein tot op 1000 à 1200 p. van de vesting geheel ongeschikt tot het aanleggen van tusschendepôts, dan kan dezelfde regel worden toegepast op de mortieren van 20 d^m . Is het zóó gunstig gesteld, dat men van die zijden voor geen geregelden aanval behoeft te vreezen, dan kan de bovenstaande regel voor al het geschut worden in acht genomen.

Heeft eene vesting twee zwakke fronten, of is zij van genoegzaam aanbelang om eenen tweevoudigen aanval te kunnen verwachten, dan heeft zij meestal ook veel fronten, en er zal daarom, na de overbrenging van het geschut der niet bedreigde fronten op de bedreigde, slechts weinig meer noodig wezen om de vesting van twee kanten krachtig te kunnen verdedigen. Het ontbrekende geschut zal dan in reserve moeten zijn en met het in batterij staande te zamen gelijk moeten wezen aan het dubbel der bewapening van een zeshoek plus $3(n-9)$ (L.) houwitzers van 15 d^m ,

mod. 1827. Men houdt het echter algemeen voor bewezen, dat bij eenen dubbelen aanval, elke bijzondere minder krachtig is dan bij eenen enkelen, en dat men uit dien hoofde in eene vesting, welke vermoedelijk aan twee kanten zal worden aangevallen, met minder dan het bovenvermelde geschut kan volstaan. Volgens BOUSMARD is $\frac{1}{3}$ van het geschut, dat bij een enkelen aanval wordt vereischt, voldoende om zich tegen een dubbelen aanval met genoegzamen nadruk te kunnen verdedigen.

Met het oog op het motto van het Militair Zakboek, zij hier nog bijgevoegd dat ter bevordering van de gelijkmatigheid, vooral der worpsverheden, de ladingen bij de batterijen moeten worden afgewogen, doch niet met eene gewone balans enz., maar met eenen dubbelen hevel of unser, dus in diervoege dat het projectile aan de eene, het kruid aan de andere zijde in de schaal wordt gelegd. De eene bom kan 5,85 pond zwaarder zijn dan de andere en mogelijk meer; dus zal bijv. 7 ons buskruid voor de eene 0,012, voor de andere 0,015 bomzware lading zijn, en werpt men dus de zwaarste als de lichtste met 7 ons kruid, dan is de lading voor de eerstgenoemde 5 à 6 lood te licht om haar even zoo ver als de andere te kunnen brengen. De classificatie der projectilen waarborgt in eene belegerde vesting niet genoegzaam tegen dit nadeel, en het is in alle geval onbetwistbaar dat het, door de bovengemelde wijze van wegen, kan worden vermeden.

J. N. C.

KRIJGSGEBRUIKEN.

Uit de nagelaten papieren van den Generaal-majoor

C. A. GEISWEIT VAN DER NETTEN.

- 1°. Alles wat men *op zijn woord* aan den vijand belooft, moet heilig gehouden worden; daáárom mag men niet spoedig iets beloven, wat men niet houden kan of mag.
- 2°. Wanneer gevangenen *pardon* vragen moet het gegeven worden, mits zij zich eerst ontwapenen.
- 3°. Het strijdt tegen menschelijk en krijgsgebruik, ontwapende gevangenen uit weerwraak neder te houwen.
- 4°. Men zorge steeds voor vijandelijke gekwetsten; zij mogen echter eerst na de onzen in aanmerking komen. Een vijand is dit niet langer dan hij de wapens tegen ons voert; voor het overige is hij onze medemensch.
- 5°. Het mishandelen van geneesheeren, van vrouwen, kinderen en andere ongewapende personen, die tot het vijandelijk leger behooren, alsook het plegen van gewelddadigheden aan weerlooze ingezetenen, verdient de gestrengste straf.
- 6°. *Sauve-gardes* zijn militairen, door den opperbevelhebber van een leger hier of daar geplaatst tot het voorkomen van gewelddadigheden aan personen of goederen. Zij worden door vriend en vijand als geheiligde personen aangemerkt, en ieder vergrijp jegens hen, of jegens de lieden of eigendommen door hen beschermd, wordt, tot verhooving der wederzijdsche zekerheid, met dubbele gestrengheid bestraft. Om als *sauve-garde* erkend te worden, heeft men een schriftelijk bewijs noodig, wat slechts door den opperbevelhebber van het leger mag worden afgegeven en waarvan eene kopie op eene zichtbare plaats wordt aangeplakt. *Sauve-gardes*, door den vijand ergens achtergelaten, worden hem onbeschadigd teruggezonden, echter niet op tijdstippen dat zij hem iets ten onzen nadeele zouden kunnen ontdekken.
- 7°. Men verschoone bij alle gelegenheden, boven andere gebouwen, de openbare, die welke tot het uitoefenen van den Godsdienst — en dit zonder onderscheid van gezindheid — bestemd zijn, en de vorstelijke residentieën en kasteelen.
- 8°. Ofschoon men, meester zijnde van het leven eens overwonnen vijands, dit ook van zijne bezittingen is, strijdt het evenwel tegen de menschelijkheid en tegen het krijgsgebruik bij beschaafde natiën, hem uit te schudden

- en zóó aan de ongemakken van het weder prijs te geven. Het is meer edel hem, niet alleen zijne kleederen, maar zelfs een weinig geld te laten behouden (1). Anderen dan die hem gevangen namen, mogen hem met geen regt plunderen.
- 9°. Aangaande trompetters, die met eene commissie of dépêches belast zijn en appèl blazen, en aangaande officieren die als parlementair komen, geldt hetzelfde wat over de sauve-gardes is gezegd. Hunne personen zijn heilig en de minste krenking hun aangedaan, strijdt tegen krijgsgebruik.
- 10°. Indien een zoodanig trompetter zich als deserteur meldt, na het overgeven zijner dépêches, moet men hem, benevens paard en uitrusting, indien hij opgeëischt wordt, uitleveren.
- 11°. Hetzelfde geldt ook ten opzichte van moordenaars en doodslagers. Gestolen zaken worden aan deserteurs afgenomen en bij opeiseling aan den vijand teruggegeven.
- 12°. Een spion heeft in ieder geval het leven verbeurd.
- 13°. Een militair, die door den vijand afgezonden wordt tot bespieding van ons leger of van onze stelling, en daarbij in onze handen valt, kan als spion behandeld worden wanneer hij geene militaire kleeding of onderscheidingsteekenen draagt; doch in het tegengestelde geval is hij slechts krijgsgevangen, al werd hij ook in het midden van ons leger gegrepen.
- 14°. Gevangen officieren behooren zich niet in te laten met het geven van kondschap of het voeren van correspondentie; wordt zulks ontdekt, dan hebben zij de gestrengste behandeling te wachten. — Biedt zich evenwel een door ons gevangen officier daartoe in ons voordeel aan, dan kan men er partij van trekken, ofschoon hij onze hoogachting niet verdient.
- 15°. Wanneer eene plaats stormenderhand wordt ingenomen, dan heeft de bezetting geen regt op pardon, en de overwinnaar kan haar over de kling jagen. Beschaafde legers behooren zich daaraan evenwel niet schuldig te maken, evenmin als aan het uitplunderen der stad.
- 16°. Een gevangen officier, die eens zijn naam opgegeven heeft, moet — al wordt hij ook weder ontzet — zich in 's vijands handen stellen, zoodra hij daartoe wordt opgeroepen. — Het is dus niet raadzaam zich dadelijk aan den vijand bekend te maken; vraagt hij onzen naam, dan ontwijk men zoo mogelijk het antwoord, door over andere zaken te spreken, vooral indien er nog ontzet kan opdagen.
- 17°. Een officier, die door den vijand als krijgsgevangen geleid wordt en dezen kan bedriegen of van het leven berooven om zich in vrijheid te stellen, zou eene schending van het officierskarakter plegen, of een moord begaan

(1) Het ware wenschelijk dat de krijgswetten van alle beschaafde volkeren het berooven van gevangenen geheel verboden.

- op hem aan wien hij het leven verschuldigd was.
- 18°. Een officier, die op zijn woord in eene zekere plaats vrij mag rondgaan en er misbruik van maakt om te ontvlugten, verdient de cassatie bij zijn eigen leger. — Wordt hij met de wapens in de hand gegrepen, dan heeft hij in geen geval pardon te wachten.
- 19°. Wordt men door belegerden gevangen genomen, zoo late men zich liever opsluiten, dan het verlot te bekomen vrij rond te wandelen, door afgifte van een bewijs, waarbij men zich verbindt in den gevoerd wordenden oorlog niet meer te dienen; want doet men dit, dan blijft men niettemin gevangen, al wordt de vesting door de onzen genomen.
- 20°. Somtijds bieden belegerden aan hunne gevangenen den vrijen aftogt aan, onder voorwaarde dat zij in dezen oorlog niet meer zullen dienen. Dit moet men nimmer aannemen; het doet een ongunstig oordeel over ons vellen en een gevangene heeft altijd kans om uitgewisseld te worden.
- 21°. Hoezeer het door de billijkheid en door de menselijkheid gewraakt wordt, zoo geschiedt het toch soms, dat kapitulatiën verdraaid en willekeurig uitgelegd worden; daar men ze nu onmogelijk zóó kan opstellen dat alle verwikkingen van den zin onmogelijk zijn, zoo behoort men:
- a. Zich van de meest bepaalde en stellige uitdrukkingen te bedienen.
 - b. Nimmer de voorwaarde te vergeten, dat, ingeval eene uitdrukking, bedinging, enz. tweevoudig zou kunnen verstaan worden, alsdan slechts die uitlegging zal geldig wezen, welke ten voordeele van den kapitulant is.
 - c. Dat de troep, welke door deze kapitulatie de plaats ontruimt of zich gevangen geeft, noch in haar geheel, noch in hare onderdeelen door te nemen represailles mag schade lijden.
 - d. Dat deze troep bij de eerste gelegenheid, en vóór alle anderen welke deze voorwaarde niet gemaakt hebben, zal uitgewisseld worden.
- 22°. Een officier, die eenen aan hem persoonlijk geadresseerden brief van den vijand ontvangt, behoort hem, tot zijne eigene zekerheid, ongeopend aan zijnen chef te zenden. Is die officier ver van zijnen chef verwijderd en is het antwoord dringend, dan zendt hij bij den brief een afschrift van hetgeen hij geantwoord heeft.
- 23°. Alle correspondentiën en gesprekken met den vijand zijn volstrekt verboden, en dus ook de gesprekken en gemeenschap tusschen de wederzijdse voorposten.
- 24°. Het plegen van zekere hatelijke vijandelijkheden, zoo als het nederschieten van vedetten en schildwachten, wanneer zij geen verder doel hebben, zijn schadelijk en weinig beter dan een moord te achten. Het beslist niets,

want de ledige post wordt terstond weder bezet; het baart daarenboven verbittering, en doet den vijand op middelen van weerwraak peinzen.

25°. Het is tegen het kriegsgebruik en de betamelijkheid, op een vijandelijk recognoscerend Generaal bijzonder te doen mikken en schieten.

26°. Eenige oplettendheden zijn in het veld gebruikelijk, bijv. de verloren verre-

kijker of het lijfpaard van een vijandelijk Generaal, zende men naar het hoofdkwartier om hem teruggegeven te worden; ook verschaffe men aan gevangen officieren van hoogen rang sommige noodwendigheden en geriefelikheden, zoodra dit aan onze zijde niet tot nadeel van het algemeen strekken kan.

 HET ONTSLAG VAN DEN RITMEESTER F. M. B^{ON} VAN DER CAPELLEN.

(INGEZONDEN.)

Onder bovenstaanden titel komt in den *M. S.* van Maart 1.1., een ingezonden stuk voor, waarin de schrijver betreurt «dat de kavallerie, in den ritmeester VAN DER CAPELLEN, een officier mist die, in zijne speciale betrekking, niet geremplaceerd kan worden,» en waarin ook des schrijvers leedwezen wordt betuigd, over het geheel vervliegen zijner hoop, «om eenmaal weder eene rijnschool opgerigt te zien.»

Wij ook betreuren het hier ter sprake gebragte verlaten der dienst van den ritmeester VAN DER CAPELLEN, en gelooven dat vele kavallerie-officieren van ons leger daarmede instemmen. Wij behooren eveneens tot zijne leerlingen, en, terwijl wij met erkentelijkheid en genoegens ons zijne rijkunstige lessen herinneren, beamen wij tevens de meening dat onze vroegere leermeester, als *écuyer*, voor het oogenblik, niet te vervangen is. Onze hoop echter om eenmaal weder eene rijnschool opgerigt te zien, is niet geheel vervlogen. Het zelden ontkend wordende nut, door de thans geschorste rijnschool onder zoo vele officieren gesticht, gevoegd bij de niet betwiste grondstelling, dat elk *goed kavalierist*, in de eerste plaats *goed ruiter* moet zijn en een *goed afgerigt paard* moet berijden, geven ons aanleiding tot die hoop.

Wij gelooven aan de mogelijkheid van het weder in werking treden der rijnschool, in verbinding met goede resultaten. Wij

zien die mogelijkheid in het van regeringswege détacheren van een of twee daarvoor berekende officieren naar eene Duitsche rijnschool, waar de rij- en afrigtingskunst, in al hare onderdeelen en volmaking, sijstematisch worden beoefend, en welke alzoo de meeste waarborgen zoude opleveren tot bereiking van het voorgestelde doel, namelijk: de vorming van *volleerde* onderwijzers.

Sommigen zijn misschien van gevoelen, dat die fijne beschaving in de rijkunst en de hooge manége-lessen zonder nut of niet doeltreffend zijn, omdat zij den militairen ruiter nimmer te pas komen, en voor de afrigting van het kavallerie-paard geheel overbodig, ja schadelijk moeten worden geacht. Wij deelen deze laatste wijze van zien; doch de wetenschap van den onderwijzer moet niet ophouden bij 't geen hij zijnen leerlingen onderrigt; hij kan wel te veel willen onderwijzen, maar hij kan nimmer te veel weten. Als onderwijzer moet hij geacht kunnen worden geheel volleerd te zijn in de zaak, welke anderen, al is het dikwijls slechts gedeeltelijk, van hem moeten leeren. Hoe meer hij alles wat tot zijne kunst behoort heeft beoefend; hoe meer hij is doorgedrongen in hare bijzonderheden, en doorkneed is zoowel in hare eerste beginselen, als ten aanzien van hare hoogere eischen, des te zekerder zal hij zijn van dat eigenaardig *vertrouwen*

zijner leerlingen, zonder hetwelk geen onderrigt hoegenaamd werkelijk goede resultaten kan geven. Het was vooral dat vertrouwen in de bedrevenheid van den 1sten luitenant VAN DER CAPELLEN, als ruiter enz, 't welk, tijdens het bestaan der rij-school, bij menigen officier den wensch deed ontstaan tot het bijwonen der aldaar gegeven wordende lessen; het was dat vertrouwen 't welk het min streelende van menige aanmerking met welwillendheid deed ontvangen, en 't welk, in weerwil van dikwijls gekrenkte eigenliefde en velerhande teleurstelling, den lust tot oefening gaande hield en de hoop om wel te slagen verlevendigde. Deze zijn de redenen welke ons voor den officier, die als *onderwijzer zijner mede-officieren* zoude optreden, eene voorafgaande vorming doen wenschen; eene vorming, geschikt om de bij velen in ruime mate voorhanden geoefendheid en zaakkennis tot dien trap van volkomenheid te brengen, welke het vertrouwen der leerlingen duurzaam maakt en den onderwijzer in staat stelt om praktisch de waarde zijner beginselen te toonen.

Afgescheiden hiervan, vleijen wij ons soms nog met eene andere hoop. Zij boogt op het weder in werking treden van eene rij-school, *alleen voor onderofficieren*. Wanneer misschien het detacheren van officieren naar den vreemde aan bezwaren mogt onderhevig zijn, en er welligt vooreerst geene genoegzame stof is voor eene rij-school, onder de beredene officieren, waarom zoude men niet jaarlijks eenige onderofficieren naar de rij-school kunnen zenden, om, zoo mogelijk, tot goede on-

derwijzers te worden gevormd? Daarvoor is onder de officieren wel een goed onderwijzer te vinden, en daarvoor ontbreekt het, onder de onderofficieren, niet aan stof.

Toen, door de onlangs plaats gehad hebbende oprigting van dépôts bij de kavallerie, aan het onderwijs van man en paard eene gedeeltelijk nieuwe toekomst werd geopend, kwam de wensch naar de verwezenlijking ten minste van onze laatstvermelde hoop, wederom sterk bij ons op. Wij gelooven geen te streng oordeel te vellen met de bewering, dat het aantal van werkelijk goede onderwijzers, in rijkunst en paarden-afrigting, bij de onderofficieren onzer kavallerie, niet altijd in genoegzame verhouding staat tot de behoefte, en dat hunne bekwaamheid, in het algemeen, niet altijd geëvenreedigd is aan hetgeen men van hunnen persoonlijken aanleg, bij eene degelijke vorming, regt zoude hebben te verwachten. Ten dezen heeft de rij-school geene algemeene voldoende resultaten opgeleverd. Zulks lag geenzins aan den in ons oog zeer deskundigen officier, met het rijkunstig onderwijs der onderofficieren belast; 't was het natuurlijk gevolg van de ongenoegzaamheid van het onderwijs zelve. Bedriegt ons geheugen ons niet, dan werden door de onderofficieren in den regel niet meer dan twee paarden per dag gereden; soms zelfs bepaalde zich het onderrigt tot ééne rij-les; en hierin, met eenige voltigeoefeningen, bestond hunne geheele praktische rij-school-cursus. Het behoeft geen betoog dat de beste onderwijzer, met zoo weinige gelegenheid tot onderwijs, onmo-

gelijk tot algemeen voldoende resultaten kan geraken (1).

Zal eene rijsschool dat nut stichten, 't welk zijnen invloed krachtig op de rijkunstige bedrevenheid der regementen doet uitkomen, dan moeten, vóór alles, den onderwijzer de middelen worden gegeven om in alle opzichten zijne leerlingen tot goede ruiters en afrigters, en tevens tot instructeurs te vormen. Tot die middelen behoort vooreerst: een genoegzaam aantal paarden. In de eerste plaats moet de leerling tot goed ruiter worden gevormd, tot welk einde de paarden, door de onderofficieren van de regementen medegebragt, meestal voldoende zullen zijn. Vervolgens is een genoegzaam getal volkomen afgearigte schoolpaarden onontbeerlijk om den goeden afrigter te vormen; waarbij later de dressuur van een jaarlijks te verwisselen aantal remonte-paarden moet worden gevoegd, om de op de schoolpaarden geleerde beginselen op het jonge paard toe te passen en de verdere vorming tot meerdere volkomenheid te brengen. Het waren die lessen op de schoolpaarden, welke de onderofficier aan de vroegere rijsschool miste; en het zijn juist die paarden, welke den onderwijzer, door zijne bekendheid met hunne eigenaardigheden van

karakter of bouw, en tevens door hunne volkomene afrigting, in staat stellen om met juistheid den aanleg en de geoefendheid zijner leerlingen te beoordeelen, hunne hoofdgebreken op te merken en, naarmate van ieders bijzondere behoefte, hun die paarden te doen rijden, welke het meest geschikt zijn om de bijzondere fouten der berijders te verbeteren.

Noch het getal paarden, noch de gelegenheid om van de rijbaan gebruik te maken, mogen aan eene rijsschool oorzaken zijn, dat er geen genoegzaam aantal lessen kan worden gegeven. Wanneer de vorming van den ruiter en afrigter is geëindigd, moet er nog tijd overschieten, om aan de vorming van den instructeur te besteden. De aanstaande instructeur moet, onder het onmiddellijk toezigt van den onderwijzer, zijnen cursus eindigen met zelf als onderwijzer op te treden; hij moet leeren, dat zulks niet slechts bestaat in het kommanderen der gangen, enz., maar tevens in het weten, waarnaar hij moet zien en hoe hij moet zien; hij moet trachten den tact van anderen te onderrigten, bij zich zelven te ontwikkelen. Wanneer bij dit alles de theorie over afrigting- en rijkunst en paardenkennis niet wordt verwaarloosd; wanneer de onderofficieren ten minste driemaal per dag te paard worden geoefend, en vooral ook de lessen buiten de manège, in het vrije veld, niet op den achtergrond worden geschoven; wanneer het voltigeren dagelijks wordt onderhouden, en van het springen, over verhevenheid of sloot, eene gewoonte wordt gemaakt, dan vertrouwen wij, dat men een tal van degelijk goede onderwijzers onder de onderofficieren zoude

(1) De Redactie grootendeels met de gevoelens van den schrijver instemmende, gelooft, dat bij de genoemde bezwaren diende vermeld te worden, dat men in de regementen niet altijd zeer gelukkig is geweest in de keuze der onderofficieren, welke aan de rijsschool gedetacheerd zijn geworden; en dat men, bij het aanstellen dier onderofficieren als instructeurs, niet gelet heeft op de geschiktheid welke zij bezaten. Zijn wij wél onderrigt, dan is een der élèves tot den rang van adjudant-pikeur aangesteld, welke aan de rijsschool zeker niet de eerste zijner klasse was.

zien optreden, en dat het wapen der kaval-
lerie er na verloop van eenige jaren de
vruchten van zoude plukken.

Dat vertrouwen, en de overtuiging der
noodzakelijkheid van het bestaan eener
goed ingerigte rijschool, gaven ons aan-
leiding tot het ter nederschrijven dezer
vlugtige opmerkingen, nu wij, in den rit-
meester F. M. B^{on}. VAN DER CAPELLEN, een
onderwijzer uit onze rangen missen, voor-
wien wij soms nog een waardigen opvol-
ger durven hopen.

Wij hebben gezegd te gelooven, dat het
aantal van werkelijk goede onderwijzers,
bij de onderofficieren der kavallerie, niet
evenredig was aan de behoefte en aan
hunnen persoonlijken aanleg; en hoewel
wij de verdiensten en eigenaardige ge-
schiktheid van eenigen, ten aanzien van
vele takken van het onderwijs, ten zeerste
waarderen, was het vooral met het oog
op den afrigter van remonte-paarden,
dat wij het waagden deze misschien min
vleijende meening te uiten. Zeker vindt
men onder onze onderofficieren een groot

aantal flinke terrein-ruiters, maar, hoewel
deze hoedanigheid een volstrekt vereischte
van den goeden afrigter is, is zij *op zich-
zelve* niet genoegzaam. Wat de dres-
suur van het jonge paard betreft, schijnen
velen juist genoeg te weten, om zich vol-
leerde afrigters te wanen, en zij schijnen
zulks te willen doen blijken, door nimmer
te paard te zitten, zonder het arme dier
onophoudelijk met teugels en beenen te
plagen, alsof zij door hun eeuwig *pikeuren*
zich meer den naam van gangbedervers,
dan van goede pikeurs waardig wilden
maken (1).

Wij hopen nog steeds op eene goede
rijschool!

10 April 1852.

A.

(1) De schrijver heeft het in zijn regiment al zeer
ongelukkig getroffen. De Redactie vermeent te mo-
gen beweren, dat men in andere regimenten nog
al dikwijls de aan de rijschool gedetacheerd geweest
zijnde onderofficieren, met vrucht gebruikt heeft tot
het toerijden van jonge paarden. Ook ziet men aan
het hoofd van verschillende burger-rijksunstige in-
rigtingen, officieren van de rijschool afkomstig ge-
plaatst, en zijn de rapporten daaromtrent zeer
voldoende.

BIJLAGE X.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — VIERDE DEEL, N°. 40.

(Maand April 1852.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Belast met de functiën van inspecteur van het wapen der inf.: de gen.-maj. A. J. Verhorst, komm. der 2de brig. inf., waarn. prov. komm. van Noordbrabant, uit welke laatste betrekkingen hij eervol is ontslagen; tot gen.-maj. komm. van de 2de brig. inf., tevens belast met de waarneming van het prov. komm. van Noordbrabant: de kol. P. van Poolsum Booij, komm. van het 2de reg. inf.; bij het wapen der inf., bij den staf van het wapen, tot luit.-kol.: de maj. J. W. Walther, chef van het bureau van pers. en milit. zaken bij het Minist. van Oorlog, met bepaling dat hij ook in zijnen nieuwen rang in zijne tegenwoordige betrekking zal verblijven; bij het 1ste reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. C. Wegenhuizen, van het korps; tot 2den luit.: de fourier J. T. F. Renaud, van het 5de reg. inf.; de serg. M. S. C. de Wijs, van het 7de en H. J. R. Stolp, van het 3de reg. inf.; de sergeanten-maj. J. P. W. Dorr, van het 2de en G. J. H. van Eelders, van het 3de reg. inf. en de serg. W. C. M. Arensma, van het 3de reg. inf.; bij het 2de reg. inf., tot kol. en komm.: de luit.-kol. W. Wortman, van het 8ste reg. inf.; tot 2de luits.: de serg. N. Ephema, van het instr.-bat., H. Spoelder van het 3de, W. H. P. Schreurs van het 7de en A. H. W. Scheepens, van het 4de reg. inf.; bij het 3de reg. inf., tot luit.-kol.: de majoor C. G. de Bock, van het 6de reg. inf.; tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de P. H. L. Lillij,

reg.-adj. bij het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. E. J. van Bel, van het reg. gren. en jag.; bij het 4de reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl., Jhr. A. M. Pompe van Meerdervoort, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luits. W. M. Westenberg, van het reg. gren. en jag., F. G. H. Driessen, van het korps en J. W. K. Roger, van het 6de reg. inf.; tot 2den luit.: de fouriers M. J. Hulswit, van het 5de en H. T. Picard, van het 7de reg. inf. en de serg. A. G. H. van der Poel, van het 8ste reg. inf.; bij het 5de reg. inf., tot 2den luit.: de sergeanten A. J. van Winsheijm, van het 6de reg. inf.; bij het 6de reg. inf., tot kol. en komm.: de luit.-kol. C. A. Oudemans, van het 3de reg. inf.; tot majoor: de kap. der 1ste kl. C. P. Winckel, van het 1ste reg. inf. en A. van Citters, van het reg. gren. en jagers; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. A. Spieringhs, van het 2de reg. inf.: tot 1sten luit.: de 2de luit. G. B. C. Stoop, van het korps; tot 2de luits.: de sergeanten W. G. Munters en E. N. E. van Oordt, respectvelijk van het korps en van het 1ste reg. inf., en de fourier A. H. Otterbein, van het reg. gren. en jagers; bij het 7de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. der 3de kl. W. L. Ivangh, van het korps; tot 2den luit.: de sergeanten W. F. L. Zurich, van het korps, J. Delfos den Doren, van het 4de en L. J. Rhode van het 3de reg. inf.; bij het 8ste reg. inf., tot luit.-kol.: de majoor W. J. Fischer, van het 6de reg. inf., buitengewoon adj. van Z. M.; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl., J. W. Stahl, van het korps; tot 2den luit.: de serg. J. F. Muller, van het 3de reg. inf.; bij den plaatsel. staf,

tot plaatsel. adj. der 1ste kl.: de kap. T. de l'Angle, plaatselijk adj. van de 2de kl. te Naarden; tot 2den luit. plaats. adj. der 2de kl. te Rotterdam: de adjud.-onderofficier J. C. Groenewoud Sweijs, van het 3de reg. drag.; bij het wapen der kav., bij het 3de reg. drag., tot ritm.: de 1ste luit. P. H. Queijsen, van het korps, zijnde dezelve tevens, op het daartoe door hem gedaan verzoek, eervol uit de militaire dienst ontslagen; bij het 2de reg. drag., tot 1sten luit.: de 2de luit. A. W. D. Ramdohr, van het 4de reg. drag.; bij het wapen der art., tot 1sten luit.: de 2de luit. Jhr. C. A. van Sypestein, van het 2de reg. vest.-art., met bepaling dat hij voor den tijd van vijf jaren bij de landm. in W. I. zal worden gedetacheerd; bij het person. van de geneesk. dienst der landm., tot offic. van gezondh. der 1ste kl.: de officieren van gezondh. der 2de kl., C. I. van Hees en F. S. Hermus; bij het wapen der inf. van het leger in O. I., tot 2de luits.: de sergeanten W. N. Verlegh en W. L. Rogge, beiden van het instr.-bat., de serg. J. E. Hamel, van het 4de reg. inf. en de sergeanten-majoors H. Brinkgreve, van het reg. gren. en jagers en L. W. A. Kessler, van het 3de reg. inf.; bij de milit. geneesk. in O. I., tot offic. van gez. der 3de kl.: de heer J. W. E. Arndt.

Verplaatsingen.

Bij het reg. gren. en jagers: de kap. L. Sweemer, van het 6de reg. inf., de 2de luits. B. J. F. Prager, van het 1ste en C. P. T. Pip-pengbegen, van het 3de reg. inf.; bij het 1ste reg. inf.: de kap. A. J. van Schermbeek, van het 7de reg. inf., de 1ste luit. E. J. van Bel, van het 3de reg. inf., de 2de luit. J. A. Sodenkamp, van het 7de reg. inf.; bij het 3de reg. inf.: de kap. A. P. Luppès, van het 6de reg.

inf.; bij het 5de reg. inf.: den 1 luit. W. M. Westenberg, van het 4de reg. inf., de 2de luit. J. A. de Vassy, van het 4de reg. inf.; bij het 6de reg. inf.: de kap. A. P. Miltemburg, van het 3de reg. inf.; bij het 7de reg. inf.: de kap. C. van der Werven Schuller, van het 1ste reg. inf.; bij het 8ste reg. inf.: de 2de luits. C. M. W. Kamps en T. M. W. Acker, beiden van het 1ste reg. inf.; de 1ste luit.-ing. A. J. de Bruijn, van Coevorden naar Grave; de eerste offic. van gez. der 2de kl. G. L. Ritter, van Utrecht naar Nijmegen; de offic. van gez. der 1ste kl. G. A. Baum, van Bergen-op-Zoom naar Utrecht; de apoth. der 2de kl. W. J. van der Cop, van Bergen-op-Zoom naar Nijmegen; de apoth. der 3de kl. P. A. H. Dagnelie, van 's Rijks magaz. van geneesmiddelen naar Bergen-op-Zoom.

Gepensionneerd.

De luit.-gen. A. Schuurman, buitengew. adj. van Z. M., voorloopig belast met de functiën van inspect. van het wapen der inf., onder dankbetuiging voor de langdurige en getrouwe diensten, door hem aan den Lande bewezen; de offic. van gez. der 3de kl. P. M. Adèr; de kap. A. van Hooydonk, plaatsel.-adj. van de 1ste kl. te Rotterdam.

Tijdelijk op non-activiteit gesteld.

De offic. van gez. der 1ste kl. A. C. Buttelman.

Eervol ontslagen.

De 1ste luit. J. Kuhle, van het 8ste reg. inf., met vergunning tot het voortdurend dragen der activiteits-uniform van het korps, waartoe hij tot dus verre heeft behoord.

Overleden.

De kol. G. de Villeneuve, kommandant van het 6de reg. inf.

VESTIGING DER HOLLANDERS OP CELEBES. - OORLOGEN MET DEN KONING
VAN MAKASSAR. - HET FORT ROTTERDAM ALDAAR.

Weinig voorzeker vindt men tot nu toe in geschriften iets aangeteekend omtrent den aard der versterkingen, welke in onderscheidene deelen onzer Indische bezittingen ons gezag verzekeren, en omtrent de bijzondere omstandigheden, geheel tot onze geschiedenis in die gewesten t' huis behoorende, onder welke de vestiging heeft plaats gehad. En nogtans is het wel der moeite waardig wat nader met eenige dier bezittingen bekend te worden, om de geschiedkundige herinneringen welke zich aan die vestiging verbinden, en tot een roemrijk tijdperk terugvoeren waarin onze dappere voorouders, trots mededinging van Portugezen en Engelschen en den hardnekkigen wederstand van Inlandsche bevolkingen, op deze, door kracht van wapenen, eene blijvende overheersching wisten daar te stellen. In dien zin mogen dan ook welligt eenige bijzonderheden omtrent het fort Rotterdam te Makassar — de grondsteen onzer vestiging op het eiland Celebes, dat men zoo dikwerf den sleutel van onze oostelijke bezittingen in den Indischen archipel pleegt te noemen — als niet geheel van alle belang ontbloomt, der vermelding waardig worden geacht.

4. D. N°. 11.

Reeds lang voor dat de Hollanders eenig verkeer hadden met Celebes, waren de Portugezen, zich beijverende alom in Indië hunnen invloed te verspreiden, aldaar gevestigd, en men vindt aangeteekend dat zij dit eiland, van Ternate stevenende, tijdens ANTONI DE GALVANO er hun Landvoogd was, in 1558 voor het eerst bezochten. Het altijd gereede voorwendsel van verkondiging der Christelijke leer door Priesters en Jesuiten, baande ook hier den eersten weg tot het aanknoopen van handelsbetrekkingen. Zoo werd de vergunning verworven tot het stichten van kerken en het aanleggen van factorijen, terwijl het bouwen van forten voor derzelve bescherming het overige deed om hen eenen vasten voet te doen verkrijgen in het gebied der Vorsten van Makassar. In 1607 bezocht de Hollandsche Zeevoogd, CORNELIS MATELIEF, voor het eerst Celebes aan deszelfs zuidkust, en het van dezen togt overgebragte bericht naar Amboina, gaf aanleiding tot het aanknoopen van betrekkingen met den Koning van Makassar, welke het aanleggen van een comptoir (kantoor) en loge, ten dienste van onzen met zijne onderdanen geopenden handel, ten gevolge had. Zoodanige neder-

zetting echter, blootgesteld aan de ijverzuchtige mededinging der Portugezen, zonder bescherming van genoegzame versterking om op eene blijvende wijze ontzag in te boezemen, terwijl de Hollandsche vaartuigen slechts nu en dan, voor zoo verre de handel en belangen van het comptoir zulks vereischten, aldaar hunne vlag lieten zien, kon op den duur geenen voldoende waarborg van zekerheid en veiligheid opleveren. De onbestendigheid en trouwloosheid der Makassaarsche Vorsten deed dan ook gedurig den handel met moeilijkheden en belemmeringen gepaard gaan, waarbij het bestaan zelf van het comptoir gevaar liep, en zoo werd in 1618 de Hollandsche loge op eene verraderlijke wijze afgeloopen en de geheele bemanning vermoord. Zoodanige snoode en geweldadige schending van het vertrouwen op reeds gevestigde vriendschappelijke betrekking, werd wel streng gewroken door het naar Makassar zenden van drie gewapende schepen, onder ARENT MARTENSZON, om het gepleegde verraad te tuchtigen, waarbij tevens het comptoir op den ouden voet werd hersteld; doch zoodanig eventueel vertoon van magt kon slechts eene kortstondige schorsing in de gewone trouweloze handelingen der Makassaren ten gevolge hebben. De moeilijkheden en dwarsdrijverijen van allerhanden aard, waaraan, behalve de Portugezen, de Engelschen, die ook hunne nederzetting te Makassar hadden, niet vreemd waren, herhaalden zich dan ook weldra, vooral onder den Koning SAMBONGKO, en zetteden zich voort onder zijn opvolger HASSAN-NODIN (1655), welke zich zelfs niet ontzag opent-

lijk, door zijne vaartuigen en krijgsvolk, de van ons afvallige Hittoëzen op Amboina bij te staan.

Het rijk van Makassar wordt beschreven als destijds te zijn een der magtigste en vermogendste van Celebes, alom in den Indischen archipel uitgebreide handelsbetrekkingen onderhoudende en talrijke vloten, geducht door krijgstogten en zeerooverijen, overal langs de kusten van Java, Sumatra, Borneo enz., tot aan den vasten wal van Indië vertoonende. Niet minder geducht aan land, hadden de Makassaren zich eenen roem van krijgshaftigheid en hardnekkige dapperheid verworven, welke hun steeds is bijgebleven en nog heden eene eerste plaats doet bekleeden onder de troepen uit inlandsche natiën getrokken, welke bij de Nederlandsch-Indische krijgsmagt zijn ingedeeld. Gedurig in oorlog met de naburige rijkjes, zouden de Vorsten van Makassar, in de krijgstogten tot uitbreiding van hun grondgebied ondernomen, hun leger, de hulptroepen der leenpligtige staten daarbij gerekend, tot eene sterkte hebben opgevoerd van 80,000 man voetvolk en 12,000 ruiters; welke opgave niet als overdreven moet worden beschouwd, wanneer men in aanmerking neemt, dat genoegzaam de geheele mannelijke bevolking, even als bij de Arabische stammen, ingeval van oproeping ten oorlog, onder de wapenen kwam. Een in onze Indische bezittingen algemeen hooggeschat ras van paarden bezittende, bekend door vurig gestel en onvermoeidheid; door de gewoonte van het hert te paard te jagen — eene geliefkoosde nationale uitspanning, in het binnenland op groote schaal be-

dreven — tot stoute ruiters gevormd en gemeenzaam te paard, was hunne ruitery, die veel had van die der ongeregelde Bedouïnen, niet het minst te achten gedeelte hunner krijgsmagt; en nog heden worden voor onze artillerie in Indië, om die erkende eigenschappen, de stukrijders bij uitsluiting uit de Makassaren getrokken, of de Boeginezen (bevolking van het Celebesche rijk Bonie of Boegie), gelijk men gebruikelijk is te zeggen. Het gebruik van geschut, zelfs van aanmerkelijk kaliber, was hun gemeenzaam, doch de slechte hoedanigheid van het buskruid, 't welk zij zelve vervaardigden, onbekendheid met alle gronden van rigting, en onhandigheid in doelmatig gebruik, maakten de uitwerking er van weinig geducht. Langs de kust was het gebied van Makassar door onderscheidene versterkingen bevestigd; behalve eenige verschanste punten van inlandschen aanleg en minder aanbelang, kwamen daaronder, van het Zuiden naar het Noorden rekenende, in aanmerking: het kasteel Panekoke, de stad en het kasteel Samboepo, en het kasteel Oedjong-Pandang of Joepandang (Kijkhoek), zoo als VALENTIJN ze in zijne «*Beschrijvinge van Makassar*» noemt. Samboepo was, als voorname haven en zeestad, als Koninklijke verblijfplaats, de hoofdstad van het rijk, waar zich alle bedrijvigheid van handel en scheepvaart vereenigde; 't was het natuurlijke aantrekkingspunt voor de vaartuigen der onderscheidene handeldrijvende Europesche natiën, als: Portugezen, Engelschen, Denen en Hollanders, welke, tijdelijk, of tot het tijdstip dat de laatsten uitsluitend bezitters werden, al hunne

kantoren en loges in de onmiddellijke nabijheid gevestigd hadden. Bovendien hadden de Engelschen eenen korten tijd lang eene loge, hoogstens een musketschot benoorden het kasteel Oedjong-Pandang, dat sedert den overgang in onze handen het tegenwoordige fort Rotterdam is geworden.

FRANÇOIS VALENTIJN, met zijne gewone uitvoerigheid en naauwgezetheid, geeft in zijne beschrijvinge van Makassar (5^e Deel, 2^e Stuk) eene afbeelding van Samboepo, met onmiddellijk nabijgelegen hoofdstad en voorsteden, en met aanwijzing der loges van de onderscheidene Europesche natiën. Het kasteel of fort, aan de uitwatering der rivier Goa gelegen, alwaar nog thans de fondamente van rood gebakken steen aan den linker oever te herkennen zijn, was eene versterking met gemetseld muurwerk van vierkanten vorm en niet onaanzienlijken omtrek, aan de zeezijde met vier rondeelen of bolwerken voorzien, waarvan twee met 15 stukken geschut gewapend. Inwendig bevatte het zooveel als een reduit, ook van bolwerksvorm, waarin de vorstelijke woning, terwijl zich overigens in de tusschenruimte, tusschen fort en reduit, des Konings Messigit of Mahomedaansche tempel, zijn pakhuis, woningen voor de hofhouding, enz. bevonden; eene verzameling van gebouwen uitmakende, welke al eenig denkbeeld kan geven van de uitgestrektheid der versterking Samboepo. Wat deszelfs gewigt als vestingwerk betreft, VALENTIJN kent het reeds weinig defensieve waarde toe, als: «door de slegte order en kleyne wetenschap van weinig gebruik, zijnde de

«murasie ook zoo vervallen, dat dezelve «niet alleen geen canon, maar ook geene «houten rammen zoude kunnen verdra- «gen.» Nogtans lag Samboepo, niettegenstaande zijn vervallen toestand, in vorm en aanleg, waarin de beginselen van onze permanente vestingbouw niet te mis- kennen waren, zoo geheel buiten het denk- beeld van versterkingskunst, den Makas- saren eigen, dat men hier van zelfs de behulpzame bouwmeestershand van Por- tugezen moet erkennen; en hoewel, volgens de geschiedenis, Samboepo reeds in 1580 door de Makassaarsche Vorst PATTANG- GOELIN, of anders CRAIN CAROD, werd aan- gelegd, zoo laat zich althans aannemen, dat later eene verbouwing en wijziging, volgens door Portugezen aangegeven denk- beelden, hebbe plaats gehad.

Tot bovengezegden staat van zaken tusschen de Hollanders en den Koning van Makassar terugkomende, de Gouverneur- Generaal en Raad van Indië te Batavia, begrijpende dat zonder ernstige en krach- tige maatregelen, niets van afdoende en blijvende waarde te verrigten was, zoo werd tot voorbereidselen ten oorlog beslo- ten, om dien Vorst in zijn trots en over- moed tot reden te brengen, en naar den uitslag der te volgen krijgsverrigtingen zich eenen vasten voet in zijn gebied te verwerven, terwijl tevens de Portugezen — onze natuurlijke en bestendige vijanden — zouden worden waargenomen en zooveel mogelijk afbreuk toegebracht. Eene wel uiterguste vloot zeilde, onder geheimhou- ding van het doel, naar Amboina, als ver- zamelplaats, en van daar in Mei 1660 naar Makassar, onder het bevel van de Heeren

JOHAN VAN DAM en JOHAN TRUITMAN, als opperhoofden. De vloot bestond uit 22 schepen, 5 galjoten en 8 chaloepen, in 't geheel 55 zeilen, waarop verdeeld waren 24 vaandels Europeanen à 50 man ieder, en 400 inlanders, meest Amboinezen, met het verdere scheepsvolk eene gezament- lijke magt uitmakende van 2700 man. Op het naderen van Celebes, berigt inwinnende van het ter reede van Makassar liggen van 6 Portugesche vaartuigen, werd onmid- dellijk tot den aanval op deze besloten en hiertoe 2 schepen vooruitgezonden, welke in 't gezigt der vesting Samboepo en de op deszelfs wallen en het strand zamen- geloopen bevolking, koen en onversaagd de vijandelijke vloot aantasteden. Niet- tegenstaande den dappersten tegenstand, viel het gevecht, genoegzaam onder vernietiging der vijandelijke scheepsmagt, tot het volkomenste voordeel van onze zijde uit. Het Portugeesch Admiraalschip, in brand geschoten, vloog met zijne geheele bemanning in de lucht, waardoor onze zeevoogd, voornemens hetzelve aan boord te klampen, ter naauwernood hetzelfde gevaar ontkwam; het vuur deelde zich aan twee andere vijandelijke schepen mede, welke tot het water afbrandden, doch waarvan het scheepsvolk zich nog tijdig aan wal redde. Nog twee andere vaar- tuigen werden op strand gejaagd, en 't laatst nog overblijvende aan boord geklampt en in aller gezigt veroverd. Deze beslis- sende strijd had den Hollanders slechts 4 dooden en 8 gekwetsten gekost.

Zoodanige uitkomsten waren zeer be- langrijk voor onze zaak, wanneer men in aanmerking neemt, dat de Portugezen in

hunne ijverzucht overal de Hollanders poogden in den weg te staan, hen bij den Koning van Makassar steeds hadden beschreven als een hoop zeeschuimers, hoogstens gelukkige avanturiers, zonder hoofd of regering, zonder godsdienst of wetten, zonder maatschappelijke instellingen of deugden, in hun werelddeel ter nauwernood in den rang der natiën opgenomen, en zich vooral nimmer door krijgsdeugden eenigen naam of roem hebbende verworven; eigenschappen welke meer dan andere bij den vorst eener krijgshaftige natie hoog moesten gelden en in staat zijn bijzondere waardering en hoogschatting in te boezemen. Zulke lasterlijke voordragt had te gereeder ingang gevonden, daar de willekeurige beheerscher eener Indische bevolking uit zijnen aard weinig tot achting voor eene natie gezind was, welke geen hoofd met koninklijke waardigheid als de hare wist aan te wijzen, terwijl met de ingeschapen denkbeelden van geene andere gekende dan despotische overmagt, weinig bestaambaar was de voorstelling van een gemeenebestgezinnd bestuur, onder eenen Stadhouder. Het niet terugvinden bij de Hollanders van de vormen des Catholieken geloofs, door de Portugezen met zooveel uitwendig vertoon beleden, stemde gereedelijk tot de veronderstelling van geheel gemis aan godsdienst, terwijl de Hollanders zich overigens tot nu toe bij de Makassaren, meer door scheepvaart en geschiktheid voor den handel, dan door oorlogsdaden hadden bekend gemaakt. De Portugezen daarentegen hadden, door eene lange loopbaan van schitterende bedrijven, door geheel Indië heen, zich eenen gevestigden roem van dapperheid verworven, die hen nog van vroegere tijden van luister en grootheid bijgebleven was, en zoodanig had het denkbeeld hunner meerderheid te dien opzichte bij de Makassaren veld gewonnen, dat deze zich geen gevecht met de wapens in de hand tusschen beide natiën konden voorstellen, met eenige kans van goede uitkomst voor de Hollanders. Toen nu, even als de aan strand zamengeloopen bevolking, de Koning en zijn hofstoet, van de wallen der vesting Samboepo, aanschouwers waren van het gevecht, met gezegden noodlottigen uitslag voor de Portugezen, steeg hunne verbazing, niet vrij van ontsteltenis, ten top; de gevoedde meening omtrent Hollandische strijdbaarheid en dapperheid, onderging eene even volledige als onverwachte omkeering, en met zeer ontmoedigde vooruitzigten, zag de Koning van Makassar zich nu genoegzaam tot eigen krachten beperkt in een aan te vangen kamp met de overwinnaars, diezelfde tot nu toe zoo hooggeschatte Portugezen, op wier verwachtten bijstand hij al zijne kracht en overmoed tegenover de Hollanders gegrond had. Door dezen werden nu van de vloot, welke intusschen was komen opdagen (12 Junij 1660), 11 der grootste en kloekste schepen, eerst tegen de vesting Panekoke aangewend, kruisende men voorts langs de kust tot Samboepo, 't welk door een vereenigd geschutvuur hevig beschoten werd. Men beoogde hiermede, door eene krijgslust het gros der Makassaarsche magt naar Samboepo te lokken, om met te meer gemak Panekoke door een aanval te land in te nemen, welk

opzet, zoo als blijken zal, volkomen gelukte. Het vuur tegen de Koninklijke versterking werd levendig beantwoord, doch met weinig uitwerking, daar het geschut over 't geheel te hoog gerigt was, tot dat de Portugezen, tot hulp der Makassaren bijspringende, met hun geschut van 18 en 24 c onze schepen veel schade toebagten. Eindelijk, zoo als VALENTIJN meldt: «een van 'sKonings liefste wijven «was met een swaaren kogel, als zij «nevens hem zat, in flarden geschoten, «zoodat hem het ingewand om de ooren «gevolgen was....» waarop die vorst, half radeloos geworden, het grootste gedeelte der bezetting van Panekoke tot zijne versterking binnen Samboepo liet aanrukken. Dit maakten de Hollanders zich dadelijk ten nutte, om troepen aan wal te zetten, welke de nu bijna verlaten vesting, zonder moeite innamen, en al wie zich er nog in bevond in de pan hakten, haar voorts van geschut, ammunitie en genoegzame bezetting ter verdediging voorzagen. Te vergeefs snelden nu de Makassaren, in groot aantal en met hevig geweld, weder van Sampoepe naar Panekoke ten aanval toe; met geschutvuur en handgranaten ontvangen, werden zij met aanmerkelijk verlies teruggedreven. De Hollandsche bezetting, aan welks hoofd zich de opperhoofden VAN DAM en TRUYTMAN hadden gesteld, deed een uitval en vervolgde den wijkenden vijand, wiens terugtocht in eene ordelooze vlugt overging, in welke hij nog veel volks verloor, tot bij de wallen van Samboepo; in het terugtrekken op Panekoke alles in den brand stekende, waardoor een groot gedeelte der stad Makassar

eene prooi der vlammen werd. Intusschen waren de 11 schepen, in stelling voor Samboepo, voortgegaan met de wallen te beschieten, tot dat de opstijgende vlammen der stad zichtbaar werden en men het tijd oordeelde die vesting wat te laten rusten, om thans ook de sterkten der Portugezen waar te nemen. Zoo digt mogelijk langs deze heen kruisende, werden hunne batterijen, onder een tot den invallenden avond voortgezet geschutvuur, geheel reddeloos geschoten en zoo goed als vernield.

Reeds 's anderen daags; den 15^{den} Junij, deed de aanblik der ontredderde wallen van Samboepo en de moedeloosheid waartoe de bezetting was gekomen, terwijl van de Portugezen, in den hulpeloozen staat waartoe zij waren gebracht, op geene ondersteuning meer te rekenen viel, den Koning HASSAN-NODIN van verderen tegenstand afzien, en een wapenstilstand verzoeken, welke werd toegestaan, onder voorwaarde dat hij met onze schepen een gezantschap met volmagt zoude medegeven, om te Batavia met den Gouverneur-Generaal en Raad van Indië, eenen vasten vrede te sluiten. Na eenige onderhandelingen over en weder, werd hierin toegestemd. Intusschen bleef de vesting Panekoke van de noodige bezetting voorzien, en vier schepen werden tot hare dekking achtergelaten. Bij den vrede, den 19^{den} Augustus 1660 in 't kasteel te Batavia gesloten, en den 2^{den} December daaraanvolgende te Makassar bevestigd, werden hoofdzakelijk de volgende voorwaarden bedongen: geheele uitdrijving der Portugezen met hunnen aanhang van het grondgebied

van Makassar, vernieling hunner kerken en verdere gestichten, slechting hunner, alsmede van alle Makassaarsche aan de kust gelegen versterkingen, met uitzondering van Samboepo, dat als Koninklijke residentie den Vorst zou verblijven, en van Oedjong-Pandang of Joepandang, dat met eene terrein-uitgestrektheid van 5 à 4 mijlen, den Hollanders zoude worden afgestaan; eindelijk, alleenhandel op Makassar, met uitsluiting van alle overige Europese natiën.

Weldra echter bleek op nieuw de trouwloosheid van den Koning van Makassar, en moest men ondervinden 't geen tot in de jongste tijden de geschiedenis van onze betrekkingen met inlandsche Vorsten heeft gekenmerkt, dat geen staat te maken is op een vredesverbond, onder welke plegtige vormen ook tot stand gebragt, wanneer de indruk van moreel en stoffelijk overwigt, door overmagt van wapenen ingeboezemd, verzwakt was. Zonder naking der overeengekomen voorwaarden, sloeg HASSAN-NODIN weder tot openlijke vredebreuk over, door in 1665 twee Hollandsche vaartuigen, op de kust van Celebes verongelukt, na het vermoorden der bemanning te doen plunderen; hij zond eene vloot met 10,000 gewapende mannen naar het eiland Boeton, waarvan de Vorst onze vriend en bondgenoot was, om onze sterkten aldaar aan te tasten, en ons opperhoofd te Makassar onderging, in eene woordenwisseling aangaande de twee geroofde vaartuigen, de persoonlijke belediging, van een Makassaarsch Prins een klap in 't aangezicht te ontvangen. Zich niet langer

veilig durvende achten, vertrok het opperhoofd naar Batavia, heimelijk vergezeld van Radja PALACKA, een jong Boegineesch Vorst, welke in zijn vaderland, het Rijk van Bonie, dat sints eenigen tijd door geweld van wapenen aan het gebied van Makassar onderworpen, doch steeds met moeite bedwongen was, een magtige hem toegenegegen aanhang bezat. Van den troon zijner voorvaderen verstooten, zijnen grootvader en vader, op last van den Koning van Makassar, wreedaardig ter dood hebbende zien brengen, zelf tot eene dienstbare betrekking aan zijn hof gedwongen, nam hij met drift de gelegenheid waar, zich op HASSAN-NODIN te wreken. Te Batavia gekomen, droeg hij met warmte zijne grieven en belangen aan ons bestuur voor, en gaf het de middelen aan de hand om, krachtig door zijne partij in het land van Bonie ondersteund, den Vorst van Makassar tot het uiterste te brengen. In overleg met Radja PALACKA, werd door den Gouverneur-Generaal JOAN MAATSUIKER en de Raden van Indie besloten, op nieuw eene aanzienlijke vloot naar Makassar te zenden, over welke men het bevel opdroeg aan den dapperen Admiraal CORNELIS SPEELMAN, wordende Radja PALACKA vooruit gezonden, om bij voorraad zijne partij te verzamelen. Hierin ging hij echter zoo onvoorzigtig en overijld te werk, dat hij in levensgevaar geraakte, naauwelijks gelegenheid vond, nog tijdig naar Boeton te ontkomen, alwaar hij bij den ons bevrienden Vorst van dit eiland bescherming vond. Daarop zond de Koning van Makassar, tot opeisching van den vlugteling, eene vloot met 25,000 man naar Boeton,

door welke overmagt deze kleine staat zich in zulk eenen benarden toestand zag gebracht, dat alleen de stellige verzekering van Radja PALACKA, nopens de spoedig op te dagen hulp der Hollanders, hem in de weigering zijner uitlevering kon doen volharderen.

Den 24ten November 1666 zeilde de Admiraal SPEELMAN van Batavia, met eene vloot van 15 schepen, bemand met 500 Nederlandsche soldaten, 500 inlanders en omtrent 800 man scheepsvolk. Voor Makassar gekomen, zeilde hij van daar, na aanzegging van den oorlog, onder het opheijsschen der bloedvlag, om het zuiden van Celebes, onderweg te Toeratte en Bonthain alles te vuur en te zwaard verwoestende, naar Boeton, alwaar hij den 21ten December verscheen, en er den Vorst en Radja PALACKA, door eene naauwe insluiting zoo ter land als ter zee van de Makassaren, tot het uiterste gebragt vond. Te gelijk den vijand op zijne vloot en aan wal aantreffende, waartoe de Hollandsche troepen werden ontscheept, behaalde de Admiraal eene tweevoudige volledige overwinning; meer dan 500 prauwen der Makassaren werden vernield en hun leger totaal geslagen, zoodat het zijne legerplaats in brand stak, op de vlugt toog, doch, door het vernielen der vloot allen uitweg afgesneden vindende, zich den 4ten Januarij 1667 op genade en ongenade overgaf. Niet minder dan 11,000 Makassaren vielen bij deze gelegenheid in onze handen, benevens eenen aanzienlijken en rijken buit aan in goud en zilver gezette krissen en andere sieraden, geschut, stukken schietgeweer, enz., benevens 193 vaan-

dels, terwijl onze magt nog aanmerkelijk werd versterkt door het overkomen naar den thans ontzetzten Radja PALACKA van 86 prauwen met 5000 Boniers of Boeginezen, welke, de gedwongen dienst bij het vijandelijke leger moede, reeds bij 't begin van onzen aanval deszelfs zijde verlieten.

Voornemens de verdere voortzetting der krijgsbedrijven met kracht op het gebied van Makassar over te brengen, bezocht de Admiraal SPEELMAN eerst Amboina, waar, in zijne betrekking van super-intendant en commissaris over de Oostersche provinciën, zijne tegenwoordigheid werd vereischt, en zeilde in Junij 1667 weder van daar naar Celebes, met eene vloot van 16 schepen en jagten, 14 chaloepen en ander klein vaartuig, waaronder 4 van den Koning van Ternate met zijne hulptroepen, benevens de Inlandsche vaartuigen van Radja PALACKA, met zijne Bonieren, onder bijzonder geleide van den kapitein POLEMAN. In de leiding van den oorlog zich als een even geschikt veldheer doende kennen, als hij tot hiertoe getoond had een bekwaam en dapper vlootvoogd te zijn, beoogde de Admiraal, door het gelijktijdig aantasten en bezighouden van den vijand op onderscheidene punten, diens magt te verstrooijen en aldus bij gedeelten met te meer gemak te verslaan, door de snelle opvolging der bewegingen zijn moreel te schokken, en hem in de beraaming van elken planmatigen wederstand van den weg af te brengen, door het vernielen der ingenomen versterkingen hem elke schuilplaats te ontnemen, zijn land te vuur en te zwaard te verwoesten;

eindelijk, door het afvallig maken van bondgenooten en leenpligtigen, hem tot in zijne laatste middelen zóódanig uit te putten, dat geen andere uitweg dan onvoorwaardelijke onderwerping kon overblijven. Dienovereenkomstig werd Radja PALACKA bestemd, om met kapitein POLEMAN door het land van Bonie te breken, wordende Bonthain, waar de Admiraal met zijne vloot zou verschijnen, als verzamelplaats bescheiden. Dubbel aangevuurd, door zijn haat en wraaklust tegen de Makassaren en door de eerezucht om aan het in hem gestelde vertrouwen te beantwoorden, volbragt Radja PALACKA met ijver en moed de hem opgedragene taak, en met al het karakter der inlandsche wijze van oorlogvoeren, maakte hij van zijnen togt eene ware razzia, waarin meer dan 100 kampongs (dorpen) werden verbrand en den vijand een aanzienlijke voorraad rijst en padie (rijst in den bolster) werd ontnomen, benevens geheele kuddes vee. Deze togt, door het gebied van Bonie volbragt, leverde nog het voordeel op, gaande weg onze partij op eene beduidende wijze te versterken door het overkomen van geheele scharen Bonieren. De Admiraal, intusschen met de vloot voor Bonthain komende, vond den vijand aldaar 6000 man sterk, in aarden werken van palissaadwerk voorzien, en zóó wel verschanst, dat het niet dan na herhaalde hevige ontmoetingen gelukte, hem geheel van daar te verdrijven, waarna alles vernield en in den asch gelegd werd. De vloot zeilde daarop naar Samboepo, welks wallen men den 19^{den} Julij den geheelen dag door geschutvuur teisterde, voorts werd het

versterkte Borrambond gekanonneerd, en den 28sten verscheen men voor de vesting Glisson, 2 mijlen bezuiden Samboepo, hoogstens 5 à 4 mijlen bezuiden ons tegenwoordig fort Rotterdam, aan de kust gelegen. Bij Glisson had de Koning van Makassar zijne hoofdmagt, 20,000 man sterk, in eene legerstelling, omgeven door eene dubbele rij van paggers (borstwering met doornhaagwerk en voorliggende diepe gracht) geconcentreerd, en was besloten deze stelling met de uiterste hardnekkigheid te verdedigen. Dit deed den Admiraal besluiten de vereeniging van al zijne hulpbenden af te wachten, alvorens tot eenen beslissenden aanval tegen de Koninklijke legerplaats over te gaan, voorloopig slechts den vijand door aanvallen, zonder ernstige gevechtsinlating, bezighoudende. In eene eerste ontmoeting bij Glisson, waarbij de Makassaren uit het veld werden geslagen, bleven van onze zijde Jonker SLOOT met 14 man. De Admiraal, welke geregelde verstandhouding onderhield met Radja PALACKA, om op de hoogte zijner bewegingen te blijven, intusschen vernomen hebbende dat de vijand voornemens was zich tegen de voortzetting van zijnen togt van Bonthain naar Glisson ernstig te verzetten, begaf zich met de vloot nogmaals derwaarts (naar Bonthain), doch dien Vorst, met kapitein POLEMAN reeds tot Palembang gevorderd vindende, alwaar zij na eenen heeten strijd overwinnaars waren gebleven, keerde hij gerustgesteld naar Glisson terug, alwaar hij den 2^{den} Augustus zonder verhindering de Hollandsche troepen weder debarkeerde. In twee onderscheidene daarop gevolgde,

hardnekkige ontmoetingen, verloren de Makassaren, welke het veld moesten ruimen, behalve hunne voornaamste voorvechters, meer dan 1000 man, terwijl de onzen 56 gekwetsten bekwamen. Toen eindelijk Radja PALACKA met zijne bijhebbende magt, zich te Glisson met den Admiraal vereenigde, bedroeg onze gezamentlijke sterkte aldaar, behalve omtrent 1500 Nederlanders aan soldaten en scheepsvolk, 7000 Boeginezen en ruim 5000 Ternatanen en Boetonnezen. Nu werd in rade besloten, dat door Radja PALACKA met zijne Boeginezen, geleid door eenen overlooper als wegwijzer, en bijgestaan door 100 Nederlandsche keurlingen, de vesting Glisson bij nacht zoude worden overrompeld, blijvende men de noodige reserven tot ondersteuning in gereedheid houden. De aanslag in den nacht van den 18^{den} Augustus ondernomen, werd met eene gelukkige uitkomst bekroond, daar de Admiraal des morgens ten 5 ure berigt ontving, dat de vesting in onze handen was, waarop hij onmiddellijk de reserven daar binnen liet rukken, welke voorzorg zeer te stade kwam, daar de vijand, van zijne eerste verrassing bekomen, van 's morgens 6 tot 's namiddags 12 uren, onophoudelijk herhaalde wanhopige aanvallen deed, welke echter telkens even manhaftig werden afgeslagen. Des middags ten 5 ure rukten de Makassaren weder ter bestorming aan, ditmaal met zulk eene hardnekkige woede voorwaarts dringende, dat de kans een oogenblik twijfelachtig stond; eindelijk tot staan gebragt door de werking van geschut en handgranaten, welke in de dichte drommen eene vernielende uitwerking

deden, werden zij bij eenen daarop gevolgden uitval tot buiten hunnen eersten pagger teruggedreven, welke thans door de Hollanders ingenomen en bezet werd. In dezen harden strijd bekwam de vijand een gevoelig verlies aan dooden, volgens berigten van overloopers meer dan 2000 man, waaronder, behalve veel van den voornaamsten adel, de Koning van Mandhar en de Kroonprins van Tjsinranah, bondgenooten van den Koning van Makassar; van onze zijde had men, behalve eenige gesneuvelden, hoogstens een 50 à 60 tal gekwetsten. De veroverde vesting Glisson werd behoorlijk met geschut gewapend, eene compagnie Nederlanders, onder kapitein POLEMAN, als garnizoen aldaar gelegd en de ingenomen pagger wel bezet; daar buiten liet de Admiraal het Bonische leger, onder Radja PALACKA, voorwaarts gaan, hetwelk nu met 8 stukken geschut den schrik overbragt tot in het Koninklijk leger zelf, dat nog steeds zijnen tweeden, of buitensten omtrekspagger van Glisson, bezet hield. Zoo van nabij bedreigd, besloten de Makassaren nog tot eene laatste wanhopige poging; al hunne magt verzamelende, deden zij in den vroegen morgen van den 20sten Augustus, eenen vereenigden concentrerenden aanval op onze stelling, doch hunne pogingen stieten, behalve op de natuurlijke wapen-overmagt, ook op onze voordeelige stelling af; door het geschutvuur uit de vesting en den omliggenden pagger en door de herhaalde uitvallen, onder deszelfs bescherming gedaan, werd hun zamenhang met geweld gescheurd en verbroken; de halstarrigheid en blinde woede, waarmede zij in het bestormen

aanhielden, vermeerderde slechts hun ver-
derf en leidden tot niets anders dan dat
zij des middags, uitgeput door nieuwe
zware verliezen, het veld moesten ruimen.
De vijand den volgenden dag voor goed
zijae stelling opgevende, stak zelf zijne wer-
ken en legerplaats in den brand; HASSAN-
NODIN brak nu met de hem overblijvende
magt op, en zich meer op de vesting
en hoofdplaats Samboepo terugtrekkende,
bragt hij zijne legerplaats benoorden de
rivier Ayer, aan haren regter oever over.
Zijn stelsel getrouw, om den vijand geen
oogenblik rust te geven, volgde de Ad-
miraal hem op den voet. Na de verster-
king Glisson en onze verschansingen aldaar
te hebben geslecht, verzeilde hij met zijne
geheele magt naar genoemde rivier en
deed haar, door schanskorven gedekt,
eene stelling aan den linker oever, tegen-
over die van den vijand innemen. Hier
herhaalde zich, met al het karakter van
den partijangers-oorlog, eene voortzetting
van gevechten en ontmoetingen, afwisse-
lend op de beide oevers der rivier, welke
hiertoe over en weder boven de legerplaats
werd overgestoken, doch waarin de Makas-
saren steeds het onderspit delfden. Vooral
bewees hier Radja PALACKA, welke meer
dan eens gekwetst werd, weder gewigtige
diensten, door vernielende strooptogten,
welke meer dan eenig ander bedrijf in
den geest van oorlogvoeren zijner Boegi-
nezen lag, en weldra ten gevolge had dat
de bevolking bezuiden de rivier, de ver-
woesting en uitputting van hun land moede,
voor een groot gedeelte onze zijde koos.
In de Koninklijke legerplaats zelf werd de
toestand meer en meer benard: van nabij

bedreigd door de Hollanders uit hunne
verschansingen, onophoudelijk verontrust
door de Boeginezen, weinig geschikt voor
langdurige volharding in eene vaste stel-
ling, en op den duur niet bestand tegen
de stelselmatige wijze van oorlogvoeren,
door den Admiraal gevolgd, begonnen on-
derscheidene Vorsten, bondgenooten van
den Koning van Makassar, zijne partij te
verlaten, met hun volk naar hunne staten
aftrekkende; eenigen, waaronder de Vor-
sten van Lays en Bankala en Radja PANNA,
bloedverwant van Radja PALACKA, kwamen
zelfs regelregt tot ons over. Toen ein-
delijk de Hollanders den 26sten October,
regt tegenover de stelling der Makassaren
de rivier overstaken en hunne werken aan-
grepen, waarbij de Koning tot in zijne
eigen verblijfplaats werd bedreigd, ont-
stond er zulk eene algemeene ontsteltenis
in het vijandelijke kamp, dat geheele scha-
ren van daar tot in de vesting Samboepo
verliepen. De kans niet willende af-
wachten van in deze zijne hoofdstad als
laatste schuilplaats te worden aangevallen,
zond HASSAN-NODIN den 1sten November een
gezant ter onderhandeling over, vooreerst
een wapenstilstand voor drie dagen vra-
gende. De Admiraal deze echter voor
slechts éenen dag willende toestaan, gin-
gen de vijandelikheden weder haren gang.
Den 7^{den} November bestuurde hij-zelf eenen
aanval, waarin kapitein DUPONT met 200
Nederlandsche soldaten en de Amboine-
zen, onder kapitein JONKER, ondersteund
door Radja PALACKA met zijne hulpbenden,
na het innemen en verbranden van de
Kampong Bonaye, den Koning, in het
versterkte Borrambong, werwaarts hij

thans zijne legerplaats had overgebracht, op nieuw bedreigden, waarop die Vorst zich haastte, andermaal een gezantschap over te zenden, ditmaal met volmagt om zich aan de voorwaarden te onderwerpen welke de Admiraal, uit krachte zijner behaalde overwinningen, zou goedvinden op te leggen.

Na de gewone moeilijkheden, omslagtige vormen en omwegen, welke doorgaans de Indische staatkunde kenmerken, doch aan welke de Admiraal, door beslissende houding en taal, spoedig paal en perk stelde, kwam eindelijk den 18^{den} November 1667 te Bonaye bij Borraabong — «op des Compagnie's eigen grond» — zoo als het nu krachtens gemaakte verovering heette, een vrede tot stand, waarbij die den 19^{den} Augustus 1660 te Batavia gesloten, werd bevestigd, echter met de uitbreiding en gevolgd door de dadelijkheid, waartoe de veranderde verhouding en de verootmoedigde toestand van HASSAN-NODIN van zelfs de bevoegdheid gaven. Het bij verdrag overgegeven noorder fort Oedjong-Pandang of Joepandang, het belangrijkste in het gebied van Makassar na Samboepo, en zulks vooral voor de Hollanders, om deszelfs reede met veilige ankerplaats voor schepen, werd onder den naam van kasteel Rotterdam — des Admiraals geboorteplaats — dadelijk in bezit genomen en van garnizoen voorzien, wordende Samboepo nogmaals, als eenigste vesting aan de kust, den Koning gelaten. Voor zijne veelvuldige en gewigtige diensten aan de Hollandsche Compagnie bewezen, werd Radja PALACKA op den troon zijner voorvaderen hersteld en zijne onafhankelijke heerschappij over het

rijk van Bonie, in een bijzonder artikel van den vrede, uitdrukkelijk door den Koning van Makassar erkend. Over 't geheel was overigens de vrede of het verbond van Bonaye de grondlegging van ons gebied in het zuiderdeel van Celebes, zoo als het tot op dezen tijd is blijven bestaan; het bepaalde de verhouding van bondgenootschap en afhankelijkheid van den Koning van Makassar (thans Koning van Goa) en naburige vorsten, welke nog thans de heerschende is, gelijk dan ook dat verbond voor hen, tot op den huidigen dag, als de gouden Bul is gebleven, welke wederzijds de betrekkelijke regten en belangen regelt en in ontstane moeilijkheden beslist.

Wat nu vooreerst de veiligheid van het verworven grondgebied, door de bezetting van een belangrijk versterkt punt verzekerde, die veiligheid zou zich echter niet tot op onze scheepvaart uitstrekken, zoo lang HASSAN-NODIN in zijne vesting Samboepo het middel bleef behouden om zijn gezag over zee uit te strekken. In April 1668 herhaalde hij het van ouds gepleegde verraad, door het weder doen afloopen en vermoorden der bemanning van twee ongewapende Hollandsche vaartuigen. Dit viel in te moeilijker omstandigheden voor, daar de tegenwoordigheid van het grootste gedeelte der beschikbare magt, reeds door ontstane ziekten ondermijnd, in het kasteel Rotterdam werd vereischt, waar men bezig was de noodige wijzigingen en vermeerderingen aan te brengen. De Admiraal zelf, door de werking van het klimaat en zijne veelvuldige inspanningen uitgeput, was in de verandering van lucht, door een togt in zee, de herstelling zijner verzwakte ge-

zondheid gaan zoeken. Naauwelijks weder tot krachten gekomen, nam hij, in afwachting van aan te voeren versterking van Batavia, de noodige voorloopige maatregelen, door het bezetten van Batta-Batta aan de noordzijde van Samboepo, en het insluiten der vesting van de zeezijde, door eenige schepen welke hun geschutvuur tegen haar openden. Ditmaal wilde de Admiraal niet rusten vóór hij in de inneming en slechting van Samboepo, de Hydra des oproers zelf, voor altijd zou vernietigd hebben. De Boeginezen, ons steeds als bondgenooten ter zijde staande, werden op nieuw tegen den vijand aangewend, op welken zij den 12^{den} Augustus 1668, bij Maros, eene aanmerkelijke overwinning behaalden, waarin een van HASSAN-NODIN's voornaamste veldheeren, PAYELINGEN, sneuvelde. Verder stormenderhand de onmiddellijk om Samboepo aangelegde verschansingen innemende, was alda de vesting zelf door eene naauwe insluiting omsingeld, tot eindelijk in April 1669 de aangekomen versterking van Batavia, omtrent 400 Nederlandsche soldaten, tot meer regtstreeksche maatregelen kon doen overgaan. HASSAN-NODIN, bewust dat het thans het behoud der hoofdstad gold, met welks verlies zijn gebied over het reeds zeer gezonken rijk van Makassar, als zeevarende Staat, voor altijd een einde zou nemen, was van zijne zijde besloten zich met al den moed der wanhoop te verdedigen. In deze omstandigheden zijn volk niet noodeloos willende opofferen in eene aanvankelijke bestorming, koos de Admiraal den regelmatigigen belegeringsweg, en liet van de rivierzijde, waarvan de vesting hoogstens

eene 2 à 500 schreden verwijderd was, loopgraven aanleggen, waardoor men haar bedekt naderde. Door de dikwerf herhaalde hevige uitvallen der bezetting, ondervond het werk zóóveel moeilijkheid en belemmering in den voortgang, dat men eene geheele maand besteden moest om tot op eene roede na aan den voet des muurs te komen, welke niet eens van eene gracht was voorzien. Volgens berigten van gevangenen, in 't begin van Junij bekomen, waren toen reeds de levensmiddelen binnen de vesting uitgeput, en gebrek en hongersnood er tot zulk eene hoogte gekomen, dat de rijst tegen gewigt in goud werd verkocht, en huiden van dieren, welke men liet koken, sedert ettelijke dagen bijna het eenig te bekomen voedsel was. Het gros der bezetting was dan ook tot overgave geneigd, of tot het aftrekken uit de vesting door het front aan de landzijde, 't welk het minst bedreigd was; doch HASSAN-NODIN, bijgestaan door den adel en de voorname hoofden, bleef met al het fanatisme, 't welk het geloof aan den Islam kan ingeven, in het voortzetten der verdediging volharden, en wist den gezonken moed der belegerden weder op te beuren. De belegeraars waren intusschen begonnen eene afdaling te graven, waarmede zij den 9^{den} Junij tot onder den muur waren gekomen, onder welken nu eene mijn werd aangelegd, welke men den 17^{den} liet springen, met het gevolg dat een aanmerkelijk deel van den wal instortte. Doch de Makassaren, door den oorlog zelven met de Hollanders, met de uitwerkselen van deszelfs vreeslijkste middelen gemeenzaam geworden, be kroonden de bres met schans-

korven en verdedigden zich van achter deze met zulk eenen moed en dapperheid, dat eene eerste bestorming volledig werd afgeslagen. Niet dan na herhaalde bestormingen, gelukte het de wallen te beklimmen en te vermeesteren, waarop nog van uit de binnenruimte zoodanige tegenstand werd geboden, dat men eerst den 24ten Junij, door inname van het reduit met de Koninklijke hofplaats, in 't volkomen bezit der vesting geraakte, waarmede de overgave van de stad Samboepo van zelfs volgde. HASSAN-NODIN, met de hem overblijvende bezetting, ontruimde al strijdende, door de Landpoort, de zoo dapper verdedigde vesting, op het eene groote mijl landwaarts in gelegen Goa terugtrekkende, waarover hij en zijne opvolgers, afstand doende der verloren heerschappij over Makassar, voortaan den titel van Koning voerden.

Aldus eindigde een oorlog, die voorzeker tot de hardnekkigste behoort welke de Hollanders immer in Indië te voeren hadden; een oorlog, welke tot op dezen dag bij de Makassaren en naburige volkeren de herinnering aan den Admiraal SPEELMAN heeft levendig gehouden, als aan eenen geduchten krijgsman, welke met krachtigen arm de scherpte zijns zwaards op hen wist te doen nedervallen.

Onmiddellijk na bezetting van het kasteel Rotterdam, hetwelk ten gevolge van zijn aandeel in de gevoerde oorlogen in zeer vervallen toestand werd bevonden, hielden de Hollanders zich onledig met de noodige herstellingen aan te brengen, zij gaven het den toenmaals heerschenden gebastioneerden vorm en voorzagen het inwendig

van de noodige steenen gebouwen. Het is een onregelmatig fort, bestaande uit drie heele en twee halve bastions, binnen een vierkant van ongelijke zijden aangelegd, waarvan de langste, zich langs zee uitstreckende, 225 Ned. el bedraagt. De 5 el hooge, tot aan de kruin van zware granietblokken opgetrokken muur, heeft langs de courtinen, welke slechts voor gewervuur zijn ingerigt, eene dikte van ruim 1 el; langs de facen en flanken der bastions, van walgangen voor geschut voorzien, eene dikte van ruim 1,50. De toegang tot de bastions heeft uit de inwendige binnenruimte door middel van opridden of steenen trappen plaats, kunnende men langs den smallen gang achter de courtine, door de tegen aanleunende gebouwen bepaald, het geschut niet van het eene bastion naar het andere vervoeren, wat als een wezentlijk gebrek kan worden aangemerkt. Door vooruitspringende insnijdingen in de flanken en faces, om het geschut behoorlijk over de kruin van den muur te doen reiken, is het geheele fort tot het bewapenen met 48 stukken ingerigt, bestaande de bewapening uit de kalibers van 8, 12 en 18 ω . Kleine ronde torentjes op den muur, bij wijze van schilderhuizen, in de saillant en het midden der courtinen, half vooruitspringende aangebragt, en welke, wit aangestroken, van verre zichtbaar zijn, geven het fort een eigenaardig voorkomen, aan den kasteelbouw uit vroegere tijden herinnerende. Om den geheelen omtrek, behalve langs het front aan de zeezijde, is de muur van een 10 à 12 el breede berm voorzien, met voorliggende gracht van 25 el breedte en 1 el diepte, welke haar water door een

gegraven kanaaltje uit zee ontvangt. Drinkwater van zeer goede hoedanigheid, is overvloedig in putten binnen het fort voorhanden, daar men het reeds in drinkbaren staat verkrijgt bij het graven in den zandigen oever, op hoogstens eenige ellen van zee. Twee poorten, in twee tegenovergestelde fronten aangebragt, verleen den toegang tot het fort: de zoogenaamde Waterpoort in het front aan zee en de Landpoort in het midden der courtine aan de landzijde, uit welke men door eene brug over de gracht in het ravelijn komt. Behalve dit ravelijn, van eene gracht voorzien, is het eenigste buitenwerk eene van aarde opgeworpen zeebatterij, bestaande uit eene flèche, waarvan links en regts eene flauw getenailleerde borstwering uitgaat, welke uiteinden door een epaulement op de einden van het front aan zee aansluiten. Deze batterij is zoo ver vooruitgebragt, dat bij eenigzins hooge zee de golven tot aan het buitentalud reiken, waardoor gedurig herstellingen noodig zijn.

VALENTIJN geeft in zijne meergenoemde «*Beschrijvinge van Macassar*» eene afbeelding van 't kasteel Rotterdam, waarin men, volgens de eigenaardige voorstellingswijze van zijnen tijd, het fort te gelijk in pian en in opstand ziet, even goed in als uitwendig. In die teekening, ter wille van de figuur eene regelmatige gedaante voorstellende welke het fort op verre na niet bezit, zijn de gebouwen afgebeeld zoo als zij nog heden bestaan; alleen is de bestemming volgens de geheel veranderde tijden gewijzigd. Onder den indruk van onveiligheid, welke altijd eene verovering en de daarop volgende vestiging

in 't begin vergezelt, bevatte het fort inwendig alles wat tot het civiel en militair bestuur, den koophandel en eene maatschappij in 't klein behoorden; zoo had men, na de kerk, de woningen voor den Landvoogd of Gouverneur, opperkoopman, 2de koopman, secretaris of geheimschrijver, adsistenten, boekhouders, predikant, kapitein (militair kommandant) en verdere officieren, enz., het stadhuis en de pakhuizen, en voorts de militaire gebouwen, die natuurlijk in eene vesting voorhanden moeten zijn. Thans nu de Gouverneur en de verdere civiele ambtenaren buiten het fort wonen, zijn in hetzelfde alleenlijk de militaire kommandant met verdere officieren en het garnizoen gelogeerd, en hebben de gebouwen uitsluitend eene overeenkomstige bestemming. Het garnizoen bestaat uit twee kompagnien infanterie, waarbij in voorkomend geval nog kunnen worden gerekend twee kompagnien van het ongeveer duizend passen verwijderde kampement te Vredenburg; een 25 tal artilleristen en een detachement van 50 kavalleristen.

In 1667 door de Hollanders bezet, zoo kon door den nieuw ontstanen oorlog, eerst op het einde van 1669 ernstig en aanhoudend met den arbeid aan het fort worden voortgegaan, 't welk 8 jaren daarna tot zijnen tegenwoordigen staat was voltooid. Deze betrekkelijk korte tijd, de moeilijke omstandigheden waarin men zich de middelen voor den bouw moest scheppen, de hechtheid en sterkte van fort en gebouwen, welke na omtrent twee eeuwen nog geheel ongedeed daar staan, getuigen van den nadruk en klem, welke destijds de handelingen onzer voorvaderen

in Indië kenmerkten. In 1679 werd het steenen ravelijn voor de Landpoort aangebragt. Toen later een reeks van jaren in rustig bezit verlopen waren, begon, in 't begin der 18de eeuw, langzamerhand de aldus genoemde stad Vlaardingen te verrijzen, meer bekend onder den naam Makassar, welke men onbepaald op de stad en de vesting toepast.

Met zijne gebreken en onvolkomenheden, reeds genoeg uit het voormelde blijkbaar, van geen bedekten weg voorzien en zeer

onvolledig door buitenwerken verdedigd, zou het fort Rotterdam tegenover eenen Europeschen vijand naauwelijks bestand zijn tegen een *coup de main*, met overleg beraamd en met beleid uitgevoerd; maar tegenover den Inlander is hetzelfde als een Palladium te beschouwen, welks beschermende kracht hem nog nimmer in den zin gekomen is op de proef te stellen.

De Gezens. kap. der Ned. Ind. Art.,

J. DE CHATELEUX.

Maastricht, April 1852.

ARCHIEF

VOOR

NEDERLANDSCHE KRIJGSGESCHIEDENIS.

MÉMOIRE DU GÉNÉRAL-MAJOR DU MOULIN, ÉCRITE LE 8 DECEMBRE 1788
ET PRÉSENTÉE À SA MAJESTÉ LE ROI DE PRUSSE AU LOO.

(Vertaling eener reeds vroeger, namelijk den 14^{den} Mei 1788, geschrevene Memorie, waarbij de verdediging der Nederlanden met die van Pruissen in verband was beschouwd.)

D'après les informations que l'on reçut il y a quelque tems sur les dispositions qui se formoient à Givet et autres frontières Françaises, et qui méritoient de fixer l'attention de la République et de ses hauts alliez, le soussigné reçut ordre d'exposer dans un mémoire les mesures qu'il jugeroit nécessaire pour mettre les frontières les plus exposées en état de défense.

Le soussigné ayant obéi à ces ordres dans un mémoire écrit en Hollandois, en

date 14 Mai 1788, eut l'honneur de faire sa cour à sa Majesté le Roi de Prusse à Loo, et la conversation qu'il eut l'honneur d'avoir avec ce Monarque ayant fourni l'occasion de parler de ce mémoire, ce Prince lui donna à connoître qu'il désiroit d'en faire la lecture.

Le soussigné pour entrer le mieux possible dans les vuës de sa Majesté a cru devoir rassembler en substance dans ce memoire, les objets qui lui paroissent dans

la situation actuelle de cette République mériter quelque attention, et d'y joindre pour plus d'intelligence une carte figurative.

Comme il faudroit une prévoyance au-dessus de l'humanité, pour déterminer actuellement les opérations que l'ennemi a dessein d'exécuter, le soussigné doit se borner à indiquer en gros les points principaux à la conservation desquels l'on doit veiller absolument, afin de se mettre en sûreté contre une attaque imprévue, préparée avec secret, avec intelligence avec les chefs du parti opposé, et exécutée avec une promptitude, qui ne laisseroit pas le tems de se mettre sur la défensive.

Les frontières de la République sont très-étenduës, disposées de manière que, vù ses forces, il seroit impossible de les défendre toutes, et de les garantir contre l'orage: celles de la Province de Groningue, d'Overyssel et de la Gueldre situées à la rive droite de l'Yssel, de même que le Brabant et la Flandere sont entièrement découvertes, et leurs défenses calculées sur des inondations, qu'il n'est point possible de se procurer au moment que l'on en auroit besoin, demandent des préparations qui exigent du tems. Les possessions de la République le long de la Meuse, sur le Bas-Rhin et l'Yssel, de même que les états du Roi de Prusse qui les avoisinent, seroient vraisemblablement le théâtre de la guerre, et c'est à la défense de ces frontières là qu'il faudroit se préparer à tout événement.

Il est à la vérité des situations assez avantageuses pour ne pas craindre les troupes les plus nombreuses, mais encore faut-il que l'art y seconde la nature, et que l'on mette ces postes dans un état assez vigoureux

de défense, pour espérer de pouvoir s'y maintenir; une partie de nos frontières fournissent de pareilles situations.

La Flandre et la plus grande partie du Brabant sont couvertes par un pays qu'on suppose neutre (les états de l'Empereur), ce qui vraisemblablement les garantira de toute attaque.

Maestricht par sa position sur la Haute-Meuse, enclavé au pays de Liège, hors de portée de recevoir en peu de tems les secours nécessaires, seroit abandonné à elle-même; cette place exige pour sa défense une plus nombreuse garnison qu'il n'est possible de lui en procurer actuellement. Il importe cependant de conserver cette ville, qui, entre les mains de l'ennemi, lui fourniroit une place d'armes des plus intéressantes, laquelle en lui procurant l'avantage de pouvoir pousser ses opérations en avant, lui assureroit en cas de revers une retraite assurée.

Dans l'état *actuel* où se trouve l'armée de l'état, cette place, de même que Venlo, Grave, Nimègue, Bois-le-Duc, etc., qui, faute de troupes ne peuvent être réputées à l'abri d'un coup de main, ne pourroient manquer d'être entre les mains de l'ennemi, avant que les secours sur lesquels l'on peut calculer, puissent seulement être en mouvement.

La France a coutume d'assembler de tems à autre des troupes sur ses frontières, n'ayant ordinairement pour but que de les exercer; cette habitude par celà même ne donne aucun ombrage, mais si une partie de cette armée fondoit à l'improviste sur Maestricht et l'autre marche en avant entre le Rhin et la Meuse vers

les états du Roi de Prusse, pourroit on se flatter de pouvoir rassembler à tems, de notre côté et de celui de nos alliez, une armée capable de prévenir l'ennemi? nous ne devons attendre des secours de nos alliez qu'après que les premières hostilités auront eu lieu. Pour gagner donc du tems il semble qu'il faudroit penser aux moyens d'obliger l'ennemi de devoir débiter par un siège; pour cet effet l'on croit nécessaire de mettre de fortes garnisons à Maestricht, Venlo et Gueldres (1), de même en échellons à Grave, Bois-le-Duc et Nimègue, et de faire les arrangemens nécessaires pour que ces places puissent au moment même être pourvûs de vivres pour un mois.

Il paroît essentiel de fixer un point de railliement pour les troupes de la République et de ses Hauts-alliez, de choisir une position forte par son assiette et la plus à portée des secours. Si d'après de mauvaises cartes il est possible d'en juger, nulle position ne paroît plus avantageuse au but proposé *qu'entre la Meuse et le Rhin*, position qui seroit appuïée par Venlo, Gueldres (2) et du Rhin du côté de Rhijnberk, pour être incessamment occupés par la guarnison de Wezel, et les plus proches garnisons Prussiennes, afin de pouvoir à l'aide de quelques redoutes s'y maintenir, autant qu'il faudroit pour y assembler une armée assez nombreuse, pour pouvoir substituer à ces simples mesures défensives des démarches offensives et de changer ainsi la défense en attaque.

(1) Après que ce mémoire a été faite, le soussigné a appris que les fortifications de Gueldres ont été rasées.

(2) Si l'on veut y mettre un peu la main à l'ouvrage.

Le château et la petite ville de Gennip (territoire de sa Majesté le Roi de Prusse) la clef du fleuve le Niers, est un poste important. Il conviendrait d'en faire un poste militaire, capable de s'y défendre quelques jours, puisque par Gennip l'on peut se procurer en delà de la Meuse une bonne communication avec le Brabant, rester maître de la partie en deça de la Meuse, et rendre par une petite inondation, que l'on peut former par le moyen du Niers, très difficile les opérations ennemies entre Grave et Nimègue.

De quelque importance qu'ait toujours été Nimègue, par rapport à la défense de cette République, il semble que depuis l'alliance avec la cour de Berlin, cette place n'est plus de si grande conséquence que parceque c'est par son moyen que nous devons entretenir la communication avec le pays de Clèves, et que Grave et Nimègue doivent servir d'appui à une armée destinée à agir entre la Meuse et le Whael; malheureusement cette forteresse a des défauts locaux, difficiles à remédier, et ses fortifications peu proportionnées à la vigueur des attaques modernes.

Les circonstances de la République ne sont guère favorables à y porter remède pour le présent. Il faudroit donc seulement mettre cette place en état de se défendre une quinzaine de jours, et que les ouvrages détachés, que le fameux COENORN y a fait construire au commencement de ce siècle, pour servir de retraite et d'appui à un corps d'armée, fussent mises en état de pouvoir répondre à cette destination.

A peine le soussigné ose t'il porter ses pensées plus loin. Savoir sur Arnhem et

la frontière de l'Yssel, puisqu'il ne les croit pas susceptibles d'être mises en plusieurs mois en état de faire quelque résistance, dans la supposition même que l'on voulut employer à cet objet des sommes considérables; aussi croit-t'il que si l'ennemi en connoissoit assez le foible, qu'il ne balancerait guère d'y marcher en droiture, puisque rien pourroit l'y arrêter seulement vingt et quatre heures; il n'en coûteroit pour la conquérir (comme cela a eu lieu en 1672) que le tems nécessaire pour s'y rendre. Un ennemi intelligent, comme l'on doit supposer celui avec lequel l'on peut avoir à faire, se serviroit alors de notre propre frontière comme d'un boulevard pour se maintenir dans les Provinces de Gueldre, d'Utrecht, et d'Hollande, et il seroit impossible alors aux secours que nous pouvons attendre d'Hanovre et du pays de Hesse, de pouvoir jamais nous joindre par terre, et en supposant même que nous pussions avec les secours étrangers former une armée assez considérable pour agir offensivement, nous serions obligés par la suite de faire le siège de nos propres places sur l'Yssel, que l'ennemi, qui n'étant pas retenus par ménagemens qui nous lient les mains, auroit bientôt mises en état de bonne défense, pour être les appuis de son armée.

Tout homme de guerre qui connoitroit comme le soussigné la foiblesse spéciale de cette principale frontière, et l'état actuel de l'armée de l'état, ne feroit aucune difficulté d'avouer, qu'il ne foudroit à l'ennemi qui marcheroit en deux corps de la Haute-Meuse, pas plus de tems pour s'établir depuis Maestricht jusques à Zwol,

qu'il ne lui en faudroit pour s'y transporter. Ceci ne manquera point de surprendre bien des gens, mais on le répète, un homme qui examinera ces choses de près, et avec un œil militaire, ne pourra qu'en convenir. On s'en convaincra plus facilement encore, en examinant ce qui se passe encore actuellement dans ces provinces et dans le pays de la généralité, où les troupes de l'état sont à peine suffisantes aujourd'hui pour contenir nos habitans soi-disant patriotes, dont le nombre augmenteroit à mesure que l'ennemi (leur apuy et leur protecteur) avanceroit et feroit des conquêtes. Comment donc la République (abstraction faite des secours de ses alliez) seroit-elle en état d'opposer quelque résistance seulement à six, à sept mille hommes de troupes réglées qui seconderoient les meurtres, brigandages et autres pareils excès que les soi-disants patriotes exerceroient de tous côtés?

Le soussigné aime à croire qu'il s'abuse dans ses présages, mais il ne craint que trop *le début* de cette guerre; c'est ce qui est le plus à redouter, puisqu'il ne voit point comme il l'a déjà insinué qu'on puisse se flatter que la Prusse et l'Angleterre enverront des secours avant que les hostilités aient eu lieu, et ce début, on ne sauroit assez le répéter, sera de nature que la guerre n'en deviendra ensuite plus difficile à soutenir, lorsqu'une fois les frontières seroient occupées par l'ennemi. Par exemple, quelle difficulté ne résulteroit-t'il pas pour former les approvisionnemens et magasins nécessaires aux armées qui viendront au secours de l'état. Il paroît que l'on ne doit point perdre de vuë, que l'ennemi peut se porter

avec d'autant plus de célérité dans le coeur de cette République, qu'il n'aura pas besoin de trainer avec lui beaucoup de canon, de poudre, et autres attirails et amunitions, qu'il trouvera tout cela en abondance par tout où il se présentera, et que le grand nombre des habitans malintentionnés lui fourniront des chevaux, voitures, etc., dont il pourra avoir besoin. S'il peut une fois, par l'intelligence avec ces mauvais citoyens et par d'autres moyens semblables, réussir à surprendre Willemstad et Helvoetsluis, toute communication avec l'Angleterre deviendra très-difficile.

S'il étoit de l'intérêt de sa Majesté le feu Roi de Prusse au commencement de la guerre de sept ans, d'abandonner à l'approche de l'ennemi ses états le long du Bas-Rhin, pour approcher d'avantage ses forces vers les frontières qui devoient être le principal théâtre de la guerre, les choses à cet égard sont changées de beaucoup. Allié de la République, ses états le long du Bas-Rhin doivent servir de principal rempart aux possessions orientales de cette République.

Rien de plus nécessaire et de plus indispensable pour que cette alliance puisse dans l'occasion répondre à son but, que de penser aux moyens de s'y pouvoir maintenir. Pour cet effet Wezel devient poste de la dernière conséquence, qui mérite par là d'être mis dans un bon état de défense, devant servir à s'assurer un passage du Rhin, et cette place devant servir de dépôt, et de place d'armes à l'armée Prussienne, et de poste de communication avec le pays de Clèves.

Tous ces objets qui sont susceptibles d'un plus grand développement, intéressent de

si près la République et ses hauts-alliez, que l'on n'oseroit douter qu'ils n'obtiennent une attention proportionnée à leur importance.

Il est aussi plus que probable, que les généraux ennemis ne soient informés de l'état pitoyable dans lequel se trouvent et l'armée et les frontières de la République, et qu'ils peuvent compter sur une révolution intérieure, dont les suites ne peuvent se calculer; révolution, qui seconderoit efficacement toutes les opérations ennemies.

Si donc l'on croit avoir des raisons d'envisager cette guerre si-non prochaine, au moins possible, soit en un ou deux ans, le tems qui nous reste est d'autant plus précieux qu'il peut être encore employé utilement à se préparer à soutenir avec succès cette guerre lorsqu'elle aura lieu. Pour cet effet il paroît naturel et indispensable que la République doive se concerter avec elle-même et avec ses alliez, et de former d'avance un plan de guerre calculé d'après les circonstances de la République, de ses forces actuelles, et des secours qui lui seront fournis d'abord après les premières hostilités, ou s'il se peut au moindre danger, ne fut ce que quelque régimens d'infanterie, afin de conserver le plus de terrain possible.

L'ennemi vraisemblablement calculera sur la lenteur, l'irrésolution des délibérations de la République, et que ses alliez ne voudront, ou ne pourront de bonne foi envoyer les secours stipulés par les traités avant que la guerre n'ait éclatée; ainsi l'on ne peut douter que l'ennemi, dont le but ne peut être que de faire une brusque invasion dans le coeur de la République, pour y animer son parti, et pour favoriser une

subite révolution, n'y employera pas plus de troupes qu'il ne croira en avoir besoin; partagés en deux ou trois petits corps, on les verra ensuite suivie d'une armée assez nombreuse pour faire tête à celle qui voudroit s'assembler, soit dans le pays de Clèves ou près de Wezel.

Le soussigné a supposé le premier théâtre principal de la guerre entre le Rhin et la Meuse, parceque, sauf meilleur avis, il ne peut supposer des vuës si bornées à l'ennemi que de vouloir nous attaquer par d'autres cotés, pour s'exposer d'être coupé de son pays par les troupes alliées de la République.

Dans cette supposition Maestricht devient un poste d'autant plus intéressant, que si la garnison en est assez nombreuse pour se faire voir en dehors, ou seulement en état de se défendre, que l'ennemi ne pourroit se rendre maître de cette place que par un siège en forme, l'on pourroit espérer de trouver le tems nécessaire pour assembler une armée pour se porter sur la haute Meuse pour y arrêter l'ennemi, etc.; mais supposé que l'on ne puisse point porter la garnison de cette place entre les sept et huit milles hommes, qui y sont requis pour faire une médiocre défense, la question est, que faut il faire de cette place? doit on y laisser les troupes Brunswickoises, un regiment de mineur, deux bataillons d'infanterie, une couple de compagnie d'artillerie, et passer 180 bouches à feu, etc., pour que tout cela tombe après trois à quatre jours d'attaques entre les mains de l'ennemi? c'est sur ce point capital que le soussigné n'ose prononcer.

Il a déjà été insinué que l'on croyoit que la situation entre Venlo, Gueldres, etc.

fourniroit un bon poste de réunion, en sorte qu'une petite armée pourroit s'y maintenir, et empêcher l'ennemi de pousser facilement en avant pour se porter dans le pays de Clèves, etc., mais comme il est impossible de déterminer aucune opération ou plan militaire, sans avoir reconnu le terrain qui en doit être le théâtre, il est de nécessité qu'un homme capable soit chargé d'en examiner le local, d'en former une carte militaire, et de fournir ensuite un mémoire du parti qu'on peut tirer de cette situation, et de ce qui y devroit être fait.

Il seroit également à désirer, que sa Majesté Prussienne fasse spécialement examiner ce qui à peu de fraix et en peu de tems pourroit être fait à Gueldre, Gennip et Wezel, pour les rendre de bons postes militaires, et que du côté de leurs Hautes Puissances l'on fit mettre les fortifications de Venlo, Grave, Nimègue et des places sur l'Yssel en quelque meilleur état de défense. Le fort St. Michel vis-à-vis de Venlo, enclavé au moins dans ces gorges au territoire du Roi de Prusse, a été construit dans de toutes autres vuës que pour défendre Venlo: ce fort n'est guère susceptible de quelque défense. Il seroit à désirer qu'il put être rasé en peu de tems, puisqu'on ne pourra éviter que ce fort une fois pris, ne hâte de beaucoup la prise de Venlo. Si l'on veut le conserver, il faudroit se concerter avec la cour de Berlin, pour y faire les changemens nécessaires, afin d'en pouvoir tirer quelque parti, et de le rendre le moins possible prejudiciable à la défense de Venlo.

Il est impossible de faire la guerre sans subsistances, et pour former des magasins

il faut du tems ; l'on devoit donc penser à en faire provisions, ou au moins prendre des mesures sous mains pour ne point en manquer au besoin. Sur cet article il faudroit que les puissances allies fissent entre elles quelques arrangemens.

Le soussigné croit encore devoir faire remarquer que Bois-le-Duc sans l'inondation ne peut se défendre que trois jours, que cette inondation exige des préparatifs qui demandent bien du tems, et qu'indépendamment des magasins bien fournés de toutes amunitions, l'ennemi y trouveroit tout notre train d'artillerie de campagne complet, et où il ne faut qu'atteler les chevaux pour s'en servir ; que dans cette ville, de même que dans le Meyerie de Bois-le-Duc et d'une grande partie de la Baronie de Breda, et du Marquizat de Bergen-op-zoom, neuf dixièmes des habitans sont catholiques et patriotes à brûler, qu'à tout ce parti, qui fourniroit plus de dix milles hommes se joindroit encore un plus grand nombre de nos habitans réfugiés à Anvers, Gand, Bruxelles, en France et ailleurs, auxquels se réuniroient encore beaucoup de sujets des Pays-Bas Autrichiens, du moins à en juger par les sentimens qu'ils firent paroître lors du différent de la République avec l'Empereur. Animés aujourd'hui du même esprit patriotique et échauffés par nos patriotes qui y habitent, il est à présumer qu'ils ne se rangent volontiers sous les drapeaux de nos ennemis, et qu'ils ne reçoivent des officiers et bas-officiers Hollandois fugitifs pour les conduire, pour marcher sur notre territoire, sous les ordres des chefs réfugiés du nouveau patriotisme. Ces gens-ci ne seroient pas à plusieurs égards moins ré-

doutable qu'un corps de troupes réglées. Echauffés partout par la rencontre de leurs anciens partisans, ils commettraient des meurtres, des incendies et d'autres horreurs, auxquels l'on ne peut penser qu'avec effroi.

Le soussigné ignore quelles forces on pourroit leur opposer, surtout par rapport au plat-pays ; cette guerre par son espèce et l'esprit qui l'aura dictée sera sans exemple, et ses suites bien plus à appréhender que celles des guerres ordinaires. Il se peut que le soussigné se trompe dans l'idée qu'il s'en forme, et il l'espère, mais si la prévoyance est toujours nécessaire, même là où le danger paroît presque nul, elle semble d'autant plus indispensable dans cette circonstance où le moment de l'attaque sera caché, et où il doit s'écouler quelque tems pendant lequel la République avec ses propres forces seulement seroit obligée de lutter contre les ennemis du dehors et du dedans, tandis que nos troupes sont dépourvu du nécessaire à pouvoir au premier ordre se mettre en campagne, et qu'il y a raison de croire que toute l'armée ne pense pas également par rapport au patriotisme. L'on croit que l'on ne peut assez à tems se préparer, puisqu'il est à présumer que cette guerre commencera au moment où l'on s'y attendra le moins, parce que toutes les grandes opérations de la guerre, quand on veut qu'elles réussissent, se font avec secret et promptitude.

L'on ne propose de veiller qu'à la conservation de ce dont la privation deviendroit de trop grande conséquence. Le soussigné n'ignorant pas qu'en voulant couvrir trop d'espace, l'armée trop afoiblie deviendroit incapable d'agir.

Enfin, le soussigné espère que quelque parti que l'on prenne, l'on ne perde point de vue, que l'ennemi sçait très bien qu'il lui faut le cours du Rhin et de la Meuse pour faire la guerre avec avantage contre la République et pour pouvoir se porter en avant, afin de barrer le chemin par où les secours doivent venir à l'état.

La Haye, (signé) C. DU MOULIN.

ce 8 Décembre 1788.

B I J D R A G E

TOT DE

KENNIS VAN HET ENGELSCH E L E G E R.

DOOR

P. M. NETSCHER,

2de Luitenant der Grenadiers.

(Vervolg van bladz. 406 en Slot.)

HET ENGELSCH-OOSTINDISCHE LEGER (1).

Wij hebben getracht in eene serie van artikels onzen lezers een juist denkbeeld te geven van de sterkte, zamenstelling en geest der militaire instellingen van het eigentlijk Engelsche leger, en nu blijft ons dus nog, volgens het door ons voorgestelde plan, over, om ditzelfde te doen omtrent het Britsch-Indische leger.

Deze krijgsmagt, die ingeval van nood tot ruim 300,000 man kan worden opgevoerd,

(1) Het weinige dat wij daaromtrent hier zullen mededeelen, hebben wij geput uit: de *Allgemeine militär Zeitung*, die soms zeer belangrijke artikels dienaangaande heeft geleverd; voorts uit Engelsche couranten, verschillende jaargangen van de *United service magazine* en *Bengal and Agra annual Register*, DE WARREN *l'Inde Anglaise* en 1843, DE BOER *Krijgs- en geschiedkundig overzicht van den Panjab enz.*, 1849; eenige mondelinge inlichtingen van personen uit Oost-Indië en een werk genaamd: *Records of the Indian Command of Sir C. NAPIER, Calcutta 1851.*

heeft ten taak om de onmetelijke Britsch-Indische bezittingen, met eene bevolking van 125 à 150 millioen zielen, in rust te houden en om de veroveringsplannen uit te voeren van de O. I. Compagnie, die, nog niet tevreden met het bezit van een rijk, welks weërge na den ondergang van het Romeinsche rijk nimmer heeft bestaan, telkens nieuwe twisten zoekt met de naburige onafhankelijke vorsten, om ook hen te ontroonen of cijnsbaar te maken.

Deze ongehoorde uitbreiding van magt, bewerkt door eenige weinige duizende Europeanen, laat zich alleen verklaren door de behendige wijze waarop de Engelschen zich van het begin af hebben weten te bedienen van de onderlinge verdeeldheden der vorsten, wier belangen en godsdienstige denkwijzen zoozeer uiteenliepen.

Hunne spreuk is daar steeds geweest: *divisez pour régner.* Het onzedelijke van

deze politiek daarlatende, moeten wij van bewondering opgetogen staan, hoe met zoo weinig middelen zooveel groots tot stand is gebragt.

De eerste vestigingen van Engelschen in Indië, waren eenige handels-factorijen (van de in het jaar 1600 opgerigte O. I. Compagnie), op de kusten van Malabar en Coromandel. In 1641 werd het eerste Engelsche fort S. George te Madras gebouwd en langzamerhand kreeg de Compagnie privilegiën van den grooten Mogol, om zich hier en daar neer te zetten en terrein toe te eigenen, waardoor langzamerhand 5 kleine presidentiën, Calcutta, Madras en Bombay, ontstonden. Omstreeks het midden der 18de eeuw was deze magt nog zoo weinig aanzienlijk, dat zij dreigde geheel te zullen worden vernietigd door de Franschen, onder LABOURDONNAIS en DUPLEX, die van uit hunne hoofdstad Pondichery de Engelschen gestadig verontrustten. Doch (zoo als wij reeds vroeger in ons historisch overzicht meldden,) CLIVE deed de krijgskans keeren, verdreef de Franschen geheel en al van het westelijk schiereiland, met uitzondering van Pondichery, versloeg met slechts 5000 man het magtige leger van den Subahdar of Onderkoning van Bengalen, die oorlog tegen hem gemaakt had, in den slag bij Plassy (1757) en werd hierdoor de grondlegger van de groote magt der Engelsch O. I. Compagnie. Hij was voor Engeland wat JAN PIETERSZ. KOEN voor Nederland is geweest, en zijne opvolgers hadden slechts zijn voetspoor te drukken, hetgeen zij dan ook met afwisselend geluk gedaan hebben. Hierdoor is eindelijk de magt der inlandsche

vorsten geheel gefnuikt en die der Engelschen allengs uitgebreid. Eene reeks van bloedige oorlogen is tot de bereiking van dit doel noodig geweest, doch ons bestek gedooft niet, die zelfs maar vlugtig aan te roeren; alléén zij hier gezegd, dat in al die worstelingen de Engelsche troepen hunnen welbekenden roem van dapperheid steeds gehandhaafd hebben.

Het is echter ontegenzeggelijk hoogst belangrijk, uit een krijgskundig oogpunt de zamenstelling na te gaan van de legers, die tot zulke groote resultaten hebben medegewerkt. Zulks geheel *en détail* te doen, willen wij niet, daar het moeijelijk zoude zijn daaromtrent veel nieuws mede te deelen, nadat zulks op eene zoo duidelijke en naauwkeurige wijze gedaan is in een voor 5 jaren verschenen werk van den luitenant der rijdende artillerie DE BOER (1). Wij zullen dus hier in tegenstelling met onze vorige artikels, over het eigentlijke Engelsche leger, zeer beknopt dienen te zijn.

Zoo als algemeen bekend is, bestaat het Engelsche leger in Oost-Indië uit eenige Koninklijke Europeesche regimenten, die om beurten daarheen gezonden, afgelost en gedurende dien tijd door de O. I. Compagnie betaald worden; en verder uit troepen die uitsluitend *in dienst* dier Compagnie zijn. Deze laatsten bestaan slechts

(1) *Krijgs- en Geschiedkundig overzicht van den Punjab, de Natie der Seiks en het rijk van Lahore, door wijlen den 2^{den} luitenant der K. A. P. A. DE BOER, uit zijne nagelaten papieren bijeengebragt en gerangschikt door den gepensionneerden kolonel der artillerie D. DE BOER. 's Gravenhage 1849.*

In dit belangrijk werk is een geheel hoofdstuk aan de beschrijving van het O.-I. kompanies-leger gewijd.

voor een zeer klein gedeelte uit Europeanen en de rest zijn inlanders, terwijl behalve deze *geregelde* troepen, nog verscheidene korpsen ongeregelde ruitery en hulpkorpsen van eenige zoogenaamde onafhankelijke vorsten, waarop echter niet veel te rekenen valt, ter beschikking van de Compagnie, in geval van nood, staan, waardoor dan het aanzienlijke totale aantal van ruim 500,000 man *in naam* bereikt wordt.

De troepen, in elk der 5 presidentiëschappen worden door een generaal als opperbevelhebber gekommandeerd; terwijl de opperbevelhebber van het Bengaalsche leger, tevens kommandant en chef is van de geheele krijgsmagt in Oost-Indie, en in zijne betrekking alléén aan den Gouverneur-Generaal ondergeschikt is. Thans wordt deze gewigtige betrekking bekleed door den luitenant-generaal sir WILLIAM GOMM, die in 1851 sir CHARLES JAMES NAPIER vervangen heeft. De Koninklijke Engelsche troepen thans voor de dienst in Indie en China aanwezig, zijn, zoo als wij reeds hiervoren opgaven, 50,497 man sterk, en wel 24 regimenten of 26,760 man infanterie en 5 regimenten of 5,757 man kavallerie (1).

Deze troepen zijn in elk der presidentiën als toegevoegd of gedetacheerd te beschouwen, daar zij over het geheele Britsch-Indische grondgebied gebruikt worden, waar zij noodig zijn.

Geheel anders is dit met de kompanies-troepen die in elk der presidentiën Bengalen, Bombay en Madras een afzonderlijk

en op zich-zelf staand leger vormen, zoodanig dat voor een regiment tot een dier legers behorende, eenen veldtogt in eene andere presidentie zou worden beschouwd als dienst buitenslands. Het wordt door sommige Engelsche militairen als eene zeer wenschelijke zaak voorgesteld, om deze afscheiding ten minste gedeeltelijk weg te nemen, en bijvoorbeeld de armeën van Bombay en Madras te vereenigen. De Madras-armee toch, die sedert de oorlogen met TIPPOO-SAÏB en HYDER-ALI en het ten onderbrengen der Mahratten, werkeloos heeft moeten blijven (1), zoude daardoor een nieuw veld tot oorlogvoeren in Afghanistan en Moultan verkrijgen; voorts zouden het algemeen bestuur en de staf van de 5 legers dan tot twee terug kunnen worden gebracht, hetgeen eene aanmerkelijke bezuiniging zoude geven.

De sterkte der drie verschillende armeën, zonder inbegrip van de Koninklijke troepen en van de inlandsche hulpkorpsen, bedroeg in 1850 ongeveer 260,000 man (2), op de volgende wijze ingedeeld.

Leger van Bengalen.

2 Regimenten Europesche infanterie, elk van 1200 man.

74 Regimenten inlandsche infanterie, (*Native Infantry of Sepoys*), elk 1055 man.

(1) Met uitzondering van eenige regimenten die de expeditie naar Java in 1811, en eenige anderen die de expeditie naar China in 1840 medegemaakt hebben.

(2) Alleen het hulpkorps van den Nizam van Deccan, dat steeds onder de wapenen blijft, gedeeltelijk met Europesche officieren voorzien is, en 10,000 man telt, is hieronder mede gerekend.

(1) Koninklijke artillerie of genie is er niet in Indië aanwezig.

- 20 Regimenten ongeregelde inlandsche infanterie (*irregular* of *Local Regiments*), elk 900 man.
- 1 Eskadron lijfwacht, van den Gouverneur-Generaal (bestaande uit inlanders).
- 11 Regimenten geregelde inlandsche ligte kavallerie, elk 655 man.
- 18 Regimenten ongeregelde inlandsche ligte kavallerie (*Local Regiments*), elk ongeveer 700 man.
- 5 Brigades rijdende artillerie, bestaande elk uit 3 Europesche en eene inlandsche kompagnie, (elke kompagnie is tot bediening eener batterij voldoende), en dus totaal 12 rijdende batterijen.
- 6 Bataillons Europesche voet-artillerie, elk van 4 kompagnien, 24 veldbatterijen.
- 5 Bataillons inlandsche voet-artillerie, elk van 6 kompagnien, 18 veldbatterijen.

Leger van Madras.

- 2 Regimenten Europesche infanterie (even sterk als die van Bengalen).
- 52 Regimenten inlandsche infanterie of Sepoys (even sterk als die van Bengalen).
- 8 Regimenten geregelde inlandsche ligte kavallerie (even sterk als die van Bengalen).
- 1 Brigade rijdende artillerie van 5 Europesche en 5 inlandsche kompagnien, en dus 6 rijdende batterijen.
- 4 Bataillons Europesche voet-artillerie (elk van 4 kompagnien), 16 veldbatterijen.

- 1 Bataillon inlandsche voet-artillerie (van 6 kompagnien), 6 veldbatterijen.

Leger van Bombay.

- 2 Regimenten Europesche infanterie (even als die van Bengalen).
- 29 Regimenten inlandsche infanterie of Sepoys (even als die van Bengalen).
- 10 Regimenten ongeregelde inlandsche infanterie (*Local Regiments*).
- 5 Regimenten geregelde inlandsche ligte kavallerie (even als hierboven).
- 5 Regimenten ongeregelde inlandsche ligte kavallerie.
- 1 Brigade rijdende artillerie, van 5 Europesche en 1 inlandsche kompagnie, en dus 4 rijdende batterijen.
- 2 Bataillons Europesche voet-artillerie (elk van 4 kompagnien), 8 veldbatterijen.
- 2 Bataillons inlandsche voet-artillerie (elk van 6 kompagnien), 12 veldbatterijen.

Verder staan ter beschikking van de kompagnie, het hulpleger van den Nizam, en 50 à 100,000 man hulptroepen, van onderscheidene schatplichtige Vorsten.

Het korps genie-officieren in dienst der kompagnie, bestaat geheel uit Europeanen en telde in 1847 voor de drie presidentien, 194 ingenieurs.

Omtrent de formatie der 24 Koninklijke regimenten infanterie, die tijdelijk in Indië dienst doen, zij hier herinnerd aan hetgeen wij in een onzer vroegere hoofdstukken zeiden: dat zij namelijk een detachement van de sterkte eener kompagnie als depôt in Engeland achter laten, doch wanneer ze compleet zijn, bestaan uit:

- 1 kolonel (generaal, nimmer bij het regiment aanwezig),
- 2 luitenants-kolonels,
- 2 majoors,
- 10 kapiteins,
- 22 luitenants,
- 1 luitenant-adjutant,
- 1 kwartiermeester,
- 1 betaalmeeester,
- 8 vaandrigen en
- 4 officieren van gezondheid.

Te zamen 52 officieren, en verder 79 onder-officieren en tamboers, en 1000 korporaa's en soldaten, verdeeld in 10 kompagnien.

De 5 Koninklijke regimenten kavallerie die tijdelijk in Indië zijn, hebben eene sterkte van 47 officieren, 70 onder-officieren en trompetters, 674 korporaa's en soldaten en 705 paarden (1).

Geheel dezelfde reglementen en bepalingen uit Europa, met eenige wijziging naar klimaat en landsgebruiken, blijven voor hen van kracht. Zij worden echter, door de Compagnie betaald, en kosten dat ligchaam jaarlijks 1,058,565 p. st., of f 12,462,780 (2).

Zoo groot als echter deze som moge schijnen, is het zulks der kompagnie dubbel waard, daar deze 50,000 man Europesche Koninklijke troepen, met de weinige Europesche regimenten in dienst der Com-

pagnie zelve, haar hechtste steun en de kern harer armee uitmaken.

Bij het leger van elk presidentschap zijn, zoo als wij hierboven aangaven, twee Europesche regimenten aan de Compagnie behoorende, die geheel op dezelfde wijze als de Koninklijke regimenten zijn zamengesteld en enkel uit Europeanen bestaan.

De artillerie van de O.-I. Compagnie is, zoo als wij uit den bovenstaanden sterktestaat zagen, grootendeels uit Europeanen zamengesteld.

Bij de rijdende artillerie zijn er van de 22 batterijen, slechts 7 inlandsche, en bij de veld-artillerie zijn er 48 Europesche, tegen 56 inlandsche batterijen. Bij elke Europesche batterij, zijn echter nog eenige inlandsche kanonniers (*Lascars*) voor het zware werk toegevoegd. De veld-batterijen hebben stukken van 12, 9 en 6 \mathcal{L} , bespannen met olifanten, paarden, kameelen of ossen (1). De rijdende artillerie bedient batterijen uit 5 ligte 6 \mathcal{L} 's, 1 houwitser à 12 duim, 10 kaissons en 5 reserve-voertuigen bestaande (allen met 6 paarden bespannen). In de legers van Madras en Bombay, is deze rijdende artillerie even als die der Koninklijke armee zamengesteld, namelijk alle kanonniers bereden; doch in het Bengaalsche leger, zitten bij elk stuk twee der bedieningsmanschap op den voorwagen, 5 kanonniers zitten op de van de handsche paarden, terwijl de zesde kannonier en de stukskommandant eigen paarden hebben.

Algemeen wordt die artillerie voor het

(1) Zie oorlogsbegroting 1850—1851.

(2) Hiervan is 978,565 p. st. tot onderhoud, soldij en voeding van die regimenten, en 60,000 p. st. jaarlijksche tegemoetkoming voor de vermoedelijke pensioenen die in Engeland aan soldaten gegeven worden, welke in Oost-Indië dienst gedaan hebbende, zooveel te eerder onbruikbaar of verminkt worden.

(1) Het berggeschut bestaat wel is waar bij de Britsch Indische armee, doch wordt algemeen als van weinig nut beschouwd en niet gebruikt.

beste wapen in dienst der O.-1. Compagnie gehouden.

De overige geregelde O.-1. Compagnies-troepen, zijn allen zamengesteld uit inlanders van allerlei godsdiensten en volkstammen, Hindoos, Mahomedanen, Joden enz. De hoogere kasten, als Rajpouts en Brahminen, verkiezen de kavallerie boven de infanterie. In het Bengaalsche leger zijn het meeste Hindoos van goede kaste, in de Madras-armee zijn veel pariah's, en de Bombay-armee is het slechtste zamengesteld uit de laagste klassen van Parsen, Purwarries en Joden.

Bengalen heeft, zoo als wij hierboven opgaven, 74, Madras 52 en Bombay 29 geregelde inlandsche infanterie-regimenten, door de Engelschen Sepoys, in Hollandsehe en Fransche boeken wel eens Cipayers genoemd, uit die verschillende menschenrassen zamengesteld. Elk regiment van deze geregelde inlandsche infanterie, bestaat uit één bataillon op dezelfde wijze georganiseerd als de Europeesche regimenten. Er zijn echter slechts 24 Europeesche officieren bij, en wel:

- 1 kolonel (generaal, niet aanwezig),
- 1 luitenant-kolonel,
- 1 majoor,
- 6 kapiteins,
- 10 luitenants,
- 5 vaandrighs.

Verder 21 inlandsche officieren, als:

- 1 *soubadar major*,
- 10 *soubadars* (kapiteins),
- 10 *djemmadars* (luitenants) en
- 1000 soldaten, met inbegrip van de sergeanten (*havildars*) en korporaa's (*naicks*).

De bruikbaarheid en invloed der inland-

sche officieren is zeer gering, en door de scherpe afscheiding die in Indie tusschen Europeanen en inlanders bestaat, beschouwt zich de oudste *soubadar* of *soubadar major*, eigenlijk ondergeschikt aan den jongsten Engelsche vaandrig. Dit is te meer schadelijk, daar van de 24 Europeesche officieren soms niet meer dan 5 of 4 werkelijk bij het regiment aanwezig zijn. Zeer velen zijn steeds met verlof; alle plaatsen bij den grooten en plaatselijken staf van het leger worden door hen vervuld, voor alle diplomatische zendingen bij inlandsche Vorsten en voor vele civiele betrekkingen worden deze officieren gebezigd; terwijl eindelijk al de regimenten ongeregelde infanterie en de hulpkorpsen der Vorsten, uit die kaders, van officieren worden voorzien.

De geregelde inlandsche kavallerie is eveneens gedeeltelijk van Europeesche officieren voorzien, en bestaat verder geheel uit inlanders; zij zijn goed bereden en individueel zeer goede ruiters, doch zijn om in massa gebruikt te worden, zeer weinig geschikt. Hun wapen is de half rechte sabel of de lans, en pistolen, hunne kleeding bijna gelijk aan die der Koninklijke regimenten, met uitzondering van het hoofdedsel. De ongeregelde kavallerie bestaat uit de aanzienlijkste inlanders, en is meer op Oostersche wijze gekleed en gewapend.

Elk soldaat bij de geregelde inlandsche troepen, neemt dienst voor 5 jaar, of wel wanneer hij dan te velde mogt zijn, tot het einde van den oorlog. Dezelfde wetten en reglementen van het Engelsche leger zijn met eenige geringe wijzigingen, ook voor het Indische leger van kracht.

De infanterie der Compagnie is met de zelfde slechte geweren als de Koninklijke regementen bewapend (1). De kleur hunner uniform is insgelijks scharlaken en die der artillerie blaauw. De inlandsche infanterie (*Sepoys*) draagt eene vilten chacot zonder klep met wit overtrek, en rooden rok. Deze *sepoys* nu maken het *gros* der Oost-Indische armee uit, en ofschoon zij, behoorlijk aangevoerd wordende, en met ondersteuning van Europesche troepen zeer goed te gebruiken zijn, zoo laat hunne waarde uit een militair oogpunt beschouwd, zeer veel te wenschen over. Die der laagste kasten zijn meestal lafhartig van aard, die der hoogere kasten hebben meer moed en eergevoel; maar daarentegen «*ils ont les défauts de leurs qualités;*» zij zijn oproerig van aard en wennen zich niet makkelijk aan de krijgstucht. Eene order die strijdt tegen het een of ander bij hun bestaand vooroordeel, godsdienstig gebruik of gewoonte, veroorzaakt soms een oproer onder hen; de voorbeelden daarvan zijn niet zeldzaam. Gelukkig echter is het overwigt van den Europeaan op den inlander zoo groot, dat één Europeesch regiment voldoende is, om vier of vijf inlandsche regimenten in toom te houden of tot hun pligt te brengen. Hiervan haalt DE WARREN in

(1) Ten bewijze hoe achterlijk de Engelschen in den laatsten tijd zijn geweest op dit punt, moge dienen, dat het 18de regiment Koninklijke infanterie, op het oogenblik van inscheping voor de laatste expeditie naar Burmah in Februarij 1852, eerst voorzien werd van percussie-geweren. Zij konden er niet mede omgaan, en moesten dus de behandeling van dit nieuwe geweer, nog aan boord leeren!!

zijn werk, zeer belangrijke voorbeelden aan, en komt tot het eindbesluit, dat de *sepoys* tegen Europesche troepen, volstrekt niet te gebruiken zouden zijn.

In gevechten hangt echter veel van hunne aanvoerders af; zijn er een genoegzaam getal goede officieren bij een regiment *sepoys*, die hunne soldaten kennen en met hen om weten te gaan, dan heeft men schitterende voorbeelden van moed en volharding bij hen gezien. De grootste wapenfeiten van CLIVE, COOTE en CORNWALLIS, zijn meest allen met inlandsche troepen of *sepoys* bevochten; wel is waar was het getal Europesche officieren bij hen ingedeeld, toen nog minder dan nu, doch daar hunne gansche legermagt toen nog geen 40,000 man telde, was het mogelijk om meer oplettend en keurig te zijn in de keuze der inlandsche officieren, en zelfs der onder-officieren en soldaten.

Het gevolg van dit alles is dat het gehalte van de *sepoys* veel verminderd is, en wij vinden een zeer duidelijk bewijs, hoezeer het vertrouwen van het gouvernement, zelfs in de laatste jaren, op hen gedaald is, wanneer wij in aanmerking nemen, dat er nog in 1826 op eene totale legermagt van 290,000 man slechts 50,000 Europeanen waren, en nu op een totaal dat nog minder is, in het geheel ongeveer 50,000 Europeanen noodig geoordeeld zijn (1), en langzamerhand zal het getal Europeanen met betrekking tot dat der inlanders, nog vergroot worden.

Veel misbruiken zijn er bij de O.-I.

(1) De Koninklijke troepen, Europesche compagnies-troepen en gedetacheerde officieren daaronder begrepen.

kompanjes-troepen ingeslopen, hunne oefening en discipline laat veel te wenschen over, en het gedrag van vele officieren is niet altijd even onberispelijk. Dit was tot nu toe steeds voor het publiek bedekt gebleven, en zulks zou nu welligt nog voortduren, zoo niet de luitenant-generaal sir CHARLES JAMES NAPIER, nu laatstelijk kommandant en chef van het Indische leger, zulks eindelijk openbaar had gemaakt. Deze moedige en bekwame generaal had reeds vroeger zich als bevelhebber van het leger van Bombay, roemrijk doen kennen, door de verovering van het rijk van Scinde en het besturen daarvan gedurende eene reeks van jaren; doch was van daar teruggeroepen, daar men bevreesd scheen te zijn dat hij als onderkoning aldaar te veel magt zou krijgen. Toen echter in 1849, ten gevolge der door sir HUGH GOUGH gelede nederlaag bij Chillianwallah tegen de Sikhs, de magt der Engelschen in Indie in gevaar scheen te komen, werd NAPIER, die in Engeland op zijn landgoed leefde, tot algemeen genoeg door de Koningin als plaatsvervanger van generaal GOUGH, daarheen gezonden. Vóór zijne aankomst in Indie had echter GOUGH, die brave oude krijgsman, de held van zoo vele gevechten, de roem zijner wapenen door eene glansrijke overwinning bij Goojerat (21 Februarij 1849) weder hersteld en de Sikhs tijdelijk tot onderwerping gebracht. Op het oorlogsveld behoefde NAPIER dus niet zoo zeer werkzaam te zijn, maar des te meer in het verbeteren van het inwendige des legers, en jammer maar dat reeds in December 1850, deze bekwame veldheer

zijn bevelhebberschap moest nederleggen, om tot herstel van gezondheid naar Engeland terug te keeren (1). Hij heeft zich echter dien korten tijd zeer ten nutte gemaakt en het Engelsch Indische leger meer dienst bewezen, dan hij door eene overwinning had kunnen doen; hij heeft het namelijk op onverbiddelijk strengen toon al deszelfs zwakke zijden aangetoond en welligt voor grooter onheilen gespaard (2).

De in Januarij 1849 gelede nederlaag bij Chillianwallah, had veel verliezen gekost aan menschen levens en materieel (5), doch NAPIERS scherpziende blik zag, en hij wist dit reeds van vroeger, dat het ergste van de zaak was, het verminderen van den dunk van onverwinbaarheid en onfeilbaarheid der Engelsche wapenen, die nog steeds bij de inlandsche Vorsten had bestaan. Dit toch is de grootste waarborg voor het behoud hunner magt, en zoo dit *prestige* verdwijnt, is het met

(1) De ware reden van zijn terugkeer naar Engeland was echter, dat hem volgens zijne meening niet genoeg magt als opperbevelhebber was gegeven en dat hij niet kon overeenstemmen met den gouverneur-generaal *Earl DALHOUSIE*.

(2) Door de welwillendheid van een Engelsch geneesheer is de schrijver in het bezit gesteld van een in 1851 te Calcutta verschenen werk getiteld: *Records of the Indian command of general sir CHARLES JAMES NAPIER*. Dit belangrijke boek, dat ons zeer van dienst is geweest, bevat al de legerorders, voorschriften en publieke aanspraken door NAPIER als opperbevelhebber gegeven of gehouden, benevens al zijne geestrijke, juiste en echt militaire opmerkingen en revisiën van vonnissen door krijgsgaden geslagen.

(3) Volgens het officiële rapport van den generaal sir HUGH GOUGH aan den gouverneur-Generaal, waren die verliezen als volgt: 22 officieren en 684 soldaten dood of vermist; en 67 officieren en 1384 soldaten gekwetst.

de magt der Europeanen in het algemeen in hunne koloniën gedaan.

NAPIER wilde dus tot den oorsprong van het kwaad opklimmen, en zoo mogelijk de kansen van tegenspoed verminderen.

In het gevecht van Chillianwallah had eene onbeschrijfelijke verwarring geheerscht; sommige regimenten waren zonder eenige orde of overleg op den vijand ingeloopt, de kavallerie chargeerde tusschen door en voor langs de rijdende artillerie heen, waardoor de stukken geen vuur konden geven, gedemonteerd raakten, en geheel van de bespanningen afgescheiden werden.

Zoodra dus de generaal NAPIER het kommando op zich had genomen, begon hij met de Indische armee in oogenschouw te nemen. De meeste der sepoy's-regimenten vond hij in eenen bedroevenden toestand van ongeoeffendheid en ordeloosheid. Kort daarop, den 15^{den} December 1849, vaardigde hij, na eene door hem gehouden revue over de troepen in Lahore, eene legerorder uit, bestaande uit 5 hoofd-artikels: «waarin de opperbevelhebber «zijne ontevredenheid over de slechte «oefening en discipline der meeste regi- «menten betuigt, daar sommigen bij «deploijementen en in bataille komende «zonder kommando hadden geloopt, «geschreeuwd en zelfs hunne geweren «hadden afgeschoten; verder dat vele re- «giments-kommandanten hunne regimen- «ten niet behoorlijk konden aanvoeren en «leiden. En eindelijk dat hij, wanneer «zich zulks bij andere revues mogt her- «halen, de nalatige regiments-komman- «danten uit de dienst zoude ontslaan,

«daar hij gedurende zijn gansche mili- «taire loopbaan nimmer een schandelijker «tooneel van wanorde had bijgewoond; «iets dat geheel aan de officieren te wijten «was, daar de sepoy's zelve dapper en «leerzaam genoeg zijn.»

Het gansche jaar 1850 werd door NAPIER ten nutte gemaakt tot het regelen van de betere oefening en discipline der troepen en het nemen van strenge maatregelen tegen dronkenschap, dobbelen en schulden maken. Vele officieren kregen hiervoor hun ontslag en den krijgsraden werd de grootste strengheid tegen dergelijke overtredingen aanbevolen (1); ook werd het veelvuldige met verlof gaan naar de binnenlanden, onder voorwendsel van ziekte, maar eigenlijk tot genoegen, door hem beperkt. Vooral het spelen was tot zulk eene hoogte gestegen, dat volgens een Engelsch dagblad de totale som der bekende speelschulden van Engelsch Indische officieren, niet minder dan 1 miljoen p. st. of 12 miljoen gulden beliep. Uitspattingen van allerlei aard, valsch spelen, weigering van betaling en verzuim van de dienst, waren hiervan de gevolgen, en regtsvordering voor schulden door

(1) Tot opheldering voor sommigen onzer lezers die welligt mogten denken, dat dit tafereel wat overdreven donker is afgeschilderd, diene de volgende authentieke opgave uit het bovenvermelde boek: *Records of the Indian command, etc. etc.*: «gedurende den korten tijd van slechts 1½ jaar dat NAPIER opperbevelhebber in Indie was, werden er 14 officieren van de Koninklijke regimenten en 36 officieren alléén van het kompagnies-leger in het presidentschap Bengalen, voor den krijgsraad gebragt. Van deze 50 beschuldigten werden er slechts 3 vrijgesproken, 21 gecasseerd of ontslagen, en de overige tot mindere straffen veroordeeld.

officieren aangegaan, waren aan de orde van den dag.

Het afscheids-adres van NAPIER, den 9^{den} December 1850 uit het hoofdkwartier te Ferozepore, voor zijn terugkeer naar Europa aan de officieren gerigt, stelt dit alles in een helder doch treurig licht. Nadat hij hen eerst regt doet wervaren voor de overal door hen op het slagveld betoonde dapperheid, houdt hij hen daarin voor oogen: «hoe vernederend het «voor den officier is wanneer hij als valsche «speler of schuldenmaker, te gelijk met «dieven en opligters in de bank der be- «schuldigen voor eene regtbank staat; «hoe weinig het met zijne waardigheid als «fatsoenlijk man (*gentleman*) strookt, om «onbetaalde champagne te drinken en op «onbetaalde paarden te rijden, terwijl «zijne bedienden soms vergeefs op hun «loon wachten; hoezeer het spel en de «gevolgen van dien, de kameraadschap «der officieren onderling, hunne gezond- «heid en het welzijn van de dienst bena- «deelt; en hoezeer het schulden maken «vooral te laken is, daar hunne betaling «zoo liberaal geregeld is dat zij, in plaats «van te kort te komen, nog konden over- «houden, zoo als sommige regtgeaarde

«officieren deden, die daarvan soms be- «hoefteige bloedverwanten in Engeland te «gemoet kwamen.»

Wanneer dit de afscheidswaarden van een achtingswaardig dapper en kundig bevelhebber aan zijne onderhebbenden zijn, dan moet het kwaad wel zeer groot en algemeen wezen, en het is voor de magt der Engelschen in Oost-Indie te hopen, dat deze strenge woorden een gewenscht gevolg zullen hebben (1). Wij kunnen er echter gerustelijk bijvoegen, dat de generaal NAPIER, vooral in zijne afscheidsoorder wel wat *algemeen* heeft gesproken, hetgeen voor de groote menigte van goede en bruikbare officieren, zeer hard is geweest en hem geen vrienden heeft gemaakt.

Dat de generaal NAPIER waarheid sprak met te beweren, dat de traktementen aan elken rang verbonden, zelfs de minste officieren in de mogelijkheid stelden om, zonder fortuin van hun eigen, fatsoenlijk te leven, kunnen wij zien uit de volgende tabel van die bezoldigingen *per maand*:

(1) In alle Engelsche Couranten is deze afscheidsoorder overgenomen geweest, en heeft voorzeker zulk een aangename indruk niet gemaakt als de afscheidsoorder van den Hertog van Saksen-Weimar aan het Nederlandsch Oost-Indisch leger, hier te lande.

R A N G E N .	RIJDENDE ARTILLERIE		VOET-ARTILLERIE		EUROPESCHE	
	EN		EN		EN	
	KAVALLERIE.		INGENIEURS.		INLANDSCHE INFANT.	
	In garnizoen.	Te velde.	In garnizoen.	Te velde.	In garnizoen.	Te velde.
	Ned. guld.	Ned. guld.	Ned. guld.	Ned. guld.	Ned. guld.	Ned. guld.
Kolonel	f 1852	f 1852	f 1623	f 1623	f 1623	f 1623
Luitenant-kolonel	1197	1449	1033	1297	1033	1297
Majoor	982	1159	806	982	806	982
Kapitein, betaalmeester en Doctor 1 ^{ste} kl.	635	705	491	541	466	516
Luitenant en assistent-Doctor	415	453	289	327	277	315
Vaandrig of 2 ^{de} luitenant (1)	352	390	244	264	244	252

Officieren die bataillons, kompagnïën of afzonderlijke detachementen kommanderen, krijgen daarenboven nog aanzienlijke toelagen, zoo ook de adjudant, de kwartiermeester en de bij elk regiment als tolk voor de Oostersche talen dienstdoende officieren. Terwijl men daarenboven in aanmerking moet nemen, dat alle betrekkingen bij den grooten of plaatselijken staf van het leger (die bijna uitsluitend door de officieren van de Compagnies-troepen worden vervuld), even als de diplomatische missiën rijkelijk betaald worden.

De generaals en brigade-kommandanten (*brigadiers*) genieten traktementen van 50 à 50,000 guldens, en de kommandant en chef van het leger heeft behalve zijn generaals-bezoldiging, eene jaarlijksche toe-

lage van 7000 p. st. of f 84,000. Het avancement geschiedt bij de O.-I. Compagnies-troepen geheel naar ouderdom van rang, zoodat er aan geen bevoorregting van rijken of aanzienlijken te denken valt. De bevordering tot officier geschiedt uit de geschiktste onder-officieren, of wel uit kweekelingen van Addiscombe en Haylesbury, twee militaire scholen in Engeland, die aan de O.-I. Compagnie behooren.

De onderofficieren en soldaten van de Koninklijke en Europesche Compagnies-regimenten, krijgen in Indie eene verhoogde soldij. De inlanders of sepoys krijgen daarvan echter slechts ongeveer de helft.

Voor de voeding en verpleging van de troepen in Indie, wordt even als in Engeland zelve, met onbekrompen mildheid gezorgd, ja zelfs is dit tot zulk eene hoogte van weelde en overdaad opgevoerd, dat de kleinste Indische troepen-afdeelingen eenen verbazenden grooten leger-tros, tenten, wagens, paarden, kameelen en bedienden met zich voeren.

(1) De traktements-bepalingen voor al deze verschillende rangen, gelden zoowel voor de Koninklijke als voor de eigentlijke Compagnies-troepen — doch voor de laatsten enkel in zooverre als de officieren Europeanen zijn; de inlandsche officieren krijgen minder dan de helft.

Vele bekwame militairen hebben het schadelijke daarvan ingezien en zijn daartegen met kracht te velde getrokken (1). Bij een leger van 10,000 man komt gemiddeld eenen hoop van 40,000 *non-combattants*, duizende wagens en kameelen, en het is dus duidelijk, dat deze alle vlugge bewegingen verhinderen, een groot geleide vereischen en in geval van gevecht, eene onbeschrijfelijke verwarring veroorzaken. Zulks geheel en al af te schaffen is niet mogelijk, daar de inlanders en vooral de Engelsche soldaten niet geschikt voor het gevecht zijn, wanneer ze niet behoorlijk van alles voorzien zijn en onder tenten hebben geslapen. In eenen brief daaromtrent van NAPIER, overgenomen in de *Allgemeine Militair-Zeitung* van September 1849, stelt hij voor, daarin aanzienlijke verminderingen te bewerkstelligen, en volgens dat denkbeeld zou dan ieder regiment van 1000 man nog altijd 422 kameelen tot transport der bagages, tenten en amunitie noodig hebben! (de levensmiddelen zijn hieronder nog niet eens begrepen).

Na al hetgeen wij in onze vorige artikels over het Engelsche en nu in dit, over het Engelsch-Indisch leger hebben medegedeeld, vermeenen wij te mogen opmaken, dat zij niet zoo onoverwinnelijk te noemen zijn als zij zich-zelve verbeelden. Indien de Engelschen ooit weder eene onderneming tegen Java waagden, zoo als in 1811, die alleen gelukte door de onver-

klaarbare verdediging van het eiland, de kwade trouw en lafhartigheid van velen, zoude zij thans eenigzins anders afloopen; hiervoor strekt ons het dapper en goed geoefende Neerlandsch Indisch leger ten waarborg.

Ook gelooven wij, dat zoo het voor de Engelschen in 1811 moeilijk viel, eene expeditie, waarbij een genoegzaam aantal Europesche troepen, uit hunne bezittingen te missen, zulks nu niet minder het geval is, daar vooreerst de expeditie minstens dubbel zoo sterk zou moeten zijn, en zij moeite zouden hebben om hun buiten alle verhouding in grootte toegenomen rijk, met hunne troepen te bezetten en te beveiligen, tegen de hen omringende oorlogzuchtige naburen. Wij zijn het ééns, met die welke beweren dat onze grootste vijand in Indië zoowel van binnen als van buiten zit, en al was het alléén tot bestendig behoud van de rust op Java, zoo moest, onzes inziens, het Nederlandsche leger in Oost-Indië, aanmerkelijk vermeerderd of wel met het Nederlandsche leger in Europa vereenigd worden, hetgeen door velen zoo zeer gewenscht wordt. Iets dergelijks op de eene of andere wijze tot stand te brengen, zoude der aandacht overwaardig zijn, vooral wanneer wij het kleine getal Europeanen nagaan waaruit onze armee aldaar bestaat, en daarbij in aanmerking nemen, dat Java de hoofdbron onzer rijkdommen is en de *conditio sine qua non* van ons onafhankelijk volksbestaan.

'sHage, Mei 1852.

EINDE.

(1) Zie ook daaromtrent DE WARREN *l'Inde Anglaise*.

DE KOGELBAAN

VAN

HET NEDERLANDSCHE INFANTERIE-GEWEER.

De Redactie van den *Militaire-Spectator*, haast zich aan het onderstaande zeer belangrijke stuk eene plaats in te ruimen. Het is dat gedeelte van een *Rapport over het zoeken der kogelbaan van het Nederlandsche infanterie-geweer*, wat tot de openbaarmaking geschikt werd geoordeeld. De Redactie twijfelt niet, of het wapen der infanterie zal een aantal officieren tellen, die bij de schietoefeningen van dezen zomer zullen onderzoeken, of de gegevens door de *Commissie ter beproeving van getrokken vuurwapens* voor de hoogte van het mikpunt verstrekt, de ware zijn. Gaarne zal zij aan de opmerkingen dier officieren eene plaats verleen, indien men ze haar mogt willen toezenden. Zij meent echter vooraf te moeten herinneren, dat wanneer men den arbeid der Commissie wil verifiëren, wanneer men wil nagaan of

op de verschillende afstanden werkelijk zóó moet worden gerigt als de Commissie veronderstelt, men daartoe behoort te wezen een goed schutter, die het vermogen bezit inderdaad *fijn korrel* te nemen, en het ligchaam zoowel als het geweer gedurende het schot onbeweeglijk te houden. Voorts zal men dienen op te letten, geen gebruik te maken van oude en bedorven munitie, zooals de patronen doorgaans zijn die gedurende een jaar onder elke weersgesteldheid in de tasschen zijn rondgedragen; men zal moeten zorgen dat het slot gemakkelijk werkt, dat de bovenband niet regts of links verschoven zij, en dat de vizierkorrel hare juiste gedaante en hare juiste afmetingen heeft, in stede van, gelijk zoo dikwerf voorkomt, grootelijk misvormd en afgesleten te zijn.

De Redactie.

R A P P O R T

DER COMMISSIE TER BEPROEVING VAN GETROKKENE VUURWAPENEN,

BESTAANDE UIT:

Den majoor bij de jagers J. C. ANEMAET, als president; den kapitein bij de artillerie, onderinspecteur der draagbare wapenen, J. WESSELS (1); de 1ste luitenant bij de jagers F. G. SCHOONEVELD en J. F. DE GREVE als leden, en den 1ste luitenant bij de jagers A. W. P. WEITZEL, als lid en secretaris,

OVER

DE KOEGLBAAN VAN HET NEDERLANDSCH INFANTERIE-GEWEER.

Toen de Commissie besloten had tot het zoeken der kogelbaan van het Nederlandsche infanterie-geweer, rees bij haar al dadelijk de overweging, of zij zich daarbij zou bedienen van het geweer model N°. 5, dan wel van het geweer model N°. 0. De eerstgenoemde soort, is die waarmede onze geheele infanterie nog altijd gewapend is, en er pleitte derhalve ook veel voor, haar te kiezen.

Daar tegenover stond echter dat het Ministerie van Oorlog besloten had, de loopen dezer vuurwapenen, bij eene noodzakelijke vernieuwing der laden, te doen verkorten, en hen over het geheel zooveel mogelijk den vorm en de afmetingen van het geweer N°. 0 te geven.

De geweren Model N°. 5, zijn dus bestemd allengskens uit onze gelederen te verdwijnen, en dit noopte de Commissie bij de voorgenomen verrigting, aan het model N°. 0, de voorkeur te geven.

(1) De kapitein WESSELS, die door zijne ijverige pogingen zoo zeer heeft medegewerkt tot het welslagen der verrigtingen van de Commissie, werd na den afloop van het onderzoek, en eer het verslag daarvan was tot stand gebracht, door den dood weggerukt.

Het zoeken der kogelbaan van eenig draagbaar vuurwapen, is eene poging, die dikwerf moet worden herhaald, zal zij tot eene stellige, of zelfs maar tot eene bevredigende uitkomst leiden.

De Commissie was dus in geen en deele overtuigd, die uitkomst al dadelijk te zullen verkrijgen, en hieruit sproot voor haar de verplichting voort, hare werkzaamheden ten deze, zoódanig te regelen dat zij in ieder geval bijdroeg tot bereiking van het doel. De gegevens door haar te verzamelen, moesten vergeleken kunnen worden met die, welke later misschien door anderen zouden worden opgegaard, en hier toe was het noodzakelijk, dat zij zich ook van het geweer bediende, wat door hare opvolgers vermoedelijk tot hetzelfde einde zou worden gebezigd.

Zij geloofde bovendien te mogen aannemen, dat van den uitslag harer pogingen, indien hij gunstig was, ook partij zou kunnen worden getrokken bij het schieten met geweren model N°. 5, dewijl het verschil in loopslengte, vooral bij niet getrokken vuurwapenen, weinig kan afdoen op de kleine afstanden binnen

welke van het Nederlandsch infanterie-geweer goede diensten gevorderd worden.

Wanneer men langs den weg der praktijk de baan wil zoeken, die door het op zekeren afstand geschoten projectiel van eenig vuurwapen, in de ruimte wordt afgelegd, dan kan men daartoe op verschillende wijze te werk gaan. Weleer werden binnen dien afstand een aantal tusschenpunten genomen, en op ieder dier punten eene schijf geplaatst, welke het projectiel moest doorboren, alvorens het doel te kunnen bereiken. De hoogte boven het horizontaal vlak, op welke het projectiel door iedere schijf sloeg, nam men vervolgens aan, als een punt van de lijn die de kogelbaan voorstelde. Deze handelwijze kan nimmer tot eene voldoende uitkomst leiden. Hoe dun de stof ook wezen moge, uit welke men de schrijven zou willen vervaardigen, zoo heeft die dunheid echter hare grenzen, welke vooral aangewezen worden door den schadelijken invloed van wind en regen, waaraan de schijven wederstand moeten kunnen bieden. Het is derhalve zeker, dat het projectiel, bij het doorboren van elke schijf, iets van zijne aanvankelijke snelheid moet verliezen; de baan welke het doorloopt zal meer gebogen zijn, en men zal dus aan het geweer ook meer elevatie moeten geven, dan noodig zou wezen, wanneer men op denzelfden afstand wilde treffen, zonder het projectiel door tusschenschijven te doen dringen. En niet alleen dat de kogelbaan zal verkort worden, maar men loopt ook gevaar, dat het projectiel bij het doorboren der schijven, zijdelingsche afwijkingen krijgt,

die het geheel buiten zijne baan kunnen werpen.

De Commissie besloot derhalve eenen anderen weg in te slaan.

Daar volgens het bestaande Reglement, de schietoefeningen met het infanterie-geweer slechts tot op 500 passen worden voortgezet, besloot zij ook de baan op te sporen, welke de kogel zou volgen, wanneer hij tot op dien afstand geschoten werd. Het onderzoek zou plaats grijpen op het proefveld nabij 's Gravenhage, en daar werd dus met de meetketting eene rooilijn van 500 passen uitgezet, de pas gerekend op 0,75 el; die rooilijn werd zorgvuldig gewaterpast, en in gedeelten van 25 schreden lengte verdeeld. Op het eerste deelpunt, en derhalve op 25 schreden voor den schutter, werd eene linnen tusschenschijf geplaatst, van 2 ellen hoogte en breedte. Die schijf werd langs standers en door middel van touwen en katrollen, zoo hoog opgehaald, dat de schutter onder haar heen zien en zijn geweer kon rigten op een doel, wat 500 passen van hem verwijderd was. In die rigting en op dat doel, en derhalve alsof er geene tusschenschijf aanwezig was, werden nu zooveel schoten gedaan, als noodig bleek te zijn, om er tien in de tusschenschijf op te vangen; daarna werd die schijf 25 passen verder gesteld, en nadat de kogelgaten dicht geplakt waren, dezelfde handeling herhaald, tot men eindelijk op 500 passen van den schutter gekomen was. Op de tusschenschijf was, op de helft harer hoogte, een horizontale lijn getrokken; zoo dikwerf men nu tien raakschoten in die schijf verkregen had, werd naauw-

keurig gemeten, op welken afstand, die schoten boven of beneden de horizontale lijn gevallen waren. De afstanden boven werden, even als die beneden, bij elkander geteld, en de grootste som wees aan, of het gemiddelde trefpunt hooger of lager dan het midden der schijf gelegen was. Door het verschil dier sommen vervolgens door tien te deelen, kwam men te weten hoeveel dit *hooger* of *lager* bedroeg. De ligging van het gemiddeld trefpunt op de schijf bepaald en de hoogte der schijf boven de waterpasse rooilijn bekend zijnde, kon men ook de hoogte van dat trefpunt boven die rooilijn zonder moeite vinden.

Door op deze wijze te handelen, vermeed de Commissie de dwaling waarin zij vervallen zou zijn, door den eerstbeschreven weg te volgen en bekwam zij tien punten van de baan welke de kogel van het Nederlandsch infanterie-geweer werkelijk kan doorloopen, wanneer hij regtstreeks geschoten wordt naar een doel, wat zich op 500 passen van den schutter bevindt. Er bestaat evenwel nog eene andere zwaarigheid, die door de Commissie niet kon overwonnen worden en waarop een ieder stuiten zal, die door praktisch onderzoek de kogelbaan van eenig draagbaar vuurwapen wil vinden. Ten einde die zwaarigheid te verklaren, zal het noodig zijn aan eenige omstandigheden te herinneren, die vooral bij het schieten uit geweren met gladde looplen plaats grijpen.

Een gering verschil — een verschil slechts van eenige kruidkorrels — in het gewigt der lading, het *al* of *niet* geheel ledig schudden der patroon, het *al* of *niet*

blijven kleven van een gedeelte der lading aan de vuil geworden wanden des loops, het *al* of *niet* verbrijzelen van eenige korrels kruids bij het aanzetten, het warm worden van den loop na een zeker aantal schoten, iedere verandering van weder die de digtheid der lucht en dus ook den tegenstand dier vloeistof kan wijzigen, enz., zijn zooveel oorzaken die aan den kogel eene meerdere of mindere aanvankelijke snelheid, en dus ook aan zijne baan eene meerdere of mindere gebogene rigting kunnen geven.

De tot het gemakkelijk laden zoo noodzakelijke speelruimte heeft ten gevolge, dat de kogel door de werking van het kruidgas in den loop heen en weder wordt geworpen, en dien loop slechts bij toeval in de rigting van de as zijner ziel kan verlaten.

Daar het kruidgas zijne werking op het zwaartepunt van den kogel uitoefent, en dit zwaartepunt zelfs bij geperste kogels niet altijd in het middelpunt van den bol gelegen is, zoo is hierin eene tweede oorzaak te zoeken, die den kogel kan dwingen zich hooger, lager, meer regts of meer links te bewegen dan een andere zou gedaan hebben, die zijn zwaartepunt op eene andere plaats had.

Iedere onregelmatigheid in den uiterlijken vorm des kogels, stelt hem bloot aan eene verhoogde of althans aan eene gewijzigde werking van den tegenstand der lucht, en kan hem dwingen van de baan af te wijken, door een zijner voorgangers gevolgd.

Wanneer men nu dit alles overweegt, dan zal men gereedelijk tot de gevolgtrekking komen, dat van de 100 kogels,

die door denzelfden schutter, van dezelfde standplaats, uit hetzelfde vuurwapen, met dezelfde lading en dezelfde elevatie naar hetzelfde doel geschoten werden, waarschijnlijk geen twee dezelfde baan zullen volgen. Indien deze kogels een zigbaar spoor in de ruimte konden achterlaten, zouden die sporen gezamenlijk eenen bundel vormen, die zich aan het oog zou vertoonen nagenoeg als de bundel waterstralen, die uit eenen tuingeriet ontsnapt.

Nu zijn door de Commissie op tien onderscheidene afstanden, tien en op ééne zelfs twintig schoten in de tusschenschijf opgevangen, zoodat er in het geheel 110 schoten in aanmerking zijn genomen tot het bepalen der kogelbaan van het Nederlandsch infanterie-geweer. De banen der kogels van die schoten zullen dus een denkbeeldigen bundel vormen, als die welke zoo even beschreven is. Nu zou het zeer toevallig zijn, wanneer op iederen afstand juist tien kogelbanen uit het midden dezes bundels door de schijf waren gegaan, en toch zou dit noodzakelijk wezen, om met zekerheid te kunnen zeggen dat men die kogelbaan gevonden had, welke in het midden lag van al die 110 banen, welke door even zooveel kogels zijn doorloopen. Veel waarschijnlijker is het, dat bijv. op den eersten afstand misschien tien kogelbanen uit het bovenste, op den tweeden misschien tien kogelbanen uit het onderste, en op den derden misschien tien kogelbanen uit het middelste gedeelte van den bundel door de schijf gingen, en dat derhalve op de gevonden baan, met hoeveel zorg en naauwkeurigheid men ook te werk

ging, nog niet als op de ware kogelbaan mag gewezen worden.

Het was op deze gronden dat de Commissie, in den aanhef van dit haar Verslag beweerde, dat het zoeken der kogelbaan van eenig vuurwapen eene verrigting was die dikwerf herhaald moest worden, indien zij tot eene stellige, of zelfs maar bevredigende uitkomst zou leiden. De Commissie zal zich dan ook reeds zeer gelukkig achten, wanneer zij slechts bruikbare bouwstoffen heeft geleverd, welke later met andere tot een goed geheel kunnen verwerkt worden.

Welligt zal men de opmerking maken, dat de Commissie meer schoten dan 150 had moeten waarnemen, indien dit getal niet voldoende was tot bereiking van het doel. Men gelieve evenwel in het oog te houden, dat de Commissie tot een geheel ander einde dan tot het zoeken der kogelbaan van het Nederlandsch infanterie-geweer was zamengesteld, en dat zij slechts gebruik heeft gemaakt van den haar overblijvenden tijd en van de middelen, welke, ten gevolge harer eigentlijke roeping, beschikbaar waren tot het verspreiden van eenig licht over dit belangrijk vraagstuk. Bovendien ware het in ieder geval onraadzaam, bij eenzelfde onderzoek meer schoten te doen waarnemen dan zij gedaan heeft; duurt het onderzoek verscheidene dagen, dan kunnen de afwisselingen in het weder invloed op den vorm der kogelbanen hebben, en doet men kort achter elkander een te groot aantal schoten uit hetzelfde wapen, dan kan het warm worden van den loop een dergelijk gevolg na zich slepen.

Men zal dus regelmatigere uitkomsten verkrijgen door het onderzoek dikwerf te herhalen, dan door het lang te rekken.

Na gezegd te hebben hoe de schoten zijn waargenomen, dient verklaard te worden op welke wijze die schoten gedaan zijn.

Bij dergelijke verrigtingen is het natuurlijkerwijze van het hoogste belang, te zorgen dat het geweer, tijdens het schot, zoo min mogelijk uit de rigting gerake. Veelal bedient men zich daartoe van eenen zogenoemden *schietbok*, waarin het geweer onbeweeglijk wordt vastgeklemd. Het gebruik van den schietbok is een hulpmiddel, wat bij het beproeven van draagbare vuurwapenen hoogst aanbevelenswaardig kan zijn; doch men behoort wel te overwegen in welke gevallen het aangewend en in welke het verworpen dient te worden.

Wil men bijv. de trefzekerheid van twee geweren onderzoeken en met elkander vergelijken, dan kan men geen' beteren en korteren weg volgen dan met die geweren van den schietbok te vuren; de omstandigheden zijn alsdan voor beiden gelijk. Wil men echter weten welke diensten een zeker geweer in handen van een goed schutter kan bewijzen, dan behoort men geen gebruik van den schietbok te maken, want de omstandigheden, waaronder de proef geschiedde, zouden niet gelijk zijn aan die waaronder het geweer zijne diensten moest bewijzen.

Gedurende het schot toch, maakt de loop, door zamenwerking van verscheidene oorzaken, eene trillende beweging, welke door den schietbok geheel vernietigd, maar door het vastklemmen van het geweer in de handen en tegen den schouder des

schutters slechts gewijzigd wordt. Bij het gebruik van den schietbok verkrijgt men derhalve geenszins het natuurlijke schot, en men kan dus ook de natuurlijke kogelbaan niet vinden, wanneer men bij het zoeken daarnaar van den schietbok vuurt.

De Commissie besloot derhalve van dit middel geen gebruik te maken, maar ten einde aan het schot de grootst mogelijke juistheid te geven, liet zij door een uitmuntend schutter die houding kiezen, welke hem bij het schieten het gemakkelijkste en meest zeker zou voorkomen. De sergeant PLOOU der bussenjagers, lei zich dien ten gevolge tegen eene flauwe helling plat op den grond, zoodat het geheele ligchaam in rust was; het geweer werd door eene geringe ophooging van zoden ondersteund en door hem gedurende het schot met beide handen onbeweeglijk gehouden.

Uit de bewonderenswaardige juistheid der schoten, niettegenstaande de schutter zelden met het infanterie-geweer gevuurd had en de afstand van het doel voor het wapen zeer groot was, bleek der Commissie meer en meer, dat de aangenomene wijze van vuren, door haar bij het zoeken der kogelbaan van de geweren van STEVENS reeds beproefd, in ieder opzigt aanbeveling verdiende.

Men bediende zich bij het laden van gewone patronen, die derhalve met gewone kogels en eene lading van 9 wigtjes buskruid N°. 2 vervaardigd waren. Het buskruid was in 1847 op den Molen N°. 11 te Valkenburg vervaardigd, en beproefd op den 51sten Julij 1847; de worpsverheid was 254,5 ellen.

Er werd met de meeste oplettendheid geladen, en vooral zorg gedragen niet te sterk aan te zetten; eigenlijk werd er niet aangezet, maar de kogel slechts op de kruidlading gedrukt, iets wat wel eenige omzigtigheid vorderde, maar hoegenaamd geen tijdverlies veroorzaakte.

Het doel was eene linnen schijf, van 5 ellen breedte en 2,5 ellen hoogte. Door eenige proefschoten werd vooraf onderzocht, welke elevatie aan het geweer moest gegeven worden, om dit doel te kunnen treffen, en het bleek dat de schutter reeds op den bovenkant der schijf moest rigten, indien hij zijne schoten in het onderste gedeelte wilde brengen. — Dit mikpunt werd bestendig gehouden, en men overtuigde zich meer en meer dat daarvan niet mogt worden afgeweken, dewijl de meeste schoten in den voet der schijf vielen en enkele zelfs even voor het doel in den grond kwamen, nadat zij bij het doorboren der tusschenschijf van hunne aanvankelijke snelheid hadden verloren.

Het onderzoek greep plaats op den 20sten en 21sten October, onder koel en betrokken weder; op den 20sten viel er zelfs nu en dan regen.

Op 25 en 50 passen was het schot nog te veel bestrijkend, dan dat het mogelijk zou geweest zijn, onder de tusschenschijf heen, op den bovenkant van het doel te rigten; eerst op 75 passen mogt dit gelukken.

Men vond dat de kogel boven de waterpasse rooilijn gerezen was:

Op 75 passen	0,750	ellen.
» 100 »	0,942	»
» 125 »	1,110	»

Op 150 passen	1,550	ellen.
» 175 »	1,190	»
» 200 »	1,005	»
» 225 »	0,902	»
» 250 »	0,960	»
» 275 »	0,470	»
» 500 »	0	»

Eene oplettende beschouwing dezer cijfers doet, naar het gevoelen der Commissie, zien dat op 150 passen zeer waarschijnlijk tien kogelbanen, uit het bovenste gedeelte van den reeds beschreven denkbeeldigen bundel (*verspreidingshoorn*) door de tusschenschijf zijn gegaan; en dit neemt de Commissie te gereeder aan, daar de kogel op 150 passen onmogelijk het hoogste punt zijner baan kan bereikt hebben; kon hij dit, dan immers zou de dalende tak dier baan even groot als de rijzende en het geheel eene parabool zijn. Nu is het zeer wel mogelijk, dat de vorm der kogelbaan van het infanterie-geweer zeer nabij aan den vorm eener parabool komt, maar volmaakt kan hij nimmer daarmede overeenstemmen. Ten einde het hoogste punt der kogelbaan met te meer zekerheid te kunnen aanwijzen, heeft de Commissie op 175 passen, 20 schoten in de tusschenschijf opgevangen, en zij durft derhalve in de uitkomst op dien afstand verkregen, met eenig vertrouwen berusten.

Daar nu uit bovenstaande redenering en uit de verkregen cijfers voldoende blijkt, dat het hoogste punt omstreeks op 175 passen van den schutter moet gelegen zijn, zoo meent zij ook te mogen aannemen, dat het zich niet veel meer dan 1,19 el boven de waterpasse rooilijn kan verheffen.

Neemt men nu verder aan, dat de kogel zich op 150 passen slechts 0,04 el beneden dat hoogste punt beweegt, dan zal men der waarheid weinig te kort doen, en voor de ordinaat op gezegden afstand 1,15 el verkrijgen.

Op 250 passen moeten eveneens tien schoten uit het bovenste gedeelte van den meergenoemden denkbeeldigen bundel in de tusschenschijf zijn opgevangen. Indien de kogel uit het punt waarin hij zich op 225 passen bevond, langs den kortsten weg kon gaan, naar dat waarin hij op 275 passen is waargenomen, dan zou hij op 250 passen reeds tot op 0,686 el gezonken zijn, en dit cijfer zal derhalve het maximum zijner daling op den aangewezen afstand voorstellen.

Indien men met de alzoo gewijzigde uitkomsten eene kromme lijn teekent en daarbij voor de ordinaten van eene grootere schaal gebruik maakt, dan voor de abscissen, dan zal die lijn nog wel eenige kleine onnaauwkeurigheden vertoonen, maar toch over het algemeen eenen zeer voldoende vorm hebben.

Om nu uit de gevonden kogelbaan af te leiden, hoe men op de verschillende afstanden zal moeten rigten, behoeft men slechts te onderzoeken hoe hoog de vizierlijn zich op die afstanden boven de waterpasse rooilijn verheft, en daarvan de lengte der ordinaten van de kogelbaan af te trekken. De positive uitkomsten duiden dan natuurlijkerwijze aan, dat men zooveel boven, en de negative dat men zooveel onder het doel moet aanleggen als de cijfers opgeven. Hierbij wordt echter met de meest bevoegde schrijvers aangenomen, dat

de elevatie die men aan het geweer geeft, den vorm der kogelbaan niet belangrijk wijzigt, zoo lang die elevatie beneden de 15° blijft. Het terrein nu had geene noemenswaardige helling, en de hoek gevormd door de rooilijn en de vizierlijn bedraagt slechts 58',10"; hierbij de vizierhoek van het geweer geteld, die 11'52" is, dan verkrijgt men eene elevatie van 49',42", die nog veel van 15° verschilt en derhalve gerust buiten rekening kan gelaten worden. Van de veronderstelling uitgaande, gelijk de arbeid der Commissie schijnt te wetigen, dat men op 500 passen werkelijk op den bovenkant der schijf moet rigten, wanneer de schutter liggende vuurt en wanneer de voet der schijf tot doel wordt gekozen, dan zal de onderstaande tabel de hoogte van het mikpunt onder of boven het doel aanwijzen.

Afstanden in		Afstand der waterpasse rooilijn van de		Hoogte van het mikpunt.
Passen.	Ellen.	vizierlijn.	kogelbaan.	
75	56,23	0,623	0,750	— 0,125
100	73,00	0,833	0,942	— 0,109
125	93,75	1,044	1,110	— 0,669
150	112,50	1,250	1,150	+ 0,100
175	131,25	1,438	1,190	+ 0,268
200	150,00	1,666	1,005	+ 0,661
225	168,75	1,873	0,902	+ 0,973
250	187,50	2,083	0,686	+ 1,397
275	206,25	2,291	0,470	+ 1,821
300	225,00	2,500	0,000	+ 2,300

Het blijkt derhalve dat het viziershot van het geweer model N°. 0 tusschen 125 en 150 passen gelegen is.

Het invallen van kwade jaargetijde en het daaruit voortvloeiend staken van den arbeid der Commissie, heeft verhinderd te onderzoeken of de verkregen hoogten voor

het mikpunt, werkelijk die zijn, welke aanbevolen behooren te worden.

De Commissie heeft het niet onbelangrijk geacht, de uitkomsten, door haar langs den weg der praktijk verkregen, te vergelijken met die welke door berekening konden gevonden worden. De balistische formules, waarvan zij zich daartoe heeft bediend, zijn die welke gevonden worden in de bekende *Nations élémentaires de Balistique* van den Franschen kapitein THIROUX, aan wiens werk zij eveneens de coëfficiënten van den wederstand der lucht en van de aanvankelijke snelheid heeft ontleend. Voor het eerste heeft zij dus genomen $\frac{1}{360}$ en voor het tweede 400 ellen, maar aangezien deze gegevens wellicht niet in ieder opzigt voor het nieuwe Nederlandsche infanterie-geweer en voor den gepersten kogel passen, zoo wil de Commissie aan dezen haren arbeid geene andere waarde gehecht hebben, dan die welke de vergelijking aan de uitkomsten zou kunnen geven, die het praktisch onderzoek opleverde.

Misschien dat deze vergelijking de punten der kogelbaan kan aanwijzen, waarop men bij een nader onderzoek vooral zijne aandacht zal hebben te vestigen.

Men berekende eerst uit vier ordinaten der kogelbaan de elevatiehoeken, welke daarmede overeenstemden; men koos daartoe de ordinaten voor 75, 100, 125 en 175 passen, en wel daarom, dewijl die ordinaten zonder eenigen tegenspoed of oponthoud gevonden waren en voor die van 175 passen nog bovendien het dubbel aantal schoten in de tusschenschijf was opgevangen. De gemiddelde hoek uit de vier hoeken die gevonden werden, was groot $50^{\circ}25''$, hetgeen vrij goed overeenstemde met den vroeger berekenden elevatiehoek van $49^{\circ}42''$.

Men nam nu aan, dat de elevatiehoek in ronde getallen 50° was geweest en berekende daaruit op nieuw al de ordinaten. Men vond toen voor:

75	passen	0,7507	ellen.
100	"	0,9175	"
125	"	1,0640	"
150	"	1,1650	"
175	"	1,2128	"
200	"	1,2019	"
225	"	1,1220	"
250	"	0,9697	"
275	"	0,7580	"
300	"	0,4197	"

Deze cijfers stemmen op eene bevredigende wijze overeen met die welke het praktisch onderzoek opleverde. Alleen die der drie laatste afstanden verschillen belangrijk, en hieruit kan men opmaken, óf dat deze afstanden vooral de aandacht zullen verdienen van anderen, die zich met het zoeken der kogelbaan mogten onledig houden, óf dat de gegevens voor de aanvankelijke snelheid en voor den tegenstand der lucht, niet die waren welke voor het geweer pasten. Immers in de formule, worden die gegevens met de abscissen vermengvuldigd, en zoodra zij derhalve niet de ware zijn, moet dus ook het verschil in uitkomsten grooter worden, naar mate die abscissen aangroeijen.

De Commissie enz.

Aldus opgemaakt, te 's Gravenhage den 25ten December 1851.

J. C. ANEMAET,
J. WESSELS,
F. G. SCHOONEVELD,
J. F. DE GREVE,
A. W. P. WEITZEL.

HET GEDENKTEEKEN

TER EERE VAN DEN GESNEUVELDEN GENERAAL-MAJOOR

MICHELIS,

OP TE RIGTEN TE PADANG, OP SUMATRA'S WESTKUST.

(Met 2 Afbeeldingen.)

De derde Balische expeditie was geëindigd, en een nieuwe krans van onverwelkbre lauweren omwond de slapen van Nederlands wakkere krijgsmagt in Oost-Indië; maar de tol, dien de God des oorlogs ditmaal had geëischt, was zwaar. Helaas! slechts al te veel kloeke en dappere krijgslieden hadden hun leven op het slagveld of onder uitputtende vermoeijenissen voor de eer der wapenen moeten verliezen, en een grooter aantal nog had den grond van het weêrbarstig eiland met hun bloed gedrenkt. Eén offer vooral, dat het leger moest brengen, was grievend en bitter. De dappere bevelhebber, de Generaal MICHELIS, was gevallen door het vuur des vijands, en met hem was eene der schitterendste sterren van 's Konings krijgsmagt ondergegaan. Onder zijn bevel was de tuchtiging der oproerige Balinezen met dien nadruk en voortvarendheid aangevangen die de zegepraal verzekert, en met stervende lippen had hij nog het *voorwaarts naar Klouklong* uitgesproken, en daardoor de Nederlandsche krijgsmagt volkomen doen zegepralen. Deze laatste krijgstogt voltooide de reeks van overwinningen, waarmede zijn twaalfjarig bevel op Sumatra en zijne vroegere loopbaan in Indië altijd vergezeld waren.

Niet alleen als krijgsman echter had MICHELIS zijne hooge waarde. Als burgerlijk bewindvoerder had hij op Sumatra het gezag van den Koning met klem weten te handhaven. Hij had er rust en welvaart doen geboren worden, en een stelsel van

cultuur ingevoerd, dat voor het eiland en het moederland de rijkste vruchten draagt.

Geen wonder dus, dat burgers en militairen op Sumatra het als eene dure verplichting rekenden, om de nagedachtenis van den bekwamen gezagvoerder, van den dapperen soldaat te vereeuwigen. Het stichten van een gedenkteeken, den grooten man waardig, was het middel om de verlangde hulde aan de nagedachtenis van MICHELIS te brengen, en strekt tevens den oprigters tot eere.

Er vormde zich te Padang, den zetel van het bewind op Sumatra's westkust, eene commissie ter inzameling der bijdragen. Zij bestond uit den majoor ANDRESEN, toenmaals chef van den staf; majoor SCHORRER, kommandant van het 6de bataillon infanterie; BRUNSVELDT VAN HULTEN, kapitein der artillerie; den assistent-resident ANDRÉO WILTENS; den algemeenen ontvanger HAZE WINKELMAN en den ingenieur bij den waterstaat DE BOSSON.

Was het dan wonder dat binnen weinige dagen honderden bij honderden guldens te zamen vloeiden, en weldra duizenden vormden tot een teeken van algemeene sympathie, waarmede het opgevatte voor-nemen werd toegejuicht?

Hoe ruimer echter de gelden toestroomden, hoe sneller de som aangroeide, des te zwaarder werd de taak die de commissie had op zich genomen, maar ook des te beter was ze in staat aan het algemeen verlangen te voldoen.

Spoedig had de bijeengebragte som eene

hoogte bereikt, die het bezwaarlijk maakte om in Indië eene behoorlijke keuze te doen uit de verschillende denkbeelden, die alerwege oprezen omtrent den aard van het te stichten gedenkteeken: men begreep deswege met deskundigen in het moederland in overleg te moeten treden. Mij mogt de vereerende taak te beurt vallen hier te lande de commissie behulpzaam te zijn in haren arbeid, haar de noodige ontwerpen te verschaffen en haar voor te lichten bij het vestigen van hare keuze uit de verschillende plannen, die te overwegen waren. Met een enkel woord meenen wij daarom hier te moeten gewagen van de verschillende denkbeelden, die daartoe zijn onderzocht.

1°. Op de reede van Padang steekt een kegelvormige heuvel van omstreeks honderd el hoogte in zee. Hij is uit het zuiden, westen en oosten te zien. Daarop moest men, wenschten velen, een lichttoren plaatsen, vooral zóó ingerigt, dat, gelijktijdig met het licht, de naam MICHIELS zichtbaar werd. Dit zou een teeken zijn dat de Nederlandsche zeeman met vertrouwen de kust mogt naderen, waar een MICHIELS eens had bevel gevoerd; maar ook zou het des nachts eene stem zijn, die den inlander het *gehoorzaamheid aan de wet* toeriep. — Denkbeeld vol poëzij voorwaar! — Vleijende hulde inderdaad, om den gesneuvelden held nog na zijn dood zoo blijvend en zichtbaar nut te doen stichten. — De kunst echter, hoe groot hare magt, hoe uitgebreid hare ondersteuning moge zijn, zij is niet altijd in staat de poëzij te verwezentlijken.... De ingeschreven som, hoe belangrijk ook, was op verre na niet voldoende tot zulk eene stichting. En echter, het denkbeeld was zoo aantrekkelijk! Een eerste vuurtoren in Neerlandsch Indië, die den naam MICHIELS zou dragen, en dat juist op het punt waar de vereerde held zooveel goeds had gesticht, — en dat tevens op eene plaats die den stoutsten zeeman bij nacht niet kan naderen, omdat het er volkomen ontbreekt aan ieder middel ter herkenning.

Het kleine ijzeren havenlicht aan den mond der Weichsel nabij Dantzig geplaatst, naauwelijks twaalf el hoog en van het eenvoudigst lichttoestel voorzien; het koste hier in Europa ruim twintig duizend gulden! Het moet der commissie inderdaad grievend zijn gevallen, juist dit denkbeeld het eerst te hebben moeten opgeven.

2°. De parade-plaats te Padang is een ruim vierkant plein, met wel beschaduwde huizen omzoomd. Daarop zou, ingevolge andere wenschen, door een sierlijk voetstuk worden gedragen het levensgroot standbeeld van den Generaal, versierd met de onderscheidingsteekenen van zijn rang, en de horst bedekt met de ridderteekenen op de slagvelden van Indië geoogst.

Hier moest de beeldtenis van den man, wiens wil bij zijn leven vaster was dan ijzer, omringd blijven van Nederlandsche soldaten. Inderdaad, zoolang Nederland een kunstenaar bezit als ROUËR en werkplaatsen waar het ijzer vervormd wordt, zoo als past bij zulk een talent; dan behoeft men niet lang te zoeken naar een plan, dat de algemeene toejuiching verdient! Maar ook hier schoot het goud en zilver te kort om ijzer te verwerven.

Daarbij voegde zich nog eene zwarigheid van ernstiger aard. Er was slechts een klein en onvolkomen afbeeldsel van den grooten man overgebleven. — Ook dit plan mogt niet tot stand komen.

3°. In alle landen, bij alle volken van Europa, vindt men min of meer belangrijke gedenkteekenen, opgerigt ter eere van groote mannen, die het leven voor hun Vaderland hebben gegeven. Vooral bij onze naburen, de Duitschers en Franschen, is er een ruime voorraad van toonbeelden, die men in dergelijke gevallen ter navolging kan stellen. Onder die toonbeelden scheen er één in dit geval bijzonder passend. Het is het gedenkteeken, dat door de officieren van het Pruisische leger was gesticht, ter eere van den roemrijken von SCHARNHORST. Dit denkbeeld lachte velen bijzonder toe; vooreerst door de overeen-

komst der omstandigheden, ten andere om de eenvoudige en treffende uitdrukking die er in ligt. Het monument, door den onnavolgbaren SCHINKEL ontworpen, stelt een slapenden leeuw voor, uit het brons van veroverde stukken vervaardigd en liggende op een hoogst eenvoudig marmeren voetstuk. Reeds vroeger was, zoo als bekend is, door Pruissens Koning, vóór de vorstelijke Hoofdwacht te Berlijn, een kolossaal marmeren standbeeld voor dien kundigen krijgsman opgericht.

Er werd dan een ontwerp van een gegoten ijzeren slapenden leeuw, op een sierlijk voetstuk gelegen, aan de commissie voorgelegd; maar het mocht niet worden aangenomen, en te regt. — De eenvoudige taal, die door den slapenden Koning der dieren tot den beschaafden Europeaan wordt gesproken, zou door de bewoners van Sumatra welligt verkeerd worden verstaan. . . . Zoolang niet was getoond, dat wél het ligchaam van den dapperen MICHIELS was ter ruste gegaan en niet meer zou prijken aan het hoofd van Nederlandsche krijgslieden, maar dat zijn sterke en onversaagde geest in dagen van krijg bij iederen bevelhebber zal zijn weér te vinden; — tot zoo lang mogt geen slapend beeld den inboorling worden voorgesteld. Wat in Europa passend is en schoon, zou soms in Azië volkomen ongeschikt en doel-loos wezen.

4°. Thans zijn wij genaderd tot het gedenkteeken, dat met eenparige stemmen door de commissie waardig werd gekeurd om den naam van MICHIELS op Sumatra in eere te doen blijven. De teekening, die hiervan aan het Nederlandsche leger wordt aangeboden, zal bij een enkelen oogopslag duidelijker spreken, dan de wijdloopigste en uitvoerigste beschrijving in staat zou zijn te doen.

Slechts eenige weinige woorden tot toelichting. De gegoten ijzeren naald is ontworpen in den geest der kerktorens van de Gothische bedehuizen der middeleeuwen. Een eenvoudig voetstuk op de hoeken, versterkt door de contraforten, die een

eigenaardig kenmerk der Germaansche gebouwen uitmaken, draagt de vierhoekige naald, in wier zijvlakken zich de nissen bevinden, die de allegorische versieringen bevatten. Boven die nissen rijst de naald in achthoekigen vorm omhoog, en bereikt, van verschillende lagere spitsen omringd, eene hoogte van vijftien Nederlandsche ellen boven het vlak van den grond.

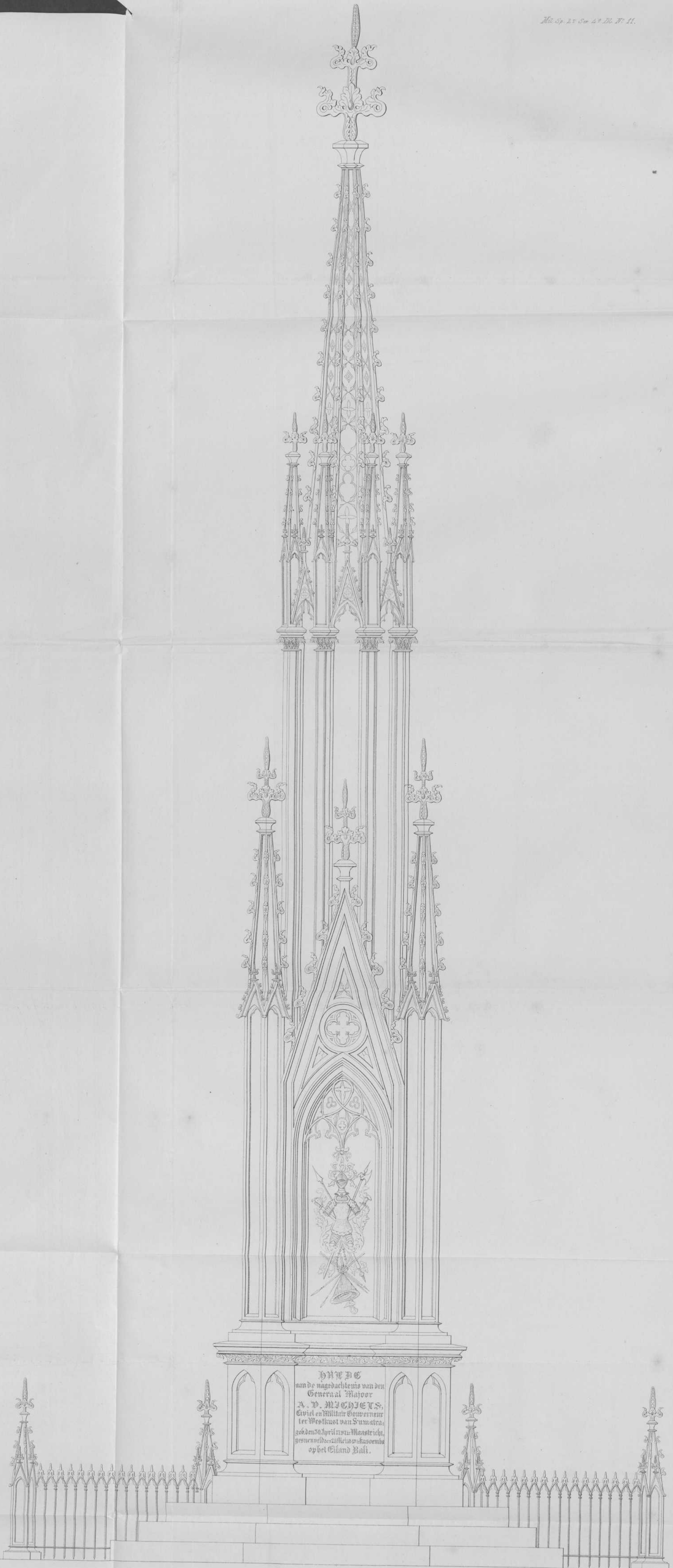
De allegoriën stellen voor, de oorlogstuigen der oproerige Balinezen in ketenen gekluisterd, en overdekt door eene trophée van Nederlands roemrijke wapenen. Op de beide zijvlakken zijn de zinnebeelden voorgesteld van handel en landbouw, beschermd door den krijgsman.

In het voetstuk prijken de hoogst eenvoudige opschriften, die in de Nederlandsche en Maleische talen aan landgenoot en eilandbewoners verkondigen, dat MICHIELS het leven heeft ten offer gebracht, voor Koning en Vaderland (1). Was het nog noodig hierbij in eene reeks van namen de gevechten te vermelden, waarbij MICHIELS als bevelhebber de overwinning heeft bevochten, of waarbij hij als krijgsman het toonbeeld was van schitterenden moed, van beleid, van trouw?

De namen van Bondjol, Batipoe en Kasoemba zullen bij den Nederlandschen soldaat ook zonder de hulp van metaal in eere blijven, en mannen als MICHIELS, levert de geschiedenis niet zoo dikwijls op, dat het geheugen de herinnering van hunne wapenfeiten zou verliezen.

Zóó zal het gedenkteeken zich op de parade-plaats te Padang vertoonen. Het wordt geplaatst op eene hoogte, door drie trappen gevormd, en omringd door een sierlijk ijzeren hekwerk.

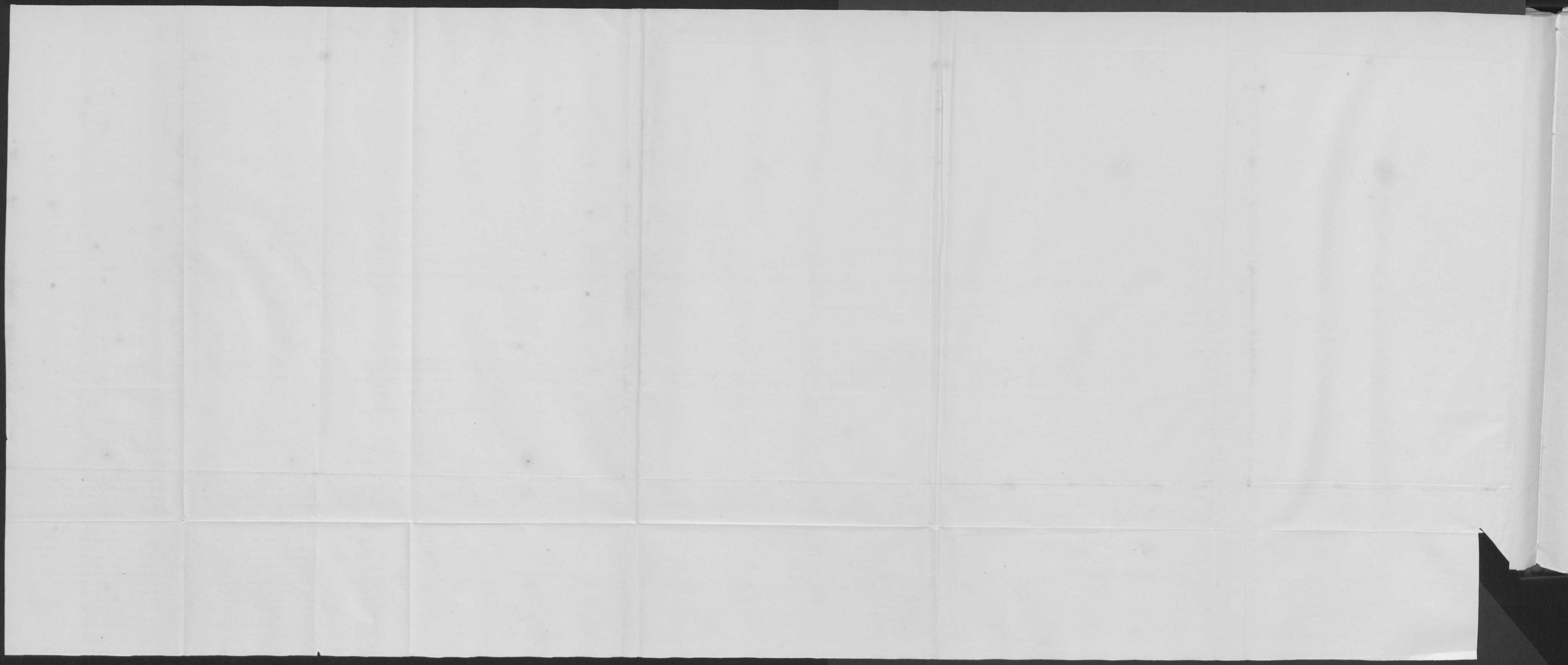
(1) DE. DE HOLLANDER, Lector aan de Koninklijke Militaire Akademie, had de welwillendheid om de teekening te leveren voor het Maleische opschrift. De sierlijke trekken der Oostersche karakters wedijveren inderdaad met de uitgezochteste bouwkundige versieringen der Ouden. Ook de Heer HUYSMANS, Leeraar aan voornoemde Akademie, had de goedheid om, waar ze noodig was, zijne smaakvolle teekeningen te leenen.

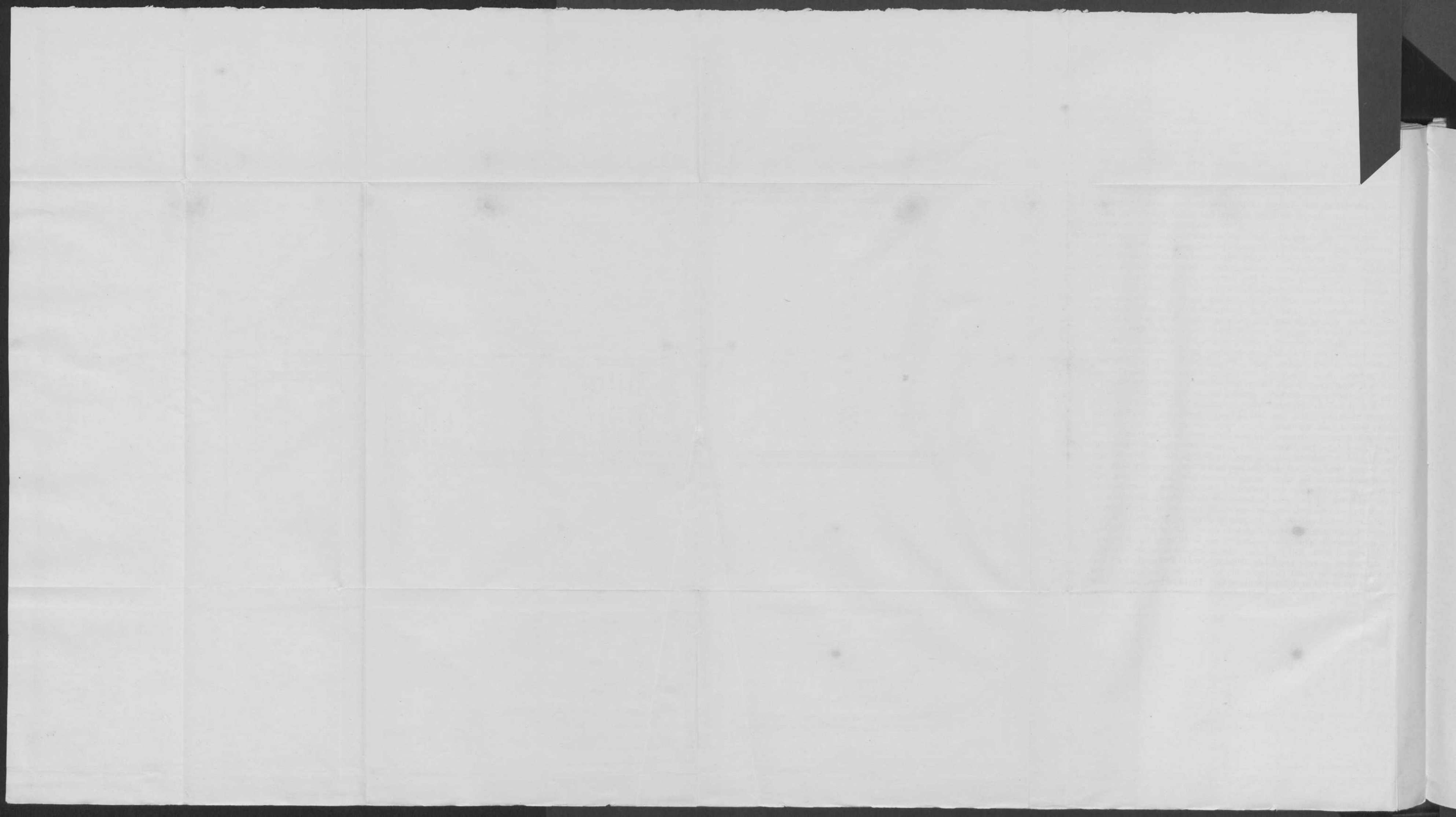

IN DE
 aen de nagedachtenis van den
 Generaal Major
 A. V. MICHELS,
 Civil en Militair Gouverneur
 ter Westkust van Sumatra,
 geboren den 30 April 1757 te Maastricht,
 gesneevens den 28 April 1817 op het Eiland Bali.

Gedenkteeken ter eere van den gesneuvelden Generaal-Majoor Michiels,
 te Padang, op Sumatra's Westkust.
 Ontworpen op 15 der ware grootte.

Van der - A. J. B. 1817

Op den Kreutzberg nabij Berlijn, is op Koninklijken last in den zelfden geest een monument gesticht, ter herinnering aan de voor Pruisen zoo gedenkwaardige jaren 1815—1815. Dit werk, dat trouwens op eene zeer aanzienlijke schaal is vervaardigd, voldoet in het algemeen bijzonder; zoodat wij met eenig recht durven verwachten, dat ook het monument te Padang voor het oog eene goede werking zal doen.

Het ontwerp en de vervaardiging is toevertrouwd aan de Heeren J. L. NERING-BÖGELL EN COMP., te Deventer. Deze ijzergieterij, zoo gunstig bekend, heeft het vertrouwen in haar gesteld, meer dan geregtvaardigd.

Het werk is thans bijna geheel voltooid, en gereed ter verzending naar zijne bestemming. De Heeren A. VAN HOBOKEN EN Zoon te Rotterdam, namen met bereidwilligheid de taak op zich, het gedenkteeken kosteloos naar Indië over te voeren, en gaven daardoor het bewijs dat den Nederlandschen handelaar erkentelijk is aan den held, die zijn leven geeft voor het Vaderland. Uit naam der commissie op Sumatra zij hun' van harte dank gebragt, voor zoo heusche belangeloosheid.

En nu ten slotte een enkel woord aan de commissie te Padang.

Drie harer leden, de Heeren ANDRESEN, SCHORRER EN BRUNSVELDT VAN HULTEN, zijn

thans reeds tot andere betrekkingen geroepen, en hebben Padang verlaten. Zij zullen welligt nimmer iets dan de afbeelding zien van het monument, dat door hunne bemoeijingen is tot stand gekomen. Aan hen, zoowel als aan de overgebleven leden, breng ik mede mijne erkentelijke dankbetuigingen voor het onbepaald vertrouwen, waarmede zij mij wel hebben willen vereeren. Ik wensch van harte dat de uitslag hunne verwachting niet zal te leur stellen. Moeijelijk is het daar veel bij te voegen. Een woord slechts, en dat woord gaat welgemeend naar Indië. Misschien is één uit uw midden bestemd de erfgenaam te worden van den roemrijken heldennaam van MICHELS; misschien ligt reeds ergens een kogel gereed, of wordt er een zwaard gewet, om een ander wapenbroeder zijn glorierijken heldendood te doen sterven. Als dan in het moederland de kling nog in de scheede rust, en mijne hulp gevergd wordt, om den naam van een krijgsvroeder in Indië te helpen ver-eeuwigen; men zal mij steeds toegerust vinden met ijver voor de kunst, met warme belangstelling voor de handhaving van 's Konings gezag, met liefde en achting voor den Indischen krijgsman.

Breda, 19 Mei 1852.

G. G. VAN DER HOEVEN,
1ste Luitenant-Ingénieur.

VERIJDELDE HOOP.

(INGEZONDEN.)

Groot waren de verwachtingen die men bij het leger koesterde, toen door de beide kamers der Staten-Generaal de wetten op het bevorderen, ontslaan en pensionneren der officieren, waren aangenomen. Het bestaan van den officier was daardoor verzekerd, zijne bevordering geregeld en zijn pensioen op zoodanigen voet gebragt, dat hij zijnen ouderdom met gerustheid kon afwachten. Niemand twijfelde dan ook, of

van die wetten zou partij getrokken worden, om aan het door langdurigen vrede verouderde leger een verjeugdigd leven in te storten, en de reeds lang afgestompte ambitie weder aan te scherpen. Het is waar, men vond er die staande hielden dat men nu wel schoone wetten, maar nog geen geld had, doch de stem dier weinigen was tot zwijgen gebragt, toen bij de jongste beraadslaging over de begrootings-wetten, in de

Tweede Kamer der Staten-Generaal, door sommige leden, bij den Minister werd aangedrongen om de gunstige bepalingen in de bovengenoemde wetten vervat, in toepassing te brengen, en toen men bij het geheele ligchaam der volksvertegenwoordiging niets dan welwillendheid voor het leger vernam. Inderdaad dit verschijnsel was zeldzaam bij onze Staten-Generaal; het leger vernam het met welgevallen en erkentelijkheid en deszelfs verwachtingen rezen zoo mogelijk nog.

Vele maanden zijn er intusschen sedert dit schoone oogenblik verloop, en nog altijd zijn er tweede luitenants die bijna zestien jaren in hunnen rang dienen, en zijn er officieren die sedert 23 jaren op de kapiteinsplaats wachten.

De berg baarde eene mis, en het was alsof er in de nieuwe wetten geschreven stond, dat de Nederlandsche officieren, gelijk de regterlijke magt, in hunne betrekkingen inamovibel zouden wezen. Die inamovibiliteit echter, moge bij de regterlijke magt nuttig, ja noodzakelijk zijn, in het leger is zij niet dan hoogst noodlottig, en wil men haar nog langer handhaven, dan zal men bij de Nederlandsche officieren, die thans door elkaer genomen, reeds allen *oud* zijn, weldra niets meer dan *grijsaards* vinden. Het zou ongepast, ja schandelijk wezen, het welzijn van den eenen op het ongelijk van den anderen te willen bouwen; maar waarlijk men kan bij de tegenwoordige regeling der pensioenen, niet zeggen dat men hem rampzalig maakt, die naar geest en ligchaam versleten zijnde, tot rust verwezen wordt.

De zuinigheid is eene schoone deugd, maar wordt zij overdreven of kwalijk begrepen, dan baart zij niets dan onheil. Sedert 1838 is er hier te lande geen oefenings-kamp gehouden, en er is toch geen geld wat voor een leger nut-

tiger besteed kan worden, dan dat wat men uitgeeft aan het doen plaats hebben van dergelijke troepen-vereeningingen. Wij willen ze hier slechts beschouwen, met het oog op het avancement wat er uit voortvloeit, en dan zal gewis niemand ontkennen, dat er moeilijk eene betere gelegenheid kan gevonden worden om de afgeleeden en versletenen naar ligchaam en naar geest, als op heterdaad te betrappen. Daar kan de schijn niet bedriegen; de waarheid komt in het heldere licht, en niemand kan later beweren, dat hem ongelijk wordt aangedaan.

Wil men echter de waarheid niet vernemen, wil men volharden in het inamovibiliteits-systeem, welnu men houde dan geene oefeningskampen, men trachte niet te ontdekken wie oud en afgeleefd zijn, men onderdrukke alle ambitie; maar dan ook handele men in andere opzichten niet als of aan den Nederlandschen officier den eenen rang snel na den anderen gewerd, en alsof zijne bezoldiging niet gedurende eene reeks van jaren even karig bleef. Men zij dan billijk, en verbeter die bezoldiging en noodzake hen vooral niet tot plotselinge uitgaven, die voor velen gelijk staan met het bedrag van bijna twee maanden traktement. Wij willen hier niets in het midden brengen tegen de nieuw ingevoerde sabels, mantels en politiemutsen, maar ieder officier was van een zijdgeweef, van een mantel en van eene muts voorzien, hij had aan die voorwerpen nog voor jaren genoeg, en ziet zich nu gedwongen zich van die eensklaps, en niet naarmate zij versleten zijn — wat vooral met de twee laatstgenoemden had kunnen geschieden — te ontdoen, om er nieuwe en vrij kostbare voor in de plaats te nemen.

B I J L A G E X I.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — VIERDE DEEL, N°. 44.

(Maand Mei 1852.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij den gen. staf van het leger, tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. A. van den Bosch, van gemelden staf; bij het reg. gren. en jag., tot kap. van de 2de kl.: de kap. der 3de kl. Jhr. E. A. O. de Casembroot, à la suite van het reg.; bij het 5de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. E. F. M. van Gorkum, van het reg. gren. en jag.; bij het 7de reg. inf., tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. J. Hamming, reg.-adj. bij het korps; bij het 8ste reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. J. A. Koppelaar, van het korps; tot kap. der 3de kl.: de 1ste luit. N. C. van Daalen Wetters, van het 1ste reg. inf.; bij het koloniaal werf-depôt, tot kap.: de 1ste luit. J. B. Tonnet, adm. van kleeding en wap. bij het

depôt; bij het person. van de geneesk. dienst der landm., tot offic. van gezondh. der 1ste kl.: de officieren van gezondh. der 2de kl.: W. M. J. Boon en J. Roos; tot apoth. der 3de kl.: de heeren W. C. van Werkhoven en G. A. Quack.

Verplaatsingen.

Bij den gen. staf van het leger, de 1ste luit. H. J. Enderlijn, van het korps ing. min. en sap.; bij de bataillons jag. van het reg. gren. en jag.: de 2de luit. W. Muller, van het 8ste reg. inf.; bij het 4de reg. drag: de 1ste luit. A. W. D. Ramdohr, van het 2de reg. drag.; de officier van gezondh. der 3de kl. G. J. Roetering, van Vlissingen naar Amersfoort; de paardenartsen der 2de kl. L. P. Wupperman, van Deventer naar Amersfoort en J. P. C. Smit, van Amersfoort naar Deventer.

Gepensionneerd.

De kap. C. W. J. B. M. H. Demonix, van het 8ste reg. inf.; de kap. J. R. C. de Suarz, van den gen. staf van het leger.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is too light to transcribe accurately.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1825 TOT 1850.

*BeWERKT naar de beste schrijvers en de nagelaten papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(*Vervolg van N°. 10.*)

XVII.

VAN HET EINDE DER ONDERHANDELINGEN, IN
1827 MET DEN VIJAND GEVOERD, TOT
AAN DEN DOOD VAN SULTAN SEPOE.

Toen de onderhandelingen waren afgebroken, besloot de Generaal DE KOCK de vijandelijkheden op eene krachtige wijze te hervatten en voort te zetten. De westmoesson was weder nabij, maar eer dit jaargetijde het uitvoeren van afdoende verrigtingen zou beletten, hoopte hij eene belangrijke schrede voorwaarts gedaan te hebben, op den weg die naar de beslissing van het pleit moest voeren. Ten oosten wilde hij de streek, tusschen den Merapi en den grooten weg, van Djokjokarta naar Soerakarta, geheel beveiligen en den vijand alzoo beletten zich in Padjang te vestigen,

4. D. N°. 12.

en van daar naar Madion door te dringen; terwijl hij ten westen de opstandelingen uit Banjoemaas en Bagleen doen verhuizen en aan de onzen langs de Bogowonto eene opstelling geven wilde.

Ten einde de krijgsverrigtingen met te meer orde en regel te doen plaats grijpen, was het geheele oorlogstoneel in verschillende kommandementen verdeeld. De Generaal VAN GEEN was onlangs tot luitenant-generaal bevorderd en naar Nederland teruggeroepen, maar door den drang der omstandigheden had de Kommissaris-Generaal, onder nadere goedkeuring der hooge regering in het moederland, gaarne zijn aanbod, om voorloopig op Java te blijven dienen, aangenomen. Hij werd derhalve eervol ontslagen als chef van het militair departement en zijne voormalige betrekking van kommandant der land-

magt zou voortaan onmiddellijk door den Luitenant-Gouverneur-Generaal, opperbevelhebber der land- en zeemagt, worden waargenomen. Daarentegen werd hij bij het leger in de vorstenlanden, met den titel van kommandant der troepen te velde, geplaatst, doch door den Generaal DE KOCK meer in het bijzonder belast met het bevel over dat gedeelte wat in Kadoe, Bagleen en Banjoemaas oorloogde. Het afzonderlijk kommando der troepen in Banjoemaas en Bagleen, was verder aan den kolonel CLEERENS, en dat onzer krijgsmagt in Kadoe aan den kolonel VERMERSCH opgedragen.

De troepen in Djokjokarta, en verder in het geheele Mataram-sche, stonden onder den kolonel COCHUS, die slechts bevelen van den opperbevelhebber had te vragen.

Het overige en dus het geheele oostelijke gedeelte van het oorlogstoooneel, gehoorzaamde onmiddellijk aan den Generaal DE KOCK zelve, die zijn hoofdkwartier te Solo gevestigd hield.

De acht kolonnes, waarin het mobiele leger te velde verdeeld was, stonden op het einde der onderhandelingen als volgt: de 1ste, thans onder den luitenant-kolonel SOLLEWIJN, bij Passer Gedee; de 2de, onder majoor D'ERREBAULD DE DUDZEELE, te Kallassan; de 3de, wegens ziekte van LE BRON DE VEXELA onder kapitein VON GRIESHEIM, te Klatten; de 4de, onder majoor VAN DER WIJCK, bij Tempel; de 5de en 6de, onder majoor LE CLERCQ en kapitein TEN HAVE, in Kadoe; de 7de, onder majoor MICHIELS, te Wonosobo, en de 8ste, onder majoor BUSCHKENS, in Banjoemaas. Van de expeditionnaire afdeeling stond het 1ste bataillon, onder majoor COX VON SPENGLER,

te Boejoelalie; het 2de, onder majoor VAN SPENGLER, in Kadoe, en het flanker-bataillon, onder den luitenant-kolonel LEDEL, te Djokjokarta. De troepen van MANGKOE-NEGORO hielden het zuidergebergte bezet, en die van den Sultan stonden te Bantoelan.

De 28ste September was bepaald geworden tot eenen aanval op ruim 7000 opstandelingen, die zich, naar luid der berigten, te Kedjiwang en omstreken ophielden. — Het 1ste bataillon expeditionnairen was daartoe van Boejoelalie naar Poeloe-Watoe opgerukt, en de 2de en 3de mobiele kolonne stonden gereed tot de onderneming mede te werken. Het geheel werd aangevoerd door den luitenant-kolonel ROEST, chef van den staf des opperbevelhebbers. In den namiddag van den 28sten waren al deze troepen, na eenige schermutselingen en vrij levendige gevechten, te Kepoeran, nabij Kedjiwang, aangekomen; de vijand was overal voor hen teruggeweken en had zelfs Kedjiwang verlaten. Men vernam daár dat zijne hoofdmagt zich te Jolanan vereenigd had, en ROEST besloot dien ten gevolge zich den volgenden dag derwaarts te wenden. De 2de kolonne bleef te Kepoeran achter, met al het geschut, wat door het moeilijke terrein niet kon worden medegevoerd. De majoor COX VON SPENGLER kreeg bevel zijne beweging zoodanig te regelen, dat hij Jolanan ter rechter zijde kon aanvallen, terwijl VON GRIESHEIM hetzelfde aan de linker zijde moest verrigten. De expeditionnairen waren het eerste voor de plaats aangekomen en vonden de opstandelingen in groote overmagt achter eene diepe djoerang geschaard. Zij lieten de onzen

tot zeer nabij naderen en begonnen toen een hevige vuur, wat echter aan de expeditionnaires het overtrekken der djoerang en het allengskens terugdringen van den vijand niet belette. Zij gingen voorwaarts tot zij op de 5de kolonne stieten, die aan de andere zijde de brandals niet minder hevig bestookt had. ROEST bevond zich bij deze kolonne en liet thans zijne geheele magt in onderling verband voortrukken, zoodat de vijand weldra geheel op de vlugt was gedreven. Hij werd door eenige pelotons vervolgd tot bij Sambirotto, en des avonds kon men veilig zeggen dat de geheele streek van opstandelingen gezuiverd was. Den 30sten September keerde het bataillon expeditionnaires naar Poeloe-Watoe en de beide andere kolonnes weder naar hunne vorige standplaatsen terug (1).

Nadat aan deze troepen eenige rust gegund was, werden zij den 5^{den} October op nieuw in beweging gesteld. De verrijgingen werden thans bestuurd door den Generaal VAN GEEN, die nog niet naar Kadoe vertrokken was. Hij liet gedurende drie dagen de groote en nagenoeg vierkante streek gronds tusschen Klatten, Poeloe-Watoe, Kemoeloko en Djokjokarta geheel doorkruisen, en de opstandelingen overal voor zich heen en naar het westen over den grooten weg tusschen Djokjokarta en

Magelang drijven. Op den 7^{den}, des avonds, stond het 1ste bataillon expeditionnaires te Pesangang, waar het vooreerst bleef post houden; de 2de kolonne bevond zich met des Sultans troepen, die van Bantoelan waren opgebroken en zich gedurende de onderneming met haar vereenigd hadden te Gongraän, bij Melatti, en de 5de bivakkeerde eveneens nabij Pesangang. Op den 8sten trokken de 2de en 5de kolonnes over verschillende wegen langs het Grogolsche gebergte naar Djokjokarta, vanwaar zij zich den 9^{den} naar hunne vorige standplaatsen terug begaven.

De krachtige wijze waarop de oorlog — niet alleen hier, maar gelijk wij zien zullen ook elders — hervat en voortgezet werd, scheen den vijand ontzag in te boezemen en hem tot nadenken te brengen; althans reeds op den 8sten deed hij andermaal stappen om over den vrede te onderhandelen. De 2de en vooral de 5de kolonne hadden dien dag nabij Grogol scherpe gevechten moeten leveren, die met de vlugt der opstandelingen eindigden. Eenige priesters, die tegenover de 5de kolonne gestaan hadden, begaven zich na den strijd weder voorwaarts, geraakten in gesprek met de Solo-sche hadjis (1), aan die kolonne toegevoegd, en verzochten zich met een onzer toean (2) te mogen onderhouden. De luitenant ROEPS, uitmuntend met de Javaansche taal bekend zijnde, werd door den kapitein VAN GRIESHEIM tot hen gezonden en vernam, dat DIEPO-NEGORO en KIAJ-MODJO genegen waren den 10^{den} te Gamping,

(1) Het verlies der onzen bestond uit een doode en negen gewonden. Een gouden kris en piek, twee geweren en eene metalen lilla waren op den vijand veroverd. Deze telde onder zijne dooden de Tommongong SOTO-YOEDO, en volgens sommige berigten was DIEPO-NEGORO zelf gewond geraakt. Bij de onzen hebben zich onderscheiden de kapiteins KOELMAN, GILLON, MADIOL en MAGO; de ritmeester TIEMAN; de luitenants VAN BLEIJENBURCH, DE WIT, GILLIJ, GROS, SMAGGE en ONDAATJE.

(1) Hadji, titel der Mahomedanen die eene bedevaart naar Mekka hebben verrigt.

(2) Toean, Heer.

nabij Djokjokarta, nogmaals over het sluiten van den vrede met gemagtigden van het Nederlandsche gouvernement te doen spreken. Toen de Generaal VAN GEEN dit berigt te Djokjokarta vernomen had, liet hij terstond eenen brief in gereedheid brengen, die op den bepaalden dag door den luitenant ROEPS en eenige Solo-sche priesters naar Gamping aan de opstandelingen werd ter hand gesteld. In dien brief werd gezegd dat de Generaal in eenen wapenstilstand van 48 uren bewilligde, welken tijd zij zich ten nutte konden maken om over billijke voorwaarden na te denken; maar dat zij hadden af te zien van de overdrevene eischen, weleer te berde gebracht, of zich gereed konden houden op alle punten zonder tusschenpoozing te worden aangevallen, tot hunnen ondergang voltooid zou wezen. De gemagtigden van DIEPO-NEGORO verzochten hun antwoord na verloop van driemaal vier-en-twintig uren te mogen geven, dewijl de gestelde 48 uren juist verstreken zouden zijn op Vrijdag, een dag dien de Mahomedanen als heilig beschouwen en zooveel doenlijk in gebeden doorbrengen. Hierin werd toegestemd; maar toen men het beloofde antwoord gelezen had, bleek het dat DIEPO-NEGORO nog altijd dezelfde hoog opgevoerde vorderingen deed en er derhalve niets overschoot dan den oorlog te vervolgen.

De hevige aanvallen, op den vijand in het Padjang-sche gedaan, hadden hem die streek doen ruimen, om zich meer westwaarts te begeven. DIEPO-NEGORO hield zich op te Banjoemenang, in het Mataram-sche, nabij den regter Progo-oever, en poogde weldra zich van daar naar het

zuiden van Djokjokarta uit te breiden. Reeds op den 8ten October had de luitenant-kolonel SOLLEWIJN van Passer Gedee eenen togt westwaarts gedaan, en daarna op den 17^{den} den vijand uit Kapoerantja, Saraban, Djogoripo, Bresan en Kalipoetie verdreven (1); maar de rapporten, door hem over de verrigtingen van dien dag ingezonden, met den afnemenden aanvoer van levensmiddelen op Passer Gedee, deden den kolonel COCHUS besluiten zonder uitstel meer afdoende maatregelen in het werk te stellen.

Niet later dan den volgenden dag stelde hij zich met eene sterke kolonne uit Djokjokarta in beweging, en begaf zich over Bantoel en Bantoel-Karang naar Samahan. Hij zag echter niets dan zeer kleine hoopen opstandelingen, die bij zijn verschijnen met overhaasting de vlugt namen. Het gelukte aan de ruitery, aangevoerd door den luitenant TAETS VAN AMERONGEN, op eene schoone vlakke nabij Samahan, een dezer benden in te halen en uit elkander te slaan; maar voor het overige hadden slechts de jagers eenige schoten met den vijand kunnen wisselen. Samahan, wat sedert geruimen tijd het verblijf was geweest van de vijandelijke bevelhebbers in die streken, werd in den asch gelegd, nadat de onzen er gebivakkeerd hadden. Den 19^{den} sloeg COCHUS den weg in naar Imogiri, maar ook dien dag zag hij niets dan vlugtelingen. De luitenant GILLIJ ging

(1) SOLLEWIJN was zeer tevreden over den Prins van Serang, wiens barissan, even als die van NOTTO-PRODJO, aan zijne kolonne was toegevoegd. Hij sprak ook met lof over de luitenants DE BRUIN en HANJOEL der infanterie, en VON SCHMIDT AUF ALTENSTADT der artillerie.

bij Kembang-Soengoe met een peloton jagers over de Opak, om te beproeven eene welgewapende bende in te halen, die zich naar het zuider-gebergte begaf; maar hij kon haar slechts weinig schade toebrengen (1). COCHUIS bivakkeerde dien nacht te Waragan en keerde den 20sten naar Djokjokarta terug. — De luitenant-kolonel SOLLEWIJN was op den 18^{den} en 19^{den} tusschen Passer Gedee en Imogiri in beweging geweest; even als COCHUIS had hij slechts kleine hoopen brandals gezien en onbeduidende gevechten kunnen leveren (2); maar hoewel het wenschelijker ware geweest, wanneer men den vijand een belangrijk nadeel had kunnen toebrengen, zoo had men niettemin bewerkt dat het zuiden van Djokjokarta voorloopig door hem verlaten was, hetgeen al spoedig bleek aan den vermeerderden toevoer van levensmiddelen in de hoofdplaats en op de omgelegen Passers.

Maar de tijd der lijdelijke oorlogsvoering

(1) GILLIJ raakte niettemin in persoon handgemeen met een opstandeling en werd bijgesprongen door den kolonel honorair NARUJIS, die den togt medemaakte. De Heer NARUJIS was onlangs benoemd tot resident van Soerakarta en, wegens zijne bekendheid met de aangelegenheden der vorstenlanden, tot Kommissaris van het gouvernement aan het hof van Djokjokarta; « hij was belast met het oppertoezicht over het beheer der zaken aldaar, tot dat er in de vervulling van den post van resident definitief zou zijn voorzien; en met bepaling wijders, dat de nieuwbenoemde waarnemende resident (de Heer VAN NES) onder de onmiddellijke orders van genoemden Kommissaris zou werkzaam zijn, en gehouden om zich over al de aangelegenheden zijner betrekking en de belangen zijner administratie aan den Kommissaris te adresseren. » Besl. van den Komm. Gen., d^o 26 Sept. 1827, n°. 13.

(2) De onzen hadden slechts een doode en een gewonde.

was gelukkig voorbij, en het was derhalve niet meer voldoende dat de vijand ons ongemoeid liet, maar hij moest rusteloos worden opgezocht en aangevallen. De luitenant-kolonel SOLLEWIJN werd dus, na dat zijne kolonne uit Djokjokarta nog was versterkt geworden, op den 25sten October over Gamplong naar Banjoemenang gezonden. Den eersten dag ging het over Selarong naar Pedes. Tusschen deze beide plaatsen stiet men reeds herhaaldelijk op den vijand, en digt hij laatstgenoemde had men reeds hardnekkige gevechten te leveren, waarin den opstandelingen veel nadeel werd toegebracht, wat evenwel nog grooter zou geweest zijn, indien het bezwaarlijke terrein de vervolging niet zoo moeilijk gemaakt hadde. De vijand bleef derhalve in de nabijheid en verontrustte de onzen gedurende den ganschen nacht. Den volgenden morgen rigtte men zich naar Gamplong, waar DIEPO-NEGORO zich bevond en waar weder allerhevigst werd gestreden; men had het geluk niet alleen den vijand met groot verlies te verdrijven, maar zelfs zijne hoofdmagt te beletten de Progo over te gaan. Gamplong werd verbrand en de overtocht der rivier werd door de onzen, onder geringen tegenstand van eenige brandals, die aan de andere zijde stonden, ten uitvoer gebracht. SOLLEWIJN ontwaarde nu van eene hoogte, dat de vijand, die hij aan gene zijde der Progo gelaten en uit elkaer geslagen had, zich herzamelde en hem volgde; hij spoedde zich derhalve naar Banjoemenang, ten einde de opstandelingen, welke hij daar dacht aan te treffen, te kunnen verslaan, eer die, welke hij achter zich had, hem

weder konden bereiken. De Prins van Serang vormde de voorhoede en nam Banjoemenang zonder veel tegenstand. De dessa, die ruime en groote woningen, benevens huisvesting voor 2000 pradjoeits, bevatte, was tijdig door DIEPO-NEGORO verlaten en werd in den asch gelegd. SOLLEWIJN wendde zich nu terstond tegen de bende opstandelingen die hem volgde; zij werd op 5000 à 4000 man geschat, maar kwam, na eenige op haar gerigte kanonschoten, weldra tot staan. Daar SOLLEWIJN zijne troepen te vermoeid achtte om dogmaals tot den aanval over te gaan, liet hij het kanonvuur eenigen tijd voortduren, waarna de vijand langzaam aftrok en zich gedurende den nacht verwijderde. — De zware regen, welke dien nacht viel, maakte het geraden zich niet lang meer aan deze zijde der Progo op te houden, dewijl die rivier spoedig kon zwellen en het dan hoogst moeilijk kon worden den anderen oever te bereiken. Den 27sten marcheerde men derhalve weder naar de Progo, trok haar zonder tegenstand over en wendde zich naar Grogol; men ontmoette hier en daar nog eenige onbeduidende hoopen brandals en bivakkeerde des nachts te Kalabon. Den 28sten werd de togt voortgezet naar het zuiden; de vijand bood aan eene djoerang bij den berg Klonarang eenigen tegenstand, doch werd teruggeworpen, waarna de kolonne zich te Melangie nedersloeg. Den volgenden dag keerde zij naar hare standplaats te Passer Gedee terug. — Het verlies, wat de 1ste kolonne gedurende die vijf dagen op onderscheidene punten aan den vijand had toegebracht, bestond, volgens later ingewonnen berigten, uit 24

hoofden van verschillenden rang en 50 geringe brandals aan dooden, benevens een groot aantal gekwetsten; terwijl zij-zelve slechts drie gewonden had bekomen (1).

De hardnekkigheid, waarmede de vijand voortdurend poogde zich nabij Djokjokarta staande te houden, was oorzaak dat al deze verrigtingen slechts weinig rust gaven aan de bezetting dier plaats en aan de 1ste kolonne in hare nabijheid gelegerd. Deze moest zich, eer het jaar ten einde liep, nog zóó dikwerf in beweging stellen, dat wij haar met het oog op de bedrijvigheid, die thans alom heerschte, onmogelijk voet voor voet kunnen volgen (2). De togten van de troepen in en om Djokjokarta, voerden hen óf langs de beide oevers van de Opak en gedeeltelijk naar het zuider-gebergte, óf naar het zuiden en zuidwesten van Mataram; zij hadden ten doel den vijand bij herhaling onze overmagt te doen gevoelen, de woningen en verblijven zijner aanvoerders te vernielen, en vooral aan die aanvoerders te beletten de inkomsten te trekken der landen, hun door DIEPO-NEGORO in die oorden

(1) In het rapport van SOLLEWIJN werd bijzondere melding gemaakt van de handelingen der kapiteins DE LA PAISIÈRES en VAN DER WORM, en der luitenants DE BRUIN, KOBOLD, VAN DER WEES en MEGLÉ. Hij drukte zich met veel lof uit over den ritmeester WEBER, luitenant CASSA, sergeant ODIJK en den Heer VAN GENT, die de onderneming vrijwillig bijwoonde.

(2) In verschillende rapporten werd gunstige melding gemaakt van de kapiteins VAN DER WORM en DE LA PAISIÈRES, de luitenants CASSA, KOBOLD, DE GERLACHE, BOELHOUWER, DE BRUIN en BRESLER der infanterie; van den luitenant d'ARTAN der ruitertij, van de voormalige officieren MARTINI en VAN GENT; van den Prins van Serang en den Tom-mongong SOEMO-DI-REDJO.

geschonken. Dit alles werd met den besten uitslag bekroond, want nog in de maand October onderwierp zich de Pangerang HADJI-WIDJOJO, zoon van Sultan SEPOE, met twee dochters van denzelfden Vorst wier echtgenooten, sedert hare verwijdering van de hoofdplaats, waren overleden; bovendien hadden zich nog, eer het jaar verstreken was, een aantal Tommongongs en andere hoofden onderworpen. Onder hen werden eenige nieuwe barissans opgerigt, en voorts door het bouwen der bentings te Malangjiwang en Siengosari, de veiligheid der hoofdplaats meer en meer verzekerd.

Inmiddels bleef het in Padjang tamelijk rustig en de onzen gingen voort zich daar meer en meer te verzekeren. De kapitein VON GRIESHEIM deed gedurende October met de 5de kolonne van Kalassan nog eenige togten, hetzij naar het noorden langs de hellingen van den Merapi, hetzij naar het zuider-gebergte; hij dreef een aantal onbeduidende verzamelingen van brandals uit elkaër en sloeg zich eindelijk in het laatst der maand te Telogo-pinian; tusschen Brāmbanam en Boeroean, neder, om er eene benting aan te leggen. Die sterkte moest de gemeenschap der onzen tusschen Solo en Djokjokarta meer beveiligen, en die der opstandelingen tusschen het zuider-gebergte en den Merapi bemoeijelijken. Gedurende het bouwen der schans, die in den aanvang van December gereed was, moest er nog menig gevecht geleverd en menige togt gedaan worden; maar men trof den vijand slechts in geringe sterkte aan en had redenen zich ook over de vorderingen op dat gedeelte van het oorlogs-

tooneel te verheugen (1). In den loop der maand December onderwierpen zich, behalve vele mindere hoofden, aan LE BRON DE VEXELA, die intusschen zijn kommando weder had aanvaard, de geestelijke Pangerangs SOEMENDI en ABDAMI, en den Pangerang Tjokro-di-POERO.

Nadat wij den gang der zaken in het oosten hebben geschetst, zullen wij ook dien in het westen doen kennen. Ook daar bleef alles in de eerste tijden naar wensch gaan, en, zonder nieuwe verwikkelingen en onheilen, waartegen men zich niet had kunnen wapenen en die wij elders zullen vermelden, zou de oorlog met de belangrijke strijdkrachten, waarover de opperbevelhebber kon beschikken, vermoedelijk geen twee jaren meer hebben kunnen gerekt worden, gelijk thans het geval was.

In het begin der maand October stelden de drie kolonnes, die bestemd waren onder CLEERENS den vijand uit Bagleen te verdrijven, zich in beweging. De 6de kolonne, benevens het grootste gedeelte der troepen van MANGKOE-DI-NINGRAT, waarbij CLEERENS zich in persoon vervoegde, brak den 5^{den} van Minoreh op en marcheerde in twee dagen over Kamidjoro, Soetoh en Selotiang naar Gamboelang, bij Maron, waar zij zich nedersloeg. De overtocht der rivier Bogowonto was haar eenigzins betwist geworden, maar wijders had zij geene noemenswaardige ontmoetingen gehad. Op denzelfden dag, waarop CLEERENS de resi-

(1) Bij de 3de kolonne hebben zich gedurende dien tijd onderscheiden: de kapitein VAN INGEN, de luitenants ROEPS en EYSELÖFFEL, de inlandsche luitenant SATA en de inlandsche wachmeester der Djajang-Sekars BALOE.

dentie Kadoe verliet, was ook de 5de kolonne — tijdelijk aangevoerd door majoor LE CLERCQ — over de bergen van Trajoemaas gerukt, om de opening van den veldtogt in Bagleen te ondersteunen. Deze kolonne dreef den vijand tot aan Soewelo overal voor zich heen, en keerde vervolgens naar Magelang terug (1). De majoor MICHIELS had zich intusschen van Wonosobo met de 7de kolonne naar het zuidwesten begeven en stond, na een aantal kleine gevechten, den 9^{den} te Kalipoetie (2); hier hield hij zich eenigen tijd op, zoowel om de onbeduidende hoopen brandals, die zich nog in den omtrek bevonden, uiteen te jagen, als om zich met de 8ste kolonne, onder majoor BUSCHKENS, te vereenigen, en dan gezamentlijk naar het oosten te trekken. De magt van BUSCHKENS had evenwel te veel door ziekte geleden, dan dat zij niet genoodzaakt zou wezen met de meeste behoedzaamheid voorwaarts te gaan; ook was de uitgestrektheid gronds, die BUSCHKENS achter zich moest laten, te groot om haar vooraf niet geheel te zuiveren en door kleine sterkten voldoende te verzekeren. Toen MICHIELS derhalve de omstreken van Kalipoetie rustig zag en men

niets van BUSCHKENS vernam, kreeg hij bevel naar het oosten te rukken, en stond den 16^{den} met CLEERENS te Wienong, aan de rivier Djali.

De kolonel CLEERENS had onderwijl van Gamboelang, waar door hem een kampement was opgeslagen, verschillende togten gedaan. Den 8sten had hij den vijand bij Brinkelan een gevoelig verlies toegebracht (1); den 11^{den} was hij naar TANGOONG gemarcheerd, en, na de opstandelingen verdreven te hebben, weder over de Bogowonto getrokken, om hen uit Pangoong en Loano te verjagen, en zich daarna weder te Gamboelang neder te slaan. Den 16^{den} ging hij met de 6de kolonne en die van MICHIELS naar Semawong, waar zij weder van elkaer scheidden. MICHIELS leverde dien dag nog een gevecht bij Kali-djali en bleef, even als CLEERENS zelf, aanhoudend in beweging, om den vijand op verschillende punten nadeel toe te brengen, tot zij den 30sten weder vereenigd uit Tjenkawal de opstandelingen naar het zuiden dreven. — CLEERENS bivakkeerde dien nacht met de 6de kolonne te Kadilangoe, aan den mond der Bogowonto, en gelastte aan MICHIELS zich te Karang-nonko neder te slaan en in de nabijheid, te Paesan, eene benting te doen opwerpen. Ook te Maron, nabij het kampement van Gamboelang, was men daarmede begonnen, en deze sterkte was door CLEERENS tot zijn hoofd-depôt in Bagleen bestemd. Op den 31sten begaf CLEERENS zich naar het westen, ten einde zich te

(1) Ook op den 27sten September had LE CLERCQ met dezelfde kolonne eenen togt van Mindoreh naar het Trajoemaas-gebergte ondernomen; op dezen dag en op den 3^{den} October, hebben zich daarbij onderscheiden de luitenants ROOS, LINKLAEN-WESTENBERG, MILLIOEN, DUSAAR, PONCHET en STEINMETS der infanterie, benevens de luitenant DUMOULIN der artillerie; voorts de sergeant-majoor RAAS der infanterie.

(2) Als eene bijzonderheid merken wij aan, dat het overbrengen van een brief van MICHIELS naar CLEERENS, die voor een eenzaam reizend inlander twee goede dagmarschen van elkander stonden, met 10 Spaansche matten betaald moest worden.

(1) De vijand had 30 gesneuvelden, wij een Djajang-Sekar en een paard gedood. De luitenant KRUSE der Djajang-Sekars van Tegal werd gewond.

vereenigen met de 8ste kolonne, die in aantogt was.

De majoor BUSCHKENS was den 7^{den} October van Mergaloenjoe opgebroken; de gezondheids-toestand zijner troepen was veel verbeterd, doch hij had niettemin nog een aantal zieken in het hospitaal, en bovendien bezetting in zijne bentings moeten achterlaten, zoodat hij aan geregelde troepen, behalve de uitmuntend zamengestelde en goed geoefende barissan van Tegal, nauwelijks 200 bajonetten onder de wapenen kon brengen, als hij zich vereenigd zou hebben met het deel zijner kolonne, wat van Karangbolong langs het zuiderzeestrand naar de Bogowonto zou trekken. Daar hij een' talrijken vijand voor zich had, moest hij zich een geruimen tijd te Remodjati-Negoro ophouden, ten einde den uitslag der pogingen van de 6de en 7de kolonne af te wachten. Toen deze het Bagleen-sche eenigzins gezuiverd hadden, viel hij-zelf op den 19^{den} den vijand aan en dreef hem met een verlies van 50 dooden op de vlugt (1). Hierna stelde hij zich den 22sten naar het oosten in beweging en kwam, de opstandelingen voor zich uit drijvende, over Kemiet, Jebres en Klegin, den 30sten nabij Lingies aan. Den 31sten vereenigde CLEERENS zich met hem, op 6 palen afstands van Kadilangoe, en gaf hem last zich voorloopig te Watoe-Koeroe, aan de Bogowonto, te vestigen; van daar in ge-

meenschap met MICHELS te blijven en dezen hoofdofficier zooveel doenlijk te ondersteunen. CLEERENS zelf vervolgde met de 6de kolonne zijnen togt westwaarts; terwijl onderdeelen zijner magt zich bezighielden den regter en linker vleugel zijner stelling te Paesan en Maron te verzekeren, en terwijl BUSCHKENS den vijand des noodig op den oostelijken oever der Bogowonto kon gaan aanvallen, wilde hij de achterwaarts gelegen landstreek zoodra mogelijk zuiveren en geheel ten onder brengen. Hij marcheerde over Telogo naar Klepoe, zond van daar een deel der kolonne, onder majoor LE CLERCQ, over Semawong en ging zelf over Lingies naar Tjenkawal, waar de 6de kolonne zich den 4^{den} November weder vereenigde. In dien tijd was het haar niet mogelijk geweest den vijand ergens tot staan te krijgen, maar zij had de woningen van dertien zijner hoofdaanvoerders en een door hen verlaten kampement verbrand.

Intusschen was de Solo-sche Prins KE-SOEMO-YOEDO, die ook in het vorige jaar met CLEERENS in deze gewesten geoorloofd en door zijnen ijver zooveel goeds gesticht had (1), met 250 man infanterie, 45 ruiters, 2 ligte veldstukken en eenige pionniers, allen troepen van den Keizer, andermaal daar aangekomen. Op den 8ten November ging CLEERENS met deze benden en een gedeelte der 6de kolonne andermaal van Gamboelang naar het westen; de rest der 6de kolonne, versterkt met een deel der troepen van MANGKOE-DI-NINGRAT, aan-

(1) De onzen namen twee vaandels. Hebben zich onderscheiden de luitenants WEILAND en TEN CATE der infanterie; de luitenant DE GROOT der ruitertij; de sergeant MEIJER, de korporaal SIEBELING, de korporaal der huzaren UHLENS en de Djajang-Sekar Jims. De regent van Tegal en zijn zoon kweten zich mede uitmuntend van hunnen pligt.

(1) De Prins was inmiddels voor zijne bewezene diensten, van Pangerang tot Pangerang-Adipatti verheven.

gevoerd door majoor LE CLERCQ, vatte onderwijl post te Lingies. CLEERENS strekte zijnen togt uit tot Wonosigro, maar kon den vijand nergens achterhalen; hij nam zijne beschikkingen echter zoodanig, dat hij overtuigd was geene vijanden meer zuid- of westwaarts van zich te hebben, toen hij zich den 19^{den} te Brinkelan weder met LE CLERCQ vereenigde. Deze was intusschen gelukkiger geweest en had op de togten, die hij van Lingies ondernam, de opstandelingen op den 12^{den} en 14^{den}, bij Gebang en Klepoe, duchtige verliezen kunnen toebrengen (1). Prins KESOEMO-YOEDO, die door den luitenant IDZERDA met 80 man infanterie was versterkt geworden, was voorloopig westwaarts van de Bogowonto te Telogo en Kotta-Winongon opgesteld gebleven, om daar nieuwe barissans te vormen en den omtrek meer en meer te beveiligen. CLEERENS begaf zich met de 6de kolonne weder naar Gamboelang, vanwaar hij echter voortdurend togten bleef doen naar iedere plaats, waar hij slechts vernam dat zich opstandelingen verzamelden.

Door de bedrijvigheid, welke door CLEERENS op alle toegangen naar Maron werd ten toon gespreid, had de bouw der benting aldaar zonder veel tegenstand plaats, maar anders was het te Paesan gesteld. MICHELS had herhaaldelijk des vijands aanvallen af te slaan, doch vond daarbij gelegenheid hem meer dan eens duchtige

lessen te geven. Op den 4^{den} November sloeg hij den vijand in de nabijheid bij Walong, en bekwam zelf eene kogelwond aan de linker hand; tot aan het einde der maand werd hij onophoudelijk bestookt, maar bleef hij ook voortdurend overwinnaar. De majoor BUSCHKENS, die telkens met zijne kolonne kwam toesnellen als hij het vuur van MICHELS slechts hoorde, droeg tot die goede uitkomsten niet weinig bij (1).

Toen de opstandelingen zich in Bagleen op alle punten ten westen der Bogowonto en zuidwaarts van de stellingen door CLEERENS bezet, zagen opjagen en verdrijven, besloten zij tot eene poging, die wel is waar spoedig werd verijdeld, maar later meermalen herhaald werd en de onzen, vooral in die oogenblikken, zeer ongelegen kwam. Zij maakten eene afleiding naar het noorden en verplichtten den Generaal VAN GEEN uit Kadoe troepen naar Wonosobo en Kretek te zenden, wilde hij CLEERENS niet in de noodzakelijkheid brengen een gedeelte der behaalde voordeelen te laten varen. Door het vergevorderde seizoen, den slechten staat der wegen, door den afstand waarop CLEERENS zich van de in gevaar verkeerende punten bevond en door het getal zieken welke zijne kolonnes reeds begonnen te tellen, was deze in de onmogelijkheid in het Bagleen-sche te oorlogen en tevens Ledok en Selomaneh in

(1) Bij Gebang liet de vijand 45 dooden op het slagveld liggen. In de beide dagen bekwamen de onzen tot buit eene lilla, 4 geweren, een aantal pieken en twee vaandels, waarvan er een door den trompetter DE GLUZE genomen was. Onderscheiden hebben zich, behalve deze trompetter, de luitenant KRUZE en de Pangerang MANGKOE-DI-NINGRAT.

(1) In deze verschillende gevechten, hebben zich onderscheiden de luitenants HOOGERLANDS, LE ROUX en KRAFT der infanterie; LOEWENSTEIN en WENTZEL der artillerie; de sergeant-majoor ZOGGER, benevens de sergeanten WIGGERS en BERNHARD der infanterie; de regenten van Tegal, van Batang en van Kendal, waarvan de beide laatsten met hunne barissans aan de 7de kolonne waren toegevoegd.

bedwang te houden, wanneer de opstandelingen, gelijk zij thans deden, ook de beide laatstgenoemde gewesten mogten binnenrukken. De zaken in Kadoe stonden zeker niet zóó onvoordeelig, of men kon er wel een klein gedeelte missen der aanzienlijke magt, welke daar in die dagen vereenigd was; maar ook elders had men behoefte aan bijstand en wel in eene hooge mate. Terwijl alles op de ons bekende oorlogstooneelen naar wensch ging, was er plotseling in Rembang een opstand uitgebarsten, die zoodanig in hevigheid toenam en zulke vorderingen maakte, dat de opperbevelhebber er al zijne aandacht op moest vestigen. Reeds was door hem aan den Generaal VAN GEEN bevel gegeven, zoodra mogelijk eene kolonne uit Kadoe derwaarts te doen vertrekken, maar hij had tot voorwaarde gesteld dat de gang der oorlogsvoering daardoor in VAN GEENS kommandement niet mogt benadeeld worden. Hij begreep teregt, dat de moeilijkheden, welke DIEPO-NEGORO ons in Rembang berokkende, eerst dan aan hun doel beantwoorden en hem werkelijk op andere punten lucht geven zouden, wanneer hij niet langer, gelijk tot nog toe plaats greep, overal elders kon in bedwang gehouden worden.

Bij de voorwaartsche beweging der 7de kolonne, waren de bentings van Wonosobo, Kretek en Bantar, benevens de kleine sterkten te Segaloe en Kaliwiro, slechts van de hoognoodige bezettingen voorzien gebleven, wat te veiliger kon geschieden, daar alles in die oorden destijds in volmaakte rust was.

Toen de opstandelingen zich in de eerste

dagen van December, onder MAAS-LOERAH en IMAN-MOESBA, plotselings derwaarts wendden, kostte het hun weinig moeite de zwakke barissans, die te Segaloe en Kaliwiro stonden, te verjagen, die posten in bezit te nemen en weldra zelfs Wonosobo en Kretek te bedreigen. De resident van Pekalongang, HOLMBERG DE BECKFELDT, zond terstond 24 matrozen van zijne kruispraauwen naar Wonosobo en verzamelde een barissan, waarmede hij naar Kretek toog. De majoor DU PERRON was onderwijl uit Kadoe met eene kolonne te Wonosobo aangekomen en de resident VALCK had zich met een barissan van Magelang insgelijks naar Kretek begeven. Op hunnen togt derwaarts hadden DU PERRON en VALCK reeds gelegenheid gehad den vijand hier en daar te verslaan, en toen laatstgenoemde zich den 14^{den} December te Kretek had nedergeslagen, ging men over tot eene algemeene voorwaartsche beweging, waarbij een gedeelte der taak werd verrigt door den majoor MICHELIS, die zich, ter genezing zijner wonde, naar Pekalongang had begeven, maar thans weder naar het oorlogstooneel was gesneld. Tot den 19^{den} doorkruiste men de landstreek, trots de onbeschrijfelijke moeilijkheid der wegen, in alle rigtingen, verjoeg overal den vijand, en herstelde en bezette de kleine sterkten, door hem genomen en gedeeltelijk vernield (1). — MICHELIS bleef den vijand in het oog houden, maar de troepen en barissans uit Kadoe, keerden met hunne aanvoerders naar die residentie terug, en reeds

(1) De luitenant der Djajang-Sekars VAN DER KLUGT en de Heer PERSTJN wisten zich in eenige gevechten te onderscheiden.

den 28sten bevond de majoor DU PERRON zich met de 3de kolonne te Samarang, om zich naar Rembang in te schepen.

Ten einde Ledok en het zuiden van Pekalongang, gedurende de afwezigheid der 7de kolonne, beter te kunnen beveiligen, bekwam de resident HOLMBERG DE BECKFELDT last eene kompagnie van 113 pradjoerits op te rigten en die, benevens eene permanente barissan van 250 koppen, aldaar op verschillende punten te doen postvatten.

De kolonel CLEERENS had onderwijl van zijne zijde het mogelijke bijgedragen, om het gevaar, wat ons in het noorden bedreigde, af te wenden. Hij brak den 10^{den} December met de 6de kolonne van Maron op, versterkte zich den 11^{den} te Winong met de troepen van KESOEMO-YOEDO en marcheerde naar Terzino, waar hem de overgang der rivier Gombor hevig door den vijand betwist werd (1). De opstandelingen lieten 55 der hunnen op het slagveld liggen, en CLEERENS vervolgde in verschillende dagen zijnen togt over Temangantong, Merden, Medona en Kaliwiro naar Goenong-Tawang, nabij Wonosobo, waar hij den 18^{den} aankwam, na nog een aantal gevechten geleverd en ongehoorde vermoeijenissen doorgestaan te hebben. Toen hij vernam dat de vijand reeds uit die oorden geweken was, schonk hij een rustdag aan zijne troepen en begaf zich vervolgens naar Banjoemaas. Op den 25sten sloeg hij zich in de hoofdnegorij neder; hij stelde daar regel op een aantal zaken, en toog vervolgens weder naar Maron, waar hij den 5^{den} Januarij 1828 aankwam.

(1) Waarbij de luitenant IZERDA zich onderscheidde.

Terwijl dit alles plaats greep, had men in de residentie Kadoe niet stil gezeten; behalve een aantal kleine gevechten, die geleverd waren door kolonnes welke bezendingen van krijgs- en mondbehoefden, hetzij naar CLEERENS te Maron, hetzij naar de verschillende bentings en posten, overbragten, en die zich bij het terugkeeren meestal van hunnen weg verwijderden, om den vijand hier of daar te gaan opzoeken, waren er vooral in het zuiden nog dikwerf met opzet togten ondernomen. De troepen, die tot deze verrigtingen medewerkten, waren niet allen in Kadoe gestationneerd; ook die welke zich in het noorden van Mataram ophielden, droegen er het hunne toe bij.

De majoor VAN SPENGLER stond met het 2de bataillon expeditionairen, sedert den opmarsch van CLEERENS, nabij Moentilan, aan de Kali-Lamat, en was van daar bestendig in de weer om den vijand in verschillende rigtingen te gaan verjagen. Eer de maand October ten einde was, had hij reeds dikwerf gelegenheid gevonden hem belangrijke verliezen toe te brengen, en hadden reeds velen der zijnen zich weten te onderscheiden (1).

De majoor VAN DER WIJCK hield zich nog altijd te Tempel of Kalidjenking op, en ofschoon hij in persoon ziek was, bleef zijne kolonne, meestal onder aanvoering van den ritmeester DE STURLER, de beste diensten bewijzen.

De luitenant-kolonel LEDEL was met de

(1) Zoo als: de kapitein NOTHOMB; de luitenants ERPENBEEK, LATOUR, COLLARD en VAN ZWIETEN; de sergeanten CADRON, TAVIERNE, VAN DER HOEVEN en DE L'ANGLE, benevens de korporaal GOUDENHOFF.

expeditionnaire flankeurs op den 31sten October uit Djokjokarta naar Pesangang vertrokken, en had in last de opstandelingen in den omtrek dier benting rusteloos aan te vallen.

De 3de kolonne stond meestal te Minoreh en was van daar herhaaldelijk op marsch naar Bagleen, om de gemeenschap met CLEERENS open te houden en hem van het noodige te voorzien (1).

In de laatste dagen van October besloot de Generaal VAN GEEN tot eene onderneming tegen Bligo, dewijl hij zekere berichten had dat zich daar eene belangrijke verzameling brandals ophield. Het 2de bataillon expeditionnairen, onder majoor VAN SPENGLER, en de 4de kolonne zouden daartoe van Kali-Lamat en Tempel medewerken, en de resident VALCK sloot zich met een barissan, van ongeveer 1200 koppen, bij deze geregelde magt aan.

Deze togt, die op den 2^{den} November werd aangevangen, had, helaas! geen anderen uitslag dan de onzen weder nieuwe vermoeijenissen en ontberingen te doen lijden. Bligo werd verlaten gevonden en de vijand was nergens te achterhalen. Den 5^{den} keerde VAN GEEN met zijne troepen naar Kalidjenking en Tempel terug, en beproefde den volgenden nacht de dessa Kamoengang te doen overrompelen, waar zich de aanvoerder eener bende brandals ophield, die onderwijl in Probolingo gevallen was. Ook deze onderneming gelukte

(1) Zij werd daarbij, wegens ziekte van TEN HAVE, dikwerf aangevoerd door kapitein KOELMAN, adjudant van den Generaal VAN GEEN. Op een dezer togten, in het laatst van December, bekwam de luitenant SCHRIJNER, die zich uitmuntend gedroeg, eene wonde.

slechts ten halve, dewijl de opstandelingen door het ontijdige schot van een' barissanman werden gewaarschuwd. Men nam echter een hunner hoofden gevangen, benevens 12 vrouwen, waaronder 3 echtgenooten of aanverwanten van vijandelijke Tommongongs. Behalvé eenige Pajjongs, pieken en geweren, bekwam men nog tot buit 22 paarden en 200 stuks hoornvee, wat in den omtrek geroofd was en weder aan de eigenaars werd teruggegeven.

Hoezeer de aanhoudende regen beken en rivieren doen zwellen en den bodem geheel doorweekt had, zoodat elke beweging voor Europeaansche troepen hoogst moeilijk werd, bleven onze kolonnes langs den grooten weg den vijand niettemin gedurende de maand November aanhoudend bestoken, zoo dikwerf zij slechts wisten waar hem aan te treffen. Meestal begaven zij zich daartoe naar Langong, Bligo of Kassoeran, waar DIEPO-NEGORO bestendig troepen verzamelde, met het doel ze vervolgens oostwaarts te zenden. Die troepen weken telkens voor de onzen terug, dikwerf na een meer of min hardnekkig gevecht, maar ook dikwerf op het eerste gezicht onzer bajonetten (1). In het begin der maand December werd aan de Nederlanders in die stellingen eenige rust gegund. DIEPO-NEGORO had zijne aandacht destijds hoofdzakelijk op Ledok gevestigd, maar daár zijne hoop vervlogen ziende, begon hij hier zijne pogingen te herhalen.

Op den 24sten December verdreef de 4^{de}

(1) In het groot aantal kleine gevechten, in dien tijd geleverd, hebben zich onderscheiden: de kapitein DUCHÈNE; de luitenants VAN PALLAND, FRAITURE, STIELER, VAN DER LINDEN, HOPBERGEN en GILLIJ.

kolonne, na een hevig gevecht, een zijner benden uit Karang-Kopek (1), en in den vroegen morgen van dienzelfden dag had de luitenant GILLIJ met zijne jagers — als brandals verkleed — eenen vijandelijken post te Pandjang-Sain overvallen en met groot verlies uiteengedreven. DIEPO-NEGORO hield echter vol en het gelukte hem inderdaad eene goed zamengestelde bende van 500 man in het Probolingo-sche te brengen. Deze werd echter reeds den 29sten van Moentilan opgezocht door de 4de kolonne, thans aangevoerd door kapitein TEN HAVE (2) en versterkt door 100 man expeditionnaires, onder den kapitein RENGERS. Toen men den vijand niet meer in Pakoendjing vond, waar hij zich, naar luid der berigten, ophield, en vernomen had dat hij naar Krapiak in aantogt was, besloten de kapiteins TEN HAVE en RENGERS hem, zoo mogelijk, tusschen twee vuren te brengen. De kapitein TEN HAVE spoedde zich te dien einde met de 4de kolonne naar Kalidjenking, om den weg naar Trajem te bezetten, terwijl RENGERS naar Krapiak marcheerde. De expeditionnaires

(1) Hebben zich onderscheiden de luitenants RIETVELD en DELATRE.

(2) In de eerste dagen van December had de Generaal DE KOCK te Solo eene 9de mobiele kolonne zamengesteld, die onder kapitein VON GRIESHEIM naar Rembang was vertrokken. De troepen daartoe waren gedeeltelijk uit de 2de en 3de kolonnes genomen. In stede van die kolonnes nu weder voltallig te maken met versche troepen te Samarang aangekomen, had de opperbevelhebber beter geoordeeld de bestaande 2de kolonne — kapitein TEN HAVE — te doen vervallen, met hare troepen de kolonnes in Padjang en Mataram voltallig te maken en in Kadoe, wat intusschen door de 3de kolonne verlaten was, uit aldaar herstelde zieken en uit versche troepen van Samarang, eene nieuwe 2de kolonne te doen oprigten. Deze kolonne kwam onder de bevelen van den majoor BAUER.

trokken de Kali-Blonking over, onder des vijands vuur en zonder dit te beantwoorden; aan de overzijde der Kali-Krapiak gekomen, stietten zij op eene magt van 500 brandals, welke niettemin langzaam terugtrok. RENGERS zond de luitenants VOGEL en DE RIDDER ieder met een peloton voorwaarts, om twee dessa's te doen ontruimen, waaruit hevig geschoten werd, en liet daarna des vijands hoofdmagt door een welonderhouden en goed aangebragt tirailleurvuur bestoken, zoodat de brandals weldra geheel in wanorde op de vlugt gingen. Des avonds waren de onzen, die verder geene opstandelingen meer zagen, in hunne kampementen terug.

Reeds den 50sten evenwel poogde DIEPO-NEGORO op nieuw, en wel langs drie verschillende punten, over den grooten weg naar het oosten door te breken; maar hoezeer hij door de waakzaamheid onzer kolonnes en barissans, langs dien weg opgesteld, hierin verhinderd werd, besloot de Generaal VAN GEEN toch hem den volgenden dag zoo mogelijk eene ernstige les te geven.

Vier verschillende kolonnes werden daartoe van hare onderscheidene standplaatsen naar Bligo gezonden. De kolonne expeditionnaire flankeurs zou haren weg nemen over Lingkon; de 4de kolonne, versterkt door eenige troepen van MANGKOE-DI-NINGRAT, zou, onder aanvoering van kapitein TEN HAVE, over Karang-Kopet gaan; de 2de kolonne, van Blabak, zou zich met het 2de bataillon expeditionnaires, onder kapitein RENGERS, vereenigen en over Trajem door het Jamoe-sche marcheren, terwijl nog een detachement expeditionnaire flau-

keurs met eenen barissan, onder kapitein DUCHESNE, over Kemoeloko en Kasoeran zou gaan. Deze onderneming had den besten uitslag; de vijand scheen deze keer kwalijk door zijne spionnen gediend te zijn, want men ontmoette hem op een aantal punten en hij liet zich uit de armen der eene kolonne in die der andere werpen. De onzen vereenigden zich — met uitzondering van DUCHESNE, die weder naar Pesangang terugging — te Bligo, de vijand in totale verwarring voor zich uitdrijvende. Te Bligo hieuw de ruitery nog 50 à 40 brandals neder, en men bekwaam het zekere berigt dat DIEPO-NEGORO, met KIALI-MODJO en een klein gevolg, over de Progo gevlugt waren. — Op den 1sten Januarij 1828 keerden onze kolonnes naar hunne vorige standplaatsen terug, zonder iets meer van den vijand te zien.

Op denzelfden dag waarop de Generaal DE KOCK de eerste tijding van dezen welgeslaagden togt ontving, gewerd hem ook het berigt van het overlijden des ouden Sultans van Djokjokarta. Sultan SEPOE stierf op den 2^{den} Januarij 1828, aan een verval van krachten. Zijne regering had ons weinig voordeel aangebragt; maar toen hij den laatsten adem had uitgeblazen, moest men niettemin erkennen dat zijne tegenwoordigheid aan het hoofd van het bestuur zeer veel ongelegenheden voorgekomen en welligt zeer veel kwaad gestuit had.

Zoolang hij de teugels van het bewind voerde, bestond er in Djokjokarta eene eenhoofdige regering; geen der talrijke Prinsen van zijn huis kon — voor zooveel

zij niet tot de partij van DIEPO-NEGORO behoorden — hem onderwerping en gehoorzaamheid weigeren; hij was hun meerdere, zoowel door zijne geboorte als door zijnen rang en zijne hooge jaren. Thans evenwel bleef er andermaal een onmondig kind op den troon achter en er moesten weder voogden benoemd worden, om in zijnen naam de regering uit te oefenen. Die voogden waren te voren in niets boven de andere Prinsen verheven; men had dus weder kuiperij, verwarring en zelfs een nog slapper bewind te vreezen dan dat wat, naar het oordeel van velen, door SEPOE gevoerd was. Wij moeten bekennen dat die vrees niet werd bevestigd, doch zij bewerkte dat de dood van SEPOE door velen als eene betreurenswaardige gebeurtenis werd vernomen.

Tot voogden werden gekozen de Panggerangs MANGKOE-KESOEMO en ADI-WINOTTO, benevens de Ratoe AGONG en Ratoe MAAS, moeder en grootmoeder van den jongen Sultan. De resident was, gelijk men ziet, deze keer niet van het getal, en de zaken waren op deze wijze geregeld, dewijl het een der voornaamste grieven van DIEPO-NEGORO geweest was, dat de resident SMISSAERT, doordien hij tot de voogdij-schap behoorde, te veel magt in de zaken van het Djokjokartasche rijk bezat. Thans waren de noodige maatregelen genomen, om zich te kunnen overtuigen of het rijk wel zoodanig werd bestuurd, als met onze belangen en die der ingezetenen overeen kwamen; maar de voogdij-schap was wijselijk geheel en al aan inlanders opgedragen.

A R C H I E F

VOOR

NEDERLANDSCHE KRIJSGESCHIEDENIS.

EXTRACT uit de Resolutie van de Ed. Mog. Heeren Raden van State der Vereenigde Nederlanden, aangaande de verdediging van Staats-Vlaanderen, door den luitenant-kolonel M. B. VAN COEHOORN, dato 19 Mey 1784.

Is geleezen eene memorie van den Directeur-Generaal DU MOULIN, geschreeven alhier op heeden, houdende dat hij, om aan de intentie van Haar Ed. Mog. te voldoen, eene generale inspectie van Staats-Vlaanderen gedaan had, en daarvan als nu Rapport deede: dat er geene middelen bij hem uitgedagt hadden kunnen worden, om dit frontier teegens eenen regelmatigen aanval te dekken, dan die, welke hij in den jare 1775 de eer had gehad Haar Ed. Mog. voor te dragen. Dan dit project voor het grootste gedeelte (zeedert de vernietiging van het tractaat van 1718) niet meer uit te voeren zijnde, en daar toe ook te veel tijds vereischt wordende, had hij Directeur-Generaal zijne gedagten moeten bepalen bij zoodanige middelen, waardoor Vlaanderen, wanneer door veele handen het werk ondernomen wierd, in eenige maanden voor de *tegenswoordige* magt onzer nabuuren zoude kunnen beveiligd worden. — Door de plaatsen, welke zich in dat quartier bevonden, hoe sterk die ook mogten gemaakt worden, kan het land niet alleen worden bewaard; men kan het land van Cadzant overmeesteren,

zonder dat Sluis (hoewel ook bezet) zulks immers zoude kunnen beletten; het land van Axel (welks verlies dat van geheel Staats-Vlaanderen na zich moet slepen) kan vermeersterd worden, zonder dat Axel dat verlies kan afweeren. Het Hulster Ambacht kan insgelijks genomen worden, zonder Hulst aan te doen: alle hetwelke, door de geprojecteerde waterlinie, alleen te beletten waare geweest. Om doch niet in de noodzakelijkheid te zijn van dit zoo aangeleegen frontier, zonder slag of stoot te moeten ontruimen, zoude, volgens de gedagten van hem Directeur-Generaal, zonder tijdsverzuim 1°. aan alle de plaatsen in Vlaanderen, datgeene dienen gedaan te worden, dat noodig was, om dezelve voor een verrassing te bewaaren, hetwelke in korten tijd ter uitvoer konde worden gebracht, en geene groote kosten zoude veroorzaaken; daar zich voorts in Vlaanderen, zo wegens onze nieuwe bedijkingen, als die welke door de Oostenrijkers ondernoomen waren, geene genoegzame arbeiders waaren bevindende, moest men het een en ander, door onze soldaten doen verrichten; en dewijl hij Directeur-Generaal in Vlaanderen

groot gebrek aan goed werkgereedschap had gevonden, diende ten eersten daarin te worden voorzien; en 2°. dat niets onbeproefd wierd gelaten om het land zelfs, voor zooveel zulks nog doenlijk was, te beschermen. — In detail alles vooraf te bepalen, was ondoenlijk. Hier zouden eenige batterijen, daar eenige traversen en andere kleine veld-retranchementen, elders eenige kreeken onwaadbaar dienen gemaakt te worden; terwijl hij Directeur-Generaal ondertusschen vermeende, dat het noodzakelijk was dat beslist wierd, of de intentie zoude wezen (de omstandigheden critiquer wordende) om die inundatiën, waartoe reeds de middelen voor de hand waren, te formeeren; en dan zoude nog noodig wezen, dat bijtijds onderzocht wierd, welke middelen er in 't werk gesteld zouden kunnen worden, om te zorgen, dat deeze inundatiën zig over geene andere landen extendeerden dan volstrekt noodig zoude weezen, en vooral dat geene der in kwestie weezende landen daardoor eenige schade konde lijden.

Dat hij Directeur-Generaal van gedagten was, dat bepaaldelijk aan Staats-Vlaanderen de eerste hand diende gelegd te worden; daarvan was de reden, dat het verlies van dat frontier een der grootste slagen voor de Republiek zoude weezen, welke aan haar konde toegebracht worden; dewijl hetzelfde niet alleen tot een bolwerk voor Zeeland diend, maar ook, omdat zoolang wij hetzelfde bezaaten (een vijand van eenen anderen kant zijne operatiën beginnende), een groot leger in Vlaanderen zoude dienen te houden; alzoo, zoo lang wij de scheepvaart open hadden, alle ogenblikken troupes

konden overvoeren en in Vlaanderen vallen, waarvan in de historiën goede voorbeelden te vinden waaren.

Haar Ed. Mog. deeze voorstellen gouterende, achte hij Directeur-Generaal het zijnen plicht te weezen Hoogstdezelve voor te dragen: dat aangezien den Directeur VAN SUCHTELEN, geduurende het verblijf van hem Directeur-Generaal te Sluis, door eene zware heroerte overvallen weezende, door dit toeval voor lang, en waarschijnlijk voor altijd, voor 's Lands dienst verlooren was, of het haar Ed. Mog. niet zoude behaagen, hem Directeur-Generaal te authriseeren naar Vlaanderen terug te keeren, om het een en ander zelfs werkstellig te maken; daar hij Directeur-Generaal geen Directeur bij de hand had, dat land genoegzaam kundig, om het vereischte ter uitvoer te kunnen brengen.

Dat, om evenwel haar Ed. Mog. eene kleine schets te geven van hetgeene, welke hij Directeur-Generaal thans kon bepalen, dat hij de hand zoude dienen genomen te worden, hij Directeur-Generaal meende dat, om eene attaque aan den oostkant van Sluis, moeilijk te maken, het Havenfort en de retraite opgemaakt dienden te worden; en de havendijken op zekere distantie geslecht; gelijk mede een gedeelte van den dijk der Isabelle-polder, front na het boovengemelde fort makende; om dat gedeelte als een' tonronden dam met rijs beslagen te worden.

Dat aan de passen eenige gragten wat uitgediept dienen te worden, en met den uitkomenden grond eenige werken wat dienen te worden verhoogt.

Dat de post die nog zwak zoude blijven,

en voor geene surprise thans was beveiligd, was de batterije, en dat daar tegens goede precautiën zoude dienen genomen te worden, gelijk mede om door eene drijvende estacade, het paswater voor een vijand onbruikbaar te maken.

Dat, in het land van Cadzant genoegzaam niets in deeze omstandigheeden, of in het vervolg, zoolang het tractaat van 1718 niet weder in volle kracht was hersteld, kon worden uitgevoerd; dewijl, bijaldien men de toegangen tot de passegeul volgens vorige voorstellen wilde slechten, er na alle waarschijnlijkheid veel meer Vlaamse boeren op de been zoude koomen, dan de armée van den Staat sterk was, dus dat thans een vijand genoegzaam zonder slag of stoot in het land van Cadzant konde koomen, en zoodra hij den hoek van Cadzant aan de duynen, en het retranchement met canon beplant, was het niet meer mogelijk om de Paardemarkt over te komen, om eenig secours en subsistentie etc. na Sluis over te brengen.

Dat ter defensie van Issendyke als voor de Jufvrouw-schans, en om den overtocht van de passegeul te betwisten, voor het minste 12 stukken geschut van 6 en 3 c bals dienden gezonden te worden, dewijl aldaar thans niet dan één zeer slecht ijser stuk word gevonden.

Dat Philippine eene goede defensie konde doen, mits dat van alles daartoe noodig, wel voorzien was; in weinige dagen kon de inundatie compleet geformeert worden; dan dewijl het zeer veele swarigheeden zoude ontmoeten, gedurende een beleg deeze plaats van eenige noodwendigheden te voorzien, en zulks volstrekt onmogelijk

word, wanneer een vijand meester van het land van Axel was, diende hier eenen goeden voorraad van krijgs- en mondbehoefkens te weezen: dan daar ontbraken goede bergplaatsen om die goederen te kunnen bewaren, dewijl de eazematten, welke zig daar bevonden, zelfs niet toereikende zoude weezen, om de helft der buiten dienst weezende bezetting eene veilige ruste te kunnen bezorgen. De borstweeringen der bedekte weegen welke buiten onderhoud waaren, diende wederom opgemaakt en de kwalijk geplaatste blindes weggenomen te worden, en aan de oostkant moest in het ravelijn agter den steenen beer, om den dijk te bestrijken, eene batterije worden aangelegt.

Dat, dewijl het behoud van Sas van Ghend van het behoud van den Austrichen polder afhang, hier en daar zouden, om den overtocht der Canisvlietsche schorren difficiël te maken, eenige batterijen aangelegt en andere voorziening gedaan, en diergelijke middelen meede in 't werk gesteld moeten worden ter defensie van het Voogelschor, om welk een en ander met succes te kunnen doen, er na Sas van Ghend nog 8 stukken van 12, en 12 andere stukken van 6 en 3 c zouden dienen gezonden te worden.

Dat het fort S^t. Anthonij van geen nut weezende, hetzelve ten profijte van den lande, met het daarin zich bevindende magazijn zoude kunnen verkogt worden, om hetzelve binnen zeekeren tijd te slechten.

Dat het land van Axel was de allergewigtigste post van Staats-Vlaanderen, en de moeilijkste om nu te bewaren; daartoe wierden troupes en goede artillerije

vereischt. De vesting op zig zelfs was van geen groote defensie, doordien de borstweeringen der capitale walle naauwlijks de halve dikte hadden, om niet door een canonskogel doorschooten te worden; ware er tijd, zoo zoude dit en de overige defecten, zonder exorbitante sommen gelds te remedieeren weezen.

Dat ter defensie van het oostelijke gedeelte van het land van Axel, als het meeste voor een aanval geëxponeert, tusschen de oude forten beoosten Blij- en Kijkuit, eenige elkander bestrijkende batterijen moesten gemaakt worden; als mede eenige coupures in de schorren, en de gragt langs den dijk zoude uitgediept dienen te worden.

Dat om Hulst eenigsints in eenen weerbaren, ten minsten in een staat te brengen, dat zonder een formeel beleg, niet gemakkelijk te vermeersteren zoude weezen, het Haven-fort (hetgeen veele jaaren buiten onderhoud gelaaten was, in gedagten dat aan dit front eenige verbeteringen zouden gemaakt worden) wederom zoude dienen te worden opgemaakt, de gragten verdiept, in de bedekte weg voor het bastion Solms eene batterije, als mede in het ravelijn voor de Ghendsche poort, gelijk mede in de bedekte weg voor de bastions Orange en Nassau, en den S^t. Jan Steenschen dijk, zooveel mogelijk onbruikbaar dienden gemaakt te worden.

Dat in geene der plaatsen van Vlaanderen zich een hospitaal bevond, wel daar in diende te worden voorzien; gelijk mede, dewijl in alle de plaatsen ontbraken de noodige eazernes om de troupen te logeeren, aan dit groot gebrek op een andere wijze diende voorzien te worden, de noodige

tenten bezorgt worden, of dat er hutten van riet, stroo, rijsstaken en gaarden wierden gemaakt, waartoe de benoodigde materialen en arbeiders naar alle waarschijnlijkheid in het zuider-quartier der provincie van Holland zoude kunnen gevonden worden.

Dat hij Directeur-Generaal hier vooren als in het voorbijgaan aangestipt had, dat hij Directeur-Generaal in Staats-Vlaanderen groot gebrek aan goed werkgereedschap had gevonden, meende hij Directeur-Generaal nog nader te moeten bepaalen, aan welke soort het wel het meeste mangeld.

Dat in de eerste plaats overal gebrek was aan goede kruywaagens met beslage wielen, gelijk ook aan de vereischte planken of schager deelen.

En dat, hoezeer er seederd eenigen tijd verscheidene spaaden en beslagene schoppen in de arsenalen waren gezonden, er zich geene van die soort van aardsteekers of spaden bevonden, welke in Staats-Vlaanderen gemeenlijk gebruikt wierden; terwijl er ook nergens geene aardrieken tot het verzetten van aardzooden wierden gevonden.

Dat er dus volgens zijne gedagten, hoe eer hoe beeter ten minsten 600 goede kruywaagens en 1200 schager planken of deelen naar Staats-Vlaanderen dienden te worden bezorgt, dewelke in drie gedeeltens zoude kunnen worden verdeeld: Een deel na Sluis, een ander deel na Sas van Ghend, en het overige na Hulst gezonden wordende, dezelve van die plaatsen verder konden verzonden worden, zoo als de omstandigheden zouden koomen te vereisshen.

Dat, wat de spaaden en ricken betroff, hij Directeur-Generaal, onder verbeetering van oordeel was, dat de commisen in de respective plaatsen dienden te worden gelast om de benoodigde quantiteiten, het zij bij aanbesteding of andersints te doen maaken, in welk geval de 's Lands arsenalen eens zouden werden voorsien van sodanige soort van gereedschappen, dewelke met den aard van het land daar dezelve gebruikt moesten worden, het meest overeenkomstig waaren, dewijl men een generaal model volgende, dikwils goederen vond die, hoezeer ook geschikt tot gebruik in sommige oorden van deeze Republieq, in andere gedeeltens van dezelve met weinig vrugt konden gebruikt worden.

Dat hij Directeur-Generaal reeds te vooren had aangemerkt: dat men door schaarsheid van volk veele van de soldaaten zoude moeten gebruiken; en bij deze gelegenheid hij Directeur-Generaal Haar Ed. Mog. meende te moeten doen remarqueeren, dat deeze gereedschappen, waarvan thans wierd gesproken, meerendeels zoude moeten strekken tot gebruik van die troupen, welke, indien de omstandigheeden zulks zouden komen te vorderen, tot defensie van het Land zelve en independant van de garnisoenen in de respectieve plaatsen, na Vlaanderen moesten gezonden worden.

Dat hij Directeur-Generaal verders nog meende ter kennisse van Haar Ed. Mog. te moeten brengen, dat er in de meeste arsenalen in Staats-Vlaanderen groot gebrek was aan friessche ruiters: waarvan er dus meede in de voortz. drie steeden van Sluis

(alwaar er zig geen één bevond), Sas van Ghend en Hulst, een goede voorraad zoude dienen gezonden te worden.

Dat, indien de zaaken nog een ernstiger gedaante kreegen, er verscheide schanskorven, frachinen, piquetpaalen etc. dienden vervaardigd te worden, waaromtrent hij Directeur-Generaal zig reserveerde om in zodanig geval, eenen naderen voorslag aan Haar Ed. Mog. te doen. Terwijl hij Directeur-Generaal nog zoude vermeenen Haar Ed. Mog. zeer eerbiedig in consideratie te moeten geeven, of Hoogstdezelve niet zouden gelieven goed te vinden, de respective ontfangers te autoriseeren, om de arbeiders en verdere pressant en schielijk vereyscht wordende zaaken, op behoorlijke attestatiën, het zij van hem Directeur-Generaal, of van den eerstaanwezende ingenieur, te betalen.

Waarop gedelibereert zijnde, is goedgevonden en verstaan de voortz. memorie, voor zoo verre dezelve betrekking heeft tot de defensie van Staats-Vlaanderen, in 't generaal, of de herstelling en vernieuwing van 's Lands werken in de respectieve plaatsen aldaar, in 't bijzonder te stellen in handen van de Heeren VAN AERSSSEN VAN SOMMELSDIJK, VAN LICHTENBERGH, PESTERS, thesaurier-generaal GILLES, en secretaris VAN HEES, om te examineere, daar op in te neemen de consideratiën en het hoog wijs advijs van Zijne Hoogheid, en rapport te doen; en voor zoo verre in de voortz. memorie word voorgeslagen, om de respectieve magazijnen in Staats-Vlaanderen van de nodige minutiën verder te voorzien, als mede om eenige gereedschappen tot gebruik van het

gerequireerde werkvolk in dezelve te doen verzorgen; is goedgevonden en verstaan gem. memorie te stellen in handen van de Heeren VAN LINDEN, STAVENISSE, POUS, thesaurier-generaal GILLIS, en secretaris VAN HEES, om te examineeren en rapport te doen.

En is wijders goedgevonden en verstaan, vermits de collonel-ingenieur VAN SUCHTELEN door eene zwaare beroerte overvallen, thans tot het waarnemen van het departement in Staats-Vlaanderen niet kan worden gemploijeert, de Directeur-Generaal DU MOULIN te autoriseeren, om naar Sluis in Vlaanderen terug te keeren, ten einde teegens de komst van de Heeren Haar Ed. Mog. gecommiteerdens, dit jaar de commissie naar Staats-Vlaanderen zullende waarneemen, en dewelke den 26sten deezer van hier derwaards zullen vertrekken, tot adsistentie van welgem. Heeren Haar Ed. Mog. gecommiteerdens te werden geëmploijeert, en intusschen in gereedheid te brengen zoodanige concept-bestekken voor die werken, dewelke hij Directeur-Generaal vermeenen zal het noodigste tot defensie van Staats-Vlaanderen te moeten worden aanbesteedt, welke geen uitstel kunnen lijden, dezelve aan welgem. Heeren Haar Ed. Mog. gecommiteerdens voor te dragen, ten einde het goedvinden van welgem. Heeren daarop te erlangen.

En worden welgem. Heeren gecommiteerdens, aan welke extract van deeze Haar Ed. Mog. geheele resol. zal worden ter hand gesteld, bij deeze verzogt en gecommiteert, om gedurende het waarnemen van derzelve commissie in Staats-Vlaanderen, vermits de indispositie van

den collonel-ingenieur VAN SUCHTELEN, te emploijeeren den Directeur-Generaal DU MOULIN, en van deszelfs voorstellen tot het maaken en herstellen van deeze en geene werken ter defensie van Staats-Vlaanderen in 't gemeen, of van deeze en geene plaatsen aldaar in 't bijzonder, zoodanig gebruik te maaken (doende de herstelling of vernieuwing van voorz. werken, welke geen uitstel kunnen lijden, des goedvindende, ten hunnen overstaan, het zij publicq of onder de hand op nadere approbatie van Haar Ed. Mog. aanbesteeden), als welgem. Heeren ten meesten dienste van den Lande zullen bevinden te behooren; terwijl Haar Ed. Mog. van de verrigtingen en bevindingen van welgem. Heeren gecommiteerdens bij derzelve verbaal een naauwkeurig rapport zullen te gemoet zien, wordende aan de prudentie van welgem. Heeren gecommiteerdens overgelaaten, om in cas van noodzakelijkheid op zaken van pressance, die zonder ondienst van den Lande geen uitstel zouden kunnen lijden, en mits van geen al te groote onkosten zijnde, te disponeeren, zoo als zij Heeren ten dienste van den Lande zullen vermeenen te behooren; wordende welgem. Heeren gecommiteerdens bij deeze geauthoriseert, om tot betaling van zoodanige te doene uitgaven, authorisatiën tot betaling te verleenen aan de respectieve ontfangers van de gemeene middelen in Vlaanderen, met recommandatie nogtans van de meeste menage in alles in het oog te houden en daarvan bij de eerste bekwaame gelegenheid aan Haar Ed. Mog. rapport te doen.

En zal extract deezer resolutie, voor zoo veel het laatste gedeelte aangaat, aan

de respectieve ontfangers der gemeene mid- delen in Vlaanderen worden gezonden, met last om zig daarna te reguleeren, blijvende voor het overige Haar Ed. Mog.

resolutie van den 12^{den} December 1735 in haar geheel.

(Get.) M. B. VAN COEHOORN.

Accord. met het register, secret. absent,

(Get.) A. A. BICHON VISCH.

OVER HET ZENDEN VAN OORLOGSBEHOEFTEEN NAAR SLUYS EN ISENDYCKE, 1622 (1).

Edele, etc.!

Wij senden hierbij gevoucht copien van de twee listen, die Sijn Exc. gemaect ende ons heeft doen presenteren, van de provisien die hij noodich vint gesonden te werden binnen Sluys ende Isendijcke, respectivelijk boven 't gene dat aldaer is, ende alsoo die selve provisien bevonden werden te bedragen boven de petitie vant consent, daertoe gedaen, van twee hondert een en tachtich dusedt guldens, wel de somme vant sestich ofte tseventich dusedt guldens, soo is het seer vrienteljk versouck ende begeren, dat Uwer Ed. gelieve daerop met ernst te letten, ende op het eene soo wel als op het ander, bijtijts soo vruchtbare consent te dragen ende met fournissement van penningen te voldoen, als den noot der saken, mitsgaders den dienst vant lant is vereyschende, daerop ons verlatende, bidden den Almogenden God, Edele etc. Uw Ed. te houden in Sijne heylige protectie. Inde Hage den xiii Meert 1622. Was gearafheert N. V.

(1) De beide volgende stukken heeft de Redactie weder te danken aan den ijverigen navorscher in 's lands archieven, den Heer LEUPE, 1ste luitenant bij het korps mariniers.

BOUCHORST, Vt. Onderstont Uwer Ed. goede vrunden, de Staten-Generael der Vereenichde Nederlanden. Leger stont: ter ordonnantie van deselve, en 't was geteyckent

AERSSERS.

Superscriptie.

Edele etc. die Staten van Hollandt ende Westvrieslandt, onse besundere goede vrunden.

4 Marty 1622.

Lijste vant geene Sijne Pr. Exc. nodich vint noch gebracht te werden binnen Ysendijcke.

Halve canon affuyten in voorraet . . .	1.
Affuyten tot voetstucken van 5 \mathfrak{r} in voorraet	2.
Swalpen	100.
Berekoenen	50.
Horden	200.

Ammunitie van oorloge.

Polver	5000 \mathfrak{r} .
Lonten	4000 »
Gegoten loot	6000 »

Spaden	400.
Beslagen schuppen	100.
Houwelen	200.
Pieken	200.
Cordewagens compleet	500.
Groote bijlen	100.
Hantbijlen	50.
Hantmessen	50.
Deelen	600.
Capravens	600.
Sparrebalken	600.
Sprinckstocken	200.
Palissaden met pinnen	5000.

Vivres.

Rogge	vijf last.
Tarwemeel	vijf »

Gearresteert den 3 Marty 1622.

Lijste vant geene Sijne Exc. noch noodich vindt gesonden te worden binnen Sluys, bovent geene aldaer is.

(D'affuyten in margine aanget. sijn onderhanden).

Vande ses stucken van 6 w sijn twee gemonteert, ende vier ongemonteert, daertoe vier affuyten, ende drie in voorraet te samen	7.
Tot de stucken van 12 w twee affuyten in voorraet	2.
Tot de stucken van 8 w twee affuyten in voorraet	2.
Tot de 2 stucken van 15 w twee affuyten in voorraet (staen t' Oostburch)	2.
Tot stuck van 5 w twee affuyten, als een voortstuck en een in voorraet	2.

Tot de 2 stucken van 4 w een affuyt in voorraet	1.
Tot de 2 stucken van 5 w een affuyt in voorraet	1.
Tot de 5 stucken van 2 w , daervan d'een ongemonteert is, ende 2 in voorraet, drie affuyten	3.
Tot de twee stuckgens van 1 w , sijnde qualijck gemonteert, twee affuyten ende een in voorraet	3.
Halve canon raderen	6.
Isere stucken, alle op scheepsrampaerden gemonteert.	
Tot de 5 gotelingen, schietende 6 w , drie affuyten	5.
Tot een goteling, schietende 5 w , een affuyt	1.
Tot 2 gotelingen, schietende 9 w , twee affuyten	2.
Tot 2 gotelingen, schietende 4 w , twee affuyten	2.
Voorwagens compleet, twee tot halve canons, ende twee tot velstucken	4.
Vier raderen omme te montereren, twee voorwagens tot halve canon die ongemonteert sijn	4.
Lepels van 24 w	3.
Lepels van 12 »	1.
Lepels van 8 »	2.
Lepels van 6 »	2.
Lepels van 3 »	2.
Lepels van 4 »	4.
Beurstonnekens	5.
Schaipvachten	50.
Horden	400.
Swalpen	400.
Dobbel carcoenen	100.
Reusel	100 w .
Stelhouten	54.

Houte hantboomen	50.
Scheeps ponten	5.
Warmontsche schouwen	1.

Cogels.

Van 24 ƒ	800.
Van 18 »	800.
Van 12 »	400.
Van 8 »	200.
Van 6 »	700.
Van 2 »	900.
Van 4 ende 5 ƒ	5000.
Van 5 ƒ	500.

Amunitie van oorloge.

(Uyt dese partheye sal Ardenberch ende Oostburch met alle de forten versien werden, volgende de particuliere lijsten).

Polver	110000 ƒ .
Lont	80000 »
Loot	60000 »

De rustingen, rinckragen ende stormhoeden sijn vant out fatsoen, dienen gerepareert.

Vormen van 12 int pont, met 12 gaten	6.
Springstocken	500.
Halve spiessen	500.
Graven om soden te steecken	50.
Houwelen	450.
Picken	450.
Groote bijlen	400.
Ronde manden	1000.
Viercante manden	1000.
Balcken van 16 ellen	400.
Balcken van 12 ellen	400.
Sparbalcken	600.
Revelaers	1000.

Boomse capravens	1000.
Capravens	2000.
Deelen	4000.
Gesaechde deelen	100.
Haspels compleet	16.
Palisaden met pennen	10,000.
Cordewagens compleet	600.
Hantbijlen	500.
Hackmessen	500.
Haere cleeden	6.
Twee boexhooffden met schijven; noch vier schijven tot den bock.	

Nagels.

Van 8 duym	2000.
Van 7 duym	4000.
Van 6 duym	5000.
Van 5 duym	8000.
Dobbele middelnagels	20,000.
Enckele middelnagels	20,000.
Schotspijkers	12,000.
Wisser nagels	5000.

Vivres.

Rogge	150 lasten.
Tarwemeel	50 »
Gerst	50 »
Edamsche kaes	60,000 ƒ .
Haver	50 lasten.
Stockvisch	60,000 ƒ .
Boomolye	6 pijpen.
Raepolye	20 amen.
Wagemolen	1.
Hoppe	600 ƒ .

Affuyten voor Ardenburch.

Halve canon in voorraet	1.
Tot de 2 stucken van 19 ƒ en een van 18 ƒ , in voorraet affuyten	2.

STUK BETREKKELIJK DE BELEGERING VAN MAASTRICHT, IN 1632.

(Extract uit een brief van een confident vriend, uit het leger voor Maastricht, 29 Junij 1632).

Ick can nyet naelaten te schrijven als dat den vijant is op twee uren nae bij ons leger, aldaer hij nu twee dagen gelegen heeft sonder yet te atteneren; men estimeert hem sterck te voet ende te paerde twintich duysent man, die de manifeste van graeff HENDRYCK VAN BERCH seer doen smelten, alsoo die met geheele compagnies teffens tot hem overcomen, soodat hij grooten toeloop van volck crijcht; het quaet weder heeft beleth het approcheren, doch men meent de stadt binnen 10 dagen te hebben; daer is noch geen siecte int leger; 't is rontsom gesloten met goede tranceën, redouten ende schansen; het convoy, lestelijk met de grenaden ende mortieren uyt Nimmegen gegaen, is gisteren middach geluyckelijck int leger aengecomen; die van de stadt vallen veel uyt, maer worden telekens met verlies van volck weder ingedreven; daer sijn van onse sijde noch geen officieren gebleven, als een Frans luytenant ende vendrich, die een aenval op een linnie dede, die ick uyt d'approche hebben sien dragen. Wij hebben noch nyet ouer de hondert vijftich man verloren, daarvan wel hondert met de canon geschoten sijn, door dien de quartierien wat te nae onder de stadt sijn gemaect, daer de soldatesche nyet heel wel in te vreden sijn. Doch hebbe nu alle traverse gemaect, daermede het meeste pericul voorcomen is. Dit schrijvende become ick tijdinge dat den

vijant in volle getalinge op ons leger aenmarcheert, vermeynt dat se yet den aenstaenden nacht sullen atteneren, daeromme ick den Bode ophoude tot op morgen den 29sten. *Stilo novo*.

Van den 29sten deser. Voorleden nacht heeft men uyt de stadt schrickelijck met canon ende musquetten geschoten, als of men victorie geschoten hadde; ick meynde verscheyden reyse dat de stadt in brant was, door het veelvoudich schieten. Sij hebben dese voorleden nacht een stercken uytval gedaen, maer sijn weder ingedreven. Den vijant is te nacht op een quartier uurs naebij ons leger comen logeren, recht tusschen Prince quartier; daer comende loste eenige stucken, omme te adverteren dat se daer gecomen waren; die van de stadt connen ons leger en het haere uyt de stadt seer wel sien leggen, gelijk wij oock des vijants leger uyt het onse sien. Den vijant loste hyuden morgen, doe men de revellie sloech, negen canons, daerop die van de stadt met alle haere stucken antwoorden; daer wort noch al tans met canon ende musquetten geschoten, sonder intermissie; die van de stadt ende 's Coninex leger hebben den geheelen nach malcanderen signalen met vieren gedaen; ick twijffele nyet off den vijant sal desen aenstaenden nach sijn colere gaen exerceren ende een harde attaque doen. Graeff HENDRICH VAN BERCH crijcht dagelijcx groote toeloop, men extimeert hem alreets 2000

man sterck; hij extimeert het seer goet dat het Conings leger te velde is, alsoo hij nu te meer toeloop krijcht; sijn camerling, die sijn manifest aen de infante gebracht heeft, is datelijck opgehangen.

Actum den 29sten Junij 1652. *Stilo novo.*

(Gisteren is hyer een convoy gepasseert van ontrent hondert schepen, met meel en andere behoeften geladen, doordien de Maes wel drie voeten gewassen is, die te voren nyet opcomen costen).

HET BESTUREN VAN HET RUITERPAARD

MET

DE STANG EN MET ÉÉNE HAND.

(INGEZONDEN.)

Van alle ruiters, zij mogen zijn wie zij willen, voelt geen de noodzakelijkheid zoozeer als de oorlogsruiter, om zijn paard met zekerheid juist te besturen en te kunnen wenden, omdat zeer dikwijls zijn leven, gevangenschap of verwonding, alsmede het korter of langer gebruik van het paard daarvan afhangen.

Dien ten gevolge is menigmaal door den denkenden kavallerie-officier de vraag geopperd: «op welke wijze kan het ruiterspaard het doeltreffendst en best door «middel van de stang met ééne hand bestuurd worden?» Deze vraag werd meestal beantwoord volgens de wijze waarop men zijn eigen paard bij voorkeur bestuurde.

Daar echter bij zulke belangrijke onderwerpen alleen gronden, en geen bijzondere gevoelens kunnen beslissen, zoo zullen wij hier de gronden uiteenzetten, waaruit de waarheid blijken zal.

Voorzeker zal die wijze van besturen de beste zijn:

- 1°. Die het meeste overeenkomstig het organisme van het paard is, en waardoor de spieren en gewrichten het minste te lijden hebben.
- 2°. Die het eenvoudigste is voor den ruiter en het meeste overeenstemt met de bewegingen van de stangvuist, bij het toebrengen van een houw of steek.
- 3°. Die het duidelijkste op het paard werkt, en het volkomen aan den wil des ruiters onderwerpt, en
- 4°. Die, waarmede men des noods een half of slecht afgerigt paard kan besturen.

Men heeft drie verschillende manieren om het paard met eene hand op de stang te wenden, de teugels met één vinger verdeeld zijnde.

- 1°. *Met den binnenteugel.* Deze manier wordt hoofdzakelijk gebruikt bij fijn afgerigte manège- of schoolpaarden, die natuurlijkerwijze steeds het hoofd volgens de regels der kunst binnen-

waarts moeten gesteld worden, waartoe het gebruik der binnenteugels noodzakelijk is; ook is zij bij de kavallerie hier en daar in gebruik.

2°. *Met den buitenteugel.* Deze manier is bij de meeste kavallerie- en krijgswaarders in gebruik; zij is wel niet voor het paard, doch wel voor den ruiters de natuurlijkste, die in het gevecht op alle sierlijke hoofdstellingen geen acht kan slaan.

De 3^e en slechtste manier is wel die in twee momenten, namentlijk: *eerst met den binnen- en dan met den buitenteugel*; het is een misgeboorte van eenen kunstrijder, die zich waarschijnlijk noch den voorstander van de wending op de binnen-, noch dien op de buitenteugel tot vijand heeft willen maken; aan de schrijftafel uitgevonden en op zijne toegeredene paarden toegepast, is zij zoodoende bij de kavallerie aanbevolen.

Wanneer men nagaat dat de Kozak zijn paard slechts met de trens optoomt, met den cantehou bestuurt, de Tartaar dit weder op eene andere wijze doet, de oorlogswaarders het op den buiten- en de schoolrijder het op den binnenteugel doet wenden, en zien wij het dier aan deze verschillende manieren gehoorzamen, dan kan men niet het juiste van deze grondbeginselen, noch de behendigheid van den ruiters, maar wel die van het paard bewonderen, 't welk zich op zoovele verschillende wenken tot het gebruik van den mensch laat afrigten.

Hieruit volgt dat het paard op bepaalde teekens, waaraan het door oefeningen ge-

wend is, onder een' en denzelfden ruiters aan alle soorten van eenzijdige werkingen gehoorzaamt.

Anders is het echter gelegen met de tweezijdige (eerst met den binnen- en dan met den buitenteugel); door deze manier zal het paard in de war geraken, zijne bevatelijkheid is niet voldoende om deze werking goed te begrijpen, en vele paarden worden daardoor wederspanning gemaakt.

Deze methode, bij ons voorgeschreven, wordt aan den rekrut wel verklaard, maar door geen ruiters in praktijk gebragt, daar allen hunne paarden op den buitenteugel doen wenden; men behoeft slechts de hoofdstelling der paarden bij de volten na te gaan, om zich hiervan te overtuigen.

Beschouwen wij de wendingen volgens hare natuur en het mechanisme van het paard, dan ziet men dat, uitgezonderd als het paard het achterstel tot verdediging gebruikt, het zijn hoofd daarheen wendt waar het gaan wil; dit geschiedt, ten eersten: omdat het paard den nieuwen weg wil overzien, dien het doorloopen wil, en ten tweede: omdat, als het ligchaam eene wending moet maken, het uiterste deel eerst naar de zijde dier wending gekeerd moet zijn.

Uit dien hoofde zal de binnenteugel, waardoor het hoofd van het paard naar de zijde der wending gesteld wordt, ook de natuurlijkste wendingsteugel zijn.

Op deze wijze zien wij dan ook alle ruiters, die hunne paarden met twee handen besturen, de wendingen verrigten.

Hier is echter slechts de reden van de besturing met ééne hand, alzoo met den

binnenstangteugel. Dit geschiedt thans op de volgende wijze :

Om regts te wenden op den binnenteugel moet men den kleinen vinger links opwaarts draaijen en den elleboog terugbrengen ; hierdoor wordt de regter teugel aangehouden.

Om op den binnenteugel links te wenden wordt de pink regts opwaarts, in de rigting van den regter tepel, en nog een weinig regts gedraaid ; hierdoor wordt de binnenteugel aangehouden.

Men ziet hieruit dat de rigting, waarin de vuist gedraaid en gebracht wordt, juist tegenovergesteld aan de beweging en wending van het ligchaam van den krijgsvruiter geschiedt.

Bij het regts wenden wordt de vuist links, het ligchaam regts gedraaid.

Bij het links wenden wordt de vuist regt, het ligchaam links gedraaid.

Deze bewegingen nu kunnen zeer goed door ruiters in de rijbaan en bij de rijlessen uitgevoerd worden, maar aangezien de handen geneigd zijn steeds naar dezelfde rigting te volgen, zal de krijgsvruiter in het gevecht deze kunstmatige beweging van de vuist niet uitvoeren, omdat, bij het toebrengen van eenen houw of steek, de teugelvuiet naar die zijde zal gebracht worden, waarheen de houw of steek geschiedt, in welke rigting natuurlijkerwijze ook het paard moet gewend worden.

Hij komt derhalve alzo instinctmatig tot de wending op den buitenteugel, of liever tot het overdrukken van het paard naar de zijde der wending.

Zoo natuurlijk, eenvoudig en overeen-

komstig de wending van hand en ligchaam zulks ook voor den ruiters is, zal deze minder doelmatig voor het paard zijn, dat eerst na de volbragte afgrigting daarin onderwezen moet worden.

In plaats van het hoofd, moeten de schouders de wending beginnen. Gaat nu de ruiters voort met de werking des teugels te versterken en de hand binnenwaarts te brengen, dan komt het paard eindelijk wel om, maar in eene verkeerde pijnlijke stelling ; wordende de zwaartelast geheel op het binnenvoorbeen gedrukt, dat juist verligt moest worden. Deze verkeerde stelling zoude ook bij snelle gangen aanleiding tot storten kunnen geven, en is dus voor den ruiters gevaarlijk.

In evenredigheid dat het paard sneller gereden wordt, in dezelfde mate wordt dat omdrukken ook vermeerderd en gaat niet zelden van eene sterke werking der sporen vergezeld. — Hoeveel nu de spieren en banden door dat rukken en stooten verslapt en overspannen worden, zal ieder kundig en nadenkend ruiters ligt begrijpen. Alle gewrichten beginnen vroegtijdig te wankelen, en indien ook al geen spat of gallen zichtbaar zijn, de beenderen worden toch ontzenuwd, afgesleten en dagelijks slechter. Men is deswege genoodzaakt het paard te verkoopen, op een tijdstip dat men er nog veel dienst van zoude kunnen hebben.

Dit zijn nu slechts de nadeelen van het besturen op den buitenteugel van een gewillig paard ; doch indien het paard zich verzet, dan moet men naar den binnenteugel grijpen, om met behulp van dezen het paard te bedwingen ; men weet dat

deze teugel diegene is, waaraan het paard heeft leeren gehoorzamen en waarmede men het kan bedwingen. Dikwijls is het reeds voldoende naar den trensteugel te grijpen, zonder hem nog te gebruiken om het paard te doen gehoorzamen.

De ruiter met zijn links gesteld en verbogen paard, levert de duidelijkste bewijzen op van de gebrekkige besturing op den buitenteugel.

Bij de afrigting heeft het paard, van den beginne af tot aan het einde toe, de werking van den binnenteugel leeren kennen; nu zal het op eenmaal, en wel met een sterker werkend voorwerp, het tegenovergestelde uitvoeren. Het zal moeilijk zijn dit aan het dier begrijpelijk te maken, omdat het zich dikwijls het vroegere onderrigt zal herinneren, en de nieuwe wijze van wenden het tot geen gehoorzaamheid kan dwingen.

Ten laatste zal het zich wel aan deze wijze van wenden gewennen, die echter slechts als eene aanduiding beschouwd kan worden, doch ook maar zóólang als het paard lust heeft daaraan te gehoorzamen; zeer dikwijls echter zal het zich met zijne krachten en zwaarte daartegen verzetten.

Indien de hulpen des ruiters door dit teeken reeds bij den goeden wil, en nog niet eens op het physisch vermogen van het paard berekend, tegenstand vinden, dan zal in het bijzonder de krijgsmansruiter, die maar ééne hand ter beschikking voor de teugels heeft, en wiens dikwijls nog vermoeid paard niet gedwongen is eenvoudige teekenen na te komen, veelal van zijne luimen afhangen.

Hier staan nu twee groote zwarigheden

tegen elkander over: bij de eerste wending de moeilijkheid voor den ruiter; bij de tweede de onduidelijke en nadeelige teugelwerking, en de daaruit, door misverstand, ontstane ongehoorzaamheid van het paard.

Welke van de twee zal nu het beste te overwinnen zijn?

Men zoude denken de gewoonte van den ruiter. Maar daar de gewone kavalierist in den oorlog, waar zijne rijkunst eerst regt in het leven treedt, niet steeds onder de oogen van zijnen instructeur, maar aan zich-zelf overgelaten is, zoo is het te vreezen, dat, in weerwil van alle voorafgegane oefeningen, de ruiter deze weldra zal vergeten zijn.

Van de andere zijde kan men ook aannemen, dat gedurende den oorlog de afrigting der paarden in den regel bezwaarlijk zóó zal voltooid zijn, om op den buitenteugel te kunnen wenden.

Daar nu beide manieren van wenden wezentlijke gebreken hebben, die nog niet opgelost zijn, zoo doet de vraag zich voor, welke verdient de voorrang, als men een van beiden behouden moet?

De Luitenant-Veldmaarschalk KRESS VON KRESSENSTEIN zegt, dat hem door eene veeljarige (50 jarige active dienst) ondervinding gebleken is, dat voor den kavalierist, *de wending op den binnenteugel*, zelfs dan nog de voorkeur verdient, al moeten de teugels ook maar door ééne vinger verdeeld worden.

Hoewel de moeilijkheden, verbonden aan de wending op den binnenteugel, niet zijn tegen te spreken, moet men echter van de andere zijde erkennen, dat de af-

rigting van het paard daardoor oneindig zoude winnen, als de ruiter van het eerste oogenblik zijner afrigting af geleerd werd op den binnenteugel te wenden; want alleen daardoor verkrijgt hij de overtuiging dat het paard, door de goede stelling, de bewegingen gemakkelijker kan uitvoeren en dat het veel langer gespaard wordt, vooral dan als hij eens goed geleerd heeft de bewegingen met de beide beenen behoorlijk te ondersteunen.

Veroorlooft men den ruiter zijn paard op den buitenteugel te besturen, dan volgt hij werktuiglijk zijn instinct, en denkt geenszins aan de stelling van het paard; hij voert dan bij het rijkunstig onderrigt alle wendingen op den buitenteugel uit en wil ook op deze wijze het jonge paard afrigten. — Heeft hij echter met de besturing van den binnenteugel het paard gehoorzaam en buigzaam gemaakt, dan zal het ook aan het paard geene schade toebrengen, als het in buitengewone gevallen, bijv. in de *mêlée* of *en tirailleur*, waarbij verscheidene soorten van wendingen snel en onvoorzien op elkander volgen, regts en links geworpen, meer dan gewend wordt; want hier is eene naauwkeurige aanwending der hulpen naauwelijks denkbaar, en de sterke werking van het hovenlijf des ruiters zal het paard in dit geval meer doen gehoorzamen dan de werking der teugels.

Bovenal verdient de wijze van wenden op den binnenteugel nog de voorkeur, als de ruiter, zoowel bij de wending regts als bij de wending links, de vuist in beide gevallen links draait, wat zeer goed kan geschieden als de besturing links op de

volgende wijze geleerd wordt: *Bij de wending links, draait de ruiter de linker vuist zoodanig, dat de kleine vinger de linker heup nadert, de nagels naar onder en de duim lager komt; de elleboog wordt zoodanig teruggetrokken als de man zijne linker zijde voor de wending terugbrengt.*

Door deze draaijing der vuist treedt de linker teugel volkomen in werking en het paard wordt tot de wending links ingeleid.

Om het paard eene juiste stelling te geven en het deze goed te doen begrijpen, moet de ruiter in het bijzonder leeren met den binnenteugel te werken. — Men moet dan bij het onderrigt in de rijkunst gedoogen, dat de man na iedere verandering van hand den binnenteugel verkort, als hij den stangbeugel in eene hand heeft en met één vinger verdeeld had.

Heeft de ruiter van den beginne af een juist begrip van de goede stelling van het paard verkregen, dan wordt het hem eene behoefte iederen teugel zoodanig in werking te brengen, dat hij het paard die stelling kan geven, waardoor het in staat is iederen eisch met zekerheid en gemak te kunnen uitvoeren.

OVER DE NOODZAKELIJKHEID VAN DE STANG-
TEUGELS DOOR VIER VINGERS, IN PLAATS
VAN DOOR ÉÉN VINGER TE VERDEELEN.

Uit deze zooveel mogelijk uiteengezette voorstelling van beide wijzen van besturingen, zullen alle diegenen, welke over de werking der teugels hebben nagedacht, en de voor- en nadeelen van beide manieren met kennis van zaken onderzocht hebben, moeten erkennen, dat het tot ver-

betering der rijkunst zeer wenschelijk is eene besturingsmanier uit te vinden, die aan alle vereischten van eene volmaakte besturing voldoet, en zulks te meer, als men nagaat dat bij het verdeelen der teugels slechts door éénen vinger, de teugels zelden even lang zijn, loopende de regter over twee, de linker over drie vingers, zoodat de regter stangteugel moet dan 2 à 5 Ned. duimen verkort worden, zal hij even sterk als de linker werken. (Dit geschiedt bij ons door den teugel zooveel korter te snijden en dan de regter door den naad van den teugelknoop aan te duiden.)

Daar nu deze verkorting van den regter teugel bij den kavallerist niet altijd plaats heeft, komt de linker teugel meest alleen in werking, zoowel bij het regts als bij het links wenden, zoodat het paard door den linker teugel regts en grootendeels ook links wendt, dus links op den binnenen regts op den buitenteugel. Vandaar de vele stijve en verkeerde halzenstellingen, die meestal meer links dan regts zijn. Verkort de ruiter echter behoorlijk den regter teugel, dan doet hij het paard op den binnen- of buitenteugel wenden.

Degeen die met de stangteugels door één vinger verdeeld in ééne hand rijdt en zijn paard eene goede stelling wil geven, zal de noodzakelijkheid inzien van den binnenteugel steeds zeer veel te verkorten, wil hij duidelijk en verstaanbaar op het paard werken, en het zijne eischen ligter maken; bij dit verkorten der teugels zal men ontwaren, dat de binnenteugel eenige duimen moet verkort worden, om duidelijk te werken. Dit kan nu onmogelijk

in de gelederen plaats hebben, wanneer de teugels maar door één vinger verdeeld worden, ofschoon de ruiter ook volkomen de noodzakelijkheid daarvan gevoelt.

Hoe zal nu de man in rijen en gelederen, als hij de teugels maar met één vinger verdeeld heeft, duidelijk het paard de werking doen gevoelen, om het met zekerheid in den regtschen en linkschen galop te stellen, wat toch volstrekt noodig is om eene zwenking met orde en juistheid in den galop te kunnen uitvoeren.

Had hij den regter teugel verkort, dan kan hij, bij eene zwenking links, niet met den linker teugel werken, omdat hij, zoo als bij de manoeuvres dikwijls plaats heeft, met de sabel in de regter hand, niet naar de teugels kan noch mag grijpen; en omgekeerd geldt hetzelfde als hij den linker teugel verkort had.

NIEUWE PLAATSING EN WERKING DER STANGTEUGELS IN DE LINKER HAND.

- 1°. Deze verschillende opmerkingen en gebreken, eigen aan deze beide manieren, hebben mij doen besluiten, zegt KRESS VON KRESSENSTEIN, eene wijze van besturing aan de hand te geven, waardoor de ruiter zich aan zijn paard verstaanbaar kan maken, zonder dat hij met de andere hand de teugels telkens moet verkorten.
- 2°. *Inrigting der teugels.* De stangteugels namentlijk worden, in plaats van door den lederen knoop, door een metalen dubbelen gesp zonder doorn verbonden, welke wel is waar de teugels door laat trekken, om deze te kunnen ver-

lengen of verkorten, doch deze teugels echter zoo vast verbonden houdt, dat zij den druk des ruiters met zijne volle hand weêrstaan kunnen, zonder daarbij te verschuiven.

5°. *Plaatsing der teugels in de linker hand.* Deze teugels worden nu door de vier vingers verdeeld en zoodanig in de linker hand geplaatst, dat de regter teugel over den voorsten vinger en de linker teugel onder de pink komt te liggen; het uiteinde der teugels over den voorsten vinger heen links afgeworpen en door den duim der linker hand ligt vastgedrukt (voor het overige als het voorgeschrevene in de School des Ruiters). Zodoende zal men op iederen stangteugel naar willekeur kunnen werken.

4°. *Het verkorten van een' der teugels, zonder behulp van de regter hand.* De regter teugel wordt verkort, door met den duim en voorsten vinger dezen zoovele malen te vervatten en in te korten als noodig is, de linker hand langs den regter teugel latende glijden. De linker teugel wordt verkort, door met den kleinen en tweeden vinger den linker teugel zóóveel in te korten als noodig is, de linker hand langs den linker teugel latende glijden.

HET AANHOUDEN EN NAGEVEN.

3°. *Het aanhouden.* Dit geschiedt door de vuist in zijn geheel naar het ligchaam te doen draaijen, zonder daarbij zijne regte stelling (de rij der knokkels loodregt) te verliezen.

6°. *Het nageven.* Dit geschiedt door de vuist in haar geheel naar den hals des paards te doen draaijen in het polsgewricht, de nagels benedenwaarts.

ALGEMEENE REGELS.

7°. Het is bij de besturing in het algemeen allernoodzakelijks iedere *aanhoudende* beweging door eene *nagevende* vooraf te doen gaan en te doen volgen. Dit moet dus grondig aan den ruiters onderwezen worden, en het hem verboden zijn bij het moeilijk houden van één paard, steeds de aanhouding te versterken, zonder eerst een kort oogenblik nagegeven te hebben.

8°. Het *aanhouden* en *nageven* moet altijd ondersteund worden door de werking der beenen op den singel, en het vóór- of achteroverbrengen van het gewigt des ruiters.

Men kan dit toepassen bij het ophouden, voorwaarts gaan, terugtreden, verzamelen, enz.

De aanhouding en nageving van den enkelen teugel (werking der hand als bij het wenden), kan men toepassen bij het afbuigen, en de wendingen regts en links en de zijgangen.

BEWEGINGEN VAN DE LINKER HAND BIJ WENDINGEN EN VOLTEN.

9°. *a. Wending regts.*

Om regts te wenden wordt de vuist zoodanig gedraaid, dat de duim opwaarts de regter borst nadert, en

de drukking van den regter teugel op den vierden vinger merkbaar wordt. De regter teugel bewerkt daardoor de hoofdstelling, en leidt het paard in de wending, de linker teugel werkt een weinig tegen den hals en verhindert het afvallen van de achterhand.

Als hoofdregel moet hierbij aangemerkt worden, dat de ruiter voor iedere wending zijn paard behoorlijk verzamelt met behulp der beenen, en het met deze in de wending blijft ondersteunen.

De ruiter moet bij de wendingen altijd meer op het binnen- dan op het buiten-zitbeen zitten, en dit meer of minder doen, in verband met de sterkere of minder sterkere werking der binnenteugels en been, om daardoor de grootte der wending te bepalen.

De werking van buitenteugel en buitenbeen regelt zich naar die van binnenteugel en binnenbeen. Het binnenbeen werkt altijd op het buitenbeen des paards, achter den singel in de wending.

b. Wending links.

Om links te wenden wordt de vuist zoodanig gedraaid, dat de pink het lijf nadert, daardoor ontstaat het aanhouden des linker teugels; de duim komt hierdoor van zelf wat voorover, zoodat ook weder de werking op den linker teugel vrij merkbaar wordt. In de wending komt de regter teugel tegen den hals des paards te liggen, doch de hoofdteugel, waarop de wending geschiedt, is de linker teugel,

terwijl beide teugels gezamenlijk tot de goede wending medewerken.

Gehoorzaamt het paard in den beginne niet dadelijk aan den binnenteugel, dan kort de ruiter dezen teugel wat in (bij de regtsche wending naar de regtsche zijde, en omgekeerd bij de linksche wending).

In geen geval mag men in eene voortdurende aanhouding blijven, maar moet men deze altijd met nageven afwisselen, en slechts langzamerhand de hulpen versterken als het paard niet gehoorzaamt.

DE GALOP.

- 10°. Om het paard in den galop te doen aanspringen, moet de binnenteugel verheffend aangehouden, de beide beenen (doch het buitenbeen sterker en meer achterwaarts dan het binnenbeen) aangedrukt worden.

DE VOORDEELEN VAN DEZE METHODE.

Onderzoekt men nu zonder vooroordeel deze wijze van besturen, dan ziet men dat het vraagstuk *«om de draaijing der vuist bij het wenden in overeenstemming te brengen met de beweging van het bovenlijf»* (dat is: als men regts houwt, dat de vuist ook derwaarts wordt gebragt) *«en het paard tevens op den regter teugel regts, en op den linker teugel links te doen wenden,»* daardoor geheel opgelost is.

Deze methode is niet alleen in overeenstemming met de bewegingen van den kavalierist, maar ook gegrond op het organisme van het paard.

De jonge ruiter, en ook diegenen welke sedert jaren anders gereden hebben, begripen deze manier zeer gemakkelijk, en het paard volgt ze zeer gaarne, daar hem zeer duidelijk de wil des ruiters medege-deeld wordt.

Een nog grooter voordeel levert deze methode bij het afrigten van jonge paarden op, zoodra zij opgetoomd zijn en slechts met ééne hand gereden worden.

Verliest het paard de stelling, neemt het eene valsche buiging aan, dan kan het door het eenzijdige aanhouden der teugels, ondersteund door de werking der beenen, weder in de goede houding ge-bragt worden. Zijn de teugels slechts met één vinger verdeeld, dan werken de aan-houdingen gelijktijdig op beide lagen, dus niet duidelijk genoeg.

Ook kan men, door één, twee of drie vingers tusschen de teugels weg te nemen, het paard meer teugelvrijheid geven en eene lichtere werking der stang daarstellen, zonder de vuist in het minst uit de stelling te brengen.

Bij groote troepen-afdeelingen levert deze methode ook belangrijke voordeelen op, vermits de ruiters hunne paarden steeds in de goede stelling kunnen doen blijven, daar de teugels door het aanhoudend slaan met het hoofd niet (zoo als nu plaats heeft) kunnen verlengd worden. Bovendien kan ook ieder zijnen wil zeer duidelijk aan het paard mededeelen en het met zekerheid in den regtschen of linkschen galop stellen, wat toch altijd een groot voordeel is.

Wat nu betreft de vrees dat de ruiters hunne paarden met te veel kracht zullen besturen, en zij daardoor zwaar op de

hand zullen worden, is denkbeeldig en geheel ongegrond; men gelieve slechts in aanmerking te nemen, dat het gevoelloos of hard in de hand worden, niet door eene sterke beweging van een oogenblik veroorzaakt wordt, maar wel door het aanhoudend hangen, sterk trekken aan de teugels en rukken. Heeft men den ruiter niet geleerd dat, *om een paard goed in te houden, steeds eene ligte teugelwerking de sterkere moet voorafgaan en daar weder onmiddellijk op volgen*, en dat het aanhouden en het nageven elkander aanhoudend moeten afwisselen, dan zal het houden der teugels, op welke wijze dan ook, niet den minsten invloed op de hardheid of gevoelloosheid van het paard hebben.

Daarenboven behoeft de ruiter, uithoofde dat de teugels niet kunnen doorglijden, nimmer zijne vuist vast toe te sluiten, zoo als nu; men kan, om de ligtheid aan de teugels te bevorderen, het gebit heen en weder in den mond van het paard bewegen, door het afwisselend aanhouden van den regter en van den linker teugel, waartoe slechts het heen en weder bewegen van de linker vuist vereischt wordt. Is men op marsch, dan laat men de teugels doorglijden tot achter den teugelknoop, of wel men neemt de houding van geven aan, de vuist een weinig vooruitbrengende.

De Luitenant-Veldmaarschalk der Oostenrijksche kavallerie, Vrijheer KRESS von KRESSENSTEIN, beveelt deze methode met vertrouwen aan, op grond dat hij haar ruim 50 jaren met het beste gevolg uitgeoefend heeft.

De proeven, door ons met hooge toestemming genomen, zijn uitmuntend uit-

gevallen, en daar ik sedert ruim twee jaren met het beste gevolg van deze besturings-methode gebruik maak, bestaat er bij mij geen twijfel meer, of deze methode is voor den oorlogsruijer de beste en de eenigst geschiktste, als het meest voldoende aan alle vereischten van de wijze waarop het besturen der paarden moet gegrond zijn.

De Vrijheer KRESS VON KRESSENSTEIN was Luitenant-Veldmaarschalk der Oostenrijk-

sche kavallerie, waarbij hij 50 jaren active dienst had. — Hij had de groote oorlogen van het Keizerrijk, onder de Generaals RADEZKY, HARDEGG en WINDISCHGRÄTZ, medegemaakt, en was onderdirecteur van de Keizerlijke Rijschool te Neustadt geweest; hij is dus een man van beproefde ondervinding, welke ondervinding niet alleen in de rijbaan, noch aan de groene tafel, maar ook op het oorlogstooneel was opgedaan.

+

IETS OVER HET GEBRUIK VAN PALISSADEN,

VERGELEKEN MET ANDERE HINDERNISSSEN.

OM HET VERDEDIGINGS-VERMOGEN TE VERHOOGEN.

(INGEZONDEN.)

In de krijgskundige beschouwingen over Nederland in 1672 en 1675, door den kapitein W. J. KNOOP, komt voor, op bladz. 145 en 146, betrekkelijk eenen aanslag van RABENHAUPT op Coevorden, 29 en 30 December 1672: « In den nacht « van den 29sten December, terwijl een « üigte nevel de landstreek overdekt, trek- « ken de Hollanders in drie verschillende « afdeelingen naar Coevorden; eene dier « afdeelingen wordt door VAN THIJNEN (die « vroeger in Coevorden had gewoond,) ge- « leid. In den vroegen ochtend van den « 30sten heeft op drie verschillende punten « van de vesting de bestorming plaats; de « digt gevrozene voorgracht wordt over- « getrokken, de palissadering van den

« bedekten weg omver gehouwen, bies- « bruggen over het open gehouden gedeelte « van de hoofdgracht gelegd, en toen de « hoofdwal bestormd. — Maar de Munster- « sche schildwachten hebben intusschen « door hunne alarmkreten en musketschoten « de nadering des vijands aangekondigd; « de bezetting komt in overrijling onder de « wapenen, en verdedigt met groote dap- « perheid den hoofdwal, die door de vorst « glad is en moeilijk te beklimmen, en « aan haren voet eene DOORNEN HEG heeft, « waardoor de bestorming AANMERKELIJK « BELEMMEERD wordt. — Er ontstaat een « hevige strijd, enz.»

Ook na latere ervaringen erkennen de meeste ingenieurs, terecht, niet het nut

der palissaderingen voor vestingen, althans niet op de berm van geflankeerde borstweringen en in de bedekte wegen, wanneer deze reeds ondoorwaadbare grachten vóór zich hebben (1), maar beweren, op grond van bestaande voorbeelden, dat de palissaderingen en fraiseringen of stormpalen op deze gedeelten, alvorens zij van werkelijke dienst zouden kunnen zijn, reeds grootendeels door het vijandelijk geschut zullen vernield wezen; zoodat dan ook de Generaal MICHAUD DARÇON ze hier onder de zoogenaamde vogelverschrikkers telt en hun slechts de kracht toekent « van naakte kinders te kunnen tegenhouden (2). »

Het is dus zeer wenschelijk, dat men het ten dezen algemeen eens worde, opdat men voortaan daaraan niet meer zoodanige sommen aan approvisionnementen, bewapeningen en onderhoud bestede, als waaroftrent de tijdperken van 1815—1814, 1850—1851 en later, treffende voorbeelden opleveren, en welke groote uitgaven men voortaan kan besparen, of aan veel nuttiger en tevens minder kostbare zaken besteden.

Voor veldwerken is de zaak van geheel anderen aard. De palissaden behooren dáár tot de voornaamste hindernissen, hoofdzakelijk in de grachten en keelen,

(1) De inspringende wapperplaatsen, alsmede de keelen van reduits en bastions op de fronten van aanval, maken natuurlijk eene billijke uitzondering; kunnende de daarvoor bestemde palissaden en fraisen, tot besparing van onderhoud, bestendig onder water opgelegd worden, en wel op eene veilige plaats, nabij poorten, wachthuizen, enz.

(2) *Considérations militaires et politiques sur les fortifications*, p. 328.

omdat zij, van behoorlijke afmetingen, en vooral van eikenhout gemaakt zijnde, aan de bijl lang weêrstand bieden en niet gemakkelijk zijn op te ruimen, mits steeds onder een krachtig beschermend geweervuuf geplaatst en zooveel mogelijk aan het gezigt des vijands onttrokken zijnde. Zij beveiligen die werken alsdan tegen verrassing en kunnen zelfs eenen aanvaller noodzaken om er geschut tegen aan te voeren.

Bij vestingen zal men in vele gevallen beter doen, de voorkeur te geven aan de veel minder kostende en voor de verdediging meer doeltreffende doornen hagen op de fronten van aanval. Men moet daarbij echter zorgen, dat de vóórgelegen watergrachten, althans in het midden, bij wijze van eene uitdieping of cunette, steeds op de behoorlijke diepte, tegen doorwading onderhouden worden, dat is bij de laagste waterstanden nog op 1,75 el; terwijl het flankement steeds op de meestmogelijk volmaakte wijze moet verzekerd blijven. De ondervinding heeft geleerd dat de doornen hagen, mits met de regte kennis tot hare aankweeking en onderhoud geplant, en dus ook bij het regelen van de soort en ouderdom der te kiezen dorens naar den grondaard, overal in ons land, dat is zoo wel bij vestingen nabij de kusten, als meer landwaarts in, binnen 10 jaren reeds eene hoogte van 1,80 à 2 el hebben, en tot op den grond goed dicht gegroeid zijn, zoodat zij alsdan reeds een ondoordringbare hinderpaal kunnen genoemd worden. Diezelfde ondervinding heeft geleerd, dat zoodanige behoorlijk onderhouden en ingevlochten heggen nagenoeg gedurende eene eeuw de

van haar gevorderde diensten kunnen verleen. Het is bovendien bewezen, dat zij door 's vijands geschut niet, of zeer moeilijk te vernielen zijn, wat geenszins met de palissaden het geval is, welke door de ricochet- en écharperende schoten op geheele rijen weggeslagen en verbrijzeld worden, en vaak voor de daarachter geplaatste tirailleurs, wegens de afvliegende stukken en splinters, zeer gevaarlijk zijn. De heggen bezitten dit nadeel niet en onttrekken de verdedigers aan het gezigt des aanvallers, zelfs al ware deze tot aan de kruin van het glacis genaderd (1). Voor

de courtine en flanken zijn zij, wegens de inspringende ligging, meestal niet eens benoodigd, en moeten zij voor eukele gevallen ook dáár geplaatst worden, zoo kan men er die gedeelten der flanken bij de schouderhoeken iets lager mede beplanten dan voor de façade geschiedt, en de heggen langs deze laatste wederzijds goed opscheren. De vijand zal alsdan, bij het stormen of doorbreken, van beide zijden nog uit de flanken gezien en vandaar getroffen kunnen worden.

boven palissaden verdienen. De Balinezen, die getoond hebben geene vreemdelingen in de versterkingskunst te zijn, hadden o. a. te Djaga-raga, wat met zooveel moeite genomen werd, nergens eigenlijk gezegde palissaden, maar des te meer van bamboe-doerie gebruik gemaakt. /d

(1) De krijgsvoring in Indië levert menig treffend voorbeeld op van het groote nut der doornhagen (aldaar bamboe-doerie) en van de voorkeur die zij

DE 10de MEI 1852.

(INGEZONDEN.)

De 10de Mei 1852 was voor het Fransche leger een dag van groote beteekenis. Zoo als men weet, zijn toen aan de regimenten van dat leger de hoven de vaandels en standaards te plaatsen adelaren uitgereikt.

Die uitreiking geschiedde door den Prins-Voorzitter der Republiek, met groote plegtigheid, op het veld van Mars, ten aanschouwe van duizenden; het was een grootsch militair schouwspel; doch van al wat de aandacht van hen die daarbij tegenwoordig waren, of van hen die de breedvoerige verhalen der Fransche bladen hebben gelezen, mag getrokken hebben, is ons wel het opmerkelijkste voorgekomen

't groot bewijs, door den Prins bij die gelegenheid gegeven, van zijne zucht om, zooveel mogelijk, bij al de regimenten van het Fransche leger de herinnering te ver-
eeuwigen (*perpétuer*) aan de roemrijke wapenfeiten, door dat leger sedert 1792 bedreven.

Op zijn' last toch waren in elk vaandel de namen geschreven van belangrijke veldslagen en belegeringen, waarbij het regiment, aan 't welk dat vaandel zou worden uitgereikt, is tegenwoordig geweest. Evenwel veroorloofde de afineting der vaandels niet dat daarin meer dan vijf dergelijke namen geschreven stonden.

Toen die vaandels door den Prins aan de regimenten werden gegeven, zeide hij: *«Aussi les nations, comme les armées, portent elles une vénération religieuse à ces emblèmes de l'honneur militaire, qui résumant en eux tout un passé de lutttes et de triomphes! Reprenez donc les aigles comme le signe de noblesse de chaque régiment.»* Met regt had hij er kunnen bijvoegen, dat hij, door het versieren der vaandels met namen die voor het Fransche leger zooveel roemvolle herinneringen verlevendigen, hulde bragt aan het verledene, om daardoor den krijgsmansgeest voor het toekomstende op te wekken.

Mogten de namen, die men thans op de vaandels van het Fransche leger leest, den weensch doen geboren worden de wapenfeiten, waarbij eenig regiment tegenwoordig was, meer van nabij te leeren kennen; men neme slechts de geschiedenissen ter hand, welke van de onderscheidene regimenten bestaan; daarin zal men het aandeel lezen dat zij bij onderscheidene gelegenheden hebben gehad in den krijgsmansgeest van het Fransche leger, en de geschiedenis van het regiment zal, bij de herinnering aan veldslagen of belegeringen, bij den hoogsten zoowel als bij den laagsten in rang, ook tevens in herinnering kunnen brengen vele namen van wapenbroeders, die door hunnen moed en hunne dapperheid het herdenken van een belangrijk krijgsmansgeest voor het regiment hebben dierbaar gemaakt.

In Frankrijk, alwaar men niet onverschillig is omtrent alles wat kan bijdragen tot het opwekken van den krijgsmans-

geest in de onderscheidene regimenten, zal men thans, nu de vaandels zelfs bij de regimenten roemvolle herinneringen opwekken, het meer dan vroeger nog op prijs stellen, dat het leger in het bezit is gesteld van zoovele geschiedenissen der onderscheidene gedeelten waaruit dat leger bestaat.

Zeker zal men dáár niet, zoo als dit in Nederland het geval is, aantreffen een korps welks vaandel versierd is met het ridderkruis van de militaire orde, waarvan niet een verhaal, hoe eenvoudig dan ook, bestaat van hetgeen dat korps heeft gedaan; — een verhaal, dat ten minste aan een volgend geslacht zal kunnen overbrengen de reden, waarom het vaandel zich van zoovele andere eervol onderscheidt.

Het gebeurde op den 10^{den} Mei 1852, op het veld van Mars te Parijs, zal zeker ook in het Nederlandsche leger niet zonder eenige belangstelling zijn vernomen, en wij willen gelooven dat velen met ons wenschen, dat het moge bijdragen om ook bij ons een belangstellend oog te vestigen op iets, dat in het belang van het Nederlandsche leger zou kunnen worden tot stand gebracht; opdat ook in Nederland het bewijs worde gegeven, dat men niet onverschillig is in het bewaren van herinneringen aan dappere daden van vroeger tijd, die, tot het opwekken van den krijgsmansgeest, voor het toekomstende ongetwijfeld vruchten zullen doen plukken.

Onder de namen, die de vaandels van de onderscheidene regimenten van het Fransche leger thans versieren, treffen wij er ook aan die aan den Nederlandschen krijgsman niet onverschillig mogen zijn; want zij herinneren ook aan hem dappere verrigtingen van een vorig geslacht.

13 Vaandels van Fransche infanterie-regimenten, en 5 vaandels van ligte infanterie-regimenten, prijken met den naam van ANTWERPEN en het jaartal 1832 (1), en op 2 vaandels van artillerie-regimenten en 1 vaandel van een genie-regiment,

(1) Twee der drie Nederlandsche regimenten infanterie, die geheel of gedeeltelijk op de Citadell van Antwerpen aanwezig waren, hebben, helaas! opgehouden te bestaan. Thans zou dus bij onze infanterie aan geen regiment de Eer kunnen gegund worden het woord ANTWERPEN in zijn vaandel te voeren, of wel men zou die Eer moeten toekennen aan al de regimenten die versterkt werden met de bataillons die aan de verdediging deelnamen. Dit zoude dan zijn aan vier regimenten van de negen. Zooóver heeft de zuinigheid ons gebragt.

De Redactie.

wordt diezelfde naam en dat jaartal aangeetroffen.

Verscheidene van die regimenten hebben, na de belegering van de Citadell van Antwerpen, nog deelgenomen aan de krijgsverrigtingen in Algiers, zoodat men, onder den bedoelden naam en het jaartal, op verscheidene vaandels nog leest: CONSTANTINE 1837, ISLY 1844, ZAATCHA 1849.

Voorts herinnert het vaandel van het 49ste Fransche infanterie-regiment den Nederlanders aan BERGEN 1799, het 54ste en 66ste aan ALKMAAR 1799, het 68ste aan NIJMEGEN 1794 en OVERTOGT OVER DE WAAL 1795, en het 19de Fransche regiment, ligte infanterie, aan BREDA 1795.

Op het oogenblik dat men bij het Nederlandsche leger eenige belangstelling tracht op te wekken in het zamenstellen der geschiedenissen van de onderscheidene gedeelten van het Nederlandsche leger, kan de mededeeling van het vorenstaande welligt nuttig zijn.

BOEKAANKONDIGINGEN.

GESCHIEDENIS VAN HET REGIMENT NEDERLANDSCHE RIJDENDE ARTILLERIE, door Jh. J. W. VAN SYPESTEIJN, eerste luitenant-ingenieur, Ridder der Orde van de Eikenkroon. Zaltbommel, JOH. NOMAN EN ZOON, 1852.

Met genoegen kondigen wij deze nieuwe lettervrucht van den ijverigen VAN SYPESTEIJN

aan. Wij zijn groote voorstanders van regiments-geschiedenissen, en kunnen dus het verschijnen van eene nieuwe — wanneer zij met oordeel bewerkt is — niet genoeg toejuichen, evenmin als wij voldoende op hun veelzijdig nut kunnen opmerkzaam maken. Eene regiments-geschiedenis is de gedenkzuil van het korps, welks doen en laten zij vermeldt; het is een

middel om den goeden geest, die eenmaal in dit korps werd opgewekt, te onderhouden en voort te planten; het is een prikkel voor ieder die in zijne gelederen dient, om zich door getrouwe pligtsbe-trachting, door moed en door beleid, de eer waardig te maken op dezelfde lijn ge-steld te worden met anderen, die het weleer tot sieraad strekten; het is eene schoone. ja de eenige gelegenheid om een aantal krijgsfeiten te boeken, die tot leerrijke voorbeelden kunnen dienen en die bij het verhalen van eenen geheelen oorlog, of zelfs maar van eenen geheelen veldtogt, onmogelijk hunne plaats kunnen vinden. Bijna in alle landen van Europa wordt dan ook in onze dagen zeer veel werk ge-maakt van het schrijven dier geschiede-nissen. Slechts in Nederland scheen daartoe de stof te ontbreken. Gelukkig bewees VAN SYPESTEIJN, eerst door het leveren der geschiedenis van de Hollandsche huzaren, en thans door die van de rijdende artillerie, op eene afdoende wijze het tegendeel. Wanneer wij zijne verhalen vergelijken met die van denzelfden aard, die wij zoo dikwerf in Duitsehe militaire tijdschriften aantreffen, dan moeten wij erkennen dat de bronnen daartoe hier te lande nog wel zoo ruim als elders vloeijen, en dan moe-ten wij het betreuren, niet alleen dat zijn voorbeeld geen meerdere navolging vindt, maar vooral dat door het Ministerie van Oorlog niet sedert lang maatregelen zijn genomen, om den rijken inhoud zijner archiven wereldkundig te maken. Wij leven in diepen vrede en het leger bevat, dank zij de goede opleiding gedurende zoovele jaren aan de aanstaande Neder-

landsche officieren gegeven, eene menigte talenten, die slechts naar werkzaamheid zoeken; die talenten worden thans ge-bezigd tot — ja afgestompt in — de een-toonige herhalingen van het garnizoens-leven en in de zeer noodzakelijke, maar zeer ondergeschikte werkzaamheden van de inwendige dienst. Door eenigen dier velen aan den arbeid te stellen, zou men nuttige en schoone bijdragen leveren tot de Vaderlandsche krijgsgeschiedenis, en de ontkieming van het zaad, wat door onze uitnuntende inrigtingen van militair onderwijs eenmaal gestrooid werd, niet geheel aan het blinde toeval overlaten. Wij vestigen zooveel te meer de aandacht van ons krijgsbestuur op het in 't werk stellen van dergelijke pogingen, daar ook in Frankrijk, in Engeland, in Oostenrijk, ja zelfs in Spanje, door onmiddellijk toe-doen der regeringen, hetzij geschiedenissen van regimenten, hetzij andere zeer belang-rijke mededeelingen van militairen aard, het licht zagen, en de Nederlanders niet gewoon zijn achterlijk te blijven, zoodra het de bevordering der wetenschap geldt.

Toen de Heer VAN SYPESTEIJN het voor-nemen opvatte de geschiedenis van een der nog bestaande regimenten te schrijven, kon hij daartoe moeilijk eene betere keuze doen dan hij gedaan heeft. Het regiment rijdende artillerie heeft bij landzaten en bij vreemden een' welverdienden goeden naam verworven; het leger is trotsch op zijn aanzijn, en zijne geschiedenis moet derhalve met welgevallen ontvangen worden, door ieder die belang stelt in den roem van het Vaderland. Het schrijven dezer ge-schiedenis bleef niettemin eene moeilijke

onderneming, want behalve de vermelding der verschillende organisatiën, was ook de opgave der zamenstelling van batterijen en parken, gelijk van zelve spreekt, daaraan onafscheidelijk verbonden, en dit een en ander kon uit zijnen aard niet anders dan zeer dor zijn. De Heer van SYPESTEIJN moest zich daarin schikken; maar hij heeft alles wat op die onderwerpen betrekking heeft, in afzonderlijke afdeelingen bijeengevat, om zich daarna in andere afdeelingen met het meer onderhoudende verhaal der krijgsverrigtingen van het korps bezig te houden. Die krijgsverrigtingen zijn zonder woordenpraal, maar helder en duidelijk voorgedragen, en zij bevestigen in ieder opzigt, dat de Nederlandse rijdende artillerie inderdaad een verdienstelijk korps is. Zij doen zelfs de gedachten rijzen, dat het niet wel gehandeld zou wezen een dergelijk korps op te heffen, om eene geringe besparing te maken; want waar dergelijke antecedenten bestaan, zijn in de toekomst niet anders dan goede diensten te wachten.

Wanneer wij de geschiedenis van het regiment rijdende artillerie vergelijken met die der Hollandsche huzaren van denzelfden Schrijver, dan moeten wij bekennen dat er in zijne wijze van die onderwerpen te behandelen, wezenlijk vooruitgang bestaat. Hetzij dat zijne bronnen hem meer licht gaven dan weleer, hetzij dat hij thans meer op die bijzonderheden heeft gelet, maar het schijnt ons toe dat zijn laatste werk nog meer dan zijn eerste aan de eigentlijke vereischten eener regiments-geschiedenis voldoet. Wij vonden er een aantal feiten en voorvallen in vermeld, die men bij het verhalen van geheele oor-

logen of veldtogten verplicht is als van ondergeschikten aard aan te merken, maar waarvan dikwerf zeer veel afhangt, en die bovendien uiterst leerrijk en zeer geschikt tot aansporing zijn voor officieren van minderen rang, en zelfs voor onderofficieren. Naar ons gevoelen moet men bij het schrijven eener regiments-geschiedenis niet schromen te veel tot bijzonderheden af te dalen; men zorge slechts dat die bijzonderheden belangrijk blijven. Vreest men voor te veel uitvoerigheid, vreest men de harmonie te verbreken, die den geheelen loop van het verhaal moet kenmerken, dan zij men liever, van den aanvang tot aan het einde toe, beknopt in de vermelding van alles wat den algemeenen gang der zaken betreft, men neme die als bekend aan en schrijve slechts het hoognoodige ter herinnering neder; daardoor kan men vermijden al te uitvoerig te worden, en, wat de harmonie betreft, is die niet door het geheele werk te handhaven, kan men niet overal evenveel of even weinig bijzonderheden geven, dan zal men dit althans in ieder tijdvak over zijnen geheelen duur in gelijke mate kunnen doen.

De Heer van SYPESTEIJN heeft aan deze vereischten over het algemeen zeer goed voldaan; slechts over het tijdvak van 1850 en 1851 is hij meer uitvoerig geweest dan de aard van zijn onderwerp eigenlijk vorderde; maar het zij verre van ons hem hierover te laken. Had hij zijn verhaal uitgebreid door de mededeeling van algemeen bekende gebeurtenissen en zaken, dan zouden wij aan deze afwijking van den regel geene goedkeuring mogen hechten; maar nu hij van eene zoo schoone

gelegenheid gebruik maakt om een aantal bijzonderheden aan het licht te brengen, die tot nog toe minder bekend waren, moeten wij toestemmen dat zijn werk er des te lezenswaardiger door is geworden.

De Schrijver heeft ons gemeld dat eene nadere opgave van drukfouten en vergissingen, bij het werk gevoegd en aan hen, die het reeds bezitten, toegezonden zal worden: onder deze vergissingen meenen wij bij voorraad te moeten noemen, dat de toenmalige 1ste luitenant, ordonnans-officier van Z. K. H. Prins FREDERIK der Nederlanden, de Graaf VAN DER GOLTZ, op bladz. 228 niet genoemd is als tot hen te behooren, die op 1 September 1850 den Prins van Oranje vergezelden bij zijnen intogt in Brussel.

En hiermede nemen wij afscheid van de geschiedenis van het regiment Nederlandsche rijdende artillerie, die wij niet twifelen of zal vele lezers vinden.

IETS OVER DE STAANDE LEGERS IN 1852, te Alkmaar, bij Jon. Roem, 1852.

Het is buiten allen twijfel dat men zich in onze dagen, waarin Europa weder eene schijnbare rust geniet, hier te lande maar al te zeldzaam afvraagt of die rust wel duurzaam zal wezen, en of er voor ons ook gevaar bestaat van medegesleept te worden in de verwickelingen, die uit het storen daarvan kunnen voortvloeijen. Nog zeldzamer stelt de Nederlander zich tegenwoordig de vraag, of er ook maar in de verte mogelijkheid aanwezig zij, dat de goede orde in zijn eigen land verbroken

kan worden, en minder dan ooit bemoeit hij zich dan ook met zijne krijgsmagt. Wij haasten ons echter er bij te voegen, dat hij minder dan weleer ongunstig gestemd is jegens het aanwezige personeel; maar *of het aanwezige wel voldoende is*, of het de veiligheid van personen en goederen duurzaam zal kunnen waarborgen, of het, in een woord, zóó krachtig en zóó goed is zamengesteld, dat het aan zijne bestemming en aan de verwachtingen, die men er van koestert, zal kunnen beantwoorden; dit schijnen overwegingen van zoo ondergeschikten aard te zijn, dat men er zich thans hoegenaamd niet mede behoeft in te laten. Zeer gepast en zeer op zijn tijd gesproken, achten wij dan ook de woorden des Schr^s. van het: *Iets over de staande legers in 1852*. Na gewezen te hebben op de tijden waarin — nog kort geleden — de staande legers verguisd en miskend werden, na de onheilen te hebben aargetoond die uit die verguizing en miskenning voortvloeiden, en na te hebben doen zien, hoe door die staande legers niettemin de orde hersteld en de beschaving in Europa gered en beschermd werd, neemt hij den tegenwoordigen toestand van ons werelddeel in beschouwing. Hij maakt opmerkzaam dat men nergens die groote gerustheid, nergens dat blinde vertrouwen op eene veilige toekomst kent die hier wordt waargenomen, en met ernst spoort hij er toe aan daarin niet te volharden. «Wanneer zoo vele natiën — zegt hij — en daaronder de magtigste, ter zelfverdediging, of met tot hiertoe geheim gebleven bedoelingen, dergelijke magtsontwikkeling noodig achten, wat valt er dan te denken

van andere, veel zwakkere, die rustig de toekomst verbeiden, zonder eenigen voorzorg-maatregel te treffen? Is dit hooge wijsheid, is het verregaande roekeloosheid? De tijd alleen kan de gewigtige vraag leeren beantwoorden. Maar zoo wij ons van oordeelvelling onthouden, het zij ons toch vergund te vragen: of het voordeel, dat men bij het wagen der kans verkrijgt, geëvenredigd is aan de nadeelen die een gevolg kunnen zijn van de mogelijkheid, om geheel onvoorbereid door de gebeurtenissen te worden overvallen? Hoe men in Nederland gewoon is deze kwestie op te nemen, leert de geschiedenis op menige treurige bladzijde, en nog altijd schijnt men daar blind voor buitenlandsch gevaar, zoolang het geen bepaalden vorm heeft aangenomen; . . . » Na deze zooveel waarheid bevattende aansporing, en na herinnerd te hebben dat een deel der aanzienlijke baten in 's lands kas voorhanden, op grond van zijn betoog, niet wel met meer nut dan aan de krijgsmagt kon besteed worden, werpt hij eenen blik op de verschillende wegen door de Europesche staten bij het zamenstellen hunner levende strijdmiddelen gevolgd. Hij doet daarbij de leemten uitkomen, die uit den aard der zaak aan het militie-stelsel kleven en die hier te lande nog vergroot worden door de zuinigheid, die bij de toepassing voorzigt; hij vestigt er ten slotte vooral de aandacht op, dat wij wel eene talrijke krijgsmagt op het papier, maar inderdaad slechts gewapende burgers en bijna geene soldaten hebben. Dit laatste is, helaas! maar al te waar; wel is er in dit jaar een stap voorwaarts gedaan, wel zal de opgeroepen

ligting iets langer dan hare voorgangsters onder de wapenen blijven, maar wij twijfelen er aan dat daarmede, mogt ook de maatregel blijvend wezen, het euvel zal verholpen zijn, en wij vereenigen ons geheel met den wensch van den Schr^t., dat de militie zóólang onder de wapenen moge blijven, als de Grondwet vergunt.

Wij hebben het *Iets over de staande legers in Europa* met genoeg gelezen; de Schr^t. behoort niet tot hen, die in iedere wolk, die aan den staatkundigen hemel van Europa rijst, eene gevaarbringende onweerswolk zien; hij hangt geene tafereelen op van onvermijdelijke, van nabijzijnde oorlogen, maar hij wil ook niet dat men zijne bliksem-afleiders zal verwaarloozen, dewijl de donder nog slechts in de verte gromt en sedert lang niet boven onze hoofden ratelde. Hij waarschuwt tegen eene ontijdige, tegen eene te ver gedrevene gerustheid, en hij doet dit op eene overtuigende wijze, met ernstige en mannelijke taal. Wij bevelen de lezing van zijn geschrift niet alleen aan onze kameraden aan, maar wij hopen ook dat zij er het hunne toe zullen bijdragen, om er een ieder mede bekend te maken die invloed heeft op 's lands aangelegenheden.

IS HETGENE THANS IN NEDERLAND,
AANGAANDE 'S RIJKS VERDEDIGING
GESCHIEDT, ZOO HOOGST
VERDERFELIJK, ALS WEL EENS
BEWEERD WORDT? *Te Nijmegen,*
bij W. H. STEINFERT KROESE, 1852.

Bij de vermelding van dit werkje is het geenszins ons voornemen in eene uitvoe-

rige beschouwing, in eene beoordeeling daarvan te treden. Het onderwerp waarover het handelt is daartoe gewis belangrijk genoeg, maar wanneer wij alles wat de drukpers in den laatsten tijd over 's lands verdediging leverde, naauwkeurig hadden willen onderzoeken en weêrleggen, voor zooveel het in strijd was met onze overtuiging, dan ware de ruimte waarover wij kunnen beschikken, alleen voor deze taak onvoldoende geweest. Wij hebben ons dus zeer dikwerf tot eene aankondiging beperkt en zullen ons ook thans daarmede vergeenoegen.

Indien men achter de vraag die den titel van het boekje vormt, het woord *neen* tot antwoord schrijft, dan is men met de strekking van den inhoud volkomen bekend. De Schr. wil in ons verdedigingsstelsel niets afschaffen, niets sloopen, hij wil het bestaande voltoojen en hier en daar eenige nieuwe sterkte zien verrijzen. Hij is dus een ultra-behouder, en wij twijfelen er aan of zijne meening in den lande wel veel bijval zal vinden. Nieuwe gezigtspunten vonden wij in zijnen arbeid, over onze verdediging niet, maar wij merkten er evenwel in op, dat hij de Nederlandsche krijgsgeschiedenis over de merkwaardige jaren 1672 en 1794—98 ijverig geraadpleegd heeft, en wij zijn van gevoelen dat de bewijsgronden door hem aan de gebeurtenissen van die tijdvakken ontleend, in ieder geval verdienen gelezen te worden, ook door hen die zijne inzichten overigens niet deelen.

DE SOLDAAT EN ZIJNE PLIGTEN.
EEN VERHAAL. *Te Kampen, bij*
K. VAN HULST, 1852.

De meeste boeken die geschikt zijn om te dienen bij het onderwijs in het lezen, werden geschreven voor kinderen, en kunnen derhalve maar zelden van nut zijn op de lagere scholen bij het leger. Toen die scholen, na het eindigen onzer geschillen met België, op nieuw werden daargesteld, bestond er dus eene onmiskenbare behoefte aan dergelijke werkjes. Deze en gene poogde in die behoefte te voorzien en was in zijn pogen meer of min gelukkig, maar het getal der goede leesboeken bleef gering, en zoo ergens dan is hier overvloed wenschelijk. Overvloed toch verstrekt gelegenheid tot het geven van verscheidenheid en zonder verscheidenheid worden de lees oefeningen eentoonig, ja vervelend en daardoor minder vrucht dragend. De verschijning derhalve van ieder leesboek wat voor den krijgsstand bijzonder geschikt is, verdient toegejuicht te worden en gewis: «*De soldaat en zijne pligten*» behoort onder de zoodanige. Gelijk de voorrede ons meldt heeft het werkje: «*Les devoirs du soldat*» wat in Frankrijk door den militairen intendant DUTHEIL, in antwoord op eene uitgeschreven prijsvraag, zamengesteld en door den minister van oorlog, Maarschalk SOULT, bekroond werd, den schrijver tot voorbeeld gestrekt. Hij heeft zijn voorbeeld echter in geen deele slaafsch gevolgd, want de geschiedenis die hij verhaalt grijpt op Nederlandschen bodem plaats, de handelende personen zijn Nederlanders met echt vaderlandsche ka-

rakters, en het geheel is in overeenstemming met onze geaardheid en met de behoeften van ons krijgswezen bearheid. De hoofdpersonen zijn drie jongelieden, waarvan er twee bij de infanterie en een bij de kavallerie in dienst treden. Zij hebben vooral gedurende hun rekruten-tijd tot mentor een oud kapitein die bij Waterloo een arm verloor, en die hen bij onderscheidene gelegenheden en in verschillende omstandigheden hunne pligten onder het oog brengt. Hij kwijt zich daarvan op eene waardige, op eene menschkundige wijze, hij ontzegt hun geen der genoegens die hunnen leeftijd zoo gaarne geniet, hij maakt hen niet tot zoogenaamde brave jongens, die inderdaad slechts femelende huichelaars zijn, maar hij vormt hen door zijne raadgevingen tot flinke borsten, die nu en dan falen, doch hunnen pligt nimmer uit achteloosheid of met opzet verzuimen. Nadat de drie jongelieden tot onder-officier bevorderd zijn, laat de Schr. hen eerst een straten-gevecht en daarna een veronderstelden oorlog met België bijwonen. Het verhaal daarvan is boeiend en vol leering; de soldaat en de onder-officier vinden hier niet alleen vele gevallen beschreven waarin de wapens met moed en beleid tegen den vijand gebruikt worden, maar zij lezen er ook de pligten jegens weerlooze ingezetenen en overwonnen tegenstanders in acht te nemen.

Het geheel is ons uitmuntend bevallen; de Schr. heeft het leger niet alleen verrijkt met een zeer goed leesboek voor de lagere scholen, maar hij heeft het tevens een werkje geschonken, wat wij door den

rijkdom en de verscheidenheid van nuttige wenken en onderrichtingen die het bevat, in handen van ieder onder-officier en soldaat wenschen.

MEIN LEBEN UND WIRKEN IN UNGARN, IN DEN JAHREN 1848 UND 1849 VON A. GEORGEI. 2 Theile, Leipzig 1852, in gr. 8°.

Onder al de werken die reeds over den jongsten worstelstrijd der Hongaren tegen de Oostenrijksche heerschappij in 't licht verschenen zijn, is voorzeker dat onder bovenstaanden titel vermeld, zoo uit het krijgs- als geschiedkundig oogpunt, een der meest belangrijkste, en al wat tot dusver daarover het licht zag, mag, in vergelijking van dit werk, slechts als brokstukken aangemerkt worden. Op eene boeiende en met kennis van zaken geschreven wijze, behelst het al de voornaamste gebeurtenissen van het voor Hongarije zoo beslissend tijdvak, van het oogenblik dat de schrijver, voormalig 1ste luitenant in het Oostenrijksche leger, op de oproeping van het eerste onafhankelijke Hongaarsche ministerie, onder Graaf BATHYANY, in het voorjaar 1848: «dat het Vaderland in gevaar was,» zijne diensten aanbood, en als kapitein bij een der honved- (geregelde) bataillons werd aangesteld, tot op de capitulatie van Arad, den 15^{den} Augustus 1849, waarbij het 1ste, 5de en 7de korps Hongaarsche troepen, en de reserve van Arad, onder bevel van GEORGEY, de wapenen voor het korps van den Russischen Generaal RÜDINGER nederlegden. De krijgsgeschiedenis is dus door dezen arbeid van

den beroemden Hongaarschen bevelhebber met eene aanzienlijke bijdrage verrijkt. In de verschillende betrekkingen, waarin de schrijver de zaak zijns vaderlands voorstond en verdedigde, kwam hij achtereenvolgens met de hoofdpersonen die aan dezen heldhaftigen, doch ongelukkigen kampstrijd een werkzaam aandeel gehad hebben, in aanraking, en door zijn werk kan men derhalve dan ook de karakters en denkwijze, de handelingen en bekwaamheden dier personen nader leeren kennen. Het is uit dien hoofde dat wij, voor zooveel de beschikbare ruimte ons toeliet, eene proef willende geven van des schrijvers stijl en van zijne militaire denkbeelden nopens de verdediging des lands en de organisatie des legers, daartoe gekozen hebben het oogenblik dat hij, na het gevecht van Schwechat (30 October 1848), 't welk door de lafheid der vrijwillige bataillons en nationale garde verloren werd, door Kossuth tot opperbevelhebber van het Opper-Donau-leger werd aangesteld, en hij wenschte, om eenheid in het bestuur van zaken te brengen, dat Kossuth tot Dictator werd benoemd, en dat het leger op een beteren krijgsvoot werd gereorganiseerd.

Aldus vangt de schrijver het tiende Hoofdstuk van het eerste Deel aan:

«De staatkundige herstelling van Hongarij was een bloedige kampstrijd waard. De natie had zulks ingezien en was als één man opgestaan om dien strijd te voeren. Haar leider was de man dien zij haar vertrouwen had geschonken — Kossuth.

«Maar, zelf geen krijgsman zijnde, achtte hij de waarde van den soldaat te gering; de donder van het vijandelijk geschut zou — meende hij —

verstommen alleen op het krijgsgeschrei van eensklaps bijeengedeclameerde volksmassa's.

«Krijgslieden — en onder dezen ook ik — hadden hem voor zulk eene gevaarlijke zelfmisleiding gewaarschuwd. Hij sloeg de waarschuwing in den wind, en betaalde voor Schwechat een smartelijk leergeld.

«Nu droeg hij aan mij 't bevel over het geslagene leger op.

«Ik hield dien stap voor een bewijs, dat Kossuth zijne antimilitaire droombeelden voor goed aan het welzijn des vaderlands opgeofferd had, en aanvaardde den gewigtigen post, in de volkomen overtuiging, dat de kampstrijd der natie voor hare regten uit noodweer was aangenomen, en in het vast vertrouwen dat hij zulks blijven zou; ik aanvaardde hem, omdat ik er de roeping toe in mij gevoelde, en door deze te onderdrukken mijn' pligt jegens mijn vaderland zou geschonden hebben; eindelijk omdat, naar mate ik hooger stond, de mogelijkheid mij te waarschijnlijker scheen, om mijne medeburgers, door mijn eigen voorbeeld, tot die toewijding aan de regtvaardige zaak des vaderlands te bezielen, zonder welke aan redding niet te denken was.

«Maar reeds in de eerste dagen na de aanvaarding mijner nieuwe betrekking moest ik ondervinden, dat de dag van Schwechat de burgerlijke gezaghebbers nog niet genezen had van de dwaling, om, bij het gebruik der strijdkrachten, de staatkundige bedenkingen ten koste der strategische de overhand te doen hebben, evenmin ze bad afgeschrikt van de vernieuwing der proef om den oorlog zonder soldaten te voeren.

«Mijn voorstel om op den regter Donauoever met het gros van het leger tot Raab, met de voorhoede tot Wieselburg terug te trekken; op den linker oever Presburg en de voornaamste overgangen over het Witte Gebergte alleen met afzonderlijke sterke afdeelingen bezet te houden, die bij het voorwaarts rukken eener vijandelijke overmagt aan de eene zijde op Leopoldstadt, aan de andere op Komorn moesten terug trekken;

verder het actieve leger te reorganiseren, den zetel der regering en van den rijksdag benevens al de kaders der toekomstige bataillons achter den Theis te verplaatsen, en het najaar te besteden met het op de been brengen van troepen, het aanleggen van magazijnen, depôts, in 'talgemeen om eene geregelde krijgsmagt, waarop men zich verlaten kon, daar te stellen — deze mijne voorstellen werden verworpen. *De grenzen moesten bezet blijven*, en de reorganisatie van het leger onder het oog van den vijand voortgezet worden, heette het integendeel; want met elke handbreed verloren grond zou een gedeelte van het volk van ons afvallen. De gezondheid voor de instandhouding der vrije staatsregering was nog niet vast genoeg gevestigd, om reeds thans de ruwe windvlaag van eene voor ons blijkbaar ongelukkige wending van den kampstrijd te kunnen weerstaan. De ontmoedigende werking van 't berigt der bij Schwechat geleden nederlaag moest vooral door het bezet houden der grenzen zooveel mogelijk verzacht worden; dan zouden de bewoners, bepaaldelijk die van dat gedeelte van Hongarijê 't welk het naast aan den zetel der Oostenrijksche regering gelegen was, het spoedigst aan de vroegere betrekkingen met Oostenrijk ontwend worden, daar zij door de afsluiting der grenzen voortdurend genoodzaakt zouden wezen hunne handelsbetrekkingen met de Oostenrijksche landen buiten Hongarijê af te breken, hunne handelsondernemingen tot het binnenland te beperken, en daardoor de grenzen van Hongarijê aan de Oostenrijksche zijde des te scherper zouden afbakenen. Door de volkomen afsluiting der grenzen moesten overigens ook nog de uitvoer van levensmiddelen naar de residentie, ten nadeele van het aldaar en in de omstreken geconcentreerd vijandelijk leger, geheel verhinderd, het opkopen van de in de grenscomitaten verzamelden voorraad granen en hooi, en de bijeenbrenging daarvan in het rajon der vesting Komorn gedekt, en aan het nieuwe hongnaarsche papieren geld eene voordeliger markt verzekerd worden.

«Te vergeefs maakte ik opmerkzaam, hoe men, in weerwil van dit alles, door de bezetting van de grenzen, toch slechts voorbijgaande ondergeschikte voordeelen poogde te verkrijgen, en daarvoor het duurzame en meest belangrijke voordeel, 't welk ons door het bezit eener welgeorganiseerde krijgsmagt verzekerd werd, prijs gaf, wyl de reorganisatie van het leger, gedurende de afmattende vernielende voorpostendienst aan de grenzen (in eene zoo uitgebreide stelling), hoogstmoeijelijk, ja zoo goed als onmogelijk werd.

«Ik werd overstemd, en mogt van geluk spreken dat zich ten minste geene stemmen verhieven

tegen de reorganisatie van het leger, waaronder ik niet minder verstond dan de ontbinding der nationale garden en vrijwillige bataillons, en de oprigting van behoorlijke honved-bataillons uit de daardoor verkregen bouwstoffen.

«Maar naauwelijks had Kossuth Presburg verlaten om naar Pesth terug te keeren, toen mijne werkzaamheid ook ten dezen aanzien met groote hardnekkigheid begon belemmerd te worden.

«Reeds tijdens het verblijf gedurende verscheiden dagen van den President te Presburg, had ik meermalen gelegenheid gehad op te merken, dat deze mijne zuiver militaire voorstellen, niet uit eigen zelfstandige overtuiging tegenstond, maar alleen ten gevolge van den zeer nadeeligen invloed eener voor de bevordering onzer goede zaak juist niet gelukkig gekozen kring van lieden die hem omgaven. De moeijeligheden die hij eensklaps te Pesth tegen de reorganisatie van het leger, volgens mijne voorstellen, in 't midden bragt, nadat hij ze toch te Presburg volkomen had goedgekeurd, bevestigden ontwisfelbaar gezegde onderstelling. De oorzaak dier moeijeligheden kon, naar mijn gevoelen, slechts weder in vreemden invloed, en wel zeer waarschijnlijk in die der medeleden van het comité voor de landsverdediging gelegen zijn. Wel kende ik die leden naauwelijks meer dan bij den naam, maar dat was genoeg om te weten, dat ook deze geen krijgslieden waren, en dat de magt der legerbevelhebbers overal een doorn in 't oog van het burgerlijk gezag geweest is.

«Op zulk eene rampzalige ijverzucht kon echter de redding van het vaderland, ook zelfs bij de heldhaftigste volharding der natie, schipbreuk lijden. Alles was er dus aan gelegen dat er eene oppermagt in den staat werd gevestigd, welke onbepaald boven alle dergelijke ijverzucht verheven was.

«Deze magt nu moest in ééne hand berusten; het kon slechts een dictator zijn. — De in dien tijd eenige en alleen mogelijke dictator voor Hongarijê, was Kossuth.

«Alhoewel niet geheel daartoe geschikt, wyl hij onkundig van den oorlog en afkeerig was van den, bij het tegenwoordig stelsel van oorlogvoeren toch onmisbaren maatregel om staande legers te onderhouden, achtte ik hem toch voor den goeden voortgang onzer zaak veel minder nadeelig dan een uit zijn aard praktisch onverantwoordelijk regeringscollegie, zooals het comité voor de landsverdediging, op welks werkzaamheid het spreekwoord van de vele koks, dikwijls uitmuntend paste.

«Als dictator — zoo berekende ik — zou Kossuth zijn verblijf bij 's lands hoofdleger moeten kiezen, dus bij de Boven-Donau-armee. Was

ik eenmaal een geruimen tijd in zijne onmiddellijke nabijheid, dan hoopte ik hem spoedig voor mijne overtuiging te winnen: dat de redding van het vaderland niet dan met behulp van eene welgeoeffende krijgsmagt, dus noch door nationale garden, noch door vrijwillige korpsen, mogelijk was. Mogt de theorie daartoe niet genoeg zijn, dan kon nieuwe praktische onderzanding à la Schwechat binnen kort het overige doen.

«Eenmaal van zijn' waan te dezen opzigte genezen, zou Kossuth waarschijnlijk ook spoedig de beschikking der strijdkrachten, volgens de eischen der strategie, boven de staatkundige beweegredenen gesteld hebben.»

Deze overwegingen gaven den schrijver aanleiding, een brief, onder dagteekening van 11 November 1848, aan het committé voor de landsverdediging te schrijven, waar in hij deze kennis geeft dat hij, op aansporing van den President (Kossuth), den 31sten te voren het bevel over het Hongaarsche leger aan den Boven-Donau op zich genomen had, en daarmede de verpligting om alles in 't werk te stellen wat tot redding van het benarde vaderland kon bijdragen; geen echt vaderlander toch kon zich ontevinzen dat het gevaar groot was en nog grooter worden kon. De geschiedenis van alle volken die eenmaal aan den rand huns ondergangs geweest waren en hun bestaan herwonnen hadden, leerde dat er oogenblikken zijn waarop alle kleingeestige bedenkingen moeten ophouden, om het geheel te redden; dat zonder eenheid van wil geen redding denkbaar is, en dat die eenheid slechts dan verkregen kan worden, als het vertrouwen der geheele natie zich in één man vereenigt, dien zij vrijwillig boven zich stelt, vrijwillig diens wil huldigt. — Of nu geheel Hongarij reeds zoo na aan den rand des verderfs was, om nog slechts door de hand eens krachtigen dictators van den ondergang gered te kunnen worden, mogten die mannen beoordeelen, die het met de tijdsomstandigheden strookende geacht hadden, het grootste gedeelte van het Hongaarsche leger onder de leiding van een burgerpersoon te stellen; waar dat juist dit gedeelte van het leger door de jongste gebeur-

tenissen bijna geheel ontbonden was geraakt, was eene feit hetwelk geen krijgsman kon loochenen. — Verdert zegt de schrijver in dien brief, hoe het *zijne zaak de wijze* voor te stellen hoedanig het leger moest verbeterd worden: 1) moest alle nepotisme bij de bevordering ophouden; 2) moesten alle ongeregelde troepenkorpsen van de geregelde gescheiden worden en onder een afzonderlijk kommando staan; 't beste zelfs was alle ongeregelde dadelijk te ontbinden en de dienstplichtige individus bij de geregelde troepen in te lijven; 3) de bevordering der officieren moest tot zekeren rang aan den opperbevelhebber van 't leger toevertrouwd worden; verdient hij het vertrouwen, dan is er niets gewaagd in; verdient hij het niet, men verwijdere hem; 4) de opperbevelhebber moet voor alle dispositiën der troepen verantwoordelijk zijn; maar niemand buiten hem beschikke dan ook over het leger. 5) Het leger had rust en verpoozing noodig; want het had fysiek en moreel geleden; rust en verpoozing waren te Presburg niet; Presburg was, aangezien den van Oostenrijk, Moravië, Silezië en Galicië te gelijk dat punt bedreigenden, overmagtigen vijand, onhoudbaar, en zou dus het graf van het leger worden; 6) alle vrijwillige bataillons hadden geen verschooning en waren vol onreinheid; 7) alle afdeelingen nationale garde, die zich niet aan de krijgstuicht onderwierpen, moesten worden ontslagen; zij kostten geweldige sommen, en deden door hunne bandeloosheid meer kwaad dan goed. 8) Uit de punten 5 en 6 volgde van zelf het voorstel om Presburg slechts met een gedeelte van het leger zwak bezet te houden; het hoofdkwartier en het gros elders te verplaatsen, op een punt dat voor de landsverdediging en de reorganisatie van het leger voordeliger was.

Deze brief werkte echter juist het tegenovergestelde uit van 'tgeen de schrijver beoogde, want nu verzette Kossuth met het committé voor de landsverdediging en het krijgsministerie zich nog sterker dan te voren tegen al de door Geonau voorgestelde maatregelen tot reorganisatie van het leger.

B I J L A G E XII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — VIERDE DEEL, N°. 12.

(Maand Junij 1852.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij den gen. staf, tot kap. van de 2de kl. : de kap. van de 3de kl. J. H. W. Le Clercq, van dien staf; bij den plaatsel. staf, tot plaatsel. adj. der 1ste kl. : de kap. P. ten Hout, plaatsel. adj. der 2de kl. te Geertruidenberg; tot plaats. adj. der 1ste kl. te Hellevoetsluis: de kap. A. W. van Dionant, herkomstig van het wap. der inf., vroeger het pensioen genietende; tot plaats. adj. der 2de kl. te Utrecht: de 1ste luit. P. van Roon, herkomstig van het wap. der inf., vroeger het pensioen genietende; tot plaats. adj. der 2de kl. te Bergen-op-Zoom; de 1ste luit. der inf. W. F. G. L. Driessen, thans het tract. van non-activiteit genietende; bij het reg. gren. en jag., tot kap. der 2de kl. : de kap. der 3de kl. W. J. P. Ravens, van het reg.; bij het 3de reg. inf., tot 1sten luit. : de 2de luit. jhr. K. W. de Kock, van het reg. gren. en jag.; bij het 5de reg. inf., tot kap. der 1ste kl. : de kap. der 2de kl. M. F. C. J. E. W. de Charon de Saint Germain, van het korps; bij het 7de reg. inf., tot kap. der 3de kl. : de 1ste luit. N. C. Vinkhuizen, van het 6de reg. inf.; bij het korps Ing. min. en sap., tot 1sten luit. : de 2de luit. N. van Rhijn, van het korps.

Verplaatsingen.

Bij het reg. gren. en jagers, de 2de luit. jhr. C. H. F. Du Monceau, van het 5de reg. inf., ordonnansoffic. van Z. M.; de 1ste luit. jhr. K. W. de Kock, van het 3de reg. inf.; bij het 3de reg. inf. : de 1ste luit. W. J. Verhagen, van het reg. gren. en jag.; bij het 4de reg. inf. : de kap. R. J. van Dinter, van het algem. depôt van discipline; de 2de luit. W. Jarman, van het algem. depôt van discipline; bij het 6de reg. inf. : de 2de luit. A. J. Krafft, van het 4de reg. inf.; de 1ste luit. J. H. G. Plato, van het 5de reg. inf.; bij het 7de reg. inf. : de 2de luit. J. G. Buhler, van het algem. depôt van discipline; bij het algem. depôt van discipline: de kap. C. F. de Bock en de 2de luit. A. L. H. Gertner, beiden van het 4de reg. inf., en de 2de luit. F. J. A. Smids, van het 6de reg. inf.; de kap*. ingen*. : E. H. Bergsma, van Amsterdam naar Groningen, P. J. de Waal, van Groningen naar Naarden, G. J. Keizer, van Breda naar Heusden; de 1ste luit*. ingen*. W. F. G. L. van Hooff, van Gorinchem naar Muiden, D. J. Jordens, van Vlissingen naar Breda, S. Prince, van Delfzijl naar Amsterdam, F. P. Klijnsma, van Neuzen naar Delfzijl; de 2de luit*. ingen*. J. F. van Hanswijk, van Muiden naar Utrecht, O. Baron van Wassenaer Catwijk, van Utrecht naar 's Bosch, A. J. van Prehn, van het bat. min. en sap. naar Vlissingen; de officieren van gezondheid der 1ste kl. H. Z.

Woltersom, van Roermond naar Maastricht, C. J. van Hees, van Maastricht naar Bergen-op-Zoom; de officieren van gezondheid der 2de kl. C. A. A. Kieckens, van Bergen-op-Zoom naar Bath, J. C. Lampe, van Bath naar Bergen-op-Zoom, G. F. L. Giesecken, van Maastricht naar Roermond; de paarden-arts der 3de kl. J. W. Warnsinck, van Leeuwarden naar Deventer, H. H. Laseur, van Deventer naar Leeuwarden.

Gepensionneerd.

De kap. J. R. C. de Suarz, van den gen. staf; de kap. W. P. Hubert, plaats. adj. der

1ste kl. te Utrecht; de kap. J. F. Thyriou, (schrijvende Thirion), plaats. adj. van de 1ste kl. te Hellevoetsluis; de kap. R. A. van Otterloo, plaats. adj. van de 1ste kl. te Bergen-op-Zoom; de kap. H. J. Lindwurm, van het 7de reg. inf.; de 1ste luit. A. Smits, van het 8ste reg. inf.

Overleden.

De generaal-majoor J. H. Voet; gepensionneerd Minister van Oorlog.

